

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
VALSTS TIESĪBU ZINĀTŅU KATEDRA

BAZNĪCU TIESĪBAS

Dr. iur. Ringolds Balodis
I, U Juridiskās fakultātes docents

Priekšvārds

Lasītāju vērtējumam tiek nodota juridisko zinātņu doktora, Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieka Ringolda Baloža jauna monogrāfija "Baznīcu tiesības". Kaut arī autors to kautrīgi dēvē par mācību līdzekli juridisko specialitāšu studentiem, šis fundamentālais pētījums, manuprāt, radīs interesi ne tikai studentu, bet arī plašā sabiedrības, tostarp zinātnieku, politiķu un teologu lokā.

Jaunā monogrāfija būtiski papildina un attīsta tālāk valsts un Baznīcas savstarpējo attiecību pētījumu, ko autors ir veicis gan apjomīgajā monogrāfijā "Valsts un Baznīca" ("Nordik", 2000. g., 727. lpp.), gan virknē citu publikāciju.

Valsts un Baznīcas, laicīgās varas un garīgās varas savstarpējās attiecības vienmēr ir saistījušas gan filozofu, gan juristu, gan politiķu un teologu prātus. Ne velti ir pastāvējušas un pastāv vēl šodien gan valsts un tiesību dievišķās izcelsmes, gan arī tādas reliģiju noliedzošas teorijas. Ir valstis, kuru konstitūcijās vienai vai otrai Baznīcai nosaka Valsts Baznīcas statusu, un ir valstis, kuru pamatlikumos ietverts konstitucionāls princips par baznīcas atdalītību no valsts. Bet, lai kāds būtu Baznīcas statuss – modernā demokrātiskā valstī konstitūcijas garantē apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību.

Dr. iur. R. Balodis savā pētījumā analizē ne tikai valsts un Baznīcas savstarpējo attiecību vēsturi Latvijā un citās valstīs, bet pēta arī šodienas aktualitātes – piemēram: problēmas, kas saistītas ar to, ka sabiedrības dzīvē līdzās tradicionālajām konfesijām arvien noteiktāk sevi piesaka jaunas reliģijas, sektas un kultī; ar līgumiem starp valsti un reliģiskajām organizācijām (saistībā ar Latvijas Republikas un Svētā Krēsla vienošanos); ar ticības mācību un kapelāna dienestu; ar politiku un reliģiju; ar reliģisko organizāciju īpašumiem, ar grēksūdzes noslēpumu.

Sevišķi aktuāla mūsdienu apstākļos, kad atdzimst islama fundamentālisms un iet mazumā tolerance starp cilvēkiem ar dažādu reliģisko vai ateistisko pārliecību, šķiet autora analīze par reliģiskajiem konfliktiem un to cēloņiem.

Dr. iur. R. Balodis priekšvārdā savai iepriekšējai monogrāfijai uzsvēra ka, "tā uzrakstīta no jurista pozīcijām, no demokrātiskas valsts institūciju pozīcijām, kuru galvenais uzdevums ir nodrošināt visu valsts iedzīvotāju – gan ticīgo, gan neticīgo – tiesības, kā arī rūpēties par tiesisku kārtību valstī" ("Valsts un Baznīca", "Nordik", 2000. g., 727. lpp.). Šos vārdus pilnībā var attiecināt arī uz šo jurisprudences studentiem adresēto grāmatu.

Latvijas Republikas Satversmes tiesas priekšsēdētājs

Dr. iur., asoc. prof. **Aivars Endziņš**

Saturs

Priekšvārds	3
Ievads	9
Baznīcas tiesības – patstāvīga juridiska disciplīna	9
1. Baznīcas tiesas	14
1.1. Baznīcas tiesas iekārta un tiesāšanas pamatprincipi	14
1.2. Baznīcas tiesas kulminācija – Svētā Inkvizīcija	33
2. Baznīca, reliģija un tiesības	36
2.1. Reliģija	36
2.2. Baznīcas kanoni un kanoniskās tiesības	49
2.3. Civilizācijas, jurisprudences un reliģijas tendenču cēloņsakarība	76
2.4. Valsts un Baznīcas attiecību veidi	85
2.5. Slepnie dienesti un baznīca	100
2.6. Eiropas aktualitāte: bēgļi un viņu reliģiskā piederība	104
2.7. Darba attiecības un reliģiskā pārliecība	111
2.8. Latvijas Romas katoļu Baznīcas svētvieta – Aglonas bazilikas tiesiskais regulējums	122
2.9. Reliģiskā pārliecība un militārais dienests	125
2.10. Reliģija un masu informācijas līdzekļi	138
3. Komunistu mantojums un sociālisma sekas	142
3.1. Padomju ateistiskā režīma attiecības ar reliģiju	142
3.2. Padomju režīms un Latvijas Baznīcas	148
3.3. Postkomunistiska valsts reliģiskās darbības definīcijas meklējumos	158
4. Konstitucionālie principi – reliģijas brīvība un baznīcas atdalītība no valsts	167
4.1. Reliģijas brīvība	167
4.2. Reliģijas brīvības princips un Latvijas Republika	185
4.3. Baznīcas atdalītība (šķirtība) no valsts	194
4.4. Konstitucionālā principa <i>baznīca ir atdalīta no valsts</i> ieviešanas problēmas Latvijā	198
4.5. Reliģijas zaimošanas un reliģisko jūtu aizskaršanas tiesiskie aspekti	208
4.6. Lietuvas Republikas Konstitucionālās tiesas skatījums par jēdziena tradicionālās reliģijas saderību ar valsts konstitucionālajiem principiem reliģijas brīvība un baznīcas šķirtība no valsts	220
4.7. Tradicionālas reliģiskas konfesijas jēdziens Latvijā	237
4.8. Valsts sankcionētas ceremonijas (rituāli) ar reliģiskā kulta elementiem	241
4.9. Reliģiskie svētki un mūsdienu sekulārā valsts	252
5. Reliģisko lietu pārvalde	258
5.1. Struktūras, kas Latvijā veidoja valsts un baznīcas attiecības līdz Reliģisko lietu pārvaldes izveidošanai	258
5.2. Reliģisko lietu pārvaldes izveidošanās	261
5.3. Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu pārvalde	263

6. Juridisko personu statuss un reliģiskās organizācijas	268
6.1. Baznīca, reliģiska organizācija un asociēta interešu grupa.....	268
6.2. Reliģisko organizāciju izveidošanās.....	276
6.3. Par reliģisko organizāciju klasifikāciju.....	280
6.4. Par reliģisko organizāciju reģistrāciju.....	286
6.5- Par reliģisko organizāciju darbības izbeigšanos.....	297
6.6. Reģistrēto reliģisko organizāciju locekļu datu pieejamība valsts informācijas datu bāzē.....	304
6.7. Jaunas reliģiskas organizācijas reģistrācija Latvijas Republikā un ar to saistītās pārbaudes. "Jehovas liecinieku" reģistrācijas piemērs.....	309
7. Reliģija un izglītība	318
7.1. Baznīca un izglītība.....	318
7.2. Ticības mācība Latvijā (1905.-1940. g.).....	320
7.3. Ticības mācība Latvijā (1940.-1.995. g.).....	322
7.4. Ticības mācība Latvijā pēc 1995- gada.....	324
7.5- Ticības mācība pasaulē.....	331
8. Baznīca: finanses un īpašums	335
8.1. Baznīcas vēsturiskā attīstība par ekskluzīvu privātīpašnieku.....	335
8.2. Latvijas reliģiskās organizācijas kā nodokļu maksātājas.....	342
8.3- Tiesas un strīdi, saistīti ar reliģisko organizāciju īpašumu.....	347
9. Reliģiskie konflikti un to veidi	362
9.1. Reliģiskie konflikti.....	362
9.2. Konflikts, kas radies no iekšējas šķelšanās.....	366
9.3- Stihisks reliģiskais konflikts.....	368
9.4. Institucionālais konflikts.....	371
9.5. Starptautiski institucionālais konflikts.....	375
9-6. Mākslīgais konflikts.....	378
9.7. Etniski - reliģiskais konflikts.....	382
9.8. Lielā biznesa konflikts.....	388
10. Grēksūdzes noslēpums	391
10.1. Grēksūdzes noslēpuma jēdziena rašanās.....	391
10.2. Grēksūdzes noslēpuma tiesiskās aizsardzības attīstība.....	398
10.3- Grēksūdzes noslēpums un Latvija.....	405
11. Dzimumu līdztiesība un reliģija	410
11.1. Reliģiskās normas un jautājums par sieviešu tiesībām.....	410
11.2. Sieviešu ordinācijas jautājums.....	415
12. Kapelānu dienests	420
12.1. Kapelānu dienests pasaulē.....	420
12.2. Kapelānu dienests Latvijā no 1918. līdz 1940. gadam.....	423
12.3. Latvijas kapelānu dienesta tiesiskais regulējums 2001. gadā.....	425

12.4. Latvijas cietumu kapelānu dienesta attīstība un mūsdienu realitātes.....	427
12.5. Latvijas militārā dienesta kapelānu dienesta attīstība un mūsdienu realitātes.....	433
12.6. Noteikumi "Par kapelānu dienestu*" saskaņā ar Latvijas "Reliģisko organizāciju likuma" 14. panta piekto daļu.....	447
13. Baznīca un pašvaldības.....	455
13.1. Reliģisko organizāciju darbība pašvaldībā.....	455
13.2. Pašvaldību aptaujas sakarā ar reliģisko organizāciju darbību to teritorijā.....	463
13-3- Kapi un reliģiskās organizācijas.....	468
14. Baznīca un laulība.....	471
14.1. Modernās valsts attieksme pret Baznīcas laulību institūtu: tendenču un cēloņsakarību dinamisms.....	471
14.2. Baznīca un laulība Latvijā.....	479
14.3- Laulību ceremonija baznīcā kā valsts atzīts juridisks fakts.....	488
14.4. Problēmas ar baznīcām deleģētās laulības slēgšanas funkcijas izpildi.....	491
14.5. Latvijas garīdznieku juridiskie pienākumi sakarā ar laulību slēgšanu.....	499
15- Bērnu tiesību aizsardzības problēmas saistībā ar reliģiskajām organizācijām.....	507
15-1. Vecāku vara pār bērnu reliģisko pārliecību.....	507
15.2. Gadījums ar nepilngadīgo mūķeni.....	513
15.3- Jelgavas Vissvētās Dievmātes Aizmiņģāšanas Pareizticīgās Baznīcas patversmes lieta ...	519
16. Islams, islama valsts un musulmaņu tiesību kolīzija ar Rietumu tiesisko apziņu.....	522
16.1. Islams.....	522
16.2. Islama novirzieni.....	533
16.3- Šariāts kā savdabīga uz islama mācības pamata izveidojusies tiesību sistēma.....	536
16.4. Džihāds jeb svētais karš.....	544
17. Valsts interese reliģiju izpētē.....	552
17.1. Sektu pētniecība Amerikas Savienotajās Valstīs.....	552
17.2. Transloģiskās psihoterapijas speciālista viedoklis par sektu ietekmi uz cilvēka apziņu.....	561
17.3. Sektu pētniecība Francijā un Vācijā.....	567
17.4. Latvijas sektu pētīšanas padome.....	572
17.5. Reliģijas un reliģiskās darbības ekspertīze.....	575
17.6. Tiesību skatījums uz reliģijas un medicīnas saistību.....	585
17.7. Reliģisko organizāciju un Latvijas valsts sadarbība konsultatīvajās padomēs.....	596
18. Politika un baznīca.....	603
18.1. Baznīcas valsts transformācijas dažādie aspekti.....	603
18.2. Baznīca un politika.....	616
18.3- Politisko organizāciju (partiju) cīņa par varu valstī un reliģija kā līdzeklis.....	624
18.4. Kancele vai politiska tribīne & politiska runa vai sprediķis?.....	638

19- Līgumi un reliģiskās organizācijas.....	650
19.1. Līgumi starp reliģiskajām organizācijām.....	650
19.2. Svētais Krēsls - baznīcas valsts un tās starptautiskie līgumi (konkordāti).....	655
19.3. Latvijas Republikas un Svētā Krēsla vienošanās vēsture.....	662
19.4. Latvijas Republikas un Svētā Krēsla vienošanās.....	673
19.5. Igaunijas un Lietuvas Republikas līgumi ar Svēto Krēslu.....	684
19-6. Līgumi starp valsti un reliģiskajām organizācijām.....	688
19.7. Itālijas Republikas likums ar Septītās dienas adventistiem.....	703
19-8. Līgums starp Mекlenburgas - Priekšpomerānijas valsti un Baznīcu.....	713
19.9. Polijas Republikas 1995. gada 30. jūnija likums Par valsts attiecībām ar Septītās dienas adventistu draudzi.....	720

IEVADS

Baznīcas tiesības — patstāvīga juridiska disciplīna

Veidojot jauna līmeņa attiecības ar reliģiskām un sabiedriskām organizācijām postkomunistiskajās valstīs (t. sk. arī Latvijā), nepieciešams ne tikai jauns normatīvais regulējums, bet arī jauna valsts un Baznīcas attiecību tiesiski teorētiskā bāze, kas balstītos ne tikai pieredzē, bet arī pasaulē atzītos tiesību principos.

Paģājušā gadsimta deviņdesmito gadu beigās piedāvāju Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes vadībai atjaunot pirms Otrā pasaules kara fakultātē mācīto priekšmetu "Baznīcas tiesības". Manis izstrādātā studiju kursa programmai, kas, iedrošinot apgalvot, atbilst mūsdienu prasībām gan saturiskā, gan praktiskā pielietojuma ziņā, vairāk gan derētu nosaukums "Valsts un Baznīcas attiecības". Tā kā kursu biju jau lasījis divās teoloģiska rakstura augstākajās mācību iestādēs (Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas Lutera Akadēmijā un Latvijas Evaņģēliski luteriskajā Kristīgā Akadēmijā) un ilgus gadus strādāju Tieslietu ministrijā, pārraudzīdams Latvijas valsts un Baznīcas attiecības, Juridiskās fakultātes vadība piekrita kursa atjaunošanai fakultātē. Lai gan es uzskatīju, ka priekšmeta nosaukums varēja būt **Valsts un Baznīcas attiecības**, tika nolemts atjaunot pirmskara nosaukumu - **Baznīcas tiesība**^ vadoties vairāk no vēsturiskā nosaukuma un labskanīguma, nevis no priekšmeta satura. Nosaukumu dažādās valstīs un dažādās pasaules augstskolās variē atkarībā no kursā liktajiem uzsvāriem.

Luterāņu augstākajās mācību iestādēs kursa nosaukums ir **Baznīca sekulārajā vidē**. Krievijā, gandrīz identisks kurss, ko ir izstrādājis Krievijas Reliģijas un tiesību institūta direktors jur. zin. kand. A. Pčelincevs, saucas **Reliģija un tiesības**¹. Domāju, ka visi pieminētie nosaukumi kopā labi raksturo priekšmeta esenci. Lai gan katoļiem pasaulē ir izveidoti un darbojas neskaitāmi institūti, akadēmijas un augstskolas, kas pēta katoļu Baznīcas tiesības jeb kanonus un tiem ir priekšmets, kas saucas **Kanoniskās tiesības**, pieļauju, ka valsts augstākajās mācību iestādēs studentiem baznīcas tēma ir jā māca skatīt daudz plašāk. Tiesībzinātniekus, kas darbojas kanonisko tiesību jomā sauc par *kanonistiem*, un tie skata tikai Baznīcas iekšējās tiesības. Pasaulē notiekošā globalizācija un citas nelaimes ietekmē arī pašu baznīcu un tās tiesības. To atzīst pat paši baznīcas cilvēki. Piemēram, pēc Vestonas Jezuītu teoloģiskās skolas (ASV) teoloģijais vēstures profesora Džona V. O'Meilija domām', **pēdējos pāris simts gados Romas katoļu Baznīcā ir notikušas ļoti būtiskas izmaiņas:**

- (1) palielinājusies pāvesta loma;
- (2) katoļu dievkalpojumi notiek tautas valodā, nevis latīniski;

- (3) dievkalpojumi notiek draudzes dievnamos, nevis tikai katedrāles un klosteriem piederīgās kapellās;
- (4) ciešanu laika gavēņa loma praktiski ir izzudusi;
- (5) sievietēm baznīcās vairs nav jābūt ar galvassegām.

Esmu pārliecināts, ka pat par vienu no nosauktajām izmaiņām Baznīcas dzīvē pirms 500 gadiem Svētā inkvizīcija garīdznieku sadedzinātu uz sārta par Baznīcas kanonu ignorēšanu. Ja ņem vērā, ka kanoni un kanoniskās tiesības nav mainījušās, bet ir mainījusies tikai to interpretācija, tās ir interesanti pētīt. **Baznīcas tiesības un kanoniskās tiesības ir divas atsevišķas juridiskas disciplīnas.** Kanoniskās tiesības aplūko Baznīcas kanonus, pāvesta bullas un citus rakstus, kas iekļauti **Kanonisko tiesību korpusā** (*.Coīpusjuris canonici*).

Valsts tiesību zinātnieka skatījumā Baznīcas tiesību priekšmeta definēšana *Corpns juris canonici* robežās ir norobežošanās no būtiskā. Šaura kanonisko tiesību pētīšana atrauti no valsts tiesību sistēmas nozīmē skatīt tiesību abstrakcijas, jo nav tiesību tur, kur nav valsts. Tiesības ir valsts sevišķais produkts¹. Nav šaubu un to ir atzīmējis jau Hugo Grocijs², ka Baznīcas tiesības var attīstīties atrauti no valsts likumdošanas varas. Tas ir izņēmums, kas apstiprina vispārēju likumsakarību - tiesības rodas valstī. Latviešu tiesībzinātnieks Dr. iur. Augusts Loebers uzskatīja³, ka tiesību uzdevums ir nokārtot, regulēt cilvēku savstarpējo ārējo izturēšanos un pēc savas idejas tās cenšas panākt pilnīgu tiesisko iekārtu. Kanonisko tiesību uzdevums turpretī ir nodrošināt ne sabiedrības, bet atsevišķas cilvēku radītas (pēc Šo cilvēku domām Dievišķas varas iedibinātas) institūcijas iekšējo kārtību un darbību. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes kursā *Baznīcas tiesības*, atšķirībā no kanoniskajām tiesībām vai pirmskara *Baznīcas tiesībām*, uzsvars ir likts uz mūsdienu reliģisko organizāciju (arī jauno) tiesiskajām attiecībām ar valsti. Lai būtu izpratne par Baznīcas iekšējo tiesisko attiecību savdabību, kursā nedaudz tiek analizēti Baznīcu kanoni un kanonisko tiesību principi. *Baznīcas tiesības* aplūko starptautisko tiesību jautājumus, starptautiskās reliģiskās apvienības, valsts konstitucionālos reliģijas brīvības un Baznīcas atdalītības no valsts principus, cilvēktiesības.

Baznīcas tiesības var iedalīt šādi:

Baznīcas tiesības <i>Jus ecclesiasticum</i>	
1. Baznīcas iekšējās tiesības <i>Jus ecclesiasticum internum</i>	2. Baznīcas ārējās tiesības <i>Jus ecclesiasticum externum</i>
1.1. Dievišķās un pozitīvās tiesības 1.2. Baznīcas un valsts attiecību vēsture 1.3. Baznīcas pārvalde 1.4. Baznīcas iekārta	2.1. Baznīcas un valsts attiecību tiesības 2.2. Starptautiskās Baznīcas tiesības 2.3. Reliģijas brīvības tiesības 2.4. Destruktīvu kultu, sektu un jauno reliģisko kustību pētīšanas tiesības

Sadalījuma pamatā ir mūsu valsts tiesību zinātnes intereses un esošā pieredze. Baznīcas iekšējās tiesības ir sadalītas virspusēji, jo tās aplūko *Kanoniskās tiesības*, bet kursā tās tiek skatītas Baznīcas ārējo tiesību kontekstā.

Baznīcas tiesībām ir noteikta vieta tiesību sistēmā. Jau pieminētais N. Suvorovs uzskata, ka Baznīcas tiesības ir publiska rakstura.⁰ Arī es domāju, ka no publisko un privāto tiesību sfēras Baznīcu tiesības Latvijā varētu tikt ierindotas publisko tiesību sfērā. Saskaņā ar Latvijas Republikas Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētāja Linarda Muciņa 2000. g. 27. marta konceptuālo ziņojumu par publiskajām iestādēm⁷ "**Baznīcas ir pašpārvaldes publisko tiesību autonomi tiesību subjekti - pašpārvaldes, kuras veidotas personām apvienojoties pēc neteritoriāliem principiem**". Pamatojoties uz ziņojumā norādīto publisko tiesību subjektu iedalījumu, Baznīcas pēc savas būtības un struktūras iekļaujas Latvijas publisko tiesību subjektu lokā. Lai arī ir dažādi viedokļi par to, kā rodas Baznīcas publiskā tiesībsubjektīviāte⁸, uzskatu, ka Baznīcas publiskā tiesībsubjektība var rasties galvenokārt uz līguma pamata starp valsti un Baznīcu. L. Muciņš sliecas domāt, ka tas var notikt ar valsts iedibināta likuma normas starpniecību. Saskaņā ar konstitucionālo *valsts un Baznīcas atdalītībasprincipu* un daudzajiem iebildumiem⁹ ir skaidrs, ka **Baznīcas ir īpaša apvienību kategorija, kas drīzāk ir publisko tiesību nekā privāto tiesību subjekts**. Uzskatu, ka sakarā ar mūsdienu reliģijas brīvības, valsts un Baznīcas atdalītības principiem, kā arī sakarā ar tradicionālo Romas katoļu Baznīcas kanonisko tiesību norobežošanas katoļu Baznīcas ietvaros, Baznīcas tiesības (*Church Law*) ir publisko tiesību sastāvdaļa, publisko tiesību subjekts.

Jēdzienu *Baznīca* dažādās valstīs skaidro atšķirīgi un atkarībā no valsts tiesību zinātnes pozīcijām. Arābu valstīs, kur valsts tiesību zinātne balstās uz *Šariāta* tiesībām (uzskatīsim to par musulmaņu kanonisko tiesību analogu) ir viena pieeja, bet sekulārajās Eiropas valstīs cita. Atkarībā no šī uzskata *Baznīcas tiesības* ir vai nu privāto vai publisko tiesību sfērā. Īpašs ir Lietuvas valsts uzskats, jo saskaņā ar 2000. gada 18. jūlija Lietuvas Civilkodeksu reliģiskās organizācijas Lietuvā ir juridiskas personas (2. grāmata 4. nodaļa 34. pants), kas **daļās** tradicionālās un citās reliģiskās organizācijās. Deviņas konfesijas Lietuva ir atzinusi par tradicionālām¹⁰. Uzskaitītās deviņas konfesijas Lietuvā ir darbojušās **ne mazāk kā 300 gadu un par savu darbu sociālajā sfērā un ieguldījumu Lietuvas kultūrvēsturiskā mantojuma veidošanā liek uzskatītas par publiskām organizācijām**. Krievijas juristi ir noskaņoti ateistiski un nevēlas Baznīcas ierindot publisko tiesību sfērā. Lai gan romieši Baznīcas jeb svētās tiesības (*jus sacrum*) **skatīja** kā publisko tiesību (*jus publicum*) neatņemamu daļu." krievu juristi sliecas **domāt**, ka Baznīcas tiesības nevar ierindot ne publisko (*jus publicum*), ne privāto **tiesību** (*jus privatum*) jomā. Tās atrodies pa vidu starp abām tiesību jomām. Krievu Baznīcas tiesību zinātnieks A. Pavlovs ir paudis uzskatu¹², ka Baznīcas **tiesības** ir "kaut kas" (*нечто*), kas atrodies uz robežas starp privātajām tiesībām un publiskajām tiesībām, jo tajā ir elementi no abām tiesību jomām, kas padara **tās par** īpašām. Šim viedoklim piekrīt arī Baznīcas tiesību speciālists V. Cipins,

kurš savā grāmatā "Baznīcas tiesības"¹³ šo viedokli pamato ar viduslaikos izdomāto tiesību sadalījumu laicīgajās jeb civilajās tiesībās (*Jus civile*) un kanoniskajās (*jus canonicum*) tiesībās.

Arī Latvijas juristiem 2000. gadā bija strīdi par to - vai var attiecināt uz Baznīcām publiskās tiesībsubjektības jēdzienu vai nē? Strīdi bija par juridiskā statusa formulējumu (ir vai nav publisko tiesību subjekts) Romas katoļu Baznīcai sakarā ar Latvijas Republikas un Svētā Krēsla starpvalstu līgumu. Toreizējais Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments, izvērtējot šo jautājumu, viennozīmīgi atbalstīja uzskatu, ka Baznīcas ir publisko tiesību subjekts. Jautājums par publiskās tiesībsubjektības piešķiršanu Baznīcām Latvijā tika skatīts arī Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijas Valsts pārvaldes reformas apakškomisijas sēdē 2000. gada 30. maijā. Parlamenta komisijas sēdē piedalījās Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas un Latvijas Romas katoļu Baznīcas vadītāji. Komisija konceptuāli atbalstīja publiskās tiesībsubjektības noteikšanu Baznīcām. Parlamenta komisija Tieslietu ministrijai ieteica izstrādāt grozījumus "*Reliģisko organizāciju likumā*" un iekļaut tajā normas par publiskās tiesībsubjektības noteikšanu Baznīcām. Tas gan nav vēl noticis, tomēr esmu pārliecināts, ka tas ir tikai laika jautājums. Daudzējādā ziņā tas atkarīgs arī no pašu baznīcu aktivitātēm.

Noskaidrojuši, ka Baznīcas tiesības ir attiecināmas uz publisko tiesību sfēru, apskatīsim jautājumu par Baznīcas tiesībām kā tiesību nozari. Sliecos atzīt pirmskara Baznīcu tiesību formulējumu: **Baznīcas tiesības noskaidro baznīcas stāvokli valstī un tās attiecības ar valsts varu. Tās ietver noteikumus par dažādām konfesijām valstī, par draudžu stāvokli un iekārtu, tā arī baznīcas noteikumus par tās iekšējo iekārtu.** Baznīcas tiesības ir līdzvērtīga tiesību nozare un, tāpat kā divdesmitajos un trīsdesmitajos gados, ir ierindojamas blakus tādām nopietnām tiesību nozarēm kā Valsts tiesības, Administratīvās tiesības, Starptautiskās tiesības. Finanšu tiesības, Tirdzniecības tiesības, Kriminālās tiesības, Procesuālās tiesības un Civilās tiesības.¹⁵

Nobeidzot īso apskatu par *Baznīcas tiesībām* kā juridisku disciplīnu, vēlos teikt, ka, lai gan Baznīcas tiesības ir vienas no visvecākajām tiesībām, tās vienlaikus ir visdiskutablākās to vietas sakarā. Dažādi zinātnieki atšķirīgi sadala tiesību zinātņi, un katrs savu dalījumu uzskata par vispareizāko. Pat konstitucionālie principi - reliģijas brīvība un Baznīcas atdalītība no valsts dažādās valstīs tiek aplūkoti atšķirīgi, un dažādas autoritātes pauž atšķirīgus un bieži vien pat pretrunīgus viedokļus. Tas tikai norāda uz to, ka šī tiesību zinātnes nozare atrodas formēšanās procesā un ir saistīta ar politisko gribu un demokrātijas attīstību.

Arī juristi *Baznīcas tiesības* bieži vien jauc ar reliģijas izpēti un reliģijas pētniecības jautājumiem. *Baznīcas tiesības* aplūko reliģisko cilvēku apvienības, un tāpēc arī pastāv nosacīta saistība ar šo cilvēku reliģiskajiem ticējumiem; minētais priekšmets reliģiskos priekšstatus un pasaules skatījumu aplūko tikai tik daudz, cik tas nepieciešams tiesību izpratnei. Tāpat kā Finanšu tiesībās nedaudz aplūko uzskatus par ekonomiku, Baznīcas tiesības aplūko reliģiju kā pasaules skatījumu.

Pašsaprotami, ka tautas reliģiskie ticējumi, reliģiskā struktūra un reliģiozo struktūru institucionalitāte nekad nepaliek nostātus no tiesību veidošanās kopumā un iespaido tiesību struktūru formēšanos un, kā atzīmējis prof. I. Pokrovskis¹⁶ - jo senāks laikmets, jo spēcīgāka ir šī ietekme.

XXI gadsimtā Baznīcas tiesības kā juridiska disciplīna ir ieguvusi jaunu nozīmi. To raksturo ne tikai nevalstisko organizāciju - Baznīcu nostiprināšanās, bet arī reliģijas brīvības un Baznīcas atdalītības no valsts principu iekļaušana LR Satversmē.

Nobeigumā gribu pateikties visiem, kas palīdzējuši grāmatas tapšanā, pirmkārt, sevišķs paldies manai sievai Sintijai, kuras pacietība un mīlestība ļāva tapt šai monogrāfijai.

Dr. iur. Ringolds Balodis
Latvijas Universitātes
Juridiskās fakultātes
docents

¹ *Программа учебного курса "Религия и право"*. Составитель А. В. Пчелинцев. //Религия и право. - М., 2000. - нр. 6 (21) - С.21.

² Latvijas Luterānis. - 2001. - 17.marts.

³ *Коркунов Н.* Лекции по Общей теории права. - С. -Петербург, 1890. - С.59.

⁴ Lehrbuch des Naturrechts, als einer Philosophie des positiven Rechts. 3 Ausg. - 1908.

⁵ *Loebers A.* Лекции пар ievadu tiesību zinātnē. - R., 1922. - 52.lpp.

⁶ *Суворов Н.* Учебник Церковного права. - М., 1913. - С.6.

⁷ Jaunā Pārvalde. - 2000.- нр. 4 (10).

⁸ *Суворов Н.* Учебник. Церковного права. - М., 1913. - С.5.

¹⁰ > Latvijas Baptistu draudžu savienības bīskapa A. Šterna 1996. gada 16. septembra vēstule nr. 204 Latvijas Ministru prezidentam A. Šķēlēm.

¹⁰ Lietuvas Reliģisko organizāciju likums//Lietuvas Republikas Ziņotājs. - 1995-нр. 36. 04. 10.

¹¹ *Puchta G. F.* Cursus der Institutionen. Bd. 1. - Leipzig, 1856. - S. 75.

¹² *Павлов А. С.* Курс Церковного права. - Св. Троице - Сергиева Ливра, 1902. - С.14.

¹³ *Цыпин В.* Церковное право. Круглый стол по религиозному образованию в русской православной церкви, 1996. - С.15.

Vītiņš V. Vispārējs Tiesību pārskats. R.: Verdikts, 1993. -82.lpp.

¹⁵ Турпат, [81.-82.lpp.](#)

¹⁶ *Покровский И. А.* История римского права. - Петроград, 191Н. - С.24.

1. BAZNĪCAS TIESAS

1.1. Baznīcas tiesas iekārta un tiesāšanas pamatprincipi*

Palūkosimies uz Baznīcu nevis no pragmatiska XXI gadsimta sākuma jurista skatījuma, bet no pašas Baznīcas viedokļa. Baznīca uzskata, ka līdz ar kristību faktu (kristietības sakramenta saņemšanu) cilvēks tiek pakļauts Baznīcas varai un tās iedibinātai kārtībai. Uz cilvēku sāk attiekties visi kristīgās ticības pienākumi, par ko viņam tiek sniegta iespēja tapt atpestītam no Dieva soda un dāvāta mūžīga dzīvošana. **Ticības priekšrakstu nepildīšana no Baznīcas viedokļa ir nodevība, kas bargi jāsoda.** Skaidrs, ka Baznīcas likumi ir jāpilda visiem, kuri ir brīvprātīgi šīs Baznīcas locekļi, ja mēs uzskatām Baznīcu par brīvu personu apvienību, tad tā arī ir. Tomēr, kā zināms no pasaules vēstures, Baznīca savām represijām ir pakļāvusi ne tikai savas Baznīcas locekļus, bet arī cilvēkus, kuri uzskatīja sevi par neticīgajiem vai bija pat citu ticību pārstāvji, bieži tos sodot pat ar nāves sodu. To nedrīkst skaidrot tikai ar drūmo viduslaiku patvaļu vai laicīgās varas uzurpāciju. Tas izprotams izanalizējot pašas Baznīcas jurisdikcijas izpratni, kas sakņojas reliģijā un tiek traktēta kanonos. Atcerēsimies, ka Baznīca savus uzskatus nav mainījusi kopš Svētās inkvizīcijas laikiem un balstās uz dogmām. Kā uzsver ASV luterāņu Baznīcas Misūri Sinodes Sentluisas Konkordijas semināra teoloģijas profesors Dž. Teodors Millers¹, skatot kristīgās dogmatikas jautājumus, **"Baznīcas ticības avots ir vienīgi nekļūdīgais Dieva Vārds un neviens dogma vai doktrīna nav pareiza, ja tā nav skarta Svēto Rakstu mācībā."** Teologs uzsver, ka viss, ko pasludina un māca rakstītais Dieva Vārds, ir Baznīcas dogma. Tas neesot nejauši, jo **Baznīca nav Dieva mācības kungs, bet vienīgi tikai tās kalps.**² Tās galvenais mērķis ir nevis radīt jaunas mācības, bet gan sludināt tās, kuras ir atklājis dievišķais Kungs (*Alt. 28, 20*). Saprotot šo vienkāršo patiesību kļūst skaidrs, ka **laika gaitā Baznīcas pasaules uzskats nav liberalizējies, mainījies ir tikai Baznīcas viedoklis par soda izpildi un termiņiem.** Mūsdienās Baznīcai nav iespēju fiziski sodīt grēciniekus, tomēr tā turpina uzskatīt, ka dzīvošana vai darbošanās pret tās kārtību ir grēks. Saskaņā ar šo uzskatu, sodu par grēkiem var saņemt:

- šajā dzīvē;
- nākamajā dzīvē.

* Pieļauju, ka šai nodaļā vēsturnieki varēs konstatēt, ka kāda detaļa ir nedaudz vispārināta vai ir izlaista kāda partikulām parādība. Tas nav nejauši, jo mans uzdevums nav studentiem iemācīt detaļas, kuras ir pilnībā zudušas un nozīmīgas tikai pagātnes hronistiem, bet likt izprast procesu dziļumu, kas radītu tiem priekšstatu par tiesību attīstības procesiem.

Mūsdienās Baznīcai ir liegta iespēja sodīt par grēkiem "šajā dzīvē", un tamdēļ grēcinieki sodu saņems tikai "nākamajā dzīvē". **Baznīca ir piemērojusies izdzīvot pastāvīgi mainīgajā vidē un ir mainījusi akcentus.** Tā ir atteikusies no fizisko sodu prakses un kļuvusi par garīgu institūciju, kas brīdina grēciniekus no nenovēršamā soda pēc nāves.

No Baznīcas viedokļa tās dogmas ir jāievēro ikvienam mirstīgajam, neatkarīgi no tā vai viņš sevi pieskaita Romas katoļu Baznīcai vai nē. Baznīca uzskata, ka tās vara sniedz arī pār tiem, kas ir izraidīti no baznīcas vai netic Dievam. Cilvēks var būt luterānis, septītās dienas adventists, ateists vai sektants (ķeceris), tomēr saskaņā ar Romas katoļu Baznīcas kanoniem uz viņu attiecas tie paši priekšraksti, kas uz katoļu Baznīcas piederīgajiem. Pēc katoļu mācības ne-katoļi tikai formāli nav grēcīgi (neapzināti grēko), jo viņi nesaprot, ka arī tos saista Baznīcas likumi¹ un piemeklēs sods par reliģisko priekšrakstu pārkāpumu. Jāpiezīmē, ka XXI gadsimta ekumēnisms gan pieņem, ka cilvēks, neskatoties uz savu "nepareizo" reliģiju, pēc nāves taps izglābts tāpat kā katolis, tam tikai jādarbojas saskaņā ar kristīgo mācību. Katoļu Baznīcas praktizētās *attaisnošanas ar darbiem* (tiesāšanas par grēkiem), *attaisnošanas ticībā* (*solafide*) un grēku attaisnošanu dēļ. daži mūsdienu teologi, piemēram, jau pieminētais ASV profesors Dž. Teodors Millers uzskata, ka Mārtiņa Lutera apgalvojums par pāvestu kā antikristu atbilst patiesībai. Katoļu Baznīca līdz pat mūsu dienām nav atcēlusi Tridentas koncila anatēmu visiem patiesajiem kristiešiem, kuri tic bibliiskajai mācībai par attaisnošanu ticībā.² Esmu jurists un (lai katoļi mani nepārprastu) viedoklis par pāvestu nav mans viedoklis, taču grūti būtu noliegt, ka pāvestība un citi katoļu Baznīcas struktūras elementi (t. sk. kanoniskās tiesības) radīja reformāciju un daudzās protestantu konfesijas. Cita lieta, ka katoļu Baznīcas varbūt pašlaik vairs nebūtu, ja tā būtu bijusi savādāka. Arī Ādolfs Hitlers, veidojot fašistisko režīmu, daudz mācījies no Romas katoļu Baznīcas prakses, pārņemot no tās dogmatisma pieredzi. Viņš rakstīja, ka "... kustības jēgu vajag saskatīt tās dabiskajos mērķos, bet nevis formulējumos. Taču šie mērķi ir mūžīgi. Lai tos sasniegtu, sistemātiski ir jāizvairās no visa, kas ievieš šaubas un saskalda spēkus. Šajā sakarā mums daudz jāmacās no katoļu Baznīcas. Tās mācība daudzējādā ziņā ir pretrunā ar precīzajām zinātnēm un jaunākajiem zinātnisko pētījumu rezultātiem. Taču katoļu baznīca tāpēc nesāks ne par mata tiesu mainīt savas mācības galveno jēgu. Katoļu Baznīca uzskata, ka tās mācības spēks ir uz visiem laikiem nosargāt dogmas, bez kurām nav iedomājama ticība, bet nevis šo mācību saskaņot ar visām izmaiņām atbilstoši zinātnisko pētījumu rezultātiem".³ Viņš uzskatīja, ka tieši Baznīcas konservatīvā pieķeršanās dogmām un nevēlēšanās šīs dogmas mainīt, kā arī nemainīgu dogmu uzturēšana savos piekritējos, ir pamats tam, ka Baznīca joprojām ir tikpat spēcīga kā agrāk. Tikai skurpuloza savu principu ievērošana ir reliģisku un arī politisku kustību milzīgo panākumu pamatā.⁴ Šajā apskatā netiek analizēta reliģija vai teoloģijas dogmu pareizība, runa ir par tūri praktisku Baznīcas dogmu izpausmi - Baznīcas tiesību normu piemērošanu. Domāju, ka reliģijas uzskats par reliģiskām dogmām, īpaši, kas attiecas uz grēkiem un to attaisnošanu (šai vai citā dzīvē), ir svarīgs moments

tieši attiecīgās reliģijas institūcijas attieksmei pret saviem ticības brāļiem un citiem. Katoļu Baznīcas tiesu prakse ir neatraujami saistīta ar Baznīcas teoloģiju.

Baznīcas jurisdikcija nav ierobežota laikā, jo sods ir nenovēršams un var spēkā stāties arī pēc noziedznieka (grēcinieka) nāves. Jurisdikcija nav ierobežota telpā, jo Baznīcai nav svarīgi, kur tu atrodies un kad tu esi izdarījis pārkāpumu. Šaurākā izpratnē Baznīcas jurisdikcija realizējas ik grēksūdzē. Garīdznieks uzklausa ticīgā grēkus un izvērtē, cik nopietns ir pārkāpums pret reliģiju un "piespriež" skaitīt attiecīgas lūgšanas.

Baznīcas tiesībās eksistē jēdziens "spriestspējīgs", kas ļoti līdzinās modernās jurisprudences "rīcībspējas" principam. Tas nozīmē, ka Baznīcas (Dieva) tiesvedībai ir pakļautas tikai tās personas, kurām piemīt spriešanas spējas. Personas, kas jaunākas par septiņiem gadiem, nav atbildīgas par savu rīcību, jo tiek uzskatītas par tādām, kam "nav prāta lietošanas spēju". Par pārkāpumiem pret reliģiju jeb grēkiem nav atbildīgas arī personas ar smagiem psihiskās veselības traucējumiem, jo tām trūkst spriešanas spēju.

Pēc Krievijas Baznīcu tiesību speciālista Vladimira Cipina vārdiem⁷ Baznīcas tiesu vara ir Baznīcas kā Dieva zemes pārstāvniecības vara. Ar grēkiem karojošā zemes Baznīca sastāv no cilvēkiem un tāpēc, kā jau nepilnīgam (grēcīgam) cilvēku sabiedriskam veidojumam, tajā var būt strīdi. Baznīcas locekļi ir grēcīgi un savā grēcīgumā var paveikt noziegumus pret Dieva baušļiem vai pārkāpt Svētās Baznīcas kārtību. Lai tas neizjauktu Dieva kārtību, zemes Baznīcai ir jātur tiesa pār saviem locekļiem. Pastarā dienā Dievs tiesās mirušos Baznīcas locekļus.

Ilgu laiku bīskapu (Baznīcu tiesu) jurisdikcija konkurēja ar laicīgo jurisdikciju. Baznīcas tiesu lēmumi bija nepārsūdzami, apelācijas iespējas nepastāvēja. Tie attiecās pat uz nepilngadīgajiem notiesātajiem, neskatoties uz romiešu tiesību principu *o restitutio in integrum*, kas nepilngadīgos pilnībā atbrīvoja no soda. Lai gan Baznīcas tiesā apelācija nebija iespējama, pati Baznīca bija tiesīga (*jus inlitterationis*) prasīt no laicīgās varas tiesājamo apžēlot. Tās tika uzskatītas par likumīgu iejaukšanos valsts lietās. Baznīca laicīgo lietu izpildi bija deleģējusi valdniekam, taču tas vēl nenozīmēja, ka tai nav nekādas daļas gar pasaulīgām lietām.

Viduslaiku Baznīcas tiesai, ja tā izskatīja lietas par noziegumiem pret kristīgās ticības postulātiem, bija jāveic tūpīga konkrētā nozieguma izpēte, kas lielā mērā līdzinājās mūsdienu krimināltiesību uzdevumam vainas pakāpes noteikšanā. Gluži tāpat kā mūsdienu kriminālsods atkarīgs ne tikai no nodarījuma smaguma vai apstākļiem, bet arī no noziedznieka vainas pakāpes, Baznīcas skatījumā sods par noziegumu atkarīgs no "grēka smaguma". Grēka interpretācija ieņem svarīgu vietu Baznīcas kanonisko sodu piemērošanā un realizācijā.

Ar jēdzienu "grēks" Romas katoļu Baznīcā saprot brīvas gribas veiktu apzinātu un morāli ļaunu rīcību, kas bieži, bet ne vienmēr, ir noziegums saskaņā ar valsts likumiem. Katrs ļauns akts ir vērst pret tikumības mērauklu, ko nosaka dievišķais likums. Tādejā grēka jēdzienu Baznīcas kanoniskās tiesībās mēdz definēt šādi: *grēks ir labprātīgs Dieva likumu pārkāpums.*

Baznīca uzurpēja sev tiesības sodīt Dieva vietā un Baznīcas soda smagums bija atkarīgs no to grēku smaguma, kas vērsti pret Dieva kārtību. **Atšķirībā no mūsdienām, kad sods faktiski ir valsts piespiedu līdzeklis personai par tā izdarītu noziegumu, Baznīcas sods ir Dieva atmaksa personai par tās grēkiem.** Valsts sodā primārais ir vainīgās personas soda fakts, ar ko jāsaprot vēlēšanās iedvest vainīgajam un citiem, ka sods ir nenovēršams, likumi ir jāpilda un ikvienam ir jāatturas no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Baznīcas gadījumā soda galvenais mērķis ir grēka izpirkšanas mistērijas realizācija.

jo lielākā mērā grēks disonē un ievieš haosu Dieva kārtībā, jo bīstamāka kvalifikācija tam piešķirama. Baznīca ar izdarīto grēku (*peccatum actūale*) izprot paveiktu jeb izdarītu netaisnību. Luterāņu katehismā izdarītais grēks tiek nosaukts par ikvienu dievišķā likuma pārkāpumu vēlmēs, domās, vārdos un darbos⁸.

Baznīcas kanoniskās tiesības grēkus klasificē **pirmdzimtajos, personīgajos un kļedzošajos.** Ja pirmais ir "dabisks", ko cilvēks manto no senčiem, tad otrais un trešais grēks ir tas, ko cilvēks apzināti nodarījis savas dzīves laikā un tāpēc par tiem pats ir atbildīgs.

Kļedzošie grēki (*peccata clamantia*) ir, piemēram, Kaina grēks, nogalinot brāli (1. Moz. 4, 10), sodomiešu grēki (1. Moz. 18, 29), atraitņu un bāreņu apspiešana (2. Moz. 22, 22-23), algu neizmaksāšana algādžiem (jēk. 5, 4) un kristiešu vajāšana (Jņ. atkl. 6, 9-10).

Katoļu Baznīcā par tādu jēdzienu kā *grēks* ir sarakstīti traktāti, jo tas ir viens no galvenajiem jautājumiem Baznīcas cīņā par tās locekļu virzīšanu uz pārlaicīgām ētiskām vērtībām. Izšķir **aktuālos** un **habitūalos** personīgos grēkos. Pirmie ir tad, kad grēku veic kā darbību, ko aizliedz Dieva likums, vai noziedzīgu neizdarību, ko Dieva likums pavēl darīt. Otra veida grēki iestājas kā sekas, kas dvēselē palikušas no aktuāla grēka un kuras mēdz saukt par "grēka stāvokli". Aktuālie grēki sadalās vēl **pārkāpuma** un **neizdarības** grēkos. Pārkāpuma grēks ir tad, ja tiek veikta darbība, kuru aizliedz izdarīt aizliedzošais bauslis vai kanonisks priekšraksts, piemēram, zagst - kanonu izpratnē nozīmē ne tikai piesavināties otra īpašumu, bet krist aktuālā pārkāpuma grēkā. Neizdarības grēks, kas būtībā ir nepaklausība pret pastāvošu priekšrakstu, ir Baznīcas Bauslības diktēto labo darbu nedarīšana (*ommi-lendd*), piemēram, Baznīcas loceklis svētdienā nepiedalās Svētajā Misē.*⁹

* "Grēka smagums ir ļaunuma daudzums, kas piemīt grēkam. Visu grēku smagums nav vienādi liels. Grēkus pēc smaguma var ierindot šādā kārtībā: grēki, kuri vēršas tieši pret Dievu vai pret iekšējām dievišķajām pilnībām (piem., Dieva ienišana, neticība un bezcerība); grēki, kuri vēršas pret ārējām Dieva pilnībām (piem., Dieva zaimošana, elkdievība, māņticība nepatiess zvērests, Dieva kārdināšana). Ir grēki, kas vēršas pret Jēzus Kristus cilvēcību un Vissvētāko Altāra Sakramentu. Viens grēks var būt smagāks, otrs - mazāk smags. Piemēram, grēki pret reliģiju ir smagāki, nekā grēki pret taisnību. Jo smagāks grēks, jo izcilāks ir tas tikums pret kuru ir vērsti grēks. Grēks ir jo smagāks, jo izcilāka ir persona pret kuru tiek virzīts grēks. Smagāki ir tie grēki, kas tiek virzīti tieši pret Dievu, nekā tie grēki, kas tiek virzīti pret cilvēku. Grēks ir jo smagāks, jo lielāks ir tas labums, kuru skar grēks. Šo kārtulu pirmām kārtām jāņem vērā attiecībā uz grēkiem pret tuvākajiem." (V*. *Pentjušs*. Morālteoloģijas pamatprincipi. R.: Romas katoļu Rīgas metropolijas Garīgā semināra Katahētikas institūts, 1998. - 145. lpp.).⁴

Saskaņā ar reliģiskajiem kanoniem grēki vēl mēdz būt: formāli, materiāli, miesīgi, garīgi, nāvīgi, ikdienišķi, nezināšanas, vājuma, ļaunuma, ārējie un iekšējie grēki. Domāju, ka manis dotais ieskats grēkos ir radījis pietiekamu priekšstatu par Baznīcas kanonistu plašajām iespējām noziegumu izmeklēšanā un pierādījumu apzināšanā. Kā redzams, visi grēki faktiski vienlaikus ir vairāk vai mazāk arī noziegumi, kas tiek sodīti no valsts puses. Atšķirība ir klasifikācijas metodēs un soda izpratnē. **Valsts noziegumus klasificē pēc to sabiedriskās bīstamības, Baznīcas noziegumus klasificē, izejot no teoloģiskām dogmām par grēkā krišanu kā darbošanos pret Dieva gribu. Valsts soda taisnīguma uzturēšanai cilvēku sabiedrībā. Baznīca spiesta sodīt, jo ir Dieva gribas instruments.** Saskaņā ar Akvīnas Toma teoriju Baznīca no Dieva ieguvusi visas pilnvaras un pastarpinātās funkcijas (kārtības uzturēšanu uz zemes un sabiedrības organizēšanu valstī) ir uzticējusi valdniekam, kas ir tikai Dieva gribas izpildītājs. Izpratnes ir dažādas un sakņojas atšķirīgajos uzskatos par sociuma lomu pasaulē. Vēl jāatzīmē, ka mūsdienu krimināltiesībās atzītais un atbildību mīkstinošais apstāklis "pieteikšanās par vainīgu, vaļširdīga atzīšanās un izdarītā nožēlošana" (Latvijas Krimināllikuma 47. pants), kurš tiesai obligāti jāievēro, nosakot soda smagumu, ir cēlies tieši no kristīgās Baznīcu tiesas prakses un principiem par grēku nožēlošanu. Mūsdienu noziedznieku savas rīcības nožēlošana, kas liecinot "par personas vēlēšanos neizdarīt likumpārkāpumus turpmāk"¹⁰ sakņojas grēku nožēlošanas institūtā, tāpat kā soda izciešanas ilgums ir saistīts arī ar grēku izpiršanas institūtu. Tāpat kā, manuprāt, Svētās inkvizīcijas tiesu denunciāciju un pašdenunciāciju praksē ir meklējams mūsdienu princips "vainīgā aktīva rīcība, veicinot noziedzīga nodarījuma atklāšanu un izmeklēšanu".

Pirmajos gadsimtos kristieši, sekojot apustuļa Pāvila novēlējumam, izvairījās no pagānu tiesvedības, priekšroku dodot savu bīskapu tiesām. Lai arī bīskapu lēmumi nebija nodrošināti ar laicīgās izpildvaras spaidu varu, kristiešu kopiena tos ievēroja bez ierunām un tie balstījās vienīgi uz tiesnešu autoritāti un Baznīcas disciplīnu. Pēc pirmo kristiešu bīskapu domām, ja kristieši ietu pie pagāniem savus strīdus tiesā izšķirt, tad tie zaudētu pagānu acīs savas ticības morālos augstumus. Piedevām pastāvēja arī viens tīri praktisks šķērslis, kas saistījās ar bauslības ievērošanu, proti, Romas tiesvedības procesā bija iekļauta elku pielūgsmes ceremonija, kas bija saistīta ar taisnības dieves Temīdas piesaukšanu taisnai tiesas izšķiršanai. Viss radikāli mainījās pēc Milānas edikta izdošanas. Bīskapu tiesas ieguva valsts represīvo atbalstu - bīskapu tiesas spriedumi ieguva likumīgu varu. Romas imperators Konstantīns Lielais 333- gadā pieņēma īpašu likumu (/ *1. Cod. Tb. 1, 27 un Consl. Simond*^) ar kuru bīskapu jurisdikcijā nodeva visas civilās lietas. Minētajā likumā gan bija atruna, ka Baznīcas lēmumi civillietās ir kompetenti, ja abas puses piekrīt tiesvedībā sasniegtajam rezultātam.¹² Baznīcas jurisdikcijā esošās lietas iedalīja trijās kategorijās:

- **garīgās lietas** (*causae mere spirituales*). Tie bija ticības jautājumi, dievkalpojumi un Baznīcas rituāli. X gadsimtā pie tām sāka pieskaitīt arī laulības lietas;
- **civilās lietas**. Tie bija saistību, lietu un mantojuma tiesību jautājumi;
- **citās lietas** (*resspiritualibus anexae*). Piemēram, garīgi novēlējumi, desmitās tiesas lietas, beneficāriji un klerikāti.

Kristiešu bīskapi trijos kristietības vājāšanos gadsimtos bija kļuvuši labi tiesneši, jo, atrodoties ārpus likuma, tiem vajadzēja taisnīgi izšķirt visus iespējamus strīdus. Situācija jūtami mainījās uz sliktu pusi pēc tam, kad Baznīca ieguva politisko un līdz ar to arī publisko tiesu varu. Bīskapi civillietas izskatīja neobjektīvi un bieži tās iztiesāja Baznīcai vai garīdzniecībai par labu. Tas varēja būt par iemeslu Bizantijas imperatora Justiniāna I lēmumam bīskapu tiesas padarīt tikai par pirmās instances tiesām (neatkarīgi no tā, vai baznīca ir atbildētājs vai prasītājs). Otrs pieņēmums, ka Justiniāns I to izdarīja pēc Baznīcas lūguma, jo, iegūstot absolūto varu, daļu pienākumu Baznīca varēja atļauties uzticēt citiem, kuri tik un tā paklausīgi pildīja bīskapu norādījumus. Minētais pieņēmums Šķiet varētu atbilst īstenībai, jo Justiniāns I atbalstīja Baznīcu vislielākā mērā. Baznīcas tiesas spriedums stājās spēkā desmit dienu laikā. Spriedumu apelācijas kārtībā varēja pārsūdzēt laicīgajās tiesās. Līdz ar Baznīcas centralizāciju radās trīspakāpju tiesas. Izveidojās:

- **pirmā līmeņa tiesa** — **vietējās Baznīcas tiesa**, kuru varēja nodibināt, ja tajā bija vismaz viens bīskaps;
- **otrā līmeņa tiesa**—**apelācija**, tajā bija trīs bīskapi (Baznīcas apelācijas komisija);
- **trešā līmeņa tiesa** - **kasācija**, tajā bija Imperators vai Pāvests (atkarībā no laika perioda, kurā skatīja lietu).

Baznīcas trīspakāpju tiesas sistēmu Justiniāns I ieviesa arī valsts tiesās, jo sistēmu uzskatīja par pietiekami pilnīgu, lai novērstu iespējamās tiesu kļūdas.¹⁵

Trīspakāpju sistēma bija laba tikai tad, ja tā tika ievērota un kopta. Baznīcā tā izrādījās mazelektīva, ņemot vērā pāvesta vai imperatora augsto rangu un aizņemību. Starp citu, Krievijas pareizticīgajai Baznīcai vienmēr ir bijuši tikai divi tiesu līmeņi."

Pēc Baznīcas valsts nodibināšanas garīdznieki turpināja veikt tiem uzticētos pienākumus un izšķirt visus strīdus, kas radās valstī, kamēr civilo lietu izskatīšana bīskapus nogurdināja. Tāpēc, kā jau minēts, imperatora Justiniāna I laikā tika izveidotas (*nov. CXXXIII c.227.*) valsts tiesas, turpinot vienlaikus pastāvēt Baznīcu tiesu līmenim. Pēc valsts tiesu izveidošanas (maģistrātu principa atjaunošanas) civilās lietas tika nodotas laicīgajām tiesām. Reliģijai, ieņemot savu noteikto vietu Baznīcas valstī, vairs nevajadzēja nodarboties ar tādiem jautājumiem, kurus varēja izskatīt laicīgie tiesneši, kas atradās Baznīcas ietekmē. Vienlaicīgi bīskapi ieguva imunitāti pret laicīgajām tiesām, jo Justiniāns I noteica, ka Baznīcas amatpersonas tiesājamas tikai Baznīcas tiesā (pirms tam garīdzniekus varēja tiesāt laicīgās tiesas). Ar laiku laicīgo un Baznīcu tiesu paralēla izskatīšanas kārtība izraisīja strīdus par kompetenci, kas radīja tiesisku sajukumu. Tāpēc Baznīca savā ziņā nolēma paturēt tikai:

- **pilsoņu strīdus par saistību nepildīšanu**, kas bija apstiprināti ar reliģisku zvērestu;
- **lietas, kuras laicīgā tiesvedība vispār atsacījās izskatīt** to pārliecīgās reliģiozitātes vai morāles dēļ (piem., bija iekļauts grēka elements);
- **lietas, kuru pamatā bija iesniegums** (denunciācija).

Pēdējā kategorija ir visdivvainākā un jāatzīst, ka tā saglabāja Baznīcas iejaukšanās tiesības jebkurā lietā. Piedevām Svētās inkvizīcijas lielākās ļaundarības, kas tika pastrādātas dēļ mantkārības vai naida, tika ierosinātas tieši uz iesnieguma

pamata. Tā kā iesniegumi (denunciācijas) varēja būt anonīmi, tad runas par taisnīgu pierādījumu vākšanu vai sacīkstes principa ievērošanu, manuprāt, ir liekas.

Lai neradītu nepatīkamu priekšstatu par Baznīcu kā no laicīgās varas atrautu un savrup no tā laika politiskiem procesiem dzīvojošu institūciju, jāpaskaidro, ka gandrīz līdz pat XI gadsimtam Baznīcas garīdzniecība - bīskapi, mūki un garīdznieki bija vairāk atkarīgi un pakļauti vietējiem feodāļiem, karaļiem un imperatoriem nekā Romas pāvestam. Garīdznieki bieži kalpoja kā karaļu zemes pārvaldnieki, kuriem vajadzēja ievākt meslus karaļu vārdā un nereti viņi bija vienīgie valdnieka pārstāvji savās zemēs. XI gadsimtā izplatītas bija bīskapu precības ar vietējo feodāļu atvasēm. Garīgā un laicīgā vara līdz ar to sāka saplūst vienotā un monolītā veselumā.¹⁵ Nereti strīdi bija par jurisdikciju, kurus vairumā gadījumu izšķīra tieši laicīgā administrācija (imperators, karalis u. c.). Šis fenomens tika nosaukts par "cēzaropapismu", kas nozīmē politisko un reliģiozo institūciju saplūšanu par labu laicīgajai administrācijai. Attiecināt jēdzienu *laicīgā vara* uz karaļiem nav īsti pareizi. Par *laicīgajiem* tos sāka dēvēt Romas pāvests pēc 1075. gada. Līdz tam valdniekus uzskatīja un goddevīgi dēvēja par Kristus vietniekiem zemes virsū,¹⁶ ietverot šajā jēdzienā tieši reliģiski pragmatisko orientāciju.

X—XI gadsimtā Baznīca veica "tīrīšanu" un atbrīvojās no pirmās tūkstošgades vidus Baznīcas valsts sekām. Baznīcas reformas iesācējs un realizētājs bija Francijas mūku ordenis, kurn dēvēja par Klūniju abatu ordeni.¹⁷ Minētajā periodā Baznīca sāka ieviest *celibātu* (*caelibatus*), kas nozīmē reliģisko ordeņu locekļu, garīdznieku un mūku obligātu atteikšanos no laulības dzīves¹⁸ un dzīvi bez dzimumsakariem. Baznīca celibātu oficiāli motivē ar garīdznieku lojalitātes paušanu Dievam, lai tie, sevi uzpurējot, varētu pilnīgi nodoties savai misijai, nevis rūpēties par ģimeni. Celibāta kanoniska leģitimizēšana un padarīšana par obligātu visai Romas katoļu Baznīcas garīdzniecības šķīrai un pareizticīgo augstākajai garīdzniecības šķīrai bija tikai viens no daudzajiem Baznīcas pasākumiem, kuri bija vērsti pret cēzaropapismu kā nevēlamu parādību. Daži celibātam rod citu izskaidrojumu.¹⁹ Baznīcas pašattīrīšanos ir jācenšas izprast, ja ir vēlme rast izskaidrojumu Baznīcas holokaustam pret grēkos iestīgušo pasauli, ko nosauca par Svētās inkvizīcijas tiesu. Uzsāktā cīņa pret cēzaropapisma fenomenu vēlāk pārauga Baznīcas cīņā pret "nezālēm namatēva kviešu laukā". "Namatēva kviešu lauks" Baznīcai bija Baznīcas ietekmētā pasaules daļa, bet "nezāles" - ķeceri un citi Baznīcai nelabvēlīgi cilvēki. Ar šādu attieksmi inkvizīcija vēlāk vērsās arī pret saviem ienaidniekiem. Bez nožēlas vai līdzjūtības, ar godprātīga pienākuma apziņu un apziņu, ka pasaule tiek attīrīta no sārņiem. Tieši Baznīcas cīņa pret šī perioda jurisdikcijas duālismu, izveidoja jaunas kvalitātes Baznīcu tiesu - Svēto inkvizīciju, kas nevēlējās gaidīt Dieva sodu nākamajā dzīvē, bet centās to ieviest šai dzīvē.

Aplūkojot jautājumu par Baznīcu tiesu praksi, jāsaprot, ka modernās Rietumu valsts tiesu sistēmas līmeņi, lietu pārsūdzība un pats tiesvedības process lielā mērā ir pārņemti no Baznīcas. Mūsdienu interpretācijā tas labi kalpo justīcijai un vismaz juristiem liekas, ka grūti būtu izdomāt ko vēl labāku demokrātiskā tiesu sistēmā. Baznīcas jurisprudences māka ir kalpojusi par labu paraugu Eiropas justīcijai. Kā

rakstījis Latvijas Universitātes Juridiskās Fakultātes Civilprocesa katedras profesors Dr. iur. V. Bukovskis savā "Civilprocesa mācību grāmatā",¹ kad 1495. gadā Vācijā nodibināja *Relbskaīnmergerichtua llojrath*, tad tur iekļāva arī itāļu procesa romiešu kanoniskos pamatprincipus. Piedevām, lai arī anglo-sakšu tiesību saime ir ļoti atšķirīga no romiešu tiesību grupas, līdzīgā kārtā viduslaikos tika ietekmēta arī Anglijas jurisprudence. Lai gan Anglijā romiešu kanoniskās tiesības ilgu laiku tika uzskatītas par saistošām visām tiesām, kamēr reformācijas laikmetā, pēc sakaru pārtraukšanas ar Romu, sāka dzīvē ieviest jauno principu - "likums vai paraža, kam angļu tauta labprāt un ar karaļa piekrišanu padevusies". Neskatoties uz to, **Baznīcas kanonisko tiesību principi pilnībā nav izzuduši no angļu tiesībām arī pašlaik.**¹

Pēc kristietības ieviešanas arī Krievzemē lika ieviesta Bizantijas parauga Baznīcas hierarhija, romiešu tiesību principi un Baznīcas tiesvedības process, kaut arī Krievija romiešu tiesību principus piemēroja un interpretēja savai videi. Trīspakāpju tiesāšanas sistēmas vietā tika ieviesta divpakāpju sistēma, tāpat tika implementētas arī citas kanonisko tiesību normas. Lai gan es cenšos vispārināt austrumu un rietumu Baznīcu vienā, praksē atšķirības bija un ir visai ievērojamas. Krievijā, atšķirībā no Rietumiem, Baznīcu tiesām tika dota lielāka kompetence. Laicīgo tiesu sistēmas nesakārtotības dēļ, Krievijas Baznīcu tiesās izskatīja arī lietas, ko Bizantijā skatīja vienīgi maģistrātā. Pēc Krievijas kņazu Jaroslava un Vladimira laika likumiem visas pilsoniskās attiecības bija bīskapu jeb Baznīcu tiesu ziņā. Tās bija civillietas, laulības, bērnu un vecāku attiecības, mantojuma lietas. Pēc minēto kņazu likumiem Baznīca ar savu autoritāti aizsargāja vecāku tiesības, tajā pašā laikā cenšoties rūpēties par bērnu personiskajām tiesībām,-- piemēram, par meitu, kuras vecāki pret tās gribu ar varu cenšas izdot pie vīra un par bīskapu, kuram ir tiesības šādu strīdu skatīt. Jāatzīmē, ka Krievijā, pastāvot stingrai dzimtbūšanai, vēl līdz pat 1649. gadam darbojās "bīskapu absolūtās jurisdikcijas princips", kas klosteriem deva likumīgas tiesības savus zemniekus tiesāt "visos jautājumos"²¹ un lēmumi nebija pārsūdzami laicīgajās tiesās.

Viduslaikos izveidojās otrā līmeņa **Baznīcu sinodālās tiesas** (*judicia synodalia*, *Sendgerichte*), kurās varēja apstrīdēt vietējo Baznīcas tiesu lēmumus. Sinodālo tiesu laiks samazināja Baznīcu tiesu kompetenci, jo garīdznieku kriminālos noziegumus sāka skatīt valsts lietas. Sinodālo tiesu izveidošanās pamatā bija Baznīcas bīskapu vizitācijas jeb bīskapiju oficiālie apmeklējumi, kas ļoti līdzinājās revīzijām un bija domāti vietējo bīskapu patvaļas ierobežošanai un kontrolei no Baznīcas centrālās administrācijas puses. **Sinodālās tiesas bija Baznīcas centralizācijas iezīme**, kas sekmēja Baznīcas kā spēcīgas internacionālas un pārnacionālas organizācijas izveidi. Sinodālajās tiesās liela nozīme bija sinodālajiem lieciniekiem (*testes synodales*), kas ziņoja vizitējošajam bīskapam par viņiem zināmajiem noziegumiem bīskapijas teritorijā un pamatoja savu liecību ar pierādījumiem. Lieciniekiem garantēja neaizskaramību un šai institūtā mēs varam samant moderno tiesību liecinieku institūta iedīgļus. Kopumā jāsaprot, ka, ņemot vērā milzīgos Baznīcas īpašuma apmērus Eiropā un tolaik pastāvošo dzimtbūšanas iekārtu, sinodālā tiesa bija nozīmīga viduslaiku tiesu sistēmas daļa. Sinodālo tiesu spriedumus varēja pārsūdzēt laicīgajās tiesās.

Lai izvairītos no iespējamā dubultā soda vienlaikus darbojošajā laicīgajā un Baznīcas tiesā, globālo cīņu laikā ap XIV gadsimtu noziegumus sāka klasificēt. Klasifikācijas pamatā bija noziedzīgā nodarījuma objekta definēšana. Nozieguma sastāva pazīmes tika skatītas no to kaitējuma Dieva radītajai kārtībai. Dieva vārds bija atrodams Svētajos rakstos. Klasifikācija atrisināja strīdu par lietu piekritību, jo tika izšķirti:

- **laicīgie noziegumi** (*delicto, mere saeculana*);
- **Baznīcas noziegumi** (*delicto, mere ecclesiastici*);
- **jauktie noziegumi** (*delicto mixtiformi*).

Praksē dalījumu izprata sekojošā veidā: laicīgie noziegumi, pat ja tie nokļuva Baznīcas jurisdikcijā, netika skatīti, jo, konstatējot to "laicīgumu", tos nodeva laicīgām tiesām. Baznīcas noziegumus skatīja tikai Baznīca. Pastāvot strīdam vai šaubām par noziegumu piekritību, to kvalificēja kā "jaukto" un pielietoja prevenciju praksi t. i. šos noziegumus varēja iztiesāt abās tiesās. Par "jauktajiem" uzskatīja Dieva lādēšanu, zvēresta neievērošanu, miesas grēkus u. tml. Ar šo noziegumu izskatīšanu problēma neradās, jo tā tiesa, kura pirmā sāka attiecīgo lietu izskatīt, to arī pabeidza. Ja lietu jau bija sākusi izskatīt laicīgā tiesa, Baznīcas tiesa vairs nebija tiesīga to darīt. Jāatzīmē, ka, lai gan šīs grupas noziegumi ir visai plaši, tika strikti izšķirts vai noziegums gadījumā nav saistīts ar ķecerību, jo laicīgais tiesnesis nebija tiesīgs skatīt *haeresis, scbisma, apostasia* un *simonia* lietas. Baznīcas tiesa ar valsts akceptu un reliģijas interesēs sodīja par šādiem noziegumiem:

- **par Dieva zaimošanu** jebkādā veidā;
- **par nepatiesu zvērestu**, kas dots, ievērojot reliģiskus rituālus;
- **par ļaunprātīgu reliģisku zvērestu**, kas dots mānīšanas nolūkā;
- **par no labas gribas sniegta reliģiska zvēresta apzinātu nepildīšanu**;
- **par apostāzi**, ko saprot kā novēršanos no kristīgās reliģijas un tā var būt saistīta ar ticības maiņu vai ateistisku pārliecību;
- **par maldiem**, kā apzinātiem tā neapzinātiem;
- **par shizmu**, kas nozīmē Baznīcas pamatuzbūves graušanu, kas dabiski izriet no atteikšanās pildīt Baznīcas vadības pavēles, priekšrakstus un rīkojumus;
- **par universālo shizmu** (*schizma universalis*), kas nozīmē atteikšanās pakļauties pāvestam vai pakļaušanās nelikumīgam pāvestam;-¹
- **par buršanos** vai **sātanismu** (viduslaikos visbiežāk atzītais noziegums);
- **par svētuma piesmiešanu**, neatkarīgi publisku vai vienatnē paveiktu;
- **par svēto relikviju zādzību** vai mantu zādzību no kulta vietām;
- **par liku un kapu apgānīšanu**, neatkarīgi no tā vai mērķis ir saistīts ar mantkārtību vai reliģijas zaimošanu;
- **par dažādu reliģisko priekšrakstu neievērošanu** (piem.. gavēņu vai reliģisku brīvdienu ignorēšanu);
- **par dievkalpojumu un liturģiju traucēšanu**.⁻⁵

Baznīcas tiesa pret šiem un citiem noziegumiem cīnījās ar vispārzināmiem sodiem, piemērojot nāvessodu un citus galējus miesas sodus (piemēram, moku ratu). Sods par pārskaitītajiem nodarījumiem izrietēja no nozieguma izdarīšanas

BAZNĪCU TIESĪBAS. 1. nodaļa

paņēmienu un motīviem, kvalificējošiem apstākļiem, apdraudētā objekta nozīmīguma, nozieguma izdarīšanas dalībā vai līdzdalībā un citiem apstākļiem. Taču jebkurā gadījumā jāatzīst, ka no mūsdienu skatījuma Baznīcas sodi par šiem noziegumiem bija neadekvāti. Pirms barbarismā apvainot mūsdienu Baznīcu, kas ir tā pati, atcerēsimies, ka ar tādiem pašiem panākumiem mēs par pagātnes tiesību neželību varētu apvainot daudzas Eiropas valstis. Pretarguments, ka valsts sodi atbilda tā laika garam ir pieņemami, taču tādā gadījumā tie attiecināmi arī uz Baznīcas izlietām asinīm. Vēsturi tiesāt ir neiespējami, to var tikai pētīt. Drīzāk vēsture tiesās mūs un tāpēc jāatzīst, ka **Baznīca bija tāda, kādu to uzturēja tā laika ticīgie, kas bija sava laikmeta cilvēki.** Pareizi ir domāt, ka tā laika kultūrspecifiskā aina jau pati par sevi noteica noziegumu sastāvu - buivestību, ķecerību, dieva noliegšanu, kam būtu nepieciešama tiesiskā iejaukšanās. Faktiski tieši laikmeta kultūras priekšstatu sistēma bija tā, kas vēsturiski un pēc būtības veidoja tiesības.²⁶ Pagātnē mēs redzam pasauli, kurā valda fizisks pārspēks un bezkompromisa neželība pret oponentiem. Ja Baznīca darbotos atrauti no vides un censtos tikai sludināt Dievārdus, tā neizdzīvotu. Ar Baznīcu atkārtotos tieši tas pats, kas ar Kristu. Baznīcas atteikšanās pielietot laikmetīgas metodes savā darbībā, piemēram, atteikšanās pretoties varmākām, novestu pie Baznīcas totālas izzušanas. Uz retorisko jautājumu - nepretoties un būt moceklim vai pārkāpt Dieva bausli par dzīvību, lai izdzīvotu un tālāk izplatītu cilvēces pestīšanas vēsti - manuprāt, jāatbild ne vienam vien Romas katoļu Baznīcas vadītājam. Vēsture apliecina, ka bieži ir veidojušās situācijas, kad Baznīcas pastāvēšana atradās zem lielas jautājuma zīmes. Romas pāvests Gregors 590. gadā rakstīja, ka Baznīca "ir kā vecs kuģis, kuru spēcīgi iedragājuši viļņi un no visām pusēm un ieskāvusi draudīga jūra: sapuvušo dēļu čīkstoņa mūs brīdina par gaidāmo kuģa katastrofu".²⁷ Tieši šī situācija radīja fundamentālu pamatu pāvesta institūcijai, kas Romas katoļu Baznīcu uzturēja centralizētu, kas, tēlaini izsakoties, no koka burinieka pārtapa mūsdienīgā ledlauzī. Tas bija lūzuma punkts kristietības vēsturē, Baznīcas cīņas sākums ar grēcīgo (laicīgo) pasauli un pamats tam, ka Baznīca kļuva par publisku organizāciju.

Lai izprastu Baznīcas sodu sistēmu, jāatceras, ka Baznīcai svarīgākais ir "grēka moments", atšķirībā no laicīgās tiesas, kurā būtiskais ir noziedznieka vainas apziņa, nodarījuma smagums vai nozieguma sabiedriskā bīstamība. 'Ko Baznīcas viedokļa šajā dzīvē saņemtais sods jāvērtē kā Dieva žēlsirdība un kamtm sodam ir dziedinošs raksturs. **Pēc Baznīcas domām²⁸ sods virzīts uz to, lai cilvēks atstātu grēku un pievērstos Dievam;** sods nākamajā dzīvē jau ir Dieva taisnības izpausme; katram sodam mūžībā ir pārmācības, sodīšanas raksturs; soda mērķis ir gandarījums par morāliskās kārtības pārkāpšanu. Šāda kristīgās morāles izpratne nenoliedzami ir ietekmējusi Rietumu tiesību teorijas formēšanos. Uzskaitīšu galvenos izsmalcinātākos pareizticīgās Baznīcas sodus, kas attiecās uz visiem Baznīcas locekļiem:

- **raudāšana** nozīmēja, ka notiesātais netiek laists pār baznīcas sliekšni. Notiesātajam vajadzēja stāvēt pie baznīcas durvīm, skaļi raudāt un lūgties, lai viņu ielaiž baznīcā. Sods pazemojošs un izraisa pārējo reliģiskas kopienas locekļu izsmieklu un nožēlu, taču nav fizisks;

- **kalpošana** nozīmēja, ka notiesātajam skaļi jālasa Svētos Rakstus un jālūdz par visu cilvēku grēkiem. Parasti sodu izcieta publiskās vietās vai pretēji - klosteros, mūku uzraudzībā. Sods fiziski nogurdinošs (šā soda izpildi personīgi esmu novērojis 1999. g. Jelgavas sieviešu klosterī);
- **ceļu locīšana vai rāpošana** nozīmēja, ka notiesātajam visu dievkalpojuma laiku jāatrodas uz ceļiem vai jāguļ uz vēdera. Šis sods bija ļoti pazemojošs un visilgstošākais, kas ziemas laikā bieži varēja beigties letāli vai izraisīt paliekošu invaliditāti;
- **kopā stāvēšana** nozīmēja, ka notiesātais varēja piedalīties liturģijas, taču nelika pielaists nožēlot grēkus un saņemt Svēto Vakarēdienu.²⁹ Morāla rakstura sods, kas vairāk balstās uz apkārtējo nosodījumu un notiesātā vainas apziņu. Līdz pareizticīgās Baznīcas sašķelšanai grēku piedošanas sakramentam bija būtiska nozīme pareizticīgo reliģijā un vienreizēja grēku izpirkšana (vienreiz gadā) bija obligāta. Ja ticīgais nebija nožēlojis grēkus un mira, tas nozīmēja neiekļūl paradīzē. Tāpēc, lai arī sods ir morāla rakstura, tas var tikt uzverts ļoti nopietni, ja notiesātais apzinās, ka tas var zaudēt pēcnāves mūžību;
- **anatēma** — šāds sods nozīmēja notiesātā nošķiršanu no Baznīcas un viduslaikos tika uzskatīts par visbargāko Baznīcas sodu. Dažreiz "nošķīra" pilnīgi nevainīgus cilvēkus, pamatojoties uz kolektīvo atbildības principu, kas no mūsdienu viedokļa šķiet absurdi sakarā ar pastāvošo soda individualizācijas principa ievērošanu. Nošķīra pēc "saimes principa", kas nozīmēja to, ka no Baznīcas nošķīra visu vainīgā ģimeni, kalpus ieskaitot. Krievijā bija gadījumi, kad sodīja un no sabiedrības nošķīra pal veselās sādžas (draudzēs) un dievnami vārda tiešā nozīmē tika slēgti. Pēc XIV gadsimta šo praksi Austrumos vairs nelietoja, un visbiežāk pareizticīgā Baznīca sodīja atsevišķu personu, izraidot to no Baznīcas (smagos gadījumos) vai piespriežot tai lūgšanu lasīšanu (vieglākos gadījumos). Rietumeiropā bija līdzīgi: sodīto nevarēja apbedīt kapsētā (svētītā zemē); viņa bērņus nevarēja kristīt; viņu un viņa pēcnācējus nevarēja laulāt baznīcā un bērņi līdz ar to dzima ārļaulībā un tāpēc zaudēja vecāku mantojumu. Nošķirtie automātiski zaudēja pilsoniskās tiesības, piemēram, nevarēja būt pilnvērtīgi darījumu partneri, jo laicīgās tiesas tos neatzina par rīcībaspējīgiem tiesību subjektiem. To varētu traktēt sekojoši: sodītie vairs netika uzskatīti par sociuma daļu, kas vienlaikus izraisīja pavalstniecības zaudēšanu.

Pastāvēja divu veidu anatēmas: lielā un mazā. **Lielā anatēma** (*excommunicatio major s. anathema*) sodītajam atņēma tiesības būt par kristieti un atrasties valsts aizsardzībā. **Mazā anatēma** (*excommun. minor*) nozīmēja aizliegumu sodītajam piedalīties Baznīcas rituālos vai aizliegumu ieņemt Baznīcas amatus.¹⁰ Svētās inkvizīcijas darbības laikā anatēma nozīmēja mokpilnu nāvi uz Sārta. Anatēma pēdējos simt gados ir ļoti reta parādība pat tradicionāli katoliskajos vai ortodoksajos apgabalos. Tomēr pat mūsdienās Baznīcai ir bijuši atsevišķi gadījumi, kad tā notiek. Varu minēt Latvijas piemēru. 1999. gadā Latvijas pareizticīgās Baznīcas koncils, piedaloties 117 likumīgiem delegātiem, noklausījās ziņojumu par bijušā

2001. gads Latvijas Pareizticīgo Baznīcas svētās sinodes koncilija sēde

Baznīcas kleriķa un mūka Viktora Kontuzorova antikanonisko darbību. Koncils konstatēja, ka eretiķa un bezdievja V. Kontuzorova darbība ir pretrunā ar Svētajiem Rakstiem un kanoniem, Vispasaules pareizticīgās (ortodoksālās) Baznīcas iekšējo nolikumu un Latvijas pareizticīgās Baznīcas statūtiem. Koncils, pamatojoties uz Svēto apustuļu 28. noteikumu pamata (paredz nošķiršanu no baznīcas par augsta ranga Baznīcas amatpersonas pienākumu negodprātīgu izpildi), vienbalsīgi nolēma ekskomunicēt mūku no vispasaules pareizticīgās Baznīcas. Tas tika paziņots visiem pasaules pareizticīgo Baznīcu virsganiem. Paziņojumā minēts, ka anatēmas mērķis ir attīrīt baznīcu no sārņiem. Jāatzīmē, ka šis Baznīcas lēmums nebija tūlītējs, jo pirms tam V. Kontuzorovs kā no Baznīcas "noklīdusi avs", tika uzaicināts publiski nožēlot savu darbību. Tikai pēc tam, kad tas netika izdarīts, notika izslēgšana no Baznīcas. Par anatēmas "saimes principa" atjaunošanas faktu mūsdienās jāuzskata Spānijas Romas katoļu Baznīcas kardināla Antonio Marija Rouko Varelas ierosinājums izslēgt no Baznīcas visus teroristiskās basku separatistu grupējuma ETA dalībniekus. Ierosinājums izteikts Spānijas Romas katoļu Baznīcas bīskapu konferencē 2001. gada 24. aprīlī.¹¹¹ Skaidrs, ka katoļu Baznīcas attieksme šajā valstī nozīmē ievērojamas reliģiozās iedzīvotāju daļas novēršanos no partizāniem. Bez tam, pastāvot anatēmai, ja kāds ticīgais tomēr kontaktējas vai palīdz nolādētajam, tad viņu pašu ir jāizslēdz no baznīcas. Skaidrs, ka tieši šis

aspekts ir svarīgs Spānijas cīņā ar teroristiem. Ja policija konstatēs kāda līdzdalību ETA'i, tad sekos Baznīcas sods - nošķiršana.

Pret pašnāvniekiem kā sods tika piemērots apglabāšanas aizliegums kapsētās, jo pašnāvība bija patvaļīga Dieva dotās dzīvības atņemšana sev un tāpēc uzskatāma par protestēšanu pret Dieva kārtību. Laika gaitā Baznīcas sodi vai nu tika pārkvalificēti par kriminālsodiem (piem., dievkalpojuma traucēšana par sabiedriskās kārtības traucēšanu) vai vispār izslēgti no valsts piemērojamo sodu saraksta. Baznīcai, protams, ilgu laiku saglabājās ietekme uz valsts tiesvedību, jo pat XIX gadsimtā Krievijas civilprocesā un kriminālprocesā bija normas, kas nepieļāva tiesā būt par liecinieku no baznīcas nošķirtai personai. To var uzskatīt par būtisku Baznīcas ietekmes sviru, jo, vērsoties pret Baznīcu, personas varēja zaudēt civiltiesisko rīcībspēju un tiesībspēju. Tā kā līdz 1917. gadam laulību varēja noslēgt vienīgi Baznīcā, bet no laulības institūta izriet daudzi civiltiesiski tiesību institūti (mantojuma tiesības, sievietes un bērna tiesības u. c.), tad jāatzīst, ka, neskatoties uz sekularizācijas tendencēm, Baznīcas ietekme tiesību jomā vēl ir jūtama pat līdz boļševiku nākšanai pie varas. Piemērs teiktajam ir 1903. gadā Baltijas guberņā spēkā esošā Krievijas Impērijas Sodu likuma Sevišķās daļas II nodaļas 73 pants "**Ticības aizsardzības noteikumu pārkāpšana**"¹¹ un liecina par valsts krimināltiesisko atbalstu pareizticīgās Baznīcas un kristīgās ticības aizsardzībā:

"Kas nozaimojis vienīgā Trīsvienībā slavējamo Dievu visšķīsto valdnieci mūsu Dievmāti un mūžam Jaunavu Mariju, bezmiesīgos debesu spēkus vai si>ētajos; nogānījis darbiem vai nonievājis svētos sakramentus, svēto pareizticīgā vai kāda cita kristīgā Baznīca uzskata par svētiem; vispār ticību, par šādu dievzaimošanu vai svētuma aizskārums sodāms, ja tāds izdarīts:

- 1) atklātā dievkalpojumā vai baznīcā: ar ieslodzījumu pārmācības namā uz laiku;
- 2) kapličā vai kristīgo lūgšanās namā, vai atklāti, vai izplatītos vai atklāti izliktos iespaiduma ražojumos, rakstos vai notōlojumos: ar ieslodzījumu pārmācības namā uz noteiktu laiku;
- 3) lai izraisītu piedauzību starp klātesošajiem: ar ieslodzījumu cietumā namā uz laiku no 3 mēnešiem līdz 3 gadiem vai ar ieslodzījumu cietoksnī ne ilgāk par 3 gadiem.

Ja dievzaimojums vai svētuma aizskārums izdarīts kaut arī šajā pantā norādītajos apstākļos, bet aiz nesaprašanas, muļķības vai dzērumā, vainīgais sodāms ar arestu. ¹²³

Iedziļinoties skaidrs, ka tā nav tikai pagātnes liecība, bet vienlaikus arī svarīga valsts reliģijas brīvības tiesību aizsardzības normu rašanās iezīme.

Runājot par Baznīcas tiesu prakses ietekmi uz laicīgo tiesību sistēmu, jāatzīmē, ka mūsdienu penitenciara sistēma lielā mērā var pateikties Baznīcai par tādu izgudrojumu kā personu piespiedu turēšanu ieslodzījumā. **Cietumsods radies no Baznīcas soda, kurš izpaužas kā ieslodzījums klostera ceUēs.** Protams, neskatoties uz soda izcelsmi, tā nolūks mūsdienās ir koriģēts. Sākotnēji sodam

bija jārada fiziski nelabvēlīgi apstākļi vai pat fiziskas ciešanas, ar kurām tika panākta notiesātās personas sodīšana.* Mūsdienās cietumsods saistās ar notiesātā izolēšanu no vides, ierastā dzīvesveida maiņu un sociālo kontaktu ierobežojumiem. Ierobežojumi, kas noteikti sakarā ar brīvības atņemšanas soda izpildi, notiesātajam rada papildus fizisku un psiholoģisku slodzi un grūtības.¹¹ Lai gan valsts Baznīcu atstūma no laicīgās tiesu sistēmas, soda veidu - ieslodzījumu ierobežotā telpā - valsts uz noteiktu vai bezgalīgu termiņu pārņēma savā rīcībā. Arī ieslodzījums klosterī Baznīcas iekšienē ir piedzīvojis sava veida attīstību. Mūsdienās Baznīcu tiesās notiesātās personas sodu klosteros izcieš brīvprātīgi. Jāatzīmē, ka pārejas periods no senajiem laikiem līdz mūsdienām bija visai komplikēts. Krievijā vēl 1854. gadā dažos gadījumos cietumsodu aizvietoja ar ieslodzījumu klosterī. Šo sodu varēja saņemt par to, ka bez vecāku atļaujas stājās laulībā, par asinsgrēku, kā arī par neuzticību laulībā. Vēl 1903- gadā Krievijā šo sodu klosterī varēja izciest nepilngadīgas sievietes kārtas personas.

Mēs aplūkojām Baznīcas tiesas, to pārziņā esošās lietas, tagad nedaudz iztīrāsīm Baznīcas tiesājamo personu loku. Pēc Baznīcas uzskata nevar vienādi atlikties pret visiem tiesājamajiem. Cilvēki un viņu ieņemamie amati, viņu rīcības spēja un tiesības spēja ir dažādi, tāpēc arī pieejai jābūt atšķirīgai un katrā gadījumā savai. Atcerēsimies, ka Baznīcas tiesa vērtē nevis no nozieguma smaguma, bet grēku kvalitātes. Atšķirībā no mūsdienām, kad pastāv **ar likumu noteikta visu pilsoņu vienlīdzība likuma priekšā, viduslaikos pastāvēja ar likumu noteikta pilsoņu nevienlīdzība**. Baznīca savu kanonisko jurisdikciju noteica atkarībā no subjekta dzīves vietas: **iedzīvotājos** - personas, kas dzīvo pastāvīgā mājvietā; **ieceļotājos** - personas ar pagaidu mājvietu; **ceļiniekos** - personas, kas ieceļojušas ārpus savas mājvietas vai kam ir tikai pagaidu mājvieta; **klejotājos** - personas, kurām nekur nav ne mājvietas, ne pagaidu mājvietas.¹⁵ Kā jau minēts iepriekš, **Baznīca neatzina vienlīdzību tiesas priekšā un tāpēc subjektus atšķīra ne tikai no tavai tiesājamais ir ceļinieks, klejotājs vai iedzīvotājs, bet atsevišķām valsts pavalstnieku grupām tika atzītas īpašas privilēģijas, kas tiesām bija jāņem vērā**. Šeit nav runa par amatu vai augstu mantisko stāvokli, bet gan par Baznīcu kā "valsti valstī", kura pati nosaka "sev tuvākos" ļaudis. Viduslaikos darbojās arī *attiecīgās tiesas (actor sequi tur forum rei)* princips, kas garīdznieku tiesāšanu pieļāva tikai Baznīcas tiesā.

Tomēr ne tikai kliņķiem bija piešķirta ekskluzīva privilēģija netapt tiesātiem valsts tiesās, tādas tiesības tika piešķirtas arī pie Baznīcas piederīgām aizsargājamo cilvēku šķirām (*actor sequitur forum rei*). Piederīgie pie šīs šķiras atradās ārpus karaļu jurisdikcijas un tikai pati Baznīca varēja lemt par šo cilvēku likteni - dzīvību un mantu. Iepriekšminēto šķīlu lietas Baznīcas tiesas izskatīja neatkarīgi

* Latviešu valodas vārds "cietums" norāda uz stingriem apstākļiem, kuros cilvēks atrodas esot ieslodzījumā. Teiciens "pie maizes un ūdens", kas arī saistās ar ieslodzījumu cietumā, ir cēlies no klostera ieslodzījumu prakses cellēs ieslodzītajiem sniegt pārtiku, kas tikai nepieciešama izdzīvošanai.

no prasības pamata, apstākļiem vai prasītāja statusa. Pastāvēja divas Baznīcas aizsargājamas cilvēku šķiras:

- **garīgo privilēģiju šķira** (*privilegiumf&ri*), kurā ietilpa garīdznieki, viduslaiku augstāko mācību iestāžu studenti, grāmatu iesējēji, grāmatu pārdevēji un krustneši. Jāpiebilst, ka krustneši šo privilēģiju izmantoja vēl vairāk nekā garīdzniecība:
- **ne aizsargāto cilvēku šķira** (*personae nūscrablis*), kurā ietilpa bāreņi, piligrimi, svētceļnieki, nabagmāju iemītnieki un atraitnes. Eiropā šķira izzuda XX gadsimtā, jo šos ļaudis sāka uzskatīt par karaļa īpašumu.¹⁶

Vēlāk, palielinoties sekularizācijas procesam, kādu laiku vēl pastāvēja tiesu paralēlisms, kurn centās atrisināt tādējādi, ka, ja laicīgajā tiesā tika tiesāts garīdznieks, lietu novirzīja uz Baznīcas tiesu. Ja Baznīca neatzina garīdznieka vainu, tas tika attaisnots, bet ja Baznīcas tiesa *a priori* uzskatīja garīdznieku par vainīgu inkriminētajos noziegumos, tad Baznīca atņēma (degradēja) vainīgajam garīdznieka statusu un liedza Baznīcas aizstāvību. Bijušo garīdznieku nodeva tiesāšanai laicīgā tiesā. **Ja laicīgā tiesa nebija mierā ar Baznīcas tiesas lēmumu, kā galējā instance lietai varēja būt tikai imperators.** Pamazām visi pilsoņi (vismaz formāli) kļuva par līdzvērtīgiem tiesību subjektiem un garīdzniekus sāka tiesāt laicīgās tiesās. Jo spēcīgāka kļuva valsts, jo vairāk tiesas procedūra tika distancēta no Baznīcas.*

Baznīcai piemita arī sevišķa privilēģija - **patvēruma tiesības** (*Jus asyli*). Noziedznieki varēja izvairīties no laicīgās varas soda, ja izvēlējās Baznīcas sodu. Lai uz noziedznieku attiektos *Jus asyli* nepieciešams bija, lai pastāvētu trīs šādi nosacījumi:

- noziedznieka acīmredzami paustai izvēlei par labu Baznīcas tiesai;
- Baznīcas akceptam;
- atrašanās Baznīcas jurisdikcijā, kas bieži vien nozīmēja atrašanos Baznīcas kulta ēkā (dievnamā vai baznīcā).**

Patvēruma tiesības nozīmēja to, ka bīskaps savās kulta telpās varēja sniegt patvērumu cilvēkiem, kurus vajāja valsts institūcijas par nozieguma izdarīšanu. Baznīca varēja attiecināt patvērumu arī uz tām personām, kas laicīgajās tiesās jau bija notiesātas par nozieguma izdarīšanu. Šīs Baznīcas sevišķās tiesības atzina visi Romas imperatori. Tās nedaudz sāka ierobežot IV gadsimta beigās, kad Baznīcai tika

* 1999. gadā Latvijā bija redzams, ka Baznīca nemīl piekāpties un, neatkarīgi no iznākuma, neatlaidīgi cenšas panākt sev vēlamu rezultātu. Apspriežot līgumu starp Svēto Krēslu un Latvijas Republiku, Baznīca neveiksmīgi centās konkordātā iekļaut pantu par garīdzniekiem, kuri pārkāpuši likumu un sodu varētu izciest Baznīcā, nevis valsts penitenciāra jās iestādēs... Personīgi man nav iebildumu pret to, ka katoļu garīdzniecība par nenozīmīgiem administratīviem un krimināliem sodiem tiktu sodīta ar ieslodzījumu nevis cietumā, bet klosteri. Jo, manuprāt, reāls ieslodzījums klostera cellē ir nopietnāks sods par administratīvo brīdinājumu vai nosacīto cieaimsodu. Tomēr esmu pret tā ieviešanu Latvijas praksē, jo šādu ekskluzīvu tiesību prasītu arī Cītu konfesiju pārstāvji, kas varētu izraisīt konfliktsituāciju. Privilēģiju jautājumu mūsdienās saista ar reliģisko diskrimināciju un šai gadījumā tas būtu pamatoti.

** Lai gan neesmu pētījis šo jautājumu vēsturiski, pēdējais nosacījums ir pāraudzis starptautiskajās tiesībās atzītajā "eksteritoriālajā" principā, kas nosaka, ka ārvalsts vēstniecības teritorija ārzemēs ir tikpat neaizskarama kā attiecīgās valsts suverēnā teritorijā.

aizliegts sniegt patvērumu slepkavām, laulību pārkāpējiem un sieviešu nolauptājiem. Noziedznieki, kuri izmantoja Baznīcas patvērumu, izcietā baznīcas sodu, kas bieži vien bija "mūža ieslodzījums" un smagi strādāja, lai vairotu Baznīcas bagātību. Baznīcas izpratnē tas gan nebija sods, bet grēku izpiršanas akts. Jāatzīst, ka Baznīcai nekad pilnībā neizdevās īstenot patvēruma tiesības, jo valdnieki tās vienmēr centās ierobežot¹⁷. Tas arī ir saprotams, jo pat absolūtismam ir jābūt kādai galējai robežai.

Valsts tiesas attiecās pret garīdzniecību kā īpašu valsts pavalstnieku šķiru. Neskatoties uz lēno privilēģēto Baznīcas šķiru izzušanu, turpināja saglabāties valsts pietāte pret Baznīcas amatpersonām. Krievijā pamatojoties uz 1649. gada cara lēmumu, pareizticīgās Baznīcas garīgo personālu (arhierejus, arhimandriņus, metropolītus, igumenus u. c.) bija aizliegts tiesāt valsts tiesās. Šī prakse Krievijā pastāvēja līdz 1677. gadam. 1701. gadā Krievijas cars Pēteris I ar lēmumu to atkal atjaunoja, taču ne pilnīgi. Atjaunotas bija tikai tās tiesības, kuras valstij bija izdevīgi, lai pārņemtu Baznīca. Samazinājās pareizticīgās Baznīcas ietekme uz civillietu un krimināllietu izskatīšanas gaitu. Jāuzsver, ka valsts attieksmi pret garīdzniecību nevar atraut no Baznīcu tiesu pastāvēšanas fakta, jo Krievijā Baznīcas vara bija ilgāka un spēcīgāka nekā citur Eiropā.

XVII gadsimtā Krievijā jūtami palielinājās Baznīcas jurisdikcija un Baznīcas tiesas pārziņā bija izskatāmas šādas lietas:

- **Baznīcas amatpersonu savstarpējie strīdi** par Baznīcas īpašuma lietošanu, (piemēram, divu juridisku personu - klostera un draudzes strīds atradās laicīgās tiesas kompetencē);
- **laulību lietas** par laulības atzīšanu par spēkā esošu vai, pretēji, par laulības atzīšanu par spēkā neesošu un šķiršanās lietas;
- **strīdi par mantojumu;**
- **strīdi par bērnu dzimšanu** (likumīgā laulībā);
- **adopcijas lietas un adoptēto mantojuma tiesības;**
- **mūku - izbēgušo dzimtļaužu lietas.**¹⁸

XX gadsimta sākumā Krievijas Baznīcas tiesas izskatīja tikai divas no iepriekš uzskaitītajām civiltiesisko lietu kategorijām - Baznīcas amatpersonu savstarpējos strīdus un laulību lietas.³⁹

Valsts arī mūsdienās neiejaucas Baznīcas institūciju un amatpersonu iekšējā hierarhiskajā struktūrā vai darba attiecībās, kas valda starp klirīķi un Baznīcu. Arī šodien Baznīca, izskatot savu amatpersonu disciplinārlietas, seko tūkstošgadu ilgajai pieredzei, nemainīgajiem kanoniem, procesam un augstākās dievišķības taisnības apziņai (izņēmums ir protestantu Baznīcas). Baznīca pret saviem kalpiem piemēro tos pašus disciplinārsodus, ko lietoja tūkstošiem gadu atpakaļ. Jāpiekrīt, ka šie sodi ir visai iedarbīgi, ja jau tie spējuši simtiem gadu efektīvi atrisināt Baznīcas konfliktus un dara to joprojām. **Krievijas pareizticīgajā Baznīcā pret garīdzniekiem un mūkiem piemēro šādus sodus:**

- **amata atņemšana;**
- **amata atņemšana saglabājot tiesības būt klirīķu kārtā;**
- **pazemināšana amatā;**
- **pazemināšana starp sev līdzīgiem;**

- **īslaicīga tiesību ierobežošana vai tiesību liegšana;**
- **nošķiršana** (anatēma).

Krievijā XVII gadsimtā tikai arhiereju kompetencē bija izskatīt visus klirīku strīdus. Tas faktiski nozīmēja to, ka laicīgajai varai nebija ietekmes pār Baznīcas tiesu, jo garīdznieki nebija valsts varai aizsniedzami.

Romas katoļu Baznīca pret garīdzniekiem piemēroja līdzīgus sodus, atšķirīga bija tikai procesuālā kārtība, kas bija stingrāk reglamentēta. Papildus iepriekšminētajiem sodiem Romas katoļu Baznīcai klāt nāca **pārvietošana uz citu kalpošanas vietu** (*translatid*), ja tam bija *nopietns iemesls (causae necessariae)*.

Katoļu baznīca viduslaikos lietoja arī **cenzūras sodus** (*censurae s. poanae medicinales*) un **vindikatīvos sodus** (*poenae vindicativē*). Cenzūras sods izpaudās izraidīšanā (ne nošķiršanā) no Baznīcas amatpersonu hierarhijas, kas tika iedalīta *lielajā vai mazajā (censurae ferendae un censurae latae sententiae)* izraidīšanā. Tā varēja notikt tikai uz īpaša Baznīcas tiesas sprieduma pamata.

Vēl XVII gadsimtā Krievijā, ja izcēlās strīds starp laicīgo personu (*MupmaiH*) un klirīki, vajadzēja izveidot *jaukto tiesu (cMecnuū* Cyd). V. Cipins raksta¹⁰ par dažu garīdznieku neapmierinātību ar Baznīcas tiesu spriešanu un atzīmē, "ka ir bijuši atsevišķu klirīku mēģinājumi apstrīdēt kņazu un vēlāk cara tiesās Baznīcas tiesas lēmumus. Par to liecina Novgorodas arhibīskapa Simeona 1416. gadā izdots aizliegums kliņķiem griezties kņazu tiesās taisnību meklēt, bet tiesnešiem pieņemt šādas lietas izskatīšani. Kā klirīkiem tā kņazu mirtiesnešiem par nepakļaušanos minētajam lēmumam tika piedraudēts ar anatēmu. Šo aizliegumu vēlāk rakstiski esot atkārtojis (apstiprinājis) metropolīts Fotijs 1551. gadā."¹²

Atsevišķi Baznīcu tiesu praksē ir jāizdala **laulību lietas**. Šai sakarā jāatzīst, ka Baznīcas uzmanība pret laulību institūtu radīja pilsonību mūsdienu izpratnē. Pie tāda secinājuma nonāk arī Eiropas tiesību zinātnieks Haralds Dž. Bermans,³ kas uzskata, ka Baznīcu metrikas grāmatas, kurās atzīmēta cilvēku dzimšana un nāve, savā būtībā bija pilsonības piešķiršanas un izbeigšanās fakta konstatācijas dokuments, kas formalizējās 1215. gadā, kad ikvienam kristietim vajadzēja sūdzēt savus grēkus vismaz reizi gadā. Šo pilsonību varēja arī atņemt ar *anatēmu*...¹³*

Līdz 1917. gadam Krievijas Pareizticīgajā Baznīcā laulības šķīra Baznīcas tiesa. Lai Baznīcas tiesa vispār izskatītu laulības lietu, laulībai vajadzēja būt likumīgi noslēgtai un atbilst šādiem nosacījumiem:

- abiem laulātajiem bija jābūt pareizticīgajiem un laulībai noslēgtai pie pareizticīgās Baznīcas garīdznieka, kuram uz laulības noslēgšanas brīdi bija tiesības laulāt;

* Mūsu dienās, neskatoties uz valsti pastāvošo kārtību, Baznīcas tiesa var izskatīt un nolemt šķiršanās lietās samierināšanas laiku, kas var ilgt pat vairākus gadus. Ja puses ir ar lo nemierā, tad tās ir tiesīgas ignorēt Baznīcas tiesas spriedumu, tomēr personas vairs netiek uzskatītas par pilnvērtīgiem Baznīcas locekļiem vai tiem tiek uzlikta anatēma. Runa ir par reliģisku nevis laicīgu šķiršanos, jo Baznīca arī mūsdienās atzīst tikai savu, nevis laicīgo tiesību kārtību. Baznīcā nav iespējams noslēgt otm reliģisku laulību, neskatoties uz iepriekšējās laulības likumīgu šķiršanas faktu no valsts viedokļa. Baznīca nelaulās, jo uzskatīs, ka iepriekšējā laulība ir spēkā.

- viens no laulātajiem ir pareizticīgais un laulība ir noslēgta pie pareizticīgā garīdznieka;

- laulātie nav pareizticīgie, taču laulību noslēguši pie pareizticīgā garīdznieka.

Ja laulātie nav pareizticīgie un ir laulājušies citā konfesijā, tad iepriekšminētās lietas skata attiecīgās konfesijas institūcijas.

No mūsdienu viedokļa interesants ir Baznīcas tiesu pārziņā esošais laulību noslēgšanas ierobežojums ar **citas ticības personu** (*vmpedim disparitatis cultus*). Pareizticīgā Baznīca laulību uzskatīja par spēkā neesošu, ja to slēdza starp pareizticīgo un nekristieti. Krievijas patvaldības laikā, kad par laulību kā juridisku faktu izziņas sniedza pareizticīgā Baznīca, netika atzītas par likumīgām arī laulības starp katoļiem un nekristiešiem un protestantu (piem., luterāņu) laulības ar pagāniem (ebrejiem vai musulmaņiem). Jāatzīst, ka visas uzskaitītās laulības varēja dažreiz izņēmuma kārtā atzīt, ja nekristīgā persona apņēmas atļaut kristīt bērnus. Ja persona mainīja ticību, tad tās uzskatīja par laulībām starp vienas ticības (mūsu gadījumā pareizticīgo) piederīgajiem.

Romas katoļu Baznīca par nelikumīgām uzskatīja katoļa laulības ar citas ticības piederīgo. Zem jēdziena "cita ticība" katoļi ierindoja visus kristīgo un nekristīgo reliģiju sekotājus.

Mūsdienās, kad Baznīcai ir jārēķinās ar demokrātijas principiem un to darbība norit saskaņā ar demokrātiskiem noteikumiem, valstij nav ieteicams skatīt tiesās tos Baznīcas strīdus, kas balstīti uz Baznīcas tiesu kanoniskajiem lēmumiem, pretējā gadījumā valsts neizbēgami būs spiesta iejākt diskusijā, kura no pusēm ir "pareizāka" savā mācībā. Šādai pieejai, ja to attiecinām uz Baznīcām, kas Latvijā darbojušās vairāk nekā 300 gadus, būtu pareizs Baznīcas atdalīšanas no valsts principa pielietojums praksē, jo pašreiz tradicionāli kristīgās Baznīcas kanoni (vai tiem pielīdzināmās Baznīcu iekšējās normas) ir jāievēro tikai Baznīcas locekļiem. Ja kāds nevēlas pakļauties šiem garīgās tiesas lēmumiem, viņš nav spiests tos ievērot, taču nav arī tiesīgs pārsūdzēt valsts tiesu instancēs." Izņēmums varētu būt īpašumtiesību jautājumi, kur valsts tiesai noteikti ir jāizvairās no jebkādu pamatojumu, kas saistās ar reliģisko pārliecību, pieņemšanas. Tikmēr, kamēr Baznīcu garīgo tiesu lēmumi balstīsies uz to ievērošanas brīvprātību, tie varētu būt atbilstoši demokrātiskai tiesību sistēmai.

¹ *MillersDž. T. Kristīgā Dogmatika: doktrinālās teoloģijas rokasgrāmata mācītājiem, skolotājiem un laikiem.* - R.: Luterisma Mantojuma Fonds SR izdevniecība, 1999. - 90.lpp.

² Turpat, 90.-91.lpp.

³ *Pentjuss V. Morālteoloģijas pamatprincipi.* - R.: Romas katoļu Rīgas metropolijas Garīgā semināra Katehētikas institūts, 1998. - 68.lpp.

⁴ *MillersDž. T. Kristīgā Dogmatika: doktrinālās teoloģijas rokasgrāmata mācītājiem, skolotājiem un laikiem.* - R.: Luterisma Mantojuma Fonds SR izdevniecība, 1999. - 405.lpp.

⁵ *HiltersĀ. Mana Cīņa.* - Kaunas, 1995. - 322.lpp.

- ⁶ Turpat, 400.-401.lpp.
- ⁷ **Цыпин В.** Церковное право. Круглый стол по религиозному образованию в русской православной церкви, 1996. - С.384. - 385.
- ⁸ **Millers Dž. T.** Kristīgā Dogmatika: doktrinālās teoloģijas rokasgrāmata mācītājiem, skolotājiem un laikiem. - R.: Lutcrisma Mantojuma Ponds SR izdevniecība, 1999. - 249-lpp.
- ⁹ **Pentjušs V.** Morālteoloģijas pamatprincipi. - R.: Romas katoļu Rīgas metropolijas Garīgā semināra Katehētikas institūts, 1998. - 128.lpp.
- ¹⁰ Krimināltiesības Vispārīgā un sevišķā daļa. - R.: Tiesu namu aģentūra, 1998. - 94.lpp.
- ¹¹ Turpat, 94.lpp.
- ¹² **Цыпин В.** Церковное право. Круглый стол по религиозному образованию в русской православной церкви, 1996. - С.386.
- ¹³ **Суворов Н.** Учебник Церковного права. - М., 1913. - С.294.
- ¹⁴ **Цыпин В.** Церковное право. Круглый стол по религиозному образованию в русской православной церкви, 1996. - С. 392.
- ¹⁵ **Берман Г.Дж.** Западная традиция права: эпоха формирования, - М., 1994. - С.96.
- ¹⁶ Turpat.
- ¹⁷ Turpat, 97.lpp.
- ¹⁸ Svešvārdu vārdnīca. - R.: Nordcn, 1966. - 122.lpp.
- ¹⁹ **Hitlers A.** Mana Cīņa. - Kaunas. 1995. - 305.lpp.
- ²⁰ **Bukovskis V.** Civilprocesa mācības grāmata. - R., 1935. - 37.lpp.
- ²¹ Turpat, 47.lpp.
- ²² Устав князя Ярослава: Российское законодательство X-XX веков. Т.1. - М., 1984. - С. 169.
- ²³ **Суворов Н.** Учебник Церковного права. — М., 1913. - С.271.
- ²⁴ **Balodis R.** Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 395.lpp.
- ²⁵ **Суворов Н.** Учебник Церковного права. - М., 1913. - С1 57.
- ²⁶ **Cipelius R.** Tiesību būtība. - R.: Latvijas Universitāte, 2001. - 47.lpp.
- ²⁷ **Heglunds B.** Teoloģijas Vēsture. - Augsburgas Apliecības Institūts, 1997. - 148.lpp.
- ²⁸ **Pentjušs V.** Morālteoloģijas pamatprincipi. - R.: Romas katoļu Rīgas metropolijas Garīgā semināra Katehētikas institūts, 1998. - 134.lpp.
- ²⁹ **Суворов И.** Учебник Церковного права. - М., 1913. - С. 265.-269.
- ³⁰ Turpat, 285.lpp.
- ³¹ Neatkarīgā Rīta Avīze. - 2001. - 9. apr.
- ³² Latvijas Tiesību Vēsture. - R.: Fonds Latvijas Vēsture. 2000. - 48.lpp.
- ³³ **Turpat.**
- ³⁴ Krimināltiesības Vispārīgā un sevišķā daļa. R.: Tiesu namu aģentūra, 1998. -82.-83.lpp.
- ³⁵ **Pentjušs V.** Morālteoloģijas pamatprincipi. - R.: Romas katoļu Rīgas metropolijas Garīgā semināra Katehētikas institūts, 1998. -70.lpp.
- ³⁶ **Balodis R.** Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 396.lpp.
- ³⁷ **Суворов Н.** Учебник Церковного права. - М., 1913. - С.357 -358.
- ³⁸ **Цыпин В.** Церковное право. Круглый стол по религиозному образованию в русской православной церкви, 1996. - С. 388.
- ³⁹ **Суворов И.** Учебник Церковного права. - М., 1913. - С.271.
- ⁴⁰ Turpat.
- ⁴¹ **Цыпин В.** Церковное право. Круглый стол по религиозному образованию в русской православной церкви, 1996. - С. 388.
- ⁴² **Берман Г. Дж.** Западная традиция права: эпоха формирования. - М., 1994. - С.119.
- ⁴³ Turpat.
- ⁴⁴ **Balodis R.** Valsts un Baznīcas attiecības: teorija un Latvijas valsts pieredze. Promocijas darba kopsavilkums. - R.: Mantojums, - 13.lpp.

1.2. Baznīcas tiesas kulminācija - Svēta inkvizīcija

Par Baznīcas tiesas kulmināciju un baznīcas varas visaugstāko izpausmi neapšaubāmi ir jāuzskata Svētā inkvizīcija. **Romas katoļu Baznīca, lai cīnītos ar bezdievību un apkarotu no Baznīcas mācības atšķirīgus reliģiskos uzskatus, izveidoja īpašu institūciju - Svēto inkvizīciju.** Vārda *inkvizīcija* pamatnozīme norāda uz izmeklēšanas procesu. Izmeklēšanas veikšana, kas noslēdzas ar izziņas veicēja pārtapšanu par tiesnesi, ir Svētās inkvizīcijas darbības īss apraksts. Inkvizitori izmeklēja to cilvēku lietas, kas bija apsūdzēti ķecerībās. Bieži vien inkvizīcijas institūcija pati ierosināja tiesvedību, ja tai šķita, ka lieta ir nopietna.

Jau kopš laika, kad Romas impērijā kristietība kļuva par valsts reliģiju, ķecerus oficiāli varēja sodīt tāpat kā jebkurus citus noziedzniekus, taču šim nolūkam nekalpoja īpaša institūcija. Pirms Svētās inkvizīcijas izveidošanas baznīcas tiesneša lomu veica vietējie bīskapi, kas prasības izskatīja savu *vizitāciju* laikā. Inkvizīcija izveidojās XIII gadsimta sākumā kā apzināta Baznīcas atbildes reakcija uz kataru, valdensiešu un albiģiešu sektu graužošo darbību XII un XIII gadsimtā Francijas dienvidos. Kopš izveidošanas brīža Romas katoļu Baznīca oficiāli uzņēmas organizētu cīņu ar tiem, kurus uzskatīja par "nezālēm namatēva kviešu laukā".

1209. gadā Romas pāvests Inocents III nosūtīja uz Francijas dienvidiem īpašu komisiju, kurai bija uzdots palīdzēt vietējai katoļu Baznīcai kontrolēt albiģiešu izplatību un darbību. Pēc šīs pārbaudes Avinjonas sinode nolēma, ka katrā draudzē jāizrauga īpašs priesteris un divi vai trīs laji, kas darītu zināmu sava apriņķa bīskapam katru gadījumu, kur kāds sludinājis no Baznīcas tradīcijas atšķirīgu mācību. Ar 1215. gada IV Laterāna koncila lēmumu bīskapi un maģistrāti tika dedzīgi mudināti aktivizēties cīņai pret herētiķu rosību un maldu mācībām. 1233. gada aprīlī divas pāvesta bullas iedibināja pamatu un pavēra ceļu jaunai Baznīcas institūcijai — Svētajai inkvizīcijai. Sākotnēji inkvizīcija bija īpašā veidā ieceltu un nozīmētu mūku institūcija, kuras pamatuzdevums bija komplicētu baznīcas iekšējo lielu izmeklēšanu un ar to saistīto izziņu veikšana. Sākumstadijā jaunās institūcijas vadību uzticēja dominikāņu mūkiem, taču, lai neizceltos strīdi starp apgabaliem, kurus pārvaldīja dažādi ordeņi, drīz vadību uzticēja arī iranciskāņu ordenim. Beigu beigās sabiedrības "tīrīšanas" darbos iesaistījās abi ordeņi. Dominikāņi sāka ieviest kārtību Francijā, Vācijā un Lombardijā, bet franciskāņi - Burgundijā, Itālijas vidienē un Bohēmijā. Tomēr pēc pāvestu Inocenta IV, Aleksandra IV un Klementa IV veiklās reorganizācijas vietējās inkvizīciju tiesas vadīja mūki, kas formāli gan bija saistīti ar vietējiem bīskapiem, taču patiesībā bija neatkarīgi gan no bīskapiem, gan no pāvesta pārstāvjiem, gan pat no saviem mūku ordeņa vadītājiem. Svētās inkvizīcijas vadītāji, ja tas bija nepieciešams, savā darbā varēja pieaicināt arī laicīgās varas pārstāvjus. Tiesāšana nolika bez advokātu dalības. Inkvizīcijas piespriestos sodus nebija iespējams pārsūdzēt. Inkvizitoru rīcībā bija arī dažādi izpalīgi - miesassargi, tiesas, policija un spiegi, kas viņu ietekmi un varu vairoja. Inkvizitori bija fanātiķi, un viņu uzdevums bija stiprināt Romas katoļu ticību. No 1254. gada Baznīca ļāva

apsūdzētajam algot advokātu, taču uzņemties tādu bīstamu pienākumu kā aizstāvību inkvizīcijas tiesā bija gatavs tikai retais advokāts.

Sākot ar 1255. gadu, inkvizitori varēja likumīgi cits citam pasludināt piedošanu par izdarīto spīdzināšanu.

Pāvesta Klementa V personīgā attieksme pret ķecerībām bija nežēlīgas cietsirdības un netaisnības veicinātāja inkvizīcijā. **Ar spīdzināšanu tika panākta apsūdzētā atzīšanās.** Bieži vien nepatiesi apmeloti upuri atzinās pat fiziski neiespējamos grēkos, inkvizitori bija lielmeistari likumu apiešanā, lai panāktu sev vēlamo atzīšanos. Tā kā divreiz vienā dienā spīdzināt nebija atļauts, tad viņi to darīja nākamajā dienā. Spīdzināšanas turpinājās ik dienas, kamēr upuris pats nevēlējās nāvi, kas bija iespējama tikai pēc tā "vaļširdīgas" atzīšanās mocītājiem. Piespiedu atzīšanos liesā neatzina, tāpēc inkvizitori izdomāja paņēmienus, kā likt apsūdzētajam atzīties liesā arī vēl trīs dienas pēc "brīvprātīgās" atzīšanās uz moku sola. **Upuriem tika konfiscēta visa manta. Notiesātā ģimenes locekļi kļuva par sabiedrības izraidītajiem.**

Viens no Spānijas Svētās inkvizīcijas rakstvežiem Lorente savā ziņojumā raksta, ka Svētās inkvizīcijas darbības rezultātā Spānijā vien uz sārta sadedzināti 31 912 cilvēki un ar ieslodzījumu vai citu smagu sodu sodīti 291 450 cilvēki. Inkvizīcija kā Baznīcas institūcija saskaņā ar tās kanoniskajiem likumiem nedrīkstēja atņemt dzīvību vai izliet asinis, tāpēc tas tika uzticēts laicīgajai varai ar tādu kā klāt pievienotu lūgšanu - ja vien iespējams, izvairīties no šā soda mēra pielietošanas.

Inkvizitoru ierocis bija kanoniskās tiesības. Inkvizītoru skatāmās lietas saistījās ar ķeceru, raganu, burvju un citu tamlīdzīgu Baznīcai naidīgu personu atmaskošanu un sodīšanu. Inkvizīcijas izmeklēšanas un tiesas process bija nežēlīgs un netaisns. Lielākoties šādas "prāvas" balstījās uz denunciacijām. Inkvizitori neizpauca ziņotāju vārdus, un tas ievērojami veicināja ziņu pieņemšanu par aizdomīgām personām. Jāsaka, ka apsūdzētajam nebija ne mazāko iespēju izvairīties no soda, jo viņš nevarēja uzzināt sava apmelotāja vārdu. Nereti negodīgi ļaudis šo kārtību varēja izmantot personisko rēķinu kārtošanai. Lielāki un mazāki valdnieki tādā veidā izmantoja inkvizīciju, lai likvidētu savus politiskos sāncenšus.

Profesionāli veicot savus pienākumus, inkvizīcijas institūts noveda nāvē tūkstošiem ķecerībā apsūdzēto, viņu vidū arī neskaitāmus patiesus kristiešus. Savulaik Ādolfs Hitlers, kas īpaši pētīja katoļu Baznīcas praksi, pauda uzskatu, ka "kristīgā ticība varēja iesakņoties tikai tad, kad sāka būt savus altārus, vispirms noārdot vecos pagānu altārus. Tikai pateicoties fanātiskai neiecietībai, dzima mūžīgā ticība. Nevienam nav aizliegts bēdāties, ka sakarā ar kristietības rašanos daudz brīvākajā antīkā pasaulē pirmo reizi radās arī garīgais terors. Bet tāds ir fakts. Nevienam nevar noliegt, ka pasaule nonāca tādā situācijā, kad varmācību varēja uzvarēt tikai ar varmācību un teroru ar teroru."¹ Pēc Hitlera domām tas notika tāpēc, ka politiskajām partijām vienmēr ir tieksme uz kompromisiem, bet pasaules uzskatam nekad.

Vienā var piekrist - tendence absolutizēt un dominēt savu varu piemīt gan valstij gan baznīcai, kas ir ideoloģijas institucionalizēts veidojums. Kā valsts tā baznīca savā suverenitātē neatzīst kompromisus. Valsts vara ir absolūta un necieš,

ja tā kļūst ierobežota, tāpēc, lai izvairītos no konfliktiem ar valsts varu, pašas Baznīcas interesēs ir censties ievērot un nepārkāpt to smalko robežu, pēc kuras valsts var sākt uzskatīt, ka Baznīca ir apdraudējusi tās suverenitāti. Tomass Džefersons, runājot par to laiku, izteicies: "Miljoniem nevainīgu vīriešu, sieviešu un bērnu, sākot no kristietības ieviešanas sākuma, tika sadedzināti, nomocīti, ieslodzīti cietumos, tomēr mēs ne par collu neesam tuvinājušies vienprātībai. Piespiešana var izraisīt tikai vienu: daļa pasaules kļūst par muļķiem, bet otra - par lišķiem!"²

Nodaļas noslēgumā par Svēto inkvizīciju, gribu uzsvērt, ka tā laika notikumi neliecina par kristietību kā ļaunuma avotu. Drīzāk var vainot sistēmu, kas izmantoja ticību saviem mērķiem. Nenotiekot Baznīcas institūcijas no valsts institūcijām, lielas problēmas rodas gan baznīcai, gan valstij, un cieš no tā tauta.

Mūsdienu Latvijas Satversmes 99. pants šajā ziņā ir labākais garants, lai nekad neatkārtotos pat atspulgs no iepriekš aprakstītajām šausmām.

Protams, pagātnē pastrādāts daudz ļauna, turklāt bieži tieši kādas ideoloģijas vārdā. Vai iespējams pārvarēt Šo lielo nodarījumu sekas? Jau pieminētais ASV Konstitūcijas pamatlicējs Tomass Džefersons pats sev uzdeva retorisku jautājumu - vai var vienas paaudzes rīcība sasaistīt nākamās paaudzes? Pati vienkāršākā atbilde būtu - Radītājs radīja zemi dzīvajiem, ne mirušajiem. Vara un tiesības var piederēt tikai cilvēkiem, bet ne lietām, ne kaut kādai bezgribas matērijai. Ar šo instrumentu palīdzību viena paaudze patiešām var sevi sasaistīt, kamēr vien tās vairākums turpina dzīvot. Bet var arī atbrīvot. Kad iepriekšējā paaudze aiziet, tās vietā stājas cits vairākums, kas savās rokās tur varu un tiesības, kuras pirms tam piederējušas priekšgājējiem, un šis jaunais vairākums var grozīt likumus pēc sava ieskata.¹

Nāvessoda izpilde saskaņā ar Šariāta tiesībām

¹ *Hitlers Ā. Mana Cīņa.* - Kaunas, 1995. - 318.lpp.

² *Согрин В. В. Идеология в американской истории - от отцов основателей до конца XX века.* - М., 1995. - С.27.

¹ Turpat.

2. BAZNĪCA, RELIĢIJA UN TIESĪBAS

2.1. Reliģija

Galvenais iemesls, kāpēc juristiem, sociologiem un citiem sabiedrības pārvaldes speciālistiem ir nepieciešams pētīt reliģiju, slēpjas reliģijas kā ideoloģijas veida efektivitātē un plašajā ietekmē uz sabiedrību.

Tiesību normu neievērošana indivīdam draud ar fiziski apjaušamu sodu, **mūsdienās reliģisku normu neievērošanas sankcija ir garīgas ciešanas vai sirdsapziņas pārmetumi**, kas, kā rāda prakse, nav mazāks "spaidu elements" šo normu ievērošanā. Reliģija gadu simteņiem bija nozīmīgs varas instruments, kas, neraugoties uz mūsdienīgu tehnoloģiju un civilizācijas attīstību, pēdējā laikā arvien vairāk liek aizdomāties ne tikai filozofiem, bet arī rūdītiem agnostiķiem. Grāmatas mērķis ir parādīt reliģijas mijiedarbību ar tiesībām un valsti.

Vācu filozofs Hēgelis visai precīzi iezīmējis labas valsts un baznīcas savstarpējo attiecību veidošanās priekšnoteikumus. Viņš uzskatīja: ja reliģija ir īsta un patiesa un neizturas noliedzot pret valsti, tad šai reliģijai (baznīcai) **"ir jābūt savam īpašumam, iespējai izteikties; un, tā kā reliģiskais kults sastāv no mācības un darbības, reliģijai bez visa iepriekš minētā, protams, jābūt arī tiesībām kontrolēt savus piekritējus - indivīdus, kas atzīst savu piederību reliģiskai kopienai, apmeklēt tās dievkalpojumus un kalpo tai".**'

Valsts varai attiecībā pret reliģiju ir šādas piecas galvenās pamattattiekmes:

- valsts ar reliģiju var rēķināties, taču censties to visādā veidā izstumt no sasaites ar varu;
- valsts reliģiju var *izmantot* savā labā;
- valsts reliģiju var censties *apkarot*;
- valsts var ļaut reliģijai *uzkundzēties* laicīgajai varai;
- valsts var ar reliģiju (baznīcām) *kooperēties*, cenšoties veidot dialogu.

Protams, pēdējā iespēja šķiet vispieņemamākā, tomēr pat mūsdienās dažādu valstu prakse liecina par visu piecu pieeju dzīvotspēju. Viss liecina par to, ka reliģija pakāpeniski atgūst savu varenību un ieņem nozīmīgu lomu pasaules lielajās "spēlēs". Lai arī darba analīze pamatā ir saistīta ar juridisku skatījumu uz šo parādību, nevar pilnībā ignorēt arī visus citus skatījumus, kurus mēģināsim aplūkot.

Sabiedrībā ir izplatījies mīts par teoloģiju kā mācību, kas atklāj visus reliģijas aspektus. Tomēr vārdi *reliģija* un *teoloģija* nav viens un tas pats. **Teoloģija ir jānorobežo no reliģijas, lai gan tā ir no reliģijas izrietoša zinātne.** Teoloģija ir zinātne, kas balstās uz autoritāru principu (Svētajiem Rakstiem), bet reliģija ir ticība ar visiem tai piemītošajiem pārdzīvojumiem, darbību un personas iekšējās izaugsmes

vai vienkārši pārmaiņu aspektiem. **Jāievēro, ka dažādu konfesiju teologu viedokli par reliģiju ir ļoti atšķirīgi, tāpēc dažādie viedokļi nevar būt par pamatu reliģisko tiesību jautājumu risināšanā.** Vispār diskusija par to, kas tad īsti ir reliģija, nav rimusies vēl joprojām. Amerikāņu teologs Džīns Edvards Vīts jaunākais trāpīgi salīdzina šos dažādo viedokļu pretrunīgos aspektus² - ja Zigmunds Freids reliģiju redzēja kā sistēmu seksualitātes apspiešanai, tad feministes reliģijā saskata līdzekli sieviešu pakļaušanai.

Turpretī pēc Kārļa Marksa domām - reliģija ir opijs tautai jeb bagāto "triki" nabago uzmanības piesaistei debesīm, kamēr tos uz zemes ekspluatē. Marksisma mācības iedvesmoti, komunisti deklarēja, ka reliģija kā ideoloģija veicina cilvēka atkarību un apspiestību. Reliģija traucē pareizi izziņāt cilvēka vietu un lomu sabiedrībā un subjektīvi sniedz mistisku parādību reliģisku izskaidrojumu un attaisnojumu. Šeit arī izpaužas reliģijas narkotiskā ietekme, ko savās interesēs vienmēr izmanto darba tautas ekspluatatori. V. 1. Ļeņins rezumējis, ka "cilvēci nomācošie reliģijas spaidi ir tikai sabiedrības iekšienē pastāvošo ekonomisko spaidu produkts un atspoguļojums".³ Filozofs Fridrihs Nīče šādam viedoklim ieblīst un, viņaprāt, kristietība un reliģija principā ir nevis bagāto sociālās kontroles līdzeklis, bet gan "vergu sacelšanās" - nabadzīgo un vājo savvērestība, lai manipulētu ar bagātajiem un stiprajiem, liekot tiem justies vainīgiem un uzspiežot viņiem mīlestības un līdzjūtības ētiku, kas traucē dabisko izlasi. Tā ir interesanta doma. Reliģisko organizāciju uzskati par reliģiju ir vēl atšķirīgāki un kopsaucēju atrast ir vēl neiespējamāk. Priekšstats par svētumu, svētuma konkrētais saturs katrai reliģijai un zināmā mērā pat katram cilvēkam var atšķirties. Tieši šīs atšķirības arī nosaka konkrētā cilvēka attieksmi pret apkārtējo sabiedrību un tās norisēm. Raugoties no šāda viedokļa, reliģija interesē arī valdniekus, jo reliģiozu cilvēku attieksme (lojalitāte.) pret valsti nereti izriet no viņu reliģiskās apziņas un ir atkarīga no tās.*

Parasti reliģija nav iedomājama bez ticības vienam vai vairākiem pārdabiskiem, pārcilvēciskiem spēkiem, ko izjūt un pārdzīvo kā svētumu. Parasti gan ar vārdu *reliģija* saprot ticību vienam vai vairākiem dieviem.¹ Tomēr gadās izņēmumi un tāpēc nevar apgalvot, ka ikviena reliģija būtu tikai ticība garīgām, dievišķām būtņēm, jo ir arī reliģijas bez Dieva kā centrālā pielūgsmes elementa (piemēram,

* Tipisks piemērs stipri atšķirīgiem uzskatiem ir "Jehovas liecinieku" nostāja. Viņi uzskata, ka valsts ir "no velna", tāpat nosodāma vai labākā gadījumā pieciešama parādība. Valsts atbalsts šādai organizācijai nav vēlams, lai gan demokrātijas apstākļos valsts nav tiesīga nepamatoti ierobežot šādu organizāciju, kamēr vien organizācija nepārkāpj pieļaujamo robežu, kas demokrātijā tiek dēvēta par reliģijas brīvību. Reliģijas brīvību var ierobežot, ja ir apdraudēta valsts drošība, sabiedriskā kārtība vai tā kaitē pilsoņu veselībai. Jehovieši neatbalsta valsts parlamenta vēlēšanu institūtu, tādejādi vienlaikus apšaubā pašu tautvaldības principu - demokrātiju. Tas nozīmē, ka valsts finansiāls vai morāls atbalsts organizācijai nozīmētu atbalstu valsts iekārtu nesekmējošai organizācijai. Tas būtu absurds no valsts puses pat demokrātijā. Romas katoļiem un pareizticīgajiem ir pretējs uzskats - tie vēlas aktīvi piedalīties valsts pārvaldē, un valstij ir jāseko, lai šīs ticības pārāk nepietuvinātos izpildvarai. Protestanti uzstāj uz Baznīcas šķirtību no valsts utt. Attieksme var būt ļoti dažāda un valsts pienākums ir būt konsekventai.

Konfūcija mācība, daži budisma novirzieni). **Kopējā īpašība visām pasaules reliģijām ir ticība. Jebkuras reliģijas pamatā ir vienots pasaules uzskats par realitāti un tās likumsakarībām un plašākā traktējumā - ticība jebkādam pielūdzamam objektam.** Arī sirdsapziņas stāvoklis vai dzīvošana paļāvībā uz likteni.⁵ Latīņu valodā vārds *reliģija* norāda uz apdomāšanu, jo tulkojumā no latīņu vārda *religio* nozīmē *apdomāt*. Citā skaidrojumā vārds *reliģija* nozīmē *saišu atjaunošanu* (sasiešanu).⁶ Visas pasaules lielās reliģijas vieno lakts, ka neviens tās pielūdzošs un reliģiozs cilvēks neapšaubā pārdabiska svētuma esamību un nepieciešamību tiekties uz morālu pilnību saskaņā ar šī pārdabiskā spēka inspirētiem norādījumiem. Lai cik tas nebūtu paradoksāli, bieži vien reliģijas noliegums vai cilvēka negatīva attieksme pret reliģiju patiesībā arī ir reliģisks uzskats. Tas gan ne tik daudz attiecināms uz filozofisko pasaules uzskatu, cik uz ateismu. **Pasaulē praktizēto reliģisko mācību un ticējumu saturs ir ļoti dažāds, līdz ar to ir grūti formulēt vienu vispārēju reliģijas definīciju, kura pareizi atklātu visu tās paveidu būtību.**⁷ Visu lielo reliģiju pamatā ir vieni un tie paši pamatprincipi, vieni un tie paši morāles likumi, kas ietērpti atšķirīgās formās. Ievērojamas atšķirības ir reliģijas praksē un, piemēram, liturģijā. Daudzu lielo reliģiju pamatā atrodam aicinājumu uz harmoniju visā, kas ap mums un virs mums, uz visa pieņemšanu. Tomēr ir arī izņēmumi. Atsevišķās reliģijās ir pretēja tendence - ļaunā pielūgšana, cilvēku upurēšana utt. Izšķirt, kas ir reliģija, ir ļoti komplicēti, dažkārt pat neiespējami.

Tiesību zinātne nodarbojas ar abstraktām un teorētiskām lietām, taču "atrast" tādu *reliģijas* definīciju, kas apmierinātu visus, ir grūti. Praksē pastāv daudz labi noformulētu jēdzienu un definīciju, kas bieži vien cits citu izslēdz. Izņēmums ir likumos noteiktās definīcijas, bet arī tās nesniedz absolūto patiesību. Iemesli tam ir vairāki:

- 1) dažādām valstīm definīcijas ir atšķirīgas;
- 2) likumu definīcijas lielākoties ir dažādi interpretējamās un pārāk vispārinātas;
- 3) visās likumu definīcijās ietverts apgalvojums "ir tikai tā un nekā savādāk".

Pie kam gandrīz vienmēr ir piebilde par izņēmumu, kuru parasti interpretē izpildvara.

Minētais attiecas ne tikai uz baznīcu tiesībām, bet arī uz citām tiesību nozarēm. Vēsturē ir bijuši daudzi mēģinājumi interpretēt reliģiju kā juridisku jēdzienu. Elizabete Odio, ANO speciālā novērotāja reliģiskās tolerances jautājumos, izteikusies skaidri un vienkārši: "Reliģija ir dzīves skatījums un pamācība dzīvošanai".^k Sprotams, ka iepriekšminēto tikpat labi var attiecināt uz ateismu, pacifismu un filozofiju. Praksē tā arī notiek, jo reliģijas brīvība ir juridisks jēdziens, kas aizsargā ne tikai reliģiju, bet arī ateismu, pacifismu un filozofiju. Ieguvums ir divējāds:

- 1) aizsargāta tiek ne tikai reliģija, bet arī apziņas brīvība vārda plašākā nozīmē;
- 2) šāda pieeja ļauj aizsargāt, necenšoties izšķirt vai aizsargājama objekts ir filozofija vai reliģija, jo kā viens tā otrs tiek aizsargāti vienādi.

Tas gan neveicina reliģijas jēdziena izkristalizēšanos. Iespējams šeit rodama atbilde uz jautājumu, kāpēc starptautiskie cilvēktiesību normatīvie akti un starptautiskās cilvēktiesību aizsardzības iestādes nesniedz atbildi uz jautājumu - kas ir reliģija.

Reliģijas jēdziena juridiskās formulēšanas grūtības ir saistītas ar reliģisko darbību. Ja process ir likuma dzīves forma, tad reliģijas dzīves forma ir reliģiskā darbība. Dažas reliģiskās darbības var definēt kā reliģiskā kulta sastāvdaļas, tādas, piemēram, ir lūgšanas vai upurēšana. Baznīcas kā reliģijas institucionālā veidojuma darbības var uzskatīt arī par sabiedrisko organizāciju darbībām (piemēram, sociālo darbību). Iespējams tamdēļ dažās valstīs, piemēram, Vācijā nav atsevišķa likumu par reliģiskajām organizācijām, jo reliģiskās organizācijas uzskata par sabiedrisko organizāciju veidu. Tomēr arī Vācijā reliģiskajām organizācijām ir likumā noteiktas pazīmes, kurām jāpiemīt, lai konkrētā sabiedriskā organizācija tiktu uzskatīta par reliģisku. Pēdējo gadu prakse liecina, ka reliģiskās darbības definēšanas problēmas rodas sakarā ar netradicionālu vai jaunu reliģisko kustību izveidošanos.*Tradicionālās Baznīcas šaubas nerada savas ilgstošās darbības dēļ. Kā redzēsim vēlāk, problēmas rodas arī ar šo organizāciju reliģiskās darbības definīciju, jo valstij, piemērojot atvieglojumus tikai reliģiskām darbībām, izvirzās jautājums - vai visas darbības, ko veic reliģiska organizācija, ir reliģiskas darbības. Nepieciešamība juridiski definēt jēdzienu, kas ir *reliģija* vai *reliģiskā darbība* rodas, ja:

- valsts reģistra iestādē izskata organizācijas iesniegumu ar lūgumu reģistrēt organizāciju kā reliģisku organizāciju;
- izskata nodokļu atlaides, kas paredzētas tikai reliģiskajām organizācijām;
- izskata strīdu tiesā par organizācijas šķelšanos;
- izskata organizācijas locekļu administratīvus un kriminālus pārkāpumus saistībā ar amatpersonas pienākumu veikšanu reliģiskajā organizācijā;
- administratīvi izskata neregistrētu reliģisku organizāciju un kultu publisko darbību;
- izvērtē atsevišķu indivīdu sūdzības par reliģiskās organizācijas reliģiskās darbības veikšanu;
- valsts reģistra iestādei, skatot sabiedriskās organizācijas iesniegumu ar lūgumu reģistrēt organizāciju kā juridisku personu, ir informācija, ka organizācija ir kulta veidojums, kas faktiski nodarbojas ar reliģisko darbību.

Kas valsts iestādei (piemēram, tiesai) ir jāņem vērā, lai noskaidrotu - ir vai nav attiecīgā darbība reliģiska? Protams, ja nav runa par kādas jaunas reliģiskas organizācijas reģistrāciju reģistra iestādē, tad, pirmkārt, ir jānoskaidro, vai attiecīgā organizācija ir reģistrēta kā reliģiska organizācija. Ja organizācijas biedri organizāciju ir reģistrējuši kā uzņēmējsabiedrību vai sabiedrisku organizāciju, tad, neskatoties uz to, ka visas pazīmes liecina, ka organizācijas darbība ir reliģiska rakstura, nevar šādu darbību atzīt par reliģisku. Valsts interese par reliģiskajām organizācijām nav to formālā reģistrācijā, jo valsts uzdevums ir nepieļaut tādu reliģisko organizāciju reģistrāciju, kuras maldina valsti, ka ir reliģiskas, bet

* Dažas no minētajām kulta un sabiedrisko organizāciju iezīmēm var arī nebūt. Juristiem var rasties interpretācijas problēmas, piemēram, saintologi, mūnieši un brahmakumarieši - ir vai nav reliģiskas kustības? Tās ir uzņēmējsabiedrības vai sabiedriskās organizācijas?

patiesībā tādas nav.⁹ Valsts nepienācīgā interese šajā jautājumā nozīmētu reliģijas brīvības un reliģisko organizāciju jēdziena degradāciju. Reģistrācija par reliģisku organizāciju nozīmē to, ka valsts atzīst, ka organizācija ir reliģiska organizācija un, lai arī reģistrēta kā reliģiska organizācija, var tāda nebūt (piemēram, personu grupa reģistru ir maldinājusi, uzrādot nepatiesas ziņas). Tas rada zināmu pamatu apgalvojumam, ka organizācijas mācības un darbības mērķi ir pārbaudīti. Ja gadījumā organizācijai tiek atteikta tās reģistrācija par reliģisku, tad pēc atteikuma pamatojuma izvērtēšanas (atteikuma pamats, piemēram, var būt valsts reģistra iestādes slēdziens par to, ka organizācija nav reliģiska organizācija), problēmu var skatīt tikai balstoties uz krimināltiesisko vai administratīvo normu pamata. Šajā gadījumā nav svarīgi noteikt, kas var atzīt reliģiju par reliģiju. Atzīstot reliģijas pētniekus vai teologus par ekspertiem (kā tas var būt reģistrācijas gadījumā), valsts var nonākt pretrunā ar valstī iedibināto kārtību. Gribot negribot iznāk atgriezies pie juristiem, kas reliģiju aplūko no formāli - tiesiskā aspekta. Valsts par reliģiskām organizācijām atzīst tās organizācijas, kas par tādām ir reģistrētas. Valsts šo kārtību ievēro nevis valsts reģistra iestāžu slēdziena dēļ, bet gan civiltiesiskās aprites sakarā, jo reģistrācija nozīmē arī zināmu tiesību piešķiršanu reģistrētām reliģiskām organizācijām. Šādu tiesību nevar būt neregistrētām reliģiskām organizācijām, kultiem un sektām. Atzīstot neregistrētu jeb "valsts pārbaudi neizgājušu organizāciju" par reliģisku, valsts var apšaubīt pašas iedibināto kārtību. **Jautājums pēc būtības nav par to — vai organizācija patiesībā ir vai nav reliģiska, jautājums ir par to — vai valsts to uzskata par reliģisku.**

Reliģiskās darbības konstatēšana ir saistīta ar šo problēmu, un nav nozīmes problēmu pētīt dziļāk un atzīt kādu darbību par reliģisku, ja konstatē, ka organizācija, kas šo darbību ir veikusi, pati tāda nemaz nav. Galējas reliģijas brīvības uzskata atbalstītāji minētajā secinājumā var saskatīt cilvēktiesību ierobežojumu, tāpēc vēlos paskaidrot, ka minētais attiecas tikai uz civiltiesisko aspektu, kā arī uz tiesību pārkāpumu jomu. Minētais nenozīmē, ka neregistrētas reliģiskas organizācijas biedri nevar pulcēties privāti un, spēkā esošo likumu ietvaros, paust savu viedokli publiski. Tas nozīmē, ka nav nozīmes pētīt - vai darbība ir reliģiska, ja jautājums uzdots sakarā ar attiecīgās organizācijas prasību pēc kādas tiesības, privilēģijas vai priekšrocības. Lai gan neregistrētas organizācijas nevar tikt ierobežotas, tomēr bez reģistrācijas tās nevar baudīt tās priekšrocības, kas paredzētas tikai reģistrētām organizācijām.

Ar *reliģiskām darbībām* pamatā ir jāsaprot tādas darbības, kur reliģiskā izpausme ir tieša, nevis pastarpināta (piemēram, reliģisku motīvu vadīta tikumiska rīcība). Jautājums ir tikai - kur sākas un kur beidzas reliģiska darbība? Piemēram, reliģiskā organizācija "Kristīgā zinātne" noraida jebkāda veida medicīnu, pie kam ir zināmi vairāki nāves gadījumi, kurn cēlonis ir šāda reliģisku dogmu prakse; reliģiskā organizācija "Jehovas liecinieki" asins pārliešanu uzskata par grēku (tas ir reliģiski nosodāmu darbību), un šāds organizācijas uzskats ir radījis un rada daudz konfliktus ar valsti. Tāpat kā "Kristīgās zinātnes" nostāja, arī šī prakse ir bijusi valsts tiesu uzmanības lokā. Ko valstij iesākt ar organizāciju, kas, apelējot pie reliģijas brīvības, skaidro Bībeli tādejādi, ka "asinis mīt dvēsele"¹⁰ un tāpēc asinis nedrīkst ēst. Jehovieši asins

pārliešanu pielīdzina asins ēšanai (tas attiecas uz visiem asins preparātiem, ko izmanto medicīnā)" un piedāvā nepieciešamības gadījumā izmantot asins aizslājēj-preparātus, lai gan nav vēl izgudrots neviens šķidrums vai preparāts, kas būtu līdzvērtīgs asinīm.¹- Kopš XX gadsimta sākuma demokrātisko valstu tiesas ir mainījušas savu sākotnēji noliedzīgo nostāju pret šāda veida reliģiskās brīvības izpausmēm. Protams, tiesas darbību ir ietekmējušas arī cilvēktiesības.* Pašreiz ārsti visā pasaulē izvairās no svešu asiņu pārliešanas un to veic tikai gadījumos, ja cilvēks bez tā var nomirt. Izņēmums ir nepilngadīgās personas, raizējoties par kurām, valstij ir tiesības praktizēt reliģijas brīvību. Skaidrs, ka valstī, kas atzīst demokrātiju, ikviens var domāt vienalga ko un ticēt kam vien vēlas - valsts to nedrīkst liegt. Valsts drīkst iejaukties tikai tad, ja persona nesamērīgi sāk izpaust savu ticību vai pārliecību.³ Jautājums ir par to - vai jehoviešu rīcība ir nesamērīga? Par to, ka šāda rakstura prakse ir reliģiskā darbība, šaubas nerodas. Atbilde ir rodama Valsts Cilvēktiesību biroja ārzemju konsultanta B. Čepmena 1997. gada referātā "Asiņu konservācijas metodes ķirurģijā". Amerikāņu eksperts pauž viedokli, ka valsts drīkst iejaukties reliģijas lietās gadījumos, kad reliģiskas darbības rada draudus mieram un kārtībai; medicīnas personāls nevar liegt Jehovas lieciniekiem tiesības atteikties no asins pārliešanas ticības dēļ. Mediķi drīkst iejaukties tikai tad, ja runa ir par sevišķi svarīgām valsts interesēm, piemēram, valsts varētu noteikt obligātu vakcināciju pret infekcijas slimībām, ja tas būtu nepieciešams sabiedrības interesēs.**

Izplatīta reliģiskās darbības forma ir *lūgšana* - gan privātā lūgšana, gan arī publiskā lūgšana dievkalpojumā, turklāt visdažādākajās formās - psalmu lasīšana, kopīga dziedāšana un citas. Lūgšana ieņem nozīmīgu vietu kulta darbībās, ko apzīmē ar jēdzienu *dievkalpojums*.

Par reliģisku darbību tiek uzskatīti dievkalpojumi, reliģiskas ceremonijas, rituāli, meditācija un misionārisms (evaņģelizācija). Šie jautājumu noskaidrošana nav vienkārša. Piemēram, vai par reliģisku darbību ir uzskatāms reliģiskas organizācijas publisks pasākums, kura mērķis nav reliģisks (piemēram, sociālu negāciju izskaušana), bet pasākuma laikā organizācija piesaista sev jaunus locekļus, kuriem simpatizē tieši šāds reliģiskās darbības aspekts. Organizācija "Brahma

* Valsts pienākums ir respektēt reliģijas brīvību, ja tā ir pievienojusies tādiem starptautiskiem aktiem kā, piemēram, Vispārējai cilvēktiesību deklarācijai (18. p.), Starptautiskajam paktam par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (18. p.), Eiropas Cilvēktiesību konvencijai (9. p.).

** Piemēram, Lielbritānijā ir jāciena jehoviešu kā pacientu vēlmes, arī ja tās nozīmētu viņu nāvi. Anesteziologu grupas, kas izstrādāja šos noteikumus, vadītājs M. Vords uzsver, ka asins pārliešanu bez viņu piekrišanas "Jehovas liecinieki" pielīdzina izvarošanai. Minētajā ziņojumā uzsvērts, ka asins pārliešana slimniekam, kurš kategoriski atteicies no tās, ir nelikumīga, ētiski nepieņemama un var izraisīt krimināllietas ierosināšanu vai civiltiesisku strīdu pret ārstu. Ja runā par postsociālistisko valstu praksi, tad Gruzijā 2000. gada aprīlī Tbilisi slimnīcā ir mirusi 25 gadus veca "Jehovas lieciniece" M. Džangaridze, kura pēcoperācijas periodā reliģisku motīvu vadīta atteicās no asins pārliešanas. 1997. gadā Latvijā tika ierosināta krimināllietā pret ārstu sakarā ar kādas jehovietes nāvi, kurai "vardarbīgi" pārlēja asinis. Šai gadījumā asins pārliešana gan neglāba pacienti no nāves.

Kumaris", kas saskaņā ar Vācijas Federatīvās Republikas 1995. gada 22. novembra verbālo notu ir nosaukta par totalitāru sektu, praktizē publiskus pasākumus cīņai pret alkoholismu un narkomāniju." Pasākumu laikā kultā tiek manipulātlvi iesaistīti jauni locekļi, kas lielākoties ir vientuļas un nelaimīgas sievietes. Kults sievietēm sniedz aktīvas sabiedriskās dzīves ilūziju apmaiņā pret uzticību kultam. Organizācijas darbība minētajā gadījumā nav saistīta ar reliģiju, tomēr, ja to ierobežo, organizācija apelē pie cilvēktiesībām sakarā ar reliģijas brīvības ierobežošanu, jo uzskata, ka tā liek ierobežota savas netradicionālās reliģijas sakarā. Citā gadījumā "Svētā gara asociācija pasaules kristietības apvienošanai" jeb "Apvienošanās Baznīca" (tautā saukta par mūniešiem), kuru 1954. gadā nodibināja dienvidkorejiešu evaņģēlists San Mjang Mūns, vervē savus piekritējus organizācijās, kas nav saistītas ar reliģiju. Mūniešiem ir neskaitāmas organizācijas, kuras apvieno sportistus, sievietes, zinātniekus un studentus. Valsts var "Apvienošanās Baznīcu" aizliegt vai neregistrēt kā reliģisku organizāciju, tomēr neko nespēj iesākt pret tādām mūniešu organizācijām kā "Sievietes par mieru visā pasaulē", "CARP", "Internacionālo kultūras organizācija", "Apvienotās domas institūts", "Apvienoto pētījumu un izglītības padomes" vai "Austrumcīņu asociāciju federācija". Lai gan minēto starptautisko organizāciju pasākumi nav saistīti ar mūniešu sektas reliģisko mācību un tās nenodarbojas ar reliģiju, cilvēki, kas ilgstoši piedalās organizāciju programmās un konferencēs, kļūst par mūniešiem vārda tiešajā nozīmē. Šādus pasākumus var uzskatīt par "reliģiskas organizācijas nereliģiskiem pasākumiem, kuru gaitā organizācija palielina savu locekļu skaitu".

Svarīgs jautājums, kas saistās ar reliģisko darbību ir lādu reliģisku darbību nepieļaušana, kas ir reliģiskas, taču ir aizliegtas ar likumu. Attaisnojums, ka līdzīga darbība tiek pieļauta citās valstīs nav uzskatāms par argumentu, jo, ja valsts ar likumu ir noteikusi kādu aizliegumu, tas ir jāievēro. Labs piemērs ir upurēšanas jautājums. Daudzas valstis pieļauj reliģisku upurēšanu, tomēr tikpat daudz to nepieļauj. Piemēram, 2000. gada martā Mekā pirmajā *Eid al Adha* svētku dienas upurēšanas mielastā musulmaņi reliģiskos rituālos upurēja vairāk nekā pusmiljona dzīvniekus (kamieļus, govīs un aitas). Gaļu upurēšanas organizatori nosūtīja uz vairāk nekā 27 musulmaņu zemēm. Dzīvnieki tika pirkti par svētceļojuma dalībnieku saziēdotiem līdzekļiem. Dzīvnieku upuru gaļu saņēma arī musulmaņi, kas dzīvoja valstīs, kuru likumdošana aizliēdz upurēšanu. Tas, protams, nav pārkāpums, jo upurēšana nav notikusi konkrētajā valstī.

Latvijas Republikā **Dzīvnieku aizsardzības likums** (4. panta 7. daļa) aizliēdz cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvniekiem pat tādā gadījumā, ja šāda izturēšanās notiek reliģiskos rituālos. Bez tam likumā arī noteikts, ka dzīvnieku nogalināšanai izraugāms veids, kas dzīvniekiem rada vismazāk ciešanu. Kā zināms, jūdaistu un musulmaņu upurēšanas rituāli dzīvniekiem ir mokoši.* Neskatoties uz likuma

* Jūdaistu un musulmaņu upurēšanas rituāli nav salīdzināmi ar sātanistu "Melnās Mesas" rituāliem, kur tiek upurēti zidaiņi un jaunavas. x\tšķirība nav tikai "ļaujājā" vai "labajā" reliģijā, bet gan sabiedriskajā bīstamībā. Ja cilvēku upurēšana ir slepkavība, tad dzīvnieku upurēšana var tikt definēta kā likuma pārkāpums bez sabiedriskās bīstamības.

normām, 2000. gada 16. martā Latvijas Nacionālās Televīzijas ziņu pārraidē Rīgas musulmaņu reliģiskās draudzes "Ideļ" vadītājs M. Satdanovs paziņoja, ka Latvijas musulmaņi ziedo naudu, lai iepirktu trīs teļus, kurus upurēs Eid al Adha svētku mielastam. Tas bija klajš likuma pārkāpums, lai gan paši musulmaņi uzskatīja šo upurēšanu par savas reliģijas neatņemamu sastāvdaļu un reliģisku darbību. Šeit var saskatīt reliģiskās darbības kolīziju ar vietējo likumdošanu.

Par reliģiskās darbības formulējuma centieniem liecina arī Latvijas Republikas pieredze. Līdz 1998. gadam Latvijā par reliģisko darbību uzskatīja **"dievkalpojumus, reliģiskas ceremonijas, rituālus, meditāciju un misionārismu (evaņģelizāciju)".** Tikai 1998. gada "Grozījumi "Reliģisko organizāciju likumā"" (1. pants. Likumā lietotie termini) noteica, ka **"reliģiskā darbība - nodošanās reliģijai jeb ticībai, piekopjot kultu, izpildot reliģiskas vai rituālas ceremonijas un sludinot mācību."** Latvijas likumdevējs atteicās no konkrēta reliģiskās darbības jēdziena formulējuma, lai neierobežotu reliģijas brīvību, no vienas puses un, lai valstij pastāvētu iespēja objektīvi izvērtēt katru konkrēto gadījumu individuāli, no otras puses, Latvija tādējādi izvairījās no situācijas, kad valsts varai būtu jānosaka (jādefinē), kas ir un kas nav pareiza reliģiskā pārliecība. Pašreizējais reliģiskās darbības formulējums Latvijā ir vislabākais reliģiskās brīvības valsts uzraudzības garants. Tas pārņemts no Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9. panta 1. daļas, kas nosaka: **"Ikvienam cilvēkam ir tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību; šīs tiesības ietver arī brīvību mainīt savu reliģisko pārliecību vai ticību un nodoties savai reliģijai vai ticībai kā vienatnē tā arī kopā ar citiem, publiski vai privāti, piekopjot kultu, izpildot reliģiskas vai rituālas ceremonijas un sludinot mācību."**

Tieši tāda pati attieksme valda attīstītajās Rietumvalstīs. Līdzīga prakse, kad nedefinē nedz reliģiju, nedz reliģisku darbību sekmīgi pastāv arī Nīderlandē, kur ne civillikums, ne arī citi valsts tiesību akti nedod skaidrojumu - kas ir reliģija.*

Faktiski jāatzīst, ka lielā mērā liberālisma, demokrātisma un cilvēktiesību attīstība ir radījuši priekšnosacījumus definēšanas neiespējamībai. Sarežģījumus dažkārt rada arī ekspertu - juristu un teologu, reliģijas zinātnieku uzskatu atšķirības par to, kas ir reliģiska darbība. Ne vienmēr tas, kas ir juridiski pareizs, ir loģisks un pareizs no reliģijas zinātnieku vai teologu skatījuma un otrādi. Reliģiskās darbības definēšanas jautājums ir viena no jaunlaiku jurisprudences problēmām. Ja agrākos gadījumos arī tika skatīti jautājumi par reliģiju un baznīcu, tad tie netika skatīti šādā aspektā, jo Eiropā un citur pasaulē bija tikai dažu reliģiju dominante. Reliģijas brīvība un Baznīcas atdalītība no valsts radīja priekšnoteikumus jaunu reliģiju, sektu un kultu izplatībai un sekojošajai prasībai pēc to atzīšanas. Valsts "atzīšana" jeb reģistrācija par juridisku personu reliģiskām organizācijām nozīmē arī ievērojamas nodokļu atlaides.** Tas attiecas arī uz reliģiju. Pēdējā laika tendences rāda interesantu

* Jāatzīmē, ka Nīderlandē nav skaidrības par to, ko nozīmē jēdziens *Baznīca*.

** Jautājums, kas saistīts ar nodokļiem un reliģisko darbību ir sarežģīts. Protams, ja valsts likumos noteikts, ka cita veida uzņēmējdarbība vai saimnieciskā darbība, kas tikai pastarpināti sekmē reliģiju, nodokļu iekasēšanas ziņā tiek pielīdzināta reliģiskajai darbībai, tad tas drīzāk ir jautājums par valsts nodokļu iekasēšanas politiku, nevis reliģiskās darbības definēšanu.

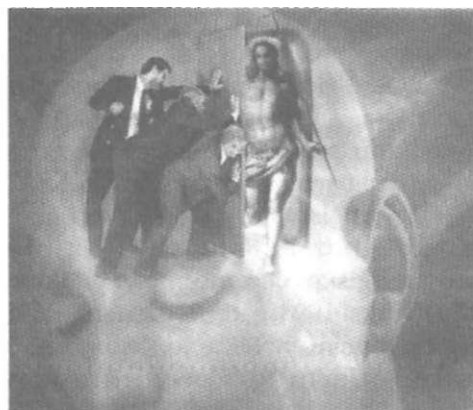

fenomenu, kais liecina par to, ka arī par daudzu jauno reliģisku organizāciju sabiedroto kļūst masveida mārketingš. Tas savukārt nozīmē to, ka šis reliģijas savā reliģiskajā darbībā sāk piemēroties patērētāju gaumei. Ja sabiedrībā notiek vispārēji ētisko principu degradēšanās procesi, tad tas nevar neatsaukties arī uz reliģijas jomu. Reliģija mūsdienās kļūst par Rietumu komerciālās pasaules preci. Kad patiesība vairs nav vērtā ņemams faktors, cilvēks reliģiju izvēlas tāpat kā jebkuru citu preci - vai man tā patīk? Vai tā sniedz to, ko es vēlos? Cilvēki arvien biežāk izvēlas grupas, kas sludina "labsajūtas" vēstis. Tās ir "burbuļvannas reliģijas" vai "McBaznīcas" popkultūras baznīcas palērētājiļozofija. Šāds uzskats ir arī dažiem akadēmiskiem teologiem, kas to sauc par "postindustriālo megapārejas teoloģiju".¹⁵ Pirmajā brīdī šķiet, ka jurisprudences attīstībai ar to nav nekāda sakara, tomēr iedziļinoties šai dabiskajā reliģiju attīstības procesā var konstatēt, ka bieži vien jaunizveidotās reliģijas savas darbības nodrošināšanai var atļauties tērēt ļoti ievērojamus finansu līdzekļus. Peļņa baznīcām rada dabisku nepieciešamību rūpēties par:

- finansu līdzekļu drošību;
- juridisko aizsardzību;
- naudas tālāku apriti.

Daļa naudas tiek veltīta ticības juridiskai nodrošināšanai, tai skaitā savas organizācijas reliģijas brīvības aizsardzībai un cilvēktiesību aizsardzībai. Tas ir aspekts, kas strauji maina gadsimtiem iesīkstējušos baznīcu tiesību jēdzienus, skaidrojot citā gaismā reliģiju ar tās izpausmēm. Minēto reliģisko grupu juridiskie centieni šajā jomā iet roku rokā ar teologu darbu. **Minētais palielina arī valsts un Baznīcas attiecību kvalitāti, jo pārmaiņas konstitucionālo tiesību un valsts tiesību priekšmetu jēdzienos uzsver organizācijas kā juridiskas personas tiesības uz reliģijas brīvību. Reliģiskās organizācijas, protams, vēlas, lai viss, ko tās dara tiktu uzskatīts par reliģisku darbību. Interesanti, ka līdzīgas tendences ir manāmas ne tikai reliģiskās organizācijās, bet arī citās nevalstiskās organizācijās. Tās vēlas palielināt savu tiesību īpatsvaru administratīvo tiesību jomā un apelē pie tā, ka sabiedriskām organizācijām arī piemīt cilvēktiesības.**

Otrs apstākļis, kas palielina organizāciju lomu ir "pustukšo baznīcu fenomens", kas palielina arī tradicionālo reliģisko organizāciju lomu. Ja jauno reliģiju, pārsvarā harismātisko, pasākumi ir ļoti apmeklēti un tajos piedalās pat dažbrīd simtiem tūkstošiem cilvēku, tad tradicionālo Baznīcu dievkalpojumus Eiropā apmeklē arvien sliktāk. To var skaidrot ar to, ka dzīve pārtikušajā Rietumeiropā ir viegla un

Anjollo Bronzjo (1503–1572.) Kristus Augšamcelšanās. S. Annunziata, Florence, Itālija. Scala /Art Resource, NY

materiāli nodrošināta. ASV laikraksta "The Washington Post" žurnālists T. R. Rīds sakarā ar "pustukšo baznīcu fenomenu" ir veicis pētījumus,¹⁶ kuros šo mūsdienu realitāti izskaidro ar apstākli, ka Eiropā uz baznīcu cilvēki mēdz doties tikai tad, kad jāapglabā kāds radnieks. Baznīcās notiek arvien mazāk tradicionālo reliģisko rituālu - kristīšana, iesvētīšana un laulības. Bez tam jaušams arī, ka cilvēki, zinātnes iespaidoti, arvien vairāk novēršas no Dieva. T. R. Rīds savā rakstā atsaucas¹⁷ uz holandiešu sociologu Nenu Kērku de Grāfu, kas apgalvo, ka "zinātne var izskaidrot ļoti daudzas lietas, tādēļ cilvēki zaudē ticību dievam. Viņi kļūst par neticīgajiem un pamet baznīcu. Jo vairāk vecāki lasa grāmatas, jo lielāka varbūtība, ka bērns izaugs par neticīgo". Lai gan tam var piekrist tikai daļēji, jo tas ir subjektīvs spriedums, jāatzīst, ka indivīdu pasivitāte viennozīmīgi ir palielinājusi ticīgo pārstāvju - reliģisko organizāciju lomas palielināšanos, savukārt sekas ir reliģiskās darbības un reliģijas kā tādas jēdzienu pārvērtēšana.

Trešais aspekts ir saistīts ar tradicionālo Baznīcu konfrontāciju ar šiem pasaulīgiem procesiem. Tas ir pilnīgi dabiski, jo tradicionālā Baznīca šādos apstākļos jūtas apdraudēta. **Jāsaka, ka baznīcai, kas uzskatāma par reliģijas materializētu institūciju, vienmēr ir bijis jāpastāv konfrontācijā ar pasauli un zināmā mērā pat jāpretojas tās kultūras izpausmēm.** Kopumā, protams, kultūras ignorēšana nozīmē apdraudēt institūcijas neatkarību. Savukārt, nekritiska kultūras pieņemšana nozīmē riskēt ar sinkrētismu un neuzticību. Katrā laikmetā ir bijuši iztapīgi liberāli teologi, kas centušies interpretēt kristīgo reliģiju saskaņā ar pēdējiem jauninājumiem intelektuālajā sfērā un kultūrā. Apgaismības liberāļiem tā bija racionālā reliģija un Bībeles kritika; romantisma laika liberāļiem - "siltas" jūtas; eksistenciālisma liberāļiem - krīzes un ticības svārstības; tagad klajā nāk postmodernais liberālisms. Tomēr katrā laikmetā dzīvoja arī ortodoksi kristieši. Viņi piederēja sava laika kultūrai (var skaidri atšķirt XVII, XVIII un IX gadsimtu kristiešu "stilu", kaut arī viņi runā par vienām un tām pašām lietām), tomēr darbojās pret kultūru, sludinot Dieva bauslību un evaņģēliju un norādot uz sabiedrības nepilnībām un trūkumiem.¹⁸

Globāli kļūst ne tikai kapitālisms un demokrātija, bet arī kristietība un reliģija vispār - un ne tik daudz postkristīgajos Rietumos, kā "trešās pasaules" valstīs. Pasaule sašķeļas. Etniskais naidis, karojošais nacionālisms un pilsoņu kari, kas pakļauj tā saukto "jauno pasaules kārtību", izriet no postmodernā tribālisma. Postmodernism apsēstība ar grupas identitāti un lojltūras determinismu ir globāla. Ne tikai Amerikas sabiedrība, bet visa pasaule ir sadalījusies savstarpēji naidīgās grupās.¹⁹ Šī konfrontācija izpaužas arī jurisprudences atšķirīgajos viedokļos par to, kas ir reliģija. Runājot par reliģiju, jāsaka, ka tai var ticēt vai neticēt, taču noliegt reliģijas iedarbību nevar, tā cieši ir saistīta ar tiesisko apziņu. Imanuels Kants pat atzīmējis, ka "ar jēdzienu Dievs pieņemts uzskatīt nevis akli eksistējošo lietu dabu kā lietu pamatu, bet augstāko būtību, kurai būtu jābūt lietu radītājam caur saprātu un brīvību".²⁰

Tiesības praktizēt reliģiju vienlaikus ir gan civilas, gan arī sabiedriskas tiesības. Viens no pagājušā gadsimta divdesmito gadu latviešu civiltiesību speciālistiem profesors Konstantīns Čakste, nopietni iedziļinājies valsts un Baznīcas attiecību būtībā atzina, ka morāle un reliģija sabiedrībā veic tos pašus uzdevumus,

ko regulē tiesiskās normas.²¹ Civilizētā sabiedrībā līdzās tiesību normām darbojas arī morālās (ētikas) normas, to skaitā - reliģiskās normas. **Tiesību normas no reliģiskajām un ētiskajām normām atšķiras galvenokārt ar to, ka uz tiesību normu neievērošanu valsts reaģē ar sankciju jeb sodu.** Tiesības objektīvā nozīmē - tas ir tiesu kārtulu, priekšrakstu jeb normu kopums, kas ir spēkā kādā sabiedrībā, bet subjektīvā izpratnē - tiesu kārtulas uz kuru pamata tiesiskā iekārtā vienai personai piešķirta tiesiska iespēja jeb pretenzija pret otru personu. Ar to tiesības atšķiras no ētikas, kur pretenzija vēršas tikai pret sevi pašu.²² Tiesiskas prasības un aizliegumi nosaka cilvēka uzvedību, izveidojot iedarbīgu mehānismu ("struktūru"), sakārtotu mijiedarbību kompleksu ("interakciju sistēmu").²³

Starp tiesību normām un reliģiskām normām vienmēr ir komplicētas attiecības, jo arī tiesību primārā sūtība ir uzturēt kārtību un saskaņu sabiedrībā, atrast savu vietu pasaulē un dzīvē.²⁴ Reliģisko un tiesību normu kolīzija ir arī apstākļi, ka tas, kas ir likumīgi (vai nav pretrunā ar likumu), bieži vien neatbilst kādas reliģijas normām. No tā var secināt, ka reliģijai un tiesībām, ņemot vērā to paralēlismu, gandrīz vienmēr ir bijis un būs konfrontācijas raksturs. Izskatot vai nosakot reliģisko darbību kā reliģijas dabisku ārēju izpausmi, ir jāņem vērā:

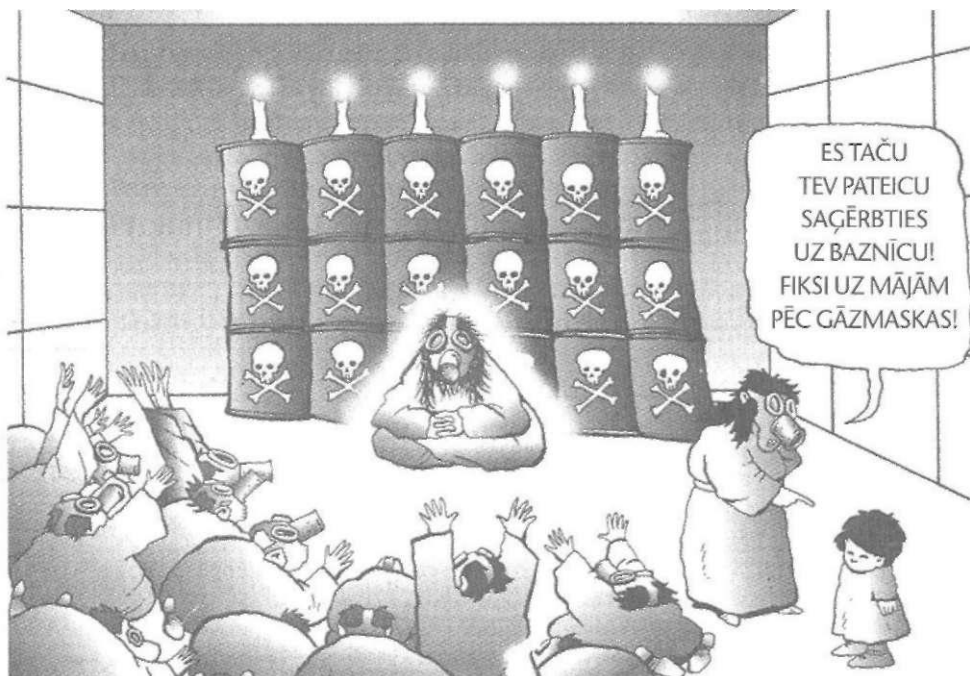
- lai tā nekonfrontētu ar valsts likumiem;
- lai tā tieši sekmētu reliģiju.*

Ja reliģiska darbība tiek konstatēta un attiecīgajai reliģijai ir neatņemama sastāvdaļa, kā jau skatījām piemērā ar ebreju un musulmaņu dzīvnieku upurēšanu, tā var būt pretlikumīga. Tas jāatceras ikvienai reliģiskai organizācijai, kas iesaistās jebkādā juridiskā strīdā ar valsti. Jāapzinās, ka valsts ir ieinteresēta noskaidrot vai konkrētā reliģija kā viedokļu un jēdzienu sistēma var būt "ciešama" vai "neciešama" sakarā ar tās reliģisko praksi.²⁵

Valsts un tās interešu aizstāvju galvenais uzdevums ir izvērtēt vai reliģijas universālās esamības forma - konkrēta mācība kā prakses objektīvā realitāte ar saviem mērķiem, iemesliem un motivāciju kādā konkrētā lietā aizskar vai neaizskar valsts drošību, sabiedrisko kārtību, pilsoņu veselību.

Ja runājam par **reliģijas atbilstību morālei vai tikumiem**, tad ir jāuzmanās, jo definēt reliģiju ieteicams no iepriekš aplūkotā skatījuma. Piemēram, daudzas islama normas visādā ziņā ir pretrunā ar eiropiešu izpratni par morāli. Definīcijā, izmantojot morāles un tikumības kritērijus, valsts var sevi ļaut iejaukt reliģiskajā dogmatikā. Kas vienai reliģijai ir tikumīgs, otrai ir pieļaujams. Kas reliģijai ir morāls, tas laicīgā sabiedrībā mūsdienās nav ne tikai nosodāms, bet dažkārt ir uzvedības norma. Tikumiskas un morālas lietas juridiski ieteicams skatīt tikai caur administratīvo pārkāpumu un krimināllikumu prizmu, jo tā valsts faktiski izvairīsies no iepriekš minētās iesaistīšanās reliģisko ticējumu izvērtēšanā. Nav šaubu, ka, ja sarežģītā

* Tas tomēr nenozīmē, ka ir skaidri izteikta reliģiskas organizācijas uzņēmējdarbība, ja ieņēmumi tiek virzīti uz dievkalpojumu norises nodrošināšanu. Ja reliģiska organizācija savu zemi izdod apakšnomā, piemēram, pārtikas veikalam, tad tā nepārprotami ir saimnieciska darbība, neskatoties uz to, ka nomas naudu organizācija izlieto mācītāju algai. Turpretī cita simācija ir tad, ja Baznīcā pārdot sveces. Valsts finansu darbības uzraugi ir jābūt fleksibiliem.

1995. gada karikatūra no žurnāla "Times". Zinot tā laika notikumus var noprast, ka karikatūrā attēlota ir japāņu sekta Aum Shinrikyo

lietā tiesnesis vai administratīvā strīdā ierēdnis zinās konkrētās reliģijas pozitīvās formas konfrontējošo robežu ar valsts likumiem, tas palīdzēs pilnībā izprast cēloņus tiesību pārkāpumam. Te var palīdzēt tikai reliģijas zinātnieks. Tādējādi varētu izvairīties no reliģiskas diskriminācijas, kas nepārprotami ir viens no vissarežģītākajiem mūsdienu jurisprudences jautājumiem. Reliģijas eksperta produktīvās darbības galarezultātam ir jābūt ziņojumam par to, cik ļoti reliģija ir saistīta ar konkrēto lietu un vai reliģiskā darbība ir iemesls attiecīgajam tiesību pārkāpumam.

Skaidrs, ka **nevienu definīcija nesniedz simtprocentīgi drošu atbildi uz jautājumu - kas ir reliģija**. Definīcija plašā nozīmē ir loģiska operācija, kuras procesā tiek atklāts jēdziena saturs. Juridiskām definīcijām ir jābūt pēc iespējas precīzām, pilnīgām un saturīgām. Tām ir jāpiepilda ar juridisku jēgu termini, kas nereti patapināti no ikdienas valodas. Tā nedrīkst būt divdomīga, jo tas apdraudētu normas iztulkošanas drošumu. Tieši tāpēc ir jāuzmanās arī ar reliģijas definēšanu - jebkura definīcija var sniegt tika palīgmateriālu, kas palīdz katrā konkrētā gadījumā pieņemt lēmumu - vai konkrētā ideoloģija ir reliģija, vai konkrētās organizācijas darbības ir vai nav reliģiskas. Tomēr, lai arī reliģijas definēšanā ir sajukums un pastāv daudz iespējamo definīciju, juristam ir svarīgi zināt pēc kā tādā gadījumā vadīties un kādiem pamatprincipiem sekot. No dažādiem paņēmieniem kā ir iespējams definēt reliģiju, īpašu ievērību pelna reliģijas definīcija, kas izriet no tiesu lēmumiem, jo tā patiešām vislabāk atklāj reliģijas praktiskās izpausmes. Par to esmu daudz rakstījis

grāmatā "Valsts un Baznīca", runājot par reliģisko organizāciju tieslietām.¹⁶ Reizēm civilās tiesas vienkārši dod tādu skaidrojumu, kurus valsts prasa no pašas Baznīcas. Tas būtu viens no vissaprātīgajiem ceļiem valsts attiecībās ar Baznīcu un no tā izriet *ad ea debeat adaptarijus, quae frequenter eveniunt.* *

* *Ad ea debeat adaptarijus, quae frequenter eveniunt* (kit.) - tiesībām jābūt piemērotam tiem gadījumiem, kuri notiek bieži.

¹ *Гегель Г. В.* Философия права. - М.: «Мысль», 1990. - С. 298.

² *Džins E. V., dēls.* Postmodernie laiki. - R.: Luterisma mantojuma fonds, 1999. - 54.lpp.

¹ *Leņins V. I.* Raksti. - 10.sēj., 65.lpp.

¹ *Hornby A. S., Cowie A. P.* Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. - USA: Oxford University Press, 1989. - P.712.

⁵ *Collin P.H., Lowi M., Weil and C.* Beginner's Dictionary of American English Usage. - USA, Illinois: National Textbook Company Lincolnwood, 1991. - P. 192.

⁶ *Cambridge International Dictionary' of English.* - USA: Cambridge University Press, 1995. - P.1200.; *Shaw J. R., Shaw J.* The New Horizon Ladder Dictionary of the English language. - USA, Chicago: A Signet book, 1970. - P.445.

⁷ *Gotha.* Reliģijas un senatnes vēsture. - 1896. - 1903. - 1.s. - 6.-11.lpp.

⁸ Study of Elimination of All Forms of Intolerance and Discrimination based on Religion or Belief, UN publication, sales no. E.89. XVI, 3.

⁹ *Balodis R.* Valsts un Baznīcas attiecības: teorija un Latvijas valsts pieredze (promocijas darba kopsavilkums). Reliģijas Brīvības Asociācija un Latvijas Universitātes Juridiskās Fakultātes Valsts tiesību zinātņu katedra. - R.: Mantojums, 2001. -20.lpp.

¹⁰ *Lipša I.* Jehovas lieciniece mirusi // Rīgas Balss. -1996. -13.sept.

¹¹ <http://www.wat.chtower.org/library>

¹² <http://4v\vw.nhlbi.nih.gov/health/prol7blood/transtiision/logo.htoi>

¹¹ *Mits M.* Tiesību katalogs. Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. - R.: SIA "Izglītības solī", 2000. - 79.lpp.

¹⁴ *Balodis R.* Kas ir Brahma Kumaris? Enciklopēdija katrai ģimenei. Tava labākā grāmata par Latviju. - R.: Aplis, 1998. -189.lpp.

¹⁵ *Džins E. V., dēls.* Postmodernie laiki. - R.: Luterisma mantojuma fonds. 1999. - 229.lpp.

¹⁶ Eiropas Baznīcas kļūst arvien tukšākas // Diena. - 2001. - 18. maijs.

¹⁷ Turpat.

¹⁸ *Džins E. V., dēls.* Postmodernie laiki. - R.: Luterisma mantojuma fonds, 1999. - 8.lpp.

¹⁵ *Džins E. V., dēls.* Postmodernie laiki. - R.: Luterisma mantojuma fonds, 1999. - 199.lpp.

²⁰ *Кант И.* Критика чистого разума. - М.: Мысль, 1994. - С.439.

²¹ *Čakste K.* Civiltiesības. - Rīga, 1940. - 2.lpp.

²² Latviešu konversācijas vārdnīca. - R.: A. Gulbja spiestuve, 1927. -42791 sleja.

² *Cipeliuss R.* Tiesību būtība. - R.: Latvijas Universitāte, 2001. -27.lpp.

²⁴ Общая теория права и государства. Под ред. В. В. Лазарева. 2-е изд. Перераб. и доп. - М., 1996. -С. 113.

²⁵ *Sonnenfels V.* Handbuch der Inneren Staatsverwaltung. 1728. Bdl. &76-80.

²⁶ *Balodis R.* Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 386.- 461.lpp.

2.2. Baznīcas kanoni un kanoniskas tiesības

Fakts, ka XXI gadsimtā kanoniskas tiesības ievēro miljoniem cilvēku visā pasaulē, ir labākais pretarguments tiem tiesību zinātniekiem, kuri uzskata, ka galvenais nosacījums tiesību dzīvotspējai jeb ievērošanai ir tikai represīvā tiesību lomā. **Ja agrāk Baznīcas tiesību normas ievēroja Baznīcas laicīgā spēka dēļ, tad pašlaik to ievērošana balstās uz brīvprātību**, un tas ir situācijā, kad valsts ir sekulāra un Baznīca ir atdalīta no valsts. Kanonu jeb Baznīcas vara joprojām ir dzīvotspējīga un neizskatās ejam uz norietu. **Neskatoties uzsekularizācijas procesiem, Baznīcas kanoniskas tiesību normas joprojām ir saglabājušās un pilda savu uzdevumus.** Izmaiņas tajos ir niecīgas. Tas nav tikai labs pētījumu temats tiesību vēsturniekiem, bet to izpētei valsts tiesību jomā var būt liela praktiska nozīme. Tas ir saistīts ar Baznīcas un vispār reliģijas lomas pieaugumu tieši šajā civilizācijas attīstības fāzē. Šeit nav runa par reliģijas izpēti, bet gan par to, ka dažādas reliģijas atšķirīgi ietekmē pasaules tautu kultūras, kas veido arī starpvalstu politiskās un ekonomiskās attiecības. Pēdējos trīsdesmit, gados ir pieaugusi Rietumu jurisprudences pētniecība valsts un Baznīcas attiecību jomā. To izraisījuši daudzi sociāli, politiski un nacionāli faktori. Cilvēktiesību lomas palielināšanās ir sekmējusi jaunu reliģisko kustību izplatību, kas savukārt izraisa reliģijas brīvības pārspilējumus. Kā ķēdes reakcija minētajam, seko valsts norobežošanās no lielajām reliģiskajām grupām. Valstij sāk piemist fobija jeb bailes, ko raksturo bailes atbalstīt vairākuma reliģiju, jo tas varētu izsaukt sašutumu cilvēktiesību aizsardzības institūcijās, kas raizējas nevis par lielajām grupām, bet minoritātēm. Mazākuma lomas pieaugums visās jomās (homoseksuālisti, feministes, sektas, politiskie radikāļi, nacionālās minoritātes u. c.) un minoritāšu grupu (tajā skaitā reliģisko) lomas palielināšanās varas līmenī rada vairākuma pretreakciju. Tas savukārt izraisa pretēju efektu. Valsts atturīgā izturēšanās pret vairākumu un tiesību pielīdzināšana mazākumam, rada vairākuma reliģiju negatīvu attieksmi pret minoritāšu reliģijām. Lai arī vispārējā liberalizācija ir palielinājusi demokrātijas līmeni vecāko kristiešu Baznīcu (katoļu, anglikāņu un pareizticīgo) vidū, Baznīcas teoloģiskās dogmas un Baznīcas tiesību normas kļūst par reliģijas ieroci cīņā par tās pastāvēšanu. Ar to es gribu teikt, ka kanoniskas tiesības iegūst jaunu pielietojumu - tās vairs ne tik daudz kalpo par attiecību regulatoru, cik kļūst par zināmu kristīgās subkultūras uzturēšanas elementu.

Šajā grāmatā baznīcas kanonu un kanonisko tiesību izpētes pamatā ir Latvijas valsts un Baznīcas attiecību analīze, tāpēc vispirms aplūkošu kanoniskas tiesības Latvijā.

Kanonisko tiesību invāzija Latvijā ir saistīta ar vācu krustnešu XXI-XIII gadsimtā veikto vietējo senlatviešu cilšu teritoriju okupāciju. Par pirmo kanonu prakses valstisko bastionu ir uzskatāma Livonija jeb Māras zeme. Katoļu bīskapu tiesības izmantoja vācu muižkungi. Livonijā kanoniskas tiesības bija galvenais tiesību avots. Kā liecina vasaļu (bruņinieku) tiesību avoti, Livonijas senāko bruņinieku tiesību kodifikācija notika XIV gadsimta sākumā un bija spēkā Rīgas un citās bīskapijās. No 1422. gada kanoniskas tiesības ir iekļautas oficiālā statūtu grāmatā.

Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Svētais Jānis Pommers, kas tika kanonizēts 2001. gada septembrī. J.Pommeru var uzskatīt par pirmo Latvijas Republikas Saeimas deputātu, kas nokļuvis "svēto kārtā"

1648. gadā Zviedrijas karaliene Kristīne statūtus pasludina par likumu Vidzemes provincē. Zīmīgi, ka šo tiesību ievads iesākas ar vārdiem "Tā Kunga vārdā. Amen. Tā kā (līdz šim) tautā bij' greizi uzskati par tiesībām, no kā ceļas (visādas) nelikumības, tad bīskaps, paklausīdams lūgumam, ar savu bruņinieku padomu (un) atļauju, nosaka šādas rakstītas tiesības". Lai arī šis likumu kopojumus ir kanoniskas izcelsmes, tajā nav izcelti garīdznieki, jo viņu varu netiešā veidā nodrošināja laicīgie valdītāji. Vienīgi I nodaļas 3. pantā ir norāde, ka bruņiniekiem ar pašu līdzekļiem ir jāaizsargā bīskapija un 11. pantā ir minēts, ka bezmantinieku gadījumā īpašumu manto bīskaps. Līdzīgi notika arī citā Baltijas valstī - Igaunijā, kur kanonisko tiesību ietekme bija gandrīz identiska. Visbeidzot jāatzīmē fakts, ka, lai arī reformācijas ietekmēts 1554. gadā Valkas landtāgs pasludināja ticības brīvību, kas nozīmēja katoļu varas galu, Latvijā turpināja saglabāties katoļu

Baznīcas kanoniskas tiesības. Tās turpināja sekmīgi regulēt ievērojamu civiltiesību jomu. Var teikt, ka pārstrādātā formā kanoni ir spēkā līdz XIX gadsimtam.

Mūsdienās, runājot par kanonu nozīmi, īpaši ir jāatzīmē Īrija, un piemērs tam ir pagājušā gadsimta Augstākās tiesas spriedums lietā *O'Calagans pret O'Sulivānu*. Minētajā lietā tiesa katoļu kanoniskas tiesību normas pielīdzināja starptautisko tiesību normām. Tas nerada izbrīnu, ja zina, ka Svētā Krēsla starpvalstu līgumi lielākoties sastāv no kanoniem. **Kanonisko tiesību sekularizācijas rezultātā izveidojās konkordāti, kuru izveidošanās bija saistīta ar Baznīcas nepieciešamību nodrošināties pret laicīgo varu, kas uzurpēja sev tiesības ietekmēt Baznīcu.**- Vatikāna līgumos nemainīgi parādās norma, kurā valsts atzīst katoļu Baznīcas tiesības darboties saskaņā ar saviem kanoniem. Konkordāti ir īpaša tēma Baznīcas tiesību kursā, un tos aplūkosim atsevišķi, bet šajā nodaļā aplūkosim Baznīcas kanonus.

Baznīcas tiesību normas jeb **kanoni ir autonomi no valsts tiesībām**. Saskaņā ar valsts un Baznīcas atdalītības principu kanoni nav spēkā, respektīvi, tie ir spēkā tikai tik, cik baznīcas loceklis kā indivīds to pieļauj un ciktāl tie nav pretrunā ar valsts likumiem. Kanoni ir tiesību normas, ko Baznīca izveidojusi noteikumu formā un kodificējusi, padarot šīs normas kanoniskas vai "svētas". **Kanoni regulē**

Baznīcas iekšējās lietas un nodrošina reliģijas tradīciju ievērošanu normatīvā veidā. Tie nodrošina Baznīcas institucionālās uzbūves un eklesialās varas nesēja statusa attiecību saglabāšanos starp Baznīcas locekļiem. Latīņu valodā vārdam *kanons* ir divas nozīmes, pirmā - tas ir *instruments, kas domāts taisno līniju vilkšanai*, un otrā - tas ir *noteikums, paraugs, norma*:"

Baznīcas lietoto terminu valodā vārdam *kanons* ir pat četras nozīmes:

- svēto grāmatu kopums;
- klirīķu saraksts;
- liturģisks žanrs;
- Baznīcas tiesību normas.

Baznīcas tiesību priekšmets ar jēdzienu *kanoni* izprot tikai tiesību normas, kuras Baznīca uzskata par svētām. Dažkārt sekulārā sabiedrībā lieto jēdzienu *kanonizācija* (piemēram, kādu kanonizē par svēto), kas drīzāk interpretējams kā *iecelšana svēto kārtā*.*

Baznīcas kanoni kā tiesību normas ir iedibinātas V gadsimtā, un tie ir Svēto rakstu normativizēts skaidrojums un papildinājums. Kanonos bieži ir atsaucies uz tām vietām Svētajos Rakstos, kas ir bijušas par pamatu attiecīgo kanonu izstrādāšanai. Pamatā tās ir Jaunās Derības normas, kurn kanoniskums jeb dievišķīgums izriet no to izcelsmes dievišķās inspirācijas ceļā, respektīvi, tās tapušas Dieva Gara vadībā un tādēļ tās ir Dieva iedvesmotas (*theopneustoi*).

Baznīcas kanonus var iedalīt divās grupās:

- **likumi, kas saistīti ar Baznīcas kārtības (disciplīnas) jautājumiem.** Tie ir vispārīgi un reizē arī domāti konkrētiem gadījumiem, tie iedibināti īslaicīgi un uz visiem laikiem (mūžīgi). Šīs grupas kanoni uztur Baznīcas vienotības principu;
- **likumi, kas saistīti ar Baznīcas dogmatiskiem jautājumiem,** kas pēc pieņemšanas vairs nav apspriežami, jo ir absolūti. Nepakļaušanās tiem nozīmē kecerību un vērtējama kā noziegums pret Baznīcas reliģiju. Dogmatiskās kanoniskās tiesību normas ir jāatzīst bez izņēmuma visiem baznīcas locekļiem un institūcijām. Tās nevar apiet pat Romas pāvests.

Aplūkojot kanonu izcelsmi, jāatzīmē, ka kanonu iedīgļi meklējami jau Senās Romas "pirmskristīgajā periodā". Pirms-republikas periodā romieši tiesības iedalīja laicīgajās (*jus humanum*) un dievišķajās (*jus divinum*), kas jūtami ietekmēja

* Šajā sakarā var minēt arī kuriozu atgadījumu. 2000. gada rudenī starp Ķīnu un Vatikānu izcēlās ass diplomātisks strīds sakarā ar Svētā Krēsla lēmumu kanonizēt 120 ķīniešu mocekļus. Ķīna izplatīja paziņojumu, kurā aicināja Vatikānu nožēlot savus pagātnē pastrādātos noziegumus pret ķīniešu tautu, beigt viltot vēsturi, muļķojot pasauli kanonizācijas aizsegā. Pekinas paziņojumā teikts, ka lielākā **daļā** no cilvēkiem, kurus Romas katoļu Baznīca gatavojas pasludināt par svētajiem XIX gadsimtā Ķīnā bija Rietumu imperiālistu aģenti. Daļai no tiem tika piespriests nāvessods par likumu pārkāpumiem "imperiālistu un kolonistu invāzijas laikā". Neskatoties uz šo paziņojumu, Svētais Krēsls 2000. gada 1. oktobrī kanonizēja visus minētos mocekļus. Zinot, ka starp abām valstīm ir nelabvēlīgas attiecības un nav arī diplomātisko attiecību, apšaubu vai to var uzskatīt par nejaušību, pie kam kanonizācijas pasākums notika 1. oktobrī, kad Ķīnā ir oficiāli valsts svētki.

moderno publisko tiesību izpratni un pat saturu. Tā bija labvēlīgas augsnes radīšana kanonisko tiesību izveidošanai vēlākajā "kristiešu periodā". Skatot vēsturi, redzam, ka senajā Romā priesteri pirms tautas sapulcēm zilēja sapulču iznākumu, un, ja zilēšana nebija labvēlīga (dievi nebija labvēlīgi noskaņoti pret organizatoriem), politiķi varēja atlikt sapulci vai vispār nepieņemt svarīgus politiskus lēmumus. Priesteru ietekme nebija tieša, taču tā bija ļoti nozīmīga. Otrkārt, pirms-republikas periodā priesteru kolēģija, kurai nebija oficiālas izpildu vai tiesu varas, par svētku dienu neievērošanu (*dies ne/asti*) vai par upuru nenešanu varēja notiesāt pat dižciltīgu romieti. Pret šādiem priesteru kolēģijas lēmumiem neprotestēja arī pāpsti (*pontifices*), kuriem bija tiesības tulkot Romas normatīvos tiesību aktus. Tie atzina priesteru lēmumus par pieņemamiem un likumīgiem. Priesteriem bija liela nozīme arī starptautisko attiecību jomā, jo viņi darbojās arī kā sūtņi, kuri ar ienaidnieku mēģināja panākt izlīgumu. Bieži vien no šo priesteru (viņus sauca par feciāliem) sarunu prasmes bija atkarīgs karš vai miers.*

Kā zināms, sākumā kristietība Romā tika vajāta. Romiešu vietvaldis Pontijs Pilāts nogalināja Jēzu Kristu, vajāti tika Kristus apustuļi. Ticība izplatījās un veidojās arī kanoniskās tiesības. Romas impērija, kas pret saviem pilsoņiem (atcerēsimies, ka Romas pilsoņi nebija visi Romas iedzīvotāji.) izturējās iecietīgi un toleranti, pret kristiešiem realizēja valstiska naida un vardarbības politiku. Šis vajāšanas laikā, no citiem aspektiem - taisnīgajā juridiskajā sistēmā, tos kristiešus, kuri neatteicās no savas ticības, romieši represēja kā juridiski, tā fiziski. Tas ir laika periods no 30. līdz aptuveni 300. gadam. Romiešu vajāšanas norūdīja kristietību un tā izveidojās par spēcīgu reliģiju, kas vēlākajos gadsimtos iekaroja pasauli... Tika izstrādāti specifiski Baznīcas locekļu uzvedības noteikumi, kas V gadsimtā tika nosaukti par kanoniem. Baznīca radīja paraugu un etalonu laicīgajām mūsdienu tiesību normām. Pirmajos kristietības pastāvēšanas trīs simti gados kanoniskās tiesības attīstījās pazemē: dienā - bīskaps varēja būt zemnieks, bet viņa draudzes loceklis varēja būt dižciltīgais, amatnieks vai vergs; naktī - laicīgās dzīves zemnieks Baznīcā bija bīskaps un varēja kanoniski sodīt savu dižciltīgo draudzes loekli. Tas nolika Romas katakombās, slēpjoties no laicīgās varas. Kristieši kanoniskajām tiesībām pakļāvās bez piespiešanas. To aizvietoja kristiešu apziņa par Dieva sodu pēc nāves. Arī mūsdienās Baznīcai, kā tolaik bīskapam, nav citas varas kā vien atsaukšanās uz grēku. Tieši grēka izpratne ir iedarbīgākais Kristīgās Baznīcas varas ierocis.** Starp citu, tā ir lielākā kanonisko tiesību atšķirība no musulmaņu Šariāta tiesībām, jo islams savas veidošanās un nostiprināšanās gadsimtos izplatījās ar militārās ekspansijas palīdzību. **Šariāta tiesības** vairāk ir balstītas uz piespiešanu, bet kristietība balstījās tikai uz apziņu. Islamā galvenais ir bailes no reāla fiziska soda, bet kristietībā lielāks

* Vēlākā periodā Republikas dibinātājiem, norobežojot priesteru kastu no jebkādas saistības ar izpildvaru (maģistratūru), zuda arī priesteru ietekme.

** Skat. nodaļu "Baznīcas tiesas iekārta un tiesāšanas pamatprincipi".

2001. gada septembris. Pareizticīgo krusta gājiens no Daugavpils uz Rīgu par godu Pommera kanonizēšanai par svēto

uzsvars tiek likts uz pēcnāves sodu. Tas, kā jau minēts, ir saistīts ar tiesību izcelsmes atšķirību.* Šis spriedums, protams, nebūt nav absolūts, jo mūsdienu garīdznieku pakļaušanās dažkārt pat pazemojošam Baznīcas sodam ir viegli izskaidrojama ar nevēlēšanos mainīt ienesīgu profesiju, vai arī tas ir saistīts ar bailēm no nezināmā ārpus pierastās Baznīcas vides.

Viduslaikos *jus divinum* ietekme uz laicīgajām tiesībām ir pastāvīga, taču robeža starp laicīgo un garīgo nav skaidri izteikta. Tās ietekmē civilprocesu, izpaužas ģimenes tiesībās un ir brīžiem manāma krimināltiesībās. Piemēram, viduslaiku laicīgajās tiesībās nebija noteikta soda par reliģiska zvēresta laušanu, bet Baznīcas

* Islama tiesības ir islama reliģijas balsts un vienlaicīgi arī tās izpausme. Tās nevar skatīt atrauti no islama kā reliģijas. Tāpat kā romiešu domas un runas caurvij juridiskas pārdomas un kāzusi (tiesiski mājiēni ir ietverti pat komēdiju jokos), tā arī arābu folklorā un literatūrā ir piesātināta ar musulmaņu tiesisko domu. Musulmaņu tiesības, tāpat kā kanoniskās tiesības un mozusticīgo tiesības, ir "svētās tiesības". Tomēr, ja ebreju tiesības lielā mērā ir ietekmējušas musulmaņu tiesības, tad kanoniskās tiesības ir veikušas tikai paralēlu attīstību, jo, laika posmā, kad tapa musulmaņu tiesības, Bizantijā kanoniskās tiesības funkcionēja valsts tiesību ietvaros. Kanoniskās un musulmaņu tiesības savā ziņā ir līdzīgas, ja aplūko valsts un reliģijas vienotību. Kā viduslaiku Eiropas valstis ir izteikti kristīgas, tā arī islama valsts ir spilgti reliģiska rakstura. Duālisms pastāv abās reliģijās. Kristietībā - tā ir ciņa par varu starp stingri hierarhiski organizēto Baznīcu un laicīgo varu, kas ir sašķelta lēņu valstiņās; islamā šis duālisms ir cita rakstura - tas ir kā plaša starp tiesībām kā dievišķā spēka realizācijas ieroci un profāno praksi.

kanoniskais sods bija nežēlīgs - izraidīšana no sabiedrības. Tas pierāda, ka, neskatoties uz laicīgajās tiesībās neesošo sankciju un pieļaujot Baznīcai rīcības vaļu, *jus divinum* jeb sakrālās tiesības varēja darboties pilnā apmērā, jo ekskumunicēšana viduslaiku sabiedrībā nozīmēja ne tikai izstumšanu no reliģiskās kopienas, bet tā bija izstumšana no sabiedrības vispār. Baznīcas valsts perioda kanonisko tiesību attīstību aplūkosim padziļināti, jo *jus divinum* ietekme šajā periodā bija gandrīz absolūta, un šo tiesību attīstība būtiski ietekmē kanoniskās tiesības līdz pat mūsu dienām.

Baznīca pakāpeniski pārņēma visu dzīvi, un Romas imperatoru izdotie likumi par Baznīcu atbilda tā laika Baznīcas vēlmēm. Ar Baznīcas akceptu valsts izdotie likumi reglamentēja Baznīcas iekšējo dzīvi un garīgo hierarhiju. Savukārt Romas valdītāji, stādot laicīgo likumu krājumus, iekļāva tajos arī Baznīcas radītās normas. Tā Romas valsts likumu krājumos tika iekļautas arī apkopotās pirms-kristiešu perioda un kristietības laika imperatoru tiesību normas par Baznīcu. Romā likumu krājumus izdeva oficiālajā valsts valodā - latīniski. Īpaši jāatzīmē ir 438. gadā izdots *Codex Theodosianus*, kas bija Romas impērijas galvenais likumu krājums. Tajā apkopotī gandrīz visi tā laika likumi. Likumi bija sagrupēti 16 grāmatās (*libri*), kas iedalījās nodaļās (*titulos*). Pēdējā grāmatā (16.), kura iedalījās 11 nodaļās tika iekļautas normas, kas regulēja Baznīcas dzīvi. Vēlāk, IV-V gadsimtā dažas minētā kodeksa normas tika iekļautas arī pēc simts gadiem izdotajā imperatora Justiniāna (527.-565. g.) kodeksā *Corpus juris civilis*. Kodekss sastāvēja no četriem krājumiem, kuri dalījās grāmatās, kas savukārt sastāvēja no tituliem. Pirmā krājuma (*Codex repetitiae praelectionis*) pirmās grāmatas pirmie 13 tituli noteica Baznīcas dzīvi Romas impērijā.¹ Par to, ka Romas katoļu Baznīca šo kodeksu, vismaz to daļu, kas attiecas uz Baznīcu, bija akceptējusi, liecina tas, ka dažas no *Corpus juris civilis* tiesību normām parādās *Corpus juris canonici*, kas pagājušajā gadsimtā tika pārstrādāts par *Codex juris canonici* un pašreiz ir galvenais šīs Baznīcas kanonisko tiesību avots, protams, ja neskaita Svētos Rakstus kā visu Baznīcas tiesību pamatavotu.

To ieguldījumu, ko moderno Rietumu tiesību attīstībā devusi Romas katoļu Baznīca, nevar salīdzināt ne ar vienas citas Baznīcas sniegumu jurisprudencē.

Tomēr jāatzīmē, ka ir arī pareizticīgās Baznīcas tiesību jaunrade, kas viduslaikos ietekmēja slāvu - galvenokārt, krievu tiesību veidošanos. Arī ortodoksālās jeb pareizticīgās Baznīcas tiesības ir attīstījušās no *Corpus juris civilis*, taču tas ir noticis autonomi. Bizantijas imperatori veidoja savus likumu krājumus, kuros iekļāva normas, kas regulēja Baznīcas dzīvi Austrumos. Viens no šādiem Austrumu tiesību pieminekļiem ir 880. gada krājums *Царские законы* jeb *Васишки*, kas sastāvēja no 60 grāmatām, kas līdzīgi *Corpus juris civilis* iedalījās titulos. Tituli bija sadalīti paragrāfos. Minētā krājuma 1., 3., 4. un 5. grāmata attiecās uz pareizticīgo Baznīcu. Austrumu Baznīca Bizantijā Justiniāna likumu krājumu atzina tikai par tik, cik šā kodeksa normas atradās Bizantijas krājumā.⁵ Krievijas Pareizticīgās Baznīcas dzīvi normatīvi regulēja 1649. gadā izdots pamatīgais "pirmspētera"* perioda valsts likumu krājums *Соборное уложение*. Tajā bija noteikti sodi par noziegumiem pret

* Krievijas lielais reformators Pēteris I.

Baznīcu. Viena no krājuma nodaļām saucas *Par bezdievjiem un baznīcas dumpiniekiem (О богохульниках и о церковных мятежниках)?* Var atzīmēt, ka minētā nodaļa liecina par valsts uzņemšanos aizstāvēt Baznīcu, kas balstīja patvaldību. Jāpiezīmē, ka Krievijas valsts un Baznīcas attiecībās protekcionisms ir bijis jaušams vienmēr. Komunistu valdīšanas laiks to ir tikai nostiprinājis. Laikam jau tā ir neatraujama krievu sociālo attiecību iezīme. Tādā ziņā Krievija atšķiras no Rietumu un islama valstīm, un tāpēc, maz ticama šķiet ASV "relīģijas brīvības politikas" pilnīgi sekmīga realizācija Krievijas Federācijā.

Atgriežoties pie Eiropas tendencēm, jāatzīmē, ka viduslaikos Rietumeiropā arvien vairāk iezīmējās valsts sekulārisms. Tās kanonisko tiesību normas, kas bija saistītas ar laicīgām lietām, kļuva laicīgākas. Baznīcas vara vājinājās un **Baznīcas tiesības bija spiestas koncentrēties uz smalko Baznīcas iekšējo attiecību regulēšanu.**

Viduslaikos, izveidojoties valstij kā cilvēku un teritorijas pārvaldes mehānismam, par aktualitāti kļuva valsts pārvaldes subjektu efektīgāka regulēšana un valsts normatīvās dzīves sistematizēšana. Lai arī Romas impērijā bija radīta spēcīga tiesību bāze, tā bija piemirsta. Nekur Eiropā nepastāvēja valsts likumdošanas process mūsdienu izpratnē. Karaļi laiku pa laikam izdeva kaut ko līdzīgu pavēlēm ar likumu spēku. Dažkārt šīs pavēles ļoti līdzinājās tiesību aktam, tomēr vairumā gadījumu tās bija tikai rakstiskas liecības par karaļa gribu. Pavēlēm bija gadījuma raksturs. Vienīgais un izšķirošais pavēles radīšanā bija valdnieka griba. Nebija sistēmas (procesa), jo valdnieka radītām tiesību normām nebija sistemātiskuma un kontinuitātes. Līdz ar to cieta normu saturs un kvalitāte. Tas bija laiks, kad visu regulēja viena ar otru nesaistītas pavēles, kuru izpildi nodrošināja tikai valdnieka represīvā aparāta spēka kvalitāte. Pamatā valsts tiesisko tukšumu aizpildīja paražas. Tai pašā laikā Baznīcai bija pilnīga tiesību normu sistēma, kas efektīvi darbojās jau gadu simtiem. Tāpēc viduslaiku Eiropas valdnieki sāka raudzīties uz Baznīcas tiesībām. Tā bija arī vēsturiska nepieciešamība, jo haotisms tiesībās traucēja valsts ekonomisko attīstību un starpvalstu attiecības. Valdnieku simpātijas piesaistīja arī nesatricināmā Romas katoļu Baznīcas hierarhistiskā struktūra, jo atšķirībā no biežajām laicīgās varas pārmaiņām, Baznīca darbojās kā labi saeļļots mehānisms. Tikai tiesības varēja nostiprināt valdnieku. Tas bija fons, kas radīja iespēju valdniekiem aizņemties romiešu tiesības un kanonus. Tā bija tiesību revolūcija, kas notika ilgā laika periodā. Vienīgās augstskolas, kas tolaik darbojās, bija Baznīcas radītas un uzturētas. Var uzskatīt, ka tieši izglītība nodrošināja Baznīcas ietekmi uz tālaika laicīgo tiesību attīstību. Šādos apstākļos valsts aizguva no Baznīcas tiesību sistēmas plānu, uz šāda pamata veidoja laicīgos likumus, pārņēma Baznīcas tiesību procesa mākslu, kas savulaik izveidojās teokrātijā.⁷

Var pārliecinoši apgalvot, ka Eiropas valstīm līdz pat XI gadsimta vidum nebija savu likumu krājumu, kamēr **Romas katoļu Baznīcai bija sistemātiska tiesību sistēma un perfekts process.**⁸ Baznīcai bija ļoti detalizēti kanonu krājumi, kurus pieņēma stingri reglamentētā kārtībā. To redzot, karaļi pamazām sāka aicināt palīgā Baznīcu kanonistus, kuri tolaik lielākoties bija mūki un, balstoties uz viņu zināšanām, ar laiku sāka regulāri izdot un apkopot paši savus likumu krājumus.

Iepriekšminētais lielā mērā loģiski izskaidro Baznīcas lielo ietekmi viduslaikos, protams, nedrīkst aizmirst arī citus faktoros.*

Kas tad bija kanonu jeb Baznīcu tiesību normu avoti? Pēc izcelsmes avota **Baznīcas kanoni iedalās:**

- *dievišķajos (divinum)*, kas rodami Svētajos Rakstos un uzskatāmi par Dieva dotiem likumiem cilvēkiem;
- *pozitīvajos (positivum)*, kas pamatojas Baznīcas likumdošanas aktos un iedalās *ārējos (externum)*, kurus radījusi laicīgā vara, un *iekšējos (internum)*, kurus radījusi Baznīca. Arī šajās normās bieži ir atsauces uz Svētajiem Rakstiem, kas ir bijuši par pamatu attiecīgo kanonu izstrādāšanai.

Dievišķās tiesības tiek dēvētas arī par *dabiskām (naturālo)* tiesībām, uzskatot, ka no cilvēka dabas Dieva dotie likumi nav atdalāmi. Baznīcas izpratnē starp uzskatu "tiesības ir dabiskas" vai "tiesības ir dievišķas" nav gandrīz nekādas atšķirības, jo cilvēks ir Dieva radīts, un cilvēka iedzimtā izpratne par labo un ļauno (tiesību izpratne) atspoguļo dievišķo gribu. Tas konstatējams gan dievišķajā atklāsmē, gan saskatāms cilvēku saprātā un sirdsapziņā. Tāpēc, interpretējot kanoniskās normas, Baznīca uzskata, ka dievišķo avotu nozīme ir lielāka, jo cilvēka viedoklis nevar būt augstāks par Dieva vārdu. Problēma ir tikai tajā apstākļi, kas ir būtiski interpretētajam, jo Dieva griba viņam ir vēl jāuztver. Parasti uztveršana notiek lasot cilvēka uzrakstītas normas, kuru izcelsmei kaut attāli ir jābūt inspirētai no Dieva. Ritot gadsimtiem un gadu gaitā pārrakstot kanonus no pirmavotiem, radās kļūdas un dažādas interpretācijas,** kas izraisīja strīdus.⁹ Kļūdu dēļ nepareizi tika izprasti kanoni, kas Baznīcas izpratnē nozīmēja to, ka cilvēki nepareizi saprata Dieva vārdu. Tāpēc kanonu krājumi, neskatoties uz sagatavotāja statusu, tika pieņemti Baznīcas vadības sanāksmēs, kas tika saukti par koncīlijiem. Koncīliju veikumu vēl pārbaudīja Baznīcas kanonisti darba grupās.*** Baznīcas sinožu un vispārējo koncīlu lēmumi, kā arī atsevišķu Baznīcas autoritāšu kanonizētās vēstules, atspoguļo Svēto Rakstu kanona pakāpeniskās konstruēšanas procesu. Var arī pamanīt Baznīcas centienus ievērot pirmavotus un ieturēt nemainīgu dogmatisku līniju. Lai novērstu nekanonisko grāmatu lietošanu dievkalpojumos un līdz ar to arī herēžu (teoloģiski nepareizu, maldīgu) mācību un ķecerību eventuālu attīstību draudzēs, sastādīja oficiāli atļauto grāmatu sarakstus. Šīs grāmatas pilnībā atbilda Svētajiem Rakstiem un tika dēvētas par kanoniskām jeb svētām. Par nekanonisko grāmatu lietošanu publiskajos dievkalpojumos draudēja Baznīcas sodi. Baznīcas tribunāli sodīt varēja ar *epitīmiju* (izslēgšanu no Baznīcas kopības līdz trīs gadiem). Svētās inkvizīcijas ziedu laikā par to draudēja arī nāvessods.

* Jāpiebilst, ka reliģija bija un joprojām ir varas faktors, kas būtu jāņem vērā arī valsts augstākajai varai un tiem, kuri pēc šīs varas tiecas un to īsteno (*HornsN. Ievads tiesību zinātnē un tiesību jilozojijā. - Likums un tiesības, 2000. - 2. sēj., nr.3 (7), - 75. Ipp*).

** Tolaik nebija pavairošanas un iespaidtehnikas, kas radīja pārrakstīšanās kļūdas.

*** Šāds koncīlijs bija pamats kristīgās Baznīcas sašķelšanai Austrumu Baznīcā (ortodoksos jeb pareizticīgajos) un Rietumu Baznīcā (katoļos).

Pamazām, attīstoties grāmatniecībai, Baznīca atteicās no "atļauto" grāmatu saraksta prakses, uzmanību pievērsa tikai reliģijai kaitējošām grāmatām un veidoja "aizliegto" grāmatu sarakstus. Aizliegtās grāmatas centās dedzināt, tāpat kā to rakstītājus un izdevējus. Lasītājus iebaidīja ar represijām. **Daļa Baznīcas "aizliegto" grāmatu bija "nekanoniskas", tātad pretrunā Svētajiem Rakstiem esošas, nevis netikumīgas vai amorāla satura.**

Lai gan par dievišķajiem Baznīcas tiesību avotiem ir uzskatāmi Svētie Raksti, tomēr arī šo normu svarīgumu var klasificēt atkarība no to izcelsmes. Svētajos Rakstos ietvertais reliģiski - sociālās dzīves noteikumu nozīmīgums ir atkarīgs no tā, vai tos ir paudis Jēzus Kristus, apustuļi vai kāds cits. Svētajos Rakstos minētās tiesību normas ir sniegtas priekšrakstu veidā un tiek klasificētas **pēc to nozīmīguma:**

- 1) Jēzus Kristus sniegtie priekšraksti;
- 2) Jēzus Kristus mācekļu (apustuļu) sniegtie priekšraksti, ko tie snieguši pateicoties dievišķai apgarotībai;
- 3) Jēzus Kristus mācekļu (apustuļu) sniegtie priekšraksti, ko tie snieguši paši no sevis, bieži apzīmēdami tos kā atšķirīgus no dievišķās gribas (piemēram, *Pāvils 1. Kor. 7:12, 25. 40*);
- 4) Vecās Derības sniegtie priekšraksti (piemēram, *Mozus likumi*).

Atkarībā no izcelsmes avota Baznīcas tiesības iedala *rakstītajās (scriptum)* un *nerakstītajās (nosneriptum, per consuetudinetri)*: rakstītās tiesības ir kanoni, Baznīcas garīgo tiesu spriedumi un Baznīcas augstāko amatpersonu rīkojumi un lēmumi; nerakstītās tiesības ir tradīcijas un paražas, bet tās aplūkosim nedaudz vēlāk.

Kanonisti Baznīcas tiesības vēl iedala *iekšējās (internuni)* un *ārējās (externum)*. Tiesību normas interpretācijā tiek skatīti tiesību normas izcelsmes avoti.

Atkarībā no subjekta normas dalās *vispārīgajās (commune)* kanoniskajās normās, kas attiecas uz Baznīcu kopumā, un *atsevišķajās (particulare)* normās, kas attiecas uz atsevišķiem Baznīcas tiesību subjektiem (piemēram, amatpersonām, draudzi u. c.).

Pastāv arī kanonisko normu dalījums **pēc to izcelsmes laika:**

- *senajās (jus anliquimf)* tiesībās, kas radītas līdz 1140. gada Gratiāna kodifikācijai;
- *jaunajās (jus novum)* tiesībās, kas radītas pēc 1140. gada kodifikācijas līdz Trentas koncilam (1545.-1563- g.);
- *visjaunākajās (Jus novissimum)* tiesībās, kas radītas pēc 1563. gada.

Katoļu kanonisti principiāli noraida valsts iespēju iejaukties Baznīcas iekšējās lietās. Pareizticīgajiem ir atšķirīgs viedoklis un viņi valsts iejaukšanās Baznīcas iekšējās lietās uzskata par iespējamu. Katoļi neietekmē nevienu konkrētu valsti, izņemot savas ticības vadību - Svēto Krēslu. Turpretī Krievijas Pareizticīgā Baznīca par savu valsti uzskata Krieviju un nacionālās interesēs pieļauj valsts līdzdalību Baznīcas dzīvē. Tāpēc ir nozīme aplūkot divu lielāko un pirmo kristīgo Baznīcu hierarhiju: Romas katoļu Baznīcas un Krievijas Pareizticīgās Baznīcas tiesību hierarhiju.

Romas katoļu Baznīcas tiesību hierarhija ir šāda:

- Svētie Raksti;
- kanonisko tiesību kodekss;
- Baznīcas tiesu prakse;
- konkordāti;
- tiesību zinātnieku un kanonistu darbi.

Saskaņā ar Baznīcas tiesību speciālista V. Cipina sniegto dalījumu" **Krievijas Pareizticīgās Baznīcas tiesību hierarhija ir šāda:**

- Pareizticīgās Baznīcas (*Вселенская Православная Церковь*) kodekss - Svēto Apustuļu, tēvu un konciliju noteikumi, kas apkopoti likumu krājumos «*Пидалион*», «*Афинская Синтагна*» un «*Книга правил*»;
- 1988. gada Krievijas Pareizticīgās Baznīcas statūti (statūti ir publiski un valsts tos reģistrē saskaņā ar valsts reliģisko organizāciju likuma nosacījumiem);
- Baznīcas Sinodes lēmumi;
- Baznīcas patriarha ukazi;
- doktrinālas nostājas (par Baznīcas tiesību avotu var kalpot arī, piemēram, 2000. gada 15. augustā Krievijas Pareizticīgās Baznīcas arhiereju sapulcē apstiprinātā pareizticīgās Baznīcas nostāja abortu un kontracepcijas jomā, kas tika nosaukta par pareizticīgās Baznīcas sociālo doktrīnu).*

Runājot par šo divu lielo pasaules Baznīcu attieksmi pret valsti, jāsaprot, ka pareizticīgo Baznīca vairāk respektē valsts likumus par reliģisko organizāciju darbību, katoļu Baznīca to dara ievērojami mazāk. Pēdējie valsts likumus uzskata par vajadzīgu skatīt tikai tik daudz, cik to neievērošana varētu izraisīt problēmas pašai Baznīcai. Nevienai Baznīcai nav nepieciešama konfrontācija ar valsts varu un, ja vien ir iespējams, Baznīcas likumus ievēro. Protams, es šeit nedomāju sektantiskos un kultiskos veidojumus.

Jebkuru tiesību realizācijas procesā ļoti svarīgs posms ir tiesību normu interpretācija jeb iztulkošana. Tulkojumā no latīņu valodas vārds *interpretācija* (*interpretatio*) nozīmē skaidrot, atklāt jēgu. Jurisprudence ir saistīta ar interpretāciju jau kops Senās Grieķijas un Senās Romas laikiem. Termins *interpretācija* tika ieviests Senajā Romā un, protams, ņemot vērā kanonisko tiesību ciešo saistību ar romiešu tiesībām, interpretācijai ar kanoniem ir cieša saistība. Katru atsevišķu tiesību normu kanoniskajās tiesībās jāaplūko gan individuāli, gan vispārīgā kontekstā. Tikai noskaidrojot tiesību normas saturu, kanonisti var būt pārliecināti par tās praktisko pielietojumu. Pareiza normu piemērošana ir iespējama izmantojot tikai

* Pareizticīgās Baznīcas sociālajā doktrīnā par baznīcas nostāju abortu un kontracepcijas jomā ir teikts, ka grūtniecības pārtraukšanu baznīca kopš seniem laikiem ir uzskatījusi par grēku un pielīdzina slepkavībai. Doktrīnā tomēr tiek atzīts, ka atsevišķos gadījumos pareizticīgie var pieļaut abortu, piemēram, gadījumā, ja grūtniecība apdraud mātes dzīvību. Baznīca doktrīnā neatzīst kontracepcijas līdzekļus, kas pārtrauc grūtniecību tās sākotnējā stadijā, lai gan ir pieļauta iespēja izmantot pārējos kontracepcijas līdzekļus, norādot, ka tīša atteikšanās no bērna dzemdēšanas egoistisku vēlmju dēļ degradē laulību, un tāpēc ir uzskatāma par grēku.

pareizas tulkošanas metodes. Tās īpaši neatšķiras no laicīgo tiesību metodēm. Ari **Baznīcas tiesību normas — kanoni ir ļoti koncentrēti pēc satura un vārdos skopi. Kanonus nepieciešams iztulkot, lai noskaidrotu konkrētā tiesību akta saturu un "nonāktu pie tiesību normas pareizas un vienveidīgas izpratnes".**' - Kanonisko normu interpretācijā, tāpat kā laicīgo tiesību normu interpretācijā, ļoti aktuāls jautājums ir tiesību normas satura izskaidrošana. To veic kompetenta amatpersona vai institūcija.¹⁵ Tiesību normu satura tulkotāji Baznīcā bija koncili, kas neskaidrību un Šaubu gadījumā izskaidroja tiesību normu jēgu un sprieda tiesu. Par šo tiesu spriešanu Romas katoļiem jāatvainojas vēl šobaltdien.¹¹

Mūsdienu apstākļos kanonisti visbiežāk piemēro vēsturisko un gramatisko metodi. Valsts tiesībnieki kanonus var tulkot gadījumos, kad notiek valsts un kanonisko normu kolīzija, un valsts pienākums ir izšķirt strīdu starp Baznīcu un valsti. Protams, tā ir cita veida interpretācija. Valsts juristi ar interpretāciju nodarbojas lielākoties gadījumos, kas saistīti ar konkordāta kā starpvalstu līguma normu skaidrošanu un, saskaroties ar kanoniem, cenšas noskaidrot, ko, slēgdams līgumu, ar to ir domājis likumdevējs (valsts). Savukārt kanonistu uzdevums, interpretējot kanonu būtību, ir noskaidrot tajos pausto Dieva gribu. Pieeja interpretācijai ir atšķirīga, bet no kanonisko tiesību aspekta un **Akvīnas Toma** (1226.-1274. g.) mācības par Dieva varas duālismu uz zemes, ļoti saprotama. Šajā sakarā ir nepieciešams pastāstīt par pašu Akvīnas Toma mācību, jo tā ir svarīga, lai izprastu kanonus un tā laika valstsvīru un Baznīcas vadītāju izpratni par valsts un reliģijas kopdarbību.

Plaši pazīstamais viduslaiku filozofs un katoļu kanonists Akvīnas Toms izstrādāja mācību par valsti, cenšoties sabalansēt, baznīcas un valsts mijiedarbību, ar nolūku nostiprināt valsti tā, lai uzplauktu baznīca. To varēja izdarīt atbrīvojot baznīcu no izpildvaras smaguma un nodrošinot tai reālo varu, kas izsakāma ar vārdu "totālā ietekme". Akvīnas Toms īpaši izdalīja tādas tikumiskas vērtības kā taisnīgums, mērenība un vīrišķība. Viņš savā mācībā uzsvēra, ka valstij un baznīcai svarīga ir spēja mainīt savu rīcību, ja to prasa taisnīgums jeb tā aizskar citu cilvēku tiesības. Politikā un cilvēku saskarsmē mērenībai jāvalda pār jūtām un jābūt vīrišķīgam, lai spētu pakļaut savu gribu prātam.¹⁵ Akvīnas Toma izpratnē taisnība bez žēlsirdības ir nežēlīga.¹⁶ Svētā Akvīnas Toma inspirētā mācība labāk palīdz izprast katoļu Baznīcas tiesību izpratni, jo filozofa mācība katoļu pasaules skatījumu mainīja visai nopietni. Paši katoļi gan to formulē kā skatījumu izkristalizēšanu, jo saskaņā ar katoļu teologu dogmām kristīgo reliģiju var tikai paskaidrot. Romas katoļu Baznīca kristīgo reliģiju var tikai kopt, nevis papildināt tās dogmas. Svarīgi ir izprast šo principu, pretējā gadījumā kanoni un to interpretācija neliksies saprotama. Starp citu Akvīnas Toma mācība katoļiem šķīla tik nozīmīga, ka tie kanonizēja viņu par Svēto un tas nozīmē, ka katoļu Baznīca viņa ieguldījumu novērtējusi ar visaugstāko atzinību. Svētā Akvīnas Toma mācība ietver sevī Aristoteļa politiskās doktrīnas tēzes, kas sintezētas ar idejām par Visuma dievišķi unificēto pārvaldi un katoļu teokrātiskajiem principiem. Īsumā mācības būtība raksturojama sekojoši: cilvēks ir sociāla būtne un tieši tas padara valsti par cilvēka eksistēšanai nepieciešamu elementu; cilvēkiem ir dabiski dzīvot kopā ar sev līdzīgiem;

attiecības starp cilvēkiem ir jāregulē; ar dabiskajām tiesībām vien ir par maz, lai regulētu sabiedriskās attiecības. Atceroties to, ka Baznīcas kanonista izpratnē dabisko tiesību sinonīms ir Svēto Rakstu baušļi, kļūst skaidrs kā Svētais Akvīnas Toms savā mācībā ir nonācis pie slēdziena - ja kanoniem ir dievišķa būtība, tad tiesības ir dabiskas cilvēkam kā sociālai būtnei. Ja tiesības ir dabiskas cilvēkam, tad cilvēkam ir tiesības pašam radīt tiesības, kas neizriet no kanoniem. Cilvēku jeb laicīgās tiesības nav dievišķas, tomēr tās palīdzēs nodrošināt Dieva gribu - neļaus cilvēkiem darīt ļaunus darbus. Svētais Akvīnas Toms saprata, ka sabiedrības pastāvēšanai ar Svētajiem Rakstiem vien ir par maz un, lai cilvēki varētu dzīvot sabiedrībā, nepieciešams iedibināt specifiskas valsts sankcionētas pozitīvās tiesības, kurām jābūt vadošām valsts un sabiedrības dzīvē.¹⁷ Baznīcai visādā ziņā ir jācenšas palīdzēt valstij, jo normāla sabiedrības dzīve nodrošinātu sekmīgu baznīcas funkcionēšanu. Tā ir moderna mūsdienu tiesību teorijas atziņa. Skaidrs, ka šāda atziņa pozitīvajām tiesībām ierāda primāro lomu. Tas tolaik nozīmēja milzīgu soli tiesību attīstībā, jo valdniekiem tika dota iespēja pēc kanonu parauga veidot savus likumus, nesaņemot baznīcas nosodījumu par Dieva gribas sagrozīšanu. Baznīcai šī teorija sniedza atvieglojumu, jo feodālisma attīstība prasīja citu pieeju tiesībām. Svētā Akvīnas Toma mācības atzīšanu var salīdzināt vienīgi ar reformāciju. Viņa secinājums, ka tiesību normas rada cilvēks, balstoties uz dabiskām tiesībām (Svētajiem Rakstiem), ir pamats moderno valsts tiesību teorijas attīstībai Eiropā. Protams, ir jābūt spēcīgai sabiedrības dzīvi regulējošai laicīgai instancei, kas nevis rūpētos par cilvēka sagatavošanu pēcnāves dzīvei, bet interesētos par laicīgo labumu un sabiedrības interesēm. Pretējā gadījumā var notikt, ka cilvēka egoistisko interešu dēļ sabiedrībā var notikt sabrukums un "visu karš pret visiem". Svētais Akvīnas Toms uzskatīja, ka tas ir tāpat kā ar cilvēku, kura ķermenī visu locekļu un muskuļu koordinācija visu ķermeņa locekļu labā tiek īstenota no vienota centra. Tā bija pirmā nopietnā baznīcas un valsts atdalīšanas nepieciešamības teorētiskā tēze. Tieši ar iepriekšminēto līdzību kanonists pamato laicīgas autoritātes nepieciešamību, atzīstot pozitīvo tiesību vadošo lomu cilvēku sabiedrībā. Cilvēku daba, no kuras izriet valsts iedibināšanas nepieciešamība, ir Dieva radīta; Dieva griba un plāns ir arī valsts varas pirmavoti. Šajā sakarībā vācu jurists Stāts ir teicis, ka **"tiesības ir tautas dzīves kārtība, lai varētu uzturēt Dieva radīto pasaules kārtību; tās ir noteiktas ar Dieva baušļiem un nodibinātas uz Dieva pilnvarojuma pamata"**.¹⁸

Ja katoļu kanonisti principiāli noraida valsts iejaukšanos iekšējās Baznīcas lietās, tad Krievijas Pareizticīgā Baznīca (un ortodoksi vispār) valsts iejaukšanos iekšējos Baznīcu strīdos uzskata par iespējamu un pieļauj pat zināmu valsts pārvaldes līdzdalību Baznīcas iekšējās lietās. Piemēram, lai gan 1721. gadā Krievijas Pareizticīgās Baznīcas Augstākā sapulce (*Большой Московский Собор*) nolēma, ka valstī cara pārziņā ir politiskās lietas (arī valsts pārvalde), bet Baznīcas patriarha pārziņā ir Baznīcas lietas, taču tai pat laikā tā saucamais sinodālais prokurors kā valsts pārstāvis vienmēr piedalījās Baznīcas iekšējās sapulcēs. Tas ir pretrunā ar Akvīnas Toma mācību, kurš uzskatīja, ka pāvests nodod valdniekam laicīgo varu,

bet sev pilnā mērā patur Baznīcas pārvaldi. Valdnieka piedalīšanos Baznīcas iekšējās lietās Akvīnas Toms nepieļauj pat kā galēju iespējamību.

Līdz ar to ir izskatīta galvenā teorija, kas pastāvēja Eiropā kanonu "uzvaras gājiena laikā", kad kanoni nemanāmi sāka parādīties valsts aprītē. **Viduslaiku Baznīcas veidotos krājumus pēc to satura var iedalīt trīs lielās apakšgrupās:**

- **laicīgās varas noteikumi**, kas ietvēra sevī tikai valsts varas likumus par Baznīcu;
- **nomokanoniskie noteikumi (jauktie)**, kas ietvēra sevī Baznīcas izcelsmes tiesību normas kopā ar laicīgās varas (parasti imperatoru) izdotajiem noteikumiem;
- **kanoniskie noteikumi**, kas ietvēra sevī tikai Baznīcas tiesību normas un noteikumus, jo lielais tiesību normu daudzums Baznīcā radīja dabisku kodifikācijas vēlmi.

Kanonisko noteikumu krājumu galvenais mērķis bija - atvieglot Baznīcas tiesām, citām Baznīcas institūcijām un amatpersonām tiesību pielietošanu. Šos krājumus radīja dažāda līmeņa Baznīcas institūcijas: diacēzes, metropolijas, draudzes un pat atsevišķi indivīdi. **Bija divu veidu kanoniskie krājumi:**

- **hronoloģiskie kanonu krājumi**, kur kanoni bija sakārtoti pēc to izdošanas laika;
- **sistemātiskie kanonu krājumi**, kur kanoni bija sakārtoti pēc satura un nozīmes, sagrupēti sadaļās jeb rubrikās un titulos.

Runājot par kanoniem un kanoniskajām tiesībām kopumā, nevar nepieminēt tradīcijas un paražas caur kurām izpaužas Baznīcas prakse. Daudzās Baznīcas tradīcijas un paražas pastāv mutiski un saglabājas no paaudzes paaudzē. Lielākoties tās skar rituālus un liturģiju. Pirmkārt, šāda prakse daļēji iedibinājās tamdēļ, ka ne visas Baznīcas vajadzības varēja sameklēt Svētajos Rakstos vai Baznīcas vadības akceptētajos kanoniskajos noteikumos. Otrkārt, reālā dzīvē vienmēr rada tik daudz un dažādus pārsteigumus un kāzus, ka visas dzīves vajadzības nevar būt paredzētas un aprakstītas likumos. Šo nerakstīto praksi izmantoja un izkopa garīdznieki. Tāpēc daļa noteikumu darbojās *paražu un tradīciju* veidā. Kolīziju gadījumā liela nozīme šīs prakses atzīšanai ir autoritāru juristu - kanonistu (*responsa prudentium*) viedoklim. Starp citu, šādu ekspertu viedoklis ir respektēts arī Austrumu Baznīcas tiesībās.

Romas katoļu **Baznīca tradīcijas klasificē pēc to izcelsmes laika:**

- vissenākās, mutiski nodotās tradīcijas (*traditio divina*);
- apustuļu laika tradīcijas, kas savulaik regulēja apustuļu perioda Baznīcas dzīvi (*traditio apostolica*);
- pirmo pēc-apustuļu laika garīdznieku tradīcijas (*traditio humana*).

Sākot no IV gadsimta Romas katoļu Baznīca tradīcijas cenšas apkopot un pieraksta. Pati galvenā tradīciju iezīme ir to konsekventā pārmantojamība no paaudzes paaudzē. Saskaņā ar pasaulē atzītās Brokauza Bībeles Enciklopēdijā pausto uzskatu - katoļu jēdziena *tradīcija* sinonīms ir *mantojums*. Piemēram, pieminētās apustuļu tradīcijas ir uzskatāmas par apustuļu mantojumu.¹⁹

Romas katoļu Baznīcas izpratnē **paražas ir nerakstīti Baznīcas likumi**, kas ņemami vērā, ja tie nav pretrunā ar Svētajos Rakstos, kanonos, koncilijos vai Baznīcu tiesas spriedumos noteikto. *Codex juris canonici* 24. kanona 1 § noteikts, ka neviena paraža (*de consuetudine*), kas ir pretrunā ar Dievišķo likumu nevar iegūt likuma spēku. Katoļu Baznīcā spēkā esošā kodeksa 27. kanons saka, ka paradums ir labākais likuma interpretētājs.* Jāpiezīmē, ka šo juridisko atziņu Baznīca pārņēma no Justiniāna tiesībām. **Paražas var būt vispārējās un vietējās.**

Paražas iedalās:

- paražas, kas atbilst kādam jau rakstītam likumam un tās interpretē jeb skaidro (*consuetudo secundum legem*);
- paražas, kas aizpilda likuma neesamību (*consuetudo praeter legem*);
- paražas, kas ir pretrunā ar rakstīto likumu (*consuetudo contra legem*).

Galvenā atšķirība starp paražu un tradīciju ir apstākļi, ka tradīcijas normatīvais spēks balstās uz reliģisko autoritāti, bet paražas rodas pašas no sevis un tajās atspoguļojas Baznīcas reliģiskā vai sociālā prakse. Paražai, lai tā būtu par tādu uzskatāma, pirmkān, ir jābūt saskaņā ar Baznīcas garu un mācību. Tā nevar būt pretrunā ar attiecīgās Baznīcas institūcijas, kas paražu praktizē, kompetenci (*consuetudo rationalibus*). Otrkārt, paražas pielietojumam jābūt pierādāmam ilgākā laika posmā. Lai kāda tradīcija kļūtu par paražu ar tiesisku spēku, tai ir jābūt vismaz četrdesmit gadu vecai. Ja paraža ir pretrunā ar likumu, tās leģitimizācija iespējama tikai pēc simts gadiem. Ja tradīcija ir pretmnā ar kanoniem, tad tai vispār nav juridiska spēka. Starp kanonu un tradīciju pastāv kopsakars, jo iedibinot jaunu kanonu, tam jāatbilst jau atzītām Baznīcas tradīcijām. Baznīca nevar pati būt sev norma un, skatot jauna kanona leģitimitāti, kanonisti vadās pēc Apustuļu iedibinātām tradīcijām, jo pēdējie ir vadījušies pēc Jēzus Kristus kā Dieva vārda paudēja tiešiem norādījumiem.⁰

Šai sakarā nepieciešams atzīmēt, ka **kanoniem ir neapstrīdams un stagnatīvs raksturs**. Kopš katoļu Baznīca ir organizēta kā cilvēku apvienība un sociāla stmkrtūra, Baznīcā darbojas normas, kas organizē šo daudzlīmeņa hierarhisko institūciju. Lai Baznīca tik ilgi pastāvētu, cik tā ir pastāvējusi (gandrīz 2000 gadu), tai bija nepieciešams balstīties uz samērā taisnīgiem principiem, jo, lai kāda arī nebūtu reakcija pret Baznīcas politiku ārpusaulē, pašā Baznīcā bija jābūt negrozāmiem noteikumiem, kurus ievērojot ikviens apzinātos, ka tā tiesības ir neaizskaramas un nevar tikt pārkāptas. Baznīca šos gadsimtus pārdzīvoja, jo tai bija skaidri iekšēji noteikumi - kanoniskie noteikumi.

Katoļu Baznīcas, pareizticīgās Baznīcas un anglikāņu Baznīcas tiesības, kas sekmiģi ir izturējušas daudzo gadsimtu pārbaudījumus, balstās uz dziļu juridisku, kanonisku un teoloģisku bāzi. Šo tiesību ikviena norma ir slīpējusies simtiem gadu. Tas ir īpatns pretstats laicīgo tiesību mainīgajam konjunktūrismam, kas īpaši redzams postsociālistisko valstu praksē. Uz šo praksi, manuprāt, varētu attiecināt Bismarka teicienu - "Ja cilvēki zinātu, kā taisa desas, un saprastu, kā pieņemt likumus, viņi atteiktos no desu ēšanas un laikam jau sāktu ignorēt likumus".

* Consuetudo est optima legum intrpress (lat.)

Jebkurš grozījums Baznīcas kanonos tiek skatīts gadu desmitos. Situācija ir pretēja demokrātisko valstu parlamentos pieņemtajai. Konstitucionālā prakse lielākoties ir saistīta ar trīs lasījumiem un starplaiki starp lasījumiem bieži ir nelieli. Poliitiki izmanto īpašas tehnoloģijas, kuras demokrātiskā veidā likumā iekļauj vairākumam nepieņemamus likumu jauninājumus, piemēram, izplatīta ir parlamenta prakse, kad likuma grozījums tiek ierosināts par vienu lietu, bet trešajā lasījumā sākotnējais grozījums ir it kā "piemirsts", bet iekļauts tiek kaut kas pilnīgi cits. Tā ir tā saucamā "aizmiglošanas metode", kad apzināti pēdējā lasījumā parādās normas, kuras, ja parādītos sākumā, netiktu likumā iekļautas. Dažbrīd no likuma ierosināšanas līdz pieņemšanai paiet tikai pāris mēneši. Daudzi likumprojekti tiek pieņemti lielā steigā, kas rada juridiskas kļūdas. Demisionējošās valdības dažkārt līdzinās buriniekam, kas haotiski raustās uz dažādām pusēm, nespēdams ieturēt vienotu kursu, jo vairāki stūrmaņi savā starpā, cīnoties par stūri, cenšas kuģi stūrēt katrs uz savu pusi. Laicīgās valsts attīstības temps ir atšķirīgs no Baznīcas tempa. Varbūt tāpēc ikvienai tautai, kas patstāvīgi dzīvo vienā teritorijā, ir bijušas daudz valstis ar dažādu konstitucionālu kārtību. Baznīca tūkstošgadēs ir palikusi nemainīga savā hierarhijā un struktūrā. To mūsdienās atzīst arī valsts, pieļaujot Baznīcai publisko tiesībsubjektību. Tā sacīt - valsts tradicionālās Baznīcas atzīst, nevis uzskata par ar savu gribu radītām parastām juridiskām personām. Tāpēc nebūt nav savādi, ka Baznīcas baidās no valsts neprognozējamības un nepatstāvības savos lēmumos un cenšas noslēgt ar valsti līgumu par savu tiesību respektēšanu. Tā tas ir ar konkordātu un arī ar "parastiem līgumiem" starp valsti un tās reģistrētu reliģisku organizāciju.

Kanonu ievērošana Baznīcas pasargā no straujām izmainām un neļauj tām veikt strukturālas izmainās. Baznīcām tas ir izdzīvošanas jautājums. Faktiski jebkura reliģiska organizācija, kas pastāv ilgāk par simts gadiem (kurā ir nominējušās vismaz divas cilvēku paaudzes), cenšas iedibināt striktu iekšēju tiesību sistēmu. Ņemot vērā to, ka viss jaunais ir labi aizmirsts vecais, lielākoties arī jaunās Baznīcas cenšas kopēt katoļu sistēmu, kas ir izturējusi laika pārbaudījumu. Tā tas bija ar Pēdējo Dienu Svēto Baznīcu (mormoņiem) Amerikā, kas lielā mērā savu iekšējo hierarhiju pārņēma no Romas katoļiem, pievienodami vēl masonu misticismu. Arī anglikāņi ir pārņēmuši sistēmu, kas ir ļoti līdzīga katoļu sistēmai. Jāatzīst, ka protestantu Baznīcas, raugoties no reliģisko tiesību aspekta, vairāk gan līdzinās sabiedriskajām organizācijām, kas savā darbībā un strīdus gadījumā vadās no statūtiem, kas reģistrēti valsts iestādē.

Vēl nepieciešams atzīt kādu kanonisko tiesību pielietojumu, kas Baznīcas ir pasargājis no izzušanas laika gaitā. Baznīcas kanonus izmanto par līdzekli, lai izvairītos no Baznīcas šķelšanās un saglabātu vienotību. Katoļu Baznīcā, sākoties diskusijām par strīdīgajiem jautājumiem sakarā ar dzimumattiecībām ārpus laulības, homoseksuālismu, eitanāziju, abortiem un sieviešu ordināciju, Vatikāns pasludināja, ka jebkuras pārmaiņas kanoniskajos likumos tiek pārtrauktas. Tas nozīmē, ka, lai izvairītos no ārpusaulē notiekošu sociālu pārmaiņu un negāciju apspriešanas, kas var izraisīt šķelšanos Baznīcā, kā arī Baznīcas vienotības dēļ,

Vatikans izvēlas kanonus padarīt par nemainīgiem. Baznīcas griba ir pašas Baznīcas ziņā un tai ir labāk zināms, ko darīt, tomēr jāatzīst, ka "palīšana zem segas" nelīdz. Lai gan atklāta diskusija Baznīcā nenotiek, cilvēki, no kuriem Baznīca sastāv, mainās kvalitatīvi un nebūt nedzīvo pēc kanoniem, bet drīzāk izliekas pēc tiem dzīvojam. Tas brīdis, kad kanoni kļūs tikai par likuma butaforiju, kas netiek ievērota, bet vairāk līdzinās formai, ko uzvelk tikai darba laikā, bet pēc darba novelk un aizmirst, būs Baznīcai liktenīgs. Likums - vai las būtu laicīgs vai kanonisks - ir standarts t. i. mēraukla uz kuru jātiecas. To pārkāpj, neievēro, tomēr tā ievērošana ir pamatprincips, kas pārkāpuma gadījumā tiek apkarots ar sodu. Ja kanons kļūst par ārēju simbolu, tas nozīmēs tā galu. Baznīca to saprot un ir izvēles priekšā, jo mūsdienu pasaule tai pamazām uzspiež savus spēles noteikumus. **Negrību runāt par reliģijas proponēto pasaules galu, tomēr jāatzīst, ka modernā pasaule lēnām, taču neatvairāmi tuvinās globālām pārmaiņām.** Acīmredzami mainās ģimenes izpratne, ko Baznīca cenšas stiprināt ar reliģiju, mainās starpvalstu attiecības. To visu var dēvēt par globalizāciju. Ar ko tā beigsies - nezina neviens, tomēr ir skaidrs, ka pasaule mainās. Esošā situācija ir tikai pagaidu. Reliģijas brīvība, protestantisms, ateisms un pārspīlēta brīvības izpratne ir tās lietas, kas iedragā tradicionālo Baznīcu. Pieļauju, ka sekos Baznīcas atbilde un, ja modernās valstis nemainīs savus pašreizējos uzskatus, atbilde varētu būt tradicionālo Baznīcu maksimāla politizēšanās. Ja Baznīcas kļūst par organizācijām ar politisku mērķi, šis mērķis, lai kā tas tiktu formulēts, var būt tikai "Baznīcas kārtības iedibināšana" jeb "Baznīcas valsts iedibināšana". Maz ticama ir otra iespēja, ka Baznīca varētu piemēroties ār pasaulei un mainīt kanonus, bet tas būtu absurdi, jo tad katoļi un pareizticīgie kļūtu par protestantiem. Visdrīzāk Baznīca iesaistīsies konfrontācijā ar pasauli. Lai arī ir dzirdēts uzskats, ka pēdējā saglabātu ticību, taču kvantitatīvi samazinātos ticīgo skaits, jo ne visi cilvēki spēj sekot Svētajiem Rakstiem un kanoniem, domāju, ka var būt tikai pretēji. Mans uzskats ir balstīts uz novērojumiem sakarā ar katoļu Baznīcas centieniem palielināt savu sekotāju skaitu. Tas notiek uz to pasaules reģionu iedzīvotāju rēķina, kuri ir mazizglītoti un nabadzīgi, piemēram, Āfrikā. Jāņem vērā arī Eiropā arvien pieaugošā "musulmaņu problēma", kas var radīt kultūru un reliģiju konfrontāciju un, pateicoties "ārēja ienaidnieka" esamībai, iespējama Baznīcu saliedēšanās. **Konfrontācija un ekstrēmisms ir modernās pasaules sastāvdaļas** un Baznīca, kā liecina kaut vai Dienvidslāvijas nolikumi, arvien vairāk un vairāk iesaistās politikā, tādejādi apliecinot Haningtona teorijas pareizību.

Tagad nedaudz aplūkosim Romas katoļu Baznīcas kanonisko tiesību kodeksu (*Codex juris canonici*), kas ir pasaules līmeņa Baznīcas juridiskās domas piemineklis. Tas ir pārveidots "Kanonisko tiesību korpus" (*Coīpus juris canonici*). Kodeksā ir atrodami arī noteikumi par Baznīcas un valsts attiecībām. Kādreiz šis likumu krājums ilgu laiku bija regulējis civiltiesisko apriti - pirkumu - pārdevumu, ķīlas un mantojuma lietas. Protams, mūsdienu skatījumā par vēsturi ir kļuvis kodeksa tiesību subjektu iedalījums, kas savulaik aizgūts no Justiniāna "Institūcijām" (piemēram, personas, lietas un darbības). Kā par *Coīpus juris canonici* izteikušies

daži pareizticīgās Baznīcas kritiķi, kodeksā nav ne savstarpēja kopsakara, ne loģiska sakara.²¹ Jaunais pašreizējais kodekss *Codex juris canonici* ir pārstrādāts pagājušā gadsimta vidū un neapšaubāmi ir saprotamāks un pārskatāmāks par iepriekšējiem.²² Kā atzīmēts kodeksa priekšvārdā,²⁵ kodekss domāts ne tikai ekspertu, bet arī garīdznieku un citu Baznīcas locekļu un institūciju lietošanai. Par šo kodeksu runājot, kā liels sasniegums ir atzīmējams fakts, ka latīņu kanonu kodeksu Romas Baznīca ir tulkojusi citās valodās. Strīdus gadījumā ir jāsakata kodeksa latīniskais variants. Tas savā ziņā ir apliecinājums tam, ka katoļu Baznīca pēdējos gadsimtos ir piedzīvojusi neticamu progresu. Šo progresu lielā mērā veicināja reformācija. Viduslaikos, kad katoļu Baznīca Eiropā bija gandrīz vienīgā kristietības sludinātāja, dievkalpojumi un liturģijas notika tikai latīņu valodā, ko, protams, nesaprata lielākā daļa dievlūdzēju. Reformācija kristietībā ienesa jaunas vēsmas, jo protestanti kristīgo reliģiju sludināja tautai saprotamā valodā. Rezultātā arī katoļi bija spiesti pārvērtēt ne tikai Svēto Rakstu, bet arī kanonu "latīniskumu". Ja viduslaikos neviens, izņemot dažus Baznīcas izredzētos, nemācēja nedz lasīt, nedz izprast Baznīcas kanonus, tad redzam, ka XX gadsimtā situācija ir mainījies un kanonus tulko arī citās valodās.

Izprotot kanonisko tiesību lomu katolicismā, var saprast Svētā Krēsla dažbrīd nelokāmo, noraidošo attieksmi pret jebkādam valsts ieteiktām izmaiņām konkordātos. Jebkurš grozījums tiek analizēts Svētā Krēsla konkordātos. Grozījumus aplūko galvenokārt no *Codex juris canonici* normu skatījuma. Pozitīvam pašas Baznīcas tiesību zinātnieku (kanonistu) darbam nepieciešami divi priekšnosacījumi:

- pirmkārt, grozījumiem jābalstās uz Baznīcas likumiem un kanoniem, vai arī jābūt no iepriekšminētiem avotiem izrietošam loģiskam secinājumam. Valsts priekšlikums nevar būt pretrunā ar iepriekšminētām nostādnēm.
- otrkārt, grozījumi nevar būt pretrunā ar *Codex juris canonici*, jo pretējā gadījumā katoļu Baznīca pārkāpj savas iekšējās tiesības, kas, viņasprāt, ir permanentākas un patstāvīgākas par laicīgo valstu likumdošanu.

Tiesību un dogmu jomā Romas katoļu Baznīca uzskata, ka tikai vienreiz piekāpjoties laicīgās varas spiedienam, sekas var būt neprognozējamas - kanonu ignorance izraisītu ticības dogmu maiņu, un tas nozīmētu katoļticības sabrukumu. Tāpēc ***Codex juris canonici* juridiskā nozīme attiecībā uz katoļu Baznīcu visā pasaulē ir ļoti milzīga. Var teikt, ka tas pilnībā regulē katoļu Baznīcas iekšējo un ārējo dzīvi.**

Darbs pie pēdējās *Codex juris canonici* kodifikācijas ilga vairākus desmitus gadu. To apgrūtināja kodifikācijas procesa ilgstošais saskaņošanas process starp dažādām Baznīcas institūcijām un tiesību skolām. Kodifikācija tika pabeigta 1982. gadā un revizētais kodekss stājās spēkā 1983. gada 25. janvārī.

Kodificētais *Codex juris canonici* sastāv no septiņām grāmatām, kuru nosaukumi atklāj grāmatās iekļauto normu vispārējo saturu: Ģenerālās normas, Baznīcas Sankcijas, Process, Dieva Cilvēki u. c. Katra grāmata iedalās sadaļās, kas savukārt sagrupētas titulos. Tituli sastāv no kanoniem, kas sadalīti paragrāfos.

Kā rāda **pirmās grāmatas nosaukums (Ģenerālās normas)**, krājumā ir savākti katoļu Baznīcas eklesistiskie likumi (*de legibus ecclesiasticis*). Piemēram, titulā IV, kas saucas "Individuālie administratīvie akti" (*de actibus administrativis singularibus*) detalizēti ir noteiktas Baznīcas amatpersonu tiesības iekšējās administrēšanas jomā. Turpat ir noteiktas arī Baznīcas amatpersonu privilēģijas (de privileģiis).

Kodekss vispārīgi apskata (95-123. kan.) Baznīcas fizisko un juridisko personu (*de personis physicis e\juridicis*) tiesības. Fizisko un juridisko personu kompetence ir skatīta strikti saskaņā ar kanoniskajiem noteikumiem. Vairākkārt ir uzsvērts "fizisko personu kanoniskais stāvoklis" (*de personarum physicarum conditione canonica*), kas nozīmē kā attiecīgo Baznīcas amatpersonu vertikālo pakļautību pāvestam, tā arī garīdznieku sekošanu katoļu Baznīcas reliģiskām dogmām.* Runājot par Baznīcas juridiskām personām (*de personis juridicis*) kanonu izpratnē, jāatzīmē, ka juridiskas personas ir kanonisko tiesību subjekts un tām piemīt (113- kan.) tikai kanonos noteiktas tiesības. Pārējās ne-baznīcas juridiskās personas (115. kan.) ir trešās personas. Kodekss definē (116. kan.), ka Baznīcas juridiskās personas ir publiskas personas. Baznīcas vadība tās ir pilnvarojusi pārstāvēt katoļu Baznīcu savā teritorijā un tām, lai realizētu savas funkcijas, piemīt eklesiasliskā autoritāte. Arī funkciju izpilde kodeksā ir sīki reglamentēta. Pirmās grāmatas VII titula nosaukums ir "Juridiski akti" (*de actibus juridicis*) un tajos ir noteikts juridisko darbību apjoms (124.-128. kan.). Piemēram, 128. kanons nosaka, ka, ja kāds ar likumīgu (kanonisku) juridisku aktu nodara citam neparedzētu ļaunumu, kas izceļas apzināta nodoma sakarā, viņam tas jākompensē. Kodeksā skatīta eklesistisko iestāžu (*officiis ecclesiasticis*) iekšējo un ārējo funkciju veikšana, kā arī atrunāta (145-196. kan.) arī šo iestāžu vadītāju jeb Baznīcas amatpersonu ievēlēšanas (*de electione*) kārtība. Nav piemirsts arī jautājums par amatpersonu atlūguma iesniegšanas kārtību. 189. kanona 2 § aizliedz Baznīcas vadībai bez pietiekami svarīga pamatojuma akceptēt amatpersonas atlūgumu. Nopietna vērība pievērsta amatpersonas pārcelšanai citā darbā (190.-191. kan.). Šāda pārcelšana katoļu Baznīcā var būt saistīta gan ar paaugstinājumu, gan Baznīcas sodu. Amatpersonas atlaišanas kārtība atrunāta (192-195. kan.), norādot arī atlaišanas iemeslus. Daudzi nopietni iemesli katoļu Baznīcas amatpersonas atbrīvošanai no darba uzskaitīti 194. kanonā: garīdznieka statusa zaudējums, noziegums pret reliģiju un laulību. Pie kam Baznīcai nav svarīgi - vai garīdznieka laulība reģistrēta valsts dzimtsarakstu iestādē, vai tā ir vienkārša civillaulība (kopā dzīvošana).

Īpaši atzīmējama ir katoļu Baznīcas prasme nepadarīt šo kodeksu par vietējo katoļu Baznīcu klupšanas akmeni attiecībās ar valsts varu. Iespējamās pretrunas ar valsts likumiem kodeksā tiek novērstas, izmantojot formulu "viss ir tikai kā noteikts kanonos, ja esošajos likumos nav noteikts savādāk." jāatzīmē, ka kanonu

* Kanoni nosaka, ka kristietība sniedz tiesības, rīcībspēju no 18 gadu vecuma. Šo vecumu Baznīca uzskata par pietiekamu, lai cilvēku uzvertu par pilnīgi pieaugušu (bērnu līdz septiņiem gadiem kanoni uzskata par beztiesīgu jeb pilnīgi bez tiesībām *non sui coinpos*).

normas ļoti atgādina valsts tiesību aktu normas. Piemēram, 1058. kanons nosaka, ka "visas personas, kurām ar likumu nav aizliegts laulāties, var nodibināt laulību". Tomēr, lai arī kanonisko normu forma atgādina valsts likumus, nevajadzētu domāt, ka *Codex juris canonici* kanoni par laulībām līdzinātos likumiem par dzimtsarakstu reģistrāciju. To galvenā atšķirība no valsts likumiem ir tajā apstākļi, ka **kanonu pielietošana ir iespējama kā valstī, kas atzīst Romas katoļu Baznīcu, tā arī valstī, kas to neatzīst vai pat vajā**. Par to liecina, piemēram, 1130., 1131., 1132. un 1133. kanoni, kas paredz laulību slēgšanu slepenībā. Saskaņā ar 1133- kanonu "laulības, kas slēgtas slepenībā ir atzīmējamas vienīgi speciālā laulību reģistra grāmatā, kas glabājas slepenā kūrijas arhīvā".* Tas liecina par Baznīcas vēlmi realizēt savu gribu, neskatoties uz iespējamajiem laicīgās varas aizliegumiem. Romas katoļu Baznīca ir caursrāvota ar apziņu par tās dievišķo būtību, no kuras izriet "pārvalstiskums". Pareizticīgo Baznīcai un anglikāņiem šādu tendenču nav.

Otrā kodeksa grāmata "Dieva ļaudis" (*Depopulo dei*) apkopo normas (204-746. kan.), kas aplūko Baznīcas institūciju hierarhiju, kā arī nosaka klirīķu darbības pamatprincipus. Kodeksā ar *Dieva ļaudīm* ir domāta Baznīcas garīdzniecība, kura Dieva vārdā rūpējas par Dieva gribas realizāciju šajā pasaulē. Par to *Dieva ļaudis* aizsargā 232. kanonā rakstītais: "Baznīcas ekskluzīvais pienākums ir rūpēties par tiem savas Baznīcas locekļiem, kas izvēlējušies ieņemt svētos amatus". Jāuzteic kodeksa augsti profesionālā juridiskā valoda. Kodeksa normas pat modernajai jurisprudencei ir normatīvs standarts. Tās iezīmē Romas katoļu Baznīcas racionālo hierarhiju, kas ir katoļu doktrīnas neatņemama sastāvdaļa. Kodekss juridiski skaistā valodā aplūko ne tikai klirīķu pienākumus un tiesības (*De clericorum obligationibus et iuribus*), bet arī Baznīcas iekšējās subordinācijas jautājumus. Tā 242 kanoni (330.-572.) reglamentē Baznīcas hierarhistisko sistēmu (*De ecclesiae constitutione hierarhcica*). Šis darbs tiek sākts ar Baznīcas augstākās autoritātes i' *De suprema ecclesiae auctortale*) Romas pāvesta kompetences apskatu. Piecos kodeksa pantos īsi ir aprakstīta pāvesta institūcija. Pāvesta inslilūta dievišķā iedibināšana ir minēta 330. kanonā un to esot paveicis Svētais Pēteris, tādejādi paužot Dieva gribu. Ja nerunā par Dieva gribu un tamlīdzīgiem izteicieniem, kodeksā tas ir viens no tiem retajiem gadījumiem, kad kanonos ir minēts apustuļa vārds. Pāvesta vara pausta 332., 333-, 334- un 335. kanonā.

Pēc pāvesta kā hierarhijas augstākā ranga, loģiskā secībā kodeksā ir atrunāta arī Baznīcas bīskapu kolēģijas un bīskapu sinodes kompetence. Apskatīta ir šo institūtu administratīvā ietekme uz Baznīcas augstāko amatpersonu - pāvestu. Piemēram, saskaņā ar kanoniem kardināli ir iedalīti trīs rangos (350. kan.). Viņi ievēlē amatā Romas pāvestu (349. kan.) un arī tam asistē. Ļoti rūpīgi (360.-371. kan.) kanonos ir atrunātas katoļu kūrijas tiesības. Saskaņā ar kanoniem kūrija var tikt apzīmēta arī kā Baznīcas Svētais Krēsls (*Sēdis Apostolicae*) vai Apustuliskais Krēsls (*Sanctae Sēdis*).

* Сап. 1133 - Mairinioniuin secreto celcbraruni in peculiari taniummoclo regeslo, servando in secreto curiae archivo, adnotetur (lat.).

Kodeksā skatīta (368.-374. kan.) arī atsevišķu Baznīcu kompetence. Tās ir Romas katoļu Baznīcas nacionālās vienības, piemēram, Lietuvas Romas katoļu Baznīca, Krievijas Romas katoļu Baznīca u. c.

Codex juris canonici ļoti detalizēti atrunā (556.-563. kan.) Baznīcas garīgo mācību iestāžu rektoru (*De ecclesiarum rectoribus*) izvirzīšanas, iecelšanas un atcelšanas kārtību. Tāpat noteikta arī to publiskā darbība. Deviņi kanoni no 564. līdz 572. kanonam skata Romas katoļu Baznīcas kapelānu (*De cappellanis*) pastorālo darbību. Kodeksā atrunāta katoļu Baznīcas misionārā darbība (*De actione ecclesiae missiouali*), aplūkoti izglītības, skolu un universitātes jautājumi.

Katoļu kodeksā ir redzami arī patiesie Baznīcas funkcionēšanas principi: sakramenti, kristību un laulību (*de matrimonio*) jautājumi. Ir aplūkoti arī laulības un ģimenes jautājumi. Tā, piemēram, kanoni paredz gadījumu (1106. kan.), kad garīdzniekam jālaulā ārzemnieki, kuri nesaprot garīdznieka valodu. Kanons nosaka, ka garīdznieks ir tiesīgs laulāt tikai tad, ja tā rīcībā ir tulks. Bez tam kanons nosaka, ka garīdzniekam ir jābūt simtprocentīgi pārliecinātam par šī tulka uzticamību.*

Saskaņā ar kanoniskām tiesībām (1136. kan.) no Baznīcā slēgtas laulības izriet arī vecāku pienākums rūpēties par saviem bērniem.

Kanonos ir noteiktas arī katoliskās apbedīšanas ceremonijas.²¹

Codex juris canonici aplūko reliģisko zvērestu un solījumu principus, piemēram, 1193. kanonā noteikts, ka solījums, ko devusi kāda persona, savā būtībā saista tikai to personu, kas šādu solījumu devusi.

Kodekss nosaka Baznīcas kā kulta celtnes būvēšanas kārtību. Baznīcu var būvēt tikai un vienīgi pēc saskaņošanas ar vietējo bīskapu (1215. kan.), bet privātas kapellas, lai tās funkcionētu kā kapellas, jāiesvēta saskaņā ar liturģijas grāmatās noteikto (1229. kan.). Tāpat kanoniskās tiesības apskata Baznīcas svētumu (1230.-1234. kan.) - altārus (1235.-1239. kan.), kapsētas (1240.-1243. kan.), gavēņa dienas (1246.-1248. kan.) un daudzas citas katoļu reliģijā nozīmīgas rituālas lietas.

V grāmatā (79i? *bonis ecclesiae temporalibus*) ir noteikta Baznīcas finanšu aprītes un īpašuma apsaimniekošanas kārtība. Valsts var pieņemt jebkādas likumus par reliģisko organizāciju īpašumu, bet katoļi tik un tā, pirmkārt, centīsies darboties saskaņā ar to, kas noteikts kanonos. Pretējā gadījumā tie nebūtu katoļi. Piemēram, kodeksa 1256. kanons nosaka, ka attiecīgais Baznīcas īpašumus pieder tai juridiskai personai, kurai tas pienākas pēc likuma.** Par Baznīcas īpašuma administrēšanas kārtību kodeksā (1273- kan.) ir teikts, ka administrēšanas virsvadītājs un augstākais lēmējs ir Romas pāvests. Kodekss sīki skata (1290.-1298. kan.) arī īpašuma atsavināšanas kārtību.

* Can. 1106 - Matrimonium per interpretum contrahi protest; cui tamen parochus ne assistat, nisi de interpretis fide sibi constet (Iac).

** Can. 1256 - Dominium bonorum, sub suprema auctoritate Roamni Pontificis, ad eam pertinet iuridicam personam, quae eadem bona legitime acquisiverit (Oat.).

Codex juris canonici VI grāmata saucas "Baznīcas sodi" (De sanctionibus in ecclesiā) jeb kas, par ko un kā var saņemt Katoļu Baznīcas sodu. Piemēram, 1337. kanonā ir noteikts, ka katoļu garīdzniekam par sodu var uzlikt aizliegumu dzīvot noteiktā vietā. Kodekss nosaka sodus par noziegumiem, kas vērsti pret reliģiju un Baznīcas vienotību (*De delictis in singula delicto*). Par to runāts sešos pantos (1364-1369. kan.). Atsevišķi izdalīti ir noziegumi pret garīgām autoritātēm un Baznīcas brīvību (*De delictis contra ecclesiasticas auctoritates et ecclesiae libertatein*), ko kodekss atrunā astoņos pantos (1370.-1377. kan.). Tāpat kanoniskie sodi ir paredzēti par garīdznieku veiktiem nodarījumiem sakarā ar savu amatu pienākumu pildīšanu (1378.-1389. kan.). Par smagu Baznīcas noziegumu tiek uzskatīta pašnāvība (1397. kan.), cilvēku laupīšana un tamlīdzīgas darbības. Aborts saskaņā ar 139. kanonu ir sodāms ar automātisku (*latae sententiae*) ekskomunikāciju no Baznīcas rindām.

Līdzīgi kā par tiesību aktu, arī par kanonu neievērošanu ir paredzētas sankcijas. Baznīcas tiesa, tāpat kā laicīgā tiesa, uz pierādījumu pamata noskaidro nodarījuma smagumu, lai tādā veidā noteiktu attiecīgu sodu vai noraidītu apvainojumus kā nepamatotus. Tradicionālajās Baznīcās mūsdienās arī ir apelācijas un kasācijas instances, daudz sarežģītākas nekā laicīgajās valsts institūcijās. Piemēram, saskaņā ar dažiem kanoniem²⁵ pareizticīgo Baznīcā arhibīskaps vai metropolīts var lemt par mūka likteni, un lēmums tiek pielīdzināts tādām tiesas lēmumiem, kas vairs nav pārsūdzams. Atcerēsimies, ka pareizticīgajā Baznīcā mūki ir ne tikai klosteros dzīvojošās personas, tie ir arī visi Baznīcas bīskapi jeb augstākā Baznīcas kārta. Balstoties uz mūka pretkanonisko vai pretbaznīcas darbību, pareizticīgās Baznīcas vietvaldis var mūku atbrīvot no darba. Mūks savukārt ir tiesīgs šo lēmumu pārsūdzēt attiecīgā Baznīcas instancē.

Baznīcas tiesu darbība ir regulēta *Codex juris canonici VII grāmatā*. Tās nosaukums ir "**Process**" (*De processibus*) un šajā kodeksa daļā ir aplūkots viss tas, kas parasti tiek analizēts laicīgās varas kriminālprocesos un civilprocesos. Skatāmos jautājumus Baznīcas kanonisti ir sadalījuši vairākās apakšgrupās:

- (1) pirmās instances tiesas procesa jautājumi: aizstāvja, apsūdzētāja, liecinieka utt. darbības (1419.-1437. kan.);
- (2) otrās instances tiesas procesa jautājumi (1438.-1441. kan.);
- (3) trešās instances tiesa ir Romas pāvests, kas tiek uzskatīts par Katoļu pasaules pirmo un augstāko tiesnesi (1442. kan.);
- (4) noilguma termiņi un nosacījumi (1465.-1467. kan.);
- (5) tiesāšanās vieta (1468.-1469. kan.);
- (6) advokāti un prokurori (1481.-1490. kan.);
- (7.) vispārīga rakstura pierādījumi (1526.-1528. kan.);
- (8) rakstiskie jeb dokumentu pierādījumi (1539. kan.);
- (9) liecinieki, to pārbaude un liecinieku uzticamības izpratne (1547.-1573. kan.);
- (10) tiesas eksperti (1574.-1581. kan.).

Baznīca (1401. kan.) lietas, kas ir saistītas ar garīgiem un eklestiskiem noziegumiem, izskata savā ekskluzīvajā kompetencē un izveido (1402. kan.) savas tiesas jeb "tribunālus". Baznīcas tiesa ir arī tā iestāde, kas seko, lai tiktu ievēroti kanoni.

Jautājums par laicīgo tiesību ievērošanu ticīgajiem savā ziņā ir tikumiskās uzvedības minimums, jo tiesību uzdevums nav glābt pasauli, to cilvēku vietā paveiks Dievs, Pēc ticīgo domām laicīgās varas tiesību uzdevums ir - nevis pārvērst pasauli par paradīzi, bet censties, lai pasaule nepārvērstos par elli. Tāds ir Baznīcas uzskats par valsts tiesībām. Savukārt, lai arī valsts Baznīcas iekšējās tiesības neatzīst, ticīgie tās stāda augstāk par valsts likumiem. Lai juristam rastos skaidra izpratne par pašas Baznīcas viedokli attiecībā uz savu iekšējo tiesvedību un Baznīcas kanoniem jeb Baznīcas tiesību normām, citēšu dažus Latviešu konversācijas vārdnīcas terminu skaidrojumus, uzsverot, ka, lai arī skaidrojumi ir adresēti laicīgajām tiesībām, tos gandrīz bez korekcijas var attiecināt arī uz Baznīcas tiesībām. Tiesa, kā Baznīcai, tā valstij, ir iestāde vai amatpersona, kas, izlietojot tiesas varu, iztiesā (izlemj vai izspriež) tieslietas.⁶ Objektīvā nozīmē - tiesības ir tiesu kārtulu, priekšrakstu jeb normu kopums, kas ir spēkā noteiktā sabiedrībā; subjektīvā izpratnē - tiesības ir tiesu kārtulu kopums, kas tiesiskā iekārtā ir pamats tam, lai atsevišķai personai tiktu piešķirta tiesiska iespēja jeb pretenzija pret citu personu.²⁷ Nav šaubu, ka arī Baznīcas kanonos, atšķirībā no parastās samnvalodas un literārās valodas, bieži tiek lietoti speciāli termini, "smaga un sausa" valoda, tieksme piešķirt vārdiem tikai vienu nozīmi. Tas ir līdzīgi kā valsts tiesību normās, jo savulaik tieši kanoniskās tiesības "atdzīvināja" Rietumu tiesību sistēmu un Baznīcas jurista un filozofa Akvīnas Toma teorijas ietekmēja tiesību izpratni.²⁸ Mūsdienās Baznīca vairs atklāti neuzdrošinās apstrīdēt demokrātiskās vērtības, tomēr nebūtu vēlams aizmirst, ka Baznīcas kā institūcijas pieredze ir mērāma tūkstošos gadu, un ārēji tā ir iemācījusies piemēroties neskaitāmajiem politiskajiem režīmiem. Baznīca ir pārdzīvojusi republikas, revolūcijas, pučus, karaļus, proletariāta diktatūras un fašistiskus režīmus. Tā pastāv demokrātijas apstākļos un visticamāk tā darbosies vienmēr, kamēr vien pastāvēs civilizācija.

Varšavas universitātes vēstures fakultātes dekāns Marcins Kruļš uzskata,²⁷ ka, lai gan Baznīca pamatos ir pieņēmusi mūsdienu ekonomiskās realitātes un zināmā mērā ir sākusi "spēlēt" pēc demokrātiskiem noteikumiem, lai ir grūti pieņemt, pašreizējo valsts demokrātisko nehierarhisko kārtību. Protams, Baznīca ir spiesta piemēroties un pildīt valsts prasības. Jāatzīmē, ka no pieredzes zinu, ka prasības Baznīcas gan formāli pilda, tikai tās nepilda ticīgie, bet Baznīcas jurists vai lietvedis. Piemēram, "Reliģisko organizāciju likums" paredz, ka draudze izveidojas, ja desmit ticīgie kopsapulcē nolemj izveidot draudzi, bet Romas katoļu Baznīcas kanoni nosaka, ka draudzi izveido nevis ticīgie, bet attiecīgā diacēze. Diacēzes vadības lēmums nav saistīts ar ticīgo skaitu, jo skaits nav svarīgs, nav svarīga sapulce - svarīga ir attiecīgās katoļu hierarhistiskās institūcijas autoritārā griba. Jau minētais Polijas zinātnieks M. Kruļš domā,⁵⁰ ka starp Baznīcu un demokrātiju vienmēr būs nesaskaņa, pirmkārt par to, kur beidzas demokrātisku lēmumu pieņemšanas lauks pēc vairākuma principa un, kur sākas tā teritorija, kurā pastāv pēc būtības, morāles vai arī Dieva sludinātie principi. Rietumeiropai Romas katoļu Baznīcas kanoniskās tiesības nozīmē mūsdienu tiesību vēsturisko attīstības stadiju, kuru tām vajadzēja iziet, lai nonāktu līdz pašreizējām tiesību sistēmām.⁵¹

Baznīcas tiesību kanoni, kurus mēs apskatījām, liek vairāk vai mazāk atzīti no laicīgo valdību puses. Kā jau noskaidrojām, ticīgo tiesību izpratne nebūt neatšķiras no laicīgo juristu izpratnes par tiesībām. Arī Baznīcām tiesības ir sociāli normatīvs regulators, uzvedības noteikumu kopums, kas ir izteikts vispārobligātu normu sistēmā un tiek īstenots ar subjektīvo tiesību un juridisko pienākumu palīdzību. Atšķirībā no valsts tiesībām, kuru realizāciju garantē valsts ar represīvo aparātu, šo tiesību garantija ir garīga rakstura un balstās uz ticību reliģijai.

Kā mēs jau zinām, viens no Baznīcas tiesību normu nosaukumiem ir kanoni jeb kanoniskie noteikumi. Protestanti uzskata, ka valstij nevar būt nekādas darīšanas gar Baznīcas kanoniskajiem likumiem, jo tie pēc savas būtības ir ticības dogmas un mācības sastāvdaļa. Kanoniskie likumi esot tikai Baznīcas un nevis valsts darīšana. Pašreiz spēkā esošajā Latvijas Republikas 1995. gada 9. septembra "Reliģisko organizāciju likumā" ir termins "kanoniskie noteikumi", kas, neskatoties uz to, ka likumā ir pieminēts divas reizes, nav iekļauts likuma 1. pantā noteikto terminu skaidrojumos. Interesanti, ka minētais likuma pants sīki izskaidro, kas ir reliģisko organizāciju garīgais personāls, kas ir reliģisko organizāciju amatpersonas, rituāla priekšmeti, kāda ir atšķirība starp ticības mācību un kristīgās ticības mācību, tomēr neskaidro ļoti daudziem reliģisko organizāciju vadītājiem nesaprotamo jēdzienu *kanoni*. "Reliģisko organizāciju likums" nosaka, ka Latvijas valstī reliģiskās organizācijas darbojas saskaņā ar konfesijas kanoniskajiem noteikumiem un statūtiem un pamatojoties uz tiem (14. panta 2. daļa). Minētais likums nosaka, ka, ja reliģiskā savienībā (baznīcā) ietilpstoša draudze vēlas izstāties no šīs savienības, tad tas ir iespējams tikai tādā gadījumā (17. panta 4. daļa), ja konfesijas kanoniskie noteikumi pieļauj šādu atdalīšanos un autonomu draudžu darbību ārpus savienības. Minētā 17. panta 4. daļas norma praksē var būt attiecināma tikai uz Romas katoļu un pareizticīgo draudzēm. Jāpiezīmē, ka šī norma arī bija pamats vairākkārtējiem Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas atteikumiem reģistrēt Latvijas Brīvo Pareizticīgo Baznīcu, par ko Latvija saņēma kritiku no ASV Valsts Departamenta. Pret likumā iekļauto normu bezcerīgi iebilst arī vairāki 7. Saeimas deputāti (piemēram, Aleksandrs Kiršteins u. c.). "Reliģisko organizāciju likums" vienādā mērā attiecas uz visām Latvijā reģistrētajām reliģiskajām organizācijām. Esmu valstī atbildīga amatpersona par reliģisko organizāciju reģistrāciju un likuma praktisko piemērošanu, un man ir jautāts - kas ir kanoniskie noteikumi, vai arī citas reliģiskas organizācijas var izmantot šo likuma normu. Negūstot atbildi likumā, es patstāvīgi sāku meklēt atbildes uz jautājumu - kas tad ir *kanoniskie noteikumi*. Tas patiesi ir interesants jautājums ne tikai no reliģijas, bet arī no tiesību zinātnes viedokļa. Kā kuriozu es varu minēt faktu, ka 1999. gadā Rīgas un visas Latvijas virsrabīns Nalans Barkāns, iebilzdams pret Krāslavas ebreju reliģiskās draudzes reģistrāciju sakarā ar tās "neebrejskumu", atsaucās tieši uz jau minētā 17. panta 4. daļu, teikdams, ka reģistrēt bez rabīna akcepta nevar nevienu ebreju reliģisku draudzi.

Atsauce uz kanoniskajām tiesībām ir arī Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgumā par Romas katoļu Baznīcas juridisko statusu. Latvijā, atšķirībā no Itālijas,

Spānijas un Grieķijas, nav normatīvajos tiesību aktos iekļautu kanonisko tiesību normu. Atsauce uz kanoniskajām tiesībām ir visai diskutabls jautājums valsts un Baznīcas atdalītības apstākļos, jo kanoniskās tiesības ir formējušās Baznīcas valsts laikā, tāpēc Romas katoļu kanonisko tiesību skatījums par Baznīcu tiesībsubjektību ir diametrāli pretējs demokrātiskas valsts tiesību teorijai.

Kanonisko un valsts tiesību attālināšanos vienai no otras sekmēja pāvesta ietekmes mazināšanās un reformācija, kas izraisīja protestantisma izplatīšanos un valsts sekularizāciju. Pret Romas katoļu Baznīcas kanoniem, kas apkopoti kanonisko tiesību kodeksā "Kanonisko tiesību korpus" (*Corpus juris canonici*) nav vienojīgā attieksme. Juristi to uzskata par tiesību pieminekli, taču protestanti bieži vien to uzskata par naida cienīgu objektu. Piemērs tam ir Mārtiņa Lutera veiktā publiskā "Kanonisko tiesību korpusa" svinīgā sadedzināšana, ko viņš izdarīja Vitenburgas teoloģijas fakultātes studentu acu priekšā. Vēlākos laikos šis izdevums protestantu teoloģijas fakultātēs tika mācīts ar mērķi izraisīt polemiku pret Romas katoļu Baznīcu. Tā sacīt, lai pierādītu studentiem pāvesta jurisdikcijas pārmērīgo varu.*

Sakarā ar Baznīcas nošķirtību no valsts, valsts vara ir atdalīta arī no Baznīcas tiesību normām. Ja valsts pieļauj Baznīcu, tad tā nevar nezināt arī par kanoniem, pēc kuriem vadās Baznīca. Valsts varai ir jānorobežojas no garīgās sfēras. Baznīcu normas skar garīgo attiecību jomas, un kanonisko tiesību sankciju maksimālā robeža ir personas nošķiršana no šīs jomas (anatēma).

Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps J. Vanags uzskata, ka pašlaik Baznīcām ir "nenormāli darba apstākļi likumdošanas dēļ"⁵⁴, jo "Reliģisko organizāciju likums" nivelē un pielīdzina tradicionālo Baznīcu plaši izvērsto darbību nelielas grupas darbībai, it kā tās būtu līdzvērtīgas, jo abas ir "reliģiskas organizācijas". J. Vanags uzsver, ka **nepieciešams īpašs likums, kas regulētu valsts attiecības ar lielākajām tradicionālajām konfesijām**. Var piekrist sociāldemokrātiem, kas jau 1994. gadā pieņemtajā savas partijas programmā rakstīja,⁵⁵ ka, kaut arī Latvija *de facto* un *de jure* atguvusi neatkarību un atkal kļuvusi par pasaules

* Pēc Romas katoļu Baznīcas vēsturnieka un Vestonas Jezuītu teoloģiskās skolas (ASV) teoloģijas vēstures profesora Džona V. O'Meilija domām (Tūkstošgade un pāvesta pieaugošā loma katolicismā: kā pāvestība no perifērijas kļuva par katolicisma centrālo jautājumu // Latvijas Luterānis. - 2001. - 17.marts) būtiskākā izmaiņa Romas katoļu Baznīcā pēdējos tūkstoš gados ir "katolicisma pāvestošānās". Profesors norāda, ka līdz pat reformācijai tikai nedaudzi katoļi ir zinājuši par pāvesta eksistenci. Ja arī pāvestība kaut kādā veidā lika sevi manīt, tad tas noticis ļoti perifēriāli, vairākumam ticīgo nemanāmi. Pat Baznīcas bīskapiem un laicīgajiem valdniekiem pāvests bija tikai kaut kāda ļoti attāla institūcija, iespējamā šķirējtiesa pie kā vērsties, ja viņu pārraudzībā esošās lietas risinās nevēlamā virzienā. Sliktākā gadījumā pāvestība viņiem nozīmēja politisku vadību un viņu finansiālo resursu mazinātāju, Profesors pauž uzskatu, ka mūsdienās katoļu konfesijas sinonīms varētu būt "pāvestticīgie", neskatoties uz to, ka Akvīnas Toma sarakstītajā "Ticības mācības pilnīgajā izklāstā" (*Summa Theologiae*) pāvestība ir tikko pieminēta. Pāvesta varas pieaugumu mūsdienās sekmē komunikācijas līdzekļu pilnveidošanās un arvien lielākais masu saziņas līdzekļu uzspiestais personību kults.

sabiedrības patstāvīgu locekli, valsti sākusies "slikti organizēta un gandrīz vai stihiska kapitālisma restaurācija, kuras tiesiskā reglamentācija bija un joprojām ir daudz zemākā līmeni nekā pirmskara neatkarīgajā Latvijas Republikā." Faktiski Austrumeiropa vēl nebija attapusies no komunisma spaidiem, kad tai jau tika sniegta postindustriālā kapitālisma ideoloģija. Tās ieviešana postkomunistiskā teritorijā var radīt sabiedrības nestabilitāti.

Tā tas Latvijā nav bijis vienmēr. Pirmās Latvijas Republikas (1918.-1940. g.) likumi un noteikumi (atkarībā no laika perioda) daudzkārt min kanonus kā reālus un valsts atpazītus tiesību normu krājumus. Kanoni tika atzīti tikai divām Baznīcām: Romas katoļiem un pareizticīgajiem. Romas katoļu Baznīcas darbību Latvijā atrunāja vēl konkordāts starp Svēto Krēslu un Latvijas valsti. Aplūkojot tā laika Latvijas valsts "atzīšanas robežu" attiecībā uz pareizticīgo kanoniem, redzam, ka šī atzīšana ir pat ļoti liela. 1926. gadā Latvijas Ministru kabineta noteikumi nr. 6/150 "Par pareizticīgās Baznīcas stāvokli"³¹ ar likuma spēku noteica, ka "Pareizticīgā Baznīca Latvijā bauda tās kanonos paredzētās pašvaldīšanas un pašnoteikšanās tiesības kanonisko priekšrakstu un tiesību normu izdošanā, baznīcas pārvaldībā, baznīcas tiesā un baznīcas saimniecībā". Minēto noteikumu 2. pants noteica, ka Latvijas pareizticīgajā Baznīcā augstākā vara "kanonisko priekšrakstu un tiesību normu izdošanā", kā arī "administrācijā, saimniecībā, baznīcas tiesā un kontrolē" pieder Baznīcas kanoniskai saimei (koncilam). 1926. gada noteikumos ir atrunāts, ka Latvijas pareizticīgās Baznīcas un tās iestāžu tiesības, kā arī Baznīcas intereses kopumā visās oficiālās vietās reprezentē Baznīcas kanoniskās saeimas (koncila) ievēlētais valdošais virsgans un sinode, attiecīgi sadalot savu pārstāvniecību pēc kanoniskās piederības. Noteikumi paredzēja, ka Baznīcas virsganam kā apustuliskās hierarhiskas varas priekštāvim, pieder tā tiesību un garīgās varas pilnība, kas apzīmēta Baznīcas Svētajos kanonos un pareizticīgās Baznīcas noteikumos attiecībā uz Baznīcas valdošo virsganu. No Latvijas Republikas obligātās militārās karaklausības ir atsvabināti kanoniskie pareizticīgie klēra locekļi. To paredzēja arī Latvijas tā laika karaklausības likums. Baznīcai bija tiesības dibināt savas konfesionālās skolas garīdznieku un citu klēra locekļu un baznīcas amatpersonu sagatavošanai saskaņā ar tās kanoniskiem priekšrakstiem. Latvijas valsts minēto noteikumu 14. pants atzina, ka pareizticīgās garīgās varas spriedumi un lēmumi, kanoniskās Baznīcas lietas nav pārsūdzamas laicīgās tiesās un citās iestādēs. Gadījumā, ja garīdznieks tiktu apsūdzēts laicīgajā tiesā par Latvijas likumos paredzētiem noziedzīgiem nodarījumiem, tad par to laikus jāpaziņo virsganam, un virsgans vai viņa deleģēts pārstāvis var piedalīties tiesas sēdēs un pie tiesiskā disputa. Garīdzniekiem, kuri ar tiesas spriedumu tika sodīti ar ieslodzījumu, sods bija jāzcieš aresta sodu klosterī. Pārējos gadījumos par vainīgiem atzītie garīdznieki izcieš savu sodu līdzīgi citiem notiesātajiem pēc tam, kad kanoniskā vara viņiem ir atņēmusi garīgo amatu. Šāda valsts attieksme bija tikai pret divām konfesijām - katoļiem un pareizticīgajiem. Likumsakarīgi, ka Latvijas valdība pagājušā gadsimta trīsdesmitajos un četrdesmitajos gados pret citām Baznīcām nemaz tik toleranta nebija. Lai gan ir interesanti atzīmēt, ka pirms Otrā pasaules kara procentuāli

lielākā konfesija Latvijā bija evaņģēliskie luterāņi, taču tiem no pareizticīgo iepriekšminētajiem izņēmumiem, kuri saistās ar kanoniskām lietām, nebija nekā.

Arī Satversmes 81. panta kārtībā izdotajos noteikumos Par evaņģēliski luteriskās Baznīcas stāvokli (*Valdības Vēstnesis*. - 1928. - 22. aug.) redzam (8. punkts), ka garīgās varas spriedumi un lēmumi arī luteriskās Baznīcas lietās nav pārsūdzami laicīgās iestādēs. Šādu ekskluzīvu izņēmuma tiesību nebija ne baptistiem, ne metodistiem, tāpat kā to nebija arī septītās dienas adventistiem un citām konfesijām.

Šie un citi Romas katoļu Baznīcas kanoni, tāpat kā laicīgo valstu likumi, tiek izsludināti. Pāvests tos izsludina Svētā Krēsla oficiālajā izdevumā "*Acla Apostolicae Sedis*". Pāvesta izdotie likumi stājas spēkā trīs mēnešu laikā pēc izsludināšanas iepriekšminētajā laikrakstā. Baznīcas likumus interpretēt var tikai likumdevējs, un tie ir - pāvests vai bīskaps savas kompetences robežās.

Uzskatu, ka valstij ir jānosaka, ka Baznīcas lēmumi nav pārsūdzami valsts tiesu iestādēs. Pašreiz Latvijā, ja vien mūkam ir tāda vēlme, viņš var valsts tiesā pārsūdzēt nelikumīgu atbrīvošanu no darba (protams, ja ir noslēgts darba līgums). Izskatot šādu lietu, valsts (tiesnesis) nonāktu neapskaužamā situācijā, jo mūku var atbrīvot no darba, piemēram, par nepareizu (pretkanonisku) dievkalpojumu liturģijas vadīšanu. Tiesnesis, izskatot darba līguma pārtraukšanas pamatotību, nenovēršami nonāktu pie spriešanas par to - vai kanona piemērošana ir bijusi atbilstoša, vai kanons ir pietiekami motivēts (atcerēsimies, ka kanonu pamats ir Svētie Raksti), un laicīgās tiesas tiesnesis iegrimtu teoloģiska rakstura strīdā. Protams, tas nevar notikt sekulārā valstī, kur Baznīcai ir jābūt atdalītai no valsts.

Visbeidzot atcerēsimies Hēgeli, kas atbalstīja domu par to, ka vienā valstī reliģija un valsts "var būt šķirtas un tām var būt dažādi likumi".⁵⁵

¹ *Robbers G.* State nad Church in the European Union. - Baden - Baden, 1996. - P. 152.

² *Суворов ИТ.* Учебник Церковного права. - М., 1913. - С139. - 145.

³ *Ринкер Ф. Майер Г.* Библиейская Энциклопедия Брокгауза. Cliristische Verlagsbuchshndliuig Paderbom Brockhaus VerlagWuppertal, 1999. - С.874.

⁴ *Цыпин В.* Церковное право. Крулгий спгол по религиозно-му образованию « русской православной церкви. 1996.- С.67.

⁵ Турпат, 69.1pp.

⁶ Турпат, 110,1pp.

⁷ Теократija ir jebkura politiska sistēma, kurā politiska vara tieši vai netieši ir garīdzniecības rokās (Jack C. Piano Milton Greenberg The American political Dictionary/ seventh edition. - New York, CBS Colege publishing, 1995. - P.25.).

⁸ *Берлин Г. Дж.* Западная традиция права: эпоха формирования. - М., 1994. - С.11.

⁴ *Суворов Н.* Учебник Церковного права. - М., 1913. - С.157.

¹⁰ *Цыпин В.* Церковное право. Крулгий стол по религиозному образованию в русской православной церкви, 1996.- С. 15.

¹¹ Турпат, 18.1pp.

¹⁴ - **Melķisis E.** Tiesību normu interpretācijas metodes. - R., 1996. - 5.lpp.

¹⁵ **Krustiņš I.** Tiesību teorijas pamatjēdzieni. 3- izd. - R., 1997. - 23-lpp.

¹¹ 1999. gadā kātoju Baznīcas pāvests Jānis Pāvels II starptautiskajā konferencē, kas bija veltīta čehu reformatoram Janām Husam (1369.-1415.g.) pauda nožēlu par Husa sadedzināšanu, ko savulaik bija piespriedis 1415. gada Konstances konsīlijs.

¹⁵ **Čubina L.** Svētā Akvīnas Toma filozofiski teoloģiskā sistēma. "Svētais Akvīnas Toms". - R.: LZA Filozofijas un socioloģijas institūts, 1993- - 206.lpp.

¹¹ **Einführung in die Rechtsphilosophie.** - München, 1997. - S. 419-
Akmentiņš R. Ievads tiesību zinātnē. - R., 1938. - lū.lpp.

¹⁸ **Krastiņš I.** Tiesību doktrīnas. - R.: LU tipogrāfija, 1996. - 57.lpp.

й **Рункер Ф., Майер Г.** Библиейская Энциклопедия Брокки за. Christliche Verlagsbuchhandlung Paderborn. - Brockhaus Verlag Wuppertal, 1999. - С.Н75.

² "Трпай, 876.lpp.

Цыпин В. Церковное право. Крулмый стол по религиозному образованию в русской православной церкви. 1996. - С.27.

III Code of Canon Law Latin - english edition. Canon Law Society of America. - Washington, 1995.

Φ Turpat.

- ' Code of Canon Law Latin - english edition. Canon Law Society of America. - Washington. 1995.-P.425-429.

²⁵ 5 канон I Вселенского Собота, 4, 12 канонов катфигеиского с.

²⁰ Latviešu konversācijas vārdnīca. - R.: J. Gulbja spiestuve, 1927. - 42780 sleja.

^{ft} Turpat, 42791 sleja.

²⁸ Turpat, 42808 sleja.

²⁹ **Krušs M.** Romas pāvesta jaunās "divīzijas" // Diena. - 1998. - 28. dec.

³¹¹ Turpat.

⁵⁷ **Balodis R.** Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 393-lpp.

^J Solis. - 1998. - 29.maijs - 4.jūnijs.

⁹⁸ Kā Latvijā izveidot tautvaldību un uzcelt labklājības valsti. Latvijas Demokrātiskās Darba partijas 5. kongresā 1994. gada 12. martā pieņemtā programma (izstrādāta Latvijas Universitātes profesora akadēmiķa J. Vožāra vadībā), 4.-5. Ipp.

\¹ Valdības Vēstnesis. - 1928. - 11.ok.

¹⁸ **Гегель Г. В. Ф.** Философия религии в двух томах. Т 1. М.: Мысль, 1976. - С.403.

2.3. Civilizācijas, jurisprudences un reliģijas tendenču cēloņsakarība

Starp analītiķa un valstsvīra perspektīvām ir milzīga atšķirība. Analītiķis var izvēlēties, kuru problēmu pētīt, kamēr valstsvīram problēmas tiek uzspiestas. Analītiķis var izmantot visu skaidra secinājuma izdarīšanai nepieciešamo laiku, valstsvīra galvenais izaicinājums ir laika trūkums. Analītiķis neriskē ne ar ko. Ja viņa secinājumi izrādās nepareizi, viņš var uzrakstīt jaunu traktātu. Valstsvīram ļauts minēt tikai vienu reizi, viņa kļūdas nav labojamas. Analītiķim ir pieejami visi fakti, par viņu spriedīs pēc viņa intelektuālajām spējām. Valstsvīram jārikojas ar pieņēmumiem, ko nevar pārbaudīt tad, kad viņš tos izdara; par viņu spriedīs vēsture pēc tā, cik saprātīgi viņš ticis galā ar neizbēgamajām izmaiņām un vispirmām kārtām, cik labi viņš saglabājis mieru.

H. Kisindžers

Harolds Dž. Bermans uzskata,¹ ka Rietumu tiesības XX gadsimtā ir tādā krīzes stāvoklī, kāda vēl līdz šim nav bijusi pieredzēta. To nevarot zinātniski pierādīt, to varot tikai nojaust, jo Rietumu cilvēks atrodies bezprecedenta tiesību vērtību un tiesiskās domas krīzē. Visa Rietumu tiesību sistēma, kas radusies XI un XII gadsimtā esot apdraudēta un sašķobījusies. Pēc viņa domām tā atrodas uz jaunas attīstības fāzes sliekšņa.

Mūsu tēma ir reliģija jeb, izsakoties precīzāk, baznīcas tiesības. Taču ir skaidrs, ka tādās pašās pārmaiņu gaidās ir arī citas tiesību zinātnes - civiltiesības, krimināltiesības, vides tiesības un starptautiskās tiesības. Globalizācija izraisa globālus noziegumus un nepieciešamību pasaules valstīm rast kopēju viedokli tādos problemātiskos jautājumos par kuriem agrāk pat neaizdomājās. Tas izraisa stihiskus protestus (piemēram, globalizācijas pretinieku asiņainie protesta grautiņi 2000.-2001. gadā ikreiz, kad lielvalstis sanāk apspriest pasaules likteņus), kas tikai apstiprina bažas par to, ka pasaule atrodas "kaut kā priekšvakarā". Daudzus arī nepamierina tā saucamās etniskās birokrātijas nomaiņa pret starpnacionālo birokrātiju, jo, ja ar vietējiem funkcionāriem vēl varēja strīdēties, tad, strīdēties ar internacionāliem ir ļoti dārgs un pēc būtības nereāls process.

Ja ņem vērā Oktaviāna Pāža viedokli, ka katru reizi, kad sabiedrība atrodas krīzes stāvoklī, tā instinktīvi savu skatu vērš pie saviem pamatiem, tā meklējama glābiņu un brīnumu,"- tad pašlaik pasaulē daudzi sāk aizdomāties, kāpēc notiek tieši tā un ne citādāk. Daudzi arī vēlas saprast cēloni. Pamazām veidojas situācija, kad pagājušā gadsimta sākuma tēze - "neviens sabiedrība nav domājama ārpus valsts, nav iedomājama sabiedrība, kuras darbības rajons aptvertu vairākas valstis un izplatītos pāri konkrētas valsts robežām",¹ šķiet jau manāmi novecojusi. Vērojama lielo valstu savienību rašanās, kuras vienojas ne tik daudz uz politiskiem,

bet, galvenokārt, uz ekonomiskiem, pamatiem Pirmajā brīdī tas šķiet tikai apsveicami, jo politiskas savienības parasti veidojas, ja ir ienaidnieks, tomēr iedziļinoties šādās savienībās, var manīt "lielkapitāla elpu" jeb pasaules līmeņa biznesa savienības, kurās tāds jēdziens kā nacionāla valsts ir tikpat liels pretmets, kā nacionālistam kosmopolītisma jēdziens. Procesam turpinoties, valstu savienības sāk ļoti līdzināties valsts teorētiskai definīcijai (piemēram, Eiropas Savienībai). Atsevišķu valstu, piemēram, Amerikas Savienoto Valstu, ietekme pārsniedz jebkādu citu politisko ietekmi jebkad agrāk. Ir pienākuši jauni laiki. Šajā grāmatā netiks iztirzāta politika, bet, ņemot vērā globalizācijas procesus, kas izraisa cilvēktiesību recepciju* un reliģijas brīvību, kā arī baznīcas atdalītību no valsts, mēs nevaram no tās iztirzāšanas izvairīties pilnībā.

Sāksim ar tiesībām, kas savā būtībā ir organizētas sabiedrības aizsardzības mehānisms, kas izriet no sabiedriskās savienības,¹ un to uzdevums ir nokārtot, regulēt individu, sabiedrības un cilvēku apvienību savstarpējās attiecības un attiecības ar valsti. Mūsdienās vērā ņemamas pārmaiņas šajās attiecībās **izriet no valsts piederības kādai valstu savienībai**. Valsts piederība var izpausties gan tad, ja valsts kā dalībvalsts ietilpst kādā valstu savienībā (piemēram, ANO, NATO un ES), gan tad, ja valsts ir pievienojusies kādam starptautiskam līgumam (piemēram, Eiropas Cilvēktiesību konvencijai). Tas nozīmē, ka augšminētais tiesību uzdevums ir papildināms arī ar indivīda tiesībām prasīt no valsts izpildīt tos pienākumus, kurus valsts ir uzņēmusies valstu savienībā, jo tiesības, protams, pastāv cilvēku, nevis abstraktu juridisku veidojumu dēļ. Tomēr arī šajos jaunajos laikos, kad notiek neatgriezeniska, likumsakarīga pāreja no vecās tiesību kvalitātes uz jauno un dabiskās tiesības gūst jaunu svaru un nozīmi starptautiskajā līmenī, protams, joprojām primārais ir indivīds. Dabisko tiesību attīstība, gluži tāpat kā savulaik romiešu tiesību atdzimšana, nav kādu gudru tiesībzinātnieku iegribas rezultāts, bet mūsdienu dzīves nepieciešamība. Lai izprastu šodienu, ir jāzina šodienas realitātes izcelsme, kas izprotama tikai atskatoties vēsturiskajos procesos, jo, kā rakstīja profesors I. Pokrovskis, tautas reliģiozie ticējumi un reliģisko institūciju struktūra nekad nestāv nostātus un iespaido valsts tiesību būtību un struktūras.⁵ No otras puses, arī tiesības var iespaidot tautas reliģiozitāti un morāli. To mēs redzam mūsdienās. Mūsdienu cilvēki kļūdās, kad tie sāk pielīdzināt likumu morālei. Nevar valsts tiesības uzskatīt par morāles standartu, drīzāk pozitīvā morāle, kas nav tiesības, ir jāuzskata par sabiedrības uzvedības etalonu un augstākas kārtas vērtību. Minēto var apstiprināt fakts, ka mūsdienās atsevišķas valstis savās tiesībās, pieļaujot geju jeb viendzimumu laulības, rada situāciju, kad sabiedrība, redzot šādas izmaiņas likumdošanā, nonāk pie secinājuma - ja jau valsts to ir pieļāvusi, tad tas ir labi un morāli attaisnojami. Tā tas nav, un mūsdienu tiesības rada situāciju, kad tiesības arvien vairāk sāk atšķirties no morāles un sociālajām normām. To atzīst

* Recepcija - parādība, kur kāda valsts pārņem otras valsts tiesības par valstī spēkā esošām tiesībām.

arī A. Tokvils sakot, ka "juridiskā terminoloģija paliek par pierastu, ieiet sarunu valodā. Likumības gars, kas rodas tiesībnieku sanāksmēs un tiesu sēdēs, pakāpeniski iziet aiz tā robežām, iesūknējas visos sabiedrības slāņos, līdz pat zemākiem, un rezultātā visa tauta iegūst tiesu un likuma gara iemaņas un gaumi."⁶

Cita situācija ir ar musulmaņu valstīm. Reliģija ir šo valstu sociālo normu pamatā. Velti musulmaņu tiesības ir uzskatīt par tālām un modernajai Rietumu civilizācijai par svešām. Pieļauju, ka, tāpat kā pagātnē,* arī nākotnē šīm tiesībām būs ievērojama nozīme Eiropas kontinentā. Apstiprinājums minētajam ir islamicīgo pieaugošā migrācija Eiropā un viņu absolūtā neintegrēšanā Rietumu sabiedrībā. Islamicīgajiem Eiropas iedzīvotājiem ir raksturīgi saglabāt konkrētās tautas (piemēram, turku, irākiešu, eģiptiešu, palestīniešu, kurdu u. c.) nacionālās īpatnības, kā arī ievērot un kopt tautas tradīcijas. Musulmaņu tiesības viennozīmīgi ir islama tradīcijas būtisks elements. Protams, pēc zināmas transformācijas, nevis šo tiesību viduslaiku perioda attīstības fāzē. Lai kādas arī nebūtu musulmaņu tiesību perspektīvas un manu oponentu skepse attiecībā uz to, tās ir cieši saistītas ar reliģiju. Vispārzināms, ka apziņas brīvība konfrontē ar islama dogmām. Pamazām cilvēktiesības un to iekļaušana nacionālā tiesību sistēmā rada situāciju, kad, pirmkārt, kolīziju rezultātā daudzas reliģiskās normas zaudē un tiesības ietekmē morāli; otrkārt, recepcijas rezultātā uzspiestās tiesību normas netiek ievērotas, un valsts gudrākie prāti, pat redzot politisku izdevīgumu, nespēj izmainīt sabiedriskos uzskatus. Beigu beigās problēma atspoguļojas politikā un tiesību kolīzija izraisa nacionālu un reliģisku konfliktu. Pētnieku domas Šai ziņā dalās, piemēram, laikrakstā *ne International Herald Tribune* 1994. gada 12. augustā Viljams Pfafs raksta, ka konfrontācijas liecina par islama vēlmi iztīrīt "savu teritoriju" no Rietumu iespaida, lai netraucēti varētu valdīt savās zemēs. Vai arī, piemēram, Samuels Haningtons⁷ uzskata, ka nākotnē notiks cīņa par zemes civilizāciju starp trim milžiem: (1) Rietumiem, kas balstās uz Eiropas kultūru, kas radusies kristietības iespaidā; (2) Tālajiem Austrumiem jeb ķīniešu kultūru, kas formējusies Konfūcija

* Reliģijas ietekmes piemēru uz tiesībām apraksta prof. Sanita Osipova: "Musulmaņu tiesības tāpat kā pārējā kultūra piedzīvoja augstu novērtējumu, lai gan mazākumtautības palika uzticīgas savām tiesībām, taču tās ieviesa arābu tiesību elementus savās tiesībās. Rietumgotu tiesības palika spēkā, tāpat kā kanoniskās tiesības. No rietumgotu tiesībām piemērots tika *Liter Judicum*, vai kā vecie spānieši sauca - *Fuero Juzgo*, kas tika izdots no jauna 1229. gadā no arābiem atkarotajā Spānijā Kordova pilsētā spāņu valodā, un *Fuero Juzgo* ir šī krājuma nosaukums spāņu valodā, bet oriģināls *Lex Visigoiborum* pirmajā redakcijā bija latīniski. Taču tās tika tulkotas arābu valodā un arābu valodā komentētas, t. i., interpretētas atbilstoši musulmaņu tiesību skolu izpratnei. Līdz ar to islama tiesību institūti tika pārņemti vismaz daļā Eiropas. Tas parādījās spāņu jurisprudencē, ieviešot, no arābiem aizgūtus terminus, kā arī valsts pārvaldes, nodokļu un muitas izpratnē, laulību un mantošanas tiesībās. (...) ģpašuma un tirdzniecības tiesības tika pilnībā pārņemtas no arābiem. No arābiem kristīgie spāņi recipēja komandītsabiedrības ideju, t. i., vecāko jaunās Vakareiropas sabiedrības tipu (*Osipova S.* Musulmaņu tiesību vēsture viduslaikos. R.: Latvijas Universitāte Juridiskā Fakultāte Tiesību Teorijas un Politikas Zinātnes Katedra, 2001. - 10.-i 1. lpp.).

kultūras iespaidā; (3) Islama pasauli. Pretēji pētnieka viedoklim uzskatu, ka apvērsums civilizācijā jeb kultūras un tiesību revolūcija var notikt arī bez asins izliešanas, un islama režīms var iegūt varu tā, kā to 1933- gadā izdarīja nacisti Vācijā, 1992. gadā musulmaņi Alžīrijā, t. i., ar vēlēšanu urnām. Hanningtons uzdot retorisku jautājumu - ja islama ticība uzvar Ziemeļāfrikā, vai tā apstāsies pie Vidusjūras dabīgā norobežojuma? Varbūt islams sāks sadarboties ar augošo Ķīnas spēku? Vai tas nozīmē Rietumu civilizācijas norietu? Kas notiks, ja komunistiskā Ķīna kļūs demokrātiska un neskaitāmie miljardi ķīniešu uzsāks migrāciju uz Rietumiem?

Kāda būs šī pasaule, par to pašreiz ir grūti spriest, taču pētījumi liecina, ka tā būs citāda arī tad, ja nenotiks politiskās izmaiņas, jo samazinās Eiropas nacionālo valstu iedzīvotāju skaits, angļiski runājošās Amerikas valstis pēc 50 gadiem runās spāniski, Ķīna 2001. gadā pārskatīja un atcēla "viena bērna" ģimenes politiku uti. Nāk prātā Kromvela teiciens par to, ka **neviens neiet tik tālu, kā tas, kurš nezina, kurp iet**. Manuprāt, šāds haotisks policentriskums rada briesmas Šai jaunajai pasaulei, kas rodas pašlaik. Temps, kādā pēdējā laikā tiek mainīti tautu un sabiedrības ieradumi, ir ārkārtīgi liels. Kā teica Monteskjē: "Nelielas republikas iet bojā no ārēja ienaidnieka, bet lielas - no iekšējas čūlas".⁸

Esam nedaudz aplūkojuši Rietumu esamību un perspektīvu, neatbildēts ir jautājums - kāpēc Rietumu civilizācija pašlaik ir tāda, kāda tā ir? Kā jau rakstīju, sākotnēji tiesības ar reliģiju gāja roku rokā, lai pēc kāda laika katra dotos savrupu ceļu. Tas notika sarežģītu politisku procesu attīstības ceļā. Šie procesi, protams, attīstījās paši par sevi, tomēr tiem tika meklēts teorētisks pamatojums. To paveica sava laika dižākie domātāji, kas bija tā saucamo dabisko tiesību piekritēji, kuri ar savām teorijām, kas tika radītas pretstatā teokrātiskajām skolām, veicināja pašreizējās apziņas brīvības principu. Šo domātāju idejas veido to, ko mēs izprotam kā Rietumu pasaules tiesību skatījumu uz reliģiju. Tā ir reliģijas brīvība, kas ietver sevī indivīda tiesības izvēlēties, kādu reliģiju vēlas, vai brīva un valsts netraucēta baznīcu darbība, baznīcas atdalītība no valsts utt. Bez šo principu ievērošanas, kurā nozīmīgu vietu ieņem cilvēktiesības, mūsdienu pasaule nemaz nav iedomājama.

To ko iesāka romieši, nosakot, ka "**romiešu tauta lieto pa daļai savas īpašas, pa daļai visiem cilvēkiem kopējas tiesības**",⁹ turpināja Romas katoļu Baznīcas pāvests Gregors VII* un pabeidza reformācija. Saistībā ar reformāciju ir jāskata

* Klinī benediktiešu abatijas mūks Hitdebrands 1073- gadā kļuva par pāvestu Gregoru VII (1073-1085. g.)- Viņš cīnījās par Baznīcas neatkarību no valsts varas. Šis pāvests katoļu Baznīcas vēsturē iegājis kā svētais. Viņa cīņai, protams, bija cits mērķis, jo skaidrs, ka Gregors VII Šo baznīcas neatkarību no valsts uztvēra kā baznīcas "viršefību" un pieļāva baznīcas ekskluzīvās tiesības ieviest un koriģēt valsts politisko varu, kad tas tai liekas nepieciešams. Tomēr jāatzīmē, ka pati ideja par baznīcas atdalītību no valsts ir tieši šī pāvesta lolojums. Mūsdienās šī principa izpildījums ir radikāli atšķirīgs no sākotnēji Gregora VII iecerētā. Pāvests Gregors VII vēsturē ir iegājis arī ar strīdu ar imperatoru Heinrihu IV. Imperators atcēla pāvestu no amata, bet pāvests ekskomunicēja imperatoru. Iznākumā, imperators kā nožēlnieks, tērpies maisa drēbēs, vairākas dienas stāvēja pie Kanosas pils durvīm, lūgdams pāvestam piedošanu.

Hugo Grocija,* Žana Žaka Ruso, Tomasa Hobsa, Džona Loka, Spinozas, Monteskjē, Kanta, Tomasa Džefersona un citu pagātnes domātāju idejas, kas bija pamats modernās pasaules cilvēktiesību institūta idejai. Uzskaitītie pagātnes domātāji bija dabisko tiesību piekritēji, kas par tiesību pamatpostulātu uzskatīja ideju, ka var pastāvēt (neatkarīgi no valsts normas) augstākas tiesības, kas iemieso saprātu jeb Dieva gudrību. Daži no viņiem, piemēram, Tomass Hobss, lai gan valsts rašanās pamatojumu rada ciniskā konsekvencē "visu karā pret visiem", tomēr vienlaidīgi nonāca pie secinājuma, ka Dievs ir pasaules pastāvēšanas īstais iemesls, un bez Dieva nebūtu pasaules.¹⁰ Līdzīgās domās bija arī Leibnics, kas uzskatīja, ka vienīgi Dievs ir loģisks šīs neloģiskās pasaules pastāvēšanas izskaidrojums, jo Dievs ir "pēdējais (patiesais) lietu esamības pamatojums". Galvenais dabisko tiesību pārstāvis Hugo Grocijs tās dēvēja par *jus divinum* jeb dievišķajām tiesībām. I. Kants tās uzskatīja par "saprāta gudrību", Aristotelis par "taisnību pēc dabas", Bieriings par "taisnām tiesībām", bet Ruso domāja, ka "eksistē vispārēja taisnība, kas nāk no saprāta". Šķiet, ka grūti ir nepieņemt filozofam Fihtem, kas uzskata, ka tiesības izceļas no atsevišķa patstāvīga avota kā dabas avota nepieciešamība, lai kārtotu attiecības starp saprātīgiem un brīviem indivīdiem. Tiesības savu spēku iegūst no šī avota un nevis no morāles noteikumiem. Protams, tiesībām sankciju piedod tikai vara un fiziskais spēks.¹² Ja jautājums par to, kas tiesībām piedod sankciju, starp domātājiem vēl bija diskutabls, tad jautājumā par to, kas ir dabiskās tiesības, šaubu nebija - tos uzskatīja par likumiem, kuri nāk nevis no cilvēka saprāta, bet "no citurienes". Un nav liela vajadzība iztirzāt, no kurienes. Ja vēlaties - tad no Dieva, ja vēlaties - no evolūcijas un civilizācijas attīstības loģikas, varbūt no kosmosa. Atbilde atkarīga no indivīda reliģiskās pārliecības vai tādas neesamības. Galvenais ir atziņa, kam piekrita visi domātāji, - pasaulē ir principi, kas ikvienam jāievēro visās valsts pārvaldes formās, jo tas ir taisnīgi. Jāatzīmē, ka mūsdienās šo principu izplatīšanu pasaulē un uzraudzību ir pārņēmusi Amerika, un neviena valsts nav sev izvirzījusi tādas morāles prasības, kādas tā sev ir izvirzījusi. Neviena cita valsts nav arī tā mocījusi ar plaisu starp tās morālajām vērtībām, kuras pēc definīcijas ir absolūtas, un nepilnībām, kas piemīt konkrētajām situācijām, kurās šīs vērtības ir jāpiemēro.¹³ Amerika par savām vērtībām cīnās visā plašajā pasaulē un tic, ka vēsture ir pārvarama. Bet, ja pasaule patiešām ir pārvarama, un grib mieru, tai jāievēro Amerikas priekšraksti.¹¹ Jāpiebilst, ka visu valstu tiesisko sistēmu un no tās izrietošās sabiedriskās attiecības formē "augstākā netveramā ideja",¹⁵ kurā liela loma ir tradīcijām, pasaules uztverei un reliģijai. Savus uzskatus Amerika, ievērojot to noteicošo lomu pasaules politiskajās norisēs, gluži dabiski cenšas arī citiem parādīt un izskaidrot kā labākos piemērus. Amerikas uzskats, salīdzinājumā ar Eiropas iesīkstējušo tradicionālismu,

* Apgaismības laikmetā tieši Hugo Grocijs bija pirmais domātājs, kas savā teorijā nošķīra tiesības no tiesību izcelsmes reliģiskās koncepcijas. H. Grocijs paveica ķecerīgu darbu - uzdrošinājās tiesības aplūkot atrauti no reliģiskajām dogmām. Rietumu tiesības vairs netika uzskatītas par cilvēku praktizētu Dieva tiesību piemērošanu uz zemes.

ir protestantisko ticību radikāls "absolūtās brīvības" kultūrpsiholoģisks fenomens, kas izraisīja gan reliģijas brīvības, gan arī no tā izrietošos sektu fenomenus. Par Amerikas Savienoto Valstu politikas tendencēm reliģijas jomā, kā no pozitīvās, tā arī ne tik ļoti pozitīvās puses, ir runāts arī cituviet šai grāmatā, tāpēc lasītāju skaidrībai aplūkosim protestantisma ietekmi uz jurisprudenci un civilizācijas attīstību.

Atgriežoties pie "Lielo pārmaiņu sākuma" jeb reformācijas jāsaka, ka tai nebija skaidras atbildes uz jautājumu, ko darīt pēc sadalīšanās. Arī domātājiem nebija vienota uzskata, kādām īsti ir jābūt dabiskām tiesībām. Taisnība ir kā abstrakts jēdziens, tas nav no prakses vai attīstītas apziņas izrietošs. Par vispārinošu rezumējumu var uzskatīt Voltēra viedokli par dabiskām tiesībām, jo viņš par dabiskiem likumiem uzskata tos, kurus daba ir norādījusi cilvēkiem ievērot visos laikos - ir jāuztur tādu taisnību, kas atbilst cilvēka interesēm un saprātam. Grūtākais Voltēra formulā ir izprast, kas tad ir "cilvēka intereses", jo tās daudzos gadījumos mēdz būt visai merkantīlas un savtīgas. Tādas mēdz būt arī atsevišķas valsts intereses. Vai var piekrist, ka ar šīm tiesībām attaisno arī valsts tiesību ignorēšanu un citu tautas apspiešanu, kas noved pie pašu dabisko tiesību ignorēšanas:¹⁶ tas ir grūts jautājums, uz kuru nav viegli atbildēt, jo tieši pašreizējā civilizācijas attīstības fāzē neviens inteivence un neviens karš nenotiek tāpat vien, aiz savtīgiem iemesliem. Tie visi ir motivēti ar cēliem mērķiem, tomēr sekas ne vienmēr ir visām tautām taisnīgas.

Tas, kas pašlaik notiek reliģijas sfērā un arī lielajā politikā, veidojās XVI, XVII un XVIII gadsimtos, kad jau pieminētie domātāji, atbrīvoti ar reformāciju, formēja dabisko tiesību (tātad arī reliģijas brīvības un baznīcas atdalītības no valsts) ideju un Rietumu civilizācijā sākās jauns posms. Eiropa piedzīvoja krīzi, kas beidzās ar jauno laiku dzimšanu. Jaunā Eiropa vairs nelīdzinājās vecajai jeb tai, kas bija pirms reformācijas. Sabruka viduslaiku ilūzijas par universālu pasaules kārtību, kas varētu veidoties uz Romas impērijas un katoliskās Baznīcas pamata. Šāda kārtība gandrīz izveidojās, un tomēr pasaules kristīgā impērija izjuka vēl netapusi. Pēc dažu izcilu mūsdienu politiķu domām, vainojamas bija katoliskās Baznīcas pretrunīgi duālās varas koncepcijas, jo Baznīca gan vēlējās valdīt, bet vienlaicīgi arī turēt varu attālāk no sevis.* Henrijs Kisindžers uzskata, ka **Rietumeiropā potenciālais un reizēm arī faktiskais konflikts starp pāvestu un imperatoru radīja priekšnoteikumus vēlākajam konstitucionālismam un varas dalīšanai, kas ir mūsdienu demokrātijas pamatā.**¹⁷

• Henrijs Kisindžers rakstīja: "Taču viduslaiku posmā Svētās Romas imperators tā arī nesaņiedza **šādu** centralizētas varas pakāpi. Viens no iemesliem bija piemērotu transporta un sakaru sjaēntis **trūkums**, kas neļāva šīs plašās teritorijas sasaistīt kopā. Vissvarīgākais iemesls gan bija tas, ka **Svētās Romas** impērijā baznīcas vara bija atdalīta no valsts varas. Atšķirībā no faraona vai cēzara **netika** uzskatīts, ka Svētās Romas imperators ir apveltīts ar dievišķām īpašībām. Visur citur **āpus Rietumeiropas**, pat reģionos, kur valdīja Austrumu baznīca, reliģija un valdība bija saistītas **ai** zkiā, ka **gan** vienā, gan otrā par iecelšanu galvenajos amatos lēma centrālā vara. Tur reliģiskapi virai **nebija** ne līdzekļu, ne pilnvar, lai apliecinātu savu autonomo stāvokli, ko Rietumu fajtfinin **pieprasīja** sev kā tiesības" (*KisindžersH.* Diplomātija. - R.: Jumava, 2001. - 52. lpp.).

Var teikt, ka lietu dabisks turpinājums bija **reformācija, kas novājināja pāvesta varu un sniedza dumpīgiem firstiem jaunu rīcības brīvību gan reliģiskajā, gan politiskajā sfērā.** Attiecību pārtraukšana ar Romu viņiem nozīmēja attiecību pārtraukšanu ar Romas katoļu Baznīcas reliģisko universālismu. Vēlākā firstu cīņa ar Hābsburgu imperatoru tikai apliecināja notikušu faktu - uzticības zvērests impērijai vairs netika uzskatīts par reliģisku pienākumu.¹⁸ Tagadējās Vācijas teritoriju iedzīvotāji, kas tolaik ietilpa Romas impērijā, 1618. gadā sadalījās divās naidīgās nometnēs - katoļos un protestantos, un iesākās asiņains konflikts. Karš ilga līdz 1648. gadam. To tolaik dēvēja par Dieva sodu un Rietumeiropas nāvi, taču no mūsdienu skatījuma mēs to varam uzskatīt par Rietumu kristīgās kultūras atdzimšanu politiskajos un tiesiskajos procesos, kuros tika likti pamati Eiropas vienotībai.¹⁹

Mārtiņa Lutera īstenotā baznīcas reformācija lika pamatus jaunām baznīcas un valsts attiecībām un pilnībā atbilda tā laika Eiropas politiskajām tendencēm. Tas bija īstā laikā un vietā. Luterāņi pauž viedokli, ka laicīgā valdība nodarbojas ar pavisam citām lietām kā Evaņģēlijs. Valdība nesargā dvēseles, bet miesu un laicīgās lietas pret vardarbības izpaudumiem un savalda cilvēkus ar zobenu un miesas sodiem.²⁰ Tādēļ "nav jāsajauc baznīcas vara un laicīgā. Baznīcas vara neielauzās svešā amatā, negroza pasaules valsts varas, neatceļ valdību likumus, neatceļ likumu paklausības prasību, neaizkavē tiesiskus lēmumus dažādos pilsoniskos iekārtojumos un līgumos, neraksta priekšā valdībām likumus attiecībā uz valsts pārvaldes formu" (skat. Jņ. 18:36; Lk. 12:14; 2. Kor. 10:4-5; Fil. 3:20; Kol. 1:13-14, kur Baznīca tiek aplūkota kā valstība ar garīgu, nevis laicīgu varu).²¹ Vācu vasaļvalstu revolūcija un tās radītā luterāņu revolūcija sagrāva katoļu Baznīcas un laicīgās varas duālismu, atņemot baznīcai juridiskā procesa subjekta lomu. Tur, kur uzvarēja luterānisms, baznīcu sāka uzskatīt par apolitisku un tiesības neietekmējošu. Par vienīgo suverēnu politiskā un likumīgā nozīmē kļuva laicīgo karaļu un vasaļu likums. Tieši īsi pirms luterāņu reformācijas **Makiaveli** sāka lietot jēdzienu "valsts" jaunā laicīgā izpratnē, apzīmējot ar baznīcu nesaistītu iekārtu. Luterāņu reformatori savā ziņā bija makiavellisti, jo tie skeptiski attiecās pret cilvēku iespējām radīt tādu cilvēcisku likumu, kas

ASV Vašingtonas Skotu Rīta Masonu ložas karogs. Autora fotogrāfija

atspoguļotu mūžīgo likumu un aktīvi noliedza, ka cilvēciska likuma radīšana ir baznīcas ziņā. Šis luterāņu skepticisms radīja priekšnosacījumus tiesību teorijas - juridiskā pozitīvisma radīšanai, kas valsts likumu uzskata par morālu neitralitāti. Par līdzekli, bet ne mērķi. Par ieroci, ar kura palīdzību suverēns pauž savu gribu, un līdzekli ar ko tiek nodrošināta pakļaušanās šai gribai. Protams, tiesību sekularizācija un pozitīvās tiesību teorijas izveidošana ir tikai daļa no luterāņu reformācijas ieguldījuma Rietumu tiesību tradīcijas formēšanā.² Pēc ievērojamā vācu jurista Rūdolfā Zomma vārdiem "**luterāņu reformācija bija ne tikai ticības atjaunotāja, bet arī pasaules garīgās un tiesību pasaules atdzemdētāja**".²¹

Taisnīgums demokrātiskā valstī var rasties tikai tad, ja pareizi tiek ievērotas un piemērotas tiesību normas. Tiesības, kas garantē taisnīgumu, nerodas pašas no sevis, bet gan no tām dzīvotspējīgajām un nerakstītajām paražām, kuras prakse caur valsts parlamentu ir atzinusi un iedzīvinājusi likumos. Justīcijai* jāproducē objektīvs taisnīgums. Taisnības darbam ir jābūt mieram, bet taisnības auglim - miera pilnam klusumam un drošībai.²¹ **Taisnīgums vienlaikus savā būtībā ir arī morāls tikums un likuma pielietošanas rezultāta jēdziens.** Dažreiz taisnīgumu (tiesu) iztēlojas ar aizsietām acīm un svaru kausiem rokā: tik tiešām, tas piederas justīcijai — izsvērt tā, lai tiek nodrošināts līdzsvars starp tiesībām un pienākumiem. Tiesas taisnīgums, kas izriet no likuma, ir sabiedriskās kārtības garants, nevis alkas pēc atriebības. Tas izriet no valsts un nācijas būtības, nevis tiek realizēts formālu jeb principiālu iemeslu dēļ. Objektīvs tiesas izspriests taisnīgums atjauno, tas neizposta. Tam jāsamierina un jāsabalansē.

Tiesības kā Dieva baušļi ir viena no dabisko tiesību teorijas vēsturiskā virziena definīcijām un pēc tiesību viedokļa atspoguļo seno tautu uzskatus. Tātad tiesības ir pavēles jeb Dieva baušļi, kuri norāda, kā cilvēkiem dzīvot, lai izpildītu Dieva gribu un zinātu, ko viņi var darīt un kas viņiem aizliegts. Senajiem ebrejiem desmit Dieva baušļi bija tās tiesības, ko pats Dievs Mozum bija devis, kaut gan, ja ievērojam vēsturisko precizitāti, jāsaka, ka baušļu bija aptuveni 600, un vienīgi šie desmit tika noteikti kā izdzīvošanas minimums. Es gribētu šo nodaļu nobeigt ar domu, ka **tiesības ir ētikas minimums, bet reliģija ir to maksimums.** Balanss starp nācijas ētiku (likumību), reliģiju un tiesībām rada spēcīgu sabiedrību un stipru valsti. Disbalansa situācijā nācija sāk nīkuļot, jo zaudēts ir tās morālais pamats un valsts spēks vājinās.

* *Institia* (lat.) - justīcija - taisnīgums, tiesas spriešana. Mūsdienās ar šo vārdu saprot tiesas iestāžu darbību.

- ¹ **Берман Г. Дж.** Западная традиция права: эпохи формирования. - М.: Издательство Московского университета, 1994. - С. 13.
- ² **Pazz O.** Reflections: Mexico and the United States // *The New Yorker*. - 1979- - 17. sept. - P. 153.
- ³ **Loebers A.** Lekcijas par ievadu tiesību zinātnē. - R., 1922. - 18.lpp.
- ⁴ Turpat, 51.lpp.
- ⁵ **Покровский И. А.** История римского права. — Петроград, 191Н. -С.204.
- ⁶ **ТоШивь А.** Демократия в Америке. - М.: Прогресс, 1992. - С.209.
- ⁷ **Grava U.** Vai islama pasaule apdraudēs Rietumu civilizāciju XXI gadsimtā // *Diena*. - 1994. - 20. aug.
- ⁸ **Монтеские Ш.** Избранные произведения. - М.: Госполитиздат, 1955. -С.268.
- ⁹ **Gāja Institūcijas.** - R.: Tieslietu ministrijas izdevums, 1938. - 5.lpp.
- ¹⁰ **Гоббс Т.** Избранные произведения в 2-х томах. - М., 1963. -С.371.
- ¹¹ **Ягодинский И. И.** Неизданные сочинения Лейбница. Исповедь философа, - Казань, 1915. - С.29.
- ¹² **Akmentiš R.** Ievads tiesību zinātnē. - R., 1938. - 15.lpp.
- ¹³ **Kisindžers II.** Diplomātija. -R.; Jumava, 2001. -15.lpp.
- ¹⁴ Тиџа t, 10.lpp.
- ¹⁵ **Ranke L von** *The Theory and Practice of History*. Ed. by Gorg Iggers and Konrad von Moltke. - New Your, 1983. - P I 18.
- ¹⁶ **Oddbjorn Leirvik**, Faculty of Theology, University of Oslo Democracy, Religiōs Freedom and Nation/ State church/ paper presented to the fourth Tantur International conference on Religion and Culture: Religious Freedom and proselytism: Ethical, Political and Legal Aspects.
Kisindžers H. Diplomātija. R.: jumava, 2001. -52.lpp.
- ¹⁷ Turpat, 53.lpp.
- ¹⁸ **Koschaker P.** Europa und das romische Recht. Vierte, unveraenderte Aullage. München und Berlin: С. Н. Becksche Verlagsbuchhandlung, 1966. -S.15.
- ¹⁹ **Augsburgas Ticības Apliecība šodien.** R.: Luterisma mantojuma fonds, 2001. - 101.lpp.
- ²⁰ Тиџа!, 127.lpp.
- ²¹ **Берман Г. Дж.** Западная традиция права: эпоха формирования. - М.: Издательство Московского университета, 1994. -С.44.
- ²² **Söhnt R.** Weltliches und geistliches Recht. - München, Leipzig, 1914. -S.69.
- ²³ **Vīņa Svētības Jāņa Pāvila II vēstījums Pasaules Miera dienas svinībās 1998. gada 1. janvārī.**
No ikviena taisnīguma dzimst miers visiem // *Latvijas Vēstnesis*. - 1998. - 15. janv.

2.4. Valsts un Baznīcas attiecību veidi

Romas fantastiskās veiksmes pamatā bija romiešu, ticība, kas viņiem deva iespēju kļūt par pasaules valdniekiem un, kad ticība zuda, sākās Romaspanīšana.

R. Balodis

Valsts un Baznīcas savstarpējās attiecības vēstures attīstības gaitā ir bijušas ļoti dažādas. Pašreiz var runāt par trim galvenajiem attiecību veidiem starp valsti un Baznīcu: ir valstis, kurās pastāv tā sauktā **valsts Baznīca**; ir valstis, kur **Baznīca ir daļēji nošķirta no valsts**; ir tādas, kurās **Baznīca ir pilnīgi nošķirta no valsts**.

Baznīcas nošķiršanu no valsts praksē ieviesa daudzas valstis. Par šī procesa aizsācēju var uzskatīt Amerikas Savienotās Valstis. Beļģijā tas tika izdarīts 1931. gadā, Francijā vēl agrāk - jau 1905. gadā, Portugālē - 1911. gadā.

Sniegšu vispārēju ieskatu, kā tieši šis princips atspoguļots dažādu valstu konstitūcijās. Daudzu valstu konstitūcijās deklarēts, ka tās ir sekulāras valstis: Indijā - Konstitūcijas preambulā, Japānā - Konstitūcijas 20. pantā, Īrijā - 44.2.2. pantā, Francijā - 2. pantā, Turcijā - 2. pantā, Burundi - 1. pantā, Kamerūnā - 1.(2.) pantā, Nigērijā - 10. pantā, Kongo - 1. pantā, Namībijā - 1.(1.) pantā, Gvinejā - 1. pantā, Madagaskarā - 39. pantā, Senegālā - 1. pantā, Zairā - 1. pantā, Kirgizstānā - 1. pantā, Turkmēnistānā - 1. pantā un Kazahstānā - Konstitūcijas preambulā.

Dažas valstis konstitūcijās paudušas cieņu un neitralitāti pret visām reliģijām kopumā: Albānija - 37. pantā, Austrālija - Konstitūcijas preambulā un 116. nodaļā, Paragvaja - 24. pantā, Slovākija - 5.(2.) pantā un Moldova - 5.(2.) pantā.¹

Citas valstis konstitūcijā iekļāvušas valsts un Baznīcas nošķirtības principu.

ASV XX gadsimta beigās bija gandrīz 300 000 vietējo Baznīcu, kas var tikt iedalītas 22 "saimēs" pēc liturģijas un ticības pazīmēm. Tā ir jau tāda reliģijas brīvība, kas sekmē pilsoņu vienaldzību pret reliģiju.

Valsts no Baznīcas ir atdalīta arī Angola - 7. pants, Brazīlijā - 19- pants, Kubā - 8. pants, Etiopijā - 46.(3) pants, Ungārijā - 63.(2) pants, Dienvidkorejā - 20.(2) pants, Libērijā - 14. pants, Maķedonijā - 19. pants, Meksikā - 130. pants, Mongolijā - 9. pants, Mozambikā - 9. pants, Filipīnās - 6. nodaļa, Polijā - 82.(3). pants, Portugālē - 41.(4) pants.

Pie daļēji nošķirtu Baznīcu grupas pieskaitāma Bulgārija, kurā ar Konstitūcijas 13.(3.) pantu ir deklarētas šās valsts tradicionālās reliģijas.

Pie šīs grupas pieskaitāmas arī valstis, kurn konstitūcijās tikai viena (katoļu) konfesija pasludināta par valsts pamatreliģiju. Tāda ir Argentīnas Tautas Republika ar savu 1994. gada Konstitūciju (2. pants). Argentīnas Konstitūcijā (*Political Constitution of the Argentinean nation*) ir teikts, ka Argentīnas Federālā valdība atbalsta Romas katoļu Baznīcu. Līdzīgs modelis ir arī citās valstīs: Bolīvijā - 3. pants, Kostarikas Republikā - 75. pants, Salvadorā - 26. pants, Gvatemalas Republikā - 37. pants, Lihtenšteinā - 37. pants, Maltas Republikā - 2. pants, Monako - 9- pants.

Zemēs, kur ir stipras **musulmaņu tradīcijas**, piemēram, Saucā Arābijā, Irānā valsts likumi maz atšķiras no reliģiskajiem likumiem. Daudzas arābu valstis islamu atzinušas par valsts reliģiju, līdz ar to nonākot baznīcas valsts statusā. Tas noteikts arī attiecīgo valstu konstitūcijās: Jordānijas Konstitūcijā - 1952. gadā, Tunisijas Republikas Konstitūcijā - 1959. gadā, Kuveitas Konstitūcijā - 1962. gadā, Malaiijas Federālajā Konstitūcijā - 1963. gadā, Lībijas Konstitucionālajā paziņojumā - 1969. gadā, Apvienoto Arābu Emirātu Konstitūcijā - 1971. gadā, Bangladešas Tautas Republikas Konstitūcijā - 1972. gadā, Marokas Karaļvalsts Konstitūcijā - 1972. gadā, Pakistānas Islama Republikas Konstitūcijā - 1973. gadā, Sīrijas Arābu Republikas Konstitūcijā - 1973. gadā, Somālijas Tautas Republikas Konstitūcijā - 1979. gadā, Ēģiptes Arābu Republikas Konstitūcijā - 1980. gadā, Alžīrijas Konstitūcijā - 1989. gadā, Afganistānas Konstitūcijā - 1990. gadā, Mauritanijas Islama Republikas Konstitūcijā - 1991. gadā, Šaūda Arābijas Karaļvalsts Konstitūcijā - 1992. gadā, Jemenas Republikas Konstitūcijā - 1994. gadā.

Valsts reliģijas statusa piešķiršana islama ticībai pārsvarā notikusi ne agrāk kā pirms 20-30 gadiem, bet piecās valstīs - pat pēdējo 10 gadu laikā. **Tā bija postkoloniālās islama pasaules (aukstā kara laikā dēvētas arī par trešo pasauli) juridiskā atbilde Rietumu civilizācijai.** Sajuzdamās apdraudētas no eiropiešu cilvēktiesību normu izplatīšanās pēc Otrā pasaules kara, Tuvo Austrumu arābu valstis sāka pretoties. Viņuprāt, tā bija "imperiālisma ekspansija, kas ietērpta reliģijas brīvības veidolā".

Ir daudz un dažādu valsts un Baznīcas attiecību modeļu un, lai izprastu katras Baznīcas reālo stāvokli valstī, ir nepieciešama skaidra metodoloģiska pieeja.

Pagājušā gadsimta 30. gadu beigās Latvijas Republikas Rīgas Apgabaltiesas tiesnesis V. Balodis pauda uzskatu, ka pastāv divas valsts un Baznīcas attiecību kārtotāšanas sistēmas: pirmkārt, Baznīcas šķiršana no valsts (piemēram, Francijā pēc 1905. g.), kad Baznīca tiek pielīdzināta sabiedriskajai organizācijai un reliģija liek uzskatīta par katra privātu lietu, otrkārt, valsts un Baznīcas kopība, kas var būt kā valsts Baznīca (baznīca ir valsts institūts.) vai Baznīcas valsts (valsts pakļauta baznīcai). Ja valsts ir pilnīgi šķirta no Baznīcas (jeb izvēlas pirmo attiecību modeli), tad Baznīca nevar saņemt no valsts budžeta pabalstu, tai neuztic bērnu audzināšanu publiskajās skolās, nedeleģē laulību reģistrāciju un reliģiskas ceremonijas.² Iespējams, ka tolaik tā tas arī bija, taču pašlaik viss ir kļuvis daudz komplicētāk, jo lielu ietekmi uz Baznīcas un valsts attiecībām ir atstājusi cilvēktiesību izplatība.

Lielā mērā, lai izprastu valsts un Baznīcas attiecību modeli, noderīgi ir izvērtēt laulāšanās tiesības, jo tās ir cieši saistītas ar valsts un Baznīcas šķirtības principa ievērošanu. Atklājas šāda situācija:

- Beļģijā, Luksemburgā, Vācijā, Nīderlandē, Portugālē un Francijā laulību reģistrācija vispirms notiek dzimtsarakstu birojā (kas tiek atzīts par juridiski saistošu aktu) un tikai pēc tam - baznīcā.
- Latvijā, Dānijā, Grieķijā, Spānijā, Īrijā, Itālijā, Apvienotajā Karalistē, Zviedrijā un Somijā paši laulājamie var izvēlēties, kur notiks laulību ceremonija vispirms un kur (vai) pēc tam.

Krievijas prezidents Vladimirs Putins iedezz sveci reliģiskas ceremonijas laikā Debesbraukšanas katedrālē Vladimīrā (Krievija), kas atrodas 160 km uz austrumiem no Maskavas, kur viņš bija ieradies vienas dienas vizītē (foto – AP Diena, 2001. – 2. janvāris)

Pēdējā laikā var novērot, ka veidojas valstu grupa, kas pirmajā brīdī nešķiet saistīta ar valsts un baznīcas attiecībām. Tās ir valstis, kuras pieļauj viendzimuma laulības. Paanalizējot šo valstu grupu (piemēram, Nīderlandi) atklājas, ka tās ir valstis, kur baznīcas ietekme ir neliela un pastāv pilnīgās valsts un Baznīcas nošķiršanas modelis.

Bet atgriezīsimies vismaz pie iespējas precīzi noskaidrot, cik lielā mērā un kādā kvalitātē valsts var būt šķirta no Baznīcas. Lai izprastu, kādā statusā konkrētajā valstī ir Baznīca, pašreiz nepieciešama cita valsts un Baznīcas attiecību klasifikācija, kas izriet no valsts un Baznīcas reālās nošķiršanas pakāpes. Pamatojoties uz valsts kooperācijas pakāpi ar reliģiskajām organizācijām, valstis var iedalīt sešās grupās.

1. **Baznīcu izslēdzošās valstis** (piemēram, bijusī PSRS).
2. Valstis, kurās pastāv **Baznīcas un valsts pilnīgās nošķiršanas modelis**, piemēram, ASV, Francija. Tās ir valstis, kurās ir strikta robeža starp valsti un Baznīcu. Valsts neidentificē sevi ne ar vienu reliģiju.

3. Valstis, kurās pastāv **Baznīcas un valsts daļējās nošķiršanas modelis** (piemēram, Vācija). Šādā valstī var pastāvēt konstitucionāli deklarēta Baznīcas nošķirtība no valsts, taču reālajā dzīvē valsts nav šķirta no Baznīcas.
4. **Baznīcas valstis (teokrātijas)**. Pārsvārā šāds valsts un Baznīcas attiecību modelis ir sastopams islama valstīs un dažās citās - trešās pasaules valstīs. Šādā valstī pastāv reliģijas diktāts un valsts sevi identificē ar vienu reliģiju.
5. **Valsts baznīcas valstis** (piemēram, Dānija, Grenlande, Anglija). Tās ir valstis, kurās ir proklamēta valsts reliģija vai noteikta valsts baznīca.
6. **Formālās nošķiršanas valstis**, kur formāli Baznīca var būt šķirta no valsts, bet faktiski nav (Latvija, Izraēla).

Raugoties no vēsturiski praktiskā viedokļa, neviens attiecību modelis nekad nav bijis ideāls. Iespējams, ka piedāvātais dalījums var radīt iebildumus, jo ir iespējami arī citi dalījumi, kas nebūt nav sliktāki.*

Lai kādas arī būtu valsts un baznīcas oficiāli pastāvošās attiecības, to īstenošanā vienmēr ir bijušas kādas nepilnības. Pasaulē nav nekā perfekta, tāpēc kritiski apskatīsim katru grupu atsevišķi.

* Pagājušā gadsimta sākumā Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes docents, teoloģijas doktors Alberts Frejs uzskatīja, ka pastāv tikai divi baznīcas un valsts attiecību veidi. Pirmais - baznīcas un valsts apvienības veids, bet otrais - baznīcas un valsts nošķiršanas veids. Tālāk baznīcas un valsts apvienības veidu teoloģijas doktors iedala baznīcas valstī un valsts baznīcā, savukārt baznīcas un valsts nošķiršanas veidu iedala nepilnīgajā un pilnīgajā (*Frejs A. Par svēto un labo. - R.: Valtera un Rapas akc. sab. apgāds, 1936. - 76. lpp.*).

No salīdzinošā valststiesību skatījuma krievu jurists V. Čirkins valstis iedala trīs valsts pamatmodeļos: (1) centralizēti - segmentarajā; (2) monocefālajā; (3) monoteokrātiskajā. Lielāko daļu Rietumvalstu viņš uzskata par pirmā modeļa valstīm, par otrā modeļa valstīm tiek atzītas mazattīstītās jeb trešās pasaules valstis, neskatoties uz tajās deklarēto baznīcas un valsts šķirtību vai reliģijas brīvību. Par monoteokrātiskām valstīm V. Čirkins uzskata lielāko daļu islama valstu (*НурКиH B. E. 3jie.Meumbi epacmumejibHoeo 2oc}dupcmeo(jedemiii. - M., 1994. - C. 60 - 69.)*).

Rietumu baznīcu tiesību speciālists Pauls Mojzes valstis iedala pēc politisko režīmu praktizētās tolerances pakāpes: (1) eklestiskais absolūtisms (valstī valda reliģija un sabiedrība ir baznīcas monopols), (2) reliģiskā tolerance (valstī ir reliģijas brīvība un baznīcām no valsts puses tiek garantētas sociālas privilēģijas), (3) sekulārais absolūtisms (valsts liedz jebkādu priekšrocību radīšanu reliģijai), (4) plurālistiskais liberālisms (valstī valda pilnīga tolerance pret reliģiju, izņēmums ir destruktīvām reliģijām un kultiem) (*PaulMojzes. Religious human rights in post-communist Balkan countries/ Religious Human Rights in Global Perspeticive Edited by Johan D. van der Vyver and John Witte, Jr./ Printed in the Neitherland // Publihed by Kluwer Law International, 1996. -P.267.*).

Savukārt, Raiskamps (Ryskamp) valstis iedala: konkrētās identifikācijas valstis (islama valstis), pozitīvās identifikācijas valstīs (Zviedrija), valsts un baznīcas šķirtības valstīs (Nīderlande), negatīvās identifikācijas valstīs (Francija), anti-baznīcas valstīs (Ķīna). Minētais pētnieks iedala valstis arī pēc reliģijas brīvības: totālās reliģijas brīvības valstīs (ASV), reliģiskās tolerances valstīs (Vācija, un Luksemburga), reliģiskās brīvības neesamības valstīs (islama valstis) (*Religious Human Rights in Global Perspeticive Edited by Johan D. van der Vyver and John Witte, Jr./ Printed in the Neitherland // Publihed by Kluwer Law International, 1996. - P. 17.*).

Baznīcu izslēdzošās valstis. Par šo grupu ir pietiekami daudz stāstīts šajā grāmatā, aplūkojot ateistiskā režīma attiecības ar reliģiju.

Baznīcas un valsts pilnīgās nošķiršanas valstis. Striktās nošķiršanas (*strict separationist*) piekritēji uzskata, ka reliģija ir privāta rakstura fenomens un tai jābūt ļoti nelielai ietekmei uz publiskām un valstiskām lietām. Labākais piemērs ir Amerikas Savienotās Valstis, kur sabiedrības intelektuālās aprindas nosliecas uz to, ka valstij un Baznīcai ir jābūt savstarpēji izslēdzošām lomām. Tātad - pilnīgi sekulāra valsts, kurā reliģija ir hermētiski noslēgta privātajā jomā.⁴ Šo aprindu galvenais "trumpis" ir ASV Konstitūcijas pamatlicēja T. Džefersona alegorija par nepārvaramo sienu starp valsti un Baznīcu. Kaut arī teorētiski var pat piekrist reliģijas un valsts pilnīgai nošķirtībai, praksē tā nav nemaz iespējama. Ja to "dzelžaini" cenšas ieviest, tas noved pie pretējā - antireliģiski noskaņotie sekulāristi cenšas izslēgt no sabiedrības dzīves jebkuru reliģijas ietekmi. Tātad tā ir tikai vienas vērtību sistēmas aizstāšana ar citu, jo Baznīca ar visām savām vērtībām tiek izstumta no valsts sabiedriskās dzīves, "vieta tukša ilgi nestāv" un valsts politiku neizbēgami sāk ietekmēt kāda cita, daudz ļaunāka ideoloģija.

Paradoksāli, bet šādas idejas piekritēji dažreiz rodas tieši Baznīcā. Viņi uzskata, ka valdība (*government*), kā jebkurš cilvēcisks veidojums, var samaitāties no netikumiem (*corrupted by sin*). Tā var radīt labus un arī ļaunus darbus, un Baznīcai nav jāsaistās ar valsts pārvaldi, lai neiestigtu korumpētībā un melos, jo politika ir netīra lieta. Viņu lozungs: "Brīvā valstī brīva Baznīca!" Šīs pozīcijas piekritēji viennozīmīgi ir protestantu pārstāvji. Šādā *sekulārā valstī*, kuru atbalsta šīs koncepcijas atbalstītāji, Baznīcas un valsts attiecībās ir jāvalda sapratnei un kooperācijai. Vienīgais ceļš, kā Baznīca var iespaidot valsts varu, - piedalīties parlamenta (likumdevēja) vēlēšanās vai nepolitiskā veidā ietekmēt sabiedrisko apziņu.⁵ ASV, neskatoties uz strikto atdalīšanu, vairākos štatos ir tā saucamie *zīlie likumi* (*blue laws*), kas aizliedz darbu svētdienās. Nav šaubu, ka aizlieguma izcelsme meklējama kristīgā ticībā, kas liedz svētdienās strādāt. Pastāvot striktai baznīcas šķirtībai no valsts, daudzos štatos (Aļaskā, Kalifornijā, Konektikutā u.c.) ikvienas reliģijas pārstāvim tiek piešķirtas tiesības laulāt, ja viņš formāli atbilst likumā noteiktajiem nosacījumiem, kas paredzēti garīdzniekiem šo funkciju veikšanai.

ASV nostāja Baznīcas atdalīšanā no valsts ir stingra, un valdība cenšas maksimāli izvairīties no iejaukšanās reliģijā: valsts skolās netiek mācīta ticības mācība, uz skolas sienām nevar būt izlikti 10 Dieva baušļi, nodokļus neizmanto Baznīcas sākumskolu un pamatskolu vajadzībām, vecākiem neizmaksā štata pabalstu par bērna mācībām privātās reliģiskās skolās, tomēr vecāki var prasīt kompensāciju par ceļa izdevumiem, kas rodas sūtot bērnu uz Baznīcas skolu.⁶

Cits *pilnīgās nošķiršanas* modelis ir Francijā, kur valsts neatzīst un finansiāli neatbalsta nevienu kultu (tā Francijā dēvē jebkuru reliģiju). Pašlaik valstī ir izvērsta īstas *raganu medības* pret jaunajām reliģijām. Daži nošķiršanas piekritēji, kā arī antisektu darboņi, Franciju rāda kā piemēru valsts un Baznīcas attiecību jomā, aizmirstot, ka Francijas attieksmes cēloņi ir meklējami valsts vēsturē. Francijas

pieredze ir gūta Franču revolūcijas laikā, kas radīja laicīgās sabiedrības alerģiju pret Romas katoļu Baznīcu un reliģiju kopumā, kā arī katoļu Baznīcas nepatiku pret valsts varu. Neaizmirsīsim, ka, aplūkojot jebkuru starptautisku Baznīcu, pat tādu kā katoļu, kas ir pastāvējusi gadsimtiem ilgi un ir daudznacionāla, jāņem vērā konkrētās lokālās Baznīcas vēsture un tās sekotāju nacionālais sastāvs (piemēram, Latvijas Romas katoļu Baznīcā ir liels latgaliešu īpatsvars). Francijas revolūcijas laikā liela nozīme bija tautas naidam pret katoļu garīdznieku mantrausīgo darbību pirms revolūcijas, kas noveda pie tā, ka garīdzniekiem, beidzot dievkalpojumu, kopā ar draudzī obligāti bija jānoskaita lūgšana par republiku un konsuliem, kā arī bija obligāta prasība garīdzniekiem pirms dievkalpojuma publiski dziedāt Marseljēzu. **Tikai atskatoties vēsturē var izprast, kāpēc Francijas valsts pagājušā gadsimta sākumā konfiscēja Romas katoļu Baznīcas īpašumus un pati apņēmas nodrošināt kulta ēku — Baznīcu apsaimniekošanu.** Baznīcas un valsts *pilnīgās nošķiršanas* modelis Francijā izveidojās 1905. gadā, kad tika izdots likums par Baznīcas atdalīšanu no valsts (*loi concernant la separation des Eglises et de l'Etat*). Pie kam likumā jēdziens *baznīca* pieminēts tikai likuma nosaukumā, bet pašā likumā jēdziena baznīca nav. Likums runā tikai par kulta asociācijām (*les associations cultuelles*), tādējādi pielīdzinot Baznīcas citām pilsoņu brīvprātīgām apvienībām (sabiedriskajām organizācijām). *Reliģija* franču uzskatā kļuva par *kultu*, kas ir katra pilsoņu privāta lieta. Likums atņēma Baznīcai nekustamo īpašumu, Baznīcas institūti pārstāja būt par publisko tiesību subjektiem un kļuva par privāttiesību subjektiem. Likums noteica, ka reliģiskās organizācijas katru gadu varas iestādes informē par savu sapulču (dievkalpojumu) vietu un laiku. Saskaņā ar minētā likuma noteikumiem Francijā publiskās vietās aizliegts izvietot jebkādas reliģiskus simbolus vai emblēmas, izņemot ēkās, kas nepieciešamas kulta piekopšanai, - Baznīcās, katedrālēs un kapellās, kā arī ticīgo apbedījuma vietās (kapsētās un kapličās), muzejos un izstādēs.

Nīderlandē valsts un Baznīcas savstarpējo attiecību sistēma tiek raksturota kā absolūti sekulāra. Nīderlandes 1983. gada Konstitūcija garantē tiesības uz brīvu reliģijas izvēli. Reliģijas brīvība var tikt ierobežota tikai un vienīgi ar īpašiem parlamenta izdotiem aktiem un tikai gadījumos, ja rodas nepieciešamība aizsargāt pilsoņu veselību vai aizsargāt no masu nekārtībām.

Baznīcas un valsts daļējās nošķiršanas valstis. Daļējas valsts un Baznīcas nošķiršanas modelī Baznīca garīgajās lietās (*sacra interna*) rīkojas patstāvīgi, bet laicīgajās tās darbību regulē valsts. Valsts veic Baznīcas uzraudzības funkciju ar tiesībām reformēt Baznīcu un ietekmēt tās darbību. Daļējo nošķiršanu var iedalīt vēl divos paveidos:

- konstitūcijā nav nostiprinātas kādas reliģijas priekšrocības;
- konstitūcijā ir nostiprinātas vienas vai vairāku reliģiju priekšrocības.

Starpposms starp šiem modeļiem ir *kooperatom modelis (cooperator)*, kad valsts atklāti kooperē ar Baznīcu, piemēram, maksā garīdzniekiem algas, finansē Baznīcas reliģiskās aktivitātes (nejaukt ar baznīcas sociālo darbu, ko var finansēt arī striktās nošķiršanas gadījumā), reliģisko izglītību utt. Daži Baznīcas tiesību speciālisti, piemēram, ASV profesors W. Durhams pie tādām pieskaita arī Latīņamerikas

valstis.⁶ Tādam viedoklim var piekrist, jo šajās zemēs konstitucionāli tiek akceptēta viena atsevišķa Baznīca (parasti katoļu) kā nācijas Baznīca, pamatojot to ar Baznīcas īpašo vietu valsts tradīcijās. Piemēram, Peru Konstitūcijas 50. pants (kas tika pieņemts 1993. gadā) deklarē, ka katoļu Baznīca ir svarīgs Peru "vēsturiskās, kultūras un morāles elements". Argentīnas Konstitūcijas 2. pants, kas ir pārmanots no 1853- gada Panamas Konstitūcijas, nosaka, ka "Argentīnas Federālā valdība atbalsta Romas katoļu Baznīcu".* Panamas Konstitūcijas 35. pants katoļu reliģiju definē kā dominējošo reliģiju panamiešu iedzīvotāju vidū.

Pie *daļējās nošķiršanas* modeļa valstīm var pieskaitīt Beļģiju, Spāniju, Itāliju, Austriju un Portugāli.

Vācijas Baznīcas tiesību speciālisti⁷ savai sistēmai piedēvē *neieinteresētu* reliģiskajos jautājumos. Vācu modelis bāzējas uz trim pamatprincipiem:

- 1) uz neitralitāti (valsts rīcība nenāk par labu kādai atsevišķai Baznīcai vai tieši otrādi - nevēršas pret kādu no tām, valsts neidentificē sevi ar kādu reliģiju un neiejaucas reliģisko organizāciju lietās);
- 2) uz toleranci (valsts garantē savu pilsoņu reliģisko vajadzību piepildīšanu);
- 3) uz vienlīdzību (valsts piemēro visām Baznīcām vienādus noteikumus, ņemot vērā Baznīcu skaitlisko sastāvu un sabiedrisko ietekmi).

Spānijā, savukārt, bija īpaši vēsturiski apstākļi, kurn dēļ izveidojusies pašreiz spēkā esošā likumdošana reliģijas jautājumos. Tur jau dažus gadsimtus - ar nelieliem "republikāniskiem starplaikiem (1873. g. un 1951. g.) - pastāv konfesionāla valsts, kurā katoļu reliģija ir valsts reliģija. Tā tas bija pat diktatora Franko režīma laikā. Tikai pagājušā gadsimta otrajā pusē, pēc tam, kad pats Svētais Krēsls mainīja savu viedokli par citām reliģijām un pieņēma II Vatikāna Koncila Deklarāciju par reliģijas brīvību, situācija mainījās un Spānijas likumi tika grozīti par labu baznīcas un valsts atdalītībai. Spānijas 1978. gada Konstitūcijā vēl vienu reizi (16'3 pants) pieminēta katoļu Baznīca, kad tiek runāts par sadarbību ar reliģiskajām organizācijām: "Publiskā vara ņem vērā spāņu sabiedrības reliģisko pārliecību par katoļu baznīcu un citām ticībām (baznīcām)." Spānijas 1980. gada 5. jūlija likumā "Par reliģisko brīvību" (*General Act of Religious Liberty*) valsts saviem pilsoņiem garantē tiesības izvēlēties ticību saskaņā ar saviem uzskatiem un tiesības nodarboties ar visām reliģiskām darbībām. Likums nosaka arī ierobežojumus:

- šīs brīvībai nedod tiesības ierobežot citu pilsoņu brīvības un tiesības;
- šīs brīvības nedrīkst apdraudēt sabiedrisko kārtību, veselību un morāli;
- nav pieļaujama tāda darbība, kas saistīta ar psihiskiem vai parapsihiskiem fenomeniem un ar to saistīto okulto izdarību propagandēšana, kas ir pretrunā ar reliģiskām vērtībām.⁸

Baznīcas valstis (teokrātijas). Teokrātijas jēdziens attīstījās senajā jūdu valstī, kas piedāvā klasisku šādas sociālās struktūras modeli. Austrumu senatne, Asīrijas, Babilonijas un Indijas agrā vēsture sniedz daudzus teokrātiju vai teokrātiski jauktu kundzības sistēmu piemērus. Šāda tipa valstīs augstākā institūcija ir vai nu

* Aptuveni 80% šis valsts iedzīvotāju sevi uzskata par piederīgiem Romas katoļu Baznīcai.

Dieva statusā, vai kā Dieva gribas pilnvarots pārstāvis. Labs piemērs ir senā Ēģipte, kur faraonus godināja kā Dievus, un senās islama valstis, kur kalifs uzstājas kā pravieša pēctecis, vienlaicīgi esot valsts laicīgais vadonis. Viduslaiku kristīgajos Rietumos baznīcas valstis jeb teokrātijas ir dabiska parādība. Sevišķi tas manāms pāvesta Inocentija III valdīšanas laikā. Zīmīgi, ka pāvests Bonifācijs VIII savā bullā *Unā sanctam* pat skaidri pasludina, ka kristietības garīgais vadonis vienlaicīgi ir arī laicīgais vadonis.

Saskaņā ar Erlangenes-Nirnbergas universitātes profesora Dr. R. Cipeliusa viedokli⁹ par *teokrātijām*, kurās valdošā ir priesteru kasta vai monokrātiska valdība, vadošā nozīme ir tam, ka priesteru kasta kļuva par institucionalizētu amatu un to pildītāju uzdevumu. Šajās valstīs vadoņa darbībai harismātiskās jēgas piešķiršana un labklājības starpniecība nesaistījās tikai ar kādas konkrētas reliģijas dibinātāja personību vai pravieti, bet gan drīzāk ar attiecīgas oligarhu kastas varas ambīcijām.

Piemērus var atrast arī mūsdienās. Vēl nesen Tibetā Dalailama ar savu priesteru varu vienlaikus bija arī laicīgais valdnieks. Jau minētais R. Cipeliuss uzskata, ka arī mūsdienās ir tendence uzplaksnīt kundzības veidiem ar teokrātiskām iezīmēm. Tāds bija, piemēram, Homeini režīms Persijā pēc šaha gāšanas 1979. gadā.*

No pirmajiem baznīcas valsts teorētiskajiem pamatotajiem jāmin svētais Augustīns, kas savās divdesmit divās grāmatās par Dieva valstību (*de civitate Dei*) sīki izskaidrojis vēlākajos gadsimtos īstenoto valsts modeli. Lai gan, viņaprāt, kristietim jāklausa arī tādai valsts varai, kas varbūt nav kristīga, taču šādu valsti viņš sauc par dēmonisku valsti (*civitas diaboli*), kas nespēj sasniegt, pat savu laicīgo mērķi. Lai nekļūtu par šādu valsti, kas kalpo Sātanam, valstij jācenšas kalpot Dieva valstībai, kas savukārt iespējams, klausot baznīcai. No šīs teorijas, kas bija pamatā viduslaiku valstiskumam Eiropā, izrietēja: ja valsts likumi tiek saskaņoti ar Baznīcas likumiem, valsts var sasniegt vislielāko uz zemes iespējamo pilnību. Protams, valsts vara šajā gadījumā nebija pilsoņu gribas paudēja, bet gan līdzeklis Baznīcas nodomu īstenošanā. Zemes valstības (*civitas terrend*) mērķis ir vienīgi laicīgā labklājība, bet Dieva valstības (*civitas Dei*) mērķis ir bezgalīgs un cilvēka prātam neizprotams.

Viduslaiku Romas katoļu Baznīcā šo ideju aizstāvēja Akvinas Toms, kurš balstīja to uz mācību par *diviem zobeniem*: Dievs pāvestam nodevis garīgās un laicīgās lietas, no kurām pāvests pirmās patur sev, bet otrās nodod valdniekam, kas pilda Dieva gribu, kuru sevī sintezē pāvests. Starp citu, šo latīņu-ģermāņu zemēs

* Vācu zinātnieks uzskata, ka šādu harismātiskās iedarbības sekularizētu formu viņš atrod arī Mao Dze Duna režīmā, kurš savas dzīves laikā, kā laicīgs Muhameds, savai pārvaldītajai tautai saistoši interpretēja pasauli un pasludināja dzīves noteikumus, kas tika reliģiozi ievēroti. R. Cipeliuss secina, ka harismātisko pasaules uzskatu politiskā vadības funkcija un iedarbības spēks tiek uzturēti ar plaši izplatīto un dziļi cilvēkos iesakņojušos nepieciešamību pēc mīta un godāšanas objektiem, pēc riualizētu uzskatu kopības attēlojuma, kā arī pēc orientācijas drošības un stingrās rokas.

pieņemto teoriju par *diviem zobeniem* vēl XVII gadsimtā galu galā atzina arī Krievijā, kur to XVII gadsimta otrajā pusē, cīnoties ar caru un bajāriem, ieviesa pareizticīgās Baznīcas patriarhs Nikons.

Baznīca uzsvēra, ka saistība starp Dievu un valdnieku rodas dabiski, jo abi *spēlē* vienu un to pašu lomu, kuras uzdevums ir uzraudzīt bāru. Bars, kas jāuzrauga, ir viens un tas pats - tauta. Baznīcas skatījumā karaliskais gans apsargā dievišķā gana radības. Dievs baru uzmana mūžīgi, bet valdnieks tam atvēlēto laiku. Pāvests Gregors VII teica: "Vienīgi pāvests var izmantot impērijas varas zīmes; visiem viltvāržiem ir jāskūpst viņa un tikai viņa kājas; viņš var atcelt imperatorus; viņš var atbrīvot jaunu valdnieku pakļautos no varmācības."

Valsts būtība ir suverenitāte un vara, kas tiek nodrošināta ar represīvā aparāta (armija, policija, tiesa, slepenpolicija un citi) palīdzību. Baznīcai, kas atrodas valstī, nekad nav bijis tāda represīvā aparāta kāds ir bijis valdnieka rokās. Baznīca gan ir izmantojusi valsts varu un gandrīz vienmēr tās griba no valsts puses ir tikusi akceptēta. Kā tas ir iespējams? Baznīca bija suverēna institūcija valstī, bet, kā zināms, vara valstij ir tikai līdzeklis ar kuras palīdzību tiek īstenota suverenitāte. Kā Baznīca uzspieda savu gribu valdniekiem un realizēja savu varu? To var izskaidrot vienīgi izprotot, ka idejām piešķirt organizatorisku ietvaru var tikai pamatojoties uz šo ideju absolūti precīzu un skaidru formulējumu. Baznīcai šāds ideju formulējums ir, un tā šajās tūkstošgadēs nav mainījies.

XXI gadsimtā Rietumu pasaulē vairs nepastāv klerikāla rakstura valstis, ja neskaita Vatikānu, kas drīzāk ir izņēmums nekā likumsakarība. Klerikālā jeb baznīcas valstī vara izriet no Baznīcas un šis fakts nosaka valsts ārējo un iekšējo politiku. Bet līdzās Rietumu pasaulei pastāv arī arābu pasaule, kur saglabājies zināma veida pagātnes mantojums - valsts baznīcas institūts. Daudzās arābu pasaules valstīs tas ir izteikts tik spēcīgi, ka tās faktiski ir baznīcas valstis, kādas Rietumu pasaulē jau sen vairs nepastāv. Laika gaitā arābi no nelielu cilšu grupas ir pārvērtušies par daudzskaitlīgu etnokultūras kopību, ko veido reliģija, kas savā laikā uzsūkusi gan romiešu filozofijas un tiesību elementus, gan arī jūdaisma, budisma un kristietības elementus. Šis sintēzes galvenais objekts ir arābu kultūru un arābu valstiskums. Arābu valstīs, kur izplatīta islama reliģija, arābu valoda ir tas pats, kas savulaik Rietumu civilizācijai bija latīņu valoda. Tajā vēršas pie vienīgā Dieva - Allaha. Šajās valstīs kultūra, valstiskums un reliģija ir vienots veselums, turklāt - ar reliģisku dominanti. Tāpēc par islama reliģiju arī mūsdienās var teikt, ka tā ir politiska reliģija.

Arābu jeb musulmaņu valstis ir uzskatāmas par baznīcas valsts modeļa mūsdienīgu izpildījumu. Kā jau nodaļas sākumā minēts, ļoti daudzas no tām islamu konstitucionāli ir noteikušas par valsts reliģiju. Atšķirībā no daļējās nošķiršanas valstīm, islama valstīs būtiskākais ir citu reliģiju un to sekotāju diskriminācija. Pamatojoties uz šādu nostādni (islams - valsts reliģija), daudzās musulmaņu valstīs tikai musulmanis ir tiesīgs ieņemt augstākos valsts amatus. Piemēram, Afganistānas Konstitūcijas 74. pantā teikts, ka Valsts prezidents savu zvērestu nodot, piesaucot Allahu un Allaham par godu. Līdzīgi ir Tunisijā, Mauritanijā, Irānā, Kuveitā un Pakistānā.

Tomēr būtu pārspīlēti, ja no iepriekš teiktā rastos iespaids par reliģijas brīvības pilnīgu ignoranci šajās valstīs. Daudzu islama valstu konstitūcijās iekļauts reliģijas brīvības princips un pat apņemšanās nevienu nediskriminēt reliģisku motīvu dēļ. Piemēram, Ēģiptes Konstitūcijas 46. pantā ir teikts, ka "valsts garantē pārliecības brīvību un brīvību piekopt reliģiskus rituālus"; 40. pants piedevām garantē visu pilsoņu vienlīdzību "bez reliģiskās vai citas diskriminācijas", toties Konstitūcijas 2. pants nosaka, ka islams ir valsts reliģija un arābu valoda ir valsts valoda. Par Ēģiptes likumdošanas pamatbāzi tiek uzskatīta islama likumu sistēma jeb *šariāts*⁹

Skatot arābu valstu konstitūcijās iekļautos Rietumu brīvību pasludinājumus, der atcerēties par atšķirīgo arābu un Rietumu pasaules tiesību izpratni, īpaši, ja valstī spēkā ir šariāts. Arābi bieži neuzskata par noziegumu būt kristietim (tā ir katra personīgā lieta nokļūt pie Allaha vai nē), bet no musulmaņa kļūt par kristietī - tā ir nodevība pret Allahu. Piemēram, ja Ēģiptes tiesneši, interpretējot augšminēto konstitucionālo normu, izmanto šariātu, tad reliģijas brīvība nekādā gadījumā nav attiecināma uz musulmani, kas mainījis savu reliģiju pret citu.

Valsts baznīcas valstis. Tas, pirmkārt, nozīmē, ka valsts baznīca tiek atbalstīta vairāk nekā citas. Piemēram, Grenlandes Konstitūcijā (62. pants) rakstīts, ka Evaņģēliski luteriskā Baznīca kā valsts baznīca saņem no valsts visu iespējamo atbalstu.

Valsts baznīca pastāv Ziemeļvalstīs, kuras šo valsts baznīcas statusu noteikušas arī savās konstitūcijās¹¹: Norvēģijas karaļvalstī (Konstitūcijas 2. pants), Somijā (Konstitūcijas 61., 83. un 90. pants), Dānijas karaļvalstī (Konstitūcijas 4. nodaļa).^{*} Līdzīgs statuss ir arī anglikāņu Baznīcai Anglijā un presbiterāņu Baznīcai Skotijā.¹²

Grieķijā pareizticība ir pasludināta par valsts reliģiju, lai gan Grieķijas Konstitūcijā tiek deklarēts: "Reliģijas apziņas brīvību nevar traucēt. Individīda pilsonisko un personisko brīvību kopsomma nav atkarīga no tā reliģiskās pārliecības." Praktiski pat pasēs tiek rakstīta Grieķijas pilsoņu reliģiskā pārliecība. Turpat Konstitūcijā ir rakstīts, ka "visas atzītās reliģijas atrodas likuma aizsardzībā. Nav pieļaujamas tikai tādas reliģiskas prakses un darbība, kas traucē sabiedrisko kārtību vai vispārpieņemtos morālos principus". Šajā gadījumā pareizticīgā Baznīca tiek skatīta kā korporatīvs institūts, kas patstāvīgi darbojas publisko tiesību sistēmā. Valsts pārrauga Baznīcu un nosaka tās kompetenci un tiesības, gluži kā savu iestādi. Valsts ir tiesīga iejaukties pat iekšēja rakstura Baznīcas lietās. Grieķijā joprojām spēkā (lai arī grozīts) ir 1939. gada likums "Par citām baznīcām", kas nosaka, ka jaunajām baznīcām vai sinagogām, lai reģistrētos, līdz ar citām formalitātēm, ir jāsaņem atļauja no pareizticīgās Baznīcas metropolīta. Metropolīta atteikumam nav administratīvs raksturs, tomēr attiecīgie ierēdņi izglītības un kultū ministrijā negatīvas nostājas gadījumā jaundibināmajām reliģijām atsaka reģistrāciju, atrodot citus iemeslus.

Runājot par Rietumu civilizāciju, var teikt, ka attīstītajās kapitālistiskajās valstīs lielākoties ir izveidojusies daļējā un pilnīga Baznīcas nošķiršana no valsts. Valsts Baznīcas modelis ir retums, un XXI gadsimta sākumā to jau var uzskatīt par izņēmumu, nevis likumsakarību. Ari Anglija un Zviedrija pārskata vienas Baznīcas

* Līdz 2000. gadam arī Zviedrijas Karaļvalstī.

dominējošo lomu, un ir skaidri samanāma tendence atzīt baznīcas atdalītību no valsts konstitucionālā līmenī. Tātad valsts baznīcas modeli Rietumos var uzskatīt par izzūdošu. Tomēr, neskatoties uz to, ka šīs valstis tiek uzskatītas par valsts baznīcas modeļa valstīm, nevajadzētu domāt, ka iedzīvotāju vai pat valsts attieksme tajās atšķiras no pārējās Eiropas. To apstiprina arī socioloģiskie pētījumi.* Šajās valstīs juridiski netiek diskriminētas arī citas reliģijas. Zviedrijas Konstitucionālā dokumenta 2. nodaļas 1. panta 6. apakšpunktā deklarēta "brīvība praktizēt savu reliģiju vienam vai kopā ar citiem" (absolūtās brīvības pasludinājums) un nākamajā pantā noteikts, ka pilsoņiem jābūt aizsargātiem no šīs un citu brīvību (preses, biedrošanās, demonstrāciju, vārda un informācijas brīvības) pārspīlētas lietošanas (nepieciešamais brīvības ierobežojums).¹ •

Valsts baznīcas statuss bieži rada arī problēmas, kuru atrisināšana ir sarežģīta. Piemēram, Anglijā joprojām pastāv anglikāņu valsts Baznīca. Kopš 1840. gada vienīgi Anglijas Baznīcu (*Church of England*) aizsargā likums "Pret zaimošanu" (*The Law of blasphemy*). Saskaņā ar šo likumu noteikta kriminālatbildība par jebkāda veida vērsanos pret anglikāņu Baznīcu un tās praktizēto reliģiju. Angļu precedentu tiesības šo likumu attiecina ne tikai uz Anglijas Baznīcu, bet interpretē paplašināti, aizsargājot no zaimošanas vispār kristīgo doktrīnu un reliģiju kopumā. Tomēr paplašināta interpretācija neattiecas uz citām reliģijām, piemēram, budistiem vai musulmaņiem. Kad sakarā ar Salmana Rušdī grāmatu "Sātaniskās vērsmas", kurās tika zaimots šariāts, islama pasauli pārņēma sašutums, 1991. gadā kāda angļu musulmaņu grupa, balstoties uz minēto likumu, mēģināja ierosināt tiesā lietu pret grāmata autoru un izdevējiem par zaimošanu, viņu mēģinājums beidzās nesekmīgi. Anglijas Tiesa noraidīja prasību, argumentēti pamatojot, ka likums attiecas tikai uz kristīgo reliģiju un reģistrētām Baznīcām (*that law of blasphemy only extends to Christianity and the Established Church*)¹ Protams, pēc šīs lietas paliek atklāts jautājums par šī likuma atbilstību Eiropas likumdošanai, īpaši Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 14. pantam, jo likums savā būtībā diskriminē nekristiešus.

Baznīcas valstiskais statuss nedod tai īpašas privilēģijas, bet rada arī dažus apgrūtinājumus. Saskaņā ar Anglijas lordu palātas 1533. gadā pieņemto Bīskapu iecelšanas likumu (*The Appointment of Bishops Act*) Anglijas Baznīcas arhibīskapu un bīskapus ieceļ karalis personīgi pēc tam, kad kandidātu izvirzījis premjerministrs. Procedūra ir komplikēta, jo pirms karaļa un premjerministra amatpersonas ir jāapstiprina arī pašā baznīcā.¹⁵ Tā ir acīmredzama anomālija, jo premjerministrs var nebūt pat kristietis. Kā viņš var nozīmēt kādas reliģijas virsganu? Teorētiski par premjerministru var būt pārliecināts musulmanis vai krišnaīts, un kā tad viņš

* Pēc Britu Sociālo pētījumu centra Ziņām tikai 16% britu iedzīvotāju regulāri apmeklē dievkalpojumus, kas ir mazāk kā citās valstīs, kur valsts ir šķirta no baznīcas. ASV dievkalpojumus legvāri pameklē 4 D % amerikāņu, Īrijā, savukārt, IWo iedzīvotāju. Ari briti mazāk tic Dievam - 69% (ASV - 94%, Īrijā 95%), dzīvei pēc nāves - 55% (ASV - 78%, Īrijā 80%), paradīzei 54% (ASV - 86%, Īrijā 87%), ellei - 28% (ASV - 71%, Īrijā 53%), brīnumiem - 45% (ASV - 73%, Īrijā 73%), Bībeles patiesumam - 44% (ASV - 83%, Lijā 78%) (*London Guardian (November 18, 1992):9*).

var piedalīties kristiešu baznīcas virsgana akceptēšanā? To ir sapratusi arī Anglijas Baznīca, un Apvienotajā Karalistē ir uzsākts valsts un baznīcas atdalīšanās process, kas baznīcai nāks tikai par labu. Ir izveidota darba grupa, ko vada princis Čarlzs. Darba grupas uzdevums ir izvērtēt likuma grozījumus, kas atdalītu Anglijas Baznīcu no valsts, nekaitējot karalistei. Problēma nav vienkārša, jo Anglijas Baznīca organizē karaļu kronēšanu un vienīgā var piedalīties valstiskas nozīmes svētkos un ceremonijās. Ja pieļauj citu baznīcu līdztiesību, tad arī karaļu kronēšanas tradīcijā jāizdara izmaiņas. Ņemot vērā angļu mīlestību uz tradīcijām, jāsaprot, ka notiek gadu simtos nostabilizējušās sistēmas nomaiņa. Juridiski reliģijas brīvība un ar to saistītā baznīcas atdalīšana no valsts Apvienotajā Karalistē nav iekļauta nacionālajā likumdošanā, taču ir spēkā ar starptautisko normu starpniecību. Sākot no 1965. gada karalistei par saistošām kļuvušas daudzas starptautiskas cilvēktiesību jomas, konvencijas un pakti, kuros ir arī apziņas brīvības elementi.

Kā jau minēju, **Eiropā valsts baznīcas modelis ir izzūdošs**, tomēr Eiropa nav pasaules lielākā daļa. Citur pasaulē, īpaši Tuvajos un Tālajos Austrumos, Āfrikā u. c. valsts baznīcas modelis ir visai izplatīts. Lielākā daļa no tām ir musulmaņu valstis, taču notiek arī citu reliģiju *valstiskā ideologizēšana*, piemēram, Nepāla 1990. gadā Konstitūcijas 4. pantā savu valsti nosauca par *hindu* valsti.

Formālās nošķiršanas valstis. Dažas valstis likumos ir noteikušas vienu, bet praksē realizē gandrīz pretēju politiku. Tādos gadījumos ir jārunā par formālo un faktisko stāvokli. Valstī formāli baznīca var būt šķirta no valsts, bet faktiski tā vai nu daļēji nošķirta, vai pat vispār nav nošķirta. Un viss tas notiek likumīgi. Viens no tādiem piemēriem ir Izraēlas valsts. Valsts izveides idejiskais pamats bija cionisma idejas un to atbalstīja ASV. Tūlīt pēc neatkarības pasludināšanas valsts bija spiesta cīnīties pret piecām arābu armijām vienlaikus.¹⁶ Ekspertiem tā ir arī interesants baznīcas tiesību pētījumu objekts.* Izraēlas reliģiskā situācija ir nemainīgi monolīta.** Izraēlas valsts juridiski izveidojās 1948. gadā. Neatkarības deklarā-

* Apbrīnas vērts lakts ir tas, ka ebreju tauta tūkstošiem gadu dzīvodama saskaldīti svešu tautu un valstu vidū, reliģisku motīvu dēļ spēja ne tikai saglabāt nacionalitāti (šai ziņā vienīgais piemērs var būt tikai čigāni), bet izveidot nacionālu valsti Izraēlu. Ebreji spēja atjaunot gandrīz mirušu valodu un rakstību *idiš*, neskatoties uz to, ka pēc Otrā pasaules kara¹⁴ no ebrejiem šo valodu nezināja un runāja savas *mātes zemes*- angļu, vācu, franču vai krievu valodā. Tikai jūdaisma reliģijas vienoti ebreji XX gadsimta vidū atdzīva par valsti un monolītu tautu ar savu zemi, varbūt tas notika īsi pirms savas iespējamās asimilācijas un izzušanas tautu sakausēšanas katlā. Izraēla izveidojās pirms septiņdesmit gadiem tikai no ebreju nācijai piederīgajiem. Izraēlas valstiskuma pamatlicēju galvenais nosacījums bija nevis nacionālais, bet reliģiskais faktors (gluži kā musulmaņiem), kas gan, protams, nav nošķirams no nacionālā aspekta. To apliecina arī tas, ka angļiski jēdziens "ebreji" un jēdziens "jūdaisti" tiek izteikts ar vienu un to pašu vārdu - *Jewish*.

** Pēc Izraēlas Centrtālā statistikas biroja datiem saskaņā ar 1965. g. Iedzīvotāju reģistra likumu (*Population Registry Act of 1965*), kas nosaka, ka ikvienam ir jāuzrāda sava reliģiskā piederība, 1974. gadā Izraēlā dzīvoja 5 473 100 iedzīvotāju, no kuriem 81,15% (4 441 300) bija jūdaisti. 1993- gadā Izraēlā ir 5 327 600 iedzīvotāju, no kuriem 81,37% jūdaisti, 14,1% musulmaņi, 2,85% kristieši, bet 1,68% citu reliģisko minoritāšu pārstāvji.

cijā (*The Declaration of the Establishment of the State of Israel - the 'Declaration of Independence'*) Izraēla tika pasaulei pieteikta kā Jūdu valsts Izraēlas zemē (*Jewish state in EretzIsrael*) kurā visiem iedzīvotājiem tiek garantēta reliģijas brīvība. Neatkarības deklarācijai Izraēlā nav konstitucionāla statusa. Tā tikai pauž "valsti veidojošo cilvēku pamatkredo" un kalpo kā Izraēlas likumu interpretācijas līdzeklis. Abos Izraēlas 1994. gada konstitucionālajos likumos iekļauta preambula, ka tie veidoti, pamatojoties uz Izraēlas Neatkarības deklarācijas gam. Arī 1980. gada Repatriācijas likumā un citos likumos (*The Foundation of Law Act*) teikts, ka Izraēlas mantojuma pamatprincipi atspoguļojas Izraēlas valsts pozitīvajā likumdošanā. Tādējādi Izraēlas valstiskais Jūdaisms nepārprotami atspoguļojas likumos, kaut gan nevienā likumā Jūdaisms nav pasludināts par valsts reliģiju, lai ar jūdaisma izcelšanu pār pārējām reliģijām nerastos antidemokrātiska reliģiska diskriminācija. Tāpēc Izraēlu grūti ierindot kādā no valsts un baznīcas attiecību modeļiem. Tās likumi neatspoguļo faktisko stāvokli likumdošanā. Realitātē ir valsts baznīca, bet likumdošanā - daļēja nošķiršana. Izraēlā valsts un privātās ebreju skolās nevar strādāt tādi skolotāji, kas nav ortodoksālie jūdaisti. Arī skolotāju bērniem obligāti jābūt ortodoksālo ebreju ticībā. Izraēlas valsts apmaksā jūdaistu reliģiskās vadības (rabīnu un viņa ierēdņu) algas un izdevumus. Valsts budžets pilnībā sedz sinagogu, kapsētu un dažādu speciālu reliģisko kulta ēku rekonstrukciju, uzturēšanu un pat jaunu objektu celtniecību. No valsts budžeta tiek atbalstītas arī citu valstu ebreju diasporu kopienas. Paradoksāli, bet Izraēlā tāpat tiek atbalstīti arī musulmaņi. Vairāk nekā 300 islama garīdzniekiem algas tiek maksātas no valsts kases. Valsts finansē musulmaņu mošeju, kapsētu uzturēšanas izdevumus un dažādas citas reliģiskās vajadzības.

No dibināšanas brīža savu jurisdikciju pār Izraēlas pilsoņiem veic Izraēlas Rabīnu tiesa. Rabīnu tiesas kompetencē pašlaik ir tikai reliģisko kopienu locekļu laulību lietas (šķiršanās un laulāšanās jautājumi), kaut gan dažreiz šīs tiesas praksē veiksmīgi konkurē ar civilajām tiesām. Lai gan Izraēla ir jūdaistu valsts, Izraēlas musulmaņu kopienas reliģiskajām tiesām arī ir piešķirtas šādas tiesības. Daudzās musulmaņu valstīs reliģiskajām tiesām nav nekādas varas, tāpēc Izraēlas valstī musulmaņu garīgo tiesu pielīdzināšana Rabīnu tiesai ir apbrīnas cienīga.

Izraēlas 1977. gada Krimināllikumā ir nodaļa, kurā noteiktas dažādas sankcijas par reliģijas zaimošanu. Lielā mērā tas ir saistīts ar Jeruzalemes daudzajām svētvietām. Jeruzaleme ir visu kristīgo reliģiju un musulmaņu reliģiju Svētā Zeme. Saistībā ar Krimināllikuma normām Izraēlā ir jāskata likums par Svētās Zemes svētvietu aizsardzību. Par kulta celtnu bojāšanu, apgānīšanu un reliģisku ceremoniju traucēšanu var sodīt ar brīvības atņemšanu pat līdz trim gadiem.

Baznīcas un valsts formālās nošķiršanas grupā ierindojama ir arī Latvijas Republika. Saskaņā ar Latvijas Konstitūcijas 99. pantu baznīca ir atdalīta no valsts. Tomēr, ja runājam par galvenajiem nosacījumiem, kam jābūt, lai pastāvētu baznīcas atdalītība no valsts, Latvijā no tiem nepastāv neviens. Jaunai valstij šāda situācija ir attaisnojama, jo, lai sabalansētu teoriju ar praksi, ir nepieciešams laiks un attiecīgajai sociālai videi piemērotas tiesību normas. Latvijas prakse bieži ir pretrunā

ar Konstitūcijas 99. pantā deklarētajiem principiem par baznīcas atdalītību no valsts. Var minēt vairākus piemērus, kas liecina par prakses atšķirību no konstitucionālajā normā noteiktā principa:¹⁷

- ir gadījumi, kad pašvaldība, reliģiski publiska pasākuma rīkošanai, rakstiski norāda vienai reliģiskai organizācijai vērsties pie citas (tradicionālas) reliģiskās organizācijas vadības, lai no pēdējās saņemtu atļauju rīkot publisku pasākumu;
- Tieslietu ministrijas izveidotās Tradicionālo reliģisko konfesiju padomes sastāvs ir valsts izvēlēts, tādēļ valsts un baznīcas šķirtības apstākļos dažas konfesijas tiek nostādītas augstākā statusā nekā pārējās konfesijas;
- vienā konfesijā var tikt reģistrēta tikai viena reliģiska savienība, lai gan vairākās konfesijās ir pat vairāki neregistrēti centri, kas cīnās, lai "Reliģisko organizāciju likumā" tiktu noteikta iespēja reģistrēt konfesijā neierobežotu daudzumu reliģisku centru;
- valsts dažām konfesijām ir deleģējusi tiesības uz laulības reģistrāciju. Baznīcas amatpersonas (garīdznieki) pilda valsts ierēdņu uzdevumu, bet nav nodrošinātas ar valsts atalgojumu un sociālajām garantijām;
- lai arī objektīvu iemeslu dēļ pastāv jauno reliģisko kustību pārreģistrācijas sistēma, tā faktiski nesniedz likumdevēja gaidīto rezultātu, jo kā *jaunās reliģijas* tiek reģistrētas arī tādas pasaules reliģijas kā musulmaņi vai budisti.

Nodaļu noslēgšu ar gandrīz astoņdesmit gadus senu lunu, kas aktualitāti nav zaudējusi vēl šodien. To ir teicis Latvijas Saeimas deputāts F. Cielēns, un tā atklāj dziļu teorētisko bāzi: "Šodien mēs izšķirsimies par to, vai Latvija pieder pie jaunlaiku valstīm, jeb vai viņa atslīgs atpakaļ par 100 gadiem pie valstīm, kas politiskā ziņā vēl stipri līdzinās viduslaiku valstīm. Viduslaiku valsts raksturojas ar to, ka viņā valda baznīca, bet jaunlaiku valsts raksturojas ar to, ka viņā valda laicīgā valsts vara. Šīm divi varām, neatkarīgi no liberālisma, demokrātisma, sociālisma, komunisma un lielniecisma, savā starpā cīnoties laicīgā vara pakāpeniski vispirms atsvabinājās no garīgās varas aizbildniecības un pēc tam kļuva par noteicēju tanī valstī, kurā viņa valda. Šis process velkas no XVI gadsimta visā Eiropā un pakāpeniski nonāk pie tā, ka laicīgā vara ir ieguvusi suverenitāti par visiem institūtiem, par visiem privātiem un publiski tiesiskiem institūtiem uz visas teritorijas. Jūs, kungi, tagad gribat pasludināt ar šo lēmumu, ka pretēji mūsu valsts 7 gadu attīstībai Latvijā blakus valsts institūtiem būs citi institūti, kuriem piekritīs valstiskas un valsts funkcijas. Šie institūti tad nu tiks pārvaldīti gan no Romas, gan Konstantinopoles, gan Mekas un varbūt arī no Palestīnas. Tāpēc man liekas, kungi, ka šī doktrīna vispār nav pieņemama Latvijas valstij kā jaunlaiku valstij, kura dibinājās uz principiem, kas atzīti visā Vakarēiropā jau priekš 50 un vairākiem gadu desmitiem".¹⁸

- ¹ *Religious Human Rights in Global Perspective*/Ed. by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr./ Printed in the Neitherland // Published by Kluwer Law International. - 1996. - P. 17.
- ² *Balodis V.* Valsts un baznīcas kopība // *Jurists*. - 1938. - nr. 3/4-
- ³ *Makvilkins R.* Kristieši un sabiedrība. - R.: AMNIS, 1998. - 17.lpp.
- ⁴ *Bloomquist K.* Christian Faith and U. S. Political Life Today ELCA, 1995. - P.2.
- ⁴ *Dunn Ch.W.* Constitutional Democracy in America. Glenview, Illinois, Foresman and Company, 1987. - P.392.-393.
- Religious Human Rights in Global Perspective*/ Ed. by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr./ Printed in the Neitherland // Published by Kluwer Law International. - 1996. - P.20.-21.
- ⁷ *Blum N.* Die Gedanken Gewissens und Religionsfreiheit nach Artikel 9. der europaischen Menschen Rechts Konzeption. - Berlin, 1990. - \$.56.
- ⁵ Spanish Legislation on Religious Affairs/ Ministerio de Justicia // Centro de publicaciones Ed. by Alberto de la Hera and Rosa Maria Martinez de Codes. - Madrid, 1998. - P.15.
- ⁹ *Cipeliuss R.* Vispārējā mācība par valsti. - R.: AGV, 1998. - 163-164.lpp.
- ¹⁰ *Religious Human Rights in Global Perspective*/ Ed. by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr./ Printed in the Neitherland /7 Publihed by Kluwer Law International, 1996. - P.32.
- "Turpat, 26.lpp.
- ¹² Union with Scotland Act, 5 Ann, c.8 (1706).
- *•The Riksdag Act //Constitutional documents of Sweden/ Published by the Swedish Riksdag. - Stockholm, 1990. - P. 38.
- ^u *R u Metropolitan Stipendiary Magistrate, ex parte Schoudhwy*, (1991) 1 All ER 306.
- [^] *Religious Tin man Rights in Global Perspective*/ Ed. by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr./ Printed in the Neitherland /7 Published by Kluwer Law International. - 1996. - P.218.
- ^{k>} История еврейского народа. Геширим Иерусалим 5761 - Мосты культуры. - М., 2001. - С.579.
- ¹⁷ *Balodis R.* Valsts un Baznīcas attiecības: teorija un Latvijas valsts pieredze (promocijas darba kopsavilkums). Reliģijas Brīvības Asociācija un Latvijas Universitātes Juridiskās Fakultātes Valststiesību zinātņu katedra. - R.: Mantojums, 2001. - 19.lpp.
- ¹⁸ 1928. g. 21. februāra LR II Saeimas VIII sesijas 15. sēdes stenogramma, 566.lpp.

2.5- Slepenie dienesti un baznīca

Tu dzīvo faktiski līdz galam neizprotama pasaulē, tomēr ir tik liels kārdinājums sasprindzināties, lai to kaut kā varētu racionālizēt. Jo ir grūti sadzīvot, ja, piemēram, sajūsto un saprasto nav iespējams formulēt vārdos. Ejot dzelžaini intelektuālo ceļu, tik viegli var nonākt strupceļā. Apzinoties, ka neko no patiešām būtiskā un īsti lielā nespējam izsacīt vārdos, līdz ar to precīzi pateikt otram. Mēs allaž rīkojamies tikai ar priekšrakstiem, nevis ar parādībām pašām, Mūsu priekšraksti vienmēr ir mazāki par pa radībām pašām.

J. Rubenis

Par šādam tēmām parasti nerunā jeb cenšas izvairīties no sarunām. Par to, ka savā grāmatā "Valsts un Baznīca" tiku pieminējis Krievijas slepeno dienestu ietekmi uz pareizticīgo un citām baznīcām, esmu saņēmis pārmetumus no augsti stāvošām baznīcas autoritātēm. Pārmetumu pamatā bija apgalvojums, ka tie ir nepamatoti izdomājumi. Neņemot apgalvot, kas jau ir pārtapis par totalitārās sistēmas mītu, jo vēl joprojām ir daudz pagātnes liecinieku, kas atklāti nevēlas runāt par pieredzēto komunistu režīmu laikā. Tomēr esmu pārliecināts, ka, ja cilvēks ir dzīvojis PSRS režīma laikā vai kaut nedaudz pētījis vēsturi par komunistu valdīšanas metodēm, tad viņam nebūs ne mazāko šaubu par PSRS Valsts Drošības Komitejas (VDK) aktivitātēm ticīgo un, īpaši, ticības izplatītāja - kristīgās baznīcas vidū. Patiesībā komunisti fiziski nīdēja baznīcu un tās ļaudis, taču kādā savā attīstības stadijā sistēma saprata, ka tā pilnībā nespēs iznīcināt reliģiju un nolēma labāk ar to sadarboties, lai izspiegotu savus pilsoņus vai novērotu sistēmai nelojālos pavalstniekus. Komunisti ātri noreāģēja uz Rietumos proponēto reliģijas brīvību, kas nozīmēja iespēju izmantot baznīcu arī aukstā kara spiegu spēlēs. Savukārt, skaidrs, ka Rietumu pretizlūkošanas dienestiem, cenšoties veikt preventīvus pretpasākumus, nācās pretizlūkošanas darbā izmantot arī Rietumu garīdzniecību. Nav jābūt īpašam zinātājam, lai saprastu, ka pretizlūkošana no izlūkošanas (spiegošanas) atšķiras visai minimāli. Ja garīdznieks vienreiz ir saistījies ar slepenajiem dienestiem, tas nekad vairs nevarēs būt pilnībā drošs no šo "delikāto" dienestu uzmanības izrādīšanas. Tāpēc man nešķiet pārsteidzoši, ka mūsdienu Krievijas Komunistiskā partija pilnībā atbalsta Pareizticīgo Baznīcu. Pro-komunistiskie laikraksti "Padomju Krievija" (*Советская Россия*) un "Rītdiena" (*Завтра*) par Baznīcu raksta ar lielām simpātijām kā par neatņemamu krievu nācijas patriotisma sastāvdaļu. Turpretī par netradicionālajām, nepareizticīgajām (īpaši amerikāniskajām) reliģiskajām organizācijām minētie laikraksti raksta ar naidu.* Mani nepārsteidz bijušo VDK virsnieku darbošanās Latvijas Pareizticīgās Baznīcas īpašuma pārvaldītāju rindās, nemulsina arī bijušo komunistu režīma atbildīgo ateistu kļūšana par pārliecinātiem

* Dažas aptaujas liecina, ka komunistu līderi Genādiju Zjuganovu kā Krievijas prezidentu 1999. gadā redzēt gribēja 16% Krievijas iedzīvotāju, bet 18% pareizticīgo. Tā nav nejauša sakritība.

vecticībniekiem, kā arī vecticībnieku garīgā tēva Joanna Miroļubova nosaukšana par čekas ziņotāju. Jāsaka, ka pēc PSRS sistēmas sabrukšanas, neviens atbilstošā vecuma cilvēks nevar būt pilnīgi drošs par to, ka viņam neinkriminēs sadarbību ar VDK. Uz tā saucamajiem "čekas maisiem" paļauties var tikai nosacīti, jo esmu pārliecināts, ka VDK, kas bija viena no pasaules vēsturē izcilākajiem slepenajiem dienestiem, pirms atstāja šos "maius" vispārējai sabiedrības apskatei, gan izveidēja, gan falsificēja attiecīgās ziņas. Protams, runājot par J. Miroļubovam veltītiem pārmetumiem, šķiet, ka tie varētu būt patiesi tai ziņā, ka PSRS baznīcas cilvēkus "tāpat vien" uz ārvalstīm neizlaida...

Pašreiz Krievijas likumi liedz valsts specdienestiem un drošībasargājošām iestādēm iejaukties reliģisko organizāciju darbībā. Federālajam Drošības Dienestam (ФСБ) aizliegts konfidenci arī izmantot likumīgi reģistrēto reliģisko organizāciju garīdzniekus vai to pilnvarotas personas sadarbībai uz līguma pamata. Valsts iekšējās izlūkošanas orgāniem aizliegts darboties organizācijā ar mērķi iespaidot šo organizāciju darbību. Orgāniem, kas veic operatīvo izmeklēšanas un izziņas darbu, aizliegts slepeni piedalīties organizācijas darbībā ar mērķi iespaidot šo organizācijas darbības raksturu. Arī privātajiem detektīviem aizliegts ievākt ziņas, kas saistītas ar personas reliģisko pārliecību.¹

Amerikas Savienoto Valstu 1977. gada valdības direktīva aizliedz ASV Centrālās Izlūkošanas Pārvaldei (CIP) rekrutēt jebkura veida garīdzniekus (vienalga, ordinētus vai nē) ar nolūku izmantot tos sava darba veikšanai. Minētais attiecas arī uz misionāriem.²

ASV Davsona Baznīcas - Valsts Pētnieciskā Institūta filozofijas doktors Nikolas K. Gvosdevs* ir pētījis garīdznieku iesaistīšanu speciālo dienestu darbā. Publikācijā "Spiegošana un garīdzniecība"³ viņš min vairākus, tikai uz pierādījumiem vien balstītus, piemērus. Pamatā tie ir saistīti ar CIP darbību. Daži gadījumi ir saistīti arī ar bijušo PSRS Valsts Drošības Komiteju (VDK). ASV baznīcu tiesību eksperts N. Gvosdevs uzskata, ka aukstā kara laikā abi slepenie dienesti savās operācijās ir izmantojuši garīdzniecību. FJKsperts uzskata, ka tas jāsaista ar ikvienā civilizētā sabiedrībā izplatīto stereotipu - sabiedrības locekļu uzticēšanos garīdzniecībai kā kastai. Pēc pētnieka domām, garīdznieki slepenajiem dienestiem ir ļoti izdevīgas personas, jo tie vienmēr tiekas ar svarīgām personām, to pārvietošanās bieži vien ir mazāk ierobežota un tai tiek veltīta mazāka uzmanība. Var secināt, ka mācītāja amats ir labs "aizsargs" spiegošanas aktivitātēm, jo saistās ar ceļošanu, kas sekmē vajadzīgās informācijas ievākšanu.⁴ N. Gvosdevs to pamato ar tipisku piemēru.⁵ Pēc Otrā pasaules kara, saasinoties attiecībām starp bijušajiem sabiedrotajiem, lēnām sāka veidoties "aukstā kara" stāvoklis. Uz šī fona 1947. gadā divi ungāru "garīdznieki" ceļoja pa Amerikas Savienotajām Valstīm un sludināja Rietumu

* Krieviskais uzvārds nav nejaušība. Patiešām Nikolas Gvosdevs ir otrās paaudzes krievu amerikānis, kura krieviskais vārds un uzvārds Nikolajs Gvosdevs ir amerikāniskots. Viņš runā arī krieviski. Es ar viņu iepazinos 2001. gada pavasarī Ukrainā, piedaloties amerikāņu konferencē "Par reliģijas brīvību Austrumeiropā".

2001. gada 21. jūnijs. Viņa Svētība Tibetas XIV Dalailama ar latviešu Jāņu vaiņagu galvā. Dalailamu var uzskatīt par "galveno budistu", kas pasaules acīs pārstāv 300 miljonus budistu. FOTO Arnolds Vende

un Austrumu baznīcu ekumenisko sadarbību. Kā vēlāk atklājās, abi bija PSRS VDK aģenti, kas izmantoja divu koncentrācijas nometnēs nogalināto pareizticīgo garīdznieku pasēs un leģendas. Lai kļiedētu šaubas par iepriekšējā gadījuma nejaušo saistību ar VDK, N. Gvosdevs norāda uz to, ka 1946. gadā par Krievijas Pareizticīgās Baznīcas bīskapu tika iecelts VDK aģents. Pētnieks pārliecinoši runā par to, ka VDK pati ir norādījusi uz to, ka tā ar pareizticīgo garīdznieku starpniecību ietekmēja Pasaules Baznīcas Padomi (*World Council of Churches*), lai mazinātu kritiku pret PSRS.⁶

Objektivitātei eksperts uzrāda arī CIP veikumu. Otrā pasaules kara laikā CIP izmantoja Romas katoļu garīdznieku (Ņujorkas arhibīskapu), jo viņš brīvi varēja ierasties Vatikānā un būt tur, kur fašistiskās clūces Musolinī laikā Itālijā netika ielaisti ienaidnieka (Amerikas) diplomāti un pārstāvji.⁷ Pēc kara CIP daudz sadarbojās ar Romas katoļu Baznīcu Itālijā, lai novērstu komunistu nākšanu pie varas. ASV šim mērķim Vatikāna kontā ir pārskaitījusi daudz finansiālo līdzekļu. Pēc ASV organizācijas "Amerikāņu Valsts un Baznīcas atdalīšanas Savienība" žurnālā "Valsts un Baznīca" 1998. gada decembrī publicētajiem datiem,⁸ Tibetas politiskais un garīgais līderis Dalailama pagājušā gadsimta sešdesmitajos gados ir saņēmis vairākus miljonus ASV dolāru no *U. S. Central Intelligence Agency* Jēb latviešu valodā Centrālās Izlūkošanas Pārvaldes fondiem. Tā bija daļa no ASV "aukstā kara" aktivitātēm pret Ķīnu. Kā atzīmē jau minētais žurnāls, vienlaicīgi tika finansēti arī Tibetas partizāņu karš pret Ķīnu un militārās apmācības.

Jau pieminētais ASV krievu izcelsmes amerikānis savos pētījumos atzīmē, ka slepenie dienesti ir izmantojuši reliģiskās organizācijas arī kā kurjerus vai pastniekus, transportējot pāri robežām konfidencialas ziņas un slepenu informāciju. Kā piemēru N. Gvosdevs norāda 1980. gada notikumus, kad CIP ar Romas katoļu Baznīcas fondu starpniecību papildināja Solidaritātes fondus.⁹ Vispārzināms fakts, ka slepenie dienesti, īpaši komunisti, baznīcas ir izmantojuši kā konspiratīvās tikšanās vietas, bet nez vai daudzi ir dzirdējuši, ka pēc Otrā pasaules kara Amerikas Savienoto Valstu īpašie dienesti ir izmantojuši baznīcu telpas kā īslaicīgas kara noziedznieku* konspiratīvas slēptuves.¹⁰ Gvosdevs atzīst, ka CIP spiegošanā Ķīnā ir iesaistījusi katoļu garīdzniekus, kas ķīniešiem radīja paranoistisku ilūziju,

* ASV dažus nacistus, ņemot vērā viņu antikomunistisko noskaņojumu un sevišķās zināšanas, aizsūtīja uz Ameriku, kur nomainīja viņu personas dokumentus un dažkārt pat ārējo izskatu. Ievērojot to, ka pat armijas bāzēs nebija īsti droši, CIP uz laiku izmantoja uzticamu garīdznieku klosterus un slimnīcas.

ka pilnīgi visi katoļu garīdznieki ir spiegi. Rezultātā Ķīnā Romas katoļu Baznīca pat tika aizliegta un katoļu misionāri noslepkavoti. Jāatzīst, ka CIP garīdznieku, miera spēku un žurnālistu izmantošanu savā darbā īpaši nav slēpusi."

Beidzot iztīrāt N. Gvosdeva atklājumus, jāsaprot, ka viņš raksta kā krievu VDK pēctecis. Federālās Drošības Dienests mormoņus jeb piederīgos pie Pēdējo Dienu Svēto Baznīcas uzskata par ASV slepeno dienestu izpalīgiem. Gvosdevs šo pārliecību nedz noliedz, nedz apstiprina, rakstot, ka tas nebūtu nekāds brīnums, jo mormoņi lielā skaitā tiek uzņemti CLP sakarā ar viņu pieredzi pasaules apceļošanā un svešvalodu zināšanām. Protams, paši mormoņi šai dienestā stājas acīmredzot ne tikai subjektīvu motīvu vadīti, bet arī baznīcas atbalstīti ar mērķi stiprināt savas reliģijas pozīcijas ASV iekšienē, jo tieši šī baznīca ir cietusi no Federālās varas visvairāk, un tāpēc ir skaidrs, ka tā vēlas savus locekļus redzēt represīvos orgānos.¹

Visbeidzot viela pārdomām. Kā raksta saintologi savā brošūrā "Kāpēc muļķīgi karot pret saintoloģiju?", viņus regulāri vajājot spēcīgi, bet sekta esot iemācījusies aizstāvēties pret tiem un pat panākusi kāda Interpola darbinieka atbrīvošanu no darba, jo pierādījusi tā korumpētību citās lietās, kā arī nacistisko pagātni. Saintologi raksta, ka par to derētu zināt mūsu patriotiskajiem politiķiem, kas raižējas, par to, ka līdz ar saintoloģiskās baznīcas ienākšanu Krievijā iekļūst ar ārzemju "spēcīgiem ķēpasi".

¹ *Пчешницев А. В.* Свобода совести и злоупотребление свободой массовой информации. - М.: Институт религии и права, 1998. - С. 12.

² Mindy Belz "Missionary: possible". World (on-line edition) 11, no.15 (31 August 1996) at [http://www.worldniag.com/world/issue/8-31-96/lniarna\(ional-2\).asr](http://www.worldniag.com/world/issue/8-31-96/lniarna(ional-2).asr)

³ *Gvosdev K. N.* Espionage and the Ecclesia // Journal of Church and State Vol. 42. Autumn 2000 Numb. 4.

⁴ Turpat, 805.1pp.

⁵ Turpat, 803.1pp.

⁶ Turpat, 807.1pp.

⁷ *Codney J.* The American Pope: The Life and Times of Cardinal Spellman. - New York: Times Books, 1984. - P. 124.

⁸ *Dalai Lama* Received CIA Money During the 1960s, Paper Says/ Church&State Vol. 5, No 11 december, 1998. - P. 18.

⁹ *Gvosdev K. N.* Espionage and the Ecclesia // Journal of Church and State Vol. 42. Autumn 2000 Numb 4. - P.808.

¹⁰ Turpat, 809.1pp.

¹¹ 17 July 1996 hearing of the Senate Intelligence Committee/ Collected by a staffer for the Center for International policy, Washington, D. C, and posted on-line at <http://www.us.net/cip/senintl.htm>

¹² *Gvosdev K. N.* Espionage and the Ecclesia // Journal of Church and State Vol. 42. Autumn 2000 Numb 4. - P.812.

2.6. Eiropas aktualitāte: bēgļi un viņu reliģiska piederība

Vai esam gatavi iziet šķīstīšanos un atdzimšanu? Vai arī mēs esam gatavi paši ieprogrammēt šo devīzi— "Tēvzemei un Brīvībai"? Tā, lai tie nebūtu tikai tukši vārdi un vielā un nevietā lietoti saukli, bet gan kvēloši ideāli, kas dziļi ierakstīti sirdī, kas valda un apgardo ikkatru mūsu soli.

V. Vīķe-Freiberga¹

134 valstis ir parakstījušas Apvienoto Nāciju Organizācijas 1951. gada 28. jūlija Konvenciju par bēgļu statusu. Arī Latvija ir šo valstu skaitā.

Saskaņā ar ANO Konvenciju par bēgļi uzskatāma persona, kas, pirmkārt, atrodas ārpus savas valsts un, otrkārt, kurai pamatoti jābaidās no vajāšanas savā valstī sakarā ar viņas rasi, reliģisko piederību, piederību kādai sabiedriskai grupai, vai politisko uzskaitu dēļ. Pēc PSRS sabrukuma Latvija ir virzījusies pa izteikti demokrātisku attīstības ceļu. Tā ir uzņemta Eiropas Padomē un kļuvusi par ES asociēto locekli. Līdz ar to Latvija ir uzņēmusies arī daudzus pienākumus, kas ir obligāti visām ES valstīm. Latvijas reintegrācija Rietumu pasaulē nozīmē ne tikai attīstīto Rietumu valstu atbalstu, bet arī Latvijas valsts pienākumus attiecībā uz "brīvo pasauli". Viens no tiem ir cieņa pret reliģiju un reliģijas brīvības respektēšana. Šis pienākums, kas noteikts starptautiskajos dokumentos, kuriem Latvija ir pievienojusies kopš 1998. gada rudens līdz ar Satversmes 8. nodaļas pieņemšanu, ir kļuvis par Latvijas tiesību sistēmas konstitucionālo principu. Bez tam Latvijas valsts 1997. gada 19. jūnijā ir pieņēmusi likumu "Par patvēruma meklētājiem un bēgļiem Latvijas Republikā". Saskaņā ar šo likumu 1998. gada 20. janvārī izdoti Ministru kabineta noteikumi nr. 20 - "Noteikumi par patvēruma meklētāja personas dokumentu un tā izsniegšanas kārtību". Ar šo noteikumu stāšanos spēkā, Latvijā sāka darboties minētais likums. Saskaņā ar tā 4. pantu bēgļu lietas izskata Iekšlietu ministrijas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes struktūrvienība Bēgļu lietu centrs. Radīta arī institūcija, kas izskata sūdzības par Bēgļu lietu centra darbu. Tā ir Bēgļu lietu apelācijas padome. Bēgļu pašlaik Latvijā vēl nav daudz, jo viņi cenšas nokļūt sociāli labāk situētās valstīs. Kā raksta Beļģijas premjerministrs Gijs Ferholstats, tad "ir vesela cilvēku armija bez dzimtenes, kas klejo gar Eiropas un Ziemeļamerikas robežām un apbrīno pārtikušās sabiedrības skatlogus. Tie ir bēgļi un nelegālo ieceļotāji miljoni, kas kā bezdzimtenes pāriji dzīvo pavisam nožēlojamos apstākļos cerībā kaut ko saņemt no Rietumu bagātības."² Bēgļu jautājums cieši savijies ar etnopolitiku un pamatnācijas izdzīvošanu.³

Tomēr, problēma mūs neskar tikai pagaidām. Līdz ar mūsu sengaidīto Latvijas ekonomisko uzplaukumu neizbēgami pieaugs arī bēgļu skaits. ANO 1951. gada 28. jūlija Konvencijā par bēgļu statusu noteikts, ka to parakstījušai valstij (tātad arī Latvijai) savā teritorijā bēgļiem jāpiešķir vismaz tikpat labvēlīga atļauja piekopt viņu reliģiju kā vietējiem iedzīvotājiem, kā arī tiesības iegūt reliģisko izglītību viņu

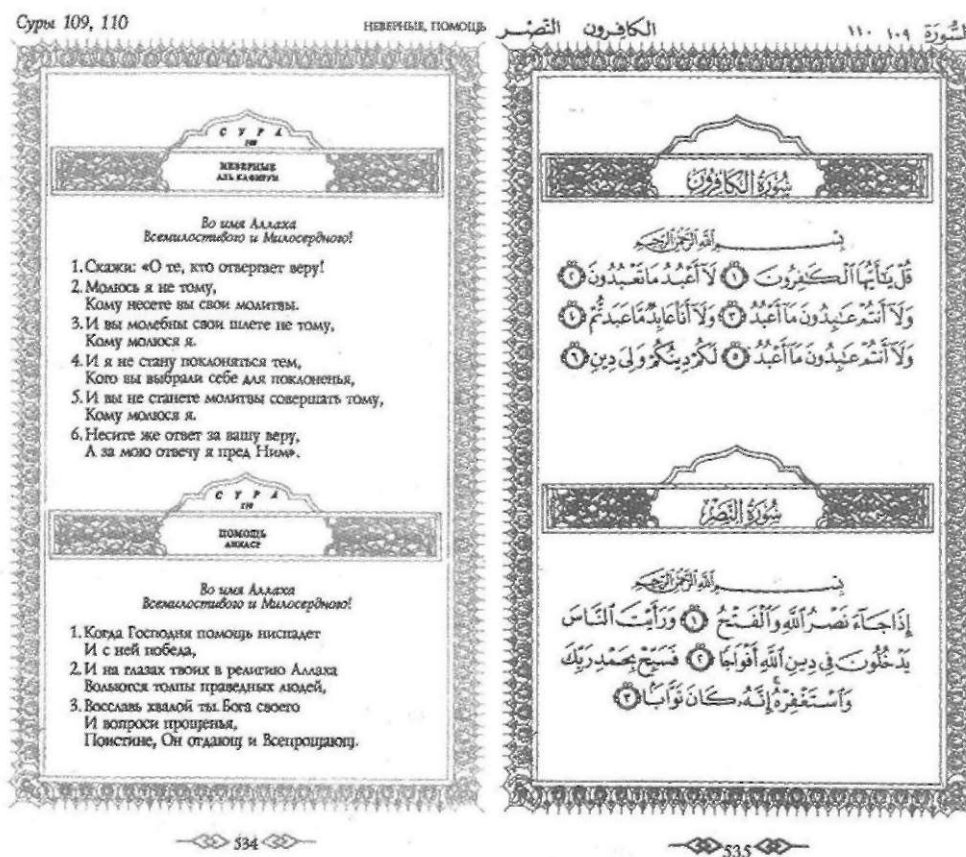
bērniem. Tas maina arī valsts un baznīcas attiecības, un, galu galā, - arī pašu politisko jēdzienu - nācija.* Savukārt, tas ietekmē pašu jēdzienu - valsts, kuru, kā zināms, veido šādas pazīmes:

- 1) nācija, kas, veidojot valsti, realizē savas tiesības uz to politisko pašnoteikšanos;
- 2) kopēja teritorija, ar kuru vēsturiski saistīta nācija kā pašnoteikšanās tiesību subjekts;
- 3) valstiskuma institucionalitāte - valsts ir institūcija, kas radīta, lai nodrošinātu cilvēku brīvu kopēju politisku, ekonomisku un garīgu esamību;¹ Tā jau pašlaik ir viena no mūsdienu tolerantās Eiropas "nekad nepārejošajām galvassāpēm". Nākotnē tā būs arī mūsu problēma.

Reliģijai ir cieša saistība ar etnosu. Rietumu pasaule nav nošķirama no kristietības, arābu valstu iedzīvotāju pamatsastāvs ir musulmaņi, aziātu tautu reliģija ir budisms un hinduisms. Atcerēsimies, ka jau 1938. gada statistika liecināja par musulmaņu lielo īpatsvaru Āfrikas kontinentā - no 130 miljoniem Āfrikas iedzīvotāju 70 miljoni bija musulmaņi.

Indijā no 980 miljoniem iedzīvotāju 2,4% ir kristieši, 82% hinduisti, 12% musulmaņi (2000. gada dati). Saprotams, ka līdz ar bēgļiem, ko uzņem valsts, mītnes zemē ienāk arī viņu reliģija, jo Rietumu standarta valsts nav tiesīga šķirot bēgļus pēc to reliģiskās piederības. Tieši tāpēc savulaik dažās valstīs līdz ar bēgļiem no Dienvidrietumāzijas (Tibeta, Vjetnama) budistu skaits pieauga līdz sākotnēji dominējošo protestantu skaitam. Līdzīgā veidā - ar bēgļu ienākšanu no Irānas - Rietumeiropas valstīs strauji pieaudzis bahaistu skaits. Hinduisms ienāk līdz ar bēgļiem no Šrilankas, bet pareizticība kopā ar bēgļiem no Austrumeiropas. Pašlaik Eiropas etnisko lietu speciālisti par lielāko Eiropas nacionālo problēmu uzskata "islama problēmu". Šī reliģija ir jo cieši saistīta ar mūsdienu politiku un konkrēti ar iespējam integrēties Eiropā. Pat liberālās islamiskās Turcijas pievienošanās ES ir problemātiska, jo tās monoteokrātiskais valsts iekārtas modelis, t. i., islams, nebūt nav demokrātija, kas atbilstu Rietumu valstīs valdošajiem principiem. Vispārējā tolerance kļūst neiespējama, jo to izraisa pamatprincips - "ja esi kļuvis par musulmani, tev nav tiesību mainīt ticību", kas neizbēgami konfrontē ar Rietumu reliģijas brīvības principu - "katram ir tiesības ticēt, kam vēlas un kā vēlas, kā arī mainīt savu reliģisko pārliecību".

* Nācija ir vēsturiski izveidojusies stabila cilvēku kopība, kas radusies pamatojoties uz kopīgu valodu, teritoriju, ekonomisko dzīvi un psihisko struktūru, kura izpaužas nacionālās kultūras kopībā. Tikai visu šo pazīmju kopums dod iespēju vienu vai otru cilvēku kopību saukt par nāciju. Nācija ir ne tikai bioloģiska, bet arī sociāla kopība, atšķirībā no rases, kuras pamatā ir vienīgi bioloģiskā pazīme (*Volk, Nation und Demokratie.- Amsterdam, 1992. - S. 3--5*). To labi parādīja Dienvidslāvijas notikumi. Nācija ir savstarpējas solidaritātes vienots politisks organisms, ar savas identitātes un nacionālās ideoloģijas argumentāciju, kā arī ar savu gatavību ziedot dzīvību par savu pastāvēšanu. Nācija ir dominējošais valsts iedzīvotāju etnoss, kas pakļauj sev citas iedzīvotāju grupas, uzņemas atbildību par valsti un ir tiesīgs pieprasīt no minoritātēm lojalitāti.

Krievijā izdotā Korāna atvērumis, vienā pusē krievu valodā, otrā tas pats arābiski (Koran/перевод смыслов и комментарии Валерии Пороховой 1992. Мухаммед Шейх Сауд Аль Роуид)

Islama reliģijas iefiltrēšanās Rietumu pasaulē liecina par pakāpenisku etnosu un rasu sajaukšanos - ne tikai caur jauktajām laulībām, bet arī ar ticības nomaiņu. Ja rietumnieki pieļauj reliģijas maiņu kristietim, tad arābi cilvēkam, kas no kristietības pārgājis islamticībā un vēlreiz grib mainīt reliģisko piederību, var piespriest pat nāvessodu.

Etnoss izrādās daudz vairāk saistīts ar kādu noteiktu reliģiju, nekā to grib atzīt modernā pasaule. Vispārzināms fakts ir ASV melnādaino iedzīvotāju masveidīgā pievēršanās islamam. Ir taisnība, ka Amerikā islamam tiek piesaistīti tie sabiedrības slāņi, kas pēc savas senās izcelsmes nav kristieši, taču tādā gadījumā tas ir vēl viens arguments par labu etnosa saistībai ar konkrētu reliģiju un pretarguments tiem, kas saista reliģijas izplatību noteiktā tautā tikai ar telpisko un teritoriālo faktoru.

Un tā islama reliģija pakāpeniski, ar ekonomiskās migrācijas un bēgļu starpniecību kļūst par mūsdienu Eiropas ikdienas neatņemamu sastāvdaļu. Apskatīsim šo

BAZNĪCU TIESĪBAS. 2. nodala

procesu sīkāk. 1995. gadā palīdzību jeb patvērumu ārvalstīs meklēja aptuveni 27 miljoni bēgļu. Kā liecina statistika, tad 1997. gadā no 22 miljoniem bēgļu, kas ieradās Eiropā, 2 673 000 bija no Afganistānas, 778 000 - no Libērijas, 673 000 - no Irākas, 467 000 - no Sudānas un vēl tūkstošiem daudzu citu valstu pilsoņu. Kā liecina šie skaitļi, bēgļi nāk lielākoties no musulmaņu valstīm. Tas arī ir galvenais Eiropas satraukuma cēlonis, ko var apzīmēt ar nosaukumu "islama problēmas". Kaut arī lielākā daļa no islamticīgiem ir "ekonomiskie bēgļi" (personas, kas savu valsti ir pametušas slikto dzīves apstākļu dēļ), nonākuši savā mītnes vietā, Eiropā, viņi kļūst par reliģisku un nacionālu kopienu locekļiem.

Cik liela procentuāli ir musulmaņu līdztāne Eiropas sākotnēji kristīgajās valstīs?

Portugālē pašlaik dzīvo 5000 musulmaņu, kas ieceļojuši galvenokārt no Gvinejas un Mozambikas.

Lielbritānijas Apvienotajā Karalistē dzīvo 1 000 000 musulmaņu imigrantu. (Salīdzinājumam: sikhu kopienu pārstāvji ir 400 000, jūdaišu - 300 000, budistu - 120 000, bahajiešu un zaratustriešu - 6000.)

Vācijā dzīvo 1,8 miljonu musulmaņu, no kuriem 75% ir turki.

Spānijā 31% imigrantu ir musulmaņi no Ziemeļāfrikas un Pakistānas.

Itālijā no 900 000 imigrantu viena trešā daļa ir musulmaņi, viena trešdaļa - katoļi. Atlikušās trešdaļas viena piektā daļa ir citu konfesiju kristieši.

Francijā dzīvo četri miljoni musulmaņu. (Salīdzinājumam: budistu šajā valstī ir tikai 30 000.)

Beļģijā 250 000 iedzīvotāju ir musulmaņi, bet, piemēram, ortodoksi tikai 40 000.

Austrijā 1991. gadā dzīvoja 158 776 musulmaņu, kas tur bija ieceļojuši pēc Otrā pasaules kara.

Zviedrijā dzīvo 60 000 musulmaņu.

Norvēģijā, kur valsts reliģija ir luterānisms, dzīvo 22 000 musulmaņu imigrantu, 4000 - budistu, 1500 - ortodoksu, 1400 - sikhu, 1000 - hindusu, 600 - bahaiešu, 32 000 - Romas katoļu, no kuriem vairākums ir imigranti no Filipīnām un Rietumāzijas.

Šveicē 1990. gadā dzīvoja 1 245 432 ārzemnieku, no kuriem 59% bija Romas katoļi, 12% - musulmaņi, 7% - protestanti, 5% - ortodoksi.

Nīderlandē dzīvo 500 000 musulmaņu, 100 000 - Romas katoļu, 75 000 - hinduistu.

Polijā 90% iedzīvotāju ir Romas katoļi, 1 miljons - poļu ortodoksi, 100 000 - luterāņi, 120 000 - jehovieši, 30 000 - pentakosti, 8 000 - Armēņu Baznīcai piederīgie, 5000 - musulmaņi, 5000 - reformatori, 5000 - baptisti un 5000 - metodisti.

Zviedrijā Romas katoļu ir 148 000, ortodoksu - 97 000, serbu ortodoksu - 26 000, sīriešu ortodoksu - 26 000, Maķedonijas ortodoksu - 7000, bet pārējo ortodoksu, kas pieder citām apvienībām, - 21 000. Latviešu un igauņu luterāņu Zviedrijā ir ap 16 000. (Šajā uzskaitījumā nav iekļauti nesenie bosniešu imigranti.)⁵

Reliģisku bēgļu Latvijā pagaidām vēl nav, taču, ņemot vērā, ka vairums bēgļu ir no islama zemēm, sagaidāms, ka "islama jautājums" arī Latvijā diezgan drīz kļūs aktuāls. Tāpēc ir vērts ielūkoties citu valstu pieredzē - gan pozitīvajā, gan - jo

sevišķi - negatīvajā. Šajā sakarā īpaši jāmin Lielbritānija, kur politiskās partijas, lai gūtu balsis parlamentā, nopietni pievērsušās minoritāšu elektorātam, kura lielāko daļu veido tieši islamticīgie. Pārējo iedzīvotāju gaipu politiskā orientācija ir jau daudz maz nostabilizējies, bet cīņa par islamticīgo balsīm bijušo imigrantu vidū, kas ieguvuši Anglijas pilsonību, vēl tikai sākas. Tiek mēģināts panākt vienošanos ar islamticīgo sabiedriskajām organizācijām par dažādiem jautājumiem, kas nozīmīgi musulmaņu kopienai. Mūsdienās Eiropā patiešām dzīvo spēcīgas musulmaņu kopienas, kas var tikt iedalītas pēc to izcelsmes. Visas šīs organizācijas apvienojušās lielākās apvienībās: *World Islamic Mission* (WIM) un *International Muslim Organisation* (IMO). Nīderlandē, piemēram, ir pat piecas turku musulmaņu apvienības.

Nav noslēpums, kā deputātu kandidāti var gūt piekritējus kādā iedzīvotāju grupā. Šai grupai tiek solītas visādas privilēģijas un atbalsts. Vai tā būs arī Latvijas nākotne - tas vēl ir jautājums, bet fakts, ka līdz ar bēgļu ieplūšanu Latvijā nenovēršami pieaugs musulmaņu kopiena, nav apšaubāms.

Daudzas Eiropas valstis savulaik, pieņemot bēgļus, cerēja, ka ar laiku šie bēgļi asimilēsies un ieplūdis pamatnācijā, pārņemot tās valodu, kultūru un tradīcijas un pamazām kļūs par "adoptētājvalsts" neatņemamu sastāvdaļu. Ja arī cerības uz iebraucēju asimilāciju pamatnācijā izrādījās stipri pārspīlētas, tad cerēt uz ieceļotāju godprātīgu integrāciju mītnes zemes sabiedrībā tomēr vajadzētu. Šādai cerībai noteikti ir zināms pamats, tomēr tieši reliģiju atšķirības var kļūt par nepārvaramu šķērslī, ar kuru nopietni jārēķinās. Ja kristīgie ieceļotāji parasti spēj bez konfliktiem iekļauties vietējā sabiedrībā, tad ar islamticīgajiem šāda nākotnes perspektīva liekas maz ticama. Kristietība, kas ir mūsdienu Rietumu kultūras pamats, pārsvarā pat atvieglo ieceļotāju godprātīgu integrāciju. Arī Jūdaisms vai budisms parasti tai nav šķērslis. Islamticība, kas nāk no ļoti atšķirīgas vides un pret citām kultūrām ir visai neiecietīga, principā nepieļauj bēgļu iespēju asimilēties. Tas tomēr nenozīmē, ka viss notiekošais ir pagalam bezcerīgs vai bīstams, tas nozīmē, ka "adoptētājvalstij" ar šo faktu nopietni jārēķinās. Zinot šo asimilācijas neiespējamību, valstis var izvairīties no konfliktiem, ja iepriekš samierinās ar faktu, ka līdz ar bēgļu ieplūdumu valstī nostiprināsies jauna reliģija, un drīz vien vajadzēs atļaut islama kulta celtņu (mošejas) būvniecību, kā arī rēķināties ar spēcīgu arābu nacionālo diasporu, kas dzīvos pēc islama reliģijas principiem. Lai lielā mērā izvairītos no reliģiskiem konfliktiem, vēlams, lai valsts informētu bēgļu garīgos līderus par savu nacionālo likumdošanu reliģijas jomā un tās īpatnībām, un, lai jau pašā sākumā reliģiskā grupa būtu informēta par savām tiesībām un pienākumiem mītnes valstī. Tas palīdzēs izvairīties no valsts un reliģiskās grupas konfliktiem, kas rodas no savstarpējas neizpratnes par realitāti. Turklāt jāatceras, ka bēgļi parasti ir "šoka stāvoklī": viņi ir zaudējuši etnisko dzimteni un sakarus ar ierasto vidi. Prasīt, lai viņi uzreiz izprastu "adoptētājvalsts" reliģisko un sociālo vidi, nav taisnīgi. Tātad tieši izglītošanas darbs ir primārais, kas jāveic, lai veidotos izpratne un uz tās balstīta tiesiska uzvedība. Vienlaikus par bēgļiem atbildīgajai valsts institūcijai jāparū-

pējas, lai pašvaldība, kurā bēgļi izvietoti, un attiecīgā iestāde, kuras pienākums ir būt par kontaktpersonu starp valsti un reliģiskajām organizācijām, būtu informēta par jauno reliģisko minoritāti.

Un tā mūsu dienās daudzi Eiropas valstu pilsoņi ir piederīgi islama reliģijai. Eiropā pašlaik dzīvo no septiņiem līdz piecpadsmit miljoniem musulmaņu.

Īsumā atgādināšu, ka musulmaņi Eiropā nokļuva kā viesstrādnieki pagājušā gadsimta 50. un 60. gados, bet radikāls to skaita pieaugums notika 70. gados, kad Eiropā jau bija beigusies nekvalificēto strādnieku uzņemšana, bet valsts pieļāva ģimeņu apvienošanos. Tieši šā procesa sekas bija ārkārtīgi lielais musulmaņu skaita pieaugums Eiropā.

Līdzīgs procesi notika arī ASV, tikai ar to atšķirību, ka Eiropas musulmaņu imigranti lielākoties nāca no zemnieku un strādnieku vides, bet ASV uzņēma tikai kvalificētus speciālistus.

Musulmaņu pieaugumu Eiropas valstīs veicinājusi arī irāņu revolūcija, Tuksneša karš, Albānijas notikumi un pilsoņu karš bijušajā Dienvidslāvijā. Šo dažādo notikumu radītās imigrantu plūsmas pēc izcelsmes ir atšķirīgas - daļa ieceļotāju nāk no Dienvidāzijas, citi no Ziemeļāfrikas vai Tuvajiem Austrumiem. Imigrantu vidū ir arī daudz eiropeiskas izcelsmes musulmaņu, piemēram, bosnieši, albāņi. Nereti musulmaņu kopienas tiek identificētas kā *turki* vai *kurdi*, taču tie var būt arī *alžīrieši* vai *berberī*, jo sevišķi Francijā. Tāpēc attiecībā uz musulmaņiem, tāpat kā uz kristiešiem, nekādā ziņā nevar piemērot rases stereotipu - "visi musulmaņi ir arābi".

Eiropas musulmaņi praktizē arī dažādus islama virzienus, kas savā starpā bieži vien konfrontē. Musulmaņu garīgie līderi, lielākoties, vienlaikus ir arī attiecīgo nacionālo minoritāšu kopienu vadītāji. Vispusīgi aplūkojot islama problēmu Eiropā, bieži vien nacionālās Eiropas valstīs, neraugoties uz vispārēju cilvēktiesību akceptu no sociālā aspekta, neoficiāli šķiro savus iedzīvotājus "savējos" un "svēšajos". Varbūt tieši tāpēc musulmaņi uzskata, ka pastāv kāda nerakstīta antiislamska politika, kas vērsta pret viņu izplatību. Eiropas valstu likumdošana, kas garantē reliģijas brīvību un aizliedz diskriminēt cilvēkus pēc viņu reliģiskās piederības, bieži vien realitātē izrādās fikcija, jo, lai arī valsts konstitūcija garantē šo principu ievērošanu, praktiski administratīvajā un institucionālajā līmenī attiecībā pret musulmaņiem šie principi nedarbojas. Labākais piemērs tam ir Salmana Rušdl grāmatas "Sātaniskās vārsmas" lieta Lielbritānijas Apvienotajā Karalistē. Lai gan Anglijā ir likums, kas nosaka sodu par reliģijas zaimošanu, tomēr, kad uz šo likumu atsaucās musulmaņi, viņiem tika atteikts. Tādējādi, musulmaņiem ir pamats uzskatīt, ka kristīgā Jēzus Kristus zaimošana ir aizliegta, bet Allana zaimošana var notikt nesodīti. Atgādināšu, ka S. Rušdl grāmatā pravieša Muhameda meitu vārdos tika sauktas palaistuves un prostitūtas.

Šāds iedalījums izriet no tipiska Eiropas cilvēka empīriskās domāšanas, jo Eiropas sabiedriskā iekārta nav atdalāma no kristīgajām vērtībām un cita kultūra (civilizācija) automātiski tiek uzlūkota kā svešzemju kultūra. No otras puses, notiek intensīva Eiropas valstu apvienošanās, un tas ir zināms priekšnoteikums,

lai, sajaucoties pašas Eiropas pamattautām, tīri organiski šajā procesā iekļautos arī dažādās Eiropas valstu musulmaņu kopienas. Tomēr atšķirībā no ASV, kur rasu, reliģiju un tautību sajaukums bija dabisks valsts izveidošanās pamats, Eiropā apvienošanās process notiek kopš seniem laikiem, patstāvīgām nacionālām valstīm cenšoties sasniegt vienotu federālu lielvalsti - Eiropas Savienību. Kaut lēnām, tomēr arī Eiropā ieceļojušie musulmaņi no "musulmaņiem Eiropā" pārtop par līdztiesīgiem Eiropas pilsoņiem - "Eiropas musulmaņiem".

Nobeigumā īsi par to, kas pašlaik šajā jomā notiek Latvijā. Iekšlietu ministrijas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Bēgļu lietu centrs, rēķinoties arī ar reliģiskiem bēgļiem, 1998. gada vasarā sāka sadarbību ar Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu pārvaldi. Nepieciešamības gadījumā ar pārvaldes starpniecību tiks nodibināts kontakts ar ārvalsts attiecīgo reliģisko konfesiju pārstāvjiem, lai iegūtu pareizu informāciju par bēgļi, kurš uzskata, ka viņi represēs savas reliģiskās pārliecības dēļ. Gribu piebilst, ka bijušie PSRS iedzīvotāji, kas dzīvoja Latvijā līdz neatkarības atgūšanai, par bēgļiem nav uzskatāmi.

Atcerēsimies, ka arī reliģiskos bēgļus, tāpat kā citus bēgļus, var izraidīt no valsts, ja tas nepieciešams valsts drošības un sabiedriskās kārtības apsvērumiem. Tie ir gadījumi, kad reliģiskā pārliecība valstī var tikt apturēta saskaņā ar vispārējiem cilvēktiesību principiem.

Latvijas valsts prezidente Vaira Vīķe-Freiberga ir teikusi: "Salīdzinājumā ar citām nācijām mēs varbūt esam skaitliski maza nācija un kontrolējam mazu teritoriju, bet tas nenozīmē, ka mums ir jābūt "maziem" savā garā. Būsim dedzīgām sirdīm, stingri un nelokāmi savā apņēmībā un mūsu kopīgajās vēlmēs."⁶

¹ Latvijas Vēstnesis. - 2001. - 25. jūn.

² *Fe)-bojštats G.* Beļģijas premjerministrs un Eiropas Savienības izpildprezidents. Antiglobalizācijas paradokss /7 Diena. - 2001. - 26. sept.

⁵ *Balodis R.* Valsts un Baznīca - R.: Nordik, 2001. - 275.lpp.

¹ Juridiski terminoloģiskā skaidrojošā vārdnīca. - R., 1998. - 122.lpp.

⁵ *Balodis R.* Par bēgļiem Eiropā, islamu Latvijā un brīvību // Latvijas Vēstnesis. - 1999. - 25. febr.

⁶ Ar kopīgu skatu mūsu valstīm jāraugās nākotnē /7 Latvijas Vēstnesis. - 2000. - 3- maijs - 20.lpp.

2.7. Darba attiecības un reliģiska pārliecība

Juridiska analīze nav pašmērķis. Juridiska analīze legitime spriedumu. To nevar aizstāt I ledz ar "objektīvaspatiesības" piesaukšanu, nedz ar apgalvojumiem pārlikuma neapstrīdāmo skaidrību, pilnību un nelokāmību. Pavirši, miglaini un nesaturīgi spriedumi rada aizdomas.

Z. Zīle^x

Baznīcas vara pēc savas formas ir statiska, bet valsts vara ir dinamiska. To pierāda tas, ka, neskatoties uz daudzajām valsts iekārtu un sistēmu nomaiņām, baznīcas iekšējās attiecības starp baznīcas amatpersonām un darbiniekiem ir palikušas nemainīgas. Valsts administrēšanas pamats ir tiesību akti, kuru realizāciju nodrošina valsts represīvais aparāts. Ja vēsturē bija laiks, kad baznīca savu varu nodrošināja ar valsts palīdzību, tad pašreiz baznīca savu varu var realizēt tikai ar ticību. Baznīcas pastāvēšanas pamats ir stingri reglamentēti kanoni vai reliģiskās dogmas, kas atzīst tikai augstākas autoritātes varu, ko reliģiskajās organizācijās pauž garīdznieki. Baznīca, kuras pamats ir ārpus cilvēka kompetences esošas dievišķīgas idejas, nepazīst demokrātiskas pārvaldes pamatprincipus un neatzīst kompromisus. Tā savā būtībā ir fanātiska un totalitāra. Reliģiskais fanātisms nepieļauj nekādu uzskatu savdabību vai atšķirīgu viedokli. Cilvēks var tikai pieņemt reliģiju, vai noraidīt to. Tie ir principi, kas nodrošināja Baznīcas saglabāšanos līdz mūsu dienām.

Bieži vien nepaklausība augstākstāvošo garīdznieku viedoklim nozīmēja nonākt konfrontācijā ar pašu reliģiju. Mūsu dienās, kad baznīca ir spiesta rēķināties ar demokrātijas principiem un pastāvošajām ekonomiskajām realitātēm, tā sāk darboties saskaņā ar demokrātiskiem noteikumiem, lai gan, kā jau teicu iepriekš, baznīcai ir grūti pieņemt nehierarhisku demokrātisku kārtību. Arī mūsdienās reliģiskās organizācijas amatpersonām, kas ir darba attiecības ar reliģisko organizāciju, savā privātajā dzīvē un arī attiecībās ārpus darba (baznīcas) ir jāievēro savas baznīcas likumi. Demokrātiskā valstī darba devējam nav tiesību jautāt par darbinieka ģimenes stāvokli. Darba devēja jautājums par to, kāpēc darbiniece ir izdarījusi abortu, ir iejaukšanās privātajā dzīvē, un jautājums ir nepieļaujams arī ētisku apsvērumu dēļ. Turpretī reliģiskajā organizācijā, piemēram, Romas katoļu Baznīcas draudzē, kur darbiniece vienlaikus ir arī ticīga katoliete, šāds jautājums no garīdznieka puses ir dabisks, jo visiem katoļiem ir jāievēro ticības normas, un aborti saskaņā ar šo reliģiju ir nepieļaujami un nosodāmi. Vēl vairāk, Romas katoļu Baznīcas *Codex juris canonici* 1398. kanons nosaka, ka jebkura persona, kas ir veikusi abortu, automātiski tiek ekskomunicēta no baznīcas. Ja darbinieci izslēdz no baznīcas, tad viņas darba turpināšana, piemēram, baznīcas lietvedes amatā, ir apšaubāma kaut vai no tāda aspekta, ka mūsdienu Rietumu valstu darba likumos pastāv norma par darba attiecību izbeigšanu sakarā ar "darba devēja uzticības zaudēšanu". Jautājums ir sarežģīts, un tāpēc arī nav brīnums, ka valsts, lai norobežotos no šādiem strīdiem attiecībā uz reliģiskām organizācijām, ir izlēmusi stingri

ievērot konstitucionālo principu *baznīca ir atdalīta no valsts*, atstājot reliģiskās organizācijas iekšējās darba attiecības pašas organizācijas ziņā. Ja reliģiskais faktors darba attiecībās ir saistīts ar kanoniem un to ievērošanu, uzskatu, ka valsts nav tiesīga šādus darba strīdus skatīt valsts tiesu iestādēs. Respektīvi, **tikko reliģiskas normas vai dogmas saistošais faktors parādās reliģiskās organizācijas darba attiecībās, valsts konstitucionāls pienākums ir ļaut reliģiskai organizācijai pašai risināt savas problēmas. Baznīcai ir jāļauj brīvība izvirzīt saviem locekļiem un amatpersonām tādas prasības, ko tā vēlas, protams, ievērojot vispārīgus principus, ka šīs prasības nevar būt pretrunā ar sabiedrisko kārtību, nedrīkst kaitēt cilvēku veselībai** utt. Tomēr nākas atzīt, ka *nebūt pretrunā* reliģiskā organizācijā nav tas pats, kas būt darba attiecībās sabiedriskā organizācijā. Tieši tāpēc arī grūti ir iedomāties reliģiskas organizācijas arodbiedrību.*

Vēsture liecina par laicīgās varas centieniem ietekmēt reliģisko organizāciju iekšējās darba attiecības. Viduslaiku karaļi ar politisku ietekmi un citādi centās atbalstīt sev vēlamos bīskapus, lai tie, kļūstot par baznīcu galvām, sekmīgāk varētu valdīt savā valstī. Krievijā Pēteris I veica pareizticīgās Baznīcas reformu, ticības vārdā cieta simtiem tūkstošu "raskoļņiku" (vecticībnieku). Ari komunistu režīms atļāu sludināt deva tikai režīmam lojāliem arhibīskapiem. Lielās franču revolūcijas laikā valdība aicināja² ikvienu garīdznieku zvēret valsts konstitūcijai, pie kam konstitūcijā bija noteikts, ka bīskapiem, prieteriem un ierēdņiem ir jābūt tautas vēlētiem. Zvēret pie šādiem nosacījumiem garīdzniekiem nozīmēja publiski atzīt to, kas ir preU'unā ar ticības kanoniem un nosaka citu kārtību. Lielākā daļa priesteru un gandrīz visi bīskapi atteicās dot šo jakobīņu pieprasīto zvērestu. Tas bija iemesls "tautas ienaidnieku" arestiem, ieslodzīšanai cietumos un mokošai spīdzināšanai.**

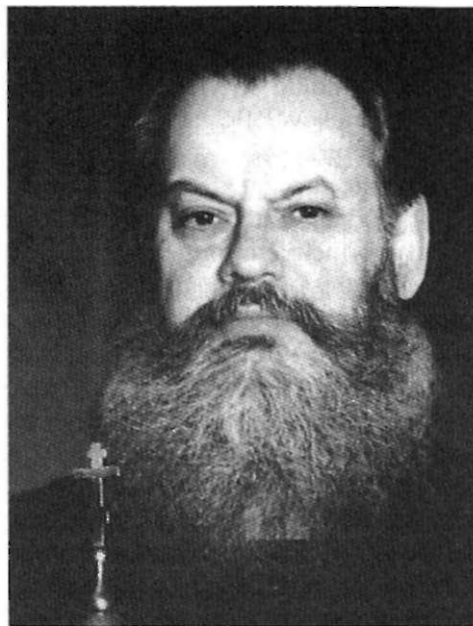
* Latvijas PSR Augstākā Padome 1990. gada 11. septembrī pieņēma likumu "Par reliģiskajām organizācijām", kas paredzēja valsts un baznīcas šķiršanu (2. pants) un noteica galvenos valsts un reliģisko organizāciju attiecību pamatus. Likums (9. pants) noteica, ka reliģiskajās organizācijās strādājošajiem darbiniekiem (arī garīgajam personālam) ir tādas pašas darba tiesības, kādas ir paredzētas valsts un sabiedrisko uzņēmumu, iestāžu, organizāciju strādniekiem un kalpotājiem. Atšķirībā no vēlāk apstiprinātiem tiesību aktiem, likums (2. pants) noteica, ka reliģisko organizāciju darbinieki un garīdznieki var būt esošo arodbiedrību biedri, kā arī ir tiesīgi izveidot savu arodbiedrību. Pašreiz likums "Par arodbiedrībām" neaizliedz reliģijas nozarē strādājošajiem veidot savas arodbiedrības, protams, ja valsts šādu arodbiedrību reģistrētu, varētu rasties nopietna problēma ar Latvijas Republikas Satversmes 99. panta ievērošanu, jo attiecīgās reliģiskās organizācijas arodbiedrība varētu pieprasīt no savas baznīcas piemaksas pie algas un samaksu par nostrādātām virsstundām, piemēram, par krusta gājienu kā ārpus darba laika aktivitāti. Tiesas, skatot šādus darba suidus, viennozīmīgi, nonāktu strupceļā vai visdrīzāk paziņotu, ka šis jautājums ir ārpus tās kompetences, jo arodbiedrību galvenais uzdevums ir aizsargāt strādājošo intereses, bet baznīcas iekšējo kanonu neievērošanas aplūkošana laicīgās iestādēs ir iejaukšanās reliģisko organizāciju iekšējās lietās un baznīcas atdalītības no valsts principa pārkāpšana.

** Varbūt, tieši tāpēc dažiem reliģijas pētniekiem nav pārlicības par demokrātijas patiesumu. Piemēram, Dž. E. Vīts uzskata, ka demokrātija trenē pilsoņus uzraudzīt pašiem sevi un tos, kas domā, ka ir brīvi, patiesībā kontrolē daudz prasmīgāk nekā tos, kas dzīvo policejiska režīma valstīs (*Džiris E. V., dēls. Postmodernie laiki. -R.-. Luterisma mantojuma fonds, 1999- - 79.lpp.*).

Cilvēktiesības, baznīcas šķirtība no valsts un reliģijas brīvība nodrošina baznīcas iespēju savas kompetences ietvaros noteikt arī darba attiecības. Tomēr šī brīvība attiecas tikai un vienīgi uz reliģisko organizāciju amatiem un profesijām, kas ir saistītas ar ticības faktoru, un to nevar attiecināt uz organizācijām, kuras ir dibinājuši reliģiska organizācija, bet kuras tādas nav.* Tāpat to nevar attiecināt arī uz tām darbinieku profesijām vai amatiem (piemēram, celtniekiem), kas ir darba attiecībās ar reliģisko organizāciju, bet darba pienākumi nav saistīti ar reliģiju.

Dažkārt ir visai grūti izšķirt konkrētās reliģiskās organizācijas darbinieka profesijas saistību ar reliģiju. Aplūkosim darba strīdu piemēru Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzē. Manuprāt, konkrētais gadījums ir drīzāk vērtējams kā "darba devēja uzticības zaudēšana", jo konkrēto darbinieku amati nav tieši saistīti ar reliģiju. Lai kā arī nebūtu, zemāk aplūkotajās tieslietās valsts tiesa sasniedza "normatīvo taisnību", kas atšķiras no objektīvās patiesības. Šajos jautājumos daudz kas bija atkarīgs no tiesas sprieduma par to, vai strīds ir reliģiska rakstura jeb reliģijas faktors šeit nav ņemams vērā vispār/

1995. gadā daļa Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzes darbinieku neatzina draudzes kopsapulces lēmumus** un nepakļāvās jaunajai draudzes vadībai

Daugavpils pilsētas vecticībnieku garīgais vadītājs Aleksejs Žilko

* Piemēram, tas nevar attiekties uz Uzņēmumu reģistrā reģistrēto un 1999. gada 26. oktobrī dibināto LELB sabiedrisko organizāciju "Bīskapa Kārļa Irbes fonds", kuras galvenais mērķis ir kalpojošo un strādājošo personu garīgā izaugsme, materiālās dzīves līmeņa paaugstināšana un kristīgo ideju izplatīšana sabiedrībā. Tas nevar attiekties arī uz Uzņēmumu reģistrā reģistrēto SIA "Pastorāts", kuras mērķis ir finansiāli nodrošināt baznīcas projektus. Šīs luterāņu bezpeļņas organizācijas darbības pamatā ir konsistorijas apsaimniekošana un draudžu konsultācijas par nacionalizēto īpašumu atgūšanu un apsaimniekošanu.

** Izrakstā no Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzes 1996. gada 18. februāra kopsapulces protokola, kura pareizību apliecināja minētās draudzes padomes priekšsēdētājs I. Ivanovs un kopsapulces sekretāre I. Ccrņavska, ir šāds lēmums: "Pēc draudzes locekļu ierosinājuma par aktīvu šķeltniecisku darbību draudzē un VPBL Centrālajā Padomē, kā arī morālu vai materiālu kaitējumu draudzes interesēm, izslēgt no draudzes sekojošus locekļus: A. Ļifanovu, J. Matuseviču, A. Sitnikovu, F. Gasevsku, L. Mazuri, I. Saveļjevu (Šurmeli), J. Kitovu un N. Kovaļeņu". Balsojums: "par" - 352 locekļi, "pret" - nav, "atturējās" - nav.

un sāka pret to atklātu cīņu, kas izpaudās dienesta pienākumu nepildīšanā. Baznīcas Garīgajā tiesā tos, kuri bija vecticībnieki, norobežoja no Baznīcas garīgās aprites. Izraidītie šo Garīgās tiesas lēmumu boikotēja un sāka atklātu streiku. Izraidītos nekavējoties atlaida no darba, jo reliģiska rakstura domstarpībās grūti atrast kompromisu.

Bijušie darbinieki iesniedza tiesā prasības saskaņā ar darba likumdošanas normu pārkāpumu. Tiesa izskatīja šos darba strīdus pēc vispārējiem darba likumdošanas principiem, neņemot vērā reliģiskās organizācijas specifiku. Atsevišķās lietās, kur tiesa bija mēģinājusi iedziļināties reliģiskajā specifikā, secinājumi bija formāli un virspusēji. Tā notika, piemēram, *Larisas Mazures tieslietu* 1995. gada 1. jūnijā L. Mazure cēla prasību tiesā pret Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzes padomi, norādot, ka viņa draudzē strādājusi par grāmatvedi no 1993. gada, bet 1995. gada 13. martā jaunā draudzes vadība viņai liegusi strādāt, aizsīmogojot kabineta durvis. Prasītāja norāda arī, ka viņa turpinājusi nākt uz darbu un pildījusi "dažādus ar reliģisko rituālu saistītus pienākumus". L. Mazure prasībā min, ka 1995. gada 2. maijā draudzes padome ar rīkojumu atbrīvojusi viņu no darba, pamatojoties uz Latvijas Darba likumu kodeksa 33- panta 3. punktu (par pienākumu nepildīšanu bez attaisnojošiem iemesliem). Savukārt, atbildētājs (reliģiskā organizācija - Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudze) apelācijas sūdzībā atzīmē, ka pienākumi, kas saistīti ar reliģisko rituālu, neietilpst un nevar ietilpt grāmatveža pienākumos.¹ Atbildētājs apelācijas sūdzībā ironiski raksta, ka "1994. gada Profesiju klasifikatorā, kur ir norādīti grāmatveža pienākumi un saskaņā ar kuru ir jārīkojas darba devējam un darbiniekam, nav un, protams, nevar būt ziņu par to, ka grāmatveža pienākumos ietilptu grēksūdžu sarakstu sastādīšana. Šo darbu draudzē pilda speciāli nozīmēti kancelejas darbinieki, un šos pienākumus nedrīkst pildīt neviens cits."⁰

Interesants, bet no ticīgo ļaužu viedokļa nozīmīgs ir fakts, ka kanceleja atrodas baznīcas iekšienē⁷. Ja šī darbiniece parādītos baznīcā, pēc vecticībnieku pārliecības, baznīca būtu jāiesvēta no jauna, jo ar darbinieces klātbūtni būtu apgānīta. Turklāt grūti pat iztēloties, kā ticīgie draudzes locekļi uzņemtu izraidīto darbinieku parādīšanos darba vietā baznīcas iekšienē. Tomēr tiesa, pamatojoties uz pastāvošo likumdošanu, uzskatīja, ka nav būtiskas nozīmes, kur izvietota prasītāja darba vieta.⁸ **Šajās tieslietās, aizsargājot reliģiskās organizācijas atlaisto darbinieku tiesības uz darbu, tika noniecinātas konstitucionālās tiesības uz reliģijas brīvību, un notika reliģiskās organizācijas tiesību ierobežošana.** Tiesa uzskatīja, ka "atsaukšanās uz ticības principiem ir melīga un nevar būt par attaisnojumu" darba likumdošanas neievērošanai, un Latvijas darba likumdošanā nav paredzēti izņēmumi attiecībā uz reliģiskajām organizācijām.⁹ Tieslietas tika izskatītas vairāk nekā trīs gadus, un, ņemot vērā reliģiskajai organizācijai nelabvēlīgos spriedumus, tas ievērojami palielināja zaudējumu atlīdzības summu šiem darbiniekiem par nenostādītajām dienām un negatīvi ietekmēja draudzes morālo klimatu, jo visu šo laiku daži preses izdevumi kāpināja ažiotažu ap šo lietu. Tiesas Latvijā līdz šim nav ņēmušas vērā ne konfesionālos,

ne kanoniskos likumus. Saskaņā ar vecticībnieku kanoniskajiem likumiem darba vietā (dievnamā) nedrīkst atjaunot cilvēku, kas ir atstādināts no kopējās lūgšanas, kā tas bija šajā gadījumā.

Īpašu ticīgo protestu izraisīja Latvijas policijas darbība Lielā gavēņa laikā 1995. gada 14. martā, kad lūgšanu telpās ieradās policijas darbinieki un dievkalpojuma norises laikā pieprasīja paskaidrojumus, kā arī "opozicionāri" mēģināja uzlauzt baznīcas durvis. Sakarā ar to tiesa vēlāk apgalvoja, ka "atsaukšanās uz ticības principiem ir melīga un nevar būt par attaisnojumu darba likumdošanas oievērošanai".¹⁰ Dažreiz tiesu sēdes nevarēja notikt atbildētāju un prasītāju neiera-

ās dēļ, jo vecticībnieku konfesijas piederīgajiem saskaņā ar saviem kanoniskajiem noteikumiem nav tiesību piedalīties laicīgos pasākumos (arī laicīgajās tiesās) ienu dienās - no 23. marta līdz 29. martam un Lielā gavēņa laikā no 6. marta 12. aprīlim. Šajās dienās vecticībnieku ticības principi neļauj arī sniegt paskaidrojumus lūgšanu telpās. Tiesas, kuras skatīja šīs darba ņēmēju prasības pret darba i, visos gadījumos formāli rīkojās likumīgi, saskaņā ar Latvijas darba likumu ;ksu, tomēr nekādā ziņā ne atbilstoši likuma garam, kas noteikti nepieļauj ijas brīvības principa ignorēšanu formāli pareizi risinātu darba strīdu dēļ.

apgabaltiesa, iztīrājot kanoniskos aizliegumus, spriedumā izdarīja slēdzienu: arguments nav pamatots, jo darba attiecības regulē Latvijas darba likumu ?kss, kurā nav paredzēti izņēmumi attiecībā pret reliģiskajām organizācijām.¹¹ Bet tieši tur jau ir problēmas būtība! Ir jāgroza likums vai nepieciešami Idu normatīvie akti. kas ļautu ievērot reliģisko organizāciju specifiskās īpatnības. Šajā sakarā vecticībnieki Tieslietu ministrijai lūdza: "Lūdzam Jūsu atbalstu irit izmaiņas darba likumdošanā, ņemot vērā reliģisko organizāciju specifiku, itām, ka darba konflikti starp darbinieku un reliģisko organizāciju jāizlemj reliģiskajā organizācijā."¹²

Aplūkotā vecticībnieku tiesu epopejas īsā vēsture netieši ir saistīta ar garīgās lēmumu pārsūdzību mēģinājumiem, jo abas nesamierināmās puses savus iementus pamato ar pretējās puses pretkanonisko darbību un garīgās tiesas imu ignorēšanu. Jāatzīmē, ka šādas tieslietas nebūtu iespējamas Latvijā 30. un gados, jo tolaik bija noteikts, ka garīgās tiesas lēmumi nav pārsūdzami laicīgajās tiesās. Grebeņščikova draudze un Latvijas vecticībnieku Baznīcas vadība palika uzskata,¹³ ka to no darba atlaistie darbinieki ne tikai nepildīja savus dienesta [umus, bet arī ar savu uzvedību draudzei ir nodarījuši ievērojamus morālus materiālus zaudējumus, kā sakarā tie tika izslēgti no draudzes un atstādināti kopējās reliģiskās lūgšanas.

Manuprāt, visefektīvāk minētās problēmas būtu nokārtojamas, ja ar lielākajām fesijām valsts noslēgtu līgumus un uz to pamata izdotu speciālus likumus,¹⁴ jnot tajos arī darba attiecību jautājumus, kas saistās ar reliģiju, piemēram, par šo un studējošo tiesībām uz reliģiskajām brīvdienām (sabats jūdaistiem un dienas adventistiem, pareizticīgo Ziemassvētki u. c. jautājumi).¹⁵ itzīmē, ka darba devējam - reliģiskajai organizācijai ir tiesības reliģisku motīvu škriminēt darba ņēmēju. Tas ir izņēmums, kas izriet no konstitucionālajiem

principiem - reliģijas brīvība un Baznīcas atdalītība no valsts. Reliģiskai organizācijai ir jābūt tiesībām atbrīvot no darba garīdznieku, kurš vairs neatbilst konfesionāliem kritērijiem.¹⁽¹⁾

Aplūkosim konkrētu gadījumu, kurā persona, veicot reliģiskas darbības, pārkāpa pilnvaras, ko tai bija piešķīrusi reliģiskā organizācija. Runa ir *par prozelizāciju* un tās radītajām sekām, kuras nodarīja kaitējumu ne vien pašai reliģiskajai organizācijai, bet arī plašākai sabiedrībai. Konkrētais strīds netika skatīts tiesā, bet pašvaldības administratīvajā komisijā. Šo gadījumu varētu nodēvēt par "Oļģerta Miķelsona lietu", un tas notika 1996. gadā Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas (LELB) Rīgas Misiones draudzē. O. Miķelsons kopš 1996. gada 22. septembra strādāja šajā draudzē par pārvaldnieku (būdam lajs un nevis ordinēts mācītājs). LELB ar īpašu vadības rakstisku atļauju piešķīra O. Miķelsonam tiesības uz reliģisko darbību veikšanu Baznīcas vārdā. Šādu atļauju praksi LELB 1997. gadā pārtrauca un O. Miķelsona atļauja ar attiecīgu LELB lēmumu tika anulēta. Turpmāk saskaņā ar LELB Satversmi reliģiskas darbības bija tiesīgi veikt tikai Baznīcas attiecīgi ordinēti mācītāji vai diakoni. Atļaujas anulēšanas fakts tika paziņots O. Miķelsonam. Baznīca negrasījās viņu pielaiest reliģiskās darbības veikšanai, neraugoties uz viņa ilgo darbu baznīcas labā, jo O. Miķelsonu nevarēja ordinēt par mācītāju, pirmkārt, tāpēc, ka viņam nebija vajadzīgās izglītības, otrkārt, ordinācijai traucēja arī viņa uzskati, kas teoloģiskajos jautājumos būtiski atšķīrās no Baznīcas nostādnēm. Lai gan atļauja bija anulēta, O. Miķelsons turpināja darboties, tāpēc Baznīcas vadība (konsistorija), kas ir luteriskās Baznīcas izpildinstitūcija, 1997. gada 25. aprīlī atstādināja O. Miķelsonu no jebkuras reliģiskas darbības pildīšanas Misiones draudzē. Šajā gadījumā darba attiecības nebija noformētas rakstiski, lai gan praksē pastāvēja. Tas nozīmēja, ka faktiski līdz ar šo brīdi Baznīca pilnīgi pārtrauca darba attiecības ar O. Miķelsonu. Tas sirmgalvi neapturēja no minēto aizliegumu ignorēšanas. Misiones draudzes locekļi informēja Baznīcas vadību par to, ka mācītājs, neraugoties uz aizliegumiem, turpina veikt kristīšanas, iesvētīšanas, laulāšanas (kas ir valsts deleģēta funkcija Evaņģēliski luteriskai konfesijai) ceremonijas. Luterāņu arhibīskaps Jānis Vanags lūdza Tieslietu ministrijas departamenta direktoru Ringoldu Balodi palīdzēt rast risinājumu minētajai problēmai. Izskatot lietu, Tieslietu ministrija konstatēja administratīvu pārkāpumu un nosūtīja atzinumu pēc piederības - Rīgas domes Administratīvajai komisijai, kas atzina pārkāpumu.* Rīgas domes Administratīvā

* Komisija konstatēja, ka Baznīca ir TM reģistrēta savienība. Misiones draudze ietilpst baznīcas sastāvā un tai sava darbība jāveic saskaņā ar LELB Satversmes normām. Rīgas domes komisija ierosināja administratīvu lietu. Saskaņā ar komisijas lēmumu pašvaldības policijas administratīvais inspektors 4. februārī sastādīja administratīvos protokolus par darba veikšanu pēc personas atstādināšanas no amata. Pamats: Administratīvo pārkāpumu kodekss (176. p. un 204. p.). Komisija 1998. gada 6. februārī izskatīja O. Miķelsona lietu un uzklauzīja arī viņa viedokli, kurš savā paskaidrojumā atzina, ka ir rīkojies "izņēmuma kārtā", bet ar draudzes vadītājas ziņu. Draudzes vadītāja gan šo faktu noliedza.

komisija atzina O. Miķelsonu par vainīgu pēc APK 176. panta par patvarīgu darbību veikšanu, pret kurām iebilst reliģiskā organizācija - Latvijas Evaņģēliski luteriskā Baznīca. Komisija lietu izskatīja saistībā arī ar APK 204. pantu, kurā noteikta atbildība reliģiskas organizācijas vadītājam par reliģisko rituālu, sapulču un gājienu organizēšanas kārtības neievērošanu.

Par minēto situāciju Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps J. Vanags pau-
da uzskatu, ka pašlaik Baznīcām ir nenormāli darba apstākļi likumdošanas dēļ. "Reliģisko organizāciju likums" nonivelē un pielīdzina lielo baznīcu plaši izvērsto darbību, piemēram, 10 cilvēku grupas darbībai, it kā tās būtu līdzvērtīgas, jo abas ir "reliģiskas organizācijas".

Pavisam cits jautājums ir darbinieku reliģiskā pārliecība un attiecības ar darba devēju, kas nav saistītas ar reliģiju. Faktiski, tie ir vispārēji jautājumi par cilvēktiesībām, kas saistāmi ar reliģijas brīvību un tās diskrimināciju. Aprakstīšu Marijas Tiano lietu, kas 1988. gadā tika izskatīta ASV, un Eiropas Komisijā skatīto Ahmada lietu.

1988. gada rudenī Fēniksas universālveikala pārdevēja M. Tiano (darbiniece) pieprasīja divu nedēļu garu bezalgas atvaļinājumu ar motivāciju - lai dotos svētceļojumā uz Medžugorji.¹⁷ Lai gan universālveikala vadība atvaļinājumu atteica, viņa tomēr devās šajā svētceļojumā un tika atlaista no darba. Atgriezusies no svētceļojuma, M. Tiano iesūdzēja Fēniksas universālveikalu tiesā, pieprasot materiālu kompensāciju, ar pamatojumu, ka viņa esot cietusi no diskriminācijas savas reliģiskās pārliecības dēļ. Štata tiesa atzina prasību par pamatotu un piesprieda universālveikalam samaksāt savai bijušajai darbiniecei kompensāciju **16000 USD**. Universālveikals iesniedza apelāciju Federālajā apelācijas tiesā, kas **atzina**, ka svētceļniece M. Tiano atlaista no darba likumīgi. Federālās apelācijas tiesas pamatojums šādam lēmumam bija - M. Tiano nav pierādījumu, ka viņas reliģiskais aicinājums bijis doties svētceļojumā tieši tad, kad darbavieta nav varējusi piešķirt viņai atvaļinājumu.

Cits piemērs. 1981. gadā kāds Lielbritānijas arābu izcelsmes pamatskolas darbinieks Ahmads vērsās Eiropas Komisijā ar prasību pret ar skolas administrāciju (darba devēju) viņa reliģiskās diskriminācijas dēļ. Skolas administrācija neļāva minētajam arābu tautības skolotājam, kas bija islamticīgais, katru piektdienu darba trikā izkārtot pārtraukumu un 45 minūtes nodoties lūgšanām. Eiropas Komisija noraidīja iesniedzēja prasību, motivējot savu atteikumu ar to, ka Ahmads, stājoties darbā laicīgā skolā, bija informēts par skolas iekšējās kārtības noteikumiem, kas ir neatņemama līguma sastāvdaļa. Noteikumi neparedzēja brīvu laiku garīgām nodarbēm, un, slēdzot darba līgumu ar skolas vadību, Ahmads par savu vajadzību - nodoties regulārām lūgšanām darba laikā, nebija bildis. Eiropas Komisija nolēma, **ka** Eiropas Cilvēktiesību konvencijā garantētās tiesības neattiecas uz šo gadījumu.

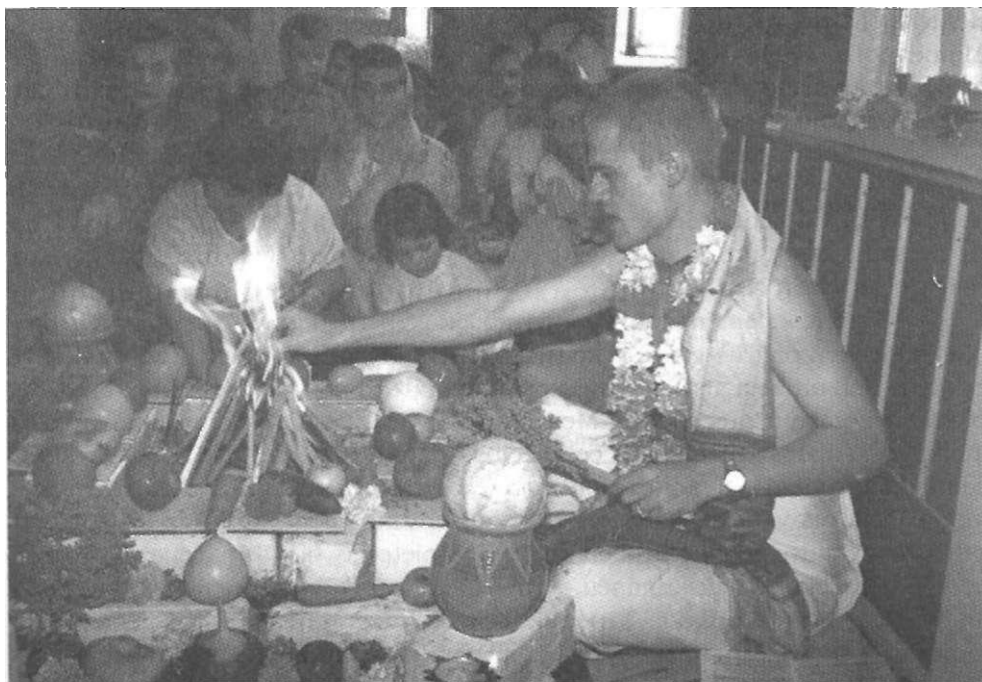
Tagad, izskatījuši vispārējo situāciju par darba attiecībām un reliģisko pārliecības apzināsim pašreizējos tiesību aktos noteikto.

"Reliģisko organizāciju likumā" darba attiecības ir minētas divas reizes. Pirm-likumā noteikts (19. pants 2. daļa) ka, ja reliģiskās organizācijas darbība

- izbeigta, tā Latvijas darba likumu kodeksā noteiktajā kārtībā izbeidz darba

attiecības ar visiem reliģiskajā organizācijā strādājošiem darbiniekiem. Otrkārt, likumā noteikts (14. pants 1. daļa), ka reliģiskās organizācijas savu garīgo personālu ievēlē vai ieceļ amatā un atbrīvo no amata saskaņā ar statūtiem (satversmi, nolikumu), bet citus darbiniekus pieņem darbā un atbrīvo no darba saskaņā ar darba likumdošanas aktiem. Līdz 2002. gada 1. jūnijam spēkā esošajā Latvijas darba likumu kodeksā netiek atrunāti reliģisko organizāciju būtiskie jautājumi, kas nozīmē, ka attiecībā uz reliģiskajām organizācijām attiecas tās pašas tiesību normas, kas uz citām uzņēmēj sabiedrībām vai sabiedriskajām organizācijām. Uz reliģiskajām organizācijām, tāpat kā uz citām juridiskām personām, attiecas 2001. gada 20. jūnijā pieņemtais Darba likums,¹⁸ kas stājas spēkā 2002. gada 1. jūnijā.

Pieņemtajā Darba likumā jautājumi, kas saistīti ar cilvēktiesību ievērošanu (tajā skaitā reliģiju), ir atrunāti daudz plašāk. Tā likums (7. pants 1. daļa) paredz vienlīdzīgas tiesības uz darbu, taisnīgiem, drošiem un veselībai nekaitīgiem darba apstākļiem, kā arī uz taisnīgu darba samaksu. Minētais nodrošināms (7. pants 2. daļa) bez jebkādas tiešas vai netiešas diskriminācijas - neatkarīgi no personas rases, ādas, krāsas, dzimuma, reliģiskās un politiskās vai citas pārliecības. Likums nosaka (33. pants 2. daļa 4. punkts), ka darba intervijā nav pieļaujami tādi darba devēja jautājumi, kas neattiecas uz paredzētā darba veikšanu vai nav saistīti ar darba gribētāja piemērotību konkrētajam darbam, kā arī jautājumi, kas ir tieši vai netieši diskriminējoši. Pie diskriminējošiem jautājumiem tiek pieskaitīti jautājumi par "reliģisko pārliecību vai piederību pie kādas reliģiskas konfesijas". Latvijai pavisam jauns jēdziens ir Darba likumā noteiktais "atšķirīgas attieksmes aizliegums" (29. pants), kas nosaka, ka aizliegta atšķirīga attieksme pret darbinieku atkarībā no rases, ādas krāsas, vecuma, invaliditātes, politiskās pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelsmes, mantiskā vai ģimenes stāvokļa un reliģiskās pārliecības. Darba likums (29. pants 2. daļa) nosaka, ka atšķirīga attieksme atkarībā no darbinieka reliģijas pieļaujama tikai tādā gadījumā, ja piederība pie noteiktas reliģijas ir attiecīgā darba veikšanas vai attiecīgās nodarbošanās objektīvs un pamatots priekšnoteikums. Ja strīda gadījumā darbinieks norāda uz apstākļiem, kas varētu būt par pamatu viņa tiešai vai netiešai diskriminācijai, darba devējam pienākums ir pierādīt, ka atšķirīgas attieksmes pamatā ir objektīvi apstākļi, kas nav saistīti ar darbinieka reliģisko pārliecību vai arī to, ka konkrēta reliģiskā pārliecība ir attiecīgā darba veikšanas vai attiecīgās nodarbošanās objektīvs un pamatots priekšnoteikums. Labākais piemērs, kas raksturo iepriekšminēto normu, ir rabīns, kura palīgs no jūdaisma pāriet kristietībā. Rabīna palīgam ir tiesības mainīt savu reliģisko pārliecību, taču saskaņā ar Darba likumu rabīnam vairs nav pienākums par savu palīgu turēt kristieti, jo rabīna palīgs var būt tikai un vienīgi jūdaists, jo amats ir reliģisks. Ja, piemēram, Romas katoļu Baznīcā strādā sētnieks un tiek atlaists no darba tāpēc, ka atklājas, ka viņa reliģiskā pārliecība ir mormonis, tad tas būtu diskriminējoši attiecībā pret sētnieku, jo darba devējam konkrētajā gadījumā būtu grūti pierādīt, ka sētnieka amats ir saistīts ar reliģiju un par sētnieku jāstrādā tikai katolim.

1992. gads. Rīgas Krišnaidu uguns rituāls (Agni-hotra jagja)

Darba likuma 34. panta 1. daļā noteikts: "Ja, dibinot darba tiesiskās attiecības, darba devējs pārkāpis atšķirīgas attieksmes aizliegumu, pretendents ir tiesības prasīt atbilstošu atlīdzību. Strīda gadījumā atlīdzības apmēru nosaka tiesa pēc sava ieskata."

Daži Amerikas Savienoto Valstu Federālie likumi jau no 1964. gada, pieņemot darbinieku darbā, aizliedz jebkādu diskrimināciju, kas būtu balstīta uz rases, ādas krāsu, izcelšanās vai reliģiskās piederības atšķirībām (*Title VII of Civil Right Act. of 1964*). Un darba devējam (kā iepriekšminētā likuma subjektam) ir jāreģistrējas ar šiem nosacījumiem, ja viņš pieņem darbiniekus *uz komerciāliem pamatiem*. Protams, lai baznīcas normāli darbotos, tām nākas pieņemt darbā cilvēkus, tātad - būt darba devējam. Tomēr attiecībā uz baznīcām un reliģiskajām organizācijām ASV tiek nošķirti parastie darba līgumi (celtniekiem, sētniekiem, speciālistiem u. tml, kas pilda ar reliģijas lietām nesaistītus pienākumus) no darba līgumiem ar cilvēkiem, kurus var kvalificēt kā reliģijas darbiniekus un kuri strādā jomā, kas balstīta uz ticības lietām. 1964. gada likums satur specifisku izņēmumu, ar kuru tiek pieļautas reliģisko organizāciju kā darba devēju zināmas tiesības, ja darbs saistīts ar *reliģiskām korporācijām, asociācijām un izglītības iestādēm*. Šis izņēmums ļauj baznīcām izvēlēties savus darbiniekus ne vien pēc reliģiskās piederības, bet arī novērtējot viņu attieksmi pret reliģisko

doktrīnu. (Couser R. B. Ministry and the American Legal System. - Fortress press, Minneapolis, 1993- - P.99.) Piemēram, Romas katoļu Baznīcas skola Amerikā ir tiesīga atbrīvot no darba skolotāju, kas otrreiz ir apprecējies, bet šķiroties nav ievērojis katoļu kanonisko procedūru.

Šāda skola ir tiesīga arī nepieņemt darbā skolotājus, kas nav katoļi. Līdzīga pieeja ir arī Latvijā, kur Krimināllikums (150. pants) nosaka atbildību par personu tiesību tiešu vai netiešu ierobežošanu, jebkuru priekšrocību radīšanu atkarībā no šo personu attieksmes pret reliģiju, tomēr kā izņēmums tiek pieļauta "darbība reliģiskajās institūcijās".

Jāatzīst, ka amerikāņu izpratne jautājumā par *komerciālu* un *reliģisku* darbinieku ir visai pretrunīga. ASV Augstākā tiesa 1987. gadā nonāca grūtībās tieši šā principa dēļ, un lieta atstāja lielu iespaidu uz līdzīga rakstura tieslietām, kļūdamā par vērā ņemamu precedentu. Mormoņu Baznīca, ceļot sev dievnamus, dažos atbildīgos amatos (piemēram, celtniecības darbu vadītāja amatā) iecēla tādus celtniekus, kuriem bija mormoņu *tempļa rekomendācija* (sertifikāts, ko izdod mormoņu Baznīcas vadība tikai sevišķi apzinīgiem ticīgajiem, kuri līdz ar to iegūst privilēģētu statusu mormoņu hierarhijā). Kad pieteicās šie "sertificētie mormoņi", pārējie celtnieki tika diskriminēti - viņu kandidatūras tika noraidītas, kaut gan arī viņi bija ticīgi mormoņi. Tāpēc tie celtnieki, kas neskaitījās "pietiekami labi mormoņi", protestēja. Tiesa saprata jautājuma komplicētību. Jutas Apgabaltiesas lēmums tika pārsūdzēts ASV Augstākajā tiesā, un tur tika nospriests, ka reliģiskajām organizācijām izņēmuma kārtā ir tiesības diskriminēt darbiniekus, kas pieder to ticībai, pamatojoties uz viņu "ticības kvalifikāciju".

Lai lasītājs gūtu skaidru izpratni par tiesas lēmumu, jāzina, ka šīs reliģiskās organizācijas dievnamos - tempļos nevar ieiet citas ticības pārstāvji. Arī paši mormoņi nevar iekļūt visās tempļa sakrālajās telpās. Šādas tiesības ir tikai personām, kas saņēmušas tempļa rekomendāciju. Tiesa piekrita, ka, izbūvējot šādas sakrālas un slepenas telpas, ir jāņem vērā ne tikai Baznīcas uzskats par celtnieku reliģisko pārliecību, bet arī viņu "reliģiskā kvalifikācija", kurai pašsaprotami var nebūt nekāds sakars ar celtnieku kā *komerciāla* uzdevuma veicēju.

ASV prakse liecina, ka bieži pēc šāda rakstura tieslietām seko darbinieku - Baznīcas locekļu izslēgšana no Baznīcas. Saskaņā ar ASV tiesu precedentiem Baznīcas locekļi nedrīkst pieprasīt atjaunot sevi Baznīcas locekļu statusā, ja Baznīca uzskata, ka viņi izraidīti sakarā ar Baznīcai nepiedienīgu rīcību.

Kā teica Latvijas valsts prezidente Vaira Vīķe-Freiberga: "Latvijā ir pieņemti daudz labi likumi, tomēr dzīvē tie ne vienmēr dod cerētos rezultātus un tos bieži ignorē tieši amatpersonas, kuras it kā pārstāv valsti. Šī iemesla dēļ plaisa starp tautu un varu, neuzticība valsts varas institūcijām un tiesiskais nihilisms draud turpināties un pat pieaugt."¹⁹ Cerēsim, ka tas nenotiks šajā gadījumā, kad runa ir par reliģisko organizāciju tiesībām uz pašnoteikšanos darba attiecību jomā.

- ¹ Zīle Z. Par juridisko domāšanu un rūpēm par tiesiskumu. // Latvijas Vēstnesis. — 1999. - 4. marts.
- ² Landorfs R. "Jaunās pasaules kārtība" - spēlēšanās ar uguni // Katoļu Baznīcas Vēstnesis, -nr. 10. - 1996.
- ³ Balodis R. Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 432.lpp.
- ⁴ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija Lietā nr. CA-1093, 1996. g. 2. okt.
- ⁵ Apelācijas sūdzība Rīgas apgabaltiesai par Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas spriedumu lietā nr.2-3174/9-97 no 1997. gada 16. okt., nr. 01/1-242.
- ⁶ Turpat.
- ⁷ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija Lietā nr. CA-1093, 1996. g. 2. okt.
- ⁸ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas spriedums Lietā nr. CA-728, 1998. g.
- ⁹ Turpat.
- ¹⁰ Turpat.
- ¹¹ Turpat.
- ¹² Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzes padomes priekšsēdētāja I. Ivanova 27.05.1998. vēstule nr.01/1-132 Tieslietu ministrijai.
- ¹³ Turpat.
- ¹⁴ Balodis R. Par līgumiem starp valsti un konfesijām // Latvijas Vēstnesis. - 1998. - 15. maijs-, Reliģisko organizāciju darbība cilvēktiesību kontekstā // Latvijas Vēstnesis. - 1998. - 26. marts.
- ¹⁵ Balodis R. Valsts un Baznīcas attiecības: teorija un Latvijas valsts pieredze. Promocijas darba kopsavilkums. - R.: Mantojums, 2001. - 25.lpp.
- ¹⁶ Turpat, 19.lpp.
- ¹⁷ Katoļu Baznīcas Vēstnesis. - 1998. - 5. apr.
- ¹⁸ Darba likums // Latvijas Vēstnesis. - 2001. - 6. jūl.
- ¹⁹ Latvijas Vēstnesis. - 2001. - 5. jūn.

2.8. Latvijas Romas katoļu Baznīcas svētvietas - Aglonas bazilikas tiesiskais regulējums

*Kalna sprediķī ir teikts:.... nezūdāties nākošā rīta dēļ, jo rītdiena pati par sevi zūdisies. Ikvienai dienai pietiek savu pašas bēdu.
(MM. 6,34.)*

Valsts vērība pret Aglonu ir svarīga ne tikai Romas katoļu Baznīcai vai ticīgajiem, bet galvenokārt Latvijas valstij, jo Aglona ir viens no pasaules katolicisma centriem, kam Svētais Krēsls ir piešķīris bazilikas statusu.

1768. gadā dominikāņu mūki nodegušās katoļu baznīcas vietā sāka celt mūra baznīcu. Darbs bija ilgs un prasīja lielas pūles. Aglonas baznīcu iesvētīja 1800. gadā.

XVIII gadsimtā uz ozola koka gleznoto svētbildi ticīgie uzskata par brīnumdarītāju. Egles ezera malā izplūstošā avota sērūdenim tiek piedēvēts dievišķs ārstnieciskais spēks. Ticīgie uz Aglonu dodas svētceļojumos, īpaši Vasarsvētkos un Marijas debesbraukšanas dienā.¹ Katru gadu 14. un 15. augustā notiekošos katoļu Baznīcas svētku pasākumus Aglonas svētvieta noteikti var uzskatīt par valstiski nozīmīgiem, jo tos apmeklē dažādu kristīgo konfesiju ticīgie. Kā liecina statistika, 2000. gadā Aglonas apmeklētāju skaits 15. augustā sasniedza pat 450 000.²

1993. gadā Aglonas svētvieta apmeklēja un svētīja Romas pāvests Jānis Pāvils II. Šīs vizītes dēļ tika sakopta un restaurēta Aglona (un vēl 1998. gadā turpinājās diskusijas starp valsti un Latvijas katoļu Baznīcu par finansēm, kas tika iztērētas šim nolūkam). Tādēļ valsts pieņēma arī vairākus tiesību aktus par Aglonu, kā arī ar Baznīcu noslēdza vienošanos.

Šajā nodaļā es neanalizēšu atsevišķus valsts un Baznīcas kolīziju cēloņus vai likumsakarības, bet sniegšu vispārēju un īsu aprakstu par valsts un bazilikas tiesisko regulējumu, jo vairāk tāpēc, ka Aglonas bazilikas tiesiskais regulējums līdz šim ir bezprecedenta gadījums tai ziņā, ka valsts ir ne tikai solījusi, bet arī darījusi.

Latvijas Republikas Saeima 1995. gada 12. septembrī pieņēma likumu "Par starptautiskas nozīmes svētvieta Aglonā". Likumā 1. pantā noteikts, ka Aglona ir starptautiskas nozīmes svētvieta, kas ir arī Latvijas kultūrvēsturiskā mantojuma daļa - kultūras piemineklis un reliģisku svētceļojumu vieta, kā arī tas, ka Aglonas svētvieta izmantojama vienīgi reliģiska un garīga rakstura pasākumiem, kurus nosaka Latvijas katoļu Baznīcas vadība. Likumā teikts, ka "ar valsts nozīmes pasākumiem saistītos Aglonas svētvietas uzturēšanas izdevumus var finansēt no valsts budžeta".

1999. gada 24. augustā Ministru kabinets pieņēma noteikumus nr. 296 "Fizisko un juridisko personu uzturēšanās kārtība Aglonas svētvietas aizsardzības zonā". Tie izdoti saskaņā ar iepriekš minēto likumu, un tos parakstījis Ministru prezidents A. Šķēle un īpašo uzdevumu ministrs valsts pārvaldes un pašvaldību reformu lietās J. Bunkšs. Īpašās tiesības paredzētas nevis katoļu konfesijas vadībai, bet bazilikas draudzei. Piemēram, noteikumu 2. punktā teikts, ka jebkādu ēku un būvju vai atpūtas un izklaides vietu celšanu vai ierīkošanu var veikt tikai ar

1999. gada 25. jūnijs. Romas pāvesta rezidence Svētajā Krēslā (Vatikāns). Latvijas republikas prezidents ar kundzi Ainu savā vizītē Vatikānā. Blakus G. Ulmanim vēstnieks pie Sv. Krēsla, Svētā Gregora Lielā Krusta kavalieris A. Sjanītis

draudzes rakstisku atļauju. Ar šiem noteikumiem līdzīgi regulēta koku izciršana un upju un ezeru elementu izmaiņas. Bez tam svētvietas teritorijā bez draudzes atļaujas nedrīkst reklamēt alkoholiskus dzērienus vai izklaides preces, kā arī tirgoties ar tiem. Arī medības un zveja šajā teritorijā var notikt vienīgi ar draudzes rakstisku atļauju.

Pieņemtais likums un noteikumi neapšaubāmi ir liels ieguldījums valsts un Baznīcas attiecību sakārtošanā.

1995. gadā LR Izglītības un zinātnes ministrija ar Aglonas bazilikas draudzi noslēdza vienošanos, kas jāuzskata par pirmo zināmo rakstisko jaunlaiku līgumu starp valsti un Baznīcu. Vienošanās bija par Romas katoļu Baznīcas Aglonas bazilikas un ģimnāzijas darbību un paredzēja līdz 1995. gada oktobrim nodot bazilikai visu Zemesgrāmatā uz Aglonas bazilikas vārda nostiprināto nekustamo īpašumu. Vienošanās, ko nepārprotami var uzskatīt par līgumu, uzlika par pienākumu abām līgumslēdzējpusēm papildus noslēgt sadarbības līgumu par Aglonas internātgimnāzijas apsaimniekošanu (1995./1996. mācību gads), paredzot esošās ģimnāzijas pārveidi par katoļu ģimnāziju un, kas īpaši svarīgi, saglabājot valsts dotācijas iepriekšējā apmērā.⁵ Diemžēl jāatzīst, ka no valsts puses šis pirmais līgums ar Baznīcu kā privāto tiesību subjektu netika izpildīts. 1996. gadā iesākās tiesas darbi starp katoļu Baznīcu, ko pārstāvēja bazilika, un internātgimnāziju, kas bija valsts izglītības iestāde un nelieši pārstāvēja valsti, par katoļu ģimnāzijas izveidi.

Neskatoties uz to, ka Latgales apgabaltiesa 1998. gada septembri atzina Aglonas bazilikas likumīgās tiesības uz ģimnāziju, pēdējā, iegūstot Preiļu rajona padomes atbalstu, lēmumu pārsūdzēja Augstākajā Tiesā. 1999. gadā 9. janvārī Latvijas Republikas Augstākā Tiesa strīdu iztiesāja par labu bazilikai, atzīstot Romas katoļu Baznīcu par vienīgo ģimnāzijas īpašnieci.¹ Taču praksē ģimnāzijas jautājums vēl joprojām nav atrisināts un ir aktuāls.

Šajā sakarā izraisījās interesanta diskusija starp pašreizējo Rīgas domes Kultūras, reliģijas un sporta komisijas priekšsēdētāju un sociāldemokrātu Daini Ivānu un Romas katoļu Baznīcas arhibīskapu - kardinālu Jāni Pujatu. 1999. gadā laikraksts "Diena"⁵ rakstīja, ka pašreiz D. Ivāns nodarbojoties ar savam vārdam nepiedienīgi mazargumentētu, žultainu publicistiku, riskējot izniekot savu joprojām itin augsto uzticības potenciālu.⁶ Bijušais Tautas Frontes vadītājs principiāli iebilda pret priesteru un viņu sabiedroto augošo prasību politiku un konkordātu, uzskatot, ka inkvizīcija tagad uz sārta dedzina laicīgo ģimnāziju.⁷

Latvijas Romas katoļu Baznīcas arhibīskaps - kardināls Jānis Pujats 1999. gada 12. februārī laikrakstā "Diena", oponentējot D. Ivānam, publicēja rakstu ar nosaukumu "Kas ir otrais konkordāts?", kurā atbalstīja katoļu Baznīcas finansēšanu no valsts budžeta līdzekļiem. Viņš rakstīja, ka "sabiedrība tikai priecātos par šādu paversienu! Līdz šim ticīgo nauda no budžeta tika izmantota bezdievju skološanai, taču taisnīgāk ir, ja budžeta nauda tiktu sadalīta proporcionāli visām akreditētām skolām - arī konfesionālajām". Raksta nobeigumā katoļu kardināls uzsver, ka tieši tāds arī ir otrā konkordāta mērķis - nodrošināt un aizstāvēt ticīgo pilsoņu likumīgās tiesības tai vai citā darbības jomā.

Runājot par šo un citiem D. Ivāna pretkatolistiskajiem rakstiem presē un runām televīzijā, jāsaka, ka katoļi atbildēja ar rezervētu ieturētību, ja neskaita 1999. gada 26. februārī katoļu laikrakstā "Solis" ievietoto lasītāja vēstuli. Lasītājs no katoļu Skaistkalnes draudzes sašutis rakstīja par D. Ivāna "zooloģisko naidu" pret Baznīcu. Vēstulei klāt, gluži kā atgādinājums par "labākiem laikiem" D. Ivāna mūžā, laikraksts bija pievienojis arī fotogrāfijas pārpublicāciju no pagājušā gadsimta 90. gadu sākumā iznākušā katoļu žurnāla "Gaisma", kur D. Ivāns 1989. gada 14. augustā redzams pie Aglonas ģimnāzijas ēkas, uzrunājot svētceļniekus svinīgajā sarkanbaltsarkanā karoga pacelšanas brīdī. Lasītāja vēstules beigās pieminēts, ka šādus Baznīcas ienaidniekus aizslauka nevis Baznīca, bet vēsture.

¹ Lielā Ilustrētā Enciklopēdija. - R. : Zvaigzne ABC, 1997. — 315.lpp.

- *Bērziņa I.* Ticīgie Aglonā rod Dieva žēlastību un sirdsmieru // *Vakara ziņas*. - 2000. —17. aug.

³ Vienoššanās /7 Solis. - 1999.- 12.-18. febr.

" *Blūzmal.* Aglonas ģimnāzijai būs jāizvācas // *Neatkarīgā Rīta Avīze*. - 1999. - 10. janv.; *Diena*. - 1999.- 10. janv.

⁵ *Zirnis E.* Staburaga bērns // *SestDiena*. - 1999. - 13- marts.

⁶ Turpat.

⁷ *Ivāns D.* Svētā inkvizīcija sildās - Vakar piespriests sārta Aglonas internātgimnāzijai // *Jaunā Avīze*. - 1999. - 10. lebr.

2.9- Reliģiska pārliecība un militārais dienests

Nullum tempus aut locum occurit regi— laiks nekad neskrien pret kroni jeb laika vilkšana tikai valdošai iekārtai par labu

Par Rietumvalstu likumdošanas pietāti pret reliģisko pārliecību sakarā ar dienestu armijā. Obligātais dienests armijā ir katra pilsoņa juridisks pienākums. Tiesiskā izpratnē tas ir tiesību subjekta nepieciešamais uzvedības veids.¹ Cilvēka

Jehovas liecinieku žurnāla "Sargtornis" vāks. Jau uz tā ir redzama žurnāla galvenā tēma: vienīgais glābiņš šai pasaulei ir Jehovas liecinieku organizācija

uzskats par apkārtējo pasauli, kurā ietilpst arī reliģiskā pārliecība, ietekmē viņa izturēšanos pret pasauli un arī pret valsti. Atbilstoši savai pārliecībai cilvēks veido savu dzīvi un attiecības ar apkārtējiem. Reliģija pēc savas dabas tiecas aptvert visas cilvēka dzīves jomas. Cilvēka, kurš patiesi tic savai reliģijai un Dievam, ticība izpaudīsies ikvienā viņa darbībā, jo tā pieder pie visfundamentālākajām lietām, kas veido cilvēku.² Reliģija var noteikt ne tikai cilvēka ēšanas ierobežojumus, bet arī to, ar kādām personām drīkst vai nedrīkst stāties laulībā.* Reliģiskajā pasaules uzskatā būtisku un nozīmīgu vietu ieņem attieksme pret dzīvību - gan paša, gan vēl nedzimušu, gan līdzcilvēku. Dzīvības laupīšana gandrīz visās reliģijās tiek atzīta par grēku, bet ne visas reliģijas ir kategoriskas pret asinsizliešanu valsts vai personiskās aizsardzības interesēs. Tradicionālās reliģijas šai atziņai tomēr pievieno vārdu "bet", kas nozīmē to, ka ārkārtējas nepieciešamības gadījumā - ja reliģiozajam cilvēkam jāaizstāv sava un savu tuvāko dzīvība vai dzimtene - viņš ir tiesīgs uzbrucējiem atņemt dzīvību. Jāatzīst, ka dažkārt šīs baznīcas ir pat pārliecīgi iesaistījušās kara mašīnērijas balstīšanā,** un totalitāri režīmi ir respektējuši reliģisku cilvēku pārliecību nenēsāt ieročus.***

Valsts savu gribu realizē ar varas palīdzību, ko nodrošina valsts represīvais aparāts - armija, policija un tiesas. Valsts vara ir juridisku personu kopums to savstarpējās attiecībās ar pilsoņiem, kurās šīs personas piedalās kā suverenitātes paudēji. Juridiskais pienākums ir katra tiesību subjekta tiesiskā statusa svarīgākā sastāvdaļa. Valstij ir empīriskas tiesības regulēt valsts iekšējās lietas, kā arī valsts kompetencē ir

* Piemēram, musulmaņi nedrīkst ēst cūkgaļu, Jehovas liecinieki nedrīkst lietot uzturā asinis, musulmaņiem, pareizticīgajiem un katoļiem ir stingri noteiktas gavēņa dienas. Saskaņā ar Korānu, musulmaņu sievietes nedrīkst noslēgt laulību ar nemusulmani.

** Pirmā pasaules kara laikā pareizticīgo Baznīca izvērtā plašu kara propagandu. Visās Baznīcās lūgšanu laikā tika vēstīts, ka karš ir Dzimtenes labā. Pēc Krievijas pareizticīgās Baznīcas Svētās Sinodes rīkojuma visās Krievijas impērijas Baznīcās nolasīja Cara Nikolaja II 1914. gada 20. jūlija manifestu "Par karu". Sinode īpašā vēstījumā pareizticīgajiem paziņoja, ka "Krievija pēkšņi ir ierauta kaujā ar naidniekiem, un ikvienam pareizticīgajam nepieciešams aizstāvēt ticības brāļus", kā arī cīnīties par caru un Dzimteni. Pareizticīgo Baznīcas augstākā virsvadība - Sinode vēstīja, ka Kristus Baznīca nepārtraukti lūgs Dievu, lai viņš saglabātu savus kareivjus neievainotus un dāvinātu mūžīgo valstību tiem, kas kritīs kaujas laukā slavas apmirdzēti. (Церковные ведомости. - М., 1914. - No.30 - С.347.). Cariskajā Krievijā armijas dievkalpojumu apmeklēšana bija obligāts pasākums, un ar dievvārdu piesaukšanu tika veikta politiskā aģitācija. Līdzko dievbijības kopšanas pasākums tika atcelts, dievkalpojumus apmeklēja nenožīmīgs karavīru skaits. (Пчелницев А.В. Армейское и флотское духовенство накануне и в годы Первой мировой войны (опыт религиозно - нравственного и патриотического воспитания). Религия и национализм. - М.: Институт религии и права, 2000. - С.42.).

XX gs. sākumā krievu armijas zemākā ranga militāristus pēc viņu reliģiskās pārliecības varēja iedalīt šādi: 75% - pareizticīgie, 9% - katoļi, 2% - musulmaņi, 2% - luterāņi, 12% - pārējie (tajā skaitā arī tie, kas nevēlējās izpaust savu reliģisko pārliecību). Ģenerālu un pulkvežu vidū bija 85% pareizticīgo, 15% luterāņu, katoļu, musulmaņu un armēņu-apustuliski pareizticīgās Baznīcas locekļu. (Режем П. А. Статистика генералов. - С. Петербург, 1903. - С. 19.-20.).

*** 1919. gada 4. janvārī padomju valsts dibinātājs V. I. Ļeņins parakstīja dekrētu, ar kuru noteica, ka Krievijas pilsoņi netiek iesaukti militārajā dienestā, ja viņu reliģiskā motivācija ir šķērslis ieroču nēsāšanai vai lietošanai. Vēlāk, Staļinam pārņemot varu, dekrēts tika atcelts.

noteikt to personu loku, kas ir pakļauts militārajam dienestam. Tomēr visos laikos ir bijuši "galēji" humānisti, kas pat kara gadījumā nepieļauj iespēju nogalināt līdzcilvēku. Valsts aparātam ar radikālajiem humānistiem neizbēgami rodas konflikts.

Modernā valstī, sabiedrībai arvien vairāk liberalizējoties un palielinoties pietātei pret jebkādam novirzēm no normas, palielinās to cilvēku skaits, kas, pamatojoties uz pacifistisko vai reliģisko pārliecību, atsakās dienēt obligātajā dienestā. Uz to modernās valsts atbilde ir divējāda:

- 1) alternatīvā valsts dienesta ieviešana kā alternatīva militārajam dienestam;
- 2) profesionālas armijas izveide, kurā netiek iesaukti civilisti, bet tiek nolīgti profesionāli algotņi, kuriem militārais dienests ir profesija.

Mūsdienās Rietumu demokrātija vienmēr meklē racionālus kompromisus. Arī Latvijai, kas vēlas integrēties Eiropā, ir nelietderīgi un bezjēdzīgi cīnīties pret šiem procesiem. Tas nozīmē, ka ir jārada tādas tiesību normas, kas apmierinātu gan valsti, gan sabiedrības radikālos humānistus. Liberālā brīvības jēdziena pamatideja ir tāda, ka valsts varai nevajadzētu aizskart noteiktu individuālās brīvības jomu, tai jāsniedz indivīdam netraucēta individuālas darbības brīvība. Savukārt, brīvība ir pilnvērtīga tikai tad, ja tā tiek nodrošināta. Pēc vācu profesora R. Cipeliusa uzskatiem, tās efektīvai nodrošināšanai galvenokārt kalpo valsts institucionāla un procesuāla aizgādība, kurā savās tiesībās aizskartajam tiek atvēlēts tiesisks ceļš: viņš pretendē uz tiesiskām garantijām no valsts.⁵ **Juridiskie pienākumi nevar pastāvēt atsevišķi no juridiskajām tiesībām un otrādi.** Ja modernā valsts ir noteikusi, ka reliģijas brīvības princips (pienākums) ir tai aktuāls un saistošs, tad valstij ir jānodrošina savu pilsoņu tiesības uz reliģiskās pārliecības paušanu arī jautājumā par dienestu armijā. No tā izriet, ka valsts kompetencē ir juridisku normu radīšana, kas ir zināmu robežu noteikšana valsts varai, un līdz ar to - attiecīgu tiesību garantiju radīšana iedzīvotājiem viņu attiecībās ar administrāciju, arī jautājumā par pilsoņu reliģijas brīvību un ar to saistīto militāro dienestu.⁵

Dažās Rietumvalstīs vispār nepastāv obligāts militārais dienests, un tāpēc ar reliģiskajiem humānistiem un pacifistiem problēmas nerodas.* Tajās darbojas

* Runājot par armiju, kurā dienēt atsakās "Jehovas liecinieki", ir vērts palūkoties Amerikas Savienoto Valstu tiesu praksē. Tā lietā *Arverspret Savienotajām Valstīm (245 US366(1918))* tiesa konstatēja, ka garīdzniecības, teoloģijas studentu, kā arī pacifistisku sektantu atbrīvošana no militārā dienesta ir konstitucionāla. Citā lietā *Savienotās Valstis pret Nagentu (Nugent) (346 US 1 (1953))* ASV Augstākā tiesa konstatēja, ka atteikšanos pakļauties iesaukšanai brīvolajos spēkos nevar kvalificēt kā antikonstitucionālu. Tomēr jāsecina, ka Amerikas Savienotās Valstis atteikšanos dienēt neuzskata par pieļaujamu pilsonības pretendenta. Par to liecina lieta *Savienotās Valstis pret Švimmeru (Schwimmer) (283 US 605 (1929))*, kur tiesa nolēma, ka ASV pilsonība pacifistam var tikt noraidīta, balstoties uz konstitucionāliem pamatiem: ja viņš nevēlas dienēt armijā - nevēlas aizsargāt savu nākamo Dzimteni. Tāpat arī lietā *Savienotās Valstis pret Mak-in lošu (Macintosh) (283 US636(1931))* tiesa nosprieda, ka ārzemniekam, kas bija "Jehovas liecinieks", ja viņš nevēlas valstij zvērēt maksimālo lojalitāti iespējamā kara gadījumā, nav tiesību uz ASV pilsonības iegūšanu. Arī lietā *Savienotās Valstis pret Blandu (283 US626 (193D))* tiesa nolēma, ka atteikšanās lietot ieročus, pastāvot nepieciešamībai aizstāvēt valsti, ir pietiekams iemesls, lai aizliegtu personai naturalizēties par ASV pilsoni. Šīs tieslietas ir senas un pašlaik ASV līdzīgas problēmas nerodas, taču tikai viena vienīga iemesla dēļ - ASV ir profesionāla armija.

labi apmaksātu profesionāļu armija. Savukārt valstis, kur militārā karaklausība ir obligāta, parasti pastāv arī alternatīvā dienesta iespēja. Dažās Ziemeļvalstīs tiesības neiet armijā jau šā gadsimta sākumā bija akceptētas konstitūcijā, piemēram, *Norvēģijā* - 1900. gadā. Tomēr Eiropā ideja par iespēju nepildīt militāru dienestu humānu apsvērumu dēļ tā īsti attīstījās pēc Pirmā pasaules kara, kad tika nodibināta organizācija "Kara pretinieku internacionāle" (*War Resisters International*), kas pasludināja karu par noziegumu pret cilvēci. Šīs un citu līdzīgu organizāciju centieni guva aizvien lielāku atbalstu, un visbeidzot ideja ieguva starptautisku atzinību. Apvienoto Nāciju Organizācija 1966. gadā atzina personas tiesības atteikties no militārā dienesta sirdsapziņā pamatotu iemeslu dēļ, pieņemot starptautisko pakto "Par pilsoņu un politiskajām tiesībām"⁶, kura 18. pants garantē domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību.

Eiropas Padome jautājumu par alternatīvā dienesta ieviešanu Eiropas Savienības dalībvalstīs iesāka risināt 1966. gada 26. janvārī, kad tās Ģenerālā asambleja ar rezolūciju nr. 337 pieņēma 478. rekomendāciju.⁷ Šajā dokumentā tika iezīmēti alternatīvā dienesta pamatprincipi, un fiksēts ES Ģenerālās asamblejas lēmums aicināt, valstis nostiprināt savā likumdošanā personas tiesības atteikties no militārā dienesta sirdsapziņā pamatotu motīvu dēļ. Dokumentā teikts: "Personām, kas iesaucamas militārajā dienestā, bet reliģiskas vai citas pamatotas pārliecības dēļ (arī ētiskas, morālas, humānas u. tml.) atsakās pildīt militāro dienestu, ir jānodrošina tiesības tikt atbrīvotām no obligātā militārā dienesta pildīšanas." Līdzīga rakstura starptautiski dokumenti, kas noteica, ka personai jābūt tiesīgai saņemt atbrīvojumu no pienākuma pildīt šādu dienestu, tika pieņemti arī 1971. un 1977. gadā.* Īpaši atzīmēts, ka no šādām personām var tikt pieprasīta alternatīvā dienesta pildīšana. Eiropas Padomes Ministru kabinets 1987. gada 9. aprīlī ieteica ES dalībvalstu valdībām saskaņot savas valsts nacionālos likumus ar minētās rekomendācijas principiem, ja tās to vēl nav izdarījušas.** Šādu saskaņošanu jau veikušas gandrīz visas ES dalībvalstis. Piemēram, Somijā un Zviedrijā,*** kaut arī šajās valstīs valsts Baznīcas statuss ir tikai luterāņu Baznīcai, atsevišķas reliģiskās denominācijas (piemēram, "Jehovas liecinieki") ir atbrīvotas no dienēšanas armijā

* Ir vērojama tendence papildināt Eiropas Cilvēktiesību konvenciju, lai personas tiesības atteikties no militārā dienesta sirdsapziņā pamatotu iemeslu dēļ tiktu saistītas ar konvencijas 9. pantu, kas, kā zināms, aizsargā reliģijas brīvību. 1992. gada 4. februārī Eiropas Padomes Nevalstisko organizāciju konsultatīvā padome pieņēma rezolūciju, kas rekomendēja papildināt konvenciju ar jaunu papildprotokolu, kas pasludinātu, ka personas tiesības atteikties no militārā dienesta tiek garantētas ar konvencijas 9. pantu. Arī Latvijas Nevalstisko organizāciju centrs 1998. gadā centās izstrādāt alternatīvā militārā dienesta projektu, kurā galvenā ideja bija līdzīga Francijas modelim. Vienīgā atšķirība - šis centrs bija paredzējis sev miljoniem lielas dotācijas alternatīvā dienesta uzturēšanai.

** Rekomendācija nr. R (87) 8.

***Zviedrijā "Jehovas liecinieki" netiek iesaukti militārajā dienestā vispār. Valsts institūcijas atļauju nedienēt bruņotajos spēkos konkrētajai personai apstiprina pēc oficiāli reģistrētās "Jehovas liecinieku" organizācijas vadības izsniegtas izziņas, kas apliecina, ka attiecīgā persona ir kustības biedrs.

vispār. Pie ES pēdējā laika aktivitātēm šajā jomā var pieskaitīt 1995. gada 8. martā Eiropas Cilvēktiesību Komisijas rezolūciju 1995/83, kuras pirmajā punktā teikts, ka komisija pievērš uzmanību visu cilvēku tiesībām sirdsapziņas dēļ iebilst pret militāro dienestu, un šīs tiesības izriet no domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvības principa, kas izklāstīts Vispārējās Cilvēktiesību deklarācijas 18. pantā un starptautiskā pakta "Par pilsoņu un politiskajām tiesībām" 18. pantā.

Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas (EDSO) dalībvalstis 1990. gadā Kopenhāģenas konferences noslēguma dokumentā atzīmēja, ka ANO Cilvēktiesību komiteja "atzinusi personas tiesības atteikties no militārā dienesta sirdsapziņā pamatotu iemeslu dēļ".

Nacionālās likumdošanas līmenī šis princips tika ieviests Zviedrijā (1922. g.), Nīderlandē (1922. g.), Lielbritānijā (1916. g.), Dānijā (1917. g.), Beļģijā (1964. g.), Francijā (.1963. g.), Itālijā (1972. g.), Spānijā (1976. g.) un Portugālē (1976. g.).

Apskatīsim sīkāk, kā šī problēma tiek risināta mūsdienās.*

Beļģijā kopš 1993- gada vairs nepastāv obligātais pilsoņu iesaukums karadienestā, jo pašreizējie Beļģijas Bruņotie Spēki ir profesionāļu armija.

Francijas armija sastāv no dienestā iesauktajiem pilsoņiem, bet kopš 1983. gada šajā valstī ir arī alternatīvais jeb civilais dienests. Francijas alternatīvais dienests ir divreiz ilgāks par militāro (20 mēneši). Lai varētu dienēt alternatīvā dienestā, nepieciešams divas nedēļas pirms dienesta sākšanas uzrakstīt iesniegumu Aizsardzības ministrijai, un tā attiecīgo personu nodod Sociālo Lietu ministrijas rīcībā, jo tās pārziņā ir alternatīvā dienesta darbība. Jauniešiem tiek sniegta iespēja izvēlēties alternatīvā dienesta izpildes veidu, jo ikviena Francijas bezpeļņas (sabiedriskā) organizācija ir tiesīga nodarbināt šos jauniešus, ja vien spēj samaksāt algu un pusotru gadu, kamēr ilgst alternatīvais dienests, garantēt iztiku. Turklāt Francija apņēmusies līdz 2003. gadam pāriet uz profesionāļu armiju.

Armijas un reliģiozo jauniesaucamo attiecībās sarežģījumi pastāvējuši vienmēr un ne tikai Latvijā. Piemēram, bulgāru izdevumā "*Tolerance Towards You*" ("Tolerance Jums"), analizējot "Jehovas liecinieku" un armijas problēmas, īpaši uzsvērts, ka alternatīvais karadienests ir daļa no cilvēka pamattiesībām (domas, apziņas un reliģijas brīvība).⁸ Izdevuma statistika rāda, ka Francijā, kur alternatīvā dienesta ilgums ir divreiz garāks nekā parastais karadienests, 1994. gadā no 200 000 iesauktajiem 9000 bija alternatīvā dienesta kandidātu, Vācijā tajā pašā gadā no 170 000 iesauktajiem 60 000 atteicās dienēt regulārajā armijā, bet Spānijā no 126 000 iesauktajiem 21 000 veica alternatīvo dienestu.⁹

Līdzīga situācija ir *Spānijā*, kas no 2003- gada pārtrauks iesaukt savus pilsoņus armijā, jo pāries uz profesionāļu armiju. Arī tur pašlaik pastāv alternatīvais dienests.

Grieķijā gan tikai kopš 1998. gada 1. marta ir spēkā likums, kas paredz iespēju pildīt alternatīvo dienestu, ja jauniesaucamā personiskā pārliecība nepieļauj militārā

* Šo analīzi ir veikusi Latvijas Universitātes Vēstures un Filozofijas Politikas zinātnes Starptautisko attiecību programmas 3- kursa studente Evita Repšite kursa darbā "Militārā dienesta nepildīšana personīgās pārliecības dēļ Rietumu un Austrumu Eiropā". - R.: LI., 1998.

dienesta pildīšanu. Dienests Grieķijas armijā atkarībā no armijas daļas ilgst no 12 līdz 18 mēnešiem, bet alternatīvā dienesta laiks ir 26 mēneši.

Austrumeiropas valstīs lo sliktā ekonomiskā stāvokļa dēļ pastāv obligātais iesaukums militārajā dienestā, taču lielākajā daļā šā reģiona valstu ir paredzēta arī alternatīvā dienesta iespēja.

Ungārijā iespēja atteikties no militārā dienesta personiskās pārliecības dēļ kopš 1989- gada pat iekļauta Ungārijas Konstitūcijas 70. pantā. Alternatīvais dienests šajā valstī ir Darba ministrijas pārziņā - to iespējams pildīt vietējā sabiedriskajā vai veselības aizsardzības sektorā, kā arī vides aizsardzības projektu ietvaros. Tāds dienests ir divreiz ilgāks nekā parastais.

Bulgārijas likumdošanā vēl nepastāv alternatīvā dienesta iespēja, taču attiecīgs likumprojekts tiek skatīts parlamentā.

Bosnijā-Hercegovinā iedzīvotāju vairākums ir musulmaņi un nepastāv alternatīvā dienesta iespēja. Pēc 1996. gada kara šī Balkānu valsts pieņēma likuma grozījumus, kas ļauj pildīt dienestu armijas saimnieciskajās daļās reliģisku motīvu dēļ.

Krievijā nav alternatīvā dienesta iespējas, un jauniesaucamie, kas atsakās dienēt reliģiskas pārliecības dēļ, tiek nosūtīti uz armijas saimnieciskajām daļām vai notiesāti ar cietumsodu.

Igaunijā var nepildīt dienestu reliģiskas pārliecības dēļ, bet nav alternatīvā dienesta iespējas. 1994. gada Igaunijas militārā dienesta likumā bija noteikts, ka šāds alternatīvā dienesta likums ir jāizstrādā. Igaunijā praksē gan nav fiksēti sevišķi daudz gadījumu, kad jauniesaucamie personīgu motīvu dēļ atteiktos pildīt militāro dienestu (1993- gadā - 4, 1994. un 1995. gadā kopā 6 gadījumi).

Lietuvā vēl nav izstrādāta nacionālā aizsardzības stratēģija. Armijā netiek iesaukti visi attiecīgā vecuma militārajam dienestam pakļautie jauniesaucamie, un valsts, saskaroties ar patiesi pārliecinātiem ticīgajiem, cenšas izvairīties no konflikta. Tomēr Lietuvā ir likums par obligāto alternatīvo darba dienestu tiem, kuri atsakās dienēt armijā.

Par situāciju Latvijā. 1999- gada 24. septembrī Latvijas aizsardzības ministrs Ģirts Valdis Kristovskis seminārā "Armijas loma demokrātiskā sabiedrībā" teica, ka tieši reliģiskās konfesijas, it sevišķi jaunās, veido sabiedrības attieksmi pret bruņotajiem spēkiem. Visdrīzāk ministrs ar to bija domājis "Jehovas lieciniekus".

Dienests armijā ir katra pilsoņa juridisks pienākums pret valsti un sabiedrību. Ņemot vērā, ka šī pienākuma izpildi nodrošina valsts represīvais aparāts ar piespēšanas līdzekļiem, ir skaidrs, ka jehovieši ir domājuši par kriminālatbildību, kas iestājas pret jauniešiem, ja tas izvairās no dienesta armijā. "Jehovas liecinieki" uzskata, ka Latvijā - *periculum in mora* - briesmas rada minstināšanās.

2001. gadā Latvijas Republikā obligāto karadienestu nevar aizstāt ar alternatīvo dienestu, jo Latvijas normatīvajos aktos šāda iespēja nav paredzēta. Pagājušā gadsimta 80. gadu beigās, neatkarīgās Latvijas atjaunotnes sākumā, radās ideja ļaut jauniešiem reliģiskās vai morālās pārliecības dēļ karadienesta vietā izvēlēties alternatīvo dienestu. Tā tika ierosināta Latvijas PSR Radošo savienību apvienotā plēnumā "Vīnes tikšanās: Cilvēku un tautu tiesības Latvijā".¹⁰ Atceroties šos laikus,

skaidrs, ka šī doma neradās reliģiskās vai pacifistiskas pārliecības akceptēšanas dēļ. Plēnuma deklarācijā alternatīvā dienesta piedāvājums parādījās, pirmām kārtām, saistībā ar PSRS "karstajiem punktiem". Latvieši vairs nevēlējās savus bērnus sūtīt karot uz Afganistānu, Armēniju vai Kalnu Karabahu. Viņi gribēja, lai Latvijas jaunieši kalpotu Latvijas armijā, kuras gan tolaik vēl nebija. Tātad vēlme izveidot alternatīvo dienestu radās nevis tāpēc, lai aizstāvētu cilvēku tiesības pārliecības dēļ neņemt rokā ieroci, bet gan tāpēc, lai latviešu jauniešiem nebūtu jādien PSRS armijā. Komunistu režīms ap to laiku jau bija kļuvis vaļīgāks un, piemēram, septītās dienas adventistus vairs cietumā nelika par to, ka viņi nevēlas turēt rokās ieročus, bet ļāva viņiem dienēt Padomju Armijas apgādes dalās. Atdzimstot nacionālajai pašapziņai, ideja nostiprinājās likumdevēju apziņā, un īsi pirms Latvijas neatkarības oficiālās atzīšanas 1990. gada 1. martā LPSR Augstākā Padome pieņēma likumu "Par alternatīvo (darba) dienestu". Likuma 1. pantā bija noteikts, ka pilsoņiem, kuriem pacifistiskā vai reliģiskā pārliecība neļauj dienēt armijā, ir jāpilda alternatīvais (darba) dienests. Vēlāk tiesības armijas vietā izvēlēties darba dienestu tika inkorporētas un nostiprinātas arī 1991. gada 10. septembra likumā "Par obligāto valsts dienestu", kā arī 1993- gada 27. aprīlī pieņemtajā tāda paša nosaukuma likumā. Abu šo likumu mērķis bija nodrošināt Latvijas valsts aizsardzību, vienlaikus garantējot personas tiesības uz apziņas un pārliecības brīvību. 1993- gada likumā bija norāde arī par garīdzniekiem un personām, kas savu uzskatu dēļ nevar dienēt bruņotajos spēkos. Saskaņā ar šo likumu (20. pants) no aktīvā valsts dienesta bija atbrīvojami un ieskaitāmi rezervē visi ordinētie garīdznieki, kā arī personas, kuru konfesionālā piederība vai pacifistiskā pārliecība neļauj pildīt militāro dienestu. Pasliktinoties ekonomiskajai situācijai Latvijā (ne tikai tautsaimniecībā, bet arī citās nozarēs), šāda iespēja tika atcelta. Visa tā rezultātā pašlaik izveidojušies apstākļi, ka daudzi iesaucamā vecuma jaunieši, savas reliģiskās pārliecības vadīti, atsakās dienēt valsts Bruņotajos Spēkos, bet nu viņiem tas jau draud ar brīvības atņemšanu.

Problēma samilza pēc 1997. gada 10. februāra, kad Saeima, pieņemot jaunā obligātā militārā dienesta likumu, atcēla iepriekšējo likumu "Par Latvijas Republikas obligāto valsts dienestu", kura 22. panta 3- daļā bija noteikts, ka "personas, kuru reliģiskā pārliecība vai pacifistiskā pārliecība neļauj pildīt militāro dienestu (šie apstākļi pierādāmi tiesas ceļā kā juridisks fakts), tiek norīkotas darba dienestā valdības noteiktajās vietās". Pamatojoties uz šo tiesību normu, iesaukumam pakļautie "Jehovas liecinieki", varēja vērsties tiesā, lai pierādītu savu reliģisko pārliecību.*

* Rīgas "Jehovas liecinieku" Centra draudzes valdes priekšsēdētāja vietnieks M. Krūmiņš atzīst, ka pašreizējā situācija tikai pierādot Latvijas likumdevēja attieksmi: ja agrāk likumdevējs tiesības atteikties no militārā dienesta uzskatīja par tiesībām uz apziņas brīvību, tad tagad skaidri redzams, ka likumdevējs dod priekšroku finansiāliem apsvērumiem, nevis nepieciešamībai garantēt iedzīvotājiem apziņas brīvību. Tieši šādu domu viņš savā 1999. gada 6. aprīļa vēstulē puda tieslietu ministram. 1999. gada 22. septembrī M. Krūmiņš vērsās ar vēstuli pie Saeimas Aizsardzības un iekšlietu komisijas priekšsēdētāja Dz. Kūduma, rakstot, ka iespēja pildīt alternatīvo dienestu civilpersonu vadībā ir "būtisks nosacījums, lai dienestu varētu uzskatīt par patiesu alternatīvu". M. Krūmiņš lūdza likumā noteikt, ka alternatīvais dienests pildāms tikai civilpersonu vadībā.

Pašreiz spēkā esošais likums (21. panta 1. daļa) nosaka konkrētu subjektu loku, kuru iesaukšanu obligātajā aktīvajā militārajā dienesta atliek vai tam piederīgos vispār neiesauc. Tās ir, piemēram, personas ar sliktu veselības stāvokli, studenti, tiesājamie un citi. Minēto subjektu lokā iekļauti arī "ordinēti garīdznieki, kuri pieder pie kādas no Tieslietu ministrijā reģistrētajām reliģiskajām organizācijām un personām, kuras mācās šo reliģisko organizāciju garīgā personāla mācību iestādēs". Vispārējās mobilizācijas gadījumā viņi norīkojami pasākumos, kur nav jālieto ieroči. Garīgā semināra studentus un garīdzniekus var norīkot civilā dienestā, kas līdzvērtīgs obligātajam karadienestam (26. pants). Jaunajā likumā vairs nav iekļauta norma, kas paredzētu alternatīvu valsts militārajam dienestam. Izņēmums ir garīdznieki, taču problēmas loks ir daudz plašāks, jo vispārzināms ir fakts, ka dažu reliģisko konfesiju, īpaši "Jehovas liecinieku", locekļi savas reliģiskās pārliecības dēļ atsakās no dienesta armijā. Latvijas Republikas Krimināllikuma 282. pantā "Izvairīšanās no iesaukuma obligātajā militārajā dienestā" ir noteikts:

"(1) Par obligātajam militārajam dienestam pakļautas personas izvairīšanos no iesaukuma dienestā, ja šī izvairīšanās ilgusi vairāk par desmit dienām, - soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar arestu, vai ar naudas sodu līdz sešdesmit minimālajām, mēnešalgām.

(2) Par izvairīšanos no iesaukuma obligātajā militārajā dienestā nodarot sev miesas bojājumus vai simulējot slimību, viltojot dokumentus vai citādi maldinot, - soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem."

Par subjektu, kas izvairās no dienesta sakarā ar savu reliģisko pārliecību, sodīšanu labi ir izteicies Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Krimināllietu departamenta priekšsēdētājs Pāvels Gruziņš. Viņš uzskata, ka zināma loma soda satura noteikšanā ir arī lietas finansiālajai pusei - jo bagātāka valsts, jo vairāk tā var tērēt "penitenciārajām iestādēm", kuru uzturēšana trūcīgām valstīm nav pa spēkam, kamdēļ pēdējās ir spiestas lietot lētākus soda veidus, kas līdz ar to ir arī rupjāki. Patiesi bagāta valsts izvēlas profesionālu armiju, nevis demokrātiskā iekārtā cīnās ar demokrātijas augļiem!"

Kā jau minēju, pirmie, kas Latvijā šā iemesla dēļ nonāca kolīzijā ar valsts varu, bija "Jehovas liecinieki". Savas reliģiskās pārliecības dēļ viņi kategoriski atteicās pildīt militāro dienestu. Saskaņā ar Valsts militārā dienesta pārvaldes ziņām 1999. gada sākumā no obligātā dienesta izvairījās divi "jehovas liecinieku" kustības jaunieši. Viņiem tika piedāvāta iespēja dienēt (kalpot) armijas saimnieciskajās daļās, bet viņi no šādas iespējas atteicās. Pēc kustības aktivistu domām, runa ir par principiāli nozīmīgām lietām: viņi ar savu darbību vispār negrib atbalstīt jebkādu militāru struktūru. Kustības vadītāji uzskata, ka jehovieši var dienēt tikai civilās iestādēs, piemēram, slimnīcās par sanitāriem u. tml. Domājot par minētajiem diviem šīs kustības jauniešiem, jāsaka, ka viņu stāvoklis ir neapskaužams. Ja līdz 1997. gada 10. februārim viņi bija likumam paklausīgi LR pilsoņi, tad, pēc obligātā militārā dienesta likuma izmaiņām 1997. gadā, šie jaunieši pēkšņi bija kļuvuši par likumpārkāpējiem. Abi jaunieši - Romāns Nemiro un Vladimirs Gamajunovs, kā arī

daudzi citi "Jehovas liecinieki", no 1993. līdz 1997. gada 10. februārim bija atbrīvoti no valsts dienesta un ieskaitīti rezervē. 2000. gadā Latvijas pirmā līmeņa (rajona tiesas) spriedums bija negatīvs, tomēr jaunieši vēl nav notiesāti, jo pašlaik lieta tiek skatīta Rīgas Apgabaltiesā. Šķiet, ka jaunieši cietumā sodu neizcietīs un lieta tiks "nomarinēta".

Savukārt 2000. gada septembrī jehovietis Vladislavs Gaņuta iesniedza tiesā prasību pret Militārā dienesta iesaukšanas komisiju, lai tā viņu atbrīvotu no militārā dienesta sakarā ar to, ka reliģiskās pārliecības dēļ viņš nevar dienēt armijā. 2001. gada janvārī prasība tika atsaukta, jo "Jehovas liecinieki" bija izvērtējuši situāciju un nolēmuši problēmu atrisināt formālā ceļā - organizācija jaunieti "padarīja" par mācītāju.¹² Formāli tāpēc, ka saskaņā ar reliģiskās organizācijas dogmātiku mācītāji šajā kustībā nevar būt. Tie var būt draudzes izvēlēti sludinātāji no organizācijas izglītotāko locekļu vidus, līdzīgi kā tas ir vecticībniekiem. Organizācijas pieeja jautājuma risināšanai tikai vēlreiz parāda to bezdibeni, kas valda starp tām ziņām, ko jebkura organizācija (arī tradicionāla reliģiska konfesija) iesniedz valsts iestādei, un to realitāti, kas patiesībā pastāv organizācijā.

Nevar arī apgalvot, ka situācijas uzlabošanā valstī nekas netiek darīts. Tā 2000. gada 18. oktobrī nosaukto problēmu risinājumam tika izveidota darba grupa, kas bija apstiprināta ar Latvijas premjerministra Andra Bērziņa rīkojumu nr. 385 "Par darba grupu alternatīvā dienesta ieviešanai nepieciešamo normatīvo aktu projektu izstrādi".¹⁵ Rīkojumā norādītais termiņš nepieciešamo normatīvo aktu projektu izstrādei alternatīvā dienesta ieviešanai bija 2001. gada 1. maijs. Jāatzīmē, ka nekāda rezultāta no šīs darba gaipas darba nebija.

Nepieciešams arī pozitīvi uzteikt 7. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas mēģinājumu izlabot situāciju. Komisija 1999. gada 10. novembrī Saeimas Aizsardzības un iekšlietu komisijai iesniedza izskatīšanai grozījumus "Obligātā militārā dienesta likumā". Grozījumi paredzēja, ka "personas, kurn apziņa vai reliģiskā pārliecība neļauj pildīt militāro dienestu, var tikt atbrīvotas no militārā dienesta, ja to konstatē militārā dienesta iesaukšanas kontroles komisija Ministru Kabineta noteiktajā kārtībā"

Runājot par risinājumu meklējumiem, jāatzīmē arī Zviedrijas pieejas atbalstītāju viedokļi. Piemēram, Valsts cilvēktiesību biroja direktors Olafs Brūvers uzskata, ka, interpretējot vēsturiski un sistemātiski starptautisko saistību kontekstā, Satversmes 99. pants ietver tiesības atteikties no militārā dienesta pildīšanas, ja indivīda sirdsapziņa un reliģiskā pārliecība patiesi ir pretrunā ar šāda dienesta pildīšanu. O. Brūvers ir tāda risinājuma piekritējs, ka "Jehovas liecinieki" vispār tiek atbrīvoti no obligātā militārā dienesta.¹⁵ Tam varētu pievienoties, jo arī aizsardzības ministrs Ģirts Valdis Kristovskis ir norādījis, ka "pašreiz "Jehovas liecinieku" neiesaukšana obligātajā militārajā dienestā nenestu būtiskus zaudējumus Latvijas armijai un būtu pieļaujami arī alternatīvi risinājumi likumdošanā".¹⁶

"Jehovas liecinieki" pauž viedokli, ka viņi ir darījuši visu, kas vien bijis viņu spēkos, lai Saeima un Aizsardzības ministrija zinātu, ka Latvijā "ir cilvēki, kuriem

sirdsapziņa neļauj pildīt militāru dienestu, tai pašā laikā uzsverot, ka vēlas savu pienākumu pret valsti izpildīt tādā veidā, lai saglabātu tīru sirdsapziņu un, vairākumā gadījumu, piekrīt izpildīt darba dienestu civilpersonu vadībā.¹⁷ Jehovieši vērs uzmanību uz to, ka Latvija sev par saistošu ir atzinusi gan "Vispārējo Cilvēktiesību deklarāciju", gan starptautisko paktu "Par pilsoņu un politiskajām tiesībām" un uzskata, ka līdz ar to tiesības atteikties no militārā dienesta izriet no domas, apziņas un reliģijas brīvības principa.¹⁸

Par "Jehovas liecinieku" pārliecību, kas ir šķērslis dienestam armijā.

Sakarā ar to, ka runājot par alternatīvo dienestu bieži tiek pieminēti tieši "Jehovas liecinieki", gribētu sīkāk paskaidrot viņu reliģisko pārliecību un to, ar ko viņi pamato savus uzskatus. Šai reliģiskajai kustībai, kuru daudzi uzskata par sektu, ir īpaša attieksme pret valsti. Tieši no šīs attieksmes arī izriet viņu atteikšanās dienēt jebkuras valsts armijā. Kādā no "Jehovas liecinieku" periodiskā izdevuma "Sargtorņis" numuriem viņi paši sev uzdod jautājumu: "Vai mūsdienās kristiešiem būtu jāinteresējas par attiecībām starp reliģiju un valsti?"¹⁹ Atbilde - jāinteresējas. Tālāk kā uz paraugu valsts un Baznīcas attiecībām viņi norāda pirmo kristiešu attiecības ar Romas impēriju, piebilstot, ka tās bija attiecības ar valsti, kurā nogalināja Jēzu Kristu.²⁰ Tas ir vairāk nekā skaidrs mājiens, ka īstenam "Jehovas lieciniekam" jābūt rezervētam attieksmē pret valsti un jādzīvo nomaļus no sabiedriskās dzīves. Turpat paustas sociologa un teologa jehovieša Ernesta Trelča atziņas par pirmo kristiešu grūto stāvokli Romas sabiedrībā: "Viņiem nebija pieņemams neviens amats vai nodarbošanās, kam bija kaut kāds sakars ar elkdievību, imperatora pielūgsmi, asinsizliešanu, nāvessodiem vai kas varētu kristiešiem likt nonākt saskarē ar pagānisko amoralitāti."²¹ E. Trelča citāts kontekstā ar norādi uz pirmskristiešu attiecībām ar Romas valsti kā Baznīcas un valsts attiecību paraugu vedina domāt, ka teiktais attiecas uz pašreizējajām valstīm. Vēlāko kristīgās Baznīcas modeli, kas esot saplūdis vienotā veselumā ar valsti, "Jehovas liecinieki" uzskata par "izkropļotu un pielāgotu kristietības formu".²² Viņi kritizē pareizticīgo, katoļu un protestantu Baznīcas, kas pastāvīgi esot pieļāvušas kompromisus ar valsti, dziļi iesaistoties tās politikā un atbalstot laicīgo valsti tās karos. Tālāk viņi secina - ja jau Jēzus uzskatīja, ka Sātans ir šīs pasaules saimnieks, tad visa pasaules politiskā vara ir Sātana rokās, no kā izriet, ka politiķi un valsts ierēdņi ir Sātana kalpi. Kā spēcīgāko argumentu savā "konstitucionālo tiesību teorijā" "Jehovas liecinieki" lieto ļoti burtiski saprastu un ārpus konteksta lietotu, no Bībeles paņemtu priekšstatu par Dievu kā "suverēno valdnieku" un Sātanu - "pasaules saimnieku" (protams, Sātanam esot vara pār pasauli tikai tāpēc, ka Dievs lo pieļauj). Citos "Sargtorņa" numuros "Jehovas liecinieki" ir aprakstījuši savu attieksmi pret valsti,²⁵ skaidrojot apustuļa Pāvila "Vēstuli romiešiem" un interpretējot Č. T. Rasela idejas. Tiek pausts, ka kristieša pakļaušanās valsts varai nevarot būt absolūta. Tieši otrādi - tai vienmēr esot jābūt nosacītai. Šo nosacītību "Jehovas liecinieki" pamato ar XVIII gadsimta angļu jurista dabisko tiesību skolas pārstāvja Viljama Blekstona idejām, ka vara nedrīkst būt absolūta, tai ir jātiek pakļautai

zināmiem ierobežojumiem, kas izriet no cilvēka dabiskajām tiesībām. "Jehovas liecinieki" pauž domu, ka neapšaubāmi pastāv jomas, kurās "Dievs ierobežo to, ko ķeizars var prasīt no kristiešiem", un viena no tām attiecas tieši uz valsts tiesībām iesaukt cilvēkus savā armijā.²⁴ Taču dabisko tiesību piesaukšana šajā gadījumā nav īsti vietā. Citi dabisko tiesību atbalstītāji, piemēram, Platons, Aristotelis un Ruso jau sen ir pauduši domu, ka pilsoņi, apvienojoties valstī, jau atsakās no zināmas savu dabisko tiesību daļas par labu valstij. Pie jomas, uz kuru attiecas šādas atteikšanās, droši var pieskaitīt arī pienākumu pildīt militāro dienestu.

Tomēr es negribētu saasināt šo problēmu valsts un "Jehovas liecinieku" attiecībās, tāpēc, nobeidzot "Jehovas liecinieku" "teorētiskā pamatojuma" apskatu par personas tiesībām nepakļauties valsts varai karaklausības jomā, ar zināmu humora piedevu kā "mierinājumu valstij" gribu pieminēt šīs organizācijas locekļu pārliecību, ka nodokļi jāmaksā savlaikus.²⁵ Jānorāda, ka šī tomēr ir tā problēma, kuru vēl un vēlreiz nāktos pārdomāt "abām ieinteresētajām pusēm" - gan valstij, gan reliģiskajām organizācijām.

Latvijas armijas kapelāni, ar kuriem tikos 1999. gada pavasarī Valsts cilvēktiesību biroja organizētajā tikšanās reizē, uzskata, ka radikāli pacifistiska jaunieša vardarbīga iesaukšana armijā varot atsaukties uz citu iesaukto jauniešu domāšanu un sekas tam varot būt antimilitāra noskaņojuma radīšana bruņotajos spēkos. Kapelāni domāja, ka tā būtu mīna ar "laika degli", jo pārliecināti reliģiozi cilvēki parasti esot konsekventi sava viedokļa izplatītāji, un pauda atbalstu alternatīvajam dienestam.

Uzskatu, ka **pats svarīgākais visā šajā situācijā ir acīmredzamā nepieciešamība valstij radīt mehānismu, kas aizsargātu pilsoņu tiesības dzīvot saskaņā ar savu pārliecību.** Iespējami divi risinājumi, kas palīdzētu izvairīties no galējā līdzekļa - ieslodzījuma piemērošanas tiem, kuri atsakās dienēt bruņotajos spēkos. Pirmkārt, iespējams izstrādāt un pieņemt alternatīvā dienesta likumu. Otrkārt, var pieņemt grozījums likumā "Par obligāto militāro dienestu", uz kuru pamata tālāk tiktu izstrādāti Ministru kabineta noteikumi, kas regulētu "armijā negājēju reliģisku motīvu dēļ" atbrīvojumu no militārā karadienesta. Atbrīvojuma nodrošinājums reliģiozas pārliecības gadījumā praksē izpaustos kā likumīgi reģistrētu reliģisku organizāciju vadības attiecīgi noformētas un organizācijas vadības izsniegtas uzziņas saskaņā ar kurām, pamatojoties uz likuma normu, attiecīgās personas tiktu atbrīvotas no iesaukšanas militārajā dienestā.*

Visļaudīgākais ir tas, ka Latvijā, neatrodoties karastāvoklī vai citā ārkārtas situācijā, tomēr var tikt apdraudētas cilvēktiesības, arī reliģiskās pārliecības brīvība, un

* Naudas trakuma dēļ tomēr nedrīkstētu atkārtot Ukrainas kuriozo pieredzi. Ukrainas likumā "Par militāro dienestu" tika iekļauts to konfesiju uzskaitījums, kuru locekļi ir tiesīgi nedienēt militārajā dienestā (piem., ev. kristieši, septītās dienas adventisti, jehovieši). Vasarsvētku konfesija, kas Ukrainā ir neliela reliģiska minoritāte, vēloties iegūt no dominējošās reliģijas labvēlību, likumdevējam piedāvāja likumā iekļaut arī ortodoksus. Protams, šī ideja netika atbalstīta, jo Ukrainā 80% iedzīvotāju ir ortodoksi. Tādā gadījumā militārajā dienestā jeb armijā neieai neviens.

jau tagad tas izraisa valsts institūciju konfliktu ar reliģiskajām minoritātēm. Iespējams, šādā nostājā ir arī sava loģika. Un tomēr - vai valsts ir tik ļoti nostiprinājušies ārpolitikā, lai Eiropas cilvēktiesību institūcijās droši izskaidrotu faktu, ka fanātisku reliģiju pārstāvjus varam sodīt ar brīvības atņemšanu bez nopietnas objektīvas nepieciešamības? Laikā, kad daudzi jaunieši, nebūt ne reliģisku iemeslu motivēti, izvairās no dienesta bruņotajos spēkos, kad ārsti, kuru uzdevums ir objektīvi noteikt jauniesaucamā veselību, nereti par zināmu kompensāciju bez iemesla "konstatē" viņa nepiemērotību armijai, valsts var notiesāt cilvēkus, kas ir patiesi un pat fanātiski pārliecināti, ka viņi nedrīkst ņemt rokā ieroci. Motivējums, ka tie ir tikai sektanti, šoreiz neder. Tā var runāt citas ticības interesenti, nevis atbildīgi valsts darbinieki un juristi, kuru pienākums ir rūpēties par Satversmes normu (arī Satversmes 99. panta) precīzu ievērošanu. Vēl trūkst komentāru un izskaidrojumu Latvijas Satversmes 99. pantam. Neticu, ka Latvijas patriots varētu vēlēties, lai Satversmes skaidrojumus varētu iegūt Satversmes tiesas līmenī vai pat no Eiropas institūcijām. Tas nebūtu labākais ceļš, jo tas līdz minimumam samazina likuma izmantošanas iespējas atbilstoši vietējiem apstākļiem. Pēc minēto augstāko tiesas instanču pieņemta sprieduma vairs netiek skatīta pati problēma, kas jāatrisina, bet gan tikai šo instanču lēmums, kurš turpmāk vienkārši jāievēro. Ja vien no šādas situācijas var izvairīties, tas noteikti jādara. Dzīve pierāda, ka Satversmes un starptautiskā līmeņa tiesu institūciju lēmumi cilvēktiesību jomā parasti ir par labu cietušajam, kura dabiskās tiesības ir aizskartas, nevis valstij, ar kuru viņš tiesājas.

Nobeigumā prātā nāk doma, ka bez vispārīgas teorētiskas juridiskās un filozofiskās bāzes izveidošanas, kas atbilstu demokrātiskas sabiedrības un tiesiskas valsts principiem, tiesību sistēma Latvijā, neraugoties uz atsevišķiem kvalitatīviem likumiem, tiek veidota uz "plūstošo smilšu" pamata.²⁶

¹ *Balodis R.* Kad atsakās dienēt reliģiskās pārliecības dēļ // Latvijas Vēstnesis. - 1999. - 9. jūl

² No LELB arhibīskapa J. Vanaga uzrunas draudžu dienās: Jaunās reliģiskās kustības un tradicionāli kristīgais dzīvesveids // Netradicionālās reliģiskās kustības un to nelabvēlīgā ietekme sabiedrībā: garīgie, sociālie un tiesiskie aspekti. - R.: Lutera akadēmija, 1998. - 4.-5.lpp.

³ *Cipeliuss R.* Vispārējā mācība par valsti. - R.: AGB, 1998. - 263-264. lpp.

⁴ *Meikališa Ā.* Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. — R., 1998. —95 — 96.lpp.

⁵ *Jakubaņecs V.* Valsts jēdziens, struktūra, funkcijas un formas. - R., 1999. - 40.lpp.

⁶ *Balodis R.* Atteikšanās dienēt Latvijas Bruņotajos spēkos reliģiskās pārliecības dēļ // Solis. - 2000. - 10.-23. marts.

⁷ General Comments No. 22 (48) on article 18 of the International Covenant on Civil and Political Rights.

⁸ Tolerance Towards You. - Sofija. 1997. - June-September.

⁹ *Balodis R.* Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 229.-230.lpp.

¹⁰ Literatūra un Māksla. - 1998. - 8. apr.

- ¹¹ *Gruzim P.* Vai pakļaušanos likumam negribam panākt vienīgi ar bailēm? // Latvijas Vēstnesis. - 1999- - 4. nov.
- ¹² *Bernāts A.* Jehovietis atsauc prasību pret Militārā dienesta iesaukšanas centru /7 Vakarā Ziņas. - 2001. - 18. janv.
- ¹³ Latvijas Vēstnesis. - 2000. - 20. okt. - nr. 370.
- ¹⁴ 7. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas priekšsēdētāja Antona Seiksta 1999. gada 10. novembra priekšlikums nr. 9/4 377 Saeimas Aizsardzības un iekšlietu komisijai attiecībā par likumprojektu "Grozījumi Obligātā militārā dienesta likumā" (dok. nr. 829; nr. 1197; reģ. nr. 282).
- ¹⁵ *Brūvers O.* Par garīdznieku un citu Jehovas liecinieku draudzes locekļu tiesībām tikt atbrīvotiem no militārā dienesta // Latvijas Vēstnesis. - 1999- - 9. jūl.
- ¹⁶ *Skagale G.* Jehovas liecinieki drīkstot nedienēt armijā /7 Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1999. - 8. jūn.
- ¹⁷ Jehovas liecinieku Rīgas Centra draudzes valdes priekšsēdētāja vietnieka M. Krūmiņa 1999. g. 6. aprīļa vēstule nr. A99/4-1 LR tieslietu ministrei I. Labuckai.
- ¹⁸ Jehovas liecinieku Rīgas Centra draudzes priekšsēdētāja vietnieka M. Krūmiņa 1999. g. 25. marta vēstule nr. A.99/55-1 LRTM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.
- ¹⁹ Sargtornis. - 1996.- 1. maijs.
- ²⁰ Dievs, Valsts un Tu // Sargtornis. - 1996.- 1. maijs - 4.lpp.
- ²¹ Agrīnie kristieši un valsts // Sargtornis. - 1996. - 1. maijs. - 7.lpp.
- ²² Turpat, 8.lpp.
- ²³ Sargtornis. - 1962.- 1. nov., 1962. - 15. nov., 1962. - 1. dec, 1990. - 1. nov., 1993. - 1. febr., 1994. - 1. febr.
- ²⁴ Sargtornis. - 1996. - 1. maijs. - 15.lpp.
- ²⁵ Turpat, 17.lpp.
- ²⁶ *Melķis E.* Tiesību normu interpretācijas metodes. - R.: Latvijas Universitāte, 1996. - 3.lpp.

2.10. Reliģija un masu informācijas līdzekļi

Ja es maldos ticot cilvēka dvēseles nemirstībai, tad es maldos labprāt un nevēlos lai man laupītu to, kas mani mierina, kamēr es dzīvoju, ja es turpretī pēc nāves nekā nejutīšu, kā domā. kaut kādi nicināmi filozofi, tad man nav ko baidīties no nomirušu filozofu nievām.

Cicerous

Latvijas Republikas 1990. gada likums "Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem" nosaka, ka Latvijā jebkurai personai, jebkurām personu grupām, valsts iestāžu un visu veidu uzņēmumu un organizāciju institūcijām ir tiesības brīvi paust savus uzskatus un viedokļus, izplatīt paziņojumus presē un citos masu informācijas līdzekļos, saņemt ar to starpniecību informāciju par jebkuru tās interesējošu jautājumu vai sabiedrības dzīvi. Lai gan saskaņā ar minēto likumu ieviešanas masu informācijas līdzekļu darbībā nav pieļaujama, likums atzīst, ka ir informācija, kas ir uzskatāma par *nepublicējamu*. Tāda ir arī informācija, kas propagandē reliģisko pārkāpumu un neiecietību. Ja tomēr šāda rakstura informācija tiek publicēta, tas ir pretrunā ar "Reliģisko organizāciju likumu", jo iedzīvotāju jūtu aizskaršana vai naida celšana sakarā ar viņu attieksmi pret reliģiju ir aizliegta, un par šā noteikuma pārkāpšanu vainīgās personas saucamas pie atbildības likumos noteiktā kārtībā. Latvijas Republikas Krimināllikuma 150. pants nosaka, ka par personu reliģisko jūtu aizskaršanu vai naida celšanu sakarā ar šo personu attieksmi pret reliģiju vai ateismu var sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai piespiedu darbu, vai naudas sodu līdz 40 minimālajām mēnešalgām.

"Reliģisko organizāciju likums" nenosaka un neatrunā reliģisko organizāciju masu informācijas līdzekļu reģistrēšanas vai darbības kārtību. Reliģiskās organizācijas savas grāmatas, žurnālus, laikrakstus, kalendārus un citus iespaiddarbus var izdot tāpat kā jebkura organizācija. Šāda nostāja Latvijā dažreiz ir radījusi problēmas. Piemērs minētajam ir gadījums ar Latvijā reģistrēto uzņēmēj sabiedrību SIA "Augsburgas Institūts", kas izdeva reliģiska satura laikrakstu "Latvijas Luterānis". Laikrakstā paustais viedoklis atšķīrās no Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas oficiālā viedokļa, jo tā pamatā bija no luteriskās Baznīcas nošķīrušās Augsburgas ticības apliecības (ATA) draudzes viedoklis. Sakarā ar luteriskās Baznīcas protestiem 1999. gadā Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments lūdza minētajai uzņēmēj sabiedrībai paskaidrot, kāpēc tā nodarbojas ar reliģiskās darbības veikšanu, ko saskaņā ar "Reliģisko organizāciju likumu" var darīt tikai reģistrētas reliģiskas organizācijas.

Sakarā ar to, ka laikrakstā mēdza būt neiecietīgi raksti pret citām konfesijām* Tieslietu ministrija lūdza SIA "Augsburgas Institūts" vadībai paskaidrot tās statūtos

* Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps J. Vanags savā 2000. gada 4. februāra vēstulē Tieslietu ministrijai raksta: "Ir pierādījies, ka lielākā sabiedrības daļa - pat baznīcas

noteikto - "pētīt Baznīcas vēsturi un teoloģiju, kā arī ar tām saistītās disciplīnas (..), tulkot doktora Mārtiņa Lutera darbus, citu reformācijas teologu darbus, kā arī luterāņu profesionālos rakstus (..), veikt Bībeles interpretīvo darbu (..), nodrošināt konsultatīvu un apmācības palīdzību luterāņu reformācijas vēstures un tās teoloģijas pētniecībā un studijās (..), organizēt latviešu, kā arī ārzemju teologu lekcijas, kursus, seminārus un konferences". Jāatzīmē, ka šāda situācija varēja rasties tāpēc, ka Latvijas Republika ir jauna valsts un ar nelielu tiesisku pieredzi.

Izvērtēt iespējamo likumpārkāpumu kā *religīzo jūtu aizskaršanu*, kas izriet no publikācijām laikrakstā "Latvijas Luterānis", nevar. Lai Krimināllikumā minēto normu varētu saistīt ar laikraksta publikācijām, ir nepieciešama ekspertu ļoti rūpīga

locekļi - jau tagad bieži neatšķir Latvijas Evaņģēliski luterisko Baznīcu no Augsburgas draudžu apvienības un viņu izdoto laikrakstu "Latvijas Luterānis" uzskata par LELB izdevumu." J. Vanags pauž uzskatu, ka LELB Konsistorijai ne reizi vien ir nācies taisnoties par minētajā laikrakstā ievietotajiem rakstiem, kuri "mēdz būt uzbrūkoši un neiecietīgi pret citām konfesijām".

Arī luterāņu teologs R. Slenczka 2000. gada 3. februāra vēstulē Tieslietu ministrijai norāda uz to, ka laikrakstā "Latvijas Luterānis" "regulāri tiek publicēti raksti ar skaidru aicinājumu izstāties no LELB". Tā, piemēram, 1999- gada 4. decembra (11. lpp.) numurā publicēts reliģiskās organizācijas "Augsburgas ticības apliecības Ķekavas luterāņu draudzes" mācītāja 1. Plūmes raksts "Vai piederēt maldu mācošai jeb ķecerīgai baznīcai ir grēks?"

Savukārt LELB funkcionārs G. Kalme savā 2000. gada 4. februāra vēstulē Tieslietu ministriju informē par 1996. gada 21. septembra numurā laikrakstā "Latvijas Luterānis" publicēto rakstu, kurā LELB ir kļāji nodēvēta "par ķecerīgu baznīcu", kas ticīgu cilvēku vidē ir ļoti nopietns reliģisko jūtu aizskārums. G. Kalme uzsver, ka šis apvainojums nav atsaukts un joprojām ceļ neslavu pat laicīgās sabiedrības acīs.

1997. gada 7. martā minētais laikraksts publicēja rakstu ar nosaukumu "Reģistrētas trīs Augsburgas ticības apliecības luterāņu draudzes", kurā Augsburgas ticības apliecības Bulduru luterāņu draudzes priekšnieks E. Mudulis raksta: "Tās (draudzes) dibinātāji ir bijuši Bulduru evaņģēliski luteriskās draudzes locekļi, kas tika izslēgti no LELB tieši tādēļ, ka vēlējas palikt luterāņi". Sakarā ar šo publikāciju Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktors R. Balodis 1997. gada 17. maitā rakstiski informēja E. iMuduli, ka LELB piederīgie šāda rakstura paziņojumus var uztvert kā reliģiskās jūtas aizskarošus un atgādināja, ka saskaņā ar "Reliģisko organizāciju likuma" 4. pantu iedzīvotāju jūtu aizskaršana vai naida celšana sakarā ar viņu attieksmi pret reliģiju ir aizliegta. Atbildot uz šo vēstuli, E. Mudulis pārmeta LELB Konsistorijai, ka sakarā ar ATA luterāņu draudzēm tā "īpaši cenšas atrast kādus pārkāpumus tās darbībā ar nolūku diskreditēt ATA draudžu darbību Tieslietu ministrijas priekšā (..). Katrā ziņā LELB Konsistorijas padomnieka Dr. Theol. Jura Rubeņa kunga izdarītais vispārīgais vispārīgais par ATA draudzēm kā par uzbrūkošām ar nolūku aizskart reliģiskās jūtas un tūlītējs "Reliģisko organizāciju likuma" panta piesaukums, nenorāda nedz uz vēlēšanos ievērot identitātes un cēloņa seku loģiku, analizējot manu rakstu, nedz arī uz vēlēšanos līdzās pastāvēt, kas Latvijas demokrātiskās attīstības procesu kontekstā ir absolūta prerogāta arī lielās baznīcas administrācijas pārstāvjiem. Pamatojoties uz iepriekšpieminēto, ATA Bulduru draudzes vārdā es lūdzu Jūs neievērot šo LELB Konsistorijas padomnieka Jura Rubeņa kunga sūdzību kā nepamatotu un tendenciozu ar nolūku kompromitēt ATA Bulduru draudzes darbību kā neatbilstošu Latvijas Republikas "Reliģisko organizāciju likumam". Jāatzīst, ka pēc minētā starpgadījuma nekādi iesniegumi vai sūdzības par "Latvijas Luterāņa" publikācijām vairs netika saņemti.

publicēto materiālu papildus izvērtēšana un visu faktu analīze. Es pieļāvu, ka iekšējais konfesiona rakstura konflikts nebūtu pārvēršams institucionāla rakstura konfliktā, kurā, kā viena no pusēm (vai kā apsūdzības uzturētājs), uzstātos valsts. Bez Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas skaidri izteiktas vēlmes tiesas ceļā risināt šo konfliktu, es izvērtēju radušos situāciju. Secinājumi bija šādi: 1) Latvijā valsts ir atdalīta no baznīcas; 2) reliģiskās ķecerības princips var būt traktējams kā reliģisko jūtu aizskaršana, tomēr slēdziens par šādu faktu ir konstatējams tikai veicot attiecīgas izziņas, kas nav Tieslietu ministrijas kompetencē. To ir tiesīga darīt Ģenerālprokuratūra; 3) kamēr pastāv dialoga iespējamība starp konfrontējošām pusēm, tā ir jāizmanto, jo iespējamais tiesas process atstās negatīvu iespaidu uz luterāņu konfesiju kopumā. Tāpēc abām pusēm tika izteikts priekšlikums radušos konfliktu risināt to vadības savstarpējās sarunās. Tikšanās notika, un puses savas pretenzijas caur valsti vairs nemēģināja risināt.

1996. gada 18. marta Nacionālās radio un televīzijas padomes lēmumā nr. 20, ko parakstījis toreizējais padomes priekšsēdētāja vietnieks Rihards Pīks, ir noteikts nepieļaut jebkura veida politiskās un reliģiskās reklāmas izvietojumu sabiedriskajās raidorganizācijās - radio un televīzijā, izņemot sludinājumus par rīkoto pasākumu norises vietu un laiku. Kā noteikts minētā lēmuma 1. punkta 2. daļā: "*Sludinājums nedrīkst tikt izmantots iepriekšminēto organizāciju ideju popularizēšanai, tajā nedrīkst būt aicinājums atbalsīt šo organizāciju darbību.*" Lēmumā "Par raidorganizāciju veidotajiem raidījumiem" noteikts, ka ziņām par reliģisko organizāciju pasākumiem jābūt objektīvām un tās jāpasniedz neitrāli, izvērtējot katra šāda pasākuma sabiedrisko nozīmīgumu.

Raksturojot kopējo situāciju, jāatzīmē, ka Latvijā reliģiska rakstura literatūru var iegādāties reliģiskajās organizācijās. Dažu jauno reliģisko organizāciju misionāri ("Jehovas liecinieki", mormoņi, krišnaīti un citi) brīvi jebkurā vietā pārdod vai dāvina savu reliģisko literatūru. Rīgā ir četri speciāli grāmatu veikali, kur pārdod tikai reliģiska satura literatūru. Viens no šiem veikaliem pieder baptistu konfesijai, divi - evaņģēliskajiem luterāņiem, bet viens ir starpkonfesionāls.

Latvijā regulāri tiek izdoti un ir pārdošanā aptuveni 11 reliģiska satura žurnāli un laikraksti. Saskaņā ar Uzņēmumu reģistra ziņām kopš 1991. gada Latvijā ir reģistrēti 39 preses izdevumi, kuru nosaukums vai saturs liecina par garīga vai reliģiska rakstura informācijas izplatīšanu.

Ko 1999. gada Latvijā darbojas sabiedriska organizācija "Reliģijas Brīvības Asociācija". Organizācija izdod literatūru ar mērķi - skaidrot reliģiskām organizācijām ar valsts un Baznīcas attiecībām saistītus jautājumus. Piemēram, 2000. gadā minētā asociācija latviešu un krievu valodā izdeva "Rokasgrāmatu garīdzniekiem par laulības noslēgšanu", bet 2001. gadā "State and Church in the Baltic States: 2001" un daudzas citas grāmatas.

Viena no aktīvākajām starpkonfesionālajām reliģiskajām organizācijām ir "Latvijas Bībeles Biedrība", kas cenšas ne tikai izplatīt Bībeli, bet arī tulkot un iespiest starpkonfesionālu reliģiska rakstura literatūru.

Reliģiskā organizācija "Jehovas liecinieki" tulko un izplata izdevumu "Sargtornis".

Laikraksts "Solis" ir katoļu izdevums, kas līdztekus draudžu ziņām un reliģiskām publikācijām cenšas analizēt arī sabiedrībā notiekošos procesus. Latgales reģionā katoļu presi pārstāv "Katoļu Dzeive".

Pareizticīgie, vecticībnieki, baptisti un evaņģēliskie luterāņi izdod savus kalendāros un citus izdevumus, kas tiek izplatīti konfesijas locekļu vidū.

Arī saintologi un citas jaunās reliģiskās kustības netiek kavētas reliģiskās literatūras izplatīšanā.

Latvijas valsts finansējums kristīgiem radio raidījumiem un kristīgi - izglītojošiem televīzijas raidījumiem ir niecīgs, lai gan Latvijas radio un Latvijas valsts televīzijā ir vairāki valsts finansēti raidījumi, kuru veidotāji cenšas pieaicināt dažādu reliģiju pārstāvjus. Latvijas televīzijas tiešraides regulāri translē ekumēniskos (katoļu, evaņģēlisko luterāņu, pareizticīgo un baptistu) kristiešu Ziemassvētku un Lieldienu, kā arī valsts svētku dievkalpojumus. Latvijas Neatkarīgā televīzija pārraida apmaksātas evaņģēlisko kristiešu un vasarsvētku sludinātāju misionāriskās pārraides (piemēram, Riku Renneru).

Jāuzteic neatkarīgais Latvijas Kristīgais radio. Tajā pārsvarā dzirdamas vasarsvētku, baptistu un septītās dienas adventistu konfesiju sludinātāju uzstāšanās, daudz mūzikas. Ziņas tiek pasniegtas neitrāli, izvērtējot to sabiedrisko nozīmību.

Ar reliģiska satura tematiku uzņemtu mākslas vai dokumentālo filmu Latvijā nav.*

* Filmās bieži vien apzināti vai neapzināti izmanto reliģiskos simbolus. Apskatot filmas pēc to klasiskās saistības ar reliģiju, kinokritiķis M. Kalējs tās sistematizē šādi: 1) teoloģiskās; 2) mitoloģiskās; 3) ideoloģiskās. *Teoloģiskās filmas* ir stingri kritiskas un tajās atainotas izpirkuma, taisnības, cerības un piedošanas idejas. Teoloģiskā pieeja filmā liek meklēt reliģijas klātbūtni tradicionālā aspektā, t. i., filmā meklēt konkrētus reliģiskus tēlus vai simbolus. *Mitoloģiskās filmas* pieļauj daudz plašāku pieeju. Tas ir tālab, ka mītu pētnieki, atšķirībā no teoloģijas speciālistiem, reliģiju definē plašāk. Viņi atsakās reliģiju novienkāršot līdz kādai konkrētai tradīcijai, rituālam vai neapgāžamai patiesībai. Mitoloģiskās pieejas piekritējus vairāk par reliģisko kanonu interesē varoņu iekšējie psiholoģiskie un cilvēciskie arhetipi, cīņa starp labo un ļauno, varoņa ceļš utt. Piemērs tam ir filma "Zvaigžņu kari". *Ideoloģiskās filmas* parāda, kā reliģiskās koncepcijas un kategorijas ikdienā saistās ar sabiedrības vērtībām, piemēram, filma "Lubene". (Kalējs M. Dievs uz ekrāna // Rīgas Viļņi. - 2000. - 27. dec. - 2. janv.).

3. KOMUNISTU MANTOJUMS UN SOCIĀLISMA SEKAS

3.1. Padomju ateistiskā režīma attiecības ar reliģiju

Mēs dzīvojām mājā, kuras struktūru mēs nebijām cēlušī un apzinājāmies, ka pat mājas pamati ir neīsti. Un tāpēc, ka pamati ir neīsti, mēs pat nevarējām celt neko jaunu uz tiem virsū. Mēs varējām tikai gaidīt kad šī māja sabruks.

O. Spulbeks¹

Kārlis Markss uzskatīja, ka iznīcinot reliģiju, kas ir tautas iluzora laime, tauta pa īstam kļūs laimīga. K. Markss lika pamatus zinātniskajam ateismam, jo, viņaprāt, prasība atteikties no reliģijas nozīmē atteikties arī no ilūzijām par savu stāvokli, bet cilvēkam nevajag ilūziju. Reliģijas kritika saskaņā ar K. Marksa uzskatu ir kritika par pasaules bēdu ieleju, kuras svētais oreols ir reliģija.²

Viskonsekventākajā formā reliģijas kritika (reliģijas noliegums) parādījās 1848. gada sākumā publicētajā zinātniskā komunisma programmas dokumentā "Komunistiskās partijas manifest". Manifests aicināja cīņā pret Dievu ar devīzi "Visas pasaules proletārieši, savienojieties, cīņā pret Dievu!"¹ "Cīnītāji pret Dievu" deklarēja, ka ekspluatatoru šķira savās interesēs vienmēr ir izmantojusi reliģijas narkotisko ietekmi, lai sankcionētu cilvēka atkarību un apspiestību. Attīstoties šķiru cīņas teorijai un atklājot kapitālistu kā šķiras naidīgumu proletariātam, no komunistu viedokļa gluži dabiska bija arī vēršanās pret reliģiju kā ideoloģiskās cīņas līdzekli. Komunisti deklarēja, ka reliģija traucē pareizi izzināt cilvēka vietu un lomu sabiedrībā, un tas notiekot apzināti, lai pakļautu strādājošos kapitālistu ietekmei. Proletariāta diktatūras vadonis Vladimirs Iljičs Ļeņins puda viedokli, kas tik bieži citēts ateisma propagandas kampaņas laikā - "Cilvēci nomācošie reliģijas spaidi ir tikai sabiedrības iekšienē pastāvošo ekonomisko spaidu produkts un atspoguļojums."¹

Lai cik tas liktos paradoksāli, bieži vien **reliģijas noliegums vai cilvēka negatīva attieksme pret reliģiju patiesībā ir savdabīgs reliģisks uzskats, jo ir konkrētā cilvēka filozofiskais skatījums par pasaules kārtību.** Arī ateistiskais skatījums bieži vien balstās tikai uz fanātisku ticību savam viedoklim. Ar ateistu, tāpat kā ar reliģisku fanātiķi, nav vērts strīdēties par Dievu, jo viņš necentīsies ieklausīties otrā, bet centīsies sarunu pārvērst antireliģiskā polemikā. Komunistiem nevajadzēja citādi domājošus cilvēkus vai cilvēkus, kas atrastos citas ideoloģijas ietekmē. Tas būtu bīstami partijai. Komunistu mācību zināmā mērā arī var uzskatīt par reliģisku, jo tās naidis pret reliģiju ir drīzāk reliģiska, nevis zinātniska

rakstura, lai kā arī necenstos maskēties ar moderno ateismu kā zinātni. Tā ir pseidozinātne tādā pat mērā kā, piemēram, sektas "Kristīgā zinātne" mācība, jo nevar operēt ar puspatiesībām. Tomēr komunisti to darīja - tāpat kā sektanti. Lai gan viegli antireliģiskajā propagandā komunistiem negāja, jo reliģija bija un ir pārāk savijusies ar kultūru un cilvēka pasaules uztveri. Atceros kādreiz dzirdētu nostāstu par komisāra-aģitatora diskusiju ar neizglītotu Sibīrijas zemnieku. Tas esot bijis patiešs notikums. 1920. gadā⁵ komisārs kādā krievu sādžā lasījis lekciju zinātniskajā ateismā ar nosaukumu "Dievs - buržuāziskās iekārtas radīts māns". Pēc lekcijas komisārs ierosinājis visiem zemniekiem pacelt dūres pret debesīm, tādējādi pierādot, ka viņi ir "brīvi no reliģiskā opija" ietekmes. Sarkanā terora iebiedētie zemnieki kratījuši savus kulakus pret debesīm. Tomēr viens zemnieks to nav darījis. Komisārs, izbrīnīts par šādu zemnieka rīcību, jautājis viņam - kas par lietu? Vai tad nolasītā lekcija nepārlicināja par Dieva neesamību? Zemnieks uz to atbildējis: "Ja jau Dieva nav, tad nav jau kam to dūri rādīt, taču, ja viņš tur "augšā" ir, tad labi tā dūres rādīšana nebeigsies."

Padomju Savienība apvienoja milzīgas Austrumeiropas un Ziemeļāzijas teritorijas, iekļaujot komunistiskajā impērijā simtiem dažādu kultūru. Tas tika darīts, apspiežot vietējās tradīcijas un reliģijas, kā arī izmantojot slepenpolīcijas palīdzību, pieprasot nelokāmu uzticību marksistiski-ļeņiniskajai ideoloģijai.⁶ Par vienīgo pielūgsmes objektu drīkstēja būt komunisma cēlāji un to proponētās vērtības. Tāpēc Padomju varas iestāžu (valsts) un baznīcas savstarpējo attiecību modelis bija savdabīgs un balstījās uz tālejošu mērķi - reliģijas lēnas izzušanas kultivēšanu. Ja kādreiz baznīca bija valsts politiskās sistēmas neatņemama sastāvdaļa un reprezentatīvs iestādījums, tad Padomju valstī, kur administratīvais aparāts pilnībā noteica it visus sabiedriskās dzīves aspektus, pat garīgo dzīvi, **Baznīca tika uzskatīta par anahronisku subkultūras paveidu.**⁷ Par komunistiskās partijas (PSKP) ideoloģijas nemainīgu virzienu ir jāuzskata reliģijas noliegšana. Marksisms pilnīgi pareizi reliģiju uzskatīja par sabiedriskās apziņas formu un indivīda sabiedriskās esamības apziņas atspoguļojumu. Ļeņinam pieder teiciens: "Visām un visādām apspiedēju šķirām savas kundzības aizsardzībai ir nepieciešamas divas sociālās funkcijas: bendes funkcija un popa funkcija."⁸

Jau Krievijas kompartijas pieņemtajā otrajā partijas programmā tika izvirzīts uzdevums izveidot sociālistisku sabiedrību. Atsevišķā programmas sadaļā bija teikts, ka **komunistiskā partija neapmierināsies tikai ar Baznīcas nošķiršanu no valsts un skolas nošķiršanu no Baznīcas, bet centīsies atsvabināt darbaļaužu masas no reliģiskiem aizspriedumiem.** Partija izvirzīja saviem biedriem prasību - **ikvienam komunistam jābūt karojošam ateistam,** kuram ticīgo vidē jāveic aktīvs propagandas darbs. Ļeņins Šajā sakarā tika norādījis: "Es esmu par to cilvēku izslēgšanu no partijas, kas piedalās kulta piekopšanā." Ticīgie pieredzēja totālu genocīdu jau divdesmitajos un trīsdesmitajos gados. Par komunistu represijām liecina Karēlijā (240 km no Sanktpēterburgas) kādā 1937. gada staļinisma upuru masu kapuvietā atrastās un identificētās garīdznieku mirstīgās atliekas: četri ortodoksālās Baznīcas mācītāji, trīsdesmit divi Romas katoļu garīdznieki, to skaitā

viens bīskaps, un daudzi baptistu garīgie vadītāji. 1995. gadā Krievijas valdība kopā ar Baznīcu pārstāvjiem, lai noteiktu komunistu pret baznīcu vērstā terora apjomu pat izveidoja īpašu komisiju, kas konstatēja, ka Staļina diktatūras laikā 20. un 30. gados Krievijā tika iznīcināti vairāk nekā 200 000 priesteru, mūku un mūķeņu.⁹ Fiziski pavisam tika represēti aptuveni pus miljons kristiešu. Par baznīcas materiāliem zaudējumiem runāts netiek, jo tos pieminēt nozīmētu runāt par simtiem miljonu lielu dolāru kompensāciju.* Ženēvas ekumēniskās preses dienests vērtē Staļina ēru kā visnežēlīgākās kristiešu vajāšanas laiku. Nav nekāds brīnums, ka daži reliģijas pētnieki ir pat mēģinājuši pierādīt komunisma saistību ar sātānismu.¹⁰

Pēc Staļina nāves atsākās jauns, atklāts represiju vilnis pret Baznīcu un tās pārstāvjiem, kas kulmināciju sasniedza N. Ilruščova valdīšanas laikā. Kompartijas Centrālkomiteja 1954. gada 7. jūlijā pieņēma lēmumu "Par lieliem trūkumiem zinātniskā ateisma propagandā un tās uzlabošanas pasākumiem".¹¹ Lēmumā tika atzīts, ka "garīdznieki un sektanti izgudro visādus viltīgus paņēmienus, kā cilvēku apziņu saindēt ar reliģijas tvanu". Kompartijas ideologi pauda uzskatu, ka tieši reliģisko svētku svinēšana, kas esot saistīta ar vairākas dienas ilgstošu dzeršanu un liela lopu skaita nokaušanu, nodarot lielus zaudējumus tautas saimniecībai, atraujot tūkstošiem cilvēku no darba un graujot darba disciplīnu; reliģiskie aizspriedumi un māņticība saindējot padomju cilvēku apziņu, traucējot viņiem apziņīgi un aktīvi piedalīties komunisma celtniecībā.

Ateisma propagandas laikā tika pārtraukti pat reliģiskie rituāli, rupji izturējās pret kulta pārstāvjiem, kas acīmredzot sastapa lielu pretestību, jo jau 1954. gada 10. novembrī tika pieņemts jauns kompartijas Centrālkomitejas lēmums "Par kļūdām zinātniskā ateisma propagandas darbā iedzīvotāju vidū", ar kuai it kā nosodīja nelikumīgās aktivitātes - apvainojumus un apmelojumus antireliģiskās kampaņas laikā,¹² kā arī varas pārstāvju patvaļīgo rīcību. Pēc 1954. g. 10. novembra lēmuma uzbrukumī Baznīcai uz laiku pieklusa.

1964. gadā Maskavā tika nodibināts Sabiedrisko zinātņu akadēmijas Zinātniskā ateisma institūts. Valsts piešķīra budžeta līdzekļus ateisma propagandētāju sagatavošanai,¹³ un uzsāka jaunu ateisma kampaņu pret Baznīcu.

PSRS ateisms bija viltīgi maskēts ar brīvības un vienlīdzības idejām. PSRS Konstitūcijā II daļā "Valsts un personība" bija 6. nodaļa - "PSRS pilsonība. Pilsoņu

* Krievijas izplatītākā reliģija ir pareizticība. Budisms irniecīga reliģiska minoritāte. Krievijas Pareizticīgās Baznīcas ārkārtīgi lielos zaudējumus aprēķināt, šķiet, vispār nav iespējams, jo kultūras revolūcijas un ateisma kampaņas laikā tika iznīcināti nenovērtējami antīkās mākslas un kultūras pieminekļi desmitiem miljonu dolāru vērtībā. Bet, piemēram, 1991. gada 1. novembrī Krievijas budistu garīgais līderis Pandito Hambo Lama Munko Cibikovs no Krievijas prezidenta Borisa Jelcīna pieprasīja kompensāciju (viens miljards rubļu) par PSRS nodarījumiem budistu reliģijai. Iepriekšminētā naudas summa nepieciešama astoņu budistu klosteru ēku celtniecībai un budisma attīstībai Krievijā. Klosteru celtniecība izmaksās 100 miljonus rubļu. 1991. gadā no 58 budistu klosteriem, kas darbojās PSRS teritorijā 20. gados, atvērti bija tikai četri (Diena. - 1991.-2. nov.).

tiesību vienlīdzība." Šās nodaļas 34. pantā bija deklarēta pilsoņu vienlīdzība neatkarīgi no reliģiskās piederības: "PSRS pilsoņi ir vienlīdzīgi likuma priekšā neatkarīgi no izcelsmes, sociālā un mantiskā stāvokļa, nacionālās piederības un rases, dzimuma, izglītības, valodas, attieksmes pret reliģiju, nodarbošanās veida un rakstura, dzīves vietas un citiem apstākļiem. PSRS pilsoņu vienlīdzība nodrošināta visās ekonomiskās, politiskās, sociālās un kultūras dzīves sfērās."

Kā zināms, kādas brīvības atzīšana ir tikai pirmais solis uz šīs brīvības ieviešanu. Reliģijas brīvība, kuras viens no aspektiem ir jautājums par vienlīdzību, neatkarīgi no reliģiskās pārliecības, lielā mērā ir saistīts ar reliģijas brīvības diskriminācijas nepieļaujamību. Valsts cenšanās nepieļaut reliģijas brīvības diskrimināciju ir svarīgāks aspekts pat par šīs brīvības pasludināšanu, jo galvenais ir brīva reliģisko organizāciju darbība, nevis paši tiesību akti par šo jautājumu. Šeit jāpiezīmē, ka komunisti izrāva no konteksta tikai vienu no daudzajiem reliģijas brīvības aspektiem un necentās pat šo vienu aspektu dzīvē nodrošināt. Jau minētajā PSRS Konstitūcijas 36. pantā, kur runāts par diskriminācijas nepieļaujamību, reliģija gan vairs nav pieminēta, un tas vien padara iepriekšējo pasludinājumu nereālu. Ar 36. pantu tika noteikts, ka "jebkādu tiešu vai neliešu pilsoņu tiesību ierobežošanu, tiešu vai netiešu priekšrocību noteikšanu pilsoņiem atkarībā no viņu rases un nacionālās piederības, kā arī jebkāda rases vai nacionālā pārkuma, naida vai nievāšanas sludināšanu soda likums"" Tātad - rase vai nacionālais faktors, bet par reliģiju - ne vārda! Tā nav nejaušība, jo PSRS politika bija orientēta uz reliģijas izskaušanu valstī. Tātad, protams, nevar būt runas par diskrimināciju, jo pavisam drīz taču reliģijas nebūs vispār. To apstiprina arī 1969- gada PSRS deklarācijas par to, ka padomju valstī līdz ar komunisma celtniecību arvien vairāk sarūk reliģijas sociālās saknes. Nonāca pat tik tālu, ka PSKP CK ģenerālsēkretārs Ņ. Hruščovs 1980. gada beigās solīja publiski "parādīt pēdējo popu". Komunisti ziņoja, ka reliģijas atmiršanas process vēršas plašumā un lielākajai daļai iedzīvotāju vairs nav nekādu reliģisku aizspriedumu. Šo "objektīvo procesu" sekmējot kultūras revolūcija, iedzīvotāju izglītības līmeņa paaugstināšanās un centralizētā ateistiska audzināšana. Tas attiecīgi mazina reliģijas gnozeoloģisko sakņu ietekmi. Ateisma

Daugavpils Svēto mocekļu Borisa un Gleba pavezīctīgo katedrāle

propaganda sniedzot iedzīvotājiem brīvu izvēli starp reliģiju un ateismu, pretstatot reliģijai zinātniski materialistisku pasaules uzskatu, izvēršot nesamierināmu idejisku cīņu pret reliģiju.¹⁵

Nobeidzot šo nodaļu, jāatzīmē, ka sistēma sava norieta laikā sašķobījās tā, ka sabiedrotos meklēja pat vajātās baznīcas rindās. Tā 1988. gada 3. jūnijā PSRS Augstākās Padomes Prezidijs izdeva dekrētu "Par reliģisko darbinieku apbalvošanu ar PSRS ordeņiem", kuru parakstīja Prezidija priekšsēdētājs A. Gromiko. Pēc visām vajāšanām šķita, ka tā ir gandrīz vai atvainošanās. Oficiālais apbalvošanas iemesls - "par aktīvu miera nesēju darbību un sakarā ar Krievzemes kristīšanas tūkstošgadi". Garīdzniekus apbalvoja ar Darba Sarkanā Karoga ordeņiem un Tautu Draudzības ordeņiem.*

Kopumā komunistu attieksme pret reliģiju noveda pie sabiedrības pamatprincipu—morāles un tiesiskuma devalvācijas un degradācijas. Cenšoties izaudzēt "padomju cilvēku" un iznīcināt reliģiskās vērtības, komunisti negribot sagatavoja augsni citam fenomenam. Tas ir nežēlīgais patērētāju jeb tā saucamo jaunbagātņieku — "jauno krievu" sindroms. Ja Rietumu valstīs bagāto, vidējo un sociāli maznodrošināto ļaužu slāņi veidojās gadsimtiem ilgi, tad bijušajās sociālisma zemēs pagājušā gadsimta 90. gadu sākumā godājamu ļaužu kārtā nokļuva visi, kam bija nauda. Šis slānis veidojās no krimināliem ēnu biznesa elementiem un "pārkrāsotiem" komunistiem. No šāda slāņa velti gaidīt atbalstu pilsoniskas labklājības valsts ideoloģijai, tas var sniegt tikai vienu ideoloģiju un vienu reliģiju - naudas pielūgsmi. Lielākajā tautas daļā pieaug neapmierinātība un vilšanās par to, ka ilgi gaidītais kapitālisms nespēj viņiem nodrošināt labklājību un rodas, pirmkārt, nostaļģija pēc pagājušajiem sociālisma laikiem, otrkārt, rodas vēlēšanās izvairīties no realitātes. Bijušajās komunistu teritorijās ļoti plaši sabiedrībā, izplatās narkomānija, alkoholisms, pedofilija, prostitūcija un tiesiskais nihilisms. Liela tautas daļa šādos apstākļos savas bēdas cenšas kļiedēt pievēršoties reliģijai. Tradicionālās reliģijas nespēj pārorientēties jaunajos vārda un apziņas brīvības apstākļos, un daudzi sabiedrības locekļi kļūst par jauno reliģiju sekotājiem.¹⁶

* Ar Darba Sarkanā Karoga ordeni apbalvoja Maskavas un visas Krievzemes patriarhu Pimenu, Kijevas un Galicijas metropolītu Filaretu, Gorkijas un Arzamasas arhibīskapu Nikolaju, Dmitrovas arhibīskapu Aleksandru. Ar Tautu Draudzības ordeni apbalvoja vairākus pareizticīgo metropolītus, arī Rīgas un Latvijas metropolītu Leonīdu un, kas šķiet dīvaini, arī ārzemju pareizticīgo vadītāju Berlīnes un Viduseiropas arhibīskapu Hermani, kas kopā ar baltgvardiem bija pametis Ļeņina sagrābto Krieviju. Šo apbalvojumu saņēma arī Argentīnas un Dienvidamerikas arhibīskaps Lāzars,

- ¹ Kamei P., ed. *Catholicism Under European Communism.* - Durham, N. C: Duke University Press, 1990. - P. 103. *The Catholic Church in East Germany.*
- ² *Markss K., Engels F.* Par reliģiju. - R., 1956. - 26.-27.lpp.
- ³ Katoļu Dzeive. - 1999. -nr. 4. - 17.lpp.
- 'Leņins V. I. Raksti. 10. sēj. - R., -65.lpp.
- ⁵ *Balodis R.* State and Church in the Baltic States: 2001/ Latvian Association for Freedom of Religion. - R., 2001. - P. 8.
- ⁶ *Džins E. V., dēls.* Postmodernie laiki. - R.: Luterisma mantojuma fonds, 1999- - 200.lpp.
- ⁷ *Balodis R.* Latvijas Baznīca komunistu okupācijas laikā. Latvijas Vēstures Institūta žurnāls nr. 4.(37.). - R.: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2000. -98.lpp.
- ⁸ *Ленин В. И.* Собрание сочинений. Т. 21. - Москва, 1947. — С. 198.
- ⁹ *Labā Vēsts.* - nr. 3.(47.) - 1998.
- ¹⁰ *Vurmbands R.* Markss un Sātans. - R., 1993.
- ¹¹ *Burovs A.* PSRS režīma attieksme pret reliģisko organizāciju īpašumu. Teoloģijas maģistra darbs. - R., 1996.
- ¹² Turpat.
- ¹³ Turpat.
- ¹⁴ *Padomju Sociālistisko Republiku Savienības Konstitūcija. Pamatlikums.* - R.: Liesma, 1977. - 13.lpp.
- ¹⁵ *Latvijas PSR Mazā Enciklopēdija.* 3. sēj. - R., 1969. - 150.lpp.
- ¹⁶ *Balodis R.* State and Church in the Baltic States: 2001/ Latvian Association for Freedom of Religion. - R., 2001. - P. 9.

3.2. Padomju režīms un Latvijas Baznīcas

Nevar nepiekrīst Latvijas valsts prezidentei Vairai Vīķei-Freibergai, kura ir izteikusies, ka pašreiz situācija Latvijā un Baltijas valstīs kopumā līdzinās "postkoloniālajai situācijai", tādai, kāda tā bija, piemēram, dažās Āfrikas valstīs, kad no turienes izvēcās franči, vai arī Indijā, kad to pameta angļi. Prezidente uzskata, ka Latvijā koloniālās situācijas sekas nav likvidētas vēl šobaltdien.' Trīs Baltijas valstis ilgi nevarēja patstāvīgi lemt savu likteni, jo atradās Padomju Sociālistisko Republiku Savienības sastāvā. Savukārt, fakts, ka Latvija robežojas ar Krieviju, to vienmēr ir ietekmējis politiski, un tas, protams, izpaudās arī reliģijā.*

Krievija, tāpat kā Vācija, ir Latviju ietekmējusi vienmēr. Krievija, mainot savus valstiskos pamatus kļuva par komunistisku valsti (neatmetot savu kāri pēc svešām zemēm jeb zemēm, kuras tā "likumīgi" uzskata par savām, piemēram, Baltijas valstis), un Latvija dabūja izjust visus komunistu valdīšanas "jaukumus". Par komunistu represijām attiecībā uz Latvijas Baznīcām var runāt kā par "trim viņiem". Pirmais bija 1919. gads, otrs ilga no 1940. gada līdz 1941. gadam (posms, kas Latvijas vēsturē ir nosaukts par Baigo gadu, jo komunistu masveida terorismu nevar nosaukt savādāk kā par genocīdu), bet trešais ilga no 1945. līdz 1990. gadam.

Pirmo reizi komunistu valdīšanu Latvija izjuta brīvības cīņu laikā 1919- gadā. Tā bija neilga, taču, neraugoties uz īso laika sprīdi, boļševiki paguva represēt savai sistēmai visbīstamākos ideoloģiskos pretiniekus - garīdzniekus. Vajāta tika arī pati ticība. Padomju varas pārstāvji pirmām kārtām ķērās pie skolām. Jau 1919- gada 16. janvārī P. Stučkas valdība izdeva dekrētu "Par Latvijas audzināšanas un izglītības iestādēm". Tajā bija teikts, ka visas šīs iestādes pāriet Izglītības komisariāta pārziņā un Latvijā pastāvošās dažāda veida skolas (arī draudžu skolas) tiek pārveidotas par vienotu darba skolu, ko uztur padomju valdība. Skolās aizliedza ticības mācību, vienlaikus atceļot skolas naudu, lai saistītu reliģijas noliegšanu ar pozitīvām emocijām. Ar dekrētu noteica, ka visi skolotāji jāpārvēlē un to veiks strādnieku deputātu padomes. Nepaklausīgu skolotāju, kurš turpināja mācīt kristīgos ideālus, varēja bez grūtībām "pārvēlēt" kaut vai anonīmas sūdzības dēļ.

Svarīga nozīme tolaik bija arī dekrētam "Par baznīcas šķiršanu no valsts un skolas šķiršanu no baznīcas" (šie jautājumi arī pašlaik tiek skatīti saistībā). P. Stučkas

* Es piekritu vienam no ASV Konstitūcijas izstrādātājiem Samuēlam Ilanīnglonam, kurš valsti vērtē no tās ģeopolitiskā stāvokļa, piederības Āzijas, Rietumu, Austrumu vai kādai citai kultūrai un no valstī dominējošās reliģijas, kas būtībā arī nosaka nācijas valstisko, politisko un cita veida statusu. Nav šaubu, ka reliģijas teritoriālā izplatība un, jo sevišķi, dominēšana valstī ļoti tieši ietekmē valsts kultūru, politiku, tiesības un citas jomas. Baltijas valstis, kas atrodas uz robežas starp Rietumiem un Austrumiem, drīzāk ir Rietumu priekšpostenis pie Krievijas, nevis Krievijas nomale. Baltijas valstīs pareizticīgo Baznīca atrodas trešā vai ceturta vietā, ja to vērtē pēc reliģijas sekotāju skaita un nekādā ziņā nav dominējošā reliģija, bet, drīzāk gan krievu nacionālās minoritātes (kas nereti ir gandrīz puse no attiecīgā reģiona iedzīvotājiem) reliģija.

valdības dekrētā bija teikts, ka visās mācību iestādēs, kurās tiek apgūti vispārīgltītošie priekšmeti, reliģijas mācīšana ir aizliegta. Novērtējot šā dokumenta nozīmi, P. Stučka rakstīja, ka "skolas atbrīvošana no baznīcas ir liels ieguldījums, ko devusi Latvijas Padomju valdība un ko neaizmirsīs darbaļaužu Latvija"²

Pirmo reizi padomju vara Latvijā ilgi nenoturējās. Latvijas brīvvalsts laikā valdīja patiesa reliģijas brīvība. Ticības mācību skolā bērni varēja izvēlēties atbilstoši konfe-sionālajai piederībai un vienmēr bija arī alternatīva iespēja apgūt sekulāro ētiku.

Neatkarīgās Latvijas valsts beigas "iezwānīja" 1939- gada 23. augustā Maskavā noslēgtā PSRS un Vācijas neuzbrukšanas līguma jeb līguma Molotova-Rībentropa pakta slepenais protokols, ar kuru Eiropa tika sadalīta PSRS un Vācijas ietekmes sfērās. Pārkāpjot starptautisko tiesību pamatprincipus, kā arī Latvijas un PSRS noslēgtos līgumus, 1940. gada 17. jūnijā PSRS ar militāru spēku okupēja Latviju un nelikumīgi iekļāva to PSRS sastāvā. Latvijā tika ieviests PSRS politiskais režīms un tiesiskā sistēma. Kad Latvija otrreiz nokļuva komunistu jūgā, pirmās lielās represijas pret garīdzniekiem PSRS bija jau aiz muguras. Pret Latvijas garīdzniekiem politiskā sistēma bija iecietīgāka kā pret Krievijas ticīgajiem divdesmitajos un trīsdesmitajos gados, jo pagājušā gadsimta četrdesmito gadu Staļina režīms jau atšķīrās no Ļeņina proletariāta diktatūras. Tagad komunisti uzskatīja, ka ekspluatatoru šķiras ir jau fiziski iznīcinātas, bet režīma ideoloģijai "naidīgos elementus" ir nevis fiziski jāiz-nīcina, bet jāpārmāca koncentrācijas nometnēs un izsūtījumā Sibīrijā. Okupācijas režīms iznīcināja nevainīgus cilvēkus, vairākkārt veica iedzīvotāju masveida deportā-cijas un citas represijas, prettiesiski un bez atlīdzības atsavināja Latvijas iedzīvotāju īpašumus un apspieda katru brīvas domas izpausmi.

1940. gada 25. augustā tika pieņemta LPSR Konstitūcija. Tās 96. pantā bija teikts: *"Lai nodrošinātu pilsoņiem apziņas brīvību, baznīca Latvijas PSR ir atdalīta no valsts un skola - no Baznīcas. Brīvība piekopt reliģiskus kultus, kā arī pretreliģijas propa-gandas brīvība atzīta visiem pilsoņiem."*³ Skaistās frāzes palika uz papīra, represijas sākās pamazām. Valsts drošības komiteja uzsāka darbu, ko prata vislabāk - iznīci-nāt, pazemot un izsūtīt. 1940. gadā ticības mācība tika svītrotā no visu skolu stundu plāniem un, sākot ar tā paša gada 1. augustu, tika pārtraukta algas izmaksa visiem skolotājiem, kuri pasniedza ticības mācības stundas.⁴ Tajā pašā gadā tika likvidēta Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultāte, no darba ar Latvijas Universitātes rektora pavēli nr. 4 no 1940. gada 28. augusta tika atbrīvoti visi Teoloģijas fakultātes mācīb-spēki.⁵ Līdz ar Teoloģijas fakultātes likvidēšanu un pasniedzēju atlaišanu no darba, savu darbību pārtrauca arī Romas katoļu Baznīcas Teoloģijas fakultāte, kas tika nodibināta 1938./39. mācību gadā, pildot konkordātu starp Svēto Krēslu un Latvijas Republiku.⁶ Teoloģijas fakultātes studentiem tika liegta iespēja turpināt izglītību citās fakultātēs, bet pasniedzējiem neļāva pasniegt ne teoloģiskos, ne citus priekš-metus citās fakultātēs. Teoloģijas fakultātes bibliotēka un muzejs pārgāja LU Centrālās bibliotēkas spēefondos. No visām bibliotēkām tika izņemti reliģiska satura darbi un ievietoti spēefondos. Turpmāk ne tikai grāmatu, bet pat baznīcas dziesmu lapīņu iespiešanai vajadzēja valsts institūciju īpašu atļauju. Tas bija reliģijas brīvības beigu sākums, taču komunistiem ar to vien nepietika. Tika slēgtas arī visas privātās garīga

rakstura mācību iestādes, kurām kaut kādā mērā bija nosliece uz kristietību. 1940. gada 22. augustā par valsts īpašumu izsludināja arī baznīcu grāmatas.⁷

1940. gada 25. novembrī LPSR Tautas komisāru padome (TKP) reorganizēja dzimtsarakstu aktu reģistrācijas kārtību.⁸ Šī funkcija tika atņemta baznīcām un nodota pagasta pagaidu izpildkomitejām un Iekšlietu ministrijas dzimtsarakstu birojiem. Līdzīgi režīms rikojās arī citās Baltijas valstīs. Tā, piemēram, 1941. gadā arī Igaunijas PSR Tautas Komisāru Padome pieņēma lēmumu "Par kulta rakstura lūgšanu ēku uzskaiti un novērtēšanu".⁹ LPSR Tautas Komisāru Padome 1941. gada martā ar tās priekšsēdētāja Viļa Lāča parakstu pieņēma lēmumu nr. 420-s "Par kulta rakstura lūgšanu ēku uzskaiti un novērtēšanu Latvijas PSR teritorijā".¹⁰ Lēmumu izpildīja apriņķa un pilsētu izpildkomitejas, kurām līdz 1941. gada 1. maijam vajadzēja ņemt uzskaitē tautas mantu - kulta ēkas, tātad - visas baznīcas un visvērtīgākos kulta priekšmetus no zelta, sudraba, platīna un priekšmetus, kas satur dārgakmeņus, pusdārgakmeņus vai pērles, kā arī priekšmetus ar māksliniecisku vai vēsturisku vērtību. Komisijās iekļāva attiecīgās izpildkomitejas priekšsēdētāju, finansistus un juvelieri. Ekspertīzi veica reliģisko organizāciju pārstāvju klātbūtnē. Uzskaitē esošās kulta ēkas un priekšmetus nodeva draudzēm lietošanā uz savstarpēja līguma pamata. Faktiski, reliģiskajām organizācijām bez jebkāda juridiska pamatojuma atsavināja nekustamos un kustamos īpašumus, kuru nebija maz, jo 1940. gadā Latvijas teritorijā kopumā darbojās 1169 draudzes, no tām 226 katoļu, 324 luterāņu, 112 baptistu, 164 pareizticīgo, 90 vecticībnieku, 32 septītās dienas adventistu un 221 jūdaistu draudze." Katrai draudzei bija savi nekustamie īpašumi.

Vācu okupācijas laiks (1941.-1944. g.) Latvijā nāca ar jaunām represijām. Ja komunisti Baigajā gadā represēja galvenokārt latviešu garīdzniekus, tad vācieši - ebrejus, bet pārējās Baznīcas neaiztika. **Tas, ka fašisti principā nevērsās pret Baznīcu un reliģijām, ir saistīts ar nacistu firera Ādolfa Hitlera pausto atzinu: "Cīņa pret Baznīcas dogmām ir apmēram, tas pats, kas cīņa pret valsts pamatlukumiem.** Pēdējā izraisa valstisku anarhiju, bet pirmā reliģiozu nihilismu. Politiskim vispirms jāpadomā ne jau par to, ka konkrētajai reliģijai piemīt vieni vai otri trūkumi, bet gan par to, vai ir kaut kas, ko varētu likt šīs, kaut ar trūkumiem apveltītās, reliģijas vietā. Iekams nav nekā labāka, tikai muļķis un noziedznieks sāks graut veco ticību. Liela atbildība gulstas uz tiem, kas reliģiskajiem uzskatiem piejauc laicīgas lietas, līdz ar to tikai saasinot nevajadzīgo konfliktu starp reliģiju un tā dēvētajām, precīzajām zinātnēm."¹²

Vēsturisks ir fakts, ka nacisti tomēr mainīja Latvijas nacionālo un reliģisko situāciju, jo holokausts Latvijā, faktiski, iznīcināja to ebreju daļu, kas jau gadu simteņiem bez jebkādām problēmām bija dzīvojuši kopā ar latviešiem.* Nacisti

* Latvijas ebrejs ir pašreizējais Rīgas un Visas Latvijas virsrabīns Natans Barkāns, kas vēl 1939. gadā Rīgā Vidzemes tirgū bija gaļas izcirtējs un rabīna palīgs. Ņemot vērā šā cilvēka toleranci nacionālajos jautājumos, es kā Tieslietu ministrijas amatpersona 1999. gadā ieteicu viņu apbalvojumam ar Trīsvaigžņu ordeni un aicināju parakstīt savu ieteikumu arī citām sabiedrībā pazīstamām personām. 2000. gada 17. novembrī N. Barkāns šo ordeni arī saņēma.

nodedzināja visas sinagogas. Brīnumainā kārtā saglabājusies ir galvenā Rīgas Sinagoga (Vecrīgā, Peitavas ielā), jo blakus tai atradās māja, kurā sev dzīvokli bija iekārtojis augsta ranga vācu armijas ģenerālis. Tas paglāba sinagogu no iznīcības, un tajā tika iekārtots zirgu stallis.

1939. gadā vācieši, atsaucoties uz A. Hitlera aicinājumu, repatriējās uz Vāciju, un Latvijā pilnībā izzuda gadsimtiem ilgi dzīvojošā vācu nacionālā minoritāte. Baltvāciešu repatriācija, pirmkārt, samazināja luterāņu skaitu Latvijā, otrkārt, latviskoja luterānismu, jo vācu luterāņu garīdznieku vietā stājās latvieši.*

Fašistiskā Vācija Otrajā pasaules kairā cieta sakāvi, un kara beigās Latvija atkal nonāca PSRS okupācijā. Visā tā laikā PSRS mērķtiecīgi īstenoja genocīdu pret Latvijas tautu.¹³ Tas tika maskēts ar skaļām frāzēm par Latvijā uzsākto "sociālisma celtniecību". Gandrīz vai kā izsmiekls reliģijas brīvības principam un tiesiskuma ilūzijai bija Latvijas PSR Konstitūcijas 50. pants, kurā teikts, ka LPSR pilsoņiem garantēta apziņas brīvība. Saskaņā ar LPSR Konstitūcijas 32. pantu visi pilsoņi bija vienlīdzīgi likuma priekšā neatkarīgi no viņu attieksmes pret reliģiju. Faktiski PSRS tiesībnieki šos pantus skatīja caur Latvijas PSR Kriminālkodeksa 137. panta prizmu, kas noteica kriminālu atbildību par Baznīcas atdalīšanas no valsts un skolas atdalīšanas no Baznīcas noteikumu neievērošanu. Šajā pantā bija teikts:

"Par noteikumu pārkāpšanu attiecībā uz baznīcas atdalīšanu no valsts un skolas atdalīšanu no baznīcas - soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar labošanas darbiem uz laiku līdz vienam gadam, vai ar naudas sodu līdz pieciem simtiem rubļu.

*Par tiem pašiem nodarījumiem, ko izdarījušas personas, kas agrāk sodītas par noteikumu pārkāpšanu attiecībā uz baznīcas atdalīšanu no valsts un skolas atdalīšanu no baznīcas, kā arī par organizatorisko darbību, kas vērsta uz šo nodarījumu, izdarīšanu, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trīs gadiem."*¹⁴

Ar šā panta neievērošanu tika saprasta "nodevu un nodokļu ņemšana piespiedu kārtā par labu reliģiskajām organizācijām un kulta kalpotājiem, kas var izpausties arī ar psiholoģiskas iedarbības palīdzību". Ar psiholoģisku iedarbību tika domāta, piemēram, "atteikšanās kristīt vai laulāt ar mērķi iegūt naudu par šo darbu".

Iepriekšminētais pants attiecās arī uz aicinājumu, vēstuļu, lapiņu un citu tādu dokumentu izplatīšanu, kas rosinātu nepildīt valsts varas likumdošanas aktus par reliģiskajiem kultiem. Sodāmo darbu sarakstā ietilpa arī šo materiālu izgatavošana vai izplatīšana.

* Lai gan Latvijas Evaņģēliski luteriskā Baznīca bija izveidojusies jau 1917. gadā, baltvāciešu repatriācijas rezultātā luterāņu Baznīca pārveidojās par latviešu luterāņu Baznīcu. Pirms Otrā pasaules kara Latvijā varēja mīnāt par noteiktiem luterisma, katolicisma, pareizticības un vecticības reģioniem, bet pēc kara, ņemot vērā to, ka lielākā tautas daļa bija tajā iznīcināta, deportēta uz Sibīriju vai emigrējusi uz ārzemēm, reliģiskā situācija mainījās par labu Romas katoļiem un pareizticīgajiem. Sakarā ar latgaliešu migrāciju Latvijas iekšienē katolicisms pašreiz ir dominējošā reliģija nekā luterānisms. Uzskatu, ka pateicoties Vatikāna finansiālajam atbalstam, šīs reliģijas piekritēju skaits Latvijas teritorijā var palielināties.

137. pants attiecās arī uz reliģisko sapulču, gājienu un citu kulta ceremoniju organizēšanu, kas "traucē sabiedrisko kārtību", uz to rīkošanu ārpus kulta celtnu telpām, kā arī uz maldinošu darbību izdarīšanu ar nolūku modināt iedzīvotāju masās reliģisko māņticību. Pēdējais tika attiecināts uz slimnieku ārstēšanas inscenēšanu un svēto relikviju falsificēšanu. Kriminālbildība iestājās arī par reliģisko ceremoniju noturēšanu "darbaļaužu masu atpūtas vietās", pilsētu, ciematu ielās vai laukumos, valsts un sabiedrisko iestāžu ēkās. Krimināli sodāma bija kolektīva reliģisku dziesmu dziedāšana sabiedriskajās vietās vai transportā.

Latvijas PSR Kriminālkodekss (138. pants) paredzēja atbildību par reliģisku rituālu aizkavēšanu, ja šie rituāli nepārkāpj sabiedrisko kārtību un nav saistīti ar pilsoņu tiesību aizskaršanu. Šis pants, protams, bija tikai juridiska fikcija, bez praktiska lietojuma.

Baznīcas padomju režīmā varēja darboties kā "divdesmitnieki", kurus veidoja vismaz 20 fiziskas personas.¹⁵ Mūsdienās tā ir draudze, lai gan, protams, "divdesmitnieku" tiesībspēja bija nesalīdzināmi mazāka. Reliģiskajai organizācijai ar attiecīgās teritorijas darbaļaužu deputātu padomes izpildkomiteju vajadzēja slēgt līgumu par kulta celtnes izmantošanu reliģiskajiem rituāliem. Šī personu grupa, kas tika saukti par "divdesmitniekiem" bija bez juridiskas personas tiesībām, bet pastāvēja kā personu grupa. Ja garīdzniekam atļauju sludināt deva Reliģisko lietu pilnvarotais, tad "divdesmitniekiem" atļauju reliģiskās darbības veikšanai deva vietējā vara. Garīdzniekam atļauju kulta darbību veikšanai deva tikai konkrētā baznīcā; ja garīdznieks gribēja sludināt citā baznīcā (tajā pašā konfesijā), atkal bija nepieciešama Reliģisko lietu pilnvarotā atļauja. Katrs gadījums, protams, tika saskaņots arī ar attiecīgās teritorijas izpildkomiteju (pašvaldību).

Reliģiskajām organizācijām tika atņemtas īpašumtiesības. LPSR Civilkodekss (23. pants) noteica, ka par juridiskām personām atzīstamas organizācijas, kam ir atsevišķa manta, kas var savā vārdā iegūt mantiskas un personiskas nemantiskas tiesības un uzņemt pienākumus. Juridiskajām personām bija arī statūti vai nolikums, kurn apstiprina augstākstāvoša institūcija. Baznīcas un citas reliģiskās organizācijas Padomju valstī netika atzītas par juridiskām personām, tomēr tām bija jāstājas civiltiesiskajās attiecībās, kā arī bija jāmaksā valstij nodokļi.

Latvijas reliģisko organizāciju personāla tiesības bija reglamentētas 1976. gada 28. oktobrī pieņemtajā nolikumā "Par reliģiskajām apvienībām LPSR", kas tika apstiprināts ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija dekrētu.*

Tolaik nedrīkstēja veikt arī reliģiskās ceremonijas un rituālus valsts, sabiedriskajās un kooperatīvajās iestādēs un uzņēmumos. Reliģiskām apvienībām netika atļauts

* Lai gan draudze bija tiesīga garīdznieku noligt vai ievēlēt, reliģisko organizāciju kalpotāji un ticīgie nebija tiesīgi: savu lūgšanu laikā uzstāties ar politiska rakstura runām, kas ir pretrunā ar padomju sabiedrības interesēm; mudināt ticīgos atteikties no savu pilsoņa pienākumu pildīšanas; veto propagandu, kas aicinām atrauties no aktīvas iesaistīšanās valsts, kultūras un sabiedriski politiskās dzīves norisēs. Par antireliģiskās propagandas efektivitāti var spriest pēc statistikas, piemēram., 1953. gadā Evaņģēliski luteriskajā Baznīcā laulājās 1086 pāri, bet 1969. gadā tikai 134 pāri.

organizēt bērnu, jauniešu un sieviešu lūgšanu sanāksmes, kā arī reliģijas mācības pulciņus, grupas un sanāksmes un svētceļojumus; tās nedrīkstēja piespiestu kārtā iekasēt nodokļus un nodevas reliģisko apvienību labā vai citiem mērķiem.

Ticīgajiem, kas veidoja reliģisko apvienību (organizāciju vai grupu), juridiski bija šādas tiesības:

- veikt reliģiskās ceremonijas, organizēt lūgšanu vai citas sapulces, kas saistītas ar reliģiskā kulta realizēšanu;
- pieņemt darbā vai ievēlēt kulta kalpotājus vai citas personas, kas kalpo kulta vajadzībām;
- lietot lūgšanu namus un citus kulta īpašumus;
- lūgšanu namos no ticīgajiem ievākt brīvprātīgus ziedojumus, kas domāti kulta kalpotāju, kulta īpašuma, kā arī reliģisko apvienību izpildu orgānu uzturēšanai.

Līdz ar to bez atklātas iejaukšanās valsts konstitucionālajā sistēmā, vienīgi ar civilās likumdošanas pastaiņināto palīdzību reliģiskas organizācijas tika padarītas par otršķirīgām juridiskām personām, kurām ir liegtas juridisko personu pamattiesības - būt par prasītāju un atbildētāju tiesā, iegūt mantiskas vai nemantiskas tiesības. Skaidri redzams, ka tā nebija nejaušība, bet vispārēja PSRS nostādne. Tieši valsts lēmumu atsevišķās normas skaidri atklāja tās mērķi - izskaust ticīgos ļaudis kā "sugu".

Reliģisko organizāciju drīkstēja dibināt, ja bija vismaz 20 viena reliģiska kulta piekropēji, kas sasnieguši 18 gadu vecumu. Ja ticīgo skaits bija mazāks par 20, tad drīkstēja dibināt "ticīgo grupu". PSRS savā teritorijā bija noteikusi trīs īpašuma pamatveidus:

- valsts īpašums;
- kolhozu un citu kooperatīvo organizāciju īpašums, arodbiedrību un citu sabiedrisko organizāciju īpašums;
- pilsoņu personiskais īpašums.

Kurā grupā tad ietilpa reliģiskās organizācijas? Tās netika uzskatītas par sabiedriskajām organizācijām, tām agrāk piederējusī manta un nekustamais īpašums tika nodots lietošanā uz nomas līguma pamata, ko attiecīgā draudze slēdza ar izpildkomitejām. Šo līgumu darbaļaužu deputātu padomes izpildkomitejas varēja lauzt, kad vien vēlējās. (Parasti tāda vēlēšanās radās pēc Valsts drošības komitejas vai kompartijas Centrālkomitejas rīkojuma.)

Vienlaikus ar Latvijas PSR izveidošanu tika nodibināta PSRS Reliģijas kultu lietu padomes (RKLP) filiāle. Darbu sāka tā sauktie reliģijas kultu lietu pilnvarotie, kas jau 1940. gadā jeb Baigajā gadā pierādīja savu metožu efektivitāti un drakoniskumu. Pilnvarotie administratīvi nebija pakļauti LPSR valdībai, bet tieši PSRS Tautas Komisāru Padomes Reliģijas lietu padomei, kas noteica viņu funkcijas un kompetenci. Savienotajās republikās, apgabalos un novados tika iecelti vietējie pilnvarotie, kas savā darbībā rīkojās pēc RKLP nolikuma, instrukcijām, izskaidrojumiem un norādījumiem. Reliģijas kultu lietu padomes galvenajos uzdevumos ietilpa kontakta uzturēšana starp PSRS valdību un reliģisko organizāciju centriem, kompartijas Centrālkomitejas un Valsts drošības komitejas informēšana par reliģisko organizāciju aktivitātēm. Padomei bija tiesības sniegt centrālajiem un vietējiem padomju orgāniem

skaidrojums, kā pielietot likumdošanu attiecībā uz kultiem un lemt par sūdzībām attiecībā uz reliģisko organizāciju un kulta kalpotāju reģistrāciju vai izslēgšanu no reģistra, par lūgšanu namu atvēršanu vai slēgšanu un tamlīdzīgām lietām.¹⁶

Piemēru tam, kā padomju režīms izturējās pret baznīcu un reliģiju, ir ļoti daudz. Viens no tiem ir 1823. gadā celtās Gulbenes rajona Zeltiņu baznīcas liktenis. Dievnams līdz pat 1967. gadam bija saglabājies labā stāvoklī, jo pasaules kari un revolūcijas to brīnumainā kārtā bija saudzējuši. 1967. gadā komunisti pavēlēja šo baznīcu pārveidot par tukšo alus pudeļu taras noliktavu. Izpostīšanas tehnisko pusi vadīja toreizējais AK-11 Alūksnes filiāles priekšnieks Jānis Musts, kas pēc Latvijas valstiskās neatkarības atgūšanas strādāja par Iekšlietu ministrijas ārpusresora apsardzes vadītāju Alūksnē. Vispirms ar traktoru un trosēm nogāza baznīcas torni, tad sadauzīja baznīcas torņa zvanu un kopā ar citiem metāllūžņiem aizveda uz pārstrādi. Izplēstās ērģeles izvazāja. Visu pārējo sakrālo telpu iekārtu izlauza un izmeta izgāztuvē.

Tā laika komunistu režīms nebija saudzīgs arī pret ebrejiem, un piemērs, kas liecina par komunistu attieksmi, ir Jēkabpils ebreju draudzes stāsts. Sakarā ar kādas ebreju draudzes "lūgumu" ebreju sinagoga Jēkabpilī tika pārveidota par darbaļaužu kopmītni. Oficiālā režīma versija, protams, bija, ka tas notiek sakarā ar dzīvokļu krīzi.

Padomju okupācijas režīms likvidēja metodistu draudzi un tā īpašumus pievienoja luterāņu Baznīcai. Metodistu likvidācijas iemesls Staļina laikiem nebija neparasts - "sakarā ar sadarbību ar ASV specdienestu Centrālo Izlūkošanas pārvaldi (CIP) metodistu organizācija tiek likvidēta kā reliģiska organizācija". Savukārt vasarsvētku kustības piekritējiem pavēlēja pievienoties baptistiem un to īpašumi tika atņemti. Kad kustības vadība atteicās pildīt šo rīkojumu, visus mācītājus arestēja un izsūtīja uz Sibīriju. Pēc Staļina nāves viņi tika atbrīvoti un varēja atgriezties Latvijā, bet konfesijas dzīve Latvijā turpinājās pagrīdē.

Savulaik vācu filozofs Ludvigs Feierbahs ir teicis, ka tas, kas vakar bija reliģija, šodien pārstāj tāda būt, bet tas, kas šodien šķiet ateisms, rīt kļūs par reliģiju.¹⁷ Lai ko viņš ar to domāja, savā ziņā viņam bijusi taisnība: ateisms nereti izrādījes īsti sātānisku uzvedības formu priekšvēstnesis.

PSRS ateisms bija viltīgi maskēts ar brīvības un vienlīdzības idejām. No 1964./65. mācību gada PSRS augstākajās mācību iestādēs ieviesa obligātu mācību priekšmetu - zinātniskā ateisma pamatus.* Ar Valsts drošības komitejas (VDK)

* Komunisti uzskatīja, ka patiess ateisms balstās uz marksismu-ļeņinismu kā zinātni un nostiprina īstenības zinātnisko izpratni (aizstāv idejas par pasaules vienotību tās materialitātē, matērijas pašattīstību, noliedz pārdabisko), atspēko reliģisko pasaules uzskatu. Pēc komunistu uzskata ateisma attīstība ir svarīga cilvēces garīgā progresa likumsakarība, jo tas parādot reliģijas kā sabiedriskās apziņas formas specifiku un būtību, atsedzot reliģijas izcelsmi. Zinātniskā ateisma galvenie metodoloģiskie, principi - vēsturiskums un partejiskums, tāpēc mm esot radošs raksturs, tas orientējot uz reālu cilvēcisku laimi, personības garīgu brīvību un hannonisku attīstību, cilvēcisko attiecību humanizāciju. Ateistiskās audzināšanas pamatmērķis bija panākt, lai reliģisko vērtīborientāciju un ar to saistītos uzvedības stereotipus nomainītu uz zinātnisku pasaules uzskatu balstīta cilvēku rīcība, aktīva dzīves pozīcija, apziņa, ka katrs cilvēks pats ir sava likteņa noteicējs (Politiskā enciklopēdija. - R.: Galvenā Enciklopēdiju redakcija, 1987. -63.-65.lpp.).

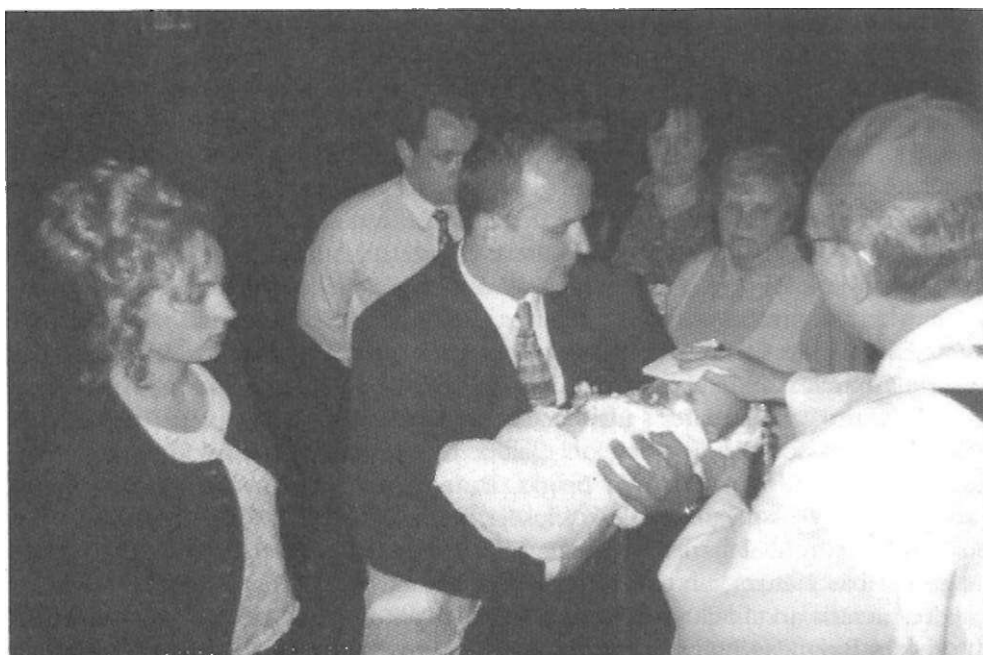
palīdzību antireliģiskas propagandas labad pat tika panākta dažu garīdznieku atteikšanās no Dieva un sava amata, un Šiem bijušajiem garīdzniekiem tika uzdots rakstīt grāmatas un brošūras ar ateistisku saturu. Tieši tādā veidā, kļūstot par ateisma propagandistiem, no ticības atteicās katoļu Baznīcas priesteris O. Zvejsalnieks un luterāņu Baznīcas mācītājs A. Indriksons. Daudzi zinātnieki tika īpaši atbalstīti un mudināti rakstīt antireliģiskas grāmatas, kuras skolās un augstskolās varētu lasīt ticības mācības vietā.* Daudz literatūras tulkoja arī no krievu valodas.¹⁸ Paradoksāli, bet fakts, ka komunisti ateismu mācīja kā savdabīgu reliģijas kritikas mācību, lai izskaustu reliģiju. Ateisma mācībai bija jāveido cilvēkos priekšstats par reliģiju kā ļaunuma avotu vai vismaz pagātnes palieku. Tika audzināta paaudze, kuras Dievs - bija Ļeņins, baznīca - komunistiskā partija, apustuļi - Komunistiskās Partijas Centrālās Komitejas locekļi, bet garīdznieki - partijas sekretāri.

Valsts drošības komitejas instruēti, komunisti saprata tautas pieaugošo reliģiozītāti un tuvojošos Baznīcas ietekmi Baltijā. Lai gan lielie vēsturiskie procesi iesākās pagājušā gadsimta 80. gadu beigās, Baznīca savu ietekmi izrādīja jau agrāk. Laikā, kad Latvijas ticīgie iebiedēti klusēja, Lietuvas ticīgie 1972. gadā nosūtīja petīciju toreizējam ANO ģenerālsekretāram K.Valdhaimam. Petīcijā tika lūgts aizstāvēt ticīgo tiesības Lietuvā, un to bija parakstījuši vairāk kā 17 000 ticīgo.¹⁹

To pierāda arī tā laika notikumi Latvijas PSR. 1987. gadā Liepājā 17 Evaņģēliski luteriskās Baznīcas mācītāji nodibināja kustību "Atdzimšana un atjaunošana", kas oficiāli sevi pieteica 1998. gada 14. jūnijā. Kā teica viens no šīs grupas locekļiem J. Rubenis, grupa gribēja izcīnīt Baznīcai lielākas tiesības. Viņš uzskata, ka tieši valsts varas institūciju pretreakcija lika kustībai iesaistīties politikā. Mācītāju vēlme liberalizēt garīgo dzīvi tika definēta kā uzbrukums padomju iekārtai. Pret viņiem sākās represijas. Teologu Robertu Akmentiņu atbrīvoja no darba Teoloģijas semināra rektora amata, Modris Plate tika atbrīvots no Kuldīgas mācītāja pienākumiem.²⁰ Jāatzīmē, ka arī daži mācītāji kļuva par denunciantiem, tā, piemēram, 1977. gadā izveidotās pretošanās kustības "Zīle" dalībniekus arestēja "pateicoties" mācītāja Ivara Abeles ziņojumam PSRS Valsts Drošības Komitejai.²¹ Daži no bijušajiem "Pilsoņu kongresa" un "Tēvzemei un Brīvībai" biedriem, piemēram, Andris Pauls-Pāvuls man apliecināja, ka pašreizējā Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskapa un toreizējā garīdznieka - disidenta Jāņa Vanaga autoritāte un nosvērtība toreiz lielā mērā ietekmēja jauno patriotu un neatkarīgās Latvijas atjaunotāju garu. Nevar neatcerēties arī 1988. gadā notikušo Latvijas PSR Radošo Savienību Apvienoto plēnumu "Vīnes tikšanās. Cilvēku un tautu tiesības Latvijā", kurā pieņemto Deklarāciju parakstīja visu radošo apvienību pārstāvji. Plēnums, kas sanāca pēc LPSR Radošo savienību Kultūras padomes iniciatīvas un kurā piedalījās arī viesi no citām PSRS republikām, pauda savu attieksmi pret Molotova-Rībentropa pakta slepeno protokolu. Plēnuma materiālu tulkojumu

* Piemēram, *LejiņaZ., IvulansA.* Darbaļaužu ateistiskā audzināšana. - R., 1980.; *Ozoliņa I.* Ateisms. Jaunatne. Skola. - R., 1980.; *MeikšāneDz.* Ateistiskās audzināšanas teorija un prakse. - R., 1983.

2000. gads. Romas Katoļu Baznīcas kardināls kristī jauno katoli R. Sviķi

krievu valodā nosūtīja PSRS Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētājam Mihailam Gorbačovam. Lai gan, kā jau minēju, Deklarācijā vairāk uzmanības bija veltīts politiskajām lietām, tajā bija rakstīts arī par reliģiju. Tā Deklarācijas 11. punktā bija skaidri pausts viedoklis, ka valstij jānodrošina patiesa apziņas brīvība un katra cilvēka tiesības pievērsties reliģijai, tiesības brīvi propagandēt gan reliģiskos uzskatus, gan ateismu. Turpat arī bija teikts, ka baznīcām un reliģiskajām organizācijām jāklūst par īpašuma tiesību subjektiem. Plēnuma dalībnieki uzskatīja, ka, respektējot vecāku tiesības, jānodrošina bērnu tikumiskā un reliģiskā audzināšana atbilstoši savai pārliecībai, ļaujot reliģiskajām organizācijām atvērt mācību iestādes. Deklarācijas 16. punktā par alternatīvo dienestu bija teikts: "Konstitucionāli jānodrošina Latvijas PSR pilsoņu tiesības pildīt obligāto karadienestu republikas teritoriālajās karaspēka daļās vai reģionālā kara apgabalā, kā arī tiesības reliģiskas vai morālas pārliecības dēļ karadienesta vietā izvēlēties žēlsirdības dienestu (uz analogiem pamatiem)." Plēnuma dalībnieki aicināja ievēlētos PSRS un Latvijas PSR augstākos tautas pārstāvjus un valdību veikt visu nepieciešamo, lai realizētu dzīvē šo Deklarāciju, un izteica gatavību sniegt praktisku atbalstu šajā darbā.²²

Bija sācies latviešu tautas Trešās atmodas laiks. Garīdznieki svētīja tautas varoņu kapus un sarkanbaltsarkanos karogus, tādējādi paužot savu attieksmi pret tautas brīvības alkām.

- ¹ Diena. - 1999. - 3- jūl.
- ² *Treijs R.* Deviņpadsmitais gads Latvijā. - R.: Zvaigzne, 1988. - 41 - 42.lpp.
- ³ Latvijas PSR Konstitūcija. Pamatlikums. - R.: VAP, 1940.
- ⁴ *Balodis R.* Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 136.lpp.
- ⁵ Latvijas Valsts arhīvs, 270. f., 1. apr., 1. l., 9.lpp.
- ⁶ Latvijas Valsts arhīvs, 270. f., 1. apr., 1. l., 10.-14.lpp.
- ⁷ Valdības Vēstnesis. - 1940. - nr. 191.
- ⁸ *Vaivods J.* Katoļu Baznīcas vēsture Latvijā. - R., 1994. - 354.lpp.
- ⁹ The Ministry of Internal Affairs and Its Subordinate Institutions Estonia: Church in Estonia. - Tallin, 1999. - P.33.
- ¹⁰ *Balodis R.* Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 142.lpp.
- ¹¹ *Gills N.* Evaņģēliski luteriskā Baznīca Latvijā (1918.-1940.). Reliģija. Vēsture. Dzīve: Reliģiskā dzīve Latvijā. - R., 1993. - 45.lpp.
- ¹² *Hitlers Ā.* Mana Cīņa. - Kaunas, 1995. - 188.lpp.
- ¹³ Deklarācija par neatkarīgās Latvijas okupāciju // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1996. - 27. aug.
- ¹⁴ Latvijas PSR Kriminālkodekss. Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1966. g. 24. jūnija dekrēta redakcijā /7 Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs. - 1966 - nr. 27.
- ¹⁵ *Balodis R.* Diena, kad pieminam arī komunistu represētos ticīgos // Latvijas Vēstnesis. - 1998.-11. jūn.
- ¹⁶ *Balodis R.* Latvijas baznīca komunistu okupācijas laikā. R.: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2000. - 100.lpp.
- ¹⁷ *Eeierbahs L.* Filozofisko darbu izlase. - M., 1945. -63-lpp.
- ¹⁸ *Krupskaja N.* Ateistiskās audzināšanas jautājumi. - R., 1962.; *Markss K., Engels F.* Par reliģiju. - R., 1956.; *Leņins V. I.* Par ateismu, reliģiju un baznīcu. - R., 1972.
- ¹⁹ Lietuvas neatkarība un reliģija /7 Svētdienas Rīts. - nr. 4 (1283) - 1998. - 1. febr.
- ²⁰ *Rubenis J.* Kā mīlestība. Naiva, pat akla, bet ļoti īsta. // Latvijas Vēstnesis. - 1998. - 8. okt.
- ²¹ Edmunds Vanags pārbaudīs "lēzemiešif atbalstītāja Normunda Lakuča sadarbību ar VDK // Vakara ziņas. - 1999. - 27. maijs.
- ²² Latvijas PSR Radošo Savienību Apvienotā plēnuma "Vīnes tikšanās. Cilvēku un lautu tiesības Latvijā" Deklarācija. // Literatūra un Māksla. - 1988. - 8. apr.

3.3. Postkomunistiska valsts reliģiskās darbības definīcijas meklējumos

Paradoksāli, bet reliģiju parasti aizsargā tie likumi, kas tieši neattiecas uz reliģiju. Nepieciešamība Latvijas valstij juridiski definēt terminu "reliģiskā darbība" radās 2000. gadā, risinot reliģisko organizāciju nodokļu atlaižu jautājumus.

Kad Latvijas parlaments 1999. gada 25. novembrī grozīja 1997. gada 4. jūnija likumu "Par nekustamā īpašuma nodokli", neviens nevarēja paredzēt, cik lielas diskusijas tas izraisīs. Protams, Saeimas deputāti apzinājās, ka jautājums ir ļoti nepatīkams, jo Baznīcu reakcija var būt ļoti asa. Vēl 1998. gadā, tātad īsi pirms 7. Saeimas vēlēšanām, Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas rīkotajā aptaujā¹ trīs 2000. gadā valdību veidojošās partijas uz jautājumu - vai Jūsu partija atzīst, ka arī 7. Saeimas darbības laikā likuma "Par nekustamā īpašuma nodokli" I. panta 2. daļa ir atstājama spēkā tās pašreizējā formulējumā - bija atbildējušas apstiprinoši. Minētais likums noteica, ka reliģiskām organizācijām nevajag maksāt nekustamā īpašuma nodokli. 2000. gada "Grozījumi likumā "Par nekustamā īpašuma nodokli"" paredzēja, ka Baznīcām nekustamā īpašuma nodoklis ir jāmaksā par īpašumiem, kas netiek izmantoti reliģiskajai darbībai - "ar nodokļiem netiek aplikta tikai tā īpašumu daļa, kuru reliģiskās organizācijas izmanto reliģiskās darbības veikšanai". Likumprojektam vajadzēja stāties spēkā no 2001. gada. Nerunājot par civiltiesiska* un politiska** rakstura sarežģījumiem, minētie likuma grozījumi bija

* Spilgts piemērs ir Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudze, kurai Rīgā pieder aptuveni 100 ha zemes. Draudze, pat ja vēlētos, zemi nevar izmantot reliģiskajām vajadzībām, jo PSRS laikā uz organizācijas zemes uzceltas daudzstāvu dzīvojamās mājas. Izlikt īrniekus bez dzīvojamo telpu ierādīšanas nedrīkst, bet sagādāt īrniekiem apdzīvojamo platību ir ļoti dārgi un konfesija pašreiz to nevar atļauties. Jāatzīmē, ka uz draudzes zemes gabala esošās 71 daudzstāvu dzīvojamās mājas uztur un apsaimnieko gan Rīgas pašvaldība, gan dažādas dzīvokļu īpašnieku kooperatīvās sabiedrības. Ņemot vērā to, ka neviens no faktiskajiem zemes lietotājiem (nomniekiem) nevēlas labprātīgi slēgt zemes nomas līgumu un maksāt nomas maksu likumā noteiktajā apmērā (5% gadā no zemes kadastrālās vērtības), līdz šim brīdim nav noslēgts zemes nomas līgums. Tādējādi vecticībnieku draudze negūst ienākumus par zemi 104799 **111**² platībā, un tas būtu netaisnīgi, ja nekustamā īpašuma nodokļa summa gadā reliģiskajai organizācijai sasniegtu Ls 18000. Vecticībnieki pārliecināti, ka likuma "Par nekustamā īpašuma nodokli" automātiska piemērošana visām reliģiskajām draudzēm var novest visas vecticībnieku draudzes līdz maksātnespējai un nedzēšamiem parādiem. Vecticībnieki uzskata, ka visas tradicionālās Baznīcas ir jāatbrīvo no nekustamā īpašuma nodokļa maksājumiem.

Līdzīga situācija ir arī citās reliģiskajās organizācijās, piemēram, Latvijas Metodistu Baznīcai, kura arī lūdza valdību atcelt vai atlikt nodokli, vienlaikus atzīmējot, ka, atjaunojot Metodistu Baznīcu pēc 50 gadu pārtraukuma, nekustamā īpašuma objekti tika atgūti sliktā stāvoklī un līdzekļi nepieciešami īpašumu remontam un uzturēšanai. Papildus ziedojumi nekustamā nodokļa segšanai no personīgiem līdzekļiem nav iespējami draudžu locekļu nabadzības dēļ.

** Lielāko Latvijas Baznīcu vadītāji 2000. gada 18. novembrī (LR proklamēšanas dienā) atteicās lūgt Dievu par Latvijas Republiku. Tas tika paziņots publiska dievkalpojuma laikā, kurā piedalījās arī valsts prezidente un premjerministrs. Šāds Baznīcu solis izraisīja asas diskusijas sabiedrībā. Sīkāk par to nodaļā "Reliģija un politika".

nepatīkami arī tādēļ, ka Baznīca, kas konstitucionāli ir no valsts atdalīts subjekts, iedrošinājās "pieķert" valdošās partijas solījumu neturēšanā.

"Grozījumi likumā "Par nekustamā īpašuma nodokli"" radīja nepieciešamību detalizēti aplūkot, ko nozīmē *religiskā darbība* jo ar nodokli apliek tikai to īpašumu daļu, kur nenotiek religiskā darbība. Jautājums par religisko darbību tika skatīts attiecībā uz likumīgā kārtā reģistrētām religiskām organizācijām.* Saskaņā ar likuma "Par nekustamā īpašuma nodokli" 12. pantu LR Ministru Kabinets 2000. gada 4. aprīlī izdeva noteikumus nr. 131. "Likuma "Par nekustamā īpašuma nodokli" normu piemērošanas noteikumi". Noteikumi noteica, ka termins *religiskā darbība* piemērojams atbilstoši "Religisko organizāciju likuma" 1. panta 1. punktam. Tiktāl viss ir skaidrāks par skaidru - likumīgi reģistrētām religiskām organizācijām ir jāmaksā nodoklis par to savu īpašumu, *kur netiek veikta religiskā darbība*, savukārt par to nekustamo īpašumu, *kur tiek veikta religiskā darbība* - nodokli maksāt nevajag. Tomēr šis vienkāršais formulējums izraisīja problēmas. "Religisko organizāciju likuma" 1. pantā noteikts, ka religiskā darbība ir **"nodošanās reliģijai vai ticībai, piekopjot kultu, izpildot reliģiskas vai rituālas ceremonijas un sludinot mācību"**. Tātad, ja kādā vietā "nododas reliģijai, piekopjot kultu" - nodokli maksāt nevajag. Tomēr ikvienam, kas orientējas religisko organizāciju kulta piekopšanā, ir skaidrs, ka šāds religiskās darbības traktējums ir tik vispārināts, ka to nevar piemērot, skatīto īpašumu nodokļus. Savukārt Finanšu ministrijas ierēdņi uzskatīja visu par pietiekami skaidru un religisko darbību definēja vienīgi kā - **dievkalpojumus, reliģiskās ceremonijas, rituālus, meditāciju un misionārismu**.

Baznīcas amatpersonām radās pamatotas bažas, ka jaunie likuma grozījumi religisko darbību skaidro šauri, skatot to tikai kā *konkrētu* un *acīmredzamu* pasākumu, attiecinot nodokļu atlaides tikai uz vietām, kur šādi reliģiski pasākumi notiek. Toreizējais Finanšu ministrs pauda viedokli, ka visus religisko organizāciju īpašumus nevajag aplikt ar nodokli, un ir jānodala atsevišķi īpašumi, kas kalpo labdarībai, izglītībai u. c. mērķiem. Ministrs pieļāva iespēju, ka pašvaldībām var dot tiesības atbrīvot šo organizāciju īpašumus² no nodokļa maksāšanas. 2000. gada 15. martā notika Finanšu ministrijas, Tieslietu ministrijas un Latvijas Pašvaldības Savienības kopējā sanāksme ar tradicionālo konfesiju (luterāņu, katoļu, baptistu, vecticībnieku, pareizticīgo un jūdaistu) Baznīcu vadītājiem. Sanāksmē apsprieda likuma "Par nekustamā īpašuma nodokli" piemērošanu. Baznīcu vadītājiem, faktiski, vēlreiz tika atkārtots jau minētais finanšu ministra skaidrojums. Finanšu ministrija paziņoja, ka religiskajām organizācijām pieder arī pagalmi, laukumi un dārzi, kas tiek izmantoti publiskās lietošanas vajadzībām, un Baznīcām pašām šobrīd nav pietiekami skaidras nostājas pret šādu īpašumu. Rīgas domes Finanšu departamenta Nodokļu pārvaldes speciālisti pārmeta konfesijām, ka tās neko nav darījušas, lai

* Saskaņā ar likuma "Par nekustamā īpašuma nodokli" 12. pantu Ministru kabineta 2000. gada 4. aprīļa noteikumi nr. 131 "Likuma "Par nekustamā īpašuma nodokli" normu piemērošanas noteikumi" noteica, ka tas attiecas un "piemērojams tikai to religisko organizāciju nekustamajam īpašumam, kuras ir reģistrētas atbilstoši "Religisko organizāciju likumam"".

nekustamā īpašuma nodoklis būtu mazāks, atgādinot, ka pēc īpašnieka lūguma var noteikt individuālo zemes kadastrālo vērtību un ēku bilances vai inventarizācijas vērtību mazāku par vispārējo, tādējādi nekustamā īpašuma nodoklis, kas tiek aprēķināts no šīs vērtības, samazināsies. Šeit jāsaņem, ka Latvijas tradicionālās Baznīcas atrodas zināmā stagnācijā, jo tās vēl nespēj iejusties brīvā tirgus ekonomikas apstākļos. Protams, Baznīcas saimnieciskā dzīve ir sliktā stāvoklī, jo nav labu saimnieku, bet runa nav jau par to. Runa ir par valsts nespēju sakārtot nekustamā īpašuma nodokļu likumdošanu attiecībā uz šāda rakstura objektiem un par apzinātu valsts subjektivismu, kas izriet no vēlmes iekasēt maksimāli lielus nodokļus.

Piecu lielāko Latvijas konfesiju vadītāji pauda savu satraukumu, konstatējot, ka Saeima jau pirmajā lasījumā pieņēmusi "Grozījumus likumā "Par nekustamā īpašuma nodokli"". Baznīcas nebija apmierinātas par šādu valsts doto *religiskās darbības* skaidrojumu un izraisījās diskusijas par to, kas tad galu galā ir reliģiskā darbība. Pāris dienu vēlāk laikraksts "Neatkarīgā Rīta Avīze" citēja luterāņu arhibīskapa J. Vanaga sēdē teikto: **"Baznīcas darbība nav salīdzināma ar krogu vai rūpnīcu. Baznīca no saviem īpašumiem negūst pelnu, tā tiek izmantota baznīcas funkcijas veikšanai, tostarp sociālajam darbam."**

Baptisti uzskatīja, **religiskā darbība ietver sevī arī baznīcas darbu religiskās izglītības jomā un nodokļu atvieglojumi jāsaņem arī baznīcas izglītības iestādēm un baznīcas sociālās palīdzības iestādēm.**³ Baptisti, redzot valsts normatīvu pieeju, izteica vēlmi likumā noteikt tās ēkas un īpašumus, kur notiek reliģiskā darbība, un, atbildot uz valsts rīcību, devās otrā galējībā loģiski vispārinot - ja jau visa reliģiskās organizācijas darbība ir reliģijas labā, tad jebkāda tās īpašuma izmantošana ir reliģiska darbība. Tā nedrīkst uzskatīt, jo reliģiska organizācija kā civiltiesiskās aprites subjekts un juridiska persona var veikt arī saimniecisko darbību un iegūto pelņu tērēt ne vienmēr reliģiskās darbības nodrošināšanai. Baptisti lūdza ar nodokli neaplikt: dievnamus, lūgšanu namus, garīgā personāla dienesta dzīvojamās telpas, svētdienas skolām paredzētās telpas, pastāvīgo nometņu teritorijas utt. Dažas Baznīcas šo sarakstu lūdza papildināt arī ar klosteri, sociālās palīdzības iestādēm, reliģiskās organizācijas administratīvajām ēkām, kuras izmanto reliģisko organizāciju amatpersonas, nodrošinot reliģiskās darbības veikšanu.*

Interesantu viedokli pauda Latvijas ebreji. Rīgas Ebreju reliģiskās draudze atzina, ka reliģiskā darbībā izmantojamo īpašumu no pārējā nekustamā īpašuma nošķirt ir komplicēti. Reliģisko organizāciju pamatuzdevums, pēc jūdaistu domām, ir — **nodrošināt ticīgajiem reliģisko aprūpi, ieskaitot iespēju apmeklēt sinagogas, mācīt reliģiju garīgajās un laicīgajās skolās, kā arī veikt audzināšanas un aprūpes darbu utt.**

* Nestabilas valsts varas periodā normatīvisma pieejai (tā ir pieeja, kad, piemērojot tiesību normu, valsts ierēdnis necenšas izmantot tulkošanas metodes, lai atklātu likumdevēja gribu, bet izmanto tikai to, kas normā nosaukts, necenšoties iedziļināties normā dziļāk) ir vislielākā piekrišana. Tas ir tāpēc, ka jebkāda veida atbildība prasa drosmi, bet, ja valsts iekšpolitika ir nestabila, tas var būt bīstami.

Ņemot vērā, ka strīda objekts nebija reliģiskā darbībā un tās skaidrojums, bet gan nodokļu politikas jautājums, Romas katoļu Baznīcas Rīgas arhibīskaps metropolīts Jānis Pujats pauda uzskatu, ka katoļu Baznīcas iestādes veic audzināšanas darbu sabiedrībā un tās materiālās iespējas jau tagad ir pārslogotas, līdz ar to būtu nepieciešams kādu laiku atbrīvot Baznīcu no nekustamā īpašuma nodokļa maksāšanas. Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas konsistorija atzīmēja, ka līdz šim īpašuma nodokļa atvieglojums bija vienīgais reālais atbalsts no valsts puses, lai Baznīca varētu sakārtot atgūtos īpašumus, rekonstruēt, restaurēt un uzturēt objektus un nodrošināt tajos reliģisko darbību. Baznīca neveido uzkrājumus un savus īpašumus izmanto tā, lai gūtu ienākumus reliģisko, humanitāro un sociālo mērķu īstenošanai, ko neveic valsts. Kopumā tika secināts, ka nekustamā īpašuma nodokļa maksājumos aptuveni viena trešdaļa Baznīcas draudžu iztērēs 20 līdz 40 procentu savu ienākumu, septiņpadsmit draudzes iztērēs vairāk kā 70 procentu savu ienākumu. Tādējādi Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas konsistorija uzskatīja, ka "Grozījumi likumā "Par nekustamā īpašuma nodokli"" būtiski ietekmēs reliģisko organizāciju darbību un radīs līdzekļu trūkumu draudžu darbības nodrošināšanai.

Septītās dienas adventistu Latvijas draudžu Savienību neapmierināja likuma grozījumu plašās interpretācijas iespējas, kuras var sniegt nodokļa administrējošās iestādes. Adventisti uzskatīja, ka reliģisko organizāciju finansu līdzekļus pamatā veido draudzes locekļu labprātīgie ziedojumi, par kuriem valsts jau ir ieturējusi iedzīvotāju ienākuma nodokli 25 procentu apmērā. Līdz ar to varētu izveidoties situācija, ka reliģiskās organizācijas maksās nodokli par īpašumā esošo zemi, kas netiek izmantota saimnieciskajai darbībai, no līdzekļiem par kuriem nodoklis jau vienreiz iekasēts. Draudzes esot atguvušas arī tādus īpašumus, kur kādreiz bijis dievnams, bet padomju varas gados nojaukts vai tagad atrodas avārijas stāvoklī. Tā kā līdzekļu dievnamu celtniecībai vai atjaunošanai adventistiem nepietiek, minētie objekti netiekot izmantoti nedz reliģiskajai, nedz saimnieciskajai darbībai. Adventisti bija sašutuši par Latvijas valsts vēlmi aplikt ar nodokli šādus īpašumus un lūdza neaplikt ar nodokli to nekustamo īpašumu, kas tiek izmantots reliģiskajā darbībā, kā arī to nekustamo īpašumu, ko reliģiskās organizācijas neizmanto saimnieciskās darbības veikšanai (no kura netiek gūti ienākumi).

Jāpiezīmē, ka lai risinātu problēmu, septiņu Baznīcu vadītāji un Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieks Ringolds Balodis 2000. gada 20. aprīlī tikās ar Latvijas valsts prezidentu Vairu Viķi-Freibergu. Tikšanās ar Tieslietu ministrijas tradicionālo reliģisko konfesiju konsultatīvās padomes locekļiem notika prezidentes pilī. Garīdznieki centās raksturot giūto Baznīcu finansiālo stāvokli un lūdza valsts prezidentei grozīt nodokli par labu Baznīcām. Baznīcas vēlmi nemaksāt nodokli skaidroja ar to, ka nauda, kas tiks iekasēta par labu valsts budžetam - nav liela valstij, taču Baznīcām tā ir pietiekama, lai remontētu dievnamus un segtu citus izdevumus. Lūgums bija vietā, jo Latvijas Republikā valsts nedotē Baznīcas kultūrvēsturisko pieminekļu uzturēšanu. Baznīcu vadītāji prezidentei atgādināja arī par partiju neturētajiem priekšsvēlēšanu solījumiem un valsts noliedzīgo attieksmi pret reliģiju vispār, kā arī lūdza vismaz uz pāris gadiem atcelt minētā likuma grozījumus.

Prezidente savas likumdošanas iniciatīvas tiesības neizmantoja, kaut gan Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisija ierosināja grozījumus likumā "Par nekustamā īpašuma nodokli". Komisijas priekšlikums bija atlikt nodokļu piemērošanas laiku no 2001. uz 2006. gadu. Ierosinājumu atbalstīja opozīcijā esošā sociāldemokrātu partija un to izskatīja 2000. gada 1. jūnija Saeimas plenārsēdē, taču ierosinājums neguva vairākuma atbalstu.* Baznīcas saprata, ka to lūgums tiek ignorēts; tālāki šo konkrēto notikumu attīstībai nav sakara ar skatāmo tēmu, jo sekoja 2000. gada 18. novembra Baznīcu protests un izveidojās politiskā organizācija "Jaunā kristīgā partija", kas Baznīcu neapmierinātību centās izvērst par savas partijas priekšvēlēšanu aģitāciju 2001. gada pašvaldību vēlēšanās.

Jautājums par reliģisko darbību cieši saistīts saimniecisko darbību, jo Latvijas "Reliģisko organizāciju likums" nosaka, ka reliģiskajām organizācijām ir tiesības veikt saimniecisko darbību (15. panta 1. punkts). Ieņēmumu rezultātā no saimnieciskās darbības un uzņēmējdarbības gūtā peļņa saskaņā ar likumu (15. panta 1. punkts) izlietojama reliģiskās organizācijas statūtos paredzētajiem mērķiem. Savukārt reliģisko organizāciju statūtos noteiktie mērķi var būt tikai reliģiska darbība. Tādējādi sanāk, ka reliģiskā organizācija savos īpašumos veic saimniecisko un uzņēmējdarbību, lai varētu pildīt tās statūtos noteikto mērķi - praktizēt savu reliģiju. Piemēram, reliģiska organizācija daļu sava īpašuma iznomā uzņēmējsabiedrībai (veic saimniecisko darbību) un gūst peļņu. Gūtā peļņa tiek izmantota nabadzīgo iedzīvotāju sociāla aprūpei un garīdznieku algošanai. Sociālā aprūpe un garīdznieka darbība ir reliģiska darbība. Tātad, ja reliģiskā organizācija veic saimniecisko darbību, lai veiktu reliģisku darbību, to nevar uzskatīt par "tīru saimniecisko darbību".

Runājot par reliģiskām organizācijām, saimnieciskās darbības un uzņēmējdarbības jautājumam nevar pieiet vienkāršoti. Protams, jautājumu nevar skatīt arī pārāk paplašināti, jo tad sanāks, ka viss, ko dara reliģiskā organizācija ir reliģiskā darbība. Tomēr ir jāpiekrīt baznīcām, kas baidās, ka netiks ievērots princips *in dubio pro reo*** bet gan notiks pretējs process. Piemēram minēšu gadījumu, kad reliģiskā organizācija denacionalizēja savu īpašumu, kas faktiski bija dzīvojamā māja. Īpašumā dzīvo īrnieki, kuru izlikšana 7 gadu laikā no dzīvokļiem ir apgrūtināta, un tā ir arī morāles problēma. Īrnieki un īres maksas iekasēšana tiek uzskatīta par saimniecisku darbību, lai gan būtībā šāda darbība ir īpašuma apgrūtinājums. Baznīca ar saņemto īres maksājumu nespēj veikt pat nama apsaimniekošanu, un tamdēļ ir saprotams Baznīcas sašutums par nekustamā īpašuma nodokļa maksājumu par namu, kurā netiek veikta reliģiska darbība (objektīvu iemeslu dēļ).

* Pārgrozījumu nobalsoja tikai 38 deputāti no sociāldemokrātu - galēji kreiso frakcijām. Nākamās "Jcmnās Kristīgās partijas" (tolaik "Jaunās partijas") frakcijas deputāti vispār atturējās no viedokļa paušanas. Latvijas luterāņu Baznīcas arhibīskaps J. Vanags par šo balsojumu teica, ka "tagad atkal politiķiem būs par ko pirtis būvēt un komandējumos braukt, bet mums nāksies 17 draudzes slēgt".

** *In dubio pro reo* (lat.) - šaubu gadījumā par labu apsūdzētajam.

Kas ir vainīgs pie šādas diskusijas? Varbūt tas ir Latvijas likumdevējs, kas pārāk vieglprātīgi ir izturējies pret jēdzienu *religiskā darbība*. Domājams, - nē, jo, kā noskaidrojām iepriekš, tiesību normā skaidri definēt reliģiju ir ļoti sarežģīti (pat neiespējami), kur nu vēl tās iespējamās izpausmes. Vispār religiskā darbība jeb kulta piekopšana ir plašs jēdziens. Tieši atbildot uz jautājumu - kas ir kulta piekopšana - var tikai teikt, ka tā ir reliģiska darbība; bet reliģiska darbība ir kulta piekopšana. Sanāk vārdu spēle, nevis definīcija.

Ilkumdevēja mērķis nebija definēt reliģisko darbību, jo tas nav iespējams, bet gan proklamēt reliģiju tiesības veikt šādu darbību. Iepazīstoties ar Vispārējo Cilvēktiesību konvenciju redzam,

ka pielietotā *definīcija* ir gandrīz kopija konvencijā noteiktajai reliģijas brīvībai - indivīda tiesībām praktizēt savu reliģiju. Uzskatot, ka indivīdi apvienojas juridiskās apvienībai, lai varētu sekmīgāk piekopt savu reliģiju, jāuzskata, ka arī reliģiskām organizācijām piemīt

reliģijas brīvība, tomēr reliģijas brīvības pasludināšana par cilvēka pamattiesību nekādā ziņā nav definīcija. Jāpieļauj, ka uzskats par nepieciešamību paplašināti tulkot reliģisko darbību ir aplams. Tas var novest strupceļā, jo Eiropas Savienības valstu pieredze reliģiskās darbības jēdziena interpretācijas un definēšanas jomā ir negatīva. **Cenšoties definēt jēdzienu *religiska darbība* var vai nu pārāk sašaurināt vai nepamatoti paplašināt reliģisko darbību, tādējādi radot iespēju ļaunprātīgi izmantot valsts labvēlību nodokļu atlaidēs.** Interpretācija nav viegla lieta, kur nu vēl postsociālistiskā valstī, kas atrodas grūtā ekonomiskā situācijā. Jaunai valstij, nespējot finansiāli atbalstīt tradicionālās baznīcas, kuru īpašumi tika izpostīti komunistu režīma laikā, būtu jācenšas tās atbalstīt *netiešā* veidā - piešķirot nodokļu atvieglojumus. Atcerēsimies, ka valsts palīdz reliģiskajām organizācijām nevis tāpēc, ka tās veic reliģisku darbību, bet tāpēc, ka, veicot reliģisko darbību, reliģiskās organizācijas atvieglo valsts rūpes (pienākumu) gādāt par sociāli neaizsargātiem un maznodrošinātiem iedzīvotāju slāņiem.

Kur slēpjas Latvijas problēma, ja runājam par tikko izskatīto piemēru? Problēma, protams, ir valsts ekonomiskajā situācijā - nabadzībā, jo Baznīcu jautājums ir tas pats jautājums par valsts labklājību. Savukārt, valsts labklājība sākas ar stabili

1999. gada novembris, Daugavpils (Latvija). Daugavpils pilsētas mērs A. Vidavskis svinīgi iemūrē ķieģeli pareizticīgo Svētā Ņevska katedrāles pamatos

un svētu privātīpašuma institūtu, ar efektīvu likumdošanu un vispārēju valsts at-tīstību. Lielā mērā tas ir atkarīgs no valsts vadītājiem, no viņu spējas izšķirties, pieņemt lēmumus, no viņu godaprāta un darbaspējām.

Jāatzīst, ka veidot Eiropas Savienībai pietuvinātu tiesisku vidi Latvijai traucē tieši domāšanas stereotipi, tostarp arī normatīvā domāšana. Tiesības vai vispār-obligāti uzvedības noteikumi tiek atvasināti tikai un vienīgi no likumu burta, un daudzos gadījumos, ja šis burts nav uzrakstīts vai ir neprecīzi uzrakstīts, mēs apjū-kam. Tāpēc ļoti svarīgi ir mainīt mūsu domāšanu un pieeju tiesībām. Ir jāsaprot, ka katra likuma uzdevums ir iedzīvināt un aizstāvēt noteiktus principus - vispārīgos tiesību principus. No normatīvās domāšanas ir jāpāriet uz domāšanu principu kate-gorijās, uz domāšanu Satversmes līmeņa kategorijās. Konkrētajā gadījumā redzam, ka valsts vēlme palielināt nodokļus, lai papildinātu budžetu, tiek argumentēta ar normatīvismu. Protams, ja ir neskaidra jēdzienu *religiskā darbība* vai *saimnieciskā darbība* pielietošana, tad tiesiskais regulējums tiks vērsts nevis par labu subjektam, bet tieši pretēji. Tiesību nepārtrauktības prasība konkurē ar vēlmi, lai tās būtu flek-siblas. Sabiedrība ir ieinteresēta ne tikai orientācijas drošībā, tā prasa, lai tiesības mainītos līdzī faktiskajiem apstākļiem, atziņām un valdošajiem priekšstatiem par taisnīgumu: citādi "likumi un tiesības tiek pārmantoti kā mūžīgas slimības".

Vēlos atgādināt viedokli, kuru biju paudis 2000. gadā kā Tieslietu ministrijas amatpersona sakarā 1999. gada 25. novembrī Saeimā pieņemtajiem "Grozījumiem likumā "Par nekustamā īpašuma nodokli"". Ņemot vērā reliģisko konfesiju vie-dokļus par likumdošanas ietekmi uz reliģisko organizāciju darbību, tiesiskais regu-lējums, kad ar nekustamā īpašuma nodokli neapliek reliģiskajām organizācijām piederošo nekustamo īpašumu, būtu bijis jāatstāj negrozīts vēl vismaz piecus gadus. Šāds pagaidu risinājums pašreizējā valsts ekonomiskajā situācijā būtu bijis visio-pimālākais. Ņemot vērā to, ka valsts nespēj finansiāli atbalstīt Latvijas tradicio-nālās un skaitliski lielākās konfesijas, kuru īpašumi tika izpostīti PSRS režīma okupācijas laikā, tās ir jāatbalsta netiešā veidā, piešķirot nodokļu atvieglojumus. Šī nodaļa parāda, ka velti runāt par "smalkām lietām", ja problēma slēpjas eko-nomikā. Nodaļā aprakstītais dažu konfesiju vadītāju piedāvātais reliģiskās darbī-bas paplašinātais tulkojums, pēc Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu pārvaldes domām, nav atbalstāms, jo Eiropas Savienības valstu pieredze reliģiskās darbī-bas jēdziena interpretācijas un definēšanas jomā ir negatīva. Cenšoties definēt jē-dzienu *religiska darbība* var vai nu pārāk sašaurināt vai nepamatoti paplašināt reliģisko darbību, tādējādi radot iespēju ļaunprātīgi izmantot valsts labvēlību nodokļu atlaidēs. Nobeigumā jāatzīmē, ka Eiropas Savienības dalībvalstīs, neska-toties uz valsts un Baznīcas šķirtību, tradicionālās Baznīcas dažādā veidā tiek dotētas no valsts budžeta, jo tās ievērojami palīdz valstij sociālās aprūpes sfērā.

Latvijas prezidente Vaira Vīķe-Freiberga Latvijas juristu III forumā 2000. gada 14. janvārī teica: "Svarīgākais taisnīgā valstī ir tas, kā likumu vara tiek lietota ikdienas dzīvē, cik taisnīga un cik katram pilsonim pieejama tā ir vai nav - kā nu kurā reizē. Likuma vārds ir abstrakts formulējums, pēc kādiem spēles noteiku-miem, pēc kādām regulām esam nolēmuši savā valstī dzīvot, lai katrs varētu justies drošs, ka dzīvojam civilizētā un tiesiskā sabiedrībā."^

Labi teikts, respektīvi, aiz likuma slēpjas procesi, vai likums pats ir process, regulators. Ar likuma palīdzību varam panākt kā lietu uzlabošanos, tā arī to pasliktināšanos. Taisnība, ne jau likumi ir primārais sabiedrībā, taču netaisnīga un nepārdomāta likumu pieņemšana var izraisīt nelabvēlīgas sekas un pat iznīcināt veiksmīgi uzsāktas reformas, jo var rasties tā saucamais *in dubio pro reo** efekts, kad domātais juridiskais perfekcionisms rada juridisku sajukumu.

Esmu pārliecināts, ka arī juristiem, kas atrodas "romiešu tiesību pusē", ir pienācis laiks atzīt, ka ir situācijas, kuras var atrisināt tikai precedentu tiesību sistēma. Nav šai pasaulē nekā simtprocentīgi *pareiza* un *nepareiza*, un ir jābūt pietiekami elastīgiem, lai spētu pārņemt no citu tiesību saimes to, kas varētu būt laba atslēga esošo problēmu atrisināšanai. Domāju, ka tikai tiesa, izskatot konkrētus gadījumus, var atšķetināt *religiskās darbības* jēdziena būtību, kaut gan arī tikai skatāmās problēmas kontekstā. Piekrītu LR Augstākās tiesas senatoram Rolandam Krauzem, kurš uzskata, ka "likumdošanas iniciatīva varētu tikt piešķirta arī attiecīgajai tiesu varas institūcijai, jo likumdevējs par likuma pieņemšanu un izsludināšanu vienmēr visos gadījumos tā kā tā būs tikai likumdevējs".⁶ R. Krauze šo viedokli pamato ar tiesu praksi un piebilst, ka "izšķirot konkrētus strīdus, tiesa nereti atklāj likuma nepilnības un pat pretrunas, kuras novērst var tikai pats likumdevējs. (...) Vērtējot līdzīgus gadījumus tiesu praksē, runa ir nevis par kāda likuma piemērošanu vai nepiemērošanu, bet par norādītā likuma tulkojumu (interpretāciju)".⁷ R. Krauze neuzskata, ka precedentu tiesības ir jāatjauno, tomēr ir jāpārņem no tām pozitīvais. Un to saka tiesnesis, kas gadu desmitiem bija strādājis padomju sistēmā! Tiesnesis saprot, ka mūsdienu tiesību attīstības stadijā nevar cerēt, ka likumdevējs paredzēs un likumā iekļaus visus gadījumus. Tas vienkārši nav iespējams, jo mēģināt var, tomēr apzinoties reliģiju kā starptautisko tiesību sastāvdaļu, kas pieļauj starptautisko strīdu izskatīšanas iespēju, ir jāparedz strīda izskatīšana Eiropas Cilvēktiesību tiesā. Pēdējā savā praksē izmanto precedentu tiesību elementus. Tātad, vai nu apzinoties realitāti tiesības iet kopsoli ar jaunākajām tendencēm, vai arī tiek iegūta publiska tiesību stunda, kurai nepaklausīt nozīmētu neievērot starptautiskās vienošanās. Tas ir tāpēc, ka ne tikai atsevišķam individam, bet arī reliģiskām organizācijām piemīt cilvēktiesības, un reliģisko organizāciju darbība ir skatāma arī no šāda rakursa.

Šajā nodaļā reliģiskās darbības analīze sniedz tikai ieskatu problēmas būtībā, nesniedzot konkrētu reliģiskās darbības definīciju, jo apskatītā problēma izrietēja

1996. gada 18. novembra svētibās Jelgavas pīl. No kreisās Odisejs Kostanda, ev. luterāņu mācītājs Ē. Jekabsons un Joabims Zigerists

In dubio pro reo (lai.) - sitiena nomaldīšanās.

no valsts vēlmes skaitļot nekustamā īpašuma nodokli. Ja reliģisko darbību aplūkotu no publiskās darbības aspekta vai krimināltiesiskā aspekta, mēs nokļūtu vēl sarežģītākā interpretācijas atšķirību kolīzijā. Īpaši, ja tiktu skartas valsts intereses. Skatot reliģiskās darbības jautājumus, juristam ir jāapzinās dažādo viedokļu pret-runu sakne un domstarpības jāuztver mierīgi, jo tās ir neizbēgamas.

Sengrieķu gudrajam Aksimēnam no Milētas (585-525. g. p. m, ē.) kāds jauneklis jautāja: "Kāpēc Tev tik lielam un gudram filozofam ir vēl tik daudz jautājumu par pasauli?" Aksimēns ar smaidu uzklusēja jaunekli un atbildei uzzīmēja divus aplis. Viens aplis bija liels, otrs mazs. Mazais aplis atradās iekšptis lielā apla. Gudrais teica: "Tavas zināšanas ir mazais aplis, savukārt manas ir lielais aplis. Viss, kas atrodas ārpus lielā apla ir nezināmais. Mazais aplis nesaskaras ar nezināmo. Jo mazais aplis kļūst lielāks, jo vairāk palielinās tavu zināšanu apjoms, tomēr, sasniedzot lielā apla robežas, tavas zināšanas iegūst saskarsmi ar nezināmo un rodas daudz vairāk jautājumu kā bija sākumā." Aksimēna teiktajā ir zināma līdzība ar reliģiju. Reliģija vispār nepadodas loģikai, jo tā saskaras ar nezināmo. Mēs varam vēlēties, lai ar likumu tiktu nospraustas robežas, tomēr nevaram cerēt, ka tas atrisinās juridiskās problēmas.

¹ Balodis R. Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 712.lpp.

² Eglei. Nedod atlaides baznīcu nekustamajam īpašumam // Diena. - 2000. - 2. jūn.

³ Balodis R. Par nekustamā īpašuma nodokli un baznīcu // Latvijas Vēstnesis. - 2000. - 13. apr.

⁴ Cipeliuss R. Tiesību būtība. - R.: Latvijas Universitāte, 2001. - 105.lpp.

⁵ Viķe-Freiberga V. Lai mums būtu tiesiska valsts un taisnīga sabiedrība // Latvijas Vēstnesis. - 2000. - 18. janv.

⁶ Krauze R. Par Augtākās tiesas lomu likumdošanas attīstībā // Latvijas Vēstnesis. - 1999. - 30. sept.

⁷ Turpat.

4. KONSTITUCIONĀLIE PRINCIPI - RELIĢIJAS BRĪVĪBA UN BAZNĪCAS ATDAIĪTĪBA NO VALSTS

4.1. Reliģijas brīvība

Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnesis E. Levits uzskata,¹ ka Latvija kā maza tiesību sistēma ar nelielu juridisku kapacitāti jau gluži kvantitatīvi nevar attīstīt tādu juridisku atziņu krājumu, kas iespējams lielās tiesību sistēmās ar ilgstoši attīstītu tiesību zinātņu un apjomīgu tiesu praksi. E. Levits arī pieļauj, ka, ņemot vērā iepriekšminēto secinājumu, Latvijas tiesību zinātniekiem un praktiķiem būtu jāmeģina nevis no jauna konstruēt tiesību pamatprincipus, bet gan atrast tālākattīstības ierosmes un atbildes, kas jau ir aprobētas citā, salīdzināmā tiesību sistēmā. Tādai domai nevar nepievienoties, pat vēl vairāk - pamattiesību jomā būtu jāpārņem arī starptautisko un starpnacionālo tiesu praksē atrodamās juridiskās atziņas.

Reliģijas brīvības un Baznīcas atdalītības no valsts principi Austrumeiropā un Krievijā ir jauni un juristu uzmanības lokā ir tikai pēdējos desmit gadus. Bijušajām sociālistiskajām valstīm cilvēktiesību principus ir jāakceptē, ja tās vēlas būt par pilnvērtīgiem starptautisko attiecību subjektiem. Starptautiskās tiesības uzliek par pienākumu valstīm ievērot cilvēktiesības un seko to ievērošanai. Bijušais Latvijas Republikas tieslietu un ārlietu ministrs Dr. iur. V. Birkavs ir teicis, ka tiesības jāinterpretē tā, lai nenodarītu kaitējumu Eiropas Kopienas tiesību principos ietvertajām cilvēktiesībām, jo citādi tiesību akts, kas būs konfliktā ar cilvēktiesībām, tiks anulēts.³

Valstsvīriem ir jāapzinās, ka mūsdienu pasaulē valsts rīcība, vienalga, vai tā izpaužas administratīva akta vai tiesību jaunrades veidā, kas būs pretrunā ar starptautiskajiem līgumiem vai pat starptautiski atzītiem principiem, var radīt lielas problēmas. Pasaule, neskatoties uz nacionālisma pieaugumu, ir globalizējusies, kļuvusi integrēta un kļūst izteikti toleranta un multikulturāla. Vismaz šādi tā cenšas motivēt lielu daļu savu lēmumu. Robežas vairs nevar kādu atsevišķu valsti izolēt no ārpasaules, un būtiska nozīme šajā ziņā ir preses, televīzijas, radio un citu masu saziņas līdzekļu attīstībai, kas, gandrīz nekavējoties, rada iespēju apmainīties ar jaunāko informāciju. Nereti gadās, ka atsevišķas valsts iedzīvotāji par notikumiem savā valstī uzzina vienlaicīgi ar visas pasaules iedzīvotājiem. Informācijas apmaiņas ātrums savā ziņā sekmē arī cilvēktiesību attīstību. Attīstoties cilvēktiesību aizsardzības principiem un palielinoties to atzīšanai pasaulē, ir pilnveidojušies cilvēktiesību aizsardzības mehānismi un to darbība. Ikviens fizisks vai juridisks

persona var aizsargāt savas dabiskās tiesības, tai skaitā arī reliģijas brīvību, izmantojot masu saziņas līdzekļu (piemēram, interneta) iespējas, un starptautiskā līmenī iegūt kompetentu informāciju, informēt ziņu dienestus par tiesību pārkāpumu, konsultēties un sūdzēties, nepametot ne tikai savu valsti, bet pat savu mājokli. Tie ir apstākļi, kas veicina reliģijas brīvības aizsardzību un reizē arī šī principa nostiprināšanos pasaulē.

Faktiski reliģijas brīvība ir indivīda absolūta brīvība domāt, būt pārliecinātā par savu drošību, ticot vienalga kam. Tam ir liela praktiska nozīme, jo tā personu pasargā no valsts indoktrinācijas jebkurā formā. Reliģijas brīvība ir indivīda dabiska tiesība, kuras būtību var izprast, pašam izbaudot reliģiskās pārliecības ierobežošanu,* vai arī izpētot Šīs tiesības vēsturisko izaugsmi. Lai atklātu jēdziena saturu ir nepieciešams atskats pagātnē. Saprotot pagātni, mēs varēsim novērtēt šodien, lai prognozētu rīt dienu.

Reliģijas brīvība kā visu reliģiju vienāda iespēja netraucēti darboties, pirmo reizi valsts izdotā juridiskā aktā parādās 311. gadā Romas imperatora Konstantīna I izdotā ediktā, ko vēlāk iesauc par "**Milānes tolerances ediktu**". Tajā skaidri saskatāms senās kultūras pragmatisms un valsts saprātīga pieeja reliģiskajiem jautājumiem. Ediktā ir teikts, ka katrs var pievērsties tai reliģijai, kuru viņš uzskata par sev atbilstošāko, un visiem vienādā mērā tiek garantēta brīvība piekopt savu ticību. Eclikta iniciatori bija kristieši. Savā veidā Romas katoļu Baznīcā ilgu gadsimtu praktizētā ķeceru iznīcināšana Eiropas kontinentā sagatavoja augsni "Jaunai Pasaulēi" - ASV. Terors un reliģijas brīvības trūkums sekmēja cilvēkos ilgas pēc sapņu zemes, kurā ikviens būtu tiesīgs izvēlēties ticību pēc saviem ieskatiem.

Tāpēc Amerikas atklāšana bija jauna reliģijas brīvības attīstības fāze. **Izplatīts ir uzskats, ka mūsdienu reliģijas brīvības princips praksē parādījās tieši Amerikas Savienotajās Valstīs.** Amerikas kolonizācijas periodā dažās no nākamajām Savienotajām valstīm atkārtojās Baznīcas valstij raksturīgi konflikti. Piemēram, Virdžīnijā (*Virginia*) 1610. gadā ar likumu tika noteikts obligāts baznīcas apmeklējums. Sodis par nepaklausību bija pēriens ar rīkstēm. Masačusetā (*Massachusetts*) 1630. gadā kāds Dž. Bakers tika nopērtis par to, ka šāva putnus sabata dienā. Viegli ar toleranci nebija arī ASV. Par to liecina fakts, ka Džordžs Vašingtons (*George Washington*) 1789. gadā decembrī, būdams jau ASV prezidents, jāšus

* Tieši reliģijas brīvības apspiešana un vajāšanas ir radījušas situāciju, kad locekļi no "Jehovas liecinieku", septītās dienas adventistu, Sainatoloģijas Baznīcas, Pēdējo dienu Svēto Baznīcas (mormoņi), krišnaīdu un citām reliģiskajām gmpām, kas tiek vai tikuši diskriminēti, iekļaujas dažādās cilvēktiesību organizācijās. Tas attiecināms uz vairākām ASV organizācijām, kas orientētas uz jauno reliģiju aizstāvību austrumu virzienā. Varu nosaukt dažus piemērus, jo šos cilvēkus pazīstu personiski: septītās dienas adventists Li Buzbajs (*Lee Booth by*), kurš vada ASV Starptautisko Reliģijas Brīvības komisiju (*United States Commission on International Religions Freedom*), mormonis V. Kols Durhams (*W. Cole Durham*), kas darbojas Starptautiskajā Reliģijas Brīvības un Ticības Akadēmijā (*International Academy for Freedom of Religion and Belief*), saintologs Martins Veigtmens (*Martin Weightman*), kurš vada Sainatoloģijas Baznīcas Eiropas Cilvēktiesību Biroju (*Church of Scientology European Human Right Office*) u. c.

uz zirga ceļoja pa Konektikutu (*Connecticut*) un viņu vietējā vara gribēja sodīt par to, ka tas ceļo svētdienā. Kolonizācijas periodā savstarpējās saskarsmes problēmas, pat asiņainu konfliktu veidā, izbaudīja visas tā laika reliģijas.

Amerikas kolonizācijas periodā baptists Rodžers Viljamss (*Roger Williams*) nodibināja koloniju *Rhode Island*. Kolonijā par attiecību pamatu kļuva reliģiskā tolerance, kas kā zināms ir reliģijas brīvības obligāts priekšnosacījums. Jāsaka, ka ASV kolonistiem nebija citas iespējas, kā vien respektēt vienam otra pārliecību, lai kāda tā arī nebūtu. To saprata arī citās kolonijās, piemēram, 1620. gadā ASV ar kuģi "Mayflower" ieradās Anglijas valdības vajātā Leidenes puritāņu grupa, kas, atradāmās kādu laiku ārpus jebkādas organizētas pārvaldes jurisdikcijas, kolonijā noslēdza savstarpēju vienošanos "Par tainīgu un vienlīdzīgu likumu ievērošanu". Pašreiz R. Viljamsa vēstule *The Boudy ferment of 'Prosecution for Cause of Counscience* tiek uzskatīta par reliģijas brīvības būtības aprakstu, kas faktiski ir pamats mūsdienu reliģijas brīvības izpratnei.' Nav šaubu, ka, ja amerikāņu valsts veidotāji nebūtu atraduši šādu pragmatisku un tiem laikiem neordināru tiesisku risinājumu, nebūtu arī lielvalsts - Amerikas Savienotās Valstis. Tieši vēlme veidot spēcīgu federālu valsti, neiestiegot starpstatu reģionālajos un iekšējos reliģiskajos konfliktos, bija tas, kas lika amerikāņiem akceptēt reliģijas brīvību kā nacionālu vērtību. Amerikāņi jau sākotnēji bija spiesti veidot tolerantu sabiedrību, lai kolonijas, kuru locekļi bija dažādu Eiropā vajātu un savstarpēji konkurējošu ticību pārstāvji, varētu sadarboties un kalpot kopējam mērķim - Savienoto Valstu izveidošanai. Pamazām reliģijas brīvības princips tiesībās tika iekļauts dažādās ASV valstiņās, piemēram, Merilendā (1632. gadā), Rodailendā (1636. gadā) un Pensilvānijā (1682. gadā). Tāpēc nav brīnums, ka pirmais pasaulē nopietnākais dokuments, ar kuru tika atzīta un iedibināta reliģijas brīvība, parādījās tieši Amerikas Savienotajās Valstīs 1791. gadā. Tas bija pirmais no divdesmit sešiem ASV Konstitūcijas labojumiem, kura sākotnējais pamatprincips bija nepieļaut federālās varas iejaukšanos iekšējās pavalstu lietās reliģijas jomā. Pirmais labojums nosaka, ka "Kongress nevar izdot likumu, kas dībina kādu reliģiju, vai aizliedz pieturēšanos no tās". Amerikas valstsvīru nolūks bija nomierināt dažas pārlietu reliģiskas pa valstis no centrālās jeb federālās varas ietekmes. Labojums liedza ASV Kongresam nodibināt oficiālo reliģiju un (vai) atbalstīt kādas noteiktas reliģijas vai noteiktu reliģisku doktrīnu. Radikāli sākotnējais princips tika sagrozīts, kad ASV Augstākā tiesa šo normu skaidroja kā attiecināmu ne tikai uz federālo valdību, bet arī uz pavalstīm (štatiem). Šo tiesību XIX gadsimtā centās izmantot Pēdējo Dienu Svēto Baznīca (mormoņi) sakarā ar daudzsvētvību. ASV Augstākā tiesa noteica, ka šāda pieeja ir konstitucionālas normas pārprasts traktējums un mormoņiem jebkurā gadījumā ir jāpakļaujas likumiem, kas liedz šādas darbības. Tiesa nolēma, ka valsts ir tiesīga iejaukties reliģiskajā darbībā, ja pārliecība, nesamērīgi izpaužoties, sāk aizskart citu cilvēku tiesības.⁵ Tomēr jāatzīst, ka šāda ASV pieeja veicināja dažādu reliģisku sektu izplatību un uzplaukumu savā zemē (piemēram, 1774. gadā ASV ieradās septiņi šekeri, kas pēc simt gadiem savu skaitu bija palielinājuši līdz 6000 cilvēku⁶) un vēlāk arī citās valstīs (piemēram, Latvijā no viena mormoņa 1992. gadā

"izauga" 500 cilvēku liela reliģiska organizācija 2001. gadā). Amerikāņu Augstākās tiesas augšminētais traktējums bija sākums analogiskai reliģijas brīvības izpratnes veidošanai rietumos. Manuprāt, tieši šis brīdis ir uzskatāms par reliģijas brīvības fenomena sākumu.

Jēdzieni *brīvība, vienlīdzība un reliģijas brīvība* kā juridiski jēdzieni parādījās buržuāzisko revolūciju ietekmē. Reliģijas brīvības princips attīstījās lēnām, līdz mūsdienās kļuva par rietumu civilizācijas morāles standartu. To, protams, sekmēja arī tādi tiesību akti kā Neatkarības deklarācija (1776. gadā), Tiesību bills (1791. gadā), Vispārējā pilsoņa un cilvēka tiesību deklarācija (1789. gadā), kas būtiski ietekmēja pasaules tiesisko domu un kā sevišķi nozīmīgi juridiskie dokumenti, nostiprināja pasaulē brīvas domas un personas autonomijas principus.*

XIX gadsimtā, turpinot nostiprināties cilvēktiesību idejai, sāka parādīties tendence apkarot reliģisko diskrimināciju. Tā vēl nav ideja par reliģijas brīvību, bet tikai centieni nepieļaut kādas ticības uzkundzēšanos. Reliģijas brīvības nostiprināšanās cēloņi ir jāskata arī kontekstā ar "materiālās vienlīdzības" ideju jeb sociālās izlīdzināšanas tendenci, kas bija populāra XIX gadsimta beigās. Tā bija zināma reliģijas brīvības attīstības stadija. Reliģiju un nacionālo minoritāšu aizsardzības sistēmas kā reliģijas brīvībā ietilpstošas kategorijas Eiropā attīstījās pamazām. XX gadsimtā, laika posmā starp diviem pasaules kariem, tās veidojās un attīstījās Tautu Savienības ietvaros⁷. Valstis bija noslēgušas konvenciju, kuras 22. pantā bija iekļauts arī jēdziens *reliģijas brīvība*. Līdz ar Tautu Savienības izjukšanu Eiropā

* Par to nav pieņemts runāt, tomēr nepieciešams atzīmēt arī Brīvmūrnieku jeb masonu organizācijas lielo ieguldījumu šajā jomā. Masonisms ir uz solidaritātes pamata dibināta vispasaules savienība. Tās ideoloģiskais lozungs - Brīvība, Vienlīdzība un Brālība. Vēsturiski masonisms radies no ceļojošo mūrnieku un akmeņkaļu brīvmūrnieku arteļiem, kas jau X gs. Eiropā nodrošināja baznīcu un piļu celtniecību. Ar brīvmūrnieku celtām ēkām saistījās daudz noslēpumu (slepenas pazemes ejas, slepenas durvis u. tml.), kas radīja arteļa biedros noslēgtības un *augstākās kastas* apziņu. Saistība ar reliģiju un noslēpumiem izskaidro organizācijas slepenos *iesvētības* un citus rituālus (piem., īpašās konfidencialās masonu atpazīšanas zīmes). Arteļa locekļiem kļūstot bagātākiem un ietekmīgākiem, korporatīvās saites turpina saglabāties un organizācija transformējas, kļūstot par *īpašu* un ietekmīgu ļaužu slepeno kopu. Lai gan, kā jau minēts, kustības pirmsākumi meklējama X gadsimtā, par masonu dibināšanas gadu tiek uzskatīts 1646. gads, kad Anglijā nodibina *Masonu ložu (MassonHall)*. Par masonu kustības biedriem ir bijuši daudzi ASV Konstitūcijas izstrādātāji, pirmais ASV prezidents Dž. Vašingtons, kā arī Voltērs, Didro, Ruso, Herders, Gēte, Mocarts, Prūsijas karalis Frīdrihs Lielais, Napoleons, spāņu diktators Franko un ASV Federālā Izmeklēšanas Biroja (FIB) dibinātājs D. Hūvers. Pedējam tika piešķirts ložas 33- grāds, kas tiek uzskatīts par augstāko pakāpi šai slepenajā organizācijā. Masonu mērķis ir nevis pasaules valstu izpildvaru pārņemšana, bet reālas ietekmes nodrošināšana pasaules valstu un starpvalstu institūcijās. Ja runā par cilvēktiesību, īpaši reliģijas brīvības ideju, nostiprināšanos, tad pastāv viedoklis, ka sakarā ar kustībā esošo lielo augsta ranga garīdznieku skaitu, tā ir pievērsusi lielu uzmanību reliģijai. Tātad tas nozīmē, ka lozungs *Brīvība, Vienlīdzība un Brālība* tiek attiecināts arī uz baznīcu savstarpējām attiecībām, kā arī uz baznīcas un valsts attiecību jomu. Nevar aizmirst arī jakobiņu kā brīvmūrnieku ietekmi uz Franču revolūciju, kas ietekmēja liberalizācijas procesus visā Eiropā.

izzuda minoritāšu tiesību aizsardzība. Tā izzuda kopā ar mieru un demokrātiju, lai atdzimtu un pilnveidotos tikai pēc Otrā pasaules kara ANO ietvaros, vēlāk - arī Eiropas Savienības ietvaros.

1948. gada 10. decembrī ANO Ģenerālā Asambleja pieņēma Vispārējo cilvēka tiesību deklarāciju, bet 1981. gada 25. novembrī ar rezolūciju 36/55 ANO Ģenerālā Asambleja pieņēma Deklarāciju par jebkuras neiecietības un diskriminācijas, kas balstās uz reliģiju vai pārliecību, izskaušanu. Eiropas Savienība šos principus aizguva un tie kļuva par ES tiesību principiem. Palielinoties pasaules integrācijas un demokrātijas procesiem pieauga arī sabiedrisko un reliģisko organizāciju loma cilvēktiesību jomā.⁸

Vēsturiski skatot jautājumu, nedrīkst nepieminēt arī XX gadsimta komunistu režīma pieņemto ateisma politiku, propagandu un fizisko teroru pret baznīcām. Komunisti institucionāli apspieda jebkura veida brīvību, tai skaitā arī reliģijas brīvību. Komunistiskā Austrumeiropa ārišķīgi deklarēja ticības brīvību, tomēr praksē propagandēja ateismu un vajāja cilvēkus dēļ to reliģiskās pārliecības. Šīs sistēmas sekas vēl joprojām atspoguļojas Austrumeiropas tautu tiesiskajā apziņā. Pagājušā gadsimta "aukstais karš" starp kapitālismu (Amerikas Savienotām Valstīm) un komunismu (Padomju Sociālistisko Republiku Savienību) jeb ideoloģisko sistēmu konflikts, bija labs iegāns arī apzinātai reliģijas izmantošanai politiskās jeb nacionālās interesēs. Ja Krievijā komunistu pārvaldītajās teritorijās reliģisko organizāciju darbībai sekoja PSKP Centrālās Komitejas struktūras - Valsts Drošības Komiteja un Centrālā Izlūkošanas Pārvalde, kuras izmantoja savu ietekmi, lai nepieļautu jebkādu režīmam naidīgu spēku attīstīšanos, tad ASV Valsts departaments, kurā kā atsevišķa struktūrvienība darbojās Centrālā Izlūkošanas Pārvalde, izmantoja baznīcas kā spēku, kas bija labs izpalīgs komunistu "dzelzs žoga" iedragāšanā vai caursīšanā. Līdzīgu viedokli ir paudusi arī Latvijas Republikas prezidente Vaira Vīķe-Freiberga, kura uzskata, ka pašreizējās nostādnes par cilvēktiesībām ir radušās "aukstā kara" laikā. Viņa pamatoti izteikusies, ka cilvēktiesību jēdziens (tātad arī reliģijas brīvība) vairākus gadu desmitus tika lietots kā politisks ierocis - gan rietumu valstīs, vērsties pret komunistisko bloku, gan komunistiskajās valstīs, rīkojot diversijas pret citām zemēm. Latvijas prezidentei ir bažas, ka cilvēktiesību jēdziens "vēl šobaltdien nav pazaudējis šīs savas politiskā ieroča konotācijas".⁹ Komunistu režīma vairs nav, tomēr divas lietas no "aukstā kara" laikiem ir kļuvušas par mūsdienu realitāti, tiesa gan transformētā veidā: pirmkārt, tas ir ateisms, kas ir pārveidojies ksenofobijā un, otrkārt, tā ir reliģija kā politisks instruments. "Aukstā kara" laika reliģijas, īpaši jaunās, kļuva par cīnītājām pret totalitārismu Austrumos. Šī prakse joprojām parādās Ķīnas valsts un Baznīcas attiecībās, ASV un islamisko valstu attiecībās, Krievijas un Ukrainas attiecībās. Interesanti par to 1999. gada 15. martā lekcijā Kembridžā (Anglija) ir izteicies bijušais Krievijas vadītājs Mihails Gorbačovs. Analizējot demokrātijas stāvokli bijušajās sociālisma zemēs, viņš piezīmēja, ka to biedējot reliģijas iejaukšanās lielajā politikā. Tas esot bīstams un neprognozējams process. Uz jautājumu par situāciju ar reliģijas brīvību kopumā, M. Gorbačovs atbildēja, ka Krievijā tā nav apdraudēta,

jo vienas konfesijas (pareizticības) dominante absolūti nekaitēšot citām reliģijām. Krievijā valdošā striktā attieksme pret jaunajām reliģijām radusies tikai dažu destruktīvu un bīstamu sektu darbības rezultātā. Situācija drīzumā noskaidrošoties.¹⁰

Process, kas saistīts ar reliģijas brīvību, nav viendabīgs, un ir iespējams atzīmēt tikai tā kopējās tendences. Pasekojot reliģijas brīvības konstitucionālās "uzvaras gājienam", redzam, ka reliģijas brīvība ir konstitucionāli nostiprināta ļoti daudzās valstīs": Norvēģijā - 1814. gadā; Beļģijā - 1831. gadā; Luksemburgā - 1868. gadā; Šveicē - 1874. gadā; Somijā - 1919. gadā; Grieķijā - 1920. gadā; Francijā - 1921. gadā; Austrijā - 1921. gadā; Īrijā - 1937. gadā; Lietuvā - 1938. gadā; Itālijā - 1948. gadā; Vācijā - 1949. gadā; Polijā - 1952. gadā; Dānijā - 1953. gadā; Ungārijā - 1972. gadā; Zviedrijas 2. Konstitucionālajā likumā - 1975. gadā; Spānijā - 1978. gadā; Monako - 1962. gadā; Maltā - 1964. gadā; Portugālē - 1982. gadā; Nīderlandē - 1983. gadā; Rumānijā - 1991. gadā; Bulgārijā - 1991. gadā; Latvijas Konstitūcijas 99. pantā - 1998. gadā.¹²

Katolicisma majoritātes teritorijās reliģijas brīvība izplatās tikai XX gadsimtā, kamēr protestantu zemēs tā ir dabiska tiesība gandrīz jau simts gadu. Vatikāns (vismaz deklaratīvi) no katoļu reliģijas monopola Eiropā atteicās 1965. gadā, pasludinot vienu no Vatikāna II koncila dokumentiem - Reliģijas Brīvības Deklarāciju. Tikai pēc šī Vatikāna soļa tādi katolicisma bastioni kā, piemēram, Itālija un Spānija spēra reālus soļus reliģijas brīvības īstenošanas virzienā.¹¹

XXI gadsimta sākumā var samantīt jaunu iezīmi reliģijas brīvības attīstībā, kas izpaužas starptautisko cilvēktiesību institūciju darbībā, un vērsta uz reliģisko minoritāšu organizāciju tiesību aizsardzību. Dažbrīd notiek pārspilējumi, kurus varētu nosaukt par "minoritāšu glorificēšanu", jo reliģiskās minoritātes nevar skatīt atrauti no citām minoritāšu aizsardzības sistēmām (sieviešu līdztiesības, homoseksuālisma utt.). Eiropā XX gadsimtā izveidojās nopietna reliģiju un nacionālo minoritāšu aizsardzības sistēma, kuras dzīvotspēja tiks pārbaudīta tuvākajos divdesmit gados. Runājot par pēdējā laika tendencēm reliģijas brīvībā, nepieciešams atzīmēt, ka arvien vairāk reliģijas brīvības izpausmes tiek aizstāvētas ar starptautisko metožu palīdzību.

Vēl viena vērojama tendence, kuru pašreiz nevar nepieminēt, ir - **islamisko valstu nevēlēšanās atzīt reliģijas brīvību par savu tiesību principu**. Tā ir nopietna ļoti atšķirīgu kultūru sadursme, kas tuvākā nākotnē var radīt starptautisku saspilējumu. Rietumu civilizācija pamazām ir spiesta atzīt, ka islama kultūrai ir savas īpatnības, kas nepieļauj tai rietumu kultūrā izstrādātos principus pieņemt par saviem. Acīmredzot, tas ir tāpēc, ka islama reliģija ir saistīta ar nacionalitāti, atšķirīgu no indoeiropiešu cilmes.

Reliģijas brīvības princips ir Rietumu civilizācijas sastāvdaļa, un mums tas jāievēro, jo mēs piederam šai civilizācijai.

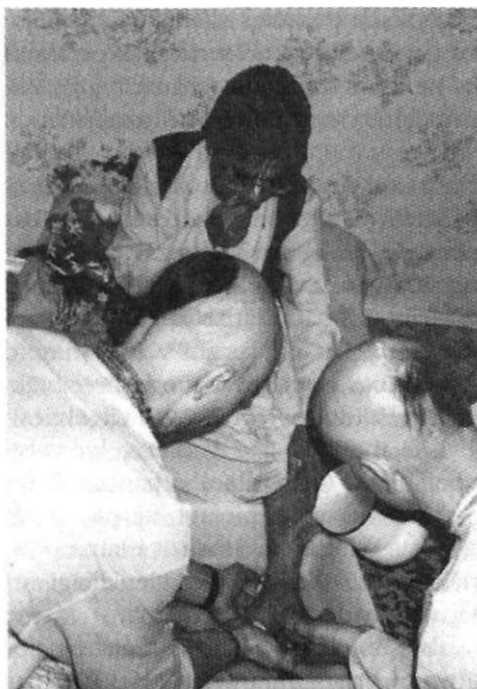
Nedaudz par terminoloģiju. Latvijā, tāpat kā citur pasaulē, valsts līmenī lieto terminu *reliģijas brīvība*, lai gan pirms 50 gadiem lietoja terminu *ticības brīvība*. Tā nav nodeva modernismam, bet atšķirība terminu izpratnē. *Ticības brīvība (freedom of belief)* nozīmē indivīda ticības brīvību, kas ietver sevī arī tiesības uz

ateistisku pasaules pārlicību un savrupu filozofisku pasaules skatījumu. *Reliģijas brīvība (religious liberty)* ir plašāks jēdziens un ietver sevī arī juridiskas personas jeb ticīgo apvienību tiesības. Acīmredzot, lai nerastos sajukums terminoloģijā, vairāk lieto jēdzienu *reliģijas brīvība* tādējādi nodalot vienu no otras filozofiskas un ateistiskas pārlicības.*

Reliģijas brīvība modernajā tiesību izpratnē sastāv no diviem subjektiem, kums valstij ir jāaizsargā. Pirmkārt, tas ir indivīds, kuram ir personiska rakstura tiesības uz reliģijas brīvību. Otrkārt, tā ir juridiska persona - reliģiska organizācija, kurai ir tiesības uz reliģijas brīvību, lai aizsargātu savas organizācijas locekļus. Tā ir jauna pieeja, kas izveidojusies no reliģisko organizāciju tiesībām darboties. Minēto subjektu tiesības uz reliģijas brīvību brīžiem savstarpēji pārklājas un veido vienotu veselumu. Juridisko personu reliģijas brīvību tiesības ir radījušas moderno cilvēktiesību aizsardzības mehānismu, jo mūsdienās juridiska persona savas cilvēktiesības var aizstāvēt tikpat veiksmīgi kā atsevišķs indivīds. Var gadīties, ka valstī reliģijas brīvība ir reģistrētām juridiskām personām (reliģiskām organizācijām), bet nav šīs brīvības indivīdam. Piemēram, islama valsts var pieļaut, ka pastāv un darbojas visu veidu reliģijas, tajā pašā laikā valsts praksē var atbalstīt islama principu - par ticības maiņas aizliegumu atsevišķam indivīdam. Tātad, vienlaicīgi var pastāvēt brīvība organizācijām, bet ne brīvība indivīdam.

Reliģiska organizācija, kas saskaņā ar valsts noteikto kārtību ir reģistrējusies kā juridiska persona, iegūst, tiesībsubjektību un valsts garantētas priekšrocības un pienākumus, kas jāpilda attiecībā pret valsti, saviem locekļiem un trešajām personām. Reliģiskā organizācija kā juridiska persona nošķir savu īpašumu un atbildību no savu locekļu atbildības. Līdzīgi tiek nošķirta arī atbildība par darbību, jo mūsdienās reliģiska organizācija neatbild par savu locekļu darbību. Savukārt, reliģiskās organizācijas locekļu reliģijas brīvība iegūst citu kvalitāti, jo no individuālas vērtības kļūst par juridiskas personas vērtību. Izveidojas unikāla situācija, jo, neskatoties uz Šo apvienošanos un reģistrēšanos, nezūd arī organizācijas locekļu individuālā reliģijas brīvība. Taču juristiem ir jāatceras, ka šī diferenciācija ir īpaši svarīga tad, kad tiesās tiek iesniegtas sūdzības par reliģiskās organizācijas brīvības ierobežošanu. Tiesu praksē organizācijas reliģijas brīvība ir jānošķir no atsevišķas personas reliģijas brīvības, jo tās ir atšķirīgas. Lai arī princips ir viens, tomēr tā praktiskā piemērošana jeb tiesiskā realizācija ir atšķirīga. Pēdējā laika tendences liecina, ka juridiskās personas pamazām sāk atzīt par cilvēktiesību subjektiem. Tas notiek arī konstitucionāli. Ja "vecākās tiesību sistēmās" iepriekšminētais izriet no tiesu prakses (piemēram, konstitucionālo tiesu spriedumiem), tad jaunās valstis to iekļauj savās konstitūcijās kā normu. Tā, piemēram, Gruzijas Konstitūcijas 44. pantā noteikts, ka "Konstitūcijā noteiktās galvenās tiesības un brīvības attiecas tikpat labi uz juridiskām personām kā uz indivīdiem."

* Līdzīgi kā sarunvaloda jēdziens *baznīca* ir sinonīms konfesijai, reliģiskai organizācijai, denominācijai, reliģiskas organizācijas vadībai utt.

Hindustiem un krišnaīdiem kaļu apmazgāšanas rituāls ir ne tikai reliģiska kulta elements, bet arī īpašas cieņas un pazemības apliecinājums savam garīgajam skolotājam

to, ka Kristū cilvēkiem ir dota brīnišķīga brīvība (Jņ. 8:32, 36), jo, " .. kur ir Tā Kunga Gars, tur ir brīvība" (II Kor. 3:17). Bībeliskā brīvība ir arī garīga brīvība no grēka.¹⁵

Protams, vispārzināms ir fakts, ka Rietumu kultūra un tiesības ir attīstījušās kristīgās reliģijas ietekmētas. Reliģijas saistību ar morāli un tiesībām redzam, ja aplūkojam kristīgās ticības desmit baušļus.* Tomēr reliģijas brīvība kā tiesisks jēdziens ir sekulārās jeb laicīgās sabiedrības produkts, kuram ar reliģiju ir visai nosacīta saistība.

Runājot par mūsdienīgas reliģijas brīvības tiesisko normu izveidi, īpaši jāmin Indijas pārstāvja ANO Arkota Krišnašvami (*Arcot Krishnasivami*) 1956. gada ziņojums,¹⁰ kas kļuva par pamatu turpmākajiem starptautiskajiem cilvēktiesību

Reliģijas brīvība ir tiesiski politisks termins, kas par konstitucionālu pārtapis ilgā laika periodā.

Lai gan Rietumeiropas tiesību un morāles izcelsme lielā mērā ir saistīta ar kristietību, tiesiskais jēdziens *reliģijas brīvība* vai vispār morāla rakstura *brīvības* izpratne nav ekvivalents jēdziens analogam kristīgās Baznīcas terminam. Jēdziens *reliģijas brīvība* nav radies no reliģiskām dogmām. Drīzāk tas ir valsts izgudrojums, lai demokrātijas apstākļos varētu tiesiski aizsargāt reliģiskas minoritātes no vairākuma reliģiju iespējamām represijām. Bībelē vārds *brīvība* atrodams divdesmit reizes. Astoņas reizes Vecajā Derībā, kur brīvība domāta tikai kā atmaksa par verga labu uzvedību (paklausību); divpadsmit reizes Jaunajā Derībā, kur brīvība ir tā balva, ko Dievam paklausīgie bērni gūst no Jēzus.¹¹ Bībelē vēl runā par cilvēka brīvību no grēka (Rom. 6:14-23), no tumsas varas (Kol. 1:13), no sātana valgiem (Jņ. 12:30-33), no Mozus bauslības (Rom. 7:6; Gal. 2:4; 4:5, 1; 5:1) un no nāves varas (Rom. 8:21-23). Runā par

* Pirmie trīs baušļi liek kristiešiem mīlēt Dievu, pārējie septiņi baušļi liek mīlēt cilvēkus. (1) Tev nebūs citus dievus turēt līdzās man (Izc. 20,3); (2) Tev nebūs Dieva, tava Kunga, vārdu nelietīgi lietot (Izc. 20,7); (3) Tev būs svēto dienu svētīt (Izc. 20,8); (4) Tev būs godāt savu tēvu un savu māti (Izc. 20,12); (5) Tev nebūs nokaut (Izc. 20,13); (6) Tev nebūs laulību pārkāpt (Izc. 20,14); (7) Tev nebūs zagāt (Izc. 20,15); (8) Tev nebūs nepatiesu liecību dot pret savu tuvāko (Izc. 20,16); (9) Tev nebūs iekārot sava tuvākā sievu (Izc. 20,17); (10) Tev nebūs iekārot nevienu lietu, kas pieder tavam tuvākam (Izc. 20,17).

dokumentiem reliģijas jomā. Labs paskaidrojums jēdzienam *reliģijas brīvība* ir arī tiesu prakse, jo kā izteicies ASV tiesnesis Čarlzs Evans Hjudžs "amerikāņu tiesību patieso vērtību atklāj tikai to tiesu spriedumi."¹⁷ No tiesu spriedumos paustajiem principiem un juridiskajām atziņām citas valstis (piemēram, Latvija) var mācīties kā sasniegt nepieciešamo "juridisko dziļumu" un līdz ar to lielo tiesību sistēmu uzstādīto kvalitātes standartu.¹⁸ Arī reliģijas brīvības princips drīzāk ir izprotams no anglo-sakšu tiesību *case law* vai precedentu tiesību aspekta, nevis no normatīvisma pozīcijām, jo jautājums cieši saistīts ar Baznīcas atdalītības no valsts principu. Iespējams, ka tieši tāpēc arī Latvijā un cituviet Eiropā dažbrīd ir grūtības ar sarežģīto kāzusu skaidrošanu par reliģijas brīvību vai reliģiskās darbības izpausmēm. Tas gan, protams, nebūtu problemātiski, ja tiesneši vai ierēdņi (tātad tie, kas piemēro likumu) zinātu vismaz vienu Eiropas lielo tautu valodu un izmantotu visus pieejamos avotus, lai izprastu konstitucionālu principu dabu. Pārāk maz tiesneši un ierēdņi izmanto parlamenta stenogrammas, juridisko zinātni un citu valstu pieredzi. Derētu atcerēties, ka, lai gan Cilvēktiesību tiesas vai nacionālo tiesu spriedumi nav formāli saistoši precedentii, tiesa, skatot jaunu lietu, parasti izmanto iepriekšējos spriedumus kā izziņas materiālu. Tādējādi, spriedumi kā tiesu prakse ir nozīmīgs materiāls, lai noteiktu tiesību jēgu.

Jāatzīmē, ka reliģijas brīvībai raksturīgas ir dažas vispārīga rakstura iezīmes, kas saistās ar aksiomu, ka visām ticībām pasaules kultūras attīstībā ir vienāda vērtība un nozīme. Ja valsts ir ieinteresēta demokrātiskā pārvaldē, tad tai jārespektē savu pilsoņu reliģiskās pārliecības brīvība, tās izpausmes formas un, protams, paša reliģija. Un valstij jāseko, lai pilsoņu (kā tiesību subjektu) īpašā ieinteresētība reliģijas brīvības un cilvēktiesību jomā nenonāktu nesaskaņā ar sabiedrības interesēm. Par valsts vadmotīvu šajā ziņā varētu derēt I. Kanta apliecinātais princips: *ikviens ir brīvs savā rīcībā, tomēr vienas personas brīvība nedrīkst ierobežot otra cilvēka brīvību*. Reliģijas brīvības pamats nav valsts tiesību aktos, bet gan cilvēka dabā. Likumi tikai atzīst šo brīvību kā tiesību, kas ir dabiska. **Reliģijas brīvība balstās uz cieņu pret cilvēku (.dignity of the human person) tā ir cilvēktiesību pamatā.** Reliģijas brīvības "zelta likums" ir kristiešu maksima: *nedari otram to, kas tev pašam nepatīktu*⁹ Lai gan reliģijas brīvība ir reliģiskās dimensijas viens no vissvarīgākajiem elementiem, kas ļauj veidoties ticīgo identitātei un dzīves konceptam, tā tikpat vērtīga ir ateistiem, agnostiķiem, skeptiķiem un vienaldzīgajiem. Plurālisms nav nošķirams no demokrātiskās sabiedrības, kurā tas tika panākts gadsimta gaitā un, kas ir atkarīgs no tās. Šī brīvība satur sevī tiesības brīvi ticēt vai neticēt, praktizēt vai nepraktizēt šo ticību.²⁰ Faktiski pat prasība atklāt savu reliģisko pārliecību, vienalga kādā nolūkā, ir Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 9- pantā noteiktās reliģijas brīvības pārkāpums.²¹

Reliģijas brīvība balstās uz visu cilvēku vienlīdzību un uz šīs vienlīdzības ievērošanu, ko var saukt arī par diskriminācijas nepieļaujamību. Lai valstī varētu būt *pilnīga reliģijas brīvība (full religious liberty)*, ir jāpastāv baznīcas un valsts atdalītībai. Jāņem vērā, ka reliģijas brīvība ir atkarīga no attiecīgajā sabiedrībā valdošās tolerances līmeņa. Reliģijas brīvība var pastāvēt tikai tajās valstīs, kurās ir nostiprinājusies *reliģiskā tolerance* kā sabiedriskās dzīves norma. Reliģiskā

tolerance ir noteikta sabiedrības attīstības stadija, kas izveidojas dažādu apstākļu rezultātā. **Reliģiskā tolerance valstī var izveidoties:**

- 1) **ja valstī tā tiek apzināti izveidota** (piem., starptautisku apsvērumu dēļ vai Eiropas Savienības kandidatvalstij, saskaņojot savas valsts likumus ar ES prasībām, vai starptautiska spiediena rezultātā grozot savus nacionālos likumus);
- 2) **vēsturiski** (piem., izveidojoties ASV kā federālai valstij, tas bija priekšnosacījums valsts pastāvēšanai);
- 3) **ja monokonfesionālai valstij pievieno teritorijas, kuras apdzīvo citu konfesiju piekritēji;**
- 4) **ja vienā valstī apvienojas iedzīvotāji, kas pieder dažādām konfesijām** (piem., Latvijā 1918. gadā apvienojās Latgales iedzīvotāji - katoļi un Vidzemes, Zemgales, Kurzemes iedzīvotāji, kas pārsvarā bija luterāņi);
- 5) **ja monokonfesionāls iedzīvotāju sastāvs sadalās dažādās konfesijās** (piem., Vācijā katoļos un luterāņos);
- 6) **ja monokonfesionālā valstī no ārienes ienāk un izplatās citas reliģijas (konfesijas).**

Valstī pastāvot vienai reliģijai, problēmas nerodas (cīņa var norisināties tikai konfesionālā līmenī par varu organizācijas iekšienē), savukārt, ja valstī pastāv vairākas reliģijas (konfesijas), tad valsts var būt vai nu par stabilizējošo elementu dažādo reliģisko grupu mierīgā līdzāspastāvēšanā, vai pretēji - par lobiju kādai no reliģiskajām grupām. Demokrātiskai valstij nav tiesību iejaukties reliģiju savstarpējā konkurences cīņā, jo ir jāvalda reliģiskai tolerancei. Ja valsts to neievēro, tad visai pārliecinoši var apgalvot, ka starptautiskā sabiedrība, neskatoties uz valsts nacionālo suverenitāti, piespiedīs šo valsti kļūt par tolerantu. Valstij ir jābūt par "vidutāju" reliģiju savstarpējos ķīviņos, pretējā gadījumā reliģiju starpā sāksies cīņa uz dzīvību un nāvi par izdzīvošanu. Valstij, balstoties uz baznīcas un valsts atdalītības principu, "vidutāja" funkcija ir jāpilda neieinteresēti un objektīvi un jāseko, lai kāda organizācija vai indivīds neierobežotu otra tiesības, motivējot to ar savu reliģiju. Valsts izpildvaras prasme praksē īstenot neitralitāti ir noteicošā reliģiskās tolerances veidošanā un reliģijas brīvības pastāvēšanā.¹²

Reliģijas brīvība ir viena no cilvēka dabiskām pamattiesībām. Indivīdam un reliģiskām organizācijām valstī ir jāņem vērā, ka:

- indivīda tiesības ticēt ir viņa personiskā lieta;
- sabiedrība nedrīkst apspiest indivīda apziņas brīvību un organizācijas reliģijas brīvību;
- indivīds nedrīkst ar savu ticību traucēt saviem līdzcilvēkiem;
- indivīda reliģiskās pārliecības izpausmes nedrīkst kaitēt valstij un apdraudēt sabiedrisko drošību;
- indivīdam ir tiesības uz tā kulta vietu svētumu un neaizskaramību;*

* Afganistānas valdošais islama grupējums Tālibs 2001. gada pavasarī, neņemot vērā starptautiskās sabiedrības nosodījumu, ar smago artilēriju iznīcināja divas klinti izcirstas milzīgas Būdas statujas. Tālibi paziņoja, ka statujas, kuras tie ir mantojuši no senčiem, neatbilstot to

- reliģisko organizāciju darbība nedrīkst būt saistīta ar politisko organizāciju (partiju) atbalstīšanu vēlēšanu kampaņā;
- reliģija, kurus indivīdi praktizē (neatkarīgi no tā vai tie ir vai nav apvienojušies reliģiskā organizācijā kā juridiskā personā) nedrīkst būt netikumiska (amorāla); sekošana reliģijai nedrīkst izraisīt cilvēku veselībai un dzīvībai bīstamas sekas;
- ja darbība reliģiskajā organizācijā kaitē nepilngadīgai personai, valsts pienākums ir rūpēties par jauno pilsoni un tas valstij dod tiesības ierobežot reliģijas brīvību.**

No iepriekšminētā var secināt, ka reliģijas brīvība ir indivīda neierobežota brīvība, kuru var ierobežot tikai tik daudz, lai nebūtu traucētas sabiedrības locekļu tiesības.

Reliģijas brīvība ietver sevī desmit galvenās tiesības, un, ja kaut viena no tām kādā valstī iztrūkst, reliģijas brīvība šajā valstī nav pilnīga. Šīs tiesības ir:

- **tiesības paust jebkuru reliģiju;**
- tiesības veikt reliģiskus rituālus (t. sk. publiski);
- **tiesības mainīt reliģisko piederību;**
- **tiesības neatzīt nevienu reliģiju;**
- tiesības propagandēt savu reliģiju;
- **tiesības propagandēt ateismu;*****
- tiesības uz labdarību un sociāla rakstura aktivitātēm;

ticībai un neesot paciešamas, jo tie esot elku tēli. Pakistāna, Šaуда Arābija un Apvienoto Arābu Emirāti statuju iznīcināšanu nodēvēja par "iekšēju reliģisku jautājumu". Par godu vandālisma aktam 2001. gada 19. martā Tāliba virsvadonis mulla Mohammada Omāra izdeva rīkojumu upurēt 100 govīs. Oficiālā motivācija šim upurim bija atzinums, ka tas nepieciešams, lai izpirktu "vilcināšanos" elku iznīcināšanā un lūgtu Allaham piedošanu. 12 govīs upurēja galvaspilsētā Ka bulā, bet trīs katrā valsts provincē.

** Ierobežojumam ir jābūt saprātīgam: reliģijas brīvības ierobežojums nevar būt lielāks kā bērna tikumības, veselības vai dzīvības apdraudējums.

*** Reliģijas brīvība sniedz ne tikai tiesības uz reliģijas brīvu praksi, bet arī tiesības netraucēti propagandēt savu reliģiju. Tā ir viena no reliģijas brīvības funkcionālajām sastāvdaļām, to var skatīt arī atsevišķi kā *vārda brīvību*. Tiesības uz informācijas apmaiņu ir jāuzskata par absolūtām un ierobežot tās var tikai likumā noteiktā kārtībā. Protams, ir jānošķir kristīga sludināšana no nepiedienīga prozelitisma, jo pēdējais ir pinnā deformēta izpausme. Prozelitisms var izpausties kā materiālu labumu vai sociālu priekšrocību piedāvājums ar mērķi pievilināt jaunus Baznīcas locekļus, vai radīt nepanesamu spiedienu uz cilvēkiem, kas nonākuši nelaimē vai postā; tas var izmantot vardarbību vai "smadzeņu skalošanu" un nekādā ziņā nav saistāms ar domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību. (Eiropas Cilvēktiesību tiesa. *Kok-kinakis V. Greece*, nr. 3/1992/348/421). Kādā tieslietā, kurā persona tika apsūdzēta prozelitisma par to, ka, atrazdamās ieslodzījumā, piesolīja cigaretes tiem kameras biedriem, kas atteiksies no savas reliģijas, Vācijas Konstitucionālā tiesa pauda uzskatu, ka "pievēršanās savai ticībai un pārliecīnāšana kādu novērsties no savas ticības tiek uzskatītas par tiesiskām darbībām, tomēr tās var kļūt par Vācijas pamattiesību ļaunprātīgu izmantošanu, ja persona mēģina tieši vai netieši, izmantojot zemiskus vai amorālus paņēmienus, atrunājot citus no viņu pārliecības (...) atalgo kādu ar luksusa labumiem, cenšoties panākt, ka tas atsakās no savas ticības, nebauda to aizsardzību, ko nodrošina Pamatlikums" (Vācijas Federālā Konstitucionālā Tiesa. *Tobacco-Atheist*, 12 BverfGE (1960)).

- tiesības uz reliģisko izglītību un garīgā mācību personāla sagatavošanu;
- tiesības uz visu pilsoņu vienlīdzību likuma priekšā neatkarīgi no viņu ticības;
- **tiesības uz reliģiskās aprūpes saņemšanu (cietumā, armijā, slimnīcā un citur).***

Apskatot visu pilsoņu vienlīdzību likuma priekšā, jāpiebilst, ka, pirmkārt, šeit runājam ne tikai par indivīdu vienlīdzību (piemēram, tiesas priekšā), bet arī par reliģisko organizāciju kā juridisku personu vienlīdzību valsts priekšā. Piemēram, valsts nedrīkst vienai organizācijai piemērot bargāku sodu kā citai. Ja runājam par privilēģijām, kas nāk no valsts, tad tas neattiecas uz reliģijas brīvības jomu. **

Mūsdienās indivīdu tiesībsubjektība ir izlīdzinājusies, un valstij vienādi jāattiecas kā pret saviem pilsoņiem tā arī pret reliģiskām organizācijām, nešķirojot tos pēc ticības. Iepriekšminēto nevajadzētu jaukt ar valsts uzticēšanos atsevišķām reliģiskām organizācijām, kas izpaužas, piemēram, laulību reģistrācijas funkcijas deleģēšanā. Pastāvot reliģijas brīvībai, valsts neliek šķēršļus reliģiskajām organizācijām laulību reģistrēšanai, tomēr tā neuztic valstiski svarīgas funkcijas veikt visām reliģijām, bet tikai pārbaudītajām ilgā laika periodā. Valsts uzticība nevar būt motivēta tikai ar organizācijas konkrēto reliģisko orientāciju. Valsts var atbalstīt reliģisku organizāciju ar reliģiju nesaistītu mērķu sakarā, piemēram, finansējot Baznīcas kultūrvēsturiskos pieminekļu atjaunošanu, kas ir visas nācijas vērtība, atbalstot Baznīcas sociālo darbu grūtdieņu aprūpē un tamlīdzīgi. Jāatzīmē, ka to valstu politiku, kurās netieši (likumos neatrunājot.) vai pastarpināti (ar valsts pārvaldes aktiem un izpildvaras darbību) atzīst kādu noteiktu reliģiju, sauc par **pozitīvās neitralitātes** (*positive neutrality*) politiku.*** Šāda politika nediskriminē

* Uz šo punkta var attiecināt arī tiesības uz apbedīšanu saskaņā ar indivīda praktizētās reliģijas rituāliem.

** Izņēmums ir tikai tādas privilēģijas, kas ierobežo citu organizāciju darbību. Tāpat uz reliģijas brīvības jomu neattiecas nodokļu atlaizņu jautājums un valsts funkciju deleģējums. Tomēr iepriekšminētais nenozīmē, ka privilēģijas, nodokļu atlaides vai valsts funkciju deleģējums nevarētu būt pretrunā ar Baznīcas atdalītības no valsts principu. Valstij finansiāli jāatbalsta nevalstiskas, tai skaitā reliģiskas organizācijas, ja tās pilda valsts deleģētu funkciju. Nodokļu atlaides reliģiskajām organizācijām valsts piemēro tad, ja tās veic sabiedrībai (nevis konkrētai reliģijai) vajadzīgu darbu, pamatā sociālajā jomā.

*** Vēl ir valstis, kur pastāv valsts un baznīcas "kooperācija" (piem., Vācija), "tradicionalitāte" (pieci.il., Lietuva), "nacionāla baznīca" (piem., Ukraina), "valsts vai tautas baznīca" (piem., Skandināvijas valstis vai Lielbritānija). Arī tajās netiek ierobežotas citas reliģijas, kas nozīmē, ka reliģijas brīvība var pastāvēt apstākļos, kad kādai vai vairākām no reliģijām tiek "piešķirts" tā saucamais "nacionālais labvēlības statuss". Protams, statuss tiek saistīts vairāk ar kultūru un vēsturi un mazāk ar konkrēto reliģiju. Ir arī citi uzskati, kas atšķiras no šeit minētā. Piemēram, Spānijas Lakorūnas Universitātes (*University of LA Corund*) profesors M. Garsia (*Gloria M. Moran Garcia*), analizējot reliģijas brīvību, kategoriski noraida ideju par tradicionalitāti. Pēc viņa domām ir diskriminējoši, ja reliģijas tiek sadalītas tradicionālajās un netradicionālajās. Diskriminējoši esot piešķirt privilēģijas (naudu vai labvēlību) ar likumu izdalītajām tradicionālajām konfesijām. (*Gloria M. Moran Garcia* *VARD* Is Religious Liberty and What Should the Laws Guarantee?/ *Fides et libertas* 1998. The Journal of the International Religious Liberty Association/ USA P.31-)

minoritāšu reliģijas, jo neierobežo to darbību. Piemērs ir Portugāle, kurā, neierobežojot pārējās reliģijas, finansiāli tiek atbalstīta Romas katoļu baznīca. Tas nav pretrunā ar Portugāles Konstitūciju, kurā ir garantēta reliģijas brīvība. Jāpiezīmē, ka šis valsts konstitūcijā nav arī normas, kas nosaka valsts un baznīcas atdalītību.

Jāņem vērā, ka savu domu, pasaules uzskata un reliģiskās pārliecības paušana ietver sevī arī tiesības dzīvot saskaņā ar saviem uzskatiem un, starp citu, - arī ārēji paustiem uzskatiem. Tas var notikt gan individuāli, gan kolektīvi, kopā ar citiem tā paša uzskata pārliecībniekiem. Tomēr jāatceras, ka reliģijas brīvība ir jārealizē ievērojot spēkā esošos likumdošanas aktus. Reliģijas brīvība ir ietverta Apvienoto Nāciju Organizācijas deklarācijas 18. pantā un Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 18. pantā.* Reliģijas brīvība definēta Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9. panta 1. daļā: **"Ikvienam cilvēkam ir tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību; šīs tiesības ietver arī brīvību mainīt savu reliģisko pārliecību vai ticību un nodoties savai reliģijai vai ticībai kā vienatnē tā kopā ar citiem, publiski vai privāti, piekopjot kultu, izpildot reliģiskas vai rituālas ceremonijas un sludinot mācību"**.

Definīcija garantē aizsardzību ne tikai reliģijas brīvībai, bet arī ateismam un pacifismam, uzskatot tos par vienu no indivīda pārliecības formām. Šāda pieeja liecina, ka pacifistus arī ir daļa no domas un apziņas brīvības satura un ir uzskatāms par filozofiju. Taču noteikt robežu starp pacifismu un politisku programmu ir ļoti grūti, pat neiespējami. Jāpiebilst, ka Vācijas Konstitucionālā tiesa uzskata, ka saskaņā ar pamatlikumu ticības brīvība nodrošina indivīdam tiesības izvēlēties viņa dzīves ceļu atbilstoši viņa pārliecībai, neatkarīgi no tā, vai tā ir reliģiska, vai antireliģiska. Tādēļ ticības brīvība ir vairāk nekā reliģiska tolerance... Faktiski, skatot Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 9. pantu, ateisti, redzot, ka *domu* un *apziņas* brīvība ir iekļauta pat pirms *reliģijas brīvības* jēdziena, var būt apmierināti. Liberāļi var būt apmierināti, redzot, ka visas minētās brīvības ir ierindotas vienā līmenī un nevienai no tām netiek dota priekšroka. Savukārt ļoti reliģiozi cilvēki var uzskatīt, ka *domu* un *apziņas* brīvība attiecas nevis uz reliģiju vispārīgi, bet tikai uz patieso reliģiju, to vienīgo, kurai pieder arī viņi.²¹

Definīcija ne tikai pieļauj kādas ticības paušanu vai tās esības slēpšanu. Pamatlikuma politiskā griba paplašina ticības brīvību arī līdz prozelītismam kā savā konfesijā, tā arī pārvilīnot rekrūtus no citām konfesijām. Aizsargāta darbība satur sevī citas personas pārliecināšanu atteikties no ticības vai pievēršanos citā ticībā."²¹ Kā uzskata Vācijas Erlangenes-Nirnbergas universitātes profesors Dr. iur. R. Cipe-liuss, sabiedrības integrācijas spēku un stabilizācijas funkciju valsts nopērk ar toleranci pret citādi domājošiem sabiedrības locekļiem.²⁵ Tomēr tolerance ir tāds jēdziens, kas atkarīgs no tiesu prakses un šai sakarā ir vitāli svarīgi, kā Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 9. pantu traktē Eiropas Cilvēktiesību tiesa, jo no šīs tiesas

* Paktā īpaši norādīts, ka dalībvalstis apņemas cienīt vecāku un, attiecīgos gadījumos, likumīgo aizbildņu brīvību, nodrošināt savu bērnu reliģisko un tikumisko izglītību saskaņā ar savu pārliecību.

noteiktās tiesiskās robežas ir atkarīga jēdziena šaurāka vai plašāka interpretācija un piemērošana nacionālajās tiesību sistēmās. Šeit jāsaprot, ka Cilvēktiesību tiesa vēl joprojām izvairās no termina *domas, apziņas un reliģijas brīvības* izpratnes galējas definīcijas (piemēram, vai valsts var ierobežot veidu, kādā tiek izplatīta ticība). Tas, acīmredzot, tiek darīts, lai atstātu tiesai variācijas iespēju, pieņemot lēmumus par to vai citu sarežģītu kāzusu. Prevalē uzskats, ka reliģijas brīvība ir pārāka pār citām konkurējošām tiesībām, ja šīs tiesības nonāk savstarpējā konfliktā.²⁶

Lai gan konkrētajai reliģijai nav nozīmes, ja runājam par reliģijas brīvību, tomēr prakse rāda, ka prasītājam, kurš cenšas aizstāvēt savu reliģijas brīvību un vērsas Eiropas Cilvēktiesību tiesā, ir vieglāk aizstāvēt savas tiesības, ja tas ir kādas pazīstamas reliģijas piekritējs. Cilvēkam, kurš uzskata sevi par vienīgo kādas reliģijas pārstāvi, būs papildu grūtības, jo būs jāpierāda konkrētās reliģijas pastāvēšana. Tādam prasītājam būs grūtāk pierādīt, ka viņa apziņa vai doma ir viņa individuālā izpratne, koncepcija par ticību, nekā prasītājam, kurš savu prasību pamato ar reliģisku pārliecību, kurai ir arī citi piekritēji.

Eiropas Cilvēktiesību komisija ir skatījusi arī jautājumu par robežlīniju starp reliģiskiem un komerciāliem sludinājumiem.²⁷ Komisija noteica, ka tie sludinājumi, kuri ir informatīvi vai aprakstoši, var būt kā reliģiskās ticības izpausme, taču tie sludinājumi, kuri kalpo kā veids, lai vairotu organizācijas literatūras realizācijas apjomu, nav reliģiska izpausme. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir noteikusi, ka konvencijas 9. pantā noteiktā pozitīvā rezultāta sasniegšanai, valstij ir jānodrošina personām mierīgu reliģijas brīvības izmantošanu. Lai to panāktu, valstij ir jāseko, lai nebūtu nepamatoti ierobežotas reliģijas brīvības tiesības.²⁸ No tā var secināt, ka valstij ir jāaizsargā ikviens indivīds, kurš piederīgs kādai reliģijai, un tāpat jāaizsargā arī baznīcas īpašumi.

Tomēr **maldīgs būtu uzskats, ka ar reliģijas brīvību tiek aizsargāta jebkura darbība.** Piemēram, reliģijas brīvība nav pamats, lai šķirtu laulību, protams, ja šāds pamats nav norādīts nacionālajos likumos.²⁹ Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 9. pants neaizsargā katru darbību, kas ir reliģijas vai pārliecības motivēta vai iedvesmota. Piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesa 1996. gadā noraidīja musulmaņu prasību aizsargāt reliģijas brīvību, jo konkrētajā gadījumā prasības pieteicēji - fundamentālisti apdraudēja ar savām reliģiskajām izpausmēm armijas stabilitāti.³⁰ Tiesa norādīja, ka reliģiskai personai ir jāpatur prātā, ka tā ir sabiedrības daļa. Šeit jāpiezīmē, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa sūdzības par 9. panta pārkāpumiem izskata ļoti rūpīgi, izvērtējot, vai prasības iesniedzēja attiecīgie uzskati ietilpst ar 9. pantu aizsargātajā brīvībā.³¹ Piemēram, kādā "Jehovas liecinieku" organizācijas locekļa prasībā pret Grieķijas valsti par bērna atstādināšanu no skolas sakarā ar bērna nevēlēšanos apmeklēt grieķu nacionālos svētkus, tika nopriests, ka prasība neatbilst 9. panta kritērijiem. Eiropas Cilvēktiesību tiesa noteica, ka, tā kā šim bērnam tika ļauts neapmeklēt ticības mācību (grieķu ortodosku) un, bet pienākums piedalīties skolas parādē nekādā mērā nebija domāts kā vecāku reliģiskās pārliecības pazemojums, nav noticis reliģijas brīvības pārkāpums.³² Viss atkarīgs no tā, vai tiesā tiek pierādīts "piespiešanas moments".

Reliģijas brīvības kritēriju meklēšana rada problēmas ne tikai Eiropas Cilvēktiesību tiesai, bet tā ir aktualitāte pat Āzijā. Kāds vidusskolnieks Japānā, kas bija arī "Jehovas liecinieku" organizācijas loceklis, atteicās apmeklēt vidusskolas fizikultūras stundas (šai japāņu skolā tā bija tuvcīņa - karatē) un par to tika sodīts, saņemot neapmierinošu atzīmi gadā. Tas jūtami pasliktināja skolnieka kopējās sekmes. Skolēns iesūdzēja skolu tiesā. Lieta nonāca Japānas Augstākās tiesas uzmanības lokā, kas, izskatot prasību, nolēma, ka skolas rīcība ir nepamatota, jo ir pretrunā ar Japānas konstitucionālo tiesību izpratni par reliģijas brīvību. Tiesas secinājums balstījās uz to, ka tuvcīņa ir pretrunā ar puīša reliģisko pārliecību un apstākli, ka puīsis ir gatavs apmeklēt jebkāda cita veida fiziskās sagatavotības stundas. Skola šādu iespēju nesniedza. Tiesas spriedumā tika atzīmēts, ka indivīdu nevar ar varu spiest piekopt fizisko vardarbību, ja tas ir pretrunā ar indivīda reliģisko pārliecību.³³

Valsts pienākums ir nodrošināt reliģijas brīvības netraucētu realizēšanu, ar noteikumu, ka tā atbilst demokrātiskas iekārtas interesēm. Šai sakarā uzmanības vērtas ir 2001. gadā ASV izraisījušās diskusijas par ASV Tieslietu departamenta vadītāju Džonu Eškroftu, kuram pārmeta to, ka viņš katru darba dienu iesāk ar publisku lūgšanu. Daži no Dž. Eškrofta iestādes darbiniekiem bija sašutuši par šādu "uzkrītošu reliģijas injicēšanu iestādē", taču nevar aizmirst, ka "reliģijas brīvība ir divpusēja monēta - valdība nevar atturēt cilvēku no lūgšanām, tāpat kā nevar piespiest viņu ar varu piespiest lūgt".³¹ Diskusijas par Dž. Eškrofta sankcionētajām lūgšanām ir tipisks ASV piemērs, bet šajā gadījumā raksturīga ir *seku/ārisnia* kā antireliģiska viedokļa iesakņošanās plašākos sabiedrības slāņos.

Valsts nevar ignorēt arī privātīpašuma neaizskaramības principu un tai jārespektē **privātīpašnieks**, ja tam sakarā ar reliģisko pārliecību rodas iebildumi pret trešajām personām, piemēram, īpašuma apsaimniekotājiem. ASV Federālā tiesa 1999- gada 14. janvārī, izskatot kādu prasību pret īrniekiem, sakarā ar īrnieku nepieņemamo uzvedību, kas bija pretrunā ar prasītāja reliģisko pārliecību, nolēma par labu prasītājam. Tiesa izsprieda, ka, pamatojoties uz valsts konstitucionālo principu, kā arī saskaņā ar privātīpašnieka reliģisko pārliecību, privātīpašnieki ir tiesīgi atteikties izīrēt savu dzīvojamo platību neprecētiem pāriem. Lēmums attiecas uz Aļaskas, Kalifornijas un vēl septiņiem citiem ASV rietumu štatiem.

Valsts iejaukšanai reliģijas brīvības praktizēšanā ir jāatbilst proporcionālītes principam.³⁵ Japānā 1998. gadā notika skaļa tiesas prāva, kas saistījās ar jautājumu, vai ārsts, ārstējot cilvēku, raizēs par viņa veselību var ignorēt reliģijas brīvību? Japānas Augstākā tiesa izskatīja jehovieša Takedas prasību pret ārstu, kas, glābjot viņa dzīvību, slepus bija pārlējis asinis.³⁶ Tiesa atzina, ka, neskatoties uz ārstniecības pozitīvo rezultātu, klīnikai ir jāsamaksā pacientam 550000 jenu liela kompensācija. Spriedumā norādīts, ka klīnika maksā Takedai par pārciestajiem morālajiem pārdzīvojumiem sakarā ar reliģijas brīvības ierobežošanu. Minētais piemērs vēlreiz apstiprina demokrātiskas valsts principu - reliģijas brīvības ierobežošanas procesā jābūt pēc iespējas mazāk ierobežojošiem faktoriem.

Protams, tamlīdzīgu pieeju nevar atrast tādās valstīs kā Afganistāna, kur musulmaņi, kas pāriet citā reliģijā, tiek notiesāti uz nāvi. Pat tikai pamudinājums reliģijas maiņai var būt par iemeslu nāves sodam. Šeit jāpiezīmē, ka, protams, šāda pieeja ir reliģisks konflikts, kas tikpat labi ir attiecināms arī uz kultūru konfliktu. Islamā pastāv "hadd" noziegumi jeb noziegumi, kas apdraud visas kopienas intereses. Vairākumā tie ir noziegumi pret valsti. Par vienu no tādiem noziegumiem islama tiesības uzskata arī nodevību pret islamu, ar ko saprot atkrišanu no ticības vai ticības zaimošanu. Lai gan Korānā nav noteikts sods, taču no *sunnam* tiek secināts: ja jau pravietis Muhameds atkritējus ir sodījis ar nāvi, tad tā arī ir jādara Muhameda sekotājiem - *īslenlicīgajiem*. Tas ir klajš Eiropas Cilvēktiesību konvencijas un Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām pārkāpums, jo minētajos starptautiskajos dokumentos līdzās tiesībām uz reliģijas brīvību ir nosaukta tiesība **pieņemt reliģiju** (*to have orto adopt religion of beließ*, kas tiek interpretēta gan kā tiesības atteikties no kādas reliģijas, gan aizsardzība pret pārliecīgas reliģijas uzspiešanu."

Dažkārt valstīm rodas problēmas sakarā ar vēsturiski mantotām tradīcijām, īpaši gadījumos, ja šīs tradīcijas ir inkorporētas likumā. Tāds, piemēram, ir 1993- gada 30. maija gadījums Sanmarino republikā, kad divi parlamentārieši pēc ievēlēšanas parlamentā, neskatoties uz protestiem un lūgumiem, bija spiesti, saskaņā ar Sanmarino valsts vēlēšanu likumu, nodot reliģisku zvērestu pret savu gribu. Deputāti M. Bušarini un D. Baida nevēlējās lietot zvērestā vārdus "*Es, .. zvēru uz Svētā Evaņģēlija vienmēr būt ticīgs un ievērot Republikas Konstitūciju*" Abi deputāti, lai nezaudētu savas vietas, zvērestu tomēr deva, taču pēc tam vērsās Eiropas Cilvēktiesību tiesā. Tiesa nosprieda, ka prasība zvēret uz evaņģēlija tiešām ir tiesību ierobežojums un atbilst konvencijā 9. pantā noteiktajiem kritērijiem, jo prasību nevar attaisnot ar aizbildinājumu, ka tas "nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā, lai sasniegtu likumīgu mērķi".

Valsts, respektējot vairākuma viedokli par tikumību, nevar atzīt dažu reliģisku minoritāšu prasības. 2000. gadā ASV neregistrētās sabiedriskās organizācijas - raganu kults un citas sātāniski-pagāniskas organizācijas - pieprasīja lielāku respektu pret savu reliģisko pārliecību. Tika pausts uzskats, ka *pagāni* ir tikpat plašs jēdziens kā *kristīgā reliģija*, jo ietver sevī dažādus raganu kultus, druīdus. Tā raganu sabiedriskā organizācija "Svētais akmens" pasludināja, ka vēlas, lai tiktu atzītas viņu *svētiku dienas* (piemēram, Valpurģa nakts) un tajās palaistu mājās armijā dienāšos pildīt raganu rituālus. No valsts puses, protams, tas šai gadījumā nav iespējams, jo, atzīstot prasību, rastos sabiedriskās kārtības traucējumi, protestētu tradicionālo reliģiju pārstāvji, uzskatīdami šādu soli par neētisku un nekonstitucionālu.

Savu domu, pasaules uzskata un reliģiskās pārliecības paušana ietver sevī arī tiesības dzīvot saskaņā ar saviem uzskatiem un, starp citu, arī ārēji paustiem uzskatiem. Šī uzskatu paušana var notikt gan individuāli, gan kolektīvi, gan kopā ar citiem tā paša uzskata piekritējiem. Abos gadījumos uzskatu paušana var notikt gan privātā, gan arī publiskā veidā.

Dažādu valstu konstitūcijās reliģijas brīvība tiek proklamēta atšķirīgi. Latvijā reliģijas brīvība tiek pasludināta kopā ar Baznīcas atdalītības no valsts principu, piemēram, **Latvijas Satversmes 99- pants nosaka, ka "ikvienam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību. Baznīca ir atdalīta no valsts."** Reliģijas brīvība var tikt pasludināta kopā ar ideoloģisko vai ateistisko pārliecību, vienlaikus proklamējot arī kādu privilēģiju sakarā ar reliģisko pārliecību (piemēram, Vācijas Federatīvās Republikas Pamatlikuma 4. pants nosaka, ka "(1) Ticības un apziņas brīvība, kā arī reliģiskās vai ideoloģiskās pārliecības paušanas brīvība ir neaizskarama. (2) Netraucēta reliģijas praktizēšana tiek garantēta. (3) Nevienam nevar tikt piespiests pretēji savai pārliecībai stāties kara dienestā kā bruņots karavīrs. Detaļas tiek regulētas federālajā likumā".

¹ Latvijas Vēstnesis. - 2001. - 29. maijs.

² Turpat.

³ Latvijas Vēstnesis. - 2000. - 18. janv.

⁴ *The Role of the Churches in the Renewing Societies // Lectures and Documents Budapest symposium March 3.-5. 1997./* Published by the International Religious Liberty Association (European Section). - 1998. - P.27.

⁵ *Grossman f. B., Wells R. S.* Constitutional Law and Judicial Policy Making, 3rd edition. Longman, 1997. - P.541.

⁶ *Yolenf.* The story of the Shakers simple gifts. New York: The Viking Press, 1977. - P.25.

⁷ *The models of the Church - State Relations of the Western European Countries and USA.* - International Academy for Freedom of Religion and Belief/ International Association of Religious Freedom/ Council on Religious Freedom / International Commission on Freedom of Conscience/ Ukrainian Religion Researchers Association/ Law and Religion Center of Emory University, Religious Studies Department of the Philosophy Institute of Ukrainian NAS. - Kiev - 1996.

⁸ *Balodis R.* Valsts un Baznīcas attiecības: teorija un Latvijas valsts pieredze (promocijas darba kopsavilkums). Reliģijas Brīvības Asociācija un Latvijas Universitātes Juridiskās Fakultātes Valststiesību zinātņu katedra. - R.: Mantojums, 2001. - 15-16.lpp.

⁹ Diena. - 1999. - 3. jūl.

¹⁰ Adventist News Review // Trans-European Division of the Seventh-day Adventist Church, 1999-No. 3. - V 8.

¹¹ *Balodis R.* Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 118.-119.lpp.

¹² *Balodis R.* State and Church in the Baltic States: 2001 // Latvian Association for Freedom of Religion.-R., 2001.-P.22.

¹³ *Gloria M. Moran Garcia.* What Is Religious Liberty and What Should the Laws Guarantee // Fides et libertas 1998. The Journal of the International Religious Liberty Association. - USA, - P.27.

¹⁴ *Tilberg C. W.* Religious Liberty // USA, New York: Board of social ministry Lutheran Church in America, 1968. - P.5.

¹⁵ *Makvilkins R.* Kristieši un sabiedrība. - R.: AMNIS, 1998. - 43.lpp.

- ¹⁶ *Religious Human Rights in Global Perspective/* Ed.by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr./ Printed in the Neitherland // Publihed by Kluwer Law International. - 1996. - P. 100.
- ¹⁷ *Robinson J.* International Protection of Minorities: A Global View /7 1 Israel Yearbook on Human Rights. - 1991. - P. 61.-91,
- ¹⁸ *Levits E.* Nopietns darbs konstitucionālajās tiesībās // Latvijas Vēstnesis. - 2001. - 29. maijs.
- ¹⁹ *Bert B.* Beach Bright Candle of Courage/ Pacific Press Publishing Association/ Ontario, Canada, 1989. - P. 17.
- ²⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. *Buscarini and others v. San Marino*, nr. 24645/94 (1999).
- ²¹ *P. van Dijk, G. van Hoof.* Theory and Practice of the European Convention on Human Rights. - 1998. - P.541.-542.
- ²² Dr. iur. R. Baloža referāts "Latvijas Republikas oficiālā nostāja pret reliģijas brīvības principu". Nolasīts 2000. gada 29. augustā Jauno reliģiju pētniecības centra CESNUR (Turīna, Itālija) un LU Filozofijas un socioloģijas institūta Akadēmiskā reliģisko smdiju centra sarīkotajā 14. Starptautiskajā konferencē "Jaunā reliģiozitāte 21.gadsimtā".
- ²³ *Henkin, Ed.* The Intemationational Bill of Rights. - 1981. - P.209.-210.
- ²⁴ Vācijas Federālā Konstitucionālā Tiesa. *Tobacco - Atheist*, 1960, - B.-12.
- ²⁵ *Cipeliuss R.* Vispārējā mācība par valsti. - R.: AGB, 1998. - 31-lpp-
- ²⁶ *Otto-Preminger-Institut v Austria*, A295 (1994).
- ²⁷ *X and Church of Scientology v Sweden*, 16 DR (1979), - Nr. 7805/77.
- ²⁸ *Otto-Preminger-Institut v Austria*, A295 (1994).
- ²⁹ *Johnston v Ireland*, A 112 (1986).
- ³⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. - *Kalac v. turkey*, nr. 61/1996/680/870
- ³¹ *Gomiena D.* Par Eiropas Cilvēktiesību konvenciju // Latvijas Vēstnesis. - 1996. - 9. aug.
- ³² *Karen Reid.* A Practicioner's guide to the Eupoen Convention of human rights/ Sweet&Maxwell, - 1998. - P.344.-349.
- ³³ *Kovayashi v. Matsumoto*, Supreme Court, the 7th Year of Heisei (1995) Admin. TSU No. 74. ruled on March 8, th 8th of Heisei (1996).
- ³⁴ AJĪ ministram ir reliģiskā brīvība // Latvijas Luterānis. - 2001. - 2. jūn.
- ³⁵ *Otto-Preminger-Institut v. Austria*, 1994. g. 20.septembra spriedums. ECHR, Series A vol 295-A
- ³⁶ *Takeda v. The State*, Supreme Court, the 9th Year of Heisei (1997) No. 1343 ruled on February 9, th 10th of Heisei (1998).
- ³⁷ Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. - R., 2000. - 78.lpp.

4.2. Reliģijas brīvības princips un Latvijas Republika

Latvijas Republika ir demokrātiska valsts, kas respektē savu iedzīvotāju cilvēktiesības, to skaitā - reliģiskās pārliecības brīvību kā vienu no cilvēktiesību veidiem. Lai reliģijas brīvība varētu pastāvēt, nepietiek to nostiprināt tikai kā konstitucionālu principu. Cilvēka tiesību un brīvību sekmēšanas un ievērošanas princips nosaka nepieciešamību reliģijas brīvības tiesisko aizsardzību iestrādāt valsts likumos. Ar likumdošanu šajā ziņā Latvijā viss ir kārtībā. To Latvijā vēsturiski ir garantējuši un sekmējuši labvēlīgie reliģiskās tolerances apstākļi.

Reliģijas izplatība Latvijā bija atkarīga no iekarotāju reliģiskās piederības. Seno lībiešu un baltu tautu kristianizāciju veica vācu bīskapijas jau XIII gadsimtā. No XIII gadsimta līdz reformācijai XVI gadsimtā Latvijā dominēja vācu krustnešu ieviestā katoļticība. XVI gadsimtā reformācijas rezultātā Vācijā nostiprinājās protestantisma veids - luterisms, kas pēc tam izplatījās arī Latvijā. XIX gadsimta otrajā pusē Latvijā bez vienotas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas bija izveidojušās arī citas protestantu draudzes, piemēram, septītās dienas adventisti, kas darbojās visai aktīvi. Latgale nokļuva Polijas varā, un līdz ar to tur nostiprinājās katolisms. XVII gadsimta 2. pusē, pēc Krievijas cara Pētera I inscenētās pareizticīgo Baznīcas reformas, Latvijā ieceļoja un nostiprinājās pasaulē lielākā vecticībnieku kopiena. Pēc Latvijas teritorijas pievienošanas Krievijas impērijai XVIII gadsimtā izplatījās arī pareizticība. Līdz Otrajam pasaules karam Latvijā bija liela jūclaistu kopiena, kas tika iznīcināta holokausta laikā. Pašreiz Latvija ir daudzkonfesionāla valsts, kur trīs lielākās konfesijas ir katoļi, luterāņi un pareizticīgie. Kopumā Latvijā darbojas aptuveni 170 dažādu ticību virzieni un reliģiskas grupas. Lielākās no tām ir vasarsvētki, baptisti, metodisti, septītās dienas adventisti, musulmaņi, budisti, mormoņi, "Jehovas liecinieki", saintologi, "Kristīgā zinātne" u. c.¹

Var atzīt, ka Latvijā tradicionāli pastāv reliģiskā tolerance, kas radās Latvijas brīvvalsts laikā un iekļāva sevī katoļticīgo Latgali (Latvijas Austrumus) un luterisko Vidzemi, Kurzemi un Zemgali (Latvijas Rietumus).- Reliģiskā tolerance ir priekšnosacījums reliģijas brīvības esamībai attiecīgajā valstī. Par to liecina pirmās neatkarīgās Latvijas Republikas laikā dominējošie principi valsts un Baznīcas attiecībās, kuru pamats bija cilvēktiesību ievērošana un centieni nodrošināt vairumam indivīdu tiesības uz reliģiskās pārliecības paušanu. Latvijas Satversmes sapulces deputāti 1921. gadā gandrīz vienbalsīgi atbalstīja Satversmes projektu, kurā gribēja iekļaut Cilvēktiesību sadaļu, kas nodrošināja visiem pilsoņiem pilnu apziņas, ticības un kulta brīvību. Diemžēl, Satversmes Cilvēktiesību sadaļu toreiz neapstiprināja (to pieņēma tikai 1998. gadā). Lai arī tas netika izdarīts, to ir svarīgi atzīmēt - tā ir liecība par tolerances pakāpi. Ja tolaik Latvijas Konstitūcija tiktu papildināta ar Cilvēktiesību sadaļu, tā būtu viena no modernākajām Eiropā.

Pirmās Latvijas Republikas laikā liela bija marksisma ideoloģijas ietekme, kas nevarēja neizpausties Saeimas diskusijās. Tās dažkārt ir interesanti pārlasīt, jo faktiski jau nekas kopš tā laika nav mainījies. Piemēram, Saeimas deputāta sociāldemokrāta F. Cielēna runa.-¹

Cits sociāldemokrāts J. Opincāns Saeimas sēdē pat kritizēja Baznīcas sakot, ka pieļaujot Baznīcas uzkundzēšanos, mēs "nonāksim tik tālu, ka atgriezīsimies pie tiem laikiem, kad garīdznieki bija visas mūsu dzīves noteicēji. Tad vienu otru pilsoni garīdznieki terorizēs tik tālu, ka viņš būs spiests atteikties no savas politiskās pārliecības vai vienas otras darbības, kas nepatīk mūsu garīdzniekiem. Tad pilsoņi būs atkarīgi no vienas mūsu valsts garīdznieku šķiras vai konfesijas, un pat Saeimas vēlēšanās viņi būs spiesti balsot par garīdzniekiem, jo citādi garīdznieki atteiksies noslēgt viņu laulības, kristīt bērnus ...(...)."⁴ Šādas diskusijas, manuprāt, parāda to gaisotni, kas valdīja Latvijas Republikā pirms padomju okupācijas 1940. gadā, jo 1934- gadā pie varas nākušais autoritārais režīms iedibināto valsts un Baznīcas attiecību sistēmu radikāli nemainīja. Pirmās Latvijas Republikas laikā gūtajai pieredzei ir liela nozīme, īpaši nozīmīgs ir pieminētais 1921. gada Satversmes projekts, kas atjaunotās Latvijas Republikas deputātiem lieti noderēja pagājušā gadsimta 90. gados, apspriežot konstitūcijas grozījumu projektu variantus.

Protams, problēmas bija arī pirms Otrā pasaules kara. Par to liecina, piemēram, Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu pārvaldes priekšnieka E. Dimiņa rakstītais iekšlietu ministram 1936. gada 7. septembra ziņojumā, kurā teikts, ka "(...) Sludinātāji apbraukā Latvijas novadus un ar izcilu enerģiju sludina sabātu, pasaules bojā eju un pauž, ka šī laikmeta cilvēce arvien dziļāk un dziļāk grimst zaņķī un dubļos. Mākslas un zinātnes sasniegumi tiek nonicināti, jo tā esot kalpošana velnam. Gan vārdos, gan rakstos ļaudis tiek virzīti prom no ikdienas, laicīgas sadzīves un sabiedriska progressa. Diendienā viņiem atgādina par tuvu stāvošo, bargo pastaro tiesu."⁵

Par padomju režīma vajāšanām tiks runāts atsevišķā nodaļā, tomēr ar nelielu piemēru vēlos radīt priekšstatu par reliģijas brīvību Latvijas Padomju Sociālistiskajā Republikā (1945.-1990. g.). Pirms Sarkanās Armijas ienākšanas otru reizi, atkāpjoties vācu armijas daļām, aptuveni 60 procentu Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas garīdznieku, ieskaitot arhibīskapu Teodoru Grīnbergu, devās bēgļu gaitās uz Rietumiem. No viņiem vēlāk izveidojās, pašreiz bīskapa E. Rozīša kunga vadītā, trimdas luterāņu Baznīca. Latvijā palikušajiem garīdzniekiem vajadzēja vēlreiz izciest bezdievīgā terora šausmas. Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps T. Grīnbergs savas prombūtnes laikā (vēl visiem cerot uz ASV kam pret PSRS) par Latgales prāvestu iecēla Kārli Irbi. Notikumi, kas saistīti ar prāvestu Irbi ir piemērs tā laika notikumiem, jo atklāj patieso atmosfēru, kas valdīja Latvijā kā okupētā teritorijā, kur tiesiskuma un taisnības jēdzienus nomainīja "darbaļaužu intereses".

1946. gadā Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Tautas Komisāru Padomes Reliģisko kultu lietu padomes pilnvarotais no Maskavas saņēma rīkojumu, kurā tika norādīts, ka jāieņem stingrāka nostāja pret Latvijas luterāņiem. Ziņojumā bija teikts, ka Reliģisko kultu lietu padomei jādomā par pasākumu plānu, kura rezultātā prāvestu Irbi izolētu no pārējās garīdzniecības. Centrs uzstāja, ka jāizstrādā pasākumu sistēma par nodokļu aplikšanu, lai luterāņu garīdzniecība nonāktu finansiālās grūtībās, kas tās locekļu starpā radītu šķelšanos. Padome uzsāka norādījumu izpildi un ar K. Irbi "tika galā" bez grūtībām. Čekisti prāvestu deportēja uz

Sibīriju, bet šķelšanos Baznīcā panāca pēc tam, kad daļa garīdznieku kļuva par kolabracionistiem. Tādējādi komunisti, visās reliģijas izmantodami denunciantus un spieģus, realizēja principu "skaldi un valdi".

Reliģijas brīvība Latvijā ir nostiprināta galvenajā tiesību pamatdokumentā - Latvijas Konstitūcijā, ko savulaik Atis Kronvalds nosauca par Satversmi. Satversmes 99. pants nosaka, ka Latvijā - *Ikvienam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību** Reliģijas brīvība kā konstitucionāls jēdziens Latvijas Satversmē ir iekļauta sakarā ar starptautisko tiesību principa "*principle of respect of human rights*" respektēšanu. Tas nozīmē, ka cilvēktiesību aizsardzības universālās normas ir iekļaujamas nacionālajā likumdošanā. Reliģijas brīvības nodrošinājums ir rodams arī Saeimas 1995. gada 7. septembrī pieņemtajā "Reliģisko organizāciju likumā" (2. pants), kura mērķis ir garantēt Latvijas iedzīvotājiem tiesības uz reliģijas brīvību. Likums zināmā mērā izskaidro Satversmes 99. panta jēdzienu *reliģiskās pārliecības brīvība* kas "Reliģisko organizāciju likumā" lasāma kā *reliģiskā darbība*. Saskaņā ar 1998. gada "Grozījumiem "Reliģisko organizāciju likumā"" par *reliģisko darbību* Latvijā uzskata - *nodošanos reliģijai vai ticībai, piekopjot kultu, izpildot reliģiskas vai rituālas ceremonijas un sludinot mācību*. Latvijas reliģiskās darbības definīcija ir pārņemta no Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 9- panta.

Jāatzīst, ka mūsdienās Latvijā ne tikai tiesību aktos, bet arī reāli dzīvē pastāv reliģijas brīvība. Protams, problēmas ir, tomēr tās tiek sekmīgi novērstas. 1997. gada ASV Valsts departaments savā ziņojumā par reliģijas brīvību Latvijai pārmeta reliģijas brīvības pārkāpumus, kuru pamatā bija "Jehovas liecinieku" kā reliģiskās organizācijas neregistrēšana. Problēma tika veiksmīgi novērsta, un jau 1998. gada rudenī Tieslietu ministrija reģistrēja divas pirmās "Jehovas liecinieku" draudzes. Pašlaik Latvijā ir reģistrētas septiņas šīs kustības draudzes, un

* Satversmes 8. nodaļas "Cilvēka tiesības" 99- pants pieņemts 1998. gadā. Līdz 1998. gada rudenim Latvijas Republikā spēkā bija Latvijas Republikas AP 1991. gada 10. decembrī pieņemtais konstitucionālais likums "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi". Minētais likums (12. p.) noteica, ka "visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma priekšā neatkarīgi no rases, tautības, dzimuma, valodas, partijas piederības, politiskās un reliģiskās pārliecības, sociālā, mantiskā un dienesta stāvokļa un izcelšanās". Likuma 35. pants, pirmkārt, noteica, ka Latvijā Baznīca ir atdalīta no valsts un valsts garantē reliģiskās pārliecības brīvību. Personām vai to apvienībām ir tiesības nodoties savai reliģijai vai ticībai kā vienatnē, tā kopā ar citiem, publiski vai privāti, piekopjot kultu, izpildot reliģiskas vai rituālas ceremonijas un sludinot mācību. Otrkārt, likums noteica, ka reliģiskās pārliecības brīvību var ierobežot tikai likumā paredzētajā kārtībā un tādā apmērā, lai garantētu sabiedrisko drošību, saglabātu sabiedrisko kārtību, aizsargātu veselību, morāli vai citu cilvēku tiesības un brīvības. Treškārt, tika noteikts, ka reliģiski vai ideoloģiski motīvi nevienu neatbrīvo no pienākumiem pret valsti un nepieciešamības ievērot likumu. Ceturtkārt, pantā bija atruna, ka nevienu nedrīkst piespiest piekopt kultu, izpildīt reliģiskas vai rituālas ceremonijas un sludināt mācību, kā arī apgūt ticības mācību. Konstitucionālajā likumā "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi" iekļautās normas pēc likuma atcelšanas ir saglabātas, tikai tās vairs nav koncentrētas vienā likumā, bet vairākos, Uzskatu, ka šie vairs spēkā neesošā likuma pantī ir labs izziņas materiāls, lai labāk izprastu Satversmes 99. pantu.

Latvijas tiesībsargājošo iestāžu rīcībā nav ziņu par šīs reliģiskās kustības tiesību pārkāpumiem. Tieslietu ministrija vairākkārt (1997.-2001. g.) ir atteikusi reģistrēt reliģisko organizāciju "Kristīgās Zinātnes Rīgas draudze", jo organizācijas pamatdarbība - dziedināšana bez medikamentu palīdzības - ir pretrunā ar valsts likumdošanu un Latvijas Ārstu ētikas kodeksu.

Pašreiz ārzemju ekspertu iebildumus reliģijas brīvības jautājumos izraisa Latvijā pastāvošais reliģisko organizāciju pārreģistrācijas institūts⁶ un pašreizējā "Reliģisko organizāciju likumā" iekļautais princips: Latvijā vienai konfesijai var būt tikai viena Baznīca. Tieši nosauktā principa dēļ valsts nevar reģistrēt alternatīvas reliģiskas savienības (Baznīcas) evaņģēlisko luterāņu, pareizticīgo, vecticībnieku un vasarsvētku konfesijās. Par minētā principa diskriminatīvo pusi Latvijas sabiedrībā ir bijuši daudzi strīdi.* Skaidrs, ka demokrātijas apstākļos valsts nav tiesīga ierobežot jaunu reliģisku un sabiedrisku organizāciju veidošanos, bet valstij ir tiesības izvēlēties, kurai Baznīcai vai sabiedriskai organizācijai tā uzticas un vēlas deleģēt savus pienākumus un funkcijas un kurai nē. Secinājums, kas izriet

* Piemēram, 1999. gadā 7. Saeimas deputāts, Tautas partijas biedrs Aleksandrs Kiršteins no Saeimas tribīnes, aizstāvot priekšlikumu palielināt partiju dibinātāju skaitu un oponentot Saeimas cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas priekšsēdētājam A. Scikstam ("Latvijas Ceļš") teica: "Mani izbrīna arī te viens kolēģis, kurš, piemēram, absolūti neuztraucas par citiem cilvēktiesību ierobežojumiem, un kāpēc es pieminēju jēzuitus un fārižejus? Mums ir bēdīgi slavenais Reliģijas likums, kurā ir ierakstīta norma, ka vienai baznīcai var būt viena baznīca, un mēs neļaujam reģistrēt Latvijā 17 baznīcas pašreiz uz šo brīdi, kas ir smags cilvēktiesību pārkāpums. Tajā pašā laikā tas Seiksta kungu (7. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas priekšsēdētājs) nemaz neuztrauc (...). Katram Latvijā vajadzētu kā brīvā valstī dibināt kādu reliģisko organizāciju viņš grib (...)." (1999. gads. Rudens sesija. 7. Saeima // Latvijas Vēstnesis. - 1999. -nr. 351/132). Arī laikrakstā "Latvijas Luterānis" deputāts pauda uzskatu, ka princips "vienā konfesijā viena baznīca" bez šaubām esot pretrunā ar Eiropas Padomes principiem CD. *Melņa intervija ar 7. Saeimas deputātu Aleksandru Kiršteini, "Tautas partija" // Latvijas Luterānis. - 1999. - 6. nov.*). Šim viedoklim piekrita arī toreizējais Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktors, piebilstot, ka pastāvošā situācija nepamatoti ierobežo reliģijas brīvību, lai gan ņemot vērā baznīcu īpašumu lēno atgūšanas procesu, principa nomaiņa uz kādu laiku varētu tikt atlikta (*Andris Bernāls. Pareizticīgie un ebreju draudzes pārstāvji ir sautuši par Kiršteina izteikumiem presē // Vakara Ziņas. - 1999. - 19. nov.*). Jāatzīmē, ka minētais deputāts pārprata likumdevēja un izpildvaras darbības pamatprincipus, uzskatīdams, ka ierēdņi var grozīt likumus, jo pānneta Departamenta savtīgu ieinteresētību sakarā ar reģistrācijas procesu kopumā. A. Kiršteins teica: "Pēc Eiropas Padomes principiem baznīcai vispār nebūtu vajadzīga nekāda reģistrācija un pārreģistrācija, kas attiecas uz daudzām Latvijas reliģiskajām organizācijām - jau nu noteikti ne. Vienkārši ir izveidota ierēdņu grupa, kuri ir noteikuši sev privilēģijas pēc saviem ieskatiem lemt, ko varētu reģistrēt, ko ne un tādējādi sev rada darbu." (Latvijas Luterānis. - 1999. - 6. nov.). Ņemot vērā, ka kopš 1996. gada es vadīju šo "ierēdņu grupu" atļaušos piezīmēt, ka mēs strikti pildījām Latvijas tiesību aktos noteiktās prasības un nosacījumus. Vēl jāsaprot, ka ne mani vienu aizskāra A. Kiršteina kunga kategoriskie apvainojumi, jo, piemēram, Latvijas pareizticīgo Baznīcas arhibīskaps Aleksandrs pat izteicās, ka deputāts aizstāv blēža un finansu afērista Kontuzorova savtīgās intereses. Deputāta radikālismu nosodīja arī Rīgas ebreju draudzes priekšsēdētājs Zālamans Jolē (Vakara Ziņas. - 1999- - 19. nov.).

2001. gada 21. jūnijs. Rīgas Fondu Biržas nama telpas. Dalailamas pavadoņi Koprānas klostera mūķi salikuši Mandalu (sagrāts kosmiskās vienotības ornamenti no krāsainām smiltīm). Priekšplānā Latvijas prezidente Vaira Vīķe-Freiberga sarunājas ar Dalailamu. FOTO Ilgvars Gradovskis

no iepriekš minētā - Civillikumā jēdziens *konfesijas* ir jāgroza pret *Baznīcām*, tādējādi mainot pastāvošo valsts deleģējumu. Latvijas Republikai kā jaunai valstij ir grūti sabalansēt reliģijas brīvības teoriju ar praktisko dzīvi jeb realitāti. Tam ir nepieciešams laiks. Kā problēmu, kurn nepieciešams atrisināt, jāmin kristīgās ticības mācības mācīšanu vispārējās izglītības iestādēs no valsts budžeta līdzekļiem. Apstākļos, kad Baznīca ir konstitucionāli atdalīta no valsts, valsts nav tiesīga kādai konfesijai palīdzēt izplatīt savu mācību, sniedzot tai budžeta finansējumu un likumīgu pieeju valsts un pašvaldību skolām. Tāpēc ir skaidrs, ka "Reliģisko organizāciju likuma" norma par konfesionālo ticības mācību ir pretrunā ar Latvijas Satversmes garu.⁷

Latvijas valsts seko, lai pilsoņu ieinteresētība apziņas brīvībā nenonāktu kolīzijā ar sabiedrības interesēm. "Reliģisko organizāciju likums" aizliedz Latvijā tieši vai netieši ierobežot individuus sakarā ar to attieksmi pret reliģiju, lai gan, protams, likuma pārkāpumu gadījumā šāda situācija sabiedrības interesēs ir pat nepieciešama.⁸ Minētā likuma 4. panta 3. daļa nosaka, ka valsts izsniegtajos personas dokumentos netiek fiksēta norāde par attieksmi pret reliģiju vai par konfesionālo piederību. Tas nozīmē arī to, ka Latvijā, tāpat kā citās Rietumeiropas valstīs, reliģijas brīvības izpratne nozīmē tiesības realizēt kultu un pulcēties reliģijas vai pārliecības dēļ, uzturēt pulcēšanās vietas, izveidot un uzturēt attiecīgas labdarības

vai humanitāras iestādes, izplatīt reliģiska rakstura publikācijas, pasniegt ticības mācību vai reliģisko pārliecību mācību vietās, kas tam piemērotas, lūgt un saņemt no atsevišķām personām vai organizācijām labprātīgus finanšu vai citus ziedojumus, lai varētu realizēt savus mērķus, kā arī tiesības ievērot reliģiskas brīvdienas un atzīmēt svētkus saskaņā ar attiecīgās reliģijas vai pārliecības priekšrakstiem, nodibināt un uzturēt sakarus ar atsevišķām personām un draudzēm reliģijas nozarē nacionālajā un starptautiskajā līmenī.

Un tā - reliģijas brīvība nevar tikt izmantota, lai apietu likumdošanu, jo likumdošanas pilnvērtīga attīstība un tiesiskas valsts izveide ir vienīgais īstais sabiedriskās kārtības, morālās veselības, drošības un katra atsevišķa cilvēka tiesību garants.

Bez Satversmē noteiktās reliģijas brīvības, Latvijas likumdošanā noteiktas arī reliģisko darbību ierobežojošas normas.

Latvijā šāds ierobežojošs likums vispirms jau ir *Latvijas Satversmes 116. pants*, kurā noteikts, ka valsts var arī ierobežot reliģiskās pārliecības paušanu, ja tas ir nepieciešams, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. *Otrs šāds ierobežojošais likums, kura 14. panta 6. punktā ir atsauce uz iepriekšminēto Satversmes normu, ir "Reliģisko organizāciju likums"*. Tajā paredzēta iespēja ierobežot ne tikai reliģiskās organizācijas kā juridiskas personas, bet arī atsevišķus indivīdus (fiziskas personas) - ticīgos. "Reliģisko organizāciju likumā" noteikti arī gadījumi, kad reliģiskās organizācijas var tikt slēgtas tiesas ceļā (18. pants). **Tiesa var izbeigt reliģiskās organizācijas darbību, ja tā:**

- 1) **sludina reliģiskās neiecietības vai naida idejas;**
- 2) **neievēro pati vai aicina citus neievērot likumu;**
- 3) **pārkāpj vai neievēro reliģiskās organizācijas statūtus (satversmi, nolikumu);**
- 4) **ar savu darbību (mācību) apdraud valsts drošību, sabiedrisko mieru un kārtību, kā arī citu personu veselību un tikumību.**

Paredzētais sods par iepriekš minētajiem pārkāpumiem neaprobežojas tikai ar reliģiskās organizācijas kā juridiskas personas slēgšanu. Ja reģistrētas vai neregistrētas Baznīcas darbība saistīta ar kaitējuma radīšanu sabiedriskajai drošībai un kārtībai, personas veselībai, ar likumu aizsargātām personas tiesībām un interesēm, tad vainīgajam (grupai vai atsevišķai personai) par to draud kriminālabbildība. Krimināllikums par šīm darbībām paredz arī kriminālsodu.

Reliģijas brīvību nevar nodalīt no kopējā cilvēktiesību konteksta. Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnesis E. Levits⁹ ir izteicies, ka pirms runāt par "augstām tēmām" mūsu jurisprudencē ir jāizlauzās no izolācijas, kurā tā ir nonākusi pēc PSRS (un līdz ar to postpadomju jurisprudences teorētisko pamatu) sabrukuma un jāpieslēdzas Eiropas tradicionālo demokrātisko valstu tiesību sistēmu teorētiskajai bāzei. Pēc E. Levita domām¹⁰ Latvijai piemērotākais paraugs gan no valodas zināšanu, gan no dogmatikas modernitātes un precizitātes viedokļa būtu vācu, franču, spāņu un itāļu tiesību sistēmas. Tas attiecas arī uz reliģijas brīvību. Ja civiltiesībās mēs varam izli-

1989. gads. Jūdaistu Dievkalpojums Rīgas ebreju Reliģiskajā draudzē (Peitavas ielā 6)

dzēties atjaunojot 1937. gada Civillikumu, tad cilvēktiesību jomā mēs varam tikai aizgūt Rietumu pieredzi. Lēciens no ateisma valsts uz tolerantu valsti, kas respektē reliģijas brīvību, nav viegls. Tas var radīt pat šoku. Tomēr tas ir jādara, ja mēs gribam, lai mūs uzskata par civilizētu valsti. Jāpiezīmē, ka nopietnas grūtības rodas tad, ja cilvēktiesības tiek interpretētas un piemērotas ļoti šaurā un šabloniskā vai pārāk politizētā veidā. Tieši to, nereti konfliktējot savā starā, cenšas panākt Baznīcas vai politiķi pirms kārtējam pašvaldības vai parlamenta vēlēšanām.

Jāatzīmē, ka Latvijai reliģijas brīvības jomā ir visi priekšnoteikumi, lai sekmīgi integrētos Eiropā. Tai ir pietiekami labi likumi, labas struktūras un multireliģiska vide ar tolerantu sabiedrību. Vienīgais šķērslis varētu būt komunistiskās ideoloģijas paliekas tiesiskajā apziņā un valsts ekonomiski grūtā situācija.

Mūsdienu Latvijā ar valsts politiku reliģijas jomā vistiešāk ir saistīta Tieslietu ministrijas attiecīgā struktūrvienība - Reliģisko lietu pārvalde un Valsts cilvēktiesību

birojs. Reliģisko lietu pārvalde kārto valsts un reliģisko organizāciju savstarpējās attiecības un pēc reliģisko organizāciju lūguma sniedz tām nepieciešamo palīdzību organizatorisko, juridisko un citu jautājumu risināšanā. Pārvalde likumos un citos normatīvajos aktos savas kompetences ietvaros nodrošina valsts politikas realizāciju un koordināciju reliģijas lietās, kā arī pārzina ar valsts reliģisko organizāciju savstarpējām attiecībām saistītos jautājumus. Pārvaldes pienākums ir sekot valsts tiesiskā regulējuma efektivitātei reliģijas praktizēšanā un izteikt priekšlikumus par pasākumiem, kas veicami, lai novērstu Latvijas Republikas Satversmē un starptautiskajos līgumos reliģijas jomā garantēto cilvēktiesību pārkāpumus un tos veicinošos apstākļus. Savukārt Valsts cilvēktiesību biroja galvenie uzdevumi ir situācijas pētīšana par cilvēktiesību ievērošanu valstī, it īpaši jomās, kas skar mazaizsargātās sabiedrības grupas, Latvijas tiesību normu analīze, sūdzību izskatīšana par cilvēktiesību pārkāpumiem gan publiskajā, gan privātajā sfērā un sabiedrības informēšana par cilvēktiesībām. Abu struktūru - Valsts cilvēktiesību biroja un Reliģisko lietu pārvaldes viedoklis par to, kā jābūt sakārtotām valsts un Baznīcas attiecībām Latvijā, dažkārt atšķiras.* Tas arī ir gluži dabiski, jo abu struktūru uzdevums ir visai atšķirīgs, galvenais ir censties pareizi un pārdomāti virzīties pareizajā virzienā. Cilvēku tiesiskās apziņas veidošana Šobrīd ir gandrīz tikpat nozīmīga, cik pareizas likumdošanas un likumu piemērošanas prakses attīstība. Tiesības dibināt apvienības garantē starptautiskie un vietējie tiesību akti, par kuriem daudzi ir atšķirīgās domās. Tomēr nav tik svarīgi atšķirīgie uzskati, kā tas, ka šo starptautisko likumu piemērošanai Latvijas pašreizējā situācijā ir jābūt precīzai un adekvātai, ņemot vērā it visus apstākļus, bet jo sevišķi tos, kuriem ir visciešākā saistība ar valstiskuma sargāšanu un sabiedrības demokrātisku attīstību."

* Valsts cilvēktiesību biroja direktors Olafs Brūveris 1998. g. puda viedokli, ka "pašreizējā situācijā ir nepieciešamas konkrētas prasības un kārtība, kas regulē dažādu jaunu kustību un kultu ienākšanu un darbību Latvijā. Es arī nedomāju, ka šobrīd Latvijā ir iespējams Amerikas līmeņa reliģijas brīvība, kas ļauj katram darīt pilnīgi visu, ko vien tas vēlas. Kultu un sektu darbība pagaidām būtu jāregulē, jo mēs esam demokrātijas un tiesiskuma ziņā jauna valsts, mums ir jākļūst tiesiski un valstiski sakārtotiem un brīviem, lai ļautu pilnīgā brīvībā būt arī ikkatram. Es gan pats esmu par pilnīgu brīvību un neierobežošanu, bet šķiet, ka šeit tas pagaidām nav iespējams. Tomēr šāda valsts pārraudzība un regulēšana nedrīkst ierobežot kādas konfesijas vai kustības ticības un rīcības brīvību. Lai nenotiktu tā, ka mēs, nebūdami par kādu sektu īsti droši, nebūsim tai darboties, lai tik kaut kas nenotiktu. Nē, gluži pretēji, norma ir - ļaut darboties visiem. Tikai redzama pārkāpuma gadījumā var sākt kaut kā ierobežot vai pat atteikt reģistrāciju, nevis uz aizdomu pamata, kā tas tagad dažreiz gadās." (Vēlreiz par baznīcu, valsti un demokrātiju // Latvijas Luterānis. - 1998. - 21. nov.) Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieks Ringolds Balodis, runājot par jaunajām reliģiskajām kustībām, ir paudis viedokli, ka "valsts nevar vienaldzīgi izturēties pret šiem procesiem, visas kustības pēc kārtas reģistrējot. Neapšaubāmi ir vajadzīga kāda atbildīga valsts institūcija, kas pētītu, novērotu šīs jaunās reliģiskās organizācijas. Jo nekur pasaulē nenotiek tā, ka tādas darbojas un valsts par to neko nezina. Tas ir jo svarīgāk, rūpējoties par sabiedrības veselību, valsts drošību un, es pat teiktu, vēl skaidrāk - par nācijas nākotni. (...) ASV nav tas modelis, ko var izmantot Latvijā reliģijas jomā (...)". (BalodisR. Par pārmaiņām reliģisko organizāciju pārraudzībā un reģistrācijā // Latvijas Vēstnesis. - 1999- - 16. sept.).

Par nākotnes Latvijas valsts un reliģijas attiecību perspektīvu ir jāsaprot, ka nepieciešams atjaunot Latvijas pirmās brīvvalsts laika valsts un Baznīcas attiecību modeli, pilnveidojot atbilstoši mūsdienu reliģijas brīvības, valsts un Baznīcas nošķirtības principa prasībām. Tas būtu—noslēgt līgumus starp valsti un lielākajām Baznīcām. Līgumu jēgai jābūt nostiprinātai specifiskajos, tikai uz konkrēto Baznīcu attiecinātajos likumos. Latvijas Republikas prezidente Vaira Vīķe-Freiberga Latvijas parlamentam pēc prezidenta zvēresta nodošanas teica: "Mūsu valsts vēsture stāv mums priekšā kā balta neaprakstīta lapa, un mēs būsime tie, kas Latvijas vēsturi rakstīs, mēs būsime tie, kas noteiks, kāda tā izskatīsies nākamo paaudžu acīs. Katrs rīts sniedz mums iespēju būt citādiem, nekā mēs bijām vakar, tas sniedz mums izdevību būt labākiem, nekā mēs bijām vakar, tas sniedz mums izaicinājumu sevi pāraugt, sevi pilnveidot un sevi pārspēt."¹²

¹ Balodis R. State and Church in the Baltic States: 2001/ Latvian Association for Freedom of Religion. - R., 2001. - P.22.

-' Balodis R. Valsts un Baznīcas attiecības: teorija un Latvijas valsts pieredze (promocijas darba kopsavilkums). Reliģijas Brīvības Asociācija un Latvijas Universitātes Juridiskās Fakultātes Valsts tiesību zinātņu katedra - R.: Mantojums, 2001. - [15.-16.lpp](#).

³ 1926. gada 19. novembra LR II Saeimas IV sesijas 13. sēdes stenogramma. - 632.lpp.

⁴ 1927. gada 1. februāra LR II Saeimas V sesijas 5. sēdes stenogramma.

⁵ Latvijas vēstures arhīva materiāls, 1370. f. Oriģināls. - 1. apr., 2607.1., - [146.-148.lpp](#)

⁶ Saskaņā ar Starptautiskās Helsinku Federācijas (SHF) ziņojumu EDSO kā reliģijas brīvības ierobežotājvalsts ir minēta arī Latvijas valsts - sakarā ar desmit gadu pārreģistrācijas termiņu jaunajām reliģiskajām kustībām // Latvijas Luterānis. - 1999. - 17. apr.

" Dr. iur. R. Baloža referāts "Latvijas Republikas oficiālā nostāja pret reliģijas brīvības principu". Nolasīts 2000. gada 29. augustā Rīgā kongresu pili Jauno reliģiju pētniecības centra CESNUR (Turīna, Itālija) un LU Filozofijas un socioloģijas institūta Akadēmiskā reliģisko studiju centra rīkotajā 14. Starptautiskajā konferencē "Jaunā reliģiozitāte 21. gadsimtā".

⁸ Balodis R. Par reliģijas brīvību un Latvijas Satversmi // Latvijas Vēstnesis. - 1998. - 25. nov.

" Diena. - 1995. - 17. nov.

¹⁰ Ievils E. Nopietns darbs konstitucionālajās tiesībās // Latvijas Vēstnesis. - 2001. - 29. maijs.

¹¹ Balodis R. Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 16.lpp.

¹² Diena. - 1999. - 10. jūl.

4.3- Baznīcas atdalītība (šķirtība) no valsts

Valstij pie dažādām sadraudzībām, organizācijām un biedrībām nekas nav līdzī darāms, ne arī līdzī spriežams, ne arī līdzī lemjams, ne līdzī maksājams. Atzīdami reliģiju par šādu iekšēju darīšanu, mēs atzīstam, ka nevar un nedrīkst valsts iejaukties ar likumdošanas palīdzību,

F. Cielēus'

Rietumu demokrātiskās valstis, kas ir pašreizējās civilizācijas priekšpostenis, ar sabiedrības liberalizācijas procesu ir kļuvušas par valsts un baznīcas attiecību paraugiem pārējām pasaules valstīm. Parlamentārā iekārta un indivīda brīvības ideja ir idejiskais pamats patiesai brīvībai, jo nodrošina sabiedrisko līdzsvaru un valsts uzplaukumu. Modernā valsts cenšas ievērot visu sabiedrības locekļu vienlīdzību vārda un apziņas brīvības jomā. Valsts pienākums ir sekot, lai pilsoņu apziņas brīvības izpausmes nenonāktu kolīzijā ar sabiedrības interesēm un demokrātiskas iekārtas pamatprincipiem, tai pašā laikā darot visu, lai ikviens varētu brīvi paust savu viedokli saskaņā ar savu reliģisko vai ateistisko pārliecību. Reliģijas brīvības princips ir cieši saistīts ar vienas vai vairāku Baznīcu tiesību ierobežošanu, ko valsts tiesības dēvē par Baznīcas šķiršanu no valsts jeb Baznīcas atdalītību no valsts. Rietumu sabiedrība liberalizējas, un pēdējos gados tas notiek īpaši strauji. Minēto raksturo vairāki piemēri: katoliskās Itālijas 1978. gada abortu lieguma atcelšana, ortodoksālās Grieķijas 1988. gada pasludinātā "skolotāju reliģijas brīvība"* u. c.

Vienlaikus attīstoties reliģijas brīvības principam, Baznīca, kas agrāk (jo sevišķi Baznīcas valsts modelī) zināmā mērā bija līdzīga valsts iestādei, atdalījās no valsts un kļuva par patstāvīgu sabiedrisku institūciju, kuras dabai nepiemīt ekonomisks raksturs. Princips "valsts ir nošķirta no Baznīcas" dažādos laikos un dažādās situācijās ir izpaudies visai atšķirīgā veidā.

Līdz pagājušā gadsimta vidum Baznīcas un valsts nošķiršanas process ritēja gadsimtiem ilgi.** Nav noliedzams, ka reliģijas brīvības principa praktisko

* Līdz 1988. gadam Grieķijā, lai iestātos darbā skolā par pamatskolas skolotāju, obligāti vajadzēja uzrādīt savu piederību pareizticīgo konfesijai.

** Pēc baznīcas valsts sabrukuma Romas katoļu Baznīca, laicīgo valdnieku ietekmēta, atzina, ka pamatojoties uz Svētajiem rakstiem valdnieki ir Dieva iecelti (Rom. 13:1) un viņiem tiek piešķirts baznīcas galvas statuss (*summus episcopus caput ecclesiae*). Viņiem ir tiesības noteikt reliģijas esamību savā teritorijā (*cuius regio, eius religio*). Valdniekam piemīt arī augstākās likumdošanas tiesības baznīcas lietās (*jus reformandi*), laicīgo un garīgo lietu aizsardzība (*custodia utrisque tabulae*) un pienākums savai valdnieka stāvokli izmantot reliģijas izkopšanai, attīstīšanai un balstīšanai (*praecipus membra ecclesiae*). Pēc 1648. gada Vestāles miera līguma katoļticīgie monarhi pieļāva savās teritorijās arī protestantu draudžu pastāvēšanu, taču neuzņēmas šo organizāciju bīskapu funkcijas. Tās bija autonomas, un attiecībā uz tām sāka darboties baznīcas atdalītības no valsts princips. Attīstoties reliģijas brīvības principam, baznīca, kas līdz tam bija valsts institūcija, atdalījās no valsts un kļuva par patstāvīgu sabiedrību, kurai nav ekonomiska rakstura. (A. Loebers. Lekcijas par ievadu tiesību zinātnē. II d. - R.: L. U. Studentu padomes Mācības līdzekļu apgādāšanas komisija, 1922. - 20. lpp.).

izkristalizēšanos veicinājusi Amerikas atklāšana un visdažādāko tautību un reliģiju pārstāvju masveida ieceļošana šajā kontinentā. Raibais ieceļotāju sastāvs it kā pats par sevi jau pieprasīja "vienotības starta pozīcijas" visdažādākajām reliģijām. Amerika izstrādāja teoriju, ko nosauca par *separation of church and state*, kas nozīmēja, ka reliģija ir ikviena privāta lieta, valsts neiejaucas Baznīcas iekšējās lietās un neatbalsta nevienu Baznīcu.² Amerikāņi šo teoriju bija spiesti ieviest, lai no kolonistiem, kas runāja dažādās valodās un piederēja atšķirīgām reliģijām, izveidotu vienotu nāciju. Valsts veidošanās procesā bija redzams, ka arī jaunajā pasaulē reliģiskās grupas uzsāk to pašu konkurences cīņu, kas vecajā pasaulē tās noveda pie daudziem konfliktiem un kariem. Veidojot federāciju un pieņemot konstitūciju, jaunizveidotās nācijas vadītāji reliģijā skaidri saskatīja draudus vienotības valsts pastāvēšanai. Pavalstīs raižējās par to, ka kāda reliģiska grupa kongresā varētu gūt pārsvaru un Savienotajās Valstīs iedibināt vienas reliģijas diktātu. Tas valsti novestu pie pilsoņu kara un Eiropas vēstures atkārtotās un izslēgtu iespēju radīt vienotu amerikāņu nāciju. Lai novērstu visu pavalstu aizdomas, ASV Kongress 1791. gadā ratificēja konstitucionālo grozījumu, kas liedza pieņemt jebkādas likumus, kas ierobežotu reliģisko apvienību (Baznīcu) izveidošanos, kā arī aizliedza ierobežot reliģijas brīvību, runas brīvību, preses brīvību, pulcēšanās brīvību. No teiktā redzams, ka sākumā bija domāts tikai saistīt Kongresu jeb Federālo varu, nevis pa valstis, kuras kā neatkarīgās valstis pašas bija tiesīgas lemt par savas suverēnās teritorijas iekšējo dzīvi, kā arī par valsts un Baznīcas attiecībām. Inkorporācijas idejas rezultātā sākotnējā ideja radikāli mainījās, un 1868. gada ASV Konstitūcijas XIV labojums aizliegumu, ierobežot reliģijas brīvību, padarīja par saistošu ne tikai Federālajai varai, bet arī Federācijas subjektiem - pavalstīm.³ Līdz ar XIV labojuma ratificēšanu federālistu sākotnējā doma, kas bija ielikta pirmajā konstitucionālajā labojumā, zuda. ASV ir daudz darījusi, lai savus konstitucionālos principus izplatītu pasaulē kā demokrātijas etalonu. Sākotnējā ideja "**valsti neviens nevar ierobežot valsts un baznīcu attiecību jomā**" ir kļuvusi par "**valsts savā teritorijā nav tiesīga nevienu**

Viņa Dievišķā Želastība A. Č. Bbaktivēdanta Svāmī Prabhupāda (starptautiskās Krišnas Apziņas biedrības dibinātājs-ačārja)

baznīcu ierobežot".* Ņemot vērā, ka reliģijas brīvība nevar pastāvēt vienas reliģijas kontrolētā valstī, šīs idejas laika gaitā kļuva par principu **"baznīca ir atdalīta no valsts"** jeb **"ņemot vērā, ka visas reliģijas ir līdztiesīgas, valsts neatbalsta nevienu baznīcu un valsts pārvaldē netiek pieļauta nevienas baznīcas klātbūtne"**.

Baznīcas atdalītība no valsts nozīmē abu minēto institūciju savstarpējās pastāvēšanas atzīšanu. Labi šo jēdzienu raksturo Polijas Konstitūcija, kas nosaka, ka: "attiecības starp Polijas valsti un reliģiskajām organizācijām tiek bāzētas uz šo organizāciju autonomijas atzīšanas principiem un savstarpējās neatkarības, kā arī savstarpējās sadarbības visas cilvēces un kopēja labumu vārdā" (25. panta 3- daļa).

Latvijas Satversmes 99. pantā baznīcas un valsts nošķiršanas princips ir izteikts vienkārši un lakoniski: "Baznīca ir atdalīta no valsts." To varētu izteikt arī šādi: "Baznīcas vara ir atdalīta no valsts varas", jo, ja valsts jēdziens sastāv no teritorijas, iedzīvotājiem un varas, tad, protams, nebūtu loģiski interpretēt šo *aldalitbu* jeb *šķirtību* paplašināti. Iedzīvotāji var būt baznīcas locekļi, un baznīca var darboties valsts teritorijā, un baznīcas garīdzniecībai un amatpersonām piemīt zināma (laulības reģistrācijas gadījumā pat valsts deleģēta) vara. Runa iet tikai un vienīgi par varu plašākā nozīmē. Baznīcas varai funkcionāli ir jābūt atdalītai no valsts varas.

Baznīcas atdalītības no valsts⁴ principa esamību konkrētajā valstī raksturo šādas septiņas pazīmes:

- 1) valsts un tās institūcijas nav tiesīgas kontrolēt savu pilsoņu attieksmi pret reliģiju un neuzskaita (nefiksē) konkrēto pilsoņu reliģisko piederību;**
- 2) valsts neiejaucas reliģisko organizāciju iekšējā darbībā (izņemot gadījumus, kad tiek pārkāpts likums), jo valsts institūcijām ir laicīgs raksturs, bet reliģiskās organizācijas valsts funkcijas var pildīt tikai likumā paredzētajos gadījumos;

* Tas, ka amerikāņi izšķīrās par šādu soli, bija dabisks nācijas saliedēšanas process. Ideja tika absolutizēta un Apvienoto Nāciju Organizācijas un Eiropas Savienības ietvaros atdzima pilnīgi citu ideja. Ja ASV tā radīja ierobežojumus kristietībai (piem., skolās aizliedza izkārt kristīgās ticības baušļus utt.), tad Eiropā ideja pārtapa par valsts suverenitātes ierobežojumu un neadekvātu cilvēktiesību lomas palielināšanos. Ja šāda veida aizliegums "ierobežot baznīcu" būtu saistošs visām pasaules valstīm, tad tas būtu stabils sabiedriskās saskaņas pamats. Tomēr apstākļos, kad pasaule kļuvi integrētāka un pastāv valstu grupas, kas ne tikai ierobežo baznīcas darbību, bet pieļauj tikai vienas reliģijas hegemoniju, tai pašā laikā nekautrējoties atbalstīt šīs reliģijas izplatību Rietumos, kas pati sevi ir ierobežojusi ar humānisma ideāliem, tas ir bīstami. Manuprāt, bīstami tāpēc, ka šāda veidā ir radīts labs pamats nākamajai islama un Rietumu pasaules konfrontācijai.

** Valsts pienākums ir nodrošināt, lai neviens neiejauktos indivīda garīgajos jautājumos, t. i., neviens nedrīkst kavēt personas neatņemamās tiesības izvēlēties sev pieņemamu reliģiju vai neatzīt nevienu reliģiju, mainīt reliģisko piederību vai pārstāt ticēt. Valsts nevar izvirzīt obligātu prasību, lai cilvēks atklātu savu ticību vai nostāju reliģiskajos jautājumos. No otras puses, valstij jānodrošina, ka ticīgais vai neticīgais, viena vai kopā ar citiem, izmanto konstitūcijā garantēto domas, apziņas un reliģijas brīvību tādā veidā, ka nepārkāpj citu cilvēku tiesības vai brīvības.

- 3) valsts nesniedz materiālu un finansiālu atbalstu reliģisko organizāciju mācības izplatībai un aparāta uzturēšanai;
- 4) reliģiskās organizācijas nepilda valsts vai pašvaldības funkcijas;
- 5) valsts nepieļauj reliģisko organizāciju līdzdalību valsts pārvaldē, izņemot dalību sabiedriskās padomēs kultūras un sociālajā jomā;
- 6) valsts aizsargā reliģisko organizāciju likumīgo darbību un neiejaucas tās iekšējā darbībā, ar ko jāsaprot, ka valsts ļauj baznīcai brīvi veidoties un darboties atbilstoši tās iekšējai hierarhijai un institucionālajai struktūrai, kā arī atbilstoši savai iekšējai kārtībai;¹
- 7) reliģiskās organizācijas nevar piedalīties politisko organizāciju (partiju) darbībā un izrādīt tām materiālo vai citu palīdzību.*

Baznīca valstī ir dzīvs un darbīgs institūts, kas institucionāli gan ir nošķirts no valsts pārvaldes, taču līdzdarbojas un ir neatdalāms no konkrētās valsts problēmām un negācijām. Ideja par baznīcas nošķiršanu no valsts nekad nav bijusi domāta kā reliģijas nodalīšana no sabiedrības vai pilnīga baznīcas izslēgšana no sabiedriskās dzīves. Tas nav iespējams demokrātiskā valstī, jo viens no pilsoniskās sabiedrības struktūras elementiem ir arī reliģija un reliģiskas apvienības.

* Piemēram, uzstājoties 2000. g. 19. novembrī Latvijas Radio 1 programmā Luterāņu arhibīskaps J. Vanags neaģitēja klausītājus par konkrētām partijām, bet atsevišķām partijām izteica nosodījumu.

¹ Satversmes Sapulces Stenogrammas 18. burtnīca. - Latvijas Satversmes Sapulces izdevums, 1922. - 2843-lpp.

² *Tauriņš K.* The Ungodly Task of Registering a Religion // The Baltic Times. - 1997. - September 11-17; Par Latvijas reliģiskās dzīves stratēģiju /7 Latvijas Vēstnesis. - 1997. - 29. marts.

³ *Couser R. B.* Ministry and the American Legal System. - USA: Fortress Press Minneapolis, 1987.-P.34.-35.

⁴ *Balodis R.* Valsts un Baznīcas attiecības: teorija un Latvijas valsts pieredze (promocijas darba kopsavilkums). Reliģijas Brīvības Asociācija un Latvijas Universitātes Juridiskās Fakultātes Valststiesību zinātņu katedra. - R.: Mantojums, 2001. - 18.lpp.

⁵ *Пчелингов А. В.* Свобода совести и злоупотребление свободой массовой информации. - М.: Институт религии и права, 1998. - С. 10.

4 . 4 . Konstitucionāla principa *baznīca ir atdalīta no valsts ieviešanas problēmas Latvijā*

Starp labu un ļaunu nav nepārejamu bezdibeņu. To Sokrāts zina. bet viņi nezina, kur ir tāds labums, kurs nekad nekļūtu par ļaunumu, un kur ir tāds ļaunums, kurā nebūtu nekā laba.

Kratēts

Galvenais valsts uzdevums ir sargāt savu pilsoņu iedzimtās, dabiskās tiesības un nodrošināt, lai šīs tiesības tiktu īstenotas saskaņā ar noteiktu kārtību. Katrā valstī galvenais tiesību pamatdokuments, uz kura balstās visa valsts noteiktā kārtība, ir konstitūcija. Tieši tur radusies un praktiski īstenota doma iekļaut valsts un baznīcas atdalītības principu valsts konstitūcijā.

Konstitūcijā visaugstākajā līmenī nostiprināti galvenie valsts politiskās filozofijas pamati jeb "uzvedības noteikumi" valstī, arī valsts un Baznīcas attiecību būtība un pamatprincipi. Konstitūcijas pastāvēšana un tās pozitīvā regulējošā ietekme ir nesaraucjami saistīta ar valsts sociālo un politisko stāvokli valstī vai izmaiņām sabiedrībā.¹

Latvijas valsts iekārtas Konstitūciju, ko nosauca par Satversmi, pieņēma 1922. gadā. Mūsdienā Latvijas lielākais administratīvo tiesību speciālists profesors I. Bišers² uzskata, ka tas, ka Satversmē nebija iekļauta nodaļa par cilvēka un pilsoņa tiesībām, kuru dabiska sastāvdaļa ir arī jautājums par reliģijas brīvību un baznīcas atdalītību no valsts, bija būtisks Satversmes trūkums, kas tagad ir veiksmīgi labots. Es izteiktos vēl skaidrāk: apstākļos, kad Latvija ir atguvusi neatkarību un tai pastāv izvēle būt vienai vai būt Rietumu pasaules daļai (Eiropas Savienība), Latvijai ir jāpieņem tā prakse, kas pastāv Rietumos. Savukārt Rietumos valsts un baznīcas atdalītība, kā arī reliģijas brīvība, ir dabiska un pašsaprotama lieta. Protams, Latvijas valstij ir tiesības uz izvēli, kāda būs šī atdalītība. Galu galā tā var būt strikta, tā var balstīties uz kooperāciju u. tml. Šis jautājums ir politiķu un juristu teorētisku ziņā.

1922. gadā vislielākās diskusijas izcēlās par Satversmes komisijas piedāvāto Satversmes 110. panta projektu: *Baznīca ir šķirta no valsts. Valsts baznīca Latvijā nepastāv.* Pēc ilgām diskusijām Latvijas Republikas Satversmes 2. daļas 110. pants otrajā lasījumā tomēr tika pieņemts bez labojumiem, 76 deputātiem balsojot *par*, diviem - *pret* un 35 - *atturoties*. Tomēr trešajā lasījumā projekts netika pieņemts.* Ja Latvija tolaik būtu iekļāvusi šo sadaļu savā Satversmē, tad mēs varētu lepoties, ka Latvija pirms Otrā pasaules kara bijusi viena no progresīvākajām valstīm, jo jau tolaik iekļāvusi savā konstitūcijā cilvēktiesības.

* Otrajā lasījumā tautas vēlētie Satversmes deputāti vienbalsīgi, ar dažiem iebildumiem par fonulējumu, atbalstīja Satversmes projekta 109. pantu: "Visiem pilsoņiem Latvijā ir pilna apziņas, ticības un kulta brīvība. Valsts aizsargā kulta izteiksmes brīvību, cik tālu šī izteiksme nerunā pretim pastāvošiem likumiem par sabiedrības mieru un kārtību."

Par pirmās Latvijas Republikas valsts un baznīcas attiecību pieredzi (1918-1940. g.) jāsaka, ka godam pastāvēja konfesiju paritātes (vienlīdzības) princips, kas izpaudās vienādās tiesībās un iespējās propagandēt savu ticību. Neviena konfesija valstī nebija formāli atzīta par valdošo konfesiju.³ Iepriekšminētais modelis bija ļoti tuvs Vācijas pašreizējam kooperatoru modelim.

Lai gūtu pilnīgu priekšstatu, kā Latvijā pēc neatkarības atjaunošanas noritēja valsts un Baznīcas nošķiršanas process,* nepieciešams aplūkot arī pirmo atjaunotās valsts likumu "Par reliģiskajām organizācijām",** kas tika pieņemts 1990. gada 11. septembrī. Šā likuma 2. pantā "Valsts un reliģisko organizāciju attiecību pamati" bija teikts, ka *Latvijas Republikā valsts institūtiem un iestādēm ir laicīgs raksturs. Reliģiskās organizācijas neveic valsts un tās institūciju funkcijas, izņemot gadījumus, kas paredzēti likumos par laulību un ģimeni.**** Minētā likuma 2. pantā bija iekļauts princips, ka valsts nepiešķir privilēģijas nevienai reliģijai vai konfesijai. Vēlākos tiesību aktos šī doma vairs neparādās, kas liecina par Latvijas Republikas virzību uz Vācijas kooperācijas modeli.

Pēc neatkarības atgūšanas ceļš līdz Baznīcas formālai konstitucionālai nošķiršanai no valsts nebija viegls. Valsts un baznīcas nošķirtības princips sākotnēji tika iekļauts 1992. gada konstitucionālajā likumā "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi", pēc tam "Reliģisko organizāciju likumā" (1995. g.) un visbeidzot, 1998. gadā, Latvijā konstitucionāli tika pasludināts, ka valsts ir atdalīta no Baznīcas. SaVNē-šm.es s>s). pat\Xs>, \vas> p^sV^dvcva. ^eY^,\y&s b\-\Y\, vvet&aakvis TAOSA.WA., ka "ikvienam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību. Baznīca ir atdalīta no valsts".

Runājot par segregācijas principa ieviešanas gaitu, jāsaka, ka jau gatavojoties 7. Saeimas vēlēšanām, parādījās mēģinājumi šo procesu politizēt. 1997. gada decembrī ap to jau uzvirvoja politiskas kaislības. Saeimas frakcijas "Latvijai" priekšsēdētāja biedrs K. Čerāns 11. decembrī izsūtīja katoļu, luterāņu, pareizticīgo un baptistu konfesiju vadītājiem vēstuli ar atkārtotu priekšlikumu noteikt "Reliģisko organizāciju likumā" tradicionālo konfesiju statusu vairākām Latvijas kristīgām konfesijām, kā arī ebreju nacionālai reliģijai - jūdaismam. K. Čerāns šajā vēstulē lūdza konfesiju atbalstu jautājumā par tradicionālītātes noteikšanu, un vienlaikus - novērtēt Satversmes projekta 99- panta pēdējā teikumā iekļautā principa "Baznīca ir šķirta no valsts" lietderību.

* Atcerēsimies, ka PSRS baznīca bija atdalīta no valsts. Praksē tā nebija nošķiršana, bet reliģijas diskriminācija un apspiešana.

** 1990. gadā reizē ar likuma "Par reliģiskajām organizācijām" pieņemšanu Latvijas Republikas Augstākā Padome par spēku zaudējušu atzina LPSR AP Prezidija 1976. gada 28. oktobra dekrētu "Par Nolikuma par reliģiskajām apvienībām Latvijas Padomju Sociālistiskajā Republikā" apstiprināšanu (Latvijas PSR AP un Valdības Ziņotājs. - 1976. - nr. 44.).

*** Parlamentārieši jau 1990. gada likumā, iekļaujot šo atrunu, acīmredzami gatavojās Civillikuma atjaunošanai, kurā laulības reģistrācijas funkcijas veikšana būtu paredzēta noteiktam konfesiju lokam.

2000. gada 17. novembris. Latvijas Republikas Prezidenta pils. Latvijas prezidente Vaira Vīķe-Freiberga Rīgas un visas Latvijas virsrabinam Natanam Barkānam pasniedz Augstāko Latvijas atbalvojumu Trīszvaigžņu ordeni

Baznīcu vadītāji bija pietiekami saprātīgi un "neuzķērās uz šīs veikli izliktās ēsmas" un šos jautājumus kopā nesaistīja, paziņojot, ka *tradicionālītātsprincipa* ieviešanu uzskata par svarīgu, bet *šķirtībai* neveltīja gandrīz nekādu uzmanību, pieļaujot domu, ka šāds Satversmes labojums demokrātiskā valstī ir pat likumsakarīgs.' Vienīgi Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps J. Vanags sarīkojumā par godu neatkarības svinībām 1998. gada 18. novembrī "Priekšlasījumi. Latvija: Baznīca un valsts" atzina par normālu, ja Baznīca ir šķirta no valsts, jo pat vārdu salikums "valsts un baznīca" gandrīz katram kristietim asociējoties ar konfliktu, jo reliģiskas kopienas mērķis ir mūžīgas un nezūdīgas vērtības, bet valsts mērķis ir sekulārs un tāpēc konjunktūrisks.

Jāpiebilst, ka luterāņu viedokli dziļāk paskaidro latviešu luterāņu teologs J. Rubenis. Runājot par valsts šķirtības principu no Baznīcas, viņš uzskata par pieļaujamu - *kamēr valsts iejaucas Baznīcas lietās, tikmēr Baznīcai ir tiesības iejaukties valsts lietās*. Tātad J. Vanaga teikto par konfrontāciju var saprast kā mūžīgu cīņu starp abām institūcijām, neskatoties uz likuma normām.⁵

1998. gada rudenī, apspriežot Satversmes grozījumus, jautājums par baznīcas šķirtību no valsts tika saistīts ar *iradicionālītātes* jautājumu. Saeimas deputāti diskutēja par to, vai valsti jāšķir no baznīcas, vai nē.⁶ Deputāts M. Lujāns šo disputu,

divus mēnešus pirms 7. Saeimas vēlēšanām, nosauca par spēlēšanos ar reliģisko vēlēšanu jūtām jeb "balsu zvejošanu" priekšvēlēšanu kampaņas laikā. Saeimas deputāts K. Leiškalns ("Latvijas Ceļš"), oponējot domai pret tradicionālo konfesiju statusa noteikšanu, par argumentu minēja, ka nākotnē tāds statuss būtu pretrunā ar principu "valsts ir šķirta no baznīcas". Tam gan nevar piekrist, jo viss ir atkarīgs no tradicionalitātes kā juridiska jēdziena satura.

Baznīcas atdalīšanas jeb šķiršanas no valsts būtību ir formulējuši 6. Saeimas deputāti - juristi (I. Bišers un J. Kaksītis), kuru viedoklis saskan arī ar pasaules praksi - **baznīca no valsts jāšķir ne tik daudz valsts, cik pašas baznīcas dēļ, jo tas palīdz baznīcai izvairīties no valsts uzmācīgās ietekmes**. Minētā principa neiekļaušana Satversmē pārvērstu Baznīcu par valsts institūciju arī visām no tā izrietošajām nelabvēlīgajām sekām. Deputāti, kas bija baznīcas šķiršanas oponenti (J. Mauliņš un K. Čerāns). Saeimai pamatoti norādīja, ka pēc konstitucionālā principa ieviešanas būs jāizdara grozījumi likumos, kas atļauj Baznīcai veikt valsts funkcijas, piemēram, laulāšanas funkciju. Tas tomēr ir juridiska rakstura jautājums un nevar būt pretarguments segregācijas idejai, jo problēma ir deleģēšanā jeb pilnvarojumā. Ja skatās no **striktās atdalīšanas** piekritēju viedokļa, tad valsts vispār nav tiesīga Baznīcai deleģēt nekādas funkcijas. Personīgi es sliecos domāt, ka, ja valsts vienojas ar baznīcu, tad vienošanās ir jāuzskata par konstitucionālu pamatu izņēmumam.*

Vērtējot situāciju valsts un Baznīcas attiecību jomā 2001. gadā no konstitucionālās normas ievērošanas aspekta, jāatzīst, ka situācija nav tiesiski pareiza un ir nepieciešami grozījumi likumos, kā arī nepieciešams noslēgt līgumus ar Baznīcām.**

"Reliģisko organizāciju likuma" 7. panta 3- daļā ir iekļauta diskriminatīva norma: "Vienas konfesijas draudzes var izveidot valstī tikai vienu reliģisko savienību (baznīcu)". Tas ierobežo vairāk kā vienas savienības veidošanos vienā konfesijā (piemēram, luterāņiem var būt tikai viena savienība). Ja pastāvošās tiesību normas par draudzes reģistrāciju ir cilvēktiesību principiem atbilstošas, tad saskaņā ar "Reliģisko organizāciju likuma" nosacījumiem desmit pilngadīgi vienas konfesionālās pārliecības indivīdi, kuri likumīgi atrodas Latvijā, var dibināt reliģisku organizāciju ar nosacījumu, ka viņi noteiktā kārtībā sagatavo un iesniedz attiecīgā valsts iestādē visus likumā prasītos reģistrācijas dokumentus. Izvērtējot reliģiskās savienības (baznīcas) reģistrācijas nosacījumus, ir redzama valsts pārspilētā un reliģijas

* Sorosa fonda 1999./2000.gadā sarīkotajā cilvēktiesību liesas inscenējumā, kas notika Latvijas Universitātes Juridiskajā Fakultātē, viens no trim kāzusiēm, kas lika uzdots studentu komandām, bija jautājums par to, vai Civillikumā noteiktais laulību reģistrācijas institūts ir vai nav pretrunā ar Satversmes konstitucionālo normu par baznīcas atdalīšanu no valsts. Mans uzskats toreiz un tagad ir nemainīgs, - ja nav līguma, ar kuru valsts vienojas ar baznīcu par šo funkciju deleģēšanu, tas ir pretrunā ar Satversmi. Ja valsts ar attiecīgo baznīcu noslēdz vienošanos par šādas funkcijas izpildi, paredzot arī samaksu un atrunājot atbildību, tad viss ir kārtībā. Jāpiebilst, ka ideālā variantā Satversmes 99. pantu varetu papildināt ar teikumu: "Valsts un baznīcas, lai regulētu savas attiecības, var noslēgt līgumus".

** Par to grāmatā tiks runāts atsevišķi, aplūkojot līgumus starp valsti un baznīcu.

brīvībai neatbilstošā interese par reģistrācijas procesu. Baznīcu var reģistrēt, ja apvienojas desmit (vai vairāk) vienas konfesijas draudzes un pirms tam attiecīgajā konfesijā nav jau reģistrētas baznīcas. Šāds valsts noteikts ierobežojums ne ar ko nav motivēts. Ierobežojums varētu būt motivēts tikai ar draudiem sabiedriskai kārtībai, valsts drošībai vai pilsoņu veselībai. Minētās tiesību normas vēsturiskā interpretācija liecina, ka norma tika radīta, lai ierobežotu Baznīcu Šķelšanos un sektantisku grupu veidošanos. Šis apvienošanās brīvības ierobežojums ir jāatceļ, jo 1995. gadā, kad pieņēma "Reliģisko organizāciju likumu", tā mērķis bija novērst reliģisko konfesiju šķelšanos sakarā ar 1940. gadā denacionalizēto īpašumu atgūšanu.

Interesanti, ka šādu viedokli atbalsta arī Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūra,⁷ kas, izskatot nebeidzamos Latvijas vecticībnieku iekškonfesionālos strīdus, nonāca pie slēdziena, ka pie vēsturiski izveidojušās situācijas, kad vecticībniekiem nav baznīcas hierarhijas un draudzes var pastāvēt arī autonomi, likumā vecticībnieku draudzēm būtu jādod tiesības izveidot ne tikai vienu reliģisku savienību, bet arī vairākas, protams, atkarībā no draudžu izteiktās vēlmes apvienoties savienībās. Bijušais ģenerālprokurors J. Skrastiņš piezīmē,⁸ ka tas nebūtu pieļaujams attiecībā uz tradicionālām konfesijām, piemēram, pareizticīgajiem vai katoļiem, kur vēsturiski ir izveidojusies baznīcas hierarhija, un tas varētu radīt šķelšanās iespējas. J. Skrastiņš uzskata, ka jautājums, vai reliģiskās organizācijas ir tiesīgas izveidot vienu vai vairākus reliģiskās savienības (baznīcas), ir jāsaista ar šo konfesiju kanoniskajiem noteikumiem.

Par 1995. gada "Reliģisko organizāciju likuma" diskriminatīvajiem aspektiem ir pausti atšķirīgi viedokļi. Aplūkosim dažus no tiem.

Valsts Cilvēktiesību biroja direktors O. Brūvers 2000. gada 1. februāra atzinumā nr. 1-14-1/18 "Par grozījumiem "Reliģisko organizāciju likumā"" pauž viedokli, ka principa atcelšanas rezultātā "netiks apdraudēts neviens no tiesību ierobežošanas kritērijiem (sabiedriskā drošība, kārtība utt.) un personām būs iespēja maksimālāk baudīt reliģijas brīvību." Teoloģijas zinātņu doktors O. Brūvers pamatoti norāda, ka "aizliegums jaunajām draudzēm dibināt reliģiskas savienības pārkāpj personu nediskriminācijas un samērīguma principus, nepamatoti liedzot indivīdiem īstenot tiesības uz reliģijas brīvību." Viņš piedāvā izslēgt "Reliģisko organizāciju likuma" normu (7. panta 2. daļas otro teikumu), kas nepamatoti liedz jaunajām reliģiskajām organizācijām tiesības veidot reliģiskās savienības (baznīcas). Tāpat par diskriminatīvu O. Brūvers uzskata arī "Reliģisko organizāciju likuma" normu (7. panta 4. daļu), kas uzliek jaunajām reliģiskajām organizācijām pienākumu ik gadu pārreģistrēties, jo "ir jāievēro proporcionālītātes principi, respektīvi labumam, ko valsts un sabiedrība iegūst ar personas tiesību ierobežošanu, jābūt lielākam nekā zaudējumam, ko personai rada šie tiesību un interešu ierobežojumi". Valstij ir jāveic uzraudzība pār jaunajām reliģiskajām organizācijām Latvijā jeb to pārreģistrācija, tomēr likumā noteiktie desmit gadi (pārreģistrācijas termiņš) pārkāpj samērīguma principu, un tāpēc ir jāpārskata.

Latvijas Republikas Valsts Bērnu tiesību aizsardzības centra direktore I. Ielīte⁹ atzīst, ka, analizējot bērnu tiesību aizsardzības pārkāpumus un pildot tiešos darba

pienākumus, bieži var saskarties ar situāciju, kad jauno reliģisko organizāciju pārstāvji savā mācībā liedz personām pildīt savas sociālās lomas (māte, tēvs, pedagogs, skolēns u. tml.). Tāpēc Valsts Bērnu tiesību aizsardzības centra direktore piekrīt jauno reliģisko kustību pārrēģistrācijas principam, tiesa gan piebilstot, ka izvērtējams būtu termiņš un to subjektu loks uz kuriem pārrēģistrācija attiecas. Tādam viedoklim var pievienoties, jo nav pareizi, ka musulmaņiem un budistiem ir jāpārrēģistrējas gluži tāpat kā "Jehovas lieciniekiem".

Rīgas Domes Bērnu tiesību aizsardzības centrs neiebilst principa "vienā konfesijā viena Baznīca" atcelšanai, tomēr par jauno reliģisko kustību pārrēģistrācijas jautājumu pauž uzskatu, ka centra "ikdienas pieredze saistībā ar jaunajām reliģiskajām kustībām ir negatīva".¹⁰

Latvijas Universitātes Filozofijas un Socioloģijas institūta akadēmiskā reliģisko studiju centra speciāliste filozofijas doktore S. Krūmiņa-Koņkova uzskata, ka Latvijas likumdošana tradicionāli izmanto ļoti šauru jēdziena "konfesija" definīciju. Princips "vienā konfesijā tikai viena savienība (baznīca)" likumā definēts, neņemot vērā reliģisko procesu dinamiku, un ir novecojis. Pie kam tas ir pretrunā ar Satversmē noteikto reliģijas brīvības principa izpratni. Runājot par pārrēģistrāciju, speciāliste atzīmē, ka vairāki ārvalstu eksperti reliģiskās brīvības jautājumos tieši šajā aspektā Latvijā saskata reliģiskās brīvības ierobežojumu un, uzsākot sarunas par iestāšanos Eiropas savienībā, šai jautājumā varētu rasties diskutablas problēmas.

Principa "vienā konfesijā var tikt reģistrēta viena baznīca" atcelšanas nepieciešamību ir atbalstījuši arī Latvijas tiesībzinātnieki, akceptējot manu doktora disertāciju.¹² Nav šaubu, ka ierobežojums neatbilst reliģijas brīvības principam un ir pretrunā ar LR Satversmi. Jāatzīst, ka likumdevēju vēlamais mērķis - pasargāt konfesijas no šķelšanās, nav sasniegts. Latvijas lielāko konfesiju iebildumus par interešu aizsardzību var novērst, ja Saeima pieņem specifiskus likumus par lielākajām vai problemātiskajām baznīcām. Kā jau iepriekš minēts, tas novērstu arī pašreizējo stāvokli ar laulību reģistrāciju, kad konfesiju amatpersonas (garīdznieki) faktiski pilda valsts ierēdņu funkcijas, taču atdalītības apstākļos, ja nav atsevišķas vienošanās starp valsti un baznīcu, tas ir absurds. Līdzīga situācija ir arī ar citiem baznīcām svarīgiem jautājumiem, piemēram, reliģiski - publisku ceremoniju rīkošanu, reliģiskām brīvdienām (piemēram, jūdaistu sabats) un citiem jautājumiem.

Nereti praksē var sastapties ar problēmām, kas vairāk gan ir saistītas ar pašvaldības un atsevišķu valsts amatpersonu nekompetenci, nevis ar nolūku kādu diskriminēt. Pretēji Satversmē deklarētajam baznīcas atdalītības principam, ir gadījumi, kad pašvaldība likumīgi reģistrētai reliģiskai organizācijai publiska pasākuma rīkošanai liek vērsties pie citas (tradicionālas) reliģiskas organizācijas vadības, lai no pēdējās saņemtu atļauju rīkot pasākumu. Izskatīsim dažus piemērus.

2000. gada 21. martā Rīgas vasarsvētku draudze "Patiesības Vārds" vērsās Rīgas Domē ar lūgumu atļaut 6. un 7. jūnijā Mežaparkā rīkot evaņģelizācijas pasākumu, kurā piedalītos ASV sludinātājs Bennijs Hinns.¹³ Domes izpilddirekcija izskatīja lūgumu un savā atbildes vēstulē draudzi informēja, ka "lēmuma pieņemšana šajā

jautājumā tiek atlikta līdz tradicionālo konfesiju viedokļa uzzināšanai minētajā jautājumā". Papildus, Dome no draudzes pieprasīja iesniegt "rakstisku atzinumu no tradicionālo konfesiju pārstāvju puses par šāda pasākuma rīkošanu jautājuma atkārtotai izskatīšanai Kultūras, mākslas un reliģijas lietu komitejas sēdē".¹⁴ Domes nostāja bija neizprotama, jo A/S Mežaparka vadība jau bija piekritusi draudzes lūgumam, atzīstot, ka pasākums nenodarīs kaitējumu sabiedrībai.¹¹

Neizpratnē draudze vērsās Tieslietu ministrijā (kas tolaik bija atbildīga par valsts un baznīcas attiecībām), lai saņemtu paskaidrojumu, vai pašvaldības vadītājs var atteikt reliģiskai organizācijai rīkot publisku pasākumu, vadoties no citu reliģisku organizāciju viedokļa.¹⁶ Gadījums bija vēl nebijis, jo pašvaldība reliģiskai organizācijai bez jebkāda pamata bija atteikusi publiska pasākuma rīkošanu, nonākot pretrunā ar LR Satversmi. Izvērtējot minēto gadījumu, Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktors R. Balodis informēja Rīgas Domi, ka pašvaldības nostāja šajā gadījumā ir pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmes 99. pantā deklarēto valsts un baznīcas šķirtības principu un norādīja, ka saskaņā ar Satversmes 116. pantu reliģijas brīvības ierobežošana Latvijā var notikt tikai likumā paredzētajos gadījumos, cik tas ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.¹⁷ Rīgas Dome izskatīja Tieslietu ministrijas viedokli un atļāva draudzei Mežaparkā rīkot publisko dievkalpojumu. Pasākums noritēja bez starpgadījumiem, neraugoties uz to, ka tajā piedalījās gandrīz 30 000 cilvēku.

Cits gadījums, kas arī notika 2000. gadā, bija saistīts ar Rīgas evaņģēliskās ticības kristiešu draudzes "Jaunā Paaudze" rīkoto pasākumu "Jēzus Kristus maršs" un koncertu Vērmaņdārzā. Arī šajā gadījumā Rīgas Dome aizliedza draudzei rīkot pasākumu, un draudze vērsās pēc palīdzības Tieslietu ministrijā. Jautājumu 2000. gada 7. aprīlī izskatīja Tieslietu ministrijas Jauno reliģisko kustību pētīšanas konsultatīvās padomes sēdē. Padome nolēma atbalstīt pašvaldības lēmumu un neļaut reliģiskajai organizācijai rīkot svētku gājienu Rīgas pilsētā, jo šajā laikā notika attiecīgo ceļu remontdarbi, un gājiens varētu traucēt, remontdarbu veikšanai. Rezultātā Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktors R. Balodis atzina par likumīgu to pilsētas izpildītāja A. Grīnberga atteikuma¹⁸ daļu, kas liedza rīkot pasākumu "Jēzus Kristus maršs", jo tas tika balstīts uz raizēm par veicamo ceļu remontdarbu traucēšanu pilsētā. Pašvaldības liegumu koncerta rīkošanai Vērmaņdārzā amatpersona apšaubīja, jo tas balstījās uz motivāciju, ka iepriekšminētā dārza teritorija ir sabiedriska vieta. Interesanti, ka arī šoreiz draudze, pirms lūdza pašvaldības atļauju rīkot pasākumu, jautājumu bija saskaņojusi ar SIA "Raimonda Paula muzikālā centra "Vernisāža"" atbildīgajiem par teritoriju.

Latvijā kā demokrātiskā valstī liegt reliģisko pasākumu rīkošanu (t. i., nedot atļauju šāda pasākuma noturēšanai) drīkst vienīgi tādā gadījumā, ja tajos tiek pārkāpta sabiedriskā kārtība, drošība, tie izraisa citu personu veselības apdraudējumu vai citādi ir saistīti ar pilsoņu tiesību aizskaršanu. Pēc departamenta ziņām šajos pasākumos nekas netika apdraudēts.

Līdzīgā atteikumā, ko 1997. gadā bija pieņēmusi Valkas rajona Smiltenes pilsētas Dome (religiskajai organizācijai "Jaunā Paaudze" tika atteikts pilsētas teritorijā rīkot koncertu), atteikuma pamats bija iedzīvotāju rakstiskas sūdzības par organizācijas darbību. Rīgas Domes atteikums "Jaunajai Paaudzei", rīkot koncertu Vērmaņdārzā, balstījās tikai uz pašvaldības subjektīvo nevēlēšanos pieļaut savā teritorijā reliģiska rakstura pasākumu. Tas bija pretrunā ar vispārpieņemtiem cilvēktiesību pamatprincipiem, jo reliģijas brīvība nav iedomājama bez apvienošanās jeb biedrošanās tiesībām, kā arī publiskas uzskatu paušanas. Latvijas Republikas Satversmes 99. pants deklarē Latvijas valstī reliģijas brīvību, 102. pants - apvienošanās brīvību, bet 100. pants - tiesības savus uzskatus paust publiski. Saskaņā ar Satversmes 116. pantu, ierobežot reliģijas, kā arī pulcēšanās brīvību, var tikai likumā paredzētajos gadījumos, cik tas nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments lūdza Rīgas pilsētas izpilddirekciju turpmāk uzmanīgāk izvērtēt reliģisko organizāciju iesniegumus publisko pasākumu rīkošanai, jo ierobežot reliģijas brīvību var, bet tikai atbilstoši Latvijas Republikas un starptautiskajām tiesību normām. Vēstulē tika norādīts, ka saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 99- pantu Latvijā ir deklarēta reliģijas brīvība ikvienam, t. sk. arī reliģiskās organizācijas "Jaunā Paaudze" locekļiem.*

* Lai gan nav attaisnojama, tomēr ir saprotama pašvaldības negatīvā attieksme pret konkrēto reliģisko organizāciju, jo tā savulaik izpelnījās masu informācijas līdzekļu kritiku. "Jaunās Paaudzes" draudzes saskaņā ar spēkā esošā "Reliģisko organizāciju likuma" normām nevar reģistrēt savienību (baznīcu), tomēr praktiski tās darbojas vienoti un organizēti pastora Alekseja Ļedjajeva vadībā. Šai reliģiskajai organizācijai, kas piekopj masveida glossolijas seansus, 1993- gadā Tieslietu ministrija pārmeta agresīvu pretvalstisku noskaņojumu. TM Reliģijas nodaļas vadītājs Antons Seiksts 1993. gada 9- decembra ziņojumā nr. 17-10/189 "Par sabiedriskās organizācijas "Kristīgā centra "Jaunā Paaudze"" Bībeles skolu" konstatēja, ka "pēc Reliģijas nodaļas rīcībā esošas informācijas draudžu "Jaunā Paaudze", kas ir piecdesmitnieku paveids, locekļi ir pieļāvuši naida celšanu starp cilvēkiem sakarā ar viņu reliģisko pārliecību". A. Seiksts raksta: "Sakarā ar iepriekšminēto TM 1994. gadā lūdza Ģenerālprokuratūru izvērtēt A. Ļedjajeva un tā vadītās organizācijas "Jaunā Paaudze" darbību. Ģenerālprokuratūra pēc pārbaudes secināja, ka "noziedzuma pazīmes vai citāda veida likumpārkāpums sakarā ar "Jaunās Paaudzes" izdoto mācību līdzekli Bībeles skolai šobrīd nav saskatāmas" un brīdināja "Jauno Paaudzi" par pretvalstiski vērstas darbības nepieļaujamību."

Tieslietu ministrijai ir zināmi arī citi gadījumi, kad "Jaunās Paaudzes" draudzes ir pārkāpušas likumus. Tā vairākkārt ir brīdinājusi atsevišķas draudzes par to iespējamo slēgšanu. 2000.gada 7. februārī TM valsts sekretārs A. Maldups brīdināja Daugavpils evaņģēliskās ticības kristiešu draudzi "Jaunā Paaudze" un pieprasīja turpmāk ievērot likuma normas publisku pasākumu organizēšanā. Par reliģisko rituālu, ceremoniju, sapulci un gājienu organizēšanas vai norises kārtības neievērošanu draudzes mācītājs tika saukts pie administratīvās atbildības.

1997. gadā reliģiskā organizācija "Jaunā Paaudze" Siguldas pilsētas centrā (ar pilsētas Domes ziņu) rīkoja pasākumu "Jēzus maršs". Pasākuma laikā sabiedriskās kārtības traucējumi netika konstatēti, taču saskaņā ar departamenta galvenā speciālista R. Cimoškas kunga atzinumu pasākumā tika sludināts, ka Latvijas Republikas Saeimas deputātu un Latvijas Republikas Ministru Kabineta locekļu vidū ir sātanā kulta piekritēji. Pasākumā tika runāts, ka tādu cilvēku vadītu valsts varam būtu nepieciešams nomainīt...

Nodaļas nobeigumā gribu uzsvērt, ka šādi gadījumi ne vienmēr ir saistīti ar valsts un baznīcas nošķirtības principa pārkāpšanu. Tā 1997. gada aprīlī Jelgavas rajona Elejas pagastā "Jaunā Paaudze" organizēja pasākumu "Evaņģēlijs Elejā". Pasākums nolika Elejas teātra telpās, kuras šim nolūkam draudze bija izīrējusi. Uz pasākumu bija uzaicināti visi pagasta iedzīvotāji, jo gandrīz katrs iedzīvotājs savā pastkastītē atrada ielūgumu. Pasākuma laikā notika dažādas reliģiska rakstura darbības: grēku piedošana, atbrīvošana no lāstiem, publiska dievlūgšana, sātana izdzīšana u. tml. Pasākums notika bez pašvaldības atļaujas, par ko Tieslietu ministrija 1997. gada 29. oktobrī draudzi rakstiski brīdināja un pieprasīja ievērot likumus. Šajā un citos gadījumos svarīgi ir izprast, kur valsts amatpersonas rīkojas prettiesiski, pārkāpj savas pilnvaras un ignorē konstitucionālos principus, un kur reliģiskā organizācija pārkāpj likuma normas, kas obligātas visiem.

- ¹ *Meļkisis E.* Konstitucionālisma attīstība Latvijā. // Satversmes reforma Latvija: par un pret. - R., 1995.-7.lpp.
- *Bišers I.* Satversmes reforma /7 Satversmes reforma Latvijā: par un pret. - R., 1995. - 16.lpp.
- ¹ *Balodis V.* Valsts un baznīcas kopība //Jurists. - 1938. - nr.3/4.
- ¹ *Balodis R.* Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 158-165-lpp.
- ⁵ *Rubenis J.* Vai migla klīdis? - R.: Latvijas Evaņģēliski luteriskā Baznīca, 1989. - 93-lpp.
- ⁶ VI Saeimas Rudens sesijas 1998. g. 20. augusta plenārsēdes stenogramma // Latvijas Vēstnesis. - 1998. - nr.234/244 (13304/1305), 25. aug.
- ⁷ Latvijas Republikas Ģenerālprokurora J. Skrastiņa 1999. gada 12. jūnija vēstule nr. 5-7-111-99 Latvijas Republikas Tieslietu ministrijai.
- ⁸ Turpat.
- Latvijas Republikas Valsts Bērnu tiesību aizsardzības centra direktores I. Ielītes 2000. gada 2. februāra vēstule nr. 62 Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam.
- ⁹ Latvijas Republikas Rīgas Domes Bērnu tiesību aizsardzības centra direktora J. Gulbja 2000. gada 3- februāra vēstule nr. 1.5-28 Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam.
- ¹¹ Latvijas Universitātes Filozofijas un Socioloģijas institūta akadēmiskā reliģisko studiju cenu-a pārstāves Dr. philos. Solveigas Krūmiņas-Koņkovas 2000. gada 4. janvāra vēstule Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam.
- ¹² *Balodis R.* Valsts un Baznīcas attiecības: teorija un Latvijas valsts pieredze (promocijas darba kopsavilkums). Reliģijas Brīvības Asociācija un Latvijas Universitātes Juridiskās Fakultātes Valststiesību zinātņu katedra. - R.: Mantojums, 2001. - 18.lpp.
- ¹³ Rīgas vasarsvētku draudzes "Patiesības vārds" bīskapa Nikolaja Gribas 2000. gada 21. marta vēstule nr. 22 Rīgas Domes Rīgas pilsētas izpildītorei Andrim Grīnbergam.
- ¹¹ Rīgas Domes Rīgas pilsētas izpildītorei Andra Grīnberga 2000. gada 14. aprīļa vēstule nr. 4-185/959 Rīgas vasarsvētku draudzei "Patiesības vārds".
- ¹⁵ Bezpeļņas organizācijas akciju sabiedrības MEŽAPARKS prezidenta V. Garozas 2000. gada 12. aprīļa vēstule nr. 1-15/2000/60 Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

- ¹⁶ Rīgas vasarsvētku draudzes "Patiesības vārds" biskapa Nikolaja Gribas 2000. gada 18. aprīļa vēstule nr. 36. Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.
- ¹⁷ Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktora Ringolda Baloža 2000. gada 25. aprīļa vēstule nr. 15-1.1/70 Rīgas Domes Rīgas pilsētas izpildītorei A. Grīnbergam.
- ¹⁸ Rīgas Domes Rīgas pilsētas izpildītorei Andra Grīnberga 2000. gada 6. aprīļa vēstule nr. 4-185/1725 Rīgas evaņģēliskās ticības kristiešu draudzes "Jaunā Paaudze" galvenajam administratoram V. Stacenko.

4.5 - Reliģijas zaimošanas un reliģisko jūtu aizskaršanas tiesiskie aspekti

Reliģiskās pārliecības brīvība ir cilvēka dabisko tiesību, sastāvdaļa. Necienīgi vai rupji aizskart kāda reliģiju nozīmē pārkāpt indivīda cilvēktiesības.

R. Balodis

Latvijas Republikas Satversme aizsargā cilvēka pamattiesības. Valsts Satversmes 99. pants nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību. Šī brīvība garantē iespēju dažādu uzskatu cilvēkiem dzīvot atvērtā, taisnīgā un harmoniskā sabiedrībā. Brīvība ir ne tikai pašpietiekama demokrātijas vērtība, bet arī svarīga garantija, ka atbilstoši tiek ievērotas arī citas Konstitūcijā paredzētās tiesības un brīvības. Reliģija nav vienīgi individuāls, bet sabiedrisks labums, tādēļ tiesību uzdevumos ietilpst to aizsargāt.¹ Sistemātiski skaidrojot Satversmes 99. pantu, jāatzīmē, ka domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvība nav nošķirama no citām Konstitūcijā ietvertajām cilvēktiesībām un brīvībām: tiesībām brīvi paust savu pārliecību, brīvību meklēt, iegūt un izplatīt informāciju un idejas, tiesībām brīvi veidot savienības un asociācijas, tiesībām netikt piespiestam piederēt ne pie vienas savienības vai asociācijas, vecāku tiesībām audzināt bērnus par godīgiem un lojāliem pilsoņiem, tiesībām uz kultūru, zinātnei, pētījumiem un mācībām, kā arī citām no Satversmes izrietošajām tiesībām un brīvībām.

Reliģiskās pārliecības brīvība ir cilvēka tiesības. Aizskart kāda reliģiju nozīmē pārkāpt cilvēktiesības. Valsts tiesiskais pienākums ir aizsargāt indivīda reliģijas brīvību un nepieļaut šo tiesību aizskaršanu. Starp citu, arī atjaunotā 1937. g. Civillikuma 1415. p. reliģijas zaimošānu pielīdzina likumpārkāpumam: "Neatļauta un nepieklājīga darbība, kuras mērķis ir pretējs reliģijai, likumiem vai labiem tukumiem vai kura vērsta uz to, lai apietu likumu, nevar būt par tiesiska darījuma priekšmetu; tāds darījums nav spēkā."

"Reliģisko organizāciju likums" (4. panta 1. punkts) aizliedz tieši vai netieši aizskart iedzīvotāju reliģiskās jūtas. Tātad šo likuma normu daļēji var attiecināt uz reliģijas aizskaršanu jeb zaimošānu. Tajā teikts, ka "par šā noteikuma pārkāpšanu vainīgās personas saucamas pie atbildības likumos noteiktajā kārtībā". Vainīgās personas var sodīt tikai gadījumos, ja ir aizskartas personas reliģiskās jūtas vai celts naids sakarā ar šo personu attieksmi pret reliģiju vai ateismu (Krimināllikums 150. pants) un ir noticis "sabiedriskās drošības, kārtības un personas veselības apdraudējums, veicot reliģiskas darbības" (Krimināllikums 227. pants). No teiktā var secināt, ka iespējamā krimināltiesiskā atbildība var iestāties tikai tad, ja ir aizskartas atsevišķas personas reliģiskās jūtas. Šeit nav runa par reliģiju, bet par *personas reliģiskajām jūtām*,.

Tāpat nav pieļaujams, ka tiktu apvainotas baznīcas (reliģiskas savienības) kā juridiskas personas reliģiskās jūtas. Uzskatu, ka nav pareizi, ja indivīda reliģiskā pārliecība tiek pakārtota baznīcas reliģiskajām jūtām. Indivīda reliģiskā pārliecība

rodas no baznīcas. Ja valsts atzīst baznīcas kā juridiskas personas reliģijas brīvību, tad tai ir jāatzīst arī baznīcas reliģijas brīvības ierobežošana un reliģisko jūtu aizskaršana. Jāapzinās, ka reliģijas zaimošana ir cieši saistīta ar reliģijas brīvības principu kā konstitucionālo tiesību neatņemamu sastāvdaļu. Ar to brīdī, kad reliģijas brīvība iegūst konstitucionāla principa juridisko statusu, tiesiskās aizsardzības normatīvais regulējums reliģijas zaimošanai pamazām iegūst jaunu saturu. Līdz Pirmajam pasaules karam Eiropā valsts tradicionāli aizsargāja vienu valstī dominējošo reliģiju (parasti katoļu vai pareizticīgo), nodrošinot šai reliģijai tiesisko aizsardzību. Ar laiku, pēc reliģijas brīvības *konstitucionalizēšanās*, šis mehānisms kļūst par visu reliģiju dabiskām tiesībām. Mūsdienās ikviena reliģiska organizācija var apelēt pie reliģijas brīvības kā konstitucionālas vērtības tiesiskās aizsardzības gadījumos, ja ir noticis šīs organizācijas praktizētās reliģijas zaimošanas fakts. Demokrātiskā, tiesiskā, liberālā valsts un sabiedrības iekārtā vispārējās cilvēktiesību teorijas un iestāžu un tiesu prakses uzdevums ir cilvēktiesības formēt tā, lai ar vismazākajiem ierobežojumiem saglabātu pēc iespējas lielāku indivīda brīvību un lai vienlaikus novērstu indivīda cilvēktiesību sadursmes ar sabiedrības kopējām interesēm un citu indivīdu cilvēktiesības.² Domas, apziņas un reliģijas brīvība kļūst par likumdošanas normu subjektu tikai tādā mērā, kādā indivīds pauž savas domas vai reliģiju darbībā. Tā nekādā ziņā nevar tikt ierobežota, tomēr personām, realizējot savas tiesības un brīvības, ir jāievēro Satversme un nedrīkst aizskart citu cilvēku tiesības un brīvības.

Krimināllikumā un "Reliģisko organizāciju likumā" ir runa par reliģisko jūtu aizskaršanu. Likuma "Par presi un citiem sabiedrības informācijas līdzekļiem" 7. pantā ir noteikts aizliegums Latvijā publicēt un pārraidīt informāciju, kas propagandē reliģisko neiecietību. Tāpat Latvijā ir aizliegta reklāma, kurā tiek izmantoti reliģiskās jūtas aizskaroši elementi. Latvijas "Reklāmas likumā" (4. panta 2. daļa) ir noteikts, ka reklāmā ir aizliegts "paust diskrimināciju pret cilvēku viņa rases, ādas krāsas, dzimuma, vecuma, reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelšanās, mantiskā stāvokļa vai citu apstākļu dēļ". Minētā tiesību norma aizliedz reklāmā "izmantot baiļu vai māņticības radīto ietekmi", kas zināmā mērā attiecas arī uz reliģisko pārliecību. Sankcijas, kas ir administratīva un civiltiesiska rakstura, ir pietiekami nopietnas, lai reklāmdevējs un reklāmas izplatītājs nepieļautu reliģiski aizskarošas informācijas publicēšanu.* Saskaņā ar Radio un televīzijas likumu reklāma nedrīkst aizskart cilvēku cieņu un reliģiskās jūtas (20. pants).

* "Reklāmas likuma" ievērošanu uzrauga Patērētāju tiesību aizsardzības centrs, savas kompetences ietvaros to dara arī Radio un televīzijas padome. Šīm institūcijām ir jāizskata sūdzības par reklāmu, kā arī jāpieņem attiecīgi lēmumi. Uzskatu, ka reliģijas jomā par šādu ekspertu kļūst Reliģisko lielu pārvalde. Ja tiek konstatēti "Reklāmas likuma" un citu nonnativo aktu pārkāpumi reklāmas jomā, tad uzraudzības institūcijas ir tiesīgas pieņemt lēmumus un pieprasīt reklāmas devējam: (1) izslēgt no reklāmas atsevišķus elementus (informāciju, vizuālos attēlus, skaņu vai citus speciālos efektus); (2) aizliegt reklāmas izplatīšanu; (3) pieprasīt reklāmas atsaukumu; (4) noteikt, administratīvo soda piemērošanu. Soda mēru un lēmumu pieņemšana katrā gadījumā rūpīgi jāizvērtē. Ja uzraudzības institūcijas lēmums ir bijis nepamatots un tamdēļ reklāmas devējam, reklāmas izgatavotājam vai reklāmas izplatītājam ir radušies zaudējumi, var tikt iesniegta prasība tiesā par zaudējumu atlīdzību.

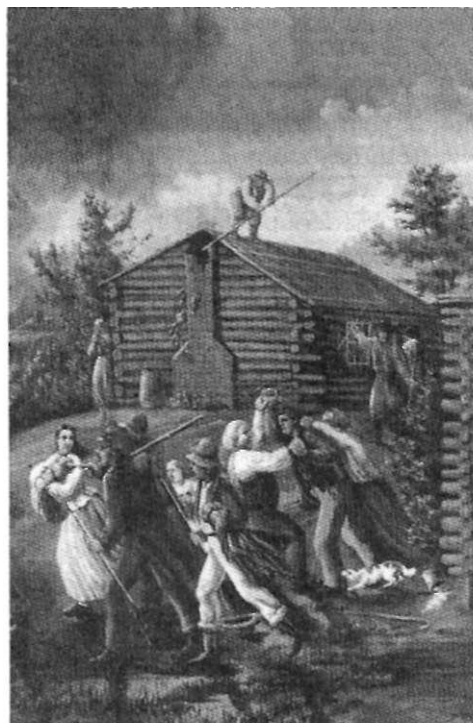
Saskaņā ar likumu "Par preču zīmēm" (2. panta 2. punkts) kā preču zīmes nevar reģistrēt reliģiskus simbolus. Reliģiskie simboli iekļauti grupā, kas saucas īsi un nepārprotami - "nereģistrējamās zīmes". Zīmīgi, ka reliģiskos simbolus kā neregistrējamās zīmes likumdevējs ir iekļāvis punktā, kur minēti arī valsts simboli, kas tāpat nav reģistrējami kā preču zīmes. Arī "Reliģisko organizāciju likums" (13- panta 3. daļa) aizliedz neregistrētām reliģiskām organizācijām izmantot reliģisko organizāciju nosaukumus un simboliku. No uzskaitītā ir skaidri saredzama valsts interese - nepieļaut naidu, kas rodas no reliģijas zaimošanas. **Valstij ir tiesības ierobežot privātpersonu vai juridisku personu cilvēktiesības (uzskatu paušanu) sabiedriskā miera interesēs šādos gadījumos:**

- ja reliģijas zaimošana rodas no reliģiskās neiecietības un rosina reliģisku naidu;
- ja reliģijas zaimošana izraisa reliģisku diskrimināciju;
- ja reliģijas zaimošana izraisa reliģiskas organizācijas (baznīcas) un indivīda reliģisko jūtu aizskaršanu;
- ja reliģijas zaimošana ir diskutabla.

Samērā vienkārši var konstatēt reliģiskās neiecietības vai reliģiskā naida kuri-nāšanas faktu, bet noteikt vai ir aizskartas reliģiskās organizācijas vai indivīda reliģiskās jūtas ir daudz sarežģītāk. Ir jāpiekrīt Latvijas cilvēktiesību ekspertei un juridisko zinātņu doktorei I. Ziemelei, kura uzskata, ka cilvēktiesības ir jēdziens, kas nesaraujami saistīts ar demokrātijas un tiesiskuma izpratni. Viņa raksta: "Runājot par demokrātiju, kuras pamatfilozofija ir liberālisms, ir jāatzīmē, ka cilvēktiesības un pilsoniskās brīvības veido šīs politiskās pārliecības pamatu. Cilvēktiesību aizsardzība kā universāls, starptautisks princips ir radies salīdzinoši nesen un atrodas sava satura veidošanās procesā."³ Patiesi šo jautājumu sakārtošanas juridiskā puse ir tikai veidošanās jeb formēšanās stadijā. Pilnīgi skaidras un vienotas juristu atbildes jautājumos, kas ir *reliģiskā diskriminācija* un *reliģisko jūtu aizskaršana*, mēs neatradīsim. Cenšoties iegūt vispārīnātu definīciju, juristi neizbēgami nonāk pie tiem pašiem secinājumiem, kas rodas, ja mēģina definēt jēdzienus *reliģiskā darbība* vai *sekta*. Pārāk šaura definīcija zaudē jēgu, jo, veicot jebkuras sašaurinātas definīcijas kritisku analīzi un problēmu diagnozi, mēs automātiski iegūstam secinājumu, ka tik smalkās lietās sašaurinātā definīcija ir nelietderīga un pretrunīga. Savukārt, cenšoties definīciju absolutizēt, lai izveidotu tādu juridisku konstrukciju, kas aptvertu visus gadījumus, mēs iegūstam izkropļotu rezultātu. Manuprāt, tieši pēdējais itin bieži notiek Eiropas Cilvēktiesību tiesā izskatītajās tieslietās. Paplašinātā definīcijā var nonākt pie slēdziena, ka reliģija ir "svētā govs" par kuru pat runāt ir jāargās, lai tikai kāds netiktu aizvainots. Tā var izveidoties baznīcas valsts vai tieši pretēji - tā var likt pamatu haosam. Tāpēc ir jāievēro *samērīguma princips*, ko tautā sauc par *mērenību*. Piedevām vēl jāsaprot, ka Rietumeiropas juristi un Rietumu tiesību prakses analītiķi precedentu lielākoties uzskata par tiesību palīgavotu. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesors Edgars Meļķis pamatoti uzskata, ka "precedentu tiesības nozīmē, ka lēmumu pamatošana konkrētā lietā jāskā nevis ar tiesību pamatavotu, bet ar atbilstoša precedentu sameklēšanu."¹ Kā teica romieši - *ad ea*

debeat adaptarijus, quae frequenter eveniunt* Tāpēc, izskatot attiecīgus precedentus, izskatīsim jau nosauktos reliģijas zaimošanas veidus.

Reliģijas zaimošana, kas rodas no reliģiskās neiecietības un rosina reliģisku naidu. Lai gan dažkārt ir gadījumi, kad kādas ekstrēmas reliģiskas grupas vai indivīda sakarā tiek izraisīta reliģijas zaimošana, tomēr ir tipiski, ka tas notiek ateistiski noskaņotu personu darbības rezultātā. Labi šo situāciju raksturo pirms pieciem gadiem notikušais atgadījums ar ikonām. 1997. gada 4. decembrī Maskavas Centrālajā izstāžu zālē mākslinieks Avdejs Ter-Oganjans gadskārtējā mākslas gadatirgū sarīkoja pareizticīgo ikonu apsmiešanu. Priekšnesumam mākslinieks bija nopircis 26 Kristus un Jaunavas Marijas svētbildes, kuras aprakstīja ar nepieklājīgiem vārdiem un publiski sacirta. Pats mākslinieks teica, ka tādā veidā viņš esot tikai centies pierādīt, ka "mēs esam eiropieši, ka katrs var nodarboties ar ko vien vēlas, ticēt kam vēlas, jo svētbilžu iznīcināšana esot viņa pārliecība". Jāpiebilst, ka Krievijas Ģenerālprokuratūrā par šo aktu tika ierosināta krimināllieta un Krievijas Federācijas Kriminālkodekss (282. pants) paredz, ka par darbībām, kuru mērķis ir reliģiska naida izraisīšana, par kādas reliģijas

IXX gs. gravūra. Mormoņu vajišanas. Tāpat kā genocīds pret indiāņiem, tā arī mormoņu vajišanas Amerikā ir apkaunojošs piemērs no Amerikas Savienoto Valstu vēstures. Reliģiskā diskriminācija pret mormoņiem izpaudās vardarbība – sektu dzenāja pa visu kontinentu, līdz tā atrada patvērumu Soltlaiksitijā ("Teachings of presidents of the Church Brigham Young/ published by the Church of Jesus Christ of Later-day Saeints Salt Lake City, Utah 1997. P.260.)

pārākuma propogandu un izraisīšanu, ja tas ir izdarīts publiski vai ar masu informācijas līdzekļu starpniecību var sodīt ar no diviem līdz četriem gadiem cietumsoda. Ja šīs pašas darbības izdarīšana saistās ar vardarbību vai draudiem to veikt, vai arī ja persona izmanto savu dienesta stāvokli, vai darbības tiek veiktas grupā, sods tiek pastiprināts.

Vācu jurists Reinholds Cipeliuss uzskata, ka tiesības, ierobežojot pilsoņu rīcības brīvību, vienlaicīgi aizsargā to brīvības no līdzpilsoņu iejaukšanās. Vienas personas tiesiskajam ierobežojumam atbilst citas personas nodrošināta brīvība.

* *Ad ea debeat adaptarijus, quae frequenter eveniunt* (lat.) - tiesībām jābūt piemērotām tiem gadījumiem, kas bieži noliek.

Viena indivīda nodrošinātas brīvības cena ir pārējo ierobežojums.⁵ Parasti šīs kategorijas precedenti ir saistīti ar vienas reliģijas pārstāvju centieniem uzsvērt savas reliģijas *pareizību*, kritizējot kādu citu reliģiju. Tas raksturīgs jaunām reliģijām, lai gan neizslēdz arī tradicionālo reliģiju pārstāvju rīcību.

Reliģijas zaimošana, kas izraisa reliģisku dislorimināciju. Neskatoties uz uzskatu, ka Eiropa ir tradicionāli kristīga, daudzi Eiropas valstu pilsoņi sevi identificē ar piederību islama reliģijai. Pašlaik Eiropā dzīvo aptuveni desmit miljoni musulmaņu, kas kā viesstrādnieki tur nokļuva pagājušā gadsimta 50.-60. gados, bet radikāls to skaita pieaugums notika 70. gados, kad Eiropā jau bija beigusies nekvalificēto strādnieku uzņemšanu, bet valstis pieļāva ģimeņu apvienošanu. Par Eiropas pilsoņiem musulmaņi kļuva ne tikai ekonomiskās migrācijas dēļ. Bija arī politiskā migrācija, ko veicināja irāņu revolūcija, Tuksneša karš pret Sadamu Huseinu, Albānijas notikumi un pilsoņu karš bijušajā Dienvidslāvijas teritorijā.* Tas notika salīdzinoši nesen, un pašsaprotami, ka musulmaņi arī nevēlas integrēties mītnes zemēs. Vācija, Zviedrija vai Francija viņiem ir tikai pārtikusī zeme, kas sniedz pajumti, nevis ir Dzimtene vai Tēvzeme. Vispusīgi aplūkojot islama problēmu Eiropā, jāatzīst, ka ļoti bieži Eiropas nacionālās valstis, neraugoties uz vispārēju cilvēktiesību aspektu, sociālajā aspektā neoficiāli šķiro savus iedzīvotājus "savējos" un "svešajos"/ Šis iedalījums izriet no empīriskās Eiropas domāšanas, jo sabiedriskā iekārta Eiropā nav atdalāma no kristietiskajām vērtībām un cita kultūra (civilizācija) automātiski tiek uzskatīta par svešzemju (*aliens*). Acīmredzot tieši tāpēc musulmaņi uzskata, ka pastāv kāda nerakstīta antiislamiska politika, kas vērsta pret šīs reliģijas izplatību musulmaņu imigrantu mītnes zemēs. Eiropas valstu likumdošana garantē reliģijas brīvību un aizliedz diskriminēt cilvēkus pēc to reliģiskās piederības, kas dzīvē bieži vien izrādās fikcija, jo, lai gan valsts konstitūcijā ir garantēti iepriekšminētie principi, administratīvajā un institucionālajā līmenī attiecībā uz musulmaņiem tie nedarbojas. To var pamatot ar Salmana Rušdī "Sātanisko vārsmu" lietu Apvienotajā Karalistē. Lai gan Anglijā pastāv likums, kas nosaka sodu par reliģijas zaimošanu, konkrētajā gadījumā, kad uz šo likumu atsaucās musulmaņi, tiem viņu prasība tika atteikta. Izrādījās, ka kristīgās ticības zaimošana ir aizliegta pavisam reāli, kamēr islama zaimošana palika nesodīta. Protams, tas nav pareizi, situācija ar laiku mainīsies, un musulmaņi no "musulmaņiem Eiropā" pārtaps par līdztiesīgiem Eiropas pilsoņiem - "Eiropas musulmaņiem".

* Musulmaņu imigrantu plūsmas pēc izcelsmes ir atšķirīgas - daļa ieceļotāju nāk no Dienvidāzijas, citi no Ziemeļāfrikas vai Tuvajiem Austrumiem. Imigrantu vidū ir arī daudz eiropiskas izcelsmes musulmaņu, piemēram, bosnieši un albāņi. Nereti musulmaņu kopienas tiek identificētas kā *turki* vai *kurdi*, taču tie var būt arī *alžīrieši* vai *berberi*, jo sevišķi Francijā. Vienā no Latvijas musulmaņu virzieniem ir nodalījušies tatāri, tāpēc Rīgas musulmaņu draudzi *Ideļvar* identificēt kā *tatāru* draudzi. Attiecībā uz musulmaņiem, tāpat kā uz kristiešiem, nevar piemērot rases stereotipu - "visi musulmaņi ir arābi". Toties arābi patiešām lielākoties ir musulmaņi. Eiropas musulmaņi praktizē arī dažādus islama virzienus, kas savstarpēji bieži vien konfrontē vēl vairāk nekā ar kristietību vai jūdaismu. Musulmaņu garīgie līderi parasti vienlaikus ir arī attiecīgo nacionālo minoritāšu kopienu vadītāji.

Kristiešiem jāapzinās, ka islams pamazām kļūst par galveno reliģisko sāncensi visā pasaulē. Islams jau dedzīgi uzbrūk un vajā kristīgo baznīcu Āfrikā. Amerikāņu postmodernisma teologs Dž. Edvards Vīts uzskata,⁷ ka islams izplešas Āfrikā un Āzijā, tā klātbūtne ir spēcīgi jūtama bijušajās komunisma valstīs, un tas sāk iebrukumus arī Rietumeiropā un Amerikas Savienotajās Valstīs. Būdam kareivīgs un nelokāms, islams var kļūt par visstiprāko postmoderno reliģiju, kuras priekšā biklie racionālisti, neizteiksmīgie relatīvistu un iztapīgie kristieši var izrādīties bezspēcīgi.

Vai tādēļ Eiropa zaudēs savu kristīgo identitāti?

Ir autori, kas tieši tā domā un asi brīdina eiropiešus par šādu perspektīvu. Runājot par šīs problēmas juridisko aspektu, ir skaidri manāms politiķu apmulsums par jurisprudences kā interešu nodrošināšanas līdzekļa bezspēcību. Arī jurisprudenci ir savas robežas. Tas ir no pudeles izlaists džins - to varēja izlaist, taču dabūt to atpakaļ pudelē ir gandrīz neiespējami.

Reliģijas zaimošana, kas izraisa reliģiskas organizācijas (baznīcas) vai indivīdu reliģisko jūtu aizskaršanu. Piemērs tam ir *Latvijas apvienotās evaņģēliskās "Dieva draudzes"*, kuras vada Ārijs Roslēvičs. Organizācijas vadītājs PSRS laikā trīsreiz bijis tiesāts par kriminālnodarījumiem, bet pēc Latvijas valstiskās neatkarības iegūšanas pievērsās reliģijai un izveidoja jaunu reliģisku kustību. Ā. Roslēvičs savos pasākumos bieži mēdza aizskart citas konfesijas, lai iegūtu popularitāti. Viņš atrada vismazāko iemeslu runāšanai par lielāko konfesiju (katoļu un luterāņu) trūkumiem un beidza savas runas ar draudiem par pasaules galu. Risinājums - stājieties "Dieva draudzēs", un jūs tapsiet glābts! Jau 1992. gada 15. septembrī Tieslietu ministrija brīdināja "Dieva draudzes" vadītāju par aizskarošajiem izteicieniem pret citām konfesijām un norādīja draudzei, ka tās vadītāja darbība rada naidu starp reliģiskām organizācijām. Nākamais Tieslietu ministrijas brīdinājums organizācijai bija 1993. gada 19. aprīlī, kad "Ā. Roslēviča lieta" atkal kļuva aktuāla. 1998. gadā Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments "Dieva draudzēm" nosūtīja vēstuli, kurā lūdza noskaidrot un sniegt informāciju, vai šajās draudzēs darbojas jaunieši līdz 18 gadu vecumam un vai viņiem ir vecāku rakstveida atļauja. Šādas vēstules departaments izsūtīja 155 netradicionālajām reliģiskajām organizācijām un jaunajām reliģiskajām kustībām.

Tajā laikā Kuldīgas "Dieva draudzei" bija strīds ar vietējo bāriņtiesu par divpadsmitgadīgas meitenes piespiešanu pakļauties draudzes noteiktajām reliģijas normām. 1998. gada 22. oktobrī laikraksts "Kursas laiks" rakstīja, ka ģērbšanās stilu draudzē pieprasot pēc 5. Mozus grāmatas 22. nodaļas 5. panta, kas nosakot, ka vienam dzimumam aizliegts valkāt pretējā dzimuma drēbes. Meitenei aizlieguši valkāt garās bikses, apsējuši lakatiņu, par ko viņu klasesbiedri izsmējuši. Meitene centusies pretoties šādai vecāku attieksmei, par ko sodīta ar "bada diētu" - viņai devuši ēst tikai rupjmaizi.

1998. gada 20. oktobrī Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments saņēma Ā. Roslēviča vēstuli. Vēstulē bija rakstīts, ka viņš "nesaprot" jautājumu, un uzdots

pretjautājums: kāpēc šāda prasība neesot izteikta tradicionālajām konfesijām? Vēstulē bija kārtējie apmelojumi par tradicionālajām konfesijām: "Jums būtu jāpievērš uzmanība katoļu, luterāņu, pareizticīgo draudzēm (...) baznīcēņu ļaunums, vardarbība, izlaistība, maucība, smēķēšana, dzeršana tiek aizklāta ar (...) vārda segu - TRADICIONĀLĀ." Tādējādi tika aizskarta Latvijas tradicionālo baznīcu cieņa un ticīgo reliģiskās jūtas. "Latvijas apvienotās evaņģēliskās "Dieva draudzes"" bija pārkāpušas "Reliģisko organizāciju likuma" 4. pantu, kurā noteikts, ka iedzīvotāju reliģisko jūtu aizskaršana vai naida celšana sakarā ar viņu attieksmi pret reliģiju ir aizliegta. 1998. gada 5. novembrī tieslietu ministrs D. Rasnačs brīdināja Latvijas "Dieva draudzes", ka "Reliģisko organizāciju likuma" 18. panta 4. daļas 1. punktā paredzēta reliģiskās organizācijas darbības izbeigšana tiesas ceļā, ja tā sludina reliģiskās neiecietības vai naida idejas. Draudzei tika pieprasīts turpmāk ievērot likuma normas jeb arī tā tiks slēgta.

Tomēr runa nav tikai par tradicionālo reliģiju jūtu aizskaršanu, bet arī par jauno reliģisko kustību aizskaršanu, īpaši par izdomājumiem, kas nav motivēti ar faktoloģisko materiālu. Tā Krievijas Federācijas Tiesu Palāta* 1997. gada 10. aprīlī izskatīja un spriedumā nosodīja Krievijas Valsts Domes deputāta V. Borščova 1996. gada 17. decembra publikāciju "Sargies no melu praviešiem" laikrakstā "Krievu ziņas" (*Российские Вестни*). Tiesu Palātas lēmumā Krievijas masu informācijas līdzekļiem ieteikts izsvērti un taktiski apgaismot problēmas, kas saistās ar reliģiju un cilvēku reliģisko pārliecību." Daudz asāk Tiesu Palāta⁹ reaģēja uz 1998. gada 12. februāra O. Zazorina rakstu "Sektu Pēterburga. Šeit būs pilsēta templis" (*Сект-Петербург. Здесь будет город храм*) laikrakstā "Komjauniešu Patiesība" (*Комсомольская Правда*). Pret šo publikāciju ar iesniegumu Tiesu Palātā vērsās reliģiskā organizācija "Jehovas liecinieki". Tiesu Palāta konstatēja, ka publikācijas saturs ir pretrunā ar žurnālista ētiku, jo autors ar faktiem nevarēja pierādīt, ka "tūkstošiem cilvēku ir miruši amerikāņu slimnīcās, jo ārstiem tiek liegts pārliet asinis". Pēc publikācijas autora apgalvojuma, šīs nāves "Jehovas lieciniekiem" ir izdevīgas, jo mirušo sektas locekļu īpašumi pāriet organizācijas rīcībā. Pēc Tiesu Palātas domām raksta autors šādi izplata nepamatotas baumas. Neapstiprinājās arī autora apgalvojums, ka sekla pārkāpj Krievijas Konstitūciju, darba likumdošanu, veselības aizsardzības likumu un cilvēktiesības. Palāta konstatēja, ka Krievijā nav juridiska termina *sekta*. Šis termins sabiedrībā ir ieguvis negatīvu jēdzienisku pieskaņu un, to lietojot, žurnālisti aizvairo ticīgo jūtas.

* Saskaņā ar Krievijas Federācijas prezidenta Borisa Jeļcina 1993. gada 31. decembrī parakstītu ukazu nr. 2335 Krievijā izveidoja Tiesu Palātu jautājumos par informācijas strīdiem. Institūcija bija iekļauta Krievijas prezidenta aparātā. Palāta izskatīja strīdus masu informācijas jomā, kas saskaņā ar likumu nebija attiecināmi uz Krievijas tiesu sistēmu. Tiesu Palātas izskatāmais jautājumu loks bija saistīts ar vārda brīvības ierobežošanu vai subjektīvas un neobjektīvas informācijas izplatīšanu. Palāta lietas varēja skatīt gan pēc iesnieguma, gan pēc savas iniciatīvas. Spriedumam bija rekomendējošs un tiesiski izglītojošs (zinātnisks) raksturs. Izņēmums bija ierēdniecība, kurai, divu nedēļu laikā pēc sprieduma pasludināšanas, bija jāziņo pārspriedumā noteiktā izpildi. Tiesu Palātas spriedums bija galīgs un nepārsūdzams.

Palāta pauda uzskatu, ka publikācijās, kas skar reliģisko organizāciju darbību, ir jābūt piesardzīgiem, lai neaizvainotu ticīgos, un informācijai ir jābūt apstiprinātai ar faktiem. Žurnālistiem nav tiesības ignorēt Krievijas Konstitūciju un likumu "Par ticības brīvību un reliģiskajām organizācijām". Tiesu Palāta aicināja Krievijas Federācijas Preses komiteju brīdināt laikrakstu un aizrādīt žurnālistiem par publikācijā paustajām nepatiesajām ziņām, kā arī ieteica atvainoties reliģiskajai organizācijai "Jehovas liecinieki". Jāatzīst, ka, lai gan starp masu medijiem un sabiedrību pastāv cieša atgriezeniskā saite, tomēr parasti tie neatspoguļo pareizās attiecībās iedzīvotāju vidū izplatītos uzskatus. Ir jāprot atšķirt sabiedrisko viedokli no presē publicētā viedokļa, jo, kā ir brīdinājis vācu profesors Reinholds Cipeliuss, vienmēr jāatceras, ka franču revolucionārā žurnālistika būtiski veicināja franču revolūcijas mēreno reformu radikalizāciju un sagatavoja ceļu šausmu režīmam, un *naci* līnijai uzticīgā vācu politiskā žurnālistika nostiprināja nacionālsociālistisko režīmu. Ar to es gribu teikt, ka valsts varai ar presi ir jābūt dialogā, paturot to savā kontrolē, tai ziņā, ka nedrīkst pieļaut noskaņot sabiedrību, balstoties tikai uz subjektīvu naidu.¹⁰

Demokrātiskā, tiesiskā, liberālā valsts un sabiedrības iekārtā vispārējās cilvēktiesību teorijas un iestāžu un tiesu prakses uzdevums ir cilvēktiesības formēt tā, lai ar vismazākajiem ierobežojumiem saglabātu pēc iespējas lielāku indivīda brīvību un lai vienlaikus novērstu indivīda cilvēktiesību sadursmes ar sabiedrības kopējām interesēm un citu indivīdu cilvēktiesībām."

Izskatītie precedenti bieži saistās ar reliģisko sludināšanu. Sludināšana var izpausties dažādi. Nav domāta tikai sludināšana dievkalpojumu laikā vai publisku pasākumu laikā. Tā attiecināma arī uz reklāmu, kas var aicināt ierasties uz reliģisku pasākumu. Piemēram, ir sodāma tāda reliģiska organizācija, kas sabiedrības saziņas līdzekļos izplata aicinājumu ierasties uz dievkalpojumu, kurā "tiks runāts arī par nelietīgo kristiešu pasaules uzskatu". Lai arī nekas vēl nav runāts, organizētājs ar vārdiem "nelietīgie kristieši" jau ir aizskāris kristiešu jūtas.

Diskutablā reliģijas zaimošana. Izskatīsim divus gadījumus. Pirmais gadījums ir saistīts ar reliģisko simbolu izmantošanu preču zīmēs, otrs - ar mirušu cilvēku piemiņas zaimošana "mainot viņu reliģisko pārliecību".

Kā jau minēts, Latvijā kā preču zīmes nevar reģistrēt reliģiskus simbolus. Jautājums par to, vai konkrētas preču zīmes līdzība, kas nosacīti atgādina kādas ticības relikvijas, simbolus un zīmes, ticīgos aizskar vai nē, dažkārt ir visai sarežģīts. Tā lielu sašutumu Latvijas luterāņu un Romas katoļu Baznīcā izraisīja 1996. gada 20. oktobrī saintologu preču zīmes - krusta reģistrācija Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Patentu valdē. Tāpat bija strīdi par *Societejashennessv & Co* kompānijas alkoholisko dzērienu preču zīmi "PARADIS". Latvijas luterāņu sašutumu izraisa arī vārds DOMS, kuru reģistrējusi akcionāru komercbanka DOMA-BANKA. Saskaņā ar Patentu valdes izdevumu "Patenti un preču zīmes" (1996. gada 22. aprīlī) var marķēt arī mēslojumu, neapstrādātus sintētiskus sveķus, zobu pulverus, dezinfekcijas līdzekļus, seifus, mēbeles, atvēršanas, ugunsdzēsības ierīces, sanitārtehniskās ierīces, šaujamieročus, munīciju un šāviņus, sprāgstvielas, pirotehniskos

līdzekļus, ēdiena termiskās apstrādes iekārtas, mūzikas instrumentus, asfaltu, lokanas nemetāliskās caurules, mājas apavus, gaļas un zivs izstrādājumus, garšvielas, dzīvnieku barību, alkoholiskos dzērienus, tabakas izstrādājumus un smēķēšanas piederumus, kultūras izstrādājumus, apdrošināšanas un finanšu lietas, kā arī frizētavas un zinātniskās izpētes objektus. Arī ebreju svētākās grāmatas Toras vārds reģistrēts kā preču zīme. Vārds TORA 1998. gada 20. janvārī LR Patentu valdē tika reģistrēts kādai vācu firmai REEMTSMA CIGARETTEN FABRIKEN GMBH, kas darbojas Hamburgā. Firma ar šo vārdu ir tiesīga marķēt tabaku, tabakas izstrādājumus (cigaretetes) un smēķēšanas piederumus.

1998. gada 26. janvārī Latvijas Saeimas frakcijas "Latvijai" (Zīgerista partija) deputāti pieprasīja tieslietu ministram steidzami atbildēt uz jautājumu, vai atbilst patiesībai informācija, ka saintologu sekta reģistrējusi Patentu valdē reliģiskus simbolus - krucifiksus kā savu "preču zīmi".¹² Deputāti motivēja steidzamību ar to, ka nedrīkst pieļaut reliģisku simbolu zaimošanu. Notikums izraisīja sabiedrības uzmanību, un laikraksts "Neatkarīgā Rīta Avīze" saintologu "krustu lietu" pat nodēvēja par ceturto nozīmīgāko problēmu savā nedēļas darbībā, piebilstot, ka šī lieta vēlreiz pierāda, ka Latvija tiešām ir "neierobežotu iespēju zeme".¹³

Patentu valdes atbildīgās amatpersonas atzina, ka reliģiskas zīmes nevar reģistrēt kā preču zīmes. Patentu valdes Preču zīmju un dizainparaugu nodaļas vadītāja D. Liberte atzina, ka draudžu simboli, ko tās lieto savās veidlapās, nav uzskatāmi par reliģiskiem simboliem, tātad var būt reģistrējami kā preču zīmes.¹¹ Draudze ir reliģiska organizācija un visi simboli, ko tā izmanto savā kultūrā, kā arī apliecinot piederību savam kultam, ir reliģiski simboli. Arī veidlapās lietotie.

Romas katoļu arhibīskaps J. Pujats preseī paziņoja: "Tas, ka saintologi kā preču zīmēm reģistrētajiem krustiņiem pievilkuši klāt kaut kādu zīmējumu, jau nemaina šīs lietas būtību - arī mēs, katoļi, attēlojot krustu, lietojam dažādus dekoratīvus elementus, bet krusts paliek krusts."¹⁵

Atbilde uz jautājumu, vai visi šie gadījumi ir reliģijas zaimošanas un reliģisko jūtu aizskaršanas fakti, ir diskutabla. Uzskatu, ka dažos gadījumos *ir*, dažos *nav*. Skaidra atbilde ir gūstama tikai prakses rezultātā, kas Latvijā vēl nav izstrādājusies. Neskatoties uz Latvijas parlamentāriešu aktivitātēm, paši ticīgie vairāk par runāšanu avīzēs¹⁶ neko nav paveikuši. Jautājums par to - vai krustu var vai nevar saistīt ar preču naudas attiecībām, jo tas kā reliģisks simbols norāda uz augstākām garīgām vērtībām, ir palicis atklāts. Tā kā neviens nav centies juridiski apstrīdēt šos gadījumus, pierādot, ka ir aizskartas viņa reliģiskās jūtas, var uzskatīt, ka tas nav noticis. Garīdznieki protestu izteica vienīgi žurnālistiem, nevis tiesu institūcijām iesniegumu veidā. Tas arī bija galvenais Patentu valdes arguments. Un no ierēdniecības kompetences, kā arī no tiesību aktu viedokļa, viņiem bija pilnīga taisnība. Likumā "Par preču zīmēm" par nelikumīgām atzītas (19. panta 1. daļa) arī agrāk bez īpašnieka atļaujas reģistrētās preču zīmes, kas ir tik līdzīgas īpašnieka zīmei, ka iespējams tās sajaukt. Izmantošanai (19. panta 2. daļa) ir pielīdzināta arī preču zīmes uzglabāšana un lietošana bez īpašnieka atļaujas. Kas tad šajā gadījumā būtu krusta īpašnieks?

1992., 1994. un 1997. gadā amerikāņu kompānija *International Activities and Services of the Genealogical Society of Utah*, kas ir mormoņu Baznīcas veidojums ASV, piedāvāja Latvijas Republikas Valsts arhīvu ģenerāldirekcijai sekojošu darījumu: par iespēju nokopēt visas arhīva rīcībā esošās baznīcu grāmatas viņi solīja sagādāt aparatūru mikrofilmēšanai (kas pēc tam paliktu arhīvam), kā arī algot cilvēku filmēšanai. Par katru kopiju arhīvs saņemtu 10 centu. Filmiņu negatīvi aizceļotu uz mormoņu glabātavām klintīs Jutas pavalstī ASV, bet pozitīvi paliktu arhīvam.¹⁷ Arhīva ģenerāldirekcija šādam piedāvājumam nepiekrita, uzskatot to par finansiāli neizdevīgu, un 1997. gada 31. oktobrī lūdza Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta noskaidrot reliģisko konfesiju viedokli attiecībā uz mormoņu piedāvājumu.¹⁸

Šīs Ģenealoģiskās biedrības rīcībā jau bija visai ievērojama datu bāze par vairāku desmitu valstu pilsoņu senčiem. Kāpēc šādas ziņas vajadzīgas? Kaut vai mantošanas lietās! Bieži ir gadījumi, ka tieši šā iemesla dēļ starptautiskas juristu firmas ar biedrības atbalstu ir nopelnījušas simtiem miljonu dolāru, palīdzot mantiniekiem iegūt mantojumu. 1990. gada sākumā Jutas pavalsts Ģenealoģiskās biedrības arhīvā par Angliju, piemēram, glabājās ap 47 155 000 personu vārdi, par Meksiku - 24 205 000, par Vāciju - 18 675 000, ASV - 18 660 000, Skotiju - 10 745 000.¹⁹ Daži eksperti pamatoti uzskata, ka šī datu bāze ir pati lielākā pasaulē. Tā ir aizsargāta ar autortiesību likumu, un datu bāzes īpašnieks ir mormoņu baznīca, kas ar šo informāciju pelna naudu. Latvijas arhīvs mormoņus interesēja tieši tā unikalitātes dēļ.* Ģenealoģijas biedrības ieinteresētība par baznīcu grāmatām saistās ar faktu, ka gandrīz līdz pat 1920. gadam laulību reģistrācija, dzimušo reģistrācija un mirušo reģistrācija notika tikai baznīcās un tika fiksēta baznīcu grāmatās.

Otrs lietas aspekts ir saistāms tieši ar reliģiju, un tas ir jautājums par reliģiskajām jūtām. Mormoņu Baznīca praktizē mirušo cilvēku kristīšanu, kas saistās ar mistisku mirušo laulāšanu ar dzīvajiem. Protams, tā ir simboliska un domāta kā humāna visu dzīvojošo "atgriešana pie Dieva".

Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments Valsts arhīvam varēja paziņot, ka konfesiju attieksme pret piedāvājumu ir noraidoša. Luteriskās Baznīcas vadība vēstulē departamentam rakstīja: "Mums ir pamatotas bažas, ka ir runa ne tik daudz par ģenealoģiskiem pētījumiem, bet par baznīcu grāmatās minēto personu vārdu izmantošanu mormoņu kultā. Uzskatām, ka to mirušo personu vārdi, kuras dzīvojušas un mirušas pie luteriskās Baznīcas, iespējama izmantošana mormoņu kultā būtu viņu piemiņas un mūsu tautas vēsturiskās identitātes

* Ne visās valstīs ir saglabājušies tādi arhīvi, kāds ir Latvijā. Lai radītu priekšstatu par Latvijas Valsts vēstures arhīvā glabāto baznīcu gramam skaitu, gribu pieminēt, ka Latvijas pareizticīgo draudžu baznīcu grāmatās (1700.-1906. g.) ir 1285 lietas; Latvijas Ev. luterisko draudžu baznīcu grāmatās (1608.-1945. g.)-9578 lietas; Rīgas katoļu draudžu baznīcu grāmatās (1804-1904. g.) - 128 lietas; Latvijas katoļu draudžu baznīcu grāmatās (1791.-1905. g.) - 9578 lietas un Latvijas ebreju draudžu baznīcu grāmatās (1836.-1938. g.) - 1731 lietas. Pavisam 14 881 lieta. (*Lynn Richard Canon, manager of Genealogical Society of Utah Area to Minister of Justice of the Democratic Republic of Latvia Mr. Dr. Roman Apsitis/ October 1994.*)

zaimošana".²⁰ Romas katoļu arhibīskaps J. Pujats attiecībā uz mormoņu Ģenea-
loģiskās biedrības ierosinājumu uzņemt mikrolilmās Latvijas baznīcu grāmatas
paziņoja, ka visticamāk, baznīcu grāmatu mikrofilmēšana mormoņu vajadzībām
izraisītu ticīgajos sašutumu un pauda visu Latvijas katoļu vienotu viedokli: "Šī
informācija nav dodama mormoņiem, vēl jo vairāk tāpēc, ka nav skaidri zināms,
kādiem mērķiem viņi faktiski izmantos šo informāciju."²¹ Ebreju vārdā Rīgas un
Latvijas virsrabīns Natans Barkāns paziņoja, ka "ebreju draudze neredz nekādu
nepieciešamību jebkādu ebreju draudžu un tautas dokumentu informācijas izdo-
šanā mormoņu baznīcai un tās iestādēm, kuriem nav nekāda sakara ar ebreju
tautu."²² Līdzīgi izturējās arī pareizticīgo Baznīca, kas protestēja pret iejaukša-
nos Latvijas Pareizticīgās Baznīcas iekšējās lietās.²³ Arī vecticībnieku draudze
kategoriski iebilda pret mormoņu vēlmi fotografēt baznīcu lietas.²⁴ Visas baznī-
cas asi reaģēja uz mormoņu kompānijas vēlmi iegūt ziņas par mirušiem cilvē-
kiem, uzskatot to par reliģisko jūtu zaimošanu. Mormoņi savukārt uzskatīja to
par pārspīlētu jūtīgumu, jo runa esot vairāk par veiksmīgu biznesu, nevis par
kāda konvertēšanu. Lai gan manā rīcībā nav neapgāžamu pierādījumu par iepriekš-
minēto mormoņu praksi, nav arī iemesla par to šaubīties. Manuprāt, no valsts
aspekta, nosodāms šis akts būtu tad, ja tas tiktu darīts publiski. Es saprotu arī
tradicionālās reliģijas, jautājums ir sarežģīts, un atbilde ir jārod katram pašam.
Sakarā ar to, ka Latvijas Valsts arhīvu ģenerāldirekcija nepiekrita amerikāņu
kompānijas *International Activities and Services of the Genealogical Society of
Utah* piedāvājumam lietu var uzskatīt par izbeigtu. Pieļauju, ka būtībā šis tomēr
bija komerciāla rakstura strīds, kurā, lai atteiktu darījumu, izmantoja reliģiskās
zaimošanas faktu.

Noslēgumā vēlos teikt, ka Padomju impērijas sabrukums izraisīja dramatiskas
un tūlītējas izmaiņas Austrumeiropas tautu ideoloģijā un sociālajā sistēmā. Cil-
vēku dzīves kvalitātes uzlabošanās salīdzinoši notiek daudz lēnāk. Visgrūtāk ir
panākt izmaiņas cilvēku domāšanā, psiholoģijā, uzskatos, attieksmē, paradumos.
Daudzi cilvēki postkomunisma valstīs vēl pilnībā nav izpratuši jaunās kārtības
izmaksas un ieguvumus. Daudziem vēl ir jāiegūst izpratne par tādiem fundamentā-
liem principiem kā vienlīdzīgas iespējas. Ir jāizglīto sabiedrība, lai radītu tādu
sociālo klimatu, kas ieaudzinātu cilvēkos vēlmi dot savu ieguldījumu taisnīgas
sabiedrības radīšanā, kur likuma priekšā visi ir patiesi vienlīdzīgi.²⁵

¹ Latviešu konversācijas vārdnīca. - R.: A.Gulbja spiestuve, 1927. - 35354. sleja.

² *Lemts li.* Cilvēktiesību piemērošanas jautājumi Latvijā. Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā.
I. Ziemeles redakcijā. R.: SIA "Izglītības solī", 2000. - 278.lpp.

³ *Ziemeles.* Cilvēktiesību rangs Latvijas tiesību normu hierarhijā. Satversmes reforma Latvijā:
par un pret. - R., 1995. - 60.lpp.

⁴ *Mekisis E.* Par tiesu precedentu un tiesu prakses veidošanu // Latvijas Vēstnesis. - 1998. - 29. okl.

- ⁵ *Cipeliūtss R.* Tiesību būtība. - R.: Latvijas Universitāte, 2001. - 31.lpp.
- ⁶ *Zolberg A. R., Woon L. L.* *Why Islam is like Spanish: Cultural Incorporation in Europe and United States/ Strasbourg, 24-26 November 1998 Seminar on religion and the integration of Immigrants.*
- ⁷ *Wis D. E.* dēls. Postmodernie laiki. - R.: Luteriskā mantojuma fonds, 1999- - 234.lpp.
- * *Пчелу ле А. В.* Свобода совести и злоупотребление свободой массовой информации. - М.: Институт религии и права, 1998. - С.37.
- ⁴ Turpat, 59.-<i>i2.1pp.
- ¹⁰ *Cipeliūtss R.* Vispārējā mācība par valsti. - R.: AGV, 1998. - 210.lpp.
- ¹¹ *Leviš E.* Cilvēktiesību piemērošanas jautājumi Latvijā. Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. I.Ziemeles redakcijā. - R.: SiA "Izglītības soļi", 2000. -278.lpp.
- ¹² Saeimas kanceleja, nr. 328 no 27.01.1998. Deputātu jautājums LR Tieslietu ministram D. Rasnačam.
- ¹³ Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1998. - 9. febr.
- ¹¹ *Skagale G.* Krustus reģistrē kā preču zīmes /7 Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1998. - 7. febr.
- ¹⁵ *Pastalnieks A.* Kmsts tomēr var būt arī preču zīme // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1998. - 13. febr.
- ¹⁰ *Lipša I.* Protestē pret krustu kā preču zīmi // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1998. - 9. febr.
- ¹⁷ *Kanepone A.* Mormoņu ticējumi Latvijā /7 Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1997. - 8. nov.
- ¹⁸ Latvijas Valsts arhīva ģenerāldirektora V. Štāla 1997. gada 31. oktobra vēstule nr. 3-4/381 LR Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.
- ¹⁹ Latvijas Valsts arhīva ģenerāldirektora V. Štāla 1994. gada 1. novembra vēstule nr. 1.1-4/225 Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu departamentam.
- ²⁰ Latvijas Ev. luteriskās Baznīcas konsistorijas arhibīskapa referenta J. Gintera 1997. gada 3. novembra vēstule nr. 367 Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim
- ²¹ Rīgas metropolijas Romas katoļu kūrijas arhibīskapa metropolīta J. Pujata 1997. gada 3. novembra vēstule Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.
- ¹¹ Rīgas un Latvijas virsrabīna N. Barkāna 1997. gada 3. novembra vēstule nr. Z-135 Latvijas Valsts arhīvu ģenerāldirektoram V. Štālam.
- ²³ Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinodes, Rīgas un visas Latvijas arhibīskapa Aleksandra 1997. gada 3- novembra vēstule nr. 112 Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.
- ²¹ Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzes priekšsēdētāja I. Ivanova 1997. gada 3. novembra vēstule nr. 01/1-255 Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.
- ²⁵ *Viķe-Freiberga V.* Viļņas universitātē 2001. gada 14. martā // Latvijas Vēstnesis. - 2001. - 16. marts.

**4.6. Lietuvas Republikas Konstitucionālās tiesas skatījums
par jēdziena *tradicionālās reliģijas* saderību
ar valsts konstitucionālajiem principiem
*reliģijas brīvība un baznīcas šķirtība no valsts***

Es aicinu katru Latvijas pilsoni un katru tās iedzīvotāju atcerēties, ka visi mūsu likteni ir nedalāmi saaušti kopā, ka mūsu dzīves gājumu mums visiem nolemts staigāt blakus. Mēs dzīvojam zem vienas saules un inrs vienas zemes, un viena un tā pati jūra mums skalojas pie kājām. Dzīvosim tā, lai mēs viens otru cienītu, dzīrosim tā, lai mēs viens otru saprastu, dzīvosim tā, lai mēs viens otru bagātinātu/ Dzīvosim tā, lai ar Dieva palīgu mūsu pēcgājējpar mums varētu būt lepmi/

V. Vīke-Freiberga¹

Lietuvas Republikas Konstitūcijas 43. panta 1. daļa paredz, ka tradicionālo Lietuvas baznīcu un reliģisko organizāciju pastāvēšanai ir konstitucionāls pamats, kas nosaka šo baznīcu un reliģisko organizāciju atšķirīgo statusu no citām baznīcām un reliģiskajām organizācijām. Tas nozīmē, ka, neierobežojot, tiesības, kas garantētas visām baznīcām un reliģiskajām organizācijām, ir iespējams ar likumu nodrošināt tradicionālajām baznīcām un reliģiskajām organizācijām tādas papildu tiesības, kādu nav netradicionālajām baznīcām un reliģiskajām organizācijām. Tas nav pretrunā ar Konstitūcijas 43. panta 7. daļu, kas nosaka, ka Lietuvā nav valsts reliģijas.

Audzināt bērnus un rūpēties par bērnu (aizbilstamo) reliģisko un morālo izglītību saskaņā ar savu pārliecību ir visu vecāku konstitucionālas tiesības. Saskaņā ar Lietuvas Izglītības likuma normu tiem vecākiem, kas nepieder tradicionālajām reliģiskajām apvienībām, netiek piešķirtas nekādas papildus tiesības, kādu nebūtu citiem vecākiem. Norma paredz, ka šiem vecākiem ir lādas pašas tiesības kā pārējiem iedzīvotājiem audzināt bērnus izglītības iestādēs saskaņā ar savu pārliecību.

Kopš neatkarības atjaunošanas Latvijā, līdzīgi kā Lietuvā, ir pagājuši gandrīz desmit gadi. Veidojot jauna līmeņa attiecības ar reliģiskajām un sabiedriskajām organizācijām, nepieciešams ne tikai jauns normatīvais regulējums, bet arī jauna valsts un baznīcas attiecību pieredze. Centīsimies izprast Lietuvas pieredzi valsts un baznīcas attiecību jomā.

Jautājums par kādas reliģiskas organizācijas *tradicionālītūti* ir tipisks Eiropas strīds, kas pēdējos piecdesmit gados ir aktuāls sakarā ar arvien pieaugošo baznīcas nošķiršanu no valsts un reliģijas brīvības principu izplatību un tiesisko nostiprināšanos. Skandināvijā un Anglijā baznīcas zaudē valsts baznīcas statusu, kas jaunajos apstākļos vairs neatbilst šo valstu konstitūcijai. Gadsimtu pārbaudījumus izturējusi baznīca, zaudējama ietekmi uz laicīgo varu. cenšas

iedzīvoties jaunajos apstākļos un meklē juridiskus līdzekļus kā saglabāt savu iepriekšējo statusu. Piemērs tam ir Romas katoļu Baznīcas slēgtie konkordāti. Tomēr tie ir izņēmums, jo starptautiski sevi var nostiprināt vienīgi katoļu Baznīca. Jāatzīst, ka katoļu pieeja valsts un baznīcas attiecību jomā ir radījusi baznīcas "līgumisko nodrošināšanas ceļu", ko izmanto citas Eiropas baznīcas. Mūsu dienās ir vairāki veidi kā baznīca nostiprina savu statusu valsts tiesību sistēmā. Tie ir:

1. Svētā Krēsla slēgti reliģiska rakstura līgumi starp valstīm - konkordāti;
2. līgumi starp valsti un valsts reģistrētu baznīcu;
3. ar likumu atzīts atsevišķu baznīcu vai konfesiju īpašais statuss - "uzskaitījuma metode";
4. Konstitūcijā vai likumā ir definēts tradicionālo konfesiju (vai baznīcu) saraksts;
5. valsts izpildvaras praktiski realizētā "labvēlība" pret atsevišķu baznīcu (vai baznīcām);
6. valsts baznīcas atzīšana (praktizē Tuvo Austrumu valstīs);
7. baznīcas valsts atzīšana (Rietumeiropā tas bija vēstures attīstības posms, bet, piemēram, Afganistānā, kas ir TELEBAN vadīta musulmaņu valsts, tas ir aptuveni desmit gadus jauns fenomens).

Latvijā valsts un baznīcas attiecību jomā pastāvošais trešais veids (ar likumu atzīts atsevišķu baznīcu vai konfesiju īpašais statuss - "uzskaitījuma metode") maz atšķiras no Lietuvā pastāvošā ceturta veida (likumā definēts tradicionālo konfesiju saraksts). Atšķirība ir tikai tāda, ka Lietuvas gadījumā ir ar likumu noteikta kārtība (process), kādā konfesijas kļūst par *tradicionālām*, bet Latvijā šis jautājums nav sakārtots. Latvijā nav tradicionālo konfesiju uzskaitījuma, bet konfesiju uzskaitījuma metode ir saskatāma gan Civillikumā, gan "Reliģisko organizāciju likumā" un citur. Tāpēc tradicionālāties jautājums jebkuru brīdi var kļūt aktuāls arī Latvijā, vēl jo vairāk tāpēc, ka uzskaitījums, kas dots Civillikumā, atšķiras no uzskaitījuma "Reliģisko organizāciju likumā".

Šajā nodaļā aplūkosim Lietuvas Republikas Konstitucionālās tiesas lēmumu par tradicionālo reliģiju atbilstību konstitucionālajiem reliģijas brīvības un baznīcas šķirtības no valsts principiem. Tradicionalitātes principa atzīšana no valsts puses gandrīz vienmēr izraisa citu reliģiju un ateistu sašutumu,* bet Lietuvā tas radīja tiesas precedentu. Lietuvas Konstitucionālā tiesa 2000. gadā izskatīja lietu nr. 23/98 un savā lēmumā, kas ir galīgs un nepārsūdzams un pasludināts Lietuvas

* Ateisti asi uzņēma tradicionālāties principu. Piemēram, D. Īvāns, savulaik kritizēdams Tieslietu ministrijas darbu sakarā ar reliģiskajām organizācijām, nepamatoti puda uzskatu, ka Tieslietu ministriju spēcīgi ietekmējot katoļi un Tieslietu ministrijas attiecīgās struktūras nepamatoti vajājot Ārija Roslēviča reliģisko organizāciju "Dieva draudzes". D. Īvāns publiski puda viedokli, ka Tieslietu ministrija darbojas nevis, lai nodrošinātu konstitucionālo normu ievērošanu, bet lai panāktu pretējo. D. Īvāns ar nožēlu konstatēja, ka Latvijā ir izveidojušas "valstiskās" un "nevalstiskās" draudzes un pēdējās valstij esot nevēlamas vai uz brīdi tikai "pieciešamas" (*Īvāns D. Naglīšitēju ticības mācība - Tieslietu ministrija, vajādama "nevalstiskās", lobē "valstiskās" reliģiskās organizācijas //Jaunā Avīze. - 1999. - 28. apr.*).

Republikas vārdā, ļoti detalizēti izanalizēja minētās problēmas tiesiskos aspektus. Uzskatu, ka tas ir labākais veids, kā var aplūkojot visus *par un. pret tradicionālismu*, lai nonāktu līdz personīgiem un objektīviem secinājumiem. Pirms skatīsim konkrēto Konstitucionālo tiesas lēmumu, nepieciešama vispārīga sapratne par Lietuvas valsts un baznīcas attiecību tiesisko regulējumu.

1992. gada 25. oktobra tautas nobalsošanā pieņemtajā Lietuvas Konstitūcijā ir proklamēta domas, sirdsapziņas un reliģijas brīvība un apstiprināti valsts un baznīcas attiecību pamatprincipi. Tie ir: Lietuvā nav valsts reliģijas; valsts vienādā mērā atzīst kā tradicionālo, tā citu reliģisko organizāciju tiesības darboties Lietuvā, ja to darbība nav pretrunā ar morāli un likumiem: baznīcas darbojas neatkarīgi un saskaņā ar saviem kanoniem un statūtiem. Būtiski valsts un baznīcu attiecību jomā ir Lietuvas Republikas Konstitūcijas 26., 40. un 43. pants:

"26. pants.

Nav pieļaujama domas, apziņas un reliģijas brīvības ierobežošana.

Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties jebkuru reliģiju vai ticību un vienatnē vai kopā ar citiem, publiski vai privāti piekopt savu reliģiju vai ticību lūgšanās, rituālos, praktizējot vai sludinot.

Nevienam nevar piespiest un neviens nevar tikt piespiests pieņemt vai sludināt kādu reliģiju vai ticību.

Nevar ierobežot vecākus un likumīgos aizbildņus jautājumos, kas saistīti ar rūpēm par viņu bērnu reliģisko un morālo izglītību saskaņā ar viņu pārliecību.

40. pants.

Valsts un vietējo pašvaldību mācību un izglītības iestādes ir sekulāras. Pēc vecāku lūguma tās piedāvā reliģijas stundas.

Nevalstiskās mācību un izglītības iestādes var dibināt saskaņā ar likumā noteikto kārtību.

Augstākajām izglītības iestādēm ir piešķirama autonomija.

Valsts pārrātīga mācību un izglītības iestāžu darbību.

43. pants.

Valsts atzīst tradicionālās Lietuvas baznīcas un reliģiskās organizācijas, kā arī citas reliģiskās organizācijas, kurām ir atbalsts sabiedrībā, un kuru mācība un rituāli nav pretrunā ar likumiem vai morāli.

Valsts atzītajām baznīcām un reliģiskajām organizācijām ir juridisku personu tiesības.

Baznīcas un reliģiskās organizācijas var brīvi sludināt saviņi ticības mācību un piekopt ar savu ticību saistītus rituālus, tās var uzturēt savas lūgšanu vietas, labdarības iestādes un mācību iestādes savas ticības garīdzniecības sagatavošanai. Baznīcas un reliģiskās organizācijas darbojas brīvi saskaņā ar saviem kanoniem un statūtiem.

Baznīcu un citu reliģisko organizāciju statusu vaktī nosaka ar līgumu vai likumu.

Baznīcu un citu reliģisko organizāciju sludinātā mācība, citas reliģiskās aktivitātes un lūgšanu vietas nav izmantojamas tādiem mērķiem, kas ir pretrunā ar Konstitūciju un likumiem.

Lietuvā nav valsts reliģijas. ¹⁰

Lietuvas Konstitūcijas 27. pantā ir noteikts, ka indivīda reliģiskā pārliecība nevar būt par pamatu, lai attaisnotu noziegumu vai likuma neievērošanu.

Saskaņā ar 2000. gada 18. jūlijā pieņemto Civilkodeksu (2 grāmata, 4. nodaļa, 34. pants) no 2001. g. 1. jūlija reliģiskās organizācijas ir juridiskas personas.¹ Minētais pants runā arī par juridiskās personas iegūšanas procedūru gan tradicionālajām, gan arī citām reliģiskajām organizācijām.¹ Saskaņā ar Lietuvas 1995. gada 4. oktobra likumu "Par reliģiskām draudzēm un savienībām" (5. p.) Lietuvas valsts ir atzinusi deviņas tradicionālās reliģiskās savienības un asociācijas, kas ir Lietuvas vēsturiskā, garīgā un sociāla mantojuma daļa. Tās ir Romas katoļi, grieķu katoļi, ev. luterāņi, reformatori, ortodoksāli jeb pareizticīgie, vecticībnieki, jūdaiisti, divi musulmaņu novirzieni - sunnīti un karaīmi.⁵ Uzskaitītās deviņas konfesijas visas ir darbojušās Lietuvā ne mazāk kā 300 gadus un, pirms tās ar likumu ieguva tradicionālītāti, aizpildīja ļoti sarežģītu aptauju, kurā pierādīja savu darbu sociālajā sfērā, ieguldījumu Lietuvas kultūrvēsturiskā mantojuma veidošanā un daudz ko citu. Saskaņā ar Lietuvas Civilkodeksu visas deviņas organizācijas tiek uzskatītas par publiskām organizācijām. Atbilstoši Lietuvas Konstitūcijas 43- pantam baznīcas Lietuvā var klasificēt:

- (1) tradicionālās valsts atzītās baznīcas;
- (2) citas baznīcas, kurām ir atbalsts sabiedrībā;
- (3) baznīcas, kuru mācība un rituāli nav pretrunā ar morāles vai likumdošanas normām.⁶

Pārējās (netradicionālās) reliģiskās apvienības jeb konfesijas var tikt atzītas no valsts puses, ja tās atbalsta sabiedrība. Šai "atzīšanai" ir trīs nosacījumi. Pirmkārt, šo konfesiju mācība un darbība nevar būt vērsta pret likumiem un morāli. Otrkārt, atzīšana izpaužas ar parlamenta aktu: Lietuvas Republikas Seimas plenārsēdē tiek balsots par konkrētās konfesijas iekļaušanu sarakstā un, ja deputātu vairākums nobalso par kādas konfesijas "tradicionālītāti", tad konfesija likumīgi iegūst "tradicionālas konfesijas statusu".* Treškārt, netradicionālās konfesijas parlamentā ar lūgumu atzīt tās par tradicionālām var vērsties tikai 25 gadus pēc to lāmās reģistrācijas dienas Lietuvā. Ja pozitīvs parlamenta balsojums nav gūts, tad konfesija vēlreiz var mēģināt iegūt "tradicionālas konfesijas statusu" tikai 10 gadus pēc šī negatīvā balsojuma. Iemesls vēlmei kļūt par tradicionālu konfesiju nebūt

¹⁰ 1999.-2000. gadā Lietuvas Tieslietu ministrija saņēma 3 iesniegumus no Lietuvas metodistu **Bsaāas**. Jaunapustuliskās Baznīcas un Lietuvas ev. baptistu Baznīcas ar lūgumu atbalstīt šo i'BljMi irijH tmffirrrnllitāti Lietuvas Tieslietu ministrija par atbilstošu tradicionālai organizācijai **JBānakaLietuvasev.** baptistu Baznīcu. Minētais Tieslietu ministrijas atzinums ir iesniegts Seimā.

nav morālas dabas, bet ir finansiāla rakstura. Piemēram, no 2001. gada 1. septembra visas Lietuvas tradicionālo reliģisko organizāciju skolas tiek finansētas no valsts budžeta. Ne mazāk svarīgs ir arī tas apstāklis, ka Lietuvas likums "Par reliģiskām draudzēm un savienībām" (9. p.) nosaka, ka tradicionālo reliģisko organizāciju reliģija var tikt mācīta valsts mācību iestādēs.

Tas var notikt, protams, pēc vecāku (likumīgo aizbildņu, uzraugu) pieprasījuma un minētā tiesība (privilēģija) ir noteikta ar Lietuvas Konstitūciju (40 p. 1. daļa), likumu "Par reliģiskām draudzēm un savienībām" un "Izglītības likumu".

"Izglītības likuma" 20. pants nosaka:

"Pēc vecāku (likumīgo aizbildņu) lūguma, baznīcu vadības pilnvarotas personas pasniedz reliģijas mācību (to konfesiju, kuras valsts atzinusi par tradicionālām) valsts un pašvaldību izglītības iestādēs.

Bērniem, kas atrodas valsts un pašvaldību aprūpē, jāsaņem ticības mācība, kas saskan ar šo bērnu ģimenes vai radnieku piekopto tradicionālo reliģiju.

Tiem, kas neapmeklē reliģijas mācības stundas, dotajā laikā tiek pasniegta ētikas mācība.

Izglītības iestādēs, ko dibinājuši divi līdzdibinātāji (valsts vai pašvaldība un valsts atzīta tradicionālā reliģiskā apvienība), pēc vecāku (aizbildņu) lūguma reliģijas mācības stundu vietā skolēni var apmeklēt ētikas stundas vai citu tradicionālo konfesiju reliģijas mācību stundas."

Lielu sašutumu atsevišķu Lietuvas Seima deputātu vidū izraisīja "Izglītības likuma" 32. pants:

"Valsts un pašvaldību mācību iestāžu, kuras dibinātas kopā ar valsts atzītu tradicionālo reliģisko apvienību, nolikumu, kuram jācdbilst šim likumam un citiem likumiem, apstiprina abi līdzdibinātāji. Šajā izglītības iestādes nolikumā jāparedz, ka:

- 1) izglītības iestāžu vadītājus ieceļ un atlaiž attiecīgās valsts un pašvaldību institūcijas pēc reliģiskās apvienības rekomendācijas; reliģiskā apvienība izvirza prasības pasaules uzskata veidošanā un prasības ar izglītību saistītajam izglītības iestādes personālam;
- 2) izglītības iestādes vadītāju un skolotāju sertifikāciju organizē abi līdzdibinātāji (atbilstoši savai kompetencei)."

Neapmierinātību deputāti pauda arī ar "Izglītības likuma" 34. panta 2. un 3- daļu:

"Mācību iestāžu darbību pārrauga Šo iestāžu līdzdibinātāji saskaņā ar kārtību, kāda noteikta Mācību iestāžu pārraudzības vispārējā nolikumā.

Izglītības valsts politikas realizāciju pārrauga Izglītības un zinātnes ministrija un pagasta valde saskaņā ar noteikumiem, ko apstiprinājusi Izglītības un zinātnes ministrija."

Ja neapmierinātība ar tradicionālo konfesiju atzīšanu rūga jau no 1995. gada, tad 1998. gada 2. jūlijā Seima pieņemtie "Grozījumi "Izglītības likumā""⁷ izraisīja četrus deputātu prasības par vairāku Izglītības likuma normu pretrunu ar Lietuvas Konstitūciju.⁸ Lietuvas Republikas Konstitucionālā tiesa deputātu grupas prasību skatīja 2000. gada 13. jūnijā. Prasības pamatā bija "Izglītības likuma"

tiesību normu* atbilstība Lietuvas Republikas Konstitūcijai. Tiesas sēdē piedalījās: prasītāja pārstāvji, astoņi konstitucionālās tiesas tiesneši un kā eksperti Lietuvas Seimas biroja Juridiskā departamenta pārstāvji. Tiesa, skatot lietu pēc būtības un izstrādājot spriedumu, izmantoja vairāku Lietuvas augstskolu atzinumus. **

Prasītāji savu prasību pamatoja ar 13 argumentiem, dažus no tiem Lietuvas Republikas Konstitucionālā tiesa atzina par pamatotiem un vērā ņemamiem.

Prasītāja iesniegtā prasība pamatojas uz sekojošiem tālāk uzskaitītiem argumentiem.

1. Par izglītības sistēmas laicīgumu un dažu konfesiju priekšrocībām skolot bērnus mācību iestādēs saskaņā ar savu pārliecību jeb tradicionālo konfesiju uzskaitījums ir pretrunā ar reliģijas brīvības un valsts atdalītības principu.

Prasītāji norādīja, ka tā kā Lietuvas Republikas Konstitūcijā noteikts, ka valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestādes ir sekulāras un nav valsts reliģijas, tad Lietuvas izglītības sistēma ir "laicīga" un atvērta visiem reliģiskiem uzskatiem. Prasītājs norādīja, ka ar iepriekšminēto ir pretrunā "izglītības likuma" jaunā redakcija (1. p. 5. punkts), kurā noteikts, ka viens no Lietuvas izglītības sistēmas galvenajiem mērķiem ir "nodrošināt tradicionālo reliģiju locekļiem tādas pašas tiesības un apstākļus kā pārējiem iedzīvotājiem skolot bērnus mācību iestādēs saskaņā ar savu pārliecību". Prasītājs pauda uzskatu, ka tas ir pretrunā ar Konstitūcijā deklarēto reliģijas brīvību.⁹ Iepriekšminētais mērķis, pēc prasītāja domām, traucē dažādu uzskatu cilvēkiem dzīvot atvērtā un harmoniskā civilā sabiedrībā, un apdraud konstitucionāli garantētas cilvēku pamattiesības un pamatbrīvības. Prasītājs pauda uzskatu, ka nav pareizi, ka izglītības sistēma tikai tradicionālo reliģiju locekļiem nodrošina tiesības un apstākļus skolot bērnus izglītības iestādēs saskaņā ar savu pārliecību. Šādi noteikumi rada iespaidu, ka citas (netradicionālās) reliģiskās apvienības tiek diskriminētas.¹⁰

Konstitucionālā tiesa, izskatot iepriekšminētās iebildes, spriedumā norādīja, ka konstitūcija ir tieši piemērojams likums, kas jāuztver tās vienotajā veselumā un nevar, kā to dara prasītājs, patvaļīgi interpretēt atsevišķas normas atrauti no citām Konstitūcijas normām. Konstitucionālā tiesa savā spriedumā norādīja, ka konstitūcijas norma, ar kuru valsts atzīst dažas reliģiskās organizācijas par tradicionālām, pamatojas uz to, ka likumdevējam ir tiesības zināmos gadījumos pasludināt noteiktas

* Jautājums bija par "izglītības likuma" 1. panta 5. punkta, 10. panta 3. un 4. daļas, 15. panta 1. daļas, 20. panta, 21. panta 2. punkta, 32. panta 2. daļas, 34. panta 2., 3. un 4. daļas, 35. panta 2. un 5. punkta, 37. panta 2. punkta un 38. panta 2. un 3. punktu atbilstību Lietuvas Republikas Konstitūcijai.

** Gatavojot lietu tiesas sēdei, no iestādēm tika saņemti arī paskaidrojumi, kas attiecas uz prasītāja argumentiem. Paskaidrojumi tika saņemti no Lietuvas Juridiskās akadēmijas Juridiskās fakultātes, Klaipēdas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes, Viļņas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes, Pašvaldību problēmu izpētes centra, Viļņas Universitātes Starptautisko attiecību un politisko zinātņu institūta, Šauļu Universitātes Humanitārās fakultātes Filozofijas departamenta, Viļņas Universitātes Reliģijas studiju un pētniecības centra. Tiesas sēdē prasītāja pārstāvji un iesaistītās puses pārstāvji pārstāvēja rakstiski izklāstītos argumentus.

Vecticībnieku kristību rituāls, kurā bērnu pīl-nībā iemērc ūdent

religiskās organizācijas par tradicionālām. Baznīcu pieskaitīšana pie tradicionālām ir īpašs veids, kādā valsts tās atzīst.

Konstitūcijā noteiktā baznīcu un reliģisko organizāciju atzīšana par tradicionālām institūcijām nozīmē, ka šāda atzīšana no valsts puses ir neatsaucama. Tradīciju nerada un neatceļ ar likumdevēja gribu. Baznīcu un reliģisko organizāciju pieskaitīšana tradicionālām nav akts ar kuru tās tiek nominētas par tradicionālam organizācijām, bet gan tāds akts, kas norāda uz šo baznīcu statusu, ko nosaka tradīcijas un attiecības ar sabiedrību. Šāds akts atspoguļo sabied-

rības reliģiskās kultūras attīstību un situāciju. Konstitucionālā tiesa atzīmēja, ka Lietuvas Republikas Konstitūcija (43. p. 1. daļa) paredz, ka tradicionālo Lietuvas baznīcu un reliģisko organizāciju pastāvēšanai ir konstitucionāls pamats, kas nosaka šo baznīcu atšķirīgo statusu no citām tamlīdzīgām organizācijām. Tas nozīmē, ka tradicionālajām baznīcām, tiek nodrošinātas papildus tiesības (privilēģijas), kādu nav netradicionālajām baznīcām. Vienlaicīgi Konstitucionālā tiesa piemetināja, ka šo privilēģiju piešķiršana nekādā ziņā neierobežo tiesības, kas garantētas visām baznīcām un reliģiskajām organizācijām. Tās ir papildus."

Konstitucionālā tiesa atzina, ka tradicionālo baznīcu pastāvēšana nav pretrunā ar konstitūcijas normu (43- p. 7. daļa), kas nosaka, ka Lietuvā nav valsts reliģijas. Reliģijas tradīcijas nav identificējamās ar tās piederību valsts sistēmai: baznīcas un reliģiskās organizācijas neiejaucas valsts, valsts institūciju un amatpersonu darbībā, tās neveido valsts politiku, valsts savukārt neiejaucas baznīcu un reliģisko organizāciju iekšējās lietās; tās var brīvi funkcionēt saskaņā ar to kanoniem un statūtiem. Konstitucionālā tiesa, sistemātiski skaidrojot konstitūcijas attiecīgās normas, kas nosaka, ka Lietuvā nav valsts reliģijas, ka baznīcas un reliģiskās organizācijas var brīvi funkcionēt saskaņā ar to statūtiem un kanoniem, ka valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestādes ir sekulāras, kā arī citas konstitūcijas normas, izdarīja secinājumu, ka saskaņā ar Konstitūciju Lietuvā valsts un baznīca ir atdalītas. Valsts un baznīcas nošķirtības princips ir Lietuvas valsts, tās institūciju un darbības "laicīguma" pamats. Šis princips, līdztekus reliģijas brīvības principam un citām konstitucionālajām normām, nosaka valsts neitralitāti pasaules uzskata vai reliģijas jautājumos. Fakts, ka Lietuvas valsts un tās institūcijas ir neitrālas pasaules uzskata un reliģijas jautājumos, nozīmē, ka valstij un baznīcām un citām reliģiskajām organizācijām ir nesaistīti mērķi, funkcijas un darbība valsts un reliģijas sfērās. Jāatzīmē, ka valsts neitralitāte un "laicīgums" nevar kalpot par pamatu, lai diskriminētu ticīgos, ierobežotu to tiesības un brīvības.

Valsts "laicīgums" nozīmē, ka valsts neiejaucas baznīcu un reliģisko organizāciju iekšējā dzīvē. Konstitūcijas norma "Lietuvā nav valsts reliģijas" nozīmē, ka

nevienu reliģiju nav atļauts pasludināt par valsts reliģiju. Jāatzīmē, ka Lietuvas likumi nenosauc nevienu reliģiju par valsts reliģiju. Fakts, ka tradicionālās reliģiskās apvienības tiek izdalītas no pārējām baznīcām un reliģiskajām apvienībām, vēl nenozīmē, ka vienai vai vairākām reliģijām tiek piešķirts valsts reliģijas statuss, un ar to tiek pārkāpts konstitucionālais princips par valsts reliģijas nepastāvēšanu. Tiesa nosprieda, ka fakts, ka Likums izdala tradicionālas reliģiskās apvienības, vēl nenozīmē, ka attiecīgās reliģijas ir valsts reliģijas.'

Pamatojoties uz šiem argumentiem, Tiesa nonāca pie slēdziena un pasludināja, ka "Izglītības likums" šai ziņā nav pretrunā ar Lietuvas Republikas Konstitūciju.

2. Iebildums pret tradicionālo reliģisko organizāciju dalību izglītības iestāžu dibināšanā un pārraudzībā.^{1^}

Prasītāji iebilda pret izglītības iestāžu dibināšanas nosacījumiem, jo "Grozījumi "Izglītības likumā"" (.10. p. 4. d.) noteica, ka *"izglītības iestādes var dibināt ar vairāku līdzdibinātāju līgumu. Pēc vecāku lūguma un pamatojoties uz līgumu valsts vai pašvaldības izglītības iestādes (klases, grupas) var tikt dibinātas kopīgi ārvalsts atzītu tradicionālo reliģisko apvienību, pēc šīs reliģiskās apvienības, pašvaldības padomes vai valsts institūcijas iniciatīvas. Šādu izglītības iestāžu dibināšanas, reorganizācijas vai slēgšanas kārtību nosaka valdība vai tās pilnvarota iestāde, koordinējot to ar valsts atzīto tradicionālo reliģisko apvienību."*

Konstitūcijas 43. panta 7. daļa nosaka, ka Lietuvā nepastāv valsts reliģija. Tā paša panta 3- daļa paredz, ka baznīcas un reliģiskās organizācijas var brīvi sludināt savu ticību vai mācību un piekopt ar savu ticību saistītus rituālus, tās var uzturēt savas lūgšanu vietas, labdarības iestādes un mācību iestādes savas ticības garīdzniecības sagatavošanai. Saskaņā ar prasītāju Konstitūcijas norma nozīmē, ka Lietuva ir sekulāra valsts. Sekulāras valsts baznīcu un citu reliģisko organizāciju stāvoklis tiek noteikts ar līgumu vai likumu, tā kā tās ir atdalītas no valsts. Pēc prasītāja uzskata demokrātiskā valstī, kur baznīca ir atdalīta no valsts, izglītības sistēma ir atvērta dažādu uzskatu cilvēkiem. Nodokļu maksātāji pārstāv ne tikai tradicionālo reliģisko organizāciju uzskatus, bet skolas tiek uzturētas par visu nodokļu maksātāju līdzekļiem, kas nozīmē to, ka, piešķirot valsts budžeta līdzekļus tikai tradicionālo baznīcu kopdibinātām mācību iestādēm, tiek aizskartas to nodokļu maksātāju intereses, kuriem nav nekādas reliģiskās piederības vai kuri pārstāv netradicionālās baznīcas.*

* Prasītājs paziņoja, ka nav pieļaujama personas tiesību ierobežošana vai privilēģiju piešķiršana personas dzimuma, rases, tautības, valodas, izcelšanās, sociālā statusa, reliģijas, pārliecības vai uzskatu dēļ (Konstitūcijas 29. p. 2. daļa). Tajā pat laikā Likums (10. p. 4. daļa) nosaka, ka tiesības dibināt valsts vai pašvaldību mācību iestādes (klasēs, grupās), pamatojoties uz līgumu, ir vienīgi valsts atzītajām reliģiskajām apvienībām. Lietuvā darbojas arī citas reliģiskas apvienības un organizācijas, kurām tāpat ir atbalsts sabiedrībā, taču tām šādas tiesības neliek piešķirtas. Tas nozīmē, ka Likums piešķir privilēģijas tradicionālajām reliģiskajām apvienībām. Pamatojoties uz šiem argumentiem, prasītājs izdarīja secinājumu, ka Likuma 10. p. 4. daļa ir pretmā ar Konstitūcijas 26. p. 2. daļu, 29. p. 2. daļu, 40. p. 1. daļu un 43. p. 3-, 5., un 7. daļu (Lietuvas Republikas Konstitucionālā tiesa un tradicionālās reliģiskās organizācijas. - R.: Reliģijas Brīvības Asociācija, 2001. - 28.1pp.).

Prasītāji iebilda arī pret to, ka saskaņā ar "Izglītības likumu" (32. p. 2. daļa) mācību iestāžu darbību pārrauga šo iestāžu līdzdibinātāji saskaņā ar kārtību, kāda noteikta "Mācību iestāžu pārraudzības nolikumā". Tā paša panta 3. punkts paredz, ka izglītības valsts politiku pārrauga Izglītības un zinātnes ministrija un pagasta valde saskaņā ar noteikumiem, ko apstiprinājusi Izglītības un zinātnes ministrija. Valsts un pašvaldību mācību iestāžu nolikumus apstiprina visi līdzdibinātāji, neskatoties uz to, ka tās var kopīgi dibināt valsts ar valsts atzītām tradicionālajām reliģiskajām apvienībām. Prasītājs uzskatīja, ka tas var izraisīt nelāgas sekas mācību iestādes personālam, jo reliģiskās apvienības var diskriminēt ar izglītību saistīto personālu, uzspiežot tam savas prasības attiecībā uz pasaules uzskatu. Pēc prasītāja domām šāda tiesību norma ir pretrunā ar indivīda apziņas brīvības un sekulāras skolas principiem. Prasītāji neapmierināti bija arī ar normu, kura nosaka, ka šie līdzdibinātāji (valsts, pašvaldība un tradicionālas reliģiskas organizācijas) pārrauga mācību iestāžu darbību. Prasītāji uzskatīja, ka tas ir pretrunā ar Lietuvas Republikas Konstitūciju, kas nosaka, ka valstij ir jāpārrauga, kā tiek realizēta izglītības vispārējā valsts politika.

Tiesa par diskriminējošu atzina to "Izglītības likuma" normu, kas noteica, ka valsts un pašvaldību izglītības iestāžu, kuras dibinātas kopīgi ar valsts atzītu tradicionālo reliģisko apvienību, nolikumi jāapstiprina abiem līdzdibinātājiem. Faktiski likuma norma noteica, ka valsts vai pašvaldība bez reliģiskas organizācijas nav tiesīga apstiprināt minēto nolikumu, un tādējādi valsts ir atkarīga no reliģiskas organizācijas varas. Tiesa nolēma, ka ar Šādu likuma normu tiek pārkāpts konstitucionālais valsts un baznīcas nošķirtības princips, kas rada juridisku priekšnoteikumu, lai valsts atzīta tradicionālā reliģiskā apvienība, kas ir izglītības iestādes līdzdibinātāja, varētu iejaukties valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestāžu vadībā un to darbības pārraudzīšanā, kā arī, lai mainītu valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestāžu sekulāro raksturu.

"Izglītības likuma" norma par to, ka izglītības iestāžu vadītājus ieceļ un atlaiž attiecīgās valsts vai pašvaldību institūcijas pēc reliģiskās apvienības rekomendācijas, nozīmē, ka valsts vai pašvaldību institūcija nevar iecelt izglītības iestādes vadītāju, ja nav saņemta rekomendācija no reliģiskās apvienības. Tas nozīmē, ka valsts un pašvaldību institūciju lēmumi ir atkarīgi no tradicionālo baznīcu un reliģisko organizāciju gribas. Noteikums par šādu rekomendāciju, kāda paredzēta apskatāmā likuma punktā, neatbilst Konstitūcijas principam par valsts un baznīcas nošķirtību. Tiesa secināja, ka norma, kas paredz, ka valsts un pašvaldību izglītības iestāžu vadītāju iecelšanai un atlaišanai nepieciešama reliģiskās apvienības rekomendācija, ir pretrunā ar Lietuvas Republikas Konstitūciju (25. p. 1. daļu). Tiesa savā lēmumā arī norādīja, ka nepieciešams izpētīt arī tās likuma normas atbilstību Konstitūcijai saskaņā ar kuru izglītības iestādes vadītāju un skolotāju sertifikāciju atbilstoši savai kompetencei jāorganizē abiem līdzdibinātājiem. Tiesa pauda uzskatu, ka nedrīkst rasties situācija, kad valsts un pašvaldību izglītības iestāžu vadītāju iecelšanai un atlaišanai nepieciešama tradicionālas reliģiskās apvienības rekomendācija, tomēr saskaņā ar "Izglītības likumu" tas ir noticis. Šīs prasības ir saistītas ar

izglītības iestādes darbinieku pārliecību, viņu uzskatu par attiecīgo reliģiju vai ticību, jo tās var tikt attiecinātas uz mācībspēku pasaules uzskatu. "

Konstitucionālā tiesa savā lēmumā nonāca pie secinājuma, ka prasītājam ir taisnība un jāsecina, ka šāda Likuma pieeja ir pretrunā ar Konstitūciju. *"Likuma 32. panta 2. daļas 2. punkts par noteikumiem valsts un pašvaldību izglītības iestādēm, kas dibinātas kopīgi ar valsts atzītu tradicionālo reliģisko organizāciju., paredz, ka reliģiskās organizācijas izvērza prasības ar izglītību saistītajam mācību iestādes personālam attiecībā uz pasaules uzskatu, kas nozīmē, ka reliģiskajai savienībai ir tiesības iejaukties darbinieku pārliecībā, iespaidot to, izzināt darbinieku uzskatus par reliģiju, ticību vai neticību. Tas nesaskan ar Konstitūcijas koncepciju par pārliecības brīvību un tiesībām šo pārliecību brīvi paust, kā arī ar Konstitūcijas 42. parīta 1. daļu, kas paredz, ka nevar tikt ierobežota kultūra, zinātne, pētījumi un mācības.*"¹⁴⁵

Tiesa arī piezīmēja, ka Likuma formulējums - "ar izglītību saistītais izglītības iestādes personāls", kas izmantots "Izglītības likuma" (32. p. 2. daļā), ir izteikts tādā veidā, kas var tikt saprasts tā, ka tas ietver ne tikai reliģijas skolotājus, bet arī visus pārējos attiecīgās mācību iestādes darbiniekus, kuru darbība vai funkcijas var atstāt iespaidu uz skolēnu izglītību, tas ir, to skološanu, audzināšanu, mācīšanu utt. Ievērojot reliģijas brīvības principu un tiesības brīvi paust savu pārliecību, katrs ir tiesīgs brīvi izvēlēties pasaules uzskatu. Tāpēc apskatāmā norma ir formulēta juridiski nepareizi.

Lietuvas Konstitucionālā tiesa atzina, ka "Izglītības likuma" normas, kas paredz, ka nepieciešama tradicionālās reliģiskās apvienības rekomendācija, lai ieceltu un atlaistu valsts un pašvaldību mācību iestāžu vadītājus, kā arī likuma norma, kas piešķir tiesības valsts atzītai tradicionālajai reliģiskajai apvienībai pārraudzīt ne tikai to, kā valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestādēs tiek pasniegta reliģijas mācība, bet arī pārējās šo iestāžu aktivitātes, ir pretrunā ar Lietuvas Republikas Konstitūciju.

Tiesā atzina, ka no Lietuvas Republikas Konstitūcijas 40. panta 4. daļas, kas nosaka, ka "valsts pārrauga mācību un izglītības iestāžu darbību" izriet ne tikai valsts tiesības, bet arī pienākums pārraudzīt mācību un izglītības iestāžu darbību. Savukārt šī pārraudzība ietver sevī arī kontroli, kā tiek ievērota Konstitūcija un likumi. Mācību un izglītības iestāžu pārraudzība ir konstitucionāls valsts pienākums. Konstitūcija ir tieši piemērojams likums (Konstitūcijas 6. panta 1. daļa), tāpēc pat tad, ja likums nav noteicis *expressis verbis*, ka valstij jāpārrauga mācību iestāžu darbība, tas nepadara par nebijušām šīs konstitucionālās valsts tiesības. Kā tiesa atzina, valsts (tās institūcijas) var izmantot dažādus likumā paredzētos kontroles veidus.

Ar valsts pārraudzību tiek nodrošināts, ka izglītības iestādēs tiek ievēroti izglītības standarti, un izglītības saturs un līmenis atbilst valsts atzītajām kvalifikācijas prasībām. Tas, ka likumdevējs ir noteicis, ka valsts vārdā pārraudzību veic Izglītības un zinātnes ministrija un pagasta valde saskaņā ar noteikumiem, ko apstiprinājusi Izglītības un zinātnes ministrija, nav pretrunā ar Konstitūciju. Pēc

Konstitucionālās tiesas domām likuma norma, ka izglītības iestāžu darbību jāpārtrauga to dibinātājiem saskaņā ar kārtību, kāda noteikta mācību iestāžu pārraudzības nolikumā, ir vispārīga rakstura. No panta formulējuma nav iespējams noteikt minētajā nolikumā ietverto normatīvu saturu. Jāpiezīmē, ka nolikums var nebūt pretrunā ar Konstitūciju un likumiem. Pamatojoties uz iepriekšminētajiem argumentiem, jāsecina, ka "Izglītības likums" nav pretrunā ar Konstitūcijas 40. panta 4. daļu. Izvērtējot "Izglītības likumā" noteikto, ka valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestādes var dibināt kopīgi ar valsts atzītu tradicionālo reliģisko apvienību, Konstitucionālā tiesa atzina, ka "laicīguma" princips, kas noteikts Konstitūcijā nav izjaukts, jo joprojām tikai valsts un pašvaldību institūcijas drīkst organizēt valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestāžu vadību un veikt to pārraudzību, nevis baznīcas vai reliģiskās organizācijas.

To faktu, ka Likuma 34. panta 2. daļa paredz, ka mācību iestāžu darbību pārtrauga šo iestāžu līdzdibinātāji saskaņā ar kārtību kāda noteikta izglītības iestāžu pārraudzības vispārējā nolikumā, Konstitucionālā tiesa atzina pretrunā ar Konstitūcijas 40. panta 1. daļu (ciktāl tas piešķir tiesības valsts atzītajām tradicionālajām reliģiskajām apvienībām pārraudzīt ne tikai attiecīgās reliģijas mācības pasniegšanu valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestādēs, bet arī visas šos iestāžu darbības). Tiesa uzskatīja, ka norma nozīmējot, ka valsts atzītajām tradicionālajām reliģiskajām apvienībām tiek piešķirtas tiesības pārraudzīt ne tikai attiecīgās reliģijas mācības pasniegšanu valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestādēs, bet arī visas šos iestāžu darbības, kuras saskaņā ar Konstitūciju ir sekulāras. Ar šo likuma normu tiek pārkāpts konstitucionālais valsts un baznīcas nošķirtības princips. Valsts atzītās tradicionālās reliģiskās apvienības, kuras ir valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestāžu līdzdibinātājas, var iejaukties šo iestāžu vadībā un pārraudzīt to darbību, kā arī mainīt valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestāžu sekulāro raksturu.

Konstitūcija (123. panta 4. daļa) nosaka, ka valdībai jānozīmē pārstāvji, kas pārtrauga, kā tiek pildīti likumi un Konstitūcija un kā vietējās pašvaldības pilda valdības lēmumus. Konstitūcija (124. p.) nosaka, ka pašvaldību padomju, kā arī to izpildorgānu un amatpersonu aktus un darbus var pārsūdzēt tiesā. Konstitūcijas 123. panta 4. daļa paredz, ka likumā paredzētajos gadījumos un saskaņā ar likumā paredzēto kārtību Seima var izveidot tiešo administrāciju pašvaldību teritorijās. Tādējādi Konstitūcijā ir paredzēti dažādi ceļi un formas, kā valsts institūcijas vai to amatpersonas (ieskaitot pagasta valdi un valdības pārstāvjus), tāpat kā pilsoņi un organizācijas, var rīkoties gadījumos, ja pašvaldības neveic likumā paredzētās izglītības funkcijas un nenodrošina savā jurisdikcijā esošās mācību iestādes darbībai nepieciešamos apstākļus.

Nav apstrīdamas valsts institūciju un valsts amatpersonu tiesības izmantot likumā paredzētos līdzekļus radušos pārkāpumu novēršanā, kā arī savas kompetences ietvaros nodrošināt, lai pašpārvaldes institūcijas un pašvaldību mācību iestādes strādā likumīgi un efektīvi. Šīs tiesības var balstīties uz minēto institūciju pienākumu valsts administrācijas organizēšanā attiecīgās pašvaldības teritorijā.

Tāpēc nav pamala apgalvot, ka Likuma 34. panta 4. daļa, kas paredz, ka pagasta valdes izglītības inspekcija ir tiesīga konstatēt un ziņot, ka attiecīgā pašvaldība nepilda likumā paredzētās izglītības funkcijas un nenodrošina savā jurisdikcijā esošās mācību iestādes darbībai nepieciešamos apstākļus, ir pretrunā ar Konstitūciju, kā to apgalvo prasītājs. Dotās lietas kontekstā svarīgs ir arī fakts, ka saskaņā ar Konstitūcijas 122. pantu pašvaldību padomēm ir tiesības griezties tiesā, ja tiek pārkāptas to tiesības.

3. Iebildumi pret tradicionālo reliģisko apvienību dibinātām klasēm un ticības mācības stundām valsts un pašvaldību skolās.

Prasītāji iebilda pret tradicionālo reliģisko organizāciju ar likumu piešķirtajām tiesībām mācīt valsts un pašvaldību skolās ticības mācību. Prasītāji vēl norādīja, ka "Izglītības likums" (10. p. 4. daļa) nosaka, ka valsts vai pašvaldības izglītības iestādēs kopīgi ar valsts atzītu tradicionālo reliģisko apvienību var tikt dibinātas klases vai grupas.

Konstitucionālā tiesa nosprieda, ka konstitūcijas norma, kas paredz valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestāžu "sekulārismu", nozīmē, ka šīm iestādēm jābūt iecietīgām, atvērtām un pieejamām visu reliģiju cilvēkiem, tāpat kā neticīgajiem sabiedrības locekļiem. Izmantotais apzīmējums "sekulārs" nozīmē, ka Konstitūcija paredz, ka mācību saturs valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestādēs ir sekulārs. Izglītības iestādēm pēc vecāku pieprasījuma jāpiedāvā reliģijas mācību stundas, tomēr tas nozīmē, ka izglītības iestāžu pienākums ir nodrošināt, un reliģijas mācības jāorganizē tādā veidā, lai netiktu noliegts valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestāžu sekulārais raksturs. Galvenais ir ievērot nosacījumu "pēc vecāku pieprasījuma piedāvāt reliģijas mācību stundas" - tātad pozitīvās deklarācijas principu.*

Minētā likuma norma nepiešķir vecākiem, kas pieder pie tradicionālajām reliģiskajām apvienībām, nekādas papildus tiesības izglītības sistēmā, kādu nebūtu citiem vecākiem. Saskaņā ar Konstitūciju reliģijas mācību, ko pēc vecāku lūguma skolēniem pasniedz valsts un pašvaldību mācību iestādēs, neizvēlas nejauši, bet gan to norāda vecāki. No tā izriet valsts un pašvaldību mācību iestāžu pienākums nodrošināt, ka skolēniem tiek mācīta tā reliģija, ko pieprasījuši skolēnu vecāki. Likuma nosacījums, ka ticības mācību māca persona, ko pilnvarojusi valsts atzītas tradicionālās reliģiskās apvienības garīgā autoritāte, vērtējama kā garantija tam, ka skolēniem tiks mācīta tā reliģija, ko pieprasījuši vecāki.

Diskutētā likumdošanas norma nemaina valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestāžu sekulāro raksturu.¹⁶ To bērnu vecākiem, kas pieder pie netradicionālajām reliģijām, ir tādas pašas tiesības kā pārējiem iedzīvotājiem audzināt bērnus izglītības iestādēs saskaņā ar savu pārliecību. Konstitucionālā tiesa nolēma, ka "Izglītības likums" nedz regulē, nedz izvērtē reliģisko doktrīnu saturu.

* Vecākiem ir konstitucionālas tiesības izteikt lūgumu, lai viņu bērniem tiek pasniegta ticības mācība, norādot konkrēto reliģiju, ko lūdz mācīt. Audzināt bērnus un rūpēties par bērnu reliģisko un morālo izglītību saskaņā ar savu pārliecību ir visu vecāku konstitucionālas tiesības.

Tas neierobežo neatņemamās cilvēka tiesības izvēlēties reliģiju vai ticību, vai no tās atteikties un vienatnē, vai kopā ar citiem, publiski vai privāti piekopt savu reliģiju vai ticību lūgšanās, rituālos, praktizējot vai sludinot. Likuma norma arī nerada priekšnoteikumus, lai kādu piespiestu, vai kāds tiktu piespiests pieņemt vai sludināt noteiktu reliģiju vai ticību. Konstitucionālā tiesa nolēma, ka tā kā Likuma 1. panta 5. punkts nepiešķir tradicionālo reliģisko asociāciju vecākiem nekādas papildus tiesības, kādu nebūtu pārējiem vecākiem, nav pamata apgalvot, ka vecāku iespējas realizēt domas, reliģijas un apziņas brīvību, ir atkarīgas no piederības tradicionālajām reliģiskajām apvienībām.

Tiesa secināja, ka šai ziņā nav pretrunu ar Konstitūciju. Fakts, ka minētā likuma norma izceļ tradicionālo reliģisko organizāciju ticības mācību un nemin citu valsts atzīto baznīcu un reliģisko organizāciju ticības mācību, nedod pamatu apgalvojumam, ka apskatāmā likuma norma pārkāpj pilsoņu vienlīdzības principu, ko nodrošina Konstitūcija (29. p.).*

Tomēr par *tradicionālo reliģiju klasēm vai grupām* Konstitucionālai tiesai bija cits viedoklis. Tiesa secināja, ka saskaņā ar Izglītības likumu klases vai grupas nav mācību iestādes. Tās ir tikai mācību iestāžu sastāvdaļas, kas netiek veidotas neatkarīgi no mācību iestādes un, lai gan to veidošana ir mācību un izglītības iestāžu iekšējā organizatoriskā darba jautājums, jāatzīmē, ka saskaņā ar konstitūcijā noteikto izglītības iestāžu sekulārismu klasēm, grupām arī jābūt sekulārām. Tās nevar veidot pamatojoties uz kādu reliģiju, ticību vai reliģisko mācību, jo tā tiktu noliegts valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestāžu sekulārais raksturs un tiktu pārkāpts valsts un baznīcas nošķirtības princips. Uz reliģiju var atsaukties, veidojot grupas ticības mācības priekšmeta stundām, taču nevar dibināt vai veidot klases, grupas sekulārajiem priekšmetiem. Tajā pat laikā "Izglītības likums" (10. p. 4. daļa), ciktāl tas paredz, ka valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestādēs to sastāvdaļas (klases, grupas) **var** tikt veidotas kopīgi ar valsts atzītu tradicionālo reliģisko apvienību ne tikai ticības mācības stundām, bet arī sekulārajiem priekšmetiem, rada juridisku priekšnoteikumu valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestāžu sekulārā rakstura mainīšanai. Tiesa tādējādi secināja, ka tiesību normas augstāk minētajā nozīmē ir pretrunā ar Konstitūcijas garu. Saskaņā ar "Izglītības likumu" valdība vai tās pilnvarotas iestādes var noteikt minēto mācību iestāžu (klašu, grupu) dibināšanas, reorganizācijas vai slēgšanas kārtību

* Lietuvas Republikas Konstitūcijas 29. panta 2. daļa nosaka, ka "nav pieļaujama personas tiesību ierobežošana vai kādu īpašu privilēģiju piešķiršana personas dzimuma, rases, tautības, valodas, izcelšanās, sociālā statusa, reliģijas, pārliecības vai uzskatu dēļ." Šajā lēmumā jau iepriekš ir skaidrots, ka Konstitūcijas 43. panta 1. daļas norma, kas paredz, ka Lietuvā ir tradicionālās baznīcas un reliģiskās organizācijas, kalpo par konstitucionālo bāzi, pamatojoties uz kuru tiek noteikts tradicionālo baznīcu un organizāciju statuss salīdzinājumā ar pārējām baznīcām un reliģiskajām organizācijām. Tiesa nosprieda, ka Likuma 20. panta 3. un 4. daļa paredz visu to skolēnu, kuri neapmeklē reliģijas mācības stundas, tiesības un pienākumu apmeklēt ētikas mācību, un šo skolēnu gmpā nav formāla nodalījuma, vadoties pēc Konstitūcijas 29. panta 2. daļas kritērijiem. Likuma 20. pants atbilst Konstitūcijas 29. panta 2. daļai.

ne citādi, kā koordinējot to ar valsts atzīto tradicionālo reliģisko apvienību. Tādējādi, likumā noteikto pilnvaru realizācija ir atkarīga arī no reliģisko organizāciju vēlēšanās. Tas ir konstitucionālā principa par valsts un baznīcas nošķirtību pārkāpums, kas rada juridisku priekšnoteikumu valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestāžu sekulārā rakstura mainīšanai. "Izglītības likuma" nosacījums, "koordinējot ar valsts atzīto tradicionālo reliģisko apvienību," ir pretrunā ar Lietuvas Republikas Konstitūciju.¹⁷

Konstitucionālā tiesa savā lēmumā norādīja, ka saskaņā ar Konstitūciju valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestādes ir sekulāras un "*.. ikvienam ir tiesības uz savu pārliecību un tiesības brīvi paust savu pārliecību.*" (Konstitūcijas 25. p. 1. daļa) Šajās iestādēs skolotājiem un citiem darbiniekiem nevar tikt izvirzītas nekādas prasības, kas saistītas ar viņu pārliecību. Šādas prasības nedrīkst izvirzīt ne valsts un pašvaldības, ne vecāki, pēc kuru lūguma tiek pasniegtas ticības mācības stundas, ne reliģijas skolotāji, ne arī tradicionālās baznīcas vai reliģiskās organizācijas. Konstitucionālā tiesa uzsver, ka pretējā gadījumā tiktu noliegta arī Konstitūcijas norma (42. p. 1. daļa) saskaņā ar kuru kultūra, zinātne, pētījumi un mācības nevar tikt ierobežotas.

"Izglītības likums" (20. p. 3. daļa) nosaka, ka tiem, kas neapmeklē ticības mācības stundas, šajā laikā tiek mācīta ētika, un ētikas stundas notiek tajā pat laikā, kad ticības mācības stundas, kas atvieglo mācību procesa organizāciju mācību iestādēs. Tāpēc tiesa nolēma, ka norma nav pretrunā ar vecāku un likumīgo aizbildņu vienlīdzīgajām tiesībām rūpēties par bērnu (aizbilstamo) saskaņā ar savu pārliecību, kā noteikts Konstitūcijā. Norma neierobežo indivīda reliģijas brīvību, neierobežo arī tiesības brīvi izvēlēties jebkuru reliģiju vai ticību. Tas nav pretrunā ar valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestāžu "laicīgumu". Fakts, ka tiek izdalītas tradicionālās baznīcas un neliek pieminētas citas valsts atzīto baznīcu un reliģisko organizāciju ticības mācības, vēl nedod pamatu apgalvojumam, ka attiecīgā likuma norma pārkāpj Konstitūcijas 29. pantu, kas nosaka, ka Lietuvas valsts nodrošina personu vienlīdzību.

4. Iebildumi pret ētikas mācības pasniegšanas stundām kā tradicionālo reliģisko organizāciju ticības mācību aizvietotājām.

Interesantu secinājumu prasītāji izdarīja par "Izglītības likumā" noteikto (20. p. 3- daļu): "*Tiem, kas neapmeklē ticības mācības stundas, dotajā laikā tiek pasniegta ētikas mācība.*" Prasītāji uzskatīja - ja Konstitūcija nosaka, ka Lietuvā nav valsts baznīcas, ticības mācība nav obligāts priekšmets un tiek pasniegta pēc vecāku pieprasījuma (Konstitūcijas 40 p. 1. daļa), tad iznāk, ka ētikas mācīšana ticības mācības stundu laikā pamatojas uz uzskatu, ka Lietuvā tradicionālo reliģiju ticības mācība sekulārajās skolās ir obligāta.¹⁸ Prasītājs arī atzīmēja, ka ētikas mācība nevar būt alternatīvs priekšmets obligātajai ticības mācībai. Ja ētikas mācība tiek ietverta obligātajā mācību programmā, tad ētikas stundas jāapmeklē visiem skolēniem, neatkarīgi no tā, vai šie skolēni apmeklē ticības mācības stundas, vai nē.

Prasītāji iebilda pret Izglītības likuma normu (21. p. 2. daļa), kas nosaka, ka no 15 gadu vecuma skolēniem pašiem ir tiesības izlemt, vai viņi vēlas apgūt ticības

mācību. Tā kā Konstitūcija (40. p. 1. daļa) nosaka, ka ticības mācības stundas skolās var būt pēc vecāku pieprasījuma, tad šajā gadījumā no sekulāras skolas skolēniem nevar prasīt pieņemt lēmumu attiecībā uz ticības mācību un viņiem nav nekādu tiesību vai pienākumu attiecībā uz to. Prasītāji iebilda arī pret vecāku tiesībām prasīt ticības mācības pasniegšanu skolās, jo "izglītības likums" nosaka (20. p. 1. daļa), ka tiesības pasniegt ticības mācību ir tikai personām (pēc vecāku vai likumīgo aizbildņu lūguma), ko pilnvarojušas baznīcas autoritātes, kā arī jāpasniedz tās konfesijas mācību, ko valsts atzinusi par tradicionālu. Šī paša panta 2. daļa nosaka, ka bērniem, kas atrodas valsts un pašvaldību aprūpē, jāsaņem reliģijas mācība saskaņā ar to tradicionālo reliģiju, kādu piekopj bērnu vecāki vai radnieki. Tādējādi tiek radīti nevienlīdzīgi apstākļi netradicionālo reliģisko savienību bērniem vai vecākiem, kas piekopj netradicionālas ticības, jo saskaņā ar likumu pēc vecāku pieprasījuma ticības mācības stundas tiek pasniegtas vienīgi tradicionālo konfesiju ticību bērniem. Ar šo likumdošanas normu esot pārkāptas to pilsoņu tiesības, kas piekopj citas ticības.

Par ētikas stundām tiesa atzīmēja, ka tiem, kas neapmeklē reliģijas mācības stundas, šajā laikā tiek mācīta ētika, un ētikas stundas notiek tajā pat laikā, kad ticības mācības stundas. Tas ir domāts, lai atvieglotu mācību procesa organizāciju mācību iestādēs. Saskaņā ar Konstitūcijas principu par pozitīvu deklarāciju vecāki var lūgt valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestādes piedāvāt reliģijas mācības stundas, taču viņiem nav pienākums izteikt prasību, lai tiktu piedāvātas ētikas mācības stundas, jo priekšmets ir domāts tiem skolēniem, kas neapmeklē reliģijas mācības stundas. Mācību iestādēs reliģijas mācība tiek mācīta, ja to lūdz bērnu vecāki. Tāpēc likuma formulējums "pēc vecāku (likumīgo aizbildņu) lūguma, (...) skolēni var apmeklēt ētikas stundas" nav jāsaprot kā Konstitūcijas principa par pozitīvu deklarāciju izņēmums.* Tiesa atzina, ka minētajos punktos ietvertās likuma normas nerada juridisku priekšnoteikumu personas piespiešanai pieņemt vai sludināt kādu reliģiju vai ticību.

Aplūkosim pieaicinātās trešās personas - Seimas Juridiskā departamenta — viedokli,¹⁹ kas Konstitucionālās tiesas procesā bija iesaistītā puse.

Iesaistītās puses pārstāvji uzskata, ka Konstitūcijā netiek pieminēta izglītības sistēma, ne arī tās "laicīguma" princips. Jēdziens "sekulārs" ir saprotams kā kaut kas tāds, kas nav saistīts ar garīdzniecību. Sekulāra valsts ir tāda valsts, kurā valsts iestādes nav saistītas ar kādu baznīcu, taču valsts sadarbojas ar reliģiskajām apvienībām un rēķinās ar to uzskatiem. Tā atšķiras no ateistiskas valsts (kas mēģina izslēgt jebkādu reliģijas ietekmi uz sabiedrības dzīvi), no neitrālas valsts (kurā baznīcu pārstāvjiem aizliegts ietekmēt sabiedrības dzīvi, taču reliģijas

* Tiesa atzina, ka Izglītības likuma 20. panta 4. daļas teksts, ka divu līdzdibinātāju (valsts vai pašvaldība un valsts atzīta tradicionālā reliģiskā apvienība) veidotās valsts un pašvaldību mācību iestādēs pēc vecāku (likumīgo aizbildņu) lūguma reliģijas mācības stundu vietā skolēni var apmeklēt ētikas stundas, ir fomiulēts neprecīzi. Tomēr šis trūkums nedod pamatu apgalvojumam, ka ar doto likuma normu tiek pārkāpta Lietuvas Republikas Konstitūcijas 40. panta 1. daļa.

netiek apkarotas), kā arī no valsts, kur prioritāra ir viena nacionālā reliģija (šādā valstī vadošās valsts amatpersonas pārstāv nacionālo reliģiju, valsts uztur lūgšanu vietas un reliģiskas institūcijas, valsts skolās ticības mācība un baznīcas svētki ir obligāti).

Pēc iesaistītās puses domām, -" ja sistemātiski skaidro Konstitūcijas 26., 29. un 38. pantu, tad var pieņemt, ka valstij, kas rūpējas par ģimenēm, nodrošina to aizsardzību un garantē vecāku tiesības bez ierobežojumiem rūpēties par savu bērnu reliģisko un morālo izglītību, ir pienākums nodrošināt, ka vecāki, kas ir neticīgi, un vecāki, kas pieturas pie noteiktas reliģiskas pārliecības, var izmatot vienlīdzīgas tiesības uz valsts atbalstu. Sekulārā skolā valstij ir jānodrošina faktiski uzskatu pluralisms un jārada vienlīdzīgas iespējas visiem vecākiem izmantot valsts sniegto iespēju izglītēt bērnus saskaņā ar savu pasaules uzskatu.

Noslēdzot Lietuvas Konstitucionālās tiesas lēmuma izskatīšanu, vēlos citēt teologu un juristu. Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes profesors un sistematiskās teoloģijas katedras vadītājs Dr. V. V. Klīve raksta: "**Morāles un likuma attiecības nemaz nav tik vienkāršas, kā parasti domā. Sabiedrība cer, ka visi izdotie likumi atbildīs morāles normām, t. i., ka morālo uzskatu un dažādo sabiedrisko iestāžu izdoto likumu un noteikumu starpā nekāda konflikta nevarētu būt. Faktiski šāds ieskaits ir pārāk ideālistisks, jo likumdošanu un valsts varas uzturēšanu bieži nosaka citi apstākļi, nevis tie, kas liek izveidoties morāliem uzskatiem un normām. Šāda kontekstā var runāt, piemēram, par "netaisniem" likumiem, un valsts izdotie likumi un noteikumi bieži ir saņēmuši kritiku no morālā viedokļa.**"²¹

Savulaik tieslietu ministrs Dr. tur. Valdis Birkavs, uzstājoties ar uzrunu Latvijas juristu III forumā 2000. gada 14. janvārī teica: "Juristiem sabiedrībā ir īpaša misija. Tā nav tikai profesionāla, bet arī ētiska kategorija. Savā ģenēzē tā bijusi cieši saistīta ar teologa profesiju - savā laikā tiesu sprieda virspriesteri. Jurists, mācītājs, ārsts ir kaut kādā ziņā vienoti jēdzieni, vismaz ētikas ziņā tiem tādiem būtu jābūt."²²

Es varu tikai piebilst, ka ideāls bieži vien ir tāls no vēlamā. Jurista - konstitucionālista prasme slēpjas spējā sabalansēt valsts vārdā trīs lietas - saprātu, likumu un rezultātu. Kopsomma veido mērķi. Skatot likumu sausi, bez radošas pieejas, mēs varam pazaudēt sevi un tad likuma jēgu.

¹ Diena. - 1999- - 10. jūl.

² Lietuvas Republikas Konstitucionālā tiesa un tradicionālās reliģiskās organizācijas. - R.: Reliģijas Brīvības Asociācija, 2001. - 24.lpp.

⁹ Lietuvas Republikas Civilt kodekss // Valstybes Žinios. - 2000. - nr. 74-2262.

¹ Žilhikaite R., Glodenis D. State and Church in Lithuania; Balodis R. State and Church in the Baltic States. - R.: Latvian Association for Freedom of Religion, 2001. - P.76-78.

⁵ Lietuvas Republikas Žiņotājs. - 1995. - nr. 36. (kr. val.).

- ⁶ Lietuvas Republikas Konstitucionālā tiesa un tradicionālās reliģiskās organizācijas. - R.: Reliģijas Brīvības Asociācija, 2001. - 23.lpp.
- ⁷ Valstvbē Žinios. - 1998. - nr. 67-1940.
- ⁸ Lietuvas Republikas Konstitucionālā tiesa un tradicionālās reliģiskās organizācijas. - R.: Reliģijas Brīvības Asociācija, 2001. - 23.-32.lpp,
- ⁹ Turpat, 23.lpp.
- ¹⁰ Turpat, 24.lpp.
- ¹¹ Lieutuvos Respublikos Konstitucinio Teisinio Nuterimas del Lieutuvos Respublikos Švetimo Istymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 daliu, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir daliu, 35 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 35 straipsnio 2 ir 5 punkto, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punkto attikimo Lieutuvos Respublikos Konstitūcijai Vilnius, 2000 m. biržalio 13 d. // Valstvbē Žinios. - 2000. - nr. 49-1424.
- ¹² Turpat.
- ¹³ Lietuvas Republikas Konstitucionālā tiesa un tradicionālās reliģiskās organizācijas. R.: Reliģijas Brīvības Asociācija, 2001. - 29.lpp.
- ¹⁴ Lieutuvos Respublikos Konstitucinio Teisimo Nuterimas del Lieutuvos Respublikos Švetimo Istymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 daliu, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir daliu, 35 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 35 straipsnio 2 ir 5 punktu, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktu attikimo Lieutuvos Respublikos Konstitūcijai Vilnius, 2000 m. biržalio 13 d. /7 Valstybes Žinios. - 2000. - nr. 49-1424.
- ¹⁵ Turpat.
- ¹⁶ Valstvbē Žinios. - 2000. - nr. 49-1424.
- ¹⁷ Lietuvas Republikas Konstitucionālā tiesa un tradicionālās reliģiskās organizācijas. - R.: Reliģijas Brīvības Asociācija, 2001. - 51.lpp.
- ¹⁸ Turpat, 28.-29.lpp.
- ¹⁹ Turpat, 33.-39.lpp.
- ²⁰ Turpat.
- ²¹ Klīve V. V. Rīcības Ceļos. Ētikas vēsture ar atskatu uz kristīgās ētikas pieredzi. - R.: Zinātne, 1998. - 17.lpp.
- ²² Birkavs V. Stipra tiesu vara ir tiesiskas valsts stūrakmens // Latvijas Vēstnesis. - 2000. — 18. janv.

4.7. Tradicionālas reliģiskas konfesijas jēdziens Latvija

Vienota Baltija ir nepieciešams priekšnoteikums tam, lai Baltijas valstis kļūtu par vienotas Eiropas sastāvdaļu.

A. Šķēle

Pēc Rīgas apgabaltiesas tiesneša V. Baloža atzinuma pirmskara Latvijas Republikā pastāvēja *konfesiju paritātes (vienlīdzības) princips*, kas izpaudās vienādās tiesībās un iespējās propagandēt savu ticību un arī apstākļi, ka neviena no konfesijām nebija no valsts formāli atzīta par valdošo konfesiju. Tomēr, neskatoties uz to, vairāku konfesiju darbību noteica atsevišķi pieņemti Ministru kabineta noteikumi, kas bija specifisko likumu statusā. Tās bija Civillikumā noteiktās konfesijas, kurām valsts bija deleģējusi tiesības veikt laulību reģistrācijas funkciju. Toreiz šādas sistēmas pastāvēšana nekādas pretenzijas neradīja, jo patiesībā lielākas tiesības kādai no konfesijām neizslēdza pārējo reliģiju tiesības netraucēti darboties.

Padomju varas pastāvēšanas gados visas Baznīcas vienlīdzīgi tika nopiestas, lai gan, piemēram, Latvijas metodistu Baznīcu 1946.-1947. gadā vispār aizliedza, un varētu iebilst, ka dažas ticības tomēr tika vairāk represētas, kas, protams, arī ir taisnība. Vairāk tieši tāpēc metodisti jūtīgi reaģē uz diskusijām par konfesiju tradicionalitāti.

Pēc Latvijas Republikas valstiskās neatkarības atjaunošanas 1991. gadā visas Baznīcas bija priecīgas par tiesībām darboties un bija pārāk aizņemtas ar īpašumu denacionalizācijas jautājumiem un citām patīkamām un mazāk patīkamām lietām, lai domātu par savu juridisko statusu. Salīdzinot ar komunistu režīma laikiem, jaunā republika bija kā *apsolītā zeme*. Taču pēc zināmā laika situācija mainījās un aktuāls kļuva jautājums par reliģiskās organizācijas (Baznīcas) statusu valstī.

Jautājums, cik un kādas ir Latvijas tradicionālās konfesijas, saasinājās pēc tam, kad 6. Saeima 1997. gada 27. novembrī bija mēģinājusi "Reliģisko organizāciju likumā" tās noformulēt. Bija priekšlikums papildināt "Reliģisko organizāciju likuma" 5. pantu "Valsts un reliģisko organizāciju attiecību pamati" ar jaunu otro daļu:

"(2) Evaņģēliski luteriskā, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, baptistu un Mozus ticīgo (jūdaistu) konfesijas, kuras ar savu darbību ilgstošā laika periodā veicinājušas un veidojušas Latvijas kultūrvēsturisko, garīgo un sociālo mantojumu, kā arī imkušas noteiktas valsts funkcijas un savu darbību nav izbeigušas, Latvijas Republikā uzskatāmas par tradicionālām konfesijām."

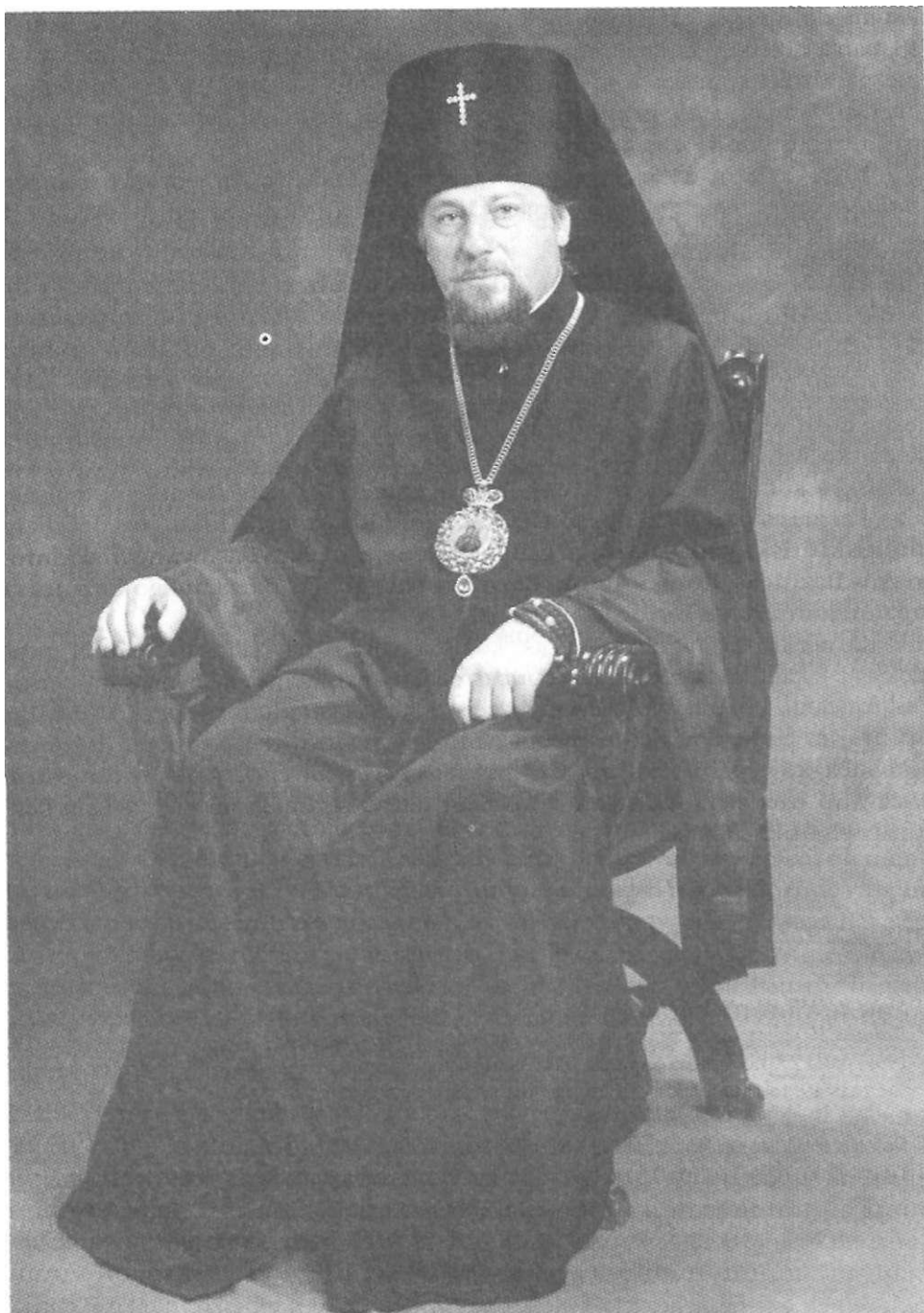
Domstarpības "Reliģisko organizāciju likuma" grozījumu izskatīšanas laikā radās pēc Saeimas Juridiskā biroja priekšlikuma, kas paredzēja iespēju papildināt iepriekš uzskaitītās sešas konfesijas ar vēl divām konfesijām: septītās dienas adventistiem un metodistiem. Debatēs pavidēja arī devītās konfesijas nosaukums - tie bija dievturi. Protams, šai idejai oponentu netrūka. Pēc ilgām diskusijām par to, kurām konfesijām ir tiesības pretendēt uz tradicionālas konfesijas nosaukumu,

Saeimas deputāti nolēma nenoteikt nevienu konfesiju par tradicionālu. Daži deputāti tam nepievienojās un prasmīgi pamatoja savu viedokli.*

1997. gadā virsroku guva deputāta M. Lujāna viedoklis, kurš balstījās uz pieņēmumu, ka tradicionalitātes noteikšana būtu "neiecietības proponēšana pret citām reliģiskajām grupām".¹ Kreisi noskaņotie deputāti panāca negatīvu balsojumu (ar 18 balsīm par, 26 - pret un 15 - atturoties), un Latvijas parlaments nepieņēma "Reliģisko organizāciju likuma" grozījumus.¹ Tādējādi **nevienā tiesību aktā un, galvenokārt, Latvijas Republikas Satversmē un "Reliģisko organizāciju likumā" nav noteikts, kas *it tradicionāla konfesija*. Tāpēc jēdzienu nevar uzskatīt par juridisku terminu.** Praksē tas gan bieži tiek lietots, visbiežāk ar to domājot skaitliski lielākās un vecākās kristīgās konfesijas. Piemēram, 1998. gadā Latvijas vēstnieks pie Svētā Krēsla A. Sjanītis, saņemot no Valsts prezidenta G. Ulmaņa akreditācijas vēstuli, izteicās, ka Latvija šodien ir paraugs daudzu tradicionālo reliģiju kopdzīvei.⁵

Tā kā Latvijas likumdošanā pašreiz nav termina *tradicionāls*, tad vienīgais vērā ņemamais normatīvais akts, skatot reliģijas no to *tradicionalitātes aspekta*, ir Civillikums. Pēc 1993. gadā atjaunotās Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma "Ģimenes tiesību" sadaļas stāšanās spēkā atsevišķām reliģiskām organizācijām

* Tagadējais Romas katoļu Baznīcas aktīvistis un kristīgais demokrāts, bet 1997. gadā Saeimas deputāts no Zīgerista partijas Kārlis Čeiāns, kurš bija likuma grozījumu projekta autors, šajā sakarā ir teicis: "(...) šīs ir tās konfesijas, kuras uz šo brīdi ir spējušas atrast savā starpā kopēju valodu Reliģisko lietu konsultatīvajā padomē, un tās ir tieši sešas.(...) Tas ir jautājums par to, vai mēs atzīstam, ka mūsu valstī pastāv kādas garīgi vienojošas pamatvērtības, vai arī mēs to neatzīstam, un, tādējādi, morāles lomu valstiski deleģējot tikai indivīdu apziņas līmenim. Un valsts līmenī pasludinot galēju morālo relatīvismu. Un nav jāskaidro, ka šāds morāls relatīvisms atrodas tikai pussolīša un pat ne vesela soļa atrālumā no ļaunā uzvaras, un sātāniskie spēki allaž būs lieliski organizēti, un tie spēš pieveikt arī daudzus labas gribas cilvēkus, kas būs atstāti vieni katrs par sevi labā un ļaunā cīņas arēnā, bez iespējas orientēties uz universāli akceptētiem pamatvērtību kritērijiem. Un diemžēl morāli ārdošais relatīvisms ir spējis mūsu sabiedrībā dzīt dziļas saknes, okupācijas varas atstāto sabiedrisko saistību un noskaņojuma struktūru labi ņemot par pamatu. Garīgi vienojošas pamatvērtības un, acīmredzot, tieši tās pamatvērtības, kas ir formulētas Dieva baušļos, to skaitā - tev nebūs zagst, tev nebūs nokaut, tev būs godāt savu tēvu un māti, līdz ar kristīgo tuvāko mīlestības baušli un cilvēku cieņu var kļūt, un tam ir jākļūst par mūsu lautas un valsts ideoloģijas tin sabiedriskās apziņas pamata kodolu. Tradicionalitātes statusa noteikšana zināmu reliģisko konfesiju jeb organizāciju lokam nozīmē valsts apliecinājumu šo konfesiju jeb organizāciju būtiskam pozitīvam ieguldījumam valsts un sabiedrības veidošanā. Šis ieguldījums izpaužas gan kā cilvēka garīgā un sociālā aprūpe, gan - jo sevišķi - kā ētiskā klimata stiprināšana sabiedrībā, piedāvājot tai konkrētas un universālas gadu simtu un gadu tūkstošu laikā pārbaudītas pamatvērtības. Mēs pārāk labi redzam to konipciju un amatpersonu visatļautību, ko mums ir devusi šī Amerikas sabiedrisko attiecību modeļa ieviešana tādā vidē, kurā nevalda pietiekami stingri morāli un ētiski kritēriji. Mums ir pamats iestāties par to, lai šādu situāciju pārtrauktu, un līdzīgi tam, kā mēs gribam Latvijā izveidot Eiropas tipa sociālu valsti, kas uzņemas atbildību par grūtībās nonākušu indivīdu, mums arī reliģiskās politikas jomā ir lietderīgi pārņemt Eiropas pieredzi, nosakot tradicionālās reliģiskās konfesijas." (No K. Čerāna (TKL) runas Saeimas Prezidija 16. februāra sēdē. Saeimas 19. februāra sēdes stenogramma // Latvijas Vēstnesis. - 1998. - 24. febr.)

Rīgas un visas Latvijas Pareizticīgās Baznīcas arhibīskaps Aleksandrs

likums deleģē tiesības laulāt (veikt civilstāvokļa aktu reģistrāciju). Civillikuma 53. pantā noteikts, ka laulājamiem ir tiesības salaulāties dzimtsarakstu nodaļā vai pie garīdznieka. Saskaņā ar Civillikuma 51. pantu var laulāt šādas konfesijas: luterāņi, Romas katoļi, pareizticīgie, vecticībnieki, metodisti, baptisti, septītās dienas adventisti un Mozus ticīgie (jūdaisti).

1997.-1998. gadā Saeimas Juridiskais birojs uzskatīja, ka jēdziena *tradicionālitate* ieviešanai "Reliģisko organizāciju likumā" vienīgais un juridiski vērā ņemamais pamats ir Civillikums. Savukārt, par pamatu tradicionālo konfesiju uzskaitījumam var būt "Reliģisko organizāciju likuma" 6. pantā noteiktais konfesiju loks, kas skolā ir tiesīgas mācīt attiecīgās kristīgās konfesijas mācību. Tās ir piecas: evaņģēliskie luterāņi, Romas katoļi, pareizticīgie, vecticībnieki, baptisti. Trešais konfesijas tradicionālitates pamatojums varētu būt Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu konsultatīvā padome, kurā bez nosauktajām piecām konfesijām ir iekļauti arī Mozus ticīgie (jūdaisti). 1996. gadā izveidotās Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu konsultatīvās padomes nolikumā parādās jēdziens "tradicionālas reliģiskas konfesijas", taču tā nav likuma norma, bet ministra administratīvais akts. **Lai arī es pats bieži norādu uz tradicionālo konfesiju loku,⁹ tas drīzāk ir politiski ētisks kādas Baznīcu grupas (piemēram, Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas, Romas katoļu Baznīcas vai Latvijas pareizticīgo Baznīcas) apzīmējums, nevis juridisks jēdziens.**

Kā rakstīja Džins Edvards Vīts, konfesionalisms nav jālīdzina mirušai ortodoksijai - kaut kādas doktrinālas tīrības uztiepšanai, nomācot sirsnīgu un personisku ticību. Doktrīnas uzsvēršana izcels doktrinālas atšķirības starp dažādajām kristīgajām tradīcijām, bet tas nebūt nenozīmē postošu reliģisku karu. Baznīcas vienotība, kā nepārprotami apgalvo apustulis Pāvils, ietver dažādību: viena miesa sastāv no daudziem locekļiem.⁷ Savukārt par valsts attieksmi pret reliģiju tiek runāts visā šajā grāmatā.

¹ Šķēle A. Ceļš uz pārticību /7 Diena. - 1996. - 19. apr.

² Balodis V. Valsts un baznīcas kopība //jurists. - 1938. - nr. 3/4.

³ 1997. gada 27. novembra Saeimas plenārsēdes stenogramma nr. 21-MC/ nr. 22-IK/ nr. 23-SB.

" Saeimas 19. febrmāra sēdes stenogramma // Latvijas Vēstnesis. - 1998. - 24. febr.

⁵ Latvijas Vēstnesis. - 1998. - 8. apr.

⁶ Balodis R. Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 294.-341 .lpp.

⁷ Džins E. V., *dēls*. Postmodernie laiki. - R.: Luterisma mantojuma fonds, 1999. - 237.lpp.

4.8. Valsts sankcionētas ceremonijas (rituāli) ar reliģiskā kulta elementiem

More majori i ni - Pēc senču likumiem (lat.)

Reliģiskās ceremonijas (rituāli) parasti izveidojas ilgākā laika periodā un kļūst par paražu. Latviešu tiesību zinātnieks un profesors V. Jakubaņecs paražas un rituālus jāraksturo šādi.¹ **Paraža - uzvedības noteikums, kas izveidojies ilgstošas faktiskās pielietošanas rezultātā. Rituāls - stingri kanonizēts darbības izpildes veids, kam nepiemīt tiešs utilitārs raksturs**, bet tas ir tikai sociālās kārtības, kaut kādu vērtību vai autoritāšu u. tml. atzīšanas simbols. Sabiedrības attīstības gaitā rituāli ir pildījuši un pilda šādas funkcijas:

- kalpojuši par vienu no svarīgākajiem līdzekļiem (līdz ar mitoloģiju un reliģiju), ar kura palīdzību cilvēki pauda savu attieksmi pret *svētiem* objektiem - neaizskaramiem institūtiem, neapstrīdamām sociālām normām u. tml.;
- reliģijās tie vienmēr ir bijuši galvenais kulta attiecību izpausmes līdzeklis;
- izmantoti mītu dramaturģijā;
- vēlāk, pieaugot zinātniskās domāšanas, tikumiskās apziņas un tiesību ietekmei rituāli kļuvuši par cilvēku uzvedības un attiecību ceremoniāla formu (aptuveni 300. g. p. m. ē. ķīniešu filozofs *Sjuņ-Czi* ir teicis, ka pēc tam, kad radās reliģisks rituāls un nostiprinājās pienākums to ievērot, izveidojās likums);
- totalitāros režīmos rituāli izmantoti kā ideoloģiskas vardarbības līdzeklis.

Tā kā Šajā nodaļā tiek runāts par valsts sankcionētām ceremonijām ar reliģiskā kulta elementiem, ir jāatzīmē, ka ticība un reliģija ir cieši saistīta ar zināmiem dievkalpojuma veidiem, simbolismu un rituāliem, kas sasaistās strikti noteiktu ceremoniju. **Ceremonijas sevī ietilpina attiecīgās ticības vai pārliecības elements un to izpausmes arī veido reliģisko kultu. Kults savā būtībā nozīmē rituālu un ceremoniju sistēmu zināmas reliģijas vai ticības ietvaros.**² Kristīgā Baznīca savos pirmsākumos turpināja jūdu reliģisko rituālu praksi, un pirmo kristiešu dievkalpojumi bija atjaunots un pārveidots jūdaisma tradīciju turpinājums.¹ Kristīgo ticību ceremonijas un liturģijas ir daudz un dažādas. Faktiski, cik konfesiju, tik arī atšķirību. Laika gaitā tās pilnveidojas un mainās. Pat vienā konfesijā (piemēram, luterāņu) tās var atšķirties atkarībā no Baznīcas ģeogrāfiskās atrašanās vietas vai Baznīcas sekotāju dominējošās tautības. Pat viskonservatīvāko pareizticīgās un Romas katoļu konfesijās pastāv ceremoniju un kultu atšķirības un, raugoties no šī aspekta, tās nevar uzskatīt par nemainīgām. Romas katoļu Baznīcas priesteris V. Penjušs ir teicis, ka katoļu Baznīca tautu paradumus piesātina ar reliģijas garu.¹ Iznīcinot pagānu tautu elkus, Baznīca aizgūst un lieto pagānu svētnīcas un paradumus. No romiešu vai grieķu svinīgajiem civiliem tērpiem ir izveidoti liturģiskie tērpi. Daži tautu paradumi ir noderējuši par katoļu Baznīcas liturģisko darbību un ceremoniju paraugiem. Daži pagānu svētki ir kļuvuši par kristīgiem svētkiem,

ieliekot tajos kristīgās ticības saturu un gani. Mūsdienās Romas katoļu Baznīca Indijā respektē braminu tradīcijas, bet Āfrikā ievēro nēģeru dzīves apstākļus. **Šīs baznīcas akomolācijas spējas apliecina principu, ka dogmas neiznīcina veselīgas dzīves parādības, bet savieno ar kalpošanu reliģijai/**

Mārtiņa Lutera iesāktā reformācija lielā mērā bija vērsta pret pārlicēģu formu un ceremoniju ievērošanu Romas katoļu Baznīcā. Raugoties no šāda aspekta, par reformācijas turpinājumu var uzskatīt pēdējā laikā uzplaukstošās "harismātiskās kustības", kas noraida ceremoniju formu un simbolismu, jo uzskata to par nevajadzīgu un pat kaitīgu.⁶ Runājot par citām reliģijām (budismu, islamu vai hiduismu), protams, to savstarpējās atšķirības, kā arī atšķirības no kristietības, ir ļoti ievērojamas.

Tēmas uzdevums nav aplūkot reliģisko organizāciju ceremonijas, bet gan to ietekmi uz mūsdienu valsti, īpaši apstākļos, kad konstitucionāli ir atzīti Baznīcas nošķirtības no valsts, reliģijas brīvības principi un tiesības uz ateismu. Valsts aktīva sasaistīšanās ar konkrētu Baznīcu un kopēju reliģisko rituālu publiska veikšana gluži dabiski var izsaukt un arī izsaukt ateistu vai citu reliģiju pārstāvju protestu. Tā Latvijas Trešās atmodas laika līderis un pašreizējais sociāldemokrāts Dainis Ivēns, nīrgādāmie par reliģisku ceremoniju *valstiskošanu*, raksta par to, ka viņam, reliģiskiem grupējumiem nepiederošam, oficiālajos valsts *ritos* piespiedu kārtā esot jāosta vīraks un jāklausa garlaicīga, uzmācīga Baznīcas propaganda.⁷ Piekrītu viņam - tas nav labi.

Vispārzināms ir fakts, ka jebkura Eiropas karaļa kronēšanas ceremonijā Baznīcai bija un vēl joprojām ir atvēlēta galvenā loma. Daudzu valstisku ceremoniju sākumi meklējami Baznīcas ceremonijās. Laika gaitā šīs ceremonijas ir tā sekularizējušās, ka tikai vēsturnieki var sniegt kompetentu atbildi par to vai citu ceremonijas elementu reliģisko izcelsmi. Ne tikai demokrātijas, bet arī pagājušā gadsimta asiņainie un totalitārie režīmi savas ceremonijas un rituālus pārņēma no Baznīcām. Lielā mērā to var raksturot ar Ā. Hitlera tēva garīdznieka profesiju un J. V. Staļina kanonisko izglītību, kā arī ar abu tirānu nosliecēm uz misticismu un maģiju.*

* Piemēru minētajam ir daudz. Padomju varas gados, lai radītu svinīgumu, pasākumi kritušo kareivju godināšanai pie nezināmā kareivja kapa ("mūžīgās uguns") uzkrītoši līdzinājās reliģiska kulta darbībām. Kremļa mauzolejs ar proletariāta vadoņa V. I. Ļeņina mūmiju ne tikai vizuāli līdzinās mistiskai pagānu svētnīcai, bet pēc dažu pētnieku domām ir pirmskristietības sātānistu antikrista troņa celtnes perfekta kopija. Totalitāro režīmu vadoņu (Ļeņina, Hitlera un Staļina) statujas glorificēja viņus jau dzīves laikā, bet totalitārā režīma simboli - piecstaru zvaigzne aizgūta no sātānistiem, vai kāškrusts - aizgūts no budistiem. Komunistu vai nacistu pasākumos reliģiskie kulta elementi bija maskēti, taču tāpat uzkrītoši atgādināja sistemātisku kulta piekopšanas praksi, kas aizgūta no reliģijas. Kā nacisti, tā arī komunisti savus kultus veidoja, noskatoties un analizējot reliģisko kulta praksi. Hitlera kulta pamatā, faktiski, bija okulto mācību mistika un zināma nosliece uz Austrumu misticismu. Masu panākumos Hitlers pārdomāti radīja pseidoreliģisku ekstāzi, izmantodams masu hipnozes un reliģiska kulta elementus savās mesianistiskajās runās. Viņa "kults" ne tik daudz kultivēja politiskus uzskatus, kā konkrētajā brīdī radīja zināmu dvēseles stāvokli. Mērķis tam visam viens - pakļaut tautu, lai ar to manipulētu.

Mūsu dienās Eiropas valstis maksimāli cenšas abstrahēties no reliģijas sakarā ar iespējamiem reliģiskiem konfliktiem vai pārmetumiem par kādas reliģijas lobēšanu. To gan nevar teikt par Āzijas vai islama valstu praksi, jo Šo tautu mentalitāte un nacionālisma izpratne nav atdalāmas no attiecīgās reliģijas. Nereti šo valstu politiķi reliģiskas ceremonijas apzināti cenšas izmantot savā labā. Tā 2001. gada jūlijā Taizemē, netālu no Bankokas, budistu reliģiskie līderi kopā ar Taizemes valsts pārstāvjiem sarīkoja *publisku narkotiku un narkotiku tirgoņu nolādēšanas ceremoniju*. Pasākums noritēja saskaņā ar vietējām reliģiskajām tradīcijām, un tā mērķis bija atturēt cilvēkus no narkotiku lietošanas. Gaiti spriest par rezultātu, taču, zinot šī reģiona iedzīvotāju reliģiozitāti, domāju, ka tas atstāja satriecošu iespaidu.*

Par Latvijas pieredzi šajā jomā jāsaka, ka 2000. gada 18. novembris, kad Doma baznīcas oficiālajā ekumēniskajā dievkalpojumā bīskapu vietā runāja mācītāju palīgi un Baznīca tik asi nosodīja laicīgo valdību," ir nebijis gadījums Latvijas vēsturē, kas labi parādīja Latvijas problēmu ar Baznīcas nošķirtību no valsts tieši valsts rīkoto ceremoniju jomā. Svētki nevis vieno tautu, bet šķeļ, izraisot labvēlīgu augsni politikāņu manipulācijām.**

* Kā uzskatīja Konfūcijs, debesīm, zemei, cilvēkam - katram ir sava funkcija, sava loma pasaules uzbūvē. Debesis dod radībām dzīvību. Zeme tās baro. Cilvēks visu vada ar noteikumiem un mūziku, tas ir - ar rituālu. Tradīciju un rituālu izkopšana Āzijas tautām ir tik nozīmīga! Tējas, pirts, cīņas mākslu, saskarsmes kultūras un citi rituāli lielā mērā ir saistīti ar reliģiju. Izskaut tos no valsts aprītes nav iespējams un varbūt arī nebūtu pareizi. Mums, eiropiešiem, jāsaprot, ka patiesības pasaulē var būt ļoti atšķirīgas. Tas, kas piemērots un pareizs ir mums, citur var nozīmēt zaimošanu vai sliktu toni. Tas ir jāpieņem, un jautājumos par citu valsti un tautu paražām un praksi jācenšas būt atturīgiem un tolerantiem.

** Pēc "bīskapu klusēšanas" dievkalpojuma valsts svētku pasākumā Doma baznīcā aktivizējās opozīcija. Saeimas opozīcijas frakcijas "Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā" (PCTVL) un "Latvijas sociāldemokrātiskās strādnieku partija" (LSDP) puda atbalstu arhibīskapa Jāņa Vanaga ticībai. Abas frakcijas paziņojumos uzsvēra, ka piekrīt bīskapa teiktajam par to, ka Latvija ir lādu spēku varā, kum vārdiem nevar ticēt un solījumiem nav vērtības. Laikraksta "Neatkarīgā Rīta Avīze" redaktora slejā atzīts: "Nebūt ne tik dziļi ticīgās lautas solidaritāte ar baznīcu, kas vērojama šodien, ir visnopietnākā sabiedrības pētījuma cienīgs notikums. Ir acīm redzams vispārējs liels tautas nemiers ar šodienas politisko varu, politisko eliti. Tauta meklē līderi, meklē nevalstisku institūciju, ar kuru solidarizēties, jo arī politiskajā opozīcijā šodien vēl nesaskata cerību. Virbūt atbalsts, ko izpelnījies bīskaps, liecina, ka tauta meklē ne tikai politisku, bet vispirms garīgu līderi. Ja tas tā ir, tiešām ir pamats runāt par ceturtais atmodas tuvošanos, kad valsts māja ir uzbūvēta, bet vēl jāizmēģ pārejas laika gmži. Tie ir politiskie salašņas, kas ir tikai mirkļa labuma meklētāji un guvēji. Kuri melo gan tautai, gan baznīcai un netur pat rakstiski dotus solījumus. Latvijai jāatbrīvojas no pārejas laika politiskās elites, kura ir sevi izsmēlusi." (*Kārklīņa I. Opozīcija atbalsta baznīcu // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 2000. - 24. nov.*) Tika pausts arī viedoklis, ka Baznīcām būtu jāatmet doma administratīvi regulēt cilvēku privāto dzīvi, pie tam ne tikai savu draudžu locekļu dzīvi, bet arī nekristiešus un bīskapu sašutums nodēvēts par "bīskapu 18. novembra demaršu". (*Freimanis J. Par bīskapu 18. novembra demaršu // Diena. - 2000. - 2. dec.*) Parādījās pat doma, ka notikušais ir "visu tradicionālo konfesiju protests pret varas mēģinājumu Baznīcu padarīt par šovbiznesa sastāvdaļu, kur politiķiem izrādīties televīzijas kameru priekšā, tajā pašā laikā uzliekot nodokļus un legalizējot abortus", (*Pūpols A. Arhibīskaps politisko vilku barā // Diena. - 2000. - 25. nov.*).

2001. gada janvāris. Rīgas Ebreju Sinagoga. Rīgas un Latvijas virsrabīns Natans Barkāns ebreju reliģiskajā pasākumā saka uzrunu klātesošajiem goda viesiem. No kreisās: Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieks Dr. R. Balodis, 7. Saeimas deputāts R. Mažeckis (Jaunā Kristīgā partija), 7. Saeimas deputāts Dz. Rasnačs (TB/LNNK) un Valsts prezidentes padomnieks tautību jautājumos O. Tiņpāns

Reizē tas ir arī būtisks simptoms valsts nekonsekventajai pieejai jautājumam par pieļaujamo robežu Baznīcas iesaistīšanai valsts svinīgajos pasākumos.

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas trūka valsts politikas reliģijas jautājumos un jebkādas valsts stratēģijas šajā jomā. Tāpēc, kā zināma pretreakcija uz ilgo reliģijas liegumu un nostaļģija "pēc vecajiem labajiem laikiem", tika atjaunots Latvijas brīvvalsts laika oficiālo dievkalpojumu prakses modelis.* Ja atjaunotās Latvijas

* Diplomāte Aija Odiņa grāmatā "Protokols" citē Latvijas 10 gadu pastāvēšanas jubilejas svinību programmu. "Sestdien, 17. novembrī (1) Jubilejas svinību sākums pīkst. 12.00, ko atzīmē ar 10 lielgabalu šāvieniem un **baznīcu zvaniem 10 minūtes**. Priekš pīkst. 12.00 pilsētās izkar valsts karogus; (2) Valsts iestādēs, kur tas iespējams, darbu beidz pīkst. 11.00; (3) Pīkst. 13.00. - gājiens uz Brāļu kapiem. Gājiēnā piedalās karaspēks, Universitātes studenti, vidusskolu audzēkņi, ierēdņi, privātu organizāciju pārstāvji, ugunsdzēsēji u. c. Gājiens sākas no Esplanādes. Gājiēna kārtību izstrādā Iekšlietu ministrija saziņā ar Rīgas garnizona priekšnieku. Gājiēnu vada prefekta palīgs Simanovičs; Valsts prezidents apmeklē prezidenta Čakstes kapu. Atsevišķas valdības delegācijas apmeklē mirušo ministru kapus. (4) Pīkst. 18.00 - **dievkalpojumi baznīcās**; (5) Pīkst. 20.00 - vakariņas pie Valsts prezidenta. Svētdien, 18. novembrī (1) Pīkst. 8.00 - Ragu orķestris no Māras baznīcas torņa izpilda korāli. (2) Pīkst. 10.00 - **Dievkalpojumi visās baznīcās. Māras baznīcā oficiāls dievkalpojums. Piedalās: Valsts prezidents, Saeimas locekļi, valdība, diplomātiskais korpuss u.c.(..)**".

Republikas diplomātiskajās attiecībās protokols jau bija gatavs un to vajadzēja tikai apkopot, tad iekšējās etiķetes jautājums bija atkarīgs no attiecīgo ministru, ierēdņu izpratnes par manierēm un valsts etiķeti. Jāatzīst, ka, ja neskaita komunistiskās partijas un komjaunatnes pasākumus, Trešās atmodas laika ielu mītiņus un gājienus, pieredzes šajā jomā nebija. **Vairāki pasākumi, tajā skaitā arī reliģiskā kulta līdzdalība valstiski svarīgos pasākumos, tika atjaunoti tādā pašā veidā, kā tas Latvijā bija noticis 20. un 30. gados. Rezultātā atjaunotā valsts haotiski mēģināja izveidot valsts svētku tradīciju. Sākumā Baznīcas rituāli valsts pasākumus šķita ļoti piemēroti, jo būtiski pasvītvoja attiecīgā notikuma nozīmīgumu. Atjaunotajai valstij bija svarīgi izcelt savas varas nozīmīgumu, saistot to ar "mūžīgās varas" iezīmēm. Realitātē tradīciju nozīmīgais process tika palaists pašplūsmā.**

Šķiet, pirmais pasākums, kurā piedalījās garīdznieki vēl pirms valstiskās neatkarības atgūšanas, bija stacijas Tukums II piemiņas akmeņa izsūtītajiem iesvētīšana 1989. gada 25. martā. To veica luterāņu garīdznieks.⁹ Tad 1989. gada 14. jūnijā sekoja pirmā Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija oficiāli atzītā komunistiskā genocīda upuru piemiņas dienas atzīmēšana. Interesanti, ka pirmo reizi ar Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskapu Kārlī Gailīti reliģiskas lūgšanas kopā centās skaitīt Latvijas Tautas frontes, Latvijas nacionālās neatkarības kustības, Vides aizsardzības kluba pārstāvji un padomju režīma nomenklatūras darbinieki.¹⁰ 1989. gadā nolika arī latviešu virsnieku - Litenes upuru pārapbedīšana, kurā piedalījās luterāņu arhibīskaps Kārlis Gailītis. Laikraksts "Literatūra un Māksla" 1989. gada 9- decembrī par šo notikumu rakstīja: *"Pārpildītajā Gulbenes luterāņu baznīcā vienpadsmit ar sarkanbaltsarkaniem karogiem pārklāti zārki, goda sardze, sveču liesmas, ļoti emocionāla arhibīskapa K. Gailīša svētruna, lūgšanas, dziesmas un - garš ceļš līdz Litenes kapiem. Šajā ceļā, gar kura malām slavēja gulbenieši atsegtām galiņām un degošām svecēm rokās, mēs atkal bijām tikpat vienoti kā Baltijas ceļā."* Tas bija nacionālās jūsmas laiks, ko labi uztvēra Baznīca. Pasākumu bija daudz un dažādi. Luterāņu garīdznieku aktivitātēm pievienojās arī katoļi un baptisti. Arī Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresa otro dienu ievadīja dievkalpojums Doma baznīcā.

Tas bija pats sākums. Tam sekoja likumos neparedzētais Latvijas Valsts prezidenta iesvētīšanas rituāls, ko veica Latvijas Evaņģēliski luteriskā Baznīca un par kuru Latvijas valsts prezidents Guntis Ulmanis teica: *"Pēc mana uzskata šāds prezidenta iesvētīšanas rituāls atstāj dziļi pozitīvu ietekmi uz visu turpmāko prezidenta darbību. Un te es saskatu simbolisku saistību."*¹¹ Nākošajai Latvijas Republikas Valsts prezidentei Vairai Vīķei-Freibergai bija izvēles iespējas. Saskaņā ar Valsts prezidenta inaugurācijas pasākuma programmu jaunā prezidente **1999.** gada 8. jūlijā pēc svēnīgā solījuma nodošanas Saeimā reliģiskā ceremonijā tika svētīta Doma baznīcā.¹³ Atšķirībā no pirmās reizes, kad Valsts prezidentu iesvētīja Latvijas Evaņģēliski luteriskā Baznīca, šoreiz ceremonijai Doma baznīcā pievienojās Romas katoļu, baptistu un pareizticīgo Baznīcu arhibīskapi. Iespējams, ka nākošreiz, ņemot vērā attīstošos ekumēnismu, pievienosies septītās dienas adventisti un metodisti. **Neteikšu, ka tas ir slikti, taču, trūkstot skaidri izstrādātai teorētiskai koncepcijai par Baznīcu piesaisti valsts pasākumiem, jautājumu pašplūsmā nevajadzētu palaist īpaši vēl,**

ja protokola līmenī tas pārtop par oficiālu tradīciju, kas, lai gan nav likumā noteikta, taču kļūst par aksiomu. Pieļauju, ka šeit vainojama ir Skandināvijas valstu Baznīcu tradīciju ietekme, kur luterāņu Baznīca reliģiskās ceremonijās kronē karaļus, kā arī pašas Latvijas brīvvalsts pieredze. Šajā ziņā neatpaliek arī citas postsociālistiskās valstis. Tā 2000. gadā Krievijas prezidenta pienākumu izpildītājs **Vladimirs Putins** bez iepriekšēja brīdinājuma uz Kremli izsauca Krievijas Pareizticīgo Baznīcas patriarhu. Patriarham tika lūgta svētība prezidenta amata pienākumu pildīšanai. Svētība arī tika dota.¹⁵ Varbūt pašplūsma ir laba lieta citur, tikai ne valsts un Baznīcas attiecībās. Nenovelkot skaidru līniju starp oficiāli - obligātoriskiem valsts rituāliem un brīvprātīgiem pasākumiem, kas godina valsti, var samezgoties Baznīcas un valsts attiecības. Pie tam nopietni sarežģījumi var rasties abiem attiecību subjektiem, kā Baznīcai, tā arī valstij.*

Anglikāņu Baznīcai Lielbritānijā ir valsts Baznīcas statuss, kas nosaka noteiktas privilēģijas šai Baznīcai uz citu reliģiju brīvību rēķina. Viena no anglikāņu Baznīcas privilēģijām un vienlaikus pienākums ir vadīt un organizēt nacionālas nozīmes svinības, piemēram, karaļu kronēšanu. Lielbritānijā izdots īpašs valsts likums, kas konkrētas konfesijas vadībai nosaka to par pienākumu. Varu sniegt piemēru, ko aprakstījis P. Kampers no Notingemas universitātes. Godinot Folklandu militārajā konfliktā kritušos britu karavīrus, 1982. gadā tika sarīkots atceres pasākums. Pasākumā Kenterberijas arhibīskaps Roberts Rancijs (*the Archbishop of Canterbury Robert Runcie*)¹⁶ iedrošinājās aizlūgt par abām pusēm - gan par britu, gan par argentīniešu kritušajiem, ar to izpelnoties Lielbritānijas premjerministres **Margaritas Tečeres** nosodījumu. Arhibīskapam tika pārņemts apolitisks aizlūgums un, cik paradoksāli, tieši tāpēc - arī iesaistīšanās politikā. Patiešām interesantas valsts Baznīcas sistēmas sekas!¹⁶ Ne velti arhibīskapa Rancija priekšgājējs K. Garbets 50. gados rakstīja: "Viduslaikos Anglijas Baznīcu kontrolēja pāvests un kronis, vēlāk - tikai kronis, un tagad, dara arī parlaments."¹⁷

Atgriežoties pie Latvijas politiskās dzīves, atcerēsimies, ka Latvijas Valsts prezidente sakarā ar 2000. gada 18. novembra "bīskapu klusēšanas" dievkalpojumu ir izteikusies, ka varbūt ekumēniskais dievkalpojums tiks aizstāts ar lūgšanu rītu,

* Lai gan 2000. gada 18. novembrī politiķi arhibīskapam J. Vanagam pārmeta politisko nekorektumu, Latvijas Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas priekšsēdētājs Antons Seiksts paziņoja, ka arhibīskapu atteikšanās vadīt svētku dievkalpojumu nerisinās Saeimu vairāk atbalstīt Baznīcas. (*Fridrihsone M. Vanags* sēj emociju vētru // *Jaunā Avīze*. - 2000. - 21. novj. Faktiski tas bija reāls mājienis par atmaksu Baznīcām par valdībai sagādāto nepatīkamo brīdi dievkalpojuma laikā. Tiesa, pēc neilga laika, redzot preses un tautas atbalstu Baznīcai, politiķis gan mainīja savu nostāju, sakot, ka arhibīskapam bija tiesības uz šādu soli, jo viņš tomēr esot Latvijas Republikas pilsonis un tādā cilvēks, kuram ir pilnīgas tiesības izteikt savu viedokli. (*Jansone M. Antons Seiksts*: "Baznīcai jābūt ekonomiski neatkarīgai" // *Jaunā Avīze*. - 2000. - 29. nov.). Tas, ka luterāņi ir paiduši savu prieku par ekumēniskā dievkalpojuma tradīciju Latvijas Republikas proklamēšanas svētkos 18. novembrī, ir labi, taču, pietrūkstot valstiskai pozīcijai, lielas var beigties arī traģikomiski. (*Vanags J.* Arhibīskapa Jāņa Vanaga atklātā vēstule // *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. - 2000. - nr. 26 (164).).

kurā piedalīsies ne tikai kristīgo konfesiju, bet arī citu reliģiju, piemēram krišnaītu, musulmaņu un dievturu pārstāvji. /<3 *tradicionālām konfesijām nav gatavības atbalstīt valsti, tad arī valstij nav nepieciešamības atbalstīt viņus ar īpašiem pasākumiem!**
 Notikušais ir bīstams simptoms, kas liecina par pašplūsmā ievirzījušos attiecību "buk-sēšanu". Tas, ka pēc nedēļas prezidente tikās ar "dumpīgo arhibīskapu" un abi pār-runāja notikušo, vienojoties, ka nav konflikta, jo abu rūpju lokā ir korupcijas novēršana un maznodrošināto labklājība, ir labi, taču tas neatrisina problēmu kopumā.¹⁹

Pašplūsmas fenomena pieļaušana tradīciju jomā Latvijā turpinās: tiek iesvētītas skolas, karaspēka daļas, policijas struktūrvienības, karogi, pieminekļi, kapsētas un pat muitas punkti.* Laikā, kad reliģija arvien vairāk kļūst par privātu lietu, politiskais režīms garīdzniekus arvien vairāk iesaista valstiski nozīmīgos pasākumos. Pat 1. septembrī skolnieki tiek vesti uz Baznīcu, kur notiek dievkalpojumi par godu jaunā mācību gada sākumam.²⁰

Apkopojot Latvijas gūto pieredzi valsts ceremoniju rīkošanā ar reliģisku elementu klātbūtni, jāatzīst, ka tiesiskā regulējuma trūkums valstiskos pasākumos nav traucējis Baznīcu klātbūtnei, ko jau var sākt uzskatīt par tradīciju. Diplomātes Aijas Odiņas 1998. gadā izdotajā grāmatā "Protokols" rakstīts, ka galvenās valsts ceremonijas ir Valsts prezidenta inaugurācija, Latvijas Republikas proklamēšanas svētki, Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas diena un valstsvīru vizītes.²¹ A. Odiņa raksta, ka, lai gan ceremoniju tapšanā piedalās daudz dažādu dienestu un cilvēku, visu organizē valsts protokola vadītājs, kurš ir atbildīgs, lai šīs ceremonijas vienmēr tiktu izstrādātas savlaicīgi un precīzi.²² Organizētāja uzdevums ir sīki reglamentēt visas pasākuma detaļas, piemēram-

"Latvijas Republikas Valsts prezidenta inaugurācijas pasākumu programma:

- Latvijas Republikas Valsts prezidenta svinīgais solījums Saeimā;
- **svētbrīdis baznīcā Valsts prezidenta svinīgā solījuma došanas dienā;**
- ziedu nolikšana pie Brīvības pieminekļa;
- Valsts prezidenta inaugurācijas balle Rīgas pilī."²³

Par Latvijas Republikas proklamēšanas svētkiem h. Odiņa raksta: "17. novembrī Latvijas Republikas ārlietu ministrs rīko pieņemšanu diplomātiskajam korpusam. Piedalās arī valdība, Saeimas pārstāvji, citas sabiedrībā pazīstamas personas. 18. novembrī - **oficiāls ekumēnisks dievkalpojums Doma vai Svētā Jēkaba katedrālē.**"²⁴ Citēts ir precīzi. Tikai šajā un vienīgajā latviešu diplomātiem veltītajā oficiālās etiķetes mācību grāmatā parādās jēdziens *oficiāls ekumēnisks dievkalpojums*. Tajā obligāti jāpiedalās Valsts prezidentam ar ģimeni, Saeimas priekšsēdētājam, Ministru prezidentam, ārlietu ministram, valdībai, Saeimas deputātiem, diplomātiskajam korpusam.²⁶

* Piemēram, 1998. gada 1. oktobrī, piedaloties Valsts prezidentam un Krievijas vēstniekam Latvijā, svinīgi tika atklāts Terehovas muitas punkts, kuru iesvētīja Romas katoļu Baznīcas Rēzeknes Aglonas diacēzes bīskaps. 2001. gada 11. novembrī luterāņu, katoļu, baptistu un pareizticīgo bīskapi iesvētīja Saeimas jauno kapelu (Saeimas namā iesvētīta kristiešu kapela // Latvijas Vēstnesis. - 2001. - 14. novj.

1995. gads, Daugavpils (Latvija). Krievi ir visā pasaulē pazīstami ar savu viesmīlību. Attēlā: Rīgas un visas Latvijas Pareizticīgās Baznīcas arhibīskaps Aleksandrs ar sālsmaizi uzņēma Latvijas Republikas prezidentu Gunti Ulmani

Pievienojos A. Odiņai par to, ka **sēru pasākumos, ja tiek rīkota valsts amatpersonas bēru reliģiskā ceremonija, karogi ir jānolaiž pustumastā.**⁶ Ir jau tikai loģiski, ka reliģiozs cilvēks ir jāizvada tās reliģijas ceremoniālā, kurai piederēja dzīves laikā. Būtiski atcerēties, ka bēru pasākums ir pēdējais cieņas izrādīšanas akts un nav obligāta rakstura.

Nodaļā vairākkārt esmu uzsvēris atšķirīgu konfesiju pārstāvju piedalīšanos valstiskos pasākumos, un tas nebija nejauši. Kā jau minēju sākumā, pašplūsmā esošais process pārauga tradīcijā. Līdz 2001. gadam ekumēniskajos dievkalpojumos piedalījās tikai luterāņu, katoļu, pareizticīgo un baptistu konfesiju pārstāvji. Tajos kā tradicionālas konfesijas varēja piedalīties arī vecticībnieki un ebreji, taču to nedarīja reliģisko atšķirību un dogmu dēļ. Tomēr viss mainījās, jo nebija stingri noteikts likumā. Pamazām kopīgu valodu ar jau uzskaitītajām konfesijām atrada metodisti un septītās dienas adventisti, un jau no 2001. gada viņi kopā ar pārējām nosauktajām konfesijām piedalās gan Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu konsultatīvā padomē, gan arī premjerministra veidotajā Garīgo lietu padomē. Tolerances līmenis aug. Par lūzuma punktu zināmā mērā var uzskatīt Rīgas 800 gadu jubilejas svinības 2001. gada augustā. Jubilejas svinību pasākuma sastāvdaļa bija ekumēniskais dievkalpojums. Uz dievkalpojumu, kas pēc tradīcijas notika Doma baznīcā,

tika uzaicināti luterāņu, Romas katoļu, baptistu un pareizticīgo Baznīcu arhibīskapi. Savu vēlmi piedalīties ekumēniskajā dievkalpojumā izteica metodistu Baznīca. Daļēji tas notika tāpēc, ka Latvijas Apvienotās metodistu Baznīcas gadskārtējās konferences norises laiks sakrita ar Rīgas 800 gadu jubilejas svinībām. Konferencē piedalījās Latvijas metodistu Baznīcas viesi no Amerikas, Norvēģijas, Zviedrijas un Lietuvas. Viņi, izdzirdot par ekumēnisko dievkalpojumu un neredzot metodistus citu garīdznieku vidū, izteica savu neizpratni, kāpēc metodistu Baznīca, kurai Latvijā ir deleģētas laulāšanas tiesības un kas ir divu reliģisko padomju līdzvērtīga locekle, nav uzaicināta uz dievkalpojumu. Latvijas metodistu Baznīcas vadītājs superintendants A. Vīksna sazinājās ar luterāņu arhibīskapu J. Vanagu, un, ja var ticēt presei, metodistiem tika atteikts piedalīties dievkalpojumā, "pat nepaskaidrojot atteikuma iemeslu."⁷ Pēc metodistu vārdiem - "mūsu viesiem tika neveikli paskaidrots, ka arhibīskapam Jānim Vanagam ir ierobežots goda viesu krēslu skaits".⁸ Pieļauju, ka arhibīskaps samulsa un nezināja, ko iesākt, jo faktiski taču bija jāmaina tradīcija. **Fenomenāli, taču "pašplūsmas taktika" šoreiz visu nokārtoja, un Baznīcu vadītāji izrādīja neticamu toleranci- 2001. gada 18. novembra ekumēniskajā dievkalpojumā piedalījās arī septītās dienas adventisti un meto- disti. Klātesošās valsts amatpersonas to uztvēra kā pašsaprotamu.**

Ņemot vērā dažādi domājošo daudzkonfesionālo un ateistisko sabiedrību, tas ne vienmēr ir labi. Garīdznieku runas valsts rīkotajos svinīgajos pasākumos ir Baznīcas atzinība un lojalitātes izrādīšana pastāvošajai iekārtai. Taču iespējama ir arī situācija, kad kāds no skolēniem, policistiem, karavīriem, ierēdņiem vai tautas pārstāvjiem var atteikties piedalīties pasākumā, kurā viņam jāklausa reliģijas pārstāvju runas, īpaši, ja runa ir par iesvētīšanas ceremonijām. Iesvētot policijas apakšvienību karogus ir bijuši gadījumi, kad karogs kopā ar karavīriem ir ceļojis pa vairākām Baznīcām, līdz beidzot slacīts ar dažādu konfesiju svētīto ūdeni. Galu galā kādam tas var šķist zaimis, ka karogs, kas ir valsts simbols, tiek iesvētīts ar viņam netīkamas reliģijas kulta piederumiem.⁹ Tikpat iespējama ir arī tāda situācija, kad, tāpat kā Ukrainas armijā, karavīrus svinīgā zvēresta laikā iesvēta vienas konkrētas konfesijas mācītājs, apslakot visus jaunos karavīrus ar savas konfesijas svētīto ūdeni, neskatoties uz viņu reliģisko pārliecību. Visticamāk, sašutums izpaudīsies ne uz konfesiju, bet uz valsti, kas pieļāvusi šādu zaimu. Ar šādām lietām nedrīkst jokot. Esmu stingri pārliecināts, ka Latvijā, tāpat kā Lielbritānijā, **nepieciešams likumā noteikt, ka valsts nedrīkst valstiskos pasākumos iesaistīt nevienas reliģiskas organizācijas pārstāvjus ar mērķi veikt kulta darbības.** Ir nepieciešama pārdomāta un plānveidīga stratēģija, kas būtu noteikta tiesību aktos. Tas nenozīmē, ka garīdznieki vispār tiktu izstumti no laicīgās dzīves notikumiem. Neatkarības laikā Latvijā notikušas arī Baznīcas rīkotas aizlūgšanas. Tas ir kas cits. Tās ir pašas Baznīcas sarīkotas svinības. Tā ir Baznīcas funkcija - aizlūgt un ierosināt cilvēkus domāt par vitāli svarīgo viņu dzīvē, arī par valsts stiprumu. Tas nozīmē, ka, ja pasākumu rīko pati Baznīca (nevis valsts) un tajā no brīvas gribas piedalās arī valsts amatpersonas, tas ir normāli. Tāpat arī normāli būtu, ja ievērojamākie garīdznieki, kuri, protams, šā iemesla dēļ ir arī sabiedriskie darbinieki,

tiek aicināti teikt runas valstiski svarīgos pasākumos. **Tomēr vēlreiz uzsveru — viņi nedrīkstētu veikt kulta darbības. Pastāv vēl iespēja grozīt Latvijas Republikas Satversmes 99- pantu un atcelt konstitucionālo Baznīcas šķirtību no valsts. Tas gan nebūtu labi no sekulārisma un reliģijas brīvības aspekta, taču katrā gadījumā šī problēma nebūtu tik konstitucionāli pretrunīga.**

Tomēr pašplūsmā ievirzījušies jautājumi nereti sniedz arī labu pieredzi. Valsts vadītāju piedalīšanās reliģisko organizāciju pasākumos demokrātiskā valstī ir ierasta parādība. Piemēram, Valsts prezidente Vaira Vīķe-Freiberga ir piedalījusies ebreju draudzes Hanukas un Purima* svinībās. 2001. gada 19. novembrī Latvijas Ministru prezidents Andris Bērziņš oficiāli sveica ebreju draudzes goda priekšsēdētāju profesoru Brannoveru viņa 80 gadu jubilejā Rīgas ebreju sinagogā. Valsts prezidente Vaira Vīķe-Freiberga piedalījās Latvijas pareizticīgo Baznīcas arhibīskapa Aleksandra jubilejā 2000. gadā. Valsts augstākās amatpersonas oficiāli sveica Romas katoļu kardinālu J. Pujatu sakarā ar viņa iecelšanu kardinālu kārtā un dzimšanas dienu. Valsts prezidente Vaira Vīķe-Freiberga un daži ministri piedalījās Latvijas pareizticīgo Baznīcas svētā mocekļa Jāņa Pommera kanonizācijas pasākumā 2001. gada septembrī. Arī bijušais Latvijas Ministru prezidents Guntars Krasts 1998. gadā kā goda viesis piedalījās Evaņģēliski luteriskās Baznīcas 19. Sinodē, kur tika atzīta Baznīcas nozīmīgā loma valsts dzīvē. G. Krasts apsveikuma runā teica: "Valstij Baznīca ir vajadzīga kā harmonizējošs, cilvēku un sabiedrību veidojošs spēks. Tieši Baznīca ir spēks, kas neiestieg materiālistiskā sīkumainībā, spēj izkļaidēt neirozes - gan tautas, gan valsts līmenī. Tieši Baznīca var piešķirt valstij darba un jaunrades mieru, saskanīgu ritmu, cilvēcisko attiecību labākās kvalitātes: toleranci, iecietību, cilvēkmīlestību."³⁰ Tas ir labi un pareizi, jo augstākās amatpersonas tādējādi izrāda godu un cieņu pret attiecīgo Baznīcu.

Baznīcas rīkotos pasākumus nevar uzskatīt par valstiskiem, bet tā Baznīca parāda savas rūpes par valsti. Tā 1998. gadā Latvijas Evaņģēliski luteriskā Baznīca bija sarīkojusi aizlūgšanu par valsts stabilitāti, uz kuru bija ieradušies augstākie valsts vadītāji. Līdzīgs pasākums notika arī 1999. gada 10. jūnijā, ko Latvijas Evaņģēliski luteriskā Baznīca rīkoja kopā ar Jūrmalas Kristīgo akadēmiju. Ekumēniskais dievkalpojums bija aizlūgšana par valsti un valdību. Laikraksts "Neatkarīgā Rīta Avīze" rakstīja, ka pasākuma organizētāji ar to pauda viedokli, ka "tikai Dieva priekšā Latvijas sabiedrība var izvairīties no naida, apvainojumiem un šajā pavasarī visbiežāk lietotās frāzes "izteikt neuzticību!"³¹

* Purima svētki: 400. g. p. m. ē. Persijas ķēniņš un viņa palīgs padomdevējs Hamans izdeva pavēli par visu ebreju iznīcināšanu visā pasaulē (vairāk kā 207 valstīs). Dievs izdarīja brīnumu un ļaundari paši tika pakārti. Tā nāves spriedums ebreju tautai brīnumainā kārtā tika atcelts. Tāpēc šā diena tiek atzīmēta kā "Purima" svētki, kas nozīmē pateicību par izglābšanos.

- ¹ *Jakubaņecs V.* Tiesību jēdziens, struktūra un formas. - R., 1997. - 26.lpp.
- ² *Mušinskis L.* Baznīca un Liturģija. - Austrālijas latviešu Evaņģēliski luterisko draudžu apvienība, 1997. - 175.lpp.
- * Turpat, 183.lpp.
- ³ *No tēva Viktora Pentjuša'priekšlasījufn a Kūtehēlikas institūta rīkotajā un Lielās jubilejas gadam veltītās konferences "Laika zīmes. Latvija. Mēs", 2000. gada 23. marts.*
- ⁴ Turpat.
- ⁵ *Mušinskis L.* Baznīca un Liturģija. - Austrālijas latviešu Evaņģēliski luterisko draudžu apvienība, 1997. - 179.lpp.
- ⁶ *Īvāns D.* Nagliņsitēju ticības mācība - Tieslietu ministrija, vajādama "nevalstiskās", lobē "valstiskās" reliģiskās organizācijas // Jaunā Avīze. - 1999. - 28. apr.
- ⁷ Bīskapi klusēja. Tauta saprata // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 2000. - 24. nov.
- ⁸ Skolotāju Avīze. - 1989. - 29. marts.
- ⁹ Literatūra un Māksla. - 1989. - 17. jūn.
- ¹⁰ *Juris Rubenis.* Kā mīlestība. Naiva, pat akla, bet ļoti īsta // Latvijas Vēstnesis. - 1998. - 8. okt.
- ¹¹ Latvijas Luterānis. - 1996. - 20. jūl.
- ¹² *Rutkēvičs A.* Viķe-Freiberga stājas amatā // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1999. - 9. jūl.; Latvijas Vēstnesis. - 1999. - 9. jūl.
- ¹³ Latvijas Luterānis. - 2000. - 8. janv.
- ¹⁴ *Religious Human Rights in Global Perspective/* Ed. by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr./ Printed in the Neitherland // Publihed by Kluwer Law International, 1996. - P.217.
- ¹⁵ *Coll A. R., Arena A. C.* The Folklands War. - London, 1985.
- ¹⁶ *Religious Human Rights in Global Perspective/* Ed. by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr./ Printed in the Neitherland // Publihed by Kluwer Law International, 1996. - P.217.
- ¹⁷ *Fridrih sone M.* Vanags sēj emociju vētru // Jaunā Avīze. - 2000. - 21. nov.
- ¹⁸ *Arāja D., Eglei.* Prezidente un arhibīskaps noliedz konfliktu // Diena. - 2000. - 24. nov.
- ¹⁹ *Gavare A.* Skolas cenšas palīdzēt pietuvināties baznīcai // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 2001. - 6. sept.
- ²⁰ *Odiņa A.* Protokols. - R., 1998. - 157.lpp.
- ²¹ Turpat, 157.-158.lpp.
- ²² Turpat, 158.lpp.
- ²³ Turpat, 159.lpp.
- ²⁴ Turpat, 159.-160.lpp.
- ²⁵ Turpat, 1831pp.
- ²⁶ *Bērziņa A.* Daivas piliens svētku kausā // Latvijas Luterānis. - 2001. - 1. sept.
- ²⁷ Turpat.
- ²⁸ *Balodis R.* Valstisku pasākumu un ceremoniju "svinīgošana" ar reliģiska kulta elementiem // Solis. - 2000. - 19. apr. - 1. maijs.
- ²⁹ Latvijas Vēstnesis. - 1998. - 28. maijs.
- ³⁰ Baznīca aicina uz aizlūgšanu par valsti un valdību // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1999. - 10. jūn.

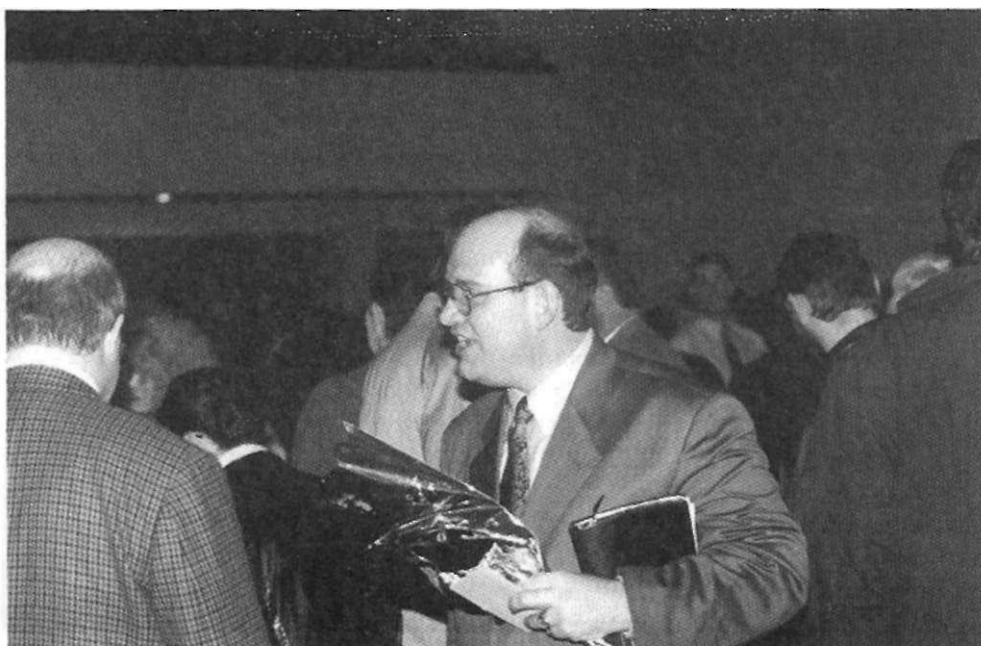
4.9- Reliģiskie svētki un mūsdienu sekulara valsts

Garīdznieki nācijai kā draudzei viedi aizrādīja, ka latvieši neprotot izmantot lielo Dieva žēlastības dāvanu - atgūto uatstiskumu,(...) Cilvēki pulcējās Rīga Domā ar nogurušām un apjukušām sejām. Neziņas māhta gan valsts, gan tās pilsoņi. Formāli jau mācīāju kungiem un reliģiskajiem funkcionāriem ir tiesības dot bargu morālu vērtējumu mūsu dzīves nejdzībām, atgādināt par masveida apgrēcībām un Dieva vārda lieku valkāšanu, pat spiest varasvīrus un viņu blōdlaižas vainas apziņā locīt ceļgalus Augstākā priekšā, jo t. s. socioloģijas zinātne, izvētījusi iedzīvotāju smadzenes, apgalvo, ka Baznīcas autoritāte Latvijā ir krietni augstākā par varas struktūru vai masu mediju uzticības reitingu.

A.Tarvids

Rietumos tas, ko cilvēks dara privāti, ir nesaraujami saistīts ar viņa publisko personu, jo vainas ētika ir raksturīga Rietumu jūdaiski kristīgajām kultūrām ar uzsvāru uz personīgo morāli, individuālo integritāti un arvien atomizētāku sabiedrības redzējumu. Tas izraisa sadursmi arī starp ētiskajām sistēmām. Sarežģītās un mobilās sabiedrībās atsakās no personīgās ētikas bagātīgās struktūras par labu lom un procesu mašinērijai, kur taisnā tiesa ir akla un "labā pārvalde" rūpīgi izolē efektīvu administrāciju no personīgās ietekmes.

Valstiskas svētku svinēšanas jēga nozīmē arī oficiālu valsts brīvdienu, ko ir noteicis parlaments. ģpaši svarīgi tas ir no konstitucionālo tiesību viedokļa, jo citās valstīs jau ir bijuši strīdi, piemēram, par Ziemassvētku statusu. Jautājums ir par to, vai tie ir reliģiski svētki, kurus jāuzskata par valsts atzītu vairākuma paražu, vai tie patiesi ir valsts "lobēti" vienas reliģijas reliģiski svētki. Ja konstitucionāli tiek atzīts pēdējais, tad valstī, pastāvot Baznīcas šķirtībai no valsts, tie ir nelikumīgi un tamdēļ atceļami. Amerikas Savienotajās Valstīs 1999. gadā Cincinati tiesā Ričards Ganuļins iesniedza prasību par ASV valsts brīvdienas - Ziemassvētku (25. decembrī) atceļšanu, jo ASV Konstitūcijā noteikts, ka valsts ir Šķirta no Baznīcas. ASV apgabaltes tiesnese Sjūzena Dlota, izanalizējusi iesniegumu, prasību noraidīja. Tiesneses pamatojums ir ievērības cienīgs. Pirmkārt, Ziemassvētki ir kļuvuši par vispāratzītu paražu un tos svin kā kristieši, tā arī citu reliģiju piekritēji. Otrkārt, kristiešiem Ziemassvētki ir Jēzus dzimšanas diena, bet nekristiešiem vai ateistiem tā ir Santa Klāusa (salaveča.) ierašanās. Treškārt, Ziemassvētkus nevar uzskatīt par svētkiem, kuros kādai reliģijai tiktu piešķirtas lielākas priekšrocības, un tāpēc nevar apgalvot, ka valdība, priekšroku dodot kādai atsevišķai ticībai, pārkāpj Konstitūcijas pirmajā labojumā iekļauto normu par reliģijas nošķiršanu no valsts. Kā uzskata amerikāņu konstitucionālisti,² amerikāņu valdība nolēma Ziemassvētkus atzīt par valsts brīvdienām, nevis ieviesa reliģiskas brīvdienas. Patiesībā valdība gluži vienkārši saskaņoja oficiālo kalendāru ar reālo sabiedrības dzīvi, jo,

Latvijas un Krievijas reliģiskās organizācijas "Labās Vēsts" sludinātājs Rīks Renners

kaut gan Ilciz šī lēmuma pieņemšanai valsts noteiktas brīvdienas Ziemassvētkos nebija, daudzi pilsoņi šajā laikā gāja uz reliģiskiem pasākumiem un apmeklēja savus tuviniekus. Ar to gribu teikt, ka ASV nekādā ziņā nav atkāpusies no valsts un Baznīcas šķirtības principa, bet gluži vienkārši ieviesusi dzīvē demokrātiskas sabiedrības vairākuma gribu.³ Pieminētais amerikāņu tiesas viedoklis atbilda šim konstitucionālajam argumentam, kas gandrīz vai ņemts no romiešu tiesību mācību grāmatas, t. i., ja kāda sabiedrības tiesībās pieņemtā paraža pastāv ilgstoši, tad ar vispārēju sabiedrības akceptu tā var pat aizstāt likumu.¹

Mūsdienās, cenšoties rast visus apmierinošu risinājumu reliģisko svētku jautājumā, Rietumu sekulārā sabiedrība dažkārt ir radījusi kuriozus. Tā Lielbritānijā, īsi pirms Ziemassvētkiem, 2001. gada novembrī Lūtonas pašvaldība paziņoja, ka Ziemassvētki (*Christmas*) vairs netiks svinēti kā reliģiski svētki, un tos pārdēvēja par *Luminos* svētkiem (nosaukums pārņemts no Harija Potera grāmatām). Šo britu mēģinājumu - būt "visaptverošiem" gan kristiešu, gan musulmaņu pārstāvji nodēvēja kā "politiski pareizu paranoju".⁵ Jāatzīmē, ka Anglijai tas nav pirmais gadījums. Glāzgovā Ziemassvētki saucas par *Shine on* festivālu, Birmingemā - *Winter-
val*, bet Šēfildā vairs nav Ziemassvētku rotājumu, bet ir *city lights*.⁶

Latvijā šajā jautājumā valda diezgan liels sajukums un neizpratne. Vēl divus gadus pirms Latvijas valstiskās atjaunošanas Latvijas PSR Augstākā Padome 1989. gada 10. novembra pieņēma likumu "Par svētku un atceres dienām". Brūkošais komunistu režīms jau bija atslābinājies un pieļāva kā nacionālisma, tā reliģijas atdzimšanu.

Likums leģitimizēja Jāņu dienu un Ziemassvētkus. Tagad, vairāk kā trīspadsmit gadus pēc likuma pieņemšanas, tas nevienam vairs nešķiet kaut kas īpašs, tomēr saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 99. pantā noteikto principu - *Baznīca ir atdalīta no valsts*, tieši reliģisko svētku jautājums mūsu sabiedrībā kļūst īpaši pretrunīgs. **Tikai no vēsturiskās tiesību aktu interpretācijas mēs varam izprast, kāpēc valsts un Baznīcas šķirtības apstākļos Latvijā valstiski tiek svinēti reliģiski svētki.**

Latvijas 1989. gada 10. novembra likums "Par svētku un atceres dienām" nozīmēja krasu pavērsienu valsts attieksmē pret tautā praktizētiem svētkiem, taču, manuprāt, svarīgākais šajā likumā bija formulējumi. Likumā bija noteikts: 24. jūnijs - Vasaras saulgriežu diena; 25. decembris - Ziemassvētki. Likumā pirmo reizi parādījās arī *pareizticīgo problēma*, jo 3- punktā bija noteikts, ka "25. decembra atzīšana par svētku dienu neliedz iespēju atzīmēt Kristus dzimšanas dienu to konfesiju ticīgajiem, kas to dara 7. janvārī."⁷ Tas bija pirmais kompromisa meklējums. Pieļāuj, ka likuma noteikums - "valsts neliedz atzīmēt", bija mēģinājums samierināt lielu valsts cilvēku grupu, kuriem ir jāpierod pie apstākļiem, ka katoļiem un luterāņiem valsts ir akceptējusi reliģiskus svētkus, bet viņiem - ne. Jau toreiz valsts funkcionāri, piešķirot brīvdienas uz reliģijas pamata, saprata, ka likums visus tik un tā neapmierinās.

1990. gada 3- oktobrī Latvijas Republikas Augstākā Padome pieņēma jaunu likumu "Par svētku un atceres dienām". Lai gan likumā jau pieņemti astoņi grozījumi (pēdējais 2000. gada 18. maijā), tas pašreiz ir spēkā esošs un nosaka oficiālās valsts svētku un atceres dienas. No 14 svētku dienām piecas var kvalificēt kā reliģiska rakstura: Lielā piektdiena, pirmās Lieldienas un otrā Lieldienu diena. Vasarsvētki un Ziemassvētki.

Likumā noteikts: *"Pareizticīgie, vecticībnieki un pie citām konfesijām piederošie ticīgie Lieldienas, Vasarsvētkus un Ziemassvētkus atzīmē šo konfesiju noteiktajās dienās"*. Jāsaka godīgi, formulējums nav tas labākais un tiešām nezīnu, ko darītu Latvijas Republikas Satversmes tiesa, ja pareizticīgie iesniegtu prasību par viņu diskrimināciju sakarā ar šajā likumā noteikto. Latvijā jau ir bijuši vairāki pareizticīgo incidenti. Tā dažus gadus atpakaļ kāds Latvijas krievvalodīgās skolas direktors "uz savu galvu" no mācībām Lieldienās atbrīvoja skolēnus, par ko vēlāk saņēma rājienu. Ja visiem valsts iedzīvotājiem, tajā skaitā arī nekristīgajiem, ir jāatpūšas katoliskajos svētkos un jāstrādā savējos, tad taktiski tas ir viņu tiesību pārkāpums. Ja šie cilvēki ir maza minoritāte, tad tas vēl ir pieļaujams, taču, ja viņu ir gandrīz puse no visiem valsts iedzīvotājiem, tad ir jādomā, ko darīt, **lai nerastos starpnacionāls saasinājums uz reliģiskiem pamatiem, ko labprāt izmantotu valstij nelabvēlīgi noskaņotas aprindas.**

Ja pareizticīgo reliģiskie kanoni vēl pieļauj darbu reliģisko svētku dienās, tad adventistiem un jūdaistiem ir stingri noliegts strādāt sabata laikā. Nevar teikt, ka jautājumu nav mēģināts risināt valstiskā līmenī. To ir darījuši gan pareizticīgie, gan vecticībnieki un septītās dienas adventisti.

Trūkstot valstiskam modelim un politiskai gribai, vēl 2001. gadā jautājums ir saglabājies tāds pats.

2001. gada novembris. Daugavpils (Latvija). Attēlā no kreisās: Latvijas Republikas prezidente Vaira Vīķe-Freiberga, princis Čārlzs un pareizticīgo priesteris Georgijs. Princis apmeklējot pareizticīgo katedrāli stāstīja, ka izjūt dziļu cieņu pret pareizticīgo vērtībām, jo viņa krustmāte ir no Krievijas cara ģimenes

7. Saeimā ar lūgumu palīdzēt risināt sabata brīvdienu jautājumu vērsās septītās dienas adventistu draudzes Baltijas ūnija.⁸ Šādu adventistu rīcību izsauca izglītības un zinātnes ministra Jāņa Gaigala 1998. gada 15. oktobrī parakstītais rīkojums nr. 546 "Par valsts pārbaudes darbu grafiku 1998./1999. mācību gadam". Saskaņā ar rīkojumu vispārīzglītojošajās izglītības iestādēs valsts pārbaudes darbi bija paredzēti arī sestdienā. Izglītojamajiem, kuru reliģiskā pārliecība ir septītās dienas adventistu mācība, domraksts (sacerējums) bija jāraksta 1999. gada 29. maijā, kas bija sestdiena. Bez tam sestdienā bija paredzēti eksāmeni arī vācu valodā, franču valodā, kā arī ķīmijā un algebrā. Lai arī ministrs Jānis Gaigals jautājumu atrisināja ar izpratni, pieļaujot adventistiem eksāmenu kārtot citā dienā, problēma kopumā palika neatrisināta. LR Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisija septītās dienas adventistu iesniegumu pārsūtīja Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam, kuru tolaik es vadīju.⁹ Savu viedokli minētajā jautājumā es izklāstīju komisijai, taču jautājums joprojām ir komplicēts un līdz šim brīdim nav atrisinājies, lai gan atrodas jau procesā.

Saistībā ar Latvijas valsts politiku vai stratēģiju attiecībā uz reliģiskajām brīvdienām (pareizāk, par šādas politikas trūkumu) gribētu aprakstīt ne pārāk senus notikumus. Precedents liecina par likumdevēja apmulsumu reliģisko jautājumu

jomā un reālas valsts politikas trūkumu Šajā jautājumā. Saeima jau pirmajā lasījumā bija pieņēmusi grozījumus likumā "Par svētku un atceres dienām", ar kuriem arī otrās Lieldienas tika iekļautas valsts svinamo dienu sarakstā, kad 1997. gada aprīļa sākumā 6. Saeimas deputāts A. Golubcvs iesniedza Saeimā prasību par pareizticīgo un vecticībnieku tiesībām uz brīvdienām pareizticīgo Lieldienās, Vasarsvētkos un Ziemassvētkos, kuri, kā zināms, ir pāris nedēļu vēlāk. Priekšlikums netika atbalstīts. Iesākto turpināja Boriss Cilēvičs un piedāvāja papildināt likumprojekta "Darba likums" 131. pantu ar jaunu trešo daļu: "(3) Pēc darbinieka lūguma darba devējam jāpiešķir neapmaksātu brīvdienu pareizticīgo Lielajā piektdienā un pirmajās Lieldienās". Katrā gadījumā dažādu konfesiju reliģisko brīvdienu jautājums bija ļoti tuvu atrisinājumam. 2000. gada 9. maijā LR Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas sēdē es minēto priekšlikumu atbalstīju. Priekšlikuma iesniedzēja vēlme bija piešķirt pareizticīgo un vecticībnieku konfesiju pārstāvjiem neapmaksātas brīvdienas. Iekļaujot likumā vispārinātu konfesijas nosaukumu, valsts radītu precedentu, kas varētu būt par pamatu tam, lai arī citas Latvijas valstī darbojošās konfesijas vēlētos papildināt "Darba likumu" ar savas konfesijas nosaukumu. Latvijas Republikai grūti būtu argumentēt, kāpēc tā liedz septītās dienas adventistiem vai jūdaistiem tiesības svinēt neapmaksātu sabata brīvdienu, kā arī ebreju Jauno gadu (*Rosh Hashana*) - divas dienas, *Yom Kippur* dienu, *Succoth* - piecas dienas, *Pesaj*- četras dienas un *Shavuot* - divas dienas. Līdzīgi ir arī ar citām konfesijām.

Domāju, ka **Latvijā šos reliģisko brīvdienu piešķiršanas jautājumus varēm risināt, Ministru kabinetam noslēdzot līgumu ar attiecīgo konfesiju par nepieciešamo brīvdienu tiesisko statusu.** Tādā gadījumā pati konfesija vai tai piederīgie varētu vēlāk prasīt vēl kādas brīvas dienas. Palieku pie uzskata, ka **risinājums jāmeklē citu valstu pieredzē, un tas ir—līgumi starp valsti un Baznīcu un uz to pamata veidotie specifiskie likumi.** Komisija šo viedokli atbalstīja, bet tālāka parlamentāriešu rīcība nesevoja. Rietumu pasaulē šie jautājumi sekmīgi tiek atrisināti. Piemēram, Itālijā pastāv līgums starp Baznīcu un valsti par konkrētas Baznīcas tiesisko statusu, kuros atrunāti arī reliģisko organizāciju svētku jautājumi. Tālāk tiesību normu veidā tas nostiprināts valsts likumdošanā.

Arī Latvijas pareizticīgo un vecticībnieku konfesiju pārstāvji, kas bija uzaicināti uz Saeimas komisijas sēdi, izteica priekšlikumu problēmu risināt ar Baznīcas un valsts līgumu starpniecību. Pamatojoties uz šo līgumu, var pieņemt speciālu likumu attiecībā uz konfesiju, bet tas var arī izpalikt. **Taču obligāti Darba likumdošanas kodeksā jābūt atsaucei uz konkrētu konfesiju piederīgo tiesībām, kas pamatotas šajā līgumā ar izpildvaru un paredz strādājošo tiesības uz sava rēķina savās reliģisko svētku dienās izkārtot brīvu dienu. Speciālajā likumā par Baznīcu ir jābūt noteiktam, pirmkārt, kādas dienas valsts atzīst par reliģiskiem svētkiem, otrkārt, jābūt noteiktam mehānismam, kā darbinieks pierāda, ka ir attiecīgās Baznīcas loceklis.** Praksē to varētu risināt ar atbilstošas izziņas par faktisko piederību draudzei palīdzību. Domāju, ka tikai patiesi reliģiski cilvēki izmantotu šādu iespēju, kas tiem arī būtu jādod.

Tādējādi, šo problēmu, tāpat ka Latvijas septītās dienas adventistu tiesības uz sabata brīvdienu, varētu atrisināt pēc Itālijas parauga.

¹ *Tarvids A.* Grēku nožēlotāji /7 Vakara Ziņas. - 1998. - 30. maijs.

² *Jockhart W. B., Kamisar K., Shiffrin S. H.* Constitutional law cases - comments - questions/ sixts Editions/ American Casebook series Westr publishing. - P. 1093.

³ Turpat.

⁴ *Kalniņš V.* Romiešu civiltiesību pamati. - R., 1977. - 36.lpp.

⁵ Dažviet Anglijā nesvinēs Ziemassvētkus // Latvijas Luterānis. - 2001. - 17. nov.

⁶ **Turpat.**

⁷ Literatūra un Māksla // 1989. - 18. nov.

⁸ Septītās dienas adventistu draudzes Baltijas ūnijas prezidenta V. Zilgalvja 1999- gada 18. marta vēstule LR Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas priekšsēdētājam A. Seikstam,

⁹ LR Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas priekšsēdētāja A. Seiksta 1999. gada 26. marta vēstule nr. 9/4 142 TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

5. RELIĢISKO LIETU PĀRVALDE

5-1. Struktūras, kas Latvija veidoja valsts un baznīcas attiecības līdz Reliģisko lietu pārvaldes izveidošanai

Bez atmiņām nav nākotnes!

Jānis Pāvils IV

Tieslietas ir varas matemātika.

E. Bergrāvs

Izņemot laiku, kad baznīca vadīja valsti (baznīcas valsts laikā), katrā valstī ir valsts struktūra, kas kārtot jautājumus valsts un baznīcas attiecību jomā un piedalās valsts īstenotajā politikā attiecībā uz baznīcu. Tā ir arī Latvijas Republikā.

1919. gada 1. septembrī Iekšlietu ministrijas pārziņā tika nodibināts *Garīgo lietu departaments*, ko vēlāk pārdēvēja par *Garīgo lietu pārvaldi* un 30. gadu beigās - par *Baznīcu un konfesiju departamentu*. Šo institūciju pārraudzīja Latvijas brīvvalsts laikā Iekšlietu ministrija (tāds modelis Igaunijā pastāv joprojām). Departaments jeb pārvalde pārraudzīja visu reliģisko konfesiju darbību, kārtoja saraksti ar valsts iestādēm reliģisko organizāciju lietās, apkopoja statistiku reliģijas jomā un kārtoja citus ar valsts un baznīcas attiecībām saistītus jautājumus. Šo iestādi vadīja F. Mīlenbahs (1919-1933- g.), J. Ozols (1933.-1935. g.) un E. Dimiņš (1935.-1940. g.).

Tuvojoties Otrā pasaules kara noslēgumam, Latvijā atgriezās PSRS okupācijas vara (1944. g.) un Latvijas PSR izveidoja PSRS Ministru Padomes Reliģijas kultu lietu padomes struktūrvienību, kas pastāvēja līdz pat 1989. gadam. Struktūrvienību vadīja pilnvarotais. Sākotnēji bija divas padomes: viena nodarbojās ar pareizticīgo lietām, bet otra - ar "latviešu reliģijām". Struktūrvienība nebija pakļauta Latvijas PSR Ministru Padomei, bet tieši PSRS Reliģijas kultu lietu padomei, kas arī noteica tās funkcijas un kompetenci. LPSR Reliģijas kultu lietu padome uzturēja kontaktus starp PSRS valdību un reliģisko organizāciju centriem, kā arī informēja kompartijas Centrālkomiteju par reliģisko organizāciju darbību. Vienlaikus tika informēta arī Valsts Drošības Komiteja. LPSR reliģisko lietu pilnvarotais izskaidroja valsts institūcijām likumdošanas pielietošanu attiecībā uz reliģiskām organizācijām un pieņēma administratīvi saistošus lēmumus par reliģisko organizāciju un kulta kalpotāju reģistrāciju vai svītrošanu no reģistra, par lūgšanu namu atvēršanu vai slēgšanu un citiem jautājumiem. Par pilnvarotajiem strādāja komunistiskajai

partijai uzticami cilvēki, kas bija saistīti arī ar VDK.* Pēdējais reliģijas lietu pilnvarotais bija Arnolds Kublinskis, kurš bija arī pirmais neatkarīgās Latvijas Republikas Reliģijas lietu departamenta vadītājs.

90. gadu sākumā, pēc PSRS sabrukšanas, reliģiskās organizācijas reģistrējošā struktūra - *Reliģijas lietu departaments* (tāpat kā Nacionālo lietu nodaļa) tika pakļauta Latvijas Republikas Ministru Padomei. Struktūrvienības reorganizācijas rezultātā no darba atbrīvoja gandrīz visus bijušos darbiniekus, no kuriem daži bija VDK štata darbinieki, piemēram, VDK kapteinis A. Iščenko, kurš pēc tam darbu atrada Latvijas pareizticīgo Baznīcā par īpašuma pārziņi.

Pēc 1992. gada reorganizācijas toreizējais Reliģijas lietu departaments tika pārveidots par *Reliģijas nodaļu* Tieslietu ministrijā, un to vadīja Arnolds Kublinskis. 1993. gadā Reliģijas nodaļu vadīja Jānis Timpa, bet 1994. gadā un 1995. gadā, pēc kārtējās reorganizācijas, kad struktūrvienību nosauca par *Reliģijas lietu departamentu*, - Antons Seiksts. 1996. gadā Reliģisko lietu departamentu vadīja Artis Burovs.

1996. gada nogalē notika Tieslietu ministrijas Sabiedrisko lietu departamenta un Reliģijas lietu departamenta pārveidošana. 1997. gada 2. janvārī darbu sāka jauns departaments - *Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments*, kas bez reliģisko organizāciju reģistrācijas bija atbildīgs par sabiedrisko un politisko organizāciju, masu informācijas līdzekļu reģistrāciju, kā arī par Latvijas nacionālajām lietām. Ar notikušo daudzi bija neapmierināti. Dažu konfesiju vadītāji pat izteicās, ka līdz ar to tiek mazināta reliģijas nozīme, jo agrākais Reliģisko lietu departaments, kas darbojās Ministru Padomes pārziņā, pakāpeniski degradēts un kļuvis par nodaļu Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentā, kurš nu ir iekļauts Tieslietu ministrijā kā vienkārša tās struktūrvienība. Uz šī departamenta bāzes vēlāk tika izveidota Reliģisko lietu pārvalde. No 1996. gada departamentu vadīja Ringolds Balodis (1996.-1999. g.), kurš kļuva arī par pirmo *Reliģisko lietu pārvaldes* priekšnieku.

Pirmajos desmit Latvijas valstiskās neatkarības atgūšanas gados (līdz 2000. gadam, kad tika izveidota *Reliģisko lietu pārvalde*) struktūrvienībai tika uzdoti visdažādākie, brīžiem pat kuriozi uzdevumi. Tā, piemēram, 1992. gada 6. maijā tieslietu

* Par Reliģijas lietu pilnvaroto Pēteri Liepu, kas strādāja no 70. gadu sākuma līdz 1989. gadam, bija ne mazums anekdotisku nostāstu, kuru ticamību nav iemesla apšaubīt. Tā, piemēram, 80. gadu beigās pilnvarotais esot piezvanījis Daugavpils pareizticīgo draudzes priesterim un «formējis, ka pēc nedēļas viņš ieradīsies revīzijā, tā sacīt, - lietas pārbaudīt. Garīdznieks, būdams **apķērgs** cilvēks, pilnvaroto pienācīgi sagaidījis ar bagātīgi klātu galdu, nav trūkušas ne delikateses, **nestiprāki** dzērieni... Pēc piecu dienu "plostošanas" pasliktinājies garīdznieka veselības stāvoklis, **viņš vairs** nav varējis lietot alkoholu un lūdzis pilnvaroto pārtraukt "pārbaudi", uz ko pēdējais **atteicis**: - "Ja nedzērsi - sprediķošanas licenci atņemšu, un ne tikai vietējais arhibīskaps, bet pat **Maskavas** visugaišais patriarhs nepalīdzēs!" Neko darīt, draudi bijuši vēra ņemami un "plosti" **mrpinājies**. Par pilnvarotā ilgo prombūtni sākuši interesēties Rīgā, un pēc nedēļas "pārbaudi" **vajadzējis** pārtraukt. Protams, pārbaude bijusi sekmīga, ko gan nevarējis teikt par garīdznieka veselības stāvokli, jo viņam veselību nācies atgūt slimnīcā.

ministrs Viktors Skudra apstiprināja Reliģijas lietu departamenta nolikumu, kurā departamentam bija arī šāda funkcija: *"Sekmēt reliģisko organizāciju lomas palielināšanos sabiedrības likumiskajā audzināšanā, vides aizsardzībā, kultūras, vēstures un mākslas vērtību saglabāšanā, kā arī labdarības un žēlsirdības kustības veicināšanā"*. Tas liecina par tā laika zināšanu trūkumu valsts un baznīcas nošķiršanas jomā. **Valsts funkcija ir nodrošināt baznīcas brīvību un visu ticību vienlīdzīgās iespējas, nevis sekmēt to darbību.** Tā ir būtiska atšķirība, jo, sekmējot visu reliģisko organizāciju lomas palielināšanos, valstī var rasties haoss, bet sekmējot tikai dažu baznīcu lomas palielināšanos, valstij var pārnest diskriminatīvu pieeju. Cita lieta ir valsts politikas noteikšana reliģijas jomā, ko var veidot ar likuma normām, nodokļu atlaidēm vai īpašu un pamatotu privilēģiju noteikšanu. Valsts uzdevums un mērķis ir mūžīgo jeb dabisko tiesību iedzīvināšana sabiedrībā un sargāšana kā no iekšējiem, tā arī ārējiem ienaidniekiem. Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta 1997. gada 28. novembrī apstiprinātajā nolikumā bija noteikts, ka departaments "veicina savstarpējo izpratni un plurālismu starp dažādu reliģiju un konfesiju organizācijām, ticīgajiem un citādi domājošajiem iedzīvotājiem".

Savulaik norvēģu izcilais jurists un teologs E. Bergrāvs bija teicis, ka visām demokrātiskajām valstīm kopīga tendence šajā gadsimtā ir ceturtās valsts varas parādīšanās līdzās esošajām. Tā nav prese. Tā ir ministriju jeb iestāžu vara - birokrātija. (E. Bergrāvam lielā mērā bija taisnība, jo kā Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieks es biju birokrāts.) Birokrātijas slēptā, profesionalitātē balstītā ietekme uz indivīdu un to apvienību sadzīvi pārsniedz ikvienas citas valsts sfēras ietekmi.

¹ Sal. Pāvests Jānis Pāvils II. Lūgšana Kunga Eņģelis. 1995. gada 11. jūnijā; Isegnamenti 18/1, 1995,1712.

5.2. Reliģisko lietu pārvaldes izveidošanas

Princips, kas pazīstams kā Dž. Kenedija teiciens: "Neprasiet, ko i' aistsjnms dos, bet pasi prasiet, ko Jūs i -ariet darīt i -alsts labā!", ir bijis pazīstams jau daudz agrāk. Dž. Kenedijsto ir tikai nedaudz vienkāršojis.

Musolini ir teicis: "Tautas vienība ir praktisks pamats, kas jebkad pastāvējis un pastarās; šī vienība ir valsts, kas pastāv kā atsevišķu īpatņu kopība ar moto: "Nesagaidiet visu no "valsts mātes", bet esiet paši stipri, ja gribat stipru valsti!"

Reliģisko lietu pārvalde radās pēc toreizējā Sabiedrisko tin reliģisko lietu departamenta direktora, Latvijas LĶniversitātes Juridiskās fakultātes Valststiesību katedras lektora R. Baloža ierosinājuma. 1999. gada pavasarī Ministru kabinets atbalstīja R. Baloža sagatavoto Tieslietu ministrijas konceptuālo ziņojumu **"Par pašreizējo situāciju Valsts un Baznīcas attiecībās Latvijas Republikā"**. Ziņojums deva ieskatu tādos sarežģītos jautājumos, kā, piemēram, tuvākās nākotnes problēma - bēgļi, baznīcām deleģētās valsts funkcijas - laulību reģistrācijas mehānisma nepilnības, sektu un kultu pētīšanas nepieciešamība, jauno reliģisko kustību pieplūdums valstī, konkordāta starp valsti un baznīcu noslēgšanas būtība un citos aktuālos jautājumos. Konceptuālajā ziņojumā bija nopamatots, ka nosaukto problēmu risinājums iespējams, pirmkārt, izveidojot tādu struktūrvienību, kas spētu kontrolēt un virzīt procesus nacionālai valstij vēlamā gultnē, otrkārt, noslēdzot līgumus ar lielākajām baznīcām, kas nostiprināmi atsevišķos specifiskos likumos. Masu informācijas līdzekļos pārvaldes izveidošana tika atspoguļota kā tādas institūcijas dibināšana, kas kontrolēs sektu darbību.¹ Ziņojumā bija ierosināts atjaunot pirmās republikas laika nosaukumu "Garīgo lietu pārvalde". Valsts pārvaldes reformu birojs iebilda tādām nosaukumam, jo ar vārdu "garīgs" sabiedrībā var tikt saprastas ne tikai ar reliģiju vien saistītas lietas.² **Jauno iestādi nosauca par Reliģisko lietu pārvaldi, un tā atrodas Tieslietu minis trijās pārraudzībā.**

Reliģisko lietu pārvaldes izveidošana bija sarežģīts process, un lai gan lielākā daļa ministriju puda pozitīvu attieksmi un bija par šādas iestādes izveidošanu,* finanšiālu apsvērumu dēļ pret jaunās iestādes veidošanu iebilda Finanšu ministrija.**

* Reliģisko lietu pārvaldes izveidošanas nepieciešamību atbalstīja Latvijas Pašvaldību Savienība, tiesa gan, skeptiski izsakot prognozes, ka pārvaldes prasītais finansējums ir pārāk niecīgs, lai spētu uzlabot esošo situāciju. (Latvijas Pašvaldību Savienības atbildīgās sekretāres L. Začestas 30.06.1999. vēstule nr. 3/335 Tieslietu ministrijai).

Ārlietu, Iekšlietu, Labklājības un Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas atbalstīja jaunās iestādes veidošanos. (Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas valsts sekretāra M. Riekstiņa 21.06.1999. vēstule nr. 42/565-4243. Tieslietu ministrijai; Latvijas Republikas Vides Aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas valsts sekretāra vietnieka J. Ruško 11.06.1999. vēstule nr. 3-07/242 Tieslietu ministrijai; Latvijas Republikas Labklājības ministrijas valsts sekretāres M. Poršņovas 30.06.1999. vēstule nr. 2/11-1456 Tieslietu ministrijai; Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas A. Stara 29.06.1999. vēstule nr. 1/240 Tieslietu ministrijai.).

Neraugoties uz minētajiem iebildumiem, 2000. gada aprīlī Saeima vienbalsīgi nobalsoja par Reliģisko lietu pārvaldes izveidošanu, pārejas noteikumos paredzot, ka Ministru kabinetam pārvalde jāizveido līdz 2000. gada 1. septembrim. Reorganizācijas process Tieslietu ministrijā noritēja gausi, un faktiski pārvalde savu darbu uzsāka tikai 2001. gada 1. janvārī. Par Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieku, ko konkursa kārtībā izvēlēja un Ministru kabineta sēdē vienbalsīgi iecēla, kļuva tiesību zinātnju doktors Ringolds Balodis. Pirmās grūtības, ar ko sastapās pārvaldes vadītājs, bija saistītas ar finansējuma nodrošināšanu jaunās iestādes darbības uzsākšanai un attīstībai. Jaunā valsts iestāde veidojās uz Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta bāzes. Iedalītie budžeta līdzekļi bija nepietiekami jaunās iestādes uzturēšanai, un R. Balodis pēc palīdzības vērsās pie masu informācijas līdzekļiem un tradicionālo Baznīcu vadītājiem. Pārsteidzoši, bet astoņu lielāko Baznīcu bīskapi rakstiski lūdza premjerministru, finansu ministru un valsts prezidentu šo situāciju atrisināt.³ Rezultātā, lai arī nepietiekams, tomēr budžets tika piešķirts. Jau pašā iestādes izveides sākumā Reliģisko lietu pārvalde izskatīja vairākus sarežģītus strīdus, kuru pamatā bija reliģisko organizāciju īpašumi. Tā 2000. gada decembrī Reliģisko lietu pārvalde atrisināja strīdu Rīgas ebreju reliģiskajā draudzē, bet 2001. gada vasarā Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzē.***

Eiropas Integrācijas birojs Tieslietu ministriju informēja, ka ziņojums un koncepcija nav saistīti ar Eiropas asociācijas līguma prasībām likumdošanas saskaņošanas jomā (Eiropas integrācijas biroja direktora E. Kušnera 29.06.1999. vēstule nr. 793 Tieslietu ministrijai).

Atbalstu iestādes veidošanai izteica Valsts kontrole (Latvijas Republikas Valsts kontroliera R. Černaja 30.06.1999. vēstule nr. 5.1-1/1948 Tieslietu ministrijai).

** Finanšu ministrija uzskata, ka būtu jāaplūko Garīgo lietu pārvaldes uzturēšanas izmaksu visus iespējamus finansēšanas avotus, jo valsts pamatbudžeta iespējas piešķirt dotāciju no vispārējiem ieņēmumiem ir ierobežotas (Latvijas Republikas Ekonomikas ministrijas valsts sekretāra K. Gerharda 28.06.1999. vēstule nr. 26-06-87 Tieslietu ministrijai).

*** Sakarā ar strīdu vecticībnieku draudzē un draudzes garīgā vadītāja Ioanna Miroļubova apmelojumiem, Tieslietu ministrija pret Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieku R. Balodi ierosināja trīs dienesta izmeklēšanas. Neskatoties uz nekompetento Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vietnieka (bijušā Finanšu policijas priekšnieka) Gtināra Kūtra izmeklēšanas rezultātu, R. Balodis tika attaisnots. Tieslietu ministrijas darba grupas pārbaudes rezultātus nosūtīja izvērtēšanai uz LR Ģenerālprokuratūru, kas arī atzina apmelojumu nepamatotību.

¹ *BernātsA.* Iespējams dibinās pārvaldi, kas kontrolēs sektu darbību // *Vakara Ziņas.* - 1999.- 8. apr.; *Latvijas Luterānis.* - 1999- - 17. apr.

² *Latvijas Republikas Valsts pārvaldes reformu biroja direktora p. i. I. Juhņēvičas* 02.07.1999. vēsmle nr. 01-08/555 Tieslietu ministrijai.

³ *BernātsA.* Arhibīskapi uzskata, ka Latvijā izveidojusies ārkārtas situācija // *Vakara Ziņas.* - 2000.-21.okt.

5.3. Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu pārvalde

*Dzīve - tā, pirmkārt, ir cīņa, un tikai cīņā ir pilnības avots.
Grieķis Herdklīts šajā sakarībā ir teicis: "Karš - visa esošā māte."
Nezinu, vai visi piekritīs, taču manā izpratnē karš, pirmkārt, ir
cīņa, pūles un darbs. Paradokss — jo labāki ir tavi rezultāti, jo
vairāk ir tie jāaizstāv, - un tā līdz bezgalībai!*

R. Balodis

Atsevišķā šīs grāmatas nodaļā ir aplūkoti Reliģisko lietu pārvaldes pienākumi reliģisko organizāciju reģistrācijas jomā. Šajā nodaļā aplūkosim Reliģisko lietu pārvaldes kompetenci.

"Reliģisko organizāciju likuma" 5. panta 5. daļa nosaka, ka **valsts un reliģisko organizāciju savstarpējās attiecības kārtā Reliģisko lietu pārvalde, kas pēc reliģisko organizāciju lūguma sniedz tām nepieciešamo palīdzību organizatorisko, juridisko un citu jautājumu risināšanā.** Minētā likuma 5.1. pants nosaka, ka

1997. gada 24. decembris Rīgas ebreju Reliģiskās draudzes sinagoga. Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieks Dr. Ringolds Balodis aizdedzina Hanuka svecītes. "Hanuka" ir ebreju tautas svētki, kas tiek atzīmēti jau vairāk kā 2000 gadu un tie simbolizē ebreju tautas atbrīvošanos no grieķu jūga. Svētki tiek svinēti 8 dienas. "Hanuka" bieži vien tiek asociēta ar kristiešu Ziemassvētku svinībām, jo notiek gandrīz vienā laikā. Svētkos draudzes rabīns parasti svecītes lūdz tēdēt pašiem godājamākajiem ebreju tautas draugiem: vēstniekiem, ministriem u. c.

Reliģisko lietu pārvalde* ir Tieslietu ministrijas pārraudzībā esoša valsts pārvaldes iestāde, kuras nolikumu apstiprina Ministru kabinets. Likumos un citos normatīvajos aktos noteiktās kompetences ietvaros Reliģisko lietu pārvalde nodrošina valsts politikas realizāciju un koordināciju reliģijas lietās, pārzina ar valsts un reliģisko organizāciju savstarpējām attiecībām saistītos jautājumus, **seko valsts tiesiskā regulējuma efektivitātei reliģijas praktizēšanā un izsaka priekšlikumus par pasākumiem, kas veicami, lai novērstu LR Satversmē un starptautiskajos līgumos reliģijas jomā garantēto cilvēktiesību pārkāpumus un tos veicinošos apstākļus.** Reliģisko lietu pārvaldi vada priekšnieks, kuru pēc tieslietu ministra priekšlikuma ieceļ amatā un atbrīvo no amata Ministru kabinets un kurš atbild par pārvaldes darbu un tās funkciju izpildi.

Kā jau minēts, Reliģisko lietu pārvalde darbojas saskaņā ar Ministru kabineta apstiprinātu nolikumu, un izņēmuma kārtā uzskatu par nepieciešamu ar to iepazīstināt lasītāju.

Latvijas Republika Ministru Kabinets noteikumi nr. 321 pieņemti 19.09.2000

Reliģisko lietu pārvaldes nolikums

2000. gada 19- septembrī
Rīgā

Noteikumi nr. 321
(prot. nr. 44 7.§.)

Izdoti saskaņā ar
"Reliģisko organizāciju likuma"
5.1 panta pirmo daļu

I. Vispārīgais jautājums

1. Reliģisko lietu pārvalde (turpmāk - pārvalde) ir Tieslietu ministrijas pārraudzībā esoša valsts pārvaldes iestāde, kura likumos un citos normatīvajos aktos noteiktās kompetences ietvaros nodrošina valsts politikas realizāciju un koordināciju reliģijas lietās, pārzina ar valsts un reliģisko organizāciju savstarpējām attiecībām saistītos jautājumus, seko valsts tiesiskā regulējuma efektivitātei reliģijas praktizēšanā un izsaka priekšlikumus par pasākumiem, kas veicami, lai novērstu Latvijas Republikas Satversmē un starptautiskajos līgumos reliģijas jomā garantēto cilvēktiesību pārkāpumus un tos veicinošos apstākļus.

* Reliģisko lietu pārvalde ir juridiskā persona. Tai ir nodalīts budžeta finansējums, nošķirta manta, patstāvīga bilance, zīmogs ar papildinātā mazā Latvijas Republikas valsts ģerboņa attēlu un iestādes pilnu nosaukumu, cita atribūtika un budžeta konts Valsts kasē.

1997. gads, Rīgas Grebeņščikova Vecctīcībnieku baznīca (Latvija). Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieks Dr. Ringolds Balodis apsveic vecctīcībniekus sakarā ar kārtējās kopsapulces sanākšanu.

II. Pārvaldes tiesības

2. Pārvaldei ir šādas tiesības:

2.1. savas kompetences ietvaros pieņemt lēmumus;

2.2. izdot ieteikumus un metodiskos norādījumus par reliģisko organizāciju un to iestāžu reģistrācijai nepieciešamo dokumentu noformēšanas un iesniegšanas kārtību;

2.3. pieprasīt un saņemt no reliģiskajām organizācijām un to iestādēm normatīvajos aktos noteiktās ziņas un dokumentus;

2.4. ja nepieciešams, pieprasīt papildinformāciju, lai pārliecinātos par reģistrēto un neregistrēto reliģisko organizāciju un to iestāžu sniegtās informācijas patiesību un lojalitāti pret Latvijas valsti;

2.5. pieprasīt un bez maksas saņemt no valsts un pašvaldību iestādēm pārvaldes darbam nepieciešamo informāciju, kā arī saskaņā ar noslēgtajiem starpvalstu līgumiem pieprasīt un saņemt informāciju no citām valstīm;

2.6. pārbaudīt reliģisko organizāciju un to iestāžu dibināšanas un darbības dokumentu atbilstību likumiem, citiem normatīvajiem aktiem un faktiskajam stāvoklim;

2.7. plānot pārvaldes darbam nepieciešamos resursus un pasākumus;

2.8. patstāvīgi un sadarbībā ar citām valsts institūcijām sagatavot un iesniegt tieslietu ministram ziņojumus par Latvijas Republikas Satversmes 99. panta pārkāpumiem, kā arī citu cilvēktiesības reglamentējošo normatīvo aktu pārkāpumiem un attiecīgos likumpārkāpumus veicinošo apstākļu analīzi;

2.9- sekot valsts tiesiskā regulējuma darbības efektivitātei reliģijas jomā, kā arī izstrādāt un iesniegt Tieslietu ministrijā priekšlikumus un normatīvo aktu projektus reliģijas jomā;

2.10. piedalīties ar reliģisko organizāciju darbības reglamentāciju saistīto normatīvo aktu projektu izstrādē;

2.11. pārstāvēt Latviju ārvalstu organizāciju rīkotajos forumos, konferencēs un sanāksmēs, kas saistītas ar reliģisko organizāciju darbības jautājumiem un apziņas brīvības realizāciju;

2.12. analizēt un apkopot ārvalstu pieredzi reliģisko jautājumu risināšanā, kā arī sadarboties ar attiecīgajām ārvalstu institūcijām;

2.13- ja nepieciešams, pieaicināt ekspertus un speciālistus ar pārvaldes darbību saistītu uzdevumu veikšanai un noslēgt ar viņiem darba līgumus;

2.14. normatīvajos aktos noteiktajos gadījumos un kārtībā celt prasību tiesā par reliģiskās organizācijas darbības izbeigšanu.

III. Pārvaldes struktūra un amatpersonas

3. Pārvaldes pamatstruktūrvienības ir daļas, kas darbojas saskaņā ar pārvaldes priekšnieka apstiprinātajiem nolikumiem.

4. Pārvaldes amatpersonas ir pārvaldes priekšnieks, priekšnieka vietnieks un daļu vadītāji.

5. Pārvaldes priekšnieks:

5.1. nodrošina pārvaldes funkciju izpildi un vada pārvaldes darbu;

5.2. izveido, reorganizē un likvidē pārvaldes struktūrvienības, kā arī apstiprina to nolikumus;

5.3- apstiprina pārvaldes štatu sarakstu valsts budžetā noteiktā darba samaksas fonda un štata vienību skaita ietvaros;

5.4. apstiprina pārvaldes amatpersonu amatu aprakstus;

5.5. ieceļ amatā, atbrīvo no amata un pārceļ citā amatā valsts civildienesta ierēdņus (ierēdņu kandidātus), kā arī pieņem darbā un atlaiž no darba citus pārvaldes darbiniekus;

5.6. slēdz darba līgumus;

5.7. nosaka pakļautībā esošo darbinieku darba samaksu atbilstoši tiesību aktiem un pārvaldei valsts budžetā apstiprinātā darba samaksas fonda ietvaros;

5.8. nodrošina pārvaldes personāla vadību;

5.9. organizē pārvaldē strādājošo izglītošanu un profesionālās kvalifikācijas celšanu;

5.10. koordinē un stratēģiski vada pārvaldes daļu darbu;

- 5.11. nodrošina pārvaldes finansu vadību un grāmatvedības uzskaiti;
- 5.12. nodrošina pārvaldes mantas apsaimniekošanu un pārvaldes iekšējās kontroles un audita sistēmu;
- 5.13- izskata iesniegumus un sūdzības par pārvaldes amatpersonu pieņemtajiem lēmumiem vai izdotajiem rīkojumiem un, ja nepieciešams, izdara grozījumus tajos vai atceļ tos;
- 5.14. savas kompetences ietvaros pieņem lēmumus;
- 5.15. izdod pārvaldes amatpersonām un darbiniekiem saistošus rīkojumus;
- 5.16. izveido darba grupas un konsultatīvās padomes pārvaldes kompetencē esošo jautājumu risināšanai;
- 5.17. bez īpaša pilnvarojuma pārstāv pārvaldi;
- 5.18. atbild par pārvaldei piešķirto valsts budžeta līdzekļu izlietošanu likumā noteiktajā kārtībā;
- 5.19. pārvaldes vārdā slēdz līgumus.
- 6. Pārvaldes priekšniekam var būt vietnieks, kas veic amata aprakstā noteiktos uzdevumus. Pārvaldes priekšnieka vietnieks ir valsts civildienesta ierēdnis vai ierēdņa kandidāts.
- 7. Pārvaldes daļas vadītājs ir valsts civildienesta ierēdnis vai ierēdņa kandidāts, kurš vada attiecīgās struktūrvienības darbu un ir tieši pakļauts pārvaldes priekšniekam.
- 8. Pārvaldes daļas vadītājs:
  - 8.1. nodrošina daļas funkciju izpildi;
  - 8.2. atbild par daļas vadību un darba kvalitāti;
  - 8.3. savas kompetences ietvaros pieņem lēmumus, izdod rīkojumus un norādījumus pakļautībā esošajiem darbiniekiem.
- 9. Pārvaldes amatpersonu un darbinieku amata pienākumus nosaka amatu aprakstos un darba līgumos.

IV. Pārvaldes finansu resursi

- 10. Pārvaldes finansu līdzekļus veido:
  - 10.1. pārvaldei piešķirtie valsts budžeta līdzekļi;
  - 10.2. ziedojumi un dāvinājumi.

Ministru prezidents: A. Bērziņš

Tieslietu ministre: I. Labucka

6. JURIDISKO PERSONU STATUSS UN RELIĢISKĀS ORGANIZĀCIJAS

6.1. Baznīca, reliģiska organizācija un asociēta interešu grupa

Jurists ir cilvēks, kurš lielākoties ir aizņemts ar realitāti, kura patiesībā ir nereāla.

R. Balodis

Faktiski reliģiskās organizācijas ir pilsoniskās sabiedrības veidojumu jeb nevalstisko organizāciju paveids. Kas tad ir pilsoniskā sabiedrība? Latvijas Republikas prezidente Vaira Vīķe-Freiberga 2001. gada 26. oktobri uzstājoties nevalstisko organizāciju forumā "Katrs savā vietā - kopējā lietā" ir teikusi, ka **pilsoniskā sabiedrība ir sabiedrība ar aktīvu pozīciju, iniciatīvu un atbildību, par savas valsts, savas pilsētas, savas iestādes, organizācijas un, galu galā, savu likteni un atbildību.** Pilsoniskā sabiedrība, teica Latvijas prezidente, ir tās organizācijas, ko cilvēki izveido paši, savas iniciatīvas vadīti, lai satiktos ar domubiedriem, lai apvienotos un ietekmētu svarīgu lēmumu pieņemšanu, lai panāktu konkrētu problēmu nodrošinājumu un kādas sabiedrības interešu ievērošanu. Tieši tā, **reliģiskas organizācijas galvenā loma demokrātiskā sabiedrībā ir ne tikai apvienot ticīgos, bet sniegt tiem nodrošinājumu.** Teoloģisko un juridisko nodrošinājumu. Tas ir īpatns apvienības veids ar savdabīgu mērķi, uzdevumu un realizācijas metodēm.

Bieži vien, runājot par reliģisku organizāciju, tiek lietots apzīmējums *baznīca*. Tā var darīt, un bieži tā ir arī pareizi, bet ne vienmēr. Piemērojot jēdzienu *baznīca* musulmaņiem vai jūdaistiem, viņus apvainojam līdz sirds dziļumiem, jo viņu izpratnē *baznīca* ir kristiešu izdomājums, un to var attiecināt tikai uz kristiešu veidojumiem. Reliģijas vēsturē šis vārds, precīzi izsakoties, ir saistīts tieši ar kristietību. Saskaņā ar pētnieku vairākuma pieņemto uzskatu baznīca ir:

- kopīgai dievkalpošanai celta ēka (baznīca);
- kāda kristiešu grupa (piemēram, konfesija);
- konfesijas vadības institūcija;
- viss kristiešu kopums.'

Reālajā, "laicīgajā" dzīvē ir grūti runāt par baznīcu kā visu kristiešu kopumu, jo reliģiskās grupas, reliģiskās organizācijas un tām piederīgie kristieši ir tik atšķirīgi, tik daudzveidīgi: adventisti, anglikāņi, baljītisti, katoļi, kvēkeri, luterāņi, Augsburgas luterāņi, Romas katoļi un grieķu katoļi, arī veckatoļi,

metodisti, pareizticīgie, pentakosti, prezbiterāņi, reformāti un daudzi, daudzi citi. *Diversos diversa juvant.* *

Ar dažiem piemēriem ielūkosimies dažādo kristiešu konfesiju un denomināciju virzienu būtībā:

- *Romas katoļi*- pastāv hierarhija ar augstāko pāvesta varu, ko ievēl kardināli; bīskapu koncili dod padomus doktrīnas un Baznīcas politikas jautājumos; vienīgā ticība pasaulē, kuras vadība - Svētais Krēsls vienlaicīgi ir arī valsts (Vatikāna) augstākā vadība; pāvests runā visas Baznīcas vārdā; ticības un morāles jautājumi, tradīcijas, kas daļēji ierakstītas Svētajos rakstos, ir noteiktas kanoniskajās tiesībās; Baznīcā iestādīti septiņi svētie sakramenti: kristīšana, iestiprināšana, Vissvētākais sakraments (Euharistija), gandarīšanas sakraments, slimnieku sakraments, priesterības sakraments un laulības sakraments; sarežģīti rituāli un liela publisko un privāto rituālu dažādība: mesa, rožukroņa skaitīšana, procesijas; šķiršanās un atkārtotas laulības netiek pieņemtas; garīdzniecība ievēro celiātību; pestīšana notiek pēc nopelniem, kas gūti caur ticību; dogmatiska, unikāla doktrīnu attīstība, kas attiecas arī uz Jaunavu Mariju (Jēzus Kristus māti).
- *pareizticīgie (ortodoksi) rūdas* sākotnējās kristīgās Baznīcas šķelšanās rezultātā (1054. gadā), kad Bizantijas impērijā Savu attīstību sāka pareizticīgā Baznīca; izplatīta slāvu tautās; organizācija balstās uz autonomām Bīskapu sinodēm; Baznīcas parasti ir nacionālas, nav vienota garīgā centra; Baznīcās ievēl patriarhu, arhibīskapu vai metropolītu - viņi arī vada Baznīcu; ticības mācības avots ir Svētie raksti un tradīcija (vispasaules un vietējo koncilu lēmumi, Baznīcas tēvu raksti, kanonisko tiesību krājumi, īpaši Nomokanons un citi; Dievmātes un Svēto locekļu kults; ir krāšņas ceremonijas un grezna dievnama iekārta; ticības mācībā uzsvars tiek likts uz Kristus augšāmcelšanos, mazāk uz krustā sišanu; Svētais gars nāk tikai no Dieva 'Ieva; bīskapiem ir vara doktrīnā un Baznīcas politikā; Baznīcā saglabājušies visi septiņi svētie sakramenti: nepilngadīgo kristīšana un svaidīšana, Svētais Vakarēdiens (maize, vīns), ordinācija, grēku nožēlošana, slimo pēdējā svaidīšana un laulība; sarežģīta liturģija, parasti dzimtajā valodā; izplatīta svēto relikviju un svētbilžu godināšana; tolerance, maza sociālā darbība; šķiršanās un atkārtotas laulības dažos gadījumos tiek pieļautas; bīskapiem jāievēro celibāts, bet priesteriem tas nav obligāts.
- *baptisti* ir kongregacionālisti, kas nozīmē, ka katra vietējā baznīca ir autonoma. Bībele ir vienīgā rakstiskā norma ticībai un kristīgās dzīves praksei; ticības pārdzīvojums un pārliecība tiek apliecināti bībelīgā pagremdē jeb kristībā; dievkalpojumu stils variē no mierīga līdz evaņģēliskam; praktizē Svēto Vakarēdienu kā Jēzus Kristus un augšāmcelšanās piemiņas mielastu; plaši izvērstā misionāru darbība; konsekventa apziņas un reliģiskās brīvības ievērošana; radikāli iestājas pret alkohola un tabakas lietošanu; nav ticības simbolu, jo pēc baptistu uzskata patiesa Baznīca sastāv tikai no ticīgajiem, kas visi ir vienlīdzīgi; ticība katra cilvēka atbildībai Dieva priekšā par dzīves laika izlietošanu un ticība mūžīgajai dzīvībai.

* *Diversos diversa juvant* • (lai.) - par gaumi nestrīdas.

- *Vasarsvētku ticīgo kustība* - sākotnēji pastāv kā neformāla kristiešu kustība, nevis organizācija, tagad kustībai ir dažādi organizēto formu paveidi; ticības avots ir Svētie raksti; individuāli harizmātiski līderi; Svētā gara mācības; kristīšana ar gam; īpaša "runāšana mēlēs"; dziedāšana un nereti arī ļauno gam un dēmonu izdzīšana; pieaugušo kristīšana; no sakramentiem saglabāts Svētais Vakarēdiens; brīvi strukturēts dievkalpojums ar mudinošām himnām un harizmātiskiem sprediķiem; mācībā uzsver pilnīgu brīvību no alkohola, smēķēšanas; kustībai piederošie uzskata, ka tās pirmsākumi aprakstīti Apustuļu darbu grāmatas 2. nodaļā; parasti uzsvars uz pilnību ar variējošu tolerances pakāpi.
- *presbit&rāņimdās* reizē ar reformāciju XVI gadsimtā. 1560. gadā Džons Knokss nodibināja Skotu presbiterāņu Baznīcu; no luterāņiem atšķiras, galvenokārt, ar sakramentiem un baznīcas pārvaldi; attīstīta strukturēta mācītāju un laju (presbiteru) pārstāvniecības sistēma vietējos, reģionālos un nacionālos orgānos (sinodēs); ticības mācības pamats ir Svētie raksti; praktizē Svēto Vakarēdienu; dievkalpojums uzsvērti vienkāršs un nosvērts, kurā centrālā vieta ierādīta sprediķim; tendence uz stingrību ar Baznīcas pašdisciplīnu; uzsver Dievu kā augstāko varu un tiesu; vairs nav doktrināla, lai gan tic predeslinācijai (Dieva iepriekšnolemtībai).
- *anglikāņi jeb episkopāli* radās 1534. gadā, kad politisku iemeslu dēļ Henrijs VIII atdalīja Angļu katolisko Baznīcu no Romas; mācības avots ir Svētie Raksti, taču nav dogmatiski; pamats ir "Kopējā lūgšanas grāmata" (1549. g.) un grāmata "Apustuļu ticības simboli"; dievkalpojumi var būt askētiski vienkārši vai stipri sarežģīti; saglabāts Svētais Vakarēdiens un citi sakramenti, kas ir simboliski, taču tiem tiek piešķirta garīga iedarbība; toleranti un ekumēniski.
- *luterāņi* radās Vācijā 1517. gadā no doktrīnas, ko izstrādāja Mārtiņš Luters; luterānisms ir viena no plašākajām protestantu Baznīcām; ir iebildumi pret Romas katoļu doktrīnu par pestīšanu pēc nopelniem, jo uzskata, ka pestīšana nāk tikai caur ticību un Dieva žēlsirdību; variē no kongregacionālas līdz bīskapa organizācijai; ticības mācības avots ir Svētie raksti un tradīcijas, kas izteiktas "Augsburgas ticības apliecībā" (1530. g.) un citos M. Lutera darbos; ticības apliecības interpretācija dažādos luterāņu novirzienos var atšķirties; praktizē Svēto Vakarēdienu; tradīcijas relatīvi vienkāršas; formāla liturģija ar uzsvaru uz sprediķi; doktrīna atbalsta konservatīvismu laicīgās lietās; dažkārt Baznīca sadalās pēc tautības (vācu, zviedru, dāņu, latviešu u. c.), tomēr galvenais sadalījums ir starp fundamentālistiem un liberāļiem, piemēram, Latvijā pastāv Latvijas Evaņģēliski luteriskā Baznīca un Augsburgas ticības apliecības luterāņu draudzes.
- *metodisti* radās 1738. gadā, Dž.Veselijam uzsākot kustību Anglijas Baznīcas ietvaros. Ātri izplatās ASV, kur pirmā draudze radās 1784. gadā Baltimorā; kustība organizējas ar konferenču un superintendentu sistēmas starpniecību; metodistiem nav priesteru secības, taču ir amats, kurā ievēlē uz mūžu; Svētie raksti tiek interpretēti saskaņā ar tradīciju, saprātu un pieredzi; obligāts Svētais Vakarēdiens, tikai viņa vietā lieto vīnogu sulu; reliģiskie rituāli

ietver laulību, orciināciju un personīgo saistību ceremoniju; dievkalpojumu variē atkarībā no vietējās baznīcas, kas saistās ar ģeogrāfisko vietu; godbijīgi un lieli sociālo aktivitāšu praktizētāji; pastāv iespēja metodistu un luterāņu apvienošanai.

- *mormoņi jeb "Pēdējo Dienu Svētie"* radās 1827. gadā Ņujorkā, kad Džozefs Smits pasludināja par eņģeļa Mormonija vīzijām, kurš viņam zelta plāksnītēs nodevis jaunāko atklāsmi cilvēcei - "Mormoņa grāmatu"; organizācija ir teokrātiska - visi pieaugušie vīrieši ir priesteri, kas var sasniegt augstāko punktu 12 Apustuļu padomē un pirmajā prezidentūrā (1. prezidents, 2. padomnieks utt.), dogmatikas pamatā ir Svētie raksti, Mormoņa grāmata un citas apustuļa Dž. Smita piedzīvotās atklāsmes, kā arī 1. prezidentūras oficiālie paziņojumi; mormoņi ir gandrīz 90% no visiem ASV Jutas štata iedzīvotājiem; kristīšana notiek 8 gadu vecumā, uzliekot roku uz galvas, kas piešķir Svētā Gara dāvanu; praktizē Svēto Vakarēdienu; slepeni tempļa rituāli, mirušo pārkristīšana; laulība uz mūžību un pagātnē daudzsievība; nosvērts dievkalpojums ar himnām un sprediķi; ievērojama misionāru aktivitāte; noteikta desmitā tiesa; stingrai darba ētiku apvieno ar sabiedrisku (komūnas) pašatbalstu; Dievs mormoņu izpratnē ir materiāla būtne, jo radījis visumu no iepriekš pastāvējušas vielas; visas personas var tikt glābtas un daudzi kļūst dievišķi.

2001. gada novembris, Daugavpils (Latvija). Savas vizītes laikā Anglijas princis Čārlzs, ne tikai pārdzīvoja nepatīkamus mirkļus pie Brīvības pieminekļa, dabūdamš pa seju ar neļķēm no jaunās daugavpilietes-nacionāloboļševikietes, bet viesojās arī Daugavpils Svēto mocekļu Borisa un Gļeba pareizticīgo katedrālē. Attēls: princis pareizticīgo dievkalpojuma laikā

Nosauktās konfesijas ir tikai galvenās kristīgo virzienu variācijas, jo bez tām vēl varētu uzskaitīt vismaz desmit novirzienus, nerunājot nemaz par iekškonfesionālajām atšķirībām, piemēram, pareizticīgo vai luterāņu konfesijas iekšienē.

Vel ievērojamākas ir atšķirības starp kristīgajām un citām pasaules un nacionālām reliģijām. Aplūkosim Japānas nacionāli-valstisko reliģiju - *sintoismu*.

Sinloisms (shinto) kā reliģija noformējās no VI līdz VII gadsimtam.* Pirmo reizi vārds *shiiito* Japānas hronikās fiksēts 720. gadā; ap 800. gadu sinto saplūda ar divām budistu sektām, veidojot savdabīgu reliģiju; pamatā ir uzskats par daudzdievību; senču garu, dzīvnieku, augu, lietu un dabas parādību pielūgšana; saikne starp dievībām un cilvēkiem ir Japānas imperators (mikado), kurš esot saules dievietes pēctecis un tās pārstāvis uz zemes; sintoisma mācības pamats ir japāņu leģendas; dabas fenomeni - vējš, saule, mēness, ūdens, kalni ir *kami*, kas aizsargā noteiktas cilvēka darbības; *kami* mājo cilvēka darinātajos objektos; savukārt *tāmi* mīt katrā cilvēkā, kas līdz ar cilvēka nāvi pamet miesu, iemiesojoties kādā dabas objektā - akmenī, saknē, koka zarā, zobēnā, spogulī; *lami* iemiesojumiem, piemēram, akmeņiem, ir jāziedo ziedi un pārtika; rituālus un ceremonijas katrā svētnīcā vada priesteri vai kopienas locekļu grupa; rituāli sarežģīti un tiek veikti saskaņā ar Nacionālās svētnīcu organizācijas *Jinja Hōnchi* publicētiem kodeksiem; rituālos liela nozīme dejām un mūzikai (*kagura*). Svētnīca (*jinja*) ir slēgts laukums, kas sastāv no koka svētnīcas un vairākām pajūgceltnēm, kurās tiek veikti sinto rituāli un noturētas lūgšanas. XIX gadsimts ir sinto attīstības kulminācijas laiks, jo 1868. gadā reliģija iegūst valsts reliģijas statusu. Sintoisma noriets sākās līdz ar Japānas sakāvi Otrajā pasaules karā, kad atcēla lēmumu par šīs reliģijas valsts statusu.

Lietojot jēdzienu *baznīca* un ar to domājot kristīgās konfesijas, jāņem vērā, ka šāds apzīmējums ietver sevī ļoti plašu reliģisko organizāciju loku - draudzes, kopienas, diakoniju, savienības, garīgā personāla mācību iestādes, misijas, sinodes, konsistorijas, padomes, valdes utt. Visi šie veidojumi izriet no attiecīgo konfesiju dogmātikas un pārvaldes institūcijām. Ar minētajiem piemēriem es vēlējos uzskatāmi parādīt, ka, skatot jautājumus saistībā ar reliģijas veidotām institūcijām, ir jābūt piesardzīgam un nedrīkst uzskatīt, ka visu reliģisko organizāciju veidojumi savā būtībā ir līdzīgi. Tā tas nebūt nav. Atšķirības ir milzīgas!

Neskatoties uz daudzajām atšķirībām, visām reliģiskajām organizācijām var konstatēt arī vairākus kopīgus aspektus, kurus jāzīn, veicot reliģijas zinātnisko analīzi. Tie ir:

- doktrinālais;
- mīta;

* Japānas juridiskajā kodeksā *ritsuryo* 645. g. tika apkopotas reliģiska rakstura paražas. Saskaņā ar minēto kodeksu Japānas zeme un tauta pieder imperatoram un valsti pārvalda Lielā Valsts padome *Dajokan*, kuras lēmumus būtiski var ietekmēt sinto pielūgšanas padome *Jindikan*. Daļēji šī un citu vēsturisku cēloņu sakarā sintoisms uz laiku bija Japānas imperatora galma reliģija un varas simbols. Neskatoties uz to, Japānā sacensība starp budismu un sintoismu ir pastāvējusi vienmēr. Budisti savu tempļus bieži cēla blakus sintoistu svētnīcām un pat centās "glābt" šīs reliģijas sekotājus no "pazušanas".

- ētiskais;
- rituālais;
- pārdzīvojuma;
- sociālais.²

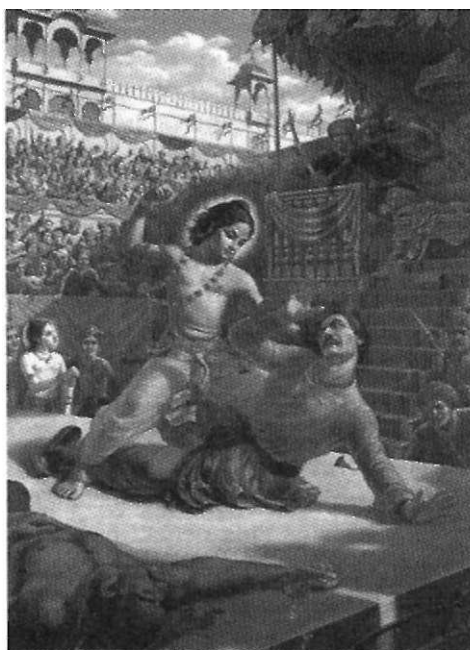
Visi šie aspekti ir cieši saistīti cits ar citu. No doktrinālā aspekta, kas nosaka realitātes izskaidrojumu, izriet personas uzvedība (ētikas aspekts) un rituāli kā arī Dieva pielūgsmē (rituālais aspekts). Savukārt no visu aspektu kopsummas izveidojas pārdzīvojumu aspekts. Novērtējot, visus šos apstākļus, tieši sociālais aspekts ir tas, kas ietekmē valsts un reliģiskās organizācijas attiecības.

Bez visa tā personas mēdz apvienoties interešu grupās:³

- **asociētās interešu grupās** (piemēram, tradicionālo reliģisko konfesiju padome);
  - **neasociētās interešu grupās** (atsevišķas reliģiskas organizācijas);
  - **institucionālās interešu grupās** (Baznīca, kas institucionāli apvieno un pārstāv daudzas draudzes, jeb saskaņā ar Latvijas likumiem - draudžu savienība (Baznīca));
  - **anēmiskās interešu grupās** (sektas un destruktīvie kultūri).
- Šīs grupas darbojas sabiedrībā, sabiedrību raksturo šādas pazīmes:
- indivīdu kopums;
  - kopīga ieinteresētība sadarbībā;
  - **juridiski noformēta, reglamentēta uzvedība šā kopuma ietvaros un juridiski noformēti un reglamentēti ārējo izpausmju un aktivitāšu veidi. Tā ir baznīca jeb ticīgo apvienība - organizācija.**

Angļu sabiedrisko zinātņu speciālists sociologs P. Sendžs uzskata, ka jēdziens "organizācija" kā zinātnisks termins apzīmē kāda juridiskā objekta kvalitatīvu stāvokli ar iekšēji reglamentētu struktūru.¹ Tas ir specifisks darbības veids ar īpašu iekšēju vadības modeli, kam jābūt lojālam pret valsti un jādarbojas tikai pastāvošas valsts likumdošanas ietvaros.

Reliģiskā organizācija jeb reliģiskā draudze kā asociēta interešu grupa, neatkarīgi no reliģijas vai reliģijas darbības ilguma, sastāv no *locekļiem*. Sabiedriskās organizācijās tos dēvē par *biedriem*, bet attiecībā uz reliģiskajām organizācijām pareizāk ir lietot terminu *loceklis*. Atšķirībā no sabiedriskajām organizācijās darbojošiem biedriem, reliģisko organizāciju locekļiem ir ne tikai jāpiedalās organizācijas

"Krišna notrieca zemē Kamsas kroni un satvēra valdnieku aiz garajiem matiņiem. Tad viņš izcēla Kamsu no troņa, aizvilka līdz cīņas paaugstinājumam un nosvieda zemē" ("Krišna Dieva Augstākā personība", I daļa "The Bhaktivedanta book Trust", 1993.)

iekšējā dzīvē (ievēlēt un izvirzīt garīdzniecību, vadību u. tml.) vai jāpiedalās noteiktu organizācijas mērķu sasniegšanā, bet vēl iekšēji jāievēro un jādzīvo saskaņā ar organizācijas dogmātiku. Valsts šajā jomā neiejaucas tikmēr, kamēr Šo kārtību reliģiskie locekļi ievēro brīvprātīgi, no brīvas gribas. Garīdzniekiem un locekļiem arī ārpus Baznīcas ir jāievēro savas Baznīcas likumi. Baznīcas loceklis apzinās, ka viņa pretlikumīga rīcība (ar noteikumu, ka pārkāpums ir arī amorāls no reliģisko dogmu aspekta) Baznīcas iekšienē tiks uzskatīta par Baznīcas pretlikumīgu rīcību. **Bieži vien attiecībā pret saviem locekļiem un amatpersonām Baznīca izvirza pat stingrākas prasības nekā to nosaka valsts likumi.** Katoļu Baznīcas kanoni, savā būtībā, vienlaikus ir arī katoļu Baznīcas locekļu iekšējie un ārējie uzvedības noteikumi.

Skatot reliģisko organizāciju lietas, juristam ir jāizprot reliģisko cilvēku uztvere un priekšstati par disciplīnu un jārespektē to. Pirmkārt, ir atšķirība starp patiesu Baznīcas locekli un tādu, kas sevi par tādu uzskata. Piemēram, luterānis vai baptists var sevi uzskatīt par Baznīcas locekli, tajā pašā laikā attiecīgās Baznīcas garīdznieks uzskata, ka viņš tāds nemaz nav, jo nepilda ticīgajiem noteiktās obligātās lietas (piemēram, nav saņēmis Svēto Vakarēdienu, nav izpildījis grēksūdzi, nav maksājis desmito tiesu utt.). Tāpēc ir jānoskaidro, pirmkārt, ko reliģiskā organizācija uzskata par locekli, lai noteiktu, vai konkrētajā gadījumā uz subjektu vispār ir attiecināma Baznīcas priekšrakstu un kanonu vara, vai nē.

Ir jāgūst atbildes uz šādiem jautājumiem:

- 1) Ko organizācija uzskata par locekli?
- 2) Kādā veidā organizācijā tiek noteikts, kurš ir loceklis un kurš nav (jāņem vērā kā iemesli, tā arī procedūras jautājumi)?
- 3) Kādas ir locekļa tiesības un pienākumi (saskaņā ar organizācijas reģistrētajiem statūtiem; saskaņā ar paražām un priekšrakstiem konkrētajā organizācijā; kas ir jāievēro, jāpilda vai jādara, lai iestātos organizācijā, piemēram, asins zvērests, grēku izpirkšana, iestāšanās nauda u. tml.)?
- 4) Kādi sodi draud locekļiem par reliģisko priekšrakstu neizpildi?

Kā Baznīca pakļauj savai gribai savus locekļus? Lielākoties tas notiek, ietekmējot tos ar pēcnāves dzīvi. **Svarīgi ir noskaidrot konkrētās ticības reliģiski ētisko ideju pamatus, t. i., ko saprot ar jēdzieniem "labs" un "ļauns", "nosodāms" un "nevēlams", "grēcīgs" un "ķecerīgs", "biedējošs" un "priecīgs", "laime" un "nelaime" utt. Šie jēdzieni lietoti reliģiskā kontekstā nereti dod satriecošus atklājumus par atsevišķu sektu vai kustību darbību, kas ļauj izdarīt secinājumus un prognozēt atsevišķu organizācijas locekļu rīcību.**

Labs piemērs minētajam ir 1995. gadā notikusī pirmā "latviešu sātānislu" tiesas prāva. Tiesāja O. Iesalnieku un A. Akerblūmu par divu cilvēku slepkavību. Pirmajā brīdī slepkavība šķita rituāla rakstura, jo uz viena no upura vēderiem un slepkavības vietā (dzīvoklī) bija atstāta ar apli apvilktā piecstaru zvaigzne, kas, kā zināms, ir sātānistu simbols. Tomēr tiesas procesā noskaidrojās, ka sātānisms ir tikai mākslīgi radīts "fons", bet "rituāls" bija tikai mēģinājums sadzīves slepkavību

maskēt ar reliģiskiem motīviem, lai ar šo inscenējumu maldinātu tiesībsargājošās iestādes. Varu tikai pievienoties Augstākās tiesas tiesneša I. Bičkoviča domām, ka mistikas gars, kāds bija izveidojies ap šo lietu, bija stipri pārspīlēts. Ar to es gribu teikt, ka bieži vien lietas, kas sākumā šķiet reliģiska rakstura, "pārvēršas" par gluži parastām krimināllietām vai civillietām, kurās reliģiskais motīvs ir tikai blakusfaktors vai fons.

¹ *Lamentovičs V.* Mūsdienu valsts. - R.: Zvaigzne ABC, 1996. - 61.lpp.

² *Lenglija M.* Pasaules reliģijas. - R.: Zvaigzne ABC, 1997. - 8.lpp.

³ Ievads politikā. - R.: Zvaigzne ABC, 1998. - 78.-79.lpp.

⁴ *Senge P., Ross R.* Strategies and Tools for Building. A Learning Organization. - London, 1994.; *Senge. P.* The Art and Practise of the Learning Organization. - London, 1990.

6.2. Reliģisko organizāciju izveidošanas

*Neciena lieta nerodas velti, bet viss šai pasaulē notiek pēc kāda likuma (likumsakarības) un tikai sakarā ar nepieciešamību.
Levkips no Milētas (500.-440. p. m. ē.i*

Patiesībā, reliģiska organizācija demokrātiskā valstī var arī neregistrēties par juridisku personu un samērā brīvi darboties. Var būt situācija, ka organizācija darbojas vairākus gadus, ir pilnībā izveidojusies par organizāciju un tad pēkšņi, iekšējās nepieciešamības spiesta, tā vēlas reģistrēties un iegūt juridiskās personas statusu. Valstij it kā gar visu šo procesu nav nekādas daļas. Valsts organizāciju reģistrē kā juridisku personu, ja tā tiek dibināta saskaņā ar pastāvošo likumu normām, un šādā gadījumā reģistrācijas nosacījumu izraisīta dibināšana ir formāls akts.

Kā patiesībā izveidojas un rodas reliģiskas organizācijas?

Reliģisko organizāciju izveidošanās idejas var gūt no protestantu teologu sacerējumiem.¹ Manuprāt, reliģisko organizāciju izveidošanās modeļus var klasificēt:

- 1) tradicionālajā;
- 2) misionārajā;
- 3) adaptācijas;
- 4) šķelšanās;
- 5) satelīta;
- 6) tīkla;
- 7) daudznacionālajā.

Aplūkojot katru modeli atsevišķi, nepieciešams atcerēties, ka var būt arī daļēji jaukti modeļi. Dzīve var būt krāsaināka par jebkādiem teorētiski izstrādātiem modeļiem. Klasifikācijas pamatā ir reālas reliģiskas organizācijas, bet dzīvē var būt arī mākslīgi radītas reliģiskas organizācijas, kuras radušās no kāda dibinātāja "dievišķās dzirksts" un tālāk veidojas par daļēju uzņēmēj sabiedrību. Tie var būt sabiedrisko un reliģisko organizāciju savstarpēji saistīti tīkli, kur nepastāv juridiskas saistības, bet pastāv cieša naudas aprīte, kas vairāk līdzinās mafiju "melnajām kasēm". Piemērs tam ir mūniešu vai saentologu sekta. Variāciju daudzveidība ir ļoti plaša, tāpēc zemāk uzskaitītie modeļi attiecas tikai uz organizāciju lielāko vairumu un, protams, neskata izņēmumus. Nav melnu un baltu krāsu, visbiežāk ir jaukti toņi vai pustoņi.

Ir lietderīgi katru reliģiskās organizācijas izveidošanas modeli aplūkot atsevišķi:

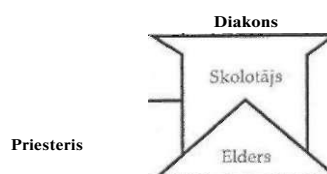
- 1) tradicionālais modelis - "bāzes" draudze dibina un sākumā sponsorē jatinizveidojušos draudzi. Piemēram, reliģiskā organizācija "jaunā paaudze", kuras centrs ir Rīgā, ar misionāru palīdzību "savervē" kustības piekritējus un izveido jaunu draudzi Daugavpilī. Jaunā Daugavpils "Jaunās paaudzes" draudze sākotnēji no Rīgas "bāzes" draudzes saņem finansiālu un menedžmenta palīdzību. Pēc tam, kad draudze ir jau nostiprinājusies, tā sevi sāk uzturēt pati. Vēl pēc kāda laika draudze sāk "atmaksāt bāzei ieguldītos

līdzekļus" un turpina saņemt no centra teoloģisko un juridisko protekcionismu. Raugoties no valsts viedokļa un saskaņā atlikuma normām, šāda Daugavpils draudze var nebūt (un visbiežāk arī nav) saistīta ar Rīgas draudzi, tomēr, neskatoties uz šo apstākli, "bāzes" draudzes esamība, šaubas nerada. Piemērs ar Rīgas "Jaunās paaudzes" draudzi, kas ir centrs visām Latvijas "Jaunās paaudzes" draudzēm, ir reāls. Draudzes, lai gan redzami nav saistītas savā starpā, tomēr ir vienošanās stingri hierarhistisks veidojums. Analoģiski ir arī ar "Jehovas liecinieku" draudzēm, kas visas ir pakļautas "Jehovas liecinieku" Rīgas draudzei;

2) misionarais (kolonizācijas)

modelis - savā veidā modelis līdzīgs iepriekšējam, atšķirība ir tikai tā, ka "bāzes" draudze jauno draudzi izveido ne tikai citā ģeogrāfiskā vietā, bet citā valstī vai pat citā kontinentā, kas atrodas tālu no "bāzes" draudzes atrašanās vietas. Piemērs tam ir Amerikas Savienoto Valstu "Jehovas liecinieki", "Kristīgā zinātne", sainologu sekta un Pēdējo dienu Svēto Baznīca (mormoņi).

Laika gaitā šim modelim ir izstrādājusies īpaša pakļautības un subordinācijas specifika. Piemēram, Latvijas mormoņu draudzes ir pakļautas Rīgas draudzei, kas, savukārt, atrodas Baltijas mormoņu centra pārziņā (Viļņā). Baltijas mormoņu centrs ir pakļauts mormoņu Skandināvijas centram (Stokholmā), bet pēdējais ir pakļauts Pasauls mormoņu draudžu vadībai, kas atrodas ASV Saltlaiksitijā (Jutas štatā) un ir patiesais saimnieks un jeb "bāzes draudze". Tālāk var raksturot iepriekšminēto ārzemju draudžu apvienību saistību un pakļautību Baznīcas vadībai. Arī Šajā gadījumā grūti ir noliegt šo organizāciju pakļautību, lai gan oficiālos dokumentos un saskaņā ar valsts tiesību aktiem šāda tieša organizāciju pakļautība neparādās. Vēlos uzsvērt, ka nav runa par to, cik tas ir slikti vai labi, jo arī Latvijas pareizticīgie un Romas katoļi ir atkarīgi no ārzemju centriem, bet gan par to, ka valsts reģistra iestādē deklarētie dokumenti parāda tikai to, kas noteikts likumos, nevis patieso situāciju. Līdzīgi

Evāņģēlists

Augstais priesteris

Septiņdesmita

Apustuļi un pravieši

Jēzus Kristus

Pēdējo Dienu Svēto Jēzus Kristus Baznīcas (mormoņu) hierarhijas shēma ('Evanģēlija pamati' / Pēdējo Dienu Svēto Baznīca, - Germany, 1997., 113-lpp.)

dažkārt ir arī ar uzņēmējsabiedrībām, kuru patiesos dibinātājus nereti var "izskaitļot" tikai ar sarežģītu shēmu palīdzību;

- 3) **adaptācijas modelis** - "bāzes" draudze savā aizgādībā pārņem savas konfesijas nīkuļojošu draudzi. Starp citu, līdzīgi var gadīties arī ar konfesionāli vai teoloģiski tuvu stāvošu kopienu. Piemēram, savā ziņā atstātu nīkulīgu baptistu draudzi sāk balstīt plaukstošs Vasarsvētku ticīgo kustības centrs. Tas notiek pragmatisku iemeslu dēļ un draudze pamazām tiek pārveidota par Vasarsvētku draudzi;
- 4) **šķelšanās modelis** - no "bāzes" draudzes atšķelas daļa draudzes locekļu un nodibina jaunu draudzi. Piemēram, no Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas atšķēlās neliela daļa tās locekļu un nodibināja Augsburgas ticības apliecības luteriskās draudzes, kuras pašreiz cenšas panākt sev labvēlīgus "Reliģisko organizāciju likuma" grozījumus. Šāda veida reliģiskas kopienas, kā rāda prakse, savu pašrealizāciju rod "cīņā pret netaisnīem" valsts likumiem vai antagoniski iestājas pret to reliģisko grupu, no kuras atšķēlušies. Šādu grupu pastāvēšanas jēga ir aktīvā naidā, cenšoties pierādīt, ka apkārtējā pasaule ir naidīga. Neskatoties uz demokrātijas prasībām, pilnībā apmierināt šādas grupas prasības ir bezjēdzīgi, jo, apmierinot vienas prasības, to vietā rodas citas un tā līdz bezgalībai. Galvenais šķelšanās grupu mērķis ir cīņas process, nevis pastāvēšana. Bieži ir arī gadījumi, kad šādu grupu locekļi galu galā sevi sāk uzskatīt par reliģiskiem mocekļiem un apkārtējos par Sātana kalpiem. Arī pašreiz neregistrētās Latvijas Brīvās pareizticīgās Baznīcas līderi Viktoru Kontuzorovu var skatīt no šāda skatpunkta. Vai šādu grupu apzināta neregistrēšana var valstij būt lietderīga? Nedomāju. Drīzāk gan risinājums ir reģistrācija un likumu pārkāpumu gadījumā "aizvēršana uz visiem laikiem". Pastāv arī iespēja, ka šādas grupas pēc reģistrācijas adaptējas ar iepriekš naidīgo sabiedrību, kas nepieņem grupu, un norimstas. Uzskatu ka demokrātiskā sabiedrībā vienmēr pastāvēs citādi, radikāli domājošie, kas nepieņems vairākuma gribu. Atgādināšu, ka "Jehovas liecinieku" un mormoņu apšaubāmajai popularitātei un pašreizējai izplatībai jāpateicas savulaik valsts un sabiedrības radikālajai apspiešanai, kas tikai palielināja fanātisko pārliecību, ka viņiem ir taisnība. Taisnība tāpēc, ka pasaule viņus nepieņem. No šādas noliegšanas filozofijas skatījuma, tieši tolerance, kuras pamatā ir nevis naidis, bet rūpīga un apzināta valstiska novērošana, nepārkāpjot vispārējos brīvības principus, ir lietderīgāka nekā vajāšana;
- 5) **satelīta modelis** - nepastāv "bāzes" draudzes, jo Baznīcā ir vairāki garīgie līderi, kuri vada savas autonomās mazās draudzes. Dažas Latvijas reliģiskās draudzes, piemēram, musulmaņu "Iman", "Koran" un "Islam" pastāv nevis atrauti viens no otra, bet faktiski ir viena draudze, kas institucionāli ir izveidojusies saskaldīta. Musulmaņu gadījumā tas ir noticis ar aprēķinu, lai sabiedrībā radītu maldinošu priekšstatu par lielo musulmaņu draudžu skaitu. Līdzīga situācija ir arī Jaunapustuliskajai Baznīcai, kura Latvijā ir

pārstāvēta ar desmit draudzēm un vienu centru. Būtībā tā ir viena draudze, jo pārējās ir satelīta veidojumi, kas pastāv ap Rīgas Jaunapustuliskās baznīcas "bāzes" draudzi. Jaunapustuļi, atšķirībā no musulmaņiem, to praktizē, lai saskaņā ar Latvijas likumiem varētu reģistrēt reliģisku savienību, kurai savukārt ir tiesības dibināt garīgā mācību personāla iestādi. Pat vācu luterāņi, lai saglabātu Reliģisko organizāciju likumā noteikto Baznīcas jeb Reliģiskas savienības statusu, izveidoja virkni draudžu, kurām nepūlējās pat dot nosaukumus, piemēram, "Vācu evaņģēliski luteriskās baznīcas draudze nr. 1.", "Vācu evaņģēliski luteriskās baznīcas draudze nr. 2.", utt.;

- 6) **tīkla modelis** - nav vienviet esoša centra jeb "bāzes". Baznīca ir viena finansiāli apvienota kopiena, kas dažādu apsvērumu dēļ pastāv sīkākās draudzēs. Bieži tas ir nodokļu politikas dēļ, bet dažreiz arī, lai apmierinātu vadītāju ambīcijas u. tml.;
- 7) **daudz nacionālais (multikongrecionālais) modelis** - draudze atrodas vienā vietā, arī juridiski tā ir viena draudze, bet tajā ietilpst dažādu nacionalitāšu ticīgie. Ticīgie uz dievkalpojumu ierodas dažādos laikos, lai klausītos dievkalpojumus savā valodā. Tas nav gluži tas pats, kas mormoņiem vai baptistiem, kuriem ir atsevišķas krievu draudzes, neskatoties uz latviešu draudžu esamību.

Aplūkotais reliģisko organizāciju izveidošanās modeļu klasificējums ir sniegts drīzāk no reliģiozo kopienu veidošanās psiholoģiskā aspekta, nevis no juridiska skatījuma, jo, kā jau minēju nodaļas ievadā, reliģiska organizācija var būt nereģistrēta un tas nozīmē, ka organizācija var būt pilnībā funkcionāla arī bez valsts akcepta, kas radikāli maina uzskatu par to, ka organizācija tikai tad ir organizācija, ja tā ir reģistrēta.

Kā teicis E. Bergrāvs: "Nepastāvot citai kā vienīgi varas autoritātei, notiek neizbēgams regress. **Valsts sāk līdzināties burinieka kapteinim, kura rokās atrodas stūre, bet ne vējš.**"

1 *Bartkēvičs H.* Draudzes izaugsme // *Baptistu Vēstnesis*. - 1999- - nr. 9 (63).

6.3- Par reliģisko organizāciju klasifikāciju

Karam pēc nopelniem nozīmētu: vēlēties taisnību un sasniegt haosu.

F. Niče

Bieži uzdots jautājums par to, kā reliģiskās organizācijas Latvijā varētu iedalīt. Pārdomājot šo jautājumu, savulaik Latvijas Republikas oficiālajā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis"¹ un katoļu laikrakstā "Solis"² publicēju reliģisko organizāciju klasifikāciju, par ko saņēmu ne mazums kritikas no tām organizācijām, kurām klasifikācijā devu apzīmējumu *jaunās reliģiskās kustības (JBIQ)*, bet kuras pašas sevi atzina par *tradicionālām reliģiskām organizācijām*. Praksē tomēr vienmēr nākas rēķināties ar to, ka ne visi ar lietotajiem nosaukumiem un apzīmējumiem ir apmierināti, un uzskatīt kādu par tradicionālu tikai tāpēc, ka viņš pats sevi par tādu uzskata, nav pareizi. Klasifikāciju parasti izveido likumdevēji ciešā sadarbībā ar izpildvaru un tiesu varu, un tā pamatojas uz sabiedrības aktuālo pieredzi reliģijas izpaušmju jomā. Šai nodaļā sniegtā klasifikācija ir tikai mans skatījums uz procesiem.

Reliģisko organizāciju klasifikācija nav viegls uzdevums, jo vispārinot vai sašaurinot to definīciju, rodas līdzīgas problēmas, tāpat kā jautājumā par to reliģisko darbību. Piemēram, jaunās reliģiskās kustības - krišnaīti, bahaisti, "Jehovas liecinieki", "Kristīgā zinātne", "Jaunās paaudzes" draudzes, "Brahma Kumaris", "ECKANKAR", "Sūkjo Mahikari", "Jaunapustuļu baznīca", Antropozofijas biedrība, "Humanitārais centrs "Dianētika"³ (*saintologu sekta*), "Sievietes par mieru visā pasaulē" (*mūnisti*) - dažas ir reģistrējušās kā reliģiskās organizācijas, dažas kā sabiedriskās organizācijas, bet citas vispār nav reģistrējušās vai to reģistrācija ir atteikta. Nereti JRK veido dažādu organizāciju tīkli, kas nevar likt ierindoti kādā noteiktā klasifikācijas shēmā.*

* Piemēram, Sang Mjang Mūna sektas saimnieciskā darbība izpaužas lielu investīciju ieguldīšanā, kas pamatā nāk no Japānas. 1961. gadā mūnieši "reanimēja" paputējušu Alabamas kuģu rūpnīcu (ASV), kurā izmantoja lēto ticīgo darbaspēku. Līdzīgi Mūns rīkojās arī ar automašīnas "Panda" rūpnīcas projektu Dienvidķīnā, kurā ieguldīja vismaz vienu miljardu ASV dolāru. Bija paredzēts, ka rūpnīcā gadā saražos ap 300 000 mazlitražas automašīnu, Mūnam pieder arī 1959. gadā dibinātā korporācija "Tong II", kurai ir neskaitāmas rūpnīcas Japānā, ASV, Vācijā un Korejā. Korporācijas rūpnīcās ražo darbgaldus, auto rezerves detaļas, tekstilrūpniecības iekārtas, krāsaino metālu izstrādājumus un citas lietas. Mūnam pieder arī datoitehnoloģijas firma "vacon", kas ir viena no lielākajām Japānas datorprogrammu piegādātājām. Korejas kompānija "II Hva" ražo dažādus medicīnas preparātus no žeņšeņa, un vienlaikus ir arī lielākā Korejas bezalkoholisko dzērienu ražotāja (65% no visiem Dienvidkorejas atspirdzinošajiem dzērieniem ir šīs kompānijas produkcija) un Mūna impērijas daļa. 1975. gadā Vācijā Mūna žeņšeņa saknes preparātu biznesa apgrozījums sasniedza 10 miljardus ASV dolāru. Visu Mūna biznesa spektru ir grūti apzināt, taču vienu var teikt droši - šī biznesa darbība ne vienmēr atbilst likuma garam. Tikai Francijā vien Mūns nodokļos nesamaksāja ap 35 000 000 franku.

Teorētiski, vienmēr var atšķirt tradicionālās jeb senās reliģijas un to radītās organizācijas un kustības no citām kustībām, kas radušās jaunākos laikos. Atšķirīgas ir arī tās reliģiskās kustības, kuras konkrētajā vietā var uzskatīt par senām, un tās, kuras šajā teritorijā būtu jāsauc par jaunām. Piemēram, saskaņā ar Latvijas likumiem musulmaņi mūsu valstī ir jauna reliģiska organizācija, neskatoties uz to, ka Tuvajos Austrumos tā ir tradicionāla. No otras puses, ja Latvijā ir *tradicionālas* reliģijas (piemēram, luterāņi, katoļi un pareizticīgie), tad musulmaņus var uzskatīt par *netradicionālu reliģiju*, lai arī pastāv uzskats,³ ka netradicionālas reliģiskās organizācijas ir tās, kas atdalījušās no pasaules un nacionālajām reliģijām vai, kuru mācība, dogmatiskās nostādnes, reliģiskās ceremonijas un organizatoriskā uzbūve, nav pietiekami skaidri identificējamās ar kādu no tām. Kaut arī pirmajā brīdī šķiet loģisks, šāds skaidrojums ir nepareizs, jo vārdi *tradicionāls* un *netradicionāls*, lai gan ir pretpoli, tomēr sarežģītajā reliģijas jomā nevar tikt burtiski skaidroti tādā veidā. Ja to neņem vērā, tad iznāk, ka vārdam "netradicionāls" automātiski liek piešķirta sekta nozīmi. Latvijā netradicionāla reliģija ir islams vai budisms, tomēr tās ir pasaules mēroga reliģijas. Vai Latvijā tās varētu nosaukt par tradicionālām? Noteikti ne. Savukārt, netradicionālo reliģiju jēdzienā līdzās tikko minētajām iekļaut arī sekta - būtu nepareizi, jo aizvainotu tautas, kuras gadsimtiem ilgi kultivējušās un piekopusās šīs senās, lielās reliģijas.

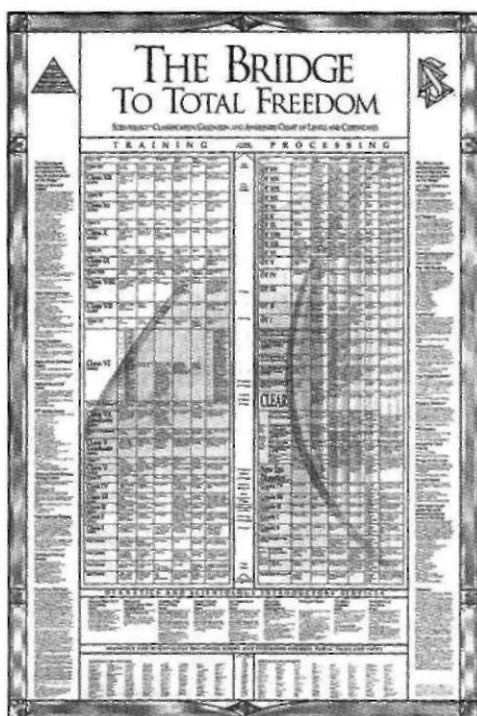
Reliģisko organizāciju iedalījums pēc to juridiskās dabas varētu būt šāds:

1) **tradicionālās reliģiskās organizācijas** - tās astoņas konfesijas, kas nosauktas 1937. gada Latvijas Civillikuma 51. pantā: Romas katoļi, luterāņi, pareizticīgie (ortodoksi), vecticībnieki, baptisti, jūdaisti, adventisti, metodisti. Ņemot vērā, ka arī citos likumos ir atsauces* uz minētā Civillikuma 51. pantu, vai parādās konfesiju uzskaitījums, kas ir mazāks, tomēr nav lielāks,** var uzskatīt, ka šīs konfesijas valsts ir izdalījusi no citu vidus sakarā ar to tradicionalitāti. Faktiski, runa ir par konkrētām baznīcām, nevis konfesijām kā tādām, jo Latvijā vienā konfesijā tiek pieļauta tikai viena vienīga baznīca (reliģiska savienība).

Tradicionālās reliģiskās organizācijas var saukt arī par **valsts atzītām reliģijām** (*established religions*). Piemēram, Ukrainā tradicionālu reliģisku konfesiju apzīmē par **Nacionālo Baznīcu**, kas ukraiņu reliģijzinātnieku' izpratnē būtiski atšķiras no *valsts baznīcas* jēdziena, jo pirmā ir tautas (ukraiņu etnosa) kultūras un garīgo

* 1998. gada 17. marta Ministru kabineta noteikumu nr. 95 "Kārtība, kādā reliģiskās organizācijas iesniedz pārskatus par savu darbību" 4. punktā ir noteikts, ka Civillikuma 51. pantā norādītās konfesijas (baznīcas) nesniedz pārskatā pieprasītās ziņas par publiskajiem pasākumiem pašvaldību administratīvajās teritorijās.

** "Reliģisko organizāciju likuma" 6. panta 3- daļa nosaka, ka "*kristīgās ticības mācību māca pēc Izglītības un zinātnes ministrijās apstiprinātas mācību programmas evaņģēliski luteriskās, Ronuis katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku un baptistu konfesiju pedagogi, ja skolā ir listnāz 10 skolēnu, kuri vēlas apgūt attiecīgās kristīgās konfesijas mācību. Pedagogus izvirza konfesijas vadība, un tos atestē Izglītības un zinātnes ministrija.*"

Detalizēts saintalogu organizācijas adepta "ceļš" jeb tā dēvētie saeintalogijas pilnveidošanās "līmeņi" par kuriem, saprotams, ir jāmaksā bargu naudu. Viktors Leitons, kas ir saeintalogu Baznīcas bijušais biedrs ir paudis uzskatu, ka "saeintologiem pašiem ir savi iekšējie likumi un tiesas, sava iekšējā valdība, iekšējā policija un savas koncentrācijas nometnes. Organizācijas oficiāri ir savas paramilitārās organizācijas iebaidīti, to vada OSA, speciālo lietu birojs. Tā ir kā valsts valstī, kura funkcionē pēc saviem principiem, likumiem, tiesībām, pienākumiem un aizsardzību, un kura maskējās kā baznīca."

par tādiem tiek uzskatīti sakarā ar nevēlēšanos iekļauties pastāvošajos centros, kā arī teoloģisku atšķirību sakarā. Latvijas Republikas "Reliģisko organizāciju likumā" noteiktais jēdziens *jaunās reliģiskās kustības* nav precīzs, jo šajā grupā ietilpst ne tikai tās organizācijas, kurām ik gadu jāpārreģistrējas, bet arī tās, kas Tieslietu ministrijā reģistrējušās pirms 1995. gada. Kā JRK Latvijā pašlaik reģistrētas arī *Augsburgas ticības apliecības draudzes (konfesionālās luterāņu Baznīcas)*, kuras var tikt uzlūkotas par jaunām nevis sakarā ar to konfesionālītāti, bet gan tādēļ, ka tās ir administratīvi nošķirtas no tradicionālās luterāņu konfesijas;

vērtību neatņemama sastāvdaļa. Valsti var būt vairākas Nacionālās Baznīcas. Ukrainas profesors A. Kolodnijs uzskata, ka *Nacionālā Baznīca sevī nes valsts neatkarības ideju, attīsta nācijas kultūru un valodu, pārstāv valsti dažādās starptautiskās reliģiskās organizācijās, pauž kristietību ar nācijas tradīciju un paražu starpniecību*. Tādas ir Ukrainas Autokefālā pareizticīgā Baznīca⁵ un Grieķu katoļu Baznīca.⁶

Savukārt Lietuvas Republikas Konstitūcijā ir skaidri noteikts, ka Lietuvas tradicionālās baznīcas un reliģijas darbojas brīvi saskaņā ar to kanoniem un statūtiem, tāpat kā valsts likumiem, un tām ir juridisku personu tiesības (Konstitūcijas 43. panta 2., 4., un 5. daļa);

2) **netradicionālās reliģiskās organizācijas** - tās, kuras attiecīgajā valstī nav tradicionālas, bet citos pasaules reģionos tādas ir. Piemēram, budisms Latvijā nav tradicionāla reliģija, jo tas šeit nav izplatīts; budistu darbība Latvijā tikai nesen aizsākusies, un tai nav iespaids uz Latvijas iedzīvotājiem. Latvijai netradicionālas reliģiskās organizācijas ir arī anglikāņi, budisti, Austrumu Pareizticīgā Baznīca (Armēņu apustuliskā Baznīca), austrumu rīta katoļi un citas;

3) **jaunās reliģiskās kustības (JRK)** - ietilpst no tradicionālām konfesijām atšķēlušās atsevišķās draudzes vai izstumtie atsevišķie sektantiskie grupējumi, kuri

4) **sabiedriskās organizācijas, kas patiesībā ir JRK, - piemēram, "Brahma Kumafīš", Indiešu kultūras biedrība un "Humanitārais centrs -Dianētika"."**

Šāda reliģisko organizāciju maskēšanās prakse Latvijā vēl ir samērā jauna. Qtuv pasaulē šāda prakse jau labi pazīstama. Pēc Francijas sektu pētīšanas biroja datiem, **sektas darbojas arī kā jāmMuVi, akci)usab\edt^^,sabitdntfo^s at iero-**

izvairīties no kontroles.*

Lai teikto labāk varētu saprast, izanalizēšu "Jehovas liecinieku" darbību Latvijā. 1994. gadā "Jehovas liecinieki" darbojās kā piektās grupas organizācija, jo tā nebija reģistrēta. Pēc Tieslietu ministrijas atteikuma reģistrēt šo kustību kā reliģisku organizāciju, "Jehovas liecinieki" reģistrējās kā **Kultūras draugu biedrība**, tātad - no piektās grupas iekļuva ceturtajā, jo uzsāka darbību kā **sabiedriskā organizācija** (tiesa, Kultūras draugu biedrībai tomēr tika izteikti divi brīdinājumi par šādu darbošanos). Pēc tam, kad 1998. gada 12. oktobrī Tieslietu ministrija reģistrēja divas "Jehovas liecinieku" draudzes, kustība kļuva par trešajai grupai - jaunajām reliģiskajām kustībām - piederīgu organizāciju un līdz ar to ir **Latvijā atzīta un reģistrēta reliģiskā organizācija**. Piemērā ar "Jehovas lieciniekiem" redzam, ka sekta, pārvietojoties reliģisko organizāciju klasifikācijā pēc juridiskās dabas un mainot nosaukumu, paliek tā pati, kas vienmēr bijusi;

5) neregistrēti kultī - piemēram, sātanisti.

Reizēm šādām grupām ir izteikta destruktīva ievirze. Tieši šajā nozīmē ASV zinātnieks Marčello Truci ainā par slepenajām jeb "neredzamajām" (sevī noslēgtām) reliģijām. Viņš šo grupu iedala vēl trijās mazākās grupās - okultistos, kārotājos satikt garus un tajos, kas nopietni pievērsušies astroloģijai. Šajā slepeno jeb "neredzamo" reliģiju grupā tiek ietilpināta vēl viena grupa - ceturta: tās ir sektas, kas atklāti pielūdz tumšos spēkus un dievina ļaunumu. Parasti Sātana pielūdzēji maskējas un veic savas darbības lielā slepenībā. Šo grupu var iedalīt vēl sīkāk: atklāti sātaniskās grupas (sātanistu "radikāļi"), dēmonu pielūdzēji, individuāli praktizējoši burvji un raganas, šamaņi un viņu sekotāji un slepenas biedrības ar noslieci uz sātanismu.

* Par jauno reliģisko kustību klasifikāciju var diskutēt. Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes profesors L. G. Taivāns uzskata, ka visas reliģiskās organizācijas var iedalīt 3 grupās: **(1)** Latvijai tradicionālās reliģijas un konfesijas; **(2)** no tradicionālajām konfesijām atšķēlušās neatkarīgas grupas ar ekstrēmisma nosliecēm vai potencēm; **(3)** valstij un latviešu nacionālajai identitātei naidīgas reliģiskas grupas. Otrajā grupā profesors ierindo tādas, kas neatzīst centralizēto konfesiju hierarhiju vai vēlēto vadību. Trešo grupu viņš iedala: sektās, kas atvasinātas no kristietības; kultos, kas darināti uz Austrumu klasisko reliģiju bāzes un pielāgoti lietošanai Eiropā ("Jehovas liecinieki", mormoņi un "Kristīgā zinātne"); kvazireliģiskās kustībās, kas it kā darbojas uz reliģijas un zinātnes robežas (pie pēdējiem viņš pieskaita "Kristīgo zinātņi", sainioloģiju, astroloģijas piekopējus un mesmeristus). Zinātnieks atzīst, ka ir arī labdabīgas netradicionālas reliģiskas grupas, piemēram, "Pestīšanas armija". Negribot diskutēt par atšķirīgām zinātniskām klasificēšanas metodoloģijām, **vēlētos uzsvērt sektu kā noslēgtas asociālas grupas aspektu. Katra sekta savā būtībā ir tāda organizācija vai personu grupa, kas norobežojas savās šaurajās interesēs (arī kulta interesēs), kas nesakrīt ar sabiedrības interesēm, pret darbojas tām (labākajā gadījumā ir vienalzīga pret tām).**

Runājot par sātānismu, jāatzīmē, ka viņi visbiežāk mēdz slēpt savu pārliecību no sabiedrības acīm; savukārt tie, kas atklāti izrāda simpātijas un vēlmi kalpot Luciferam, visbiežāk ir tikai īpatņi (lai gan, protams, mēdz būt izņēmumi). Daugavpilī 1998. gadā motokrosā "Latgales kauss" piedalījās un pat uzvarēja sportists ar zīmi 666, kuru vispār pieņemts uzskatīt par Sātana zīmi. Šai gadījumā, protams, nevar runāt par neregistrēto sātānistu pārstāvi.

Vēl jāsaka, ka runājot par sātānismu, apzīmējums "netradicionāls" ir visai nosacīts, jo sātānisms ir tikpat sens kā cilvēka izpratne par labo un ļauno;

6) nacionālā reliģija (pie mums - *dievlurīci*).

Latvijā juridiskajā literatūrā atrodams arī šāds konfesijas jēdziena skaidrojums: "Konfesijas ir vēsturiski izveidojušies pasaules reliģiju paveidi, kā arī nacionālās reliģijas, kurām ir sava mācība (svētie raksti, dogmatika), reliģisko ceremoniju un organizatoriskās uzbūves tradīcijas." Kāpēc šis traktējums nav nepareizs? Kaut arī dažkārt *dievturus* par konfesiju neatzīst, šī neatzīšana nemaina dievturu statusu, kas noteikts ar "Reliģisko organizāciju likumu". Kaut arī *dievturi* ir mākslīgi restaurēta reliģija, tā ir tikpat reāla kā citas. Dievturība nav sekta, tā ir latviskā kulta piekropšanas kustība. Tā raksturīga tikai Latvijai un ir nacionāla*;

7) minoritāšu reliģiskās organizācijas - tā ir atsevišķas valsts minoritātei raksturīga reliģija. Piemēram, tatāri, azerbaidžāņi un čečeni Latvijā ir nacionālās minoritātes. Šo tautu tradicionālā reliģija tēvzemē ir islams, bet viņu mītnes zemē Latvijā tā ir izplatīta tikai šo nacionālo minoritāšu vidū. Latvijā šādu reliģiju var dēvēt par minoritāšu reliģiju. Minoritāšu reliģiskās organizācijas kļūst par netradicionālām reliģiskām organizācijām, ja vismaz viena puse no reliģijas sekotājiem ir pie minoritātes nepiederīgas personas;

8) starpkonfesionālās reliģiskās organizācijas, kas radītas ar tradicionālo konfesiju (reliģisko organizāciju savienību) lēmumiem, taču pēc būtības ir starpkonfesionālās (piemēram, "*Gideoni*", kas izplata Bībeli un *Latvijas Bībeles biedrība*). Ir arī grupas, piemēram, "*Pestīšanasarmija*", kas akcentē pārbaznīcas, humanitāri filantropiskas vērtības. Lai arī neviens reliģijpētnieks man nepiekritīs, tomēr ir novērots, ka starpkonfesionālās reliģiskās organizācijas, piekopjot sava veida rituālus, kļūst par kaut ko līdzīgu reliģijām (jeb par to aizvietotājām).

* Latviešu nacionālo reliģiju *dievturību* nevar saukt par ticību (reliģiju) vispārpieņemtā nozīmē, jo netiek izcelta (uzsvērta) ticēšana, bet gan Dieva atskāršana, nojauta par to, kas ir Dievs, kāds ir Dievs, kā Dievs palīdz cilvēkiem. Pēc krustnešu iebmkuma XIII gadsimtā latvieši tika izolēti no citu tautu kultūras ietekmes. Tas ļāva saglabāt senās indoeiropiešu un arī atsevišķiem novadiem raksturīgās latviskās kultūras iezīmes. Radās arī jaunas īpatnības, kurās viegli pazīstama kristietības ietekme. Latviešu mitoloģijas analīzei nevar pilnībā lietot mitoloģijas sistēmas, kas izveidotas pēc citu tautu kultūrām, piemēram, pēc grieķu un romiešu teiksmām, kaut gan daudzu latviešu teiksmu tēli sakņojas indoeiropiešu un visas cilvēces kopībā. Dievturi uzskata, ka latviešu tautas pasaules skatījums un garamantas ir visu indoeiropiskās izcelsmes tautu kopvērtība, kurā ir gandrīz ideāls garīgo un materiālo vērtību līdzsvars, ko tik ļoti meklē mūsdienu pasaule.

Nobeidzot šo nodaļu, ir jāsaprot, ka, lai gan no cilvēktiesību skatījuma ir bijuši mēģinājumi interpretācijas kārtībā sniegt reliģijas plašā jēdziena skaidrojumu, pasaulē praktizēto reliģisku doktrīnu un ticējumu saturs ir tik ļoti dažāds, ka grūti formulēt vienu vispārēju reliģijas definīciju, kura precīzi attēlotu visu tās virzienu būtību. Iesaistoties šīm organizācijām mūsdienu juridisko personu lokā, ne vienmēr šīs organizācijas var un grib iekļauties kādā no valsts atvēlētajām nišām. Būtiski, manuprāt, lai neatkarīgi no klasifikācijas šīs organizācijas baudītu reliģijas brīvību, ja ir to pelnījušas. Savulaik par reliģijas brīvību labi ir izteicies jau manis agrāk citētais luterāņu mācītājs Eivinds Bergrāvs 1952. gada Pasaules Luterāņu Federācijas 2. asamblejā Hannoverē (Vācijā): **"Reliģijas brīvība raugoties no luterāņu viedokļa nozīmē, ka valsts pilsoņiem ir iespēja pielūgt Dievu tā, kā viņi to vēlas, vai nepielūgt viņu nemaz. Viņiem ir iespēja atbalstīt vai neatbalstīt Evaņģēliju. Taču, ja pati valdība pievienojas Evaņģēlija ienaidniekiem, ir laiks iesaistīties cīņā. Cīņā jāiesaistās arī tad, ja dotās valsts valdības vai vadošās partijas vadītāji mēģina ierobežot baznīcas varu, vai izmantot to saviem mērķiem."**

¹ Balodisic Par tradicionālajām reliģiskajām konfesijām un esošajām reliģiskajām organizācijām // Latvijas Vēstnesis. - 1999. - 28. maijs.

² Balodis R. Reliģisko organizāciju iedalījums pēc to juridiskās dabas // Solis. - 2000. - 7.-23. maijs.

³ Juridisko Terminu Vārdnīca Uzņēmējdarbībai. - R.: Ekonomisko Reformu Institūts, 1996. - 87.lpp.

• KolodnyA. M. Religion and Church in the Demokatic - Ukraine, Kyiv, - 2000. - P.17.

⁵ Turpat, 21.lpp.

⁶ Turpat, 23.lpp.

6.4. Par reliģisko organizāciju reģistrāciju

Lielas valstis var pieļaut sektu darbību, bet mazas nevi; jo, palielinoties šādu sektu piekritēju skaitam, maza valsts var pat sabrukt. Ja reliģija pakļauj sev cilvēka darbību, tā var noteikt arī viņa uzvedību, kas var būt pretrunā ar laicīgās sabiedrības izpratni par civilizāciju.

Hēgeļa teiktā brīva interpretācija

Civilizācijas sasniegums ir cilvēku funkcionēšana grupās. Pirmo reizi tā rakstiski regulēta "Hammurapi kodeksā" un vēlāk attīstīta romiešu tiesībās. **Organizācija ir personu grupa, kuras vieno kopīga programma, kopīgi mērķi vai uzdevumi.** Mūsu dienās, kad cilvēce gājusi demokrātiskās attīstības ceļu, sabiedrība sastāv no daudzus un dažādus viedokļus pārstāvošām personām. Reliģisko grupu izveidē neapšaubāmi liela nozīme ir konkrēta Dieva pielūgšanai (**konfesijas** īpatnībām un atšķirībām) un kalpošanai Dievam jeb rituālu savdabībai, no kā izriet arī kopāsanāšanās biežums, pielūgsmes forma un gaipas locekļu ārējās izpausmes.

Latvijā pastāv reliģisko organizāciju reģistrācijas sistēma. Satversmē ir noteikts, ka Latvijā baznīca ir atdalīta no valsts, bet reliģisko organizāciju veidojumi (ja to vēlas pašas Baznīcas) tiek reģistrēti kā juridiskas personas.* "Reģistrācija" ir radusies no latīņu vārda *registrum*, kas nozīmē *pierakstītais* vai *ierakstītais*. Ko nozīmē pati reģistrēšana? **Reģistrācija, pirmkārt, ir uzskaitījums, saraksta sastādīšana. Otrkārt, tā ir fakts vai parādību pierakstīšana, lai veiktu uzskaiti un piešķirtu kādam faktam likumīgu spēku.**¹ Treškārt, un, mūsu gadījumā, galvenokārt, **reģistrācija ir personu, priekšmetu, tiesību vai tiesisko attiecību ierakstīšana publiskos reģistros.**² Var teikt, ka reģistrācija ir procedūra, kuras laikā

* Ne visās valstīs reliģiskām organizācijām nepieciešama varas iestāžu leģitīmācija. Tā, piemēram, Francijā pastāv tā saucamās deklarētās reliģiskās organizācijas, ASV vispār netiek reģistrētas reliģiskās organizācijas. Lietuvā tradicionālās reliģijas ir nosauktas Lietuvas "Reliģisko organizāciju likumā" un netiek reģistrētas, jo ir atzītas par publiskām organizācijām. Lietuvieši uzskata, ja konfesijas ir uzskaitītas likumā, tad var atzīt, ka jau ar šo faktu tās ir reģistrētas un atsevišķa uzskaitē vai reģistrēšana nav nepieciešama. Cita lieta ir ar konfesijas draudzēm, kuras reģistrē, pamatojoties uz konfesijas izziņu. Vācijā ir atzīts, ka dažas no reliģijām ir publiskas un atsevišķa reģistrācija tām nav nepieciešama. Uzsveru - tas neattiecas uz visām reliģijām. Šai sakarā pievienojos Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētājam Linardam Muciņam, kas uzskata, ka ir pienācis laiks Latvijas Republikā noteikt, kas ir un kas nav publiska organizācija. Uzskatu, ka baznīca noteikti ir publiska organizācija, nevis privāttiesiska organizācija. Viena no publiskas organizācijas pazīmēm šajā gadījumā ir tā, ka valsts ar savu reģistrēšanu tikai konstatē baznīcu kā reālu juridisku vienību, nevis reģistrē radušos organizāciju. Vārds *baznīca* ir pārāk abstrakts jēdziens, un tas ir jādiferencē. Šādā aspektā par publiskām var padarīt tikai atsevišķas reliģijas. Tas nenozīmē reliģisku diskrimināciju attiecībā pret vājāko, bet gan dažādas kvalitātes reliģisku kopienu gradāciju atkarībā no to vielas valsts privāttiesisko vai publisko tiesību jomā. Eksakta vai racionāla loģika nelīdz, kad runa ir par reliģiskajiem veidojumiem, tomēr vispārīgas iezīmes var, un pat nepieciešams, saprast.

atbildīgais reģistrators izskata organizācijas iesniegtos dokumentus, kam jābūt sastādītiem atbilstoši likumā noteiktajam. Pēc dokumentu pārbaudes reģistrators organizāciju ieraksta publiskā reģistrā, līdz ar to radot jaunu organizāciju, kas ir patstāvīga.

Dažkārt ASV modeļa piekritēji Latvijai pārmet, ka reliģisko organizāciju reģistrācija nozīmē zināmu administratīvu kontroli ar no tās izrietošajiem ierobežojumiem. Jāatzīmē, ka reliģisko organizāciju tiesības uz reliģijas brīvību atšķiras no indivīdam piemītošajām tiesībām, jo reliģiskas organizācijas mērķis ir nodrošināt indivīdu tiesības uz ticības brīvību. Lai arī atsevišķi eksperti reliģijas brīvības jomā pauž viedokli, ka reliģisko organizāciju reģistrācija ir nelietderīga, un tā ir to darbību ierobežojošs faktors, tam nevar pievienoties. Saskaņā ar "Reliģisko organizāciju likumu" reliģiskās organizācijas reģistrācija ir nepieciešama, lai iegūtu juridiskas personas tiesības, kas tai dod pilnvērtīgas darbības iespējas. Atšķirībā no dažiem citiem juridisko personu veidiem, reliģiskas organizācijas nevar radīt ar likumu vai valdības noteikumiem, lai gan likvidēt var. Tikai reģistrēta reliģiskā organizācija Latvijā var sākt likumos un savos statūtos paredzēto darbību.

Reliģiskā organizācijā apvienojušies ticīgie indivīdi vēlas valsts noteiktā kārtībā reģistrēties kā juridiska persona, **lai sekmīgāk realizētu savu apziņas brīvību**. Valsts galvenais uzdevums ir, pirmkārt, saskaņā ar konstitūciju garantēt un nodrošināt saviem iedzīvotājiem reliģijas brīvības tiesību netraucētu realizāciju, kas nozīmē brīvi noteikt savu attieksmi pret reliģiju, individuāli vai kopā ar citiem pievērsties kādai reliģijai vai nepievērsties nevienai, brīvi mainīt savu reliģisko vai citu pārliecību, veikt reliģisko darbību, kā arī paust savu reliģisko pārliecību. Otrkārt, valstij ir jāuzmana, lai nenotiktu tieša vai netieša iedzīvotāju tiesību ierobežošana vai priekšrocību radīšana iedzīvotājiem, kā arī jūtu aizskaršana vai naida celšana sakarā ar viņu attieksmi pret reliģiju. Tas ir ļoti nopietns temats, un Latvijas sabiedrībā šajā jautājumā uzskati dalās - vieni uzskata, ka jaunās reliģiskās kustības nevajag reģistrēt, citi - ka vajag.

Ko iesākt? Es pilnīgi pievienojos Latvijas Valsts cilvēktiesību biroja ieskatiem,¹ ka valsts nedrīkst bez likumīga pamata atsacīties reģistrēt kādu reliģisko organizāciju, citādi tas ir valsts mēģinājums apzināti izvairīties no atbildības par sabiedrībā notiekošajiem procesiem un piekopt strausa politiku. Šāds valsts aizliegums neko nemainītu pašā reliģiskajā organizācijā (sektas šajā gadījumā konspirētos). Arī valsts nespētu nodrošināt sevis pasludināto aizliegumu un, ņemot vērā starptautisko spiedienu, būtu spiesta atcelt savu aizliegumu. Uzsveru - tas notiktu, ja valsts atteiktos reģistrēt vai censtos likvidēt kādu baznīcu. Piemēram, ja par nozīmīgu likumpārkāpumu gribētu aizliegt Romas katoļu Baznīcu, tas tāpat neizdotos, jo nevar tā vienkārši aizliegt 2000 gadu pastāvējušu Baznīcu. Tā ir reliģijas administratīvs veidojums un pastāv tikai tāpēc, ka cilvēki tic Dievam, nevis cilvēki tic Dievam tāpēc, ka pastāv Baznīca. Esmu pārliecināts, ka demokrātiskā sabiedrībā valsts reliģiju nevar aizliegt nedz juridiski, nedz praktiski, lai kā arī to vēlētos daži radikāli noskaņoti politiķi vai fanātiski noskaņoti oponentu reliģiju sekotāji. Attiecīgā aizliegtā vai neregistrētā reliģiskā kustība darbosies tāpat, tikai bez juridiska statusa, un būs labi, ja tā nekļūš slepena. Pat padomju varas pastāvēšanas gados komunisti pilnībā

neizliedza reliģijas, bet gan iefiltrēja tajās savus spieģus. Arī karojošie ateisti saprata, ka pārliecīga centība neko citu kā pretdarbību neizraisīs.

Juridiskas personas Latvijā rodas:

- ar likumu vai pēc Ministru kabineta noteikumiem (piemēram, tiek radīta jauna iestāde vai organizācija);
- reģistrējoties LR Uzņēmumu reģistrā;
- reģistrējoties Reliģisko lietu pārvaldē.

Reliģiskās organizācijas un to iestādes Latvijā reģistrē vienīgi Reliģisko lietu pārvaldē, kamēr visas pārējās nekomerciālās un komerciālās juridiskās personas savu juridisko personību iegūst Uzņēmumu reģistrā. Kā Reliģisko lietu pārvalde, tā Uzņēmumu reģistrs ir **1** ieslietu ministrijas **pārraudzībā darbojošās iestādes**, kas nozīmē, ka tās savā jomā patstāvīgi pilda valsts uzdevumu likumā noteiktajā kārtībā.

Kāpēc reliģiskajām organizācijām tika izdarīts tāds izņēmums? Tāpēc, ka reliģiskajām organizācijām ir nepieciešama īpaša pieeja. Tieši LR Satversme nosaka valsts nošķirtību no Baznīcas, kā arī personu un apvienību tiesības netraucēti veikt reliģiskos rituālus un ceremonijas. Par akciju sabiedrībām un sabiedrībām ar ierobežotu atbildību Satversmē nekas nav teikts. Tas ir nosacīts joks, taču, runājot nopietni, reliģiskās organizācijas nevar tikai "sausī" pierēģistrēt, kā to nepieciešams darīt attiecībā uz uzņēmējsabiedrībām. Reliģisko organizāciju reģistrēšana ir saistīta ar valsts un baznīcu attiecību koordinēšanu un, lai arī dažiem konsekvēntiem pārspīlētas reliģijas brīvības sekotājiem tas nepatiks, zināmu uzraudzību un kontroli, kas netiek vērsta uz "pareizāku" kulta piekopšanu, bet gan Satversmes 99. panta ievērošanas uzraudzību un nereliģiozo vai ar reliģiju nesaistīto pilsoņu tiesību aizsardzību pret agresīvām jaunām reliģijām. Ja šo pienākumu uzticētu policijai, pieļauju, ka sekas būtu reliģijas brīvības ierobežošana, jo nemākulīga rīcība izraisa pretestību un tikai padziļina problēmu. Tāpēc Latvijā ir nepieciešama atsevišķa iestāde, kas nodarbojas ar reliģisko organizāciju lietām un ir atbildīga tautas priekšā par to, kas notiek valstī šajā jomā. Tā ir Reliģisko lietu pārvalde. Jāpiebilst, ka starp Baltijas valstīm Latvijā juridisko personu reģistrācijas sistēma ir visvienkāršākā un vislabāk attīstītā. Igaunijā un Lietuvā ar reliģisko organizāciju jautājumiem nodarbojas departamenti Iekšlietu un Tieslietu ministrijās. Citās valstīs, piemēram, Čehijā reliģisko organizāciju reģistrāciju veic Kultūras ministrija.¹ Latvijas modeli var salīdzināt ar Spānijas modeli, kur saskaņā ar Karaļa 1981. gada dekrētu 142/1981 reliģiskas organizācijas reģistrē Reliģisko organizāciju reģistrā.⁵

Latvijā juridisko personu statusu nosaka Civillikums,* bet reliģisko organizāciju statusu nosaka "Reliģisko organizāciju likums", kurā stingri noteikta reliģisko organizāciju izveidošanas kārtība. Lai izveidotu reliģisko organizāciju, draudzes dibinātāju vidū jābūt ne mazāk kā 10 Latvijas pilsoņiem vai personām, kuras sasniegušas 18 gadu vecumu (jaunieši līdz 18 gadu vecumam draudzē var iestāties tikai ar vecāku vai aizbildņu rakstveida atļauju). Vienai personai ir tiesības būt tikai

* Saskaņā ar Civillikuma 1407. p. Latvijā par juridiskām personām tiek atzītas pašvaldības, personu apvienības, iestādes, nodibinājumi un liem kopības, kurām liek piešķirta juridiskā personība. **Reliģiska organizācija, tāpat kā sabiedriska organizācija, ir personu apvienība.**

par vienas draudzes dibinātāju. Latvijas kārtība ir visai liberāla, bet, piemēram, Turkmēnijas 1994. gada likums pieļāva pārreģistrēt tikai tās reliģiskās organizācijas, kurās bija 500 cilvēku. Jau minētajā Čehijā par reliģisku organizāciju reģistrē tikai tādas kustības, kur darbojas 10 000 personu. Vācijā organizācija var pretendēt uz reliģiskas organizācijas statusu, ja tās biedru skaits ir vismaz 1000 daļa no attiecīgās federālās zemes iedzīvotāju kopskaita.

Reliģisko organizāciju likums un reliģisko organizāciju statūti (satversme, nolikums) ir pamats attiecīgās organizācijas darbībai. **Latvijā pastāv 3 veidu reliģiskās organizācijas: draudzes, reliģiskās savienības (baznīcas) un diecēzes.** Draudzē uz brīvprātības principa pamata apvienojas 10 vienas reliģijas vai konfesijas ticīgie. Baznīcā apvienojas šajā likumā noteiktajā kārtībā reģistrētās vienas konfesijas draudzes. Diecēzi var izveidot reliģiskā savienība (baznīca), pieņemot par to attiecīgu lēmumu (pašlaik tādas ir reģistrētas tikai Romas katoļiem). Bez reliģiskām organizācijām Latvijā ir noteiktā kārtībā reģistrētas **reliģisko organizāciju iestādes**, kuras dibināt var baznīcas un diecēzes. Iestādes var būt garīgā personāla mācību iestādes, klosteri, misijas, diakonijas iestādes un tamlīdzīgi.

Reliģiska organizācija ir iedzīvotāju brīvprātīga apvienība, kura tiek izveidota uz reliģiskā pārliecības pamata, lai apmierinātu un nodrošinātu savu locekļu reliģiskās intereses un vajadzības un sekmīgāk realizētu savas ticības brīvību, izmantojot apvienošanās tiesības.⁶ Nevar piespiest reģistrēties, piemēram, dažu personu kopu, kas vēlas tikai piekopt kultu, jo reģistrācija nozīmē arī noteiktu pienākumu pildīšanu: finansiālu un citu pārskatu iesniegšanu valsts institūcijām. Īpašuma tiesību iegūšanu un ar to saistītās atbildības uzņemšanos u. tml. Reliģiskās organizācijas, kuras mērķis nav saistīts ar peļņas gūšanu, tiesībspēja ir identiska citu juridisku personu, piemēram, sabiedrību ar ierobežotu atbildību un sabiedrisko organizāciju tiesībspējai. Civiltiesiskajā aprītē, izņemot uzņēmējdarbību, ko reliģiskās organizācijas nedrīkst veikt, tām no citām juridiskām personām nav atšķirību. Ja reliģiskās organizācijas vēlas veikt uzņēmējdarbību, tām **jādibina attiecīgi uzņēmumi**. Tā Rīgas ebreju reliģiskajai draudzei ir uzņēmums SIA "Sinagoga", bet Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai - "LC- fonds". Tikai reģistrēta reliģiskā organizācija, tātad ieguvusi juridiskas personas statusu, var iekārtot vietu publiskiem dievkalpojumiem; dibināt klosterus un misijas, garīgā personāla mācību iestādes; veikt reliģisko darbību slimnīcās, pansionātos, soda izciešanas vietās, kā arī Nacionālo Bruņoto Spēku formējumos; lietot savās veidlapās un zīmogos organizācijas nosaukumu un simboliku. Lai reģistrētu reliģisku organizāciju, ir jāmaksā valsts nodeva.*

* Saskaņā ar LR Ministru kabineta 2000. gada 15. februāra noteikumiem nr. 57 "Noteikumi par reliģisko organizāciju un to iestāžu reģistrācijas valsts nodevu", kas izdoti saskaņā ar likuma "Par nodokļiem un nodevām" 10. pantu, reliģisko organizāciju un to iestāžu reģistrācijas valsts nodevas likmes ir šādas: reliģisko organizāciju un to iestāžu reģistrācija maksā 25 Ls, reliģisko organizāciju un to iestāžu nosaukuma grozījumu reģistrācija maksā 10 Ls, reliģisko organizāciju un to iestāžu statūtu grozījumu reģistrācija maksā 10 Ls, reģistrācijas apliecības atkārtota izsniegšana maksā 10 Ls, reliģisko organizāciju un to iestāžu pārreģistrācija maksā 5 Ls.

Saskaņā ar minēto noteikumu 2. punktu valsts nodevu jāmaksā pirms reģistrācijas vai pārreģistrācijas dokumentu iesniegšanas.

"Reliģisko organizāciju likums" (10. pants) nosaka, ka **reliģisko organizāciju statūtos** (satversmē, nolikumā) **jānorāda:**

- 1) reliģiskās organizācijas nosaukums un konfesionālā piederība, turklāt šim nosaukumam nepārprotami jāatšķiras no likumos noteiktajā kārtībā valstī reģistrētu uzņēmēj sabiedrību (uzņēmumu), iestāžu un organizāciju nosaukuma;
- 2) reliģiskās organizācijas saistības savā darbībā ievērot Latvijas likumus;
- 3) mācība (Svētie raksti, dogmatika un konfesionālās īpatnības), reliģisko ceremoniju formas, reliģiskās darbības mērķi un uzdevumi;
- 4) reliģiskās organizācijas struktūra, vadības un revīzijas komisijas ievēlēšanas kārtība, to kompetence;
- 5) reliģiskās organizācijas darbības teritorija un vadības atrašanās vieta;
- 6) draudzes locekļu iestāšanās un izstāšanās kārtība, viņu tiesības un pienākumi;
- 7) reliģiskās organizācijas tiesības, pienākumi, tās manta un finansu līdzekļi;
- 8) reliģiskās organizācijas likvidēšanās kārtība un likvidēšanās rezultātā palikušā īpašuma turpmāka izmantošana.

Uzskaitījumā minēta tikai valsts interese, tomēr ar statūtiem reliģiskās organizācijas var regulēt arī citus iekšējās dzīves jautājumus.

Reliģiskā organizācija reģistrācijas dokumentus iesniedz Reliģisko lietu pārvaldē, kas iesniegtos dokumentus izskata viena mēneša laikā un piešķir vai atsaka organizācijai juridiskās personas statusu.

"Reliģisko organizāciju likums" (14. pants) nosaka, ka **valstij ir tiesības ierobežot reliģisko organizāciju un ticīgo darbību, ja** reliģiskā organizācija un tās locekļi:

- sludina reliģiskās neiecietības vai naida idejas;
- neievēro vai aicina citus neievērot likumu;
- pārkāpj vai neievēro reliģiskās organizācijas statūtus;
- ar savu darbību (mācību) apdraud valsts drošību, sabiedrisko mieru un kārtību, kā arī citu personu veselību un tikumību.

Valsts nevar atļaut bez kontroles rasties un darboties visām juridiskām personām, jo, kā vairāk nekā pirms piecdesmit gadiem rakstīja tiesībzinātnieks V. Vītiņš, "varētu iznākt, ka nodibinās tādas juridiskas personas, kuras ne tikai kaitīgas valstij un tās pilsoņiem, bet var pat apdraudēt iedzīvotājus".⁷

Reliģisko lietu pārvaldei jāseko, lai pilsoņi netraucēti varētu praktizēt savu reliģiju, taču ticības brīvība nevienu neatbrīvo no nepieciešamības ievērot likumus. Valsts var ierobežot (pamatojoties uz likumu) reliģiskās pārliecības paušanu, lai aizsargātu:

- citu cilvēku tiesības;
- demokrātisko valsts iekārtu;
- sabiedrības drošību;
- sabiedrisko kārtību;
- sabiedrības labklājību;
- sabiedrības tikumību;
- citu cilvēku veselību;
- morāli.

PARAUGS

**LATVIJAS REPUBLIKAS TIESLIETU MINISTRIJA
RELIGĪSKO LIETU PĀRVALDE
RELIGĪSKĀS ORGANIZĀCIJAS IESTĀDES
REGISTRĀCIJAS APLIECĪBA**

1. Nosaukums	LATVIJAS PAREIZTICĪGĀS BAZNĪCAS ALŪKSNES VĪRIEŠU KLOSTERIS
2. Veids	KLOSTERIS
3. Konfesionālā piederība	PAREIZTICĪGO
4. Piederība reliģiskai savienībai (baznīcai)	LATVIJAS PAREIZTICĪGO BAZNĪCAI
5. Vadības atrašanās vieta	LIEPU IELĀ 7, ALŪKSNE, LV – 4300
6. Reģistrācijas datums	1992.GADA 30.JŪLIJS
7. Reģistrācijas numurs	94000756905

Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieks **R.Balodis**

Nr.RI 0003

Reliģiskas organizācijas reģistrācijas apliecības paraugs

Reliģiskā organizācija (iestāde) Latvijā netiek reģistrēta, ja nav iesniegti visi likumā paredzētie dokumenti vai iesniegtie dokumenti nav noformēti atbilstoši likuma prasībām. **Atteikt reģistrāciju var** arī, ja organizācijas statūtos fiksētā mācība, mērķi un uzdevumi ir pretrunā ar spēkā esošajām tiesību normām. Pēc atteikuma reliģiskajai organizācijai ir tiesības atkārtoti iesniegt dokumentus reģistrācijai, ja ir novērsti lēmumā par reģistrācijas atteikumu norādītie iemesli. Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieka lēmumu par reliģiskās organizācijas reģistrāciju vai reģistrācijas atteikumu var pārsūdzēt tiesā 10 dienu laikā pēc tā saņemšanas.

Viena no "Reliģisko organizāciju likuma" īpatnībām ir **jauno reliģisko organizāciju pārreģistrācija** (8. panta 4. daļa). Likums nosaka, ka to konfesiju un reliģiju draudzēm, kuras pirmo reizi uzsāk savu darbību Latvijas Republikā un kuras nepieder pie valstī jau reģistrētajām baznīcām, pirmo desmit gadu laikā ir jāpārreģistrējas Reliģisko lietu pārvaldē ik gadu, lai šī institūcija pārliecinātos par attiecīgo draudžu lojalitāti pret Latvijas valsti un to darbības atbilstību likumdošanas aktiem.

Tomēr reģistrācija nav obligāts priekšnosacījums reliģiskās organizācijas pastāvēšanai. Ne visās valstīs reliģiskajām organizācijām, lai darbotos, ir nepieciešama varas iestāžu leģitimizācija reģistrācijas formā. Piemēram, Francijā pastāv tā sauktās **deklarētās reliģiskās organizācijas**.

Francijā deklarētu organizāciju dibinātājiem nepieciešams "valstij darīt zināmu par savu eksistenci". Šīs organizācijas Francijas varas iestādēm (prefektam) iesniedz savas darbības programmu, un organizāciju reģistrā tiek atzīmēts, ka šī organizācija ir deklarējusi legalitāti un lojalitāti valstij. Tas nenozīmē juridiskas personas statusa iegūšanu, bet to, ka organizācija darbojas atklāti un nav slepena. Šādas organizācijas nevar saņemt ziedojumus un nevar būt ne prasītājas, ne atbildētājas tiesā, taču tas arī nav to mērķis. Latvijā šāda veida organizāciju reģistrācija likumā nav paredzēta.

Latvijā praksē ir pierādīts, ka reliģiskās organizācijas vadītājs par reliģisko organizāciju ir atbildīgs vēl pirms organizācijas reģistrācijas.

Kad reliģiskā organizācija var tikt nosaukta par reliģisku organizāciju? Jebkurš jurists nedomājot teiks, ka no tā brīža, kad reliģiskā organizācija likumā noteiktā kārtībā iegūst reģistrācijas apliecību. Principā, tā ir taisnība, tomēr tikai daļēji. Ja par reliģisku organizāciju uzskata tikai to juridisko personu, kas ir tiesīga izmantot "Reliģisko organizāciju likumā" noteiktās reliģisko organizāciju tiesības un ar likumiem piešķirtās atlaides, tad tas tā ir. Tikai reliģiska organizācija, kas ir reģistrēta Reliģisko lietu pārvaldē (agrāk - Tieslietu ministrijā), var darboties likumā noteiktā kārtībā un tai bez tiesībām tiek noteikti arī pienākumi.

Gribu tikai darīt zināmu, ka reliģiskās organizācijas atbildības princips ir spēkā vēl pirms organizācijas reģistrācijas Tieslietu ministrijā. Labāk to var izprast, izskatot Daugavpils vecticībnieku* garīgā vadītāja Alekseja Žilko lietu.

* Vecticībnieku konfesija Latvijā ir nepārspējams "pionieris" tieslietu jomā. Citu tieslietu, kas būtu saistītas ar reliģiju, pagaidām nav daudz, un tāpēc, lai neskatītu tikai ārzemju pieredzi, rakstā minētas vecticībnieku tieslietas kā mūsu pašu valsts tiesu precedenti.

1997. gada 19. decembrī Tieslietu ministrija saņēma iesniegumu par 1991. gada 28. martā likumīgi reģistrētās reliģiskās organizācijas "Vecticībnieku Pomoras Baznīcas Latvijā Centrālā padome" (VPBL CP) pārreģistrāciju ar jaunu nosaukumu "Latvijas Vecticībnieku Pomoru Baznīca" (LVPB). Iesniegumam bija pievienots arī izraksts no 1997. gada 8. decembra Daugavpilī notikušā kongresa protokola ar zīmīgu saturu: 1997. gada 8. decembra kongresā nolemts atzīt par nelikumīgu 1997. gada 10. novembrī sarīkoto "atsevišķu vecticībnieku draudžu" kongresu. "Pārreģistrācijas" lūguma iesniedzēji bija Tieslietu ministrijā neregistrēta strīda puse reģistrētajai vecticībnieku savienībai - VPBL CP, kas jau sen darbojas Latvijā. Jau pirms dokumentu iesniegšanas iesniedzēji labi zināja, ka reģistrācija tiks atteikta, jo tā būtu pretrunā ar Latvijas "Reliģisko organizāciju likumā" iekļauto principu: vienā konfesijā - tikai viena Baznīca (savienība). Atteikumu reģistrēt, kas pamatots ar šo principu, viņi agrāk jau bija saņēmuši. Iesniedzēji, kas labi zināja, ka lūdz vēlreiz pārreģistrēt jau pārreģistrētu un darbojošos organizāciju, protokolā minēja par reģistrācijas dokumentu iesniedzēja A. Žilko pilnvarām pārstāvēt LVPB intereses visās valsts institūcijās, tiesā un arī Tieslietu ministrijā, veicot iecerēto pārreģistrācijas procedūru.

Tā kā lieta bija komplicēta, Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments, rūpīgi izskatot iesniegtos dokumentus, konstatēja, ka tie neatbilst "Valodu likuma" 7. panta prasībām, un pārsūtīja tos Valsts valodas inspekcijai. Gan izraksts no protokola, gan klāt pievienotais 8. decembra kongresa delegātu saraksts bija krievu valodā. Sankcija par "Valodu likuma" neievērošanu paredzēta Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā administratīva naudas soda veidā. Valsts valodas inspekcija kvalificēja nodarījumu pēc Administratīvo pārkāpumu kodeksā minētās normas un ar 1998. gada 14. janvāra lēmumu nr. DA-004 sodīja A. Žilko ar naudas sodu - Ls 50.

Kāpēc?

Iesniedzējs - neregistrētās reliģiskās organizācijas pilnvarotais pārstāvis un tās izvēlētais vadītājs A. Žilko bija uzskatāms par neregistrētās reliģiskās organizācijas "Latvijas Vecticībnieku Pomoru Baznīca" vadītāju, jo "Reliģisko organizāciju likumā" 1. panta 3- punktā ir teikts "reliģisko organizāciju amatpersonas - šo organizāciju vēlēto institūciju (padomes, valdes un revīzijas komisijas) locekļi, kā arī garīgais personāls". Šā paša likuma 9. pantā norādīts, ka iesniegumam par reliģiskās organizācijas reģistrāciju jāpievieno arī lēmums tās nodibināšanu. No tā var secināt: likums, kas regulē baznīcu darbību Latvijā, nosaka, ka reliģiskās organizācijas rodas reģistrācijas brīdī. Likumā ir skaidra norāde: **"Reliģiskās organizācijas ar to reģistrācijas brīdi iegūst juridiskās personas statusu." Tātad reliģiska organizācija var būt gan reģistrēta, gan arī neregistrēta.** Atšķirība ir to tiesībsubjektībā. Atcerēsimies, ka *tiesībsubjektība* ir tiesību subjekta iespēja realizēt juridisko darbību. Dažreiz tiesībsubjektību sauc par tiesībrīcībspēju, jo tā ietver divas sastāvdaļas - personu spēju būt apveltītai ar tiesībām un pienākumiem (tiesībspēja) un patstāvīgu spēju realizēt savas tiesības un pienākumus (rīcībspēja).⁸

Par A. Žilko tiesu darbiem varu vēl piebilst, ka viņš iesniedza sūdzību Daugavpils pilsētas tiesai par šo Valsts valodas inspekcijas lēmumu, bet tiesa atstāja sūdzību bez izskatīšanas. Pēc tam A. Žilko iesniedza Daugavpils pilsētas tiesā prasību pret Tieslietu ministriju par reliģiskās organizācijas "Latvijas Vecticībnieku Pomoru Baznīcas" neregistrēšanu. Prasības pieteikumā kā pārmets Tieslietu ministrijai minēts arī prasītājam uzliktais administratīvais sods.*

Jautājumā par administratīvajiem sodiem uzskatu, ka **"Administratīvo sodu likums" ir jāpapildina ar jaunu pantu - "Reliģisko organizāciju reģistrācijas, reorganizācijas un likvidēšanas noteikumu pārkāpšana"**. Tajā būtu teikts.

"(1) par likumā paredzēto ziņu nesniegšanu reliģisko organizāciju reģistrācijas iestādei vai par ziņu iesniegšanas termiņu pārkāpšanu uzliek naudas sodu līdz Ls 100;

(2) par apzinātu nepatiesu ziņu sniegšanu reliģisko organizāciju reģistrācijas iestādei tiek uzlikts naudas sods līdz Ls 250.""

Šādu "Administratīvā sodu likuma" papildinājumu nepieciešamību pierāda prakse.** Jau 1999. gadā Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments piedāvāja

* Pašlaik ar A. Žilko esmu labās attiecībās un notikušo atceros kā interesantu juridisku kāzusu. Patiesībā, strīdam ir priekšvēsture, kas nav saistīta ar krievu valodu. Tās bija A. Žilko vēstules ar vēlmi pierādīt dažādas abstraktas juridiskas lietas sakarā ar vecticībnieku konfesijas iekšējo konfliktu. Piebildīšu, ka visas sūdzības bija krievu valodā. Tieslietu ministrija saņēma tik daudz sūdzību, ka departamentā atbildes uz tām gatavoja divi cilvēki... Pēc tam, kad A. Žilko tika administratīvi sodīts, sūdzību vilnis jūtami samazinājās - no 5 sūdzībām nedēļā līdz 2 mēnesī. Tādējādi vēlmais rezultāts tika sasniegts dažādos līmeņos.

** Reģistrācijas procesā nākas saskarties arī ar parakstu viltojumiem. Piemēram, 1998. gadā Rīgas musulmaņu draudze "Iman", kurai 1998. gada 14. maijā Tieslietu ministrija atteica reģistrāciju, novērsa atteikumā norādītos trūkumus un atkārtoti iesniedza dokumentus. Lai pārliecinātos par personu esamību, Tieslietu ministrija pieprasīja atzinumu no Pilsonības un imigrācijas lietu pārvaldes, kas 1998. gada 1. jūnija atbildē nr. 5/22-J-268 norādīja, ka vismaz septiņi personu sarakstā esošie paraksti būtiski atšķiras no šo personu paraksta Iedzīvotāju reģistra veidlapā un uzturēšanās atļaujas dokumentos. Šo faktu pārbaudīja Tiesu ekspertīžu zinātniskās pētniecības laboratorijas Rokrakstu ekspertīžu daļā. Aizdomas apstiprinājās. Tiesu ekspertīžu zinātniskās pētniecības laboratorija atzina, ka Rīgas musulmaņu draudzes "Iman" reģistrācijas iesniegumā nav parakstījušās vienpadsmit norādītās personas, bet gan kāda cita persona. Vainīgais izrādījās I. Sabitovs, kurš paskaidroja, ka slinkuma dēļ nav braucis uz Ventpili pie šiem Šauda Arābijās pilsoņiem. Līdzīga motivācija 2001. gada vasarā bija arī Vasarsvētku draudžu centra vadītājam N. Krieviņai, kas uzskatīja, ka parakstīties sava pažiņa Filimonova vietā ir Dievam tīkams darbs.

1998. gada 19. jūnijā I. Sabitovs, kas bija draudzes pilnvarotā persona reģistrācijas procesā, iesniedza departamentam rakstisku paskaidrojumu, kura atzinās, ka 1998. gada 14. maijā iesniegtajos dokumentos ir parakstīties citu personu vietā un ļoti nožēlo savu rīcību. Turklāt Rīgas musulmaņu draudzes "Iman" dibinātāji, kuru paraksti bija viltoti, paziņoja, ka nosoda I. Sabitova rīcību, un atsauc viņa pilnvarojumu kārtot Tieslietu ministrijā organizācijas reģistrācijas jautājumus. Ņemot vērā, ka dokumentu viltojuma faktā nebija noziedzīgā nodoma, departamenta direktors R. Balodis izlēma nevirzīt lietu uz prokuratūru. Protams, reģistrācija draudzei bija atteikta.

Saeimas Juridisko lietu komisijai papildināt "Administratīvo sodu likuma" projektu un noteikt sodu par reliģiskas organizācijas darbošanos pirms reģistrācijas.*

* Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 176.1. pantā "Sabiedrisko organizāciju darbības uzsākšanas un izbeigšanas noteikumu pārkāpšana" teikts, ka, ja sabiedriskā organizācija sāk darbību pirms reģistrācijas, tad tās vadītājs tiek administratīvi sodīts ar naudas sodu līdz 250 Ls. Identisks soda mērs pielietojams arī tad, ja sabiedriskās organizācijas reģistrācija ir anulēta, atteikta vai izbeigta ar tiesas lēmumu, bet organizācija tomēr turpina darboties. Tomēr šo normu nevar attiecināt uz reliģiskām organizācijām.

Pēc "Jehovas liecinieces" traģiskās nāves 1996. gada rudenī, Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisija izskatīja iespēju pieņemt līdzīgu normu arī par reliģiskajām organizācijām "Reliģiskās darbības uzsākšanas un izbeigšanas noteikumu pārkāpšana" (LR Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas priekšsēdētāja A. Seiksta 1996. gada 11. oktobra vēstule LR Saeimas Prezidijam nr. 9/4-522). Tas bija politisks solis un saistījās ar Valsts prezidenta reakciju uz sabiedrības protestu par "Jehovas liecinieku" aktivitātēm, neskatoties uz reģistrācijas atteikumu. Prezidents G. Ulmanis toreiz paziņoja: "Tieslietu ministrijai liekas, ka viss ir kārtībā. Neregistrējot "Jehovas lieciniekus", mēs uzvelkam acīm priekšā plīvuriņu, pieņemot, ka "Jehovas liecinieku" organizācija nepastāv, jo nav reģistrēta."

Jautājumu izskatīja un noraidīja Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko komisijas sēdē 1997. gada 14. janvārī, kurā piedalījās arī ASV vēstnieks Latvijā Larijs Nepērs. Faktiski, ja tā var seikt, uzvarēja Valsts Cilvēktiesību biroja viedoklis, kas savus uzskatus pamatoja šādi: 1) jebkādos ierobežojumus reliģijas jomā var noteikt, tikai lai aizsargātu citu personu tiesības, cieņu, veselību un tikumību, kā arī lai garantētu valsts drošību, sabiedrisko kārtību un mieru, bet projektā piedāvātie ierobežojumi nevar tikt saistīti ar iepriekšminēto; 2) "Reliģisko organizāciju likums" neparedz aizliegumu neregistrētai reliģiskai organizācijai nodoties kultam, apvienoties, lai nodotos tam, kā arī izveidot vietas šo tiesību īstenošanai, svinēt reliģiskos svētkus, vākt ziedojumus, izplatīt reliģiska rakstura materiālus, respektīvi, veikt reliģisko darbību pat ja reliģiskā organizācija nav reģistrēta, un likums šai ziņā ir atbilstošs Latvijas Republikas starptautiskajām saistībām cilvēktiesību jomā; 3) saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību komisijas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietu izskatīšanas praksi jautājumā par reliģiskās organizācijas tiesībām uz reģistrāciju, pirmām kārtām, "valstij nav obligāti jāatļauj kādai atsevišķai sektai atrast veidu, kā iekļauties attiecīgajā juridiskajā struktūrā, jo šīs sekta locekļi var tikpat labi paust savus reliģiskos uzskatus arī ārpus minētās struktūras" (Valsts cilvēktiesību biroja direktora v. i. K. Gertneres 1996. gada 10. decembra vēstule nr. 1-14-z/ILO LR Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas priekšsēdētājam --īkštam).

Latvijas Republikas Ārlietu ministrija uzskatīja, ka izstrādātie grozījumi Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā ir pretrunā gan ar starptautisko tiesību normām cilvēktiesību jomā, gan arī ar Latvijā spēkā esošajiem likumiem, jo reģistrācija kulta darbību veikšanai nav obligāts priekšnosacījums (LR Ārlietu ministrijas valsts sekretāra M. Riekstiņa 1996. gada 10. decembra vēstule nr. 42/560-7445 LR Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijai an Juridiska ja i komisijai).

- ¹ Juridisko terminu vārdnīca uzņēmējdarbībai. - R.: Ekonomisko reformu institūts, 1996. - 86.lpp.
- Juridisko terminu vārdnīca. - R.: Nordik, 1998. - 225.lpp.
- ³ Valsts cilvēktiesību biroja direktora O. Brūvera 1998. gada 28. septembra vēstule nr. 1-14-1/143 Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.
- ⁴ Legal Affair/ Legislative synthesis Series - New religious movements/ Council of Europe, Strasbourg, 10 May 1996.
- ⁵ Spanish Legislation on Religious Affairs/ Ministerio de Justicia // Centra de publicaciones Ed. by Alberto de la Hera and Rosa Maria Martinez de Codes/ Madrid, 1998. -P.15- Juridisko Terminu Vārdnīca Uzņēmējdarbībai. - R.: Ekonomisko Reformu Institūts, 1996. - 87.lpp.
- ⁷ *Vītiņš V.* Vispārējs tiesību pārskats. - R., 1993- - 69.lpp.
- ⁸ *Meikališa A.* Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. - R., 1998. - 262.lpp.
- ⁰ LR Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktora R. Baloža 1999. gada 30. marta vēstule nr. 15-2.1/57 LR Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijai.

6.5- Par reliģisko organizāciju darbības izbeigšanos

Ēģiptieši savās dzīres mēdza pa rokai nolikt miroņa galvaskausu. Tam vajadzēja atgādināt, kā visi prieki ir nīcīgi, bet arī skumt nav jēgas, jo viss pāriet.

M. Sarjbtī

Līdz ar reliģiskās organizācijas juridiskā statusa izbeigšanos tā zaudē visas likumos paredzētās juridiskās personas tiesības. Reliģiskas organizācijas savu darbību var izbeigt:

- 1) pašlikvidējoties statūtos noteiktajā kārtībā;
- 2) likvidējot reliģisko organizāciju:
  - likumā noteiktajā kārtībā;
  - ar tiesas lēmumu;
  - ar administratīvu lēmumu.

Izskatīsim reliģisko organizāciju likvidēšanās gadījumus.

Reliģiskas organizācijas pašlikvidācija.* Reliģisko organizāciju likvidēšanās un reorganizācijas kārtība ir noteikta "Reliģisko organizāciju likumā". Likuma 17. panta 1.daļā noteikts, ka draudzes un reliģiskās savienības (baznīcas) var likvidēt vai reorganizēt to statūtos (satversmē, nolikumā) noteiktajā kārtībā. Likuma 10. panta 1. daļas 8. apakšpunktā noteikts, ka reliģisko organizāciju statūtos ir jābūt atrunātai organizācijas likvidēšanās kārtībai un likvidēšanās rezultātā palikušā īpašuma turpmākai izmantošanai.** Nereti šajā sakarībā ir gadījušies arī kuriozi. Tā 1996. gada

* lai nerastos sajukums definīcijās, nepieciešams atšķirt likvidāciju no pašlikvidācijas. "Reliģisko organizāciju likumā" nav atsevišķi izdalīta pašlikvidācija, bet runāts ir tikai par likvidāciju. Tas nav īsti pareizi, jo citos likumos par nekomerciālām organizācijām, piemēram, par sabiedriskajām organizācijām (likums "Par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām") pašlikvidācija ir atrunāta atsevišķi.

** Statūtos šis jautājums ir atrunāts dažādi. Piemēram, ebreju reliģiskās organizācijas "Habad-Ļubavič" draudzes" (reģistrēta 1994. gada 21. jūlijā ar reg. nr. 90000159157) statūtos noteikts:

"8.6. Likvidatotiem ir jāizpilda Draudzessaiņības, jāpiedzen prasīju mi, jāpārved'Draudzes manta naudā, jāstāda likvidācijas sākuma un beigu Jinansu (ieņēmumu un izdevumu) pārskats.

8.7. Par atlikušās Draudzes mantas izlietošanu pēc visu saistību izpildes, lemj Sapulce ar vienkāršu balsu vairākumu.

8.8. Draudzes likvidācijas gadījumā tās īpašumā esošie nekustamie īpašumi, mākslas un citas vērtības, kuras atzītas par kultūrās pieminekļiem izlietojamas, ievērojot Latvijas Republikas likumdošanas aktos noteiktās prasības."

Kristiešu draudze "Prieka Vēsts" (reģistrēta 1991. gada 11. februārī arreģ. nr. 90000083853) savos statūtos ir noteikusi:

"9. DRAUDZES LĪDZEKĻI

9.1. Lēmumu par Draudzes darbības izbeigšanu pieņem Draudzes locekļu Pilnsapulce pēc Draudzes padomes priekšlikuma ar % no kopējā klātesošo locekļu balsu skaita.

9.2. Draudzes darbības izbeigšanas gadījumā Draudzes Padome pieņem lēmumu par Draudzes īpašuma ziedošanu kādai citai vai vairākām citām reliģiskajām organizācijām, kuru darbības mērķi saskan ar Draudzes darbības mērķiem."

5. decembrī Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu departamenta direktors A. Burovs bija apstiprinājis Rīgas vasarsvētku draudzes "Dzīvā ūdens avots" statūtus, kuros bija arī šāds punkts: *"9.2. Draudzes likvidēšanās gadījumā lās kustamais, nekustamais īpašums un pārējie līdzekļi pāriet Rīgas Vasarsvētku konfesijai, kura to pārņems kopā ar visu draudzi- ja draudzes padome to izlems darīt. Kopsapulce var izlemt par visas draudzes izbraukšanu uz ārzemēm un mantas pārdošanu un paņemšanu sev līdz: naudā vai graudā - kā tas izrādīsies iespējams- vajadzīga draudzes padomes atļauja. Gadījumā, ja īpašumu neizdodas realizēt - to var (visas draudzes aizbraukšanas gadījumā, kā jau minēts) ar rakstisku novēlējumu nodot jebkurai Rīgas Vasarsvētku konfesijai."* Tā sakot - saprotiet kā gribat!

Cits kuriozs saistās ar Latvijas vecticībnieku "Pomoras Baznīcas Centrālās Padomes" (vecticībnieku reliģiskās savienības) statūtiem. Pēc vairāk nekā sešu gadu ilgiem strīdiem tiesās un konfesijas iekšienē Rīgas Grebeņščikova draudzes mācītājs I. Miroļubovs 2001. gada 17. septembra Baznīcas kongresā cieta fiasko un bija spiests piekāpties A. Žilko un A. Karatajevam. I. Miroļubovs ar Rīgas Grebeņščikova draudzi izstājās no Centrālās Padomes, jo tajā vadošos amatus ieguva viņa ienaidnieki. Kuriozs slēpjas ne jau mainīgajā fortūnā, bet tajā apstākļi, ka paviršības dēļ jaunajā statūtu redakcijā, ko Reliģisko lietu pārvaldei iesniedza jaunais padomes priekšsēdētājs A. Karatajevs, bija saglabājusies vecā statūtu norma, kas **atrunāja** padomes likvidāciju: *"8.2. LVPB Centrālās Padomes likvidācijas vai darbības izbeigšanas gadījumā visas tās īpašuma tiesības pārņem Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudze"*. Patiesi kristiešu pieeja lietām. Tā sacīt, - visu īpašumu esam gatavi atdot lielākajiem ienaidniekiem, kurus, starp citu, A. Žilko un A. Karatajevs ir nolādējuši un "nošķīruši no baznīcas" kā ticības nodevējus (par tuvināšanos pareizticīgajiem). Reliģisko lietu pārvaldei iebildumu nebija, jo faktiski tā ir vecticībnieku iekšējā lieta.

Draudzes locekļi vai reliģiskas savienības dibinātāji (draudžu pilnvarotie pārstāvji), ievērojot statūtu attiecīgos punktus par darbības izbeigšanu, pirmkārt, sasauca sapulci, kurā ieceļ likvidācijas komisiju, kas nodarbojas ar likvidējamās organizācijas īpašuma lietām; otrkārt, iesniedz Reliģisko lietu pārvaldē iesniegumu par pašlikvidāciju, kuram pievieno izrakstu no sapulces. Lēmumu par reliģiskās organizācijas likvidēšanos vai darbības izbeigšanu desmit dienu laikā iesniedz Reliģisko lietu pārvaldei (17. panta 3- daļa).

Reliģisko lietu pārvalde izskata iesniegtos dokumentus, papildus pieprasa izziņu, ka organizācijai nav parādu valsts un pašvaldību budžetos. Pamatojoties uz iepriekšminēto dokumentu izvērtējumu, Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieks pieņem lēmumu par organizācijas reģistrācijas anulēšanu un izslēdz šo organizāciju no pārvaldes reliģisko organizāciju reģistra.

Reliģiskās organizācijas iestādi likvidē (7.1 pants 3- daļa), ja tās dibinātājs (reliģiska savienība) savos statūtos (satversme, nolikumā.) noteiktajā kārtībā pieņem attiecīgu lēmumu.

Pašlikvidācijas un piespiedu likvidācijas gadījumā Latvijā reģistrētās reliģiskās organizācijas īpašums nevar pāriet ārvalstu reliģiskai organizācijai. Tādu prasību ārvalstu organizācija var izteikt, ja reliģiskās organizācijas garīgais centrs

atrodas ārpus valsts. Likums nosaka (16. pants 2. daļa), ka ārvalstu garīgajam centram nevar piederēt Latvijas Republikā reģistrētas reliģiskās organizācijas nekustamais īpašums, kas vienlaikus nozīmē arī to, ka organizācijas pašlikvidācijas vai likvidācijas gadījumā tās īpašums nevar pāriet ārvalstu centram. Tas attiecas arī uz to reliģiskās organizācijas mantu, kas atzīta par kultūras pieminekli.

"Reliģisko organizāciju likums" nosaka (19- pants 1. daļa), ka ar dienu, kad likumīgā spēkā stājas tiesas nolēmums par reliģiskās organizācijas darbības izbeigšanu vai kad ir pieņemts šīs organizācijas lēmums par likvidēšanos vai reorganizāciju, reliģiskajai organizācijai tās statūtos noteiktajā kārtībā jāpieņem lēmums par tās īpašuma tiesību pārņemšanu. Ja reliģiskajai organizācijai īpašuma tiesību pārņemēja nav, īpašumu pārņem valsts.

Reizē ar reliģiskās organizācijas darbības izbeigšanos, Latvijas Darba likumu kodeksā noteiktajā kārtībā tiek izbeigtas darba attiecības ar visiem reliģiskajā organizācijā strādājošiem darbiniekiem.

Visbeidzot, ja reliģiskā organizācija, kas savulaik bija pieņēmusi lēmumu par likvidēšanos vai reorganizāciju, nolemj atkal atjaunot savu darbību vai sākotnējo statusu, tai atbilstoši likuma prasībām no jauna ir jāreģistrējas Reliģisko lietu pārvaldē.

Reliģiskas organizācijas likvidācija likumā noteiktajā kārtībā. Lai arī šāds reliģisko organizāciju likvidācijas veids ir jāuzskata drīzāk par izņēmumu nekā par vispārpieņemtu normu, likvidācija likuma noteiktajā kārtībā nav uzskatāma par totalitāra vai ateistiska režīma praksi. Arī demokrātiskā valstī reliģiskās organizācijas var tikt likvidētas ar likumu. Tas var notikt, ja likumu nomainīšanas gadījumā jaunpieņemtā likuma pārejas noteikumi paredz, ka organizācijas, kas nepārreģistrējas saskaņā ar jaunajā likumā noteikto, zaudē savu juridiskās personas statusu. 1995. gadā pieņemtais "Reliģisko organizāciju likums" noteica, ka visām līdz likuma pieņemšanai reģistrētajām reliģiskajām organizācijām ir jāpārreģistrējas, lai to statūtos būtu ievēroti jaunā likuma nosacījumi.* Dažādu iemeslu dēļ, bet galvenokārt tamdēļ, ka daudzas draudzes reāli jau bija izbeigušas savu darbību, nepārreģistrējās 42 organizācijas. Organizācijas nebija atrodamas arī to norādītajās adresēs.

Lai Tieslietu ministrija dažādās Latvijas tiesās sniegtu prasības par nepārreģistrējušos reliģisko organizāciju likvidāciju, būtu nelietderīgi jātērē laiks un nodokļu maksātāju nauda. Tāpēc 1998. gada 19. februārī LR Saeima pieņēma "Grozījumus "Reliģisko organizāciju likumā"", kur "Pārejas noteikumu" 5. punktā noteica, ka Tieslietu ministrija publicē laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" to reliģisko organizāciju sarakstu, kuras līdz 1998. gada 1. maijam nav saskaņojušas savus statūtus (satversmi, nolikumu) ar šo likumu. Tieslietu ministrija izslēdz reliģisko organizāciju no reģistra,

* Pārejas noteikumu 2. punkts noteica, ka "visām jau pastāvošajām reliģiskajām organizācijām neatkarīgi no to reģistrācijas laika jāaskaņo savi statūti (satversme, nolikums) ar šo likumu līdz 1998. gada 1. maijam un, ja nepieciešams, atbilstoši likuma prasībām: 1) jāpārstrādā un jāpieņem statūti (satversme, nolikums); 2) jāpārveido struktūra un jāizveido vadības un revīzijas institūcijas; 3) jāgroza nosaukums, nosaukuma saīsinājums un simbolika."

ja tai nav parādu valsts un pašvaldību budžetos un triju mēnešu laikā no sludinājuma publicēšanas dienas nav saņemti pieteikumi no personām, kurām ir prasījumi pret attiecīgo reliģisko organizāciju. No reģistra izslēgtās reliģiskās organizācijas reģistrācijas apliecība, veidlapas un zīmogi uzskatāmi par nederīgiem.

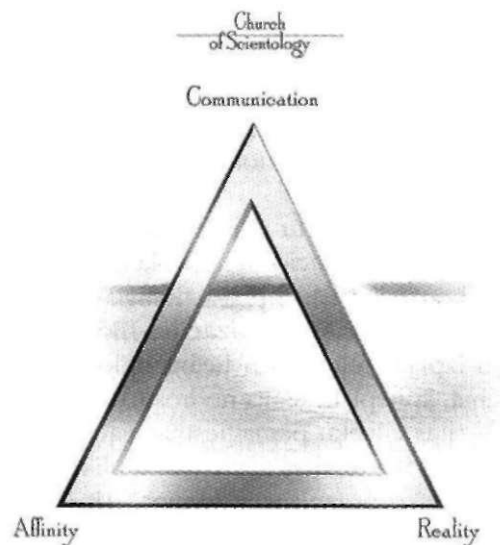
Latvijas Republikas oficiālajā laikrakstā Tieslietu ministrijas publicētajā sarakstā¹ parādījās organizācijas par kuru pastāvēšanu zināja vienīgi reģistra iestāde.* Ja neskaita dažus starpgadījumus (piemēram, "Rīgas Katoļu Ģimnāzijas" nelielo parādu), īpašas problēmas ar šo organizāciju likvidāciju neradās.

Reliģiskas organizācijas likvidācija ar administratīvu lēmumu. Jāsaka, ka valsts atsacīšanos reģistrēt to vai citu reliģisko organizāciju bez likumīga pamata var uzskatīt par valsts mēģinājumu apzināti izvairīties no atbildības par sabiedrībā notiekošiem procesiem. Praktiski no šāda aizlieguma gandrīz nekas nemainās, jo reliģiju jau juridiski nevar aizliegt. Aizliegtā reliģiskā kustība darbojas tāpat, bez juridiska statusa. Kā liecina Eiropas valstu pieredze, tad labāks veids kā mēģināt kontrolēt reliģisko organizāciju darbību ir to reģistrācija, ļaujot tām atklāti darboties valsts noteiktās likumdošanas ietvaros, un, ja tiek pārkāpts likums, seko sods vai darbības apturēšana. Ja pārkāpums ir nopietns, iespējama pat vadītāju un dalībnieku kriminālatbildība. Galvenais noteikums - ir jāstrādā valsts dienestiem, īpaši policejiskām iestādēm, kuru pienākums ir vākt informāciju par pretvalstiski un pretsabiedriski noskaņotiem indivīdiem un indivīdu apvienībām, kā reģistrētām, tā arī neregistrētām.- Iepriekšminētais tieši attiecas uz jauno reliģisko kustību reģistrāciju. Tomēr jāatzīst, ka **reģistrācija nedrīkst būt ierobežojoša, taču tā nedrīkst būt arī formāls akts.**

Šai sakarā Eiropas Padome ir izdevusi īpašu rekomendāciju 1178 (1992), kas kontekstā ar attiecīgu direktīvu aicina Eiropas Savienības valstis automātiski nepiešķirt reliģiskas organizācijas statusu. Gadījumos, kad sektas iejauktas nelikumīgos vai noziedzīgos darījumos, Eiropas Padome iesaka apdomāt iespēju anulēt šo organizāciju juridiskas personas statusu, kas garantē tām nodokļu atlaides un zināmu tiesisko aizsardzību. Šīs pašas direktīvas 5. punktā ES valstis tiek aicinātas nostiprināt un uzlabot informācijas apmaiņas procesu savā starpā, lai apkopotu ziņas par sektu fenomenu. Direktīvas 7. punktā Eiropas Komisija un ES dalībvalstis tiek aicinātas būt maksimāli vērigām, lai sektas nesaņemtu nekādu valsts palīdzību.

* Likumā noteiktajā kārtībā bija likvidētas, piemēram, šādas organizācijas: Latvijas kristiešu draudžu centra "Dzīvības Avots" Rīgas misija "Effata", misijas "Pakāpieni" bērnu nams, Rīgas Grebeņščikova draudzes fonds (Grebeņščikova fonds), Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku labdarības biedrība-nespējnieku patversme, budistu draudze "Džigun kagju Dharma Čakra", Ixrtvijas "Dzogčen" budistu draudze, Daugavpils "Dzogčen" draudze "Padmalinga", Starptautiskā Evaņģēliskā asociācija Latvijā, Krievu aizrobežu pareizticīgās Baznīcas vācu eparhijas Jūrmalas autonomā Pēterburgas Svētīlaimīgās Ksenijas draudze, Rīgas numāņu pareizticīgo draudze, Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Svētā mocekļa Panteleimona medicīniskā brālība, Latgales Pareizticīgo garīgais centrs, Ēģiptes evaņģēliski luteriskā draudze, Luteriskā mantojuma fonds, Baškīrijas arhlatviešu Augšāmcelšanās evaņģēliski luteriskā draudze, u. c.

"Reliģisko organizāciju likuma" 8. panta 4. daļa nosaka: "To konfesiju un reliģiju draudzēm, kuras pirmo reizi uzsāk savu darbību Latvijas Republikā un kuras nepieder pie valsti jau reģistrētajām reliģiskajām savienībām (baznīcām), pirmo desmit gadu laikā ir jāpārreģistrējas Reliģisko lietu pārvaldē ik gadu, lai šī institūcija pārliecinātos par attiecīgo draudžu lojalitāti pret Latvijas valsti un to darbības atbilstību likumdošanas aktiem." Atbilstoši likumā noteiktajam, ik gadu Reliģisko lietu pārvaldē pārreģistrējas aptuveni 80 reliģiskās organizācijas ("Jehovas liecinieki", "Jaunapustuļi", musulmaņi, budisti un citi). Latvijas prakse liecina, ka pēc vairākiem pārreģistrācijas atteikumiem jeb administratīviem reliģiskās organizācijas atteikuma aktiem, organizācijas reģistrējas no jauna, protams, uzsākot katru reizi desmit gadu pārreģistrēšanās "maratoriju" no sākuma. Piemērs tam ir 1961. gada 14. janvārī Krasnodaras

Saintalōģija par augstākajiem dvēseles labklājības elementiem uzskata trīs sapratnes komponentus: afiniti, realitāti un komunikāciju. Tas tiek saukts par ARK trīsstūri. Pēc saintalōģu domām, personai sasniedzot visus trīs aspektus cilvēks iegūst pilnīgo dvēselisko saskaņu ("Theology & Practice of Contemporary Religion" Bridge Publications Inc. – Los Angeles, 1998., P.28–29.)

pilsētā dzimušā miliča Sergeja Toropa "Visariona" sektas "Pēdējās Derības Baznīcas"* Latvijas filiāles reģistrācijas epopeja. Pirmo reizi Rīgas "Pēdējās Derības draudze" tika reģistrēta 1996. gada 12. februārī. 1997. gada 12. maijā organizācijas pārreģistrācija tika atteikta pirmo reizi. Atteikuma pamatā bija statūtu neatbilstība likuma prasībām, kā arī novēlotā pārreģistrācijas dokumentu iesniegšana (pēc pārreģistrācijas termiņa notecēšanas). 1997. gada 2. oktobrī sekta Tieslietu ministrijā mēģināja reģistrēties ar nosaukumu "Pēdējās Derības draudze "Meistaru ģimene"". Tā kā draudzes statūtos netika norādīta draudzes mācība (dogmatika

* 1990. gadā, pēc sektas locekļu vārdiem, S. Torops tika "apskaidrots" un savu pirmo dievkalpojumu noturēja 1991. gada 18. augustā. Aptuvenais Visariona sekotāju skaits ir 10 000 cilvēku. Visarions ir sastādījis papildinājumu Bībelei, ko nosaucis par *Pēdējo Derību*, un tā ir sektas teoloģiskais pamats. Mācība ir kosmoloģijas, kristietības un jogas sajaukums. Jau septiņus gadus Visarions ar sekotājiem ir apmeties Krasnodaras novadā pie Tiberkula ezera, kur uz 250 ha zemes ceļ ideālo *Saules pilsētu*. Visarions savās runās attaisno pašnāvību un, neizdodoties pilsētas projektam, reāli ir iespējami masveida pašnāvības akti. Latvijā sekta uzvedas miermīlīgi un, galvenokārt, nodarbojas ar cilvēku "transportēšanu" uz Sibīrijas *apslīto zemi*. Pēc neoficiālām ziņām tur dzīvo arī latviešu izcelsmes sektanti. Ir dzirdēts, ka vairākus gadus tur dzīvojis arī latviešu pazīstamais šlagerdziedātājs Aldis Dreģeris...

un konfesionālās īpatnības), draudzes tiesības, pienākumi, draudzes locekļu izstāšanās kārtība, organizācijas vadības kompetence un citi jautājumi, tad 1997. gada 23. oktobrī organizācijas reģistrācija tika atteikta vēlreiz. Trešajā organizācijas reģistrācijas mēģinājuma reizē 1998. gada 9. jūlijā bija izpildītas visas likuma prasības attiecībā uz statūtu noformēšanu un "Pēdējās Derības draudze" Tieslietu ministrijā tika reģistrēta.

Reliģisko lietu pārvalde 2001. gada 10. septembrī atteica pārreģistrāciju reliģiskajai organizācijai "Sūkjo Mahikari", jo organizācija savos statūtos nevarēja norādīt konfesiju, kā to prasa "Reliģisko organizāciju likums".

Reliģiskas organizācijas likvidācija ar tiesas lēmumu. Cilvēka brīvību ticēt un izplatīt reliģiju vai ticību drīkst ierobežot tikai ar likumu un tikai tādā gadījumā, ja nepieciešams nodrošināt sabiedrisko kārtību, drošību, veselību, tikumību un citas cilvēku pamattiesības vai brīvības. Ja kāda reliģiskā organizācija pārkāpj Latvijas Republikas Satversmi un likumus, tās darbību var izbeigt tiesa. To nosaka "Reliģisko organizāciju likuma" 18. pants. Ja reliģiskā organizācija pārkāpj likumus, Reliģisko lietu pārvalde rakstveidā brīdina attiecīgās organizācijas vadītāju un pieprasa izbeigt nelikumīgo darbību. Ja nelikumīgā darbība netiek pārtraukta tiesības ierosināt tiesā jautājumu par reliģiskās organizācijas darbības izbeigšanu ir ģenerālprokuroram vai Reliģisko lietu pārvaldes priekšniekam. Tiesa var izbeigt reliģiskās organizācijas darbību, ja tā:

- 1) sludina reliģiskās neiecietības vai naida idejas;
- 2) neievēro patī vai aicina citus neievērot likumu;
- 3) pārkāpj vai neievēro reliģiskās organizācijas statūtus (satversmi, nolikumu);
- 4) ar savu darbību (mācību) apdraud valsts drošību, sabiedrisko mieru un kārtību, kā arī citu personu veselību un tikumību.

Tiesas nolēmumu par reliģiskās organizācijas darbības izbeigšanu var pārsūdzēt likumā noteiktajā kārtībā un termiņā. Pēc tam Reliģisko lietu pārvalde, pamatojoties uz tiesas nolēmumu par reliģiskās organizācijas darbības izbeigšanu, septiņu dienu laikā izslēdz šo organizāciju no reģistra.

Pamatojoties uz augstāk nosauktajiem pārkāpumiem, Latvijā neviena reliģiska organizācija vēl nav likvidēta, lai gan brīdinātas ir vairākas. 2001. gada 31. maijā Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieks R. Balodis brīdināja Rīgas Grebeņščikova draudzes vadību par to, ka likvidēs šo gandrīz 300 gadu veco draudzi, ja tā turpinās neievērot statūtus un nesasauks draudzes sapulci statūtos noteiktajā kārtībā. 1998. gada 25. septembrī par statūtu pārkāpumiem tika brīdināts arī Rīgas Evaņģēliskās ticības kristiešu draudzes "Jaunā paaudze" mācītājs. Tieslietu ministrija apliecināja, ka draudze darbojusies Jūrmalas pilsētas administratīvajā teritorijā, lai gan statūtos tās darbības teritorija ir Rīga. Brīdinājumam parasti tiek pievienota piebilde: "Pieprasām turpmāk ievērot "Reliģisko organizāciju likuma" normas attiecībā uz reliģisko organizāciju darbību". Ja organizācija novērš pieļautos trūkumus, un tas notiek visbiežāk, tad nekāda prasība pret organizāciju netiek izvirzīta.

Ja reliģiskais savienības (baznīcas) darbības laikā tajā apvienoto draudžu skaits kļūst mazāks par desmit, tad saskaņā ar "Reliģisko organizāciju likumu" tas nav pamats reliģiskās savienības (baznīcas) likvidācijai. Šajā gadījumā reliģiskai savienībai (baznīcai) gada laikā jāpalielina tajā apvienoto draudžu skaits līdz likumā noteiktajam. Ja gada laikā tas netiek izdarīts, reliģiskā savienība (baznīca) likvidējama.

¹ Latvijas Vēstnesis. - 1998. - 2. jūn.

² Valsts Cilvēktiesību biroja direktora O. Brūvera 1998. gada 28. septembra vēstule nr. 1-14-1/143 LR Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

6.6. Reģistrēto reliģisko organizāciju locekļu datu pieejamība valsts informācijas datu bāzē

Cilvēks ir liels savās galējībās.

Ē. M. Remarks

Ja nebūtu sabiedrības, par to nebūtu jārunā. Privātība kļūst aktuāla tiklīdz mēs dodam priekšroku demokrātiskai sabiedrībai, kur cieņā ir patstāvīgi domājoši sabiedrības locekļi, kuri pieņem lēmumus, balstoties uz savu personīgo pārlicību un uzskatiem. Tādā sabiedrībā cilvēkam ir dota iespēja izvairīties no nevēlama ārēja spiediena, attālinot sevi no citiem un paliekot vienatnē pašam ar sevi. Viņam ir garantēta personīgā telpa - fiziska, garīga, psiholoģiska, kurā neviens nevar un nedrīkst ielauzties.

Privātība, pirmkārt, nodrošina individuālo autonomiju - iespēju mierīgi, bez bailēm no kritikas, pārmetumiem vai soda analizēt informāciju, apsvērt jaunas idejas, veidot savu pozīciju un ļaut tai nobriest, pirms tā tiek izteikta publiski. Otrkārt, privātība ir nepieciešama, lai cilvēks vienatnē ar sevi, ģimenē vai tuvu cilvēku klātbūtnē varētu distancēties no savas sociālās lomas un, nebaudoties no sabiedrības nosodījuma un negatīvas pretreakcijas, varētu brīvi izrādīt savas emocijas, atklāt savus dziļākos pārdzīvojumus.¹

Privātību arvien biežāk saista ar informācijas tehnoloģijām. Elektroniskā veidā informāciju ir ļoti vienkārši uzkrāt, apstrādāt, kopēt, pārraidīt un veikt ar to citas darbības. Šie procesi notiek ļoti ātri, darbojoties ar milzīgiem datu apjomiem, un tie ir salīdzinoši lēti. Lai ievadītu informāciju datu apstrādes sistēmās, ne vienmēr ir vajadzīgs roku darbs. Attēlus un skaņas var ievadīt ar videokameru, digitālo fotoaparātu, mikrofonu, skeneru. Telefonsarunas bieži notiek caur datoru tīklu, un tās var vienkārši ierakstīt datoru atmiņā. Salīdzinot ar papīra dokumentiem, elektroniskās informācijas plūsma ir fiziski netverama un grūtāk kontrolējama.²

Šādos apstākļos mūs visus māc raizes par savu privātību, galvenokārt tāpēc, lai tā netiktu izmantota pret mums pašiem. Nesen Krievijā paziņoja par tautas skaitīšanu un centrālā Krievijas TV rādīja pārraidi, kurā ielu tirgotāji solīja, ka nelegāli, vēl pirms oficiālo datu publiskošanas, būs iespēja nopirkt skaitīšanas rezultātā iegūto neapstrādāto informāciju. Neraugoties uz valdības oficiālo paziņojumu, ka aptauja ir anonīma un pilsoņiem nav jāraizējas par atbilžu uz anketas jautājumiem anonimitāti (piemēram, politiskā un reliģiskā pārlicība u. c.), kādam tomēr informācija būs pieejama. Domāju, ka apstākļos, kad, no vienas puses, Krievijas valdība sola anonimitāti jeb sniegto ziņu bezpersoniskumu un padarīšanu par statistiku, bet, no otras puses, nelegālie tirgotāji saskata peļņas iespēju, pastāv reāla iespēja iegūtus datus pārdot un labi nopelnīt.

Kā ir Latvijā?

Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1991. gada 10. decembrī pieņemtajā konstitucionālajā likumā "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi" 30. pantā bija noteikts, ka "katram ir tiesības brīvi iegūt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus un idejas mutvārdos, rakstveidā vai jebkurā citā veidā. Šo tiesību īstenošanu nedrīkst ierobežot ar cenzūru. Nevienam nedrīkst spiest atklāt savus politiskos, reliģiskos, ētiskos vai citus uzskatus, kā arī izpaust savu partijas piederību." Likums vairs nav spēkā un pašlaik likumdošanā nav normas, kas tieši noteiktu, ka nedrīkst prasīt no fiziskām personām viņu reliģisko vai politisko piederību. Nav arī tiešas tiesību normas, kas noteiktu, ka reliģisko organizāciju reģistrs - Reliģisko lietu pārvalde - nav tiesīgs izpaust konfesionālo piederību. "Reliģisko organizāciju likuma" 4. pants gan nosaka, ka "norāde par attieksmi pret reliģiju vai par konfesionālo piederību valsts izsniegtajos personas dokumentos netiek fiksēta. Valsts vai pašvaldību institūcijām, sabiedriskajām organizācijām, kā arī uzņēmumiem un uzņēmējsabiedrībām aizliegts no saviem darbiniekiem un citām personām prasīt ziņas par viņu attieksmi pret reliģiju vai par konfesionālo piederību." Jautājums ir par to, vai valsts ir tiesīga izpaust tās rīcībā esošo informāciju par pilsoņu reliģisko pārliecību (konfesionālo piederību), ko tā ir uzzinājusi no pilsoņiem? Noteikti nav tiesīga.*

No Latvijas likumdošanas aktiem uz privātību vistiešāk attiecas "Fizisko personu datu aizsardzības likums", pieņemts 2000. gada 23. martā. Likums noteica, ka personas dati ir jebkāda informācija, kas attiecas uz identificētu vai identificējamu fizisko personu (2. panta 3. punkts). Aplūkosim likumu saistībā ar informāciju par pilsoņu reliģisko pārliecību. Saskaņā ar minētā likuma 2. panta 7. punkta definīciju Reliģisko lietu pārvalde, kas ir reliģisko organizāciju reģistrators, uzskatāma par "personas datu pārzini". Atbilstoši "Reliģisko organizāciju likumam" "Reliģisko lietu pārvalde, lai reģistrētu reliģisku organizāciju kā juridisku personu, no dibinātāja iegūst draudzes dibinātāju personas datus un citu informāciju. Reliģisko organizāciju dibinātāji saskaņā ar "Fizisko personu datu aizsardzības likuma" 2. panta 1. daļu ir "datu subjekts", jo reliģiskās organizācijas dibinātājs ir "fiziskā persona, kurn var tieši identificēt, izmantojot personas datu apstrādes sistēmā esošos datus". Ņemot vērā, ka informācija par reliģisko pārliecību ir sensitīvi dati (2. pants 8. punkts), Fizisko personu datu aizsardzības likums tieši attiecas uz reliģisko organizāciju reģistratora rīcībā esošo informāciju.

* Ne visi pievienojas šādam viedoklim. Tā 2000. gada 23. maijā 7. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas sēdē izskatīja tieslietu ministra V. Birkava priekšlikumu - papildināt "Reliģisko organizāciju likumu" ar normu, kas uzliktu par pienākumu, dibinot reliģisku organizāciju, tās dibinātājiem iesniegt atļaujas apstrādāt viņu iesniegtos datus un padarīt tos publiski pieejamus. *Pret* priekšlikumu iestājās Saeimas Juridiskais birojs, motivējot ar to, ka, ja reliģiskās organizācijas dibinātājs ir piekritis parakstīt dibināšanas dokumentus, tad viņš ir piekritis arī publiskumam, un viņš nevar iebilst, ka viņa dati tiek padarīti publiski pieejami. Rezultātā komisija nobalsoja pret tieslietu ministra priekšlikumu un jautājums parlamentā netika skatīts. Šādam viedoklim nevar pievienoties, jo valsts reliģiskai organizācijai šos datus uzrādīt. Drīzāk var diskutēt par šo datu iesniegšanas pamatotību valsts iestādē, nevis par pieejamību.

1998. gads. Rīga. Krišnaīdi pie Jaņa Raiņa pieminekļa sarīkojuši gājieni

Ko par to domā pašas reliģiskās organizācijas?

Lai to noskaidrotu, savulaik veicu vairāku konfesiju aptauju. Atbildei uz šo jautājumu piedāvāju konfesiju vadītāju paustos viedokļus.

Latvijas pareizticīgo Baznīcas vadība uzskata, ka personas reliģiskās pārliecības izpaušana, bez pašas personas rakstiskas piekrišanas publiski pieejamā datu bāzē, var radīt lielu reliģiskās diskriminācijas iespēju, kas ir cilvēktiesību pārkāpums, "jo tas var radīt un radīs starpkonfesionālu naidu, Šķelšanos sabiedrībā. Katrai personai ir tiesības brīvi paust savu reliģisko pārliecību un neatskaitīties par to, pretējā gadījumā tiks pārkāptas cilvēktiesību normas."³

Vecticībnieku draudžu garīgie vadītāji uzskata, ka "nekādā ziņā nedrīkst piekrist, ka reģistrācijas dati par vecticībnieku reliģiskajām organizācijām, par finanšu atskaitēm un dibinātāju vārdiem, uzvārdiem, personas kodiem, adresēm utt. ir jābūt pieejamiem visām citām personām un organizācijām. Tas pārkāpj Satversmes 99- pantu un "Reliģisko organizāciju likuma" 4. panta 3- un 4. daļu noteikumus, tāpēc nevar nodrošināt garantētas Latvijas Republikas pilsoņu un iedzīvotāju tiesības uz reliģijas brīvību." Šādam viedoklim pievienojās arī *Sepītās dienas adventistu Baznīcas pārvalde*?

Latvijas Vasarsvētku Draudžu Centrs ir pret baznīcas dibinātāju datu pieejamību plašai sabiedrībai, par iemeslu minot iespējamību, ka "pret draudzi negatīvi noskaņoti cilvēki to varētu izmantot ļaunprātīgos nolūkos".⁶

Latvijas baptistu draudžu vadītāji iebilst pret dibinātāju datu publicēšanu, uzskatot, ka personas datu publicēšanu "varētu ļaunprātīgi izmantot reliģiskas sektas ar antikristīgu un agresīvu orientāciju". Baptisti piekrīt, ka jāpublicē reliģisko organizāciju adreses un dati par garīdzniekiem.⁷

Romas katoļu Baznīcas vadība uzskata, ka nodošanās reliģijai vai ticībai attiecas WL pev-somvs privātās dzīves jomu, ko aizsargā likums. Ziņām par ticīgajiem, \vas apV\eno\>&\es draudzēs, \ābūt "ierobežotas pieejamības 'miomrad^V"⁸

Evanģēliski luteriskai Baznīcai nebija savas nostājas attiecībā uz personas datu pieejamību,⁹ un to var saprast, jo luterāņi batv\)\a\T \Aem t\0 ir acionāli vēsturiskajām konfesijām un jebkāda diskriminācija, ņemot vērā luterisko konfesionālo piederību, ir maz ticama.

Noslēgumā vēlos minēt kādu piemēru. Dažreiz valstij nākas saskarties ar gadījumiem, kad atsevišķas personas prasa datus par kādas reliģiskas organizācijas dibinātājiem. Konkrētajā gadījumā runa ir par ebreju reliģisko draudzi "Šamir". 1999. gadā par tās dibinātājiem interesējās SIA "Erlat" direktors S. Paikins, kā arī individuāli praktizējošs, zvērināts advokāts S. Selga. Nepieciešams atzīmēt, ka minētās draudzes vadītājs ir Latvijas virsrabīns Natans Barkāns, kas šajā sakarībā izteica savu viedokli: "Šāda interese nav veselīga un draudzes dibinātājiem ir pilnas tiesības uz sniegtās informācijas aizsardzību no valsts puses".

Draudze "Šamir" šādai pastiprinātai interesei nezināja pamatotu iemeslu. Tieslietu ministrija atteica sniegt visu pieprasīto informāciju, motivējot to ar "Informācijas atklātības likuma" 4. pantu. Interesenti ieguva vispārīga rakstura informāciju: vadība, juridiskā adrese, reģistrācijas numurs un datums, pareizs reliģiskās organizācijas (baznīcas) nosaukums. Tieslietu ministrija norādīja, ka saskaņā ar "Reliģisko organizāciju likuma" 3. panta 2. daļu draudzē uz brīvprātības principa pamata apvienojas vienas reliģijas vai konfesijas ticīgie. Nodoties reliģijai vai ticībai, kā vienatnē, tā kopā ar citiem, attiecas uz fiziskās personas privātās dzīves jomu, un, pamatojoties uz "Informācijas atklātības likuma" 5. panta 2. daļu, Tieslietu ministrija dibinātāju vārdus uzskata **par ierobežotas pieejamības informāciju.**"

Pieļauju, ka ar šo precedentu esmu pietiekami skaidri atklājis arī savu nostāju šī jautājuma risināšanā. Piebildīšu, ka pašreizējā brīdī, 2002. gada sākumā, aktuāls ir cits jautājums: baznīcas ir sašutušas par valsts nepamatoto prasību - reliģiskajām organizācijām reģistrēt Datu inspekcijā savu locekļu reģistrus.

⁷ Kalniņš G. Privātība un personas datu aizsardzība /7 Diena. - 2001. - 18. sept.

⁸ Turpat.

⁹ Latvijas pareizticīgās Baznīcas Sinodes Rīgas un visas Latvijas arhibīskapa Aleksandra 1999. g. 28. septembra vēstule nr. 134. Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

- ⁴ Latvijas Vec ticībnieku Pomoras Baznīcas Centrālās Padomes priekšsēdētāja tēva Ioanna Miroļubova 1999. g. 27. septembra vēstule nr. 79. Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.
- ⁵ Septītās dienas adventistu draudžu Savienības padomes priekšsēdētāja V. Geides 1999. g. 28. septembra vēsmle Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.
- ⁶ Latvijas Vasarsvētku draudžu Centra bīskapa Nikolaja Gribas 1999. g. 12. novembra vēstule Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.
- ⁷ Latvijas Baptistu draudžu savienības bīskapa A. Šterna 1999. g. 28. septembra vēstule Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.
- ⁸ Rīgas metropolijas Romas katoļu kūrījas Romas katoļu Baznīcas Rīgas arhibīskapa metropolīta J. Pujata 1999- g. 23. septembra vēstule nr. 2/216 Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam.
- ⁹ LELB Konsistorijas biroja vadītājas Ilmas Zālītes 1999- g. 27. septembra vēstule nr. 362 Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.
- ¹⁰ LR Tieslietu Ministrijas valsts sekretāra A. Maldupa 1999. gada 5. marta vēstule nr. 1-7.8/117 SIA "Erlat" direktoram S. Paikinam.

6.7. Jaunas reliģiskas organizācijas reģistrācija Latvijas Republikā un ar to saistītās pārbaudes. "Jehovas liecinieku" reģistrācijas piemērs

*Tev vajag lika i pārgrozīt ieskatu par kādu lietu un tev šī liela
vairs nekāitēs.*

No ķeizara Marka Aurēlija dienasgrāmatas

Pirmās "Jehovas liecinieku" draudzes Latvijas Republikas Tieslietu ministrijā tika reģistrētas 1998. gada 12. oktobrī, pamatojoties uz Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktora Ringolda Baloža vairāk kā desmit lappušu garo atzinumu. "Jehovas liecinieku" ceļš uz organizācijas juridiskā statusa iegūšanu nebija viegls ne valsts institūcijām, ne reliģiskajai kustībai. Par izteikumiem, kas bija vērsti pret "Jehovas liecinieku" kustību Latvijā, atbildīgā persona Tieslietu ministrijā bija spiesta aiziet no darba.* Latvijā, tāpat kā Bulgārijā, organizācijas reģistrācija nenotika uzreiz. Abas valstis bija pēdējie divi antijehoviešu bastioni Eiropā. Ja Latvijā organizācijas reģistrācija notika bez Eiropas cilvēktiesību institūciju iejaukšanās, tad Bulgārijā "Jehovas lieciniekus" bija spiesta reģistrēt pēc apkaunojoša mierizlīguma parakstīšanas. Austrumeiropas valstu strīdus ar "Jehovas lieciniekiem" jau sen bija izjutušas citas valstis, piemēram, Grieķija.**

* Laikraksts *"The Baltic Times"* 1996. gada 21.-27. novembra numurā publicēja Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu departamenta direktora Arta Burova izteikumus par ierosinātajiem grozījumiem "Reliģisko organizāciju likumā" sakarā ar "Jehovas liecinieku" septiņpadsmitgadīgās jehovietes nāvi. Laikraksts publicēja arī A. Burova izteikumus, kas bija vērsti pret "Jehovas liecinieku" kustību Latvijā. 1997. gada 7. janvārī Tieslietu ministrija saņēma Ārlietu ministrijas vēstuli ar ārlietu ministra V. Birkava parakstu, kurā tika lūgts izskaidrot laikrakstā *"VjeBaltie TinteS"* publicēto Tieslietu ministrijas viedokli. Līdzīga satura vēstule tika izsūtīta 1997. gada 15. janvārī. Ārlietu ministrija savu pieprasījumu pamatoja ar to, ka šo viedokli tai pieprasījuši citu valstu pārstāvji. Tieslietu ministrija 1997. gada 10. un 17. janvāra atbildes vēstulēs informēja, ka laikrakstā minētie A. Burova komentāri neesot precīzi interpretēti un neatbilstot ne Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu departamenta, ne Tieslietu ministrijas oficiālajai nostājai. Par minēto faktu turpinājumu jāuzskata Reliģijas lietu departamenta reorganizācija 1997. gada 2. janvārī, kad tas tika pārveidots par Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentu. A. Burovs no darba Tieslietu ministrijā aizgāja pēc paša vēlēšanās, bet apvienotā departamenta vadībā tika norīkots bijušais Sabiedrisko lietu departamenta direktors R. Balodis.

** Grieķijas pieredze ir Eiropas Cilvēktiesību tiesas lieta *Manoussakis u. c. pret Grieķiju*. Lietas pamatā bija Grieķijas tiesas spriedums par "Jehovas lieciniekiem", kuri nebija reģistrējuši organizāciju, neievēroja Grieķijas likumus un bez atļaujas izmantoja telpu lūgšanām. Tiesā tika pierādīts, ka varas iestāžu rīcība ir pretrunā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 9. pantu, kas garantē reliģijas brīvību, un telpu izmantošanai nav nekā kopēja ar organizācijas reģistrāciju vai nereģistrāciju. Eiropas Cilvēktiesību tiesā Strasbūrā 1996. gada 26. septembra spriedumā secināts, ka iesniedzēju atzišana par vainīgiem telpas izmantošanā bez prasītāja atļaujas ir pretrunā ar Eiropa Cilvēktiesību konvencijas 9. panta gani. Tiesa norādīja, ka valsts pasākumu mērķis,

"Jehovas liecinieku" organizācija, būdama skandaloza no pašiem pirmsākumiem, jau dažus gadus pēc nodibināšanās ASV uzsāka tiesu maratonu ar Amerikas un citu valstu varas iestādēm. Pēc "Jehovas liecinieku" izdevumā "Sargtonis" 1990. gada 1. janvārī publicētajiem datiem, organizācija darbojoties 212 valstīs, tai esot 63 016 draudzes ar gandrīz pieciem miljoniem aktīvu locekļu, bet kopā ar atbalstītājiem - gandrīz 10 miljoni. "Jehovas liecinieku" organizācija pati ir nepārspēts tiesu eksperts. ASV Augstākajā tiesā no 1937. līdz 1977. gadam saistībā ar šo organizāciju pieteiktas un izskatītas 87 tieslietas.¹ No 1933- līdz 1939. gadam "Jehovas liecinieki" dažādās pasaules valstīs bija tiesājušies jau aptuveni 530 lietās.

1950. gadā "Jehovas liecinieki" lepni paziņoja, ka pēdējos 15 gados tikai ASV vien esot piedzīvojuši ap 10 000 savu biedru arestus. Pašlaik reliģiskā organizācija vairs sen nav vadošā strīdniece reliģiskajās prāvās, tomēr tās radītie precedenti tiek plaši pielietoti joprojām. Amerikas jurists Ričards Kouzers (*Richard B. Couser*) ne bez pamala uzskata, ka "Jehovas liecinieki" ar savām tiesu uzvarām nodrošināja citu sektu (krišnaītu, "Ješua" vai pretabortu sludinātāju) ienākšanu, nostiprināšanos un brīvu darbošanos Amerikā pagājušā gadsimta 80. gados.-

Parasti "Jehovas lieciniekiem" domstarpības ar valsts institūcijām rodas tādēļ, ka organizācijas biedri atsakās dienēt militārajos spēkos, principiāli neatzīst asinspārliedzības praksi, nerespektē valsts simbolus (karogu un himnu). Interesanti, ka organizācijas jau gadu desmitiem popularizēto asinspārliedzības boikotēšanu "Jehovas liecinieki" mūsu dienās argumentē ar medīķu nespēju atklāt medikamentus pret AIDS vīrusu. Tas skan visai pārliecinoši, jo vīrusa galvenais izplatīšanas veicinātājs ir asinskontakts/

Vācijā jau uzkrāta zināma valsts pieredze darbā ar "Jehovas lieciniekiem". Jehoviešu izdevniecībai "Sargtonis" bija izcēlušās domstarpības ar Vācijas varas institūcijām par tās juridisko statusu. Tiesu instance konstatēja, ka organizācijas attieksme pret valsti ir nelojāla, jo kustības locekļi atsakās no karaklausības pienākuma pildīšanās, un kustība principiāli noraida savu locekļu piedalīšanos vēlēšanās, pat vēl vairāk, soda ar izraidīšanu no draudzes tos locekļus, kas tajās piedalās. Ar reliģisku motivāciju pamatotā absolūtas neitralitātes prasība, pēc vācu tiesnešu domām, nesaskan ar valsts konstitucionālo normu prasību.¹

novērtējot vai reliģiska kustība tiešām darbojas ar reliģiskiem mērķiem un neveic sabiedrībai kaitīgas darbības, ir nodrošināt sabiedrisko kārtību. Valstīm ir tiesības pārbaudīt attiecīgās reliģiskās kustības darbību un tās atbilstību sabiedriskās kārtības nodrošināšanai, bet konkrētajā gadījumā jāņem vērā, ka "Jehovas liecinieki" saskaņā ar Grieķijas likumiem iekļaujas *pazīslamo reliģiju* definīcijā. Cilvēktiesību tiesa atzīmēja, ka Grieķijas likumdošana pieļauj pārāk neierobežotu un plašu politisko, administratīvo un baznīcas amatpersonu iejaukšanos reliģijas brīvības ierobežošanas lemtā. Tiesības uz reliģijas brīvību, kādas tās ir garantētas Cilvēktiesību konvencijā, neparedz valstij noteikt, vai reliģiskie uzskati un līdzekļi to izpaušanai ir attaisnojami. Līdz ar to valstij nav tiesības izvērtēt reliģiskās pārliecības un tās izteikšanas ir patiesumu. Tiesa norādīja, ka, lai atteiktu reliģiskās organizācijas reģistrāciju, ir jābūt juridiskam pamatojumam (*Jockhart W. B., Kamisar Y., Shiffrin S. II. Constitutional law cases - comments - questions/sixts Editions/ American Casebook series Westr publishing. - P.21.*)

Latvijā "Jehovas liecinieku" problēmas ar reģistrēšanu sākās jau 1930. gadā, kad tie veltīgi mēģināja reģistrēties Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu pārvaldē. Jau toreiz augstas Amerikas Savienoto Valstu amatpersonas attiecīgajām Latvijas amatpersonām bija pieprasījušas paskaidrojumus sakarā ar "Jehovas liecinieku" neregistrēšanu.* Neskatoties uz to, organizācija reģistrēta netika.⁵

1993. gada 10. aprīlī Tieslietu ministrijā Reliģijas lietu departamentā vērsās "Jehovas liecinieku reliģiskā biedrība Latvijā" ar lūgumu piešķirt juridiskās personas statusu. Departamenta direktora vietnieks atbildes vēstulē "Jehovas lieciniekiem" rakstīja, ka jautājums par organizācijas statūtu reģistrācijas iespējām Reliģijas lietu departamentā tiks izlemts pēc tam, kad "Jehovas liecinieki" iesniegs TM visus nepieciešamos papildmateriālus.⁶ 1994. gada 4. janvārī "Jehovas liecinieki" iesniedza pārstrādātus statūtus. 1994. gada 7. februārī draudzei reģistrācija tika atteikta ar norādi, ka iesniegtie statūti neatbilst Latvijas likumu prasībām. Draudze atkārtoti iesniedza statūtus Reliģijas lietu nodaļā tikai 1994. gada 4. jūlijā.

1994. gada 21. novembrī ar tieslietu ministra R. Apsīša lēmumu, pamatojoties uz tolaik spēkā esošā LR likuma "Par reliģiskajām organizācijām" 5. pantu, "Jehovas liecinieku" reģistrāciju tika atlikta uz trim gadiem. Toreizējais likums to pieļāva, bet 1995. gadā Latvijā tika pieņemts jauns likums, un "Jehovas liecinieki" mēģināja reģistrēties vēlreiz. 1996. gada 22. martā reģistrācijai nepieciešamos dokumentus iesniedza Rīgas Centra, Daugavpils, Valmieras, Jelgavas un Vecrīgas draudze.

1996. gada 11. jūlijā ar tieslietu ministra D. Rasnača lēmumu nr. 1-5.9/131, pamatojoties uz Satversmes aizsardzības biroja sniegto informāciju, iepriekšminētajām draudzēm reģistrāciju atteica.

LR Satversmes aizsardzības birojs vēstulē tieslietu ministram par reliģisko organizāciju "Jehovas liecinieki" raksta: **"Ņemot vērā stāvokli pasaulē un sektantisko reliģisko organizāciju darbību, kas noved pie masu iznīcināšanas ieroču pielietošanas (kā sektas *Aum Shinrikyo* uzbrukums Tokijas metro, pielietojot zariņa gāzi), kā arī pie slepkavībām un to propagandas (piemēram, "Saules tempļa" darbība pasaulē un piemērs Ukrainā, kur atļāva netraucēti darboties sektai "Baltā brālība", kura propagandēja 1993- gada 24. novembrī pasaules galu un kolektīvu pašnāvību, kā rezultātā tika aizturēti ap 800 sektas locekļi), sektantisku organizāciju darbības attīstīšana Latvijas Republikā būtu nevēlama."**

LR tieslietu ministrs D. Rasnačs atteikumā balstījās uz šādiem faktiem: ""Reliģisko organizāciju likuma" 11. pantā ir norāde, ka reliģiskā organizācija netiek reģistrēta, ja tā ar savu darbību apdraud valsts drošību, sabiedrisko kārtību, personu veselību un tikumību, sludina reliģiskās neiecietības un naida idejas. Kā vēsta LR

* LR Ārlietu ministrijas Administratīvi juridiskā departamenta direktora vietas pagaidu izpildītājs J. Tepfers 1930. gada 4. jūlijā Garīgo lietu pārvaldei rakstīja: "Ziemeļamerikas Savienoto valstu sūtnis griezies pie Ārlietu ministrijas ar lūgumu noskaidrot motīvus, aiz kādiem mūsu iestādes nav atļāvušas *Watch Tower Bible and Trast Society* (Sargtornis, Bībeles traktātu sabiedrība) atvērt savu nodaļu Latvijā, (...) jo minētā biedrība sūdzas, ka tai liegta nodaļas atvēršana Latvijā bez likumīga pamata."

Satversmes aizsardzības biroja rīcībā esošā informācija, teoloģiskā literatūra un pilsoņu sūdzības, **Jūsu organizācijas locekļi nedrīkst piedalīties valsts svētkos, vēlēšanās un militārajā dienestā, jo valdība esot sātana iestādījums. Jūsu organizācija neatzīst saviem locekļiem asins pārliešanu, pat tad, ja cilvēkam draud nāve. Jūsu organizācijas sludinātāji regulāri dodas no mājas uz māju, uz ielām, parkiem, kapsētām un citām sabiedriskām vietām, lai sludinātu savu reliģisko mācību un izplatītu reliģisko literatūru, neraugoties uz to, ka organizācija Tieslietu ministrijā nav reģistrēta kā reliģiska organizācija, bet gan kā sabiedriska organizācija.**

Daudzi organizācijā iesaistītie jaunieši tiek atrauti no ģimenes, it sevišķi, ja vecāki pieder kādai citai reliģijai vai konfesijai. Dažkārt vecākiem tiek izteikti draudi. Jūsu literatūra un sludināšana pauž neiecietību pret tradicionālajām konfesijām, it īpaši pret Romas katoļu Baznīcu, pareizticīgo (ortodoksālo) Baznīcu, arī evaņģēliski luterisko Baznīcu.

Turklāt ir saņemtas vairākas pilsoņu sūdzības par "Jehovas liecinieku" organizācijas destruktīvo un psiholoģiski postošo darbību.⁷

Minētās draudzes 1996. gada 19. jūlijā izmantoja likumā nosacīto iespēju un pārsūdzēja tieslietu ministra lēmumu Rīgas pilsētas Centra rajona tiesā, prasot atcelt Tieslietu ministrijas 1996. gada 11. jūlija lēmumu.

Pēc Tieslietu ministrijas 1996. gada 11. jūlija atteikuma reģistrēt "Jehovas liecinieku" draudzes Latvijas varas iestādes 1996. un 1997. gadā saņēma 489 vēstules no dažādu valstu medicīnas centriem, hospitāļiem, ārstiem un privātpersonām, kurās bija izteikts atbalsts "Jehovas liecinieku" kustībai Latvijā un neizpratne par Latvijas negatīvo nostāju asins nepārliešanas jautājumā.*

1997. gadā ASV Valsts departamenta Demokrātijas, cilvēktiesību un darba biroja ekspertu grupa savā ziņojumā ASV Kongresam norādīja uz cilvēktiesību pārkāpumiem Latvijā sakarā ar sektas "Jehovas liecinieki" neregistrēšanu.⁸

Latvijā "Jehovas liecinieku" prasība tiesā tika iesniegta sakarā ar reģistrācijas atteikumu. Pēc tam šī prasība tika atsaukta. Tiesa, pamatojoties uz to, ka no iesniedzējiem tika saņemts iesniegums ar lūgumu izbeigt tiesvedību civillietā, nolēma to izbeigt. Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas priekšsēdētājs N. Salenieks, piedaloties prokurorei A. Bundei, 1997. gada 16. decembra atklātajā tiesas sēdē konstatēja, ka, pamatojoties uz iesniedzēju prasību izbeigt tiesvedību, saskaņā ar Latvijas Civilprocesa kodeksa 221. panta 4. punktu⁹ tā ir jāizbeidz.

Sabiedrības saziņas līdzekļi bija neizpratnē par "Jehovas liecinieku" rīcību un pieļāva domu, ka kustība vispār ir atmetusi cerību reģistrēties par reliģisku organizāciju Latvijā.¹⁰ Paši jehovieši uz šo paziņojumu atbildēja, ka atteikšanās uzturēt prasību tiesā nenozīmē atsacīšanos no reģistrācijas, gluži pretēji - tuvāko divu mēnešu laikā notikšot konsultācijas ar juristiem un reģistrācijas dokumenti tikšot iesniegti no jauna."

* Apkopojot vēstules, departaments konstatēja, ka 79 vēstules ir no ASV, 69 - no Itālijas, 29 - no Lielbritānijas, 24 - no Kanādas, 14 - no Vācijas, 11 - no Somijas, bet 90 - no Latvijas "Jehovas liecinieku" kustības atbalstītājiem.

Nepieciešams atzīmēt, ka "Jehovas liecinieki" šajā laikā bija sagatavojušies ne tikai juridiski, bet arī izveidojuši zināmu "medicīnisku pamatu". 1997. gada decembrī viņi Latvijā ievada aparāturu asins pārļiešanai. Zviedrijas "Jehovas liecinieki" uzdāvināja V. Kalnbērza veselības fondam medicīnisko aparāturu asins filtrācijai 60000 USD vērtībā, radot legālu un zinātniski pamatotu¹- iespēju operācijas laikā zaudētās asins pēc attīrīšanas pārliet slimniekam atpakaļ. Par to tika sarīkota pat preses konference.¹-^

1998. gada 12. augustā "Jehovas liecinieki" vēlreiz iesniedza Tieslietu ministrijā draudžu reģistrācijas dokumentus. Saskaņā ar "Reliģisko organizāciju likuma" 8. panta 2. daļu reģistrācijai iesniegto dokumentu izskatīšanas termiņš tika pagarināts līdz diviem mēnešiem. Pēc šā termiņa notecēšanas Tieslietu ministrijai vajadzēja pieņemt lēmumu, reģistrēt šo kustību vai ne. Jāsaka atklāti, ka Tieslietu ministrijā jautājums par "Jehovas liecinieku"¹ reģistrāciju bija jau izlemts un kavēšanās

notika tikai politisku apsvērumu dēļ. Tieslietu ministrs bija labējas partijas TB/LNNK biedrs un nevarēja atļauties reģistrēt reliģisku sektu īsi pirms vēlēšanu gribas izpauduma. Reģistrācija notika trīs dienas pēc vēlēšanām.

Kāpēc Tieslietu ministrijai bija viss skaidrs? Toreiz Tieslietu ministrijā es **biju** atbildīgs par reliģisko un politisko organizāciju reģistrāciju un apzinājos, ka agrāk vai vēlāk "Jehovas liecinieki" iesniegs reģistrācijas pieteikumu. Tāmdēļ savlaicīgi tika iegūta nepieciešamā informācija par šo lietu un sagatavots departamenta atzinums.

Bāriņtiesu aptauja. 1998. gada vasarā Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments veica aptauju bāriņtiesās un pagasttiesās par to administratīvajā teritorijā zināmajiem gadījumiem, kad reliģiskās sektas savā darbībā iesaista nepilngadīgus bērnus.* Aptaujā tika minēts arī "Jehovas liecinieku" organizācijas vārds.

• Vēstules tika izsūtītas 560 Latvijas valsts bāriņtiesām (pagasttiesām). 1998. gada 29. septembrī saņemtas bija 249 atbildes. Pārējie, acīmredzot, atbildēt neuzskatīja par vajadzīgu.

1999. gads. Jehovas liecinieki. Misionāri nekautrējas klauvēt pie ikviena cilvēka durvīm, kas vēlas iegūt reliģisku atklāsmi. Dažkārt tas kļūst apnicīgi, taču reliģijas brīvība ir konstitucionāla vērtība

Bāriņtiesas (pagasttiesas) informēja departamentu arī par "Jehovas liecinieku" darbību. Valmieras rajona Dikļu pagasttiesa informēja, ka ir gadījumi, kad cilvēki no šīs sekta sludina un izplata savus materiālus šai pagastā. Tomēr pēc pagasttiesas ziņām "Dikļu cilvēkos viņi nerod atsaucību". Ogres rajona Suntažu pagasttiesa informēja, ka Suntažu pagastā darbojas "Jehovas ticības sekta". Par tās darbību pagaidām sūdzību neesot. Vienīgi - neapstiprināta informācija, ka 1995. gada 27. augustā nomiris deviņus mēnešus vecs bērns, kuram vecāki neļāvuši pārliet asinis, jo bērna tēvs bijis jehoviešu sekta loceklis. Sakarā ar to, ka bija pagājis laiks un krimināllieta par minēto faktu netika ierosināta, informācija Tieslietu ministrijai nebija vēra ņemama kā juridisks pierādījums. Liepājas rajona Rucavas pagasttiesa informēja, ka bijis gadījums, kad jehovieši vecāku nezināšanas un neizpratnes dēļ gandrīz pārņēma savā varā kādu skolnieci, bet ar sabiedrības un skolotāju atbalstu problēma tika sekmīgi novērsta. Tagad ne meitene, ne viņas vecāki vairs nesaejoties ar šo sektu. Līdzīga rakstura ziņas sniedza arī Valkas, Rīgas rajona un Jelgavas rajona pagasttiesas. Jelgavas rajona Ozolnieku pagasttiesa gan piebilda - neesot dzirdēts, ka piespiedu kārtā "Jehovas liecinieku" darbībā tiktu iesaistīti nepilngadīgie, ja neskaita nepierādāmus noraidošus izteicienus par valsts svētkiem, kā arī tradicionālo kristīgo svētkiem (Ziemassvētkiem u. tml.). Pārējo bāriņtiesu (pagasttiesu) iesniegtā informācija liecināja, ka to administratīvajā teritorijā organizācijas darbība nav konstatēta. Kā redzams, nav bijis gandrīz nekā "taustāma", katrā ziņā nekā pierādāma, kas dotu iemeslu reģistrāciju atteikt."

Policijas iestāžu aptauja. 1997. gada aprīlī Tieslietu ministrija lūdza LR Iekšlietu ministriju savākt informāciju valsts policijas nodaļās par sektu darbību. Policijas pārvalde izsūtīja rajonu policijas nodaļām cirkulāru ar jautājumu, vai to darbā ir manītas jaunās, netradicionālās reliģiskās kustības. Departaments no saņemtās operatīvās informācijas konstatēja "Jehovas liecinieku" darbību šādos Latvijas rajonos: Ventpils, Kuldīgas, Rīgas (Baldonē), Dobeles, Valmieras, Balvu, Cēsu un Krāslavas rajonā. Kā liecina policijas sniegtā informācija, "Jehovas liecinieku" aktivitāte izpaužas dievkalpojumu noturēšanā un reliģiska satura literatūras izplatīšanā, to pārdodot vai dāvinot. Aktīvākie organizācijas locekļi savas idejas propagandē, uzrunājot cilvēkus ielās, apstaigājot dzīvokļus un iemetot informāciju pastkastītēs. Policijas secinājums bija nepārprotams: sabiedrisko pārkāpumu un sūdzību no iedzīvotājiem par šo reliģisko kustību nav bijis.

Sektu pētnieku un ekspertu slēdziens. Tieslietu ministrijas Jauno reliģisko kustību pētīšanas konsultatīvā padome, kuras vadītājs bija Tieslietu ministrijas valsts sekretārs Aivars Maldups, 1998. gada 16. septembra sanāksmē* nolēma, ka padomei tieši pierādījumu trūkumu dēļ par "Jehovas liecinieku" pretsabiedrisko darbību nav nekādu iebildumu pret "Jehovas liecinieku" draudžu reģistrāciju.

* Padomes sēdē piedalījās R. Balodis (TM), I. Biezā (Rīgas Bērnu tiesību aizsardzības centrs), A. Papananskis (Valsts cilvēktiesību birojs), A. Utināns (psihoterapeits), S. Krūmiņa-Koņkova (reliģijas pētniece), R. Jokste (Zinātnes biedrība), A. Grieteņa (Latvijas Ārstu biedrība), J. Reiniks (Drošības policija), S. Jantone (Uzņēmumu reģistrs).

Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes profesors L. G. Taivāns protestēja pret šādu padomes lēmumu un to pameta. Viņš atteicās piedalīties arī turpmākajās padomes sēdēs, jo padomi uzskatīja par farsu.

Tradicionālo reliģisko konfesiju vadītāju viedoklis. Par "Jehovas liecinieku" reģistrācijai iesniegtajiem dokumentiem un iespējamo organizācijas reģistrāciju R. Balodis Reliģijas lietu konsultatīvās padomes 24. sanāsmē 1998. gada 23. septembrī informēja arī tradicionālās reliģiskās konfesijas. Reliģijas lietu konsultatīvā padome neiebilda pret "Jehovas liecinieku" draudžu reģistrāciju, vienlaikus uzsvērot, ka jāpalielina administratīvā kontrole pār sektām un jārūpējas, lai nepieļautu "Jehovas liecinieku" darbību skolās.

Sūdzību par "Jehovas lieciniekiem" analīze. No 1998. gada 25. augusta līdz 22. septembrim departaments pieprasīja Satversmes aizsardzības birojam, Drošības policijai, Valsts cilvēktiesību birojam un Latvijas Ārstu biedrībai sniegt to rīcībā esošo informāciju par sūdzībām sakarā ar "Jehovas liecinieku" darbību Latvijā.

Rīgas Pašvaldības policija un Satversmes aizsardzības birojs informēja Tieslietu ministriju, ka to rīcībā nav tāda rakstura informācijas, kas būtu par iemeslu "Jehovas liecinieku" draudžu neregistrēšanai.

Departaments saņēma vēstuli no Valsts cilvēktiesību biroja, kurā birojs, balstoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumiem "Jehovas liecinieku" lietās, izteica atbalstu šīs organizācijas reģistrācijai Latvijas Republikā.¹⁰⁰

Latvijas Ārstu biedrības prezidents A. Požarnovs atbildē Tieslietu ministrijai informēja, ka sakarā ar asins nepārliedšanas propagandu minētajā kustībā Latvijas Ārstu biedrības Ētikas komisija ir pret organizācijas draudžu reģistrāciju.¹⁰¹

Drošības policija 1998. gada 16. septembra vēstulē Tieslietu ministrijai "Jehovas liecinieku" darbību definēja kā destruktīvu un konfliktējošu. Vēstulē bija minēts, ka par šīs organizācijas darbību policijā ir saņemtas sūdzības no organizācijā iesaistīto bērnu vecākiem un radniekiem. Tāpat policija norādīja, ka sūdzībās ir izteiktas sašutums par to, ka jauni cilvēki savas reliģiskās pārliecības dēļ pamet ģimenes un pārtrauc mācības. R. Balodis savā vēstulē Drošības policijas priekšniekam J. Apelim norādīja, ka Tieslietu ministrijas rīcībā esošā informācija par problēmām, kas saistās ar "Jehovas liecinieku" kaitīgo darbību, izriet no laikrakstu publikācijām, nevis no sūdzībām. R. Balodis arī informēja J. Apeli, ka, ja tas savā rīcībā esošās sūdzības klasificēs kā operatīva rakstura informāciju, tad, protams, Tieslietu ministrija tās nevarēs izmantot organizācijas reģistrācijas atteikuma pamatošanai, jo saskaņā ar "Reliģisko organizāciju likumu" reģistrācijas atteikumu var apstrīdēt tiesā, kur atteikumu vajag pamatot ar juridiskiem faktiem.

Pēc atkārtota pieprasījuma Drošības policija atsūtīja tikai divas divus gadus vecas iedzīvotāju sūdzības, kurās "Jehovas liecinieki" tika apsūdzēti sātanismā un spiegošanā. Diemžēl, bija skaidrs, ka ar tādiem "apzinīgo pilsoņu rakstu darbiem" Tieslietu ministrijai tiesā nav pat ko iesākt. Tie varbūt varētu iepriecināt vienīgi dzelteni presi.

Pamatojoties uz līdzīga rakstura argumentiem, 1998. gadā Krievijā Maskavas tiesa atteica "Jehovas liecinieku" reģistrāciju. Organizācija nolīga piecus profesionālus ASV advokātus, kas strādāja ar likmi 100 USD stundā, pret ierēdņiem, kas

pat tiesā lūkojās pulksteni, baidoties palaist garām darba dienas beigas. Nav šaubu, ka Latvijas Republika ar šādiem "pierādījumiem" varēja kļūt smieklīga ne tikai Latvijā, bet arī pasaulē.

Valsts simbolu neatzīšana. Tieslietu ministrijai "Jehovas liecinieku" iesniegtajos organizācijas statūtos valsts simbolu jautājums nebija apskatīts. Iesniedzējiem tika papildus pieprasīts rakstisks šī jautājuma izskaidrojums. Organizācija savā iesniegumā vispārīgi un teorētiski izskaidroja atšķirību starp uzskatiem un praktisko rīcību. Protams, jautājums par goda izrādīšanu valsts simboliem ir ārkārtīgi sarežģīts,* jo te nav runa par aktīvu rīcību - valsts simbolu zaimošanu, t. i., ģerboņa vai karoga noraušanu, saplēšanu, iznīcināšanu vai himnas publisku zaimošanu, par ko Latvijas Krimināllikuma 93- pantā noteikts sods — brīvības atņemšana pat līdz trim gadiem, bet par bezdarbību - nedziedāšanu, kājās necelšanos u. tml.

Pirms reģistrācijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta darbinieki vairākas reizes tikās ar "Jehovas liecinieku" vadību un apmeklēja organizācijas kulta pasākumus. Īsi pirms reģistrācijas, vienā no valsts noteiktajām svētku dienām, tika apmeklēts arī neregistrētās organizācijas īpašums Miera ielā (noformēts uz organizācijas locekļa vārda) un konstatēts, ka valsts karogs pie mājas ir izkārts, kas, tādējādi, apliecina "Jehovas liecinieku" vismaz formālu valsts simbolu atzīšanu. Saskaņā ar departamenta ziņojumu tieslietu ministram D. Rasnačam nebija citas iespējas, kā reģistrēt "Jehovas liecinieku" draudzes, jo 1998. gada 12. oktobrī nebija tāda rakstura materiālu, kas varētu būt par iemeslu reģistrācijas atteikumam. "Jehovas liecinieku" Rīgas Centra draudze un "Jehovas liecinieku" Torņakalna draudze tika reģistrētas saskaņā ar "Reliģisko organizāciju likumu" uz vienu

* Man bieži uzdod jautājumu: "Kā rīkoties skolotājam vai priekšniekam, ja kāds valsts himnas laikā neceļas kājās? Viennozīmīgi uz šo jautājumu, tāpat kā uz jautājumu, kā rīkoties, ja kāds pret valsts karogu neizrāda pienācīgu cieņu, nevar atbildēt. Šie jautājumi, īpaši saistībā ar reliģiskās organizācijas "Jehovas liecinieki" locekļu reliģisko pārliecību, bieži ir tikuši skatīti daudzu valstu tiesās, bet arī tur atbildes ir dažādas. Protams, ka "piespiest" izjust cieņu pret valsti, kurā dzīvo, nevar. Var "piespiest." notēlot šo cieņu, taču mīlēt - tas ir kaut kas cits. Latvijas valsts sarkanbaltsarkanais karogs un valsts himna ir lietas, kas katram Latvijas patriotam liek ne tikai publiskā pasākumā, bet pat mājas apstākļos neviļus iztaisnot muguru un izjust lepnumu par savu mazo, taču skaisto valsti. Var sodīt par darbību (ja kāds karogu piesmej), bet nevar sodīt par to, ja kāds neizjūt lepnumu par valsts karogu. Tamdēļ varu ieteikt:

- cilvēkiem ar tādu reliģisku pārliecību, kas aizliedz izrādīt godu valsts regālījām, ja iepriekš zināms, ka publiskā pasākumā tiks dziedāta himna un būs nepieciešams piecelties kājās, pašiem vajadzētu saprast, ka **viņu sēdēšana himnas laikā aizskar citu cilvēku patriotiskās jūtas, kas nav mazāk nozīmīgas kā viņa reliģiskās jūtas;**
- gadījumā, ja ierašanās pasākumā ir obligāta, persona ar minēto reliģisko pārliecību var iesniegt attiecīgajai amatpersonai iesniegumu, kurā savu neierašanos pasākumā motivē ar nevēlēšanos radīt zināmu konfliktsituāciju, un šāds iesniegums ir jārespektē;
- ja priekšniekam, pasniedzējam vai skolotājam pašam ir zināma šāda persona, kuras reliģiskā pārliecība nepieļauj izrādīt godu valsts simboliem, viņi var lūgt šo personu neierasties uz šo pasākumu, lai neradītu lieku spriedzi un konfliktsituāciju.

gadu. Tādējādi, "Jehovas liecinieku" organizācija oficiāli tika iekļauta valsts reģistrā.¹⁷ Ņemot vērā Latvijas "Reliģisko organizāciju likumā" noteikto, draudzes par patstāvīgām kļūs 2008. gadā, protams, ar noteikumu, ja tās savā darbībā nepārkāps likumus.

Beigšu ar Kempenes Toma izteikto atziņu, kas pauž liecību par Dieva tiesu: "Cilvēku liecība bieži ir maldīga. Mans spriedums ir patiess, un neviens to nevar atcelt. Visbiežāk tas paliek apslēpts, un maz ir to, kas spēj to izprast. Tomēr tas nav kļūdains, kaut arī neprāšu acīs tas izliekas maldīgs."¹⁸

¹ Balodis R. Reliģija un justīcija // Latvijas Vēstnesis. - 1998. - 20. aug.

² Corner R. B. Ministry and the American Legal System. - Minneapolis: Fortress press, 1993. - P.51.

³ Durry G. La faute de ne pas se soumettre a une transfusion sanguine. Rev. trim. dr. civ. 107 and La faute de refuser une transfusion sanguine. Rev. trim. dr. civ. 1975:712.

⁴ Balodis R. Reliģija un valsts tiesas /7 Solis. - 1998. - 2.-8. okt., 9.-15. okt., 16.-22. okt., 23. okt.-6. nov.

⁵ Balodis R. Ieskats Jehovas liecinieku vēsturē Latvijā // Svētdienas Rīts. - 1998. - 21. nov., 5. dec, 19. dec.

⁶ LR Tieslietu ministrijas Reliģijas departamenta direktora vietnieka J. Timpas 1993. g. 14. maija vēstule nr. 17-10/98 "Jehovas liecinieku" biedrības kalpošanas palīgam J. Bramanim.

⁷ Balodis R. Ieskats Jehovas liecinieku vēsturē Latvijā // Svētdienas Rīts. - 1998. - 21. nov., 5. dec, 19. dec.

⁸ Diena.-1997. - 15. marts.

⁹ Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas lēmums Lietā nr. 2-1215/7.

¹⁰ Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1997. - 10. dec.

¹¹ Jaunā Avīze. - 1997. - 10. dec.

¹² <http://www.nhlbi.nih.gov/health/prol7blood/transfusion/logo.htm>

¹³ Ka nepone A. Jehov iesi dāvā medicīnisko aparāturu // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1997. - 11. dec.

¹⁴ Balodis R. Ieskats Jehovas liecinieku vēsturē Latvijā /7 Svētdienas Rīts. - 1998. - 21. nov., 5. dec, 19. dec.

¹⁵ Valsts cilvēktiesību biroja direktora Olafa Brūvera 1998. g. 28. septembra vēstule nr. 1-14-1/143 Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram Ringoldam Balodim.

¹⁶ Balodis R. Ieskats Jehovas liecinieku vēsturē Latvijā /7 Svētdienas Rīts. - 1998. - 21. nov., 5. dec, 19. dec.

¹⁷ Balodis R. Church and State in the Baltic States: registration and basic principles of formation of religious organisations/ European journal for Church and state Research // European Consortium for Church-State research. - Belgium, 2000. - P.342.

¹⁸ Kempenes Toms. Sekošana Kristus. - R.: Romas katoļu Baznīcas Rīgas Meitropolijas kūrijas izdevums, 1999.

7. RELIĢIJA UN IZGLĪTĪBA

7.1. Baznīca un izglītība

Saprāta jēdziens pār Dievu. Mums nav ne mazākā pamata ar pārliecību apgalvot, kasīs idejas priekšmets eksistē pāts par sevi. Patiesi, kas var ņemties apgalvot (vai pat pieļaut) par tādu esamību, kurai piemīt augstākā pilnība un uzskatīt, ka tā ir realitāte, balstoties tikai uz vienu vienīgu jēdzienu.

I.Kauts

Reliģisko organizāciju darbība ir cieši saistīta ar tiesībām brīvi izplatīt savu mācību. Baznīca jau sen saprata, ka, ja reliģisko pārliecību bērnam neiedveš tā personības formēšanas periodā, tad vēlāk tas ir gandrīz neiespējami vai arī daudz sarežģītāk. Mazie uzņem pieaugušā stāstīto kā patiesību, kamēr pieaugušie ir grūti pārliecināmi. Ja reliģiskā pārliecība ir iegūta jau bērnībā, kļūstot pieaugušam, viss liekas pats par sevi saprotams. Iepriekšminētais ir vienkāršots skaidrojums tam, kāpēc reliģiskās organizācijas vēlas iekļūt skolās un mācīt ticības mācību. Laicīgās skolas saistība ar baznīcu balstās vēsturē, kas liecina, ka baznīca pamazām tika atstumta no skolu lietām un no sākotnējā skolas saimnieka pašlaik ir kļuvusi par vēlamu vai nevēlamu skolas viesi. Mūsdienās, kad Baznīca ir atdalīta no valsts, izglītība jeb tiesības brīvi izplatīt savu mācību skolās un citās bērnu iestādēs ir cieši saistīta ar reliģisko organizāciju funkcionēšanu. Tas, vienlaicīgi, ir arī jautājums par reliģijas brīvību un cilvēktiesību esamību valstī. Baznīcas vietu skolā tagad nosaka valsts attieksme pret reliģiju, kas, savukārt, izriet no attiecīgās valsts iedzīvotāju reliģiozitātes, nacionalitātes un kultūras. Jo sabiedrība ir multikulturālāka, jo lielākas iespējas ir reliģiskai tolerancei. Dažkārt, īpaši Amerikas Savienoto Valstu gadījumā, multikulturāla vide rada galēju ticības izskaušanu no skolām, citos gadījumos tieši pretēji - valsts, kurā apvienojas neskaitāmas nacionālas grupas, pieļauj dažādu reliģisku strāvojumu ietekmei uz skolām. Latvija ir multikulturāla valsts savas vēstures, nacionālā sastāva un ģeogrāfiskā izvietojuma dēļ, kurā, atšķirībā no citām valstīm,* reliģiskie konflikti neatspoguļojas izglītības iestādēs.

* Arī mūsdienās atsevišķu reliģisko sabiedrību naidis pret citām ticībām nereti vēršas arī pret baznīcas skolām. Tā 2000. g. Sudānas (Āfrika) Gaisa spēku militārā lidmašīna, sakarā ar islama karu par varu valstī, uzmeta bumbu Romas katoļu skolai, un tika nogalināti 14 bērni. Islama dumpinieki jau desmitiem gadu cīnījās par arābu musulmanisko valdību Sudānas dienvidu daļā, kur pārsvarā dzīvo kristieši un afrikāņu reliģiju ticīgie. Sakarā ar šo un vēl citiem reliģiskās brīvības pārkāpumiem ASV valdība 2000. g. 16. februārī pasludināja ekonomiskas soda sankcijas pret Sudānas valstij piederošajām naftas kompānijām.

Atskatoties vēsturē mēs redzam, ka **kristīgā Baznīca bija laicīgās izglītības šūpulis**, jo eksakto un humanitāro zinātņu studijas sākotnēji attīstījās klosteros, kļūstot tiem par studiju centriem jeb vietu, kur visu dzīvi varēja veltīt ne tikai Svēto rakstu mehāniskai pārrakstīšanai, bet arī to studēšanai. Mācīti garīdznieki ceļoja no valsts uz valsti, devās uz Romu, kalpoja dažādiem hercogiem, arhibīskapiem un karaļiem. Viņi runāja latīņu valodā, kas bija ikdienā lietojama valoda, un deva savu ieguldījumu Eiropas kultūras portreta veidošanā.¹ Lai gan viduslaiku klosteri un pirmās pasaules universitātes piedāvāja abstraktas teoloģijas un filozofijas studijas, tās sāka arī sagatavot garīdzniekus praktiskam dvēseļu kopšanas darbam. Tālāk sekoja apmācība slimnieku kopšanā, kā arī tiesnešu un advokātu izglītošana civilajām un baznīcas prāvām. **Rezultātā, baznīcu izveidotie garīgie centri sāka pasniegt arī laicīgās disciplīnas.** Vēlāk dažas zinātņu disciplīnas ieguva autonomiju no baznīcas, kas, faktiski, nozīmēja laicīgu universitāšu rašanos. Tas nebija viegls process un prasīja daudz upuru arī no baznīcas personāla puses.* Arvien pieaugošie pasaules sekularizācijas procesi baznīcas saistību ar izglītību, kā arī baznīcas vēlmi darboties šai jomā, nepārrāva, un šeit runājam ne tikai par baznīcas garīgā personāla mācību iestādēm, bet par baznīcas apzinātu darbu nepilngadīgo izglītošanas jomā.

* Gan laicīgo, gan baznīcas zinību autoritātes sākumā dedzīgi protestēja pret objektivitātes jēdzienu un objektīvu novērošanu, kam bija fundamentāla nozīme zinātniskās domas attīstībā. Pēc tam, kad mūks Rodžers Bekons visu savu dzīvi bija novērojis un aprakstījis dabu, ordeņa priekšnieki viņu iemeta cietuma kamerā un viņa mūža darbu sadedzināja.

¹ Latvijas Vēstnesis. - 2001. - 16. marts.

7.2. Ticības mācība Latvijā (1905. - 1940. g.)

No koka izgrieztie svētie pasaulē ir paveikuši vairāk nekā dzīvie!

G. K. Lihtenbergs

Latvijā reliģijas mācības tuvināšana mūsdienām atbilstošām pedagoģijas un psiholoģijas prasībām sākās tikai XX gadsimta sākumā. Jauno pedagoģijas atziņu ietekme Latvijā bija manāma jau 1911. gadā rīkotajos ticības mācības skolotājuursos. Sakarā ar vēsturiskā materiālisma (marksisma) ietekmi un revolūcijas vilni 1905., un sevišķi 1917., gadā reliģijas mācība Latvijas skolās pārdzīvoja smagu krīzi.¹ 1917. gadā Tērbatas skolotāju kongress nolēma, ka reliģijas mācība nav iekļaujama skolu programmās.

Pēc Latvijas brīvvalsts nodibināšanas viss nostājās savā vietā. Saskaņā ar 1919. gadā pieņemto pirmo izglītības likumu bija paredzēts ticības mācību ieviest skolu pamatprogrammās (fakultatīvi - bērnu vecākiem). Ar 1934. gadā pieņemto likumu "Par tautas izglītību" tika noteikts konfesionālo *ticības mācību* pamatskolās un vidusskolās ieviest kā vienu no pamatpriekšmetiem. Bērniem, kas nepiederēja ne pie vienas no tradicionālajām konfesijām, tika pasniegtas *akonfesionālas* ētikas stundas. Pieprasījums pēc tām nebija sevišķi liels. Toreizējais reliģijas mācību stāvoklis Latvijā tika atzīts par līdzīgu Skandināvijas valstīs pastāvošajai praksei.² Skolās nemācīja reliģijas vēsturi, bet saskaņā ar 1934. gada likumu "Par tautas izglītību" pēc izvēles varēja mācīties ticības mācību vai ētikas mācību. Tas attiecās uz visām obligātām un neobligātām izglītības vai mācību iestādēm. Alternatīva izvēles iespēja mācīties ticības mācību vai ētiku latviešiem jau pastāvēja brīvvalsts laikā, un šodienas likuma norma, dabiski, ir skatāma no vēsturiskā aspekta. 1934. gada likumā "Par tautas izglītību" bija noteikts, ka programmu šiem priekšmetiem izstrādā Izglītības ministrija, vienojoties ar attiecīgās konfesijas garīgo pārvaldi. Toreizējā likuma pirmā piezīme noteica, ka katra konfesija var prasīt ticības mācības stundu iekārtošanu, ja skolā ir ne mazāk kā desmit šās konfesijas skolēnu. Teoloģijas doktors un Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes docents Alberts Freijs trīsdesmito gadu otrajā pusē rakstīja, ka ticības mācības svarīgumu valsts vadība ir uzsvērusi arī ar tās pārraudzības pārkārtošanu: "Ticības mācība tagad padota konfesionālai kontrolei un ar to novērsta tādas lietas, kas notika agrāk, kad ticības mācības stundās mācīja sociālismu vai cita kāda pasaules uzskata mācību. Noteikts arī, ka ticības mācības skolotājiem jābūt pilntiesīgiem attiecīgās konfesijas draudzes locekļiem, novēršot ar to tādas parādības, ka, piemēram, agrāk ticības mācību skolā mācīja bezdievji un izmantoja šīs stundas ticības mācības profanizēšanai."³ Viņš arī rakstīja: "**Ticības mācības pasniegšanas nepieciešamību skolās prasa latviešu tautas un Latvijas valsts nākotnes intereses, paša bērna tiesības uz reliģisku un ētisku audzināšanu, audzināšanas un mācīšanas ideāls, kas prasa visu dvēselē iedzimto iedīģļu attīstīšanu un veicināšanu un tikumiskās audzināšanas sekmiņu, kas atkarājas no autoritātes, aiz kuras stāv Dievs.**"⁴

Tomēr ar reliģijas mācīšanas lietām arī pirmās republikas laikā negāja viegli. To var saprast pārļausot latviešu filozofa un pedagoga J. A. Studenta 1933- g. izdoto grāmatu "Vispārīgā paidagoģija", kur teikts: "Skolas prasības dažkārt saduras ar baznīcas prasībām, un arī vaislu, rodas konflikti ar baznīcu." J. A. Students to izskaidro ar faktu, ka baznīca negrib atsacīties no tām formām, ko tai diktējusi dogma un tālāk raksta: "Vēstures gaita un visa dzīve attīstās un veidojas, baznīca tik grib palikt kāda bijusi. Te ir atslēga, aiz kuras slēpjas domstarpību iespējamība. Dzīves straujums, dzīves liberālisms, ja tā varētu izteikties, un baznīcas konservatīvisms, tie ir tie apstākļi, kas uztur vēsumu starp baznīcu un teoloģiju, no vienas puses, un valsti un pedagoģiju, no otras puses."⁵

¹ *Balodis R.* State and Church in the Baltic States: 2001/ Latvian Association for Freedom of Religion. - R., 2001. - P.35.-37.

² *Balodis R.* Valsts un Baznīca. - R. : Nordik, 2000. - 250.-251.lpp.

³ *Freijs A.* Par svēto un labo. - R., 1936. - 88.-89.lpp.

⁴ Turpat, 91.lpp.

⁵ *Students J. A.* Vispārīgā paidagoģija. I daļa. - R.: Raka, 1998. - 149.lpp.

7.3. Ticības mācība Latvijā (1940.-1995- g.)

Ienaidnieks ir noderīgāks nekā draugs, tas savā ziņā ir vislielākais skolotājs. Ienaidnieks māca pacietību, neatlaidību un daudzās citas vērtīgas īpašības.

Buda

PSRS okupācija atcēla reliģijas mācīšanu skolās un slēdza Teoloģijas fakultāti.* Komunistu režīma laikā (1945-1990. g.) spēkā bija Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas (LPSR) Kriminālkodeksa normas, kuras par reliģijas mācīšanu paredzēja kriminālatbildību.¹ LPSR Kriminālkodeksa 137. panta "Noteikumupārkāpšana attiecībā uz baznīcas atdalīšanu no valsts un skolas atdalīšanu no baznīcas" komentāros bija paskaidrots, kas ir sistemātiska reliģijas mācību organizēšana nepilngadīgajiem, pārkāpjot likumu. Tas nozīmēja vairāk vai mazāk plašas zināšanu sistēmas mācīšanu nepilngadīgajiem par jebkuras konfesijas ticības mācību un kultu vienalga kādā veidā, izņemot savu bērnu individuālu mācīšanu, ko veic paši vecāki. LPSR kriminālisti uzskatīja,² ka reliģijas mācību organizēšana un rīkošana nepilngadīgajiem var izpausties gan atklātā veidā (nodarbības pulciņos vai grupās), gan arī slēptā veidā (gatavošanās iesvētībām u. tml.). Nodarījuma klasifikāciju neietekmēja tas, vai nodarbības notikušas pēc nepilngadīgo bērnu vecāku lūguma, vai viņiem nezinot.

Padomju sistēmai sabrūkot, totalitārisma apstākļos augusī inteliģence, vēlēdamās dzīvot civilizētā valstī, Latvijas Tautas frontes kongresā deklarēja: "LTF atzīst apziņas brīvību visās sabiedriskās un personiskās dzīves sfērās. Valsts izglītības sistēmā jāatsakās no obligātās ateisma vai kādas reliģijas mācīšanas." Taču no deklarēšanas līdz patiesai īstenošanai nereti ir garš un grūts ceļš.

1990. gada 11. septembra likumā "Par reliģiskajām organizācijām" 3. pantā "Izglītība un reliģiskās organizācijas" bija noteikts, ka "ticības mācību var apgūt individuāli vai kopā ar citiem reliģisko organizāciju skolās, svētdienas skolās,

* Pie Latvijas Universitātes 1920. gadā tika dibināta Teoloģijas fakultāte un jau 1934./35. mācību gadā tajā mācījās 247 studenti. 1937. g. pareizticīgā Baznīca pie fakultātes atvēra pareizticīgo nodaļu. 1938. gadā pie fakultātes tika atvērts Romas katoļu Baznīcas garīgais seminārs, kuru Latvijas valdība finansiāli atbalstīja no valsts budžeta. Tomēr tas ilgi neturpinājās, jo Romas katoļu seminārs savu darbību izbeidza, iekļaudamies Latvijas Universitātes stmkūrā, bet pareizticīgā nodaļa pakāpeniski likvidējās. 1940. g. 4. augustā ar Ministru kabineta lēmumu Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultāte tika likvidēta. Līdzīgi komunisti izrīkojās arī ar privātajam garīga rakstura mācību iestādēm. Likvidētas tika pat ģimnāzijas ar kristīgu noslieci. Teoloģijas fakultātes studentiem liedza turpināt izglītību citās fakultātēs. Pasniedzējiem neatļāva vairs pasniegt ne teoloģiskos, ne citus priekšmetus pārējās fakultātēs. Teoloģijas fakultātes bibliotēku un muzeju pārcēla uz LU Centrālās bibliotēkas specfonda. No visām bibliotēkām tika izņemti reliģiska satura darbi un Rīrpnāk ne tikai gramam, bet arī baznīcas dziesmu lapiņu iespiešanai bija vajadzīga valsts institūciju atļauja.

Latvijas Pareizticīgās Baznīcas arhibīskaps Aleksandrs dievkalpojuma laikā

pulciņos, vasaras nometnēs, kā arī - pēc brīvprātības principa - ārpusklases nodarbībās valsts un privātajās mācību iestādēs". Šajā likumā bija paredzēts, ka valsts un privāto skolu audzēkņi mācību procesā tiks nodrošināti ar iespēju iepazīties ar dažādu reliģiju saturu, raksturu un vēsturi.

¹ Balodis R. State and Church in the Baltic States: 2001/ Latvian Association for Freedom of Religion. - R., 2001. - P.35.-37.

² Latvijas PSR Kriminālkodeksa komentāri. - R., 1982. - 445.1pp.

7.4. Ticības mācība Latvija pēc 1995- gada

Pašlaik Latvijas attīstību, traucē ne tik daudz intelektuālo un profesionālo resursu nepietiekamība, kā morālā krīze, kas draudoši aptvērusi visas sabiedriskās dzīves sfēras. Latvijai ir visas iespējas savas problēmas risināt balsoties uz kristiānisma vērtībām un kristīgās ētikas normām. Tikumības jomā citas alternatīvas nav.

A. Priedītis'

Demokrātiskā sabiedrībā likumi, kurus sagatavo juristi un apstiprina likumdevējs, ir tikai politiķu materializēta ideja, kura ataino sabiedrībā valdošos uzskatus. Dažkārt sabiedrībai tiek uzspiests politiķu redzējums par vienu vai otru lietu, tomēr tad valdībai ir jārēķinās ar tautas pretestību. Reliģija vispār un konfesionālā ticības mācība ir diskutabla lieta. Sliktākais Latvijas gadījumā ir tas, ka jautājumi, kas saistīti ar ticību, nokļūstot parlamenta izskatīšanā, tik ļoti tiek politizēti, ka, diskutējot par tiem, politiķi vairāk vadās no baznīcas kā potenciāla elektorāta simpātijām (vai bailēm no antipātijas), nevis no konstitucionālisma un veselīgā saprāta pozīcijām. Savulaik Johans Gotfrīds Herders ir teicis, ka **partiju gars ir jāapslāpē uzlabojot tieslietas.**² Domāju, tas varētu būt tieši attiecināms uz baznīcas un valsts savstarpējo attiecību tiesiskajiem jautājumiem, jo, cenšoties problēmas risināt īslaicīgi un konformistiski, rodas konfrontācija. Acīmredzot, vaina nav baznīcas politikā, kas dabiski izriet no organizācijas vēlmes nostiprināt savas pozīcijas, bet īsajā Latvijas demokrātijas pieredzē. Saskaņota valsts pārvalde rodas no pieredzes, kas veido tradīcijas, bet tam ir nepieciešams laiks, kas ir vismaz pārdesmit gadi. Pieļauju, ka par nopietnu valsts politiku (nerunājot par virzību ES) varēs runāt tikai tad, kad valstī četrdesmit partiju vietā, pēc nopietnas politiskas cīkstēšanās, būs palikušas varbūt kādas piecas partijas, kas apzināsies, ka tām savos politiskajos lēmumos jābūt konsekventām.

Pašreiz Latvijas sabiedrībā ir nostiprinājušies trīs atšķirīgi viedokļi *par* un *pret* baznīcas ietekmi valsts un pašvaldību skolās. Šo viedokļu piekritējus var iedalīt sekulāristos, tradicionālistos un netradicionālo reliģiju piekritējos.

Sekulāristi. Pārmaiņu laika periods bija raksturīgs ar to, ka skolotāji, kas iepriekš no visas sirds mācīja dziesmas par visu bērnu tēvu Ļeņinu un pionieriem, tagad bērniem mūzikas nodarbības sāka ar dziesmām par Dievu. Agrākie "karojošie ateisti" un komunisma ideologi publiskos pasākumos baznīcā stāvēja pirmajās rindās, tādējādi izrādot savu dievbijību. Dažās reliģiskajās organizācijās viņi ir kļuvuši ievērojami darboņi vai īpašuma lietu kārtotāji. Tomēr tas nevarēja neatstāt ietekmi uz sabiedrības tiesisko apziņu, jo ateisms, kas tika propagandēts gadu desmitiem, atrada auglīgu zemi un nav izzudis. Uz šī fona ir attīstījies sekulārais viedoklis, kura piekritēji vēlas, lai ticības mācības vietā skolā mācītu reliģijas vēsturi vai arī paliek pie uzskata, ka reliģijai skolā nav vietas. Par labu sekulāristu viedoklim runā konstitucionālais baznīcas šķirtības no valsts princips.

Pāris gadus atpakaļ laikraksts "Diena" publicēja konfesionālās ticības mācības oponentu atklāto vēstuli Valsts prezidentam, Ministru prezidentam un Saeimas deputātiem, kurā tika pausts viedoklis, ka Latvijas valstij nepieciešama tāda reliģiskā izglītība, kas aptvertu visus skolēnus un nedalītu viņus pēc konfesionālās piederības. Atklātās vēstules autori bija sabiedrībā pazīstami cilvēki, piemēram, V. Volgemute, J. Cālītis, D. Kinstlere, B. Pētersone, V. Tēraudkalns un citi. Kā argumentus viņi minēja:

- konfesionālā ticības mācība 1997./1998. mācību gadā aptvēra tikai 4% skolēnu;*
- ekumēniskās reliģijas mācības ieviešana, atsakoties no konfesionālās kristīgās ticības mācības, ir saskaņā ar teoloģisko nostādni par kristietību kā atvērtu kopību, kura sevi piesaka pasaulei ar pārliecības spēku, nevis ar likuma nodrošinātu privilēģiju palīdzību;
- mūsdienu multikulturālajā sabiedrībā vairums cilvēku saskaras ar visdažādākajiem pasaules redzējumiem, tāpēc ir jāprot orientēties uzskatu daudzveidībā;
- skola nedrīkst pārvērsties par konfesiju konkurences lauku;
- baznīca, konkrēti, draudžu svētdienas skolas, ir tā vide, kurā bērni vislabāk var ieaugt savas konfesijas kristietībā.

Toreizējā Izglītības un zinātnes ministrijas Vispārējās izglītības departamenta Integrācijas nodaļas vadītāja Baiba Kintslere arī norādīja: ""Reliģisko organizāciju likums" paredz skolās konfesionālas ticības mācību, pieļaujot, ka vienas klases bērnus var iedalīt katoļos, luterāņos, pareizticīgajos, vecticībniekos, baptistos un vēl šīm konfesijām nepiederošajos, kuri mācīsies ētiku. Novedot iespējamo situāciju līdz absurdam, var tikai modelēt, kāda situācija var izveidoties. Ja skolā ir nepieciešami vismaz 10 kādas konfesijas bērnu, tad uz klasi ar 30 skolēniem nepieciešams vismaz 10 kādas konfesijas bērnu, tad uz klasi ar 30 skolēniem nepieciešams vismaz trīskāršs finansējums. Ja šos bērnus salasa no dažādām klasēm, pārējiem jāamāca ētika. Matemātiķi varēs izskaitļot, ka patlaban ir runa par dārgāko priekšmetu skolā (...)."

Tradicionālisti. Tradicionālo Baznīcu sekotāju viedoklis ir *par* konfesionālās ticības mācības apguvi skolā. Latvijas Romas katoļu Baznīcas kardināls J. Pujats laikrakstā "Solis" raksta: "Šobrīd jārunā par vēl kādu bīstamu tendenci, ko pauž minētās vēstules autori. Būtībā, viņi piedāvājās paši izveidot tā saucamo ekumēnisko reliģijas mācību. Man gribas teikt: šai ziņā gan der atcerēties konstitucionālo likumu par valsts atdalītību no Baznīcas. Tad lai arī neiejaucas Baznīcas

* Šādai pieejai bija arī daudz oponentu. Viens no argumentiem bija statistika: 1996./97. mācību gadā ticības mācību pasniedza tikai 202 skolās; 39 no 376 vidusskolām skolēni varēja apgūt reliģijas vēsturi kā izvēles priekšmetu. 1997/98. mācību gadā ticības mācību apguva 194 skolās. Fakultatīvi ticības mācību apguva 13 766 skolēnu. Ticības mācību mācīja tradicionālo reliģisko konfesiju skolotāji un garīdznieki, un visvairāk šos mācību priekšmetus mācījās bērni no 1. līdz 4. klasei (*JBlūzma I. Ticības mācība: brīvprātīgi vai tomēr piespiedu kārtā /7 Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1997. - 2. dec.; Papardei. Ticības mācības skolotājiem algas maksāšot no budžeta // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1998. - 14. jūn.*).

iekšējās lietās! Pašreiz viņi šādiem diezgan skaļiem vārdiem piedāvā tā saucamo ekumenisko reliģijas mācību, kas aptvertu visus skolēnu un *tiktu pieteikta pasaulei ar pārliecības spēku*. Tas stipri atgādina padomju laika kultivēto ticību vienai partijai. Kā tad viņi ir iecerējuši iedabūt visus bērnus savā pieteiktajā mācībā? Tā būs vienkārši sirdsapziņas laušana bērniem. Baznīca ar visu atbildību paziņo, ka, ja reliģiskās izglītības lietas šādi virzīsies tālāk, tad Baznīca ieteiks gan skolotājiem, gan skolēniem un skolēnu vecākiem atturēties no šādas *valsts reliģijas*. Ja jau Izglītības ministrija ierosina nošķirt Baznīcu no ticības mācības, tas nozīmē, ka viņi plāno paši saviem spēkiem tikt galā ar ticības mācību. Tātad notiek tieša iejaukšanās Baznīcas lietās.(..) Pārmetums konfesijām par konkurenci neatbilst faktiskajam stāvoklim. Starp lielākajām konfesijām jau kopš pirmskara laikiem nav nekādas polemikas. Arī tagad mēs turamies kopējā pozīcijā."³

Ietekmīgākais *tradicionalistu* viedokļa argumentētājs Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps J. Vanags atzina, ka komplicēta situācija ir lielajās Rīgas skolās, kur konfesionālās ticības mācības pasniegšanai būtu nepieciešami vairāki skolotāji vienā skolā, un tas būtu finansiāli grūti atrisināms. Arhibīskaps pieļauj, ka strīds ir tieši tāpēc, bet nevis konfesiju baiļu dēļ ko zaudēt. Galvenokārt, tie ir ar naudu saistītie jautājumi, jo lielajās skolās konfesionālai ticības mācībai vajadzēs vairāk skolotājus un attiecīgi vairāk naudas.⁴ Luterāņi uzskata, ka patiesībā konflikts bijis pārspīlēts, jo konfesionālā ticības mācība pēc satura neatšķiroties no vispārīgās kristīgās ticības mācības. Galvenais, ka mācību programmām un priekšmetu mācīšanai jābūt saistītai ar Baznīcu, jo Baznīca esot tā, kas izveido mācību programmu saturu un sagatavo skolotājus. Arhibīskaps J. Vanags uzskata, ka, ja šo mācību atraus no Baznīcas, tā pārvērtīsies par materiālistisku, ateistisku mācību, un Baznīca ir gatava pret to cīnīties.⁵ Luterāņi ne tik ļoti bija uztraukti par konfesionālās mācības idejas noraidīšanu, kā par mēģinājumu izolēt Baznīcu no kristīgās mācības satura veidošanas un pasniegšanas procesa. Luterāņu vadība pauda uzskatu, ka Baznīca var būt spiesta aicināt atturēties no piedalīšanās mācīb-stundās, kurās profāni tiek analizēta kristiešu reliģiskā pārliecība. Nevēlēšanos runāt ar Baznīcu kristīgās izglītības jautājumos arhibīskaps J. Vanags atzīst par nopietnu valsts kļūdu, kas ir radījusi apjukumu, haosu un pilnīgi nevajadzīgu spriedzi. Vēl lielāku kļūdu izdarītu Saeimas deputāti, nostiprinādami šo spriedzi ar nepārdomātu likuma normu pieņemšanu, tā izraisot nopietnu valsts un baznīcas konfrontāciju.⁶

Netradicionālo reliģiju piekritēji. Minoritāšu reliģiju viedoklis izriet no nespējas iekļūt *tradicionalo sarakstā*. Minoritāšu reliģiskās organizācijas gluži dabiski nevēlas, lai citas reliģiskas konfesijas bērniem mācītu savu mācību. Šī viedokļa piekritēji nešauboties kļūtu par *tradicionalisliem*, ja vien tāda iespēja parādītos, taču līdz tam viņi ir konsekventi Baznīcas šķirtības no valsts piekritēji.

Pašlaik "Reliģisko organizāciju likums" (6. pants) nosaka, **ka kristīgās ticības mācību - valsts un pašvaldību skolās var pasniegt tikai luterāņu, katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku un baptistu konfesiju pedagogi ar nosacījumu, ka skolā**

ir vismaz 10 skolēni, kuri vēlas apgūt attiecīgās kristīgās konfesijas mācību.*

"Reliģisko organizāciju likuma" norma nosaka, ka ikvienam ir tiesības apgūt ticības mācību gan individuāli, gan kopā ar citiem - reliģisko organizāciju mācību iestādēs. Valsts un pašvaldību skolās kristīgās ticības mācību var mācīt personām, kuras rakstiskā veidā izteikušas vēlēšanos to apgūt. Nepilngadīgās personas iesniegumu par vēlēšanos apgūt kristīgās ticības mācību, iesniedz ar vecāku (vai aizbildņu) rakstveida piekrišanu. Ja nepilngadīgā persona ir jaunāka par 14 gadiem, tās vietā iesniegumu iesniedz šīs personas vecāki vai aizbildņi.

Attiecīgās konfesijas vadība rekomendē pedagogus, bet Izglītības un zinātnes ministrijas Valsts izglītības inspekcija viņus atestē. Prasības kristīgo pedagogu kvalifikācijai ir noteiktas "Izglītības likuma" 56. pantā un Izglītības un zinātnes ministrijas 1996. g. 22. aprīļa rīkojumā nr. 178 "Par prasībām skolotājiem, pieņemot tos darbā uz noteiktu laiku".

Iepriekšminētā kristīgās ticības mācības formulēšana valsts likumā ir likumsakarība no vēsturisko apstākļu aspekta, taču vienīgi laika jautājums ir likumā pieminētās kristīgās ticības nosaukuma nomaiņa ar apzīmējumu, kas neakcentētu tikai vienu reliģiju, jo termins "kristīgā ticības mācība" neietver ne jūdaismu, ne islamu. Skolās savu mācību vēlas pasniegt arī dievturi (latviešu pagāni), metodisti, adventisti, vasarsvētki un vēl daudzi citi. Vieglāk ir pamatot, kāpēc, teiksim, luterāņi var pasniegt ticības mācību, bet dievturi nevar. Ja tomēr kāds mēģinātu to pamatot, viņš neizbēgami nonāktu pie reliģiskas diskriminācijas attiecībā pret pēdējiem.

Kā vispārīgā likumā nosaukt šo ticības mācību - tas ir atsevišķs jautājums. Pašlaik Latvijas lielākajām tradicionālajām konfesijām ir tiesības likumā paredzētajā kārtībā mācīt skolās savas konfesijas ticības mācību. Cik viegli vai grūti notiek šajā likumā noteiktās kārtības ieviešana praksē?

1998. gadā "Reliģisko organizāciju likums" tika papildināts ar 6. panta 5. daļu, kas noteica, ka kristīgās ticības mācības un ētikas mācīšana tiek finansēta no valsts budžeta. 1998. gadā no valsts budžetā šim mērķim tika piešķirti Ls 100 000 (210 000 USD). Kā alternatīva kristīgās ticības mācībai, skolās tiek piedāvāta ētika. Katrai konfesijai atsevišķi vienotas kristīgās ticības mācības programmas tās ietvaros izstrādā pašas konfesijas un iesniedz apstiprināšanai Izglītības un zinātnes ministrijas Izglītības satura un eksaminācijas centrā. Īpaša kārtība ir noteikta Latvijā dzīvojošo minoritāšu skolām, kas atrodas valsts un pašvaldības pārziņā. Sajās skolās Izglītības un zinātnes ministrijas noteiktajā kārtībā var mācīt attiecīgajai minoritātei raksturīgo ticības mācību. Ebreji, kuru reliģija nav minēta "Reliģisko organizāciju likuma" 6. panta uzskaitījumā, tā arī māca savus bērnus. Lielākā ebreju skola atrodas bijušā ebreju geto vietā Rīgā, Sadovņikova ielā. Skolu sponsorē ASV ebreju kopiena un organizācija *Habad Ļubavič*, kas reģistrēta Latvijā kā ebreju Rīgas draudzes reliģiskā iestāde. Pārējām reliģiskajām

* Šī nonna likumā ir "pārvilkta" no Latvijas pagājušā gadsimta trīsdesmito gadu likumdošanas.

Latvijas Jaunapustuliskās baznīcas jaunie draudzes locekļi no kuriem liels skaits nāk no nabadzīgām un sociāli mazaizsargātām ģimenēm

organizācijām var ieteikt tikai vienu: kļūstiet par stipra konfesiju. Praktiski, Izglītības un zinātnes ministrijas noteiktajā kārtībā valsts un pašvaldību pārziņā esošajās nacionālo minoritāšu skolās var pasniegt arī attiecīgajai nacionālajai minoritātei raksturīgās ticības mācību.

Jāsaka, ka līdz galam neizstrādātas valsts politikas un liktenīgas nejaušības dēļ, šīs normas ieviešana krasi konfrontē ar baznīcas atdalītības no valsts pamatnostādni. Tas izraisa neskaidrības un dažādo viedokļu piekritēju visai kaujinieciskās diskusijas presē.⁷ Jaunās paaudzes izglītības mērķtiecību, kvalitāti un daudzveidību nodrošina ne tikai valsts un pašvaldību mācību iestādes, bet tas jādara arī vecākiem, kuru konstitucionāls pienākums un tiesības ir rūpēties par savu bērnu reliģisko un morālo izglītību, izaudzinot tos par godīgiem un lojāliem pilsoņiem. Izglītība ir daudzveidīgs process, ko nosaka dažādi faktori - ģimenes ietekme, skolotāju un izglītības iestāžu darbība, sociālās un ģimenes vērtības, sabiedrībā notiekošie sociālie, demogrāfiskie, ekonomiskie, politiskie un kultūras procesi, kā arī finanšiālās, organizatoriskās un infrastruktūras noteiktās iespējas valstī.

Valsts nenoteiktā attieksme, ja tā parādās likumos, rada nesakārtotību skolu jautājumā un izraisa arī citas problēmas. Piemēram, 1999- gadā, izvērtējot Krišnas apziņas biedrības locekļa I. Grāvēslīņa sūdzību par bērniem, kuri neapmeklē skolu un tiek izmantoti draudzes virtuves darbos, Rīgas Bērnu tiesību aizsardzības centrs

konstatēja, ka deviņgadīgais zēns, kura reliģiskais vārds ir Baladēns, un piecpadsmitgadīgā meitene Ratherani ir draudzes viceprezidenta bērni un tiek apmācīti pēc īpašas Indijas programmas, kurā galvenais uzsvars tiek likts uz krišnaītu reliģiju.⁸ Faktiski, bērniem tiek mācīta koncentrēta ticības mācība. Cits piemērs ir Rīgas bērnu patversme "Apīte", kur no rītiem pusstundu tika vadīti starpkonfesionāli dievkalpojumi. Izmantojot izdevību un laktu, ka jautājums par ticības mācību saskaņā ar likumu runā tikai par skolām, dažādas reliģiskas organizācijas un arī sektas ar bērnu nama vadības akceptu šajā iestādē radīja pamatīgu jūkli nenobriedušo bērnu apziņā.⁹ Lai atbrīvotos no nevēlama bērnu audzināšanas iestādes darbinieka sakarā ar "nepareizas reliģijas" mācīšanu bērniem,* tika izmantota nesaķārtotā valsts pieeja. Sakarā ar reliģisko nokrāsu, minētais gadījums pievērsa plašu masu informācijas līdzekļu uzmanību.¹⁰ Jāsaka, ka bērnu patversmes "Apīte" direktore, kas ir septītās dienas adventiste, acīmredzami "pārcentās", un tas radīja problēmu. Direktore, baidoties no tā, ka, uzaicinot tikai adventistus, viņai tiks pārņemts apzināts vienas konfesijas diktāts, ticības mācības stundās centās izrādīt "absolūtu toleranci" un pieaicināja dažādu konfesiju pārstāvjus. Katru reizi klausoties citas konfesijas sludinātāju, bērniem radās "reliģisks juceklis", kas jāatzīst par priekšdarbu tam, lai eksperimenta objektu - bērnu "nomakšķerētu" jebkura reliģiska sekta. To varētu novērst reliģijas vēstures mācīšana, protams, ja ieskatu reliģijā sniegtu tradicionālo konfesiju garīdznieki. Tas nepieciešams arī pretrunu novēršanai ar Latvijas Satversmi, jo, neraugoties uz Latvijā spēkā esošiem noteikumiem, pastāvošās kristīgās ticības mācīšanas finansēšana no valsts budžeta valsts un pašvaldību pamatskolās liecina par Satversmes 99. panta konstitucionālo normu neievērošanu. Apstākļos, kad Baznīca konstitucionāli ir atdalīta no valsts, valsts nav tiesīga kādai konfesijai palīdzēt izplatīt savu mācību, sniedzot tai budžeta finansējumu un likumīgu pieeju valsts un pašvaldību skolām. Tāpēc ir skaidrs, ka "Reģistrācija un Uzraudzība" norma par konfesionālo ticības mācību ir pretrunā ar Latvijas Satversmes garu."

Latvija, protams, var ņemt vērā arī Lietuvas pieeju,¹¹ kas nosaka, ka bērniem, kas atrodas valsts vai pašvaldības aprūpē, jāsaņem reliģijas mācība saskaņā ar to tradicionālo reliģiju kādu piekopj bērna ģimene vai radnieki, un tas nozīmē, ka gadījumos, kad bērns pirms ievietošanas bērnu aprūpes iestādē ir saņēmis reliģijas stundas pēc vecāku lūguma, tad bērnam šo pašu reliģiju jāapgūst arī bērnu apiūpes iestādē.

* Saskaņā ar 1999. g. 25. janvāra Rīgas mēra A. Bērziņa rīkojumu nr. 58-r tika izveidota komisija, lai izvērtētu radušos situāciju Rīgas domes Sociālās palīdzības iestādes bērnu namā - patversmē "Apīte". Komisijā tika iekļauts arī Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieks R. Balodis. Atzinumā, ko R. Balodis sniedza Domei, cita starpā bija arī minēts, ka saskaņā ar "Reliģisko organizāciju likumu" kristīgās ticības mācību māca pēc Izglītības un zinātnes ministrijas apstiprinātas mācību programmas tikai ev. luteriskās, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku un baptistu konfesiju skolotāji. Neskatoties uz to, bērnu namā 1998.799. m. g. tika regulāri rīkotas tikšanās ar dažādu konfesiju garīdzniekiem. Neviens garīdznieks nebija no konfesijas vadības izvirzīts un atestēts Izglītības un zinātnes ministrijā, kas ir pretrunā ar likumā noteikto.

Jāsaka, ka ar reliģiju un izglītību, tāpat kā ar jebkuru diskutablu un sabiedrībā atšķirīgi uztveramu jautājumu, ir tā, ka visu izšķir attiecīgā viedokļa piekritēju spēku samērs sabiedrībā un likumdevēju rindās. Atšķirībā no monoreliģiskām valstīm, Latvijā visbiežāk izvēlas kompromisa risinājumu. Tas ir tāpēc, ka sabiedrības polarizācija šajos jautājumos nav izteikta vai ir samērīga, un Saeimas deputāti, nevēlēdamies nokaitināt elektorātu un neredzēdami tautas izteiktu noslieksanos par labu kādam no pretpoliem, izvēlas izteiktu kompromisu. Tādas rīcības paraugs bija 1997. gadā Latvijas parlamentā skatītais *tradicionalitātes* jautājums. Deputāti, būdami lielākajā vairumā indiferenti pret reliģiju, izceļoties strīdam par to, kuras ir tradicionālās reliģijas, izvēlējās nevienu reliģiju neatzīt par tradicionālu. Rezumējot, jāsaka, ka Latvijai vai nu jāgroza Satversmes 99. pants vai jāpieskaņo tajā noteiktajam "šķirtības" principam visi citi tiesību akti. Pretējā gadījumā likumdošana kļūs par novājinošos tiesību simbolu.

¹ *Priedītis A.* Kristīgā ētika mūsdienu sabiedrība // Latvijas Vēstnesis. - 2001. - 27. febr.

² *Herders J. G.* Darbu izlase. - R.: Zvaigzne ABC, 1995. - 76.lpp.

³ Solis. - 1998. - 16.-22. okt.

⁴ *Blūmal.* Skola nebūs Latvijas lielāko konfesiju cīņas lauks // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1998.-23. okt.

⁵ Turpat.

⁶ *Vanags J.* Iespējama valsts un baznīcu attiecību krīze // Diena. - 1998. - 29. okt.

⁷ *Zvirgzde A.* Tradicionālās konfesijas netiek skolās mācīt ticības mācību // Jaunā Avīze. - 1998. - 16. okt.; *Ābikis Dz.* Vēlreiz par reliģisko izglītību // Diena. - 1998. - 31. okt.;

Kalniņa A. Vai skolās kristietību mācīs sektanti un ateisti? // Diena. - 1998. - 21. okt.;

Kintslere B. Kā aizlāpīt robu mūsu garīgajā pasaulē // Izglītība un Kultūra. - 1998. - 8. okt.;

Skagale G. Vai fizikultūrieši nodarbosies ar reliģiju? // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1998. - 29. okt.

⁸ *Skagale G.* Krišnāiti publiski mazgā savu netīro veļu // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1999. - 26. febr.

⁹ *Žogota D.* Latvija - Dvēseļu zvejas dīķis? // Rīgas Balss. - 1998. - 23. sept.

¹⁰ *Meiere A.* Domnieks salīdzina bērnu patversmi ar gestapo // Vakara Ziņas. - 1999. - 19. febr.

¹¹ *Balodis R.* Valsts un Baznīcas attiecības: teorija un Latvijas valsts pieredze (promocijas darba kopsavilkums). Reliģijas Brīvības Asociācija un Latvijas Universitātes Juridiskās Fakultātes Valststiesību zinātņu katedra. - R.: Mantojums, 2001. - 18.lpp.

¹² Lietuvas Republikas Konstitucionālā tiesa un tradicionālās reliģiskās organizācijas. - R.: Reliģijas Brīvības Asociācija, 2001.

7.5- Ticības mācība pasaule

Dzīve ir iespējamību bezgalība.

Kad esam aplūkojuši apstākļus Latvijā saistībā ar reliģisko izglītību, apskatīsim, kādi tie ir Eiropas Savienībā un citās attīstītajās kapitālistiskajās valstīs, kā arī bijušajās sociālistiskajās valstīs, paturot vērā, ka Latvija ir izvēlējusies virzību uz integrāciju mūsdienu Eiropā.

Lielākajā daļā Eiropas valstu attiecībā uz ticības mācības pasniegšanu vispār-izglītojošajās skolās pastāv trīs pieejas:

- 1) ticības mācības pasniegšanas kārtība tiek atrunāta likumā un valsts finansē atsevišķu konfesiju pedagogu (garīdznieku) pasniegto kristīgās ticības mācību valsts un pašvaldību skolās (Somija). Skolēnam ir iespēja izvēlēties alternatīvu mācību priekšmetu - ētikas mācību;
- 2) publiskajās skolās obligāts mācību priekšmets ir "vispārīgā reliģiozā vēsture". Baznīcām ir tiesības veidot publiskajām skolām pielīdzinātas privātskolas, kurās tiek mācīta konfesionālā ticības mācība (Zviedrija);
- 3) Baznīcas (Romans katoļu) pārziņā ir pamatskolas izglītība, kuru finansē valsts. Vidusskolās ticības mācība ir izvēles priekšmets (Īrija).

Latvijas prakse, kas pirmajā brīdī šķiet atbilstoša pirmajai pieejai, tomēr tāda nav, jo, kā jau vairākkārt minēts, Latvijas Satversmes 8. sadaļā (par cilvēktiesībām) ir deklarēts Baznīcas un valsts nošķirtības princips. Valsts finansiālais atbalsts konfesionālai kristīgās ticības mācībai nonāk pretrunā ar Konstitūciju. Skaidrs, ka agrāk vai vēlāk šis jautājums (ja likums netiks attiecīgi labots) nokļūs Latvijas Konstitucionālās tiesas apspriešanā.

Pamatizglītības un vidējās izglītības jomā lielākajā daļā Eiropas valstu darbojas publiskās (valsts un pašvaldību) skolas un privātskolas. Privātās skolas var būt nacionālo minoritāšu skolas ar attiecīgu reliģisku ievirzi, un tādas likums atļauj veidot arī Latvijā. Visās Eiropas Savienības valstīs ir vai nu ar valsts likumu atzītas tradicionālās konfesijas, vai "atzītās konfesijas", kam ir tiesības veidot šādas privātās skolas. Dažās valstīs, piemēram, Grieķijā un Spānijā, ir liela atšķirība valsts attieksmē pret reliģiskajām minoritātēm un pret tradicionālajām konfesijām, kurām ar valsti ir noslēgts speciāls līgums vai kuru statuss ir nostiprināts ar likumu. Reliģiskās minoritātes, pamatā, savu ticības mācību bērniem māca svētdienas skolās.

Lietuvā par tradicionālām atzītās deviņas konfesijas: Romas katoļi, grieķu katoļi, luterāņi, reformatori, pareizticīgie, vecticībnieki, jūdaisti un divi musulmaņu novirzieni - sunnīti un karaīmi. Saskaņā ar likumu, Lietuvā valsts skolās ticības mācība ir konfesionāla un to var mācīt tradicionālās un citas atzītās reliģiskās konfesijas ar noteikumu, ka apmācības programma ir apstiprināta Lietuvas Izglītības un zinātnes ministrijā un ministrijai pierādītas skolotāju zināšanas šajā priekšmetā, kā arī pedagoģiskā izglītība. Skolotājs drīkst mācīt ticības mācību vienīgi ar

attiecīgās konfesijas piekrišanu. Izskatot strīdus gadījumu par tradicionālo konfesiju skolās pasniegto ticības mācību, Lietuvas Konstitucionālā tiesa konstatēja, ka Konstitūcijas 40. panta 1. daļa nosaka valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestāžu "laicīguma" principu. Starp citu, šis princips nozīmē, ka sekulārās valsts un pašvaldību mācību un izglītības iestādes ir tolerantas, atvērtas un pieejamas dažādu ticību cilvēkiem, tāpat kā neticīgajiem; pasaules uzskata izglītība šajās iestādēs ir sekulāra; mācot sekulāros priekšmetus, skolēni netiek pakļauti kādai reliģijai vai ticībai. Sekulāro mācību iestāžu skolotājiem un citiem darbiniekiem (izņemot reliģijas skolotājus) netiek izvirzītas nekādas prasības attiecībā uz viņu pārliecību. Tādējādi, baznīcas un reliģiskās organizācijas sekulāro mācību iestāžu skolotājiem un citiem darbiniekiem (izņemot reliģijas skolotājus) nevar izvirzīt nekādas prasības attiecībā uz viņu pārliecību. Valsts un pašvaldību izglītības iestāžu darbību drīkst vadīt, organizēt un pārraudzīt tikai valsts un pašvaldību institūcijas, nevis baznīcas vai reliģiskās organizācijas.

Pie protestantiem var pieskaitīt arī metodistus, adventistus un daudzas citas protestantiskas ievirzes konfesijas. Eiropā protestanti parasti ir apvienojušies apvienībās, lai varētu sekmīgāk sadarboties ar valsti un piedalīties sev svarīgu lēmumu pieņemšanā.

Konfesijas statuss nereti mainās atkarībā no valsts, kurā tā darbojas. Anglijā, piemēram, anglikāņu Baznīca (protestantu modifikācija) ir valsts Baznīca, bet Čehijā sava mazā skaita dēļ (daži simti biedru) anglikāņi nevar reģistrēties pat kā reliģiska organizācija. Zviedrijā valsts Baznīca ir luterāņu, bet citās valstīs tā ir tikai "atzīta" konfesija. ES valstīs līdz 12 (vai 14) gadu vecumam par bērnu reliģisko izglītību lemj vecāki, bet vēlāk pusaudžiem jau pašiem ir tiesības izvēlēties konfesiju.

Vācijā konfesijām ir tiesības veidot privātskolas, kurn statuss pielīdzināms valsts vai pašvaldību skolu statusam. Pārsvārā tās ir luterāņu un katoļu privātskolas. Lai Vācijā kļūtu par "atzītu reliģiju", jāzūpilda daudz priekšnoteikumu, un sekstas to nevar. Vācijas skolās ticības mācības mācīšanu finansē valsts.

Anglijā no 1870. g. valsts jeb publiskajās skolās māca nekonfesionālo reliģisko izglītību, balstītu uz katehismu, kas pieņemts par standartu. Skolotājus gatavo anglikāņu Baznīcas augstskolas.

Dānijas skolās, līdzīgi kā Anglijā, tiek mācīts valsts obligātās izglītības sistēmā iekļauts "reliģisko zināšanu" priekšmets, un šā priekšmeta skolotājus sagatavo divas tradicionālās baznīcas: Dāņu nacionālā Baznīca un luterāņu Baznīca. Priekšmeta mērķis ir iemācīt bērniem kristietības pamatus, balstoties uz Bībeli.

Zviedrijas publiskajās skolās obligāts mācību priekšmets ir "vispārējā reliģijas vēsture". Kristīgās mācības mācīšanā tiek deklarēta nekonfesionāla pieeja, bet skolotāji pārsvārā māca kristietību un tiek sagatavoti Zviedrijas Evaņģēliski luteriskajā Baznīcā.

Somijā situācija ir tieši tāda kā pašreiz Latvijā - tur skolās tiek mācīta valsts finansēta konfesionālā ticības mācība.

Portugālē publiskajās (valsts) skolās izveidotas reliģiskas klases ar konfesionālu ticības mācību, ja vismaz desmit bērnu vecāki ir izteikuši šādu vēlmi. Priekšmeta

mācīšanu finansē valsts. Atzītās reliģijas Portugālē ir protestanti un katoļi. Pārējie ticības mācību mācās vai nu privātajās vai svētdienas skolās.

Grieķijā pamatskolās un arī vidusskolās māca ortodoksālās Baznīcas ticības mācību, ko valsts finansē. Pamatskolās to māca skolotāji, bet vidusskolās - ortodoksālās Baznīcas Teoloģijas fakultātes absolventi. Viņi tiek uzskatīti par kalpotājiem un algu saņem no valsts. Bērniem, kuri nepieder pie ortodoksālās Baznīcas, ticības mācība nav obligāts mācību priekšmets. Reliģiskajām minoritātēm ir savas privātās skolas, kur tās brīvi var mācīt savu ticības mācību. Grieķija no valsts kases apmaksā pat musulmaņu minoritātes privātās pamatskolas, kā arī Islama akadēmiju, kurā sagatavo šās konfesijas ticības mācības skolotājus. Tomēr līdz astoņdesmito gadu vidum šajā valstī bija spēkā obligāts noteikums, ka arī vispārizglītojošo priekšmetu skolotājiem ir jābūt ortodoksālās ticības sekotājiem.

Irījā pamatskolu reliģiskā izglītība ir katoliska un to finansē valsts. Vidusskolās ticības mācība ir izvēles priekšmets un to māca katoļi, protestanti un jūdaisti.

Itālijā 90% bērnu mācās katoļu privātskolās, kas tiek finansētas no valsts budžeta. Mācība, protams, konfesionāla. Reliģiskajām minoritātēm ir tiesības savus bērnus sūtīt uz savas konfesijas privātskolām, un dažas šo konfesiju skolas finansē valsts.

Luksemburgā skolās ticības mācības priekšmeta nav, bet ir iespējams mācīties privātskolās ar reliģisku ievirzi.

Nīderlandes skolās tiek mācīta reliģijas vēsture. Šajā priekšmetā netiek dota priekšroka nevienai reliģijai, bet māca dažādu reliģiju izcelsmes iemeslus, mācību principus un darbības izpausmes. Konfesionālās mācības mācīšana Nīderlandē būtu antikonstitucionāla valsts un Baznīcas nošķirtības principa dēļ.

Austrijā publiskajās (valsts) skolās atzītās konfesijas - katoļi, protestanti, jūdaisti ir tiesīgi veidot ticības mācības klases.

		<i>tu</i>
c-J		
E» —.		K-
t: *	o - £	Y-
	p- ir	'• M
		V-
m T		I Z. ~y
* \		
	<i>jf li</i>	

Okultistu un sātānistu izmantots maģiskais alfabēts, kur katram simbolam ir ne tikai burta apzīmējums, bet arī dziļāka pielūgsmes jēga. Bieži šie simboli redzami uz sātānistu talismaniem (MatherC, NicholsL. "Criþne&TbeOccult" USA, -1991., R103.)

Izraēlā visos valsts skolas līmeņos obligāta ir jūdaisma mācība. Citu konfesiju mācības tur ir aizliegtas.

Amerikas Savienotajās Valstīs strikti tiek ievērots valsts un Baznīcas nošķirtības princips un skolās ticības mācību nemāca. To var apgūt svētdienas skolās.

Japānā ticības mācība nav atsevišķs priekšmets, bet bērnu reliģisko attīstību veicina ar citu mācību priekšmetu palīdzību.

Arābu valstīs - Sudānā, Šauda Arābijā, Irākā, Tunisijā, Alžīrā, Ēģiptē un citās arābu valstu skolās obligāts priekšmets ir islama mācība. Citu konfesiju mācības ir aizliegtas un dažās arābu valstīs par to pasniegšanu draud pat nāvessods. Musulmaņi uzskata, ka aģitēt musulmani mainīt ticību nozīmē to pašu ko aicināt graut islamiskās valsts pamatus.

Latīņamerikas valstīs (Čīlē, Bolīvijā u. c.) obligāta ir katoļu konfesijas ticības mācība. Citas reliģijas savu ticību bērniem var mācīt svētdienas skolās.

Krievijas skolās nav izveidots ticības mācības priekšmets, bet. jāatzīmē, ka valsts likumdošanā ir akceptēta iespēja atsevišķos Krievijas reģionos finansēt Šāda priekšmeta mācīšanu no attiecīgās pašvaldības vai pareizticīgās Baznīcas kases.

Kā redzam Latvijai pastāv ļoti dažādas iespējas. Ko tā izvēlēsies? Varbūt tā jau ir izdarījusi savu izvēli 1998. gadā, Saeimai pieņemot 99. pantu?

8. BAZNĪCA: FINANSES UN ĪPAŠUMS

8.1. Baznīcas vēsturiskā attīstība par ekskluzīvu privātīpašnieku

Cēlonis daudzām sabiedriskām un katra cilvēka problēmām, kuras tagad mēģina atrisināt Eiropa, meklējams panīkstošā kapitālisma darbībā. Protams, tagadējais kapitālisms atšķiras no Leo XIII laika kapitālisma. Tas mainījies, turklāt lielā mērā sociālisma ideju ietekmē. Mūsdienu kapitālisms vairs nav vakarējais, tas atradis sociālos amortizatorus...

Jānis Pāvils II

Jau senajā Ēģiptē priesteriem piederēja īpašums, kas atšķīrās no citiem īpašuma veidiem ar to, ka tas bija "gandrīz tikpat neaizskarams kā faraona", tas ir, uz priesteru īpašumu varēja pretendēt tikai faraons, un tikai izņēmuma gadījumos. Tomēr tas vēl nebija baznīcu īpašums. **Baznīcu īpašums radās līdz ar pirmās kristiešu draudzes izveidošanos.** Tiesa, sākotnējais kristīgās baznīcas īpašums nelīdzinājās vēlāko gadsimtu baznīcas īpašumam. Draudzē pastāvēja kopīpašums. Pirmās kristīgās draudzes locekļiem nebija sava īpašuma. Viss, kas piederēja draudzes locekļiem, bija draudzes īpašums, tāpat viss, ko viņi iegādājās, kļuva par draudzes īpašumu. Ir pamats uzskatīt, ka K. Markss un F. Engelss, izstrādājot teoriju par sabiedrisko un visas tautas īpašumu, iedvesmu smēlās tieši no pirmo kristiešu draudžu mantiskajām attiecībām. Pirmo kristiešu draudžu savstarpēji mantiskās attiecības var raksturot kā komunistiskas. Šis modelis pastāvēja samērā neilgi, tāpat kā sociālistiskais. Tā nebija kristīgās baznīcas jaunā kārtība, bet drīzāk tās pretmets. Baznīcu veido cilvēki, un cilvēki bieži mēdz būt mantkāriģi, tāpēc vēstures gaitā baznīca sevi ir parādījusi arī kā mantrausīgu institūciju.

Pirmajos gadsimtos, kad kristietība tika uzskatīta par sektu un darbojās slepus, kristiešu draudzes savas īpašuma lietas varēja kārtot pastarpināti - ar Romas pilsētu apbedīšanas kolēģiju (*collegia funeratica*) starpniecību, kas uzskatāmas par baznīcas pirmajām "oficiāli reģistrētajām" juridiskām personām. Kristiešu draudzes apvienojās šais organizācijās un legalizēja savu darbību, lai varētu iegādāties zemi (kapus) un nekustamo īpašumu (kapličas). Saskaņā ar Romas imperatora likumiem "kapu valdes" tika radītas viszemāko sabiedrības slāņu vajadzībām, un tieši tādi toreiz bija kristieši. Kristiešu rūpes par pēcnāves dzīvi bija svarīgs iegants, lai censtos sakārtot *svēto zemi*- kapsētu, kur varētu atdusēties līdz pastardienas atnākšanai.

2000. gada 5. maijs. Doma laukums. Latvijas Evāņģēliski Luteriskās Baznīcas - Rīgas un Latvijas arhibīskaps D. D. Jānis Vanags iesvēta Lutera Akadēmijas ēku

Kad Roma kļuva par baznīcas valsti, imperatori, sākot ar Justiniānu, piešķīra baznīcai tādas īpašuma tiesības, kas var tikt salīdzinātas vienīgi ar valsts īpašuma tiesībām. Gadsimtu gaitā baznīcas īpašums ieguva konkrētas aprises. Tas nenotika uzreiz, jo līdz V gadsimtam daudzas abatijas un eparhijas atradās uz laicīgo feodāļu zemes, bet ap XV gadsimtu tās visas jau atradās uz savas zemes. Viduslaiku Rietumos, pateicoties visdažādākajām daudzu garīgo personu metodēm (arī patvaļīgām un nelikumīgām), baznīcu īpašums pieauga līdz tādiem apmēriem, ka to varēja salīdzināt tikai ar lielāko zemes īpašnieku īpašumiem. Baznīcas tiesības uz īpašumu bija neierobežotas un gandrīz vai pilnīgas. Baznīcas zeme nepiederēja abstraktai baznīcai, tā piederēja atsevišķām eparhijām, bīskapijām vai abatijām. Abati un bīskapi kļuva par lieliem un ietekmīgiem feodāļiem. Atšķirībā no laicīgajiem zemes īpašniekiem, viņiem zeme un dzimtcilvēki nepiederēja personīgi, jo bija baz-

nīcas īpašums, taču tas nekādā ziņā nemazināja viņu varu. Garīgās amatpersonas bija absolūti baznīcas pārvaldnieki pār zemi, ēkām un cilvēkiem. Viņi ne tikai pārvaldīja šos labumus, bet uz savas zemes bija arī tiesneši. Baznīcas pilnvarnieku vara bija neierobežota un īpaši pastiprinājās Svētās inkvizīcijas laikā. Inkvizīcija atbrīvoja zemi no *nezālēm*, lai pati uzņemtos atbildību pār *attīrīto zemi*.

Viduslaikos milzīgā apmērā notika zemes pārdale par labu baznīcai. Baznīcu pamazām sāka dēvēt par "mirona roku" (*leges de manu mortua*), jo reiz satvērusi īpašumu, tā paturēja to savās rokās "uz mūžīgiem laikiem."*

Krievijā, piemēram, XV gadsimtā viena trešā daļa no visas valsts teritorijas piederēja pareizticīgo Baznīcai. Arī citviet Eiropā bija līdzīga situācija. Ņemot vērā, ka baznīcas pamatuzdevums nav zemes apsaimniekošana un uzņēmējdarbība, baznīcas zemes bija slikti apsaimniekotas vai pat atradās atmatā. Tas tad arī bija viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc laicīgā vara bija spiesta izdot tā sauktos amortizācijas likumus (Vācijā - *Amortisationsgetze*), kas faktiski aizliedza baznīcu īpašumu nelaist civiltiesiskajā apgrozībā, tātad - aizliedza praksi, ko parasti piekopa

*Ja mirušam cilvēkam pimis nāves roka ir savilkta dure, tad viņa pirkstus vairs nav iespējams iztaisnot.

baznīca, tā padarot savu īpašumu nepieejamu vispārējai civilajai aprītei. Protams, vājinoties baznīcas varai un pastiprinoties sekularizācijas procesam, valdnieki lēnām izvirzīja noteikumus kristīgai baznīcai un centās nepieļaut tai nostiprināties finansiālā plāksnē. Reiz iesācies, šis pret baznīcas īpašumu vērsta process nebija apturams. ASV pat vēl XX gadsimta sākumā pastāvēja aizliegums baznīcai iegādāties vienu nekustamā īpašuma pirkumu vairāk nekā par 50 000 USD.¹ Šādus likumā noteiktus ierobežojumus motivēja ar to, lai baznīca nesāktu ļaunprātīgi izmantot savas privilēģijas nodokļu atļaidēs, iegādājoties īpašumus nereliģiskā nolūkā. Acīmredzot, no tādiem pašiem apsvērumiem ir radies arī Latvijas "Reliģisko organizāciju likuma" 15. pantā noteiktais ierobežojums: *"Reliģiskajām organizācijām ir tiesības veikt saimniecisko darbību. Ja reliģiskās organizācijas ieņēmumi no saimnieciskās darbības kalendārā gada laikā 500 reizes pārsniedz minimālo mēnešalgu, kuru valdība noteikusi attiecīgam laika posmam, šai organizācijai jādibina savs uzņēmums, kas jāreģistrē saskaņā ar spēkā esošajiem likumdošanas aktiem."* XVIII gadsimtā sekularizācijas rezultātā daudzi baznīcas īpašumi - galvenokārt, Romas katoļu Baznīcas īpašumi - kļuva par valsts īpašumiem.*

Tikpat sena kā publiskā nodokļu iekasēšana ir arī valsts nodokļu atļaižu sistēma attiecībā uz baznīcām un valstij uzticamo un lojālo baznīcu dotēšana. Valsts to darīja pragmatisku apsvērumu dēļ, jo baznīcas rūpējās par bāreņiem un nespējniekiem, kā arī sniedza nozīmīgu sociālo atbalstu. Tomēr, atskatoties vēsturē, mēs redzam, ka Rietumeiropas apgaismības laikmeta valdītāji nebija atļaižu sistēmas pirmatklājēji. Valsts nodokļu atļaižu politikai attiecībā uz baznīcām ir tikpat senas saknes kā valsts praktizētai publiskai nodokļu iekasēšanai. Pat tūkstoš gadus pirms mūsu ēras Ēģiptē priesteru zeme atradās izņēmuma statusā, par to nevajadzēja maksāt faraonam vienu piekto daļu no ražas ieņēmumiem.¹ Šāda nodokļu politika attīstījies līdz pat mūsdienām un saistās ar visai komplicētiem sabiedriskajiem procesiem un pieeju. Princips ir tāds, ka bezpeļņas organizācijām vienmēr jāsaņem no valsts nodokļu atļaides, jo to darbs atvieglo valsts darbu. Sabiedriskā kārtā veicot sociālus uzdevumus, tās nepārprotami uzņemas daļu no valsts pienākumiem.

* Pēc reformācijas Romas katoļu Baznīcas īpašumi pārgāja ne tikai valsts, bet arī reformācijas baznīcu īpašumā. Sevišķi daudz katoļu īpašumu tika luteriskajai Baznīcai. Katoļi to joprojām nav aizmirsuši. Rīgas Metropolijas Kūrīja 1994. gadā izdotajā grāmatā "Katoļu Baznīcas vēsture Latvijā" ir uzskaitīta rinda mūsdienu baznīcu, kas faktiski un juridiski ir Latvijas luterāņu īpašumā, lai gan sākotnēji ir bijušas katoļu Baznīcas īpašums. Grāmatas autors par šo īpašuma maiņu raksta: "Dižošānās ar svešām spalvām ir tik veca parādība, ka tā sniedzas vēl līdz Jupitera laikiem, kad tas apsolījis putniem iecelt karali. Kovārnis, apzinādamies sava smukuma nabadzību, izrotājies ar dažādu putnu spalvām un pieteicies par kandidātu karaļa amatam. Bet tad pārējie putni, kas ieradušies sapulcē un ieraudzījuši savas spalvas kovārņa mugurā, metušies tam virsū un izplūkuši svešo stāti kovārņa mugurā. Bez tās kovārnis vēl šodien ir neglītākais putns. Ja luterāņiem vienā skaistā dienā tiktu atņemtas tas viss, ko viņi atņēmuši vai arī aizņēmuši no katoļiem, viņu stāvoklis nebūtu labāks par minētā kovārņa stāvokli" (*Vaivods J. Katoļu Baznīcas vēsture Latvijā. - R: Rīgas Metropolijas Kūrīja, 1994. - 205.lpp.*).

Šīs tiesības valsts sev ir paturējusi arī mūsdienās, un to nevajadzētu saistīt ar reliģijas brīvības ierobežošanu, kas ir kaut kas pilnīgi cits.* **Nodoklis ir vienīgā likumīgā fizisko un juridisko personu īpašuma atsavināšanas forma par labu publiskās varas subjektiem.**⁵

Nodoklis ir ar likumu noteikts obligāts maksājums valsts vai pašvaldību budžetā (pamatbudžetā vai speciālajos budžetos), kas nav maksājums par noteiktas preces iegādi vai pakalpojumu saņemšanu un nav arī soda vai nokavējuma naudas maksājums. **Nodokļu atlaide** ir "tā nodokļu daļa, par kuru var samazināt aprēķināto nodokli, ja nodokļa maksātājs ir izpildījis konkrētā nodokļa likuma nosacījumus vai ja to paredz likumā noteiktie kritēriji".⁶ Tā, runājot par reliģisko organizāciju nekustamā īpašuma atlaidēm, jautājums jāskata arī Latvijas gadījumā. Ja organizācija pati saviem spēkiem atvieglo valsts rūpes sociālajā jomā, un tas ir pierādāms, valstij ir jācenšas atbalstīt šīs reliģiskās organizācijas pūliņus. Nevis atlīdzināt, bet atvieglot, un tas būtu tikai normāli.

Sekularizācijas un reliģijas brīvības procesu rezultātā, kas lielā mērā mūsdienų pasaulē ir kļuvuši identiski, sākotnēji tikai vienas valstī valdošās baznīcas tiesības sāk attiecināt uz visām reģistrētajām organizācijām. Tas saistās ar valdošo uzskatu, kam ne visi (to skaitā arī es) piekrīt: **privilēģiju piešķiršana** vienai vai dažām reliģiskām organizācijām ir diskriminācija pret citām. Ja līdz 1984. gadam Itālijā⁷ tikai katoļu baznīca varēja prasīt no valsts dotācijas (0,8% no ienākumu nodokļa), tad pašlaik Itālijas nodokļu maksātājs gada beigās, deklarējot savus ienākumus, saņem deklarāciju, kurā viņš 0,8% no sava iekasējamā ienākuma nodokļa var novirzīt vienai no piecām reliģiskajām organizācijām vai norakstīt sociālajiem mērķiem (šajā gadījumā valsts pati izvēlas, kādiem).

Norvēģijas evaņģēliski luteriskā Baznīca, kā jau valsts baznīca, tiek finansēta no valsts budžeta. Nodokļu maksātājs nemaksā atsevišķu baznīcas nodokli, bet gan subsidē Baznīcu ienākuma nodokļa veidā. Var uzskatīt, ka tas nav īpaši demokrātiski, jo šādā veidā baznīca tiek subsidēta arī no ateistu un citu reliģisko virzienu piekritēju līdzekļiem. Nodokļu maksātājiem netiek dota izvēle. Piedevām baznīcai nodokļi tiek vākti kā valsts, tā arī pašvaldību līmenī." Tātad dubulti. Līdzīga sistēma pastāvēja arī Zviedrijā, taču kopš 2000. gada Zviedrija ir atteikusies no vienas konkrētas valsts baznīcas dotēšanas.

* Tā 1999. gada pavasari Latvijas kristīgajai Misijai tika atteikta atļauja saņemt humānās palīdzības kravas, jo tā savlaicīgi nebija iesniegusi savas organizācijas publisko darbības pārskatu par 1998. gadu (LR Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktora R. Baloža 1999- g. 15. marta vēstule nr. 15-2.5/56 Latvijas kristīgajai Misijai). 2001. gadā, kad ļoti daudzas tradicionālas baznīcas nesniedza publiskās darbības pārskatus, un varēja rasties situācija, ka jāsniedz tiesā prasība pret vairāk kā 200 Romas katoļu draudzēm, Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieks R. Balodis paziņoja, ka prasības tiesā netiks sniegtas, bet tikmēr, kamēr nebūs saņemti pārskati, attiecīgām draudzēm tiks liegta iespēja saņemt humānās palīdzības kravas (*BernātsA. Var apturēt katoļu baznīcas darbību // Vakara Ziņas. - 2001. - 6. febr.*).

Vācijā ļoti rūpīgi seko, lai reliģiskas organizācijas maksātu nodokļus.* 1994. gada 11. oktobrī Vācijas Finanšu ministrija ierosināja lietu par nodokļu nemaksāšanu. Apsūdzība tika uzturēta par faktu, ka saintologi Vācijas likumdošanas noteiktajā kārtībā nav maksājuši 10% no komisijas naudas par savu grāmatu un videofilmu realizēšanu un kursu rīkošanu. Vācijas Finanšu ministrija aprēķinājusi, ka saintologu organizācijas gada ienākumi Vācijā sasniedz 150 000 000 DM.⁹

Finansiāli baznīcas Vācijā nav atkarīgas no valsts, tās finansē pašas sevi. Pamatojoties uz valsts un baznīcu līgumiem par baznīcas nodokli, baznīcas ar savu nodokļu inspektoru spēkiem ievāc no pilsoņiem no 0,8-0,9% lielu ienākuma nodokli. Jāmin arī problēmas, kas no tā rodas. Lai gan līdz šim neviena vācu valdība vēl nav iedrošinājusies atcelt šo likumā nostiprināto tradīciju, jo baznīca veic lielu sociālo darbu, ir liela neapmierinātība par baznīcas nodokļa iekasēšanu. No Vācijas luteriskās Baznīcas ik gadus izstājas vairāki tūkstoši cilvēku, kas tādā veidā protestē nevis pret ticību, bet gan pret inflāciju, pieaugošo dārdzību, kuras dēļ viņi vairs nespēj nomaksāt baznīcas ienākuma nodokli. Ja baznīcas nodoklis laika gaitā tiks atcelts, tad Vācijas divas lielākās konfesijas-luterāņi un katoļi - zaudēs aptuveni 8 miljardus vācu marku gadā (piemēram, 1995. gadā baznīcu kasēs ieplūda 8,382 miljardi marku¹⁰). 1996. gadā apmēram 80% no Vācijas rietumu daļas iedzīvotājiem un 30% no austrumu daļas iedzīvotājiem maksāja šo nodokli.¹¹

Spānijā no 1979. līdz 1987. gadam valsts pilnībā finansēja baznīcu. No 1988. līdz 1991. gadam tā izdalīja baznīcai 0,5% no iekasētā ienākumu nodokļa ar nosacījumu, ka nodokļu maksātāji speciāli norāda, ka šī summa domāta tieši katoļu Baznīcai. Ja ienākumi nerasniedza 1987. gada līmeni, valsts starpību piemaksāja. Pašlaik Spānijas valsts maksā baznīcai 0,5% bez jebkādiem nosacījumiem. Lai pilnībā saprastu, kas notiek Itālijā un Spānijā valsts un baznīcu attiecību jomā, rūpīgi jāiepazīstas ar šo valsti un baznīcu līgumiem. Saskaņā ar Spānijas valdības 1953- gada vienošanos ar Romas katoļu Baznīcu, tā vairs neievāc ienākumu nodokli no katoļu Baznīcas, jo tas jau vienreiz ir iekasēts no baznīcas locekļiem (Latvijā ienākumu nodoklis tiek iekasēts divreiz) un garantē baznīcai tādas pat tiesības kā tiem uzņēmumiem vai organizācijām, kuru mērķis nav gūt peļņu. Pamatojoties uz atsevišķu vienošanos ar katoļu Baznīcu (par izglītības un kultūras jautājumiem), Spānijas valsts no valsts budžeta izdala līdzekļus katolisko kultūras pieminekļu saglabāšanai.

Lietuvā un Igaunijā, kā arī daudzās citās Rietumeiropas un Austrumeiropas valstīs (Rumānijā, Čehijā, Polijā un Ungārijā), valsts sniedz baznīcai finansiālu atbalstu, motivējot šo soli, galvenokārt, ar baznīcas īpašumā esošo kultūrvēsturisko pieminekļu uzturēšanu un baznīcas sociālo darbu. Papildus tam, baznīcai tiek piešķirtas arī ievērojamas nodokļu atlaides.

* Baznīcas Vācijā ir nozīmīgs sociālo nodokļu maksātājs. Vācijā baznīcas dod darbu vairāk nekā 600 000 cilvēku.

Situācija Amerikas Savienotajās Valstīs ir atsevišķas nodajas vērtā un nav īsumā iztirzājama. Tā nelīdzinās Eiropas sistēmai sakarā ar reliģisko organizāciju reģistrācijas sistēmas neesamību. To labi parāda princips, kas noteikts vienā ASV Augstākās Tiesas spriedumā,¹² un nosaka, ka Amerikas Savienoto Valstu valdība nedrīkst finansiāli atbalstīt sekulāru projektu, ja tas vēlāk tiks izmantots reliģiskiem mērķiem. Pamācošs ir piemērs no Amerikas Savienoto Valstu tiesu prakses. Augstākā tiesa konstatēja nevalstiskajā organizācijā, konkrētajā gadījumā - reliģiskajā koleģijā, rasisma izpausmes un atņēma tai valsts piešķirtās priekšrocības, kas pienācās saskaņā ar likumu. Reliģiskā organizācija sevi bija iecēlusi izņēmuma statusā. Protams, tai netika atņemtas tiesības uz reliģijas brīvību, bet vienīgi piešķirtās privilēģijas. Līdzīgs sods ASV ir arī par reliģisko organizāciju veikto politisko darbību.¹³ Šāda pieeja ir saistīta ar stingru baznīcas šķiršanas no valsts principa ievērošanu, kas Eiropā (izņemot Franciju) nav guvusi atsaucību. Francijā no juridisko un fizisko personu nodokļiem tiek atskaitīta zināma summa reliģijas vajadzībām, jo reliģisko organizāciju īpašums ir nacionalizēts.

Runāt par nākotnes perspektīvu var tikai ielūkojoties Eiropas Kopienas pieejā, kas ar valsts atbalstu saprot ne tikai valsts institūciju piešķirtos līdzekļus, bet arī līdzekļus, kas nāk no valsts uzņēmumiem vai privātiem uzņēmumiem, kas atrodas valsts kontrolē." Tāpat Eiropas Kopiena uzskata, ka valsts atbalsts var izpausties ne tikai tiešos maksājumos, bet arī netiešā finansiālo resursu piešķiršanā. Piemēram, nodokļu samazināšana Eiropas Kopienas tiesību izpratnē¹⁵ ir valsts netiešs finansiāls atbalsts. Ar to es gribu teikt, ka, ja Eiropā uzvarēs stingrais baznīcas šķiršanas no valsts uzskats, tad var izrādīties, ka Amerikas modelis tiek kopēts pilnībā. Tomēr, par pēdējo es gan atļaujos šaubīties, jo to varētu nepieļaut reliģiskās Eiropas katoliskās valstis.

Vienlaikus, nav mazsvarīga Latvijas eiropeiskās identitātes un tradīciju nostiprināšana, jo sevišķi raugoties valsts nākotnē. Ir nepieciešama gan valsts politikas, gan tiesību saskaņošana ar Eiropas Savienības tiesību prasībām. Protams, saskaņošanas gaitā nedrīkst aizmirst savas īpatnības un gribu saglabāt Latviju par latvisku un nacionālu valsti, kurai ir raksturīgs latvisks gars.

Starp citu, pastāv uzskats, ka viduslaikos un vēlāk notikusī baznīcas īpašuma pārdale sagandēja baznīcas un valsts attiecības, jo pārdale notika par labu valstij.

¹ Суворов Б. Учебник Церковного права. - М., 1913. - С.417.

² Turpat, 421.lpp.

³ Turpat, 419.lpp.

⁴ Tanner A. D. The Question of Tax Exemption for Churches. - New York: National Conference of Christians and Jews, 1963. - P. 22.

⁵ Juridiski terminoloģiskā skaidrojošā vārdnīca. - R., 1998. - 69.lpp.

"Juridisko terminu vārdnīca uzņēmējdarbībai. - R.: Ekonomisko Reformu Institūts, 1996. - 64.lpp.

⁷ *Blaustein A., Gilbert H.* Constitution of the countries of the world at 51. -Italy: Flanz eds., Cost, art 19 translated in the Constitution of the Republic of Italy, 1987.

⁸ Oddbjorn Leirvik, Faculty of Theology, University of Oslo Democracy, Religiös Freedom and Nation/ State church/ paper presented to the fourth Tantar International conference on Religion and Culture: "Religious Freedom and proselytism: Ethical, Political and Legal Aspects.

⁹ Berliner Dialog. -1996. - nr. 3.

¹⁰ Latvijas Luterānis. -1996. - 16. nov.

" Latvijas Luterānis. - 1996. - 21. dec.

¹² Tilton v. s. Richardson 403 U.S. 672 (1970).

¹³ *Riebard B.* Cotiser Ministry and the American Legal System/ Fortress press Minneapolis, 1993.-P147.-148.

¹⁴ Eiropas Kopienas tiesa, lieta C-290/83 Commission v. France, (1985) ECR440.

¹⁵ Eiropas Kopienas tiesa, lieta C-301/87 France v. Commission, (1990) ECR1-307.

8.2. Latvijas reliģiskas organizācijas ka nodokļu maksātājās

Mūžīga ir daba, bet ne mautas!
Aristotelis

Latvijas Republikas Augstākā Padome 1992. gada 12. maijā pieņēma likumu "Par īpašumu atdošanu reliģiskajām organizācijām", kas novērsa komunistu režīma laikā pieļauto vēsturisko netaisnību pret reliģiskajām organizācijām, kad tika denacionalizēti baznīcas īpašumi un mantas.

Tiesības atgūt nelikumīgi atsavinātos īpašuma objektus atbilstoši saviem statūtiem (satversmei, nolikumam) tika piešķirtas reliģiskajām organizācijām, kuras 1940. gadā bija reģistrētas Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Baznīcu un konfesiju departamentā vai Sabiedrisko lietu ministrijas Preses un biedrību departamentā, ja tās netika pārtraukušas reliģisko darbību un bija atjaunojušas savu juridiskās personas statusu, un tas bija apliecināts ar Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu pārvaldes priekšsteča Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu nodaļas izziņu.

Saskaņā ar likuma "Par īpašumu atdošanu reliģiskajām organizācijām" 8. pantu pilsētas dome vai pagasta padome reliģiskās organizācijas pieteikumu izskata trīs mēnešu laikā pēc visu nepieciešamo dokumentu saņemšanas un pieņem lēmums par īpašuma objekta atdošanu natūrā vai par īpašuma kompensācijas piešķiršanu, vai par atteikumu atjaunot šīs tiesības. Strīdus vai atteikuma gadījumā jautājumu izskata tiesa. Reliģiskās organizācijas tiesas lietās (16. pants) par nelikumīgi atsavinātā īpašuma atgūšanu tika atbrīvotas no valsts nodevas un tiesu izdevumiem.

Likums (1. pants) par reliģisko organizāciju īpašuma objektiem atzina kulta celtnes, reliģisko organizāciju administratīvās, dzīvojamās, saimniecības un citas ēkas, kapliņas, zemi (arī zemi, ko aizņem meži un ūdenskrātuves), inventāru, reliģisko rituālu priekšmetus, izņemot noguldījumus, kā arī reliģisko organizāciju izveidoto labdarības biedrību, patversmju, nabagmāju u. tml. zemi un ēkas.

Līdz ar likuma pieņemšanu par spēkā neesošiem tika atziti virkne to padomju tiesību aktu, kums bija pieņēmis Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs, Latvijas PSR Tautas Komisāru Padome un Latvijas PSR Ministru Padome, kā arī vietējās Tautas deputātu padomes un izpildkomitejas, par reliģisko organizāciju īpašumu atsavināšanu laikā no 1940. gada 21. jūlija līdz Šī likuma spēkā stāšanās brīdim.

Ja baznīcas zeme pa šo laiku bija piešķirta piemājas vai zemnieku saimniecībām, individuālo augļu dārzu uzturēšanai, dzīvojamo māju uzturēšanai vai iesāktās celtniecības pabeigšanai, kā arī vasarnīcu uzturēšanai, baznīcas īpašumā piešķīra līdzvērtīgu zemi citā vietā vai naudas kompensāciju. Īpašniekiem, protams, vajadzēja būt labticīgiem.

Likums noteica (4. pants), ka reliģiskās organizācijas nevar pretendēt uz kompensāciju par Otrajā pasaules karā iznīcinātajiem īpašuma objektiem.

Pašreiz Latvijas Republikā nav vienota likuma, kas noteiktu kārtību, kādā tiek maksāti baznīcas nodokļi. Šo kārtību regulē daudzi likumi. Baznīcas finansēšanas jautājumus un nodokļu atlaižu kārtību nosaka šādi normatīvie akti: 1995. gada 7. septembrī pieņemtais *"Reliģisko organizāciju likums"*, 1995. gada 9. marta pieņemtais likums *"Par pievienotās vērtības nodokli"*, 1990. gada 26. septembrī pieņemtais likums *"Par uzņēmējdarbību"*, 1995. gada 9. februārī pieņemtais likums *"Par uzņēmumu ienākuma nodokli"*, 1993- gada 11. maijā pieņemtais likums *"Par iedzīvotāju ienākuma nodokli"*, 1995. gada 10. augustā pieņemtais likums *"Par humānās palīdzības sūtījumiem"*, 2001. gada 10. jūlija Ministru kabineta noteikumi nr. 315 *"Kārtība, kādā sabiedriskajām organizācijām (fondiem) un reliģiskajām organizācijām tiek izsniegtas vai atsauktas atļaujas saņemt ziedojumus, ziedotājiem saņemot uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaidi"*, 1998. gada 19. maija Ministru kabineta noteikumi nr. 187 *"Likuma "Par pievienotās vērtības nodokli" normu piemērošanas kārtība"*, 1996. gada 12. marta Ministru kabineta noteikumi nr. 57 *"Noteikumi par humānās palīdzības kravu saturu"*, 2000. gada 1. augusta Ministru kabineta noteikumi nr. 252 *"Noteikumi par reliģisko organizāciju gada pārskatiem"*.

Apkopojot iepriekšminētajos normatīvajos dokumentos noteikto par reliģiskajām organizācijām, var secināt, ka Latvijas likumi par reliģisko organizāciju finansēm, nodokļiem un tam līdzīgām lietām atrunā šādus jautājumus:

- saimnieciskās vai uzņēmējdarbības veikšanu;
- reliģisko organizāciju īpašuma ieķīlāšanu;
- reliģisko organizāciju nodokļus;
- ziedojumus;
- humāno palīdzību;
- finansu atskaišu kārtību.

Saimnieciskās vai uzņēmējdarbības veikšana.* Saskaņā ar "Reliģisko organizāciju likuma" 15. pantu reliģiskajām organizācijām ir tiesības veikt saimniecisku darbību. Ja ieņēmumi no šīs darbības kalendārā gada laikā pārsniedz 500 minimālās mēnešalgas, organizācijai jādibina savs uzņēmums un jāveic uzņēmējdarbība saskaņā ar likumu "Par uzņēmējdarbību", kas nosaka, ka reliģiskajām organizācijām ir tiesības veikt saimniecisko darbu un uzņēmējdarbību, dibināt uzņēmumus (uzņēmējsabiedrības), iegādāties uzņēmumu (uzņēmējsabiedrību) daļas vai akcijas. Tas nozīmē, ka reliģiskai organizācijas jādibina uzņēmējsabiedrība, kura gūst peļņu un maksā nodokļus vispārējā kārtībā, kāda tā ir attiecībā pret komercstruktūrām.

* Likums "Par uzņēmumu ienākuma nodokli" saimniecisko darbību definē kā darbību, kas vērsta uz preču ražošanu, darbu izpildi, tirdzniecību, pakalpojumu sniegšanu un cita veida darbību par atlīdzību (šos vārdus atkārto arī likums "Par dabas resursiem"). Likums "Par pievienotās vērtības nodokli" saimniecisko darbību definē kā "jebkuru darbību par atlīdzību, kas nav darba devēja izmaksāta darba samaksa vai cita atlīdzība darbiniekam, no kuras aprēķināms sociālais nodoklis un iedzīvotāju ienākuma nodoklis". Tā var būt, piemēram, telpu iznomāšana, maksas sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumu sniegšana, nodarbošanās ar tirdzniecību vai citiem ar nodokli apliekamiem darījumiem.

Mabikari sektas templis Japānā. Līdz ar neatkarības atgūšanu 1991. gadā, Austrālijas trimdas latvieši Dzimentē importēja sektu Sūkjo Mabikari

Reliģisko organizāciju īpašuma iekļāšana. Atbilstoši "Reliģisko organizāciju likuma" 16. pantam reliģisko organizāciju īpašumā var būt kustamā un nekustamā manta, tomēr ir aizliegts iekļāt dievnamus un rituāla priekšmetus, kā arī uz tiem nevar vērst piedziņu pēc kreditoru pieprasījuma.

Reliģisko organizāciju nodokļi (nekustamā īpašuma nodoklis, pievienotās vērtības nodoklis un iedzīvotāju ienākuma nodoklis). Likums "Par nekustamā īpašuma nodokli" nosaka, ka ar nekustamā īpašuma nodokli neapliek reliģisko organizāciju nekustamo īpašumu, kuru izmanto reliģiskās darbības veikšanai. Likums "Par pievienotās vērtības nodokli" paredz, ka ar pievienotās vērtības nodokli neapliek Latvijā reģistrēto reliģisko organizāciju reliģiskos, rituālos un citus pakalpojumus, kuru mērķis nav sistemātiski gūt peļņu. Ar pievienotās vērtības nodokli nav apliekamas arī naudas iemaksas un ziedojumi reliģiskajām organizācijām.

Likums "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" nosaka, ka fiziskā persona, kas ziedojusi sabiedriskajai vai reliģiskajai organizācijai (kurai ir Finanšu ministrijas

atļauja), šo naudu var atskaitīt no sava apliekamā ienākuma pirms ienākuma aplikšanas ar iedzīvotāju ienākuma nodokli. Summa nedrīkst pārsniegt 20% no apliekamā ienākuma, un fiziskajai personai par saņemto ziedojumu no organizācijas jāsaņem darījumu apliecinošs dokuments. Par dāvinājumā saņemto ārvalstu neatmaksājamo tehnisko palīdzību reliģiskajai organizācijai ir tiesības uz muitas nodokļa un pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumiem.

Ziedojumi. Uzņēmumi (uzņēmējsabiedrības), ziedojot reliģiskai organizācijai, kurai ir Finanšu ministrijas izsniegtā atļauja, ir tiesīgi izmantot likuma "Par uzņēmumu ienākuma nodokli" 20. pantā paredzētās uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaides 85% apmērā no ziedojuma summas. Nodokļa atlaide nepiemēro ziedotājiem, kuriem taksācijas perioda otrā mēneša pirmajā datumā ir nodokļa parādi par iepriekšējiem gadiem. Bez tam kopējā nodokļu atlaide nedrīkst pārsniegt 20% no uzņēmumam aprēķinātās kopējās nodokļu summas.

Ministru kabineta noteikumi "*Kārtība, kādā sabiedriskajām organizācijām (fondiem) un reliģiskajām organizācijām tiek izsniegtas vai atsauktas atļaujas saņemt ziedojumus, ziedotājiem saņemot uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaidi*" nosaka, ka Finanšu ministrija izsniedz atļaujas kārtējam taksācijas gadam un izskata arī jautājumu par atļaujas pagarināšanu vai atteikumu. Lai reliģiskā organizācija saņemtu atļauju, tai jābūt motivētai ieteikuma vēstulei no Reliģisko lietu pārvaldes (MK noteikumu 5., 6. punkts). Ja Finanšu ministrija (vai ar Reliģisko lietu pārvaldes starpniecību) konstatē organizācijas darbībā normatīvo aktu pārkāpumus, tā var liegt atļaujas izsniegšanu vai pagarināšanu (MK noteikumu 21. punkts).

Humānā palīdzība. Reliģiskajām organizācijām ir tiesības saņemt humāno palīdzību. Humānās palīdzības kravas netiek apliktas ar nodokļiem un nodevām minētā likuma noteiktajā kārtībā. Reliģiskās organizācijas, kas var būt humānās palīdzības kravu saņēmējas, tiek uzskaitītas ik gadu pēc īpaši šim nolūkam Ministru kabinetā pieņemtiem noteikumiem.

Šeit jāatzīmē, ka attiecībā uz tām reliģiskajām organizācijām, kas pārkāpj likumus, Reliģisko lietu pārvalde praksē biežāk izmanto nevis tiesu, bet gan ekonomiskus spaidus (piemēram, liedz saņemt humānās palīdzības kravas), lai panāktu likuma izpildi. Lai arī saskaņā ar likumu reliģiskajai organizācijai pienākas nodokļu atlaides, valsts šo privilēģiju var liegt, ja organizācija pārkāpj likumus vai neievēro vispāratzītus demokrātiskus principus.

Finansu atskaišu kārtība. Saskaņā Ministru kabineta "*Noteikumiem par reliģisko organizāciju gada pārskatiem*" reliģiskās organizācijas katru gadu līdz 1. martam iesniedz (nosūta pa pastu vai ar kurjeru) Reliģisko lietu pārvaldē un Valsts ieņēmumu dienesta teritoriālajā iestādē gada pārskata norakstu, ko apstiprinājusi reliģiskās organizācijas vadība. Likumā nav noteiktas sankcijas par pārskatu neiesniegšanu Reliģisko lietu pārvaldei. Tāpēc nereti reliģiskas organizācijas (visbiežāk tradicionālās konfesijas) "piemirst" iesniegt pārskatus.

Noteikumi nosaka, ka reliģiskā organizācija, kuras ieņēmumi no saimnieciskajiem darījumiem pārskata gadā pārsniedz Ls 25 000, par katru gadu sagatavo

gada pārskatu, kas sastāv no bilances, ieņēmumu un izdevumu pārskata, ziedojumu un dāvinājumu pārskata un pielikuma. Ja reliģiskās organizācijas ieņēmumi no saimnieciskajiem darījumiem pārskata gadā nepārsniedz Ls 25 000, reliģiskā organizācija nepiemēro šajos noteikumos noteikto kārtību un par katru pārskata gadu sagatavo ieņēmumu un izdevumu pārskatu un ziedojumu un dāvinājumu pārskatu.

Saskaņā ar minētajiem noteikumiem finansiālās atskaites ailē "Saņemtie ziedojumi un dāvinājumi" norāda reliģiskās organizācijas kasē vai kredītiestādes kontā pārskata gadā saņemtos naudas ziedojumus vai dāvinājumus, kā arī saņemtos mantiskos ziedojumus vai dāvinājumus, kuri novērtēti naudā, pamatojoties uz ziedojumu vai dāvinājumu apliecināšanos dokumentos norādīto summu. Reliģiskās organizācijas finanšu atskaitē ir jāuzrāda "Ieņēmumi no reliģiskās darbības" jeb naudas summa, kas iegūta, sniedzot reliģiskos pakalpojumus, jāuzrāda "Izdevumi reliģiskās darbības veikšanai", norādot faktisko līdzekļu izlietojumu reliģiskajai darbībai. Te ietilpst arī ar reliģiskās organizācijas īpašumu iegādi, ražošanu vai ar ražošanas uzstādīšanu saistītie izdevumi. Reliģiskā organizācija atskaitē uzrāda arī pašu vajadzībām patērētos, pirktos, ziedojumā vai dāvinājumā saņemtos materiālus, preces un citus krājumus, kā arī pārskata gadā aprēķināto darba algu, atlīdzību vai citu darba samaksai pielīdzināmu maksājumu summas (pirms nodokļu vai citu likumos paredzētu maksājumu atskaitīšanas bruto summas).

Ziedojumu un dāvinājumu gada pārskatā, ko reliģiskā organizācija iesniedz Reliģisko lietu pārvaldei un Valsts ieņēmumu dienestam, uzrāda ziedojumus un dāvinājumus, sniedzot ziņas par to devējiem (ja tie ir zināmi). Ziņas par ziedojumu un dāvinājumu devējiem ir jānorāda Latvijā reģistrētās juridiskās personas nodokļu maksātāja reģistra kods vai ārvalsts juridiskās personas nosaukums, juridiskā adrese un reģistrācijas numurs, vai fiziskās personas - iekšzemes nodokļu maksātāja (rezidenta) reģistra kods (personas kods), vai fiziskās personas - ārvalstu nodokļu maksātāja (nerezidenta) vārds, uzvārds, personas identifikācijas kods un valsts nosaukums.

8.3- Tiesas un strīdi, saistīti ar reliģisko organizāciju īpašumu

Nav prātīgi vienu un to pašu taktiku atkārtot vairākas reizes. Ja vienā uzbrukumā esi cietis neveiksmi, tad ir maz izredžu, ka nākamajā reizē gūsi panākumus. Ja tev divreiz nepaveicas, tad ir maz izredžu, ka nākamajā reizē gūsi panākumus un tāpēc tev nekavējoties ir jāmaina uzbrukuma metodikā vai arī jāpācieš sakāve. Ja pretiniekam prātā kalni, tad uzbrūc viņam kā jūra, bet ja prātā jūra, tad uzbrūc kā kalni. Pēc tam, kad Tev ir izdevies pretiniekam pietuvoties pietiekami tuvi un tu redzi, ka viņš joprojām vēl nav izlēmis, ko pret tevi iesākt, dod viņam triecienu, cik ātri un precīzi iespējams. Neļauj viņam aptvert-, kas notiek. Iekšēji nepakustēdamies un ueuomieriuājis savu prātu, notrāpi savu triecienu tai brīdī, kad pretinieks svārstās starp uzbrukumu un atkāpšanos. Dod triecienu ar ķermeni, dod triecienu ar garu, spēku ņemot no tukšuma - no galēja miera attīstot maksimālu spēku. Satriecot savu pretinieku "vienīgajā īstajā brīdī", kad tas ir patiesi iespējams.

(Japāņu samuraju kaujas mākslas kodeksa Busido princips "Kalni un jūra")

Gandrīz katru reizi, kad man kā amatpersonai ir jāizskata strīdi valsts un baznīcas attiecību jomā, kur ieinteresētās strīda puses cenšas risināt savas iekšējās problēmas, man nāk prātā vēstītājas folkloras tēls Hodža Nasredins.

Hodžu Nasredinu ieceļ par tiesnesi.

Sūdzētājs tik pārliecinoši izklāsta savu lietu, ka Nasredins iesauca: "Manuprāt, tev ir taisnība!"

Tiesas sekretārs lūdz viņu atturēties no sprieduma pasludināšanas, jo vēl nav uzstājies atbildētājs.

Uzklausījis atbildētāju, Nasredins atkal tā ir aizrāvis, ka sasārtis iesauca: "Manuprāt, tev ir taisnība!"

Tiesas sekretārs, nespēdams to vairs izturēt, saka: "Jūsu godība, viņiem taču abiem nevar būt vienlaikus taisnība!"

Nasredins brīdī padomājis iesauca: "Manuprāt, tev arī ir taisnība..."

Interesanti ir tas, ka meli parasti slēpjas starp patiesiem faktiem un, lai gan patiesība ir viena, tā tomēr ir visai relatīvs jēdziens... Kā teicis franču filozofs S. R. Šamfors¹ - muļķīgākās un netaisnīgākās pretenzijas uz īpašumu var gan izsmiet kārtīgu cilvēku lokā, taču, ja tās nokļūst tiesas prasības statusā, tās var apmierināt, jo jebkuru strīdu var kā vinnēt, tā arī zaudēt.

Īpašumtiesību atjaunošanas problēmas skar ne tikai zemniekus un īres māju privātīpašniekus, bet arī baznīcas. Process ir likumsakarīgs, jo sevišķi tāpēc, ka daudzi pagastu vadītāji pavisam nesen ir bijuši komunistiskās partijas ideologi un

propagandējuši ateismu kā dzīves normu. Jau šā iemesla dēļ vien muļķīgi būtu cerēt, ka īpašumu atdošana baznīcām var noritēt daudz mierīgāk nekā savulaik to atsavināšana. Bieži arī citu iemeslu dēļ starp vietējo varu un garīdzniekiem neveidojas draudzīgas attiecības. Ne vienmēr reliģisko organizāciju denacionalizācijas lietas norit mierīgi un bez strīdiem. Tad, kad reliģiska organizācija ir nostiprinājusi savas tiesības uz īpašumu, nereti draudzē iesākas iekšēja cīņa par varu. Strīdu par īpašumiem ir daudz un dažādi, taču galvenos var sagrupēt šādi:

- tieslietas sakarā ar strīdiem par reliģiskās organizācijas īpašuma denacionalizāciju;
- tradicionālo reliģisko organizāciju izpildinstitūciju cīņa par īpašuma pārvaldīšanu;
- sektas locekļu iekšējā cīņa par tiesībām uz īpašumu;
- reliģisko organizāciju strīdi ar valsts institūcijām sakarā ar denacionalizētā īpašuma juridiskā statusa noteikšanu.

Tieslietas sakarā ar strīdiem par reliģiskās organizācijas īpašuma denacionalizāciju. Kā piemēru tam gribētu minēt Kaunatas Vissvētās Jaunavas Marijas apmeklēšanas Romas katoļu draudzes tieslietu ar Kaunatas pašvaldību par 12,2 ha zemes, uz kuras atrodas ne vien pagasta valdes nams, bet arī bērnu dārzs, ūdens tornis un citas ēkas.²

Kaunatas Romas katoļu draudzei, kas reģistrēta 1991. gada 28. februārī, līdz 1940. gadam piederēja zeme - 12,2 ha, kura padomju varas gados tai tika atsavināta. Kopumā uz zemes atradās 11 ēkas, to skaitā - mūra baznīca. Jau 1991. gadā ticīgie, atjaunojot reģistrāciju Tieslietu ministrijā, saskaņā ar likumu pieprasīja šo zemi nodot draudzes lietošanā.

Kaunatas ciema Tautas deputātu padomes Zemes komisija 1991. gada 5- jūnijā draudzei piešķīra tikai 0,25 ha zemes mācītāja mājas celtniecībai, taču dabā robežas netika ierādītas. Faktiski, tā bija klaja reliģiskās organizācijas pamattiesību ignorēšana.

1994. gadā draudze vēlreiz iesniedza pieprasījumu atjaunot īpašumtiesības uz visiem 12,2 ha zemes. Pagasta valde vilcinājās trīs gadus, un Kaunatas pagasta Zemes komisija tikai pēc draudzes vairākkārtējām sūdzībām valsts iestādēs 1997. gada 21. martā atzina draudzes tiesības uz 12,2 ha. Vecajās robežās atdeva tikai 0,5 ha - baznīcas dārza zemi. Pārējo platību - 11,7 ha - paredzēja nodot draudzes īpašumā no pagasta brīvajām zemēm vai piešķirt kompensāciju naudā.³

Draudzi lēmums neapmierināja, un tas tika vēlreiz pārsūdzēts pagastā. Šoreiz Kaunatas pagasta pašvaldība ar 1998. gada 6. februāra lēmumu atdeva draudzei jau 0,75 ha vecajās robežās un par atlikušajiem 11,45 ha piedāvāja kompensāciju. Atteikumu pašvaldība motivēja ar to, ka baznīcas zeme aizņemta ar apbūvi, lai gan īstenībā apmēram divas trešdaļas no 12 ha bija brīvas. Fizisko personu īpašumā zemes reformas pirmajā kārtā jau bija nodoti 4,2 ha zemes. Pārējo izmantoja pašvaldība savām vajadzībām.

Arī šoreiz Kaunatas pagasta padomes lēmums katoļu draudzi neapmierināja. Atsaucoties uz "Reliģisko organizāciju likumu", draudze lūdza lietā iesaistīties

Tieslietu ministriju, kas konstatēja, ka pašvaldība zemes strīdā izmantojusi neatbilstošu likumu "Par zemes privatizāciju lauku apvidos" (6. pantu), nevis speciālo likumu "Par īpašumu atdošanu reliģiskajām organizācijām". Speciālā likumā (7. panta 1. daļa) noteikts, ka pamats jautājuma izskatīšanai par reliģisko organizāciju īpašuma objektu ir īpašnieka vai viņa īpašuma tiesību pārmantotāja pieteikums, kas jāiesniedz līdz 1994. gada 31. martam pagasta padomei pēc īpašuma atrašanās vietas. Ar 1994. gada 8. marta iesniegumu Kaunatas Romas katoļu draudze iepriekš minētā likuma noteiktajā termiņā bija pieprasījusi īpašumtiesību atjaunošanu uz īpašumiem, kas tai bija piederējuši līdz 1940. gadam.

1998. gada 25. augustā zemes strīdu izskatīja Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija, piedaloties visām trim ieinteresētajām pusēm - Kaunatas pagasta padomei, vietējai Romas katoļu draudzei un Tieslietu ministrijai, kā arī prokuroram.⁴ Tieslietu ministrija iesniedza Centrālās zemes komisijas atzinumu, kurā tika izteikts atbalsts draudzes prasībai.⁵ Prokuratūra bija tādās pašās domās.⁶ Lieta bija skaļa, un tiesas procesā piedalījās arī Latvijas parlamenta deputāti.

Latgales apgabaltiesa, pamatojoties uz Latvijas Civilprocesa kodeksa 193-199. pantu, nosprieda atzīt Kaunatas Vissvētās Jaunavas Marijas apmeklēšanas Romas katoļu draudzes īpašuma tiesības uz zemi 12,2 ha platībā Kaunatas pagastā, nododot draudzes īpašumā zemi 8 ha platībā vēsturiskajās robežās un piešķirot 4,2 ha līdzvērtīgas zemes no pagasta brīvajām zemēm vai pēc draudzes izvēles. No pašvaldības tika piedzīti arī draudzes izdevumi par advokāta pakalpojumiem Ls 25. Pašvaldība spriedumu nepārsūdzēja, un 1998. gada 15. septembrī tas stājās spēkā.

Izskatītā tieslieta vēlreiz apliecina grūtības ar kādām jāsastopas Latvijai, atjaunojot valstī tiesiskumu. Šis gadījums gan nav precedents strīdiem par reliģijas brīvību.

Tas bija baznīcas (civiltiesiskās aprites subjekta) dabisks savu tiesību aizsardzības ceļš. Šādu tieslietu ir daudz. Vēl vairāk ir tādu gadījumu, kur bija jābūt analogām tieslietām, bet tās nav notikušas, jo draudzē ir tikai vecākās paaudzes ļaudis, kas nespēj algot advokātu, un bijusī baznīcas zeme atrodas pašvaldību vai valsts īpašumā. Līdz 1999. gada 1. janvārim atgūti tikai 20% no ebreju īpašumiem un tikai 30% no pareizticīgo īpašumiem.

Tradicionālo reliģisko organizāciju izpildinstitūciju cīņa par īpašuma pārvaldīšanu. Apskatīsim divus gadījumus, kas notika Latvijā, bet tikpat labi varēja notikt jebkurā citā valstī. Kopīgais abiem gadījumiem - reliģiskās organizācijas iekšējā cīņa par varu, kas, neraugoties uz konstitucionālo principu *baznīca ir atdalīta no valsts*, sakarā ar juridisko personu reģistrācijas institūtu kļūst arī par valsts problēmu. Gadījumā ar vecticībniekiem ir pat samanāma tendence - lūgt laicīgajai varai akceptēt "pareizākos vecticībniekus".

Pirmais gadījums bija Rīgas ebreju reliģiskās draudzes iekšējais strīds, kur formāli jautājums bija par draudzes izpildinstitūciju un kopsapulču likumību, taču, faktiski, strīds bija par īpašumu. Daži reliģisko lietu eksperti uzskata, ka tas bija **ari** strīds par *hasīdu* un ortodoksālo (tradicionālo) ebreju dominanti Latvijā. **Konflikta** pamatā bija sabiedrībai ar ierobežotu atbildību "SINAGOGA" nodotā ebreju

draudzes īpašuma pārvaldīšana. Saskaņā ar ebreju draudzes statūtiem minētās SIA valdi ievēl draudzes izpildinstitūcija - valde. Ebreju draudzes locekļu strīds notika tieši par šo izpildinstitūciju. Atsevišķi draudzes locekļi, kūms atbalstīja arī Rīgas un visas Latvijas virsrabīns Natans Barkāns, un kuram notikumu laikā tika piešķirts Triju Zvaigžņu ordenis, paslepus 2000. gada 13. novembrī sarīkoja draudzes kopsapulci. Sapulcē tika ievēlēta jauna draudzes vadība un jauna SIA "SINAGOGA" valde, izdarīti attiecīgi grozījumi draudzes statūtos. Reliģisko lietu pārvaldei tika lūgts apstiprināt jauno statūtu grozījumu redakciju.⁷

Draudzes konflikts izraisīja sabiedrības un valsts amatpersonu ievēribu. Iepriekšminētā sapulce notika paslepus arī no draudzes valdes, jo, kā rakstīja iepriekšējais valdes priekšsēdētāja vietnieks Rahmiels Freidmans, to izdarīja "saujiņa man nezināmu personu".⁸ Jaunievēlētā draudzes valde nolīga sev apsardzes firmu, kas apsargāja sinagogu ar ieročiem, bet iepriekšējo valdi un tās atbalstītāju organizāciju *Habad Ļubavič*, kas reģistrēta Latvijā kā ebreju Rīgas draudzes reliģiskā iestāde, nepieļaida pie grāmatvedības dokumentiem." Rīgas ebreju reliģiskās draudzes "vecā" valde, cenšoties panākt sev labvēlīgu risinājumu, vērsās ne tikai Reliģisko lietu pārvaldē un Tieslietu ministrijā, bet arī pie valsts prezidentes ar lūgumu palīdzēt novērst radušos situāciju, kad draudzē pie varas nokļuvuši recidīvistu.¹⁰ Pēc minēto faktu izvērtēšanas 2000. gada 5. decembrī Reliģisko lietu pārvalde apstiprināja statūtu jauno redakciju.* Tā saucamā "vecā" valde 2000. gada 8. decembrī pret Reliģisko lietu pārvaldi iesniedza prasību Rīgas pilsētas Centra rajona liesā. 2001. gada 23. janvārī saskaņā ar draudzes lūgumu prasība tiesā pret Reliģisko lietu pārvaldi tika atsaukta un tiesvedība izbeigta." Cik bija noprotams, tad abas konfliktējošās puses, paredzot ilgu tiesāšanos, bija atradušas savstarpēju kompromisu. Pamiera pazīmes jau bija manāmas 2000. gada decembrī, kad abas grupas sinagogā kopīgi svinēja reliģiskos Hanukas svētkus.¹² Pilnīgs draudzes locekļu izlīgums notika 2001. gada 11. janvāra draudzes kopsapulcē, kad izvēlēja jaunu draudzes un SIA "SINAGOGA" valdi, ko Reliģisko lietu pārvalde par likumīgu atzina 2001. gada 19. janvārī.¹¹ Pašreiz draudzes mikroklīms ir labvēlīgs, un, kā uzskata vairākas draudzes vadības amatpersonas, kļuvis daudz labāks nekā pirms skandāla. Protams, visi nožēlo, ka publiski tika mazgāta "netīrā veļa".

Otrs gadījums ir saistīts ar Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzi. Pagājušā gadsimta 30. gadu beigās Latvijā darbojās 87 vecticībnieku draudzes, par vecticībniekiem sevi uzskatīja gandrīz 100 000 Latvijas iedzīvotāji. Pirms pieciem gadiem Latvijā dzīvoja no 60 000 līdz 90 000 vecticībnieku. Lielākā daļa vecticībnieku dzīvo Latgalē. Rīgā ir 10 656 vecticībnieki. 2001. gada 1. novembrī Latvijas Republikā ir reģistrētas 67 vecticībnieku draudzes. Lielākā daļa Latvijas vecticībnieku ir Latvijas Republikas pilsoņi. Rīgas Grebeņščikova draudze ir vislielākā vecticībnieku

"Minētās tieslietas sakara klīda baumas par to, ka toreizējā tieslietu ministre I. Labucka izvirzījusi jautājumu par manis atcelšanu no pārvaldes priekšnieka amata, jo vēlējusies, lai tiktu apstiprināta "vecā" valde. Reliģisko lietu pārvalde apstiprināja jaunievēlētās valdes statūtu grozījumus. Gadījums tikai vēlreiz pierāda, ka reliģiskās lietas nedrīkst atrasties politiķu tiešā pakļautībā.

draudze ne vien Latvijā, bet visā pasaulē. Šī draudze vienmēr ir bijusi pali ietekmīgākā, lielākā un bagātākā Latvijas vecticībnieku draudze. To savulaik izveidojuši tirgotāji - vecticībnieki. Jau no seniem laikiem iegājies, ka šī draudze palīdz pārējām - kā materiāli, tā arī garīgi. Tās oficiāli fiksētā vēsture iesākās 1760. gadā. Grebeņščikova dievnama pamati ielikti XIX gadsimta sākumā, vēlāk dievnamu paplašināja un pabeidza. Pašlaik dievnams ir valsts nozīmes vēstures piemineklis. Grebeņščikova dievnams un ap to esošie vairāki simti kvadrātmetru lielie zemes īpašumi (Rīgas dzīvojamie nami) atrodas Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētā. Saskaņā ar draudzes vadības 1999- gadā sniegtajām ziņām draudzes aktīvajā ticīgo daļā ir aptuveni 5000 ticīgo, bet saskaņā ar datiem, kas iesniegti Reliģisko lietu pārvaldē 2001. gada 16. septembrī - Rīgas Grebeņščikova draudzē balstiesības ir 435 draudzes locekļiem.¹⁴

2001. gada 11. februārī, 29. aprīlī un 6. martā Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzē notika kopsapulces, kurn likumību apstrīdēja atsevišķi draudzes locekļi. Reliģisko lietu pārvalde saņēma vairāk kā divdesmit sūdzības par draudzes īpašumu nelikumīgu izmantošanu un izsaimniekošanu, piemēram, par grāmatu un ikonu, kā arī citu kultūrvēsturisku un nacionālu bagātību izpārdošanu, par cilvēktiesību aizskaršanas gadījumiem, par sapulču norises pārkāpumiem, par ārkārtas pilnsapulces norises pārkāpumiem, par fiziskām sadursmēm starp sapulces dalībniekiem,¹⁵ par atsevišķu personu necienīgu izturēšanos draudzē, par I. Miroļubova pieļautiem trūkumiem garīgajā dzīvē un izteiktajiem draudiem draudzes locekļiem, par apmelojošo vēstuli, kas adresēta Maskavas un visas Krievijas patriarham Aleksejam II, par draudzes padomes priekšsēdētāja I. Ivanova antikanonisko un šķeltniecisko darbību utt. Vecticībnieku pārstāvji vērsās Reliģisko lietu pārvaldē, Tieslietu ministrijā un arī Satversmes aizsardzības birojā ar lūgumu izskatīt jautājumu par draudzes līdzekļu izmantošanu, kā arī par I. Miroļubova parakstīto (draudzes vārdā un bez apspriešanas kopsapulcē) lūgumu ar Krievijas Pareizticīgās Baznīcas Maskavas patriarhiju.¹⁶ Satversmes aizsardzības birojs, labi izprazdamis strīdnieku patiesos nolūkus, pārbaudīja, vai vecticībniekus neveda mantkārīgi nolūki.¹⁷ Situācija draudzē un visā vecticībnieku konfesijā bija ļoti sarežģīta,* un sapratīgākie no vecticībnieku garīgajiem līderiem centās atgādināt saviem

* 2001. gada februārī Reliģisko lietu pārvaldē ar iesniegumiem vērsās draudzes padomes priekšsēdētājs I. Ivanovs un arī draudzes kopsapulces priekšsēdētājs - vecākais garīdznieks L. Miroļubovs. Iesniegumos bija norādīts, ka 2001. gada 11. februārī ir notikusi kopsapulce, kurā pārvēlēta draudzes padome un revīzijas komisija. Pēc dažām dienām atklājies fakts par balsu skaitīšanas komisijas locekles pieļauto pārkāpumu vēlēšanu rezultātu skaitīšanas laikā - sntrojumu izdarīšanu vēlēšanu biļetenos. I. Miroļubovs savā iesniegumā Reliģisko lietu pārvaldei norāda, ka šī iemesla dēļ viņš atsakās parakstīt kopsapulces protokolu, neskatoties uz to, ka šāda kopsapulces vadītāja rīcība ir pretrunā ar draudzes statūtu 35§ noteikto. Savukārt, 2001. gada 22. februārī Reliģisko lietu pārvaldē vērsās grupa draudzes locekļu un pieprasīja sniegt atbildi uz jautājumu vai "draudzes kopsapulcē ievēlēta padome ir tiesīga rīkoties, ja kopsapulces protokolu neparaksta kopsapulces priekšsēdētājs". 2001. gada 26. martā I. Ivanovs un I. Miroļubovs Reliģisko lietu pārvaldē iesniedza iesniegumu par 11. februāra kopsapulcē apstiprinātam izmaiņām draudzes izpildinstitūcijās.

karstgalvjiem, ka vecticībnieki "vienmēr ir centušies savus iekšējos strīdus un domstarpības risināt bez laicīgās varas palīdzības". Šie vārdi bija kā sauciens tuksnesī, jo tajos vairs neieklausījās neviena no pusēm.¹⁸

Raugoties formāli, strīda iemesls bija draudzes garīgā vadītāja I. Miroļubova vēlēšanās atbrīvoties no draudzes īpašuma apsaimniekotāja - draudzes priekšsēdētāja I. Ivanova, tātad vēlme nomainīt īpašuma pārvaldītāju. Daži ekspeiti uzskata, ka draudzes īpašuma aptuvenā vērtība ir pieci miljoni latu jeb vairāk kā desmit miljoni dolāru. Neskatoties uz to, strīds nebija tikai par īpašumu apsaimniekošanu un naudu, bet arī par ticību, jo daļa draudzes locekļu vecākā draudzes mācītāja I. Miroļubova darbību vērtēja kā tuvināšanos pareizticībai. Raugoties no juridiskā aspekta, strīds bija par likumā noteikto valsts pienākumu akceptēt draudzes kopsapulces iesniegumu. Reliģisko lietu pārvaldei vajadzēja draudzei izdot izziņu par to, kura persona ir tiesīga parakstīt draudzes finanšu dokumentus. Radās situācija, kad iepriekšējai draudzes valdei vairs nebija juridisku tiesību, jo kopsapulce šo institūciju bija atcēlusi, bet jaunievēlētās valdes tiesības neatzina valsts, jo paši vecticībnieku draudzes locekļi norādīja uz vēlēšanu pārkāpumiem.

Reliģisko lietu pārvalde konstatēja, ka 2001. gada 11. februārī draudzes kopsapulcē ievēlētā padome un revīzijas komisija atlaista nākamajā draudzes kopsapulcē 2001. gada 6. maijā. Savukārt maija kopsapulcē ievēlētā jaunā draudzes padome nav uzskatāma par likumīgu, jo no draudzes iesniegtajiem dokumentiem izriet, ka vēlēšanās nepiedalījās statūtos noteiktais balsstiesīgo vēlētāju skaits. Izanalizējusi un novērtējusi visus zināmos faktus un iesniegtos pierādījumus, Reliģisko lietu pārvalde, neskatoties uz draudzes sūdzībām par tās paralizēto darbību,* pieprasīja draudzes vadībai sasaukt jaunu sapulci, pretējā gadījumā piedraudot ar draudzes likvidāciju.** Pārvalde norādīja, ka draudzei nav likumīgi

* Vēstulē Reliģisko lietu pārvaldei vecticībnieki rakstīja: "Kā Jums zināms, Grebeņščikova draudzē līdz šim brīdim nav reģistrētas valdes, kura ir tiesīga lemt finansiālus jautājumus un nav personas ar finanšu dokumentu parakstu tiesībām. Draudze nevar veikt naudas pārskaitījumus. Arī šo darām jums zināmu, ka leģitīmas Padomes trūkuma dēļ draudzei ir liels parāds nodokļu samaksāšanā, ir brīdinājumi no valsts nodokļu kontrolējošām struktūrām par lielo sankciju, un sakarā ar to nepieciešams nekavējoties atrisināt šo jautājumu. Ļoti lūdzam Jūs steidzīgi izskatīt iesniegto dokumentu un reģistrēt jaunievēlēto padomi." (Rīgas Grebeņščikova Vecticībnieku draudzes padomes priekšsēdētāja I. Ivanova un padomes sekretāra G. Zaiceva 2001. gada 14. augusta vēstule nr. 01/1-198 Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu pārvaldes priekšniekam R. Balodim).

** "Reliģisko organizāciju likums" (14. panta 2. daļa) nosaka, ka reliģiskās organizācijas darbojas, pamatojoties uz attiecīgās konfesijas kanoniskajiem noteikumiem un saviem statūtiem (satversmi, nolikumu), bet Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzes statūti nosaka, ka draudzes augstākā draudzes pān-aldes institūcija ir "draudzes locekļu kopsapulce un kopsapulču starplaikā darbojošās institūcija, kas veic draudzes lietu pārvaldi - draudzes padome". Tātad strīds bija par padomes likumīgo statusu. Reliģisko lietu pārvalde neatzina kopsapulču likumību sakarā ar pārkāpumiem, kas tajās bija notikuši. Tāpēc "vecā" padome uzskatīja, ka tā ir tiesīga, arī jaunievēlētā padome uzskatīja, ka tā ir tiesīga. Reliģisko lietu pārvalde solīja vērsties tiesā ar prasību izbeigt draudzes darbību, ja netiks atrisināti draudzes iekšējie konflikti.

ievēlētu institūciju un draudzes darbība ir nonākusi pretrunā ar "Reliģisko organizāciju likumu". Saskaņā ar draudzes statūtiem lai nekavējoties jāsasauc kopsapulce, jāievēl padome un revīzijas komisija. Prasība sacēla lielu ažiotažu, un pat krievu prese rakstīja, ka vecticībnieki savas īpašuma pretenzijas cenšas atrisināt ar valsts rokām.¹⁹

I. Miroļubovs, kuru daļa vecticībnieku (vismaz pēc laikraksta "ТитиHopaMU JIameiiu" ziņām) sāka uzskatīt gandrīz vai par Sātana kalpu,²⁰ nespējot panākt sev labvēlīgu risinājumu Reliģisko lietu pārvaldē, noorganizēja sūdzību pret pārvaldes priekšnieku R. Balodi, ko iesniedza Latvijas premjerministram A. Bērziņam. Savā sūdzībā I. Miroļubovs pārvaldes priekšnieku apmeloja par neiecietīgu izturēšanos pret vecticībniekiem un deva mājienu uz priekšnieka iespējamo materiālo ieinteresētību Šajā lietā. Valsts kanceleja sūdzību novirzīja tieslietu ministrei I. Labuckai, kuras atmiņā vēl nebija pagaisis strīds Rīgas ebreju reliģiskajā draudzē un R. Baloža nelokāmā nostāja likuma ievērošanā. Par galveno sūdzību pārbaudītāju tika nozīmēts Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vietnieks likumdošanas jautājumos Gunārs Kūtris, kurš centās pierādīt pārvaldes un tās priekšnieka vainu vecticībnieku konfliktā. Tieši viņš gatavoja Tieslietu ministrijas atbildes vecticībniekiem, ko pēdējie tūlīt pārtulkoja un publicēja savā laikrakstā.²¹ G. Kūtra centieni atrast kļūdas Reliģisko lietu pārvaldes darbībā neattaisnojās, un pēc trīs disciplinārajām komisijām, kā arī pēc Ģenerālprokuratūras pārbaudes, Tieslietu ministrija un Ģenerālprokuratūra secināja, ka R. Balodis ir rīkojies saskaņā ar likumu un pamatojoties uz likumu. Pārbaudes notika visu 2001. gada vasarā un faktiski beidzās ar I. Miroļubova domubiedru grupas akceptēšanu vecticībnieku draudzes kopsapulcē 2001. gada septembrī. Draudze bija sasaukusi ārkārtas kopsapulci, kā to arī prasīja Reliģisko lietu pārvalde. Tas bija izdarīts, un pārvalde jaunievēlēto valdi atzina par likumīgu. Minētajā ārkārtas kopsapulcē piedalījās arī Reliģisko lietu pārvaldes pārstāvis, kas novēroja sapulces gaitu. Sapulcē atbalstu guva I. Miroļubova "grupējums".²² Šādā aspektā lietu var uzskatīt par izbeigtu. Atgādināšu tikai, ka 2001. gada 11. jūnijā starp abiem vecticībnieku grupējumiem tika panākta vienošanās,* kas gan nebija ilgstoša un izjuka sakarā ar G. Kūtra, kas nebija kompetents reliģiskajā likumdošanā, darbību. Vecticībnieki, redzēdami, ka pret atbildīgu amatpersonu tiks izdarīts spiediens, izjauc mierizlīgumu, aizbildinoties ar tā pretkanoniskumu.²⁵

* 2001. gada 11. jūnijā tika panākta vienošanās, ka Reliģisko lietu pārvalde būs vidutājs nākamajā draudzes kopsapulcē, lai novērstu iespējamās domstarpības draudzes dalībnieku vidū. Vienošanās tika panākta ar abu draudzes konfliktējošo grupu vadītājiem - Ioannu Miroļubovu un Ilarionu Ivanovu. Tikšanās laikā tika pārrunāta iespējamā kopsapulces darba kārtība. Tika nolemts, ka pārvaldes pārstāvji balsu skaitīšanā vai citās darbībās neiesaistīsies, bet vēros, lai nebūtu pārkāpumu un balsu skaitīšana notiktu godīgi. Lai nerastos situācija, ka valdes trūkuma dēļ neviena persona nav tiesīga parakstīt nepieciešamos finanšu dokumentus, piemēram, komunālo pakalpojumu apmaksu, R. Balodis tikšanās reizē izdeva izziņu, ka draudzes finanšu dokumentiem ir juridisks spēks tikai tādā gadījumā, ja to parakstījuši abi šodien notikušās sarunas dalībnieki I. Miroļubovs un I. Ivanovs. Ja dokumentu būs parakstījis tikai viens no viņiem, dokuments nebūs derīgs. Šī izziņa bija derīga tikai līdz 2001. gada 16. jūlijam.

2001. gada 21. augustā vecticībnieku draudze pateicās R. Balodim un Reliģisko lietu pārvaldes darbiniekiem par apzinīgo attieksmi pret draudzi un tās jaunievēlēto padomi. Pats I. Miroļubovs atzina R. Balodim, ka sūdzība pret R. Balodi un pārvaldi tapusi "ekstremālos apstākļos" un tikai pāris mēnešus "pēc absolūtās varas iegūšanas" draudzē atvainojās "par sagādātajām neērtībām".

Šī konflikta sakarā ir nepieciešams iezīmēt vēl vienu tēmu, kas sakarā ar precedentu neesamību šajā nodaļā netiks aplūkota, taču teorētiski ir iespējama. Tas var būt *strīds par reliģiskās organizācijas īpašumu sakarā ar reliģiskās organizācijas konfesionālās piederības maiņu*. Konkrēti pret I. Miroļubovu tika vērstas apsūdzības par iespējamo vecticībnieku draudzes pāreju (konversiju) par pareizticīgo draudzi. No savas puses varu teikt, ka personīgi no I. Miroļubova biju dzirdējis par vecticībnieku neizbēgamo saplūšanu ar pareizticīgajiem, taču oficiāli Reliģisko lietu pārvaldē nekādi dokumenti netika iesniegti. Jautājums no juridiskā aspekta, kā arī ētiskā un teoloģiskā, ir ļoti nopietns. Atsevišķu draudzes locekļu reliģiskās pārliecības maiņa ir saprotama, jo demokrātiskā valstī katrs ir tiesīgs mainīt savu reliģisko pārliecību. Ar reliģisku organizāciju tas nav tik vienkārši, jo, pirmkārt, vecticībnieku draudzes īpašums veidojās vairāku simtu gadu laikā no vecticībnieku ziedojumiem konfesijai. Tātad, ja šos īpašumus pārņemtu pareizticīgo draudze, tas nozīmētu šo dāvinātāju zaimošanu, kā arī dāvinājumu un ziedojumu neatbilstošu izmantošanu. Otrkārt, no vecticībnieku ticības aspekta viņu dievnama patveršana par pareizticīgo dievnamu būtu svētuma zaimošana. Treškārt, visa draudze noteikti nepiekrītu ticības nomaiņai. Neskatoties uz likumā noteikto demokrātiskā vairākuma principu kopsapulcēs, manuprāt, īpašums pienāktos tieši šai mazākumā palikušajai vecticībnieku daļai. Šajā gadījumā vairākums vairs nebūtu vecticībnieki, bet pareizticīgie. Tāds ir mans viedoklis, kuram varbūt oponentu iespējamais tiesnesis, kas šo lietu izskatītu tiesā, pamatojoties uz likuma normām. Kā jau es esmu minējis, reliģiskie jautājumi ir vairāk precedentu tiesību jomai piederoši, nevis skatāmi no normatīvo tiesību aspektā. Ja tiesa notiktu ASV vai Lielbritānijā, visticamāk arī tiesa nolemtu par labu mazākumam, jo tā vadītos no precedentu tiesību skatījuma. Lai gan, piemēram, Vācijas Konstitūcija neaizsargā jebkuru indivīda reliģiskās pārliecības izpausmi, bet gan tikai to, kas, pirmkārt, ir vēsturiski attīstījusies civilizētu cilvēku vidū, otrkārt, tai jāpamatojas uz noteiktiem fundamentāliem morāles uzskatiem. Savukārt, kā zināms, mantkārība ir morāles pretmets. Secinājums - šajā gadījumā vecticībniekiem, kas pārietu pareizticībā, būtu jāizstājas no draudzes un jāveido jauna pareizticīgo draudze.

Sektas locekļu iekšējā cīņa par tiesībām uz īpašumu. Ir liela atšķirība starp organizāciju, kuras iekšējo institūciju praktiskās darbības ilgums ir mērāms gadu simtos vai pat tūkstošos, un organizāciju, kas pati uzskata, ka ir izveidojusies jau pirms Kristus dzimšanas, taču praktiski pastāv tikai dažus gadu desmitus. Tipiski sektantiskiem veidojumiem, kuriem juridiskā statusa ziņā demokrātijas apstākļos nav atšķirības no jau gadsimtiem pastāvējušām reliģiskajām organizācijām, bieži ir iekšēji strīdi par reliģiskās kopienas finansu vai mantas līdzekļiem. Jāatzīst, ka iekšēja rīvēšanās par mantu nav zināma tādās stingri iekšēji reglamentētās jaunās

religiskās kustībās kā "Pēdējo Dienu Svētie" (mormoņi), saintologi un "Jehovas liecinieki". Strīdi parasti notiek jauno Austrumu reliģiju (piemēram, krišnalnu)* vidū. Raksturīgi, ka iekšējie mantiskie strīdi "izlien uz āru" kā atmaskojoši stāsti par konkrētās jaunās reliģiskās organizācijas sektantisko raksturu un paveiktajām nelikumībām. Ziņu noplūšanu visbiežāk izraisa strīdnieku savstarpējā cenšanās, nomelnot vienam otru, lai jebkādiem līdzekļiem lietā gūtu pozitīvu rezultātu.

Tipisks piemērs šai sakarā ir Latvijas krišnaīti. kuru pašpārvalde ir visai demokrātiska.** Rīgas krišnaītiem 1999- gadā izcēlās iekšējs strīds par namu Rīgā, Krišjāņa Barona ielā 56. Šajā namā kustība bija ierīkojusi dievlūgšanu telpas jeb templi.

1999. gadā par īpašuma tiesībām uz māju Krišjāņa Barona ielā 56 strīdējās bijušais Krišnas apziņas biedrības loceklis Imants Grāvēsliņš un draudze. Nams juridiski bija noformēts uz I. Grāvēsliņa vārda, bet draudze uzskatīja, ka viņš pie mājas ticis krāpšanas ceļā. I. Grāvēsliņš draudzē esot nodarbojies ar juridiskiem jautājumiem un, izmantojot dienesta stāvokli, ēku noformējis nevis uz draudzes, bet uz sava vārda. Viņš esot apzināti maldinājis draudzi, apgalvojot, ka krišnalnu organizācijai nav tiesību iegādāties nekustamo īpašumu uz sava vārda. Nauda (70 000 USD), par kuru I. Grāvēsliņš nopircis māju, piederējusi draudzei.²¹ Draudze gan esot paņēmusi no I. Grāvēsliņa izziņu ar parakstu, kas tolaik esot bijis Latvijā plaši praktizēts parādsaistību iedibināšanas veids. I. Grāvēsliņu neesot apmierinājusi darba samaksa (700 USD mēnesī), viņš pats esot izzadzis šo izziņu no draudzes seifa un paziņojis, ka "vairs nevēlas būt šīs sekas adepts" un lūdzis draudzi atbrīvot viņam piederošo īpašumu. Draudze Tieslietu ministriju informēja, ka I. Grāvēsliņš 1994. gadā ticis iecelts par draudzes Ārējo sakaru departamenta vadītāju. Viņa pienākumos bijis draudzes juridisko lietu un īpašuma lietu kārtošana.

* Starptautisko Krišnas apziņas biedrību 1966. gadā nodibināja budistu mūks - *Viņa Dievišķā Želastība Bhaktivēdānta SvamīPrabhupāda*. Krišnalnu garīgās prakses pamatā ir Dieva kā augstākās personības Svēto vārdu monotona atkārtošana, kas tiek uzskatīta par meditatīvu lūgšanu: "Harē Krišna, Harē Krišna, Krišna, Krišna, Harē, Harē/ Harē Rāma, Harē Rāma, Rāma, Rāma, Harē, Harē". Lai gan organizācija pastāv tikai 30 gadus, tā uzskata, ka kustība ir pastāvējusi jau pirms kristietības rašanās, jo balstās uz senajiem Vēdu rakstiem, kuru saturs cauri gadsimtiem tiek nodots ar mācekļu pēctecību. Krišnaīti uzskata, ka mēs dzīvojam *Dzelzs laikmetā*. Mūsdienās Starptautiskā Krišnas apziņas biedrība izaugusi par starptautisku konfederāciju, kas apvieno vairāk nekā 300 pamattemplu, 50 lauku kopienu un ap 850 izglītības un sludināšanas centus. Latvijā Krišnas apziņas sekotāji aktīvi darbojas kopš 1979- gada, bet oficiāli ir reģistrēti 1989. gadā. Pašlaik Latvijā varētu būt aptuveni 200 krišnalnu locekļu, lai gan viņi informē par 2000 cilvēku, kas reģistrēti viņu grāmatās, un par 10 000 reāliem sekotājiem. Ir jāuzteic kustība "*Dzīvēbās ēdiens*", kas baro trūkcūcietējus ar veģetāriem ēdieniem. Kustība sniedz arī palīdzību ieslodzīto un no ieslodzījuma atbrīvoto cilvēku garīgā un morālā rehabilitācijā, kas gan notiek vienlaicīgi ar viņu pievēršanu krišnalnu reliģijai *vaišnavismam*. Kustībai ir filiāles Daugavpili un liepājā.

** Tas pats attiecas arī uz tradicionālām reliģijām, piemēram, dabiski īpašuma strīdi ir vecticībniekiem, bet nav raksturīgi Romas katoļiem vai pareizticīgajiem. Citādi ir, ja tradicionālā konfesijā izveidojas sekta, kas tiek izstumta no organizācijas un aiziedama cenšas "paķert līdzī" arī īpašumu.

Viņš esot bijis arī draudzes veģetārā restorāna un Indijas preču veikala direktors. I. Grāvēsliņa sieva draudzē strādājusi par galveno grāmatvedi. Sūdzībā ministrija tika informēta, ka draudze iesniegusi prasību Rīgas apgabaltiesā pret I. Grāvēsliņu par zaudējuma atlīdzību. Attiecīgs iesniegums iesniegts arī prokuratūrā. Tika uzsākta tiesas prāva, kuras rezultāts galu galā tomēr nebija I. Grāvēsliņam labvēlīgs.

Lai aizstāvētu sevi, I. Grāvēsliņš devās meklēt taisnību "varas gaitēnos" un atrada iemeslus sūdzēties. Sūdzības nebija gluži parastas. Pirmkārt, I. Grāvēsliņš centās visādiem līdzekļiem nomelnot kustību, lai sabiedrībā panāktu nelabvēlīgu attieksmi pret savu oponentu. Otrkārt, viņš centās panākt, lai Tieslietu ministrija likvidētu draudzi kā juridisku personu. Līdz ar to viņš atrisinātu īpašuma strīdu ar draudzi, jo liegtu draudzei iespēju tiesā pretendēt uz māju. Tādējādi par publikām kļuva dažas krišnaītu problēmas, ko organizācija labprāt noslēptu. Aprakstīšu tās, lai lasītājs saprastu, ka nereti lietu patiesais cēlonis ir pavisam cits, nevis tas, ko var pamanīt uzreiz. Sūdzību iemesli bija krišnaītu klosteris, kas nebija reģistrēts, nelikumīgi valstī atrodošos personu izmitināšana draudzes telpās, draudzes "netīrās naudas" esamība un bērnu tiesību pārkāpumi. Lai izprastu notiekošos notikumus un tikai pēc tam rīkotos, valsts iestādēm ir svarīgi uzzināt patiesos konflikta iemeslus. Tas nekādā ziņā neatceļ pienākumu izskatīt iesniegumus vai sūdzības, kas rodas no šādas lietas.

I. Grāvēsliņš, ar kuru es tikos personīgi, iesniedza man četras dažādas sūdzības par draudzi, kuras valsts institūcijas rūpīgi pārbaudīja. Sūdzības bija adresētas Tieslietu ministrijai un Ģenerālprokuratūrai. Viena no sūdzībām bija par draudzes nelikumīgi ierīkoto klosteri viņa privātajā mājā Rīgā, Krišjāna Barona ielā 56. Bijušais krišnaīts un draudzes padomes loceklis I. Grāvēsliņš 1999. gada 8. februāra sūdzībā norādīja, ka "saskaņā ar "Reliģisko organizāciju likuma" 7.1, 8. un 9. pantu reliģiska organizācija ir tiesīga izveidot garīgā personāla mācību iestādes un klosterus. "Reliģisko organizāciju likums" šīs iestādes pieļauj izveidot tikai savienībām (baznīcām). Krišnaītu organizācijai nav reģistrēta savienība (baznīca). Neraugoties uz to, K. Barona ielā 56 darbojas neregistrēts garīgais seminārs un klosteris, kurā dzīvo vairāki desmiti nepierakstītu personu."

1999. gada 9. februārī Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktors R. Balodis kopā ar diviem Reliģijas nodaļas speciālistiem ieradās krišnaītu templī un konstatēja, ka draudzē patiešām darbojas klosteris un seminārs.²⁵ Tika sagatavots atzinums Tieslietu ministrijai. 1999. gada 10. februārī tieslietu ministre I. Labucka brīdināja Starptautiskās Krišnas apziņas biedrības Rīgas draudzi par **neregistrēto klosteri**, par garīgā personāla mācību iestādi - semināru un pieprasīja ievērot likumu.* Starptautiskās Krišnas apziņas Rīgas draudzes statūtu 6. punkta

* Tieslietu ministre I. Labucka brīdināja Starptautiskās Krišnas apziņas biedrības Rīgas draudzi par neregistrēto klosteri, kas darbojās draudzes ietvaros, un neregistrēto garīgā personāla mācību iestādi —semināru. Tieslietu ministres brīdinājumā nr. 15-25/24 teikts: "Tieslietu ministrija pieprasa izbeigt neregistrēto iestāžu darbību un ievērot "Reliģisko organizāciju likuma" normas attiecībā uz klosteru un garīgā mācību personāla iestāžu - semināru dibināšanas nosacījumiem."

1. daļā krišnaīti savulaik iekļāva atrunu, ka viņu templis nav klosteris "Reliģisko organizāciju likuma" izpratnē. Tāpēc tagad krišnaīti pastāvēja uz to, ka templis nav klosteris. Pārdomājuši notikušo, krišnaīti Tieslietu ministriju informēja, ka "draudze veikusi nepieciešamās darbības, lai novērstu turpmākus formālus pārkāpumus un pārratumus - no durvīm noņemti uzraksti, kas varētu radīt iespaidu par kādas iestādes (klostera un garīgā mācību personāla iestādes - semināra) darbību."²⁶ Vēstules nobeigumā krišnaītu vadītājs izteica atzinību ierēdņiem par aktīvu darbību reliģisko jautājumu risināšanā un kontrolē un lūdza Tieslietu ministriju arī turpmāk aktīvi palīdzēt novērst Latvijas Republikas likumdošanas normu neatbilstošu traktējumu.**

I. Grāvēsliņš sūdzējās arī par **nelegāli Latvijas robežu šķērsojušām personām**, kas atrodas draudzes telpās. Lietu izmeklēja Iekšlietu ministrijas Imigrācijas policijas pārvalde. Pārbaudes veiktā izmeklēšana sakarā ar I. Grāvēsliņa sūdzību nevainagojās panākumiem. Imigrācijas policijas pārvaldes priekšnieks I. Kurpnieks informēja Tieslietu ministriju: "K. Barona ielā 56 vairākkārt tika veikta pasu un vīzu režīma kontrole, kuras laikā pārkāpumi netika konstatēti. Ārvalstu pilsoņi draudzes telpās neatradās."²⁷

Tiesa gan, "Grāvēsliņa gadījums" guva lielu sabiedrības saziņas līdzekļu ievērību. Publikācijās bija daudz interesanta. Kaut vai bijušā Krišnas apziņas biedrības locekļa I. Grāvēsliņa izteikumi presē, ka organizācijas līdzekļi, kas tiek iegūti no pārdotajām grāmatām, nemaz nepaliekot Latvijā, bet kā "netīrā nauda" (tāda, par kuru netiek maksāti nodokļi) aizplūst uz ārzemēm.

I. Grāvēsliņa **sūdzības par bērniem, kas neapmeklējot skolu** un ar varu tiek turēti draudzē garīgā tumsībā, arī neatbilda patiesībai. Pārbaudi veica Rīgas Bērnu tiesību aizsardzības centrs un konstatēja, ka minētie bērni ir draudzes priekšsēdētāja bērni un priekšsēdētājs viņus apmāca "pēc Indijas programmas".

Kopumam, skandāls uz sabiedrību atstāja ļoti nelabvēlīgu iespaidu. Jāatzīst, ka krišnaītiem skandāli gan nav nekāds izņēmums viņu praktiskās darbības pasaules

** Starptautiskās Krišnas apziņas biedrības Rīgas draudzes prezidents Harijs Sauss 1999. gada 9. februārī departamenta direktoram R. Balodim rakstīja: "Es vēlētos uzsvērt to, ka draudze neuztur klosteri 1995. g. 7. septembra "Reliģisko organizāciju likuma" izpratnē. Dzīvošana tempļa telpās draudzes locekļiem ļauj apmeklēt pilnu tempļa dievkalpojumu programmu (pirmais dievkalpojums "mangala - arati" sākas jau 4.30 no rīta un apmeklēt to, dzīvojot pilsētā tālāk no draudzes dievnama, ir ļoti grūti) un, saskaņā ar Krišnas apziņas garīgo praksi, tā uz laiku tiek ieteikta katram draudzes loceklim. Atļauju dzīvot templī līdz vienai nedēļai draudzes loceklim dod draudzes prezidents, bet dzīvošanas atļauju uz vienu nedēļu, vienu mēnesi vai trim mēnešiem - draudzes padome. Dzīvošana templī nav uzskatāma par aiziešanu klosteri, bet gan par draudzes locekļu garīgās kopības ciešāku sasniegšanas veidu, kas Indijā tiek praktizēts jau 5000 gadus. Gan templī dzīvojošiem draudzes locekļiem, gan citiem draudzes locekļiem draudzes dievnama telpās ir iespēja uz klausīt ikdienas Svēto rakstu lasījumus, uz kuriem tiek aicināti arī visi interesenti. Arī draudzes statūtu punktā 8.2. norādīts, ka "draudze rīko regulārus ikdienas lasījumus, kā arī īpašus kursus garīgās prakses un filozofijas jautājumos, aicina uz mācībām ārvalstu locekļus, kā arī sūta savus locekļus apmācībai uz centriem ārzemēs. Savukārt, svētdienās draudzes locekļu bērniem tiek organizēta svētdienas skola."

Rīgas Apgabaltiesa. Zināmu reliģiozitāti var sameklēt pat šās ēkas noformējumā, jo, kā labi saskatāms uz fotogrāfijas, ēka savulaik tika veidota pēc Krievijas Imperatora kroņa parauga, kas, saprotams, bija ne tikai varas simbols, bet arī Baznīcas un valsts attiecību kvintesences sirreāls atspoguļojums materiālā formā. Japiezīmē, ka Apgabaltiesas ēka ir vienota ar Latvijas Republikas Ministru Kabineta ēku

pieredzē.* Dažreiz jauno reliģisko kustību locekļi nokļūst sarežģījumos, kuros prese un sabiedrība sāk vainot pašu jauno reliģisko kustību. Tas visbiežāk atgādās ar harizmātiskajām kustībām, kuru darbībā tiek iesaistīti daudz un dažādi cilvēki. Tipisks piemērs tam ir "Jaunā Paaudze".²⁸

Strīdi ap denacionalizāciju. Reliģisko organizāciju strīdi ar valsts institūcijām sakarā ar denacionalizētā īpašuma juridiskā statusa noteikšanu. Dažkārt

* 1998. gada 12. oktobrī laikrakstā "Vakara Ziņas" bija publicēta informācija, kas atsaucās uz ASV sociologa Midlberijas koledžas zinātnieka E. Bērka Rokforda interviju žurnālā "The New York Times", kas informāciju bija ieguvis no krišnaitu kustības oficiālā laikraksta "Iskcon Communication Jomai". Pagājušā gadsimta 70. un 80. gados *HareKrišn* skolās ASV un Indijā kustības mūki un sekotāji bērnus izmantojuši seksuāli. Bērnu vecāki, kuri nereti atradušies tālu no saviem bērniem, par šiem noziegumiem neko nav nojautusi. 1996. gadā desmit bijušie krišnaitu skolēni pirmo reizi vērsās pret kustības līderiem, paziņojot, ka viņi krišnaitu skolā ir tikuši regulāri sisti, kā arī homoseksuāli izmantoti. Piedevām viņiem bijusi liegta medicīniskā palīdzība. Francijā pagājušā gadsimta 90. gadu vidū krišnaitu kustība no desmitiem tūkstošu locekļu samazinājusies līdz pāris simtiem cilvēku. Tas noticis pēc tam, kad Francijas Krišnas apziņas Kustības loceklis, kas bija atbildīgs par organizācijas kasi, aizbēdzis ar visu naudu.

religiskās organizācijas savas problēmas par denacionalizētajiem īpašumiem nokārto vienojoties ar valsti vai pašvaldību. Tā 2001. gada 12. februārī. Rīgas domes Pilsētas īpašuma un privatizācijas lietu komiteja konceptuāli atbalstīja Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinodes lūgumu par zemesgabalu maiņu. Runa bija par Baznīcai piederošo zemi Ropažu pagastā (40,3 un 17,4 ha platībā), ko Baznīca gribēja iemainīt pret 20 ha lielu zemesgabalu no pilsētas meža fondu zemēm Garkalnes pagastā. Minētā zeme atradās blakus Jaunciema kapiem, un Baznīca šajā vietā vēlējās ierīkot kapsētu. Pareizticīgās Baznīcas vadība solīja neizvirzīt nekādus ierobežojumus kapsētā apbedījamo tautības vai reliģiskās pārliecības dēļ.²⁹

Diemžēl šāds mierīgs risinājums vienmēr nenotiek. Tā, piemēram, Latvijas Romas katoļu Baznīca savas īpašuma tiesības uz Aglonas katoļu ģimnāziju dažādu līmeņu tiesās pierādīja četrus gadus.

Vēl sarežģītāka cīņa ar valsts institūcijām izvērtās sakarā ar Jaunaglonas sieviešu ģimnāziju, ko, tāpat kā Aglonas katoļu ģimnāziju, pirms Otrā pasaules kara uzcēla Latvijas Katoļu Izglītības biedrība, kas tolaik bija oficiāla Romas katoļu Baznīcas Latvijā struktūrvienība. 1994. gadā ģimnāzija tika atdota Romas katoļu Baznīcas īpašumā, bet 1999. gada 8. jūnijā ar Latvijas Republikas Zemkopības ministra rīkojumu nr. 140 atkārtoti tika nacionalizēta. 2000. gada 27. septembrī Zemkopības ministrija īpašumu nostiprināja Zemesgrāmatā. Baznīca ar valsti iesaistījās smagos tiesas procesos. Valsts un katoļu Baznīcas strīda iemesls meklējams abu ģimnāziju juridiskajā statusā. Abu ģimnāziju celtniecība tika pabeigta 40. gadu sākumā. Padomju okupācijas vara Baznīcai liedza savus īpašumus reģistrēt Zemesgrāmatā kā Baznīcas īpašumus, bet pārņēma tos savā valsts īpašumā. Kad 1941. gadā Latviju okupēja vācu armija, tika atjaunota Latvijas Katoļu Izglītības biedrība un baznīcas īpašumtiesības. 1944. gadā Latviju atkal okupēja padomju armija, ģimnāziju īpašumtiesības tika anulētas un īpašumu dokumenti tika noformēti uz valsts vārda.

Tūlīt pēc Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanas katoļu Baznīca aktīvi sāka meklēt iespēju labot tai pirms pusgadsimta nodarīto netaisnību. Iesākumā likās, ka nekādu objektīvu šķēršļu šim procesam nevar būt. Arī praksē (1994. gadā) īpašumtiesības it kā tika atjaunotas.³⁰ Vēl 1995. gada 21. septembrī Latvijas Republikas ministru prezidents Māris Gailis, noslēdzot ar katoļu Baznīcu vienošanos par minēto īpašumu atdošanu, svinīgi paziņoja, ka nekādu objektīvu šķēršļu šim procesam nevarētu būt. Tomēr³¹ pēc neilga laika Baznīcas īpašumus atņēma. Aglonas internātgimnāzijas direktors Didzis Vanags, kura vadītā iestāde aizņem katoļu ģimnāzijas telpas un kura pusē faktiski iestājās gan valdība Zemkopības ministrijas personā, gan pašvaldība, uzskata, ka 1995. gada 21. septembra vienošanās bija "Latvijas Ceļa" priekšvēlēšanu triks.³² Savs viedoklis ir Latvijas katoļu Baznīcas arhibīskapam Jānim Pujatam, kas prasības pieteikumā tiesai raksta, "jo tālāk nostiprinājās Latvijas valsts, jo ambiciozākas un prettiesīgākas kļuva ierēdņu darbības gan valsts, gan pašvaldību līmenī. Pret vienu no lielākajām Latvijas konfesijām

sākas nievājoša un reizēm pat naidīga attieksme".³³ Kardināls J. Pujats uzskata, ka vaina ir sazarotajā un neveiklajā valsts birokrātiskajā aparātā, kas esot jāvienkāršo, lai uz taisnīgu rezultātu nebūtu jāgaida gadiem ilgi.³⁴

Minētā jautājuma risinājums vēl 2001. gada beigās bija tiesas kompetencē. Tā sekmīgam risinājumam svarīgi noskaidrot, vai Latvijas Katoļu Izglītības biedrība pirms Otrā pasaules kara bija vai nebija pakļauta oficiālajai Romas katoļu Baznīcai Latvijā.

¹ *Шамфор С. Р.* Максимумы и мысли /характеры /анекдоты. - М.: "Наука", 1966. - С.4Н.

² *Balodis R.* Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 434.lpp.

³ *Skagale G.* Romas katoļu draudze atgūst Kaunatas pašvaldības zemi // Neatkarīgā Rita Avīze. - 1998. - 9. okt.

⁴ Latgales apgabaltiesas lieta 2-425/06 1998. gada 25. augustā.

⁵ LR Centrālās Zemes komisijas priekšsēdētāja J. Rāznas 1998. gada 17. marta vēstule Kaunatas Romas katoļu draudzes padomei.

⁶ Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Personu un valsts tiesību aizsardzības departamenta prokurores M. Celmas 1998. gada 10. augusta vēstule nr. 5-246/98 LR Saeimas deputātam K. Čerānam.

⁷ Rīgas ebreju reliģiskās draudzes valdes priekšsēdētāja pienākumu izpildītāja Vladimira (Šlomo) Suhanova 2000. gada 14. novembra vēstule Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu pārvaldes priekšniekam R. Balodim.

⁸ Rīgas ebreju reliģiskās kopienas valdes priekšsēdētāja vietnieka Rahmiela Freidmana 2000. gada 20. novembra iesniegums Reliģisko lietu pārvaldes priekšniekam R. Balodim.

⁹ *Ozols I.* Strīdus ābols nav norīts // Jaunā Avīze. - 2000. - 21. dec.

¹⁰ *Bernāts A.* Ebreji aicina novērst nemierus sinagogā // Vakara Ziņas. - 2001. - 17. marts.

¹¹ Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2001. gada 8. februāra lēmums lietā nr. C-27257000/1 Par tiesvedības izbeigšanu civillietā Rīgas ebreju reliģiskās draudzes valdes sūdzībā pret LR Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu pārvaldes lēmumu.

¹² *Bernāts A.* Ebreji savos svētkos noslēdz pamieru // Vakara Ziņas. - 2000. - 28. dec.

¹³ Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieka R. Baloža 2001. gada 19. janvāra lēmums nr. 3/1-23 Par reliģiskās organizācijas "Rīgas ebreju reliģiskā draudze" statūtu jaunās redakcijas reģistrāciju.

¹⁴ *Balodis R.* Vai zināt, ka pasaules vislielākā vecticībnieku baznīca atrodas Rīgā? / Tava labākā grāmata. - R: Aplis, 1998. - 123.lpp.

¹⁵ *Bernāts A.* Vecticībnieki vēlot, draudzes padomi, lamājas un kaujas // Vakara Ziņas. - 2001. - 8. maijs.

¹⁶ *Bernāts A.* Vecticībnieki sūdzas par vajāšanām // Vakara Ziņas. - 2001. - 17. maijs.

¹⁷ SAB rūpju lokā - vecticībnieku kašķi // Latvijas Luterānis. - 2001. - 2. jūn.

¹⁸ К старообрядцам - членам и прихожанам Рижской гребетчинковской старообрядческой общины // Поморский Вестник (издание Старообрядческого Общества Латвии). - 2001. - No 2 (9). - авг. - С 1.

¹⁴ *Деметьева О.* Община Рижских старообрядцев под угрозой закрытия // Час. - 2001. - 5 июня.

- ²⁰ Харланова И. Собрание иллинойОв четыре месяца//Панорама Литвин. - 2001. - 15 июня.
- ²¹ К старообрядцам - членам и прихожанам рижской гребешчиковской старообрядческой общины //Поморский Вестник (издание Старообрядческого Общества Латвии). - 2001. - No 2(9). - a.e.z. - С 13.
- ²² Bernāts A. Vecticībnieku cīņā uzvar mācītāja Miroļubova grupējums // Vakara Ziņas. - 2001. - 23. aug.
- ²³ Bernāts A. Vecticībnieki grib lauzt noslēgto pamieru // Vakara Ziņas. - 2001. - 27. jūn.
- ²⁴ Skagale G. Krišnāiti publiski mazgā savu netīro veļu // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1999. - 26. febr.
- ²⁵ Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktora R. Baloža 1999. gada 10. februāra dienesta ziņojums (atzinums) nr. 15-2.1/29 tieslietu ministrei I. Labuckai.
- ²⁶ Starptautiskās Krišnas apziņas biedrības Rīgas draudzes prezidenta Harija Sausa 1999. gada 23. februāra vēstule nr. 385/2 Tieslietu ministrei I. Labuckai un Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.
- ²⁷ LR Iekšlietu ministrijas Imigrācijas policijas pārvaldes priekšnieka I. Kurpnieka 1999- gada 24. marta vēstule nr. 3/5-806 LRTM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.
- ²⁸ Spandegs U. Sektas "Jaunā paaudze" locekļi apkrāpj zemes īpašnieku // Vakara Ziņas. - 2001. - 6. febr.
- ²⁹ Baznīca iemainīs zemi kapsētas ierīkošanai // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 2001. - 12. febr.
- *° Spandegs U. Katoļu baznīcas vadība norāda uz valstī valdošo divkosību // Vakara Ziņas. - 2001. - 9. apr.
- ³¹ Turpat.
- ³² Turpat.
- ³³ Spandegs U. Kardināls Pujats pauž sašutumu par apvainojumiem alkatībā // Vakara Ziņas. - 2001. - 17. apr.
- ³⁴ Spandegs U. Kardināls Jānis Pujats kritizē valsti un aicina ticīgos būt stipriem // Vakara Ziņas. - 2001. - 9. apr.

9. RELIĢISKIE KONFLIKTI UN TO VEIDI

9.1. Reliģiskie konflikti

Pacietīgi panest ļaunumu, kas piemeklējis pašu, liecina par pilnību. Bet iecietība pret ļaunumu, kas tiek nodarīts citiem, ir nepilnības pazīme, tā ir grēks.

Akinuas Toms

Valstij, kura vēlas sevi uzskatīt par demokrātisku, ir jābūt par stabilizējošo faktoru sabiedrībā, jo viens no valsts pamatuzdevumiem ir sabiedriskā miera nodrošināšana, bez kura valstī nevar pastāvēt tiesiskums, kas ir labklājības un taisnīgas sabiedrības pamatelements. Kā liecina pasaules vēsture, reliģiski konflikti bieži vien ir vienīgie cēloņi liela mēroga sabiedriski sociālām pārmaiņām, kas skar visu sabiedrību kopumā. To parādīšanās nepārprotami rāda sabiedrībā pastāvošā līdzsvara izjukšanu. Pat, ja problēma skar nelielu sabiedrības daļu un konflikts šķiet nenozīmīgs, pastāv iespēja, ka tas var kļūt par fonu nopietniem sabiedriskiem nemieriem. Ar reliģiju nedrīkst jokot. Sabiedrība sastāv no cilvēkiem, kuriem katram ir reliģiskā pārliecība. Apgalvojums, ka zināmai sabiedrības daļai nav nekādas reliģiskas pārliecības un tāpēc iespēja reliģiskam konfliktam ir mazāka, vēl neko nenozīmē. Tas var liecināt pat par pretējo. Pastāvot sabiedrībā procentuāli augstam ateistu skaitam, pieaug reliģiska konflikta drauds. Izskaidrojums tam ir vienkāršs - pieaugot sabiedrībā ateistiskas pārliecības cilvēku skaitam, pieaug arī viņu savstarpējo komunikāciju neiecietība un nenovēršami zūd tolerance.* Antireliģiozā vai neticīgā vidē reliģiskiem cilvēkiem pieaug reliģiozitāte, bet neticīgajam, redzot afekta vadītus reliģijas protestus, pieaug naidis pret citādi domājošajiem. **Zūdot reliģijai un līdz ar to krītoties morālei, sabiedrībā sāk parādīties nevēlams degradācijas iezīmes, kas izsauc ticīgo protestus. Tas rada pretēju efektu pieņēmumam — maz ticīgo — maz problēmu ar reliģiju.** Tā tas diemžēl nav un ir otra iespēja - daudz ticīgo, kas viennozīmīgi izraisa neticīgo sabiedrības locekļu brīvības ierobežošanu. Pieļauju, ka galvenais faktors reliģisku konfliktu nepieļaujamībai ir zināms karojošo pretstatu līdzsvars. Pieaugot kādam spēkam, zūd pastāvošais līdzsvars un automātiski veidojas konfliktsituācija. Nav svarīgi, kura

* Šajā gadījumā es nerunāju par fenomenu *ticīgajiem bez konkrētas reliģiskas pārliecības*, kuri Rietumeiropā ir vairākumā. "Neticīgo" skaita pieaugums, manuprāt, neliecina par reliģiozitātes kritumu, bet drīzāk tā ir zīme par reliģiozu pārmaiņu tuvumu. Šādas pārmaiņas var būt dažādas, tajā skaitā jaunu reliģiju rašanās un izplatība un.

2000. gada 13. novembris. Rīgas Grebenščikova baznīca. Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieks Dr. R. Balodis uzrunā vecticībniekus. No kreisās: tā brīža sabiedrotie un pēc trīs mēnešiem neremdināmi ienaidnieki draudzes garīdznieks I. Miraļubovs un draudzes padomes priekšsēdētājs I. Ivanovs

konkrētā reliģija sabiedrībā kļūst par dominējošo reliģiju, jo pastāv iespēja, ka tā reliģija, kas minoritātes statusā cīnījās par visu reliģiju vienlīdzību, pārsniedzot kritisko punktu, kļūst par pašapmierinātu tirānu - citu minoritāšu reliģiju apspieđēju un nekaunīgi izmanto jebkurus līdzekļus, lai apspiestu citādi domājošos. Labs piemērs tam ir Pēdējo Dienu Svēto Baznīca jeb kā to iesaukuši amerikāņi - mormoņi. Daudzviet Eiropā viņus uzskata par jaunu reliģiju vai par sektu, bet Jutas štatā (ASV) tā 90 procentos ir iedzīvotāju pamatreliģija. Eiropā šo reliģiju dažreiz diskriminē, bet būdama Jutas štata vairākuma reliģija tā netieši diskriminē minoritāšu reliģijas, kas šajā štatā ir katoļi, protestanti un pareizticīgie.

Valstij līdz minimumam jācenšas samazināt visus priekšnosacījumus, kas var radīt reliģiskos konfliktus, bet, izceļoties konfliktam, jācenšas saglabāt neitralitāti, jo parasti konfliktējošās puses konfliktos cenšas iesaistīt valsti. Reliģisko strīdu gadījumā valstij jāmeklē risinājums, nevis skatoties uz to kādu labumu kāds var iegūt no risinājuma, bet gan uz to, no cik liela ļaunuma var izvairīties pieņemot lēmumu par vienu vai otru risinājumu. Protams, risinājumam jābūt likumu ietvaros, taču dzīve bieži vien sagādā tik daudz un dažādas situācijas, kas nav un nevar būt atrunātas likumos.

Visa mūsu civilizācijas vēsture ir viens vienīgs reliģisku konfliktu samezglums. Krievijā Pētera I piekoptās Baznīcas reformācijas prakses rezultātā no Krievijas

izceļoja reliģiska grupa, kuras pēcnācējus mēs pazīstam kā vecticībnieku konfesiju. Katoļu Baznīcas ķecerības izskaušanu viduslaikos mēs pazīstam kā Svēto inkvizīciju, lai gan drīzāk to varētu saukt par asiņaino inkvizīciju. Arī mūsdienu notikumi Albānijā, Maķedonijā, Čečenijā un citur liecina to pašu. Piemēru ir daudz, bet jāapzinās, ka **reliģisko, tāpat kā citu, konfliktu pamatā lielākoties ir cīņa par naudu, varu un autoritāti jeb iedomātu uzvaru, un nav būtiski ar kādiem līdzekļiem tiek izcīnīta vara.** No valsts un sabiedriskās stabilitātes skatījuma nav nekādas nozīmes arī Dieva vārda piesaukšanai savas taisnības apstiprinājumam. Pēdējie pasaules notikumi vēlreiz apliecina, ka, neskatoties uz XXI gadsimta globalizācijas tendencēm, esošie reliģiskie konflikti bieži vien vienlaikus ir arī etniskie konflikti. Ja pastāv etniskis konflikts, tad tas ir arī reliģisks un otrādi. Attīstoties konfliktam vairs nav būtisks tā izcelsmes iemesls un svarīgi ir rast pareizo risinājumu.

Liela daļa mūsdienu zinātnieku uzskata, ka konflikts nav anomālija, bet gan cilvēku attiecību norma, sociālās dzīves nepieciešams elements, kas ļauj izpausties sociālajai spriedzei, darbīgajai enerģijai un rada dažāda mēroga sociālas pārmaiņas, sekmē attīstību. Konflikts esot *"drošības ventilis"*, kas ļaujot pielāgot "sabiedrības organismu" turpmākajām reformām un atšķirīgiem vides apstākļiem. Konflikts var izpausties kā ilgstoši apslēpts nesaskaņu process starp cilvēkiem un cilvēku grupām, bet var izpausties arī reālā cīņā, kurā cilvēki var izmantot visdažādākos līdzekļus (arī ieročus), lai sasniegtu savus mērķus. Novērojumi rāda - jo maznozīmīgāks šķiet konflikta cēlonis, jo visaplverošāks un bīstamāks var būt konflikts un tā sekas. Cīņa par varu ir radusies reizē ar cilvēci un arī izzudīs līdz ar to. Tā notiek mūžīgi, un tas ir nebeidzams process arī reliģiskajās organizācijās. Vienmēr atradīsies kāds mācītājs, kurš uzskatīs sevi par daudz gudrāku un cienīgāku par esošo arhibīskapu. Baznīcas intrigas ir daudz smalkākas par politiskajām.

Nekādi cilvēciskie maldi nav prasījuši tik daudz upuru un asiņu kā reliģiozā neiecietība, tāpēc reliģiskos konfliktus var pielīdzināt vienīgi politiskiem konfliktiem. **Acīmredzot, problēma ir tajā apstākļī, ka cilvēks, pats būdams maldu varā, savu viedokli uzskata par pareizo, bet visus citus par maldiem.**

Izņemot fašistisko režīmu, nekas nespēj līdzināties reliģiskai valstij, kura balstās vai vadās tikai no reliģijas dogmu diktāta. Reliģija var būt vishumānākā, taču problēma slēpjas šīs reliģijas fanātiķos, kas šo reliģiju cenšas uzstiept citiem. Ja valsts pieļauj reliģijas dominanti pār tiesisko līdzsvaru, tad agri vai vēlu uzsāksies citu ticību vai neticīgo vajāšanas. Visironiskākais ir tas, ka kādas reliģijas sekotāju vajāšanas tikai nostiprina šo reliģiju. Savulaik, uzsākot protestantu vajāšanas, to vajadzēja zināt Romas katoļu Baznīcai. Var jau pārmett Amerikas Savienotajām Valstīm par tradicionālisma neieredzēšanu un visu jauno reliģiju atbalstu, taču ASV nostāja atšķīrās no Romas katoļu Baznīcas praktizētās neiecietības.

Viens no tiesību teorijas pamatlicējiem Tomass Hobss dzīvoja grandiozu politisko un konfesionālo konfliktu laikā un uzskatīja, ka vienīgi spēcīga valsts vara var sabiedrībai nodrošināt mieru. Visas cilvēku apvienības, ieskaitot arī reliģiskās organizācijas, kuras nav valsts kontrolē vai valsts akceptētas, esot kā "valsts vēderā"

dzīvojoši "svešķermeņi" jeb "tārpi" un valdniekam, ja tas vēlas noturēt varu, tie esot jālikvidē. Valdniekam jāizkļiedē šķelšanās reliģijās un partijās, jo, ja tās atstāj savā vaļā, tad varētu iestāties "visu karš pret visiem".¹ Valdnieks, atļaujot šķelšanos apvienībās, rīkojas identiski nodevējam, kurš atver ienaidniekam pils vārtus. Mūsdienu demokrātiskie principi, protams, šādu radikālismu neakceptē, un tāpēc arī rezultāts nekad nav līdz galam pozitīvs.

Reliģiskos konfliktus var iedalīt septiņās grupās:

- 1) **iekšējās šķelšanās radītie reliģiskie konflikti** (piemēram, vienas konfesijas strīds par savas ticības dogmām, kas izraisa konfesijas iekšēju šķelšanos);
- 2) **stihiski reliģiskie konflikti** (piemēram, divu dažādu kristīgu reliģiju strīds par "pareizo" Ziemassvētku atzīmēšanas dienu);
- 3) **institucionālie reliģiskie konflikti** (piemēram, rodas reliģiskai organizācijai konfliktējot ar valsts varu, kam par iemeslu visbiežāk ir valsts varas neprasme noregulēt konfliktu mierīgā ceļā, vai arī savstarpējos konfesiju konfliktos tiek iejaukta valsts un ar tās atbalstu tiek gūts pārsvars);
- 4) **starptautiski institucionālie reliģiskie konflikti** (piemēram, raksturīgi mūsdienās, kad reliģiska minoritāte, lai gūtu panākumus, izmanto starptautisku organizāciju atbalstu un ar politisku spiedienu panāk minoritātei labvēlīgu iznākumu);
- 5) **mākslīgi reliģiskie konflikti** (piemēram, raksturīgi mūsdienās, kad kāds politisks spēks, vēloties valstī gūt dominanti, izraisa reliģisku konfliktu, lai pārņemtu valsts varu savā kontrolē vai arī, lai panāktu sev vēlamu politisku rezultātu un saasinātu jau pastāvošās reliģiskās pretrunas);
- 6) **etniski reliģiskie konflikti** (piemēram, strīds par reliģisku svētvieta izmantošanu, kura rezultātā sākas starpvalstu konflikts vai pilsoņu karš);
- 7) **lielā biznesa izraisītie reliģiskie konflikti** (piemēram, rodas vispārējās globalizācijas rezultātā un ir saistīti ar vietējo reliģisko paražu nezināšanu).

Visus reliģisko konfliktu veidus vislabāk var saprast apskatot reālus notikumus. No mācību grāmatām ņemtie piemēri nevienu nepārsteigs, tāpēc skatīsim mūsdienu piemērus. Jāatceras, ka jebkura klasifikācija ir nosacīta, arī jebkurš konflikts var pāraugt no viena veida otrā. Piemēram, mākslīgais reliģiskais konflikts var pārveidoties par etniski reliģisku konfliktu.

¹ Cipeliuss R. Vispārējā mācība par valsti. - R., 1998. - 176.lpp.

9-2. Konflikts, kas radies no iekšējas šķelšanas

Šādi konflikti ir raksturīgi jaunām reliģiskām organizācijām, kas vēl nav nostabilizējušās. Tomēr gadās arī izņēmumi no šīs kopējās likumsakarības, jo kā liecina Latvijas pieredze, tā var notikt arī ar tradicionālām reliģiskām konfesijām.

Konflikta cēlonis lielākoties ir neapmierinātība ar pastāvošo varas sadalījumu organizācijas iekšienē. Prakse liecina, ka demokrātiskās valstīs konflikti bieži rodas sakarā ar reliģiskās organizācijas vadības vēlēšanām vai pārvēlēšanām. Gandrīz visās valstīs ir pieņemti likumi par sabiedrisko un reliģisko organizāciju darbību, kuros ir atrunāta arī organizācijas vadības maiņa un šīs nomaiņas leģitimizācija valsts reģistra iestādēs. Lai pēc kādiem mistiskiem iekšējiem principiem organizācija arī dzīvotu, tās vadībai ir jāvēršas attiecīgās valsts reģistra iestādēs, lai iegūtu likumību attiecībā pret citiem civiltiesiskās aprites subjektiem - trešajām personām. Ņemot vērā to, ka demokrātiskās valstīs organizācijām ir noteiktas demokrātiskas vadības (valdes, sinodes, padomes, kūrijas utt.) pārvēlēšanas, jebkuras reliģijas vadībai ir jārēķinās ar organizācijas statūtos iekļauto iepriekšminēto principu (bez kura valsts neregistrētu attiecīgo organizāciju kā reliģisku organizāciju) realizāciju no oponentu puses. Gadījumā, ja vēlēšanas tiek apstrīdētas tiesā, galvenais ir organizācijas vadības ievēlēšanas likumība, kurai ir jābūt saskaņā ar organizācijas statūtiem un likumu. Mūsdienā apstākļos, pārvēlot vadības institūcijas, jebkuras reģistrētas reliģiskas vai sabiedriskas organizācijas vadītājiem ir jārēķinās ar iekšēja apvērsuma iespēju. Ir bijuši gadījumi, kad organizācijas locekļi, vēlēšanās cieši sakāvi, izmanto pat fizisku spēku, kā tas notika, piemēram, 1995. gadā Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzē, kad pēc draudzes vadības vēlēšanām iepriekšējā vecticībnieku vadība ar cirvju palīdzību centās ielauzties dievnamā, kuru no iekšpuses aizstāvēja jaunizvēlēta draudzes valde. Konflikta neatrisināja nedz piketi pie Latvijas Republikas valdības ēkas, nedz protesti laikrakstos, nedz piecus gadus ilgā tiesāšanās un neskaitāmās sūdzības visās iespējamās institūcijās. Neizpalik, arī konfliktā iesaistīto abpusējie reliģiskie lāsti un nošķiršana no Baznīcas. Abas nesamierināmās puses savus argumentus pamatoja ar pretējās puses nekanonisko darbību un garīgās tiesas lēmumu ignorēšanu.

Vecticībnieku gadījums nav nekas pārsteidzošs, jo notikuma norises secība ir raksturīga iekšējās šķelšanās konfliktam. Var izdalīt septiņas šāda konflikta attīstības stadijas:

- 1) negaidīts apvērsums organizācijas sapulcē, pārvēlot vadības institūcijas;
- 2) zaudētāju fizisks mēģinājums atgūt savas pozīcijas;
- 3) cenšanās risināt konfliktu ar masu informāciju līdzekļu palīdzību;
- 4) valsts iestāžu iesaistīšana konfliktā;
- 5) abpusēji savstarpējie apvainojumi nepareizā reliģijas izpratnē - "īstā" ur. "pareizā" reliģija ir tikai tā, ko praktizē viena vai otra puse;
- 6) sabiedroto meklējumi konfesijas robežās (piemēram, abas vecticībnieku puses centās savos sabiedrotajos dabūt Maskavas vecticībniekus u. tml.);
- 7) vērsšanās tiesu instancēs, lai atceltu jaunievēlēto valdi.

Līdzīga secība ir arī citam iekšējam konfliktam, kas notika 2000. gada novembrī Rīgas ebreju draudzē. 2000. gada 13. novembrī lielākā Rīgas ebreju draudzes daļa sapulcējās sinagogā un pārvēlēja draudzes valdi. Jaunievelētā valde ieslīdzās sinagogā un ar bruņotu apsardzi sargāja sinagogu no "vecās" valdes, kura visu nakti turēja sinagogu aplenkumā. "Vecā" draudzes valde piesaistīja konfliktam masu informācijas līdzekļu uzmanību un vērsās pie aptuveni sešām valsts institūcijām. Pēc tam, kad Latvijas Republikas Reliģisko lietu pārvalde manā personā atzina jauno Rīgas ebreju reliģiskās draudzes valdi, sekoja mēģinājums mani ietekmēt ar tieslietu ministra starpniecību. Konflikts skāra ietekmīgu ebreju finansistu, kurš atrada iespēju kā ietekmēt esošā tieslietu ministra partijas vadītājus. Tā kā Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieka lēmumu nevarēja ietekmēt, sekoja "vecās" valdes prasības pieteikums pret Reliģisko lietu pārvaldi. Kā redzams, ar nelielām variācijām, tomēr visas konflikta attīstības stadijas tika izietas...

Iekšējās šķelšanās radīto reliģisko konfliktu sakarā aprakstīšu kāda Dienvidkorejas kulta *Daeson Jinri Hoe* iekšējo konfliktu. To nevajag uzskatīt par kādu neticamu izņēmumu. Iespējams, ka vienīgā atšķirība ir tā, ka Latvijā vecticībnieku un ebreju konfliktu laikā ļoti operatīvi rīkojās policijas dienesti.*

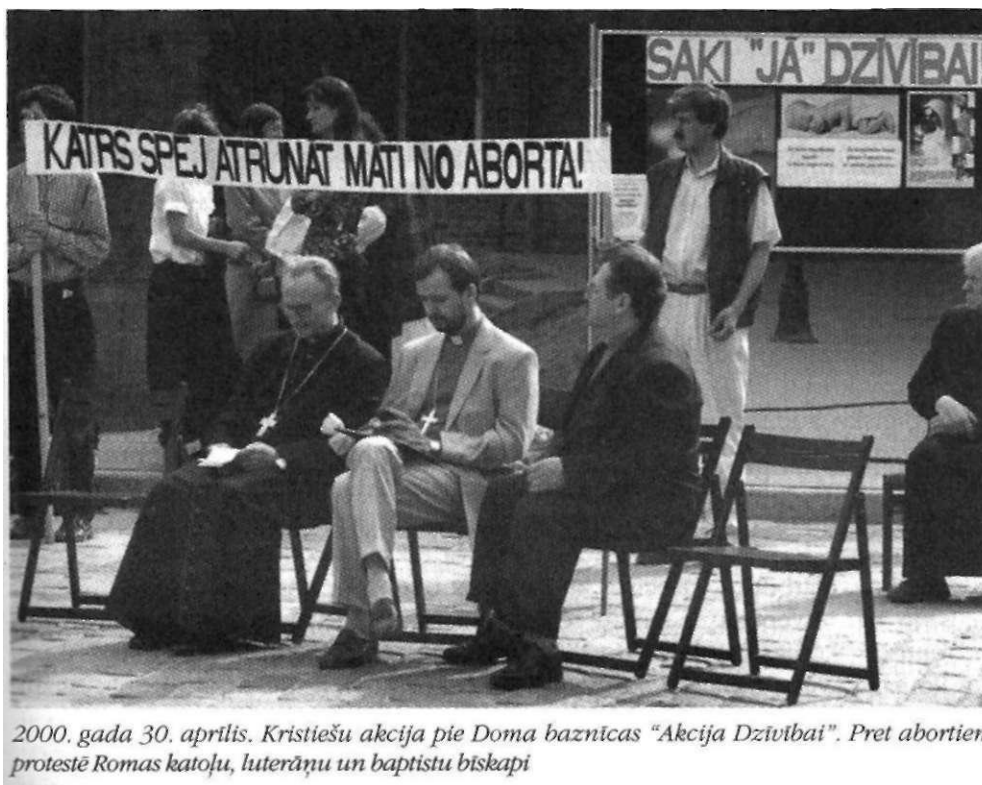
Dienvidkorejas kultam *Daeson • Jinri Hoe* Dienvidkorejā ir 600 000 piekritēju, 200 lūgšanu vietu, tam pieder vairākas universitātes un skolas un pat divas slimnīcas. 2000. gadā starp kulta iekšējiem grupējumiem notika konflikts, kurš pārauga vardarbībā. Strīdā par organizācijas finanšu kontroles pārdali piedalījās 4 000 organizācijas locekļi. 100 cilvēki konfliktā guva ievainojumus, daži no tiem bija ļoti smagi. Kautiņā izmantoja pat degbumbas un celtniecības tehniku. Sadursme iesākās stihiski, pēc tam, kad 2 000 cilvēku lielais pūlis ar spēku laužās iekšā *Daeson Jinri Hoe* provinces nodaļas telpās. Nodaļas mītne bija okupējusī ar organizācijas vadību neapmierinātie konkurējošā grupējuma 700 locekļi. Uzbrucēji aizsegam izmantoja trīs kravas automašīnas un aizstāvjus apmētāja ar simtiem degbumbu. Aizstāvji aizsargāja mītne ar buldozera un kravas mašīnas palīdzību, ko izmantoja kā barikādes. "Cietokšņa" aizstāvji vairākkārt ar ķieģeļiem sekmīgi atsita uzbrukumus. Apslāpēt konfliktu izdevās ar 3 000 īpašo uzdevumu vienības policistu un ugunsdzēsības tehnikas palīdzību.

* Uzskatu, ka nav mazsvarīga arī konfliktētāju nacionalitāte, jo ebreju saprātīgums un krievu impulsivitāte nav tomēr salīdzināma ar dienvidkorejiešu temperamentu. Nacionālais temperaments un etniskās iezīmes ir ļoti būtiskas lietas, ja gribam prognozēt, konflikta attīstību vai eskalāciju.

9 3 . Stihisks reliģiskais konflikts

Kā liecina nosaukums, tad šādu konfliktu izcelsmes pamatā lielā mērā, protams, ir nejaušības faktors, un to var "paredzēt" tikai atsevišķos gadījumos. Bez tam, lai "paredzētu" šādus konfliktus ir jābūt vai nu labi attīstītiem specdienestiem (piemēram, ASV Federālais Izmeklēšanas Birojs - F I B , Izraēlā - Mossad's u. c. vai īpašai struktūrai valstī (piemēram, Latvijā - Reliģisko lietu pārvalde, kurai gar sektu pētniecības jautājumiem finanses nav atvēlētas), kura nodarbojas ar kultu sektu un vispār reliģiju novērošanu, kā arī izskata ar reliģijām saistītos jautājumus. Tik mazā valstī kā mūsu, šādai struktūrai jāizskata problēmas, kas saistās **II reliģisko, nacionālo minoritāšu un citu sabiedrisko organizāciju** darbību un jānovēro procesi, kas var pārāugt antisociālās izpausmēs. Latvijā ir Reliģisko lietu pārvalde, bet nav valsts institūcijas, kas nodarbotos ar sabiedrisko un nacionāli: minoritāšu organizāciju koordināciju un to problēmām. Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs ir "formāls reģistrators", kura galvenā funkcija un uzdevums ir juridisku personu reģistrācija. Runa nav par administratīvās uzraudzības institūciju bet par kompetentu iestādi, kuras galvenais uzdevums būtu kritiskās situācijās koordinēt konfliktu noregulēšanas gaitu. **Sabiedriskā miera un drošības labad ārkārtējā situācijā valsts pienākums ir nodrošināt (uzturēt) kārtību reliģiskās organizācijas iekšienē un būt informētai par konfliktā iesaistīto pušu motīviem. Valstij ir jābūt patiesai izpratnei par konflikta izcelsmi.** Piemērs iepriekšteiktajam par īpašām valsts struktūrām ir notikumi, kas bija saistīti ar apokalipses gaidīšanu gadsimtu mijā. ASV Kolorādo štatā 1999. gadā aktivizējās *Denveras sekta* Tās vadītājs M. Millers pravietoja, ka šajā gadā viņš nomiršot Jeruzalemē, lai pēc trim dienām, līdzīgi Jēzum Kristum, augšāmceltos. Tad būšot pasaules gals, kuru sektas locekļiem jāveicina ar terorismu, jo **Sātana kalpi** (ar to Millers domāja policiju) visiem līdzekļiem traucēšot Dieva atnākšanai. Rezultātā Izraēlā, kur atrodas trīs lielāko pasaules reliģiju svētvietas, izveidojās draudīga situācija. Tikai pateicoties tam, ka tika mobilizēta Izraēlas policija un ASV specdienesti, netika pielauz, sabiedriskās kārtības traucējumi un novērsti terora akti. Problēmu sekmīgi novērsi un no Izraēlas deportēja vairākus desmitus sektantu. Iepriekšminētajā gadā līdzīgi problēma ar **"pasaules gala gaidītājiem"** bija arī Grieķijā. Daži dīvaiņi nolēma, ki tieši Atēnu Akropolē parādīsies Jēzus, un Grieķijas policija 1999. gada decembrī bija spiesta no valsts izraidīt 18 sektantus.

Iepriekšminētie gadījumi bija paredzami, sarežģītāk ir ar nacionālradikāļu spēkiem, kuri izraisa stihiskus reliģiskus konfliktus, galvenokārt, lai publiski demonstrētu savus uzskatus. Konkrēti minēšu gadījumus, ko izraisījuši reliģiskie fanātiķi - nacionālradikāļi, uzbrūkot reliģiskām minoritātēm (lai gan tikpat labi u varētu notikt arī ar citām minoritātēm, piemēram, homoseksuāļiem). To galveni motivācija varētu sakņoties pareizticībā un anti-rietumnieciskā orientācijā. Saskāra ar krievu nacionālradikāļu uzskatiem Rietumi ar savu kultūru apzināti vājina pareizticību, kas vienīgā uzturot krievu tautā dzīvību. 1999. gadā Krievijas sabiedriskās organizācijas "Pareizticīgo bruņotie spēki" biedri ieradās tiesā, lai traucētu

2000. gada 30. aprīlis. Kristiešu akcija pie Doma baznīcas "Akcija Dzīvībai". Pret abortiem protestē Romas katoļu, luterāņu un baptistu bīskapi

tiesas sēdi "Jehovas liecinieki pret valsti". Organizācijas biedri bloķēja ieeju tiesas zālē, neielaižot tajā procesa dalībniekus. Tiesas ēkas gaitenī "bruņotie spēki" izsmēja "lieciniekus", parodējot to reliģiskos rituālus. Tiesas zālē "bruņotie spēki" skaļi uzstājās ar paziņojumiem par pareizticīgās valsts (tādas, kāda pastāvējusi līdz 1917. gadam) atjaunošanas nepieciešamību. fvlīnētais incidents starp nacionāl-radikāļiem un "lieciniekiem" nav vienīgais. Golovinskas pilsētā 1998. gadā notika līdzīgs gadījums sakarā ar tiesas prāvu pret "Jehovas liecinieku" draudzi. Aptuveni divdesmit melnā uniformā ģērbti jaunieši no sabiedriskās organizācijas "Centrālā kazaku armija" centās atbrīvot tiesas zāli no žurnālistu klātbūtnes.

Stihiski reliģiski konflikti dažreiz var izrādīties ļoti bīstami savas masveidības dēļ un spēj piesaistīt plašu uzmanību. Tāds konflikts var izraisīt masu nemierus, un tāpēc valsts iestādēm ir jābūt īpaši vērīgām un taktiskām šādu konfliktu apklusināšanā, jo nemākulīga šāda konflikta apslāpēšana var tikai "uzpūst liesmas". Tieši šāda rakstura konflikts risinājās 1999. gada 14. februārī Telavivā. Ultraortodoksālie jūdaisti pie Izraēlas Augstākās tiesas protestēja pret tiesas lēmumiem un • dodēm, pārmetot tiesai "nepamatotu iejaukšanos reliģiskajā dzīvē". Turpat pulcējās arī tiesas atbalstītāju antidemonstrācija, kas nosodīja ultraortodoksāļus un skaļi atbalstīja tiesu. Policijas un citu valsts drošības struktūru profesionālās

darbības rezultātā asiņaini incidenti tika novērsti, lai gan pasākumā piedalījās ap 250 000 cilvēku. Vienīgā problēma bija transporta kustības traucējumi galvaspilsētā. Līdzīgs gadījums 1997. gadā notika Berlīnē, kad vairāku desmitu tūkstošu lielā saeintologu demonstrācija pie bundestāga pulcināja arī attiecīgu antisaeintologu demonstrāciju. Tāpat kā Izraēlas gadījumā, arī šajā pasākumā liela nozīme bija operatīvo dienestu prasmei vadīt un prognozēt masu pasākumu norisi un neļaut tam ritēt stihiski.

Stihisku reliģisku konfliktu pamatā var būt itin viss. Galvenā to kopējā iezīme ir stihiskums jeb pēkšņums, kā arī neprognozējamība sekās. 2000. gadā Sudānā (Āfrika) ASV sabiedriskās organizācijas "Bada novēršanas asociācijas" (adventistu radīta organizācija) aktīvisti upē kristīja kādas skolas 275 bērnus. Jāsaka, ka bērni jau bija nokristīti kā Romas katoļi. Policija arestēja skolas direktoru un atbildīgo par reliģisko audzināšanu, jo viņi bija pieļāvuši šādas publiskas kristības faktu. Problēma nebija vienas reliģijas bērnu apzinātā pārvilināšanā un "reliģiskā šī fakta nostiprināšanā" - kristīšanā, bet apsūdzība balstījās akta veikšanā pret nepilngadīgiem bez bērnu vecāku un vietējās administrācijas sankcijas. Rezultātā "Bada novēršanas asociācija" saņēma administratīva rakstura sodu un tai vairs šajā teritorijā neļāva darboties. Jāsecina, ka dziļākajā būtībā šis konflikts ir starpkonfesionāls, jo par adventistu izplatību šeit uztraucās vietēji katoļi, bet septītās dienas adventisti ir Romas katoļu pretmets tai ziņā, ka daži šīs konfesijas radikāli uzskata, ka Romas pāvests ir Sātans, kas uzurpējis Baznīcas virsvadību.* No katoļu Baznīcas viedokļa šāds katoļticīgo bērnu pārkristīšanas fakts adventistu reliģijā ir vairāk kā zaimojošs un naidu kurinošs. Lai kā būtu ar reliģisko pusi, manuprāt, konfliktam ir arī ētiskā puse. Adventistu organizācijai pārmeta pārtikas produktu izmantošanu katoļu konfesijas locekļu pārvilināšanā.

* Jāatzīst, ka tāpat uzskata arī citi protestantu virzieni, taču, atšķirībā no septītās dienas adventistiem, tie necenšas šo viedokli savā teoloģijā uzsvērt. Tiesa, adventisti pēdējā laikā cenšas uzturēt labas starpkonfesionālās attiecības ar katoļiem un vairs neuzsver šo aso teoloģisko aspektu.

9-4. Institucionālais konflikts

Institucionāls konflikts ir daudz sarežģītāks, bīstamāks, jo tā pamatā ir neatrisināms pretrunu samezģlojums, kad atsevišķa reliģiskā organizācija neiederas valsts izveidotajā tiesiskajā modelī ne teritoriāli, ne hronoloģiski. **Institucionāls konflikts, kas attīstās starp valsti un reliģiskās organizācijas vadību, var noritēt attiecīgās konfesijas ticīgajiem paliekot pilnīgi vienaldzīgiem.** Konflikta izcelsmes cēlonis var būt ļoti sens. Piemēram, reliģiska organizācija sekmē vai nu novecojušu, vai - gluži pretēji - jaunu sabiedrisko attiecību izpratni. Tipiskākais šāda institucionāla konflikta paraugs ir kristiešu konflikts ar arābu sabiedrību, kas izraisa vajāšanas no attiecīgo valstu varas iestādēm. Turpat varam ierindot arī "Jehovas lieciniekus" Latvijā. Šim konfliktam nav būtiska pašas organizācijas darbība, bet neprofesionāla valsts iestāžu rīcība, kas var būt kā stabilizators vai katalizators jau tā ārkārtas situācijā. Pārlūkosim dažus interesantus šā reliģiskā konflikta attīstības piemērus.

Krievijā Sahas (iepriekš Jakutijas) republikas Aldenas pilsētā 1999- gadā 60 cilvēku lielā evaņģēlisko kristiešu draudze (vīrieši, sievietes un bērni) ar mājlopiem ieņēma vietējās pašvaldības ēku un aizbarikādējušies pavadīja tur trīs dienas. Protestētāji blokādes laikā nepārtraukti dziedāja reliģiskas dziesmas, -atpūtas brīžos varas iestādēm pieprasīja sevi nošaut, ja netiks izpildīta viņu prasība. Galvenais, ko protestētāji lūdza varas iestādēm, bija līgumā noteiktās samaksas nodrošināšana par draudzes locekļu veiktajiem meža darbiem. Vietējās pašvaldības vadītājs atteicās no pārrunām ar saviem reliģiskajiem strādniekiem, un milicija cilvēkus izklīdināja ar spēka metodēm.

Divus gadus pirms šī konflikta sākuma draudzes locekļi iekārtojās darbā minētās pašvaldības mežsaimniecībā, kur ierādītos meža kvartālos izcirta kokus. Neskatoties uz draudzes, kura šajā gadījumā bija darba ņēmējs, savlaicīgi izpildīto darbu, mežsaimniecība par padarīto darbu palika parādā. Neņemot vērā visus pašvaldības uzņēmuma vadības solījumus atmaksāt lielo parādu, vārds netika turēts. Pašvaldība, kurā ietilpst mežsaimniecība, iesniedza tiesā prasību pret draudzi par to, ka tā darbojas kā neregistrēta sekta. Tiesa nosprieda, ka neregistrētā draudze atzīstama par "reliģisku grupu", kura saskaņā ar vietējo "Reliģijas brīvības likumu" ir jānodrošina ar telpām. Pēc tiesas lēmuma stāšanās spēkā draudzi padzina no telpām, jo tā nespēja apmaksāt telpu īri. Īri draudze nesamaksāja, jo mežsaimniecība nebija norēķinājusies par veikto darbu. Grupas patvaļīgā ieslēgšanās administrācijas telpās bija protests pret šiem notikumiem.

Konfliktu pētīja psihologs, kurš secināja, ka vietējās administrācijas un milicijas radikālā attieksme pret draudzi izskaidrojama ar to, ka ticīgo smaidīšana un dziedāšana uztverta kā ņirgāšanās pārvārās iestāžu bezspēcību. Paši ticīgie apgalvo, ka pie visa vainīgi ir ciema pareizticīgie iedzīvotāji, kuri centās piespiest draudzi atstāt ciemu. Valdības preses dienesta paziņojumā teikts, ka draudze sākumā nomājusi mežsaimniecību, bet tad to patvaļīgi pasludinājusi par savu īpašumu, kas izraisījis dabisku mežsaimniecības rīcību - īpašuma aizsardzību.

Jāatzīmē, ka draudze ir to Vasarsvētku kustības locekļu pēcteči, kas carisma un PSRS laikā savas reliģiskās pārliecības dēļ bija izsūtīti uz Sibīriju. Lai arī konkrētā draudze nav reģistrēta, pašreiz Krievijā šīs organizācijas piederīgie ir reģistrējuši simtiem draudžu. Kustībai pieder aptuveni 1155 kulta ēkas un 900 svētdienas skolas. Apvienībai ir oficiāli reģistrēts centrs "Evaņģēliskās ticības kristiešu savienība". Vispusīgi izanalizējot problēmu ir jāsecina, ka konflikta ierosinātājs bija sliktā un nesakārtotā Krievijas ekonomiskā vide. Nav svarīga darbinieku reliģiskā pārliecība, ja runa ir par nopelnītās algas samaksu, taču šajā gadījumā, sakrītot "citādi" reliģiskai pārliecībai un algas parādam vienā personā, administrācijai bija izdevīgi saasināt reliģiskās pretrunas un no šīs situācijas gūt labumu.

Protestantisms radās Vācijā reformācijas laikā un tā plašākā izpausme bija luterānisma izplatīšanās. Luterānisms zināmā mērā bija Vācijas valdītāju inspi-rēts un atbalstīts. Mērķis bija politisks - atbrīvoties no Romas ideoloģiskās un līdz ar to arī politiskās hegemonijas. Tomēr, lai gan reformācijas procesi sasnie-dza daudz, tie tomēr neguva savu institucionālo mērķu pilnīgu uzvaru, jo katoli-cisms arī pēc reformācijas bija viena no spēcīgākajām Vācijas konfesijām. Beidzo-ties politiskām spēlēm, starp abām reliģijām nevarēja nepastāvēt konkurences radītais konflikts. Šie pasenie notikumi joprojām atspoguļojas mūsdienu reali-tātē, jo Vācijā eksistē nesamierināms institucionāls konflikts starp Romas katoļu Baznīcu un valsts varu.

Šajā sakarā interesanti ir lasīt Ādolfa Hitlera viedokli, jo pat Hitlers, neskatoties uz fašisma autoritārismu, baidījās no reliģiska konflikta. Ā. Hitlers rakstīja, ka "cilvēces likteņus neizšķirs tas, vai katoļi uzvarēs protestantus, vai protestanti kato-ļus, bet gan tas, vai uz mūsu zemes saglabāsies āriskā cilvēce, vai tā izmirs... Vai gan Dieva griba nav izveidojusi cilvēku pēc tā ģimja un līdzības? Kas jauc Dieva darbus, tas uzstājas pret Dieva gribu. Tāpēc mēs arī sakām: lai katrs paliek pie savas ticības, taču lai katrs uzskata par savu pirmo pienākumu cīnīties pret tiem, kas savas dzīves uzdevumu uzskata citu ticības iedragāšanu. **Katolis nedrīkst apvainot protestantu reliģiskās jūtas un otrādi. Arī bez tā Vācijā jau pastāv reliģiskās šķelšanās.** Ja mēs nepanāksim uz reliģiskā pamata notiekošās cīņas pārtraukšanu, tad galu galā starp katoļu un protestantu nometnēm var izraisīties iznīcinošs karš".¹ **Pārdomu vērts ir Hitlera paziņojums par to, ka cilvēkos, kuri fašisma kustību ievēl reliģiskos strīdos, viņš saskata ļaunākus ienaid-niekus nekā komunistos.**²

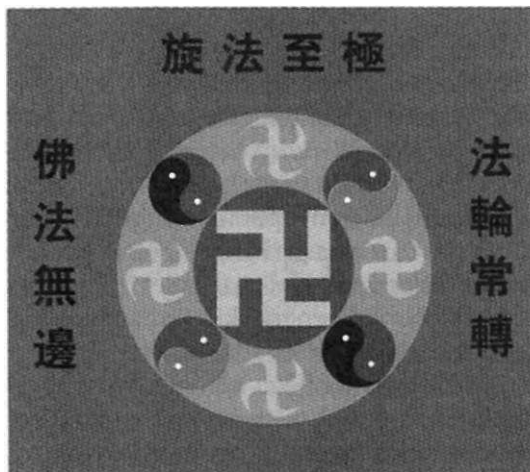
Institucionāls konflikts bieži vien ir neapzināts un dažbrīd izpaužas valsts (piemēram, luterticīgo ierēdņu) attieksmē pret konfesijas vajadzībām un katoļu Baznīcas vadību, kā arī izdodot rīkojumus, kuri nereti konfesijas locekļus nostāda pret valsts gribu. No katoļu puses aizvainojums ir par "genocīdu pret katoļiem" reformācijas laikā. No otras puses, tie ir daži objektīvi sociāla rakstura apstākļi, kas uztur gruzdošo konfliktu. Šie apstākļi ir:

- vairākums Vācijas iedzīvotāju ir luterticīgi;
- bagātākās un dominējošākās Vācijas zemes ir luterticīgas, no tā jāsecina, ka vairākums ietekmīgo ierēdņu ir luterticīgi;

- valsts luterāņu Baznīcu atbalsta finansiāli;
- nabadzīgāko Vācijas zemju, tajā skaitā "īstiņu" jeb austrumvāciešu. izplatītākā reliģija ir katolisms;
- Vācijas luterāņu Baznīca pārdzīvo dziļu krīzi un ik gadus zaudē tūkstošiem tās locekļu sakarā ar savu sarežģīto Baznīcas nodokļu iekasēšanas praksi no Baznīcas locekļiem. Turklāt, tas notiek laikā, kad Romas katoļu Baznīca piedzīvo jaunu ticīgo pieplūdumu.

Konkurences cīņa saasina attiecības abu reliģiju starpā, tomēr konfliktologu viedoklis ir tāds, ka, nokārtojoties sociālām problēmām, konflikts atrisināsies pats no sevis. Pārdomāta un apzināti realizēta valsts politika spēs konfliktu noregulēt, iespējams, jau tuvākajos piecdesmit gados.

Cits piemērs ir saistīts ar komunistisko Ķīnu, kur varas iestādes 1999. gadā uzsāka represijas pret reliģisko kustību **"Falung Gong"**, pasludinot to par "nelegālu" un "ārpus likuma esošu sektu". **"Falung Gong"** nepalika parādā un divas nedēļas pēc Šī paziņojuma 30 pilsētās sarīkoja demonstrācijas, kā arī noorganizēja publisku vingrinājumu sesiju. Jāatzīmē, ka kustības teoloģiskais pamats bija saistīts ar austrumu fizisko vingrinājumu un meditāciju kompleksu. Šajās nevardarbīgajās protesta akcijās piedalījās aptuveni 30 000 kustības piekritēju. Valdība reaģēja ļoti asi un sekoja kustības locekļu masveida aresti, kuros aizturēja ap 6000 cilvēku. Inkriminējot "jaunprātīgu reliģijas izmantošanu ar mērķi pārkāpt spēkā esošās un likumīgās valsts varas izdotos likumus" četriem **"Falung Gong"** locekļiem piesprieda ilgstošu cietumsodu. Vienam piesprieda pat 12 gadus brīvības atņemšanu. Ļoti interesanta bija valsts attieksme pret 1200 valdības amatpersonām, kuras uzskatīja par simpatizējošiem **"Falung Gong"**. Šiem ierēdņiem bija jāzvēr, ka tie atsakās no turpmākas līdzdalības sektā. Ar autobusiem tos nogādāja vienā no Ziemeļķīnas pilsētām, kur tiem piespriedu kārtā vairākus mēnešus vajadzēja studēt Ķīnas Komunistiskās partijas ideoloģiska rakstura dokumentus, ieskaitot Mao, Engelsa, Marksa un Staļina rakstus. Konfliktā ir iesaistītas arī starptautiskas cilvēktiesību institūcijas, kas

Ķīnā represētās **"Falung Gong"** organizācijas emblēma, kurā redzamas daoisma skolas In un Jan zīmes, kā arī budisma DHARMAS rāts (latviešu ugunskrusts vai kāškrusts) ir attēlots centrā. Šis Falun attēls ir domāts kā Visums miniatūrā. Par ugunskrustu jāpiebilst, ka tas jau vairāk nekā 2500 gadu zināms kā Budas skolas simbols. Ta parādīšanās Eiropā tiek datēta ar bronzas laikmetu un līdz šai dienai tas eksistē kā reliģisks simbols Indijā, Ķīnā, Singapūrā un Taizemē, kā arī Japānā. Šais zemēs ugunskrustu uzskata par veiksmes, pārticības un svētības simbolu. Budisti ugunskrustus stiprina pie māju vārtiņiem un pat pie automašīnām.

cenšas būt par "*Falung Gong*" kustības advokātiem. Konfliktam nopietni seko ASV un pārmet Ķīnai ticīgo represēšanu savas valsts teritorijā un starptautisko cilvēktiesību normu ignorēšanu. Nemitīgi par sevi atgādina arī pati kustība. Piemēram, 2001. gadā ķīniešu Jaunā gada priekšvakarā Pekinas centrā Tjaņņamina laukumā pieci "*Falung Gong*"kustības locekļi protestam sevi aplēja ar benzīnu un centās publiski veikt pašnāvību sadedzinoties. Incidents beidzās traģiski, jo, neskatoties uz ļoti operatīvo kārtības sargu rīcību, viena sieviete no apdegumiem mira uz vietas. Pārējos četrus protestētājus - pašnāvniekus, tiesa ar smagiem bojājumiem, policijai izdevās izglābt un nogādāt slimnīcā. Ķīnas kārtības sargi rīkojās ļoti enerģiski: Tjaņņamina laukums nekavējoties tika ielenkts un visi klātesošie cilvēki pārmeklēti.

Analizējot konflikta cēloņus kļūst skaidrs, ka ne jau reliģijā vai tās mācībā atradīsim atbildi tik vērienīgiem notikumiem. Atbilde ir nevis reliģijā, bet politikā jeb, izsakoties precīzāk, pastāvošā autoritārā režīma bailēs no spēcīgas opozicionāras organizācijas veidošanās. Lai gan Ķīnas oficiālie avoti apgalvo, ka sektā esot tikai nieka divi miljonu biedru, ticamāka ir pašas kustības "*Falung Gong*" vadības informācija, ka tās rindās jau ir ap 100 miljoni biedru. Ja šo skaitli salīdzina ar 60 miljoniem Ķīnas komunistu partijas biedru, kļūst skaidrs, ka šāda masu kustība, kas nav režīma kontrolēta, komunistiem var likties draudoša.

¹ *Hitlers. Ā. Mana Cīņa.* - Kaunas, 1995. - 390.lpp.

² Turpat.

9-5. Starptautiski institucionālais konflikts

Iepriekš skatītais reliģiskā konflikta veids mūsdienu apstākļos nav lokāls, bet visbiežāk pāraug starptautiskā institucionālā reliģiskā konfliktā, kas var nodarīt kaitējumu valsts tēlam starptautiskā sabiedrībā, izveidojot stereotipu, visai nelāgu priekšstatu par valsti. Šāda veida konflikti atsevišķos gadījumos var kļūt par cēloni lokāliem kariem. Un labi zināms, ka daudz vieglāk ir radīt nelāgu iespaidu nekā pēc tam to labot. Šajā ziņā spilgts piemērs ir atteikums daudzās valstīs oficiāli reģistrēt "Jehovas liecinieku" sektu; tas vienmēr ir izraisījis starptautisku organizāciju spiedienu uz šīm valstīm.

Pēc līdzīga scenārija rīkojas arī cita jaunā reliģiskā kustība - Saintoloģijas Baznīca. Daudzas Eiropas valstis (to skaitā arī Latvija) šo organizāciju neregistrē kā reliģisku organizāciju, jo tās piekoptās kulta darbības ļoti atgādina uzņēmējdarbību. Saintologi, lai sasniegtu savus ekonomiskos vai politiskos mērķus, uzsver savas kustības reliģisko saturu. 1999. gadā saintologi izveidoja Saintoloģijas Baznīcas Cilvēktiesību aizsardzības ofisu, kas jau nākamajā gadā pēc tā izveidošanas noorganizēja "reliģijas brīvības maratonu". Tas iesākās Atēnās un beidzās Hamburgā. Maratona sākuma un beigu pilsētas nav izvēlētas nejauši, jo tieši Vācija un Grieķija ir vissivākie saintologu oponenti un represētāji. Saintoloģijas Baznīcas Cilvēktiesību aizsardzības ofiss maratona laikā apelēja pie minēto valstu godaprāta un vienlaicīgi pievērsa plašas starptautiskas sabiedrības uzmanību, norādot uz pieļautajiem reliģijas brīvības pārkāpumiem. Saintologi maratona maršrutā centās iekļaut arī Krieviju, taču sakarā ar to, ka organizācija Krievijā nav reģistrēta kā reliģiska organizācija, Krievijas varas iestādes aizliedza tai rīkot publiskus pasākumus. Pēc saintologu ziņām Krievijā 1999. gadā nelikumīgi arestēti ir aptuveni 200 šīs organizācijas biedri. Spiediens uz Krieviju bija neveiksmīgs, jo Krievija šajā ziņā ir solidāra ar lielākajām Eiropas Savienības dalībvalstīm, bet ar ASV Krievijai jau tāpat ir visai sarežģītas attiecības. Saintologu piemērs liecina, ka ne vienmēr starptautiskas sabiedrības iesaistīšana reliģisku jautājumu risināšanā ir sekmīga. Tam ir jāmeklē īpašs un atbilstošs starptautiski politisko attiecību brīdis.

Cits piemērs ir Latvijā, kad 1997. gadā septītās dienas adventisti, pateicoties savas ticības pārstāvju atbalstam Amerikas Reliģijas Brīvības Akadēmijā un Eiropas cilvēktiesību institūcijās, sekmīgi panāca respektu pret savu kustību. 1997. gadā Latvijas septītās dienas adventistu neapmierinātība ar "neatzīšanu" no citu konfesiju un valsts puses pārauga konfliktā ar Latvijas valsti un sagādāja Latvijai neslavu. Adventisti netika iekļauti Tieslietu ministrijas izveidotajā sešu konfesiju konsultatīvajā padomē, par ko Beļģijā iznākošajā cilvēktiesību izdevuma "*Human rights unthoutfrontiers*" 1991. gada augusta numurā tika publicētas nelabvēlīgas atsauksmes par Latviju sakarā ar tajā valdošo diskrimināciju pret minoritāšu reliģijām, piemēram, septītās dienas adventistiem un "Jehovas lieciniekiem". Arī citos izdevumos Latvija tika kritizēta par tradicionālo reliģiju

valstisko lobēšanu.* Sekas Latvijas Republikai bija nepatīkamas. Helsinku Starptautiskās Cilvēktiesību Federācija savā 1998. gada ziņojumā par reliģijas brīvību pasaulē Latviju ierindoja starp tām 41 valstīm, kas atbalsta tradicionālās reliģiskās konfesijas uz reliģisko minoritāšu rēķina. Lielbritānijā iznākošais biļetens "Adventist News Review", kuru lasa vairāki miljoni pasaules adventisti, aprakstot Helsinku Starptautiskās Cilvēktiesību Federācijas ziņojumu, min, ka valsts un Baznīcas attiecības Latvijā ir pielīdzināmas situācijai tādās valstīs kā Albānija, Azerbaidžāņa, Moldāvija, Gruzija un Uzbekistāna. Nav šaubu, ka starptautiskajai organizācijai šāds iespaids radās Latvijas adventistu aktivitāšu dēļ, kuras nekavējoties uztvēra starptautiskās adventistu apvienības pārstāvjus. Jau 1997. gada rudenī, 6. Saeimas debatēs tika apspriesti reliģiju tradicionālītātes jautājumi, deputāts K. Čerāns izvirzīja priekšlikumu atzīt sešas Latvijas reliģiskās konfesijas par tradicionālām. Latvijas septītās dienas adventisti izteica protestu, tomēr viņi protestēja nevis pret šāda statusa noteikšanu vispār, bet gan pret to, ka viņiem netiek piemērots šāds statuss. Parlamenta Juridiskais birojs ierosināja tradicionālo konfesiju sarakstu papildināt ar septītās dienas adventistu konfesiju. Pret šo priekšlikumu nekavējoties protestēja Romas katoļu Baznīcas kardināls!. Pujats, kurš paziņoja, ka katoļi nekādā gadījumā nebūs vienā sarakstā ar adventistiem, un tad jau labāk katoļi nebūs tradicionāla konfesija. Rezultātā parlaments noraidīja priekšlikumu par Latvijai tradicionālām konfesijām, bet, kā jau teicu iepriekš, Latvijai tika pārņemta iedrošināšanās mēģināt tās noteikt.

Kādu secinājumu var izdarīt no šā atgadījuma? Tikai tādu, ka parlamentāriešiem un ierēdņiem, pieņemot jebkādus lēmumus attiecībā par reliģiskām organizācijām, rūpīgi ir jāizanalizē situācija un skaidri jāredz, cik tālejošas sekas mūsdienu pasaulē var radīt valsts institūciju lēmumi.

Konfliktu cēlonis var būt arī reliģiskās organizācijas uzskats, kas konfrontē ar mūsdienu liberālās sabiedrības dzīves standartiem. 1998. gada beigās Namībijas lielākās Baznīcas ar protestiem vērsās pret Norvēģijas valsti, nosodot to par homoseksuālistu finansiālu atbalstu Namībijā. Jāatzīmē, ka 1996. gadā Namībija sevi oficiāli deklarēja par kristīgu valsti, kurā kristīgās vērtības tiek uzskatītas par valstisku prioritāti, kas jāaizsargā visiem līdzekļiem. Baznīcas sašutumu izraisīja 1998. gada Norvēģijas valdības sponsorētā atbalsta kampaņa homoseksuālistu un lezbiešu asociācijas dibināšanai.

Jau iepriekšējos piemēros varēja redzēt reliģijas un politikas saistību, bet to, manuprāt, vēl skaidrāk parāda Dienvidslāvijas kara notikumi.

Krievijas pareizticīgo Baznīca 1999- gadā paziņoja, ka vēlas izstāties no Pasauls Baznīcu Padomes (PBP). Iemesls tam esot PBP liberālā nostāja daudzos jautājumos. Pirms tam no PBP, aizbildinoties ar līdzīgu motivāciju, izstājās Bulgārijas pareizticīgā Baznīca un Gruzijas pareizticīgā Baznīca, kuras paziņoja, ka nevēlas

* Pašreiz adventisti ir visās iespējamajās padomēs un tos pilnībā apmierina šāds statuss. Tas, ka nokļūstot "valsts atzīto" reliģiju statusā mainās reliģijas raksturs, protams, nav raksturīgi tikai adventistiem, bet ir attiecināms uz reliģijām vispār un tā ir cilvēciska tendence.

vairs turpmāk paciest padomes pastāvīgo spiedienu. Dziļākā konflikta nozīme ir politiska un ir saistīta ar lielvalstu cīņu par hegemoniju pasaulē. Liberalizācija ir tikai viens no šī konflikta iemesliem, jo Dienvidslāvijas militārais konflikts, kura rezultātā vairākas Rietumu Baznīcas pauda atbalstu NATO, nostājoties pret pareizticīgo Serbiju, bija patiesais iemesls pareizticīgo sašutumam. Pēc pareizticīgo Baznīcu uzskata Rietumu Baznīcu nostāja netieši atbalsta ne tikai albāņu zvērības pret serbiem, bet atbalsta albāņu musulmaņu zvērības pret pareizticīgajiem un to kulta vietām. Šeit skaidri atklājas attiecīgo Baznīcu politizēšanās sakarā ar šo valstu politiku. Jāatzīst, ka situācija ir ļoti sarežģīta tieši sakarā ar militārā konflikta etniski - reliģisko nokrāsu. 1999. gada pavasarī, kad NATO gaisa spēki bombardēja Dienvidslāvijas teritoriju, dažas Baznīcas pauda savas valsts politisko nostāju. Tas apliecina Baznīcas politizēšanos atkarībā no valsts piederības tai vai citai politiskajai nometnei. Piemēram, Lielbritānijas anglikāņu Baznīcas bīskaps Dž. Kerijs pat publiski paziņoja, ka atbalsta Serbijas bombardēšanu. Krievijas pareizticīgās Baznīcas patriarhs Aleksejs II asi nosodīja NATO par militāro un civilo objektu bombardēšanu un izteica atbalstu Serbijai.

Interesants ir arī fakts, ka pēc tam, kad "oficiālā" Maskava saprata, ka Serbijas prezidents Slobodans Miloševičs ir "nolemts" un pasaules sabiedrība viņu publiski sāka nosodīt, arī Serbijas pareizticīgā Baznīca publiski novērsās no prezidenta, lūdzot to atkāpties no prezidentūras tautas interesēs.

9-6. Mākslīgais konflikts

Lai vadītu notikumus un būtu par situācijas noteicēju, ir jāzina notiekošā patiesie iemesli. Ikviens, konstatējot, ka notiekošais ir apzināta maldināšana ar nolūku izraisīt nopietnas sekas, kļūs ļoti piesardzīgs un attiecīgi arī rīkosies. Mākslīgi radīts konflikts nav parasta un vienmēr negaidīta parādība. **Šādu konfliktus visbiežāk rada specdienesti, lai veidotu pamatu nopietnākiem politiskiem notikumiem.** Totalitārās valstīs šādu konfliktu radīšana ir normāla prakse. Spilgtus piemērus ir sagādājusi Ķīnas Tautas Republika, kas neapšaubāmi ir ieviesusi pasaules vēsturē nozīmīgus valsts un Baznīcas attiecību prakses "jauninājumus". Lai izprastu šo pieredzi nedaudz ir jāsniedz papildus informāciju, jo runa ir par apzināti radītiem mākslīgiem reliģiskiem konfliktiem.

Ķīnas Tautas Republikā var pastāvēt tikai valsts iestādē reģistrētas reliģiskas organizācijas. Reģistrācija ir režīma atļauja pastāvēšanai. Ķīnā ir reģistrēta katoļu Baznīca, kas nav Vatikāna atzīta. Baznīca ir varas iestāžu kontrolēta un saviem locekļiem pieprasa vairāk sekot "sociālismam ar Ķīnas iezīmēm", nekā lasīt bībeli. Staļina draugs un Ķīnas Komunistiskās partijas pirmais sekretārs Mao Czeduns 1957. gadā nolēma, ka ir tiesīgs iejaukties Romas katoļu Baznīcas garīgajā hierarhijā un pašrocīgi "iecēla" divus katoļu mācītājus par bīskapiem. Vatikāns ļoti asi reaģēja uz šādu patvaļu un bīskapus par kanonisko tiesību pārkāpumu ekskomunicēja. Mao pasludināja par notikušu Ķīnas katoļu Baznīcas (ĶKB) nodibināšanas faktu, aizliedza Romas katoļu Baznīcu un pārtrauca ar Vatikānu diplomātiskās attiecības. To visu zinot, nevienam izbrīnu neizraisa fakts, ka ĶKB atbalsta "tēvzemes atkalapvienošanu" (demokrātiskās Taivānas pakļaušanu) un pamīšus dievvardiem saviem locekļiem sludina kompartijas politiku. Pavisam ĶKB ir 70 bīskapu un oficiāli skaitās 4 miljonu ticīgo. Lai gan Romas katoļu Baznīca Ķīnā ir aizliegta, tajā ir aptuveni 10 miljoni ticīgo, kurus vada 60 bīskapi. Šīs aizliegtās Baznīcas sēdeklis atrodas blakus Ķīnas Tautas Republikai - Taipēnā (Ķīnas Republikā Taipēnā). Turpat atrodas šā reģiona Svētā Krēsla sūtniecība (Romas pāvesta nuncijs sēdeklis). Kā noprotams, Ķīnai nav diplomātisku attiecību ar Vatikānu, bet attiecības ar Taivānu* ir ļoti saspīlētas. Taivānu no Ķīnas ekspansijas pasargā tikai spēcīgs ASV militārais atbalsts. Vatikāns 1999. gadā Ķīnai lūdza izskatīt iespēju pāivietot nuncijs sēdekli no Taipēnas uz Pekinu. Tas ir fons uz kura risinājās zemāk aprakstītie notikumi.

2000. gada janvārī Romā, Zvaigznes dienā notika Romas pāvesta Jāņa Pāvila II ceremonija, kurā divpadsmit garīdznieki **tika iecelti par bīskapiem. Tajā pašā dienā ĶKB bīskapu kolēģijas vadītājs Lu Juanžens par bīskapiem iecēla piecus mācītājus. Aptuveni šajā pašā laikā Pekinai vajadzēja sniegt atbildi uz iepriekšminēto pāvesta lūgumu. ĶKB ceremonijā *pirti* it īpaši •ļMlļi1 Ķīnas kompartijas amatpersonas. m> Irā var aprimāt ka tā hļ» A n f a T""** fcfm» •**

kanoniem Vatikāns par bīskapiem atzīst tikai tos garīdzniekus, kurus par tādiem ir iecēlis pāvests. Jāpiezīmē, ka ķīniešu "asprātība" būtu vēl pilnīgāka, ja septiņi ĶKB garīdznieki nebūtu atteikušies no Ļu Juanžēņa piedāvātā bīskapa goda. Ja viņi būtu piekrituši, tad arī Ķīnā tiktu iecelti divpadsmit bīskapi.

Aprakstītais notikums, protams, ir smalka diplomātiska "saruna" par to, ka vienīgā katoļu Baznīca, ko Ķīnas komunistiskais režīms atzīst ir ĶKB. Reliģija šajā gadījumā tika izmantota politisko attiecību risināšanai. Šādus konfliktus izraisa apzināti, lai uzkurinātu reliģisku naidu vai aizskartu reliģiskās jūtas. Bieži tas notiek politisku mērķu labad. Patiesais mērķis šajā gadījumā nav dabiskas reliģijas praktizēšana, bet politisku žestu valoda.

Pasaulē šādu piemēru ir atliku likām, taču mums visnoderīgākie ir sastopami mūsu pašu valstī.

1998. gada aprīlī, pusdivos naktī, tieši astoņas dienas pirms ebreju Lieldienām, **pie Rīgas ebreju sinagogas notika sprādziens**. Tā rezultātā sinagogai tika izsisti logi un durvis, kā arī bojāti apkārtējie nami un kāda automašīna. Tika uzskatīts, ka sprādzienā izmantots apmēram 300 gramu smags plastikāta spridzeklis, kas iedarbināts ar laika detonatoru. Sprādziena brīdī sinagogā atradās Latvijas ebreju virsrabīns Natans Barkāns un vēl divi cilvēki, taču, par laimi, neviens eksplozijā necieta. Sprādziens Rīgas domei izmaksāja aptuveni Ls 30 000 (USD 65 000), tas izraisīja lielu ažiotažu ārzemēs un smagas problēmas valdībai. Sprādziens notika Latvijai visnelabvēlīgākajā laikā. Tā bija saspīlējuma kulminācija ar Krieviju, kura šo notikumu ļoti ātri uztvēra un interpretēja kā Latvijas fašistu izlēcienu. Pasaules ebreju organizācija "Simona Vīzentāla centrs" izteica sašutumu par atgadījumu Latvijā un uztvēra to saistībā ar neilgi iepriekš notikušo latviešu leģionāru saietu. Latvijai pārmeta, ka tā pārāk iecietīgi izturas pret esesiešu darbību savā teritorijā.

Tomēr teroristu (teroristus) atrast tā arī neizdevās. Iekšlietu ministrija atzina savu bezspēcību. Tika ierosināta krimināllieta pēc Kriminālkodeksa 146. panta 2. daļas - "svešas mantas izlaupīšana vispārbīstamā veidā". Šo notikumu var izvērst un aprakstīt vēl daudzus citus šīs lietas aspektus, taču tas novirzīs no temata par reliģiju. Piemēra mērķis nav runāt par traģisko Latvijas valsts un tautas likteņgaitām Otrā pasaules kara laikā, bet gan apskatīt mākslīgi radītus reliģiskus konfliktus, un tāds bija sprādziens pie ebreju sinagogas. Sprādziena mērķis bija celt neslavu Latvijas Republikai ārzemēs un sarežģīt tās starptautiskās attiecības. Mērķis daļēji tika panākts, lai gan, pateicoties vietējo ebreju izpratnei, notikums neatstāja smagas ārpolitiskas sekas. Jāatzīmē, ka drīz pēc šī notikuma ar identisku spridzekli tika spridzināta arī Krievijas vēstniecība Rīgā. Abi terora akti un vēl citas provokācijas sagādāja problēmas arī Latvijas ekonomikai, jo Krievija Latviju sodīja ar ekonomisko embargo. Attiecību normalizācija ar Latviju iesākās tikai 2001. gadā pēc Krievijas prezidenta Vladimira Putina un Latvijas prezidentes Vairas Vīķes-Freibergas tikšanās. Ar to gribu teikt, ka sprādziens pie sinagogas ir tikai viena epizode lielajā specdienestu provokāciju ķēdē un nav izskatāms kā

atsevišķs notikums. **Terora akta nolūks šajā gadījumā bija divējāds: pirmkārt, saasināt Latvijas valsts iekšējās attiecības ar minoritātēm un, otrkārt, sarežģīt ārpolitiskās attiecības.** Kam tas bija izdevīgi, neņemot spriest, pieļauju, ka to varētu pateikt valsts drošības struktūras, taču jāatzīst, ka ebreju jautājums Latvijai ir ļoti sāpīgs. Problēma nav mūsdienu antisemitismā, jo tā gandrīz nav vai, pēc Latvijas ebreju vārdiem, "samērīgā daudzumā tas ir bijis vienmēr un būs vienmēr jebkurā valstī". Problēma ir pagātnē, jo 1941.-1942. gadā Vācijas fašistiskās okupācijas režīms ar savu propagandas prasmi izraisīja dažu latviešu (Arāja komandas) naidu pret ebrejiem, lai vainu par vēlāk Latvijā notikušo holokaustu noveltu uz latviešu tautu. Ebrejs nav atraujams no jūdaisma mācības un otrādi. Hitleriskajai Vācijai bija izkopts provokatoru institūts Gebelsa vadībā un okupācijas laikā izlaistā propagandas grāmatale "Baigais gads" raksta un rāda fotoattēlus par žīdu čekistu zvērībām pret Latvijas tautu. 1941. gadā izdotā grāmata panāca vēlamo efektu. Vēl pašreiz pirms sešdesmit gadiem iesētā naida sēkla (mākslīgais konflikts) dod savu rezultātu - šķiet, ka latvieši holokaustā vainojami vēl vairāk nekā vācieši. Par to liecina gan Kalēja, gan citas lietas.

Latvijas piemērs liecina par mākslīgo konfliktu ilgtermiņa darbību, un tie visai nosacīti ir saistīti ar nacionālas minoritātes reliģisko piederību. Nākamais, Indijas piemērs vairāk liecina par vienas tautas dažādu reliģiju praktizējošo grupu konfrontāciju. Pastāv konflikts un politiķi apzināti to mēģina vēl vairāk pastiprināt. Indijas piemēra būtība ir politiskās vides konjunktūrā, jo, kā redzēsim piemērā, premjerministrs, izmantojot posteni, cenšas saasināt konfliktu starp hinduistiem (vairākumu)* un kristiešiem (mazākumu) ar mērķi gūt vairākuma simpātijas un ar konfliktu "aizsegt" valstī pastāvošas sociālas un ekonomiskas problēmas. Tātad Indijas konflikta izraisītāju mērķis ir tīri pragmatisks un nav nekādā ziņā saistīts ar reliģiju.

Par Indijas premjerministru 1999. gadā kļuva Indijas hinduistu radikālas partijas *'Bharatiya Janata Party'* biedrs Atāla Bināri Vadžpaji. Prezidenta attieksme pret kristiešiem bija iemesls attiecību saasināšanai starp kristiešiem un hinduistiem. Par labu augsni konfliktam kalpoja valdības vadītāja Vadžpaji publiskie izteikumi par iespējamo Indijas konstitūcijas revīziju jautājumā par "tiesībām brīvi paust savus reliģiskos uzskatus", jo Indijai galu galā ir jābūt hinduisma zemei. Premjerministra paziņojums notika laikā, kad Indijas policija atzina savu bezspēcību sakarā ar valstī pastāvošo terorismu pret kristiešu baznīcām un skolām. Statistikas dati liecina, ka no 1998. gada līdz 1999. gadam Indijā tika nodedzinātas aptuveni 30 kristiešu baznīcas un skolas. 1998. gadā notika 60 uzbrukumi ticībai (tajā skaitā sieviešu - kristiešu izvarošanas gadījumi un publiskas bībeles dedzināšanas). Tūlīt, atbildot uz Vadžpaji publisko paziņojumu, tika nodedzināts viens hinduistu dievnams. Vispār, Indija reliģiskās iecietības jomā ir nelabvēlīga situācija. 2000. gada martā, neilgi pirms ASV prezidenta Bila Klintonu ierašanās Indijā, kādā ciematā

* Indija dzīvo 980 miljonu cilvēku: kristieši sastāda niecīgu minoritāti - 2,4%, hinduisti - 82%, musulmaņi - 12% (2000. gada dati).

Kašmīras štatā tika nogalināti 36 sikhi. Masu slepkavība notika agri no rīta. Ciemā pēkšņi iebruka aptuveni 40 ar automātiem bruņoti kaujinieki un samiegojušos ciema iedzīvotājus izdzina no mājām. Vīriešus nošķīra no sievietēm un bērniem un aukstasinīgi nošāva.

Indijas policija par vaininiekiem uzskata islama fundamentālistus, kuri jau no 1989- gada cīnās pret Indijas pārvaldi Kašmīrā. Vietējie musulmaņi un Kašmīras musulmaņu vadība slepkavībā vairo Indijas drošības spēkus, kas to esot paveikuši, lai uzkurinātu mākslīgu saspīlējumu starp reliģiskajām kopienām un nomelnotu musulmaņu separātistu kustību. Jāatzīmē, ka islama fundamentālisti regulāri rīko uzbrukumus hinduistiem, tomēr šis bija pirmais gadījums, kad uzbrukts tika sikhu minoritātei. Kopš 1989. gada Kašmīru jau pametuši aptuveni 200 000 hinduistu. Līdz šim notikumam sikhi nejutās apdraudēti un turpināja dzīvot šajā reģionā.

Konkrēto gadījumu ir grūti analizēt, skaidrs ir tikai tas, ka šajā gadījumā viena no pusēm, sankcionējot apzinātus teroristiskus aktus, sekmīgi izraisa reliģisku naidu. Vienalga, kurš arī nebūtu veicis šo slepkavību, šeit ir saskatāmi pragmatiski mērķi:

- 1) ja slepkavas bija Indijas drošības spēki, tad viņu nolūks bija izraisīt sikhu naidu pret musulmaņiem un izsaukt ASV sašutumu par šādu islamistu rīcību;
- 2) ja slepkavas bija islama fundamentālisti, tad viņu nolūks bija panākt visu Kašmīras iedzīvotāju bēgšanu.

Par notiekušo Indijā un ne tikai tur, Romas katoļu Baznīcas kardināls Jozefs Tomka ir teicis: **"Reliģiskais fundamentālisms, kas izplatās un sajaucas ar nacionālismu, identificējot Indijas pilsonību ar hinduistu reliģiju, ir agresīva un satraucoša parādība — nopietns drauds Indijas Romas katoļu Baznīcai un Indijas katoļiem, kas reizēm kļūst par mocekļiem."**

9.7. Etniski — reliģiskais konflikts

Nacionālais jautājums ir daudzšķautņains un ļoti sarežģīts. Tas aptver ekonomiskas, politiskas, kulturālas un ētiskas dabas problēmas, kas rodas dažādu etnosu savstarpējās attiecībās. Reliģijas un nacionālisma savstarpējam sakaram ir sena vēsture. Pats vārds *nacionālisms* agrāk bija cieši saistīts ar reliģiju, jo agrāk *nacionāls* nozīmēja kādas tautas dievišķo izredzētību. Nacionālisms kā apzīmējums minētajam pirmoreiz parādās 1812. gadā Francijā, bet dažus gadus vēlāk, 1836. gadā, Anglijā. *Nacionālisms* tolaik nozīmēja atsevišķas nācijas pārdabisko raksturu un pārkumu pār citām. Sekularizācijas gaitā reliģiju pamazām sāka nošķirt no nacionālisma izpratnes, tomēr ne tik ļoti, lai brīžiem šie jēdzieni pat mūsdienās neparādītos kā viens briesmīgs veselums, kura priekšā atkāpjas kā loģika tā cilvēcība. No šo divu jēdzienu sintēzes ir jābaidās, jo nacionālismam reliģiski - pārdabiskie simboli sniedz īpašu spēku un entuziasmu.¹ Var minēt daudzus nāciju un reliģiju kopsakarus, kas rietumniekiem ir kļuvuši jau par stereotipiem: arābs - tātad **musulmanis**; aziāts - tātad **budists**; krievs - tātad **pareizticīgais**; spānis vai itālis - tātad **katolis**; vācietis, zviedrs, norvēģis vai dānis - tātad **luterānis**; ebrejs - tātad **jūdaists** utt. Bieži vien tā ir, piemēram, ebreju gadījumā. To apstiprina arī savulaik Izraēlas galvenā rabīna Izrael Meir Lausa (*Israel Meir Lau Chief Rabbi of Israel*) 1997. gada 24. novembra vēstule Tieslietu ministrijai, kurā viņš raksta, ka **visas pasaules ebreju kopienas ir ebreju nācijā ietilpstošas. Tas, kurš atmet savu reliģiju vai pievēršas citai ticībai ir vienlaicīgi izmetis sevi no ebreju nācijas vispār. Ebreji par ebrejiem neuzskata tos, kas ir atmetuši jūdaismu kā ebreju ticību un pievērsušies citai ticībai. Ebreji praksē saista reliģisko piederību ar valstiskuma ideju.** To nevar noliegt, lai arī mūsdienās šādi secinājumi ir vairāk kā nosacīti. Tomēr nevar neatzīt, ka nacionālais ar reliģiju ir cieši savijies un, saskaroties kaut ar vienu no šiem jēdzieniem, mēs esam spiesti aplūkot abus.

Eiropas civilizācijas sadursmes ar islama pasauli sākās jau agrīnos viduslaikos. XX gadsimtā arī islama pasaule nostājās uz tehnoloģiskās modernizācijas ceļa, kas balstījās uz Rietumu sasniegumiem, un aizguva daudzas Rietumu civilizācijas ārējās pazīmes un izpausmes. Tomēr visās pārējās jomās islama pasaule arvien vairāk nostiprina savu reliģisko un ar reliģiju saistīto kultūras savdabību. **Islama reliģija ir cieši saistīta ar islama tautu etnosu un nacionālo pašapziņu.** Amerikāņu un rietumeiropiešu civilizācijas spiediens izraisa pretestību islama valstīs (arī citās, piemēram, krievu un ķīniešu civilizācijās) un ir jāsecina, ka ķīniešu un islama kultūrtautu ekonomiskā atpalicība mazināsies, bet ekonomiskā un militārā vara pieaugs. Rietumiem arvien vairāk būs jārēķinās ar islama un ķīniešu civilizācijām, jo Rietumu civilizācijas standarti uz šīm kultūrām ir attiecināmi visai nosacīti, jo pastāv atšķirība pat labā un ļaunā izpratnē.

Skatīsim atkal Ķīnas piemēru. Neliels ieskats notikumu priekšvēsturē. Pēc komunistu uzvaras pilsoņu karā 1950. gadā Tibeta, tika iekļauta Ķīnas Tautas Republikas sastāvā. Tibetas vardarbīgo iekļaušanu Ķīnas sastāvā neatzīst Tibetas

garīgais līderis Dalailama un Tibetas valdība, kuri emigrācijā turpina aktīvi darboties un regulāri informē pasauli par Tibetas okupāciju. Tibetiešiem šajā gadījumā budisms ir savdabīga nevardarbīgās pretošanās forma, jo Tibetas budistu augstākais garīgais virsvadonis ir Dalailama, kurn neatzīst oficiālā Ķīna. Kamēr vien budisms šajā Ķīnas daļā būs spēcīgs, dzīva būs arī neatkarības ideja. Ķīnas varas iestādes ar šo "parādību" cīnās ar visiem tās rīcībā esošajiem līdzekļiem, taču bez lieliem panākumiem. Ķīnas varas iestādes Tibetā ir izpostījušas gandrīz 6 000 klosteru, aptuveni 1,2 miljoni tibetiešu ir nogalināti savas reliģiskās pārliecības dēļ. Tūkstošiem tibetiešu, ieskaitot Dalailamu, ir emigrējuši uz ārvalstīm. Tibetā uz dzīvi ir apmetušies okupācijas varas pārstāvji - karavīri, administratori un zemkopji.²

2000. gads Indija, ciemats Vrindāvanā, netālu no Dēli. Hinduistu svētais (sādbu), kas pārtiek tikai no žēlastības dāvanām

Pasaules prakse rāda, ka **vardarbīga reliģijas nīdēšana tikai nostiprina konkrēto reliģiju ticīgo cilvēku**

apziņā un izraisa pretēju efektu. Šīs Tibetas neatkarības alkas nav pasaulē palikušas nepamanītas un tas nav tikai ASV atbalsta dēļ. Ķīnas politiskais disidents un budistu līderis Dalailama 1989. gadā kļuva par Nobela Miera prēmijas laureātu.

Tibetas budistiem pastāv reliģisks ticējums par Būdas pārdzimšanu dzīvos cilvēkos. Ķīnas valdība nolēma izmantot šo ticējumu, lai budistus ietekmētu ar garīgām metodēm. 2000. gada 16. janvārī Lhasas templī Ķīnas Reliģijas lietu birojs ordinēja Tibetas "dzīvā Būdas" reinkarnāciju kādā puisēnā. Templī bija ieradušies Ķīnas partijas un valdības pārstāvji, lai apsveiktu reinkarnēto Budu - pāris gadus veco zēnu. Par šo iejaukšanos budistu dzīvē Dalailama oficiāli paziņoja, ka gadījums nav nekāda reinkarnācija.

Šāds solis jāuzskata par nepārprotamu izaicinājumu jeb provokāciju Dalailamam un līdz ar to arī trimdas Tibetas valdībai. Protams, Tibetas budisti noraida jaunā Būdas profanizāciju kā viltojumu, jo reinkarnēto Budu atzītu vienīgi tajā gadījumā, ja pats Dalailama atzītu zēnu par Budu, nometoties tā priekšā ceļos. Ķīniešu varas iestāžu bezceremoniāli ciniskā attieksme pret reliģijas brīvību un reliģiju kā valsts līdzekli tautas ietekmēšanā, pārspēj šajā jomā pat bijušās PSRS Valsts Drošības Komitejas darbību. Taču, kā jau redzējām, pat viltīgām un ļoti nekaunīgām ietekmēšanas akcijām ne vienmēr ir lemts piepildīties.

Tagad apskatīsim dažus Krievijas un Čečenijas reliģiski - nacionālā konflikta aspektus. Čečenijas karš ir jau agrāk aprakstītā Indijas piemēra galējs turpinājums. Politiskā cīņa Čečenijas piemērā tik ļoti ir savijusies ar nacionālo un reliģisko momentu, ka atdalīt vienu no otra nav iespējams.

Neliels ieskats vairāku simtu gadu ilgajā priekšvēsturē. 750 000 lielā čečenu tauta apdzīvo 16 100 km² teritoriju, ko paši čečeni sauc par Ičkēriju, bet krievi par Čečeniju. Krievu un čečenu konflikta saknes ir meklējamas tālā senatnē. Cara armija ar čečenieņiem karoja vairāk nekā 400 gadu. Krievi čečenus sakāva vairākkārt, tomēr, kā redzams no pēdējo desmit gadu notikumiem, uzvarēt tā arī nevarēja. Bija arī mēģinājumi šo tautu iznīcināt kā nāciju. 1944. gadā čečenu tautu "par sadarbību ar vācu armiju un nevēlēšanos palīdzēt Sarkanajai armijai tās cīņā pret vācu fašistiem Otrā pasaules karā" ar PSRS iekšlietu komisāra L. Berijas pavēli izsūtīja uz dažādām PSRS nomalēm. Pēc saviem apmēriem operācija bija grandioza pat Krievijai. Deportāciju veica 100 000 sarkanarmiešu, kas pusmiljonu lielo čečenu tautu sadzina preču vagonos un izsūtīja trimdā. Vienai čečenu ģimenei atļāva doties trimdā ar 20 kilogramu smagu saini. Tos, kuri mēģināja izvairīties no izsūtījuma, zvēriski iznīcināja, piemēram, 700 Habahas ciema iedzīvotājus sadzina šķūnī un dzīvus sadedzināja.³ Pēc Staļina nāves padomju režīms liberalizējās un XX gadsimta sešdesmito gadu beigās čečeni atgriezās mājās. Izsūtījums nemazināja čečenu vēlmi pēc brīvības. Padomju režīma sabrukums radīja neatkarīgās Baltijas valstis. Krievu pārvaldītajā Kaukāzā virmoja kaislības un 1991. gadā šajā reģionā izsludināja ārkārtas stāvokli. Tas nebija šķērslis bijušā padomju militārta čečenu vadoņa Džahara Dudajeva 1992. gada 12. marta paziņojumam "Par neatkarīgās Ičkērijas islamiskās valsts nodibināšanos". Krievija pieprasīja Dž. Dudajevam izformēt nelikumīgos bruņotos formējumus. Čečenija noraidīja prasību un Krievijas prezidents Boriss Jeļcins 1994. gadā pret Čečeniju veica liela mēroga militāru operāciju, kurā tika iesaistīti 60 000 karavīru un 600 tanku. Operācija jeb pirmais karš beidzās ar pamieru.

Protams, ka šāda tautas iznīcināšana kara apstākļos sekmēja islama fundamentālisma atdzimšanu. 1997. gadā Čečenijas prezidents Aslans Mashadovs, uzstādamies vietējā televīzijā, paziņoja, ka **čečeni ir un būs Kaukāza neatkarīga islama valsts, kurā valdīs patiesas musulmaņu vērtības un dzīvē tiks realizēta islama ideoloģija. Ičkērijā "nebūs citu tiesisko normu kā vienīgi Allāha likums" un, ka konstitūcija un likumi "nav loģiski pēc būtības, jo neatbilst cilvēku pamatvajadzībām"**. Teiktais labi atklāj čečenu attieksmi pret šo karu, kas izsludināts par "svēto karu". Katrs, kas šajā karā ar ieroci cīnās pret musulmaņu ienaidniekiem un tiek nogalināts, "pa tiešo" nokļūst paradīzē, jo, atdodot savu dzīvību par Allāhu, musulmanis izpērk visus savus grēkus. Jāatzīmē, ka no lokāla militāra konflikta Čečenijas-Krievijas karš pašreiz ir pārvērties par reliģiju karu, jo čečenu pusē karo dažādu tautību brīvprātīgie no Āfrikas, Amerikas, Šauda Arābijas un Anglijas, kurus apvieno tikai viens - islama ticība. Šeit vēl jāpiemetina, ka krievu karavīrus karā izvada un krievu armijas daļu karogus iesvēta pareizticīgo

garīdznieki. Sākotnējais Krievijas Federālās varas separātistu - partizāņu karš ir pāraudzis pasaules kultūru un reliģiju sadursmē.

Spilgts piemērs etniski reliģiskajam konfliktam ir **asiņainais protestantu un katoļu konflikts Olsterā (Anglija)**. Olsteras konfliktu aplūkot tikai kā naidu starp katoļiem (īriem) un anglikāņiem (britiem) būtu pārāk primitīvi, lai gan, protams, arī tas būtu patiesība. Situācija ir visai sarežģīta un, lai arī konfliktā iesaistītās puses sadalās pēc piederības reliģijai nevis nācijai, konfliktā liela nozīme ir vienas Lielbritānijas daļas separātiskajam noskaņojumam. Raugoties no politiskā aspekta, konflikts apdraud Lielbritānijas suverenitāti. Ja, gadījumā, briti piekāptos un šo valsts teritorijas daļu atdotu Īrijai, sāktos globālāks separātisma vilnis. Olsteras piemēram sekotu milzīgā Skotija. Kā redzam, situācija no Lielbritānijas iekšpolitiskā viedokļa ir visai komplicēta un tas, protams, Olsteras konflikta risinājumu nepadara vieglāku. Šajā Lielbritānijas reģionā piederība katolicismam apliecina neļūlātību britu pārvaldei un zināmā mērā apliecina arī piederību nelegālajai Īru Republikāņu armijai (ĪRA), kas jau desmitiem gadu tiek uzskatīta par vienu no pasaules visefektīvākajām teroristiskajām organizācijām. Neskatoties uz britu pūlēm likvidēt šo organizāciju un noregulēt konfliktu, neizdodas ne viens ne otrs. Konfliktā bojā gājuši jau vairāki tūkstoši cilvēki. Lai gan konflikts ir piemērs pats par sevi, vēlos aplūkot kādu atsevišķu Olsteras konflikta epizodi.

Olsterā darbojas kāda organizācija, kas sevi uzskata par pretspēku ĪRA. Tas ir tā saucamais Pordauņas Ordānijas Ordenis (tā saucamais "Oranžistu ordenis"), kurš apvieno anglikāņus. Ordenis ik gadu rīko reliģisku gājienu, kas noslēdzas Dramkrī anglikāņu baznīcā. Protestantu gājienu parasti pavada kautiņi un bruņotās sadursmes ar katoļticīgajiem. Izskaidrojumu konfliktiem sniedz Ordeņa reliģiskā gājienu cēlonis: tas tiek rīkots par godu senai britu karaļa uzvarai pār katoļiem šajā reģionā. Katoļi to neapšaubāmi uzskata par naidīgu akciju pret separātiski noskaņotajiem Īru katoļiem. 1999. gadā 4. jūlijā ordenis rīkoja gājienu un tajā piedalījās vairāk nekā 3 000 cilvēku. Šoreiz reliģiskā gājienu priekšplānā tika izvirzīti vairāki simti cilvēku, kuri paši vai kurn tuvinieki ir cietuši no ĪRA uzbrukumiem. Lai gājiens nenovirzītos uz katoļu rajoniem, Lielbritānijas valdība ierīkoja 7,5 metrus augstu dzeloņstieplu žogu, kas norobežoja katoļu rajonu. Kārtības nodrošināšanai pilsētā kaujas gatavībā atradās ap 1300 speciālo vienību kareivju un 700 policistu, kā arī vairākas ugunsdzēsēju komandas, kuru rīcībā bija ūdensmetēji. Starp citu līdzīgas sadursmes notika arī vēlāk. 2001. gadā Ordeņa parādes izraisītajos konfliktos starp protestantiskajiem lojālistiem un policiju tika ievainoti 19 policisti un 2 civiliedzīvotāji. Miera laikā pilsētā naktī tika kurināti uguns-kuri un maskējušies slepeno unionistu organizāciju "Olsteras brīvības cīnītāji" un "Olsteras brīvprātīgo spēki" kaujinieki šāva gaisā... Portadamā policijai vajadzēja laist darbā divus ūdensmetējus, lai izklidinātu aptuveni divus simtus satrakojušos protestantu, kuri metot degmaisījuma pudeles, mēģināja uzbrukt kādam katoļu apbūves rajonam. Jāatzīmē, ka šie incidenti un unionistu kaujinieku provokatīvie draudi aizvien vairāk apgrūtina politiķu centienus izglābt 1998. gada noslēgto

"Lielās Piektdienas vienošanos", kas izbeidza 30 gadu ilgo bruņoto konfliktu starp protestantiem, kuri grib saglabāt Ziemeļīrijā britu varu, un katoļiem, kas vēlas tuvināties Īrijas Republikai. Angļu varas iestādes vēltīgi cenšas panākt mieru šai valsts nostūrī.

Runājot par šīs grupas konfliktiem, uzskatu, ka Haningtona hipotēze¹ par to, ka piederība pie Āzijas, Rietumu, Austrumu vai citu kultūras virzieniem ir rodama tieši valstīs dominējošajās reliģijās, kas tad arī nosaka attiecīgās nācijas valstisko, politisko un citu statusu, arvien vairāk tiek apliecināta praksē. Pasaule arvien vairāk nosliecas uz vienu vai otru noņemni. Pat Latvijas piemērā redzam, ka Latvija cenšas arvien vairāk integrēties Eiropā, tāpat atrauties no slāvu noņemnes. Manuprāt, vienā noņemnē ir ortodoksālās valstis (pareizticība), otrā - katoļu valstis (mēs varam uzskatīt, ka protestantisma valstis veido šīs noņemnes apakšgrupu), trešā noņemne - ir islamu piekopjošās valstis. Ceturtā noņemne, kura dominē Āzijā un Indijā - tas ir hinduisms un budisms. Pasaules uzskati bieži vien kļūst par "valdošajiem tēliem" pēc kuriem vadās cilvēki.⁵ Visās šajās noņemnēs notiek arvien vairāk un vairāk konfliktu, kas saistīti ar reliģiju. Šī shēma lielā mērā nosaka valstu sociālo struktūru un brīžiem pat ekonomisko attīstību. "Pasaules uzskats" kā spriešanas kapacitāte un sociālās izturēšanās orientācijas veido varenas integrācijas un iedarbības faktorus. Vācu filozofs Hēgelis uzskatīja, ka tautā valdošā reliģija nosaka tās tikumību un valstisko iekārtu. Tautai, kurai ir slikta Dieva izpratne, attiecīgi ir slikta valstiskā iekārta, nejēdzīga valdība un nekur nederīgi likumi utt. Piemēram, hinduisms zināmam pasaules reģionam ir noteicošais faktors šo valstu attīstībā, jo traucē pārkārtošanos atbilstoši industriālā laikmeta nosacījumiem. Dažkārt reliģiskā konfliktā nav vainīga reliģija, bet konkrētās kultūrtautas mentalitāte un kultūrvēsturisko tradīciju kopums, kas, protams, iespaido arī reliģijas izpratni.*

* To var uzskatīt par teiku, taču daudzi to uzskata par reālu gadījumu, kas notika kādu dienu XIX gadsimtā kādā Ķīnas ostā. Ostā noenkurojās britu tirgoņu kuģis. Komanda tika atlaista krastā izklaidēties. Naktī viens no britu jūrnikiem dzēsmā iesaistījās kautiņā un nogalināja kādu ķīnieti. Vietējā galvas - mandarīna atbilde bija konkrēta un krasta apsardze sagrāba pirmo ceļā pagādājušos britu jūrnieku, nocirta viņam galvu. Kuģa kapteinis saniknots pieprasīja no mandarīna paskaidrojumu. Tas, savukārt, bija pārsteigts un nevarēja saprast par ko dusmojas brits, jo esot atkal nodibināts taisnīgums. Kapteinis iebilst, ka nav nogalināts vainīgais, bet pilnīgi nevainīgs cilvēks! Mandarīns iebilst, ka nesaprotot, jo tika nogalināts viens viņa cilvēks un tagad viņi esot norēķinājušies, jo tika nogalināts viens no svešajiem. Tas esot taisnīgi, jo varēja par nodarījumu tikt nogalināti veseli desmit... Gadījums rāda, ka divas kultūras ar dažādu izpratni par ētiku un vērtībām, kas dažbrīd sakrīt, bet ir pilnīgi atšķirīgas citās jomās, var izraisīt pārpratumus. Lai izprastu ķīniešu viedokli ir jāizdara pamatīgi pētījumi par ķīniešu tautas uzskatiem, par individu un sabiedrību, par personīgo atbildību un sociālo taisnīgumu. Tas, kas ir neloģiski no rietumnieka viedokļa, ir dabiski no Konfūcija mācības sekotāju viedokļa un otrādi... Tieši tāpat ir ar citām reliģijām un kultūrām. Reliģiju un kultūru saskarsmes rezultāts ir lielāks vai mazāks konflikts.

Atgādināšu, ka izņēmumi tikai apstiprina likumu. Mūsdienu pasaule ir pierādījusi, ka valstu ekonomiskās un nacionālās intereses ne vienmēr sakrīt ar reliģisko identitāti. Tātad ne vienmēr reliģija ir izšķirošais faktors. Pareizticīgā Gruzija orientējas nevis uz pareizticīgo Krieviju, bet uz islamisko Turciju. Turcija ir NATO bruņoto spēku sastāvā, kas arābu valstīm nav pieņemami. Savukārt, pareizticīgā Ukraina tiecas uz Rietumiem, neskatoties uz savu pareizticību. Tomēr, lai ko šie piemēri arī neliecinātu, vērā ņemamas ir drūmās Turcijas ģenerālštāba prognozes par iespējamajiem militāriem konfliktiem un kariem nākotnē. Turku militāristi uzskata ka XXI gadsimtā ir gaidāmi reliģiska rakstura kari.⁶ Tomēr, neskatoties uz šādām ne pārāk iepriecinošām prognozēm, atcerēsimies, ka **reliģiski lozungi konfliktos ir tikai līdzeklis, lai sasniegtu visai pragmatiskus un noteiktus politiskus mērķus.**

¹ *Tuiliix II.* Христианство и мировые религии. - М., 1994. - С.15.

¹ International Campaign for Tibet, Forbidden Freedoms: Beijing's Control of Religion in Tibet. - Washington, DC, 1990. - P.7.

¹ *Lācis V.* Etniskie konflikti Austrumeiropas tautu vēsturē. - R.: Vieda, 2000. - 213-lpp.

* *Hanington S. P.* The Clash of Civilizations. - Simon&Schuster, NY, 1996.

¹ *Cipeliuss R.* Vispārējā mācība par valsti. - R.: AGB, 1998. - 29.-30.lpp.

* *Мозговой С. А.* Этнорелигиозные отношения и проблемы гражданского мира в России Религию! и национализм. - М.: Институт Религии и права, 2000. - С. 159.

9.8. Liela biznesa konflikts

Nosaukumā nav kļūdas, jo, lai gan mazais jeb vietējais bizness savā darbībā dažkārt izrāda vietējo parašu un reliģisko ticējumu nezināšanu, tas notiek samērā reti, lai varētu uzskatīt par nopietnu tendenci. Milzīgie pasaules biznesa koncerni parasti ļoti rūpīgi izpēta vietējo tirgu un ar to saistītos apstākļus, taču bieži vien slikti konsultanti, liktenīgas sagādīšanās un citi apstākļi ir par iemeslu nopietniem reliģiskiem konfliktiem. Protams, cūkgaļas konservu reklāmas netiek translētas pa Šauda Arābijas televīzijas kanāliem, tāpat kā Ēģiptē nekad neredzēsīm alkohola reklāmu, taču ir desmitiem piemēru, kas liecina par gadījumiem, kad tieši nepārdomātas lielo koncernu produkcijas reklāmas dēļ izraisās konfliktsituācijas ar vietējiem iedzīvotājiem. Piedāvāju divus piemērus, kuros kļūdās Amerikas Savienoto Valstu kompānijas, lai gan kļūdas pieļauj arī citu valstu firmas.

1999- gadā Izraēlā notika jaunās amerikāņu spiegu filmas seriāla par aģentu 007 Džeimsu Bondu reklāmas kampaņa. Filmas reklāmas plakātā, kas tika līmēts uz kinoteātru afišu stabiem, attēlota aktrise Sofija Marso, tērpusies pieguļošā vakarkleitā bez piedurknēm, pieglaudusies varonīgajam Džeimsam Bondam. Holivudas atbildīgās amatpersonas nebija pat iedomājušās, ka šāds skats varētu izsaukt reliģisku sašutumu. Tomēr tā notika. Pret šo skatu, nevis filmu, protestēja ultraortodoksālie ebreji, kas filmas reklamētājiem atgādināja "visiem zināmo" jūdu reliģisko parašu par to, ka, pirmkārt, sieviete publiski nevar parādīties bezpiedurkņu apģērbā, otrkārt, publiski sieviete nedrīkst pieskarties vīrietim. Jā, protams, arī izraēlieši dažkārt mēdz publiski pieglausties savam vīrietim un arī sabiedrībā atļaujas staigāt īsās piedurknēs, bet reklamēt (atbalstīt) šādu lietu ir kategoriski aizliegts. Filmu skatīties - tā ir pilnīgi cita lieta, jo ticīgs ebrejs to nedarīs, bet demokrātijas apstākļos to aizliegt grēciniekiem nav iespējams. Sacēlās liela brēka.

Filmas izplatītājs Izraēlā B. Kalifi atzina savu kļūdu un, respektējot reliģiskos priekšrakstus, Marso kleita un poza plakātā tika "nedaudz pielabota". Jaunajā filmas reklāmas plakāta versijā aktrise jau atradās visai pieklājīgā atstatumā no aģenta 007 un kleitas īsās piedurknes tika pagarinātas. Ņemot vērā operatīvo biznesa rīcību, turpmākā filmas izplatīšanas vēsture Izraēlā neko daudz neatšķīrās no citām valstīm, kur tika rādīta minētā Holivudas filma. Filmas izplatītāju labais vārds tika saglabāts, protams, publiski atzīstot savas kļūdas un izdodot zināmu naudas summu par jauno plakāta versiju.

Pagājušā gadsimta deviņdesmito gadu vidū **ASV sporta preču kompānija "Adidas" izgatavoja sporta kurpes uz kurām attēlotais ornaments nejaušas sakritības dēļ bija līdzīgs arābu valodas ķīļrakstam "Allahs".** Islama ticīgo amerikāņu protests pret šādu rīcību bija ļoti kategorisks. Problēma, kas radīja nemierus un kompānijas prestiža krišanos starp musulmaņiem, bija konfrontācijā ar islama reliģiskajām dogmām. Islamā Dieva vārdu cenšas vispār neminēt, to cenšas aizvietot ar citiem vārdiem. Korānā var atrast neskaitāmus Dieva raksturo-

jumus, piemēram, visžēlīgākais, visaugstsirdīgākais, visžēlsirdīgākais, tomēr tie ir apzīmējumi, kas attiecināmi uz Dieva dabu, nevis uz Viņa izskatu. Dievs islamā ir ārpus jebkuras cilvēciskās sapratnes. Korānā teikts **ka** "Viņš valda pār debesīm un zemi, par visām lietām. Viņš ir zinošs" (sūra 57:5) - Dieva vārda arābiskais raksts uz sporta apaviem musulmanim ir neiedomājams zains, jo tādējādi tas degradē Dieva izpratni.

Kompānija cieta ievērojamus zaudējumus, jo bija spiesta no apgrozības izņemt visas botas ar šo simbolu, jāatgādina, **ka** pasaulē pašlaik ir vairāk nekā 1,5 miljardi musulmaņu. "Adidas" kompānija neizpaua ziņas par to vai simbols ir apzināti veidots, vai arī tas radās dizainera nezināšanas pēc. Vairāki miljoni dolāru tika izlietoti, parveidoti simbolu uz jau gatavajiem apaviem.

Dažādām reliģijām ir atšķirības akcentu izvietojumā, garā, raksturā un liturģijā. Taču dziļi to iekšienē mēs varam atrast vienus un tos pašus pamatus — to pašu aicinājumu samierināties ar visu, kas ap mums un virs mums, par pieklājību un solidaritāti. Gandrīz neviena no reliģijām atklāti neaicina uz konfliktu, šo konfliktu rada paši cilvēki. Pirms vainot kādu reliģiju, atcerēsimies, ka tad drīzāk jau mēs varētu vainot cilvēkā mītošo destruktivitāti. Reliģija drīzāk šos cilvēkā apslēptos sliktos spēkus apslāpē, vai pat izskauž. Dažkārt var dzirdēt runas par islamu kā sliktu reliģiju. Tas ir aplami. Lai arī islams ir pretmets Rietumu civilizācijai, tomēr, pirmkārt, vai mums ir tiesības apgalvot, ka tikai rietumniekiem ir vienīgā patiesība, **otrkārt**, padomāsim, kas notiktu ar tiem neizglītoto Austrumu iedzīvotāju miljoniem, ja viņiem nebūtu reliģijas?

2000. gads, Viļņa (Lietuva). Romas pāvesta sūtnis Baltijā - Apustuliskais nuncijs arhibīskaps Jozefs Ervīns Enders un Latvijas Vēstnieks pie Svētā Krēslā Atis Sjanītis. Jāatzīmē, ka tieši J. E. Enders parakstīja Sv. Krēsla līgumu ar Latvijas Republiku un A. Sjanītis 2001. gadā par nopelniem šī līguma tapšanā saņēma no pāvesta rokām Svētā Gregora Lielo Krustu

Universālu pamācību reliģisku konfliktu risināšanā nav. Ir vispārzināmu patiesību virknes, kuras zina ikviens izglītots valsts darbinieks. Šajā mācību grāmatā es tās nepārskaitīšu, jo valsts pārvaldes prasme, ja tā ir atbilstoša iedzīvotāju interesēm un darbojas saskaņā ar modernās Rietumu demokrātijas jurisprudences principiem, ir pati no sevis izrietoša māka. Tomēr galvenie principi (pamācības) valstij ir jāievēro obligāti:

- 1) valsts pārvaldei ir jācenšas sabalansēt dažādo grupu intereses ar kompromisu palīdzību, tajā pašā laikā nepārspilējot kompromisus, lai netiktu izjaukts pastāvošais līdzsvars. Dabisko līdzsvaru patstāvīgi cenšas izjaukt dažādas grupas, kuru vēlme gūt ietekmi pār citām sabiedrības grupām ir dabiska parādība. Cīņa par varu un ietekmi reliģijām ir tikpat piemītoša iezīme kā politiskām organizācijām;
- 2) valsts un Baznīcas atdalītības principa ievērošana ir galvenais un primārais valsts standarts, lai neizraisītu, neatbalstītu un nepieļautu reliģiskus konfliktus. Valstij sava "miera nesēja misija" ir jāuztver kā "iepriekšējā līdzsvara atgriešana", nevis situācijas uzlabošana kādam par labu;
- 3) konflikta gadījumā starp reliģijām ir jāatceras ārstu un juristu devīze "pirms sniedz palīdzību, esi pilnīgi pārliecināts, ka tava palīdzība neizraisīs pretēju efektu vēl lamajam". Respektīvi, vai tava iejaukšanās nepadārīs visu stāvokli vēl sliktāku. Valsts pienākums bieži vien ir nogaidīt, ja konfliktam nav krimināli sodāma rakstura. Prakse rāda, ka vienmēr pastāv iespēja, ka reliģiskas grupas var salīgt mieru bez starpnieka - valsts.

Nobeigumā vēlos paust I. Kanta¹ sacīto, ka visām nejaušībām ir iemesls, un visam, kas var eksistēt, ir jābūt iemeslam. Visas nejaušības mēs iepazīstam tikai kā iemesla darbību.

10. GRĒKSŪDZES NOSLĒPUMS

10.1. Grēksūdzes noslēpuma jēdziena rašanas

Ja es maldos ticot cilvēka dvēseles nemirstībai, tad es maldos labprāt un nevēlos lai man laupītu to, kas mani mierina, kamēr es dzīvoju, ja es turpretī pēc nāves nekā nejuitīšu, kā domā, kaut kādi nicināmi Jilozofī, tad man nav ko baidīties no nomirušu filozofu nievām.

Cicerons

Grēksūdzes sakraments, kas saukts arī par kristiešu savstarpējās "izlīgšanas", "gandarīšanas", "atzišanās" un "atgriešanās" sakramentu,¹ ir ļoti būtisks dažu kristīgo baznīcu reliģiskās darbības elements. Viena no grēksūdzes funkcijām ir palīdzēt cilvēkam, kas ir grēkojis, - sniegt viņam gandarījumu (atvieglojumu). Tā nav psiholoģiskā palīdzība laicīgā izpratnē, tā ir cilvēka "izlīgšana" ar augstāko varu. Garīdzniekam, kas ir biktstēvs, grēku sūdzētājs ir kā vienkāršs ticīgais, kura pases datiem vai personas kodam nav nekādas nozīmes. Šai gadījumā garīdznieku interesē tikai grēku smagums un tas, vai personas grēku nožēla ir patiesa. Biktstēvam grēku sūdzētājs ir jāpazīst tikai tik daudz, lai varētu sniegt reliģisko palīdzību, t. i., lai spētu novērtēt personas dvēseles stāvokli. Bieži vien garīdznieks (Romas katoļiem - priesteris) nav pat informēts par grēku sūdzētāja vārdu. Daudzkārt grēksūdzes informācija neietver ziņas par nodarījuma apstākļiem, laiku un līdzdalībniekiem. **Tomēr dažreiz garīdznieks var nokļūt valsts tiesās liecinieka statusā, īpaši gadījumos, kad grēku nožēlotājs ir pastrādājis smagus noziegumus vai ir bijis tajos līdzdalībnieks.** Iegūstot šāda rakstura informāciju, garīdznieks pats kļūst par iespējamo liecinieku lietā vai pat noziedznieku. Romas katoļu un pareizticīgo kanoni nosaka, ka tas, kas ir dzirdēts individuālā grēksūdzē, nav izpaužams nevienam. Pat tiesai. Pārkāpt šo aizliegumu garīdzniekam nozīmē grēkot pašam, jo grēksūdze un grēksūdzes noslēpums ir nešķirami jēdzieni. **Nav izpaužams pat tas, vai grēksūdze ir notikusi, kad tā ir notikusi un kas tajā ir teikts.** Pat ja grēksūdzē atklāts noziegums, mācītājam nav tiesības par to tālāk stāstīt vai par to liecināt. Manuprāt, šī principa darbību labi ilustrē Viktora Igo romānā "Nožēlojamie" aprakstītā situācija: izbēgušais katordznieks Žans Valžāns grēksūdzē Romas katoļu priesterim izstāsta par saviem noziegumiem, bet garīdznieks, neskatoties uz briesmām (neziņošana par bēguļojošu katordznieku saskaņā ar tā laika likumiem bija noziegums), ne tikai nevienam neizstāsta par katordznieku, bet pat paglābj to no žandarmu rokām.

Grēksūdzes sakraments galvenokārt attiecināms uz **Romas katoļu, pareizticīgo un vairumu Tālo Austrumu kristīgo Baznīcu, arī uz anglikāņu un evaņģēliski luterisko Baznīcu**, kas grēksūdzi Latvijā praktizē no XIX gadsimta.-

Latvijā, kā liecina neoficiāla informācija, grēksūdzes noslēpumu savā labā ir izmantojis komunistiskais režīms, tādējādi bez pūlēm iegūstot vēlamu informāciju. Ja garīdznieki šādos apstākļos pārkāpa grēksūdzes noslēpumu, tas acīmredzot nenotika aiz savtīgiem iemesliem, bet gan aiz bailēm, pakļaujoties Padomju Savienības Valsts Drošības Komitejas (VDK) šantāžai. Tomēr tas nav apstiprināts ar oficiāliem faktiem. Pēdējo desmit Latvijas Republikas neatkarības gadu laikā vismaz Romas katoļu Baznīcai Latvijā nav bijušas problēmas ar valsts iejaukšanos grēksūdzes noslēpuma saglabāšanā, tā 2001. gada 19. jūnijā man personīgi apliecināja Latvijas Romas katoļu Baznīcas arhibīskaps kardināls Jānis Pujats.

Mācība par sakramentiem un to regulāru praktizēšanu ir katoļticības pamatā, jo Romas katoļu Baznīcā, pamatojoties uz otro Vatikāna koncilu, tiek uzskatīts, ka tiem, kas pieņem šo sakramentu, tiek piedots un tie "ar baznīcu ir izlīguši". Kā teicis Romas pāvesta Jānis Pāvils II "gandarīšanas sakraments ir parastais veids, kā nopietna grēka gadījumā saņemt piedošanu un atlaišanu pēc kristības".³ Tā kā grēksūdzes tiesiskais aspekts attīstījies un dažu valstu tiesību aktos nostiprinājies tieši Romas katoļu Baznīcas darbības sakarā, galvenokārt, tiks skatīta šīs baznīcas pieredze, lai gan, protams, tikpat labi varētu aplūkot arī pareizticīgo un anglikāņu pieredzi šai jomā.

Senbaznīcas laikā grēku nožēlošana nozīmēja to, ka cilvēks, kas pēc kristīšanās bija kritis atklātā grēkā, caur šo rituālu atkal tika uzņemts baznīcas kopībā. Sākotnēji tas bija akts, kas notiek tikai vienreiz mūžā. Pēc kristietības legalizēšanās IV gadsimtā grēksūdzes prakse formas ziņā visai radikāli atšķīrās no mūsdienām, jo tika praktizēta kā publisks pasākums.¹ Bija gadījumi, kad kristiešus ar varu spieda atzīties slēptos grēkos un "Dieva sodu" varēja realizēt nekavējoties un "uz vietas" (protams, ar zināmu draudzes locekļu un priesteru palīdzību).⁵ Jāteic, ka arī viduslaikos Svētās inkvizīcijas laikā tika praktizēta grēksūdze, turklāt tā bija piespiedu. Ja notiesātais nepieņēma grēksūdzi, nāvessods varēja būt ļoti mokošs. Sarežģīts savulaik bija arī jautājums par iespēju grēku nožēlas aktu veikt atkārtoti.* Piemēram,

* Visasākā problēma jautājumā par grēku nožēlu bija saistīta ar iespēju atkārtoti veikt grēku nožēlas aktu. Daži salīdzināja grēku nožēlu ar dēli, kas iemests ūdenī un pie kā kristieši var pieķerties tad, kad ir avarējis viņu ticības kuģis. Taču citi atbalstīja stingrākus uzskatus, kurus aizstāvēja Tertuliāns, apgalvojot, ka grēku nožēla attiecībā uz tādiem nāves grēkiem kā elkdievība, slepkavība un laulības pārkāpšana ir izslēgta.

Tieši šajā situācijā Romas bīskaps Kaliksts (217.-222. g.) izdeva rīkojumu, kas pieļāva atkārtotu grēku nožēlu pat nāves grēku gadījumos. Ņemot vērā to, ka Kristus apžēlojās par laulības pārkāpēju, viņš uzskatīja, ka garīdznieki var turpināt sniegt absolūciju par šādiem smagiem grēkiem (tikai ne par slepkavību un elkdievību). Kaliksts apgalvoja, ka bīskapiem ir tiesības uzņemties atbildību par grēku nožēlas praksi un pieņemt ar to saistītos lēmumus. Tādēļ grēku nožēlu sāka uzskatīt par kaut ko tādu, kas atrodas baznīcas jurisdikcijā, un tā tika ielikta bīskapu rokās. Grēku nožēlas mācības attīstīšanu turpināja Kipriāns, Kartāgas bīskaps (miris 258. g.), liekot pamatus Romas Baznīcas koncepcijai (*Heglunds B. Teoloģijas vēsture. - R.: Augsburgas apliecības Institūts, 1997. - 107.lppJ.*

Spānijā, ieleja par atkārtotiem grēku nožēlas aktiem ar priesteru sniegtu absolūciju tika ilgu laiku noraidīta. Tomēr, kā secinājis zviedru teologs Bengts Heglunds⁶, ar laiku publiskais grēku nožēlas akts zaudēja savu nozīmi un tā vietā sāka veidoties jaunas formas, kas lika pamatus viduslaiku grēku nožēlas praksei. Šai attīstībā liela ietekme bija ķeltu un aglosakšu baznīcām. Pirms tam publiskai grēksūdzei varēja sekot pat nāvessods vai padzišana no draudzes. Grēku nožēlas process varēja izpausties kā gavēnis, lūgšanas, miesas šaustīšana, iešana klosteri, ziedošana, atturīgs dzīvesveids, izsūtīšana trimdā (*peregrinatio perrennis*), atsacīšanās no naktsmiega, nemitīga psalmu deklamācija.⁷ Ticīgajiem un garīdzniekiem, meklējot kompromisus, **VII gadsimtā grēksūdze kļuva par sarunu, kurā ticīgais (grēcinieks) savus grēkus garīdzniekam izstāsta vienatnē.** Līdz ar šo brīdi sāka attīstīties arī grēksūdzes noslēpuma jeb "grēksūdzes zīmoga", arī "sakramentālā zīmoga" princips. **Publiskā grēksūdze** pilnībā izzuda līdz 800. gadam. Tā bija tā dēvētās "ķeltiskās grēksūdzes" uzvara, kas kļuva par pamatu Romas katoļu Baznīcā pašlaik praktizētajai grēku nožēlai.

Sākumā grēksūdzi vajadzēja izsūdzēt tikai par smagiem grēkiem (slepkavību, laulības pārkāpšanu un herēzi) un nelielus grēkus varēja izpirkt ar gavēni un lūgšanām, turpretī vēlāk ticīgie priesterim sāka sūdzēt visus savus grēkus. Protons, uzskats par to, ka biktstēvam jāstāsta vissīkākie grēki, precīzi minot, cik reižu konkrētais grēks ir izdarīts, ir pārspilējums, baznīca to nav atzinusi par doktrīnas sastāvdaļu, un tas drīzāk būtu jāuzskata par laicīgās sabiedrības mītu," ko, iespējams, radījusi atsevišķu garīdznieku rīcība. Privātās grēksūdzes veids radās dažos Skotijas klosteros. Sākotnēji grēksūdzes uzklaušit varēja gandrīz ikviens garīdzniecības pārstāvis. Vēlāk, VI gadsimta sākumā, tie bija mūki un garīdznieki, pēc tam vairs tikai garīdznieki. Viduslaikos tie varēja būt garīdznieki, kuriem ar kanoniem šādas tiesības bija piešķirtas.

Grēksūdze ap VII - XI gadsimtu kļuva zināmā mērā par intīma rakstura baznīcas rituālu, par kuru zina tikai pats grēcinieks un garīdznieks, kam tas izstāstīts. Šī jaunā grēku nožēlas forma sastāvēja no vairākiem elementiem - sirds satriektības (*contritio cordis*), mutiskas izsūdzēšanas (*confessio oris*) un gandarīšanas darba (*satisfactio operis*). Allaž tika uzsvērtā "sirds satriektība", taču nepieciešama bija arī "mutiska grēku izsūdzēšana" priesterim - daļēji tādēļ, lai grēku sūdzētājam varētu piemērot atbilstošu "gandarīšanas veidu". Tādējādi senais publiskais salīdzināšanas akts tika aizstāts ar priesteru "absolūciju" (atslēgas varu - tiesībām saistīt vai atraisīt cilvēku no grēka), kura tika pasludināta pat pirms gandarīšanas pabeigšanas. **Regulāras grēksūdzes**, kurās bija jāsūdz pat mazāki grēki, baznīcā pamazām kļuva par vispārpieņemtu pienākumu.⁹ Grēksūdzes galvenais sakrālais moments ir grēku nožēlošana, un tā ir "viena no kristieša iespējām atzīties savos grēkos".¹⁰ Mūsdienās katoļi publisku grēksūdzi interpretē kā pretrunā ar baznīcas tradīcijām jeb apustuļu norādījumiem esošu. **Privātā grēksūdze**, kas, protams, ir nosacīti privāta (jo notiek sarunā ar priesteri), tiek saukta par trešo sakramentu un uzskatīta par nepieciešamu pirms Svētā vakarēdiena saņemšanas, pieauguša cilvēka kristīšanas, iesvētīšanas u. c.

Romas katoļu Baznīca grēksūdzes noslēpumu pirmo reizi nostiprināja 1215- gadā IV Laterānas koncilā, nosakot, ka visiem, kas ir kristīti, vismaz reizi gadā slepenā grēksūdzē ir jāatzīstas savos grēkos, - "visiem abu dzimumu ticīgajiem, sasniedzot pilngadību, ir godīgi jāizsūdz visi savi grēki savam mācītājam vismaz reizi gadā".¹² Šis koncils savā 21. kanonā noteica, ka "mācītājam ir ļoti jāsarģājas, lai ne ar vārdu vai zīmi, nekādā veidā nenodod grēcinieku: bet ja tam būtu nepieciešams kāds gudrāks padomnieks, lai viņš piesardzīgi to meklē, nekādā gadījumā neatklājot grēkus izsūdzējušo personu. Ja arī kāds uzdrošinātos atklāt caur grēku nožēlošanu sev uzticēto grēku, tam tiesas spriedums būs ne tikai tikt atstādinātam no garīdznieka darba, bet arī nosūtītam uz klosteri pastāvīgai grēku nožēlošanai".

Vēlākais Tridentas koncils, balstoties uz Jaunās Derības Jāņa evaņģēliju, kurā teikts: "Ņemiet Svēto Garu! Kam jūs grēkus piedosiet, tiem tie būs piedoti, kam jūs tos paturēsiet, tiem tie paliks" (*Jņ..20:22-23*) - atzina grēksūdzi kā Jēzus Kristus ieviestu sakramentu.

Jāpiezīmē, ka tieši šai Tridentas koncilā lemtais par grēksūdzes noslēpumu ir viens no strīdīgākajiem kristīgās ticības aspektiem, kas nav zaudējis savu aktualitāti arī pašreiz. Piemēram, 2001. gadā publicētajā Luterāņu Baznīcas organizācijas "Luterisma mantojuma fonds" grāmatā "Augsburgas ticības apliecība šodien" Amerikas Savienoto Valstu Mineapolisas Universitātes kapelāns un luterāņu garīdznieks Džons T. Pless pauž uzskatu,¹³ ka Romas katoļu Baznīca ir kļūdaini izpratusi grēku nožēlu un sagrozījusi privātās grēksūdzes nozīmi, padarot to par iebaidīšanas līdzekli, nevis par Evaņģēlija dāvanu. Cits luterāņu teologs Dž. T. Millers savā grāmatā "Kristīgā dogmatika", kas ir doktrinālās teoloģijas rokasgrāmata arī latviešu ev. luterāņu mācītājiem, šai sakarā raksta: "Pats lielākais no šādiem maldu mācītājiem ir pāvests, kuru Lutera atmaskoja kā antikristu, taču nevis viņa nesvētīto darbu dēļ, bet gan tādēļ, ka viņš nekaunīgā veidā ir sagrozījis biblisko mācību par attaisnošanu no žēlastības, ticībā Kristum. Lutera apgalvojums, ka pāvests ir antikrists (par to ir runāts 2. Tes. 2), ir pareizs, jo Romas katoļu Baznīca līdz pat mūsu dienām nav atcēlusi Tridentas koncila uzlikto anatēmu visiem patiesiem kristiešiem, kuri tic bibliskajai mācībai par attaisnošanu ticībā." Ne tikai luterāņu, bet arī protestantu tradīcijā grēku nožēla tiek definēta atšķirīgāk no Romas katoļu vai pareizticīgo mācības. Pamatā atšķirība ir grēksūdzes "svētdarīšanas izraisītājcēlonī" (*Causa Efficiens Sanctificationis*), jo protestanti uzskata, ka nav pareizi piedot grēkus uz zemes, svarīgi ir cilvēkam ar labiem darbiem izraisīt Dievā grēku piedošanu.¹⁵

Vēl cita problēma, kas saistās ar diskusijām par Romas katoļu Baznīcas sakramentu, ir indulgenču sistēma. Tā ir īpaša problēma, jo priesteriem piemītošā jau minētā "grēku atslēgu vara" deva papildu tiesības nomainīt vienu gandarījuma formu (atkarībā no izdarītā grēka) ar otru, vieglāku, vai vispār atbrīvot no gandarīšanas. Indulgenču sistēma tika pamatota ar apgalvojumu, ka baznīcas īpašumā ir dažādu nopelnu pārpilnība, ko tai ir sagādājuši Kristus un svētie. Sākotnēji indulgences varēja tikt izsniegtas vienīgi saistībā ar grēksūdzi un to

obligāts priekšnosacījums bija sirsnīga grēku nožēla. Taču ar laiku tās tika nodalītas no patiesas grēku nožēlas, un tieši tas bija pamatā bēdīgi slavenajam indulgenču sistēmas traktējumam, kas vēlīnajos viduslaikos izraisīja spēcīgu opozīciju.¹⁶

Minētie paskaidrojumi, manuprāt, bija nepieciešami, lai lasītājos nerastos maldīga ilūzija par to, ka visām kristīgām ticībām ir nepieciešama tiesiskā aizsardzībā sakarā ar grēksūdzes noslēpumu. Tā ir tikai dažu kristīgo konfesiju prioritāte.

Tridentas koncils arī izlēma, ka grēksūdzi var dot tikai priesteris, kam šādas pilnvaras ir izsniegtas saskaņā ar Romas katoļu Baznīcas kanoniskajiem noteikumiem. Romas katoļu Baznīcas *Codex juris canonici* nosaka, ka grēksūdze (960. kan.) ir individuāla,* tai jābūt patiesai grēku atzīšanai, jo pretējā gadījumā tā nav derīga.¹⁷ Lai grēcinieks grēkus nebaidītos sūdzēt, baznīca garīdzniekus biktstēvus izrauga īpašā kārtībā (970. kan.), pasludinot, ka ikvienam priesterim, kas uzklausa grēksūdzi dzirdētais ir obligāti jātur noslēpumā.¹⁸ **Garīdznieka lūpas ir slēgtas ar "grēksūdzes zīmogu", jo sakramenta noslēpums (983. kan. 1. §) ir neaizskarams.**¹⁹ Pilnīgi nepieļaujami ir biktstēvam jebkādā veidā nodot savu grēku nožēlotāju, neskatoties uz iemeslu, ar vārdu vai kā citādi. Noteikums dzirdēto turēt noslēpumā un aizliegums grēksūdzē uzzināto nodot tālāk attiecināms arī uz tulkus (983. kan. 2. §), ja tāds ir bijis pieaicināts, tāpat kā uz jebkuru citu, kas jebkādā veidā uzzinājis par grēksūdzē teikto. Turklāt biktstēvam ir aizliegts izmantot grēksūdzē dzirdēto (984. kan. 1. §) pat tādā gadījumā, ja grēksūdzes atklāšana nekaitē grēku nožēlotajam. Biktstēvs nedrīkst (984. kan. 2. §) par labu laicīgiem valdniekiem izmantot savas zināšanas par grēkiem, kas jebkad nākuši zināšanā pēc grēksūdzes uzklaušanās. Par "grēksūdzes zīmoga" laušanu vainīgajiem draud smagas baznīcas sankcijas.²⁰ Grēksūdzes noslēpuma izpaušana ir iekļauta to septiņu grēku skaitā, par kuriem draud (1388. kan. 1. un 2. §) automātiska ekskomunikācija (*latae sententiae*).²¹ Saskaņā ar kanoniskajām tiesībām pēc pārkāpuma smaguma izvērtēšanas Svētais Krēsls var pieņemt lēmumu (1388. kan. 3-§)²² par ekskomunikāciju arī uz nenoteiktu laiku. Kanonisko tiesību apkopotājs un kodificētājs Graciāns 1151. gadā publicēja valdnieku ediktu un baznīcas tiesību aktu kopojumu *Decretum*.

Mārtiņš Luters (Pictures: Bibliotheque Nationale, Paris)

* Lac Can. 960 - Individualis et integra confessio atque absolutio unicum constituunt modum ordinarium, quo fidelis peccati gravis sibi conscius cum Deo et Ecclesia reconciliatur; solummodo impossibilitas physica vel moralis ab huiusmodi confessione excusat, quo in casu aliis quoque modis reconciliatio haberi potest.

kurā par grēksūdzes noslēpumu ir teikts, ka garīdznieks, kurš uzdrošinājies sabiedrībai padarīt zināmus grēku nožēlotajā grēkus, ir atceļams.

Rezumējot minēto, varam secināt, ka grēksūdze iedalās šādos posmos:

- 1) grēku izklāstīšanā biktstēvam;
- 2) grēku nožēlošanā;
- 3) grēku atlaišana jeb piedošana, ko veic biktstēvs Dieva pilnvarojumā;
- 4) grēku turēšanā noslēpumā.

No kanonu aspekta grēksūdze tiek uzskatīta par vienu no ļoti nozīmīgiem cilvēka un Dieva komunikāciju veidiem. Grēksūdzi saskaņā ar reliģiskām dogmām varētu iedalīt pēc tā, kā grēki tiek izsūdzēti:

- 1) Dievam (bez lieciniekiem);
- 2) liturģiskā veidā (dievkalpojumu un lūgšanu laikā);
- 3) privātā veidā (mācītājam vai otram kristietim);
- 4) sarunā ar draudzi.

Grēksūdzē biktstēvs var iegūt informāciju divējādi:

- 1) uzklāusot grēku sūdzētāju;
- 2) pats uzdodot uzvedinošus jautājumus.

Uzdodot jautājumus, biktstēvam (979. kan.) jābūt ļoti iejūtīgam un viņš nedrīkst jautāt grēka līdzdalībnieka vārdu, ja grēku sūdzētājs pats to nepasaka.* Tāpat garīdzniekam ir jāņem vērā grēku sūdzētāja vecums un stāvoklis. Svētais Krēsls uzskata, ka galvenais, kas biktstēvam grēksūdzes laikā jāievēro, ir vienkāršība.¹³

* Can. 979 - Sacerdos in quaestionibus ponendis cum prudentia et discretionē procedat, attenta quidem condicione et aetate paenitentis, abstineatque a nomine complicitis inquirendo.

¹ The sacrament of Penance. - <http://www.medugorje.com/catholic/confession.html>. - 27.04.2001.-P.1.

² CIN - Reconciliatio et Paenitentia - On Reconciliation and Penance. Pope John Paul II. - <http://www.cin.org/jp2ericy/reconcil.html>. - 27.04.2001. - P.30.

³ Turpat.

⁴ Ideju vārdnīca. - R.: Zvaigzne ABC, 1999. - 183.lpp.

⁵ *ПутеКеп О. и Маӳеп Р* ЕвѳиѳичКОѳт 3ннуКJиоuediui EpoKupu. Christliche Verclif.sbuchh.sndlung Puderborn. - Brockhuus Verlag Wuppertal, 1999. - C.424.

⁶ *Heglunds B.* Teoloģijas vēsture. - R.: Augsburgas aplicības Instituts, 1997. - 159.lpp.

⁷ Turpat.

⁸ *Meikališa Ā.* Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. - R.: RaKa, 1998. - 137.lpp.

⁹ *Heglunds B.* Teoloģijas vēsture. - R.: Augsburgas aplicības Instituts, 1997. - 161.lpp.

¹⁰ *Skapars A.* Romas katoļu Baznīcas priesteris Grēksūdzes sakraments - Dieva žēlsirdības izpausme grēciniekā //Katoļu Dzeive. - 1998.-nr. 5-9-lpp.

¹¹ Turpat.

- ¹² [http://www.pcj.edu/jkasny/C1821/Sal4 Penance.htm](http://www.pcj.edu/jkasny/C1821/Sal4%20Penance.htm). -27.04.2001. - P.1.
- ¹³ Augsburgas Ticības Apliecība šodien. - R.: Luterisma mantojuma fonds, 2001. -101.lpp.
- ¹⁴ *Millers Dž. T.* Kristīgā Dogmatika: doktrinālās teoloģijas rokasgrāmata mācītājiem, skolotājiem un laikiem. - R.: Luterisma Mantojuma Fonds SR izdevniecība, 1999- - 405.lpp.
- ¹⁵ Turpat, 408.-411.lpp.
- ¹⁶ *Heglunds B.* Teoloģijas vēsture.- R.: Augsburgas apliecības Institūts, 1997. - 195.lpp.
- ¹⁷ *Rubulis A.* Katoļu rokasgrāmata. -Luvēna: Gaisma, 1990. -107.lpp.
- ¹⁸ Katoliskās Baznīcas katehisms. - R.: Rīgas Metropolijas kūrīja, 2000. - 381.lpp.
- ¹⁹ Code of Canon Law Latin-english edition. Canon Law Society of America. - Washington, 1995.-P.361.
- ²⁰ Code de droit canonique. Ed. Bilingue et annotée. Sous la direction de E. Caparros, M. Theriault, J. Thorn. - Montreal: Wilson & Lalleur Limitée, 1990. - P.803.
- ²¹ *Джероза Л.* Каноническое право. - М.: Христианская Россия, 1996. - С.219.
- ²² Code of Canon Law Latin-english edition. Canon Law Society of America. - Washington, 1995.-P.499.
- ²³ Code de droit canonique. Ed. Bilingue et annotée. Sous la direction de E. Caparros, M. Theriault, J. Thorn. - Montreal: Wilson & Lafleur Limitée, 1990. - P.568.

10.2. Grēksūdzes noslēpuma tiesiskas aizsardzības attīstība

*Kad esmu vesels, tad lieliski pretojos reliģijai
Šarls Litijis de Monteskjē*

No valsts tiesību viedokļa jēdziens "grēksūdze" nozīmē kristiešu sakramentu, kas neapšaubāmi ir reliģiska ceremonija, ko valsts atzīst par Baznīcas paražu tiesību.

Konfrontācija starp Baznīcas kanoniskajām tiesībām un valsts tiesībām ir neizbēgama, tomēr valstis, kas šo problēmu savās tiesību sistēmās ir atrisinājušas, var vairāk cerēt uz sekmīgām valsts un baznīcas attiecībām.

Visbiežāk kanonisko tiesību "grēksūdzes zīmoga" kolīzija notiek krimināltiesībās, lai gan arī civiltiesībās un administratīvajās tiesībās var rasties nepieciešamība pieaicināt garīdznieku par liecinieku, bet tas, savukārt, par tādu nevar būt, jo viņu saista grēksūdzes noslēpums. Tādēļ nepieciešams ieskats jautājumā, kā dažādas valstis centušās ar šo rituālu sadzīvot.

Agrīnajos viduslaikos bija izveidojušās paralēlas tiesvedības, viena - laicīgā, otra - garīgā jeb baznīcas tiesa. Laicīgā tiesa vadījās pēc valsts izdotajiem tiesību aktiem. Savukārt, baznīcas tiesa tika spriesta, vadoties no kanonisko tiesību normām. Nereti veidojās situācija, kad valstij bija jālemj par viena vai otra baznīcas kanona un tradīciju atzīšanu vai neievērošanu. Veidojoties laicīgajai valsts tiesību sistēmai, viens no diskutabliem jautājumiem bija - vai garīdzniekam ir tiesības, aizbildinoties ar reliģisku pienākumu, neizpaust valsts tiesai grēksūdzes uzzinātus faktus?

Laicīgo tiesību un baznīcas tiesību kolīzijas ir senas, un baznīcas pārstāvji ir aizstāvējuši savu pārliecību pat ar savu dzīvību. Tā Prāgas Romas katoļu Baznīcas priesteris Jānis Nepomuks pēc karaļa pavēles tika sodīts ar nāvi, jo atteicās izpaust valdnieka sievas grēksūdzes iegūtās ziņas. Vēlāk šī drosmīgā soļa dēļ Baznīca priesteri kanonizēja (pasludināja par katoļu svēto).¹ Angļu tiesību sistēmā grēksūdzes noslēpuma principa atzīšana, galvenokārt, attīstījās tiesu darbības ietekmē. Angļu tiesību pieeja šajā jautājumā, tāpat kā citos jautājumos, lielā mērā ietekmēja ne tikai Ameriku, bet arī citas britu kolonijas - Kanādu, Austrāliju un Jaunzēlandi. Francijas pieeja grēksūdzes noslēpuma jautājumā savukārt ietekmēja franču kolonijas (piemēram, Alžīru u. c.).

Angļu pieredze saistīta ar anglikāņu Baznīcas ietekmi uz valsts tiesībām, kas, kā jau minēju, atspoguļojas arī Amerikas Savienoto Valstu tiesu praksē. Pēdējos gadu desmitos tiesu procesus šajās valstīs gan vairāk ir ietekmējusi Romas katoļu Baznīca, jo tā ir lielāka un tādēļ tai vairāk nākas saskarties ar valsts likumiem.

Anglijā grēksūdzes tiesību aktos minēta jau ap X gadsimtu. Tomēr sakraments Anglijas likumos tiek minēts kā pieļaujams reliģisks rituāls. Likumos nav norādes par garīdznieku tiesībām neizpaust grēksūdzes noslēpumu. Tur galvenokārt runāts par notiesāto tiesībām izsūdzēt savus grēkus garīdzniekam. Jāatzīmē, ka pirmsreformācijas laikā Anglijā tika atzīta Romas pāvesta augstākā vara, tātad - katoļu

Baznīcas kanoniskas tiesības. Tādējādi, Anglijā kanonisko tiesību norma par grēksūdzes noslēpuma ievērošanu tika atzīta valstiski. Anglijas grāfistes Daresmas padome 1220. gadā izdeva likumu, kurā noteica, ka garīdznieks nevar atklāt grēksūdzes noslēpumu ne dusmu, ne nauda, ne baiļu no Baznīcas vai nāves draudu iespaidā. Jebkurā veidā atklājot grēksūdzes noslēpumu - ar zīmi vai vārdu, parastu vai īpašu, kā, piemēram, "es zinu, kāds cilvēks tu esi", garīdznieks pelna pazemināšanu amatā bez žēlastības. Citas Anglijas provinces padome Oksforda 1222. gadā pieņēma līdzīgu lēmumu. Analizējot tiesu precedentus kā otru Anglijas tiesību avotu grupu, jākonstatē, ka, faktiski, nav lietu, kurās tiesas ir saskārušās ar grēksūdzes noslēpumu. Tas apstiprina to, ka valsts ir respektējusi baznīcas gribu. Anglijas iespaidā arī britu kolonijās ap XIX gadsimtu jautājums par grēksūdzes noslēpumu iekļauts tiesību aktos. Piemēram, Austrālijā, Viktorijas štatā 1890. gadā "Aktā par liecībām" (*The Evidence Act*) un arī līdzīga rakstura aktā Jaunzēlandē 1908. gadā noteikts, ka jebkuras sekta vai baznīcas garīdznieks, ja tas saskan ar attiecīgās baznīcas noteikumiem, nav tiesīgs bez grēksūdzētāja piekrišanas izpaust noslēpumu ne civillietā, ne krimināllietā.

Latvijas armijas kapelāns pieņem no karavīra grēksūdzi

Arī šobrīd Lielbritānijā grēksūdzes noslēpums ir valstiski atzīts princips.

Par Lielbritānijas sastāvdaļu Skotiju jāsaprot, lai arī tās likumdošanā nav atrodami skaidri definēti principi, kas aizsargātu garīdznieku no prasības atklāt grēksūdzes noslēpumu, tomēr praksē, ievērojot zināmas saprātīgas robežas, tiek pieļauta šī principa atzīšana.*

Līdzīgi jautājums ir risināts arī Kanādā. Kvebekas civilprocesa likumā, jau XIX gadsimtā tika iekļauta norma, kas noteica, ka lieciniekam nevar prasīt konfidencialu

* Pieļauju, ka skoti ir pietiekami vērojuši angļu problēmas šai ziņā, jo dažreiz, protams, ar grēksūdzes noslēpumu var saistīties smagas kazuistiskas problēmas, kas jārisina tiesnešiem. Interesants šķiet jautājums - ko darīt, ja apsūdzētais izsauc biktstēvu par savu liecinieku? Izplafīts ir uzskats, ka tādā gadījumā garīdznieks var atklāt noslēpumu, tomēr tas nedrīkst pieļaut grēksūdzē dzirdētā atklāšanu. No situācijas var iziet arī tādā veidā, ka apsūdzētais, atklāj garīdzniekam iepriekš teikto privātā sarunā, ko tad garīdznieks varētu tālāk atstāstīt. Ļoti sarežģīts gan no ētiski morālā, gan no tiesiskā ir jautājums par to, kā rīkoties biktstēvam, ja tam top zināms kāda nolūks veikt noziegumu. Daži uzskata, ka šādu noslēpumu var atklāt kādai labvēlīgai, bet ne kaitīgai personai. Teologi gan uzskata, ka arī šai gadījumā garīdznieks nevar būt liecinieks pret grēcinieku.

informāciju, ko tas ieguvis, pildot savus profesionālos pienākumus - esot par reliģisku vai juridisku padomdevēju.*

Amerikas Savienoto Valstu tiesas sākotnēji pilnībā atzina Anglijas tiesu praks: un tikai pamazām attīstīja savu pieeju. 1813- gadā Ņujorkas Ģenerālās Sesijas Tiesa prāvā *People v. Phillips* principā atzina garīdznieku privilēģiju tiesā klusēt, tomēr ar nosacījumu, ka jautājums patiešām aizskar to reliģisko pārliecību un attiecīgās ticības reliģiskās dogmas. 1910. gada Arizonas štata Sodū kodeksā (*Penal Code*) tika atzīts, ka garīdznieks bez tās personas atļaujas, kas izsūdzējusi grēkus, nevar tikt iztaujāts par jautājumiem, kas skar tā profesionālo darbību. Šai gadījumā arī tika izvirzīts nosacījums - ja tas saskan ar garīdznieka baznīcā pieņemto kārtību.

Arī citās (protams, ne visās) ASV pavalstīs ir pieņemtas līdzīga rakstura normas, kas lielākoties iekļautas civilprocesa kodeksos, nosakot, ka šāda veida liecības štatu tiesās nav pieņemamas. Šis princips vairumā ASV pavalstu tika ieviests vienlaikus: Kalifornijā (1872. g.), Ņujorkā (1877. g.), Nevadā (1885. g.), Aidaho un Vajomingā (1887. g.), Kolorādo (1891. g.), Oregonā (1892. g.), Oklahomā (1893. g.), Minesotā un Arkanzasā (1894. g.), Kentuki, Ziemeļdakotā un Montana (1895. g.), Vermontā (1896. g.), Mičiganā, Vašingtonā, Havajās, Ašovā un Indianā (1897. g.), Jutā, Viskonsīnā un Ohaijo (1898. g.), Nebraskā, Misūri un Dienviddakotā (1899. g.), Aļaskā (1900. g.), Kanzasā (1901. g.) utt.² Būtiski, ka **Savienoto Valstu praksē šis princips tiek attiecināts uz visu reliģiju garīdzniekiem bez atšķirības**. Tā ASV ir tradicionālā pieeja, jo šai valstī nav tradicionālu reliģiju, un tamdēļ ļoti konsekventi tiek sekots "nediskriminācijas" principam. Tomēr maldīgi būtu no teiktā secināt, ka jebkurš ASV var sekmīgi maskēt savu noziedzīgo darbību ar reliģisko pārliecību. Tas tā nav, jo tiesas ļoti rūpīgi izskata konkrētās reliģijas dogmas. Melošana nozīmētu kriminālatbildību. Turklāt tiesneši ļoti rūpīgi izvērtē pat anglikāņu vai Romas katoļu Baznīcas garīdznieku darbību. Piemēram, 1895. gadā Ašovas štata prāvā (*State v. Broivn*) tiesa atsacījās atzīt sarunu, kas bija notikusi starp draudzes locekli un garīdznieku. Tiesa uzskatīja, ka draudzes loceklis runāja ar garīdznieku nevis kā ar garīdzniecības pārstāvi, bet ar labu paziņu, un tāpēc tam nav nekāda sakara ar grēksūdzi. Garīdzniekam netika dotas nekādas atlaides.

* Šai sakarā ir jāatzīmē, ka zināmu problēmu angļu un amerikāņu tiesās ir radījis tiesas sēžu obligātais zvērests, jo ir bijuši gadījumi, kad mācītāji, pirms zvēresta nodošanas, ir iebilduši pret zvēresta formu. Iebildumi ir nevis pret to daļu, kad tiek solīts teikt taisnību un tikai taisnību, bet pret to, kur apsolās teikt visu taisnību. Angļu tiesneši parasti no šīm situācijām ir izvairījušies sakot, ka zvēresta teksts attiecināms uz visu patiesību, kas attiecas uz lietu un par to var uzdot jautājumus. Ja tiesas laikā tiek jautāts jebkas, kas pēc likuma nevar tikt jautāts, lieciniekam ir tiesības atteikties atbildēt uz šādu jautājumu. Lai gan ir bijušas arī problēmas, piemēram, kādā tiesas prāvā, tiesnesis jautāja garīdzniekam (lieciniekam) - no kā viņš ir saņēmis zagtu pulksteni? Garīdznieks uz jautājumu ir atteicies atbildēt, jo to bija saņēmis sakarā ar grēksūdzi. Tiesnesis iebilda, ka liecinieks netiek lūgts izpaust grēksūdzes noslēpumu, bet gan to, no kā pulkstenis ir saņemts. Mācītājs atteicās atbildēt uz šo jautājumu, jo tas iejauktu personu, kas viņam šo lietu bija nodevusi. Mācītājs tika arestēts tiesas zālē. No tā var izdarīt secinājumu, ka Lielbritānijā jautājums par grēksūdzes noslēpumu tiesas zālē lielā mērā atkarīgs no katra konkrētā tiesneša uzskatiem.

Šābiņā Amerikas Savienoto Valstu pieredzi vislabāk var raksturot kāds tiesu precedents, kas notika 1996. gadā Portlendā (Oregonas pavalstī). ASV pilsonis Konans Veins Heils, kuru turēja aizdomās par trīskāršu slepkavību, lūdza atļauju izsūdzēt garīdzniekam grēkus un pieņemt grēksūdzes sakramentu. Atļauja tika sniegta, un Romas katoļu Baznīcas priesteris uzklāusīja Heilija grēksūdzi kādā no cietuma apmeklētāju telpām. Abi nenojauta, ka saruna tiek slepus ierakstīta magnetofona lentā. Valsts apsūdzētājs - prokurors - mēģināja izmantot šo ierakstu kā pierādījumu tiesas procesā. Tas tika darīts saskaņā ar likumu, - jo šai ASV pavalstī cietumā bez apsūdzētā un citu dalībnieku piekrišanas var veikt visa veida ierakstus. Likumā ir minēts tikai viens izņēmums - oficiāla apsūdzētā un advokāta saruna. Šajā sarunā Heilijs bija it kā atzinies slepkavībā, tomēr Heilija advokāts panāca šī pierādījuma noraidījumu tiesā, pamatojot to šādi: "Nav ne mazākā pamata pieļaut, ka Konans Veins Heils ir atzinies priesterim kādos noziegumos. Es uzskatu par nepieļaujamu, ka reliģiska rakstura atzīšanās tiek jaukta ar procesuālu atzīšanos krimināllietā."⁵ Tiesā ieraksts kā pierādījums netika izmantots, jo apsūdzība nevarēja pierādīt, ka Heilijs ir atteicies no konfidencialitātes. Minētā tiesa izraisīja lielu sašutumu arī Romas katoļu Baznīcā, kas pieprasīja iznīcināt ieraksta kaseti un visu, kas no šī ieraksta ticis pierakstīts. Romas katoļu Baznīcas Portlendas arhidiecēzes pārstāvis tiesā B. Bansas puda viedokli, ka notikušās darbības apdraud ne tikai uzticību katoļu Baznīcai, bet izraisa šaubas pret garīdzniekiem vispār/

Citās Dienvidamerikas un Ziemeļamerikas valstīs - Meksikas 1891. gada "Sodu likumā" (768. p.) un Brazīlijas "Sodu likumā" (192. p.) - ir noteiktas konkrētas profesijas, kuru pārstāvji, ņemot vērā darba īpatnības, nevar tikt aicināti par lieciniekiem tiesā. Līdzīga rakstura normas ir arī citu Latīņamerikas valstu likumos.

Analizējot grēksūdzes noslēpumu kā valsts atzītu baznīcu tiesību paražu Rietumeiropā, jāsecina, ka šeit vēsturiski liela nozīme ir bijusi divām baznīcām - anglikāņu Baznīcai, kas ietekmēja anglo-sakšu tiesību loku, un Romas katoļu Baznīcai, kas ar savu iespaidu uz valsti ir panākusi savu kanonisko tiesību respektēšanu pārējā Eiropā.

Austrumeiropā, savukārt, tā ir pareizticīgo Baznīca un senās Austrumu Baznīcas. Austrumeiropas pieredze grēksūdzes noslēpuma atzīšanā diemžēl ir mazāka. Iemesls tieši tas, ka pirms Otrā pasaules kara daudzās Austrumeiropas valstīs (Bulgārijā, Grieķijā u. c.) bija ļoti liela pareizticīgo Baznīcas ietekme. Atšķirībā no Romas katoļiem, kas jebkur savā ziņā jūtas kā "valsts valstī" un katrs uzskata sevi ne vien par attiecīgās valsts, bet arī par "Vatikāna pilsoni", pareizticīgo tradīcijās ir pilnīga lojalitāte pret valsti. Pareizticīgo Baznīca parasti cenšas atbalstīt pie varas esošo režīmu. Tāda politika atšķirībā no Romas katoļu attieksmes pret valsti padara pareizticīgo Baznīcas konfrontāciju ar valsti par maz iespējamu. Lojalitāte ir abpusēja - pat XX gadsimta sākumā arī "pareizticīgo valstu" ierēdņi un tiesneši centās pēc iespējas izvairīties no konfrontācijas ar baznīcu, lieki neaizskart valsts sabiedroto - Baznīcu. Tādēļ Austrumeiropā tiesas respektēja grēksūdzes noslēpumu. Arī Krievijā līdz Pirmajam pasaules karam bija līdzīga situācija, bet pēc boļševiku nākšanas pie varas "popu māņi" tautas tiesās, protams, netika ņemti vērā. Pēc

Otrā pasaules kara, kad visas pareizticīgās valstis, izņemot Grieķiju, nokļuva sociālistiskajā noietnē, kur noteicošā bija ateistiskā ideoloģija, grēksūdzes noslēpums tika aizmirsts. Grēksūdzes noslēpuma tiesiskā problēma kļuva aktuāla tikai pēc tam, kad Austrumeiropas valstis nomainīja sociālistisko tiesību sistēmu pret moderno Rietumu tiesību sistēmu. Ar to izskaidrojams tiesu precedentu trūkums šajā Eiropas daļā.

Analizējot Rietumeiropas valstu pieredzi, jāsecina, ka Vecajā pasaulē reliģija joprojām ieņem būtisku vietu sabiedrības un valsts dzīvē un grēksūdzes noslēpums tiek respektēts jau gadsimtiem ilgi.

Francijā garīdznieku tiesā nevar iztaujāt par jautājumiem, kas saistīti ar grēksūdzi. Pat ja garīdznieks šādu informāciju atklāj, tiesa to nevar izmantot kā pierādījumu. Pirms Lielās franču revolūcijas šai valstī pat pastāvēja likuma norma, kas noteica, ka gadījumā, ja kāda persona tikusi notiesāta, balstoties uz liecību par grēksūdzi, tā nekavējoties ir atbrīvojama no ieslodzījuma.

Tomēr, lai gan Romas katoļu Baznīcas ietekme līdz pat Lielajai franču revolūcijai šai valstī bija ārkārtīgi liela, - ir īpaši smagi noziegumi, kas skāra valsti vai karali, kad valsts intereses tika vērtētas augstāk par pietāti pret Baznīcas grēksūdzes sakramentu. Luijs XI 1477. gada 22. decembrī izdeva dekrētu, kas visām personām liek ziņot par noziegumiem, kuri apdraud valsti un karaliskās personas. Paziņojumā teikts, ka par minētajiem noziegumiem jāziņo arī garīdzniecībai. Par neziņošanu draudēja karaļa sods, līdz pat giljotinēšanai. Karaļa dekrēts faktiski atcēla grēksūdzes noslēpumu gadījumos, kad apdraudēts karaliskais nams.

Tomēr baznīca turpināja uzskatīt, ka tās tiesības ir augstākas par laicīgajām. 1679- gada 16. februārī, lai Francijas laicīgās tiesas nenonāktu konfrontācijā ar baznīcas tiesām, Tulūzas parlaments ar dekrētu noteica, ka lietas, kas saistītas ar grēksūdzes noslēpumu, ir garīgo tiesu kompetencē.

Francijas 1580. gada dekrētā noteikts, ka pat tādā gadījumā, ja notiesātais uz nāvi savā pēdējā grēksūdzē ir garīdzniekam atklājis nozieguma līdzdalībniekus, garīdznieks tos izmeklēšanas iestādēm var neatklāt. Pieļauju, ka minētā norma vairāk balstās uz objektīvām bailēm no iespējamā uz nāvi notiesātā apmelošanas mēģinājuma pret nevainīgajiem. Cilvēks pirms nāvessoda ir afekta stāvoklī un tāpēc var rīkoties neprognozējami.

Francijas 1776. gada dekrētā noteikts, ka tāda liecinieka liecība, kas atkārtoti grēksūdzes saturu, nav pieņemama, un spriedums, kas balstīts uz šādu liecību, ir atsaucams.* Zinot Francijas juristu visai antireliģiozo noskaņojumu, ko gan tie cenšas maskēt ar "laicīguma" vairogu, šķiet, ka arī šī norma nesaistās tik daudz ar pietāti pret reliģiju, kā ar pragmatismu.

Kā ļoti svarīga Francijas tiesību norma, runājot par grēksūdzes noslēpumu, ir jāuzskata XIX gadsimta Francijas "Sodu likuma" 378. pants, kas noteica, ka ārsti un

* Šo normu ievērošanu apliecina arī kāds precedents. Kādas marķīzes de Brinvilleres (*Marquise de Brinvilliers*) papīros pēc viņas aresta tika atrasta arī grēksūdze, kurā tā atzīstas par vainīgu mēģinājumā nogalināt vairākus savas ģimenes locekļus. Tiesa šo dokumentu pie lietas izskatīšanas pilnīgi ignorēja.

citi medicīnas darbinieki, kā arī aptiekāri, vecmātes "un visas citas personas, kas savas profesijas pēc ir svešu noslēpumu glabātāji", atklājot šādus noslēpumus, izņemot likumā noteiktos gadījumus, jāsoda ar cietumsodu no viena līdz sešiem mēnešiem vai ar naudas sodu no 100 līdz 500 frankiem. Minētajā normā noteiktais subjekts "visas personas, kas savas profesijas pēc ir svešu noslēpumu glabātāji" ir arī garīdznieki. Pie kam konkordāts starp Franciju un Svēto Krēslu ne tikai nosaka, ka biktstēvam nav jāliecina tiesā, bet pat kategoriski aizliedz to darīt. Svētais Krēsls šo savu sakramentu un tā aizsardzību Eiropā un citur pasaulē ir nodrošinājis ar konkordātiem un līgumiem, tāpēc šis princips ir uzskatāms par starptautiskajās tiesībās nostiprinātu principu. Arī ja valstu nacionālos tiesību aktos tas nav atrunāts, jāņem vērā, ka valstij var būt līgums ar Vatikānu, kurā šis princips ir atrunāts. Saskaņā ar 1969. gada 23. maija Vīnes konvenciju par starptautiskajām līgumattiecībām starptautisko līgumu vienošanās dokumentos noteiktais ir jāievēro obligāti. Respektīvi, ņemot vērā to, ka **starptautisko tiesību normas jāievēro arī tad, ja tās nav atrunātas nacionālajā likumdošanā, tiesas jebkurā gadījumā atzīst Romas katoļu Baznīcas garīdznieku tiesības uz grēksūdzes noslēpumu**. Lai nerastos protests par reliģijas diskrimināciju vai kādas reliģijas pārkumu, pieļauju arī tiesu izvairīšanos no konfrontācijas ar baznīcas reliģiskajām dogmām, vismaz šajā aspektā.

Spānijā un Itālijā pastāv senas tradīcijas, kas atzīst grēksūdzes noslēpuma neaizskaramību. Jau XIII gadsimtā biktstēvam, kas atklāja šādu noslēpumu, baznīcas tiesa piesprieda mēles nogriešanu, bet mācītājam, nonākot laicīgās tiesas kompetencē, piesprieda nāves sodu. Itālijā grēksūdzes noslēpums nebija atklājams pat tad, ja tika izdarīti sevišķi smagi noziegumi pret valsti vai karali. Līdzīgi kā Francijā, arī Itālijā tika noteikts (Civilprocesa Kodeksa 288. pants), ka ārstiem, mediķiem un "jebkurām citām personām, kurām sava stāvokļa, profesijas vai amata dēļ tiek atklāti noslēpumi", nav jāliecina par šādiem noslēpumiem. Izņēmums ir gadījumi, kad likums īpaši uzliek par pienākumu iepriekšminētajām personām atklāt šādu informāciju autoritātēm. Lai gan Itālijā, tāpat kā Francijā, par garīdzniekiem atsevišķi netiek runāts, tas tiek attiecināts arī uz garīdzniekiem.

Izņēmums nav arī Vācija un Austrija. 1877. gada Vācijas Civilprocesa likumā ir noteikts personu loks, kas sakarā ar darba specifiku tiek atbrīvots no liecināšanas tiesā. Jāpiezīmē, ka Vācijā, atšķirībā no Itālijas un Spānijas, reģistrēto reliģisko organizāciju garīdznieki ir minēti starp "izņēmuma" personām ar atrunu, ka viņi tiesā nevar liecināt tajos gadījumos, ja noslēpumu ir uzklājis, veicot baznīcas pienākumus. Austrijas Kriminālprocesa kodeksā 1873. gadā noteikta (151. pants) atsevišķa cilvēku kategorija, kas ir atbrīvota no liecināšanas. Garīdzniekus uzskata par piederīgiem šai kategorijai. Citās Eiropas valstīs šis jautājums ir risināts gan līdzīgi, gan atšķirīgi. Kā jau minēts iepriekš, citu pasaules kontinentu valstīs lielu iespaidu atstāja kolonizācijas periods. Piemēram, Ēģiptē kā franču kolonijā "Sodu likumā" (274. p.) ir norma, kas atbilst Francijas "Sodu likuma" 378. pantam.

Mūsdienās Romas katoļu Baznīca, raizējoties par ateisma un antireliģiskā noskaņojuma palielināšanos, vairs nepaļaujas uz paražu tiesībām, bet, lai nostiprinātu savas pozīcijas liberālajās valstīs un aizsargātu savu garīdznieku un draudžu

locekļu tiesisko stāvokli, izmanto par garantu starptautiskās tiesības. Romas katoļu Baznīca ar citām valstīm slēdz starptautiskus līgumus (konkordātus), tādējādi sekmīgi atrisinot iespējamās kanonisko tiesību konfliktsituācijas ar laicīgajām tiesībām. Runājot par Svētā Krēsla konkordātiem, kuros ir iekļauts grēksūdzes noslēpuma princips, interesanti ir novērot, ka šai praksei mēģina sekot arī citas baznīcas, kas nav juridiski pareizi.*

* Romas katoļu piemērs ar līgumiem ir radījis pamatu arī pareizticīgās Baznīcas centieniem līdzīgā veidā ar līgumu palīdzību nostiprināt analogiskas tiesības pareizticīgajiem. Tomēr valsts līgums ar vietēju baznīcu nevar būt ekvivalents starptautiskajam līgumam ar Svēto Krēslu. Labs piemērs tam ir 2001. gada Gruzijas valsts un Gruzijas Autonomās Apustuliskās Pareizticīgās Baznīcas līguma projekts, kura 5. punktā tika paredzētas grēksūdzes noslēpuma tiesības Gruzijas Pareizticīgās Baznīcas garīdzniekiem. Līguma izstrādātāji neņēma vērā apstākli, ka, lai gan pati ideja par principa tiesisko aizsardzību ir apsveicama, nevar aprobežoties vienīgi ar līgumu. Līgumā var būt apņemšanās šo principu inkorporēt nacionālajā likumdošanā, bet ne vairāk. Cita lieta, protams, ir starptautiskie līgumi, kuru principi, pat ja nav iekļauti likumdošanā, jāievēro tik un tā (*Professor Rick A. Iverson* (University of Leiden, The Netherlands) and *Dr. iur. Ringolds Balodis* (University of Latvia, Latvia) Legal Expertise of the Draft Constitutional Agreement Between the State of Georgia and the Autonomous Apostolic Orthodox Church of Georgia Hrcad (2001) 3 Strasbourg, 28 May 2001. P.43.).

¹ Katoļu Dzeive. - 1994. - nr. 3. - 17.lpp.

² John & Jennifer Maloney. The Forgiveness of Sins in the Sacrament of Confession, <http://www.users.black-liole.com> un R.S.Noland. The Law of the Seal of Confession, - The Catholic Encyclopedia, Volume XIII. 1912. (Online edition 1999.) <http://www.newadvent.org>.

³ Police bug suspect's confession, <http://www.standartimes.com/daily/05-96/05-11-96/lpbug.htm> - P.1.

⁴ Turpat.

10.3. Grēksūdzes noslēpums un Latvija

"Jūs apsūdzēja nepamatoti. Bet Jūs tomēr bijāt spiests aizstāvēties!": šādi pret viņu pavērsa pat viņa attaisnojumu.

Šarls Luijs de Monteskijs

Pirmās Latvijas Republikas laikā (1918.-1940.) grēksūdzes noslēpuma tiesiskais regulējums Latvijā līdzinājās pašreizējam Francijas un citu valstu modelim. Pieļauju, ka daļēji tas bija tāpēc, ka 1922. gadā bija noslēgts konkordāts starp Svēto Krēslu un Latvijas Republiku. Lai gan konkordātā grēksūdzes noslēpuma jautājums nebija iekļauts,* tomēr jāatzīmē, ka tajā bija atrunāta katoļu tiesība darboties saskaņā ar saviem kanoniem.

Kā zināms, konkrētais **sakraments ir nopietns Romas katoļu Baznīcas kanonisko tiesību subjekts**. Turklāt pieļauju, ka Latvijas likumdevējiem pēc konkordātā ratifikācijas bija laiks pārdomāt par to, kādas būtu iespējamās starptautiskās sekas, ja kādā Latvijas tiesā katoļu garīdzniekam spiestu pārkāpt grēksūdzes sakramentu.

Tāpēc Latvijā Republikā līdz pat padomju okupācijai 1940. gadā Romas katoļu Baznīcai nebija pamata bažām, ka tiesas varētu nerespektēt grēksūdzes noslēpumu kā vispāratzītu Baznīcas paražu tiesību. Līdz ar to apdraudēta nejutās arī Latvijas Pareizticīgo Baznīca un anglikāņu Baznīca, jo, ņemot vērā iepriekš minētos apstākļus, princips bija akceptēts gan tā laika Civilprocesā, gan "Sodu likumā". Saskaņā ar 1938. gada Civilprocesa likuma otrās apakšnodaļas 116. pantu "Liecnieka izsacījumi" liecināt netika pielaisti:

- 1) kas atzīti par garā slimiem un, kas nav spējīgi izskaidroties mutiski vai rakstiski, kā arī personas, kas, gara spēju traucējumu dēļ, atrodas uz pienācīgās varas rīkojumu, ārsta pārbaudīšanā vai ārstēšanā;
- 2) kas savu miesīgo vai garīgo trūkumu dēļ nav varējuši apzināt pierādāmo apstākli;
- 3) bērni pret vecākiem (a), un
- 4) **garīdznieki - attiecībā uz to, kas viņiem uzticēts grēkus sūdzot, un personas, kurā pēc viņu amata vai profesijas nav tiesības izpaust viņam uzticētos slepenos apstākļus - attiecībā uz šiem apstākļiem (b).**

Visas šīs personas atstata no liecības došanas tiesnesis pats arī bez prāvnieku norādījuma vai lūguma, ja viņš novērojis minētos nespējas iemeslus (c)."¹

Civilprocesa vešana apgabaltiesās bija tāda pati, jo Šī paša Civilprocesa 463- panta 4. daļa līdzinās jau citētajam 116. pantam (tikai attiecās uz apgabaltiesu).² Latvijas Universitātes Juridiskās Fakultātes Civilprocesa katedras profesors Dr. iur. Vladimirs

* Līguma bija runāts par īpašumu jautājumiem, garīdzniecības iecelšanas procedūru, atbrīvojumu no kara dienesta u. c.

Bukovskis augšminēto Civilprocesa 463- un 116. pantā noteikto personu loku klasificē kā pirmās kategorijas lieciniekus, kurus pirms liecības došanas noraida pati tiesa un kas "nav spējīgas būt par lieciniekiem".¹ Latvijas pirmās brīvvalsts laikā tiesību sistēma gāja kopsolī ar citu valstu likumiem Eiropā un Amerikā.

Komunisti reliģiju uzskatīja par "opiju tautai" un padomju varas gados, protams, garīdzniekiem nekādas atlaides netika dotas, jo saskaņā ar Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālprocesa Kodeksa (LPSR KPK) 52. panta 1. daļu par liecinieku varēja uzaicināt un noprotināt jebkuru personu, ja bija informācija, ka šai personai ir ziņas par lietā noskaidrojamiem faktiem un par apsūdzētā vai cietušā personu. PSRS tiesību sistēma neparedzēja liecinieku noraidīšanas iespēju¹ un LPSR KPK 52. panta 3. daļā noteiktais aizliegums aicināt un noprotināt kā lieciniekus bija attiecināts uz:

- 1) apsūdzētā aizstāvi;
- 2) personām, kas savu fizisko vai psihisko trūkumu dēļ nespēj pareizi uztvert apstākļus, kuriem ir nozīme lietā, un par tiem pareizi liecināt.

PSRS tiesības neparedzēja nekādus profesionālas dabas izņēmumus, kas liegtu izpaust par apsūdzēto privātās dzīves noslēpumus. Valsts iejaukšanās bija absolūta, un garīdzniekiem par atteikšanos liecināt vai par apzināti nepatiesām liecībām draudēja kriminālatbildība (cietumsods) saskaņā ar LPSR Kriminālkodeksa 176. un 174. pantu.*

Analizējot mūsdienu Latvijas valsts attieksmi pret grēksūdzes noslēpumu, jāteic, ka diemžēl šo desmit neatkarības gadu laikā nedz Civilprocess, nedz Kriminālprocess šai ziņā nav neko mainījis.**

Civilprocesā šis jautājums vienkārši netiek risināts, bet Kriminālprocess, faktiski, atkārtoti padomju režīma tiesisko regulējumu. Varbūt pie vainas ir pašu baznīcu kūtrums un profesionalitātes trūkums sava viedokļa izklāstīšanā likumdevējam? Varbūt daļēji pie vainas ir juristi, kuru zināšanas balstās komunistiskā laika tiesību izpratnē?

Katrā ziņā pašlaik, 2001. gadā, uz priesteri, kas ir uzklusējis grēksūdzi, kriminālprocesā attiecas visas normas par liecinieka tiesībām un pienākumiem - priesteris var tikt noprotināts uz vietas vai tikt uzaicināts sniegt liecības.⁵ Biktstēvam

* Dažās sociālistiskajās valstīs tomēr tik stingri nepiegāja šim jautājumam un pieļāva zināma loka liecinieku atteikšanos no liecību sniegšanas. Piemēram, Vācijas Demokrātiskās Republikas KPK 46.§ bija noteikts, ka no liecības došanas var atteikties apsūdzētā laulātais, brāļi un māsas, radnieki taisnā līnijā, adoptētais un adoptētājs. Līdzīgi tas bija Polijas Tautas Republikā (KPK 94.§), Ungārijas Tautas Republikā (KPK 65.§) un vēl citu sociālistisko valstu kriminālprocesa kodeksos. Taču arī šajās valstīs, neskatoties uz režīma "žēlsirdību", garīdzniekiem netika dotas nekādas atlaides.

** Jāatzīmē, ka viens, lai gan neizdevies, mēģinājums šo jautājumu tiesiski atrisināt tomēr bija. Tieslietu ministrijas 1997. gada 27. februārī izstrādātajā projektā *"Iigumstarp Latvijas valsti un Latvijas tradicionālajām konfesijām"*, kura 5. punkts skanēja *"Grēksūdzes sakramenta noslēpuma solījums ir nepārkāpjams. Neviena tiesu varas iestāde nedrīkst pratināt garīdznieku pat tad, ja garīdznieks ir liecinieks vai apsūdzētais."*

kriminālprocesa kārtībā ir noteikts liecinieka procesuālais stāvoklis un arī valsts uzlikts pienākums patiesi liecināt un izstāstīt visus viņam zināmos faktus,⁶ arī tos, kurus tas ieguvis grēksūdzes laikā un kuru izpaušanas gadījumā, tam draud ekskomunikācija.

Savukārt, Latvijas valsts advokātiem ir izdarījusi izņēmumu, kas, protams, varētu tikt attiecināts arī uz garīdzniekiem: 1993- gada 27. aprīļa "Advokatūras likuma" 6. panta 2. punkts nosaka aizliegumu pratināt zvērinātu advokātu par faktiem, kas viņam kļuvuši zināmi, sniedzot juridisko palīdzību.

Ja garīdznieks, vēlēdamies ievērot kanoniskās tiesības, censtos izvairīties no liecību sniegšanas, to iespējams atvest piespiedu kārtā saskaņā ar spēkā esošā Latvijas Republikas Kriminālprocesa kodeksa likumu (54. panta 4. daļa). Ja garīdznieks tiesā atteiktos liecināt, tad to saskaņā ar Krimināllikuma 302. panta 1. daļu varētu kvalificēt kā nepamatotu atteikšanos dot liecību pirmstiesas izmeklēšanas iestādē vai tiesā. Ja tas notiktu (pagaidām gan vēl nav noticis), iespējama kriminālvajāšanas uzsākšana pret biktstēvu, pamatojoties uz Kriminālprocesa kodeksu (54. panta 2. daļa). Šāda Latvijas Republikas tiesību stingrība - pieskaitīt grēksūdzes noslēpuma ievērošanu kriminālpārkāpumam, protams, nav pamatota ar nepieciešamību aizsargāt sabiedrības intereses un rada augsni konfliktam ar Romas katoļu vai Latvijas Pareizticīgo Baznīcu.

Lai novērstu gadījumus, kad Latvijas Republikā likuma vārdā garīdzniekiem vajag pārkāpt savas reliģijas dogmas, risinājumi varētu būt vairāki:

1. **Kriminālprocesa un Civilprocesa kodeksos var iekļaut līdzīga satura normu, kā tas bija pirmās republikas laikā.** Domāju, ka tādā gadījumā garīdzniekus varētu pat nepieminēt. Protams, tas varētu attiekties tikai uz tām reģistrētajām reliģiskajām organizācijām, kuru reliģijā grēksūdzes sakraments ir aktuāls;
2. **ja tiek noslēgti līgumi starp valsti un baznīcām, tad šo principu var atrunāt līgumā.** Pēc tam, kad tas ir izdarīts, to var iekļaut Kriminālprocesa un Civilprocesa kodeksos kā tiesību normu, kas nosaka, ka "garīdznieki, kuru baznīcas līgumos ar valsti ir atrunāts grēksūdzes noslēpuma princips, ir atbrīvojami no liecību sniegšanas tiesā";
3. ja tiek pieņemti specifiski, konkrēto baznīcu regulējošie likumi (piemēram, likums "Par Evaņģēliski luterisko Baznīcu"), kas darbojas papildus jau pastāvošajam "Reliģisko organizāciju likumam", tad grēksūdzes noslēpuma principam ir jābūt tajos minētam, attiecīgi grozot Kriminālprocesa un Civilprocesa kodeksu attiecīgos pantus un papildinot ar tiesību normu, ka "garīdznieki, kuru baznīcu specifiskajos likumos ir atrunāts grēksūdzes noslēpuma princips, ir atbrīvojami no liecību sniegšanas tiesā";
4. iespējams arī kaut kas vidējs starp pirmo un otro variantu. Respektīvi, Kriminālprocesa un Civilprocesa kodeksos tiek iekļauts personu loks, kas sakarā ar profesijas vai amata specifiku nevar liecināt tiesā, bet papildus vēl tiek noslēgti līgumi starp valsti un baznīcām.

Jautājums nav vienkāršs, tāpat kā viss, kas saistīts ar reliģiju. Tāpēc, ja Latvija izvēlas pirmo variantu, tad pirms tiesa dod šādu atļauju kādam no garīdzniekiem,

tai vajadzētu būt pārliecinātai, pirmkārt, ka garīdznieks tiešām ir tādas reliģijas pārstāvis, kur pastāv grēksūdzes noslēpums. Otrkārt, atšķirībā no Amerikas Savienotajām Valstīm, kur nepastāv reliģisko organizāciju reģistrācija, ir jānoskaidro vai attiecīgais garīdznieks, kurš apelē pie grēksūdzes noslēpuma, ir Latvijas Republikas Reliģisko lietu pārvaldē reģistrētas reliģiskas organizācijas garīdznieks (to noskaidrot var Reliģisko lietu pārvaldē). Treškārt, vai ir noticis grēksūdzes fakts, jo varbūt ir notikusi privāta rakstura saruna ar apsūdzēto un garīdzniekam tomēr ir jāsniedz tiesā liecība. Noskaidrošana būtu jāveic ar attiecīgās iestādes (Latvijā tā ir Reliģisko lietu pārvalde) starpniecību. No likumdošanas viedokļa pirmais variants ir visvieglākais un saprātīgākais, tomēr tas prasa tiesnešu kompetenci. Lai gan ārzemēs tiesas parasti respektē garīdznieku tiesības šai jautājumā,⁷ baidos, ka mūsu tiesām ir pārāk maz pieredzes šādās lietās. Domāju, ka saprātīgāks ir otrais un trešais risinājums, jo tādā gadījumā tiesai atliktu vienīgi noskaidrot, vai tiešām garīdznieks ir grēksūdzes noslēpuma saistīts. Jāņem vērā, ka manis sniegtais pirmais risinājums nav tikai jautājums par garīdzniekiem, jo runa ir par profesiju loku. Tātad jautājums ir daudz plašāks un komplikētāks.

Ceru, ka situācija mainīsies, jo **Romas katoļu Baznīcas kanonisti nekad nav piekāpušies valsts jurisprudencei** un ir uzsācies "konkordāta parakstīšanas process". Kā redzam no 2000. gadā 8. novembrī parakstītā konkordāta, kas šobrīd gan vēl nav pieņemts, "grēksūdzes sakramenta noslēpums tiek pasludināts par neaizskaramu. **Neviens un nekādā gadījumā nedrīkst pratināt katoļu priesteri jautājumos, kas saistīti ar grēksūdzes noslēpumu pat tad, ja šis priesteris ir liecinieks vai procesa dalībnieks valsts tiesā**" (1. daļa "Katoļu baznīcas tiesiskais statuss" 1. nodaļa "Katoļu baznīcas juridiskā personība" 7. pants). Šis princips aizsargā katoļu Baznīcas ticības mācību, jo, ja nepastāv šāda garantija no valsts puses, tad tas var būtiski iedragāt ticīgo uzticību šim sakramentam, tādējādi ierobežojot konfesijai realizēt savu mācību. Acīmredzot, Vatikāns izprot, ka PSRS okupācija nevarēja neatstāt sekas tiesu darbībā, īpaši ņemot vērā, ka Latvijas Republikā viss, kas saistās ar reliģijas brīvību un baznīcu dzīvi (īpaši kanoniem) vēl nav izmainīts. Nav samērīgs arī baznīcas un valsts sods, jo baznīcai par grēksūdzes noslēpuma izpaušanu tas ir ekskomunikācija, savukārt, kriminālsods par grēksūdzes ievērošanu ir vieglākais no sodiem par pārkāpumiem krimināltiesībās.

Jāatzīmē, ka citās Baltijas valstīs jau ir noslēgti un stājušies spēkā valsts līgumi ar Svēto Krēslu (Igaunijā 1999. gadā un Lietuvā 2000. gadā).⁸ Igaunijas līgumā ar Svēto Krēslu grēksūdzes noslēpums nav atrunāts, Lietuvas līgumā ir noteikts, ka tiek respektēts grēksūdzes sakramenta noslēpums un garantēts priesteru pratināšanas aizliegums.

Nodaļas noslēgumā vēlos teikt, ka, neskatoties uz savu ilggadējo praksi valsts un baznīcas attiecību jomā, arī es visai maz esmu saskāries ar grēksūdzes noslēpuma jautājumu un gribu atgādināt vācu profesora R. Cipeliusa teikto: "Tiesiskas prasības un aizliegumi nosaka cilvēka uzvedību, izveidojot iedarbīgu mehānismu ("struktūru"), sakārtotu mijiedarbību kompleksu ("interakciju sistēmu")."⁹ Ievērojot konstitucionālos principus - reliģijas brīvību un baznīcas šķirtību no

valsts, valstij visiem līdzekļiem ir jācenšas nenonākt reliģiski - juridiskā konfliktā ar reliģiskajām organizācijām. Baznīcas tiesību grēksūdzes noslēpuma principa attīstība Latvijā lielā mērā ir atkarīga ne tikai no likumdevēja vai izpildvaras, tā ir atkarīga no mūsu tiesu varas kvalitātes, jo tiesu prakse ieņem vidējo posmu starp tradīciju un likumu. Tai ir daudz kopīga ar tradīciju, tomēr citos aspektos tā tuvinās likumam. Līdzīgi likumam, tā veidojas samērā apzināti.¹¹ Tiesa vienmēr tieksies atbalstīt to sākumu, kas jau ir pieņemts, pamatojoties uz iepriekšējo praksi. Vajag visai nopietnus un pamatīgus pamatojumus, lai noskaņotu tiesu mainīt pastāvošo praksi." *Optimus interpret rerum usus.** Kā veidoties tiesu praksei un, galvenais, tiesu attieksmei, tas ir sabiedrības, baznīcas un likumdevēja kopīgais uzdevums.¹²

* *OpUmus interpret rerum usus* (laf) - labākais paraduma interpretētājs ir likums.

¹ Civilprocesa likums (1938. g. izd., 1939. g. iespiests). Sastādītāji: senators F. Konrādi, Tiesu palātas Cīvildepartamenta priekšsēdētājs T. Zvejnieks u. c. (Neoficiāls izdevums). - R.: Valsts tipogrāfijas izdevums, 1939. - 57.lpp.

² Turpat, 159.lpp.

³ *Bukovskis V.* Civilprocesa mācības grāmata. - R., 1935. - 359.lpp.

⁴ *Liedē A.* Latvijas PSR Kriminālprocess (vispārīgā daļa) un tiesu pierādījumi. - R.: Zvaigzne, 1971.-176.lpp.

⁵ *MeikališaĀ.* Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. - R.: RaKa, 1998. - 142.lpp.

⁶ Turpat, 143.lpp.

⁷ *H. Newton Malony, Thomas L. Needham, Samuel Southard* Clergy Malpractice. The Westminster Press, - U.S.A. Philadelphia, 1986. - PI 17.

⁸ *Enders E.J.* Par līgumu starp Latviju un Svēto Krēslu. // Latvijas Vēstnesis. - 2000. - 9. nov.

⁹ *Cipeliuss R.* Tiesību būtība. - R.: Latvijas Universitāte, 2001. - 27.lpp.

¹⁰ *Каркуноа Н.* Лекции по Общей Теории права. - С.-Петербург, 1890. - С.272.

¹¹ Тифа!, 275.tpp.

¹² *Balodis R.* Grēksūdzes noslēpumu un jurisprudenci/ Latvija Vēstnesis 2001. - 18. jūlijs, 15. augusts; *Балодис Р.* О тайне исповеди и юреспр^оegaиш/Комерсант Baltie R. 27 август 2001 год No 34 (98).

11. DZIMUMU LĪDZTIESĪBA UN RELIĢIJA

11.1. Reliģiskas normas un jautājums par sieviešu tiesībām

Un Dievs tas Kungs izveidoja cilvēku (..) un (...) sacīja: "Nav labi cilvēkam būt vienam; Es darīšu palīgu, kas būs ap viņu." Tad Dievs tas Kungs lika cietam miegam nākt pār cilvēku. Un kad tas bija aizmidzis, Viņš izņēma vienu no viņa sāukauliem, aizpildīdams vietu ar miesu. Šo sāukaulu, ko viņš no cilvēka bija ņēmis, Dievs tas Kungs izveidoja par sievieti un lika tai iet pie cilvēka. Tādēļ vīrs atstās tēvu un māti un. pieķersies savai sievai, un tie kļūs par vienu miesu.

1. Mozus grām. Genesis, 2. nod.

XX gadsimts dzimumu līdztiesību padarīja par jebkuras demokrātiskas Rietumu valsts tiesību principu. Tas nenotika uzreiz, taču pietiekami ātri, ja lūkojamies no Rietumu civilizācijas attīstības viedokļa. Šo evolūciju labi var saskatīt, ja ielūkojas līdz 1940. gadam spēkā esošā Latvijas Civillikuma "Ģimenes tiesību" sadaļā. 1937. gadā, kad Latvija pieņēma Civillikumu, tas bija viens no progresīvākajiem Eiropas civiltiesisko attiecību paraugiem. Tajā noteiktās Latvijas sieviešu tiesības neatšķīrās no tā laika Šveices, Francijas vai Vācijas sieviešu tiesībām. Līdz Otrajam pasaules karam Eiropā vīrietim ģimenē bija izšķirošais vārds dzīvesvietas noteikšanā, vecāku varas realizēšanā un daudz kur citur. Pēc valstiskās neatkarības zaudēšanas Latvijas Civillikums vairs nebija spēkā. Padomju okupācijas* piecdesmit gadu laikā cilvēktiesību jomā pasaulē bija notikušas pārmaiņas un tās bija skārušās arī sieviešu tiesības. Pēc valstiskās neatkarības atgūšanas Latvijas Civillikums pamatā tika atjaunots bez īpašiem grozījumiem, tikai "Ģimenes tiesību" sadaļā tika grozīts gandrīz vai katrs otrais pants, jo iepriekšējā redakcijā visur bija izteikts vīriešu tiesību pārsvars, ko bija nepieciešams grozīt par labu dzimumu vienlīdzībai.

Runājot par dzimumu līdztiesību sabiedrībā, uzskatu, ka mēs lēnām tuvojamies vidusmēra Rietumu standartam, kad profesionālās izvēles ziņā nav juridisku un praktisku atšķirību starp dzimumiem. Kā jurists ar pārliecību varu teikt, ka

* Dzimumu līdztiesība padomju perioda bija viens no tiem retajiem cilvēktiesību principiem pret kuru komunistu funkcionāriem nebija iebildumu.

jurisprudencē sievietes ieņem pat labāku pozīciju par vīriešiem. Ir pietiekami daudz sievietes - advokāti, bet tādās juridiskās profesijās kā tiesneši* vai notāri ir pat sieviešu pārsvars. Pašreiz 2001. gadā Latvijas Republikas tieslietu ministre ir sieviete. 1999. gadā Latvijas Republikas Saeima par valsts prezidentu ievēlēja sievieti.

Gandrīz visās reliģijās sievietēm, to misijas dēļ, ir ierādīta nozīmīga loma. To, ka bez sievietes - mātes nebūtu vīriešu, stiprais dzimums ir sapratis sen, un jau pagānu reliģijās saule bija sieviešu dzimuma un ieņēma nozīmīgu vietu kulta pielūgsmē. Auglības dievietes vai dievišķas būtnes bija ēģiptiešu, semītu vai ķeltu ticējumos. Arī grieķu - romiešu kultūras** cildināja sievieti. Kristīgā reliģija sievietei izrāda lielu pietāti, piemēram, Jaunava Marija tiek saukta par "Kunga māti" vai "Dieva māti". Savulaik katoļi pat aicināja Mariju atzīt par visu kristiešu māti.¹

Lai gan Rietumu kultūrai par dzimumu līdztiesību islama reliģijā ir atšķirīgs viedoklis, tomēr saskaņā ar islama ticību vīrietis un sieviete tiek uzskatīti par garīgi vienlīdzīgiem, jo abiem ir identiska izcelsme. Arābu sabiedrībā pastāvošā puritāniskā dzimumu atšķirība un dzimumu izolācija nav radīta, lai iedibinātu nelīdztiesību, bet gan lai izvairītos no ārļaulības sakariem. Musulmaņi uzskata, ka viņiem adresētie pārmetumi par sieviešu tiesību ierobežošanu ir nepamatoti, un drīzāk esot nepieciešams runāt par Rietumu civilizāciju, kur tikai pēdējos 200 gados esot attapušies par "sieviešu tiesībām". Pēc musulmaņu domām sieviešu tiesības arābu valstīs pastāv jau 1400 gadu, tātad jau kopš islama pirmsākumiem. Piekrist šādam viedoklim ir pagrūti, tāpat kā nevar pievienoties viedoklim, ka arī cilvēktiesības šais valstīs pastāv tikpat ilgi. Pretruna šeit neapšaubāmi slēpjas radikāli atšķirīgā kultūr-reliģiskā pieejā, ko es jau nosaucu par musulmaņu civilizāciju. Jāatzīmē, ka **sieviešu jautājums ir viena no Eiropā pastāvošās tā saucamās musulmaņu problēmas sastāvdaļām**. Rietumu kultūrā pastāv uzskats, ka sieviešu sejas aizsegšana ir sieviešu tiesību ierobežošana. Rietumu valstīs to nevar akceptēt, taču vai tās ir tiesīgas iejaukties minoritāšu reliģiskajās doktrīnās, kas nosaka šādu elementu? Musulmaņu sievietes vēlas aizsegt savu seju, un valsts vēlme "palīdzēt" viņām nozīmētu iejaukties viņu reliģijas brīvībā un galu galā to ierobežot. Skaidrs, ka demokrātiska Rietumu valsts ar tās rīcībā esošajām tiesiskajām metodēm šādu kāzusu atrisināt nevar, un tas arī nav tās kompetencē. Valsts tiesības ir tikai saistviela, karojošo un konfrontējošo pušu samierināšanas instruments, kas satur ļaudis kopā un vienlaicīgi uztur kārtību valstī. Tiesībām pēc savas būtības ir koordinētajās un regulētajās funkcijas. **Tiesību mērķis ir regulēt sociālo dzīvi, panākt indivīdu un sociālo grupu darbībā relatīvu harmoniju.**²

Nevēlos atbalstīt islama reliģijas dogmas jautājumā par sievietēm, tomēr cieņa pret tām ir Rietumu tiesību satura pamatā. Jāpiekrīt musulmaņu viedoklim, ka, pirms kāds iedrošinās uzspiest musulmaņiem (vai citām reliģijām) savu uzvedības

* Tas gan vairāk ir saistīts arniecīgo atalgojumu, kura dēļ vīrieši parasti neizvēlas tiesneša profesiju.

** Latviešu cilšu reliģijā Laimes māte bija viena no nozīmīgākajām dievībām.

1996. gada 29. augusts. Luterāņu Baznīcas "pret-abortu" pikets pie Latvijas parlamenta

stereotipu jautājumā par tiesībām (arī sieviešu), ļoti rūpīgi jāizvērtē dažādās valstīs un reģionos pastāvošās reliģiskās normas, un tās ir jāskata caur vēsturisko prizmu un ticību. Bez pietiekoša pamata nevar pamest tiesiskuma ceļu, ko valsts vara reiz ir izvēlējusies, ja jautājums nav eksistenciāla tiesību drošības prasība. Izskatāmais jautājums ir visai komplicēts, jo Baznīca ir atdalīta no valsts.

Valsts baznīcai ir devusi pašnoteiktās tiesības, kas vienlaicīgi

nozīmē valsts apņemšanos neiejaucies baznīcas iekšējās lietās.

Vienmēr, kad valsts vara vēlas nogriezties no reiz uzsāktā ceļa, nepieciešams pamatojums; to drīkst darīt tikai tad, ja iemesli ir nozīmīgāki par jau minētajiem tiesiskās drošības un vienlīdzīgas attieksmes pamatprincipiem.⁵ Savukārt, ja attieksme pret musulmaņiem ir tāda, kāpēc tā lai būtu atšķirīga pret pārējām reliģijām un to ticējumiem? Atcerēsimies, ka likumu attieksme nevar būt atšķirīga, jo Rietumu tiesību pamatā ir vienlīdzība, kā arī tolerance pret citādi domājošiem.

Citādi ir tad, ja pārliecīga sekošana reliģiskajām normām rada pretēju efektu. Piemērs tam ir 2001. gadā Afganistānas valdošā islamistu grupējuma *Tālibs* izdotais rīkojums, kas attiecas uz visām Afganistānas valsts reliģiskajām minoritātēm. Rīkojumā noteikts, ka reliģiskajām minoritātēm jāvalkā īpašas identifikācijas zīmes. Jaunā direktīva paredz, ka musulmaņu sievietēm, tāpat kā musulmaņu sievietēm, jāvalkā sejas aizseg. Tālibi šo rīkojumu attaisno ar apsvērumu, ka tādējādi reliģiskās minoritātes tiks pasargātas no iespējama soda, kas draud par tādu tālibu noteikumu pārkāpšanu kā bārdas nodzišana un neatrašanās mošejā lūgšanu laikā. Šāda pieeja nepārprotami atgādina nacistu īstenoto politiku pret ebrejiem, kuriem piespieda valkāt pie apģērba dzeltenās Dāvida zvaigznes. Jāatzīmē, ka minētais ierobežojums ir vērstis pret Afganistānas hinduistu minoritāti. 2001. gada 26. maijā Eiropas Savienība aicināja *Tālibu* atcelt šo *pazīšanās zīmju rīkojumu*, norādot uz to kā diskriminācijas paveidu, kurn aizliedz starptautiskās cilvēktiesības.

Šajā gadījumā runa jau nav tikai par musulmaņiem. Demokrātiskā sabiedrībā baznīcas tiek pielīdzinātas nevalstiskām organizācijām, kurās dalība ir brīvprātīga. Tas nozīmē, ka gadījumā, ja sievietēm ir iebildumi pret baznīcās pastāvošo kārtību un ieradumiem, viņām ir tiesības nebūt par šo organizāciju locekļēm. Sievietēm vienmēr ir tiesības, izmantojot savas konstitucionālās tiesības uz reliģijas brīvību, neakceptēt baznīcas kārtību un neievērot baznīcas paradumus. Valsts pienākums ir sekot, lai sieviešu (tāpat kā arī vīriešu) griba tiktu respektēta un

aizsargāta ne tikai ar tiesību normām, bet arī ar valsts administratīvi represīvo aparātu. Piemēram, ja sieviete brīvprātīgi iet vecticībnieku Baznīcā lūgt Dievu un saskaņā ar reliģiskiem priekšrakstiem savu galvu apsedz ar lakatiņu, tad šīs sievietes iespējamā sūdzība par to, ka tā ir **spiesta** šo lakatiņu uzvilkt, ir dīvaina un patiesībai neatbilstoša. Galu galā, sieviete var arī neiet baznīcā. Valsts iejaukšanās ir pieļaujama tikai tādā gadījumā, ja reliģiskā organizācija **spiež** šo sievieti iet baznīcā un likt lakatiņu galvā. Pretējā gadījumā valsts iejaukšanās ir konstitucionālo **baznīcas aidalītības no valsts** un **reliģijas brīvības** principu rupjš pārkāpums. Tas būtu diskriminējoši pret ticīgajiem, kas ir pārliecināti, ka to piekoptās reliģijas Dieva griba ir - lai sievietes dievkalpojuma laikā apsegtu galvu vai, piemēram, dievkalpojuma laikā turētos savrup no vīriešiem.

Laicīgai sabiedrībai, protams, var būt arī cits uzskats kā par šo, tā arī citiem jautājumiem, kas saistīti ar vienlīdzību baznīcas iekšienē. Tā, piemēram, politisko zinātņu doktors A. Pabriks, pārmetot luteriskās Baznīcas noliedzošo attieksmi homoseksuāli orientēto personu laulības noslēgšanas jautājumā, kas savā būtībā juridiski ir ļoti tuvs jautājumam par sieviešu tiesību atzīšanu, rakstīja: "Savulaik katoļi pie normāliem nepieskaitīja arī luterāņu Baznīcu un tās atbalstītājus". Interesanti, ka A. Pabriks arī pats jautājumu par homoseksuāļiem saistīja ar sieviešu tiesībām. Domāju, ka šāda veida polemiku var salīdzināt ar tirgussievu strīdu, kad ābolu čiepšanā pieķertā sieva atgādina pirmajai, ka tās vīrs ir dzērājs un pati nosodītājā ārļaulībā dzimusi. Ar to gribu teikt, ka šāds diskusijas veids nevar novest pie konstruktīva risinājuma, jo diskusijā izmanto aizvainošanu. Šajā gadījumā runa ir par aizvainota homoseksuāļu tiesību aizstāvja aizvainojumu pret Baznīcu.*

Labs paraugs valsts attieksmei pret dzimumu līdztiesību baznīcā ir Amerikas Savienotās Valstis, kur spēkā ir 1964. gada likums (*Title VII of the Civil Rights Act of 1964* **), kas aizliedz jebkādu darba ņēmēju diskrimināciju atkarībā no dzimuma. Princips, kas aizliedz diskrimināciju, ietver ne tikai darbinieku pieņemšanu vai atlaišanu, bet arī citus aspektus - samaksu, priekšrocības vai darba apstākļus. Bet šim likumam ir izņēmums - gadījumi, kas skar garīdzniecību. Likumu nevar pielietot attiecībā uz garīdzniecību.

Tātad ASV - valstī, kuras tiesību sistēma balstās uz precedentu tiesībām, - ir spēkā parlamenta pieņemts akts, kas liedz ietekmēt Baznīcu tās garīdznieku izvēlē. Amerikāņi labi saprot, ka vardarbīga valsts iejaukšanās ticības lietās var radīt neparedzamas sekas valstij.

* Šajā sakarā baznīcas nostāja ir līdzīga kā viendzimumu laulību legalizācijas gadījumā. Baznīca vienkārši to nevar pieļaut, jo laicīgās sabiedrības liberalizācijas akceptēšana nozīmētu baznīcas dogmu ignoranci, kas varētu novest pie baznīcas vienības izzušanas. Ev. luterāņu arhibīskaps J. Vanags šai sakarā arī norāda, ka šāda likuma pieņemšana iznīcinātu gadu tūkstošiem pastāvošo uzskatu par laulību jēdzienu (Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1999. - 25. nov.).

** Likuma praktiskā interpretācija ir cieši saistīta ar ASV 1978. gada Grūtniecības diskriminācijas aktu un 1963. gada Vienlīdzīgās samaksas aktu, kas liedz darba devējiem par vienādu darbu maksāt zemāku algu dzimumu atšķirības dēļ.

Šajā sakarā gribu pieminēt homoseksuālistu tiesības. ASV federālie likumi aizliedz diskriminēt kādu tikai tāpēc, ka viņš ir homoseksuālas orientācijas, taču pieļauj baznīcas diskrimināciju attiecībā uz savu garīdzniecību. Vienīgi pati Baznīca var izlemt, vai homoseksuāls garīdznieks tai ir vai nav pieņemams.⁵ Tas gan nav noteikts ar likumu, bet tiesu praksē vienmēr tiek ievērots, tātad - tās ir tā sauktās precedentu tiesības.

¹ Pope Issues Encyclical on the Virgin Mary as Prelude to Marian Year, Orange County Register // New York Times. - 1987. - 26. marts.

² Šulcs L. Tiesības kā ētikas minimums. - R., 1936. - 63.lpp.

³ Cipeliuss R. Tiesību būtība. - R.: Latvijas Universitāte, 2001. - 106.lpp.

⁴ Pabriks A. Vai homoseksuālis ir cilvēks? // 7 Diena. - 1999. - 16. okt.

⁵ Couser R. B. Ministry and the American Legal System. - Minneapolis: Fortress press, 1993. - P.101.-103.

11.2. Sieviešu ordinācijas jautājums

Dažas lietas vieglāk padarīt likumīgas ar likumu, nekā padarīt likumīgas sabiedrības apziņā.

N. Šamfors¹

Lai arī ir bijuši reliģiskie strīdi par sievietes līdztiesību aizkāpa pasaulē, domāju, ka neatrastos daudz tādu cilvēku, kas censtos apstrīdēt franču teicienu - *Tam n'a pas de sex*- dvēselei nav dzimuma,* jo, lai arī dzimuma atšķirības ietekmē personas attieksmi pret pasauli, dvēseles attīstībā būtiskākais tomēr ir audzināšanas un sociālais darbs.

Sieviešu ordinēšanas jautājums, kas pēdējā laikā kļuvis ļoti aktuāls Latvijas luteriskajā Baznīcā, pavirši raugoties, šķiet, aizskar sieviešu tiesības būt mācītājam. Kristīgās baznīcās ir kļuvušas tolerantākas attiecībā pret sievietēm, lai gan daudzas baznīcas savu attieksmi attiecībā uz sieviešu ordināciju nav grozījušas.**

Nevienā civilizētā valstī dzimumu līdztiesība netiek saistīta ar reliģiju, jo tas nozīmētu, ka valsts cenšas ietekmēt reliģisko organizāciju un cenšas piespiest to grozīt ticības pamatprincipus. Valsts iejaukšanās būtu klaja reliģiskā diskriminācija gan pret ticību, gan pret sievietēm. Demokrātiskai valstij nav ieteicams iejaukties Baznīcas iekšējās lietās un jācenšas šos jautājumus pēc būtības neskatīt. Šāda valsts iejaukšanās atdurtos pret konkrētās reliģiskās organizācijas (baznīcas) reliģisko mācību un valsti novestu pie tā, ka ierēdņi vai tiesneši būtu spiesti tulkot (skaidrot) attiecīgās Baznīcas Svētos rakstus, ko nevar pieļaut, ja valstī konstitucionāli ir atzīta baznīcas šķirtība no valsts.

* Tāds uzskats ir pat islamā, kur Dieva žēlastība un labvēlība vienādā mērā attiecoties uz abiem dzimumiem. Nemot vērā psiholoģiskās un fizioloģiskās dzimumu atšķirības, ko sievietei un vīrietim ir devis radītājs, tiesības, pienākumi, kā arī sievietes un vīrieša lomas sabiedrībā, esot ļoti atšķirīgi. Musulmaņi tic, ka Dievs ir uzticējies vīrietim ģimenes uzturēšanas finansiālo pusi, bet sievietei uzticējies ģimenē uzturēt mīlestību un labklājību. Minētā sociālā loma neliedz sievietei veidot savu karjeru un pelnīt naudu, bet vīrietim - palīdzēt uzturēt dievbijību ģimenē. Drīzāk šīs lomas nosaka vispārējo musulmaņu sabiedrības ģimeņu modeli. Musulmaņu pretargumenti Rietumiem ir, ka *pirms Korāna* pasaulē līdz VII gadsimtam sievietēm arābu teritorijās, tāpat kā visur citur pasaulē, nebija nekādu tiesību. Tikai pēc Korāna iedibināšanas Arābu valstīs tika atzītas sievietes tiesības uz finansiālu atbalstu no vīra, tēva, brāļa utt. Musulmaņu civilizācija, kā sevi sauc islama sabiedrība, pēc Korāna vēsts pasludināšanas radīja sabiedrības apvērsumu attieksmē pret sievieti. Dažas no sieviešu tiesībām ir iestrādātas arī Korānā un sunnās. Piemēram, tiesības uz īpašuma iegūšanu un mantošanu, tiesības iegūt izglītību, tiesības noslēgt laulību un šķirt to, tiesības paturēt pēc laulību noslēgšanas savu pirmslaulības uzvārdu, tiesības vēlē un izteikt savu viedokli sabiedriski nozīmīgos jautājumos utt.

** Vispārējas demokratizācijas un liberalizācijas procesu ietekmē arī ortodoksālā Baznīca spiesta pamazām mainīt savu attieksmi. Var prognozēt, ka laika gaitā Baznīcas savus stereotipus un kārtību arī mainīs. Taču tā ir tikai un vienīgi pašas Baznīcas iekšējā lieta, un to nevar mainīt valsts ar administratīvās varas līdzekļiem.

Tātad - sieviešu ordinācija ir Baznīcas lieta un to nevar ietekmēt valsts ar motivāciju, ka būtu jāievēro dzimumu līdztiesība.

Tomēr konkrētā **problēma par sieviešu neordinēšanu izraisa asas diskusijas**. Ja valsts uzsāktu šīs problēmas izvērtēšanu, tā būtu spiesta uzklaut reliģisko organizāciju argumentāciju pret ordināciju un neordinējošās organizācijas viedoklis balstītos reliģiskajā dogmatikā. Tas kļūst skaidrs, ja, piemēram, virspusēji ielūkojamies ASV Misūri Sinodes (viena no pasaules ortodoksāli orientētām protestantu baznīcām) pamatojumā: *"Misūri Sinode neordinē sievietes, uzskatot, ka mācītāja amats saskatā ar Svēto rakstu mācību ir paredzēts tikai vīriešiem. Mācītāja amats ir vienīgais Baznīcas amats, kas ir ar dievišķu izcelsmi, paša Kristus iedibināts. Taču tas nenozīmē ne sievietes diskrimināciju, ne pazemošanu... Saskaņā ar Svēto rakstu mācību vīrs ir sievas galva, tāpat kā Kristus ir draudzes galva. Tas nenozīmē vīrieša pārākumu cieņā un godā, bet liecina par noteiktu struktūru un kārtību Dieva radītajā pasaulē. Jautājums par sieviešu ordināciju vai neordināciju ir tikai viena neliela daļa lielajā jautājumā par Svēto rakstu autoritāti. Mēs atzīstam, ka Svētie raksti nekļūdīgi satur Dieva vārdu, gribu un ir mums saistoši. Tomēr mēs netveram Biblii burtiski. Mēs interpretējam Svētos rakstus lajā kontekstā, ko tie mums saka attiecībā uz kopējo mācību. Tādēļ mēs uzskatām, ka mācītāja amats, kas ietver publisku sprediķošanu, publisku grēku piedošanu, publisku dievkalpojumu vadīšanu un sakramentu pārvaldīšanu, ir tikai vīriešu funkcija. Visu citu ārpus minētajām piederošajām funkcijām draudzēs var veikt arī sievietes. Mēs neesam konservatīvi, jo jautājumos par kuriem Svētie raksti nerunā kristālskaidri, mēs pieļaujam to risināšanu atkarībā no vietējiem apstākļiem."*¹²

No Misūri Sinodes viedokļa atšķirīgs ir Pasaules luterāņu federācijas ģenerālsekretāra I. Noko viedoklis, kurš uzskata, ka **"...evanģēlija pasludināšana nekad nebija domāta tikai vienam dzimumam"**. Kristīgā Baznīca nepilnīgi īsteno dzimumu partnerattiecības sludināšanas jomā. Sieviešu izslēgšana no garīdzniecības neesot teoloģiski savienojama ar luterāņu izpratni par visu ticīgo priesterību Baznīcā.

Attiecībā uz šo problēmu luterāņu iekškonfesionālās domstarpības ir nopietnas. Acīmredzot tāpēc, ka pašā luterāņu Baznīcā nav vienotas nostājas šajā jautājumā, jo daļa luterāņu organizāciju ir par sieviešu ordināciju, daļa ir *pret* to. Piemērs tam ir divu Baltijas valstu luterāņu Baznīcu (Igaunijas un Latvijas) visai atšķirīgā pieeja (neskatoties uz to, ka luterāņu Baznīcu izcelsme un attīstība šajās valstīs līdz 1940. gadam (padomju okupācijai) bija ļoti līdzīga). No 1945. gada sieviešu ordinācija Igaunijas Evanģēliski luteriskajā Baznīcā ir kļuvusi par normu, kamēr Latvijas Evanģēliski luteriskā Baznīca (LELB), kas uzsāka sieviešu ordināciju pagājušā gadsimta deviņdesmito gadu vidū, spēji to pārtrauca un pašreiz uzskata to par nepieņemamu. Presē izskanēja viedokļi par baznīcas materiālo ieinteresētību, taču tas valsti neskar. Piedevām atšķirība nav tikai abās kaimiņvalstu protestantu Baznīcās, atšķirība ir arī latviešu luterāņu konfesijā.

Kā zināms, Otrā pasaules kara beigās trimdā devās daudz latviešu, un vēlāk tur izveidoja *Latvijas Evanģēliski luteriskā Baznīca ārpus Latvijas* (LELBĀL), kas atšķirībā no LELB sievietes ordinē. LELBĀL arhibīskaps E. E. Rozītis atzīst, ka sievietes

neordinēšana starp LELB un LELBĀL ir *sāpīgais jautājums*,* kas tagad ir kļuvis par neatšķetināmu reliģisku domstarpību kamolu. 2001. gada LELB noslēdza altāra un kanceles sadraudzību ar Misūri Sinodi, kura, kā jau tika minēts, principiāli neatzīst sieviešu ordinēšanu. Vienošanās prasīja arī zināmu baznīcas juristu piepūli un tika sagatavota tikai pateicoties jurisprudencei tradicionālajām atrunām.*

Vēl nedaudz par LELB un LELBĀL atšķirīgo pieeju sieviešu ordinācijas jautājumā, kas 1997. gadā Latvijas laikrakstos radīja skaļu polemiku.¹ Diskusiju jo sevišķi uzkurināja teoloģiski motivētais Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas aizliegums kādai Islandes luterāņu Baznīcas mācītājai rīkot dievkalpojumu Valmieras Svētā Sīmaņa draudzes Baznīcā⁵. Par šo konkrēto lietu varu teikt: **ja reliģiskā organizācija, kurai pieder dievnam, negrib, lai tajā tiktu noturēts dievkalpojums, tai ir pilnīgas tiesības iebilst pret to.** Tā tas ir nevien no juridiskā viedokļa (privātīpašuma tiesības ir neaizskaramas), bet arī no ētiskā vērtējuma un cilvēktiesību aspektā.

Feministes konfliktā iesaistīja Valsts Cilvēktiesību biroju, kas, manuprāt, tikai liecināja par viņu vēlmi konfliktu padarīt cik iespējams publisku.⁶ Pasākuma organizētājas neslēpa, ka grasās skaitīt lūgšanas *Dievam sieviešu dzimtē*, kas domāju ne tikai luterāņiem, bet vispār kristiešiem būtu zaimojoši. Islandes mācītājas organizētais un zināmas daļas latviešu luterāņu sieviešu inspirētais pasākums bija domāts kā protests LELB paziņojumam, kurā tā skaidri pateica par sieviešu neordinēšanu. Lai ko arī rakstītu masu informācijas līdzekļi, Baznīca tika galā ar sievietēm—eretiķēm un pasākums nenotika. Tomēr ar to dažu sieviešu** protests neizbeidzās.

Minētais incidents attīstījās par citu konfliktu, kurā neviļus tika iesaistīta arī valsts un Baznīcas kontaktpersona - Tieslietu ministrija. Šajā gadījumā, ko es nosauktu par /. *Ezernieces lietu*, valsts guva labu mācību, ka iestādē, kas ir valsts attiecību kārtotāja ar reliģiskajām organizācijām, nevar iesaistīt darbā cilvēkus, kuri ir kādas reliģiskas organizācijas aktīvi locekļi - vēl jo vairāk - tādas organizācijas locekļi, kas konfrontē ar lielas un ietekmīgas reliģiskas konfesijas vadību.

Kas tad bija noticis? Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps J. Vanags 1997. gadā vēstulē Tieslietu ministrijas Sabiedrisko lietu departamenta direktoram rakstīja: *"Jūsu vadītā departamenta darbiniece ī. Ezerniece, viesodamās*

* Sakarā ar to, ka agrāk LELB ordinēja sievietes, dažas sievietes Latvijā jau strādā par mācītājām. Ordinācija bija likumīga un neatgriezeniska, tāpēc šīm sievietēm nevar atņemt mācītāja amatu. Pie LELB vienošanās ar Misūri Sinodi tika pieņemts papildus protokols, kurā teikts, ka, neskatoties uz altāra un kanceles sadraudzību ar LELB, šīs Baznīcas sievietēm - mācītājām netiks ļauts kalpot Misūri Sinodes draudzēs (Par sadraudzību, bet bez sievietēm // Latvijas Luterānis. - 2001. - 21. jūn.).

** Notikumos ir skaidri manāms kādas sieviešu grupas bezcerīgais sašutums. Viņu sapnis bija kļūt par mācītājām, tam bija veltīti mācību gadi Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātē, un viss izrādījās veltī, jo Baznīca paziņoja par sieviešu neordinēšanu. Esmu pārliecināts, ka, piemēram, pareizticīgo baznīcā tas nebūtu iespējams, jo pareizticīgo sievietes šādu iespēju nepieļauj pat teorētiski, atšķirībā no luterāņu sievietēm, kuras redzēja, ka atsevišķās luterāņu Baznīcās ordinācija tomēr notiek.

Pasaules luterāņu federācijas 9. asamblejā Honkongā no 8. līdz 16. jūlijam, izplatīja asamblejas delegātu vidū skrejlapas, aicinot federācijas atbalstīt vitāli svarīgus LELB projektus, un saistīja šo aicinājumu ar mums patlaban neizpildāmām prasībām (sieviešu ordināciju). Šīs vardarbības rezultātā LELB ir cietusi materiālus zaudējumus 300 000 dolāru apmērā un, iespējams, būs spiesta apsvērt sava statusa pazemināšanu federācijā no pilnas uz asociētu līdzdalību."

Sabiedrisko lietu departaments saņēma arī cita satura vēstules. LELBĀL gan bija pretējās domās* un pauda viedokli,⁸ ka cēlonis neveiksmei iegūt materiālu pabalstu ir pašas LELB ieņemtās stājas un nespējas dēļ, nevis I. Ezernieces izplatītās informācijas nopelns. Izrādījās, ka darbiniece ir sabiedriskās organizācijas Latvijas luterāņu sieviešu teologu apvienības prezidente. Apvienība cīnījās par sieviešu ordināciju luteriskajā Baznīcā. Nepatīkamākais visā minētajā skandālā bija tas, ka Tieslietu ministrija (pateicoties Verai Volgemutei un Aivaram Maldupam) I. Ezerniecei bija piešķīrusi komandējumu uz minēto konferenci, tika izmaksāta komandējuma nauda, kā arī no valdības izdevuma "Latvijas Vēstnesis" piešķirta žurnālista apliecība. Tas Tieslietu ministrijas dalību konfliktā padarīja par visai savādu.

Jāpiebilst, ka I. Ezerniece, kas bija pierādījusi sevi darbā Tieslietu ministrijā kā apzinīgu, erudītu un reliģijas lietās kompetentu darbinieci, pati sevi par vainīgu neuzskatīja.⁹ I. Ezerniece aizgāja no darba Tieslietu ministrijā pēc pašas vēlēšanās.

Arguments, ka dažas konfesijas draudzes ordinē sievietes, un tāpēc arī citām ir pienākums to darīt, nav uzskatāms par nopietnu, jo jebkādam ticības dogmu izmaiņām ir jābūt pieņemtām Baznīcā no brīvas gribas un šo organizācijas statūtos noteiktā kārtībā. Ar to vēlos uzsvērt, ka vienīgais, kas var pamudināt Baznīcu uz šādu soli, ir Baznīcas locekļu griba. Lai cīgā sabiedrībā atzītā dzimumu līdztiesība nevar būt par attaisnojumu valsts iejaukšanai Baznīcas lietās. Valsts iejaukšanās Baznīcas lietās, kā daudzkārt jau esmu uzsvēris šajā grāmatā, var notikt, vienīgi aizsargājot valsts drošību, kārtību un cilvēku veselību. Piedevām valsts iejaukšanās drīkst būt samērīga, kas nozīmē arī saprātīgumu. Ordinācija ir Baznīcas iekšējā lieta un nevar būt no valsts puses ietekmēta ar motivāciju par dzimumu līdztiesību. Dzimumu līdztiesības jautājums Baznīcas iekšienē ir drīzāk ētisks un morālas dabas jautājums, kas nevar būt par pamatu, lai rupji ignorētu Baznīcas pašnoteikšanās tiesības.

Interesanti ir teicis Eiropas Baptistu federācijas prezidents D. Koflijs, kurš uz jautājumu par sieviešu ordināciju ir atbildējis: **"Patiesi viedokli ir abās pusēs, un sieviešu ordinācijas jautājums ir tāds, kura dēļ cilvēki ir gatavi iet uz sārta. Tas ir ļoti svarīgs jautājums."**¹⁰

* LELBĀL darbības noteikumi tika pieņemti Baznīcas virsvaldes sēdē Toronto 1990. g. 15. oktobri. Šo noteikumu IX nodaļas 1. punktā teikts: "Ordinētie darbinieki var būt vīriešu vai sieviešu kārtas."

- Шамфор И.* Макаемы и мысли /характеры /анекдоты. - М.: Издательства "Наука", 1966. - С.28.
- ² *Mācību un praksi kopā saistot // Svētdienas Rīts.* - 1996. - 9- jūn.
- Skagale G.* Mūsdienu baznīca ar aizliegumiem tālu netiks // *Neatkarīgā Rīta Avīze.* - 1999- - 10. jūn.
- Šusts A.* Cienījamais arhibīskapa kungs! // *Neatkarīgā Rīta Avīze.* - 1997. - 21. aug.;
- Vanags J.* Kā nu katram ausis niez // *Neatkarīgā Rīta Avīze.* - 1997. - 10. sept.; *Vanags J.* Nevajag ignorēt uzvedības normas // *Diena.* - 1997. - 25. aug.; *Vizbīdis O.* Dievs uzrunā vīriešu dzimtē // *Rīgas Balss.* - 1997. - 1. okt.
- "cpiņa G., Arāja D.* Islandes sieviešu baznīcas pārstāvēm liedz noturēt dievkalpojumu // *Diena.* - 1997. - 8. aug.
- Briiklenis J.* Arhibīskaps runā par baznīcas apgānīšanu // *Neatkarīgā Rīta Avīze.* - 1997. - 21. aug.
- Latvijas Ev. luteriskās baznīcas arhibīskapa J. Vanaga 1997. gada 19- augusta vēstule nr. 271. Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.
- *Balodis R.* Valsts un Baznīca. - R. : Nordik, 2000. - 245.lpp.
- ¹ Pieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta Reliģijas nodaļas galvenās speciālistes Ilzes Ezernieces 1997. g. 2. septembra paskaidrojums Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.
- Barkāns E.* Eiropas Baptistu līderis viesojas Latvijā // *Svētdienas Rīts.* - 1999. - 15. maijs.

12. KAPELĀNU DIENESTS

12.1. Kapelānu dienests pasaule

Ja ieslodzītie sāk mīlēt skolotāju, ārstu un mācītāju, tad tikai tāpēc, ka pēdējie apietasarviņiem, tos nenosodīdami, bet aizstāvēdami. Tas tomēr nenozīmē pakļauties noziedznieku ieskatiem, kas nekādā gadījumā nedrīkst notikt, tin šai ziņā vajadzīga drosmē un liela stingrība, lai nezaudētu savu cieņu.

P. Lembergs¹

Kapelānu institūcija pasaulē nav nekāds jaunums. Informācija par garīdznieku darbību militārajos formējumos atrodama jau Vecajā Derībā. Piektajā Mozus grāmatā 20. nodaļas 1.-4. p. runā par Dieva pavēli priesteriem uzrunāt Izraēla tautu, lai to iedrošinātu nebaidīties no ienaidnieku pārakuma. Vēstures gaitā kapelāni ir kalpojuši daudziem karaļnamiem un dižciltīgajiem, pildījuši reliģiskus rituālus un snieguši mierinājumu un padomu grūtos brīžos. Latīniski vārds *kapelāns* skan kā *de cappellanis* un ir radies no vārda *capella*, kas ir apzīmējums nelielai baznīcas telpai vai ēkai dievkalpojumiem. Par militāro kapelānu dzimšanas gadu var uzskatīt 742. gadu, kad Romas katoļu Baznīca savos kanonos kapelānu apstiprināja kā jēdzienu. Tas notika Ratisbonas koncilā. Kā redzam, kapelānu institūciju ir izveidojusi Romas katoļu Baznīca un tās kanonisko tiesību krājumā *Codex juris canonici*² noteiktais par kapelāniem laika gaitā nav grozīts. Katoļu kanonu kodeksa 564. kanons nosaka, ka **"kapelāns ir priesteris, kuram ir uzticēta pastorālā darbība, un viņš šos pienākumus veic kādā sabiedrībā vai specifiskā kristiešu grupā, mācot tiem universālus un specifiskus likumus."** Bez minētā kanona ir vēl astoņi kodeksa kanoni (Can. 564 - 572.), kuros ir skatīta Romas katoļu Baznīcas kapelānu pastorālā darbība, pakļautība, iecelšanas un atcelšanas kārtība. Tieši iepriekšminētais pašiem kapelāna dienesta izveidotājiem - katoļiem sagādā vislielākās raizes, jo nereti valsts likumi par kapelānu iecelšanu nosaka citu izvirzīšanas, iecelšanas un pakļautības kārtību, kas rada likumu kolīzijas. Neskatoties uz to, katoļi vienmēr paliek uzticīgi kanoniem un nekad nemaina savu nostāju, cenšoties kolīziju gadījumā rast zināmu kompromisu ar laicīgo varu.** Personīgi man katoļu

* Can. 564 - Capellanus est sacerdos, cui stabili modo committitur cura pastoralis, saitēm ex parte, alicuius communitatis aut peculiaris coetus shristifedlium. ad normām iuris universalis et particularis exercenda (lat.).

** Kompromiss liek panākts ar valodnieku un juristu starpniecību, "nogludinot" valsts un baznīcas attiecības ar līgumu starp Svēto Krēslu un attiecīgo valsti.

principialitāte izraisa cieņu. Mūsdienās Romas katoļu Baznīcas ietekme uz kapelānu dienestu pasaulē ir ļoti ievērojama. Tā Beļģijā militāro parāžu un Beļģijas nacionālo svētku laikā, piedaloties katoļu un citu konfesiju kapelāniem, tiek atskaņota tieši *Te Deum*,³ kas liecina arī par katoļu reliģijas *primus inter pares* starp citām reliģijām, kurām valsts ir atļāvusi darboties kapelānu dienestā. Katoļticīgo vairākuma valstī Spānijā, kapelānu dienestu nodrošina katoļu Baznīca. Armijā, skolās un cietumos to finansē no valsts budžeta. Katoļu Baznīcas un valsts savstarpējās attiecības regulē līgumi starp valsti un baznīcu, kas pamatojas uz trīs līgumiem starp Spānijas valsti un Svēto Krēslu. Lai gan valsts neliedz citām konfesijām darboties kapelānu dienestā, tomēr tā arī šo konfesiju kapelānu pastorālo darbu nefinansē.¹

Itālijā un Īrijā Romas katoļu Baznīca pilnībā nodrošina valsti ar kapelāniem armijā un cietumos. Itālijā, līdzīgi kā Spānijā, valsts un Baznīcas attiecības regulē līgumattiecības ar Baznīcu un Svēto Krēslu. Lai gan Itālijā kapelāni algu saņem no valsts budžeta, viņi netiek uzskatīti par valsts darbiniekiem, kamēr citā Eiropas valstī, piemēram, Beļģijā kapelāni saņem algu kā valsts darbinieki un tiek par tādiem arī uzskatīti.⁵

Vācijā kapelānu dienesta nosacījumus armijā un policijā regulē valsts noslēgti līgumi ar ierobežotu baznīcu loku, bet citās iestādēs (piemēram, slimnīcās) valsts pieļauj darboties dažādām reliģiskām organizācijām. Eiropas valstu pieredze liecina, ka, lai arī dominē Romas katoļu Baznīcas ietekme uz kapelānu dienestu, arī protestantiem tiek dota iespēja darboties publiskās institūcijās. To būtiski ietekmē tāds faktors kā protestantu (luterāņu, baptistu, metodistu un citu) apvienošanās sabiedriskās organizācijās. **Ja katoli savas ekskluzīvās tiesības šajās valstīs ir izcīnījuši ar konkordātu palīdzību, tad protestanti savu ir panākuši apvienojoties spēcīgā koalīcijā un izveidojot sabiedrisku organizāciju.** Protams, šajā organizācijā ietilpstošās baznīcas darbojas saskaņoti un nenonāk pretrunā ar šīs apvienības nostādņēm. **Faktiski, katoļu dominante ir radījusi apskaužamu ekumēnisku ideālu.***

Austrijā saskaņā ar konkordāta normām katoļi armijā darbojas tieši tādā ordinariāta formā. Savukārt protestantu konfesijas kapelāni ir pakļauti militārajam superintendentam, kas paralēli katoļu struktūrai rūpējas par dažādo protestantu konfesiju pastorālo darbu armijā."

Viens no visvecākajiem kapelānu dienestiem ir Francijā, kur armijas vai militārie kapelāni sāka darboties no 1880. gada 8. jūlija, kad tur tika pieņemts likums par kapelāniem. Grēksūdzes noslēpumu glabāšana uz šo dienestu sāka attiekties pēc atbilstoša likuma pieņemšanas 1905. gadā. Francijā kapelānus iedala trīs kategorijās:

- militārie kapelāni, kas ir pilnībā pakļauti armijas kārtībai un ir armijas virsnieku statusā;

* Kopēju valodu ir atraduši pareizticīgie, katoļi, vasarsvētki un ebreji, jo tie atrodas vienādā statusā - ir minoritātes reliģija šajā teritorijā.

- **civīlie kapelāni**, kuri darbojas individuālā kārtā, pamatojoties uz līgumiem:
- **brīvprātīgie kapelāni**, kuru darbs netiek apmaksāts, bet nelaimes gadījumā, ja tas notiek darba laikā, valsts tos apmaksā.

Francijas armijas kapelānu dienestā *Etat—major des armées* darbojas pārstāvji no trīs konfesijām - katoļiem, protestantiem un jūdaistiem. Lai gan kapelāni ir valsts apmaksāti (finansējums ir gan no valsts, gan no pašvaldības, gan no valsts pārvaldes iestādes budžeta), tomēr Francijā, tāpat kā pašreiz Latvijā, kapelānu skaits ir nepietiekams.⁷

¹ *Laubergs P.* Aiz cietuma mūriem. - R., 1932.

² Code of Canon Law Latin-english edition. Canon Law Society of America. - Washington, 1995.-P. 217.-219.

³ *Torf R.* State and Church in Belgium; *Robbers G.* State and Church in the European Union. - Baden-Baden, Nomos Verl.- Ges, 1996. - P.20.

⁴ *Robbers G.* State and Church in the European Union. - Baden-Baden: Nomos Verl - Ges, 1996.-P. 113.

⁵ Turpat, 161.lpp.

⁶ Turpat, 253.lpp.

⁷ Turpat, 141.-142.lpp.

12.2. Kapelānu dienests Latvija no 1918. līdz 1940. gadam*

Latvijas pirmās brīvvalsts laikā ieslodzīto garīgo aprūpi veica Cietumu departaments. Interesants ir fakts, ka līdz 1934. gadam par cietumnieku ētisko dzīvi atbildīgs bija 1940. gada Latvijas PSR valdības ministrs V. Latkovskis. No 1938. gada Kriminālpolitiskajā departamentā (bijušais Cietumu departaments) par cietumnieku reliģisko audzināšanu bez darba apmaksas atbildīgs bija mācītājs V. Rozenieks. Pirmskara Latvijā vārds *kapelāns* nebija izplatīts, tā vietā lietoja *mācītājs-konsultants audzināšanas jautājumos*. 1938. gadā Latvijas cietumos ieslodzīto garīgo aprūpi veica 59 mācītāji - konsultanti. Līdz 1940. gadam Latvijā kapelānu dienestā darbojošos mācītājus var iedalīt trīs grupās:

- **mācītāji, kas par savu kapelāna darbu saņēma algu** un kapelāna darbs bija to pamatdarbs;
- **mācītāji, kas epizodiski pildīja kapelāna pienākumus;**
- **mācītāji "ligumnieki"**, kas īslaicīgi pildīja kapelāna darbu, apvienojot šo darbu ar darbu baznīcā.

Pirmā grupa, tāpat kā ārsti, skolotāji un citi speciālisti, bija ieslodzījuma vietu ārrindas darbinieki. Tas nozīmēja, ka viņi bija pakļauti Cietumu departamenta reglamentam, bet uz viņiem neattiecās daļēji militarizētā specifika, kas raksturīga cietumu apsardzes dienestam. 1937. gada reglaments liedza mācītājiem "ielasties jebkādas privātās darīšanās ar ieslodzītajiem un to piederīgajiem". Tie nedrīkstēja kopā lietot alkoholu, pieņemt savās mājās ieslodzītos vai to piederīgos kā viesus un tamlīdzīgi. Tomēr arī tolaik kapelāniem bija pienākums sniegt ieslodzītajiem individuālās sarunās mierinājumu, vadīt dievkalpojumus un "palīdzēt ieslodzītajiem atjaunot izirušās saites ar piederīgajiem un piedalīties ieslodzīto aizgādības darbā". No 1936. gada līdz 1940. gadam Latvijā bija pieņemts, ka ieslodzītie dievkalpojumos piedalās brīvprātīgi. Ja ieslodzītais šādu vēlēšanos bija izteicis, dievkalpojuma apmeklējumam vajadzēja notikt vismaz reizi mēnesī. Tas neattiecās uz nepilngadīgajiem cietumniekiem, kuriem piedalīšanās savas konfesijas dievkalpojumos bija obligāta. Dievkalpojumu laikā noziedzniekus izvietoja tā, lai tie savā starpā nevarētu sazināties. Sievietes no vīriešiem tika turētas savrup. Ne visur cietumos bija kapellas, tāpēc pasākumus noturēja atsevišķās telpās (visbiežāk mācību klasēs). Kristīgo konfesiju dievkalpojumi notika vienviet, bet jūdaistiem (Mozus ticīgajiem) tika ierādītas atsevišķas telpas.

Līdz 1940. gadam Latvijas armijā nepastāvēja militāro kapelānu dienests. Karavīru garīgo aprūpi veica Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas mācītāji. Mācītāji svētīja karavīrus, kad tie nāca pie dievgalda, un izvadīja kritušos karavīrus.

* Raksts publicēts arī 2001. gada 27. novembra valdības laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" {Balodis R. Par kapelānu dienestu, līdz šim un nākotnē/ Latvijas Vēstnesis 2001. - 27. novembris), respektīvi, laikā, kad Ministru kabineta noteikumi par Kapelānu dienestu vēl atradās saskaņošanas stadijā.

Armijā darbojās dažādi pulciņi, kuros karavīri pulcējās, lai lasītu Bībeli un pārrunātu reliģiskus jautājumus. Tos vadīja paši karavīri. Piemēram, 1936. gadā Rīgas Kara slimnīcā tika iekārtots Bībeļu lasāmais galds, kur atradās Bībeles vairāk kā desmit valodās. Kapellas armijas daļās nebija, lai gan bija jau samanāma tendence tādām veidoties.

Interesanti, ka pagājušā gadsimta 30.-40. gados pašreizējās Zemessardzes analoga Aizsargu rindās bija vairāk kā simt kapelānu.

Padomju varas gados armijā un cietumos šo misiju veica poļitruki jeb politiskās izglītības audzinātāji, kas savu darbu galvenokārt veltīja komunistu režīma nostiprināšanai un sistēmas ideoloģijas propagandai.

¹ Veitmanis K. Ieslodzījumu vietas 1918.-1938. - R., 1939.

12.3- Latvijas kapelānu dienesta tiesiskais regulējums 2001. gadā

Mūsdienās jautājums par kapelāna dienestu ir, pirmkārt, jautājums par reliģisko organizāciju darbību publiskās iestādēs. Pašreiz - 2001. gadā Latvijas Republikā kapelāns kā juridisks termins ir minēts divos likumos - "Reliģisko organizāciju likumā" un "Latvijas Sodū izpildes kodeksā".

"Reliģisko organizāciju likums"* nosaka (1. pants 8. punkts), ka **kapelāni ir garīgais personāls, kas veic amata pienākumus soda izciešanas vietās, Nacionālo bruņoto spēku formējumos un citur, kur nav pieejama parastā garīdznieka aprūpe.** "Reliģisko organizāciju likums" paredz (14. pants 5. daļa), ka **kapelāni Latvijā darbojas saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem par kapelānu dienestu.** Kapelānu nolikums valsti ir izstrādāts, taču ierobežoto valsts budžeta līdzekļu dēļ nav pieņemts. Tāpēc ir jāatzīst, ka praktiski kapelāni (izņemot cietumus un armiju) pašreiz darbojas un darbosies tikai retumis.¹ Par to, kas ir kapelānu nolikums, kādus pienākumus tas uzliek kapelānam un kāpēc tas netika pieņemts, mēs runāsim vēlāk, taču vispirms aplūkosim šajā jomā spēkā esošo tiesisko bāzi. Jāatzīmē, ka nedz valstij, nedz konfesijām finansu līdzekļu kapelāna dienesta uzturēšanai nav.

"Reliģisko organizāciju likums" (14. pants 5. daļa) reliģiskajām organizācijām dod tiesības veikt reliģisko darbību slimnīcās, pansionātos, soda izciešanas vietās un Nacionālo bruņoto spēku formējumos. Pie šīm tiesībām ir jāmin divi nosacījumi: pirmais - to var darīt, ja to vēlas tajās esošās personas, un otrais - reliģiskajām organizācijām ir jāaskaņo ar attiecīgo iestāžu administrāciju paredzētā pasākuma vieta un laiks. Minētā likuma norma arī nosaka, ka reliģiskā darbība Nacionālo bruņoto spēku formējumos notiek saskaņā ar Aizsardzības ministrijas izstrādātiem noteikumiem.

Neskatoties uz to, ka nav pieņemts "Reliģisko organizāciju likumā" paredzētais kapelānu nolikums, var atzīt, ka Latvijas Nacionālo bruņoto spēku kapelānu dienests ir reglamentēts juridiski korekti. Ieslodzījuma vietu kapelānu darbībai pašreiz ir plašāks iekšējais tiesiskais regulējums, taču juridiski un kvalitatīvi to var vēlēt labāku. Ja neskaita "Reliģisko organizāciju likuma" sniegto definīciju un individuālus līgumus,** tad citu nozaru kapelānu dienesti darbojas haotiski un bez jebkāda tiesiska pamata.

* "Reliģisko organizāciju likums" pieņēmis 07.09.1995., bet pēdējie grozījumi likumā, kas ietver arī normas par kapelānu dienestu, pieņemti 15.06.2000.

** Labs piemērs ir Rīgas Lutera ev. luterisko draudzes un kapelānes Ilzes Elizabetes Eris 2000. g. 12. marta darba līgums, kas, manuprāt, veiksmīgi atklāj mēģinājumu individuālos līgumus regulēt to, kas nav nokārtots tiesību aktu līmenī. Līgumā teikts:

"1. Darbiniece stājas darbā piedarba devēja un darba devējs pieņem viņu darbā, lai realizētu vienošanos starp Latvijas Evaņģēliski luterisko Baznīcu un Rīgas Lutera ev. luterisko draudzi par

garīgas aprūpes nodrošināšanu Valsts Akciju Sabiedrībā "Starptautiskā lidostā Rīga" tās darbiniekiem un viesiem.

2. Darbinieces pienākums ir izpildīt kāpelānes pienākumus, kas ietver- darbu lidostas kapelā.

3- Kapelā nes pienākumos ietilpst:

3.1. nodrošināt kārtību darba devēja izveidotajā kapelā;

3-2. apgādāt to ar informatīviem, meditatīviem un izglītojošiem materiāliem;

3-3- veikt sadarbību ar lidostu un tās darbiniekiem, kas sevī ietver atbalstu konfliktsituācijās;

3-4. nodrošināt garīgu līdzdalību krīzes vai katastrofu gadījumos;

33. nodrošināt lidostās darbinieku un viesu garīgo aprūpi, kas sevī ietver aktīvu un pozitīvu attiecību piedāvājumu, dvēseli kopjošas sarunas par tēmu, ko piedāvā darbinieks vai viesis, kopīgas aizlūgšanas;

3.6. vadīt svētbrīžus, dievkalpojumus, kā arī kristības un pasniegt Sv.Vakarēdienu, ja darbinieki vai viesi ir izteikuši vēlēšanosf...").

¹ Balodis R. State and Church in the Baltic States. - R.: Latvian Association for Freedom of Religion, 2001.-P.34.

12.4. Latvijas cietumu kapelānu dienesta attīstība un mūsdienu realitātes

Latvijas soda izpildes iestāžu sistēmu veido Tieslietu ministrijas pārraudzībā esošā Ieslodzījumu vietu pārvaldē un tās pakļautībā esošās 15 soda izciešanas iestādes, kā arī mācību - metodiskais centrs "Dzintari", kurā notiek cietumu personāla apmācība. Soda izciešanas iestāžu sistēmas pamatā ir angļu progresīvās soda izpildes principi ar iestāžu un ieslodzīto dalījumu, ņemot vērā drošības kritērijus un ieslodzīto iespējas uzlabot savu stāvokli soda izciešanas laikā. Latvija ierindojas 14. vietā Eiropā pēc cietumnieku skaita, tas ir - 373 ieslodzīto uz 100 000 iedzīvotāju. Kā liecina statistika, tad 2001. gada 1. janvārī Latvijas cietumos savu sodu izcieta 8831 ieslodzītais.¹ Pēdējos gados cietumi ir kļuvuši par tuberkulozes un AIDS perēkļiem. Neapmierinošs stāvoklis ir arī ar ieslodzīto izglītošanu, jo valsts budžets neparedz vispārīglītojošo un arodskolu atvēršanu cietumos, izņemot Cēsu nepilngadīgo audzināšanas iestādi. Tā ir nopietna problēma. Cietumā nokļuvis analfabēts arī pēc desmit gadiem, kas viņam tur jāpavada, būs analfabēts. Analfabētu skaita palielināšanās starp ieslodzītajiem ir kļuvusi jau par vispārēju tendenci.² Lielā mērā apcietināto un notiesāto audzināšanas darbu Latvijas cietumos veic kapelāna dienests un brīvprātīgie reliģisko denomināciju pārstāvji. To varu apliecināt personīgi. 2000. gadā man bija iespēja apmeklēt četrus cietumus Rīgā un Jelgavā. Es redzēju kā ar ārzemju reliģisko organizāciju palīdzību iekārtotās klasēs nepilngadīgajiem tiek pasniegta Bībeles mācība. Kapelāns, kas darbojas ar nepilngadīgajiem, stāstīja, ka bērni šajās stundās ne tikai iegūst priekšstatu par Dievu, bet tiem ir iespēja vismaz uz brīdi atrasties civilizētos apstākļos un saprast, ka bez cietuma nārām un savstarpējām mazgadīgo cietumnieku ķildām pastāv vēl cita pasaule. Bībeles mācībā analfabētiem māca arī rakstīt un lasīt. Protams, Latvijas cietumos notiesātie un apcietinātie garīgās aprūpes pasākumos piedalās brīvprātīgi.

No cietumu apmeklējuma reizes palika negatīvs iespaids par to bezdarbības atmosfēru, kas valda cietumos. Valsts nespēj* nodarbināt cietumniekus, un viņi augām dienām kļūst pa cietuma teritoriju un nodarbojas ar to, ar ko var nodarboties zema intelektuāla līmeņa *homo sapiens*, kas ir izstumts no sabiedrības par savu pretsabiedrisko rīcību. Pēc iznākšanas no cietuma darbu atrod tikai 30 procentu ieslodzīto.³ Par to, kas notiek ar ieslodzīto pēc viņa atbrīvošanās no cietuma, ir grūti pat iedomāties. Valstij nav pietiekamu finansiālu līdzekļu, lai par to

* Valsts ir bezatbildīgi vienaldzīga un tuvredzīga, jo nepiešķir nodokļu atvieglojumus tiem uzņēmumiem, kas varētu nodarbināt notiesātos. Laikrakstā "Vakara Ziņas" 2001. gada 11. jūlijā žurnāliste I. Lipša raksta, ka ārvalstīs šī problēma atrisināta jau pirms daudziem gadiem, un uzņēmumi pat stāv rindā, lai varētu izmantot ieslodzīto darbaspēku; pie lielākajiem Eiropas cietumiem ir izveidoti veikali, kuros tirgo cietumnieku izgatavotās lietas un šie veikali ir kļuvuši par iedzīvotāju iecienītāko dāvanu pirkšanas vietu, jo cenas tur ir krietni vien zemākas nekā citos veikalos.

domātu. Ari sabiedriskās organizācijas šajā virzienā nav pietiekami aktīvas un, manuprāt, vienīgais, ko izbijis cietumnieks - bezpajumtnieks bez santīma kabatā var uzsākt, lai nenomirtu badā, ir atgriezties pie savas noziedzīgās darbības.

Protams, cietumu kapelāniem ir ne mazums problēmu. Dažkārt nākas dzirdēt: apvainojumus par aizliegtu ziņu nodošanu aizturētajiem pirmstiesas izmeklēšanas-ieslodzījuma vietās vai par nelikumīgiem pienesumiem, ko tikšanās reizēs it kā nododot kapelāns, taču šie daži gadījumi neaizēno kapelānu institūciju vispār. Šis dienests ir vajadzīgs un humāns darbs, kas pa spēkam ne katram garīdzniekam. Lielākā daļa no pašreizējiem cietumu kapelāniem (garīgās aprūpes darba vadītājiem) savu darbu veic brīvprātīgi un par padarīto darbu atalgojumu nesaņems. Pārvēl vairāk, kā atzinis Ieslodzījumu vietas pārvaldes kapelānu dienesta priekšnieks Artis Krasts, cietumu kapelāniem lielākoties nav arī noslēgtu darba līgumu ne ar cietuma administrāciju, ne savu konfesiju.⁶ Šī nesakārtotā juridiskā situācija nozīmē, ka problēmu gadījumā, kas ir visai iespējamās šādā darba vietā, var rasties nopietni krimināltiesiski sarežģījumi pašai cietumu administrācijai un Ieslodzījuma vietu pārvaldei.* Tas, ka pašreiz nav pieņemts kapelānu nolikums, vēl nav attaisnojums Nevienam⁷ no 2001. gadā strādājošajiem cietumu kapelāniem nav augstākās izglītības, turklāt par kapelāniem nestrādā ordinēti mācītāji. 1997. gadā Ieslodzījuma vietu pārvaldes mācību centrā "Dzintari"⁸ kapelāni mācījās 10 mēnešuursos. Pārvalde uzskata, ka augstākā izglītība kapelāniem nav nemaz tik nepieciešama, daudz lietderīgāka un nepieciešamāka būtu profesionālā sagatavotība.⁹

Aplūkojot kapelānu dienesta darbību pēc valstiskās neatkarības atjaunošanas 1991. gadā, pozitīvi jāatzīmē Latvijas Republikas Cietumu institūcijas administrācijas pūles sakārtot šo garīgās aprūpes jomu. Uzreiz pēc Latvijas ieslodzījumu vietu atdalīšanās no padomju sistēmas, atbildīgie ierēdņi sāka lūkoties Eiropas virzienā, lai piemērotu jaunās valsts penitenciāro iestāžu sistēmu Eiropas kārtībai. Kā liecība minētajam ir 1992. gadā latviešu valodā izdotie "Cietumu noteikumi Eiropas padomes dalībvalstīm par reliģisko un morālo palīdzību",¹⁰ kuros ir teikts (46. punkts), ka katram ieslodzītajam, iespēju robežās, ir jāļauj apmierināt tā reliģiskās, garīgās un morālās prasības, dodot cietumniekam iespēju apmeklēt dievkalpojumus vai sapulces ieslodzījumu vietā, kā arī saņemt nepieciešamās grāmatas un literatūru. Dokumentā (47. punkts) ir arī norādīts, ka, ja ieslodzījuma iestādē ir attiecīgs skaits vienai un tai pašai reliģijai piederošo ieslodzīto, jāpieņem un jāieceļ kvalificēts šīs konfesijas pārstāvis. Ja ieslodzīto skaits to attaisno un apstākļi to pieļauj, tam jābūt darbiniekam, kas strādā pilnu slodzi. 1994. gadā Iekšlietu ministrija, kuras pakļautībā atradās cietumi, izstrādāja Instrukciju par

* Lai gan cietumos strādājošie kapelāni ir gatavi turpināt darbu uz brīvprātības pamata, kā pareizi atzīmē Ieslodzījumu vietu pārvaldes priekšnieka V. Zahars, sekmīgam kapelānu dienesta darbam nepieciešams izveidot 17 budžeta štata vietas, no kurām viena štata vieta tiktu paredzēta Ieslodzījumu vietas Kapelānu dienesta priekšniekam, bet 16 štata vietas brīvības atņemšanas iestāžu kapelāniem. Pretējā gadījumā, kādas gan prasības un atbildība var tikt izvirzīta kapelāniem, kuru darbs saistās ar vēl lielāku risku kā cietumsargiem (Ieslodzījumu vietu pārvaldes priekšnieka V. Zahara 2001. gada 3- maija vēstule nr. 1/6-1099 Tieslietu ministrijai).

cietumu un reliģisko, sabiedrisko un masu informācijas līdzekļu pārstāvju sadarbības regulēšanas kārtību," nosakot, ka reliģiskās ceremonijas, individuālās tikšanās ar konfesiju pārstāvjiem cietumos notiek saskaņā ar cietumu iekšējās kārtības noteikumiem (2.1. punkts) un konfesiju pārstāvji apmeklē cietumu, uzrādot noteiktas formas apliecību vai vienreizēju caurlaidi, kuru izsniedz cietuma priekšnieks (2.3- punkts), pamatojoties uz dokumentiem par viņu piederību reliģiskai organizācijai vai konfesijas vadības vēstuli. Masveida pasākumu organizēšana (2.4. punkts) cietumos, reliģisko ceremoniju, koncertu rīkošana, kā arī Latvijas Republikas, tā aizrobežu konfesiju pārstāvju piedalīšanās, pieļaujama ar cietuma priekšnieka un Ieslodzījuma vietu departamenta rakstisku atļauju. Dievkalpojumi un masveida pasākumi (2.5. punkts) tiek rīkoti speciāli šiem mērķiem paredzētās telpās administrācijas pārstāvja klātbūtnē, bet pastorālas sarunas (2.6. punkts.) ar notiesātajiem, grēksūdzes notiek divatā, ārpus notiesāto darba laika un naktsmieram paredzētā laikā. Izmeklēšanas cietumos (2.7. punkts) jautājumus, kas saistīti ar reliģiska rakstura pasākumu rīkošanu apcietinātajiem, risina cietuma priekšnieks ar tās iestādes atļauju, kuras lietvedībā atrodas krimināllieta. Interesanti atzīmēt, ka instrukcijā tiek lietoti divi jēdzieni - "konfesiju pārstāvji" un "reliģisko organizāciju pārstāvji". Tikšanās ar konfesiju pārstāvjiem (2.1. punkts) atšķiras no reliģisko organizāciju pārstāvju apmeklējumu kārtības (4.2. punkts): *"Reliģisko, sabiedrisko organizāciju, masu informācijas līdzekļu pārstāvji un citi apmeklētāji tiek ielaisti cietuma teritorijā tikai administrācijas pārstāvju pavadībā. Administrācija ir tiesīga apmeklētājus pārbaudīt pie ieejas un izejas no cietuma teritorijas."* Kā redzams no iepriekš teiktā, tad pret reliģisko organizāciju pārstāvjiem ir stingrāka attieksme, jo konfesiju pārstāvjiem nav obligāta "administrācijas pārstāvja pavadība". Instrukcija arī paredz (4.6. punkts), ka *"ja cietumā ir izveidojusies sarežģīta iekšējās drošības situācija, cietuma priekšnieks uz laiku līdz tās normalizēšanās brīdim aptur reliģisko, sabiedrisko organizāciju un masu informācijas līdzekļu pārstāvju apmeklējumus cietumā."*¹²

1994. gadā tika izveidota Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Ieslodzījumu vietu departamenta Reliģijas lietu padome un apstiprināts tās nolikums.¹³ Saskaņā ar padomes nolikumu, padome izveidota (1.1. punkts) pie Ieslodzījumu vietu departamenta Sociālās rehabilitācijas daļas kā konsultatīvs orgāns ar mērķi - uzlabot reliģisko konfesiju pārstāvju darbību cietumos un bijušo notiesāto rehabilitāciju. Padomi veido *"reģistrēto reliģisko konfesiju pārstāvji, kuru regidāra kalpošana pārstāvēta cietumos un viens Ieslodzījumu vietu departamentapārstāvis"* (2. punkts).¹⁴ Saskaņā ar minētās padomes nolikumu (1.3- punkts) padome savu darbību saskaņo ar Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu nodaļu un konfesiju centriem. Padome lēmus pieņem ar balsu vairākumu (3.4. punkts). Ņemot vērā, ka padomes nolikumā bija noteikts (3.4. punkts), ka *"lēmumus, kas saistās ar reliģisko konfesiju pārstāvju darbību cietumos un konfliktosituācijām padome saskaņo ar Ieslodzījumu vietu departamenta vadību"* var spriest, ka visi vai gandrīz visi jautājumi par kuriem lēma padome tika saskaņoti ar departamenta vadību. Jāsaka, ka padomes

kompetence bija visai plaša, jo Ieslodzījumu vietu departamenta Reliģijas lietu padomei bija tiesības: koordinēt reliģisko konfesiju pārstāvju dalību cietumos (2.1. punkts); izskatīt *"Baznīcas vadības un draudžu mācītāju raksturojumus—rekomendācijas"* (2.1. punkts); izplatīt cietumos reliģisko literatūru (2.2. punkts); sniegt palīdzību apcietinātajiem, ieslodzītajiem un no cietuma atbrīvotajiem, kā arī viņu ģimenes locekļiem (2.3- punkts); organizēt starpkonfesionālu cietuma mācītāju, evaņģēlistu un brīvprātīgo reliģisko konfesijas pārstāvju seminārus un cita veida apmācību (2.5. punkts); sniegt palīdzību Ieslodzījumu vietu departamenta Mācību centram ar materiālu sagatavošanu par reliģiskajām konfesijām un to darba īpatnībām cietumos.* Pašreiz padomē savu dalību ir pārtraukuši katoļi un luterāņi.

Cietumu kapelānu tiesisko stāvokli nosaka Latvijas Sodū izpildes kodeksa 46.1. pants, kurā noteikts: **"Brīvības atņemšanas iestādēs darbojas kapelāna dienests, kurš ir Ieslodzījuma vietu pārvaldes pakļautībā. Kapelānu iecelšana tiek saskaņota ar Reliģisko lietu pārvaldi."** Turpat arī noteikts, ka **tikai Reliģisko lietu pārvaldē reģistrētām reliģiskajām organizācijām un sabiedriskajām žēlsirdības un labdarības biedrībām ir atļauts brīvības atņemšanas iestādēs "veikt tikumiskās audzināšanas pasākumus"**. Minētā Latvijas Sodū izpildes kodeksa 46.1. panta trešā daļa arī nosaka, ka **kārtību, kādā notiesātajiem atļauts tikties ar garīdznieku un piedalīties tikumiskās audzināšanas pasākumos, reglamentē Brīvības atņemšanas iestāžu iekšējie kārtības noteikumi**. Nevienā tiesību aktā nav noteikts, kādu konfesiju vai baznīcu pārstāvji var piedalīties cietumu kapelānu dienesta darbībā. Ieslodzījumu vietas pārvaldes kapelānu dienesta vadītājs A. Krasts paskaidro, ka 2000. gadā cietumos strādā septiņu konfesiju pārstāvji - luterāņi, katoļi, pareizticīgie, baptisti, adventisti, metodisti un mācītāji no Vasarsvētku draudzēm. Ja ieslodzītais prasa garīdznieku no citas konfesijas, kapelāna uzdevumos ietilpst to sameklēt.¹⁵ Tomēr Ieslodzījumu vietu pārvaldes priekšnieka vietnieks A. Točelovskis atzīst, ka aktīvi gan uz cietumiem nāk tikai adventistu un baptistu sludinātāji, "lielo" konfesiju pārstāvji ir aizņēmti ar savām draudzēm, un viņiem bieži neatrodas laika, lai dotos sludināt uz cietumu.¹⁶ Reliģiskā organizācija "Jehovas liecinieki" arī ir izteikuši vēlmi sludināt cietumos, bet pagaidām viņiem nav dota atļauja. Tos garīdzniekus, kas strādā cietumos var iedalīt divās grupās - kapelāni un brīvprātīgie. Finanšu trūkuma dēļ gan kapelāni, gan brīvprātīgie par savu darbu cietumos nesaņem atalgojumu, tāpēc ar viņiem nav noslēgti darba līgumi, bet gan sadarbības līgumi. Reliģisko darbu cietumos vada un organizē kapelāni, bet brīvprātīgie ierodas reizi nedēļā vai pat retāk, lai vadītu dievkalpojumus, citus reliģiskus pasākumus un tiktos ar ieslodzītajiem.¹⁷ Saskaņā ar pašlaik spēkā esošo "Latvijas cietumu kapelāna dienesta nolikuma"¹⁸ 1.4. punktu cietumu

* No iepriekšminētā nolikuma 2.7. punkta, kas nosaka, ka padome piedalās *"Nolikuma par Latvijas Republikas cietumu kapelānu dienestu projekta izstrādāšanā redzam"*, ka 1994. gadā tika plānoti atsevišķi Ministru kabineta noteikumi par cietumu kapelāniem.

kapelāna dienesta pamatuzdevums ir palīdzēt apcietinātājiem un notiesātajiem apziņāties savu vainu, to nožēlot un atjaunot izjauktās attiecības ar Dievu, cilvēkiem un sevi, aktīvi iekļaujoties sociālajā dzīvē pēc atbrīvošanas no cietuma. Minētajā nolikumā (3.5. punkts) ir noteiktas cietuma kapelāna tiesības:

- piedalīties cietuma personāla sanāksmēs, kopējā darba plānošanā, sniegt padomus un konsultācijas;
- pēc vajadzības piedalīties cietuma sociālās adaptācijas dienesta organizētā darbā;
- uzturēt kontaktus ar notiesāto tuviniekiem ar nolūku sekmēt notiesāto sociālo rehabilitāciju;
- veidot kontaktus ar reliģiskajām un sabiedriskajām organizācijām ar nolūku iesaistīt tās notiesāto garīgā aprūpē un audzināšanā;
- darba laikā cietumā pretendēt uz atsevišķu darba telpu, kas galvenokārt paredzēta individuālam darbam ar notiesātajiem;
- cietuma kapelānam-garīdzniekam pieņemt grēksūdzi (bikti), noturēt dievkalpojumus, sakramentus atbilstoši tās kristīgās konfesijas kārtībai, pie kuras pieder šis kapelāns.

"Latvijas cietumu kapelāna dienesta" nolikumā ir atsevišķs punkts 3.6., kas, manuprāt, uzskatāms par mēģinājumu ievērot kanonisko grēksūdzes noslēpumu: "Cietuma kapelāns ir atbildīgs Dieva priekšā par viņam uzticēto noslēpumu neizpaušanu."

Nobeigumā par cietumu kapelāniem gribas atzīmēt luterāņu garīdznieku Valdi Baltruksu, kuru nenogurstošā darbīguma dēļ labi pazīst Latvijas ieslodzījumu vietās. Mācītājs 2000. gadā izstrādāja "Ieslodzījuma vietu kapelāna dienesta nolikuma" projektu. Lai arī pēc projekta izstrādes tūlīt sekojošie 2000. gada "Grozījumi "Reliģisko organizāciju likumā"" noteica (14. pants 5. daļa), ka kapelāni Latvijā darbojas saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem par kapelānu dienestu, tomēr ievēribas cienīgs ir fakts, ka projektā tika iestrādāta ideja par baznīcu un valsts līgumiem.*

* Minētā projekta 1.3. p. teikts: "Ieslodzījuma vietu kapelāna dienesta pildīšanas kārtību nosaka līgums starp LR Tieslietu ministriju un Tieslietu ministrijā reģistrētām Latvijā tradicionālajām konfesijām-luterāņu, Romas katoļu un pareizticīgo - kurā tiek norādīti ieslodzījuma vietu kapelāna darbības principi." Citētā projekta norma ir juridiski nepilnīga, to ir izstrādājuši nespeciālisti. Par to nav jābrīnās, jo projekts netika saskaņots ar Tieslietu ministriju vai Reliģisko lietu pārvaldi. Kā pamanītas projekta nepilnības var atzīmēt to, ka ne jau "konfesijas" tiek reģistrētas, bet gan reliģiskas savienības. Piedevām, līgums nav tiesību akts un ar to nevar kaut ko noteikt, bet var tikai atņemt, kas vēlāk var būt par pamatu, lai noteiktu likuma vai noteikumu tiesību normu utt. Projektā ir arī diskriminējoši aspekti. Projekta autori (33. p.) bija paredzējuši kapelāniem tiesības *kontrolēt ieslodzīto preses izdevumus, pārējo literatūru, filmas u. c, lai izvairītos no to negatīvās ietekmes uz ieslodzīto psihisko stāvokli*, kas nozīmētu savdabīgu "reliģiskas cenzūras" iedibināšanu baznīcas un valsts šķirtības apstākļos. Nolikuma projekts paredzēja, ka virskapelāns un tā vietnieks, cietuma kapelāns (3.1. p.) var būt tikai luterāņu, Romas katoļu vai pareizticīgo Baznīcu garīdznieks.

- ¹ *Lipša I.* Cietumos ir labāki apstākļi nekā vienā otrā slimnīcā // *Vakara Ziņas*. - 2001. - 11. jūl.
- ² Turpat.
- ³ Turpat.
- ⁴ *Balodis R.* Valsts un Baznīca. R.: Nordik, 2000. - 230.lpp.
- ⁵ Ieslodzījumu vietu pārvaldes priekšnieka V. Zahara 2001. gada 3. maija vēstule nr. 1/6—1099 Tieslietu ministrijai.
- Bernāts A.* Cietumos kapelāni strādā bez darba līguma // *Vakara Ziņas*. - 2000. - 25. okt.
- ⁷ Ieslodzījumu vietu pārvaldes priekšnieka V. Zahara 2001. gada 8. februāra vēstule nr. 1/6-560 Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu pārvaldes priekšniekam R. Balodim.
- ⁸ *Rīgas Balss*. - 1997. - 5. sept.
- ⁹ Ieslodzījumu vietu pārvaldes priekšnieka V. Zahara 2001. gada 3- maija vēstule nr. 1/6-1099 Tieslietu ministrijai.
- ¹⁰ Cietumu noteikumi Eiropas Padomes dalībvalstīm. - R.: Latvijas Policijas Akadēmija, 1992. - 15.lpp.
- ¹¹ Instrukcija par cietumu un reliģisko, sabiedrisko un masu informācijas līdzekļu pārstāvju sadarbības regulēšanas kārtību. Apstiprināta ar Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas 1994. gada 4. jūlija pavēli nr. 187.
- ¹² Turpat.
- ¹³ Ieslodzījumu vietu departamenta Reliģijas lietu padomes nolikums. LR Iekšlietu ministrijas Ieslodzījumu vietu departamenta 1994. gada 24. jūnija pavēles nr. 66 pielikums. Apstiprinājis Ieslodzījumu vietu departamenta priekšnieks S. Pokšāns 1994. gada 29. jūnijā. Saskaņots ar LR Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu nodaļas vadītāju A. Seikstu.
- ¹⁴ Turpat.
- ¹⁵ *Bernāts A.* Cietumos kapelāni strādā bez darba līguma // *Vakara Ziņas*. - 2000. - 25. okt.
- ¹⁶ *Cīrulis E.* Cietumos ir vismaz viena brīvība - reliģiskā // *Vakara Ziņas*. - 2000. - 12. apr.
- ¹⁷ *Bernāts A.* Cietumos kapelāni strādā bez darba līguma // *Vakara Ziņas*. - 2000. - 25. okt.
- ¹⁸ Latvijas cietumu kapelāna dienesta nolikums. Pielikums nr. 1. LR leM IeVD 1996. gada 22. maija pavēle nr. 58.

12.5- Latvijas militāra dienesta kapelānu dienesta attīstība un mūsdienu realitātes

Latvijas armijas militārais kapelāns ir kā vienības komandiera sirdsapziņas balss. Jo dziļākas ir komandieru un kapelāna attiecības, jo lielāka iespēja uzlabot karavīra morālo stāju. **Tajās militārajās vienībās, kurās darbojas kapelāni ir uzlabojusies karavīru morālā stāja, samazinās ārpusreglamenta attiecību skaits, uzlabojas savstarpējās attiecības.** Līdz ar to palielinās vienībai uzlikto uzdevumu izpildes kvalitāte. **Miera laikā kapelāns palīdz pierast pie armijas dzīves.** Kara laika apstākļos militārajiem kapelāniem darbību jāveic ekstremālos apstākļos, kas, protams, prasa pavisam citu pieeju garīgās aprūpes uzdevumu veikšanā. Veicot savus uzdevumus, kapelānam jāvadās no reālās situācijas. Pirms vienības iesaistīšanās kaujā prioritāte reliģiskajā atbalstā ir tiem karavīriem, kuri gatavojas kaujas uzdevumu izpildei. Tiek noturēti ekumeniska rakstura dievkalpojumi ar Dievgaldū. Savukārt kaujas norises laikā reliģiskā atbalsta prioritāte kapelāniem ir rūpēties par kaujās ievainotajiem, kas tiek realizēta ciešā sadarbībā ar medicīnas personālu. **Vispirms garīgi tiek aprūpēti vissmagāk ievainotie karavīri vai mirstošie. Pēc kaujas vai kauju norises starplaikos militāro kapelānu primārais uzdevums ir kaujā kritušo godināšana un bērū dievkalpojumu noturēšana.**¹

Kapelānu dienests Latvijas Republikas Nacionālajos bruņotajos spēkos pastāv kopš 1994. gada, kad ar aizsardzības ministra J. A. Trapāna pavēli tika apstiprināts "*Nacionālo bruņoto spēku kapelānu dienesta nolikums*". Nolikums Cl. nodaļas 2. punkts) noteica kapelāna pamatzdevumu - "veicināt aktīvā dienestā iesaukto karavīru garīgu izaugsmi, pareizu morāli ētisko pamatu veidošanos, mīlestības un atbildības audzināšanu Dieva, savas tautas un Tēvzemes priekšā." 1994. g. nolikums paredzēja, ka kapelāna pamatpienākumi ir atrunāti Nacionālo bruņoto spēku līgumā ar kapelānu. Šie pienākumi ir atrunāti ar "vispārīgo vienošanos" starp Nacionālo bruņoto spēku vadību un "likumīgi reģistrētu kristīgu konfesiju". Nolikums (2. nodaļas 3. punkts) paredzēja četru veidu militāros kapelānus-

- 1) kapelāns militārpersona, kas tiek iesaukts armijā un viņa vienīgā darba vieta ir armija;
- 2) kapelāns militārpersona, kas turpina apkalpot civilās draudzes un armija nav viņa vienīgā darba vieta;
- 3) brīvā līguma kapelāns, kas nav iesaukts militārā dienestā, tomēr veicot savus amata pienākumus viņš pakļaujas armijas reglamentam;
- 4) karavīrs, kuram ir teoloģiska izglītība, kas ar virskapelāna ieteikumu un armijas vadības akceptu, tiek iecelts par kapelānu.

Nolikums paredzēja, ka pilna laika kapelānam, kuram ir augstākā izglītība, tiek piešķirta kapteiņa pakāpe. Jāatzīmē, ka pašreizējā brīdī neviens no kapelāniem nav pat virsnieks, neskatoties uz to, ka dažiem kapelāniem ir augstākā teoloģiskā izglītība.

Pašreiz Latvijas Republikā spēkā ir 1998. gada 22. maijā ar Aizsardzības ministrijas pavēli nr. 121 apstiprinātais "*Nacionālo bruņoto spēku kapelānu darbības*

1998. gada 22. maijs. Ādažu militārais mācību centrs. Četru konfesija vadītāji paraksta līgumu ar Aizsardzības ministriju par militārā kapelānu dienesta nodibināšanu. No kreisās: Latvijas Evanģēliski Luteriskās Baznīcas - Rīgas un Latvijas arhibīskaps D. D. Jānis Vanags, Romas Katoļu Baznīcas arhibīskaps, kardināls Jānis Pujats, Latvijas Republikas aizsardzības ministrs Dr. Tālais Jundzis, Latvijas Pareizticīgās Baznīcas arhibīskaps Aleksandrs un Latvijas Baptistu Draudžu Savienības bīskaps Andrejs Šterns

nolikums". Nolikums (4. p.) nosaka, ka kapelāni darbojas uz Ilguma pamata, kurš noslēgts starp Aizsardzības ministriju un Tieslietu ministrijā reģistrētajām vadošajām reliģiskajām organizācijām. Valsts ar šo līgumu ir atzinusi, ka reliģiskas organizācijas vadītājs savā darbībā balstās ne tikai uz valsts reģistra iestādē reģistrētiem statūtiem, bet arī uz kanoniem. Tāpēc uzskatu par nepieciešamu citēt pilnu līguma tekstu. Šādi līgumi ir noslēgti ar četru konfesiju baznīcām - pareizticīgajiem, baptistiem, katoļiem un luterāņiem. Kā piemēru es piedāvāju Aizsardzības ministrijas līgumu ar Romas katoļu Baznīcu.

LĪGUMS

Rīga

1998. gada 22. maijā

Latvijas Republikas Aizsardzības ministrija (adrese - Kr. Valdemāra ielā 10/12. Rīga, LV 1473), turpmāk tekstā "Ministrija", ministra Tālava Jundža personā, kas darbojas uz Nolikuma pamata no vienas puses un Rīgas Metropolijas Romas katoļu kūrijas (adrese - M. Pils ielā 2a, Rīga, LV 1050), turpmāk līguma tekstā "Baznīca", arhibīskapa Jāņa Pujata personā, kas darbojas uz Kanoniskajām tiesībām no otras puses, ņemot vērā to, ka ievērojama daļa Latvijas Republikas

Nacionālo bruņoto spēku karavīri un viņu ģimenes locekļi pieder pie kristīgās baznīcas, un lai Latvijas Republikas Nacionālie bruņotie spēki kvalitatīvāk spētu veikt viņiem uzliktos uzdevumus.

Vēloties noregulēt attiecības starp Aizsardzības ministriju un kristīgo baznīcu karavīru garīgās aprūpes jomā.

Ievērojot Latvijas Republikā spēkā esošos likumus, normatīvos aktus un Baznīcas kanonisko tiesību normas, un uz savstarpējās vienošanās pamata noslēdz šo līgumu par sekojošo:

1. Aizsardzības ministrija apņemas:

1.1. respektēt ticības brīvību, kas apstiprināta Latvijas Republikas likumos un starptautiskajos līgumos, kuriem ir pievienojusies valsts;

1.2. organizēt kapelānu darbību Nacionālos bruņotos spēkos, kuru vada virskapelāns (ordinēts garīdznieks ar teoloģisko izglītību, kas uz brīvprātības principa atrodas aktīvajā militārajā dienestā un kura iecelšana vai atstādināšana no amata notiek "Nacionālo bruņoto spēku kapelānu darbības nolikumā" paredzētajā kārtībā), kas nodrošinātu katoļticīgo aktīvā dienestā esošo karavīru reliģisko aprūpi, morāli - tikumīgo pamatu veidošanos, cieņas un atbildības ieaudzināšanu Dieva, Tēvzemes un savas tautas priekšā;

1.3- paredz materiālo nodrošinājumu, kas nepieciešams Nacionālajos bruņotajos spēkos aktīvā dienestā esošo karavīru reliģiskajai aprūpei;

1.4. ievērojot grēksūdzes sakramenta noslēpuma nepārkāpjamību, neviens nedrīkst pratināt ordinētu garīdznieku jautājumos, kas saistīti ar grēksūdzes noslēpumu pat tad, ja šis garīdznieks ir liecinieks vai apsūdzētais.

2. Rīgas Metropolijas Romas katoļu kūrīja apņemas:

2.1. veikt reliģisko darbību Nacionālos bruņotos spēkos likumā par "Reliģiskajām organizācijām"* paredzētajā kārtībā;

* Latvijas Republikā nav likuma par *Reliģiskajām organizācijām*, bet ir "*Reliģisko organizāciju likums*". Šādas juridiskas neprecizitātes liek apšaubīt arī paša līguma juridisko kvalitāti. Līgumā var apšaubīt, piemēram, preambulā noteikto, ka turpmāk līguma tekstā puses sevi dēvē par "Baznīcu" un "Ministriju", tomēr konsekventi turpina saukt pilnajos vārdos - "Rīgas Metropolijas Romas katoļu kūrīja" un "Aizsardzības ministrija". Pieļauju, ka šādas neprecizitātes arī radīja juridisku kāzusu, jo arhibīskaps, kura tiesības bija noteiktas Tieslietu ministrijas reģistrētos statūtos, noslēdza līgumu balstoties uz *Codex juris canonici* normām, kuras Latvijas Republika pilnībā nekad nav atzinusi un arī neatzīs. Protams, var pavīpsnāt par Romas katoļu Baznīcas vieglprātību parakstot šādu līgumu, taču arhibīskaps (tagadējais kardināls) J. Pujats šo līgumu parakstot, balstoties uz kanoniskajām tiesībām jeb *Codex juris canonici*, apņēmas neievērot šīs tiesības, jo, kā mēs vēlāk skatīsim, kanoniskās tiesības paredz pavisam citu katoļu kapelānu iecelšanas un pakļautības kārtību, nekā šis līgums un "Nacionālo bruņoto spēku kapelānu darbības nolikums". Jādomā, ka Baznīcas pieeja varēja būt arī balsīta uz taktiskiem apsvērumiem, jo vēlāk, kad Vatikāns ar Latvijas Republiku parakstīs konkordātu, spēkā stāsies pavisam cita kārtība un arī šis līgums būs attiecīgi jākoriģē.

Runājot par Aizsardzības ministrijas attieksmi pret līguma tekstu, jāatzīst, ka tur vainojama ierēdņu nepietiekamā kvalifikācija un pieredzes trūkums.

2.2. atbalstīt Nacionālo bruņoto spēku kapelānu darbību iesaistot šajā kalpošanā savas konfesijas ordinētos garīdzniekus;

2.3. nodrošināt Nacionālos bruņotos spēkos darbojošos savas konfesijas kapelāna reliģisko atbilstību, kas nepieciešama kapelāna kvalitatīvai darbībai;

2.4. respektēt "Nacionālo bruņoto spēku kapelānu darbības nolikumā" izstrādātos principus.

3. Aizsardzības ministrijai ir tiesības:

3.1. pārtraukt minētā līguma darbību ar attiecīgo reliģisko organizāciju, ja tās piedāvātie garīdznieki pārkāpj Latvijas Republikas likumdošanu, Nacionālo bruņoto spēku reglamentu, kapelānu darbības un vienību, daļu iekšējās kārtības noteikumus, veikt kapelānu atbilstības izvērtējumu;

3.2. pieņemt un atcelt kapelānu no amata "Nacionālo bruņoto spēku kapelānu darbības nolikumā" paredzētajā kārtībā.

4. Rīgas Metropolijas Romas katoļu kūrījai ir tiesības:

4.1. pārtraukt minētā līguma darbību ar Aizsardzības ministriju, ja tiek pārkāpti šajā līguma pirmajā punktā izteiktās apņemšanās;

4.2. atsaukt savas konfesijas kapelānu, ja augstākā garīdzniecība saskata to par nepieciešamu;

4.3. pieprasīt informāciju par savas konfesijas kapelāna darbību Nacionālajos bruņotajos spēkos;

4.4. veikt savas konfesijas kapelāna reliģisko izglītošanu;

4.5. piesaistīt saskaņā ar "Nacionālo bruņoto spēku kapelānu darbības nolikumu" tā paredzētajā kārtībā savas konfesijas draudžu locekļus kalpojošā kapelāna darba atbalstīšanai.

5. Līguma darbība:

5.1. līgums tiek noslēgts uz 5 gadiem (termiņam beidzoties, uz abu līgumslēdzēju pušu vienošanās pamata līgumu var papildināt vai arī pagarināt vēl uz 5 gadiem),

5.2. līgums stājas spēkā no parakstīšanas brīža,

5.3. līguma papildinājumi vai grozījumi izdarāmi rakstiski līgumslēdzējpusēm vienojoties,

5.4. līgums uzskatāms par lauztu no brīža, kad abas puses parakstījušas atsevišķu vienošanās protokolu,

5.5. vienpusēja līguma laušana neatbrīvo no līguma juridiskās atbildības,

5.6. līgums sastādīts 2 (divos) eksemplāros, kuriem ir vienāds juridisks spēks un tie atrodas pa vienam pie katras no līgumslēdzējpusēm.

Rīgas Metropolijas
Romas katoļu kūrījas
Arhibīskaps (paraksts, zīmogs) Ī. Pujats

Latvijas Republikas
Aizsardzības ministrs
(paraksts, zīmogs) T. Jundzis

"Nacionālo bruņoto spēku kapelānu darbības nolikums" nosaka militāro kapelānu jeb Nacionālo Bruņoto Spēku garīdznieku kompetenci - tiesības un pienākumus. Nolikumā noteikts, ka kapelāniem jāizvairās no reliģiskiem konfliktiem, jo jāievēro un jārespektē visu kapelānu dienestā pārstāvēto baznīcu tradīcijas un uzskati (8. p.) un jārūpējas par militāristu reliģijas brīvību (10.1. p.). Kapelāniem (29.18. p.) ir jāinformē arī savs komandieris par jaunu reliģisku grupu parādīšanos.

Aizsardzības ministrija ir noslēgusi līgumus par valsts sadarbību kapelānu dienesta jomā ar četrām konfesijām - pareizticīgajiem, baptistiem, katoļiem un luterāņiem.

Saskaņā ar nolikumu virskapelānam ir jākonsultējas ar Tieslietu ministrijas sešu tradicionālo konfesiju vadītāju padomi (16.18. p.), kas gan reāli netiek praktizēti. Iespējams, konsultācijas notiek ar katru no padomes locekļiem - arhibīskapiem atsevišķi, tomēr tas nav gluži tas pats, kas konsultēties ar padomi, kuras sastāvā ir arī kapelānu dienestā nepārstāvēto baznīcu arhibīskapi un tieslietu ministrijas valsts sekretārs, kā arī Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieks.

Pašreiz Latvijas bruņotajos spēkos, atšķirībā no 1994. gada, kur nolikums paredzēja četru veidu militāros kapelānus, pastāv divu veidu kapelānu dienests (27. p.):

- **kapelāns militārpersona**, kas ir garīdznieks, ar kuru Aizsardzības ministrija ir noslēgusi līgumu, kurš likumā noteiktajā kārtībā ir ieguvis militāro izglītību un armijā strādā uz brīvprātības pamata;
- **kapelāns civilpersona**, kas ir garīdznieks, kurš armijā strādā uz darba līguma pamata, kas noslēgts ar attiecīgās Nacionālo bruņoto spēku vienības vadību.

Abu veidu kapelānu darba līgumiem jābūt virskapelāna akceptētiem. Visu armijas militāro kapelānu dienestu vada virskapelāns (16. p.). Nolikumā noteikts, ka virskapelāns vada armijas reliģiska rakstura ceremonijas un piedalās militārajās un patriotiskajās ceremonijās, sniedz palīdzību militāro personu bērnu ceremonijas organizēšanā. Svarīgs armijas virskapelāna pienākums ir konsultēt Nacionālo bruņoto spēku komandieri un bruņoto spēku štābu par reliģijas, ētikas un morāles jautājumiem, kā arī nodrošināt visa armijas personāla reliģiskās vajadzības. Virskapelāns sadarbībā ar sabiedriskajām organizācijām, kas nodarbojas ar pašnāvību problemātiku, veido pašnāvību novēršanas profilakses apmācību programmas (nolikuma 16.15. p.).

Neraugoties uz to, ka lielākās Latvijas reliģijas ir luterāņi, katoļi un pareizticīgie, Latvijas Nacionālo bruņoto spēku (NBS) virskapelāns ir Raimonds Locs, kas ir baptistu konfesijas pārstāvis. Arī Ieslodzījuma vietu pārvaldes kapelānu dienesta vadītājs Artis Krasts ir baptists.*

* Neskatoties uz to, ka Romas katoļi un pareizticīgie saskaņā ar šo reliģiju kanoniem nevar būt pakļauti citām reliģijām, tie armijas gadījumā ar publisku sadarbības līgumu brīvprātīgi ir uzņēmušies pakļauties baptistu konfesijas pārstāvim.

iepazīsimies ar Nacionālo bruņoto spēku kapelānu darbības nolikumu.

APSTIPRINĀTS
Ar Aizsardzības ministrijas
1998. gada 22. maija pavēli Nr.121

NACIONĀLO BRUŅOTO SPĒKU KAPELĀNU DARBĪBAS NOLIKUMS

I VISPĀRĪGIE NOTEIKUMI

1. Šis nolikums nosaka Nacionālajos bruņotajos spēkos darbojošos garīdznieku (turpmāk tekstā - kapelāni) uzdevumus, tiesības un pienākumus, kas jāveic, lai nodrošinātu Nacionālo bruņoto spēku karavīru un viņu ģimenes locekļu reliģiskās un garīgās vajadzības.
2. Kapelāni ir Nacionālo bruņoto spēku militārie garīdznieki, kuru kompetencē ir jautājumi, kas saistīti ar Nacionālo bruņoto spēku personālsastāva reliģisko, ētisko un morālo audzināšanu un izglītošanu.
3. Kapelāni ievēro satversmi, likumus, citus tiesību aktus, Aizsardzības ministrijas, Nacionālo bruņoto spēku komandiera pavēles rīkojumus, militāros reglamentus, savs Baznīcas satversmi un šo nolikumu.
4. Kapelāni darbojas uz līguma, kuru noslēdz Aizsardzības ministrija ar Latvijas Republikas Tieslietu ministrijā reģistrētajām vadošajām reliģiskajām organizācijām, bāzes.
5. Kapelāni neveic militāro vadību, bet kā attiecīgo konfesiju garīdznieki ir reliģiskie vadītāji, kuri piedāvā reliģiska, morāla un ētiska rakstura jautājumu risinājumu Nacionālo bruņoto spēku vienībās, daļās un apakšvienībās.
6. Kapelāniem nav kaujinieku statusa un viņi nenēsā ieročus.
7. Par kapelāniem Nacionālajos bruņotajos spēkos var būt Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas, Romas-katoļu baznīcas Rīgas Metropolijas, Latvijas Baptistu draudžu savienības, Pareizticīgo baznīcas garīdznieki, kuri ir Latvijas Republikas pilsoņi ar attiecīgu militāro sagatavotību uz brīvprātības pamata.
8. Nacionālajos bruņotajos spēkos (turpmāk tekstā - NBS) kapelāni realizē Svēto Rakstu - Bībeles morāles un ētikas mācību, respektējot Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas, Romas-katoļu baznīcas Rīgas Metropolijas, Latvijas Baptistu draudžu savienības, Pareizticīgo baznīcas tradīcijas un uzskatus.
9. Kapelāniem ir sava atšķirības zīme, kurn nēsā pie formas tērpa.

II KAPELĀNA UZDEVUMI

10. Kapelānu galvenais uzdevums ir nodrošināt apakšvienību, daļu un vienību personālsastāva reliģisko aprūpi:

- 10.1. realizēt NBS valsts garantijas ikvienai personai tiesībās uz reliģijas brīvību atbilstoši Latvijas Republikas likumiem un citiem normatīvajiem aktiem, starptautiskajiem līgumiem, kuriem ir pievienojusies valsts;
- 10.2. sekmēt NBS aktīvajā ierindas un ārrindas dienestā esošo karavīru garīgo stabilitāti, mīlestības un atbildības ieaudzinašanu Dieva, Tēvzemes un savas tautas priekšā;
- 10.3- veikt karavīru un viņa ģimenes locekļu pastorālo aprūpi;
- 10.4. sniegt karavīriem nepieciešamās konsultācijas un padomus reliģiskajos, ētiskajos un garīgajos jautājumos;
- 10.5. veikt sadarbību ar sabiedriskajām organizācijām jautājumos, kas saistīti ar aktīvajā dienestā esošo karavīru reliģisko, garīgo, morālo un ētisko izaugsmi;
- 10.6. sadarbībā ar sabiedriskajām organizācijām, kas nodarbojas ar pašnāvību problemātiku, veikt izglītojoša rakstura pasākumus pašnāvību novēršanā NBS;
- 10.7. sadarboties ar citu valstu militāro garīdzniecību.

III KAPELĀNA STRUKTŪRA

11. Kapelānu struktūru (hierarhiju) skatīt 1. pielikumā.*
12. Virskapelāns ir garīdznieks, kurš atrodas aktīvajā militārajā dienestā un kurš vada kapelānu darbību reliģiskajos jautājumos.
13. Virskapelāns ir NBS komandiera padomnieks reliģiskajos jautājumos.
14. NBS virskapelānu ieceļ amatā un atbrīvo no amata NBS komandieris, savu lēmumu iepriekš saskaņojot ar Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas, Romas-katoļu baznīcas Rīgas Metropolijas, Latvijas Baptistu draudžu savienības, Pareizticīgo baznīcas vadītājiem.
15. Virskapelāna pakļautībā ir visi kapelāni, kas atrodas aktīvajā dienestā NBS un kapelāni, kas reliģiskās aprūpes darbu veic uz darba līguma pamata.
16. Virskapelāns veic šādus uzdevumus:
  - 16.1. realizē NBS:
    - 1) ticības brīvību, kas tiek garantēta Latvijas Republikas likumos un citos normatīvajos aktos, starptautiskajos līgumos, kuriem pievienojusies valsts,
    - 2) valsts garantijas personas tiesībām saņemt atbilstošu garīgo aprūpi;
  - 16.2. izstrādā kapelānu darbības programmu;
  - 16.3- plāno, vada, koordinē kapelānu darbību attiecībā uz reliģiskajiem jautājumiem;
  - 16.4. plāno un organizē seminārus, mācību programmas, pieredzes apmaiņas programmas militārkapelānu profesionālās sagatavotības paaugstināšanai;
  - 16.5. nodrošina NBS štāba personālsastāva un viņu ģimenes locekļu pastorālo aprūpi;

* Piezīme. Struktūra ir pieejama tikai dienesta vajadzībām.

- 1) organizē un vada NBS štāba aizlūgumus, benedikcijas, svētbrīžus,
- 2) organizē un vada ētikas, morāles lekcijas,
- 3) nodrošina pastorālo konsultāciju,
- 4) vada ceremonijas;
- 16.6. piedalās militārajās un patriotiskajās ceremonijās;
- 16.7. saskaņā ar bruņotajos spēkos esošajiem noteikumiem vada vai palīdz organizēt bēru ceremonijas;
- 16.8. konsultē NBS komandieri un štābu par reliģijas, ētikas un morāles jautājumiem:
  - 1) personāla reliģiskās vajadzības,
  - 2) garīgā, morālā un ētiskā veselība;
- 16.9. darbojas kapelānu un viņu palīgu atestācijas institūcijā;
- 16.10. koordinē kapelānu sadarbību ar NBS štāba pārvaldēm, struktūrvienību personālijām (nodaļām);
- 16.11. sagatavo pavēļu, rīkojumu projektus par kapelānu kompetencē esošajiem jautājumiem iesniegšanai NBS komandierim apstiprināšanai;
- 16.12. veic kapelānu kandidātu atlasīšanu;
- 16.13. iesaka NBS komandierim iecelt kapelānu amatā vai atstādināt no amata;
- 16.14. nosaka amatā iecelto kapelānu pienākumu sadali;
- 16.15. veido pašnāvības novēršanas profilakses apmācību programmas sadarbībā ar sabiedriskajām organizācijām, kas nodarbojas ar pašnāvību problemātiku;
- 16.16. veic sadarbību ar misijām, sabiedriskajām organizācijām, karavīru un viņu ģimenes locekļu reliģiskās, ētiskās un morāles izglītības jomā;
- 16.17. veic citus aizsardzības ministra un NBS komandiera noteiktos uzdevumus, kas nav pretrunā ar viņa konfesijas kanoniskajiem noteikumiem;
- 16.18. konsultējas ar Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu konsultatīvo padomi.
17. **Virskapelānam** ir tiesības:
  - 17.1. izdot kapelānu darbības dienesta instrukcijas;
  - 17.2. saņemt no NBS struktūrvienībām, NBS pārvaldēm informāciju, paskaidrojumus u. c. dokumentus, kas nepieciešami kapelānu uzdevumu izpildei;
  - 17.3. piesaistīt sabiedriskās organizācijas reliģiska, ētiska, morāla rakstura problēmu risināšanā NBS;
  - 17.4. garīgās aprūpes darbā iesaistīt civilpersonas, kas vienības, daļas kapelāna vadībā un uzraudzībā palīdz risināt reliģiskās izglītības, morāles un ētikas jautājumus.
18. NBS ir spēku veidu kapelāni.
19. **Spēku veidu kapelāni** ir spēku veidu komandieru padomnieki (garīdznieks ar teoloģisku izglītību, kurš atrodas aktīvajā militārajā dienestā) reliģiskajos un garīgās audzināšanas jautājumos.
20. Ir atbildīgi par NBS virskapelāna izstrādātās stratēģijas realizāciju spēku veidu ierindas un ārrindas audzināšanas jautājumos.

21. Spēku veidu kapelānus ieceļ amatā un atbrīvo NBS komandieris pēc spēku veidu komandieru un NBS virskapelāna ieteikumiem (kandidātam uz kapelāna amatu jābūt viņa konfesijas augstākās garīdzniecības ieteikumam un raksturojumam, kas tiek pievienoti viņa personīgajai lietai).

22. Spēku veidu kapelāni militārā dienesta gaitas jautājumos, kā militārpersonas atrodas tiešā spēku veidu komandieru pakļautībā, bet kapelāna darbības jautājumos NBS virskapelāna pakļautībā.

23. Attiecībā uz kapelāna darbību pie spēku veidu kapelāniem pieskaitāms arī Nacionālās aizsardzības akadēmijas kapelāns, kurš atrodas tiešā Nacionālās aizsardzības akadēmijas rektora pakļautībā, bet kapelāna darbības jautājumos NBS virskapelāna pakļautībā.

24. Saskaņā ar NBS virskapelāna izstrādāto plānu spēku veidu kapelāni:

24.1. plāno, vada, koordinē un kontrolē Nacionālo bruņoto spēka veidu daļu, vienībā aktīvā dienestā darbojošos kapelānu, kā arī uz līguma bāzes darbojošos kapelānu darbību;

24.2. veic spēku veidu štābu personālsastāva un viņa ģimenes locekļu garīgo un pastorālo aprūpi;

24.3- veic citus NBS virskapelāna un spēku komandieru noteiktos uzdevumus.

25. NBS ir atsevišķo daļu, bataljonu kapelāni.

26. Katrā bataljonā vai atsevišķā daļā (neatkarīgi no spēku veida) tie iecelts vai uz darba līguma pamata pieņemts kapelāns (kandidātam uz kapelānu amatu jābūt viņa konfesijas augstākās garīdzniecības ieteikumam un raksturojumam, kas tiek pievienoti viņa konfesijas augstākās garīdzniecības ieteikumam un raksturojumam, kas tiek pievienoti viņa personīgajai lietai), kas ir tiešā bataljona komandiera pakļautībā, bet ar reliģisko darbību saistītajos jautājumos - spēku veidu kapelāna pakļautībā, kurš savukārt ir atbildīgs NBS virskapelānam par vienību, daļu kapelānu reliģisko darbību.

27. NBS ir divu veidu kapelāni:

27.1. **Kapelāns — militārpersona.** Garīdznieks, kuram ir militārā sagatavotība pastāvošo likumu kārtībā un kurš uz brīvprātības pamata tiek iesaukts aktīvajā militārajā dienestā Nacionālajos bruņotajos spēkos pastāvošo likumu kārtībā.

27.2. **Kapelāns — civilpersona.** Garīdznieks, kurš vienībā, daļā darbojas uz darba līguma pamata, ko minētā amatpersona noslēdz ar attiecīgas NBS vienības, daļas komandiera un virskapelāna piekrišanu. Savu darbību kapelāns veic, ievērojot "Nacionālo bruņoto spēku kapelānu darbības nolikuma" prasības.

28. Kā palīgus savas programmas realizēšanai kapelāns ar NBS virskapelāna atļauju un daļu vienību komandieru piekrišanu uz brīvprātības pamata bataljona vai rotas ietvaros var piesaistīt virsdienesta vai obligātā dienesta instruktorus.

29. Atsevišķo daļu, bataljonu kapelānu patstāvīgi veicamie uzdevumi:

29.1. jānodrošina reliģisko tradīciju uzturēšana un prakse;

29.3. jāveido un jārealizē reliģiska, ētiska un morāla rakstura programmas un aktivitātes;

- 29.4. jākonsultē vienības, daļas personālsastāvs par reliģiskajiem, ētiskajiem un morālajiem jautājumiem;
- 29.5. jānodrošina reliģiskā aprūpe attiecīgās vienībās, daļas un apakšvienības personālsastāvam;
- 29.6. pēc daļas, bataljona karavīra vai viņa ģimenes locekļu lūguma jāorganizē un jāvada aktīvā dienesta karavīru un viņu ģimenes locekļu laulību ceremonijas, bērnu ceremonijas u. c. reliģiskos rituālus, ievērojot valsts likumus atbilstoši attiecīgā kapelāna konfesijas noteikumiem;
- 29.7. jāpiedalās militāra vai patriotiska rakstura ceremonijās, kurās nepieciešami aizlūgumi, pasludinājumi, svētīšanas un garīgā reprezentācija;
- 29-8. jānodrošina militārpersonām reliģiskās izglītības programmas;
- 29.9. regulāri jāapmeklē karavīri dienesta pildīšanas laikā un no dienesta pienākumiem brīvajā laikā, ja nepieciešams, jāapmeklē karavīra ģimene mājās;
- 29.10. jāatbalsta slimie, ievainotie karavīri un viņa ģimenes locekļi, veicot apmeklījumus slimnīcās un mājās;
- 29.11. jāatbalsta karavīru iesaistīšanās rehabilitācijas programmās, kas saistās ar cīņu pret narkomāniju un alkoholismu;
- 29.12. jāorganizē un jāveic pasākumi karavīru ģimenes problēmu risināšanā un laulības nostiprināšanā;
- 29.13. katram kapelānam jā sastāda ikgadējie profesionālās attīstības plāni;
- 29.14. jāpiedalās pasākumos, konferencēs, semināros un cita veida pasākumos kvalifikācijas paaugstināšanas nolūkā;
- 29.15. jāuztur pastāvīgi kontakti ar virskapelānu, lai risinātu kapelānu profesionālās darbības jautājumus;
- 29.16. jākonsultē komandierus un štābu personālsastāvs par reliģijas, ētikas un morāles jautājumiem:
- 1) personāla reliģiskās vajadzības,
  - 2) personāla garīgā, ētiskā un morālā kvalitāte;
- 29.17. jāpiedalās plānošanā, lai risinātu jautājumus, kas saistīti ar kapelānu darbību;
- 29.18. jāinformē komandieris par jaunu reliģisku grupu parādīšanos.

IV KAPELĀNU NODROŠINĀJUMS

30. Kapelāni tiek nodrošināti ar:
- 30.1. sakrālo komplektu:
- 1) Sv. Sakramenta komplektu,
  - 2) Sakrālo tērpu;
- 30.2. telpām:
- 1) kapelu (telpu dievkalpojumu un citu reliģisku rituālu norisēm) ar kapelu iekārtu,
  - 2) kabinetu.

31. Kapelānu aprīkojums tiek piešķirts no vienības, daļas materiāli tehniskās bāzes līdzekļiem.

Nacionālo bruņoto spēku

virskapelāns

virsniekvietnieks

(paraksts)

R. Locs

SASKAŅOTS

NBS komandieris

Pulkvedis

(paraksts)

J. Dalbiņš

1998. gada 25. februāris

Vēl deviņi atbildīgo amatpersonu paraksti, kas piekrīt minētā nolikuma tekstam (t. sk. LR NBS Juridiskās daļas priekšnieks I. Grava un valsts sekretārs E. Rinkēvičs).

Latvijas valsts un Svētā Krēsla konkordāta slēgšanas gaitā būtiski ir jāmainās pašreizējam tiesiskajam regulējumam. Lai gan vēl joprojām konkordāts ar Svēto Krēslu nav noslēgts un pieļauju, ka nebūs noslēgts vēl tuvākajos trīs gados, to tomēr kādreiz noslēgs un konkordāta 24. p. 1. punkts, kas ir pretrunā ar iepriekšminēto nolikumu, mainīs kā kapelānu pakļautību, tā iecelšanu. Jau konkordāta saskaņošanas gaitā izraisījās nopietnas diskusijas sakarā ar Romas katoļu Baznīcas kanonisko nostāju pret kapelāna iestādījumu.³

Saskaņā ar 2000. gada 8. novembrī parakstītā līguma starp Latvijas valsti un Svēto Krēslu preambulu līguma slēgšanas mērķis ir: "(...) noteikt katoļu Baznīcas tiesisko statusu un reglamentēt sadarbību izglītības un kultūras jomās, kā arī attīstīt pastāvīgu un pilnvērtīgu Nacionālajos bruņotajos spēkos dienāšo katoļticīgo locekļu un cietumā ieslodzīto katoļu garīgo aprūpi."*

Par kapelāniem runā līguma trešā daļa, kura reglamentē Militārā ordinariāta izveidi. "Ordinārijs" (līguma 23. p. 2. punkts) nozīmē, ka **Svētais Krēsls katoļu Baznīcā dibina Ordinariātu, kas kanoniski ir ekvivalents diecēzei, ko vada bīskaps - Ordinārijs. Militārais ordinārijs iecel ģenerālvikāru un sadarbībā ar kompetento Nacionālo bruņoto spēku amatpersonu nosaka atbilstošu Bruņoto spēku kapelānu skaitu, kuriem ir jābūt Latvijas Republikas pilsoņiem, saskaņā ar kanoniskajām tiesībām tie ir līdzvērtīgi prāvestiem un vikāriem (25. p. 2. daļa). Kapelāni un viņu paļīgi kanoniski pakļauti Militārajam ordinārijam un, ievērojot kanoniskās tiesību normas, pilda savus pastorālos dienesta pienākumus atbilstoši Nacionālo bruņoto spēku amatpersonu izdotajiem noteikumiem**

* Sīkāk par to rakstīts Latvijas Universitātes Juridiskās Fakultātes Vakara nodaļas studenta Bruno Skaras 2001. gada diplomdarbā "Konkordāts". Vadītājs Dr. iur. R. Balodis, recenzents lektors M. iur. E. Ikvilds.

attiecībā uz pastorālo pasākumu norises laiku un vietu, un citiem nosacījumiem.* Aizsardzības ministrija sniedz (līguma 29. p.) materiālu palīdzību Militārā ordinariāta pastorālajam personālam saskaņā ar Latvijas valsts likumiem, kā arī nepieciešamo saimniecisko un materiāltehnisko atbalstu tā pastorālo pasākumu nodrošināšanai. Militārais ordinariāts savus pasākumus saskaņo ar Aizsardzības ministriju (līguma 28. p.). Militārā ordinariāta kanoniskajā jurisdikcijā atrodas šādas personas (27. p.): LR Nacionālo bruņoto spēku katoļticīgais militārais un civilais personāls; b) viņu ģimenes locekļi - laulātie un bērni, arī pilngadīgie, ja viņi ir katoļticīgi un dzīvo kopā. Līgumā Latvijas valsts garantē Nacionālo bruņoto spēku katoļticīgajiem locekļiem iespēju saņemt atbilstošu katehētisko apmācību un piedalīties Baznīcas svētku dienu euharistiskajās celebrācijās (dievkalpojumos), ja vien tas nekavē neatliekamu karadienesta pienākumu izpildi (līguma 25. p. I. punkts). Tātad tas nozīmē, ka, lai arī **Ordinārija ģenerālvikārs** var būt tikai Latvijas pilsonis,** tas nebūs pakļauts Aizsardzības ministrijai vai Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem, bet Romas katoļu Baznīcai. Aizsardzības ministrija šai sakarā uzskatīja, ka tiek nodibināta no bruņotajiem spēkiem neatkarīga institūcija, kas nepakļaujas bruņoto spēku komandierim un rada priekšnosacījumus bruņoto spēku šķelšanai starp dažādu konfesiju piederīgajiem. Pēc Aizsardzības ministrijas uzskatiem, tas varētu novest pie karavīru sašķelšanas atkarībā no ticības, kā arī dot pamatu citām konfesijām izvirzīt prasības par neatkarīgu institūciju dibināšanu bruņotajos spēkos. Tieslietu ministrija norādīja, ka līguma projektā ietvertie principi liecina par Svētā Krēsla centieniem šajā līgumā iegūt pēc iespējas plašāku ietekmi bruņotajos spēkos. Šāda situācija neesot pieļaujama, vēl jo vairāk - izveidojot ordinariātu kā neatkarīgu institūciju. Savstarpējās sarunās šie pārpratumi tika novērsti.

Lai gan grūti ir pateikt, kā ar šādu situāciju samierināsies Aizsardzības ministrija un ne-katoļu konfesijas, pieļauju domu, ka visdrīzāk visi būs spiesti samierināties, tāpat kā citur Eiropā, ar katoļu no kanoniskajam normām izrietošajām tiesībām.

Nobeidzot sadaļu par reliģisko organizāciju darbību Latvijas armijā, nevar neatzīmēt arī dažu reliģisku organizāciju locekļu centienus ietekmēt armiju visai interesantā veidā. 1998. gadā Tieslietu ministrijā reģistrācijas dokumentus iesniedza organizācija, kas sevi nosauca par *Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sv. lielmocek/a Georgija Uzvaras nesēja karavīru brālību*) Organizācija vēlējās iegūt reliģiskas organizācijas statusu, kas saskaņā ar "Reliģisko organizāciju likumu" nozīmē, ka tās dibinātājs ir Latvijas Pareizticīgā Baznīca. Par organizācijas jeb brālības virsvadītāju reģistrācijas dokumentos tika uzrādīts Latvijas Pareizticīgā Baznīcas

* Šāds normatīvais regulējums nozīmē to, ka saistošus rīkojumus attiecībā uz šo personu darbību - Latvijas Republikas Nacionālo bruņoto spēku katoļticīgo locekļu pastorālo aprūpi, var pieņemt vienīgi Militārais ordinārijs.

** Ordinārijs var vienlaicīgi ieņemt diecēzes bīskapa vai palīgbīskapa amatu. Saskaņā ar Svētā Krēsla līguma ar Latvijas Republiku 24. pantu viņu "brīvi ieceļ Pāvests, par ko iepriekš paziņo Latvijas Republikas prezidentam".

arhibīskaps Aleksandrs Kudrjašovs, bet par brālības priekšnieku - Georgs Kukulis-Rošmanis.* Brālību dibināja un statūtus apstiprināja Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinode.

Brālības statūtu 1.9. punktā brālībai tika noteikta uniforma, ko veido melna cepure ar nagu un zoda sikсна, melnas bikses ar melnu jostu, melnas kurpes vai puzzābaki. Pie uniformas piešujamas dzeltenas metāla pogas ar brālības simboliku, kas saskaņā ar statūtu 1.5. punktu ir vairoga attēls, uz kura ir grieķu krusts, uz tā - pareizticīgo Baznīcas krusts, zem kura izvietots uzraksts "**Ar šo — uzvari!**". Uz simbolikas izvietotais vairogs vainagots ar ozollapām un sv. lielmocekļa Georgija lenti. Brālības ziemas uniforma: melna jaka vai melns mētelis un silta, melna cepure ar nagu, pie kura nēsā kokardi, zlmotnes un pogas. Cepures vīles, zīmotnes un piedurkņu aproču apšuves iekantējamas ar violetas krāsas audumu. Brālības priekšnieks nēsā lampasus. Organizācijas mērķis bija: veicināt un stiprināt tautā, īpaši jaunatnē, pareizticīgā karavīra goda jēdzienu un tēvzemes mīlestību; saglabāt un attīstīt Latvijas pareizticīgo kopības apziņu un vienotību ar pareizticīgo baznīcu; veikt pareizticīgo karavīru kapu un piemiņas vietu apzināšanas, sakopšanas un uzturēšanas darbus; apglabāt atrastos pareizticīgo karavīru pīšļus atbilstoši pareizticīgo baznīcas tradīcijām un karavīru rituāliem; sniegt morālu, kā arī - iespēju robežās - materiālu atbalstu trūcīgajiem pareizticīgajiem karavīriem; stiprināt pareizticīgo vienotību aizsargājot Latvijas Pareizticīgo Baznīcas svētvietas; nodrošināt Latvijas Pareizticīgās Baznīcas objektu apsardzi.⁵

Tieslietu ministrija atteica reģistrēt *Latvijas Pareizticīgās Baznīcas sv. lielmocekļa Georgija Uzvaras nesēja karavīru brālību*, kurn dzeltenā prese paspēja nodēvēt par "pareizticīgajiem zobenbrāļiem".⁶ Tieslietu ministres lēmumā par atteikšanu kā iemesls bija norādīts - dibināšanas dokumentu nepilnības un Aizsardzības ministrijas atzinums⁷ par to, ka līgumā starp Aizsardzības ministriju un pareizticīgo Baznīcu nav paredzēta šādu brālību izveidošana. **Ministrija uzskatīja, ka jēdziens "pareizticīgais karavīrs" grauj Nacionālo bruņoto spēku vienotu garīgu veselumu un sv. lielmocekli Georgijs ir Krievijas impērijas karavīru aizbildnis.** Aizsardzības ministrijas vēstulē arī tika norādīts, "ka Latvijas armijā nav konfesionālu organizāciju, to veidošana nav paredzēta, bez tam, kā redzams no brālības statūtiem, organizācijā akcentē politiski ideoloģiska rakstura jautājumus, un tās struktūra padara to viegli ietekmējamu ārzenju organizācijām. Ministrija ierosināja šo lietu nosūtīt kompetentu valsts drošības dienestu analīzei."⁹

Latvijas Pareizticīgā Baznīca atzina, ka baznīcas lūgums reģistrēt brālību nav bijis pietiekami apsvērts. Baznīca lūdza arī turpmāk nepieļaut tās vārda ļaunprātīgu izmantošanu.¹⁰

* Rīgas garnizona Kara komandantūras kapteinis G. Kukulis-Rošmanis, kas ir bijis arī Valsts prezidenta apsardzes dienesta darbinieks, par nesankcionētu iesaistīšanos karavīru garīgajā audzināšanā un pareizticīgo mācītāju iesaistīšanu karavīru reliģiskajā audzināšanā 1999. gada martā saņēma no armijas vadības stingru brīdinājumu, ka tiks atbrīvots no dienesta Latvijas armijā, ja turpinās reliģiska satura satmas ar Latvijas armijā iesauktajiem kareivjiem (Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1999. - 17. marts).

Kā zināms, valsts baznīcas, ja neskaita arābu valstis, vairs nav, un tāpēc nekādu reliģiski - militāru grupējumu veidošanās valstij nav vēlama, un ir jāsaprot, ka, principā, valsts nekad neatļaus armijas paspārnē veidot reliģiskas organizācijas, biedrības vai reliģiskas karavīru apvienības.

¹ Labā Vēsts. - 2000. - okt.-nov.

² Turpat.

³ Balodis R. Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 227.lpp.

* Turpat, 179.-181.lpp.

⁵ Turpat, 180.lpp.

⁶ Bernāls A. Pareizticīgie "zobenbrāļi" grib sašķelt Latvijas armiju // Vakara Ziņas. —1999. - 3. Iebr.

* Aizsardzības ministrijas valsts sekretāra E. Rinkēviča 1999. gada 2. februāra vēstule nr. 01-230 TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

⁸ Turpat.

⁹ Balodis R. Valsts un Baznīca. - R.: Nordik. R. 2000. - 180.lpp.

¹⁰ Latvijas Pareizticīgās Baznīcas arhibīskapa Aleksandra 1999- gada 9. februāra vēstule nr. 16 Tieslietu ministrei I. Labuckai (noraksts Aizsardzības ministrijai).

12.6. Noteikumi "Par kapelānu dienestu" saskaņā ar Latvijas "Reliģisko organizāciju likuma" 14. panta piekto daļu

Pēc valstiskās neatkarības atgūšanas kapelānu darbība Latvijā ir samērā plaša, taču kapelānu institūta tiesiskais regulējums kārtojas gausi. Vispirms jau paši kapelāni ir ieinteresēti, lai tiktu noteikta viņu kompetence - tiesības un pienākumi. Lielu nopelni tam, ka "Reliģisko organizāciju likumā" tika iekļauts jēdziens "kapelāns" un noteikts, ka "**kapelāni Latvijas Republikā darbojas saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem par kapelānu dienestu**", bija cietumu kapelānam un luterāņu mācītājam Valdim Baltrukam. Tieši viņš bija tas, kas 2000. gada sākumā tikšanās reizē ar tieslietu ministru Valdi Birkavu un tieslietu ministra padomnieku cietumu jautājumos Daini Turlo (bijušais iekšlietu un aizsardzības ministrs) spēja motivēti pārliecināt, ka kapelānu dienests bez tiesiska risinājuma vairs nevar pastāvēt. V. Baltruks kopā ar katoļu un pareizticīgajiem garīdzniekiem pauda savu sašutumu par to, ka Ieslodzījumu vietu pārvalde cietumos ir "pārvērtusi par sektantu misionārisma Meku" un nav normāli, ka cietumos sludina "piecdesmitnieki" jeb vasarsvētku garīdznieki. Lai gan V. Baltruks atzina, ka tradicionālo konfesiju garīdznieki neiet sludināt cietumos, viņš palika pie uzskata, ka sektantiem tur nav vieta. V. Baltruks un viņa domubiedri uzskatīja, ka samilzušo kapelānu dienesta jautājumu var atrisināt stingrs valsts tiesiskais regulējums.

Minētajā likšanās reizē klāt bija arī es - toreizējais Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktors Ringolds Balodis. Tikšanās laikā starp V. Baltruksu un D. Turlo izraisījās nopietnas domstarpības par to, kādam jābūt kapelāna dienestam cietumos. Ņemot vērā atšķirīgos viedokļos, es ierosināju kapelānu dienesta jautājumu risināt ar Ministru kabineta noteikumu palīdzību. Tāpēc tieslietu ministri's V. Birkavs 2000. gadā iesniedza Saeimai priekšlikumu papildināt "Reliģisko organizāciju likumu" ar normu, kas uzliktu Ministru kabinetam par pienākumu izstrādāt īpašus kapelānu institūtu regulējošus noteikumus. Ministra iesniegtos likuma grozījumus Saeima akceptēja.

Ar Tieslietu ministrijas 2000. gada 1. novembra rīkojumu nr. 1-1/364 tika izveidota darba grupa Ministru kabineta noteikumu "Par kapelānu dienestu" projekta izstrādāšanai. Par darba grupas vadītāju nozīmēja Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieku Ringoldu Balodi. Darba grupā tika iekļauti dažādu konfesiju garīdznieki (luterāņi, septītās dienas adventisti, baptisti, katoļi), kas jau ilgāku laiku praktiski ir darbojušies par kapelāniem slimnīcās, armijā, lidostās un cietumos. Diemžēl, ne visi darba grupas locekļi piedalījās noteikumu izstrādē.* Lielu darbu noteikumu izstrādē ieguldīja Reliģisko lietu pārvaldes Juridiskās daļas vadītāja vietniece Olga Smirnova.

Darba grupa aptuveni sešu mēnešu laikā izstrādāja projektu Ministru kabineta noteikumiem "Par kapelānu dienestu", veica finansu aprēķinus kapelānu dienesta

* Latvijas Ārstu biedrības prezidents V. Boka nekādu interesi par darba grupu neizrādīja un nolikuma izstrādē nepiedalījās.

uzturēšanai* un, pēc saskaņošanas ar attiecīgajām ministrijām, 2001. gada jūlijā projektu virzīja uz Ministra kabineta sēdi.

Noteikumu projekta izstrādes gaitā bija arī daudz negaidītu pavērsieni. Iekšlietu ministrija izteica neizpratni par to, vai kapelānu darbība Iekšlietu ministrijas pakļautībā, pārraudzībā un pārziņā esošajās iestādēs ir obligāta,¹ bet vēlāk, noskaidrojusi, ka kapelānu dienests ir brīvprātīga lieta, pauda viedokli, ka tā neatbalsta kapelānu dienesta izveidi Iekšlietu ministrijas struktūrās (tai skaitā Latvijas Policijas Akadēmijā), jo šo iestāžu personālsastāvam ir pieejama parastā garīdznieka aprūpe.² Savukārt, Labklājības ministrija, kas ir atbildīga par slimnīcām un sociālās aprūpes iestādēm, atzina, ka kapelānu dienests šajā sfērā nav vajadzīgs, jo šīm iestādēm blakus atrodošās baznīcas pilnībā spēj nodrošināt pieprasījumu pēc reliģiskiem pakalpojumiem/

Principiāli pret kapelānu dienesta ieviešanu neiebilda neviens, taču daudz diskusiju izraisīja kapelānu dienesta finansējums. Lai gan Iekšlietu ministrija neatbalstīja to, ka kapelānu darbība varētu tikt finansēta no valsts budžeta līdzekļiem,³ dažas ministrijas⁴ uzskatīja, ka kapelāni darbosies valsts interesēs, un tamdēļ kapelānu darbībai lidostās, ostās, cietumos, armijā un sauszemes transporta stacijās nepieciešamais finansējums būtu piešķirams no valsts budžeta līdzekļiem. Atklājās arī tas, ka dažiem kapelānu dienestiem nav nepieciešami valsts līdzekļi, piemēram, luterāņu kapelānes Ilzes Elizabetes Eris vadītajai ekumeniskai kapela:

* Saskaņā ar Valsts sekretāram 2000. gada 28. decembra sanāksmes protokola nr. 54 8.§ Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu pārvaldes (RLP) sagatavoto Ministru kabineta noteikumu "Par kapelānu dienestu" projekts tika nosūtīts ministrijām saskaņošanai. Ministrijas noteiktajā kārtībā iesniedza savas atbildes ar iebildumiem un priekšlikumiem. 2001. gada febrārī labotais un papildinātais projekts tika nosūtīts atkārtotai saskaņošanai. Finanšu ministrija (FM) atkārtoti lūdza Tieslietu ministrijai (TM) iesniegt tiesību akta finansiālo pamatojumu un paziņoja, ka tikai pēc tā saņemšanas varēs sniegt savu atzinumu. TM 2001. gada 2. aprīlī vēlreiz nosūtīja FM projekta finansiālo pamatojumu, un FM vēlreiz no TM pieprasīja detalizētāku pamatojumu. Tas tika sniegts (TM valsts sekretāra A. Maldupa 2001. g. 13. jūnija vēstule nr. 1-9.2/321 FM). FM neapmierināja nekonkrētais Labklājības ministrijas (LM) finansiālais pamatojums, lai gan FM atbildīgie ierēdņi jau priekšlaikus neoficiāli pauda viedokli, ka situācija valsts budžetā ir ļoti slikta un nevar rēķināties, ka valsts budžetā atradīsies līdzekļi kapelānu dienesta uzturēšanai. Ministrijas sniedza šādus aprēķinus: (1) Satiksmes ministrija pašreizējās izmaksas uzrādīja Ls 3600 (Latvijas Ev. Luteriskās Baznīcas budžets no lidostas budžets), nepieprasot papildus valsts budžeta finansējumu 2002. gadam; (2) Tieslietu ministrija pašreizējās izmaksas precīzi uzrādīt nevarēja un no valsts budžeta 2002. gadā pieprasīja Ls 71381,86 norādot, ka kapelānu dienestu ir iespējams arī uzturēt bez papildus valsts budžeta līdzekļiem. Jāatzīmē, ka 2001. gadā Ieslodzījumu vietu pārvaldei nebija iedalīta neviena budžeta štata vieta kapelānu dienesta izveidei. (3) Aizsardzības ministrija pašreizējās izmaksas uzrādīja Ls 37218,96 (valsts budžets), nepieprasot papildus valsts budžeta finansējumu 2002. gadam; (4) Labklājības ministrija (LM) no valsts budžeta 2002. gadā pieprasīja Ls 288103,63. Par LM sniegtajiem datiem jāpaskaidro, ka prasītie līdzekļi paredzēti 42 sociālās aprūpes iestādēm un slimnīcām. Ministrija aprēķināja, ka tikai vienai sociālās aprūpes iestādei šīm vajadzībām jāiztērē - Ls 2500 telpu izbūvei, Ls 1500 - materiāltehniskajam nodrošinājumam un telpu aprīkošanai, Ls 1000 - kārtējiem izdevumiem, Ls 56617 - algām.

starptautiskajā lidostā "Rīga", kas darbojas jau no 1996. gada 3. jūlija.⁶ Tomēr šādu dienestu bija ļoti maz.

Izglītības un zinātnes ministrija⁷ un Labklājības ministrija bija pret kapelānu dienesta ieviešanu izglītības, medicīnas un sociālās aprūpes iestādēs. Reliģisko lietu pārvaldes telpās 2001. gada 22. februārī rīkotajā starpministriju sanāksmē Labklājības ministrijas pārstāvis A. Viļums iestājās pret kapelānu darbību medicīnas un sociālās aprūpes iestādēs, tādējādi paužot Labklājības ministrijas viedokli, ka projektā iekļautā nodaļa "Medicīnas un sociālās aprūpes iestāžu kapelāni" ir svītrojama kā lieka, jo "nepieciešamības gadījumā sociālās aprūpes institūcijās un ārstniecības iestādēs esošajam personālam ir pieejama garīdznieka aprūpe, un tās nodrošināšanai nepastāv būtiski šķēršļi."⁸ Savu secinājumu ministrija pamatoja ar burtisku "Reliģisko organizāciju likuma" tulkojumu. Likuma 1. panta 8. punkts nosaka - "**Kapelāni—garīgais personāls, kas veic amata pienākumus soda izciešanas vietās, Nacionālo bruņoto spēku formējumos un citur, kur nav pieejama parastā garīdznieku aprūpe.**" Kapelānu ieviešanu slimnīcās un sociālajās iestādēs Labklājības ministrija uzskatīja kā paplašinātu likuma tulkošanu.⁹ Jāatzīmē, ka likumdevējs, apspriežot komisijās "Reliģisko organizāciju likuma" 1. panta 8. punktu, apzināti nevēlējās uzskaitīt visas iestādes, kur kapelāni varētu darboties, un iekļāva likumā vārdus "un citur". Tomēr vairākas izpildvaras iestādes uzskatīja,¹⁰ ka noteikumu projektā paredzētais kapelānu dienests lidostās, ostās, sauszemes transporta stacijās un skolās būs pretrunā ar likumu, jo likumā šīs iestādes nav pieminētas. Tas šķiet nedaudz dīvaini, bet praksē Latvijas valsts tiesību interpretētāji likumus nemaz nevēlas interpretēt un, nerunājot nemaz par analogijas piemērošanu, nesaskata likumdevēja centienus dot lielāku brīvību izpildvarai. Bez tam, visu noteikt likumā nemaz nav iespējams. Likumdevējs neiekļautu likumā vārdus "un citur", ja nevēlētos dot izpildvarai tiesības pašai izvērtēt lietderības faktoru. Vērtējot minēto un atgriežoties pie Labklājības ministrijas attieksmes pret kapelāniem slimnīcās, esmu pārliecināts, ka šāda nostāja ir nevis nekompetences rezultāts, bet apzināta nevēlēšanās kaut ko darīt lietas labā. Izstrādātā noteikumu projekta saskaņošanas laikā ar valsts institūcijām bija skaidrs, ka līdzekļi valsts budžetā kapelānu dienesta uzturēšanai neatradīsies. To, ka līdzekļu valsts budžetā visiem nepietiek, apliecināja skolotāju, medmāsu un citas protesta akcijas. Ierēdņi, kā redzams, nesaskatīdami noteikumu projekta nozīmīgumu, jau priekšlaikus centās to "norakt" ar birokrātiskiem līdzekļiem.

Kapelānu dienests slimnīcās ir realitāte, to nenoliedz arī Labklājības ministrija, atzīstot, ka valsts sociālās aprūpes institūcijās darbojas dažādu konfesiju garīdznieki, kas darbu veic brīvprātīgi un atalgojumu no sociālās aprūpes institūciju budžeta līdzekļiem nesaņem.¹¹ Baznīca¹² uzskata, ka **slimnīcas kapelāna dienests** iv Baznīcas darba nozare, tajā strādā Baznīcas diakonijas darbinieki, kuri savu amatu veic ārpus savām draudzēm - slimnīcās, pansionātos, kur nepieciešama speciāla garīgā aprūpe un šādu aprūpi nemaz nav iespējams saņemt "parastā kārtā". Vairākās Latvijas slimnīcās kapelas jau darbojas vai tām ir ļauts darboties piemērotās telpās, piemēram, Liepājas onkoloģiskajā slimnīcā, 7. klīniskajā slimnīcā "Gaiļezers", Valsts

onkoloģijas centrā "Gaiļezers", Dzelzceļnieku slimnīcā "Biķernieki", Valsts Bērnu klīniskajā centrā, Rehabilitācijas centrā "Tērvete" un Dobeles rajona centrālajā slimnīcā, kura 2001. gadā par saviem līdzekļiem uzturēja lūgšanu kapelu bez kapelāna. Sabiedriskā kārtā slimnīcu kapelas apmeklē dažādu konfesiju draudžu mācītāji. Dažkārt reliģiskās organizācijas arī finansiāli palīdz veidot kapelas, piemēram, rehabilitācijas centrā "Tērvete" 2000. gadā ar Maltas palīdzības centra atbalstu tika izremontēta neliela telpa, kur ierīkoja Svētā Jāņa Kristītāja kapelu. Kapelā bez atbildības nereti sprediķo Aglonas Romas katoļu Baznīcas prāvests J. Zviedrāns.

Kā vēstulē Labklājības ministrijai atzina ārsti,¹⁵ **kapelānu dienests Rīgas medicīnas iestādēs darbojas jau kopš 1990. gada.** Ārsti pauda viedokli,¹⁶ ka, **ņemot vērā ārstu un pārējā slimnīcas medicīniskā personāla lielo noslogotību, nav iespējams veidot personiskas attiecības ar katru pacientu un pietiekami atbalstīt slimniekus un viņu tuviniekus garīgi smagās situācijās, kā arī nav iespējams rūpēties par viņu garīgo vajadzību apmierināšanu, un atzīstot, ka pacientu miesīgā veselība ir nesaraujami saistīta ar viņu garīgo labklājību, viņi uzskata, ka medicīnas aprūpes iestādēs ir vēlama profesionāla kapelāna darbība.**

Labs paraugs Latvijai, manuprāt, varētu būtu ASV modelis, kas piedāvā katrā medicīnas nozarē specializējušos kapelānu, kurš pilnībā ir iepazinis konkrētās sfēras specifiku. Šāds kapelāns iestādē darbojas pastāvīgi, kļūstot par ārstniecības iestādes sastāvdaļu. ASV piemēru sāk pārņemt arī Eiropas valstis un, piemēram, Dānijā ir kapelāni, kas apmācīti darbam ar nedzirdīgajiem.¹⁵

PROJEKTS

LATVIJAS REPUBLIKAS MINISTRU KABINETS

2001. gada _____ Noteikumi Nr. _____
Rīgā (prot. Nr. _____ §)

Par kapelānu dienestu

Izdoti saskaņā ar
"Reliģisko organizāciju likuma"
14. panta piekto daļu

I. Vispārīgie noteikumi

1. Šie noteikumi nosaka Latvijas Republikā darbojošos kapelānu dienesta darbību.
2. Kapelāni ir Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas, Rīgas Metropolijas Romas katoļu kūrijas, Latvijas Pareizticīgās Baznīcas, Latvijas Baptistu draudžu Savienības, Septītās dienas adventistu Latvijas draudžu savienības, Latvijas Vasarsvētku draudžu Apvienības un Latvijas Apvienotās metodistu baznīcas vadību izvirzīts, ar Reliģisko lietu pārvaldi saskaņots un atbilstoši šiem noteikumiem apstiprināts garīgais personāls, kas nodrošina Latvijas Republikas Satversmē, kā arī starptautiskajos

līgumos par civiltiesībām reliģijas jomā un Reliģisko organizāciju likumā noteiktas indivīda tiesības uz reliģijas brīvību, sniedzot garīgo aprūpi soda izciešanas vietās, Nacionālo bruņoto spēku formējumos, kā arī vietās, kur nav pieejama vai ir apgrūtināta parastā garīdznieku aprūpe.

3. Kapelānu darbība ir ekumēniska. Ekumēniskā darbība - kristīgo konfesiju sadarbība, veicinot un izceļot kopīgi vienojošo, pārvarot vēsturiskās baznīcas sašķeltību.

4. Nevienai institūcijai nav atļauts vervēt kapelānus un pieprasīt konfidenciālu informāciju, kas skar viņu tiešos amata pienākumus.

5. Par kapelānu var būt Latvijas Republikas pilsonis vai persona, kas ir reģistrēta Iedzīvotāju reģistrā, kurai ir ieguvusi teoloģisko izglītību attiecīgās reliģiskās savienības (baznīcas) garīgā personālā mācību iestādē.

6. Attiecīgās iestādes vadība, vienojoties ar reliģisko savienību (baznīcu) vai savienībām (baznīcām) par kapelāna dienesta izveidošanu ir tiesīga izvēlēties konkrēto kapelānu (kapelānus) savā iestādē.

II. Ieslodzījumu vietu kapelāni

7. Ieslodzījumu vietu kapelāni veic apcietināto, notiesāto un ieslodzījuma vietu personāla garīgo aprūpi, sniedz morālu atbalstu un nepieciešamās konsultācijas reliģiskajos un ētiskajos jautājumos un veic tikumiskās audzināšanas pasākumus.

8. Ieslodzījuma vietu kapelāni darbojas saskaņā ar šiem noteikumiem, Latvijas Republikas Soda izpildes kodeksu un citiem normatīvajiem aktiem. Ieslodzījuma vietu kapelāniem ir saistoši arī ieslodzījuma vietu iekšējie kārtības noteikumi.

9. Ieslodzījuma vietu kapelāna pienākumus, tiesības un citus ar kapelāna kalpošanu saistītus jautājumus nosaka Ieslodzījuma vietu pārvaldes kapelānu dienesta nolikums.

10. Ieslodzījuma vietu kapelāns ir reliģisko savienību (baznīcu) izvirzīta, ar Reliģisko lietu pārvaldi saskaņota un Ieslodzījuma vietu pārvaldes akceptēta garīga amatpersona, kura ir Latvijas Republikas pilsonis vai persona, kas ir reģistrēta Iedzīvotāju reģistrā, un ieguvusi attiecīgu kvalifikāciju Ieslodzījuma vietu pārvaldes Mācību metodiskajā centrā.

III. Nacionālo bruņoto spēku un citu

Aizsardzības ministrijas pakļautībā un pārraudzībā esošo iestāžu kapelāni*

11. Nacionālo bruņoto spēku citu Aizsardzības ministrijas pakļautībā un pārraudzībā esošo iestāžu kapelāni nodrošina Latvijas Republikas Nacionālo bruņoto spēku, Nacionālās aizsardzības akadēmijas un citu Aizsardzības ministrijas pakļautībā un pārraudzībā esošo iestāžu personālsastāva reliģisko aprūpi.

12. Nacionālo bruņoto spēku kapelāni, kuri ir militārpersonas, savas aktīvā dienesta gaitas Nacionālajos bruņotajos spēkos uzsāk un veic pastāvošo likumu kārtībā uz

* 2001. g. Aizsardzības ministrijā darbojas 9 kapelāni instruktoru amatos (Aizsardzības ministrijas valsts sekretāra E. Rinkeviča 2001. gada 4. maija vēsaile nr. 01/1480 Tieslietu ministrijai).

brīvprātības principa. Šie kapelāni neveic vadību militārā jomā un nenēsā ieročus.*

13. Nacionālo bruņoto spēku un citu Aizsardzības ministrijas pakļautībā un pārraudzībā esošo iestāžu kapelānam var būt dienesta pakāpe.

14. Nacionālo bruņoto spēku kapelānu pienākumus, tiesības un citus ar kapelānu kalpošanu saistītus jautājumus nosaka šie noteikumi un Nacionālo bruņoto spēku kapelānu darbības nolikums, ko apstiprina Aizsardzības ministrs, balstoties uz līgumiem starp Aizsardzības ministriju, un reliģiskajām savienībām (baznīcām), par kuriem rakstiski tiek informēta Reliģisko lietu pārvalde.

15. Kapelānu darbību Nacionālajos bruņotajos spēkos vada Nacionālo bruņoto spēku virskapelāns, kurš atrodas tiešā Nacionālo bruņoto spēku komandiera pakļautībā.

16. Kapelāni Nacionālajos bruņotajos spēkos, atrodoties amatā, administratīvi pakļaujas militārās struktūrvienības priekšniekam (daļas komandierim), savukārt jautājumos, kas saistīti ar kapelānu darbību, Nacionālo bruņoto spēku virskapelānam, bet reliģiskajos jautājumos atbilstošas reliģiskās organizācijas augstākās garīdzniecības pakļautībā.

IV. Lidostu, ostu un sauszemes transporta staciju kapelāni

17. Lidostu, ostu un sauszemes transporta staciju kapelāni nodrošina lidostu, ostu un sauszemes transporta staciju darbinieku un viesu garīgo aprūpi, savas kompetences ietvaros nodrošinot garīgo palīdzību un morālu atbalstu un sniedzot nepieciešamās konsultācijas reliģiskajos jautājumos, kā arī veic reliģiskas darbības kapelās, kas izveidotas lidostās, ostās un sauszemes transporta stacijās.

18. Kapelānus darbam lidostās, ostās un sauszemes transporta stacijās izvirza LR reģistrētās reliģiskās savienības (baznīcas) un apstiprina, saskaņojot ar Reliģisko lietu pārvaldi, attiecīgi lidostas, ostas vai stacijas administrācija, slēdzot līgumu ar reliģisko savienību un rakstiski informējot par to Reliģisko lietu pārvaldi.

19. Lidostu, ostu un sauszemes transporta staciju kapelānu darbību nosaka šie noteikumi un tiem ir arī saistoši lidostu, ostu un sauszemes transporta staciju iekšējās kārtības noteikumi.

V. Medicīnas un sociālās aprūpes iestāžu kapelāni

20. Medicīnas un sociālās aprūpes iestāžu kapelāni nodrošina Medicīnas un sociālās aprūpes iestāžu personāla un tajās esošo personu garīgo aprūpi, savas kompetences ietvaros nodrošinot garīgo palīdzību un morālu atbalstu un sniedzot nepieciešamās konsultācijas reliģiskajos jautājumos, kā arī veic reliģiskās darbības kapelās vai speciāli šim mērķim paredzētās telpās, kas izveidotas šajās iestādēs.

* Citās valstīs šis jautājums tiek regulēts atšķirīgi. Piemēram, Vācijā militārie kapelāni nevalkā formas tērpus, tomēr, tāpat kā Latvijā, viņi ir pakļauti reglamentam. Tos vada virskapelāns, kas ir tieši pakļauts Vācijas Aizsardzības ministrijai (*Robbers G. State and Church in the European Union. - Baden-Baden: Nomos Verl- Ges, 1996. - P.71.*).

21. Medicīnas un sociālās aprūpes iestāde noslēdz līgumu ar reliģiskajām savienībām (baznīcām) par iestādes personāla un tajās esošo personu garīgo aprūpi, kuru pēc viņu vēlēšanās veic labklājības ministrijas akceptēts kapelāns. Par Šāda līguma noslēgšanu rakstiski tiek informēta Reliģisko lietu pārvalde.

22. Medicīnas un sociālās aprūpes iestāžu kapelānu darbību nosaka šie noteikumi un tiem ir saistoši arī minēto iestāžu iekšējās kārtības noteikumiem.

VI. Kapelānu darbības nodrošināšanas finansu un citu veidu resursi

23. Kapelānu darbībai nepieciešamos finansu un citu veidu resursu (piemēram, telpas, materiāltehniskais nodrošinājums) nodrošinājumu ar attiecīgās valsts, pašvaldības u. c. iestādes piekrišanu piešķir no attiecīgajai valsts, pašvaldības u. c. iestādei paredzētajiem valsts budžeta līdzekļiem, ja tas nav paredzēts līgumā starp attiecīgo valsts, pašvaldības u. c. iestādi un reliģisko savienību (baznīcu).

VII. Noslēguma jautājums

24. Šo noteikumu 5. punkts stājas spēkā ar 2003- gada 1. janvāri.

Ministru prezidents

A. Bērziņš

Tieslietu ministre

I. Labucka

Iespējams, ka pēc tam, kad Saeimā tiks ratificēts Latvijas un Svētā Krēsla līgums, Ministru kabineta noteikumi "Par kapelānu dienestu" būs jāgroza, jo minētā līguma IV daļa nosaka katoļu garīgās aprūpes kārtību Latvijas cietumos. Saskaņā ar 2000. gada 8. novembrī parakstīto līgumu (9. pants c apakšpunkts) starp Latvijas valsti un Svēto Krēslu Latvijas valsts garantē "iespēju piekļūt slimnīcām, cietumiem, bērnu patversmēm un citām sociālām un medicīnas palīdzības iestādēm, kurās katoļticīgo uzturēšanās prasa vienreizēju vai pastāvīgu katoļu Baznīcas pastorālu klātbūtni". Šī norma nosaka iespēju saņemt katoļu Baznīcas pastorālu aprūpi tiem, kas kaut kādu iemeslu dēļ ir ierobežoti, lai šo aprūpi varētu saņemt katoļu Baznīcas dievnamos. Tādējādi tiek nodrošināta viena no cilvēktiesību pamatbrīvībām - ticības brīvība. Praktiski tas varētu nozīmēt to, ka slimnīcas vai cietuma apkalpojošajam personālam nebūs tiesību atteikt lūgumam pēc pastorālās aprūpes.

Pieļauju, ka sakarā ar šo līgumu noteikumos "Par kapelānu dienestu" vajadzēs grozīt tos punktus, kas runā par kapelānu pakļautību virskapelānam, jo pasaulē katoļu kapelāni vienmēr pakļaujas tikai savas konfesijas ieceltai vadībai un nekā savādāk. Parasti katoļu kapelāni ir pakļauti savam Ordinārijam, kas pārzina tikai katoļu konfesijas piederīgo "pienācīgu garīgo aprūpi", bet protestantu kapelāni pakļaujas tā saucamajam virskapelānam. Piemēram, Austrijā katoļu kapelāni darbojas

saskaņā ar Austrijas valsts un Svētā Krēsla noslēgtā konkordāta normām, bet protestantu konfesiju kapelāni ir pakļauti protestantu militārajam superintendentam. Jāatzīst, ka bez katoļu kapelānu pakļautības problēmas, kas ir risināma, ja saprotoši izturas pret kanoniskajām tiesībām, ir patiesi nopietnas problēmas, kas, manuprāt, balstoties uz esošo tiesisko bāzi, ir neatrisināmas. Tā jau no 1994. gada Austrijā diskutē par iespēju ieviest islama kapelānus. Pret to ir militāristi, kas uzskata, ka kristīgās konfesijas (izņemot sektantiskus veidojumus) nerada draudus valsts drošībai, bet musulmaņu kapelāni kara gadījumā ar arābu valstīm ir neprognozējami, jo pastāv iespēja, ka viņi varētu kūdit kareivjus nevērsties pret saviem ticības brāļiem - musulmaņiem.

- ¹ Iekšlietu ministrijas valsts sekretāra A. Stara 2001. gada 16. janvāra vēstule nr. 1/22-104 Tieslietu ministrijai.
- ² Iekšlietu ministrijas valsts sekretāra A. Stara 2001. gada 9. februāra vēstule nr. 1/22-237 Tieslietu ministrijai.
- ³ *Balodis R.* State and Church in the Baltic States. - R.: Latvian Association for Freedom of Religion, 2001. - P.33.
- ⁴ Iekšlietu ministrijas valsts sekretāra A. Stara 2001. gada 9. februāra vēstule nr. 1/22-237 Tieslietu ministrijai.
- ⁵ Satiksmes ministrijas valsts sekretāra p. i. A. Konoševiča 2001. gada 9. februāra vēstule nr. 03—4-2/4 Tieslietu ministrijai.
- ⁶ Satiksmes ministrijas 2001. gada 24. aprīļa vēstule nr. 15.04.7/4 Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu pārvaldei.
- ⁷ Izglītības un zinātnes ministrijas valsts sekretāra vietnieces V. Egles 2001. gada 9. februāra vēstule nr. 1-10/118 Tieslietu ministrijai.
- ⁸ Labklājības ministrijas valsts sekretāre M. Poršņova 2001. gada 9- februāra vēstule nr. 1-10/118 Tieslietu ministrijai.
- ⁹ Turpat.
- ¹⁰ Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Darbības analīzes un vadības departamenta virsprokurores R. Āboltiņas 2001. gada 16. janvāra vēstule nr. 1/1—7—4—01 Tieslietu ministrijas valsts sekretāram A. Maldupam.
- ¹¹ Labklājības ministrijas valsts sekretāres M. Poršņovas 2001. gada 7. jūnija vēstule nr. 2-/12-1502 Tieslietu ministrijai.
- ¹² LELB Konsistorijas izpilddirektore H. Andersones 2001. gada 21. februāra vēstule nr. 332 Reliģisko lietu pārvaldei.
- ¹³ Valsts P. Strādina Klīniskās slimnīcas galvenais ārsts M. Pļaviņa, Rīgas pilsētas 1. klīniskās slimnīcas direktora J. Ozola, Onkoloģijas centra 10. nodaļas vadītāja V. Sosāra, Valsts bērnu klīniskās slimnīcas Paliatīvās aprūpes nodaļas vadītāja A. Jansones 2001. gada 6. februāra vēstule Labklājības ministram A. Požamovam un Reliģisko lietu pārvaldes priekšniekam R. Balodim.
- ¹⁴ Turpat.
- ¹⁵ *Dubeckl.* State and Church in Denmark. *Robbers G.* State and Church in the European Union. - Baden-Baden, Nomos Verl - Ges, 1996. - P.44.

13. BAZNĪCA UN PAŠVALDĪBAS

13.1. Reliģisko organizāciju darbība pašvaldībā

Neapšaubāmi, mūsdienu "labklājības valsts" modeli ir vērojams zināms demonisks elements, kas saskatāms tajā veidā kā valsts vismaz neliēši tiecas nostāties Dieva vietā

Eivinds Bergrāvs

Baznīca ir šķirta no valsts, bet nav atdalīta no sabiedrības. Valsts ir atbildīga par savu pilsoņu garīgi tikumīgo attīstību, jo no tās lielā mērā atkarīga arī viņu lojalitāte pret valsti, tāpēc valsts nevar būt vienaldzīga attiecībā pret to nevalstisko organizāciju darbībām, kas rada draudus tās sabiedrības locekļu psihiskajai veselībai un drošībai. Vēl vairāk - **valstij ir jāatturas no jebkuras reliģijas publiskas sludināšanas atbalstīšanas**. Es to saku tāpēc, ka visbiežāk ar reliģisko organizāciju publiskajām aktivitātēm saskaras tieši pašvaldības.

Latvijas likumā "Par pašvaldībām" kā pastāvīga pašvaldību funkcija 15. panta 2. punktā minēta gādība par sabiedrisko kārtību savā administratīvajā teritorijā. Tātad pašvaldība ir atbildīga arī par reliģiskām organizācijām, kas tur darbojas. **Lauku apstākļos tieši pašvaldībām savā administratīvajā teritorijā ir jāseko jauno reliģisko kustību un sektu aktivitātēm**. To ziņā ir jauno reliģisko kustību un sektu novērošana un attiecīgo valsts iestāžu informēšana par sabiedriskās kārtības pārkāpumiem. Protams, ja tādi ir. Aktīva pašvaldības rīcība radīs iespēju valstij izmantot konstitucionālos un cilvēktiesību ierobežojumus reliģijas brīvības jomā, jo valsts ir tiesīga ierobežot reliģisko organizāciju darbību, ja tās traucē sabiedrisko kārtību. **Sabiedriskās kārtības traucējumi** var izpausties dažādi, piemēram, nesankcionētās publiskās lūgšanās, pārāk skaļi organizētos dievkalpojumus, uzņēmīgā misionārā darbībā, citu reliģisku organizāciju kulta norises traucējumos utt. Šāda rakstura pārkāpumi notiek bieži, tomēr tikpat bieži reliģiskās organizācijas izvairās no soda. Tas notiek tāpēc, ka pašvaldības, pirmkārt, neinformē valsti par notikušo pārkāpumu un, otrkārt, ja arī informē valsti, tad juridiski precīzi nenoformē pārkāpuma konstatēšanu. To var izskaidrot ar to, ka reliģijas brīvības ierobežošana ir nopietns jautājums, kas var tikt arī starptautiski pārsūdzēts. Tāpēc valsts varas iestādes ļoti nopietni izturas pret šādām lietām, bet pašvaldības notiekošo uzskata par maznozīmīgu un nenodrošinās ar juridiska rakstura pierādījumiem. Par sabiedriskās kārtības pārkāpumu pierādījumiem var būt administratīvie protokoli vai iedzīvotāju sūdzības. Tieši tos pašvaldību iestādes arī "aizmirst" savlaicīgi sarūpēt. Nereti pašvaldības uzskata, ka pilsētas vai pagasta domes lēmums

1997. gads Rīga, Kaļķu iela. Krišnaītu "Ratu Svētki" (Ratha-yatra) vienmēr saista interesentu un diēkdienų pūļus, kā krāšņuma, tā arī savdabigo bezmaksas saldumu dēļ

vai amatpersonas vēstule ir jau pierādījums pats par sevi. Tas nav pareizi, jo šāds "pierādījums" var tikt apstrīdēts kā subjektīvs. Tikai sektu un kultu novērošana un attiecīgo struktūru informēšana par negācijām katras pašvaldības administratīvajā teritorijā var novērst reliģisko kustību pretsabiedriskās aktivitātes.

Par pašvaldību kompetenci kārtības uzturēšanas jomā attiecībā uz reliģiskajām organizācijām, manuprāt, būtiskākie ir reliģiski publiskie pasākumi. Jāizšķir reģistrēto un neregistrēto reliģisko organizāciju rīkoti publiskie pasākumi. Runājot par neregistrētu reliģisku organizāciju publiskās darbības likumību, ir jāatzīmē dažas nianšes. Savulaik neregistrētā "Jehovas liecinieku" organizācija lūdza Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentu noskaidrot, vai viņiem ir tiesības rīkot publiskus pasākumus. Departaments atbildēja, ka reliģiskas organizācijas reģistrācija nav atļauja personām nodoties savai reliģijai vai ticībai. Reģistrācijas atteikums neliedz fiziskām personām īstenot tiesības uz reliģijas brīvību un tiesībām pulcēties. Valsts garantēto miermīlīgās pulcēšanās brīvību nosaka 1997. gada 16. janvāra likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiēm" 3. panta 1. punkts: **"Katram cilvēkam atbilstoši šim likumam ir tiesības organizēt miermīlīgas sapulces, gājienu un piketus, kā arī piedalīties tajos."** Tomēr iepriekšminētais saskaņā ar šā likuma 2. panta 2. daļu neattiecas uz likuma kārtībā reģistrēto reliģisko organizāciju rīkoti pasākumiem kapsētās un reliģisko organizāciju īpašumos.

Pašvaldību saikni ar reliģisko organizāciju sabiedriskās kārtības jautājumos akcentē arī Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 204. pants "Reliģisko rituālu, ceremoniju, sapulču un gājienu organizēšanas vai norises kārtības neievērošana". Administratīvo pārkāpumu kodekss ir pašvaldības pielietoto sodu tiesis-

kais pamats, un iepriekšminētos sodus var uzlikt tikai pašvaldību administratīvās komisijas. Taču pašlaik sods par pārkāpumu ir niecīgs. Reliģisko organizāciju vadītājus, kas neievēro likumā noteikto kārtību reliģisko rituālu, ceremoniju, sapulču, gājienu vai citu reliģiska rakstura darbību organizēšanā vai norisē, var sodīt ar naudas sodu līdz 25 latiem. Taču jauno reliģisku kustību vadītājam, kas vienā reizē pulcina ap 3000 cilvēku un ievāc no tiem arī ziedojumus, šāds sods nieks vien ir un tā samaksāšana ir vienkāršāka par atļaujas lūgšanu pašvaldību ierēdņiem.

"Reliģisko organizāciju likumā" (14. pants 3. daļa) noteikts, ka **reliģiskai organizācijai savi publiskie pasākumi jāsaņemo ar pasākuma vietas pašvaldību.** Citas prasības likumā nav izvirzītas. Pašvaldībai šādā gadījumā jālieto analogijas princips un jārīkojas saskaņā ar 1997. gada 13. februāra likumu "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem".* Minētajā likumā ir noteikta kārtība, kādā pasākuma organizētājam jāsaņem izziņas no pašvaldības un kad šādas izziņas pašvaldība var atteikties izsniegt. Likumā arī noteikts, ka pašvaldībai ir jāsniedz izziņa par noteikta veida pasākuma organizēšanas atļauju. Attiecībā uz reliģiskajām organizācijām ir jārīkojas tāpat. Pieteikumā pasākuma organizētājiem jānorāda kāds pasākums, kad un kur paredzēts, kādas personas ir atbildīgas par pasākuma organizēšanu. Ja organizācija ir reģistrēta, iesniegumam ir jāpievieno arī reģistrācijas apliecības un statūtu kopija. Reliģiskajām organizācijām ir jādarbojas atbilstoši saviem statūtiem, tāpēc amatpersonai jānoskaidro, vai iesniedzējs, kas rīkojas organizācijas vārdā, ir tiesīgs to darīt. Ja iesniedzējam nav savas organizācijas pilnvarojuma, pasākums jāatsaka. Ja organizācija nav reģistrēta, arī tad tā var lūgt atļauju rīkot publisku pasākumu, un arī šajā gadījumā jānoskaidro atbildīgo personu pilnvarojums. Jāatzīmē, ka reģistrētās un neregistrētās reliģiskās organizācijas darbībā lielākā atšķirība, faktiski, ir iespējamās tiesiskās sankcijās, ja gadījumā pasākums tiek rīkots pretrunā likumam. Tas ir, **ja organizācija nav reģistrēta, atbildīgi būs pasākuma organizētāji; ja tā ir reģistrēta, atbildīga būs juridiskā persona**, par kuras likuma pārkāpumiem var sūdzēties Reliģisko lietu pārvaldē vai prokuratūrā. Reliģisko lietu pārvalde ir tiesīga brīdināt organizāciju un var ierosināt apturēt organizācijas darbību tiesā. Atļauju izsniedz pašvaldības komiteja, kuras kompetencē ir sociālie, veselības, izglītības, kultūras, sporta un sabiedriskās kārtības jautājumi. Atļauju izsniedz komitejas priekšsēdētājs vienpersoniski vai komitejas sēdē. Praksē šādus jautājumus komitejas sēdē izskata tad, ja reliģiskā organizācija vēlas organizēt vairāku dienu pasākumu. Atļaujas pieprasījumā jānorāda arī pasākuma forma, bet reliģiskos pasākumos to noteikt nav viegli. Dažreiz ir grūti atšķirt gājienu no sanāksmes. Piemāram, Rīgas dome 1994. gada 2. jūlijā atļāva Krišnas apziņas biedrībai sarīkot Rīgas centrā "Visuma valdnieka svētkus". Šis gadījums bija īpašs, jo 1994. gadā šie svētki bija gan pirmie publiski reliģiskie svētki, gan

* Likuma 2. pantā ir minēts, ka likums neattiecas uz reģistrētu reliģisko organizāciju organizētiem pasākumiem baznīcās, lūgšanu namos un kapsētās. Tātad var secināt, ka tas attiecas uz neregistrētām reliģiskām organizācijām, kā arī uz Tieslietu ministrijā reģistrēto reliģisko organizāciju rīkotajiem pasākumiem citās vietās.

krišnaītu "Visuma valdnieka svētku" cikla sākums. Iespējams, ka tāpēc notikums izraisīja iedzīvotāju protestus. Krišnas apziņas biedrība jau tolaik bija Tieslietu ministrijā likumīgi reģistrēta reliģiska organizācija un pašvaldība tai nevarēja liegt šāda pasākuma organizēšanu. Iedzīvotāji protestēja pret to, ka krišnaīti dejoja pie Brīvības pieminekļa. Tika atrasts arī formāls iebildums - atļauts bija gājiens, nevis sanākums. Vajadzēja precizēt, vai krišnaītu "riņķošana" ap Brīvības pieminekli pieskaitāma pie gājiena vai to varētu definēt kā sapulcēšanos. Dome toreiz izsprieda, ka "riņķošana" tomēr ir gājiens, nevis sapulce. Kas notiktu, ja pašvaldības deputāti būtu nosprieduši pretējo? Līdz ar to rastos iegansts aizliegt šādus gājienus, kas norises gaitā var izvērsties par sanāksmēm. Jo izrādītos, ka sanākums notikusi bez pašvaldības piekrišanas un līdz ar to pārkāpts likums.

Būtisks ir Krimināllikuma 226. panta 7. punkts, kurā teikts, ka par sabiedrisko pasākumu organizēšanas vai norises kārtības pārkāpšanu, ko izdarījis pasākuma organizētājs vai cita persona, ja tās rezultātā iestājušās smagas sekas, sods ir brīvības atņemšana līdz sešiem gadiem. Šis pants lielā mērā radās sakarā ar 1998. gada pavasarī sociālistu sarīkoto pensionāru piketu pie Rīgas domes, kas izraisīja gūzmu Latvijas valstij nelabvēlīgu notikumu. Viens no tādiem bija "barkašoviešu" (krievu nacionālsociālistu) rīkotais pasākums Vērmaņdārzā 1998. gada vasarā, kad varas iestādes parādīja savu bezspēcību. Jāsaka, ka Latvijas pašvaldību problēmas ar reliģisko organizāciju publiskajām aktivitātēm mūsdienās nav nekas ārkārtējs. Piemēram, Krievijā, reliģisko organizāciju vadītāji neinformē valsts pārvaldes un varas iestādes par notiekošajiem pasākumiem, kas ir pretrunā ar Krievijas prezidenta dekretu "Par mītiņu, ielu gājieniem, demonstrāciju un piketu organizācijas kārtību un noturēšanu". Tāpēc dažas valstis pat tradicionālo konfesiju specifiskajos likumos iekļauj nosacījumu - pirms pasākuma rīkošanas prasīt pašvaldībām atļauju pasākuma rīkošanai. Pašsaprotami, ka Krievija ar saviem plašumiem nav Latvijai labākais piemērs. **Mēs esam maza valsts, un tā ir mūsu priekšrocība. Mēs daudz vieglāk varam apzināt savu problēmu loku un tādējādi arī novērst arī trūkumus.**

1998. gada pavasarī Siguldas pilsētas centrā jaunā reliģiskā organizācija "Jaunā paaudze" sarīkoja reliģiska rakstura pasākumu "Jēzus maršs". Pasākums notika ar pilsētas domes ziņu, arī sabiedriskā kārtība netika pārkāpta, taču pasākuma laikā krievu valodā tika sludināts, ka Saeimā un Ministru kabinetā atrodas vieni vienīgi sātānisti un valsts vara jāmaina. Kā šādos gadījumos rīkoties pašvaldībai? Pirmkārt, jāatceras, ka pašvaldība var nedot atļauju šādas reliģiskās organizācijas publiskajai darbībai, ja pašvaldībai ir zināms, ka organizācijas darbība ir pretrunā ar Latvijas likumiem. Ja par šādiem pārkāpumiem nav zināms ne valsts drošības iestādēm, ne Tieslietu ministrijai (kas ar likumu noteikta par valsts un baznīcas attiecību kārtotāju), pašvaldībai pasākums ir jāatļauj. Tā arī rīkojās Siguldas dome. Taču, ja tiek konstatēts un attiecīgi fiksēts (aktā vai protokolā), ka pasākuma laikā notiek publiska valsts varas noķengāšana, pašvaldībai ir tiesības nedot atļauju šīs reliģiskās organizācijas publiskai darbībai nākotnē. Tā Valkas rajona Smiltenes pilsētas dome 1997. gadā atteica kustībai "Jaunā paaudze" rīkot savā teritorijā publiskus koncertus. Pamats- iedzīvotāju rakstiskas sūdzības par šo organizāciju.

2001. gada jūnijs. Rīgas Sporta Manēža. Reliģiskās organizācijas "Jaunā Paaudze" dievkalpojumi pulcina tūkstošiem ticīgo

Pašvaldībai ir tiesības arī ieteikt citu vietu un laiku pasākuma rīkošanai. Ja organizētājs piekrīt šim piedāvājumam, pasākums ir uzskatāms par saskaņotu. Praksē ir iespējams, ka viens pasākums "pārklājas" ar citu.

Atgriežoties pie Siguldas piemēra jāmin arī tas, ka "Jaunās paaudzes" runas vīrs tendenciozi populistiskos apgalvojumus izteica krievu valodā. **Reliģiskajām organizācijām savos pasākumos ir tiesības runāt, kādā valodā grib, un, ja tās nevēlas, var savas runas netulkot valsts valodā.** Reliģiskajām organizācijām šajā ziņā ir liela priekšrocība, un šī norma noteikta "Valodu likumā".

Reliģisko organizāciju vadītāji visai pamatoti jautā, vai tiešām vienmēr pasākumu rīkošanai nepieciešama vietējās administrācijas atļauja. Likumā "Par sapulcēm, gājieniem un piketiēm" noteikts, ka ar vietējo administrāciju (domi vai padomi) jāsaskaņo tie pasākumi, kurus organizē tās teritorijā. Izņēmums ir pasākumi, kas tiek organizēti privātā īpašumā. Likuma 9- panta 3- daļā par šādiem saietiem noteikts, ka tādā gadījumā ir jābūt privātīpašnieka piekrišanai. Šī norma jāattiecinā arī uz reliģiskām organizācijām, kā reģistrētām, tā arī neregistrētām. Visai izplatīts ir uzskats, ka reliģiskās organizācijas darbība pirms reģistrācijas ir nelikumīga. Ir vēl cits uzskats, proti, ja organizācija ir reģistrēta, tad tās darbība tiek uzskatīta par likumīgu. Kā pirmais, tā arī otrais uzskats ir nepareizs. Ja organizācija ir reģistrēta, tas vēl nenozīmē, ka tās darbības vai pati organizācija tiek valsts akceptēta. Organizācija tikai ir ieguvusi tiesībsubjektivitāti: uzņēmusies pienākumus un ieguvusi tiesības. Reliģiska organizācija (draudze) pirms šīs reģistrācijas var veikt darbības, nepārkāpjot Latvijas likumus, kā personu interešu grupa, kurai

nav juridiskas personas tiesības. Grupas darbības var būt arī reliģiska rakstura. Bet nav šaubu, ka tai šī darbība ir jāsaskaņo ar vietējo administrāciju. Grupas dalībniekiem jābūt sasniegušiem 18 gadu vecumu, un tiem jābūt ar Latvijas Republikas pilsonību vai pastāvīgu uzturēšanās atļauju Latvijā.

Jelgavas rajona Valgundes pagasts 1998. gadā Tieslietu ministriju informēja, ka neregistrētā reliģiskā kustība "Jehovas liecinieki" divas reizes gadā veic rituālas darbības Jelgavas rajona Valgundes pagasta Klīves mežniecības pļavās. Klīves mežniecība atrodas Valgundes pagasta teritorijā, tas nozīmē, ka "Jehovas lieciniekiem" par savu sapulcēšanos bija jāinformē pagasta padome. Tas netika darīts, tādējādi pārkāpjot likumu "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem". Ja mežs būtu privāts, pasākumu vajadzētu saskaņot ar meža īpašnieku. Jehoviešu pasākumi Klīves mežniecībā bija jāsaskaņo ar Klīves mežniecības vadību, un, ja veiktās darbības nepārkāpj likumā noteikto, tai atļauja būtu jādod..

Kas notiek, ja reliģiska organizācija, neprasot pašvaldības atļauju, sarīko publisku pasākumu? Ja reģistrēta reliģiska organizācija veic publisku darbību, nesašķaidot to ar vietējo pašvaldību, Reliģisko lietu pārvalde var izteikt brīdinājumu reliģiskās organizācijas vadītājam un pieprasīt turpmāk ievērot likumos noteikto kārtību. Ja šādas darbības notiek atkārtoti, tad Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieks, pamatojoties uz "Reliģisko organizāciju likumu" (18. panta 3. daļu), ir tiesīgs ierosināt tiesā organizācijas darbības izbeigšanu. Par reliģiskās organizācijas darbības izbeigšanu lemj tiesa, un šo lēmumu organizācija var pārsūdzēt Latvijas Civilprocesa kodeksa 24. a nodaļā noteiktajā kārtībā.

Parasti reliģiskās organizācijas reliģisku darbību veic savās ēkās (kulta celtnēs). *Tradicionālo reliģisko konfesiju piekritēji kā atsevišķi indivīdi var pielūgt Dievu arī mājās (īpaši šim nolūkam iekārtotās kapelās vai svētvietās), bet jauno reliģisko kustību darboņi dievkalpojumu var sarīkot, piemēram, bijušā kolhoza pļavā vai kultūras namā.* Jebkurā gadījumā tas jāsaskaņo ar pašvaldību. Reliģiskām vai citām organizācijām, kas pašvaldības administratīvajā teritorijā grib rīkot reliģiskas vasaras nometnes, rīcību jāsaskaņo ar pašvaldību. Bieži praksē tā notiek. Piemēram, "Kristietības misija" atpūtas bāzē pie Sventes ezera 1995. gada vasarā noorganizēja vasaras nometni. Pēc Sventes pagasta padomes sniegtajām ziņām, tajā piedalījās 1140 dalībnieki. Pēc gada šajā pašā vietā nometni iekārtoja 60 "Bahaji ticības" piekritēji. Nav mazsvarīgs fakts, ka -abas organizācijas Tieslietu ministrijā tolaik nebija reģistrētas un tomēr pašvaldības atļauju rīkot vasaras nometni saņēma. Tā ir nopietna problēma, jo daži uzskata, ka reliģisko organizāciju rīkotām bērnu vasaras nometnēm nepieciešami īpaši noteikumi. Manuprāt, noteikumiem ir jābūt par bērnu nometnēm vispār, jo reliģiskus pasākumus galu galā var rīkot pat komerciāli uzņēmumi. Tā Vecsalienes pagastā 1996. gada vasarā darbojās atpūtas nometne ar kristīgu ievirzi, kurā piedalījās 17 dalībnieki. Pasākumu organizēja Lielbritānijas pilsoņu vadītā bezpeļņas SIA "Cerība bērniem". Arī šis pasākums bija saskaņots ar pašvaldību.

Jaunās reliģiskās kustības un kultu pasākumu rīkošanai bieži izmanto arī dzīvojamās telpas. Tad dzīvojamā māja vai dzīvoklis tiek pielāgoti kulta rituālu pra-

sībām un vajadzībām. Dažas pašvaldības cenšas regulēt pasākumu norisi arī šajās telpās, bet aizmirst, ka demokrātiskā valstī jāievēro svētais privātīpašuma princips, jo publiskais tiek nošķirts no privātā. Aizkraukles rajona Kokneses pagasta padome 1998. gada sākumā ar speciālu padomes sēdes lēmumu bija atļāvusi Aizkraukles evaņģēliskās ticības kristiešu draudzei "Jaunā paaudze" Kokneses pagasta teritorijas mājās rīkot reliģiskas sanāksmes. Pēc vietējās evaņģēliski luteriskās draudzes mācītāja protesta, pašvaldība šos pasākumus aizliedza. "Jaunās paaudzes" draudze lūdza Tieslietu ministriju noskaidrot, vai pašvaldības aizliegums bijis pamatots. Atbilde uz šo jautājumu ir visai vienkārša: pagastam nevajadzēja pieņemt īpašu lēmumu par šādu pasākumu rīkošanu iedzīvotājiem piederošajās privātajās mājās, jo draudzes rīkotie pasākumi draudzes locekļu īpašumos (dzīvojamās ēkās) ir pašu īpašnieku ziņā. Šai ziņā jāatceras, ka valsts iestādēm un valsts ierēdņiem ir tiesības darīt tikai to, kas atļauts vai noteikts ar likumu, bet privātpersonas var darīt visu, kas nav aizliegts ar likumu.

Interesanta bija situācija ar Jēkabpils pašvaldību. Tā Jēkabpilī darbojošās "Jaunās paaudzes" draudze izteica pašvaldībai gatavību privatizēt pilsētas domei piederošo sporta zāli un tai līdzās esošo piecstāvu dzīvojamo māju. Šai sakarā Jēkabpils pilsētas dome lūdza Tieslietu ministrijai padomu, kā izklūt no šīs situācijas, jo tradicionālās konfesijas ar to nav apmierinātas. Atbildei tika nosūtīta visa pieejamā informācija par šo jauno reliģisko kustību, tā **dodot iespēju pašvaldībai pašai izlemt, ko šajā gadījumā darīt**. Ja Tieslietu ministrija (vai pašlaik Reliģisko lietu pārvalde) atbalstītu tradicionālo konfesiju izteikto viedokli, tas būtu pretrunā ar valsts un baznīcas šķirtības principu.

No pašvaldības viedokļa par reliģiskas organizācijas publisko darbību var uzskatīt organizācijas aktivitātes ārpus savas kulta celtnes un privātīpašuma - pašvaldībai piederošā īpašuma. Ja privātīpašnieks sūdzas pašvaldībai, ka viņam piederošā īpašumā notiek reliģiski pasākumi, pašvaldībai savu tiesību robežās jāiejaucas un jāveicina likumības atjaunošana. Šai sakarā jāatgādina arī Krimināllikuma 143. pants, kas saucas "Personas dzīvokļa neaizskaramības pārkāpšana". Par nelikumīgu iekļūšanu dzīvoklī pret tajā dzīvojošās personas gribu šajā pantā paredzēts sods ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem, vai piespiedu darbs, vai arī naudas sods līdz četrdesmit minimālajām mēnešalgām. Demokrātiskā valstī brīvība nozīmē arī valsts iestāžu uzraudzītu noteiktu kārtību, kurā katrs var īstenot savas dabiskās (arī reliģiskās) brīvības un tiesības, jo viena no brīvības lielākajām briesmām ir personu patvaļa un valsts vājums. Ja pastāv noteikta, taisnīga kārtība, arī atsevišķa persona var būt pārliecināta par savu tiesību ievērošanu. Prakses vēl Latvijai nav. Jaunā Krimināllikuma 226. pantā noteikts, ka par tādu pasākumu organizēšanu, vadīšanu vai piedalīšanos, kuri, izpauzdamies kā reliģiskas mācības sludināšana un reliģisko rituālu izpildīšana, nodara kaitējumu sabiedriskajai kārtībai, var sodīt ar brīvības atņemšanu līdz pieciem gadiem. Neuzskatu, ka noteikti vajadzētu kādu "iesēdināt", taču sodīt vismaz ar minimālo sodu par minētās normas neievērošanu — naudas sodu pat līdz simt minimālajām mēnešalgām, - to tomēr vajadzētu (tas paredzēts 226. pantā).

Kādus konkrētus sodus pašvaldība var piemērot pārkāpuma gadījumā?

Administratīvo pārkāpumu kodeksā ir noteiktas normas, kurās noteikts sods par vēsturisku un kultūras pieminekļu bojāšanu. Bieži vien gadījumi, kad tiek apgānīti kapi, ir attiecināmi tieši šāda veida nodarījumiem. Līdzīgs gadījums notika Ventspilī, kad 1998. gada septembrī kapsētā tika apgānīti divi ebreju granīta kapa pieminekļi. Tos kāds bija aprakstījis ar rupjībām krievu valodā, izraibinājis ar sātānistu simboliku un pornogrāfiskām ainām. Policija nekavējoties par notikušo saņēma informāciju, tomēr nevis no pašvaldības kapu pārvaldes atbildīgajiem darbiniekiem, bet gan no Ventspils ebreju kopienas locekļa Josifa Bermana. Šāda veida nodarījumi ir bīstami, jo aizskarot reliģiskas vai nacionālas minoritātes pašcieņu, tie var kļūt par iemeslu starpnacionālam konfliktam.

Trūkumus pašvaldību darbā rada arī nezināšana un ar to saistītā neizpratne. Attālākās lauku pašvaldību teritorijās notiek sātānistu vandālisma akti. pašvaldību atbildīgie darbinieki nezina, kā uz tiem reaģēt. Neiedziļinoties sātānisma "mistiskajā krēslā", varu teikt, ka Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 89. panta 5. punktā par kapa vietu bojāšanu ir noteikts naudas sods līdz Ls 250. Tāds pats sods kodeksa 89. pantā ir noteikts par kultūras pieminekļu, lielākoties baznīcu, bojāšanu. Visas minētās sankcijas vienmēr var piemērot pret luciferistiem.

Sektas, kultūri un jaunās reliģiskās kustības vispār ir tiesībsargājošo iestāžu "rūpju bērns". Latvijas tieslietu ministrs D. Rasnačs jau 1996. gada 24. septembrī savā vēstulē nr. 1-55.3/45, atbildot uz Saeimas deputātu V. Krisberga, L. Kuprijanovas, J. Rāznas, R. Leitenas un V. Stikuta pieprasījumu par neregistrētām reliģiskām organizācijām, atzīst: **"Pozitīvi vērtējama tāda rīcība, kas novērš sabiedrībai bīstamu reliģisko sektu un pseidoreliģisko kustību izplatību. Tieslietu ministrija atzīst, ka šo organizāciju ietekmi uz sabiedrību var vājināt, veicot dažādus profilaktiskus pasākumus, samazinot reliģisko sektu un pseidoreliģisko kustību iespējas manipulēt ar ievērojamu sabiedrības daļu, vervēt sev sekotājus un tālāk izplatīties. Ne mazāk svarīgi ir nodrošināt bērniem un jauniešiem valsts un pašvaldību skolās saņemt reliģisku izglītību."**

¹ Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktora R. Baloža 1997. gada 24. decembra vēstule nr. 15-1.5/102 "Jehovas liecinieku" juristam M. Krūmiņam.

13-2. Pašvaldību aptaujas sakara ar reliģisko organizāciju darbību to teritorijā

Tieslietu ministrijas Sabiedrisko lietu departaments 1997. gadā un Reliģisko lietu padome 2001. gadā aptaujāja Latvijas pašvaldības par to reliģisko organizāciju publiskajām aktivitātēm, kas darbojas pašvaldības teritorijā.

1997. gada pašvaldību aptauja.* Pavisam tika aptaujātas 590 pilsētu, pagastu un lauku teritoriju pašvaldības. Tikai divdesmit pašvaldības atzina, ka viņu administratīvajā teritorijā pastāv problēmas ar reliģiskajām organizācijām.¹ 159 pašvaldības atbildēja tikai pēc atkārtota departamenta pieprasījuma. 93 pašvaldības aptauju ignorēja un neatbildēja, kas, acīmredzot, liecina par sektu problēmu neesamību šo pašvaldību teritorijā. Ar retiem izņēmumiem, pašvaldības, informējot par reliģiskajām aktivitātēm savā teritorijā, ziņoja, ka nekādas reliģisko organizāciju aktivitātes nav novērojušas. Savādi, jo, nemaz nerunājot par jaunajām reliģiskajām kustībām, gandrīz katrā Latvijas nostūrī darbojas luterāņu, katoļu, pareizticīgo, baptistu vai vecticībnieku draudzes. Daudzas vēstules liecināja, ka pašvaldības vai nu sūdzas par visu reliģisko organizāciju aktivitātēm, vai arī ir acīmredzami apmulsušas un nezina, kā rīkoties. Pēc saņemtās informācijas apkopošanas varēja secināt, ka jaunās reliģiskās kustības un sektas pamazām pārvietojas no pilsētām uz lauku apvidiem. Par to liecina arī diezgan neparastas aktivitātes: Kuldīgas rajona četrās pagasta kapsētās uz kapakmeņiem bija uzlīmēti plakāti ar Sātana attēliem. Plakātu saturs mudināja veikt antisociālas darbības: zagt, krāpt, melot. Policija vainīgās personas tā arī neatrada. Aptaujas dati liecināja, ka dažreiz Latvijas bijušajos kultūras namos vai stadionos vienlaikus sapulcina vairāk nekā 2000 cilvēku. Jauno reliģisko kustību pasākumi tika novēroti arī mazpilsētu laukumos un ielās.

Apskatot 1997. gada aptaujas rezultātus, redzamas dažas kopējas pašvaldību prakses iezīmes. Piemēram, Balvu rajona Kubulu pagasta padomei 1996. gada septembrī radās domstarpības ar "Jehovas lieciniekiem", kuri gribēja iekļūt pagasta bērnudārzā - patversmē un vietējā skolā, lai "izglītotu" skolēnus un skolotājus. Pašvaldība šo mēģinājumu pamanīja uzreiz un laikus novērsa. Daugavpils pilsētas pašvaldības policija informēja, ka Daugavpils teritorijā bijušas konfliktsituācijas ar krištnājiem un "Jehovas lieciniekiem". Pašvaldības policija bija saņēmusi sūdzības no vietējiem iedzīvotājiem, un, balstoties uz tām, nebija īpašu grūtību novērst šādas situācijas. Arī Dobeles rajonā aktīvi darbojas "Jehovas liecinieki", bet viņu vēlmi ietekmēt bērnus no sociāli maznodrošinātām ģimenēm ierobežo pašvaldība. Līdzīgi ir arī Virgas pagastā, kur pagasta padome ir saņēmusi iedzīvotāju sūdzības par "Jehovas liecinieku" uzmācīgo sludināšanu. Jehovieši arī Preiļos ir centušies

*Autors 1997. gadā, strādājot par Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoru, saskārās ar sabiedrībā valdošo mītu par "sektu bumu" un uzklaušīja pārmetumus par valdības nepietiekošo stingrību šajā jomā. Lai novērtētu situāciju, autors veica visu Latvijas pašvaldību aptauju. Aptaujas dali objektīvi liecināja par pretēja rakstura tendencēm. Aptaujas dati publicēti laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" 1997. gada 12. decembrī.

2001. gads. Reliģiskās organizācijas "Jaunā Paaudze" jubilejas dievkalpojums par godu 11 gadu dzimšanas dienai

ieklūt vietējā pamatskolā, iedzīvotāji, tiekoties ar domes deputātiem, pauduši savu neapmierinātību par vietējā pagasta vadības nespēju ieviest kārtību savā teritorijā. Satraukuma pamats - "Jehovas liecinieku" aktivitātes mazgadīgo bērnu vidū.

2001. gada pašvaldību aptauja.- Ņemot vērā Deklarācijas "Par Ministru kabineta iecerēto darbību" ("Latvijas Vēstnesis", 06.05.2000.) 15.6.3- punktu, ar kuru **valdība apņēmas pārraudzīt jauno reliģisko kustību ienākšanu Latvijā no valsts drošības, sabiedriskās kārtības un iedzīvotāju veselības interešu viedokļa**, un balstoties uz "Reliģisko lietu pārvaldes nolikuma" 2.5. punktu, Reliģisko lietu pārvalde veica Latvijas pašvaldību aptauju, lai noskaidrotu pašvaldību teritorijās notiekošās reliģisko organizāciju publiskās aktivitātes, kā arī iespējamus Latvijas Republikas Satversmes un spēkā esošo likumu pārkāpumus reliģisko organizāciju darbībā.

Laikā no 2001. gada 18. jūnija līdz 5. jūlijam tika nosūtītas 558 aptaujas vēstules pašvaldībām, lūdzot atbildēt uz šādiem jautājumiem:

1. Vai Jūsu administratīvajā teritorijā ir konstatēti gadījumi, kad notikusi tieša vai netieša iedzīvotāju tiesību ierobežošana vai priekšrocību radīšana iedzīvotājiem sakarā ar viņu attieksmi pret reliģiju?
2. Vai Jūsu administratīvajā teritorijā ir konstatēti gadījumi, kad notikusi tieša vai netieša iedzīvotāju reliģisko jūtu aizskaršana vai ticis celts naidis sakarā ar attieksmi pret reliģiju?

3. Vai Jūsu administratīvajā teritorijā ir konstatēti gadījumi, kad reģistrētas reliģiskas organizācijas vai neregistrētas sektas un kultūri savā darbībā iesaista nepilngadīgas personas?
4. Vai Jūsu administratīvajā teritorijā ir notikuši reliģiska rakstura pasākumi (ceremonijas, rituāli, sapulces, gājieni u. c.) un vai ir fiksēti norises pārkāpumi no reliģisko organizāciju puses?
5. Vai Jūsu administratīvajā teritorijā ir konstatēti gadījumi, kad persona, savas reliģiskās pārliecības dēļ neievēro Latvijas Republikas likumus?

Analizējot saņemtās atbildes, tika konstatēts:

Uz **1. jautājumu** 517 pašvaldības atbildēja noliedzoši, savukārt viena pašvaldība, t. i., Rēzeknes rajona Kaunatas pagasta padome, norādīja par sistemātiskiem gadījumiem Kaunatas draudzē, kad reliģisko kultūri procesā vietējais draudzes prāvests tieši aizskar iedzīvotāju tiesības uz viņu attieksmes pret reliģiju pamata.

Uz **2. jautājumu** 517 vēstulēs ir sniegta noliedzoša atbilde, bet viena pašvaldība, t. i., Valkas rajona Brantu pagasta padome, informēja par gadījumu, kad pagasta padomes priekšvēlēšanu kampaņas laikā pret kādu deputātes kandidāti tika celts naidis viņas reliģiskās pārliecības dēļ.

Uz **3- jautājumu** 510 pašvaldības atbildēja noliedzoši, tai pašā laikā astoņas pašvaldības informēja par gadījumiem, kad nepilngadīgas personas tiek iesaistītas reliģisko organizāciju darbībā (no tām četras pašvaldības norāda uz Evaņģēliskās ticības kristiešu draudzes "Jaunā Paaudze" aktivitātēm šajā jomā).

Uz **4. jautājumu** 511 pašvaldības sniedza noliedzošu atbildi. Tomēr septiņas pašvaldības informēja par sekojošo:

- 1) Valmieras rajona Sēļu pagasta padome vēstulē norādīja, ka tās teritorijā 2001. gada 16. martā noticis Evaņģēliskās ticības kristiešu draudzes "Jaunā Paaudze" koncerts.
- 2) Līvānu pilsētas dome informēja, ka kopš 1996. gada domes sociālo, izglītības un kultūras jautājumu komitejā vairākkārt tikuši izskatīti draudzes "Jaunā Paaudze" likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" pārkāpumi, kas saistīti ar publisko pasākumu organizēšanu. Par minētajiem pārkāpumiem sastādīti administratīvie protokoli.
- 3) Valkas rajona Plāņu pagasta padome informēja par reliģiskās organizācijas "Jaunā Paaudze" publiskajiem pasākumiem, kas notikuši ar pagasta padomes atļauju.
- 4) Kuldīgas rajona Kurmāles pagasta padome norādīja, ka Kurmāles pagasta "Talantos" 2001. gada vasarā noticis draudzes "Dzīvības Vārds" salidojums. Pārkāpumi minētajā pasākumā neesot konstatēti.
- 5) Talsu rajona Dundagas pagasta padome informēja par 2000. gada 25. jūlijā notikušo ielu gājieni un sapulci, kas reģistrēts ar nosaukumu "Padajatra".
- 6) Limbažu pilsētas dome informēja par neregistrētas reliģiskās organizācijas, kas sevi dēvē par "Kristus baptistiem", rīkoto publisko pasākumu, kas netika saskaņots ar pilsētas domi, par ko sastādīts administratīvais protokols.

- 7) Tukuma rajona Zantes pagasta padome rakstīja par atkārtotu katoļu draudzes publisko darbību (kapusvētku organizēšanu) bez iepriekšējas saskaņošanas ar pašvaldību.

Uz 5- jautājumu visās saņemtajās pašvaldību vēstulēs sniegta noliedzoša atbilde.

Papildus Reliģisko lietu pārvalde saņēma informāciju par Liepājas rajona Bārtas pagastā neregistrētas Vasarsvētku draudzes darbību. Daugavpils pilsētas dome informēja par neregistrētas reliģiskās organizācijas "Neatkarīgā Pareizticīgā Baznīca" darbību, kas izsauc neapmierinātību Latvijas Pareizticīgo Baznīcā, kā arī norādīja uz faktu par reliģiskās organizācijas "Jehovas liecinieki" aktīvu darbību, kas izraisa negatīvas emocijas pilsētas iedzīvotājos. Rīgas domes pašvaldību policijas Latgales priekšpilsētas pārvalde sniedza informāciju par ģimenēm, kurās vecāki reliģiskās pārliecības dēļ nepilda bērnu audzināšanas un izglītošanas pienākumus.

Apkopojot saņemto informāciju, konstatēts, ka uz Reliģisko lietu pārvaldes vēstuli nav atbildējušas 34 pašvaldības (6% no visām pašvaldībām), atbildi sniedza 518 pašvaldības, no tām:

- 499 pašvaldības (91% no visām pašvaldībām) informēja, ka pašvaldības administratīvajā teritorijā nav konstatēti aptaujā minētie pārkāpumi;
- 13 pašvaldības (2% no visām pašvaldībām) informēja par gadījumiem, kad reliģisko organizāciju darbībā tiek iesaistītas nepilngadīgas personas vai ir notikuši reliģiska rakstura pasākumi, bet nav konstatēti pārkāpumi;
- 6 pašvaldības (1% no visām pašvaldībām) norādīja gadījumus, kad reliģisko organizāciju darbībā konstatēti pārkāpumi.

Izanalizējot iegūto informāciju, var secināt:

1. Vietējā administrācija bieži vien visai rezervēti attiecas pret jauno reliģisko kustību aktivitātēm, jo uzskata, ka tā nav pašvaldības kompetence. Bieži vietējā vara maldīgi uzskata, ka, ja jau organizācija ir reģistrēta kā juridiska persona, tā ir pārbaudīta un atzīta par labu.
2. Vietējās varas izpildinstitūcijas rūpīgi neseko reliģisko organizāciju sabiedriskās kārtības pārkāpumiem un savlaicīgi neziņo par šiem pārkāpumiem Reliģisko lietu pārvaldei.
3. Nepietiekama valsts un pašvaldības institūciju sadarbība un kooperācija.

Vietējo pašvaldību vadība un darbinieki reliģijas izpausmes jautājumus uztver drīzāk kā problēmu, nevis savu pienākumu. Šādu nostāju arī var saprast, jo pašvaldības ir nogurušas no centrālās varas teritoriālajām un reģionālajām reformām un no pastāvīgā līdzekļu trūkuma. To gan nevar teikt par Rīgas pašvaldību, kuras budžets ir daudz lielāks par vairāku ministriju gada finansējumu kopā. Rīgas gadījumā drīzāk var runāt par neieinteresētību šo jautājumu risināšanā. Protams, ir arī pozitīvi piemēri, kuru nav daudz.*

* Tomēr ne visur ir šāda attieksme, piemēram, 1998. gadā, pārreģistrējot "Ogres neatkarīgo pilna evaņģēlija draudzi "Cerība"", Ogres rajona pašvaldība sagatavoja Tieslietu ministrijai vēstuli, kurā informēja, ka pilsētas domei nav iebildumu par draudzes pārreģistrāciju.

Iespējams, ka pašvaldību pasivitāte liecina, ka tām trūkst vajadzīgās informācijas par spēkā esošo likumdošanu. Piemērs tam ir 1998. gadā reģistrētā reliģiskā organizācija "Sūkjo Mahikari Latvijas centrs", kas centās no savas administratīvās teritorijas pašvaldības iegūt izziņu par to, ka pašvaldībai nav iebildumu pret organizācijas pārreģistrāciju Reliģisko lietu pārvaldē. Sakarā ar to, ka pašvaldībā nebija neviena, kas ar šiem jautājumiem nodarbotos, izziņa netika izsniegta, paskaidrojot, ka nekādu izziņu nevar izsniegt, jo ar reliģiskajām organizācijām nodarbojas Tieslietu ministrijas attiecīgs departaments, taču tas pats bija izziņas prasītājs.⁵

Protams, Rīgā ir arī citas institūcijas, kas līdztekus pašvaldībai un pašvaldības policijai uzrauga kārtību galvaspilsētā, taču lauku rajonos pašvaldības funkciju būtu jāuztver ļoti nopietni.

¹ Balodis R. Par Baznīcas un pašvaldību attiecībām // Latvijas Vēstnesis. - 1998. - 9. sept., 9. okt., 16. okt.

² Informācija par Reliģisko organizāciju aktivitātēm pašvaldību teritorijās // Latvijas Vēstnesis. - 2001. - 9. nov.

³ Reliģiskās organizācijas "Sūkjo Mahikari Latvijas centra" 1998. gada 28. augusta vēstule Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim, reģistrācijas nr. 15-2.4/121, 1998. g. 31. aug.

13-3- Kapi un reliģiskas organizācijas

Tukuma rajona Zantes pagasta padome 2001. gada 13. septembra vēstulē nr. 03-04-207 informēja Reliģisko lietu pārvaldi par vietējās katoļu draudzes reliģisko darbību (kapusvētku organizēšanu), kas tiek veikta bez iepriekšējas saskaņošanas ar pašvaldību. Jāatzīmē, ka kulta celtnes galvenokārt ir konkrētas reliģiskās organizācijas īpašums, bet kapi lielākoties ir pašvaldības pārvaldīšanā. Tātad var nospraust robežu, kas ļauj nodalīt gadījumus, kad reliģiskām organizācijām ar pašvaldību jāsaskaņo savu kapusvētku norise. Proti, ja īpašnieks ir reliģiskā organizācija, tā organizē kapusvētkus un citus pasākumus mirušo atcerēšanai bez jebkādas saskaņošanas, turpretī, ja kapi ir pašvaldības pārziņā, jāsaskaņo, ņemot vērā pušu intereses (likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" 9. panta 3. daļa).

Praksē ir sastopami gadījumi, kad pašvaldība nerīkojas saskaņā ar normatīvajiem aktiem un tai piešķirtajām pilnvarām. Pašvaldībai jāzina, ka tā var nedot savu piekrišanu reliģiskai organizācijai publisko pasākumu veikšanai tad, ja pieņemtā pasākuma saturs neatbilst likumā "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" noteiktajām prasībām un vadoties no sabiedriskās un pilsoņu drošības, tiesiskās likumības nodrošināšanas, veselības un kārtības uzturēšanas apsvērumiem. Atteikumam reliģiskai organizācijai rīkot pasākumu jābūt motivētam. Ja pašvaldības amatpersona, pārsniedzot savas kompetences robežas, pieņemusi nemotivētu lēmumu, tās rīcība nav likumīga. Atbildība par to noteikta Krimināllikuma 150. un 151. pantā par personu diskrimināciju sakarā ar viņu reliģiskajiem uzskatiem un nelikumīgu reliģisko rituālu kavēšanu.

Piemēram, 1997. gada 8. jūlijā Augsburgas ticības apliecības (ATA) Limbažu luterāņu draudzei, kas likumīgi reģistrēta Tieslietu ministrijā kā reliģiska organizācija, tika atteikts kapusvētku sarīkojums. Draudze iesniedza Valsts cilvēktiesību birojā un prokuratūrā sūdzību par Limbažu pilsētas domes rīcību. Sūdzības kopiju saņēma arī Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments. Limbažu pašvaldības vadītāja vietnieks paskaidroja, ka Limbažu Evaņģēliski luteriskā draudze pieprasa pilsētas domei, lai pasākumi kapos tiktu saskaņoti ar šo draudzi, jo Evaņģēliski luteriskā draudze uzskata, ka ATA nepieder pie Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas. Pašvaldības vadība informēja Tieslietu ministriju, ka esot saņemta arī luteriskās baznīcas arhibīskapa J. Vanaga vēstule ar apstiprinājumu, ka ATA tiešām ir atšķēlusies no Limbažu Evaņģēliski luteriskās draudzes. No šīs vēstules izrietot, ka mācītājam K. Bušam nav tiesību noturēt dievkalpojumus un valkāt luterāņu amata tērpu.

Pašvaldības vadītājs atradās neapskaužamā situācijā, jo lielākā daļa pašvaldības iedzīvotāju ir piederīgi luterāņu konfesijai un nostāties mazās šķeltnieku draudzes pusē nozīmētu zaudēt elektorātu. Taču pašvaldības vadītājs neņēma vērā būtisku lietu: Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskapa parakstītā vēstule bija rakstīta 1995. gadā, bet ATA kā reliģiska organizācija tika reģistrēta 1997. gada pirmajos mēnešos. Apstākļi bija mainījušies, un nostāties kādas (lai arī

1997. gada 8. jūlijs. Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktora kabinets. 1997. gada sākumā Augstburgas ticības apliecības (ATA) luterāņu draudzei Limbažu dome aizliedz rīkot kapu svētkus. No kreisās: Valsts cilvēktiesību vadītājs O. Brūveris, Dr. R. Balodis, I. Ezerniece, Limbažu pašvaldības priekšsēdētājs A. Orinskis un ATA pārstāve

vairākuma atbalstītās) reliģiskās organizācijas pusē nozīmēja bez pamata ierobežot citas reliģiskās organizācijas tiesības. Tātad draudze (reliģiska organizācija.) vēlējās sarīkot publisku pasākumu, bet Limbažu pilsētas pašvaldība tās lūgumu atteica. Pašvaldība savu atteikumu motivēja ar Limbažu pilsētas kapsētu uzturēšanas noteikumu 30. punktu. Lēmums bija anti-konstitucionāls.

Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta vadītājs R. Balodis uzaiņināja draudzes pārstāvjus, pašvaldības vadītāju un Valsts cilvēktiesību biroja vadītāju O. Brūveri uz pārrunām. Pēc iepazīšanās ar Limbažu pilsētas domes lēmuma motivāciju sanāsmē tika secināts, ka šajā gadījumā

pašvaldība ATA draudzei atteikusi nepamatoti un līdz ar to aizskārusi ne vien reliģiskās organizācijas brīvību, bet arī atsevišķo indivīdu - draudzes locekļu - tiesības rīkot reliģiskas ceremonijas. Pašvaldība nevarēja minēt nevienu būtisku argumentu, kas kalpotu par iemeslu atteikumam. Minētais gadījums Latvijā ir pirmais oficiāli reģistrētais šāda veida pašvaldības nemotivēts atteikums, kas tika atrisināts dialoga ceļā.

Līdz 1997. gadam Latvijā bija spēkā Kriminālkodeksa 138. pants, kas varēja tikt attiecināts uz Limbažu pašvaldības vadītāja rīcību. Bija noteikts, ka par reliģisku rituālu aizkavēšanu, ja tie nepārkāpj sabiedrisko kārtību un nav saistīti ar pilsoņu tiesību aizskaršanu, paredzēts naudas sods desmit minimālās mēnešalgas vai sabiedriskais nopēlums. Pašreizējā Krimināllikuma 151. pantā "Reliģisku rituālu traucēšana" noteikts, ka **par reliģisku rituālu tīšu traucēšanu, ja tie nepārkāpj likumu un nav saistīti ar personas tiesību aizskaršanu, soda ar piespiedu darbu vai ar naudas sodu līdz četrdesmit minimālajām mēnešalgām.** Mainījies ir paredzētā soda smagums, bet ne būtība. Uz Limbažu gadījumu attiecas jaunā Krimināllikuma norma ar vēl stingrāku sankciju. Tātad, **ja kāda reģistrēta reliģiska organizācija lūdz pašvaldībai atļauju rīkot publisku pasākumu, kuru var uzskatīt par reliģisku rituālu (piemēram, krusta gājienu vai kapu svētkus), un pašvaldība bez motivācijas to atsaka, tad attiecīgās pašvaldības amatpersonas ir pārkāpušas Krimināllikuma 151. pantu.** Aizkavēt reliģiskos pasākumus (tai skaitā nedot atļaujas šāda sarīkojuma noturēšanai) drīkst vienīgi tad, ja tie pārkāpj sabiedrisko kārtību un ir saistīti ar pilsoņu tiesību aizskaršanu.

Nav šaubu, ka sabiedriskās drošības interesēs (piemēram, ir pamatotas aizdomas, ka var notikt tiesībpārkāpums) pašvaldība var nepiekrīt reliģiskās

organizācijas publiskai darbībai ar motivētu atteikumu. Latvijas jaunā Krimināllikuma 150. pantā "Personu līdztiesības pārkāpšana atkarībā no šo personu attieksmes pret reliģiju" noteikts, ka par personu tiesību tiešu vai netiešu ierobežošanu, jebkuru priekšrocību radīšanu personām atkarībā no šo personu attieksmes pret reliģiju, *izņemot darbību reliģisko konfesiju institūcijās*, kā arī par personu reliģisko jūtu aizskaršanu vai naida celšanu sakarā ar šo personu attieksmi pret reliģiju vai ateista pārliecības aizskaršanu soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz četrdesmit minimālajām mēnešalgām.

Jaunā norma ir gan līdzīga iepriekšējai, tomēr arī būtiski atšķiras. Reģistrēto reliģisko organizāciju darbībai pieaugot, ir palielinājušies arī tiesiskie strīdi pašās reliģiskajās organizācijās. Zināmā mērā šī norma ir valsts institūciju pieklājības žests pret Baznīcu kanoniskajām tiesībām, jo ir saprotams, ka šīs kanoniskās tiesības kaut kādā ziņā arī ierobežo savas konfesijas locekļu brīvību.

Nobeigumā gribu teikt, ka sabiedrībā nav pamata bažām, ka reliģiskajām organizācijām, veidojot savus kapus vai pārņemot tos apsaimniekošanā, tiek radīts priekšnosacījums problēmām. Visos man zināmajos gadījumos pašvaldības rūpīgi seko, lai konkrētā baznīca, uzņemoties šefību pār kapiem, atļautu tajos apbedīt arī citu reliģisko konfesiju jeb uzskatu pārstāvjus. Galu galā mums ir pietiekama pieredze: ja par kādu objektu ir atbildīga visa sabiedrība, tad, praktiski, par to neatbild neviens.

14. BAZNĪCAUNLAULĪBA

Valsts, kuras attīstību mēs šodien vērojam, mēģina aizstāt ticību Dievam ar "labklājību".

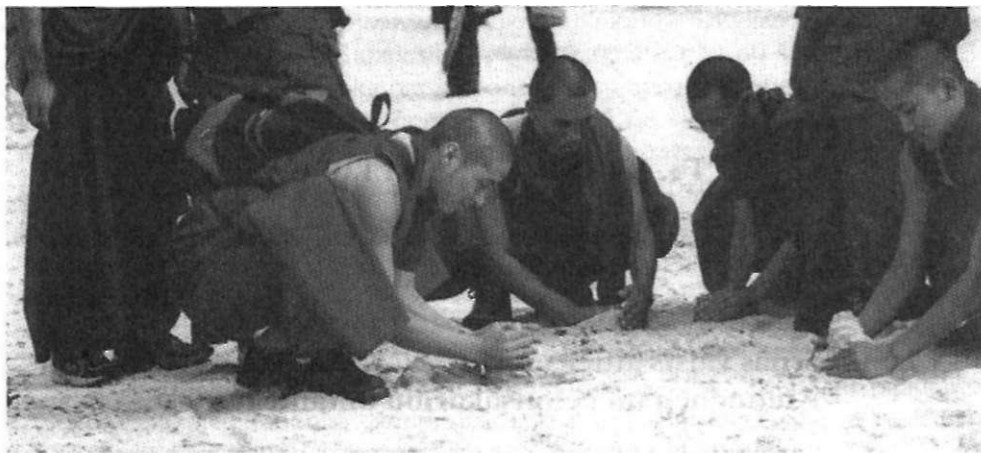
Eiviuds Bergrāvs

14.1. Modernās valsts attieksme pret Baznīcas laulību institūtu: tendenču un cēloņsakarību dinamisms

Eiropas Padomes 1999- gada ziņojumā "Par Eiropas demogrāfiskajām tendencēm" ir atzīmēts, ka **Eiropas valstu lielākajā daļā vērojama iedzīvotāju skaita samazināšanās, zems vīriešu vidējās dzīves ilgums, noslēgto laulību skaita samazināšanās un ārvalstīs dzimušo bērnu skaita palielināšanās.** Ģimenes institūts, attīstoties civilizācijai, sāk grīļoties. To var neatzīt, bet **relīģijai, zaudējot savu vietu sabiedrībā, izzūd arī cilvēci veidojošās pamatvērtības.** Eiropā, piemēram, Austrijā un Beļģijā cilvēki vairs necenšas reģistrēt laulību valsts iestādēs un pieaug neregistrēto laulību skaits. No juridiskā aspekta raugoties, tikai valsts reģistrētu laulību var uzskatīt par likumīgi pastāvošu. Austrijā baznīcās nereti laulā arī bez valsts leģītimizācijas. Pēc salaulāšanās baznīcā jaunlaulātie nenostiprina savu savienību ar juridiskām saitēm. **Fakts, ka pieaug to cilvēku skaits, kas laulājas baznīcā, bet neapstiprina savas saistības valsts iestādē, ir sociāli bīstama parādība.** Atbilde, kāpēc tas tā notiek, meklējama attīstītas kapitālistiskas sabiedrības sniegtajās sociālajās garantijās sievietēm, kā arī šķiršanās prāvu sarežģītībā un ievērojamajās izmaksās par advokātu pakalpojumiem. Austrija šādas savu pilsoņu prakses dēļ pašreiz ir dilemmas priekšā - ja tā turpināsies, iespējams, ka pats laulību institūts kā divu personu juridiska apvienība zaudēs jēgu.

Lielbritānijas Ģimenes politikas izpētes centra pētījumi liecina, ka Lielbritānijā 1961. gadā savu laulību reģistrēja 330 000 cilvēku, bet jau 1991. gadā mazāk kā 200 000 cilvēku. Atkārtoto laulību skaits Lielbritānijā pieaudzis no 50 000 līdz 120 000. Līdzīga situācija ir visur Eiropā un arī citur.

Saskaņā ar ASV Valsts Labklājības departamenta datiem Amerikas Savienotajās Valstīs katra trešā noslēgtā laulība tiek šķirta.¹ Šai sakarā interesanta ir ASV reliģijas pētnieka un sociologa L. Rostena analīze par ASV Romas katoļu Baznīcai piedēriģo locekļu šķiršanās statistikas rādītājiem. Viņš uzrāda, ka no visām katoļu noslēgtajām laulībām 25 procenti laulību šķir. No tām otrreiz apprecas 80 procenti, bet 20 procenti paliek neprecēti.- 1971. gadā veiktajā ASV katoļu aptaujā uz jautājumu: "Vai katolis, kas šķīries un precējies otrreiz, dzīvo grēkā?" - 28 procenti aptaujāto atbildēja pozitīvi, 60 procenti noliedzoši, bet 12 procenti atbildēja, ka nezina,

Pilnībā budisma prasības spēj izpildīt tikai budistu mūki. Pastāv uzskats, ka vienkāršais ticīgais var sasniegt budistu svētlaimi, ja iepriekšējā dzīvē viņš ir bijis mūks. Budistu mūki pārtiek tikai no žēlastības dāvanām un tiem var piederēt tikai dzeltensarkans tērps (var būt arī oranžsarkans), ziedojumu trauciņš, bārdas nazis un ūdens krātuve. Mūki nevar stāties dzimumattiecībās, tiem jāievēro šķīstība – celibāts. FOTO Arnolds Vende

vai tas ir grēks, vai nav.³ Ņemot vērā, ka Romas katoļu kanonisko tiesību kodeksā *Codex juris canonici* ir noteikts, ka otrreizējām laulībām nav juridiska spēka (t.i. kanoniska), izņemot gadījumus, kad iegūts kanonos noteiktais apstiprinājums,* tas liecina par daļas ticīgo dzīvošanu pretrunā ar savas reliģijas dogmām. Tā ir acīmredzama baznīcas krīze, ko izraisījuši iepriekšminētie apstākļi kopumā, kā arī tas, ka valsts tiesas šķir laulību, neņemot vērā kanoniskos nosacījumus, un valsts dzimtsarakstu iestādes var salaulāt katoli, ja tam nav juridisku šķēršļu stāties laulībā. Var rasties un rodas situācijas, kad pēc baznīcas kanoniem pāris skaitās precējies, tomēr saskaņā ar laicīgiem likumiem tas ir precējies vēlreiz ar citām personām, kaut arī saskaņā ar kanoniem tas ir smags grēks. Laicīgās sabiedrības aktualitātes nevar neatspoguļoties uz baznīcu un tā XXI gadsimtā ir dilemmas priekšā, un, stingri ievērojot *Codex juris canonici*, ne tikai laulības lietu sakarā ir jāpakļauj ekskomunikācijai ievērojama daļa baznīcas locekļu. Tas vēl vairāk pasliktinātu baznīcas stāvokli, bet ignorējot šos aktus, baznīca pakļauj sevi izzušanas riskam. Tāpēc vismaz Savienotajās Valstīs Romas katoļu Baznīcas tribunāli kļūst arvien pielaidīgāki uz lūgumiem kanoniski atzīt pirmo laulību par spēkā neesošu un neliek šķēršļus otrajai laulībai.⁵

Amerikas Savienotajām Valstīm baznīcas laulību lietās ir vēl arī diametrāli pretēja problēma, piemēram, Pēdējo Dienu Svēto Baznīcai (mormoņiem) ir daudzsievības prakse, ko, savukārt, neatzīst valsts. Šai sakarā ASV Augstākā tiesa 1990. gadā⁶

* Can - § 1. Invalide matrimonium attentat qui vinculo tenetur prioris matrimonii, quamquam non consummati. § 2. Quamvis prius matrimonium sit irritum aut solutum qualibet ex causa, non ideo licet aliud conU'ahere, antequam de prioris nullitate aut solutione legitime et certo constiterit.

noteica, ka tiesības brīvi praktizēt ticību neatbrīvo individu no pienākumiem, ko nosaka valsts, pat, ja tas ir pretrunā ar reliģiskām dogmām. Līdz ar to mormoņiem ir aizliegts praktizēt poligāmiju un, ja viņi turpina šo praksi, tad saņem sodu.*

Visam klāt arī **homoseksuālistu pieaugošais spiediens** - pielīdzināt viņu kopdzīves savienību juridiskām laulībām, kurās tiek piesaistīti arī garīdznieki. Ja šāda diskusija notiek valstī, kur garīdzniekam ir tiesības valsts vārdā laulāt, tas var radīt pat civiltiesiskus pārratusus.** Diskusija par šiem jautājumiem "sit augstu vilni" un tajā mēģina iesaistīt pat Romas pāvestu. Nīderlandē 2000. gada jūlijā geju žurnāls "Gay Krant" iesniedza tiesā prasības pieteikumu pret Romas pāvestu Jāni Pāvilu II par to, ka viņš Romā notikušo geju tiesību maršu nosauca par "kristīgo

* Tā arī notiek praksē. Deviņus mēnešus pirms Ziemas olimpsko spēļu sākuma ASV Jutas štata galvaspilsētā Sotleiksitijā notika tiesas prāva pret fundamentāliiski noskaņotu 52 gadus vecu mormoni T. Grīnu, kurš bija precējies ar piecām sievietēm. Apsūdzība izvirzīta par četriem bigāmijas gadījumiem, kā arī par to, ka viņš nav rīpējies par deviņiem no saviem 29 bērniem. Grīns bija precējies 10 reizi un vienu laiku viņa sievu skaitā bijušas divas māsas un viņu divas meitas. Tiesas nelabvēlīga iznākuma rezultātā viņam draudēja 20 gadu ilgs cietumsods (Vakara Ziņas. - 2001. - 17. maijs).

** Sabiedriskās organizācijas "Latvijas Asociācija Seksuālai Vienlīdzībai" valdes locekļi A. Ločmelis un J. Lavrinoks intervijā žurnālistiem ir apgalvojuši, ka Latvijā kāds geju pāris ir saņēmis svētību laulībai no pareizticīgo priesteru rokām, Tas noticis 1996. gada sākumā Latvijas Pareizticīgo Baznīcā, kur noairēta kanoniem atbilstoša laulības ceremonija (*Lipša I.* Kā klājas gejiem un lezbietēm Latvijā // Neatkarīgā Rita Avīze. - 1996. - 15. apr.).

Par līdzīgiem gadījumiem Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps J. Vanags ir teicis: "Homoseksuālus aktus, nemaz nerunājot par cilvēku iekšējo orientāciju, ko cilvēks nevar pārvarēt, Baznīca vērtē kā Dieva dotā ķermeņa nepareizu, slimīgu izmantošanu. Tas ir grēks. Jebkāda atkāpšanās no dotā modeļa ir grēks, un tāpēc Baznīca neuzskata, ka iespējama viena dzimuma pārstāvju kopdzīve. Viena dzimuma personu laulība ir "kalamburs". Tas ir izteikums bez jēgas!" (*Zemdega K.* Baznīca nosoda feminismu un viendzimuma laulības // Vakara Ziņas. - 1997. - 26. sept.).

Dažus gadus vēlāk 1999- gada rudenī Latvijā izraisījās pedofilijas skandāls. Televīzijas LNT raidījums "Nedēļa" bija intervējis divu pusaudžu un publicēja viņu stāstus par dažu prominentu personu netiklām darbībām. Īpašu nokrāsu šis skandāls ieguva pēc tam, kad tika dots nepārprotams mājiens par dažu ministru pedofilisko orientāciju. Parlamentā izveidoja komisiju, kuras mērķis bija atklāt šīs valdības vīra personas. Pedofilijas skandāls bija pašā savā apogejā, kad Valsts cilvēktiesību birojs "īstā brīdī" iesniedza likumprojektu par homoseksuālu laulību reģistrāciju. Tas, protams, izraisīja jaunu diskusiju vilni, šoreiz par nepieciešamību valstiski reģistrēt šīs attiecības, kas pēc Baznīcas domām ir netiklas. "Par", protams, iestājās tādi pazīstami homoseksuāļi kā amerikāņu izcelsmes latviešu žurnālists Kārlis Streips. "Pret", tikpat saprotami, iestājās Baznīca. Tā jau minētais arhibīskaps J. Vanags laikrakstā "Diena", rakstīja, ka: **"Ja Latvijas likumdevēji izlemtu, ka definēt laulības institūciju nav Dieva prerogāta, bet cilvēki to ik brīdī var darīt pēc savas gribas, tad jāreķinās ar faktu, ka homoseksuālisti ir tikai viena no grupām, kas vēlētos panākt savas seksuālās dzīves formu atzīšanu un pielīdzināšanu laulībai. Padarot laulības definīciju par deputātu gribas un politisku jautājumu, nebūtu nekāda pamata apmierināt tikai homofilu prasības, bet ignorēt pārējo "filu" vēlmes, kuras, valodu veikli lietojot, varētu nosaukt par "tiesībām" un ar masu saziņas līdzekļu palīdzību padarīt sabiedrības apziņā par normālu parādību - tieši tā, kā tas darīts attiecībā**

vērtību apvainojumu". Amsterdams tiesa tomēr nolēma neizvirzīt diskriminācijas apsūdzību pret pāvestu tā augstā statusa dēļ, kas dod viņam globālu imunitāti pret tiesu darbiem.⁷ Runājot par reliģisko normu kolīziju ar valsts tiesībām laulību institūta jomā, interesants šķiet Eiropas Cilvēktiesību komisijas secinājums par to, ka neviena persona nevar atsaukties uz reliģijas brīvības klauzulu, lai attaisnotu kādu rīcību, kas ir pretrunā ar viņa paša reliģijas paražām. Gadījums (iesniegums nr. 10180/82) saistījās ar kādu jūdaistu ortodoksu, kas iesniedza Eiropas Cilvēktiesību komisijā sūdzību, jo nevēlējās pakļauties jūdaistu reliģijas noteiktajām šķiršanās prasībām un nevēlējās arī maksāt sāpju naudu savai bijušajai sievai saskaņā ar civiltiesas spriedumu.

Par nopietnu valsts un kristīgās Baznīcas savstarpējo attiecību sākumu ir uzskatāms 311. gads, kad imperatora Konstantīna valdīšanas laikā atstumtā un nicinātā reliģiskā minoritāte kļuva par oficiālu institūciju. Pēc diviem gadiem imperators kristiešiem atļāva nepiedalīties valsts rīkotajos pagānu dievkalpojumos un ļāva kristiešu apvienībām iegūt juridiskas personas statusu. Pamazām no situācijas, kad valsts kontrolēja Baznīcu, radās attiecības, kad Baznīca sāka kontrolēt valsti. Neatļaidība un izplatība uzveica Romu un IV gadsimta beigās Romā oficiāli tika aizliegta citu dievu pielūgšana. Pēc septiņiem gadsimtiem - X gadsimtā Romas valdītāji bīskapu tiesu jurisdikcijā nodeva laulību lietas. Eiropā laulību lietas baznīcas pārziņā (protams, kā kurā vietā) bija gandrīz desmit gadsimtus. Sekularizācijas, baznīcas atdalītības no valsts un reliģijas brīvības procesi radīja situāciju, ka baznīcai nācās atteikties no laulību reģistrācijas procesa. Pēc tam, kad baznīcai tika atņemtas tiesības uz laulību institūtu, valsts liedza tai arī skatīt laulības šķiršanas jautājumus. Ja pirmos valsts nodeva dzimtsarakstu reģistriem un pašvaldībām, tad otros - tiesu varai. Dažās valstīs (piemēram, Krievijā) Baznīcas tiesu kompetencē laulību šķiršanas tiesības pastāvēja pat vēl XX gadsimta sākumā. Interesants ir cits šī institūta aspekts, kas saistīts ne tikai ar ģimenes tiesību jomu, bet arī

uz homoseksuālismu. Tad nebūtu iemesla nelegalizēt arī poligāmiju, kas ir daudz mazāka atkāpe no tradicionālā priekšstata par laulību nekā cilvēktiesību biroja ierosinātā. (...) Latvijas likumdevējiem un valdībai vajadzētu atturēties no lēmumiem, kas ir pretrunā ar morāles principiem un Dieva baušļiem." (VanagsJ. Kad Latvijā būs daudzsievība?/ Diena. - 1999. -8.sept).

Latviešu izcelsmes pareizticīgo mācītājs Nils Dmvaskalns par homoseksuālistu laulībām presē ir izteicies, ka tas ir "Sodomas grēks, divas pilsētas tika sadedzinātas par šiem grēkiem", Pēc viņa domām starp homoseksuāļiem nav praktizējošu kristiešu - "Homoseksuālists nevar praktizēt šo ticību. Ja mņā par pareizticību, tas vispār nav iespējams. Homoseksuālistam ir liegts gan dievgalds, gan baznīcas kopība" (Rīgas Balss. - 1999. - 26. okt.).

Latvijas Baptistu draudžu izdevums "Labā Vēsts" prasa: "Vai homoseksuāliem būtu jāpiešķir ekskluzīvas tiesības?" un nobeigumā secina: "Homoseksuāļiem ir tieši tādas pašas tiesības precēties kā visiem pārējiem. Laulība ir divu pretēju dzimumu vienība. Tas ir pamats. Lai varētu doties laulībā nepieciešama gatavība - jāatbilst noteiktām prasībām, jebkurš mēģinājums nostumt malā noteikumus, pēc kuriem visi jau piedalās spēlē, ir mēģinājums iegūt īpašas tiesības, nevis vienādas tiesības. Viena dzimuma personu reģistrācija, pielīdzinot to laulībai, būtu nevis laulību jēdziena paplašināšana, bet gan principu sagraušana" (Labā Vēsts. - 1999. -okt./nov.).

valsts tiesībām - tas ir pilsonības jautājums. Haralds Dž. Bermans ir konstatējis," ka Baznīcu metrikas grāmatas, kurās tika fiksēta cilvēka dzimšana un nāve, savā būtībā bija pilsonības piešķiršanas un izbeigšanās fakta konstatācijas dokuments, jo no 1215. gada ikvienam kristietim vajadzēja sūdzēt savus grēkus vismaz reizi gadā. Tā faktiski bija valdnieka vienīgā iespēja bez īpašām pūlēm un izdevumiem uzskaitīt tautu. Skatot mūsdienas, jāsaprot, ka lielākoties Eiropas valstīs laulības sākotnēji reģistrē valsts, tad salaulāto turpmākā svinēšanas norise valsti it kā neskar, jo reliģiskie rituāli (tai skaitā arī reliģiskā laulību ceremonija) ir katra indivīda privāta lieta, kurā, ņemot vērā demokrātijas pamatprincipus, valstij iejaukties nav korekti.⁹ Tā tas ir Vācijā, Beļģijā, Austrijā, Nīderlandē, Somijā, Zviedrijā un Luksemburgā, kur laulība reģistrēšana tiek uzskatīta tikai par valsts prioritāti, kas juridiski saistoša kļūst tikai pēc tās reģistrācijas attiecīgajās valsts iestādēs.¹⁰

Taču ne visur ir šāda nostāja, jo dažās Eiropas valstīs tiek praktizēta "laulību tiesību deleģēšana". Tā tas ir, piemēram, Dānijā, kuras pieeja ļoti līdzinās Latvijas Republikas praksei, tas ir, kad personas pašas var izvēlēties, kur laulāties - dzimtsarakstu iestādē vai baznīcā.

Interesants risinājums atrasts katoliskajā Īrijā, kur ar likumu (*Marriages Ireland Act 1844*) noteikta laulāšanās arī valsts dzimtsarakstu iestādēs. Šajā valstī, līdzīgi kā pie mums, salaulāties ar juridiskām sekām var gan baznīcā, gan arī dzimtsarakstu iestādē un abu veidu laulības tiek uzskatītas par likumīgām. Pie Īrijas īpatnībām var minēt katoļu Baznīcas tribunālus, kas darbojas vienīgi šajā valstī. Šo tribunālu lēmumiem nav administratīvs, bet ir morāls spēks, jo arī Īrijā šķiršanās lietas ir nodotas vienīgi valsts tiesu varas pārziņā.

Lielbritānijā īpašos valdības izdotos tiesību aktos noteikts, ka tikai anglikāņu Baznīcai un jūdaiсту kopienai piederīgie var laulāties pie savas konfesijas garīdznieka. Pārējo ticību piederīgajiem vispirms jāreģistrē laulību valsts iestādē, un tikai pēc tam viņi var rīkot reliģisku ceremoniju. Skotijā, kas ir autonoma Apvienotās Karalistes sastāvdaļa, šo jautājumu regulē speciāli likumi, kas ir visai atšķirīgi no likumiem pārējā valsts teritorijā.¹¹ Kā redzams, laulību institūtu tiesiskais regulējums ir atšķirīgs ne vien dažādās ES valstīs, bet reizēm vienas valsts atsevišķos novados.

Interesanta ir Itālijas pieredze, kur vairākām baznīcām ir valsts deleģētas tiesības noturēt reliģisku laulību ceremoniju, kas tiek uzskatīta par juridisku faktu, bet to aplūkosim atsevišķā nodaļā.

Lai arī nezinātājam var likties, ka baznīcas šķiršanas no valsts process Eiropā, ir jau akceptēts sen, dažās no Eiropas Savienības valstīm tikai XX gadsimta beigās baznīca zaudēja ietekmi uz laulību reģistrācijas procedūru un uz laulību institūtu kopumā. Grieķijā tikai 1982. gadā tika pieņemts likums, ar kuru noteica, ka laulības slēdz valsts iestādēs vai valsts noteiktā kārtībā. Ja pašlaik Grieķijā ir iespējams laulību slēgt gan valsts iestādē, gan baznīcā, tad pirms 1982. gada Grieķijā bija atļauts laulāties (reģistrēt laulību) tikai baznīcā, un, ja Grieķijas pilsoņi bija salaulājušies citā valstī, valsts šādas laulības neuzskatīja par juridiski saistošām. Tas savulaik bija visai smags pārbaudījums PSRS sievietēm, kas vēlējās caur

šādu laulību ar grieķi emigrēt no Padomju Savienības. Pašlaik Grieķijā iespējams laulāties gan valsts iestādē, gan baznīcā. Ja laulību noslēdz baznīcā, jāiegūst īpaša salaulāšanās atļauja no ortodoksālās Baznīcas metropolīta. Lai gan laulību Grieķijā šķir tikai tiesa, Baznīca pēc tiesas sprieduma spēkā stāšanās laulību izšķir arī kanoniskajā kārtībā. Grieķijā pastāv arī dažas pieminēšanas vērtas savdabības. Tās Civillikumā (L.1250/1982) ortodoksālā Baznīca ir iekļāvusi šādus ierobežojumus:

- ja viena no personām pieder pie ortodoksālās ticības, tā nevar salaulāties ar personu no citas konfesijas;
- trešā laulība ir aizliegta un netiek laulāta;
- sievietes var slēgt laulību desmit mēnešus pēc iepriekšējās laulības izbeigšanās.

Vērā ņemama pieredze laulību lietās ir Beļģijai, kas pat savā Konstitūcijā (21. pants) noteikusi, ka pirms reliģiskās laulību ceremonijas vienmēr jābūt valsts iestādē noslēgtai laulībai. Vēl vairāk - beļģi savā kriminālkodeksā ir iekļāvuši normu, ka tiem garīdzniekiem, kuri laulību salaulā pirms dzimtsarakstu iestādes, ir jāmaksā naudas sods. Garīdznieks izņēmuma kārtā ir tiesīgs noslēgt laulību pirms valsts institūcijas, ja viens no laulājamajiem atrodas reālās nāves briesmās (ārkārtas situācija). Lai izprastu šādu stingru pieeju laulības reģistrācijas aktam, jāielūkojas valsts pagātnē. Vēl XVIII gadsimtā Beļģijā laulāties varēja tikai baznīcās. Pēc tam, kad XIX gadsimtā Beļģijas karalis noteica, ka laulāšanas funkcija ar likumu nodota valsts ziņā, daudzi beļģi pēc ieraduma turpināja laulāties tikai baznīcā. Garīdznieki vienmēr ieteica jaunajam pārim reģistrēt savu laulību arī valsts iestādē, taču šis ieteikums neguva atbalstu. Sekas šādai "konsekventai tradīciju ievērošanai likumu ignorēšanā" bija savdabīgs civiltiesisks sajukums mantojuma lietās un bērnu tiesību jomā. Mūsu dienās Beļģijā, kaut arī likumā noteiktas sankcijas, daudz pāru tomēr izvēlas laulības vienīgi baznīcā. Tas notiek tāpēc, ka reģistrējot laulību valsts iestādē, sievietēm tiek piešķirtas lielas sociālas garantijas, bet šķiršanās gadījumā valsts saņem lielas naudas summas nodokļos, kā arī par advokāta pakalpojumiem. Protams, arī mūsu dienās nereti ir dzirdēts par ārzemnieku skaļajām šķiršanās prāvām, kurās tiek pieprasītas lielas kompensācijas par labu cietējam. Visu šo iemeslu dēļ beļģi uzskata, ka izdevīgi ir precēties tikai baznīcā — sirdsapziņa Dieva priekšā ir mierīga un iespējamā šķiršanās nav tik sarežģīta. Lai saglabātu ģimenes institūtu, valsts noteica attiecīgas sankcijas kriminālīkumā. Attiecībā uz Beļģiju vēl var piebilst, ka šajā valstī ir ļoti toleranta pieeja citu valstu paradumiem. Lai gan Beļģijā ir aizliegta poligāmija, tomēr, ja Beļģijas pilsonību ieguvušais musulmanis savas sievas ieguvīs likumīgā kārtā arābu valstīs, šādas laulības tiek uzskatītas par juridiski saistošām ar visām no tā izrietošajām civiltiesiskajām sekām.

Spānijas likumdošana laulību jomā ir vēl sarežģītāka. Tur noteikts, ka laulības, kas tiek noslēgtas saskaņā ar Romas katoļu Baznīcas kanonisko tiesību normām, kļūst juridiski saistošas saskaņā ar Civillikumu (60. pants), jo daļa katoļu *Codex juris canonici* normu, kas nosaka laulību slēgšanu, ir valsts vispārējās tiesību sistēmas sastāvdaļa. Līdzīgas tiesības slēgt reliģiskas laulības ar juridisku spēku ar likumu piešķirtas jūdaistu, musulmaņu un protestantu

savienībām. Rezumējot iepriekš teikto, var atzīt, ka arī Spānijā laulību institūts ir valsts prerogatīva un tas izpaužas dažādās valsts līdzdalības pakāpēs dažādu reliģisko konfesiju gadījumos kā civiltiesiskā, tā arī kanoniskajā laulāšanas procesā. Lieta nekļūst vienkāršāka Spānijas un Svētā Krēsla noslēgtā konkordāta attiecīgā panta dēļ, kas regulē katoļu laulības. Konkordats nosaka, ka laulātie var griezties kanoniskajā tiesā saskaņā ar Kanoniskā likuma normām un lūgt laulības šķiršanu, kā arī lūgt pāvesta lēmumu attiecībā uz laulībām, kas ir civiltiesiski noslēgtas, bet nav garīgi svētītas. Konkordātā noteikts arī Romas katoļu Baznīcas locekļu šķiršanās mehānisms, kas nav pretrunā ar Spānijas likumdošanu.

Jāpiezīmē, ka luterāņu konfesija tikai Vācijā, Skandināvijā, kā arī Latvijā, Igaunijā un dažās citās bijušajās vēsturiskajās vācu teritorijās darbojas patstāvīgi — bez apvienošanās ar citām protestantu denominācijām. Šajās valstīs luterāņu skaits ir pietiekami liels, lai darbotos patstāvīgi. Turpretī tādās valstīs kā Itālija vai Spānija luteriskā konfesija, lai nostiprinātu savas pozīcijas un varētu pienācīgi aizstāvēt savas intereses un tiesības valsts iestādēs, apvienojas asociācijās vai apvienībās ar citām protestantu kustībām, līdz ar to kļūstot skaitliski lielākas un ietekmīgākas. Iepriekšminēto pieeju apstiprina arī apstākļi, ka Itālijas valdība ar Itālijas Protestantu apvienību ir noslēgusi līgumu par valsts un baznīcas tiesisko statusu.

Francijā jau kopš Lielās franču revolūcijas laikiem (1789-1794. g.) garīgās jeb kanoniskās tiesības ir pilnīgi nošķirtas no laicīgajām jeb valsts tiesībām. Mūsdienā Francijā valsts tiesības un kanoniskās tiesības ir autonomas un nesaistītas sistēmas, kas reizēm nonāk pretrunā.¹² Vairāk nekā pirms 160 gadiem pieņemtais Napoleona civilkodekss noteica - ja divas personas vēlas salaulāties reliģiskā ceremonijā, laulība vispirms jāreģistrē attiecīgajā Francijas civilstāvokļu aktu reģistrācijas iestādē. Šāda prakse darbojas arī pašlaik. Par laulību slēgšanu tikai pie garīdznieka noteikta kriminālatbildība. Tomēr ir interesanta nianse. Lai gan Francijas likumdošana neatzīst katoļu Baznīcas kanoniskās tiesības, bieži vien, pamatojoties uz Francijas tiesību normām, tiek pieņemtas un par spēkā esošajām kļūst kanoniskajās tiesībās iekļautās normas. Un tā nav vienkārši sakritība un nav arī Francijai raksturīgā "laicīguma princips" (valsts norobežošana no Baznīcas lietām) pārkāpšana. Piemēram, katoļu garīdznieka laulību tiesa atzīst par spēkā neesošu, tomēr ne tāpēc, ka saskaņā ar Romas katoļu kanoniskajām tiesībām priesteris nedrīkst stāties laulībā, bet gan tāpēc, ka priesteris pirms laulības nav izbeidzis savas saistības ar Baznīcu attiecībā uz savu garīgo statusu. Un vēl - vienlaikus ar šķiršanās prasību tiesneši bieži vien prasa arī procesā iesaistīto pušu reliģiskās vadības akceptu vai noliegumu. Francijas tiesas tomēr ignorē katoļu un citu konfesiju noteiktos laulību šķiršanas ierobežojumus, ja tie ir klajā pretrunā ar spēkā esošu likumu normām. Franči šajās lietās balansē uz valsts un Baznīcas nošķirtības principa pārkāpšanas robežas un dara to ļoti veikli, pamatojoties uz loģiskiem apsvērumiem, veselo saprātu un tiesnešu kompetenci. Rezultātā tiesas Francijā ir ieguvušas arī reliģiozo pilsoņu respektu un cieņu. Tās nedarbojas pretrunā ar

likumiem, tomēr apliecina valsts cieņu pret savu pilsoņu uzskatiem. Un šeit der atgādināt, ka Franciju, tāpat kā Amerikas Savienotās Valstis, uzskata par Baznīcas "galējas nošķiršanas" no valsts piekritēju.

- ¹ Monthly Vital Statistics Reports, published by U.S. Department of Health, Education and Welfare. - Washington, D. C, 1999.
- ² *Leo Rosten*. Religions of America, ferment and fairh in age of crisis - A new guide and almanac. - U.S.A., 1963- - P.489.
- ³ Turpat, 492.lpp.
- ⁴ Code of Canon Law Latin - english edition. Canon Law Society of America. - Washington, 1995. - P.397.
- ⁵ *Leo Rosten*. Religions of America, ferment and fairh in age of crisis - A new guide and almanac. - U.S.A., 1963. - P. 491.
- ⁶ Employment Div., Dept. of Hum. Res. V. Smith., 1990.
- ⁷ Diena. - 2000. - 19. Jul.
- ⁸ *Берлин Г. Дж.* Западная традиция права: эпохи формирования. - М., 1994. - С.119.
- ⁹ *Balodis R.* Rokasgrāmata garīdzniekiem par laulības noslēgšanu. Reliģijas Brīvības Asociācija. - R.: Nordik, 2000. - 3.lpp.
- ¹⁰ *Balodis R.* Valsts un Baznīcas attiecības: teorija un Latvijas valsts pieredze (promocijas darba kopsavilkums). - R.: Mantojums, 2001. - 21.lpp.
- ¹¹ *Dubeck, I.* Marriage in Denmark // European Consortium of State and Church Research // Marriage and Religion in Europe, 1993. -P.19-
- ¹² State and Church in the European Union. - Baden-Baden, - 1996. - P.143.

14.2. Baznīca un laulība Latvija

*Nav svarīgi, kādā krāsā ir kaķis - galvenais, ka tas ķer peles!
Den Sjaopins*

Deklaratīvā līmenī* Latvijas valsts attieksme pret laulību institūtu ir saistīta ar ģimeni. **Latvijas Satversmes 110. pants nosaka, ka valsts atbalsta un aizsargā laulību, ģimeni, vecāku un bērna tiesības.** No konstitucionālās normas aspekta šeit var samantīt arī valsts pretimnākšanu savu pilsoņu vairākuma reliģisko tradīciju un reliģisko ceremoniju praksei, jo Latvijas valstī pastāv baznīcām deleģēts laulības institūts, no kā izriet (caur laulību reģistrāciju) arī laulību juridiskā spēkā esamība. Galvenā baznīcas tiesību tēma ir tieši šis aspekts, tomēr, pirms sākam to iztīrāt, aplūkosim vispirms laulību kā sociālu fenomenu.

Laulība kā sabiedrisko attiecību subjekts ir sociāls institūts, kas cilvēku sabiedrībā ir akceptēts jau kopš neatminamiem laikiem. Laulība par tiesību normu objektu (sākumā paražu veidā) sāka veidoties jau pirmatnējā sabiedrībā. Savā būtībā laulība ir pilnīga, ilgstoša un tiesiski atzīta dzīves kopība starp vīrieti un sievieti.¹ Laulība ir ģimenes pamats, bet cilvēks vienmēr sevi ir asociējis ar ģimeni, ģinti, tautu un valsti. Savukārt ģimene ir valsts pamatšūniņa. Latvijas Universitātes Juridiskās Fakultātes civiltiesību speciālists profesors Konstantīns Čakste raksta: "Ģimene ir sabiedrības pamatšūniņa, sociāla organizācija ar vairākiem dalībniekiem. Katrā biedrībā jābūt kārtībai, ko sauc par organizāciju. Tāda ir vajadzīga arī ģimenei. Ģimenes organizāciju var radīt uz vīra vai sievas varas principa, vai arī citā veidā. Katrā ziņā organizācijai ir jābūt. Tā rodas mācība par laulāto tiesībām un pienākumiem. (...) Ir jāapskata arī vecāku un bērnu attiecības. **Ģimene tiek nodibināta ar laulības noslēgšanu.**"² Ģimenes dzīvi raksturo gan materiāli, gan garīgi procesi. **Tieši ģimenē izaug valsts patrioti.** Izzūdot ģimenei, izzustu arī tā civilizētā sabiedrība, ko mēs pazīstam. Ja tas notiktu (piemēram, piepildītos kāda fantasta sapnis par mākslīgo apaugļošanu un bērnu audzēšanu komūnās), tad, manuprāt, cilvēku sabiedrība izmainītos ļoti radikāli.

Morāles, reliģijas un tiesību normas ir vienots organisms, kas veido sabiedriskās attiecības. Izjūkot šo attiecību līdzsvaru un sabiedrībai nosveroties par labu kādai no šīm vērtībām, sekas var būt neparedzamas. Protams, svarīgi ir iemesli, kāpēc ir notikusi uzsvāru maiņa. Tikai pastāvot morāles, reliģijas un tiesību

* Deklaratīva tāpēc, ka praksē valsts neveic nekādus pasākumus, lai stiprinātu ģimenes institūtu. Niecīgi pabalsti, narkomānijas un AIDS izplatība bērnu un pusaudžu vidū, formāla attieksme pret sievietes tiesībām un problēmām viņu grūtniecības laikā - tas viss rada iespaidu, ka Latvijas valsts atrodas uz iznīcības ceļa. Objektīvi izvērtējot problēmu (nevis pēc politiķu pastāvīgajiem paziņojumiem par sasniegumiem tautsaimniecībā) rodas iespaids, ka Latvijas politiskā elite ir vienaldzīga pret tautas interesēm un šķiet, ka Latvijas situācija sociālajā sfērā (ja neskaita 30% pārtikušu cilvēku un 0,5% bagātnieku) atbilst franču teicienam: "Lietas ir tik sliktas, ka tās var kļūt tikai labākas." Ar to es gribu teikt, ka atliek vienīgi cerēt, ka tā tas neturpināsies mūžīgi.

normām kā vienotam veselumam, varam runāt par sabiedrības stabilitāti. Tas ir tāpat kā ar zālēm. Noteikta zāļu sastāva savstarpējā atbilstība palīdz cilvēkam atveseļoties no slimības, bet izjaucot šo attiecību samēru, zāles iegūst citu iedarbību. Neskatoties uz to, ka zāļu sastāvā ir tās pašas vielas un mainījies ir tikai to savstarpējais samērs, zāles var iznīcināt cilvēku.

Cilvēces attīstības vēsturē bija laiks, kad līdzsvars tika izjaukts par labu reliģijai. Nekavējoties radās pārspilējumi un ļaunprātīga varas izmantošana. Tagad situācija ir pretēja - reliģija ir nošķirta no valsts, un tas ir pamatots ar vispārēju taisnīgumu. Kas notika? Mainījās trešā sastāvdaļa - **morāle**. Tā neglābjami sāka zaudēt savu samēru kopējā vērtību veselumā. Visvairāk no tā cieš sievietes un bērni un rezultātā, protams, valsts jeb *salus publica*, t. i., vispārības labums.

Mūsdienu sabiedrībā ir izplatīts uzskats, ka visu izšķir tiesību normas. Bieži to proponē pati valsts vara (valdība), kas tādā veidā savu nespēju risināt problēmas aizsedz ar fiktīvu rīcību - tiesību normu jaunradi. Tomēr problēmu var atrisināt juristi ar jaunām normām. Tiek aizmirsts, ka normas galu galā ir tikai līdzeklis; tā vietā, lai kaut ko darītu, labākais, pēc valdības domām, ir nedarīt neko: runāt par to, ka jārada tiesību normas, kas visu izdarīs pašas par sevi. **Valsts, kas radīta, lai cilvēku sabiedrību organizētu, aizsargātu un aprūpētu, ir pārveidojusies par monopolu, ko vada vietēju un starptautisku oligarhu grupas.** Nevēlos runāt par kopējām pasaules tendencēm, bet mūsdienu sabiedrībā ir mainījušies līdzsvāri un ciņā par varu sabiedrībā reliģija ir zaudējusi. Rezultātā sabiedrība pati ietekmē ģimenes iekšējo attiecību sistēmu, sociālo piederību un demogrāfisko sastāvu. Mūsdienu sabiedriskās attiecības veido nestabilas ģimenes stereotipu. Es absolūti esmu pret reliģijas oligarhiju, es to neatzīstu, jo jebkādas idejas vai reliģijas pārspilējumi rada teroru pret citādi domājošiem. Cilvēku var ierobežot tikai tik daudz, lai varētu pastāvēt dažādu cilvēku sabiedriskā kopība, ko sauc par sabiedrību. Tomēr pašlaik sabiedrībā ir mazinājusies baznīcas loma, kas savukārt ir sekmējis morāles krišanos. Zinot, ka Rietumu morāles pamatā ir kristietība, nevajadzētu par to brīnīties vai meklēt iemeslu laulības un ģimenes institūta profanizēšanas (atmiršanas) procesam. Aplūkojot reliģijas lomas vājināšanos, **var manīt likumsakarīgu morāles normu**

1997. gads. Rīga. Jaunā Ģertrūdes Baznīca. Reliģisku laulību, ar juridisku spēku ceremonija ev.luterāņu konfesijas dievnamā. Jaunlaulātos uz altāri pavada ev. luterāņu garīdznieks Vastlijs Saveljevs

vājināšanos, kas atspoguļojas arī sabiedrības tiesību normas. Nezinu, vai vainīgs ir kāds tieši vai procesu nosaka vēsturiski apstākļi, taču primārais, manuprāt, ir līdzsvars, kas būtu jāuztur valstij, pretējā gadījumā taisnība būs komunistiem, kas uzskatīja, ka "ģimene ir vēsturiski mainīga mazā sociālā grupa, kas kapitālismā kļūst nestabilāka".³

Baznīcas laulība sakramentālu raksturu ieguva XI gadsimtā⁴ un no tā laika līdz pat jaunākajiem laikiem bija ekskluzīva baznīcas tiesība. Laulība, ko sākotnēji regulēja paražu tiesības, bet vēlāk reliģiskas normas, kas bija valsts akceptētas, no mūsdienu jurisprudences viedokļa ir kļuvušas par valsts prerogatīvu, kas definējams kā civiltiesisks līgums starp vīrieti un sievieti. Attīstoties kultūrai un nostiprinoties valsts varai, bija dabiski, ka valsts savās rokās pārņēma arī jurisdikciju.⁵ Zūd morāles un reliģijas normu ietekmei, kā jau iepriekš tika atzīmēts, krasi ir pieaugusi cilvēku nevēlēšanas reģistrēt laulību, jo laulību noslēgšana, tāpat kā jebkurš tiesisks darījums, kas mūsdienās ir jāleģitimizē valsts noteiktā kārtībā un formā,⁶ rada saistības un pienākumus. **Laulība ir civiltiesiska rakstura institūts, kura raksturu nosaka civiltiesības, un laulības noslēgšana varētu tikt pieskaitīta pie civiltiesiska darījuma, lai gan laulības reģistrācija no valststiesību zinātnes viedokļa ir viens no valsts pamatuzdevumiem.** Krievijas Federācijas Ģimenes kodekss, kas pašlaik ir spēkā, nosaka, ka **laulāto pienākumi un tiesības rodas tikai ar laulības noslēgšanas valstiskās reģistrācijas brīdi civilstāvokļa aktu reģistrācijas iestādēs.**⁷ Ja vadāmies pēc pagājušā gadsimta sākuma Latvijas Universitātes profesora Kārļa Dišlera valsts funkciju iedalījuma, tā ir jurisdiktīvi konstatējošā funkcija, kas ieskaitāma valsti uzturošās funkcijās un ir ne mazāk svarīga par citām valsti uzturošām funkcijām, piemēram, defensivo, administratīvi policejisko vai jurisdiktīvi - sodošo funkciju.⁸

Kāpēc Baznīcām Latvijā ir piešķirtas šādas tiesības? To varam izprast tikai atskatoties savas valsts vēsturē un vienlaicīgi aplūkojot situāciju Krievijā laulību reģistrācijas jomā līdz 1917. gadam.

Līdz XX gadsimta sākumam Krievijā, tāpat kā citur pasaulē, laulības tika reģistrētas Baznīcā. Protams, Krievijas Pareizticīgo Baznīca bija dominējošā baznīca Krievijā un tā reģistrēja laulību lielāko daļu. Lai gan Krievijas Pareizticīgo Baznīcu pareizticīgā cara pārvaldītajā Krievijas impērijā bija valsts reliģija, tomēr Krievijā "atzina" arī citas konfesijas jeb Baznīcas, kurām patvaldība bija uzticējusi veikt civilstāvokļa aktu reģistrāciju. Krievijas 1874. gada 19. aprīļa Civilstāvokļa aktu vešanas likums noteica, ka raskoļņiku jeb vecticībnieku laulības reģistrē policijas ierēdņi, baptistu metrisko grāmatu vešanu saskaņā ar 1879. gada 7. marta likumu tika uzdots civiliestādēm, musulmaņi savas laulības reģistrēja paši saskaņā ar Orenburgas vai Taurijas muhamedāņu garīgās pārvaldes noteikto kārtību, un Baltijā laulības reģistrēja Romas katoļu Baznīca, jūdaisti un evaņģēliskie luterāņi.⁹

Pareizticīgo civilstāvokļa aktus veidoja draudzes grāmatas. Katra atsevišķā draudze grāmatas kārtoja patstāvīgi, jo centralizētas uzskaites Krievijā tolaik nebija. Šādas draudzes grāmatas sastāvēja no trīs daļām:

- par dzimušajiem un kristītiem;
- par laulātajiem;
- par mirušajiem un apbedītajiem.

Līdzīga kārtība tika ievērota arī citu konfesiju draudzēs. Ieraksti draudzes grāmatās tika kārtoti pēc likumā noteiktās formas. Katra gada pirmajā mēnesī draudzei šī oriģinālgrāmata bija jānosūta attiecīgajai konsistorijai, un draudzē tika saglabāti tikai grāmatas noraksti. Krievijas tiesu iestādes atzina un pieņēma tikai no konsistorijām izsniegtās metrikas. Atšķirībā no citām baznīcām evaņģēlisko luterāņu draudžu oriģinālgrāmatas palika draudzē, bet norakstus nosūtīja konsistorijai. Šī iemesla dēļ luterāņu draudžu mācītājiem, atšķirībā no katoļiem un pareizticīgajiem, par savas konfesijas piederīgajiem vajadzēja izsniegt cara varas iestādēm metrikas. Musulmaņi kārtoja divas grāmatas, no kurām vienu nosūtīja Orenburgas vai Taurijas muhamedāņu garīgai pārvaldei. Vecticībnieku grāmatas līdz 1906. gadam kārtoja policija, pēc tam saskaņā ar cara ukazu vecticībnieki bija tiesīgi paši iekārtot savu civilstāvokļu aktu lietvedību. Cara valdīšanas beigu posmā arī tām konfesijām, kas agrāk tika uzskatītas par sektām, sāka piešķirt tādas pašas tiesības kā vecticībniekiem.

Pēc carisma krišanas 1917. gada februārī arī Kerenska Krievijas Pagaidu valdība tā paša gada 14. jūlijā pieņēma jaunu likumu, ar kuru tika pasludināta ticības brīvība. Pagaidu valdības likums noteica, ka tām personām, kas nepieder nevienai konfesijai, civilstāvokļa reģistrācijas aktus kārtot pilsētas un pagastu valdes. Pēc Oktobra apvērsuma un boļševiku nākšanas pie varas ar 1917. gada 18. decembra dekrētu garīdznieku tiesības veikt civilstāvokļa aktu reģistrāciju un nodarboties ar dzimtsarakstu lietvedību tika likvidētas un nodibinātas jaunas civilstāvokļa aktu reģistrācijas nodaļas.¹⁰ Padomju okupācijas gados šī kārtība attiecās arī uz Latviju.

Kā jau minēts iepriekš, Latvijā, tāpat, kā citur Krievijas impērijā, centralizētas uzskaites par laulību reģistrāciju nebija un laulību uzskaites un reģistrācijas funkciju pildīja Baznīca, policija un civiltiesādes. Latvija 1918. gadā kļuva neatkarīga demokrātisku valsti un laikā no 1918. gada līdz 1940. gada PSRS okupācijai Latvijā tika ieviesta Rietumeiropā tolaik modernā Itālijas sistēma.

Tas, ka Krievijā pastāvēja civilstāvokļa aktu reģistrācijas nodaļas un, kā zināms, pastāv arī pašlaik, pieļauju iespēju, ka Krievija šajā ziņā arī neko nemainīs, ir dabiski, jo tik lielā valstī kā Krievija, uzticot baznīcai šādu svarīgu valsts funkciju veikt kaut daļēji, valsts apdraudētu civiltiesisko apri.

Jāatzīmē, ka pārejas periodā, kad veidojās jaunās neatkarību izcīnījušas valsts politiskā un konstitucionālā sistēma, Latvijas Tautas Padome 1919. gadā noteica, ka visi agrākie Krievijas likumi, kuri pastāvēja Latvijā līdz 1917. gada 24. oktobrim, ir spēkā, ciktāl tie nav atcelti ar jauniem likumiem un nerunā pretī Latvijas valsts iekārtai un Tautas Padomes platformai. Līdz ar to par spēkā esošiem tika atzīti visi Krievijas likumi par civilstāvokļa aktu vešanas kārtību, kas regulēja impērijas pavalstnieku dzīvi līdz Oktobra apvērsumam. Līdz ar šo soli likumīgu spēku ieguva Kerenska Pagaidu valdības 1917. gada 14. jūlija likums par laulību slēgšanu dzimtsarakstu iestādēs. Netika atceltas arī Baznīcas laulības." Šāda situācija nevarēja vilkties ilgi, jo likumi savā starpā bija pretrunā un Latvijai bija nepieciešams izveidot savu tiesību bāzi laulību reģistrācijai. Tāpēc

Satversmes Sapulce savā 1921. gada 1. februāra sēdē pieņēma likumu "Par laulību", kaut arī katoliskās Latgales pārstāvji enerģiski protestēja.

Katoļu protests bija dabisks, jo katoļi vēlējās, lai to iedibinātā kārtība tiktu attiecināta uz visiem (pēc katoļu Baznīcas domām Baznīcas likumi, un Baznīcas likumi par laulībām tai skaitā, attiecas ne tikai uz katoļiem, bet arī uz pārējiem kristiešiem¹²) vai vismaz katoļiem atļautu brīvi darboties saskaņā ar savām kanoniskajām tiesībām (Krievijas impērijas to arī pieļāva). Lai arī kanoniskās tiesības par laulību ir līdzīgas valsts civiltiesību institūtam, kanoniskajās tiesībās par laulību atrunātais visbiežāk ir pretmā ar valsts civiltiesībās noteikto par laulību institūtu.*

Latvijas 1921. gada 1. februāra likums "Par laulību" bija kompromiss attiecībā uz katoļiem, kas, lai neaizvainotu citas konfesijas, piešķīra ekskluzīvas tiesības arī citām konfesijām.** Likums akceptēja Baznīcas laulību kā alternatīvu laulības noslēgšanas veidu pirms Civillikuma pieņemšanas.¹³ Padomju vara 1944. gada 8. jūlijā ar

* Katoļu kanoni pieļauj laulību solījumu (saderināšanos) kā vienpusēju solījumu, bet valsts ar to saprot obligātu abu pušu solījumu. Atšķiras arī vecums laulības noslēgšanai - Latvijas civiltiesībās tas ir noteikts no 18 gadiem, kanoniskās tiesības pieļauj vīrietim no 16 gadiem, bet sievietei no 14 gadiem (*Codex juris canonici* Om. 1083-). Arī valsts šo vecumu var atzīt, piemēram, ar bāriņtiesas spriedumu. Protams, var samanīt līdzīgu pieeju arī laulības institūtam, kas izskaidrojams arābu tiesību (romiešu tiesību) izcelšanos. Piemēram, Latvijas Civillikums (26. p.) un Kanonisko tiesību kodekss (*Codex juris canonici*-Can. 1062.) atzīst par neiespējamu prasīt laulības noslēgšanu tiesas ceļā.

Atšķirībā no Latvijas Republikas Civillikuma (206. p.), kas nosaka, ka "par radniecību sauc divu vai vairāk personu starpā ar dzimšanu radušos attiecību", Romas katoļu Baznīcas kanoniskās tiesības izšķir divus jēdzienus - "asinsradniecība", kas rodas ar dzimšanas faktu un "radniecība", kas rodas ar laulības noslēgšanu.

Radniecība kā šķērslis laulības noslēgšanai - ir Latvijas Republikas Civillikumā (35. p.) un arī *Codex juris canonici* (Can. 1091.); abos gadījumos ir noteikts aizliegums stāties laulībā asins radniekiem taisnā līnijā un sānu līnijas otrajā pakāpē, kanoniskajās tiesībās aizliegums laulāties sānu līnijā ir pat līdz ceturtajai pakāpei. Saskaņā ar kanoniskām tiesībām kopdzīve bez laulības tiek uzskatīta par konkubinātu.

Codex juris canonici (Can. 1105.) neprasa obligātu abu laulājamo personīgu piedalīšanos - laulības noslēgšana iespējama arī ar pārstāvja piedalīšanos. Tam vajadzīga rakstīta pilnvara ar pilnvarotāju un prāvesta vai ordinārija (attiecīgi deleģēta priestera vai arī vismaz divu liecinieku) parakstiem. *Codex juris canonici* (Can. 1059) nosaka, ka attiecībā uz civilajām sekām pakļaujas attiecīgajiem konkrētās valsts tiesību aktiem. Iespējams, ka tieši no minētā kanona izriet Francijas pilsoņu tiesības saskaņā ar Francijas Civilkodeksa 171. pantu (ar valsts prezidenta atļauju) salaulāties pēc nāves. Tas, protams, var notikt arī ētiski un morāli pamatotu juridisku motivāciju. Piemēram, šādu vēlmi var izteikt nelaiķa griitniece, kurai pēc bērna tēva nāves piedzimst bērns. Pēc nāves laulība lēģitimizē laulību kā faktu no kura izriet mantojuma tiesības un bērna paternitāte (*Gorn G. Droit civil. La famille, 2. izd. - Parīze, 230.-231.lpp.*).

** Līdzīgi tas notiek arī mūsdienās. Romas katoļi izcīna sev kādu tiesību no valsts un valsts, lai nerastos problēma ar citām baznīcām, piešķir tām līdzvērtīgas (vai gandrīz līdzvērtīgas) tiesības un privilēģijas. Es saku *gandrīz līdzvērtīgas tiesības* tāpēc, ka nevienai no baznīcām nav sava valstiska veidojuma, kas būtu starptautisko tiesību subjekts, bet katoļiem ir. Tas nozīmē, ka Romas katoļu Baznīcas statusu nevar pārspēt neviena baznīca, vismaz juridiskā un starptautiskā ziņā nē.

dekrētu iedibināja Latvijā dzimtsarakstu reģistrāciju un atcēla baznīcas tiesības laulāt.¹¹ Sekas tam bija baznīcā noslēgto laulību skaita krasa samazināšanās.¹¹

Latvijas laika likums "Par laulību" bija izveidots, ņemot par paraugu citu valstu likumdošanu, īpaši Šveices 1910. gada 25. februāra likumu "Par civilstāvokļu reģistriem".¹⁶

Pirms Šā likuma izdošanas attiecīgu konfesiju garīdznieki veica ne vien sakramentālus un garīgus aktus - kristīšanu, laulāšanu un apbedīšanu, bet izdeva arī visas no šīm darbībām izrietošās likumīgās apliecības. Dažas personas šīs garīdzniecībai piešķirtās tiesības uzskatīja par apgrūtinājumu, jo sevišķi tie, kas gribēja "stāvēt ārpus Baznīcas".¹⁷ Lai šīs personas atbrīvotu no attiecībām ar Baznīcu, Saeima izdeva likumu par civilstāvokļa aktu obligātu reģistrāciju dzimtsarakstu nodaļās. No šī brīža personu civilstāvokļu aktu reģistrācija vairs nebija konfesiju garīdznieku ziņā, bet kļuva par valsts pienākumu. Likumā tika noteikta šāda laulību slēgšanas kārtība:

- personas, kas vēlas salaulāties, par to mutiski vai rakstiski paziņo vietējai dzimtsarakstu nodaļai pēc līgavaiņa pastāvīgās dzīvesvietas, vai, ja līgavaiņa pastāvīgā dzīvesvieta atrodas ārpus Latvijas, pēc līgavas dzīvesvietas;
- izsludināšana notiek abu izsludināmo pastāvīgajās dzīvesvietās, divas nedēļas izliekot sludinājumu vietējā dzimtsarakstu nodaļā;
- ja nav šķēršļu laulības noslēgšanai, dzimtsarakstu nodaļas pārzinis sagatavo lēmumu, ka laulājamo izsludināšana notikusi, un izsniedz vai pēc izsludināto vēlēšanās piesūta viņiem pa pastu izsludināšanas apliecību;
- uz apliecības pamata izsludinātajiem ir tiesības divu mēnešu laikā, skaitot no lēmuma dienas, salaulāties jebkurā dzimtsarakstu nodaļā vai arī pie jebkuras konfesijas garīdznieka - pēc laulājamo vēlēšanās;
- garīdznieki, kas ir atbildīgi pēc "Sodu likuma" 426. panta (3. punkts) par katru viņu noslēgto laulību, septiņu dienu laikā piesūta vajadzīgās ziņas laulību reģistra nodaļai, kuras iecirknī laulība noslēgta.

Laulāties varēja pie jebkuras konfesijas garīdznieka pēc laulājamo vēlēšanās vai jebkurā dzimtsarakstu nodaļā. Garīdznieki par katru viņu noslēgto laulību un laulāšanās dokumentu formēšanu bija atbildīgi pēc "Sodu likuma" 426. panta.¹⁸ "Sodu likumā" bija noteikts, ka tas, kura pienākums ir paziņot par cilvēku dzimšanu vai miršanu reģistrācijas grāmatu vešanai pilnvarotajai personai un kas šo pienākumu nav izpildījis, ir sodāms ar naudas sodu līdz Ls 50 (mūsdienu naudas izteiksmē tas varētu būt aptuveni 450 USD). Bez tam tiesa varēja vainīgo atcelt no amata uz laiku - no sešiem mēnešiem līdz pat trim gadiem. Garīdzniekiem un konfesionālām iestādēm tika aizliegts izdot metriskas apliecības par laulības gadījumiem, kuri notikuši pēc vietējās dzimtsarakstu nodaļas atvēršanas. Tas nozīmē, ka šajā laikā laulību reģistrāciju pārzināja laicīgas iestādes - dzimtsarakstu nodaļas, un tās reģistrēja arī pie garīdznieka noslēgto laulību gadījumus, kas notika attiecīgās nodaļas darbības apgabalā. Baznīcas pret šādu valsts rīcību protestēja un pieprasīja sev laulāšanas monopolu uz laulāšanās institūtu, kā arī slēgt dzimtsarakstu nodaļas vispār.

1928. gadā luteriskā Baznīca Saeimai nosūtīja lūgumu ņemt vērā Evaņģēliski luteriskās Baznīcas Sinodes lēmumu: *"Ievērojot to, ka dzimtsarakstu nodaļas lieki apgrūtina Latvijas pilsoņus kā laika, tā izdevumu ziņā, sevišķi lauciniekus, un dzimtsarakstu nodaļu institūts aizskar tautas reliģiskās jūtas, Baznīca sinode nolemj lūgt valdību un Saeimu, lai likumu par civilaktu reģistrāciju pārgroza tādā veidā, ka to var izdarīt arī pie garīdznieka, un reģistrācija dzimtsarakstu nodaļā nav obligāta."* Saeima nodeva iesniegto likumprojektu publisko tiesību komisijai un vēlāk juridiskajai komisijai. Publisko tiesību komisija mēģināja to pārstrādāt un atrast kaut ko vidēju starp obligātu reģistrēšanu dzimtsarakstu nodaļās un reģistrēšanu pie garīdznieka. Juridiskā komisija, kas arī izskatīja projektu, nolēma tikai dzimtsarakstu nodaļām atzīt tiesības izdot likumīgas apliecības.¹⁹

1928. gada 21. februārī Saeima pieņēma "Pārgrozījumus un papildinājumus likumā "Par laulību"²⁰, nosakot - ja laulājāmie pieder pie luterāņu, reformātu, Romas katoļu, pareizticīgo (grieķu katoļu), vecticībnieku, anglikāņu, bīskapu-metodistu, baptistu, septītās dienas adventistu un Mozus ticīgo konfesijas un vēlas salaulāties pie savas konfesijas garīdznieka, par pietiekamu uzskatāma izsludināšana pēc attiecīgās konfesijas noteikumiem. Tika pieņemti arī "Pārgrozījumi un papildinājumi likumā "Par civilstāvokļa aktu reģistrāciju"²¹. Pieņemot šo likumprojektu, Saeimas Juridiskā komisija puda uzskatu, ka attiecīgajam garīdzniekam būtu jādod tiesības izdot apliecības par miršanas, dzimšanas vai laulāšanas gadījumiem, taču šīm apliecībām nebūtu civiltiesiskas nozīmes. Tās varētu noderēt tikai atsevišķos gadījumos kā pierādījums zināmam notikumam. Papildus laulību lietām ir jāatzīmē, ka garīdzniekiem saskaņā ar likuma "Par civilstāvokļa aktu reģistrāciju" 43. un 54. pantu vajadzēja arī ziņot dzimtsarakstiem par katru piedzimušu bērnu un mirušu cilvēku. Faktiski laulība tika slēgta valsts iestādē, bet garīdznieks tikai noturēja svinīgo laulību ceremoniju.

Pirmais Latvijas brīvvalsts laulību likums neapmierināja ne iedzīvotājus, ne pagastu padomes, nedz arī reliģiskās konfesijas. Reti kurai baznīcai tuvumā atradās pasta nodaļa, tādēļ garīdzniekus neapmierināja īsais termiņš, kurā ziņas par noslēgtajām laulībām vajadzēja piesūtīt dzimtsarakstu nodaļai. Dzimtsarakstu nodaļas nebija atvērtas visur, un tur, kur darbojās, tās nestrādāja ar pilnu slodzi, jo no iedzīvotāju (sevišķi laucinieku) dzīvesvietām nodaļas atradās attālu un nokļūšana līdz tām, ņemot vērā 20. gadu satiksmes attīstību, bija diezgan komplicēta un dārga. Turklāt dažas dzimtsarakstu nodaļas par laulību izsludināšanu un attiecīgu laulību dokumentu noformēšanu iekasēja augstas nodevas. Ņemot vērā šos apstākļus, Saeimai tika lūgts atļaut laulības un civilstāvokļa reģistrāciju veikt fakultatīvi. Saeima izvērtējot faktisko stāvokli, nolēma laulību izsludināšanas un laulāšanas funkciju deleģēt tikai "nopietno"* un "nemainīgo" konfesiju garīdzniekiem.²²

* Līdzīgs pamatojums ir arī Polijā, kur salaulāties drīkst tikai to reliģisko organizāciju dievnamos attiecībā uz kurām parlaments ir izdevis atsevišķu likumu. Likums izdala tikai dažas reliģijas par pietiekoši atzītām un sabiedriski nozīmīgām, lai vispārējā labuma vārdā veiktu laulāšanas reģistrācijas funkciju.

"Pārgrozījumos un papildinājumos likumā "Par civiltāvokļa aklu reģistrāciju"", ko Saeima pieņēma 1928. gada 9. martā, garīdzniekiem un konfesionālām iestādēm, kas nepiederēja pie luterāņu, reformātu, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, anglikāņu, bīskapu-metodistu, baptistu, septītās dienas adventistu vai Mozus ticīgo konfesijām, bija aizliegts izdot metriskas apliecības par laulības gadījumiem, kuri notikuši pēc vietējās dzimtsarakstu nodaļas atvēršanas. Šim likumam bija daudz pretinieku.

Atjaunotajā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikumā ģimenes tiesību sadaļā atsevišķām reliģiskajām organizācijām tiek deleģētas tiesības laulāt ar juridiskām sekām, tātad - veikt civiltāvokļa aktu reģistrāciju. Pašlaik šis Civillikums ar attiecīgām korekcijām ir atjaunots un atjaunotas ir arī Baznīcu tiesības laulāt valsts vārdā. Civillikuma 53- pants nosaka, ka laulājamiem ir tiesības salaulāties vai nu dzimtsarakstu nodaļā, vai arī pie garīdznieka. Saskaņā ar Civillikuma 51. pantu, ja laulājami pieder pie luterāņu, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, metodistu, baptistu, septītās dienas adventistu un Mozus ticīgo (jūdaistu) konfesijas un vēlas salaulāties pie savas konfesijas garīdznieka, kuram ir attiecīgās konfesijas vadības atļauja, izsludināšanu izdara pēc attiecīgās konfesijas noteikumiem. Pēc izsludināšanas garīdznieks salaulā. Civillikuma 58. pants nosaka, ka garīdzniekam par katru noslēgtu laulību četrpadsmit dienu laikā ir jāpaziņo par noslēgto laulību tai dzimtsarakstu nodaļai, kuras teritorijā laulāšana notikusi. Par neziņošanu garīdzniekam draud administratīvs sods, lai gan sakarā ar to, ka likumdevējs Administratīvo pārkāpumu kodeksā nav iestrādājis attiecīgus pantus, reāls sods likumos nav paredzēts.

¹ Latviešu konversācijas vārdnīca. - R.- J. Gulbja spiestuve, 1927. - 22613 sleja.

² Čakste K. Civiltiesības. - R., 1940. - 108.lpp.

⁵ Politiskā enciklopēdija. - R.: Galvenā Enciklopēdiju redakcija. 1987. - 359.lpp.

⁷ Donina A. Kristietisma sākumi. - R.: Zinātne, 1984. - 264.lpp.

⁸ Dišlers K. Ievads Administratīvo tiesību zinātnē. - R.: Latvijas Universitāte, 1938. - 17.lpp.

⁶ Balodis R. Rokasgrāmata garīdzniekiem par laulības noslēgšanu. Reliģijas Brīvības Asociācija. - R.: Nordik, 2000. - 3.lpp.

¹ Сборник, кодексов РФ. - М., 1997. - С.353.

^K Dišlers K. Ievads Latvijas valsts tiesību zinātnē. - R.-. A.Gulbja spiestuve, 1930. - 23.lpp.

⁹ Likumu krājums. IX sēj., 931. pants (1. piezīme), 955. pants.

¹⁰ Balodis R. Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 495.-496.lpp.

¹¹ Balodis R. Valsts un Baznīcas attiecības: teorija un Latvijas valsts pieredze. Promocijas darba kopsavilkums. - R.: Mantojums, - 22.lpp.

¹² <http://newadvent.org/cathen/09056a.htm>. - P.23.

¹³ Vēbers J. Ģimenes tiesības Latvijā. LR Civillikuma komentāri. Ģimenes tiesības. - R.: Mans īpašums, 2000. - 113-lpp.

¹⁴ Turpat, 114.lpp.

¹⁵ *Strods H.* Latvijas katoļu Baznīcas vēsture (1075.-1995.). - R., 1996. - 317.lpp.

¹⁶ *Balodis R.* Problēmas ar laulību slēgšanas praksi Latvijā un Eiropas pieredze // *Solis*. - 1998. - 19. jūn. - 2. jūl.

¹⁷ No LR 2. Saeimas 1928. gada 21. februāra (8. sesijas 15. sēdes) stenogrammas, 590.lpp.

¹⁸ *Balodis R.* Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 497.lpp.

¹⁹ No LR 2. Saeimas 1928. g. 21. februāra (8. sesijas 15- sēdes) stenogrammas, 592.lpp.

²⁰ Valdības Vēstnesis. - 1928. - 7. marts.

²¹ Valdības Vēstnesis. - 1928. - 22. marts.

²² *Balodis R.* Valsts un Baznīcas attiecības: teorija un Latvijas valsts pieredze. Promocijas darba kopsavilkums. - R.: Mantojums, - 22.lpp.

14.3. Laulību ceremonija baznīcā kā valsts atzīts juridisks fakts

*Tauta nevar dzīvot tikai no tagadnes vai no sajūsmas par
nākotni, tai vajadzīga pagātne, kas dod lielu spēku.*

Kārlis Ulmanis

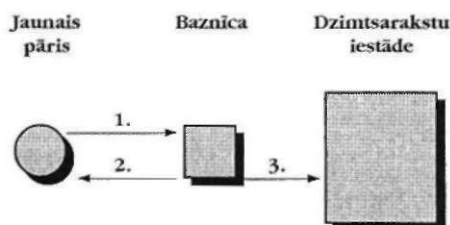
Labs paraugs Latvijai varētu būt Itālija, kur valsts laulību ceremoniju baznīcā atzīst kā juridisku faktu. Ar Civilkodeksa pieņemšanu 1865. gadā obligātas kļuva laulības dzimtsarakstu reģistrācijas iestādēs, kur laulību tiesiskās formalitātes leģitimizē pēc garīdznieka oficiāli iesniegtās informācijas saņemšanas (par salaulāšanas faktu). Itālijā jaunais pāris, kas vēlas reģistrēt savu laulību, sākumā dodas uz attiecīgo dzimtsarakstu iestādi, kur īpašā anketā norāda visas valsts institūcijai interesējošās ziņas, tad salaulājas pie savas konfesijas garīdznieka. **Garīdznieka pienākums ir informēt dzimtsarakstu reģistru par laulāšanas ceremonijas noturēšanu.** Dzimtsarakstu iestāde tikai pēc pierādījumu saņemšanas par notikušo laulību ceremoniju (garīdznieka aizpildīta un apliecināta anketa) izsūta garīdzniekam laulības apliecību, kuru garīdznieks izsniedz jaunajam pārim. Itālijā par laulību juridisko prasību nodrošināšanu atbildīga ir dzimtsarakstu institūcija, garīdznieks atbild tikai par dzimtsarakstu iestādes savlaicīgu informēšanu. Par laulību reģistra datu uzskaites precizitāti atbildīga ir dzimtsarakstu institūcija. Ja laulātie ir iesnieguši dzimtsarakstu iestādē pieteikumu reģistrēt laulību, bet tomēr kaut kāda iemesla dēļ vēlāk laulību nav noslēguši pie garīdznieka, laulība netiek uzskatīta par noslēgtu. Ja laulātie pēc pieteikšanās dzimtsarakstu iestādē baznīcā salaulājušies, bet garīdznieka nolaidības vai kļūdas dēļ dzimtsarakstu iestāde par šo faktu nav informēta, laulība netiek uzskatīta par likumīgu. Ja ir notikusi laulību ceremonija un garīdznieks ir informējis par šo faktu dzimtsarakstu iestādi, kura ir nosūtījusi garīdzniekam laulības apliecību, bet garīdznieks nav izsniedzis laulības apliecību, laulība, protams, uzskatāma par noslēgtu. Nepieciešamības gadījumā laulības apliecības kopiju var izdot dzimtsarakstu iestāde. Rezumējot šo praksi, var teikt, ka garīdznieka pienākums (bez reliģiskās laulības ceremonijas) ir tikai aizpildīt dzimtsarakstu iestādes atsūtīto tipveida veidlapu, ar savu parakstu apliecināt tajā sniegtās ziņas un nogādāt to dzimtsarakstu iestādē. Šajā veidlapā, kurā jau minētas personas, kas pieteikušas laulību, garīdznieks atzīmē, kur un kad noturēta laulību ceremonija. Šāda prakse līdz minimumam samazina iespēju kļūdīties.

Latvijā ir iespējams (un tā arī gadās), ka jaunajam pārim "uz rokas" ir pierādījums noslēgtai laulībai, bet laulība nav ieviesta valsts uzskaitē, tātad - juridiski nepastāv. Atšķirībā no Latvijas pašreizējās prakses, Itālijā līgavai un līgavainim papildus jāierodas dzimtsarakstu iestādē un laulības apliecību viņi nesaņem kāzu dienā, bet gan nedēļu pēc notikušās laulību ceremonijas. Nedomāju, ka tas ir pārāk apgrūtinoši, jo garantija, ka jaunlaulātie arī juridiski ir vīrs un sieva, ir būtiskāks arguments vienam liekam gājienam uz valsts iestādi.

Salīdzinot laulības noslēgšanas modeļus Latvijā un Itālijā, atklājas abu variantu spēcīgās un arī vājās puses.

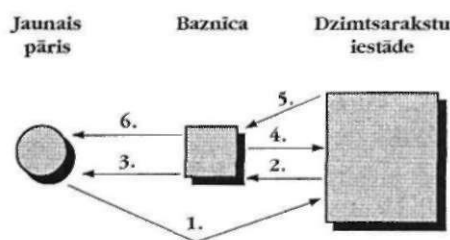
Latvijas pašreizējā prakse:

- 1) jaunais pāris dodas pie garīdznieka, kas pieņem dokumentus;
- 2) garīdznieks salaulā pāri un izdod laulības apliecību;
- 3) garīdznieks informē dzimtsarakstu iestādi par laulību kā notikušu juridisku faktu un dzimtsarakstu nodaļa veic attiecīgu ierakstu valsts laulību reģistrā.

Itālijas prakse:

- 1) jaunais pāris, noskaidrojot pie garīdznieka, kad viņš var tos salaulāt, ierodas dzimtsarakstu iestādē, kur aizpilda īpašu veidlapu, kas apliecina, ka viņi laulāsies pie noteikta savas konfesijas garīdznieka (norādot vietu un laiku), un dzimtsarakstu iestādē reģistrē šo pieteikumu;
- 2) dzimtsarakstu iestāde dažus dienu laikā nosūta garīdzniekam jaunlaulāto aizpildīto veidlapu;
- 3) garīdznieks salaulā pāri;
- 4) garīdznieks aizpilda veidlapas aili, kur apliecina faktu, ka laulību ceremonija patiešām ir notikusi, un nosūta to uz dzimtsarakstu iestādi;
- 5) dzimtsarakstu iestāde, saņēmusi dokumentu, kas apliecina, ka laulību ceremonija ir notikusi, reģistrē laulību un nosūta garīdzniekam jau gatavu laulības apliecību;
- 6) garīdznieks izsniedz laulības apliecību jaunlaulātajiem.

Protams, dzimtsarakstu iestāde pati varētu izsniegt laulības apliecību, taču Itālijā tikko izklāstītā prakse ir ieviesta, lai apliecību svinīgos apstākļos varētu izsniegt garīdznieks. Itālijā konfesiju tiesības laulāt valsts paredzējusi savā "Dzimtsarakstu likumā" un Civillikumā. **Prakse liecina, ka Latvijas modelī trešais posms bieži notiek ar novēlošanos vai vispār izpaliek. Tātad — laulība pie garīdznieka ir noslēgta, bet tā nav valsts uzskaitē, tātad juridiski nav uzskatāma par notikumu.** Tādiem gadījumiem var būt tālejošas sekas. Grūti noliegt, ka var rasties situācija, kurā jaunlaulātie labticīgā pārliecībā par savas laulības juridisko apstiprinājumu nodzīvo visu dzīvi, un, tikai tad, kad vienam no viņiem aizejot mūžībā, otram pēc bērēm jāšāk sakārtot īpašuma lietas, atklājas laulības faktiskais statuss. Ja tad izrādās, ka juridiski laulība nekad nav pastāvējusi, dzīvs palikušais laulātais

nevar noformēt ar mantošanas tiesībām saistītās formalitātes. Tādā gadījumā, atraitnim būs tiesas ceļā jāpierāda laulība kā juridisks institūts. Lai pierādītu šādu faktu, acīmredzot, kā lieciniekus uz tiesu varēs lūgt garīdznieku, lieciniekus un kāzu viesus. Domāju, ka šādas tieslietas izdevumi varētu būt diezgan lieli. Par morālajiem un materiālajiem zaudējumiem arī konfesijai tiks pieprasīta kompensācija, kas būs atkarīga no palikušā laulātā sarūgtinājuma pakāpes. Šāda notikumu attīstība nedarīs godu ne valstij, ne konfesijai, ne arī atraitnim (atraitnei).

Atbalstu Itālijas pieredzes ieviešanai Latvijas praksē izteikušas arī konfesijas, kurām Latvijā ir tiesības laulāt ar juridiskām sekām.¹

Uzskatu, ka Itālijas variants ir labāks, jo nevajadzētu ļaut garīdzniekiem kārtot juridiskos dokumentus. Tas ir arī apgrūtinājums garīdzniekiem, jo viņu galvenais uzdevums ir nodarboties ar garīgām lietām. Latvijā šī tiesības garīdzniekiem ir automātiski pārņemtas no pagājušā gadsimta 20. un 30. gadu pieredzes. 1928. gadā tautas Saeimas balsojums par garīdznieku tiesībām izsniegt laulību apliecības arī nebija vienprātīgs. Tikai viena balss izšķīra šā pieņēmuma deleģēšanu garīdzniekiem ("par" - 45 deputāti, "pret" - 44 deputāti²). Deputātu strīdi 1928. gada 21. februāra plenārsēdē ievilkās līdz pat deviņiem vakarā. Dzimsarakstu iestādes šai jautājumā izrādīja pat pretdarbību, uzskatot, ka baznīcām ir jāatņem laulāšanas funkcija vispār.

1997. gads, Rīga Jaunā Ģertrūdes Baznīca. Reliģisku laulību ceremonijas laikā. Jaunlaulāto godā šīs grāmatas autors Dr. Ringolds Balodis un viņa sievas kundze Sintija Balode

¹ Tieslietu ministrijas tradicionālo konfesiju Reliģijas lietu konsultatīvās padomes 1998. gada 20. maija 20. sanāksmes protokols.

² No LR 2. Saeimas 1928. gada 21. februāra (8 sesijas 15. sēdes) stenogrammas, 598.lpp.

14.4. Problēmas ar baznīcām deleģētas laulības slēgšanas funkcijas izpildi

Veltīs nevar stāvēt dikā. Tur, kur viņš nodibina vienu ķecerību, tur viņam vajag nodibināt vairāk, un nevieni maldī nepaliek vieni paši. Ja gredzens kādā vietā ir salūzjis uz pusēm, tad tas nav vairs vesels gredzens, tas neturas vairs kopā un lūzt arvien tālāk. Jo, ja zvans vienā vietā iepļīsis, tad tas vairāk neskan un ir pilnīgi nelietoja i ns.

M. Lutens

Nevar ignorēt faktu, ka baznīca daudz darījusi, lai Latvijā būtu dzimtsarakstu nodaļas. Pirmo laulības reģistru Rīgas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļā sastādīja 1921. gada 7. maijā, pamatojoties uz Svētā Jāņa Baznīcas virsmācītāja Meirena paziņojumu.¹ Tomēr ar paveiktajiem labajiem darbiem nevar attaisnot pašreizējās problēmas baznīcas laulību reģistrācijā, kas rodas no Civillikuma ignorances. Protams, visbiežāk tā nav ļaunprātība, taču tas nemaina lietas būtību. Pēc Civillikuma Ģimenes tiesību sadaļas stāšanās spēkā TM Dzimtsarakstu departaments vairākkārt norādījis, ka daudzi garīdznieki (vai viņu palīgi) neievēro likumā minētos noteikumus par laulību reģistrāciju. Garīdznieki par baznīcā notikušajām laulībām dzimtsarakstu nodaļām ne vienmēr paziņo četrpadsmit dienu laikā, dažkārt netiek paziņots gada un pat ilgākā laikā. No garīdzniekiem saņemtajos paziņojumos bieži trūkst nepieciešamās ziņas laulības reģistra aizpildīšanai. Neskatoties uz TM Reliģisko lietu pārvaldes pastāvīgiem atgādinājumiem un asiem preses rakstiem,² gadījumi atkārtojas arvien biežāk, likuma neievērošana turpinās. Sakarā ar garīdznieku pieļautajām kļūdām laulību slēgšanas jautājumos "Reliģijas Brīvības Asociācija" 2000. gadā latviešu un krievu valodā izdeva "Rokasgrāmatu garīdzniekiem par laulības noslēgšanu".³ Rokasgrāmata, kas izdota pēc mana ierosinājuma,* ir labs pretarguments dažiem tradicionālo konfesiju arhibīskapiem, kuri pirms tam savu garīdznieku pārkāpumus aizbildināja ar to, ka trūkst saprotamā valodā izklāstītu komentāru par attiecīgiem likumiem. Rokasgrāmatā ietverts to valsts tiesību aktu kopums, kas regulē laulību institūtu Latvijā. Izdevumam pievienoti

* Esmu sabiedriskās organizācijas "Reliģijas Brīvības Asociācijas" dibinātājs un no 1999. līdz 2001. gadam arī organizācijas prezidents. Saskaņā ar organizācijas statūtos noteikto, asociācijas mērķis (punkts 2.1.) ir reliģijas brīvības kā apziņas brīvības realizēšanas un ar to saistīto starptautisko cilvēktiesību un brīvību realizēšanas principu nostiprināšana, veicināšana, popularizēšana un tiesiskā aizsardzība, kā Latvijā, tā arī aiz tās robežām. Grāmata izdota pamatojoties uz organizācijas statūtos (punkti 2.2.2., 2.3.4.) noteikto - informācijas apkopošana par apziņas brīvību regulējošo Baltijas reģiona valstu un citu pasaules valstu normatīvajiem aktiem un to piemērošanas praksi, kā arī ar apziņas brīvību saistīto tiesību aktu salīdzinošā analīze, un skaidrojumu sniegšana par reliģijas brīvību no tiesiskā aspekta un starptautisko cilvēktiesību piemērošanas prakses viedokļa. Asociācija par saviem līdzekļiem publicē grāmatas.

metodiskie norādījumi Latvijas Republikas konfesiju garīdzniekiem par laulības noslēgšanu ar tiesiskām sekām. Jāatzīmē, ka baznīcas vadības reakcija uz šo izdevumu bija atšķirīga. Baptistu draudžu savienība kā vienmēr izrādīja vienaldzību, Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps, kas pirms tam sūdzējās par attiecīga likumdošanas materiāla trūkumu, sāka sūdzēties par izdevuma dārgumu, bet Latvijas Pareizticīgās Baznīcas arhibīskaps Aleksandrs par izdevumu no sirds pateicās, izdodot pat Pateicības Rakstu.*

Mūsdienās konfesijām deleģētā laulāšanas tiesību izpilde izraisa civiltiesisku haosu. Pašreizējā prakse liecina, ka Civillikumā noteikto astoņu konfesiju garīdznieki visbiežāk pieļauj šādas kļūdas:

- savlaicīgi nesniedz ziņas valsts iestādēm par baznīcā noslēgtajām laulībām;
- trūkst nepieciešamās ziņas laulības reģistra aizpildīšanai;
- garīdznieku lietvedības dokumentos tiek pielaistas rupjas kļūdas, kas rada neskaidrības valsts dzimtsarakstu reģistrā;
- tiek noslēgtas laulības personām, kas nav tiesīgas slēgt laulību u. c.

Bez minētajām praktiskām problēmām, kas rodas garīdznieku likumu un likumpamatoto aktu neievērošanas dēļ, rodas problēma ar Civillikuma 51. pantā noteikto "konfesionalitātes principu", jo laulību slēgšanas funkcija ir deleģēta konfesijām, nevis baznīcām un garīdzniekiem.'

Var minēt arī dažus kuriozus, kas nopietni liek apšaubīt esošās sistēmas efektivitāti. Piemēram, kāds mācītājs, pārkāpjot viņam dotās pilnvaras, Baltkrievijas pilsones pasē izdarījis atzīmi par laulības reģistrāciju. Zināmi vairāki gadījumi, kad laulības noslēgtas ar līgavaiņa personu apliecinošu dokumentu - jūrnieku grāmatiņu. Garīdznieku lietvedības dokumentos mēdz būt arī kļūdas, kas rada būtiskas neskaidrības dzimtsarakstu reģistrā, piemēram, 1994. gada 25. novembrī Rīgas Jāņa Kristītāja pareizticīgo Baznīca par laulības noslēgšanu starp S. Akpajevu un D. Puhajevu izdevusi laulības apliecību, kurā sievas uzvārds norādīts Puha-jeva. Par minēto personu laulību ar tāda paša akta ierakstu izdota vēl otra laulības apliecība, kurā sievas uzvārds pēc laulībām- Akpajeva. Lai gan abas laulības apliecības parakstījis pareizticīgo garīdznieks V. Trubicins, tomēr paraksti ir atšķirīgi. Ir gadījumi, kad garīdznieki salaulā personas, kas nav tiesīgas slēgt laulību, tādējādi pārkāpjot Civillikuma 32. pantu, kas aizliedz stāties laulībā pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas. Rezultātā prokuratūrā ierosināts izskatīt šīs lietas pēc būtības,

* Latvijas Pareizticīgās Baznīcas arhibīskaps Aleksandrs 2000. gadā pasniedza Pateicības Rakstu (Благодарственная Грамота) Reliģisko lietu pārvaldes priekšniekam Dr. Ringoldam Balodim un Reliģijas Brīvības Asociācijai, kurā rakstīts: "Pateicamies Jums par Jūsu veikumu, kura rezultātā izdota "Rokasgrāmata garīdzniekiem par laulības noslēgšanu". Grāmatas saturs palīdz juridisko jautājumu risināšanā, noslēdzot laulības, un vienlaicīgi sekmē lielāku latviešu valodas apguvi krieviski mājājošo garīdznieku vidū, veicina sabiedrības savstarpējās sapratnes - integrācijas procesu. Lai Dievs svētījušu turpmāko darbību! Dievs svētī Latviju!" Tā nav vienīgā pateicība sakarā ar asociācijas izdevējdarbību. 2001. gada 28. jūnijā Latvijas valsts prezidente Vaira Vīķe-Freiberga savā vēstulē nr. 224 R. Balodim pateicās par grāmatu "State and Church in the Baltic States: 2001". Pateicības Raksts tika saņemts arī no Latvijas Institūta direktora Ojāra Kalniņa.

lai varētu tiesas ceļā atzīt laulības par spēkā neesošām. Dažkārt garīdznieki nezina latviešu valodu un to, kādi likumiskie nosacījumi ir vajadzīgi, lai laulības tiktu uzskatītas par juridiski saistošām. Var uzskaitīt vēl daudz gadījumus, kur ir bijušas pieļautas rupjas kļūdas, tomēr konkrēto pārkāpumu raksturs nav pats būtiskākais. Svarīgs ir šo pārkāpumu rašanās cēlonis, kas visos gadījumos ir viens - garīdznieku vieglprātīga attieksme pret likumu, likumu nezināšana un attiecīgas kontroles trūkums. Romas katoļu Baznīcas izpratne labākā gadījumā izriet no *Codex juris canonici* noteiktajām normām, kas, kā jau bieži pieminēts, ir atšķirīga no laicīgiem likumiem. Piemēram, Baznīcas izpratnē jēdziens "civillaulība" nav tas pats, ko mēs ar to saprotam sarunvalodā (pāris, kas dzīvo kopā nesalaulājies dzimtsarakstu iestādē). Katoļu izpratnē "civillaulība" (*civilidot.*) - pilsoņu) ir valsts iestādē noslēgta laulība bez baznīcas līdzdalības. Šādas un citas neskaidrības var radīt kļūdas.

Daži cilvēki uzskata - ja garīdznieki neprot laulāt, tad viņiem šīs tiesības vienkārši jāatņem. Pirmās Latvijas brīvvalsts laikā lieli oponenti pret jebkādu tiesību deleģēšanu baznīcām bija sociāldemokrāti, kas laulību deleģēšanā saskatīja draudus valsts un baznīcas principu graušanai, kā arī klerikālas valsts izveidošanās iespējamību. Piemēram, sociāldemokrātu deputāts N. Kalniņš šai sakarā Saeimas plenārsēdē ir paudis viedokli, ka "priekšlikums, kurš tagad ir ierosināts, neiziet ne uz ko citu, kā uz to, lai garīgai varai, baznīcai atkal piešķirtu jaunu spēku un spožumu, kurš mūsu demokrātiskā iekārtā baznīcai ir atņemts. Vienu vārdu sakot, jūs par jaunu gribat iekurināt jeb ierosināt cīņu starp garīgo varu un laicīgo valsts varu. Bez šaubām ar civiltāvokļa aktu reģistrācijas likumu ir apdraudētas garīdznieku materiālās intereses. Garīdzniekiem vairs nav tik lieli ienākumi. Tas ir vienkāršs tautsaimniecības princips, ka tur, kur ir konkurence, pelna mazāk. Garīdzniekiem jākonkurē ar valsts iestādi, kura reģistrāciju var izdarīt par pāris latiem, pie kam pašvaldībām ir tiesības atlaist pat šo mazo nodokli un vajadzīgās funkcija izdarīt par velti.(...) Pēc šā likumprojekta būtu atļauts izdarīt visas garīgas ceremonijas vispirms pie attiecīga garīdznieka, un tikai pēc tam garīdznieks paziņotu par notikušo vietējai dzimtsarakstu nodaļai. Labi, ja viņš paziņos. Bet ja viņš nepaziņos, tad viņu sodīs. Bet ko darīs cilvēks, kurš cietis no tādas baznīckunga rīcības? Iedomājaties tos laulātos, kuri būs pārliecināti, ka viņi salaulājušies pie garīdznieka un reizē ar to nokārtojuši visas vajadzīgās formalitātes, bet garīdznieks uz savu galvu to nepaziņos dzimtsarakstu nodaļai vai paziņos ar lielu nokavēšanos, tikai pēc dažiem gadiem, varbūt pat desmit gadiem. Iedomājieties, kāds liels pārsteigums sagaidīs šos salaulātos, kad viņi dabūs zināt, ka viņu laulība nav likumīgi stājusies spēkā. Var taču būt ne viens vien gadījums, kad kāds baznīckungs, gribēdams spītēt laicīgai valsts varai, pilnīgi ignorēdams mūsu pastāvošos likumus, nepaziņos dzimtsarakstu nodaļai par izdarītām laulībām, un tā tad nu pie garīdznieka vien noslēgtās laulības nebūs stājušās spēkā. Cilvēki būs dzīvojuši ilgāku laiku kopā bez likumīgas laulības, bet visi tie darījumi, kurus vēlāk laulātie izdarījuši, tiks anulēti tāpēc vien, ka baznīckungs nebūs turējis par vajadzīgu paziņot dzimtsarakstu nodaļai par laulības noslēgšanu. Protams, jūs teiksit, ka tādu baznīckungu

1998. gads, Daugavpils (Latvija). Pareizticīgās Baznīcas krusta gājiens. Ticīgos pavada viņa ekselence Rīgas un visas Latvijas Pareizticīgās Baznīcas arhibīskaps Aleksandrs

sodīs, bet jāreķinās taču arī ar sekām, no kurām cietīs pilsoņi, kuri savā lētīcībā būs paļāvušies uz garīdznieka noslēgto it kā likumīgo laulību. Tas fakts, ka garīdznieki negrib pildīt likumu par laulībām, ir bieži vien novērots Latgalē. Nav jau pirmais gadījums dzirdēts, kur pie atbildības saukts baznīckungs, tāpēc vien, ka tas nav ievērojis spēkā esošo likumu par civilaktu reģistrāciju. Ja tas notiek tagad, tad kāda garantija, ka arī uz priekšu garīdznieki, kuriem vara izsista no rokām, tāpat negribēs spītēt laicīgās varas likumam, ja tas pēc viņu pārliecības būs viņiem kaitīgs."⁵

Minētie vārdi šķiet gluži kā pareģojums, jo viss, ko deputāts teica XX gadsimta sākumā, ir piepildījies XXI gadsimtā. Situācija nemainās uz labo pusi, un pretrunas likumos saglabājas, neskatoties ne uz attiecīgu TM izveidotu darba grupu priekšlikumiem,⁶ nedz uz plašo publicitāti.⁷ Vainojama ir pārliecīga šī jautājuma politizēšana, jo, **saasinoties politiskajai cīņai starp partijām, samilzt arī baznīcu jautājums principā.** Parlamentā šos jautājumus cenšas neskatīt, jo sākoties jebkāda veida diskusijās par baznīcām vienmēr iedarbojas "politiskais faktors", kas partiju ievēlētiem parlamenta deputātiem liek censties izpatikt baznīcām.* Parādoties šādām problēmām presē izskan viedokļi par to, ka baznīcām deleģētās laulību tiesības ir pretrunā ar Satversmes valsts un baznīcas šķirtības principu utt⁸

* Igaunijā un Lietuvā laulāties var tikai dzimtsarakstu iestādēs. Igaunijā, sakarā ar to, ka starptautiskajā līgumā ar "Vatikānu katoļiem ir paredzēts valsts deleģējums, izskata pašlaik iespēju dažām Baznīcām deleģēt laulāšanas funkciju.

Ja jau valsts vēlas saglabāt baznīcu laulības valsts vārdā, tad daudz pareizāk būtu izveidot tādu sistēmu, kuras ietvaros grūti kļūdīties. Pieļauju arī, ka lielā mērā problēmu varētu atrisināt sistemātiskas garīdznieku apmācības par valsts līdzekļiem, kurā tos izglītotu konkrētajā tiesību sfērā nepieciešamajos tiesiskajos jautājumos.

Otrkārt, Civillikumā 51. pantā ir noteiktais termiņš, kurā garīdzniekam jāpažņo dzimtsarakstu nodaļai par notikušo laulību, ir četrpadsmit dienas. Šo divu nedēļu laikā garīdzniekam ir jāpiesūta vajadzīgās ziņas par katru noslēgtu laulību dzimtsarakstu nodaļai, kuras teritorijā laulāšana notikusi. Civillikuma pantā norādīts: **"Par šā pienākuma neizpildīšanu garīdznieku var saukt pie administratīvās atbildības.**" Administratīvo pārkāpumu kodeksā par dzimtsarakstu reģistrā iekļaujamo ziņu iesniegšanas termiņu pārkāpšanu administratīvais sods nav paredzēts.*

Es kā Tieslietu ministrijas atbildīgā amatpersona jau 1998. gadā iesniedzu Tieslietu ministrijas valsts sekretāram Aivaram Maldupam ierosinājumu labot šo tiesisko "robu", taču, acīmredzot minēto "politisko nianšu" dēļ priekšlikums tā arī palika bez ievēribas. Priekšlikums, kas, manuprāt, savu aktualitāti nav zaudējis joprojām ir šāds:

"Izdarīt Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā (APK) šādu grozījumu: Papildināt 15. nodaļu ar jaunu, 203-⁷ pantu šādā redakcijā:

"203-¹ pants. Dzimtsarakstu nodaļu laulību reģistrā iekļaujamo ziņu iesniegšanas termiņa pārkāpšana.

Par laulību reģistrā iekļaujamo ziņu iesniegšanas termiņu pārkāpšanu garīdzniekam, pie kura noslēgtas laulības, - uzliek naudas sodu Ls 50 līdz Ls 100."

Treškārt, kā jau 2001. gadā esmu norādījis savā doktora promocijas darba kopsavilkuma "Valsts un Baznīcas attiecības: teorija un Latvijas valsts pieredze"⁹ tēzēs, tiesību normu vēsturiskā interpretācija atklāj, ka fakultatīva civilstāvokļu aktu reģistrācijas principa ieviešana (atzīstot paziņojumu, uz kuriem pamatojas dzimtsarakstu nodaļu dokumenti) un garīdzniekiem piešķirtās tiesības izdot jaunlaulātajiem laulību apliecības, ir cēlušās likumdevējam vēloties atvieglot pilsoņu dokumentu kārtības formalitātes. Lai šie garīdznieki varētu slēgt laulības valsts vārdā, viņiem ir nepieciešama konfesijas vadības atļauja. Atjaunojot 1937. gada Civillikuma normas par konfesiju laulāšanu, likumdevējs nebija ņēmis vērā,** ka

* Pagājušā gadsimta 30. gados Latvijas Republikā administratīvais sods garīdzniekiem bija Ls 25, kas tolaik bija liela nauda (pārsniedza strādnieka vidējo mēnešalgu).

** Jāsaka, ka tas nav vienīgais, kas Civillikumā nelika ņemts vērā, Ievēribas un izpētes cienīgs ir vēl kāds fakts. Kad 1993. gadā stājās spēkā norma, kas atļāva attiecīgajām konfesijām laulāt ar juridiskām sekām (Civillikuma Ģimenes tiesību sadaļa), vēl nebija pieņemts likums par civilstāvokļa aktu reģistrāciju, t. i., valsts piešķīra konfesijām tiesības laulāt, bet nenoteica kādai ir jāizskatās laulības apliecībai un kur to ņemt (nebija noteikts arī kam tā būtu jāizsniedz). Luterāņu Baznīca, kas ir aktīvākā un uzņēmīgākā Latvijas konfesija, arī šajā gadījumā atrada izeju no situācijas. Viņi paši izstrādāja laulības apliecības maketu, par saviem līdzekļiem to tipogrāfijā iespieda un izdalīja pārējām Civillikuma 51. pantā minētajām konfesijām. Tātad, trūkstot valsts tiesiskajam regulējam, Baznīcas "pašapkalpojās" un centās rast izeju.

XX gadsimta 30. gados pastāvēja cits valsts un baznīcu attiecību modelis, kas balstījās uz tolaik spēkā esošajiem likumiem par konfesijām, kas šobrīd nav spēkā. Nebija arī tādas situācijas, kāda ir pašreiz, kad, piemēram, ev. luterāņu, jūdaistu, baptistu un vecticībnieku konfesijās pastāv ārpus konkrētās Baznīcas (religiiskas savienības) autonomas draudzes, kuru vadība nav reliģiskās savienības (Baznīcas) vadība. Bez tam, atceļot "Reliģisko organizāciju likuma" principu "vienā konfesijā var tikt reģistrēts tikai viens centrs" un pieļaujot neierobežotu skaitu reliģisku savienību veidošanos, Civillikumā paredzētais konfesionalitātes princips sniegs nevis stabilizējošu, bet tieši pretēju efektu. Demokrātijas apstākļos valsts nevar ierobežot jaunu reliģisku un sabiedrisku organizāciju veidošanos, bet valstij ir tiesības izvēlēties, kurai Baznīcai vai sabiedriskai organizācijai tā uzticas un vēlas deleģēt savus pienākumus un funkcijas. Secinājums, kas izriet no iepriekš teiktā: *Civillikumā rakstītais vārds "konfesijas" ir jāgroza pret "baznīcām", tādējādi mainot pastāvošo valsts deleģējumu.*

Ceturtkārt,¹⁰ lai gan, kā jau tika minēts, paši garīdznieki neievēro likumus, radot problēmas kā jaunlaulātajiem, tā valstij, ir nepieciešams uzlabot pašu laulību reģistrāciju, šo jomu optimizējot. Labs paraugs Latvijai varētu būt Itālija, kur valsts atzīst *laulību ceremoniju kā juridisku faktu*. Itālijā jaunais pāris, kas vēlas reģistrēt savu laulību, sākumā dodas uz attiecīgo dzimtsarakstu iestādi, kur īpašā anketā norāda visas valsts institūcijai neieciešamās ziņas, tad salaulājas pie savas konfesijas garīdznieka. Garīdznieka pienākums informēt dzimtsarakstu reģistrācijas iestādes, kas tikai pēc tam leģitimizē laulību, iegrāmatojot reģistrā pēc garīdznieka oficiāli iesniegtā iesnieguma par salaulāšanas ceremoniju (juridisku faktu). Tātad laulības juridiskā atzīšana no valsts puses notiek tikai pēc garīdznieka novadītās laulības ceremonijas, pretējā gadījumā laulība netiek uzskatīta par tiesiski notikušu, jo dzimtsarakstu iestāde pēc šo pierādījumu saņemšanas par notikušo laulību ceremoniju izsūta garīdzniekam laulības apliecību, kuru tas izsniedz jaunajam pārim. Šāda prakse līdz minimumam samazina iespēju kļūdīties, jo valsts kā atbildīgā par laulību reģistrāciju rūpīgi pārbauda informāciju kā pirms, tā pēc garīdznieka sankcionētā juridiskā fakta - laulību ceremonijas. Garīdznieks bez reliģiskās laulību ceremonijas faktiski tikai apliecina pašas ceremonijas noturēšanu un nogādā šo ziņu dzimtsarakstu iestādei.

Piektkārt," lai gan saskaņā ar Civillikumu garīdznieks par ziņu nogādāšanu dzimtsarakstu iestādei ir administratīvi atbildīgs, faktiski atbildību par iespējamo kļūdu neuzņemas pat garīdznieka konfesijas vadība, un praksē ir gadījumi, ka jaunlaulātie pēc laulības apliecības saņemšanas labticīgā pārliecībā uzskata, ka to laulība ir tiesiski atzīta, lai gan tā nav valsts uzskaitē un laulības juridiski var uzskatīt par neesošām. Itālijas variants varētu būt Latvijai paraugs, kas atrisinātu pašreizējās laulību slēgšanas formālās problēmas. Civillikumā nepieciešams noteikt, ka piederīgie attiecīgajām Baznīcām ar kurām valsts ir noslēgusi līgumu, uz dzimtsarakstu nodaļas iesniegtā laulības pieteikuma (ar attiecīgu atzīmi par izsludināšanu) pamata, var salaulāties pie savas Baznīcas garīdznieka, kuram ir

attiecīgās Baznīcas vadības atļauja. Savukārt likumā "Par civilstāvokļa aktiem" **nepieciešams vārdu "reģistrēt" mainīt uz vārdu "noslēgt", tādējādi laulību reģistrāciju atstājot valsts ziņā, bet laulību ceremoniju kā juridiska fakta realizētāju — garīdznieku rokās.**

Sestkārt,¹² baznīcām deleģētā laulāšanas funkcija rada iespējamību uzskatīt baznīcas (ne konfesijas) par publisko tiesību subjektiem. Daļēji piekrītot oponentiem, kas iebildīs, ka valsts deleģētā laulību slēgšanas funkcija vēl nenozīmē faktisko publisko tiesībsubjektību, ir jāatzīmē, ka, ja runā par publisko tiesībsubjektību, tad baznīcas ir pašpārvaldes publisko tiesību autonomi tiesību subjekti - pašpārvaldes, kuras veidotas personām apvienojoties pēc neteritoriāliem principiem un pēc savas būtības iekļaujas Latvijas publisko tiesību subjektu lokā. Turklāt, ņemot vērā Latvijas Republikas Satversmē iekļauto baznīcas un valsts atdalītību un argumentu, ka publiskā tiesībsubjektība nav piešķirama visām baznīcām, ir jāpieļauj, ka Baznīca kā publisko tiesību subjekts var rasties uz īpaša valsts un Baznīcas noslēgta līgumu pamata. Par minēto iespējamību ar līgumu piešķirt Baznīcām publisko tiesībsubjektību liecina arī citu valstu prakse. Igaunijas Republikas Reliģisko organizāciju likums nosaka, ka tās baznīcas, ar kurām Igaunijas valsts noslēgusi līgumus, kļūst par publisko tiesību subjektiem. Iespējams, ka šī teorētiski apskatītā iespēja kļūs aktuāla, ja kāda no baznīcām pieprasīs sev piešķirt publisko tiesībsubjektību tāpēc, ka starpvalstu līgumā, kas tiek slēgts starp Latvijas Republiku un Svēto Krēslu, ir noteikts, ka Latvijas Romas katoļu Baznīca ir publisko tiesību subjekts. Līgums regulētu jautājumu par baznīcu publisko tiesībsubjektību. Tādējādi, ja Baznīcas nepildītu līgumu, to varētu anulēt un baznīca zaudētu publisko tiesībsubjektību.

Septītkārt, ņemot vērā, ka Latvijā saskaņā ar Satversmi baznīca ir atdalīta no valsts (atšķirībā, piemēram, no Igaunijas, kur konstitūcijā ir noteikts, ka "nepastāv valsts baznīca"), laulību reģistrācijas funkcija valstij līgumiskā veidā jādeleģē konkrētai baznīcai, jo pretējā gadījumā uz garīdzniekiem attiecināmā administratīvā atbildība par valsts funkcijas nesavlaicīgu izpildi, ir tiešs Satversmes 99. panta pārkāpums. Ja Baznīca ir atdalīta no valsts, tad kā Baznīcas garīgās amatpersonas bez attiecīgām valsts līgumiskām saistībām ar Baznīcu var būt administratīvi atbildīgas? Minētā pretruna starp konstitucionālo normu un laulību deleģēšanu radusies jau kopš 1998. gadā pieņemtās Satversmes 8. nodaļas spēkā stāšanās. **Pastāvot Baznīcas šķiršanai no valsts, Baznīcas laulības bez attiecīga deleģējuma ir antikonstitucionālas, jo šāda prakse teorētiski atbilst valsts Baznīcas pazīmēm.** Risinājums ir līgumu slēgšanā starp valsti un baznīcām un to nostiprināšana ar specifisku tikai šīm Baznīcām atbilstošu likumu starpniecību. Minētais atrisinātu arī jautājumu par Baznīcu kā publisko tiesību subjektu, jo tikai Civillikumā atrunātā Baznīcu laulāšana ar tiesiskām sekām izraisa neskaidru jautājumu par to, vai Baznīca ir vai nav publisko tiesību subjekts, vai arī Baznīcai minētā dēļ ir tikai publisko tiesību subjekta pazīmes.

- ¹ *īklāva Ā.* Mes lepojamies, jo atstājam pēdas Latvijas vēsture // Latvijas Vēstnesis. - 2001. - 8. maijs.
- ² *Īpšal.* Mācītāji pārkāpj likumdošanu /7 Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1998. - 19. febr. Rokasgrāmata garīdzniekiem par laulības noslēgšanu. Reliģijas Brīvības Asociācija. - R.: Nordik, 2000.
- ³ *Balodis R.* Valsts un Baznīcas attiecības: teorija un Latvijas valsts pieredze (promocijas darba kopsavilkums). - R.: Mantojums, 2001. - 22.lpp.
- ⁵ No LR 2. Saeimas 1927. gada 1. februāra (V sesijas 5. sēdes stenogrammas), 174.lpp.
- ⁶ *Balodis R.* Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 519.lpp.
- ⁷ *Balodis R.* Problēmas ar laulību slēgšanas praksi Latvijā un Eiropas pieredze // Solis. - 1998. - 19. jūn. - 2. jūl.; *Balodis R.* Par problēmām ar laulību slēgšanu saskaņā ar Civillikuma 53. pantu Latvijā un Eiropas pieredzi // Latvijas Vēstnesis. - 1998. - 18. jūn.; *Balodis R.* Problēmas ar laulību slēgšanu saskaņā ar Civillikuma 53. pantu Latvijā un Eiropas pieredze /7 Svētdienas Rīts. - 1998. - 11. jūl. - 25. jūl. - 08. aug.
- ⁸ *Skagale G.* Laulības baznīcā ne vienmēr ir likumīgas /7 Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1999. - 13. marts.
- ⁹ *Balodis R.* Valsts un Baznīcas attiecības: teorija un Latvijas valsts pieredze (promocijas darba kopsavilkums). - R.: Mantojums, 2001. - 21.-24.lpp.
- ¹⁰ Turpat.
- ¹¹ Turpat.
- ¹² Turpat.
- Turpat.

14.5. Latvijas garīdznieku juridiskie pienākumi sakarā ar laulību slēgšanu¹

Ignoratio juris uemheu excusat.*

Šķēršļi laulības noslēgšanai. Lai nodrošinātu valsts aizsardzību laulībai un ģimenei, radītu pamatus stabilas laulības veidošanai, Latvijas Republikas Civillikumā ir noteikti obligāti laulības noslēgšanas noteikumi, kuru neievērošana ir pamats laulības atzīšanai par neesošu. Šie noteikumi, kas Civillikumā reglamentēti kā "šķēršļi laulības noslēgšanai", ir nepieciešami, lai nodrošinātu veselīgu ģimenes attiecību pamatu veidošanos. Tie ir vienādi visām personām, kas stājas laulībā pēc Latvijas likumiem, un tie ir obligāti gan dzimtsarakstu nodaļām, gan Latvijas konsulārajām un diplomātiskajām iestādēm, kuras reģistrē laulību, gan arī garīdzniekiem, kuriem ir tiesības reģistrēt laulību.

Civillikuma 32. pants nosaka, ka ir aizliegta laulība pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas, izņemot Civillikuma 33. pantā paredzēto gadījumu.** Laulības noslēgšana pirms likumā noteiktā vecuma sasniegšanas ir atzīstama par neesošu, lai gan arī šeit likums pieļauj izņēmumu, jo atļauj noslēgt laulību nepilngadīgai personai **tikai** tad, ja tā sasniegusi 16 gadu vecumu. Šādu atļauju var dot nepilngadīgas personas vecāki, kas realizē vecāku varu. Ārlaulībā dzimušam bērnam, ja paternitāte nav atzīta vai noteikta, atļauju dod tikai māte. Ja bērnam vecāku nav vai **viņi** nerealizē vecāku varu, atļauju doties laulībā sniedz iecelts aizbildnis. Vecāku **vai** aizbildņu piekrišanai jābūt rakstveidā. Rakstisku atļauju vecāki iesniedz garīdzniekam, parakstot to garīdznieka klātbūtnē. Ja vecāki attaisnojošu iemeslu **dēļ** pie garīdznieka nevar ierasties, viņu paraksta īstumam jābūt notariāli apliecinātam un vecāku atļauju garīdzniekam jāiesniedz kopā ar pieteikumu par vēlēšanos doties laulībā.

Ja nepilngadīgas personas vecāki vai aizbildņi atsakās dot atļauju laulības noslēgšanai "bez svarīga iemesla", atļauju var dot bāriņtiesa (pagasttiesa). Atļauju laulības noslēgšanai var dot bāriņtiesa (pagasttiesa) atbilstoši nepilngadīgā bērna vecāku dzīves vietai vai ieceltā aizbildņa dzīves vietai. Vērsties bāriņtiesā (pagasttiesā), lai saņemtu atļauju, var pats ieinteresētais nepilngadīgais.

Ar Civillikuma 34. pantu aizliegta laulība personām, kuras tiesa atzinusi par rīcības nespējīgām gara slimības vai plānprātības dēļ. Jāpiezīmē, ka šķērslis laulības noslēgšanai ir tikai tad, ja persona, kas vēlas stāties laulībā, jau ar tiesas spriedumu atzīta par rīcības nespējīgu.

* *Ig norada Juris nemhen excusat (ht.)* - likumu ignorance ir nepiedodama.

** Civillikuma 33. pants nosaka, ka izņēmuma gadījumā ar vecāku vai aizbildņu piekrišanu var doties laulībā persona, kas sasniegusi 16 gadu vecumu, ja laulība tiek noslēgta ar pilngadīgu personu. Ja vecāki vai aizbildņi bez svarīga iemesla nedot atļauju, to var izsniegt bāriņtiesa pēc vecāku vai aizbildņu dzīvesvietas.

Ar Civillikuma 35. pantu aizliegta laulība radniekiem taisnā līnijā, brāļiem ar māsām un pusbrāļiem un pusbāsām, kā arī aizliegta laulība starp viena dzimuma personām. Jāatzīmē, ka arī tuva radniecība ir šķērslis laulības noslēgšanai. Ar radniecību parasti saprot attiecības, kas rodas ar dzimšanu - vienas personas izcelšanos no otras vai vairāku personu izcelšanos no vienas kopējas trešās personas. To pierāda ar dzimšanas apliecību.

Aizliegta laulība starp adoptētāju un adoptēto (37. pants), izņemot gadījumus, ja izbeigtas ar adopciju nodibinātās tiesiskās attiecības.

Šķērslis laulības noslēgšanai ir radniecība, kas noteikta likumā paredzētajā kārtībā, kā arī radniecība, kas rodas sakarā ar adopciju, kamēr pastāv ar adopciju nodibinātās tiesiskās attiecības.* Aizliegta jauna laulība personai (38. pants), kas jau atrodas laulībā. Šā panta noteikumi attiecas uz abu dzimumu personām, uz visiem valsts iedzīvotājiem neatkarīgi no viņu reliģiskās pārliecības un uz ārvalstniekiem, kas vēlas Latvijā noslēgt laulību. Tāpat minētais pants aizliedz laulību aizbildnim ar aizbilstamo un aizgādnim ar aizgādnībā esošo, iekams nav izbeigtas aizbildniecības vai aizgādniecības attiecības. Minētā tiesību norma nerunā par kanonisko laulību, bet par valsts reģistrēto laulību, jo Romas katoļu priesteris saskaņā ar savas konfesijas noteikumiem var atteikties laulāt katoļticīgo, ja tas nav šķīris laulību saskaņā ar kanoniskām tiesībām. Tādā gadījumā šī persona var salaulāties dzimtsarakstu reģistrā, protams, ja iepriekšējā laulība ir šķirta tiesā.

Aizliegts noslēgt laulību aizbildnim ar aizbilstamo, kamēr pastāv aizbildniecības attiecības, t. i., kamēr aizbilstamais sasniedz 18 gadu vecumu. Kad aizbilstamais kļuvis pilngadīgs, laulības aizliegums vairs nepastāv.

Aizgādnis ar aizgādnībā esošo personu drīkst noslēgt laulību tikai tad, ja ir izbeigtas konkrētas aizgādnības attiecības, t. i., bāriņtiesai (pagasttiesai) ir jāatceļ aizbildnis, ja viņš vēlas stāties laulībā ar bijušo aizbilstamo.

Izsludināšanas un laulības pieteikuma iesniegšanas kārtība. Latvijas Republikas Civillikuma 40. pants nosaka, ka pirms laulāšanas notiek izsludināšana. Izsludināšana (uzsaukšana) pirms laulību reģistrācijas ir obligāta, neatkarīgi no līgavas un līgavaiņa vēlēšanās. Izsludināšana (uzsaukšana) nav atļauta (44. pants), ja, iesniedzot laulības pieteikumu, nav ievēroti likuma noteikumi vai, ja no dokumentiem redzams, ka laulības noslēgšanai ir šķēršļi.

Izsludināšana (51. pants) tiek izdarīta pēc attiecīgās konfesijas noteikumiem, lai gan garīdzniekiem ir tiesības pieņemt laulības noslēgšanai arī tās personas, kuras bijušas izsludinātas dzimtsarakstu nodaļā. Ja saderinātie, kas laulības pieteikumu bija iesnieguši dzimtsarakstu nodaļā, vēlas noslēgt pie garīdznieka, uz izsniegtā laulības pieteikuma jābūt atzīmei par izsludināšanu dzimtsarakstu nodaļā. Šajā gadījumā izsludināšana pie garīdznieka nav jāatkārto.

* Adopciju var atcelt tiesā. Ar adopcijas atcelšanu izbeidzas visas radniecības tiesiskās attiecības adoptētājam ar adoptēto un viņu radniekiem. Līdz ar to atkrīt aizliegums bijušajam adoptētājam stāties laulībā ar bijušo adoptēto, un tas attiecas arī uz citām ar bijušo adopciju saistītajām personām.

Izsludināšana notiek izliekot sludinājumu par pieteikuma iesniegšanu laulību reģistrācijai visiem redzamā vietā. Sludinājumā obligāti jābūt norādītiem līgavas un līgavaiņa vārdam un uzvārdam. Sludinājuma mērķis ir sniegt informāciju jebkurai personai par noslēdzamo laulību, lai ieinteresētā persona varētu celt iebildumus pret laulības noslēgšanu. Sludinājums izliekams laulības noslēgšanas pieteikuma saņemšanas dienā, tajā jābūt norādītam izsludināšanas datumam. Tā kā izsludināšanas laiks ir viens mēnesis (45. pants), tad pirms izsludināšanas termiņa notecējuma laulību noslēgt nevar. Steidzamos gadījumos paredz izsludināšanas laika saīsināšanu. Izsludināšanas termiņa saīsināšana var būt tikai atsevišķos izņēmuma gadījumos pēc personu, kas stājas laulībā, rakstiska lūguma. Pamats šādai termiņa saīsināšanai var būt smaga slimība, grūtniecības pataloģija, nepieciešamība doties ilgstošā komandējumā u. c. svarīgi iemesli. Lēmumu par izsludināšanas laika saīsināšanu pieņem garīdznieks, kam iesniegts laulības pieteikums.

Ja persona, kuras tiesības aizskar izsludinātā laulība, vēršas pie garīdznieka, norādot uz likumiskiem šķēršļiem, izsludināšana tiek pārtraukta. Ja izsludināšanu noraida, jābūt motivētam iemeslam. Ieinteresētās personas noraidījumu divu nedēļu laikā var pārsūdzēt tiesā pēc attiecīgās baznīcas vai draudzes atrašanās vietas. Ja iebildumu nav bijis, prasība nav celta vai arī tā ir noraidīta, garīdznieks var noslēgt laulību.

Bez iepriekšējas izsludināšanas garīdznieks drīkst laulāt (55. pants) tikai divos gadījumos:

- 1) ja līgavainis dodas karā;
- 2) ja līgavaiņa vai līgavas dzīvību apdraud slimība.*

Laulības noslēgšanai nepieciešamie dokumenti. Personas, kas vēlas noslēgt laulību, uzrāda pasi (Latvijas Republikas pilsoņa vai nepilsoņa pasi) ar Iedzīvotāju reģistra piešķirto personas kodu un iesniedz noteiktas formas kopīgu parakstītu pieteikumu par laulību reģistrāciju. Kopā ar pieteikumu jāiesniedz:

- abu laulājamo dzimšanas apliecības; ja dzimšanas apliecības nav, kā arī, ja dzimšanas reģistrs nav saglabājies, tas ir atjaunojams. Laulības reģistrācijas iesniegumu bez dzimšanas apliecības nedrīkst pieņemt;
- personām, kas agrāk bijušas laulībā, bijušā laulātā miršanas vai laulības šķiršanas apliecība vai tiesas sprieduma noraksts par laulības atzīšanu par neesošu, vai jāuzrāda pase ar spiedogu par laulības šķiršanu;
- vecāku, aizbildņu vai bāriņtiesas (pagasttiesas) rakstiska atļauja laulības noslēgšanai nepilngadīgiem;
- ārstniecības iestādes apliecinājums par veselības stāvokli.

Ja personām, kas vēlas doties laulībā, nav iespējams iesniegt minētos dokumentus, tos aizstāj ar tiesas spriedumu par attiecīgā fakta konstatēšanu. Piemēram, ja persona, kas vēlas stāties laulībā, nevar uzrādīt bijušā laulātā miršanas

* Lai laulātu bez iepriekšējas izsludināšanas, laulājamie uzrāda dokumentu par došanos karā vai iesniedz ārstniecības iestādes izdotu apliecinājumu par līgavaiņa vai līgavas smago veselības stāvokli.

apliecību, kā arī miršanas reģistrs nav saglabājies, tai jāvēršas tiesā par miršanas reģistrācijas fakta vai miršanas fakta konstatēšanu. Tiesas spriedums var aizstāt miršanas apliecību.

Izsludinātajiem ir tiesības salaulāties 6 mēnešu laikā, skaitot no dienas, kad beidzies mēnesis ierunu celšanai un kļuvis zināms, ka laulības noslēgšanai nav šķēršļu. Ja minētais termiņš ir pārsniegts, laulības pieteikšanu un izsludināšanu sāk no jauna.

Ja personas, kas vēlas doties laulībā, neierodas uz laulībām noteiktajā dienā attaisnojošu iemeslu dēļ, garīdznieks var noteikt citu laulības noslēgšanas dienu un stundu, bet ne vēlāk kā sešus mēnešus pēc izsludināšanas termiņa beigām.

Ja neierašanās iemesls nav attaisnojams, izsludināšana jāsāk no jauna.

Ārpus baznīcas telpām var laulāt tikai līgavaiņa vai līgavas smagas slimības vai citu svarīgu iemeslu dēļ ar ārsta piekrišanu (piemēram, līgava vai līgavainis slimo ar lipīgu slimību, nav transportējams utī.).

Slimās personas parakstu laulības pieteikumā apliecina dzimtsarakstu nodaļas pārzinis, zvērināts notārs vai bāriņtiesa (pagasttiesa), kas pēc attiecīga likuma ir tiesīga parakstu apliecināt. Minētos gadījumos laulības noslēgšanas pieteikumu iesniedz slimās personas līgava vai līgavainis, pievienojot lūgumu reģistrēt laulību ārpus baznīcas un ārstniecības iestādes atzinumu, ka smagi slimā persona nav transportējama un apzinās savas rīcības nozīmi.

Laulību reģistrācijā ārpus baznīcas telpām obligāti piedalās divi pilngadīgi liecinieki. Īpaši smagas slimības gadījumā piedalās arī ārstējošais ārsts. Ja laulību reģistrē ārpus baznīcas telpām līgavaiņa vai līgavas slimības vai citu svarīgu iemeslu dēļ, par to norāda laulības reģistra ieraksta ailē "Papildinājumiem". Ja laulību reģistrācijā piedalās ārsts, tad ailē "Papildinājumiem" norāda ārsta darba vietu un uzvārdu.

Laulību reģistrācija. Saskaņā ar Civillikuma 56. pantu un likuma "Par civiltāvokļa aktiem" 18. pantu laulību noslēdz noteiktajā dienā un stundā, klātesot personām, kas stājas laulībā un diviem pilngadīgiem lieciniekiem. Pamatojoties uz Civillikuma 57. pantu garīdznieks laulā pēc savas konfesijas noteikumiem, t. i., laulības noslēgšanas rituāls notiek pēc konfesijas tradīcijām. Par noslēgto laulību garīdznieks tūlīt izdara ierakstu laulību reģistrā. Laulību reģistrā jāieraksta: līgavaiņa un līgavas vārds, uzvārds (pēc pases), personas kods, dzimšanas laiks, dzimšanas vieta, tautība, darba vieta un ieņemamais amats, ģimenes stāvoklis, kurā laulībā pēc kārtas stājas, ziņas par kopīgiem bērniem, dzīves vieta, pilsonība (pavalstniecība), ticība, pases dati, izsludināšanas laiks un vieta, laulības noslēgšanas vieta un laiks, liecinieku vārds, uzvārds, dzimšanas laiks un vieta, dzīves vieta, izdotās apliecības sērija un numurs.

Ierakstu paraksta abi laulātie un liecinieki un pēc tam laulības reģistra ierakstu paraksta garīdznieks (garīdznieka parakstam jābūt atšifrētam) un apstiprina to ar draudzes zīmogu.

Tūlīt pēc laulības reģistrācijas garīdznieks laulātajiem katra laulātā pasē 7. lapasē "īpašas piezīmes" iespiež laulības reģistrācijas spiedogu, kurā ieraksta otra

laulātā vārdu, uzvārdu, personas kodu, dzimšanas gadu un laulības reģistrācijas vietu un laiku, laulātā uzvārdu pēc laulības noslēgšanas un laulības reģistra ieraksta numuru. Laulātajiem tūlīt izsniedz laulības apliecību, kuru paraksta garīdznieks (garīdznieka parakstam jābūt atšifrētam) un apstiprina ar draudzes zīmogu. Ja laulību noslēdz ārvalstnieks, viņa pasē ierakstu par laulību neizdara.

Noslēdzot laulību saskaņā ar Civillikuma 86. pantu, laulātie pēc savas vēlēšanās izraugās uzvārdu:

- 1) viena laulātā pirmslaulības uzvārdu par savu kopējo uzvārdu;
- 2) katrs laulātais laulības laikā var paturēt savu pirmslaulības uzvārdu, nepieņemot kopēju laulības uzvārdu;
- 3) laulātais var savam uzvārdam pievienot otra laulātā uzvārdu. Piemēram, ja "Ronalds Cimoška" noslēdz laulību ar "Ievu Līpīti" tad vīra uzvārds paliek "Cimoška", bet sievas uzvārds var būt "Upīte - Cimoška".

Ja persona, noslēdzot laulību, mainījusi uzvārdu, tad pases pirmajā lappusē iespējš spiedogu, ka sakarā ar uzvārda maiņu pase jāapmaina mēneša laikā.

Ja, noslēdzot laulību, uzvārdu mainījusi obligāta militāra dienesta uzskaitē esoša persona, garīdznieks ne vēlāk kā septiņu dienu laikā par to paziņo attiecīgajai valsts militārā dienesta pārvaldes struktūrvienībai pēc šīs personas uzskaites vai reģistrācijas vietas.

Civillikuma 58. pants paredz, ka garīdzniekam par katru noslēgto laulību 14 dienu laikā jāpaziņo tai dzimtsarakstu nodaļai, kuras teritorijā laulāšana notikusi. Paziņojumā jānorāda visas ziņas, kas nepieciešamas laulības reģistra ieraksta sastādīšanai. Paziņojumā jānorāda draudzes nosaukums un garīdznieka uzvārds. Paziņojumu par reģistrēto laulību dzimtsarakstu nodaļas drīkst pieņemt tikai no Civillikuma 51. pantā minēto konfesiju garīdzniekiem, kuriem ir attiecīgās konfesijas vadības atļauja laulāt.

Ja garīdznieka iesniegtajā paziņojumā ir uzrādīti neprecīzi vai nepilnīgi dati par personām, kas stājušās laulībā, dzimtsarakstu nodaļa nekavējoties paziņojumu nosūta atpakaļ garīdzniekam ziņu precizēšanai.

Ārvalstnieku un bezvalstnieku laulības noslēgšana Latvijas Republikā. Ārvalstnieku un personu, kas nav Latvijas Republikas vai citas valsts pilsoņi, laulības Latvijā noslēdz pēc Latvijas likumiem, ja minētās personas Latvijā uzturas likumīgi.

Garīdzniekam par šādām baznīcā noslēgtām laulībām nekavējoties jāpaziņo Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas Konsulārajam departamentam. Paziņojumā norāda ārvalstnieka vārdu, uzvārdu, dzimšanas datumu, dzīves vietu, pases numuru, izdošanas vietu un datumu, uzvārdu pēc laulības noslēgšanas (ja tas mainījies). Par laulību noslēgušo Latvijas pilsoni vai nepilsoni norāda: vārdu, uzvārdu, dzimšanas datumu, personas kodu, uzvārdu pēc laulības noslēgšanas (ja tas mainījies), laulības reģistrācijas vietu un laiku un reģistra numuru.

Ārvalstnieks, lai reģistrētu laulību Latvijas Republikā, iesniedz likumā "Par civilstāvokļa aktiem" 14. pantā minētos dokumentus (tas ir, dzimšanas apliecību; vecāku, aizbildņu vai bāriņtiesas rakstveida atļauju, ja viena no personām, kas stājas laulībā, nav pilngadīga; personām, kas agrāk bijušas citā laulībā, - bijušā

laulātā miršanas apliecību vai tiesas sprieduma norakstu par laulības šķiršanu vai laulības šķiršanas apliecību, vai tiesas sprieduma norakstu par laulības atzīšanu par neesošu, vai arī laulību reģistra izrakstu ar atzīmi par šādu spriedumu; valsts vai pašvaldības iestādes ārsta apliecinājumu par veselības stāvokli). Kopā ar tiem iesniedz attiecīgās ārvalsts kompetentas institūcijas izsniegtu apliecību par to, ka viņam nav šķēršļu laulības noslēgšanai Latvijas Republikā.*

Iepriekšminētā kārtība piemērojama arī uz pārējiem dokumentiem (dzimšanas apliecībām, ārstniecības iestādes izziņām par veselības stāvokli, dokumentiem par iepriekšējās laulības izbeigšanu).

Apliecinājumu par to, ka personai nav šķēršļu laulības noslēgšanai, kā arī citus dokumentus, ko izdevusi ārvalsts konsulārā vai diplomātiskā iestāde Latvijas Republikā, vēl ir jāapstiprina Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas Konsulārajā departamentā, lai arī šī valsts ir pievienojusies 1961. gada Hāgas konvencijai. Izņēmums ir Vācijas Federatīvās Republikas vēstniecība Rīgā, kas ar dokumentu legalizāciju nenodarbojas.

Ja laulības noslēgšanai nepieciešamos dokumentus izdevusi valsts ar kuru Latvija ir noslēgusi līgumu par savstarpējo tiesisko palīdzību (Lietuva, Igaunija, Krievijas Federācija, Baltkrievija, Polija, Moldova, Ukraina, Uzbekistāna), tad šo valstu izdotos dokumentus nav nepieciešams legalizēt un tos nevajag arī apliecināt ar "Apostille", bet gan tikai pārtulkot valsts valodā. Ja garīdznieks pārvalda dokumenta izdevēj valsts valodu un pilnībā saprot dokumenta saturu, minēto valstu dokuments var tikt pieņemts oriģinālā valodā.

Ārvalstnieks vai bezvalstnieks Latvijā var doties laulībā ar Latvijas Republikas pilsoni, ja viņš laulības noslēgšanas brīdī Latvijā uzturas likumīgi. Par to, vai persona Latvijas Republikā uzturas likumīgi, liecina attiecīga atzīme ieceļošanas dokumentā par Latvijas Republikas robežas šķērsošanu, kurā norādīts ieceļošanas datums. Ārvalstnieks vai bezvalstnieks Latvijā var doties laulībā ar ārvalstnieku vai bezvalstnieku, ja abiem laulājamajiem laulības noslēgšanas brīdī ir derīgas pastāvīgās uzturēšanās atļaujas vai arī, ja vienam laulājamajam ir pastāvīgā uzturēšanās atļauja, bet otrs laulības noslēgšanas brīdī Latvijā uzturas likumīgi.

Jāatzīmē, ka laulības izsludināšana (uzsaukšana) pati par sevi nevar būt par pamatu vīzas vai uzturēšanās atļaujas derīguma termiņa pagarināšanai. Tas nozīmē, ka vīzas derīguma termiņam jābūt tik ilgam, lai šajā laikā varētu izsludināt un noslēgt laulību.

Laulības noslēgšanas kārtība brīvības atņemšanas iestādēs. Kārtība kādā nodrošināta iespēja noslēgt laulību personai, kas atrodas brīvības atņemšanas

* Ja atļauju stāties laulībā izdevusi valsts, kura no 1961. gada ir Hāgas konvencijas "Par ārvalstu publisko dokumentu legalizācijas prasības atcelšanu" dalībvalsts, tad iesniedzamajam dokumentam jābūt apliecinātam ar apliecinājuma uzrakstu "Apostille", ko apstiprinājusī dokumenta izdevējas valsts pilnvarota varas institūcija, un dokumentam jābūt notariāli tulkotam valsts valodā. Ja dokumentu izdevusi valsts, kas nav Hāgas konvencijas dalībvalsts, un nav arī noslēgusi ar Latvijas Republiku līgumu par savstarpējo tiesisko palīdzību, dokumentam jābūt legalizētam attiecīgajā Latvijas diplomātiskajā vai konsulārajā pārstāvniecībā un notariāli tulkotam valsts valodā.

iestādē, ir noteikta Latvijas Republikas Ministru kabineta 1998. gada 21. aprīļa noteikumos nr. 142 "Laulību noslēgšanas kārtība brīvības atņemšanas iestādēs". Minēto noteikumu 2. punktā noteikts, ka personas, kas atrodas brīvības atņemšanas iestādē, laulību drīkst reģistrēt ne tikai dzimtsarakstu nodaļa, kuras darbības iecirknī atrodas brīvības atņemšanas iestāde, bet arī garīdznieks, kuram ir attiecīgās konfesijas vadības atļauja.

Persona, kas vēlas noslēgt laulību ar personu, kura atrodas brīvības atņemšanas iestādē, laulības noslēgšanas pieteikumā norāda ziņas par sevi un pieteikumu iesniedz garīdzniekam. Garīdznieks laulības noslēgšanas pieteikumā norādītās ziņas salīdzina ar dokumentiem un ar savu parakstu apliecina pieteicēja parakstu.

Personai, kas atrodas brīvības atņemšanas iestādē, laulības noslēgšanai nepieciešams iesniegt šādus dokumentus:

- 1) pasi vai citu personu apliecināšu dokumentu, kurā norādīts Iedzīvotāju reģistra piešķirtais personas kods;
- 2) dzimšanas apliecību;
- 3) vecāku, aizbildņu vai bāriņtiesas rakstisku atļauju, ja persona ir nepilngadīga;
- 4) personai, kura agrāk bijusi citā laulībā, bijušā laulātā miršanas apliecību vai tiesas sprieduma norakstu par laulības šķiršanu, vai laulības šķiršanas apliecību, vai tiesas sprieduma norakstu par laulības atzīšanu par neesošu (izziņu) ar atzīmi par šādu spriedumu;
- 5) ārsta apliecinājumu par veselības stāvokli;
- 6) rakstisku brīvības atņemšanas iestādes administrācijas atļauju laulības noslēgšanai.

Visus iepriekšminētos laulības noslēgšanai nepieciešamos dokumentus (izņemot pasi un ārsta apliecinājumu par veselības stāvokli) iesniedz persona, kas vēlas doties laulībā ar personu, kura atrodas brīvības atņemšanas iestādē.*

Apliecināto laulības noslēgšanas pieteikumu kopā ar brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka izdoto atļauju stāties laulībā, persona, kas vēlas noslēgt laulību ar personu, kura atrodas brīvības atņemšanas iestādē, iesniedz attiecīgās konfesijas garīdzniekam. Garīdznieks pieņem pieteikumu laulības noslēgšanai, vienojas ar laulības pieteicēju un brīvības atņemšanas iestādes administrāciju par laulības noslēgšanas laiku un veic izsludināšanu (uzsaukšanu).

Arī cietumā laulības noslēgšana notiek noteiktajā laikā divu pilngadīgu liecinieku klātbūtnē. Brīvības atņemšanas iestādes priekšniekam jānodrošina laulības reģistrācijai piemērotas telpas. Garīdznieks par cietumā noslēgto laulību 14 dienu laikā nosūta paziņojumu tai dzimtsarakstu nodaļai, kuras teritorijā atrodas brīvības atņemšanas vieta.

* Ja personai, kas atrodas brīvības atņemšanas iestādē, nav pases, tai jāraksta paskaidrojums brīvības atņemšanas iestādes administrācijai par pases neesamību un jālūdz Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei kārtot dokumentus jaunas pases izsniegšanai. Pēc pases un pārējo nepieciešamo dokumentu saņemšanas, brīvības atņemšanas iestādes administrācijas pārstāvis salīdzina laulības pieteikumā norādītās ziņas ar dokumentiem. Brīvības atņemšanas iestādes priekšnieks ar savu parakstu un iestādes zīmogu apliecina personas parakstu un dod rakstisku atļauju laulības noslēgšanai.

Valsts nodeva. Par laulības reģistrāciju jāmaksā valsts nodeva Ls 5*. Valsts nodevas apmēru un maksāšanas kārtību nosaka Ministru kabineta 1995. gada 31. marta "Noteikumi par valsts nodevu par civilstāvokļa aktu reģistrēšanu, grozīšanu un papildināšanu". Valsts nodevu samaksā pirms laulību reģistrācijas. Valsts nodevu, ko iekasē attiecīgās konfesijas garīdznieks, ieskaita tās pašvaldības budžetā, kuras teritorijā atrodas konfesijas telpas.

Laulības apliecību veidlapu uzskaitē, glabāšana un izlietošana. Laulības apliecību veidlapas ir stingrās uzskaites dokumenti, kas apliecina laulības noslēgšanas faktu. Latvijas Republikas konfesijām ir derīgas tikai Latvijas Republikas tieslietu ministra apstiprināta parauga apliecības veidlapa. Cita parauga apliecību veidlapas izmantot aizliegts. Par laulības apliecību veidlapu uzskaiti, glabāšanu un izlietošanu atbild garīdznieks, kuram ir attiecīgās konfesijas vadības atļauja noslēgt laulību ar tiesiskām sekām.

Apliecību veidlapas saņemšanas dienā pārbauda un iegrāmato veidlapu uzskaites grāmatā numuru secībā. Grāmatu caurauklo, un lapas sanumurē. Lapu kopējo skaitu apliecina ar garīdznieka parakstu un zīmogu. Par katru izsniegto laulības apliecību parakstās persona, kurai apliecība izsniegta. Atkārtotas laulības apliecības garīdznieks neizsniedz. Atkārtotas apliecības personas saņem dzimtsarakstu nodaļā pēc paziņojuma par laulības noslēgšanu nosūtīšanas vietas. Ja laulības apliecība izrakstot sabojāta, garīdznieks ar pavadrakstu to nosūta attiecīgās konfesijas vadībai, otrs pavadraksta eksemplārs paliek pie garīdznieka. Apliecību veidlapas un izrakstītās apliecības glabājas seifos vai ugunsdrošos skapjos, kas nodrošina to saglabāšanas drošību.

Laulības apliecību veidlapu izgatavošanu nodrošina Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Dzimtsarakstu departaments.

Visu konfesiju garīdznieki, kuriem ir atļauja laulāt, par laulības apliecību izlietošanu atskaitās savas konfesijas vadībai. Konfesijas vadība reizi pusgadā par apliecību veidlapu izlietošanu atskaitās Tieslietu ministrijas Dzimtsarakstu departamentam.

Laulības apliecību veidlapu nozaudēšanas vai zādzības gadījumā garīdznieks tajā pašā dienā par to paziņo savas konfesijas vadībai, attiecīgā reģiona policijai, konkrēti norādot nozaudētās apliecības sēriju un numuru. Iepriekšminētās iestādes veic dienesta izmeklēšanu un materiālus par personām, kuras pieļāvušas apliecību veidlapu nozaudēšanu, nodod izmeklēšanas iestādēm.

* 2001. gadā Ls 5 aptuveni bija 12 USD.

¹ *VõbcreJ.* Rokasgrāmata garīdzniekiem par laulības noslēgšanu. - R.: Nordik, 2000. - 9-56.lpp.

15- BERNU TIESĪBU AIZSARDZĪBAS PROBLĒMAS SAISTĪBĀ AR RELIĢISKAJĀM ORGANIZĀCIJĀM

15.1. Vecāku vara pār bērnu reliģisko pārliecību

Drošus vispārinājumus, jēdzienus vai spriedumus par kādu lietu kategoriju var iegūt tikai tad, ja aplūko visus uzjautājumu attiecināmos gadījumus.

Aristotelis

Saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmi (99. pants)* Latvijā ikvienam cilvēkam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību. Ikviens sabiedrības loceklis ir tiesības uz dzīvību aizsargā likums (93. pants), un valsts aizsargā un atbalsta laulību, ģimeni, vecāku un bērna tiesības (110. pants). Tas nozīmē, ka Satversmes konstitucionālā norma par reliģiskās pārliecības brīvību nav traktējama kā absolūta attiecībā pret nepilngadīgām personām.

Valstij, protams, ir jārespektē bērna tiesības irz domas, apzinās un reliģiskās pārliecības brīvību. Valsts konstitucionāls pienākums ir nodrošināt saviem pilsoņiem netraucētu reliģisko praksi, tomēr, saskaroties ar valsts pienākumu aizsargāt bērnus, ar pārliecību var teikt, ka pienākums rūpēties par bērniem ir noteikti nozīmīgāks par reliģijas brīvību. Tas izpaužas gadījumos, ja praksē notiek abu konstitucionālo normu kolīzija, piemēram, kādas reliģijas X locekļa bērna veselībai kaitē X reliģijas prakse. Neraugoties pat uz apstākli, ka bērns ir pārliecināts X reliģijas pārstāvis, valstij ir tiesības ierobežot bērna vecāku tiesības pār bērnu, lai pārņemtu rūpes par bērnu. Tomēr iepriekšminētā formula nemaz nav tik vienkārša. Lai valsts bērnu tiesības aizsargājošās institūcijas pieņemtu tādu lēmumu, vispirms ir rūpīgi jāizvērtē visi blakus apstākļi, iespējamās sekas, kas varētu notikt pēc tam, kad rūpes par bērna likteni valsts būs pārņēmusi savā ziņā. Pēdējais īpaši aktuāls ir laikā, kad valsts ekonomiskā un sociālā labklājība ir sliktā stāvoklī. Ja valsts institūcijas darbības rezultātā, cenšoties nodrošināt bērnam tiesības brīvi izvēlēties reliģisko pārliecību (subjektīvi pieņemot lēmumu par bērna vecāku

* Šī konstitucionālā norma, tāpat kā citas, kas skar cilvēktiesību jautājumus, LR Satversmē iekļauta 1998. gada rudenī un spēkā stājās 1998. gada 6. novembrī. Līdz tam spēkā bija 1991. gada 10. decembra Augstākās Padomes pieņemtais konstitucionālais likums "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi, kura 1. pantā bija teikts: "Cilvēks, viņa dzīvība, brīvība, cieņa un tiesības ir Latvijas valsts augstākā pamatvērtība. Valsts pienākums ir aizsargāt cilvēku, viņa dzīvību, brīvību, drošību, cieņu, tiesības un īpašumu" (3. pants).

7510		2002	
Январь		Февраль	
Пн	1 8 15 22 29	4 11 18 25	4 11 18 25
Вт	2 9 16 23 30	5 12 19 26	5 12 19 26
Ср	3 10 17 24 31	6 13 20 27	6 13 20 27
Чт	4 11 18 25	7 14 21 28	7 14 21 28
Пт	5 12 19 26	8 15 22 29	8 15 22 29
Сб	6 13 20 27	9 16 23 30	9 16 23 30
Вс	7 14 21 28	10 17 24 31	10 17 24 31
Апрель		Май	
Пн	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24
Вт	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25
Ср	3 10 17 24 31	8 15 22 29	5 12 19 26
Чт	4 11 18 25	9 16 23 30	6 13 20 27
Пт	5 12 19 26	10 17 24 31	7 14 21 28
Сб	6 13 20 27	11 18 25	8 15 22 29
Вс	7 14 21 28	12 19 26	9 16 23 30
Июль		Август	
Пн	1 8 15 22 29	5 12 19 26	2 9 16 23 30
Вт	2 9 16 23 30	6 13 20 27	3 10 17 24
Ср	3 10 17 24 31	7 14 21 28	4 11 18 25
Чт	4 11 18 25	8 15 22 29	5 12 19 26
Пт	5 12 19 26	9 16 23 30	6 13 20 27
Сб	6 13 20 27	10 17 24 31	7 14 21 28
Вс	7 14 21 28	11 18 25	8 15 22 29
Октябрь		Ноябрь	
Пн	1 8 15 22 29	5 12 19 26	2 9 16 23 30
Вт	2 9 16 23 30	6 13 20 27	3 10 17 24 31
Ср	3 10 17 24 31	7 14 21 28	4 11 18 25
Чт	4 11 18 25	8 15 22 29	5 12 19 26
Пт	5 12 19 26	9 16 23 30	6 13 20 27
Сб	6 13 20 27	10 17 24 31	7 14 21 28
Вс	7 14 21 28	11 18 25	8 15 22 29
Декабрь			
Пн	1 8 15 22 29		
Вт	2 9 16 23 30		
Ср	3 10 17 24 31		
Чт	4 11 18 25		
Пт	5 12 19 26		
Сб	6 13 20 27		
Вс	7 14 21 28		

Праздники: ○ — выходные и праздники, (— выходные и праздники, * — по астрономическим данным, □ — выходные и праздники, — выходные и праздники, — выходные и праздники.

ПРАЗДНИКИ

Январь	Июль
7 — Рождество Христово	7 — Рождество Иоанна Предтечи и Крестителя Господня
8 — Освобождение Господне	12 — Вознесение апостола Петра и Павла
14 — Обращение Господне	Август
19 — Воздвижение Господне	2 — Славного пророка Исаии
20 — Освобождение Иоанна Предтечи и Крестителя Господня	14 — Провозглашение Креста и Всенародное Опасу
Февраль	19 — Преображение Господне
12 — Троица Святого Духа: Василия Великого, Григория Богослова, Иоанна Златоустого	28 — Успение Богородицы
15 — Обращение Господне	29 — Пренесение Перчаточного Образа
Март	Сентябрь
Первый день в календаре без выходных и праздников	11 — Усвоение главы Иоанна Крестителя
22 — Святых мучеников четверодесятых, или в Севастии	21 — Рождество Богородицы
27 — Воздвижение Креста Господня	27 — Всенародное Воздвижение Креста Господня
Апрель	Октябрь
7 — Благовещение Богородицы	9 — Преставление апостола и евангелиста Иоанна Богослова
28 — Цветение, Вербное Воскресение	14 — Покров Богородицы
Май	Ноябрь
5 — Пасха Христова	8 — Великомученика Димитрия
6 — Поклонение Георгия и с 6 по 11 — Святая Неделя	21 — Освобождение Архистратига Михаила
21 — Воздвижение и евангелиста Иоанна Богослова	26 — Святителя Иоанна Златоустого
22 — Святителя Николая Чудотворца	Декабрь
29 — Пренесение Пятидесятницы	4 — Введение Богородицы
Июнь	9 — Воздвижение шестою великомученика Георгия
12 — Отдание Пасхи	10 — Замышение Богородицы в Великий Новоград
13 — Вознесение Господне	19 — Святителя Николая Чудотворца
23 — Пятидесятница, День Святой Троицы	
24 — День Святого Духа	

Katrā reliģijā būtisku vietu ieņem reliģisko rituālu ievērošana, kas parasti tiek norādīti kalendāros. Atiēla: vecticībnieku kalendārs

"sliktās reliģijas" kaitīgo ietekmi uz bērnu), krasi pasliktinās bērna dzīves apstākli (piemēram, ievietojot bērnu aprūpes centrā, kas ir slikti materiāli apgādāts), tad, faktiski, ļaunums rodas jau no paša iejaukšanās fakta.

Latvijas Republika ir pievienojusies 1989. gada 20. novembra starptautiskajai Bērna tiesību konvencijai, kas Latvijā spēkā ir kopš 1992. gada 14. aprīļa. Konvencija ir 1959. gada 20. novembra ANO "Deklarācijas par bērnu tiesībām" dabisks turpinājums. Bērna tiesību aizsardzības konvencijas 19. pantā noteikts, ka visas konvencijai pievienojušās dalībvalstis pielietos visus nepieciešamos likumdošanas, administratīvos, sociālos un izglītojošos pasākumus, kas nepieciešami, lai bērns būtu pasargāts no jebkādas fiziskas un psiholoģiskas vardarbības, aizskaršanas vai ļaunprātīgas izmantošanas, nevērīgas vai nolaidīgas izturēšanās, sliktas apiešanās vai ekspluatācijas, ieskaitot ļaunprātīgu seksuālu izmantošanu.

Bērna tiesību konvencijas 14. panta 1. punktā noteikts, ka dalībvalstīm, tātad arī Latvijai, jārespektē bērna tiesības uz domas, apziņas un reliģijas brīvību. Šā paša panta 3. punkts nosaka: "Brīvību piekopt savu reliģiju vai ticību drīkst pakļaut tikai tādiem ierobežojumiem, kuri paredzēti likumā un ir nepieciešami, lai aizsargātu valsts drošību un sabiedrisko kārtību, iedzīvotāju tikumību un veselību vai arī citu personu fundamentālās tiesības un brīvības."

Saskaņā ar Konvenciju par bērnu uzskatāma jebkura cilvēciska būtne, kas vēl nav sasniegusi **18 gadu** vecumu, ja vien pēc likuma, kas piemērojams bērnam, viņa pilngadība neiestājas agrāk. Konvencijas dalībvalstīm bērna tiesības jāievēro un jānodrošina neatkarīgi no bērna, viņa vecāku vai likumīgo aizbildņu rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās, etniskās vai sociālās izcelsmes, mantiskā stāvokļa, veselības stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem.

1998. gada jūlijā stājās spēkā jauns LR Saeimas pieņemtais civillikums - "Bērnu tiesību aizsardzības likums". Likums formulē to, kas ir bērns (**3. pants**): "Bērns ir persona, kas nav sasniegusi 18 gadu vecumu." Lai gan pilngadība sākas no 18 gadiem, bērna reliģisko piederību līdz **14 gadu** vecumam nosaka vecāki. Tas gan nenozīmē, ka no 14 gadiem bērns var brīvi darboties reliģiskā organizācijā, jo "Reliģisko organizāciju likums" (**7. pants**) nosaka, ka jaunieši līdz 18 gadu vecumam draudzē var iestāties tikai ar vecāku vai aizbildņu rakstveida atļauju.* Arī "Bērnu tiesību aizsardzības likumā" ir ietverta analogiska norma. Tā likuma **69. panta 2. daļa** nosaka: "Bērnus reliģiskās organizācijas var iesaistīt reliģiska rakstura darbībās un reliģisko organizāciju pasākumos tikai ar vecāku rakstveida

* 1999. gadā Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments, kas līdz 2000. gadam bija atbildīgs par reliģiskajām organizācijām Latvijā, veica 114 jauno un netrādicionālo reliģisko organizāciju aptauju ar mērķi noskaidrot, kā tiek pildīta šī likuma norma. Departaments lūdza informēt Tieslietu ministriju par visiem bērniem, kas darbojas draudzē, - vai visiem ir vecāku vai aizbildņu rakstiskas atļaujas piedalīties draudzes darbībā. Tika saņemtas 90 atbildes. Lielākajā daļā vēstuļu teikts, ka bērni draudzē nedarbojas. Atsevišķas draudzes uzrādīja, ka pie tām darbojas svētdienas skolas, nenorādot bērnu skaitu. Protams, visas draudzes atbildēja, ka to rīcībā esot vecāku atļaujas. Dažas reliģiskās organizācijas konkretizēja nepilngadīgo skaitu, piemēram, Kristiešu draudžu centrs "Dzīvības avots" (277 bērni), Bauskas Vasarsvētku draudze "Jaunā dzīve" (50 bērnu), Rīgas Vasarsvētku draudze "Labā vēsts" (165 bērni), mormoņu jeb Pēdējo Dienu Svēto Baznīca (12 bērni), Bahai draudze (6 bērni), Sūkjo Mahikari draudze (3 bērni), draudze "Jaunā Paaudze" (5 bērni). Pēdējo draudžu sniegtā informācija neiztur kritiku, jo minētais skaits ir pārāk niecīgs, lai apliecinātu organizācijas sniegto datu patiesīgumu. Tā Rīgas domes Bērnu tiesību aizsardzības centra speciāliste Inta Biezā informēja masu informācijas līdzekļus par to, ka Rīgas "Jaunās Paaudzes" draudzei ir pat savs bērnu dārzs. "Es redzēju kādu meiteni, kurai bija apmēram 15 gadu. Viņa bija nonākusi pilnīgā ekstāzē", par dievkalpojuma redzēto stāstīja I. Biezā. Meitene esot mētājusi pa gaisu rokas, bet no aizvērtajām acīm kā krelles birušas asaras. "Tas ir briesmīgi, kas notiek šajā un arī citās draudzēs, tā tiek psiholoģiski ietekmēta vesela paaudze", atzina I. Biezā. Viņa arī redzējusi kādu māti, kas ar savu apmēram četrus mēnešus veco mazuli rokās lēkājusi līdzī pulim, bet "jauni cilvēki, kuri ne visi bija 18 gadus veci, staigāja ar naudas savākšanas spaiņiem" (*Skagale G.* Draudzes negrib atklāt informāciju // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1999. - 4. janv.). Jāatzīmē, ka Rīgas domes Bērnu tiesību aizsardzības centrs ir atbildīgs par bērnu tiesību ievērošanu, un tam ne tikai jārunā ar žurnālistiem par to, kas novērots, bet ir arī tiesības un pienākums likumdošanas aktos paredzētajā kārtībā saukt pie atbildības personas, kas izdarījušas bērnu tiesību pārkāpumus. Diemžēl, vairāk par runām neviens no bērnu tiesību centriem nav spējīgs. Acimredzot šeit nevar vainot ne vadītājus, ne darbiniekus, jo kopējā valsts institūciju darba neefektivitāte ir pirmās atjaunotās Latvijas neatkarības desmitgades dabisks elements.

Citas Baltijas valsts, Igaunijas, likuma "Par baznīcām un draudzēm" 7. panta 1. punktā teikts, ka jebkura persona no 15 gadiem ir tiesīga patstāvīgi iestāties reliģiskajā draudzē vai izstāties no tās saskaņā ar statūtiem. Turpat norādīts, ka bērni no 12 līdz 15 gadiem var līdzdarboties kādā reliģiskā organizācijā tikai ar vecāku vai aizbildņu atļauju. Ja vecāki izstājas no reliģiskas organizācijas, bērns līdz 15 gadu vecuma sasniegšanai arī vairs nevar būt šīs organizācijas piederīgais (9. pants). Igaunijas Republikā, tāpat kā Latvijā, pilngadība iestājas no 18 gadu vecuma. Igaunijas likumdevēji uzskata, ka bērnus var iedalīt šādās vecuma grupās:

- bērni līdz 12 gadiem;
- bērni no 12 līdz 15 gadiem;
- bērni no 15 līdz 18 gadiem.

Lietuvas Republikas Konstitūcijas 26. panta 5. daļa paredz, ka vecāki un likumīgie aizbildņi bez ierobežojumiem var rūpēties par savu bērnu reliģisko un morālo izglītību saskaņā ar savu pārliecību. Savukārt Lietuvas "Izglītības likums" (21. panta 2. daļa) nosaka, ka skolēniem, sasniedzot 15 gadu vecumu, ir tiesības pieņemt patstāvīgu lēmumu par reliģijas mācības stundu apmeklēšanu. Minētā likuma norma nozīmē, ka indivīds, kas sasniedzis 15 gadu vecumu, iegūst noteiktas juridiskas tiesības likumā norādītajā jautājumā. No šī brīža tiesības pieprasīt reliģijas mācības stundas ir skolēna, nevis vecāku (likumīgo aizbildņu) tiesības. Lietuvā tiek uzskatīts, ka, ja mācību vai izglītības iestādei ir zināms par bērna ģimenē pieņemto tradicionālās baznīcas vai reliģiskās organizācijas reliģiju, bērnam var mācīt šo reliģiju, ņemot vērā bērna intereses. Ja mācību vai izglītības iestādei nav informācijas par bērna ģimenē pieņemto tradicionālās baznīcas vai reliģiskās organizācijas reliģiju, tad vērā tiek ņemts paša bērna lūgums. Bērnu nevar piespiest pieņemt vai sludināt kādu reliģiju vai ticību un ierobežot Konstitūcijā garantēto bērna domas, apziņas un reliģijas brīvību.

Latvijas "Reliģisko organizāciju likums" (5. pants 3. daļa) atzīst vecāku un aizbildņu tiesības audzināt bērnus saskaņā ar savu reliģisko pārliecību, tomēr **valsts ir tiesīga bērnu šķirt no ģimenes gadījumos, ja nopietni ir apdraudēta bērna veselība, morālā attīstība vai dzīvība.**

"Bērnu tiesību aizsardzības likumā" (52. pants) noteikts, ka **bērnam, kas savā ģimenē ir cietis no vardarbības (prettiesiskām darbībām) vai kuram pastāv reāli vardarbības draudi, nekavējoties nodrošināma ārpusģimenes aprūpe, ja vien nav iespējams izolēt vainīgās personas un atstāt bērnu ģimenē.** Šā pasākuma izmaksas saskaņā ar Latvijas likumdošanu ir valsts ziņā. Ja vecāki sakarā ar savu reliģisko pārliecību ir rīkojušies vardarbīgi, tad, protams, viņiem draud arī kriminālatbildība. Krimināllikuma 174. pantā "Cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo" paredzēta sankcija par cietsirdīgu izturēšanos pret nepilngadīgajiem, sagādājot viņiem fiziskas vai psihiska rakstura ciešanas. Par šādu rīcību paredzētais sods ir brīvības atņemšana līdz trim gadiem. **Ja bērns ir tik mazs, ka pats nespēj aizstāvēt savas likumīgās tiesības, tad saskaņā ar likumu "Par prokuratūru" prokurors kā Latvijas valsts pārstāvis var ierosināt lietu arī bez cietušā sūdzības.**

Latvija, tāpat kā citur pasaulē, sektās ir ļoti daudz bērnu. Foto A. Krauze

Vecāki ir atbildīgi par bērna audzināšanu un attīstību. Jāatzīmē, ka vecāku reliģiskā pārliecība var ietekmēt bērna audzināšanu, tomēr tā nevar pasliktināt bērna veselību vai aizkavēt tādu bērna attīstību, kādu to izprot sabiedrība. Latvijā, tāpat kā citur pasaulē, vecāku pienākums ir atbilstoši viņu mantas un sabiedriskajam stāvoklim rūpēties par saviem bērniem (Civillikuma 179. pants) līdz viņu pilngadībai. Vecākiem tas jā dara bez uzspiešanas un ievērojot bērna brīvo gribu. Par vecāku pienākumu nepildīšanu vai ļaunprātīgu vecāku varas izmantošanu, bērnu fizisko sodīšanu, kā arī cietsirdīgu izturēšanos pret bērnu, vecāki saucami pie likumos noteiktās atbildības ("Bērnu tiesību aizsardzības likuma" 24. panta 4. punkts). Pie kam vecāku gribas izpaušmēm attiecībā uz bērnu var noteikt ierobežojumu neatkarīgi no vecāku uzskatiem vai reliģiskās pārliecības, protams, ja tiek konstatēts, ka vecāki fiziski vai garīgi varētu kaitēt bērna turpmākajai attīstībai.

Apkopojot iepriekš teikto, var secināt, ka Latvijā bērna reliģisko piederību līdz 14 gadiem, bet tiesības darboties reliģiskā organizācijā līdz 18 gadiem, nosaka bērna vecāki ar nosacījumu, ka vecāku izvēlētā reliģija nekaitē bērna audzināšanai un veselībai. Teorētiski visai skaidra definīcija, lai gan praksē konstatēt gadījumus, kad netradicionāla reliģija atstāj psiholoģiski graužošu iedarbību uz bērna attīstību, ir gandrīz neiespējami. Citādi ir, ja bērns turēts badā vai kā savādāk kaitēts viņa veselībai, jo tas ir vairāk vai mazāk redzams. Vairāk vai mazāk - tas ir atkarīgs no bērnu tiesību aizsardzības speciālistu kompetences līmeņa (Latvijā tas nebūt nav augsts) un no viņu objektivitātes. Vissliktāk šādos gadījumos ir tad, kad bērnu tiesību aizsardzības speciālista subjektīvais viedoklis par "pareizu" vai "nepareizu" reliģiju konfrontē ar vecāku reliģiju. Tādā gadījumā uz reliģiska konflikta bāzes var rasties reliģiska diskriminācija, kā rezultātā var ciest bērns.

Ja konflikts vai domstarpības par bērna reliģisko piederību rodas starp vecākiem, tad Latvijā to izšķir bāriņtiesa. Svarīgākās likumīgās bāriņtiesas pilnvaras ir izšķirt domstarpības bērnu un vecāku personīgajās attiecībās, izšķirt vecāku domstarpības bērna audzināšanas jautājumos. Ja bērns neklausa un nepakļaujas vecāku izvēlētai reliģiskajai audzināšanai, vecākiem ir tiesības griezties bāriņtiesā pēc palīdzības. Jāsaka, ka to var darīt arī bērns, jo viņam ir tiesības tikt uzklaustam, kā arī ir tiesības uz apziņas un ticības brīvību. Turpmākajās nodaļās centīšos ar praktiskiem gadījumiem - kāzusiem atklāt bērnu tiesiskā stāvokļa daudzšķautņainos aspektus.

15-2. Gadījums ar nepilngadīgo mūķeni

Mūžība ir kā rotaļīgs bērns, kas spēlējas ar kauliņiem: vara pār pasauli pieder bērnam.

Heraklīts

Izskatītais notikums saistās ar nepilngadīgo Kseniju Krasovsku, kura 2000. gadā 15 gadu vecumā pabeidza pamatskolu un nolēma savu dzīvi saistīt ar Rīgas Svētās Trijādības- Sergija klosteri.

Ksenijas Krasovskas māte ir mirusi, tēvs 1999. gadā apprecējās otrreiz. Ksenija pēc savas brīvas gribas un ar tēva rakstisku piekrišanu 2000. gada rudenī iestājās klosterī.

2001. gada februārī Rīgas bāriņtiesā* vērsās meitenes vecāmāte Anna Krasovska ar lūgumu aizstāvēt mazmeitas mantiskās tiesības. Vecāmāte uzskatīja, ka pēc meitenes mātes nāves Ksenijas tēvs daļu mantas izsaimniekojis un nav pienācīgi rūpējies par savu meitu. Apprecoties otrreiz, viņš par šo faktu nav paziņojis bāriņtiesai, kā arī nav nodalījis bērna mantu un savu meitu pret pašas gribu ir nosūtījis uz klosteri. Iesniegumā Rīgas bāriņtiesai vecāmāte lūdza palīdzēt Ksenijai saņemt viņai likumīgi pienākošos daļu no mātes mantām, kā arī izlemt jautājumu par meitenes dzīvojamo platību, un rast iespēju apgādnieka zaudējuma pensiju bērna uzturam saņemt klosterim, kurā atradās Ksenija. Jāatzīmē, ka tas nekādā ziņā nevedina uz domu, ka vecāmāte mazmeitas atrašanos klosterī uzskatītu par bērnam nepieļaujamu.

Pamatojoties uz Valērija Krasovska mātes sūdzību, Rīgas domes Rīgas bāriņtiesa ierosināja lietu "par nepilngadīgo Kseniju Krasovsku".

2001. gada 23. aprīlī Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu pārvalde saņēma klostera priekšnieces (igumenijas) Magdalīnas iesniegumu ar lūgumu izskatīt minēto lietu un informēja par tiesas locekles Valsts Bērna tiesību aizsardzības centra pārstāves F. Lomanovas tiesas sēdē paziņoto: "...klostera dzīves apstākļi ir pretrunā ar Latvijas Republikas likumdošanu, ka Baznīca ir atdalīta no valsts, un klosterim nav tiesību turēt pie sevis nepilngadīgu meiteni, mēs jūs pašus varam iesūdzēt tiesā". Minētajā iesniegumā klostera priekšniece pauda uzskatu, ka notikušo var novērtēt kā pilsoņu reliģiskās brīvības ierobežošanu, un bāriņtiesas rīcība ir rupjš apvainojums visai pareizticīgo Baznīcai.

* Saskaņā ar LR Saeimas 1995. gada 6. novembrī pieņemto likumu "Par bāriņtiesām" bāriņtiesa ir pilsētas pašvaldības izveidota aizbildnības un aizgādības iestāde, kurai ir pilnvaras izšķirt domstarpības bērnu un vecāku personīgajās attiecībās, izšķirt vecāku domstarpības bērna audzināšanas jautājumos, kā arī rūpēties par bērnu tiesību ievērošanu. Bāriņtiesām ir tiesības atņemt vecākiem vecāku tiesības līdz tiesai, kas bāriņtiesas lēmumu apstiprina vai atcel. Tāpat ir ar adopciju un mantojuma lietām. Faktiski, bāriņtiesa ir administratīva pirmstiesas komisija, kas radīta, lai atslodotu īsto tiesu darbu un varētu operatīvi pieņemt lēmumus lietās, kas saistās ar bērniem. Prakse liecina, ka gandrīz 90 procentos gadījumu tiesa akceptē bāriņtiesas nolēmto.

Reliģisko lietu pārvaldē vērsās arī meitenes tēvs V. Krasovskis, kas lūdza pārvaldi aizstāvēt viņa un viņas meitas tiesības brīvi noteikt savu attieksmi pret reliģiju.

Faktiski, problēmas radīja Rīgas bāriņtiesas lēmums, kas noteica pārtraukt vecāku varu V. Krasovskim, Kseniju izņemt no klostera un nosūtīt uz Talsu Bērnu krīzes centru, lai speciālisti izpētītu un izvērtētu, vai viņa tiešām ir gribējusi iestāties klosterī. Bāriņtiesa savā lēmumā konstatē, ka reliģiskā pārliecība var kavēt bērna turpmāko attīstību. Lēmumā rakstīts, ka *".. ir pamats uzskatīt, ka tēvs pamazām, apzināti sāka meitu 'atstumt' no sevis, līdz šī 'atstumšana' piepildījās - meitene nokļuva klosterī, 'māsu' aprūpē, kuras Kseniju pieņēma. Tiesas sēdē, kad Ksenijai tika piedāvāts sociālās rehabilitācijas kurss ārpus klostera vides, meitenes jautājums bija: "Vai 'māsas' varēs apciemot mani?" Tas liek secināt, ka "māsas" viņai ir emocionāli tuvākas kā tēvs. Bērna turpmākā atrašanās apstākļos, kur nav pieejama nekāda informācija par dzīvi ārpus klostera, kur pieejami tikai reliģiska satura literatūra, vienveidīgais dienas režīms, meitenes ārējā izskata vienveidība, klostera noteikumi, ir pretēji bērna interesēm. Izveidojusies situācija liek secināt, ka meitene atrodas apstākļos, kur viņai nav alternatīvu izvēles iespēju citam dzīves modelim. Netika novērots, ka tēvs vai kāda no "māsām" piedāvātu iespēju meitenei turpināt izglītoties vai arī citu alternatīvu dzīves vidi, lai Ksenija varētu izvērtēt, vai patiešām klosteris ir viņas vienīgā izvēle. Ņemot vērā iepriekš teikto, Rīgas bāriņtiesai ir pamatotas aizdomas par to, ka Ksenija, līdz nonākšanai klosterī, ir dzīvojusī nelabvēlīgā ģimeniskā vidē, nav bijuši nodrošināti bērna attīstībai labvēlīgi apstākļi, kā rezultātā meitene ievietota klosterī."*

Bāriņtiesas subjektīvo attieksmi pret reliģiju var redzēt no tā, ka savā lēmumā tā visai ironiski klostera māsas raksta pēdiņās. Klosters māsas arī ir daļa no mūsu sabiedrības, un demokrātiskā valstī šādi izrādīt attieksmi pret likumīgi darbojošās baznīcas institūcijas locekļiem ir nepieļaujami. Jāpiezīmē, ka bāriņtiesas paustais uzskats *par baznīcas sociālo vidi kā intelektuālo attīstību kavējošu* ir apšaubāms, jo tādā gadījumā ir jāapstrīd baznīcas kā morālo un garīgo vērtību veidotājas statuss.

Bāriņtiesas aizdomas par to, ka klosteris kavē meitenes attīstību, izriet no šādiem lēmumā izklāstītiem faktiem: *"Tiesas sēdē uz klausot Kseniju noskaidrots, ka viņas dienas režīms klosterī ir sekojošs: pīkst. 7.00- celšanās, 730- dievkalpojums baznīcā, kas ir klostera teritorijā, tas ilgst līdz 10.00, pēc tam ir brokastis, brokastis tiek paņemts ēdiens visai dienai. Pēc pīkst. 11.00 jāpalīdz "māsām" (нослужащих), palīdz gatavot ēst, ūdeni atnest, uz lieldienām krāsoja olas, u.o. darbi līdz pīkst.15.00. Tad ir pusdienas, no tā, kas paņemts no rīta. Pēc pusdienām ir atpūta līdz 17.00. Atpūta nozīmē to, ka drīkst lasīt, adīt, šūt, vai vienkārši nedarīt neko. Ksenija šajās stundās lasa vai pastaigājas, šūt nevēlas, tādējādi viņa traucētu istabas biedrei, jo dzīvojamā istabiņā dzīvo divatā. Adīt nevēlas, lai gan paskaidro, ka līdz klosterim ļoti patīcis adīt un šūt. Lasa reliģisku literatūru, jo citu lasīt nedrīkst, viņa to vairs arī negrib. Televīzoru skatīties nedrīkst, tādi ir klostera noteikumi(.. jMācības turpināt nevēlas. "*²

Атака на православие

Провокационное решение Сиротского суда может обострить отношения между Православной Церковью и латвийским государством

Чиновники идут напролом

Со своим уставом в чужой монастырь

Беспрецедентный случай вмешательства государства в вопросы веры и религии конкретного человека произошел на днях в Латвии. Рижский сиротский суд и Госцентр по защите прав ребенка начали масштабную кампанию по "ослаблению от постороннего влияния церкви" пятнадцатилетней рижанки Ксении КРАСОВСКОЙ.

Кирилл РЕЗНИК-МАРТОВ
Бабушка против Церкви
 Все началось в 1997 го-

стыре совершенно комфортно. Зато некомфортно почувствовали себя бабушка и дедушка Колема, Рудольф и Ана Красовские. Их возмутило то, что, поселившись в

в 14-й ст. правам г. го, непо- сударств то отдел ва, то при висимос следитс Георгий Очев тивности относито делам ре ва юстици дитель сообшил никвет е кто-то кс между гс вослявно

СЛЕДИМ ЗА СКАНДАЛОМ
Девочку оставят в монастыре. Пока!

Вчера наша газета подро- упоминутая ситуация вылилась в общественные дискуссии

Reliģisko lietu pārvalde: Rīgas bāriņtiesa izņemšanu no klostera nav

26.apr., LETA. Rīgas bāriņtiesa nav izskatījusi pēc būtības - pieņemamā, bet pieņēmusi lēmumu izņemšanu no klostera. Jurists Jānis Filipsons.

Ņemot vērā to, ka palīdzību šajā lietā manis vadītajā iestādē lūdza meitenes tēvs un klostera vadība, kā arī pēc palīdzības vērsās Rīgas un visas Latvijas pareizticīgo arhibīskaps Aleksandrs, es, kā Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieks, tikos ar Rīgas bāriņtiesas priekšsēdētāju I. Freimani un bērnu tiesību aizsardzības speciālisti F. Lomanovu. Sarunā lūdzu šai lietā censties rast kompromisu ar pareizticīgo Baznīcu, jo pretējā gadījumā var izcelties (un kā izrādās arī izcēlās) nevajadzīga ažiotāža krievu presē. Izteicu arī izbrīnu par to, ka apkārt ir daudz bērnu, kas ievilkti sektās un, manuprāt, bērnu tiesību aizsardzības speciālistiem, pirmkārt, būtu nepieciešams pievērst uzmanību jaunajām reliģiskajām kustībām un tikai pēc tam tradicionālajām baznīcām. Neskatoties ne uz ko, abas kundzes nebija pārliecināmas un palika pie uzskata, ka meitenes tēvs vēlas atbrīvoties no meitenes, lai iegūtu bērna mantas daļu. Redzot šādu nostāju, es sarunu beidzu un nosūtīju 2001. gada 25. aprīlī Rīgas bāriņtiesai pieprasījumu sniegt Ksenijas lietā

rakstisku paskaidrojumu. Vēstulē bāriņtiesai arī norādīju, ka klostera priekšnieces iesniegumā minētie apstākļi pēc būtības atbilst Latvijas Krimināllikuma 150. panta 3. daļai, kas nosaka reliģiskas diskriminācijas nepieļaujamību.³

Latvijas Pareizticīgo Baznīca par šādu lēmumu bija sašutusi un paziņoja, ka bērnu bāriņtiesai labprātīgi neatdos.⁴ Pareizticīgās Baznīcas arhibīskaps Aleksandrs uzskatīja bāriņtiesas lēmumu par provokāciju. Pret meitenes deportāciju no klostera iestājās arī Latvijas Valsts Cilvēktiesību birojs.⁵ Konflikts sāka ievirzīties nelāgā gultnē, jo, bāriņtiesas neprofesionalitātes dēļ, Latvijas krievu presē sāka parādīties raksti, kas notikušo dēvēja par "uzbrukumu pareizticībai", "provokāciju"⁶ un izteica atbalstu meitenei, rakstot "Держись Ксюши, мы все с тобой!"⁷ (Turies Ksjuša, mēs esam ar tevi!). Bāriņtiesa tomēr neatteicās no vēlmes meitenes pieskaitāmību pārbaudīt, kas radīja apmulsumu ne tikai pareizticīgā klostera māsās, bet arī man kā Reliģisko lietu pārvaldes priekšniekam.

Bāriņtiesas pieņemtais lēmums man šķita dīvains, jo vecāsmātes iesniegumā bāriņtiesai būtība ir nevis reliģijā (dzīvei klosterī), bet apstākļi, ka tēvs pienācīgi nerūpējās par savu meitu. Vecāsmāte nenorādīja, ka klosterī par bērnu nerūpējas un tajā valdošā kārtība aizskartu likumā noteiktās bērna tiesības. Iesniegumā runa bija par pabalstu un par tēva kā apgādnieka izvairīšanos no bērna uzturēšanas izdevumiem, izmantojot meitas reliģiozitāti. Vecāsmāte bija satraukušies par to, ka meitenes ģimenē izveidojusies nelabvēlīga situācija: jaunajai pamātei meitene nav vajadzīga, un tēvs ir centies meiteni izrakstīt no dzīvokļa un pierakstīt klosterī. Pati Rīgas bāriņtiesa savā lēmumā pareizi konstatē, ka tēva rīcība tiešām ir bijusi likumu normām neatbilstoša.* Objektivitātei jāatzīmē, ka bāriņtiesas priekšsēdētāja pēc iepriekšminētās Reliģisko lietu pārvaldes vēstules izrādīja situācijas izpratni un informēja par to, ka, neskatoties uz bāriņtiesas lēmumu, Ksenija krīzes centrā tomēr netiks ievietota.⁹

Analizējot Rīgas bāriņtiesas secinājumu, ka tēvs nav pildījis Civillikumā (179. pants) noteiktos vecāku pienākumus - rūpēties samērā ar viņa mantas stāvokli par viņu varā esoša bērna dzīvību un labklājību, gādāt viņam uzturu, l. i., dot ēdienu, mitekli un apģērbu, kopt, audzināt un skolot, neviens neapšaubā. Protams, ievietojot meitu klosterī, tēvs ir norobežojies no vecāku pienākumu pildīšanas, jo zināja, ka klosteris par meiteni gādās. Tātad tēva lielākā vaina bija tiesiskā bezdarbība, kas izpaudās vienaldzībā par nepilngadīgās meitas īpašumu un naudu. Jāsaka, ka klosterī meitenei nebūtu liegtas arī kon-

* Saskaņā ar Civillikuma 202. pantu, ja viens no vecākiem grib doties jaunā laulībā, viņam ir pienākums pirms tam par nodomāto laulību paziņot bāriņtiesai. Par šī pienākuma nepildīšanu draud vecāku varas atņemšana. Saskaņā ar Civillikumu (226. pants), kad viens no vecākiem mirst un otrs dodas jaunā laulībā, pēdējais joprojām paliek par savu agrākās laulības nepilngadīgo bērnu dabisko aizbildni, bet viņam ir pienākums izdalīt mirušā mantu saskaņā ar mantojuma tiesību noteikumiem, kā arī izdot vai pienācīgi nodrošināt bērnam pienākošos mantas daļu. Šos pienākumus tēvs nebija pildījis un tiesas sēdē aizbildinājās ar likuma nezināšanu.

stitucionālās tiesības uz izglītību. Jāatzīmē, ka valsts noteikto pamatizglītību meitene jau bija ieguvusi, bet nodrošināt meitenes tālāku izglītošanos, līdztekus reliģiskās mācības apguvei, pareizticīgo Baznīca ir gatava gadījumā, ja meitenei pašai būs tāda vēlēšanās.

Bāriņtiesas lēmums principā atspoguļo ateistiskas valsts mantojumu - attieksmi pret baznīcu, kad pievēršanās baznīcas garīgajai dzīvei tiek saistīta ar fizisko un garīgo attīstību traucējošiem apstākļiem.

Noslēdzot nepilngadīgās Ksenijas lietas aprakstu, nevar neapraktīt šīs lietas finālu. Rīgas bāriņtiesa ar meitenes tēvu noslēdza mierizlīgumu.¹⁰ Izlīgumā bāriņtiesa apņēmas tuvākajā sēdē atcelt savu lēmumu, bet tēvs apņēmas veicināt savas meitas turpmāku izglītošanos saskaņā ar nepilngadīgās meitenes spējām un tieksmēm, kā arī meitenei nodrošināt sertificēta psihologa pieejamību tās faktiskajā dzīvesvietā klosterī. Bāriņtiesa neuzstāj uz savu psihologu, to var izvēlēties arī tēvs vai klosteris, tomēr patur sev tiesības uzstādīt psihologam jautājumus un prasīt no psihologa atzinumu. Jautājumus psihologam var uzstādīt arī tēvs. Abas puses apņēmas respektēt un ievērot meitenes gribu jautājumā par mācībām. Saskaņā ar izlīguma 2.2. punktu tēvs apņēmas informēt bāriņtiesu par izlīguma izpildi.

Manuprāt, protams, arī tradicionālās reliģiskās organizācijās ir bijuši* un ir** nopietni bērnu tiesību pārkāpumi, tomēr reliģijas brīvības ierobežošanai ir jābūt

* Baznīcu koriem, kur zēni dzied soprānu, ir liela nozīme gan pareizticīgo, gan Romas katoļu Baznīcas liturģijas. Pusaudžu gados zēniem "lūst" balss un tie zaudē soprānu. Baznīcai bija grūti pārvarēt pastāvīgās koru sastāva nomaiņas. Sievietēm nebija ļauts dziedāt šādos koros, jo jau no Sv. Augustīna laikiem tika uzskatīts, ka sievietes "skatuve" padara par palaištuvēm. Tika atrasts risinājums "situācijas glābšanai" un zēnu balsis noteiktā vecumā "iesaldēja" uz visiem laikiem, zēnus padarot par nepilnvērtīgiem vīriešiem. Zēniem, kurus noteiktā vecumā kastrēja, saglabājās attiecīgā vecuma balss tembrs, bet cita attīstība turpinājās. Baznīca plaši izmantoja kastrātus savos liturģiskajos koros. Tas notika neskatoties uz to, ka jau pirmais Nikejas koncils, kas notika 325- gadā, nepieļāva, ka par garīdzniekiem kļūst reliģiski fanātiķi, kas ar nolūku sevi kastrējuši, lai ķermeņi neiekārdinātu dzimumtieksme. Baznīca, skaļi to neaizspējot, kastrātus izmantoja savos koros no 1599- gada. Komponisti Hendelis un Rošīni komponēja īpašus laicīgos un sakrālos skaņdarbus, kas bija domāti tikai kastrātu balsīm. Pāvestam Klementam VIII (1592.-1605. g.) kastrātu balsis ļoti patika, neskatoties uz to, ka, ja kastrāti tika "atšifrēti", tos no baznīcas vajadzēja nošķirt. Protams, nevienam no tā laika cilvēkiem nebija noslēpums, ka koros dzied kastrāti un to īpatsvars koros bija liels. Daži dati liecina, ka XVIII gs. baznīcas koru vajadzībām tika kastrēti ap 4000 itāļu zēnu. Jāpiezīmē, ka ne visi no viņiem tika koros dziedāt. Tikai 1903- gadā Romas pāvests Pījs X aizliedza kastrātiem dziedāt pāvesta kori, lai gan pāvesta Siksta V bulla, kas pieļāva kastrātu dalību baznīcu koros, netika oficiāli atcelta nekad.

** Piemērs tam ir īru katoļu mācītājs Džeimss Kelijs jeb Ambrozijs no Žēlsirdības brāļu ordeņa, kurš 2000. gadā 74 gadu vecumā bija spiests atbildēt tiesai par trīs zēnu (vecumā no 8 līdz 18 gadiem) seksuālo izmantošanu. Neskatoties uz 40 gadu noilgumu, tiesa priesterim piesprieda 36 gadu cietumsodu.

Nepilngadīgajam "uzliek rokas" pie dievnama ieejas. Vecāki stāv blakus

samērīgai ar konstatēto pārkāpumu. Izskatītais gadījums tam ir labs piemērs. Pāliešām nav skaidrs, kāpēc uzreiz nevarēja tikt noslēgts izlīgums starp abām pusēm, bet vajadzēja notikt plašai sabiedrības diskusijai, lai rezultātā vienotos par savā būtībā dabiskām lietām.

¹ Rīgas domes Rīgas bāriņtiesas 2001. gada 19. aprīļa lēmums nr. 1-6/395 Par vecāku varas pārtraukšanu Valērijam Krasovskim.

² Turpat.

³ Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieka R. Baloža 2001. gada 25. aprīļa vēstule nr. 4/2-280 Rīgas domes Rīgas bāriņtiesai.

Spakovicka L. Izcēlies reliģiski politisks skandāls // Jaunā Avīze. - 2001. - 27. apr.

⁴ Vēlas no klostera paglābt meiteni /7 Neatkarīgā Rīta Avīze. - 2001. - 27. apr.

⁵ *Персикова Н.* Атака на православие // Вести Сегодня. - 2001. - 27. ипр.

⁶ *Персикова Н.* Девочку оставят « монастыре. Пока? // Вести Сегодня. - 2001. - 28. аир.

⁷ *Спринцидзе М.* Ксюша. Монастырь. Суд. Пока? /7 Панорама Латвии. - 2001. - 27. апр.

⁸ Rīgas domes Rīgas bāriņtiesas priekšsēdētājas I. Frcimanes 2001. gada 27. aprīļa vēstule nr. 2215 Reliģisko lietu pārvaldes priekšniekam R. Balodim.

⁹ Rīgas domes Rīgas bāriņtiesas priekšsēdētājas I. Frcimanes 2001. gada 28. jūnija vēstule nr. 3452 Reliģisko lietu pārvaldes priekšniekam R. Balodim.

153. Jelgavas Vissvetas Dievmātes Aizmigšanas Pareizticīgās Baznīcas patversmes lieta.

2001. gada aprīlī Jūrmalas pilsētas bāriņtiesa un Jūrmalas pilsētas tiesa saņēma pilsoņa Gurama Menabdes iesniegumu par savu bērnu, divu nepilngadīgu meitu Tamāras Menabdes un Lanās Menabdes izņemšanu no Jelgavas Vissvētās Dievmātes Aizmigšanas pareizticīgās Baznīcas patversmes - klostera.

Meitenes minētajā patversmē - klosterī ievietoja uz laiku, lai pasargātu no emocionāliem satricinājumiem, līdz Jūrmalas pilsētas tiesas tiesvedībā esošās civilietas spriedumam lietā G. Menabdes prasībā pret savu sievu Irinu Menabdi par bērnu dzīvesvietas noteikšanu. Apmeklējot meitas klosterī, tēvs konstatēja, ka viņas dzīvo nevis sieviešu klosterī, kā tika informēta tiesa, bet patversmē, kas atrodas mežā aptuveni 25 km no Jelgavas. Meitenes dzīvoja vienā mītnē ar pieaugušiem vīriešiem. Tēvs konstatēja, ka vienai no meitenēm ir akūts cukurslimības saasinājums, kas radies no ieturētā gavēņa. Pēc tēva domām, meitenei steidzīgi bija nepieciešama medicīniskā palīdzība. Tas, protams, bija klajā pretrunā ar "Bērnu tiesību aizsardzības likumu", kas nosaka, ka vecāku pārliecība nedrīkst ietekmēt vai kaitēt bērna fiziskajai attīstībai (24. panta 5. punkts). Sašutušais tēvs par minēto vērsās tiesā.

Jūrmalas pilsētas tiesa vērsās Reliģisko lietu pārvaldē ar lūgumu pārbaudīt un sniegt informāciju par šo patversmi, kas darbojas pie baznīcas.¹ 2001. gada 17. maijā pārvaldes darbiniece A. Zakrevska apmeklēja reliģisko organizāciju "Jelgavas Vissvētās Dievmātes Aizmigšanas draudzi" un Reliģisko lietu pārvaldes priekšniekam ziņoja, ka uz organizācijas zemes *"darbojas labdarības patversme (patversmei nav juridiskas personas statusa), kurā strādā draudzes locekļi, kā arī citas personas (kurām ir sociāla un psiholoģiska rakstura problēmas). Pamatā minētās personas patversmes teritorijā veic dažādus saimniecības darbus (nodarbojas ar dārzkopību, gatavo ēdienu gan sev, gan arī aptuveni 50 trūcīgajiem Jelgavas iedzīvotājiem, kas kalni, dienu ierodas pusdienās). Šobrīd patversmē atrodas 15 cilvēki. Šo cilvēku dienas režīms ir pakārtots sekojošam principam: 5.30 celšanās, 6.00- lūgšanas, 7.00- brokastis, pēc tam darbs saimniecībā, 12.30-pusdienas, kurāmseko darbs saimniecībā, 18.00-vakariņas, pēc tam lūgšanas un naktsmiers. Patversmes iemītniekiem nav pieejama prese, viņi nedrīkst skatīties televīzijas raidījumus un klausīties radio.(...) Meitenes pēc draudzes mācītāja Feofana Požidajeva norādījumiem patversmē veica dažādus jau iepriekšminētos darbus. Uz sūdzībā minēto patversmi meitenes tika nosūtītas pēc mācītāja rīkojuma".²* Reliģisko lietu pārvaldes darbiniece apmeklēja arī šo patversmi un konstatēja, ka meitenes dzīvo tām nepiemērotos apstākļos: *"Pašlaik saimniecībā (bijušā lopu fermā) atrodas četri vīrieši vecumā no 18 līdz 38 gadiem, kuri šeit atrodas dažādus laika periodus: Nikolajs- 3 gadus, Andrejs - 3 mēnešus. Dienas režīms un aizliegumi viņiem noteikti tādi paši kā iepriekšminētajā patversmē, tomēr dzīves apstākļi nepārprotami ir atšķirīgi. Minētās personas dzīvo lopu fermas ēkā, kurā ierīkotas 12 guļamvietas, kas 110 lopiem, kā arī savstarpēji, atdalītas tikai ar starpsienām.(...) Virtuve, kurā tiek gatavots ēdiens, un mazgāšanas*

telpas acīmredzami neatbilst sanitāri higiēniskajām prasībām. Visas minētās telpas nav piemērotas pat elementāru sadzīves apstākļu nodrošināšanai. (...) Arī iepriekšminētās meitenes kādu laiku ir uzturējušās šajā saimniecībā, kopušas lopus, pārslasījušas kartupeļus un veikušas citus pienākumus līdz brīdim, kamēr Tamāra ir nogādāta slimnīcā, bet Lanu savā aprūpē ir paņēmis tēvs." Pārvaldes darbiniece secina, ka *"... lai arī mācītājs F. Požidajevs un daži draudzes locekļi uzskata, ka smaga fiziska darba, askētiska dzīves veida un lūgšanu rezultāts pilnībā nodrošina jauno cilvēku atbrīvošanos no dažāda veida atkarības, ieradumiem un veicina garīgo izaugsmi, tomēr jāatzīmē, ka mūsdienu demokrātiskās iekārtas apstākļos, kā pirmais un būtiskākais cilvēku personības izaugsmes un garīgās attīstības veicinātājs, ir jāmin materiālo vajadzību, kā arī vajadzību pēc pozitīvas, labvēlīgas attieksmes nodrošinājums, kas diemžēl netiek sniegts. Ņemot vērā to, ka meiteņu uzturēšanās mērķis ir krasi atšķirīgs no saimniecībā nodarbināto personu uzturēšanās nolūka, meiteņu atrašanās šajā saimniecībā nav izprotama."*

No iepriekšminētā jāsecina, ka meiteņu uzturēšanās patversmē ir klajā pret-runā ar "Bērnu tiesību aizsardzības likumu" (10. panta 1. daļa un 15. panta 1. daļa), kas noteic, ka bērnam ir tiesības uz tādiem dzīves apstākļiem un labvēlīgu sociālo vidi, kas nodrošina pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo attīstību, kā arī bērnam ir tiesības būt pasargātam no ekonomiskās ekspluatācijas, no nodarbināšanas bīstamos vai viņa veselībai, fiziskajai, psihiskajai vai tikumiskajai attīstībai kaitīgos apstākļos. Reliģisko lietu pārvaldes Reliģisko organizācijas reģistrācijas daļas vadītāja K. Kadincova par šiem secinājumiem informēja arī Jūrmalas pilsētas tiesu.⁵

Saskaņā ar Civillikuma 187. pantu vecākiem ir tiesības izlemt par bērnu dzīvesvietu, kā arī saskaņā ar "Bērnu tiesību aizsardzības likuma" 5- pantu 3. daļu noteikt bērna reliģisko pārliecību, taču vecāku reliģiskā pārliecība nedrīkst ietekmēt bērna veselību. Tādā gadījumā valsts pienākums rūpēties par bērna veselību ir lielāks par tiesībām realizēt vecāku varu. Saskaņā ar "Bērnu tiesību aizsardzības likuma" 27. pantu ir noteikts, ka bērnu var šķirt no ģimenes, ja viņa dzīvība ir nopietni apdraudēta aprūpes trūkuma vai mājas apstākļu un sociālās vides dēļ, un, pamatojoties uz Civillikuma 293. pantu, bāriņtiesa var lemt par vecāku varas pārtraukšanu, ja ir konstatēts, ka vecāki nelietīgi izmanto savu varu. Šajā gadījumā tā tas tiešām ir, jo mātei, uzticot bērnu audzināšu klosterim, vajadzēja noskaidrot, vai paredzamie bērnu uzturēšanās apstākļi ir pieņemami, nevis lētticīgi paļauties uz svešu cilvēku godaprātu.

Jūrmalas pilsētas tiesa izskatīja šo lietu un pieņēma lēmumu: izņemt abas meitenes no klostera un nodot tēva aprūpē.⁶

Šīs lietas saistība ar baznīcas tiesībām ir citādāka nekā Ksenijas Krasovskas izņemšana no Rīgas Svētās Trijādības - Sergija klostera. Pirmajā gadījumā bija jāņem vērā nepilngadīgās izteiktā griba pievērsties baznīcai un savu dzīvi saistīt ar klosteri. Tātad bija jārespektē meitenes tiesības uz savu reliģisko pārliecību, kas, protams, ietekmēja arī viņas sadzīvīgos apstākļus. Dzīve klosterī ir saistīta ar īpatnējiem sadzīvīskiem apstākļiem, tomēr šie apstākļi nedrīkstētu tikt uzskatīti par kaitīgiem. Lieta, kurā tika iesaistīta Jelgavas Vissvētās Dievmātes Aizmigšanas pareizticīgā Baznīca, radās tieši konstatēto nepiemēroto un kaitīgo sadzīvīgo apstākļu dēļ.

2001. gada septembris. Latvijas baptisti ūdenskristību laikā (No Latvijas kristīgā izdevuma "Tikšanās" 9 (19), 2001.)

Acīmredzot, patversmes vadītājs mācītājs F. Požidajevs uzskatīja, ka nepilngadīgo meiteņu uzturēšanās antisanitāros apstākļos un kopā ar vīriešiem, kas cenšas atbrīvoties no alkohola, narkotiku vai psihotropo vielu atkarības, ir pieņemami sadzīves apstākļi un normāla sociālā vide. Zīmīgi, ka abi aprakstītie notikumi skāra tieši pareizticīgo Baznīcu, bet plašu rezonansi sabiedrībā izraisīja tikai pirmais notikums. Nodaļas noslēgumā vēl jāsaka, ka 2001. gada 16. novembrī Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Aleksandrs Reliģisko lietu pārvaldi informēja, ka Jelgavas Dievmātes Aizmigšanas pareizticīgo draudzei pieder neliela palīgsaimniecība, kurā tiek audzēti pārtikas produkti draudzes iekšējām vajadzībām, bet nekādā gadījumā šī palīgsaimniecība nav pieskaitāma labdarības vai patversmes organizācijām.

¹ Jūrmalas tiesas tiesneses S. Beļajevas 2001. gada 7. maija vēstule nr. 2/6 Reliģisko lietu pārvaldes priekšniekam R. Balodim.

² Reliģisko lietu pārvaldes Personālvadības un administratīvās daļas vecākās referentes A. Zakrevskas 2001. gada 18. maija iesniegums nr. 2/2-313 Reliģisko lietu pārvaldes priekšniekam R. Balodim.

³ Turpat.

⁴ Turpat.

⁵ Reliģisko lietu pārvaldes Reliģisko organizāciju reģistrācijas daļas vadītājas K. Kadincovas 2001. gada 23. maija vēstule nr. 2/2-401 ID Jūrmalas pilsētas tiesai tiesnesei S. Beļajevai.

⁶ *Bernāts A.* Tiesa nolemj izņemt no klostera divas nepilngadīgas meitenes /7 Vakara Ziņas.-2001.-23. aug.

16. ISLAMS, ISLAMA VALSTS UN MUSULMAIŅU TIESĪBU KOLĪZIJA AR RIETUMU TIESISKO APZIŅU.

16.1. Islams

*Visžēlīgā un visžēlsirdīgā Allaha vārdā, Slava Atlabām, pasaulu Pavēlniekam!
Visžēlīgajam, žēlsirdīgākajam, Pastarās dienas Valdniekam.
Tikai tevi vienīgo mēs pielūdzam Un tikai Tev palīdzību prasām:
"Ved mūs pa taisno ceļu kuru iet Tavu labvēlību apdāvinātie,
Bet ne tie, pār kuriem Tavas dusmas, Un tie, kas maldos.'*

*Allabs teica Jēzum: "Ak Jēzu, Marijas dēls! Vai tu esi cilvēkiem teicis:
godājiet mani un manu māti kā divus dievus līdz arAllahu!"
Viņš atbildēja: "Lai esi slavēts! Kā drīkstu teikt es to, ko teikt man nav nekādu
tiesību. Ja. es to būtu teicis. Tu noteikti to zinātu, jo zini Tu, kas manā sirdī, bet
tas, ko zini Tu, man nav zināms, patiesi zinošs Tu par apslēpto.
Es viņiem teicu tikai to, ko liki Tu - pielūdziet Allabu, manējo un jūsu Kungu !.J²*

Islams ir monoteiska reliģija, ko pēc arābu ticējumiem starp mūsu ēras 600. un 632. gadu nodibinājis Muhameds (*Mubammad-ibn Abdullah*), un tā ir izklāstīta musulmaņu svētajos rakstos - Korānā. Lai gan Latvijā islams ir ienācis salīdzinoši nesen, musulmaņiem islams nav jauna reliģija. Tā viņu izpratnē ir vienīgā un īstenā Dieva pēdējā vēsts cilvēcei, kas tika ieskandēta jau agrāko monoteisko reliģiju tradīcijās. Bez ticības specifiskām doktrīnām un īpašu rituālu aktu izpildījumam, musulmaņi islamu praktizē kā dzīvesveidu, kuru Dievs ir atklājis cilvēcei. Islams nozīmē paklausību jeb mieru, pakļaušanos Allaha (Dieva) gribai. Saskaņā ar Korānu Allahs ir vienīgais Dievs. Vārds *Allabs* ir arābu valodā noteiktā artikula *al* (tā) un sugas vārda *ilab* (dievība) savienojums, kas nozīmē Dievs.* Pasaulē ir aptuveni 1,5 miljardi musulmaņu. Islams ir otra lielākā reliģija pēc kristietības un pasaulē visstraujāk augošā reliģija. Musulmaņu skaits strauji pieaug sakarā ar zemo dzimstību attīstītajās Rietumeiropas zemēs un straujo iedzīvotāju skaita palielināšanos islama zemēs. Aptuveni viena sestā daļa zemeslodes iedzīvotāju ir islama piekri-

* Saskaņā ar Korānu *Allabs* nozīmē radītāja isieno vārdu. Jēdziens *Allahs* ir analogs jēdzienam *Eloh*, kas ir semliskais jēdziens, un to svētajos rakstos ir atklājuši Mozus un Jēzus. Daudzi cilvēki ir pārsteigti uzzinot, ka islamā jēdziens *Allahs* nozīmē *Dievs*, kas tādējādi apliecina islama, kristietības un jūdaisma sekotājiem par Viņu kā vienīgo pasaules radītāju. Parasti jēdzienu Dievs lieto angļiski runājošie, kamēr arābi lieto jēdzienu Allahs. Arābu valodā vārds *Allahs* nozīmē *Dievs*, tāpat kā cTorfangļu valodā. Vārds *musulmanis* nozīmē *tas, kurš brīvprātīgi pakļaujas (Dievam)*.

tēji. Musulmaņi tic, ka Dievs ir vienīgais visuma valdnieks un nosaka visu, kas notiek. Ikvienam ir jāpakļaujas un jāuzticas Allaham, arī tiem, kas nav musulmaņi. Tā ir islama reliģijas pamatideja.

Musulmaņu ticībā var izšķirt šādas sastāvdaļas:

- ticība vienam Dievam (Allaham);
- ticība eņģeļiem, kuri darbojas mums neredzamajā pasaulē;
- ticība Bībeles praviešiem, Muhameds bija pēdējais no praviešiem;
- ticība svētajiem rakstiem;
- ticība pastarai tiesai un dzīvei pēc nāves;
- ticība laba un ļauna predestinācijai (Allaha iepriekšnolemšanai).

Vārds *islams* ir atvasināts no *aslama*, kas nozīmē savas dzīves pakļaušanu (Dievam). Islama sekotājus sauc par *musulmaņiem* (tas nozīmē "paklausīgie"), *muhamedāņiem* vai *islamicīgajiem*. Latvijā parasti šo reliģiju sauc par *islamu*, bet ticīgos par *musulmaņiem*.^{*} Islams ir viena no trim lielākajām pasaules monoteiskajām reliģijām. Tās avoti ir tie paši, kas pārējām divām pasaules reliģijām - kristietībai un jūdaismam. Nereti kļūdaini kā sinonīmus lieto jēdzienus *musulmanis* un *arābs*. Tomēr, ne visi arābi ir musulmaņi, un ne visi musulmaņi ir arābi.

Islams bieži asociējas tikai ar Tuvajiem Austrumiem, kaut arābu īpatsvars starp 1,2 miljardiem musulmaņu ir tikai aptuveni 20%. Visvairāk musulmaņu (160 miljoni) dzīvo Indonēzijā, aptuveni 25% - Pakistānā, Indijā, Bangladešā un Šrilankā. Gandrīz 20% musulmaņu dzīvo Ziemeļāfrikā. Ķīnā dzīvo tikpat daudz musulmaņu, cik Irānā un Ēģiptē. Strauji islams ir izplatījies arī Eiropas Savienības dalībvalstīs: Turcijā dzīvo vairāk kā 50 miljoni musulmaņu, Anglijā vairāk kā 2 miljoni, Francijā - 2 miljoni vai 10% no visiem valsts iedzīvotājiem, Vācijā - 2 miljoni musulmaņu. Kopā Eiropā (neskaitot Turciju) dzīvo 20 miljoni musulmaņu. Islama reliģijas sekotāji dzīvo arī citās pasaules daļās: Austrālijā - 1 miljons, Ziemeļamerikā - 6 miljoni, Dienvidamerikā - 3 miljoni. Daži eksperti uzskata, ka **islama izplatība un nozīmība arvien pieaug, un islams, piemēram, Amerikas Savienotajās valstīs drīz kļūs par otro lielāko reliģiju** (pašreiz islama sekotāju skaits ir lielāks nekā anglikāņu, luterāņu un daudzu citu protestantu Baznīcu sekotāju skaits). ASV musulmaņu kopiena ir tikpat liela kā ebreju (jūdaistu) kopiena. ASV ir uzceltas 1200 mošejas musulmaņu kopējām lūgšanām, 400 islama skolas, 3 koledžas. Musulmaņu vajadzībām tiek izdoti vairāk kā 200 preses izdevumi. Interesanti atzīmēt, ka 1930. gadā Amerikā bija tikai 19 mošejas, 1960. gadā - 230 mošejas, 1980. gadā - 600, bet 1998. gadā vairāk kā 1200 mošejas.

Krievu jurists V. Čirkins uzskata, ka islama valstis (Irāna, Apvienotie Arābu Emirāti, Šauda Arābija u. c.), kur valda stabila vienvaldības sistēma, kas balstās uz islama reliģiju, var definēt kā monoteokrātiskas valstis. Krievu zinātnieks atzīmē,

^{*} Pagājuša gadsimta 20.-30. gados latvieši islama sekotājus sauca par *muhamedāņiem*, taču tagad šo vārdu praktiski vairs nelieto. Islama reliģijas apzīmējums *muhamedānisms* bija atvasināts no pravieša Muhameda vārda.

ka monoteokrātiska tipa valstis reliģijas stabilizējošā iedarbība uz valsts kārtības uzturēšanu visbiežāk balstās uz neapzinātu iedzīvotāju garīgās dzīves stingru reglamentāciju. Parasti šādās valstīs islams tiek pasludināts par oficiālo valsts reliģiju.⁵

Pēc eiropiešu standartiem, islams konfliktē ar cilvēktiesībām, taču paši musulmaņi uzskata citādi. Parasti viņi citē Universālo Islama Cilvēka Tiesību deklarāciju, kuras preambulā teikts, ka "islams pirms 14 gadsimtiem deva cilvēkiem ideālu stimulu un ieguldījumu cilvēktiesībām to attīstībā".⁶ Taču, runājot par cilvēktiesībām, viņi domā tiesības, kas iekļautas Korānā. Viņi ir pārliecināti par to dievišķo izcelsmi, atzīst, ka tās ir universālas un nekas cilvēktiesības neaizsargā labāk kā šariāts. Prakse gan liecina par pretējo - lielākie pārkāpumi pret reliģijas brīvību ir tieši islama valstīs, kur savas reliģiskās pārliecības dēļ tiek nogalināti simtiem citu ticību pārstāvji.* Ja musulmaņi nemelo teikdami, ka ievēro cilvēktiesības, tad kur ir problēma? Musulmaņi nemelo, bet jāņem vērā, ka musulmaņu priekšstats par cilvēktiesībām, neatkarīgi no tā vai runa ir par dzimumu līdztiesību vai reliģijas brīvību, ir atšķirīgs no Rietumu pasaules. **Musulmaņi nedomā Rietumu pasaules kategorijās, jo viņu uzskats pamatojas uz Korāna un šariāta vērtībām.** Šīs divas pasaules (Rietumu absolūtā demokrātija un Austrumu absolūtā teokrātija) ir ļoti atšķirīgas, un arī to izpratne par dabiskām tiesībām ir ļoti dažāda. Lai saprastu šīs atšķirības, apskatīsim islama pamatus.

Lai gan pasaules reliģijām ir daudzas kopīgas pazīmes, tomēr starp jūdaismu, kristietību un islamu pastāv būtiskas doktrināla rakstura atšķirības. Neskatoties uz to, ka visu pasaules reliģiju pamatā ir monoteisks pasaules uzskats, tās konfrontē viena ar otru. Visas trīs pasaules reliģijas piekrīt, ka vēsture ir iesākusies patriarha Ābrama laikā un pirmais cilvēks ir bijis Ādams, kurš ir uzskatāms par cilvēku sugas aizsācēju. Musulmaņi pret kristiešu Bībeli izturas ar cieņu. Korānā

* Piemēram, islama valstī Pakistānā dzīvo 140 miljoni iedzīvotāju, no kuriem tikai 2% ir kristieši. Valsti no 1986. gada spēkā ir "Sodu kodeksa" 295-c pants, kas par islama reliģijas zaimošanu paredz nāves sodu (zaimošana tiek pielīdzināta valsts nodevībai). Šīs normas pārkāpšanas gadījumu ir aprakstījis *Voice of the Martyrs News Brief '98.06.26*. Kādā 1996. gada oktobra vakarā pakistānietis Ažobs Masihs ārpus savas mājas lasīja Bībeli. Pie viņa pienāca kāds musulmanis un sāka ņirgāties. Uzsākās emocionāla reliģiska diskusija, kā rezultātā diskusijas klausītāji fiziski uzbruka A. Masiham. Viņš un viņa brālis tika piekauti un arestēti. Masiham inkriminēja islama reliģijas zaimošanu saskaņā ar Pakistānas "Sodu kodeksa" 295-c pantu. Apsūdzētais tika turēts ieslodzījumā, atsevišķā 1,8 m garā un 1,3 metru platā telpā. 1997. gada novembrī, kad A. Masihu veda uz tiesas prāvu, pa ceļam viņam un konvojam uzbruka satracināts pūlis, kurš vēlējās viņu nolinčot. Kopš šīs reizes tiesas sēdes tiek noairētas cietumā. 1998. gada sākumā kāds ietekmīgs islama garīgais vadītājs paziņoja (*fatuah*), ka tas, kurš nogalinās A. Masihu, saņems naudas prēmiju 10 000 USD apmērā. Pakistānas varas iestādes, protams, minēto reliģiskā līdera paziņojumu neņēma vērā un neuztvēra to kā draudus. 1998. gada 27. aprīlī Pundžabas rajona tiesa slēgtā tiesas sēdē piesprieda trīsdesmit vienu gadu vecajam kristietim nāves sodu - pakarot. Advokāts minētajā tiesas sēdē netika pielaists, piedevām Masiham (pareizāk - tiesājamā radniekiem) tiesa piesprieda soda naudu 2500 USD apmērā (Pakistānā kristietis notiesāts uz nāvi // Latvijas Luterānis. - 1998. - 4. jūl.).

viens no kristiešu un jūdaistu apzīmējumiem ir *grāmatas ļaudis*. Tomēr, skaidrojot Bībeli, musulmaņi sasniedz pretēju rezultātu, kas ir pretrunā ar kristiešu izpratni par reliģiju. Tas notiek vairāku iemeslu dēļ. Musulmaņi uzskata, ka Vecā un Jaunā Derība sākotnēji ir bijušas patiesas Allaha atklāsmes, tomēr laika gaitā gan apzināti, gan neapzināti Bībele tikusi sagrozīta (kristietības pētnieki visā pasaulē ir vienisprātis, ka neviens no četriem kanonā iekļauto evaņģēliju autoriem nekad nav ticies ar Jēzu). Pēc musulmaņu domām vienīgais patiesais nesagrozītais Dieva vārds rodams Korānā, bet kristieši viena Dieva vietā pielūdz trīs, kas ir liels grēks. Tāds ir musulmaņu uzskats par vienu no kristietības pamatdogmām - Trīsvienības doktrīnu. Korānā ir teikts: "O' grāmatas ļaudis! Nepārkāpjiet ticībā savā patiesības robežas un runāiet par Dievu tikai patiesību. Jo Jēzus Marijas dēls ir Dieva sūtnis, vārds no Viņa dotais Marijai un Gars no Viņa. Ticiet Dievam (vienīgam) un Viņa sūtņiem. Un nesakiet "Dievs trīsvienība!", atturieties, tā būs labāk jums. Patiesi Dievs ir vienīgs, lai slavēts Viņš, kā būt var Viņam bērns!? Pieder Viņam tas, kas debesīs un, kas uz zemes, un tikai Dievs var būt par aizbildni. Ne Mesija, ne eņģeļi [Dievam] tuvu stāvošie par pazemojumu sev neuzskata būt par Dieva vergiem. Bet visi tie, kas

Ticības apliecinājuma "Nav citu dievu, izņemot Allahu..." izskats kaligrāfiskā arābu rakstībā (J. Paiders "Islams un Rietumi." – R.: Zvaigzne ABC, 2001., – 56.lpp.)

uzskata par apkaunojošu sev pielūgt Dievu, tos savāks kopā (tiesas dienā)."⁵

Islams kategoriski noliedz katolicismam tik raksturīgo Marijas kultu. Zīmīgi, ka Muhameda - "labākā no Dieva radībām" - māte Korānā vispār nav pieminēta, jo, atšķirībā no svētās Jaunavas Marijas, viņa nebija bezgrēcīga. Musulmaņi uzskata, ka islams ir jūdaiski - kristīgi - islamiskās monoteiskās tradīcijas kulminācija un piepildījums, jo nobeidz šo kristietības un jūdaisma iesākto darbu. Par to liecina neskaitāmas dievišķā Korāna vārsmas, kurās tiek atklāta Dieva daba. Cilvēcisko būtņu loma šai Dieva pārvaldītajā pasaulē, kā arī Dieva attieksme pret cilvēku, sīki ir aprakstīta islama svētajā grāmatā Korānā.

Musulmaņi tic, ka Dievs ir transcendentāls un, atšķirībā no pašradītajām dzīvām radībām, dabā nav sastopams fiziski apjaušamā formā, jo tas būtu pretdabiski. Korānā var atrast neskaitāmus Dieva raksturojumus, piemēram, visžēlīgākais, visaugstsirdīgākais, visžēlsirdīgākais, tomēr tie ir apzīmējumi, kas attiecināmi uz Dieva dabu, nevis uz Viņa izskatu. Islamā tiek uzsvērts, ka cilvēciskas būtnes, gluži tāpat kā citas dzīvas radības, ir pilnīgi atšķirīgas no Dieva, kuras var tikai tikties un censties līdzināties Allaha vēlamajam cilvēka ideālam. Dievs ir ārpus jebkuras cilvēciskās sapratnes. Musulmaņi tic, ka Dievs savus norādījumus cilvēcei sniedz ar praviešu starpniecību.⁶ Tas nav jāuztver primitīvi un vispārināti. Islamā pravieši netiek uzskatīti par personām, kas pareģo nākotni. Tie ir paša Dieva izvēlēti patiesības ziņotāji, kuru vissvarīgākā misija ir aicināt cilvēkus pielūgt vienīgo Dievu un mācīt viņus dzīvot saskaņā ar Dieva norādījumiem. Musulmaņi tic, ka pravieši un to raksti ir vienīgie reālie Dieva vārda avoti. Islamā ir zināmi daudzi kristietībā pazīstami personāži, kurus musulmaņi uzskata par praviešiem: Ādams (*Ādam*), Noass (*Nuh*), Ābrams (*Ibrahīm*), Izaks (*īshak*), Jēkabs (*Jakūb*), Mozs (*Mūsa*), Ārons (*Hārrūn*), Dāvids (*Davūd*), Zālamans (*Sulelman*), Jēzus (*īsa*)* Saskaņā ar islama dogmām Dievs visā cilvēces pastāvēšanas vēsturē izraudzījās tūkstošiem praviešu, bet tikai daži ir atstājuši rakstiskas liecības. Korāns min praviešu skaitu - 124 000. Pravieši viens otram bija garīgi brāļi un darbojās no Ādama līdz Muhameda laikiem. Islama reliģijā praviešu ķēde noslēdzas ar pravieti Muhamedu (570-632. g.m.ē.), kurš dzīvoja gandrīz 600 gadus pēc sava priekšgājēja (Jēzus Kristus). Tā kā islams akceptē gan Jēzu Kristu, gan arī citus Bībelē minētus praviešus, kuri savulaik pauda patiesu Dieva ziņu, musulmaņi daļēji atzīst arī kristietības un jūdaisma morāli. Daudzi musulmaņu teologi uzskata, ka līdzību starp kristietību, jūdaismu un islamu ir vairāk nekā atšķirību.⁷ Daži islama garīgie līderi visas trīs reliģijas

* Turpinot analizēt islama viedokli par praviešiem, kas ir arī Bībeles personāži, īpaši jāmin, ka musulmaņiem ir liela pietāte pret Jēzu Kristu, kurš tiek uzskatīts par vienu no nozīmīgākajiem un svarīgākajiem Dieva praviešiem. Musulmaņi viennozīmīgi uzskata, ka Jēzus Kristus patiesi esot bijis ilgi gaidītā ebreju mesija. Tāpat kā kristieši, arī musulmaņi uzskata, ka Jēzus Kristus misija uz zemes bija iedibināt cilvēku vidū taisnību un atklāt viņiem patiesību par to, ka eksistē tikai viens Dievs. Musulmaņi, līdzīgi kristiešiem, atzīst Jēzus Kristus unikālo piedzimšanu, kā arī atzīst neskaitāmos viņa paveiktos brīnumus. Jēzus būs arī zīme, kas norādīs uz Pastarās dienas drīzu atnākšanu. Atšķirībā no kristietības, kas sludina, ka Jēzus kā Dieva dēls nāks tiesāt cilvēkus, islams māca, ka Jēzus atnāks, lai *salauztu krustu*, nosīstu Masih ad-Dadžal (Viltus Mesiju), apprecētos, sludinātu islamu un, kā visiem cilvēkiem pienākas, nomirtu, lai pēc tam ar visiem pārējiem stātos Dieva tiesas priekšā. Musulmaņi netic Jēzus Kristus dievišķībai un neuzskata Jēzu par Dieva dēlu, jo tas ir pretrunā ar Korāna noteikto Dieva vienpersonību. Par cik Islamā nav *dabiskā jeb pirmatnējā groka*, Jēzus Kristus (vai jebkura cita persona) nevar būt cilvēces glābējs. Musulmaņi arī netic tam, ka Jēzus bija piesists krustā. Saskaņā ar hadisu kaistā ir miris viens no apustuļiem. Jēzus Kristus, kad viņu nāca apcietināt, esot bijis paņēmts pie Dieva. Atbilstoši Korānam Jēzus rašanās, tāpat kā Ādama rašanās ir notikusi bez tēva līdzdalības (Ādama gadījuma arī bez mātes). Kā Ādams, tā arī Jēzus esot radīti no pamatelementiem, kas savienojušies pēc Dieva pavēles: "Esi!", tā radot cilvēku. Islams neatzīst, ka Jēzus būtu lietojis alkoholu vai aicinājis to darīt citus, kamēr kristiešiem tas ir pirmais Jēzus paveiktais brīnums.

dēvē par *Ābramiskajām* ticībām, tādējādi vienojot šīs reliģijas ar patriarhu Ābramu kā visu reliģiju aizsācēju. Musulmaņi uzskata, ka rabīniskais jūdaisms nav tas pats, kas jūdaisms kā monoteiska reliģija, jo laika gaitā rabīni jūdaismu ir interpretējuši dažādi, un tā jūdaisms ticis sagrozīts. Tāpat sagrozīts esot arī kristietības Trīsvienības princips.

Islams māca, ka viss, kas pasaulē pastāv - mikrobi, augi, dzīvnieki, kalni un saule ir apliecinājums tam, ka tos ir radījis Dievs, un viss pakļaujas viņa dievišķajiem likumiem. Pirmais cilvēks, ko Allahs radīja, bija Ādams,* un viņa pēctečiem ir iespēja izvēlēties, vai sekot pārcilvēciskajiem un patiesajiem Dieva likumiem, vai arī izvēlēties nepareizo ceļu. Tāda izvēle pastāv tikai cilvēkiem un džiniem, kuriem ir izpratne par cēloni, taisnību un izvēli.

Muhameds piedzima Mekā, tagadējā Šauda Arābijā, aptuveni 570. gadā. Muhameda tēvs Abdula (*Abdullah*) mira pirms viņa dzimšanas, bet māti Aminu (*Amina*) Muhameds zaudēja sešu gadu vecumā. Bāreni audzināja viņa vectēvs (*Abd al-Muttalib*). Pēc diviem gadiem Muhameds zaudēja arī savu vectēvu, un atbildību par Muhameda audzināšanu uzņēmās labsirdīgs tēvocis Abu-Talibs (*Abu Talib*), kurš bija cienījams Kuraiši cilts loceklis. Muhameds uzauga un kļuva par godīgu un cienījamu cilvēku, bija labi ieredzēts un tika dēvēts par Uzticamo (*al-Amīi*). Hadīdža (*Khadijah*), pie kuras Muhameds strādāja par tirgoni, izteica viņam piedāvājumu precēties. Divdesmit piecu gadu vecumā Muhameds apprecējās ar bagāto atraitni, kas bija par viņu piecpadsmit gadus vecāka. Laulība ilga 25 gadus, līdz Hadīdža nomira. Viņu laulībā dzima seši bērni: divi dēli mira bērnībā, bet Četras meitas, pateicoties Allaham, dzīvoja laimīgi.

* Saskaņā ar Korānu Allahs pasauli radīja sešās dienās. Vispirms viņš radīja debesis, debesu spīdekļus un zemi. Pēdējā sestā dienā Allahs radīja Ādamu, bet no viņa ribas radīja Ievu. Musulmaņi uzskata, ka priekšstats par to, ka Dievs septītajā dienā atpūtās, ir pilnīgs absurds un pierāda, ka patiesais Bībeles leksts ir piesārņots ar primitīviem, pagāniskiem priekšstatiem par Dievu. Allahs dzīvību radīja no ūdens, pirmo cilvēku no māla un nākamos no asins pikas. Tiek uzskatīts, ka Ādams un Hava (*Haivua*, kas arābu valodā nozīmē Ieva) bija pirmās cilvēciskās būtnes, ko radīja Dievs. Sākotnēji šo pirmo divu cilvēces aizsācēju dvēsele bija viena, bet tad tika sadalīta divās pusītēs. Šīs divas daļas parāda, ka vīrietis un sieviete ir garīgi vienlīdzīgi. Līdzīgi kā kristiešu Bībelē, arī Korānā tiek runāts par-paradīzes dārzu, kurā auga īpašs koks ar aizliegtiem augļiem. Allahs esot ļāvis Ādamam un Ievai brīvi staigāt pa dārzu ar vienu noteikumu, - neēst augļus no aizliegtā koka. Tāpat kā Bībelē, arī Korānā tiek runāts par to, ka pirmie cilvēki krita kārdinājumā. Uz to viņus pierunāja Sātans. Islamā nav kristietībā pieņemtās tēzes par Ievu kā kārdinātāju, kas pazudināja vīrieti. Pēc krišanas kārdinājumā abi saprata, ka ir pārkāpuši Dieva iedibināto kārtību un Dieva priekšā metās ceļos, lai izlūgtos piedošanu. Dievs tos sodīja un pārcēla no paradīzes dārza uz zemi. Abi kļuva par pirmajiem zemes cilvēkiem un tika izmantoti, lai vairotu cilvēku sugu. Sākot no šī brīža, katram cilvēkam viņa dzīves laikā uz savas ādas ir jāizjūt Sātana un tā sekotāju kārdināšana un jāpierāda, ka viņš spēj tiem stāties pretī. Islama reliģijā cilvēki nemanto Ādama un Ievas grēkus, katrs indivīds ir personīgi atbildīgs Dieva priekšā par savas dzīves laikā sakrātajiem grēkiem, turklāt arī Visužēllgais Dievs piedeva Ādamam un viņa sievai, padarot Ādamu par pirmo pravieti zemes virsū.

Tomēr Muhameds nejutās pilnīgi laimīgs. Viņu satrauca tas, ka viņa tautieši bija daudzdievības piekritēji. Muhameds atteicās pielūgt tradicionālās cilts dievības un pielūdza vienu Dievu, kuru atzina viņa priekštecis Ābrams. Muhameds mēdza doties kalnos, lai gremdētos lūgšanās un pārdomās. Ap to laiku, kad viņam apritēja 40 gadu, atrodoties alā Hiras kalnā Mekas tuvumā, viņš saņēma pirmo atklāsmi, kuru arābu valodā apzīmē ar vārdu *Ikra*, kas nozīmē lasīt vai deklamēt. Dievs ar viņu runāja caur eņģeli Džibrīlu (Gabriēlu). Atklāsmes atkārtojās visu viņa mūžu.

Nākamos 22 gadus Muhameds saņēma Dieva atklāsmes un sludināja islama mācību cilvēkiem. Sākumā Muhameds sludināja Mekā. Cilvēki drīz vien ieinteresējās par viņa sacīto, bet politiskie vadītāji, baidīdamies no viņa popularitātes un varas, sāka viņu vajāt. Muhameds ar saviem sekotājiem pārcēlās uz Jasribas pilsētu, kur iedibināja islama likumus, jasribas pilsēta tika pārdēvēta par Medinu (*Medinah*), kas ir saīsinājums no *Madinal an-Nabl* (Pravieša pilsēta). Nākamajos gados islama ziņa tika nestā arābu ciltīs, radot jaunu sabiedrību, kas balstījās uz vienotiem reliģiskiem principiem, nevis uz cilšu paražām. Muhameds mira 632. gadā 63 gadu vecumā. Viņa kaps atrodas Šauda Arābijā, Medinā. Musulmaņi uzskata, ka Bībele ir kļūdaina un, laika gaitā tās oriģinālais teksts ir sagrozīts. Muhameda dzīve ir liecība tam, kādam ir jābūt īstenam islama sekotājam.

Musulmaņi uzskata, ka svētās grāmatas ir dievišķās atklāsmes, kuru izcelsme uzskatāma par dievišķu, nevis cilvēcisku. Neviens nevar uzskatīt sevi par īstenu musulmani, ja viņš netic iepriekšminētajiem rakstiem, to vēsturiskai lomai un ieguldījumam cilvēces garīgajā attīstībā. Musulmaņi tic, ka Dievs ir atklājis šos rakstus konkrētiem praviešiem, lai caur viņiem cilvēcei dotu dzīves un darbības priekšrakstus un uzvedības vadlīnijas. Svētos rakstus Dievs ir atklājis Ābramam (Suhul - ruļļus), Mozum (*Taiotah* - Toru, ieskaitot 10 baušļus), Dāvidam (*Zabur*-Psalmus) un Jēzum (*Injeel*- Evaņģēliju jeb īsto Derību). Visi nosauktie svētie raksti ir musulmaņu ticības būtiska un neatņemama sastāvdaļa. Korāns, kas tika atklāts Muhamedam, ir pēdējā svētā grāmata jeb svēto rakstu noslēdzošais vēstījums cilvēcei.

Musulmaņi tic, ka Dievs nosūtīja eņģeli jeb svēto garu Džibrīlu (*Jib-reet*) (kristieši saka Gabriēlu) uz zemi, lai tas būtu dievišķā saikne starp praviešiem un citām nozīmīgām garīgām personām (piemēram, Jēzus Kristus māti - Mariju). Džibrīls musulmaņiem ir ļoti nozīmīgs atklāsmes eņģelis. Tieši viņš bija tas, kurš Muhamedam atklāja svēto grāmatu Korānu. Pirmā vēsts Muhamedam tika nodota 610. gadā netālu no Mekas (toreizējās *Midzahd*), Hiras alā, kur Muhameds 40 gadu vecumā vientulībā meditēja. Tur Džibrīls Muhamedu apciemoja alā un sniedza dievišķo atklāsmi. Vizitācijas laikā Džibrīls Muhamedam atklāja pirmo no daudzajām dievišķajām vārsēm, kas sastāda Korānu. Musulmaņi tic, ka, tāpat kā Dievs caur Džibrīlu Muhamedam atklāja Korānu dzimtajā arābu valodā, tāpat arī citiem praviešiem Dievs ir atklājis svētos rakstus viņu mātes valodā. Šī iemesla dēļ, piemēram, Tora Mozum tika atklāta ebreju valodā.

Korānu uzskata par Allaha vārdiem, kas tikuši atklāti Muhamedam viņa dzīves pēdējo 22 gadu laikā. Tātad Korāna autors ir Allahs, nevis Muhameds, kas ir tikai dievišķo vārdu precīzs hronists. Tas noticis laikā no 610. līdz 632. gadam. Muhameda personīgie izteicieni - *hadisi*- ir apkopoti atsevišķās grāmatās un nav vienkopus ar dievišķās izcelsmes Korāna tekstu. Pravietim Muhamedam atklātās un tālāk saviem sekotājiem nodotās Korāna vārsmas tika rūpīgi pierakstītas, atstāstītas un iegaumētas. Vispirms atklāsmes tika nodotas tālāk mutvārdos, pēc neilga laika tās tika pierakstītas, taču vienā krājumā tās tika apkopotas tikai pēc Muhameda nāves. Sākumā hadisas neviens nepierakstīja, bet vēlāk, samazinoties to cilvēku skaitam, kas paši bija dzirdējuši Muhamedu runājam, tās sāka pierakstīt un apkopot.

Apliecinājuma "...un Muhameds ir viņa pravietis" izskats kaligrāfiskā arābu rakstībā. Šo formu var redzēt daudzu islama valstu satelītprogrammās kā simbolu, kas apliecina telekanāla satura atbilstību islama reliģiskajiem priekšrakstiem (J. Paiders "Islams un Rietumi." – R.: Zvaigzne ABC, 2001., – 57.lpp.)

Musulmaņi Dievu pielūdza piecas reizes dienā. Saskaņā ar Dieva iedibināto kārtību lūgšanu laikā viņi deklamēja dievišķās izcelsmes Korāna vārsmas. Muhameds vārsmas mēdza deklamēt skaļā balsī un agrās rīta stundās, tās klausoties dažiem izredzētiem musulmaņiem. Nozīmīgos gadījumos lūgšanas notika ārpus lūgšanu laika. Korāna vārsmām bija nozīmīga loma musulmaņu garīgajā izaugsmē. Pravietis Muhameds Dieva atklāsmes apkopēja 114 nodaļās un tādā secībā, kādā tās Korānā varam lasīt tagad. Korāns ir sarakstīts ritmiskā prozā. Musulmaņu un arī nemusulmaņu zinātnieki ir vienprātīgi, ka Korāns laika griežos ir palicis nemainīgs, un tāds tas ir arī nonācis līdz mūsdienām. Tāpēc musulmaņu svētos rakstus Korānu var uzskatīt par unikālu pasaules kultūras pērli. Korāns ietver visas zināšanas - arī pasaulīgās. Visu patieso zināšanu pamatā ir atklāsmes, kuru neviens nedrīkst apšaubīt.⁸

Korāns ir tulkots daudzās pasaules valodās - angļu, krievu, vācu, vjetnamiešu, franču, ķīniešu un daudzās citās. Svarīgi ir atzīmēt, ka tulkojumi ir derīgi tikai kā Korāna skaidrojumi (parindeņi). Korānu drīkst recitēt tikai arābiski, un tas nav tulkojams citās valodās, jo tā var iznīcināt Allaha vārdu precīzo citējumu. Tieši tāpēc musulmaņi visā pasaulē, neskatoties uz viņu dzimto valodu, vienmēr pūlas mācīties arābiski, jo tikai tā viņi var lasīt un saprast Korānu. Katrs musulmanis mācās arābu valodu, lai ikdienas varētu pielūgt un godināt Allahu. Gandrīz visi

musulmaņi ir pazīstami ar arābu valodu, bet ne visi to brīvi pārvalda.* Ņemot to vērā, nenoliedzama ir arābu kultūras ietekme uz visiem musulmaņiem.

Lai izprastu islamu, kaut vai virspusēji (vairāk Baznīcas tiesības arī neprasa), ir jāizprot pieci islama pīlāri. Islama reliģijā ikviena darbība tiek veikta, lai izpildītu Dieva pielūgsmi un Viņu labvēlīgi noskaņotu. Tas palīdz it visā. Pieci islama pīlāri atklāj, kā musulmaņu ticība jāīsteno ikdienas dzīvē:

- 1) Šahāda. Tā ir ticības apliecība, kas jāatkārto vairākas reizes dienā; "Ir tikai viens Dievs Allahs, un Muhameds ir Viņa praviets."**
- 2) Salāt. Tās ir piecas ikdienas lūgšanas, kas tiek skaitītas arābu valodā. Tas ir neaizvietoājams veids kā iegūt Dieva labvēlību un žēlsirdību.***

*Arābu vārds *Korāns*nozīmē "skaļā lasīšana, recitācija, skaitīšana no galvas". Korāns atstāta Muhamedam dievišķā ceļā atklātās patiesības. Tā kā Muhameds ir pēdējais Dieva praviets, Korāns ir uzskatāms par pēdējo Dieva atklāsmi cilvēcei. Korāns sastāv no 114 sūrām (t. i., nodaļām), kas satur vairāk nekā 6000 aijātu. Sūras sarindotas nevis hronoloģiskā vai loģiskā secībā, bet gan pēc to garuma un saskaņā ar pravieša izpratni par dievišķo Korāna dabu, piemēram, garākā nodaļa (*aL-Bakarah*) atrodas sākumā. Dažādās sūras skata daudzus tos pašus notikumus un problēmas, kas atrodami Bībelē, tādējādi atklājot daudz ko tādu, kas pēc musulmaņu domām laika gaitā no Bībeles ir izzudis vai ticis apzināti sagrozīts. Korāna īpatnība ir tā, ka cilvēka garīgā vēsture sākas ar Ādamu un kulminē ar Muhamedu. Korāna nodaļās fokusējas dažādas svarīgas tēmas un jautājumi. Būtībā Korāns ir uzskatāms par grāmatu, kurā atklātas cilvēka dzīves pamatmācības. Unikālā un īpašā veidā korānā aplūkotas cilvēku attiecības ar Dievu un Viņa unikālajām radībām, Pastarās dienas gaidīšana, ētika, sociālais taisnīgums, politika, nāciju izcelšanās un izzušana, tiesības, kā arī citi pasaulīgie un ģimenē iespējamie jautājumi. Korāns iezīmē noteiktu morālu un garīgu attīstību, savienodams to ar pasaules taisnīguma dziļāko izpratni. Korānā ir atrodami 25 praviešu dzīves apraksti. Musulmaņi uzskata, ka Korānā ir rodamas atbildes uz jautājumiem: Kādi ir mani pienākumi un atbildība saskaņā ar Dieva principiem? Kā man jāattiecas pret ģimeni, draugiem, kolēģiem, klases biedriem, klientiem vai pircējiem un citām Dieva radībām, vai pret apkārtējo vidi? Kā man vajag izprast sevi, ja esmu cilvēciska būtne, kas apveltīta ne tikai ar brīvu gribu, spēju saskatīt cēloni un izdarīt izvēli, bet arī būtne, kam piemīt dažādas nešķīstas vēlmes un iegribas?

** Šahāda ir islama ticības deklarācija. Tas ir pirmais islama pīlārs uz kuru balstās visi pārējie un sastāv no diviem apgalvojumiem: "Ir tikai viens Dievs Allahs, un Muhameds ir Viņa praviets." Jebkurš var kļūt par musulmani, neskatoties uz izcelšanos, nacionalitāti, ādas krāsu, sociālo, politisko vai ekonomisko statusu. Tam, kurš nolēmis kļūt par islama sekotāju, jādeklamē šahāda, sakot vārdus: "Lā - Ilāhā Ila Allah. Muhamadun Rasūlu Allah."

*** Salāt musulmaņi praktizē piecas reizes dienā: gaismai austot, pusdienlaikā, pēcpusdienā, pēc saules rieta un naktī (*Fadžr, zīdor, Asr. Maghrib, Iša*). Salāt demonstrē ne tikai musulmaņu cieņu pret Dievu, bet vienlaicīgi apliecina ticību pasaules gala drīzai atnākšanai un īstencīgā gatavību stāties lielās tiesas priekšā. Pēc obligāto lūgšanu veikšanas musulmaņi izpilda *du'a*, kas nozīmē personīgo lūgšanu, kurā viņi pateicas Dievam un lūdz sev labu veselību, labklājību, laimi un atbalstu slimības laikā. Ja salāt ir izpildāms tikai arābiski, tad *dua* ir izpildāms jebkurā valodā un laikā. Musulmaņu valstīs salāt laikā personas, kas tiek sauktas par *muedzin*, sasauc ticīgos izpildīt lūgšanas. Muedzinu ticīgo sasaukšanu, ko izpilda arābu valodā, sauc par *azānu*. Azānā muedzini lieto sekojošus vārdus: "Dievs ir visvarens! Es liecinu, ka nav cita dieva kā Dievs (vienīgais)! Es liecinu, ka Muhameds ir Dieva sūtņis! Nāciet uz lūgšanu! Nāciet pēc veiksmes! Dievs ir visvarens! Dievs ir visvarens!" Izzirdot azānu, musulmaņi dodas uz tuvāko

- 3.) Zākāts. īpaša "attīrīšanās", kas izpaužas nodokļa maksāšanā, kas ir paredzēta, lai palīdzētu sabiedrības nabadzīgajiem un sociāli visneaizsargātākajiem locekļiem.*
- 4) Saums. Tā ir gavēņa un rituālu praktizēšana islama svētā mēneša Ramadāna laikā.*

mošeju. Daudzās musulmaņu valstīs azānu var dzirdēt tālu no mošejas, jo uz lūgšanu aicina ar pastiprinātāja palīdzību. Musulmaņi, kuri dzīvo tālu no mošejām, bieži lieto īpašus stundu sarakstus, lai ievērotu precīzu dievlūgšanas laiku. Jau kopš seniem laikiem šādi stundu saraksti tiek lietoti, balstoties uz astronomiskajiem datiem. Kopējo lūgšanu vada imams (*imam* - lūgšanu vadītājs), dievlūdžēji izvietojas rindās aiz viņa. Piektdienas pusdienas lūgšana ir svarīgākā nedēļas lūgšana, kad musulmaņiem ir noteikts lūgt Dievu kopā ar citiem ticības brāļiem.

* Trešais islama pīlārs Zākāts ir īpašs musulmaņu Dieva slavināšanas un pateicības veids, kas izpaužas nodokļa maksāšanā, kas sastāda 2,5% no katra musulmaņa ienākumiem un no viņa īpašuma. Zākāts tiek maksāts reizi gadā, un tas attīra musulmaņus no mantkārības un ir apliecinājums Dievam, ka nauda, kuru tie nopelna, pateicoties Dievam, tiek tērēta ne tikai savam personīgajam vajadzībām, bet arī trūkcietējiem. Zākāta naudas maksāšana tiek uzskatīta par ticīgo ieguldījumu Taisnās tiesas dienai. Naudu neievāc konkrētas personas, to veic vietējo mošeju iestādes visā pasaulē. Saskaņā ar islama likumiem, šo naudu nevar izlietot mošeju administrācijas uzturēšanai vai citu garīgo personu darba samaksai. Zākāta nauda ir izlietojama un izdalāma noteiktam personu lokam (bezpajumtniekiem, sērdieņiem, maksātnespējīgiem parādniekiem un trūkcietējiem). Zākāta mērķis ir iedibināt ekonomisko taisnību, kas nozīmē nodrošināt vismaz ar minimālo iztikas minimumu trūcīgos iedzīvotājus. Zākāta naudas nemaksāšana ir viens no musulmaņu lielākajiem grēkiem.

* Lai Dievam izrādītu savu padevību un pazemību, musulmaņiem ir jāievēro gavēnis. Saums ilgst no rītausmas līdz saulrietam, tas māca musulmaņiem pacietību, izturību un paklausību Dievam. Gavēņa laikā musulmaņi iegūst mieru, iekšēju līdzsvarotību un izprot tos, kuri savas nabadzības dēļ ik dienas jūt pastāvīgu izsalkumu. Tādējādi caur gavēni musulmaņi kļūst tuvāki Dievam. Gavēnis musulmaņiem nozīmē - neēst jebkāda veida ēdienu, nedzert (pat ūdeni) un nestāties seksuālās attiecībās no ausmas līdz rietam. Raugoties no garīgā un morālā aspekta, gavēnis nozīmē cilvēkam iemācīties cīnīties pašam ar sevi un gremdēties pašapcerē. Lielākais gavēnis musulmaņiem ir jāievēro Ramadāna laikā. Ramadāns ir musulmaņu lunārā kalendāra devītais mēnesis, kas tiek uzskatīts par svētu, jo tieši šajā mēnesī 610. gadā Muhameds saņēma pirmo atklāsmi jeb Korāna aijātu. Ramadāna gavēnis ir obligāts reliģisks pienākums jebkuram, kas sevi uzskata par musulmani, taču apzinīgs musulmanis gavēni ievēro arī citās gada dienās. Ja Ramadāns iekrīt svelmainā vasaras dienā, tad diena bez ūdens lāses musulmanim var būt nopietns pārbaudījums. Gavēnis musulmaņos audzina pašdisciplīnu un palīdz ierobežot savas vēlmes arī citās reizēs. Saums ir fiziski grūts, un tāpēc to nevar veikt gnitnieces, ar krūti barojošas māmiņas, kā arī veci vai slimi cilvēki. Ramadāna laikā visa ģimene ceļas pirms rītausmas, lai ieturētu maltīti, kas saucas *suhūr*, ko gatavo no reģionā pierastiem pārtikas produktiem. Maltīte stiprina musulmaņus pirms dienas gavēņa uzsākšanas. Dienas laikā, kad musulmaņiem slāpst un gribas ēst, viņi atceras Dievu un tā žēlastību, kas pienākas jebkuram īstenticīgam musulmanim pirms gulētiešanas, kad pienāk saulrieta laiks. Pēc saulrieta musulmaņi ietur maltīti, kura saucas par *Iftar*. Saskaņā ar pravieša Muhameda iedibināto tradīciju musulmaņi sākumā ēd dateles, kā arī citus augļus, tad veic vakara dievlūgšanu, kurat seko vakariņu maltītes ieturēšana, kas parasti norit ģimenes un plašā draugu lokā. Pirms gulētiešanas musulmaņi veic īpašu lūgšanu *Taravīh*, kas ilgst stundu un pat ilgāk, Katru Ramadāna nakti musulmaņi pilda 20 daļas no *lاراunh salāt*. Mēnesim beidzoties, musulmaņi par godti Allaham ir izlasījuši visu Korānu (vairāk nekā 6000 vārsmu).

5) Hadžs. Tas ir svētceļojums uz Meku, kas jāveic ikvienam musulmanim vismaz reizi mūžā.⁹

Svētceļojums uz Meku, lai apmeklētu Kaabu, jāveic katram musulmanim. Hadžs ir laiks, kad ticīgais norobežojas no pasaules, lai pagrieztu savu seju pret Dievu un meklētu pie viņa piedošanu par visiem dzīves laikā izdarītajiem grēkiem un pieļautajām kļūdām. Svētceļojuma mērķis ir atgādināt par visu cilvēku vienlīdzību un pienākumu veltīt sevi Allaham. Svētceļojuma rituāls ticīgajiem atgādina par pravieša Ābrama, viņa sievas Hadžāras un viņu dēla pravieša Ismaila upuriem. Meku kā pirmo *Dievlūgšanas māju* ir cēlis Ābrams un Ismails, un tā ir veltīta Dievam. Hadžs notiek vairākas dienas un ir jāveic musulmaņu lunārā kalendāra divpadsmitā mēneša pirmajā daļā, kas saucas *zul-Hidž*. Var apmeklēt arī pravieša Muhameda kapa vietu, kas atrodas Medinā. Ņemot vērā, ka Hadžs ir viens no islama pīlāriem, tas jāpilda jebkuram musulmanim, kura veselība un finanses atļauj doties ceļojumā. Tos, kam nav veselības vai nav līdzekļu, Dievs nesoda un nevienam nespēj izpildīt vairāk kā ir viņa spēkos. Lai Dievs šādiem cilvēkiem pastarā dienā būtu žēlīgs, viņiem ir jāpilda citi rituāli. Tuvojoties svētajai zemei, svētceļnieki saģērbjas īpašās baltās drēbēs (*ihram*), kas simbolizē, ka viņi atstāj aiz sevis materiālo pasauli, lai veltītu sevi Dievam un izlūgtos paradīzi.

Katru gadu aptuveni 2 miljoni musulmaņu no dažādām pasaules vietām, mērojot lielus attālumus, ierodas Šaуда Arābijā, lai izpildītu Hadžs rituālu. Pašā Mekā dzīvo ap 600 000 cilvēku. Šajā musulmaņu svētajā pilsētā praktiski tiek ielaisti tikai musulmaņi.

¹ Korāns, sūra 1:1-7

² Korāns, sūra 5:116 ; 5:117

³ Чиркин В. Е. Элементы сравнительного государственного устройства. - М., 1994. - С.60.-69.

⁴ Universal Islamic Declaration of Human Rights. - London, 1981.

⁵ Korāns, sūra 4:171

⁶ Meredita S. Pasaules reliģijas. Enciklopēdija. - R.: Zvaigzne ABC, 1997. - 38.-43.lpp.

⁷ Turpat.

⁸ Teaching About Islam and Muslims in the Public School. Classroom 3 rd Edition/ Council on Islamic Education. - California USA, 1998. - P.44.

⁹ Turpat, 20.-26.lpp.

16.2. Islama novirzieni

Jūs, kas ticiet! Sev par draugiem neņemiet tos, kas uz jūsu ticību skatās ar izsmieklu un pārvērsto par izpriecu, vienalga ved tie, kam bija doti svētie raksti līdz jums vai neticīgie. Bistieties Dieva, ja patiešām ticīgie jūs.¹

Aptuveni viena sestā daļa zemeslodes iedzīvotāji ir islama piekritēji. 12% no visiem musulmaņiem ir *sīti*. *Sītiisms* ir valdošā islama kustība Irānā, un tā sastopama daudzās citās musulmaņu valstīs, tostarp Irākā, Libānā un Bahreinā. Islama šītiisma (*shi'ati*) virziena aizsākums ir saistīts ar Muhameda znota Ali nāvi. Šie musulmaņi islama ticības formulu ir papildinājuši ar vārdiem: "Nav cita Dieva, kā vienīgi Allahs, un Muhameds ir viņa pravietis, un Ali, kas bija "pirmais imams", ir Allaha pilnvarotais."

Absolūtais musulmaņu vairākums, 85% ir *sunnīti*, kas uzskatāmi par ortodoksālajiem musulmaņiem. Sītiem ir domstarpības ar ortodoksālajiem sunnītiem doktrīnu jautājumos.

Pravieša Muhameda dzīves laikā tādu jēdzienu kā *šīti* un *sunnīti* nebija, tie radās vēlāk.

Pēc pravieša Muhameda nāves musulmaņi bija spiesti no sava vidus izvēlēti līderi (*kalīfu*), kas viņus vienotu un pasargātu no naidniekiem. Vairums Muhameda sekotāju uzskatīja, ka vadonis ir jāizvēlas no gudrākajiem, dievbijīgākajiem un drosmīgākajiem musulmaņu kopienas pārstāvjiem. Tas izriet no Korāna un pravieša Muhameda Sunnām, kas ietver visas islama reliģiskās doktrīnas un atklāj "vienīgo pareizo" reliģiskās prakses ceļu. Šo vairākuma viedokli sāka dēvēt par *sunni* viedokli, jo tas balstījās uz Sunnu.²

Otra, skaitliski mazāka, musulmaņu daļa nepiekrīta šim viedoklim, uzskatot, ka pravieša turpinātājs ir Muhameda brālēns un znots Ali Abu Tālibs (*Ali Abu Talib*), un vienīgi viņam ir jākļūst par jauno musulmaņu vadoni. Ar gadiem šo no vairākuma atšķirīgo viedokli sāka dēvēt par *Shia'ab*, kas nozīmē *atzars*. Pēc Abu Taliba nāves šīti par līderiem sāka izvēlēties viņa dzimtas turpinātājus, un laika gaitā vairākas dinastijas (piemēram, *Umajjads un Abbasidš*) nomainīja vadoņa statusu.

Šīti Ali Abu Tālibu un divpadsmit viņa uzticamākos sekotājus nodēvēja par *imamiem*, jo, kā uzskata šīti, viņi apzinīgi un radoši turpināja pravieša Muhameda iesākto ceļu. Imams arābu valodā ir līderis, un Ali ar saviem 12 imamiem bija bezgrēcīgi un svēti un zināja arī citiem nepieejamu "no augšas" atklātu informāciju. Šītu izpratnē imamu raksti ir labs avots un pamats Korāna pareizai skaidrošanai.

Visvairāk godātais imams šītu tradīcijā ir pravieša Muhameda pēctecis Imams Muhameds, kurš pazuda 878. gadā. Šīti viņu uzskata par ideālo islama skolotāju, kurš, pašlaik būdams paslēpies, atgriezīsies un vedīs šītus uz uzvaru visā pasaulē tieši pirms Allaha pēdējās tiesas. Tikmēr reliģiskajiem vadoņiem ir plašas pilnvaras darīt ticīgajiem zināmu paslēptā imama gribu.

Šīti ievēro piecus islama pīlārus un ir pievienojuši sesto - piepūli (*džihad*). Tā pavēl musulmaņiem pielikt visas pūles, lai izplatītu Korānu un padarītu to par valdošo uzskatu pasaulē. Visi šķēršļi islama izplatīšanai jānovērš - ar runu, ar rakstiem vai zobenu.

Sufisms ir askētiska islama kustība, kuras mērķis ir maksimāla tuvība Dievam, kas tiek sasniegta ar pašattīrīšanos un mīlestību. Nosaukums *sufisms* radies no arābu vārda *sufis*, kas nozīmē "rupja vilna" (apģērbam). Sufisms vēsturiski nostiprinājās tur, kur pirms islama izplatības pastāvēja budisms. Sufisma īpatnības ir drīzāk raksturīgas budismam nekā islamam. Neraugoties uz to, sufisma piekritēji nākuši no abiem islama pamatvirzieniem - sunnītiem un šiītiem. Sufiji liecas pēc ekstāziskas savienošanās ar Dievu un individualitātes izzušanas. Sufisma tradīciju sekotāji - praktizējoši sufiji mācās attīrīt sevi no visām cilvēka dabai piemītošajām nelāgajām iezīmēm - skaudības, naida, dusmām, lepnuma, lielības, mantkārtības, neiecietības pret nabadzīgajiem un neaizsargātajiem, viltības, augstprātības un skopuma. Sufiji cenšas būt iecietīgi, pacietīgi, piedodoši, mīloši, atturīgi, godbijīgi, pašaizlīdzīgi un pašlāvīgi uz Dievu. Viņi izkopj sevī arī daudzas citas īpašības, un, kā par sufijiem 14. gadsimtā izteicies slavenais musulmaņu filozofs Ibn Tadjmija, "sufiji ir indivīdi, kas attīra sevi no jebkā, kas tos novirza no Dieva".

Sufisms islama vēsturi ir ietekmējis gan politiski, gan intelektuāli. Sufisms par nozīmīgākiem uzskata islama likumus, nevis personiskas attiecības ar Dievu. Pateicoties sufijiem un tādām ievērojamām arābu literatūras personībām kā, piemēram, Rumi Jami, Saadi un Attar un citiem, islams izplatījās Āfrikā, Centrālajā Āzijā, Indijā, Malaizijā un Tālajos Austrumos. Savukārt, pateicoties ievērojamam sufijam Šaikam Samilam, Cečenijā un Dagestānā vairāk kā 40 gadus tika vadīta pretošanās kustība pret krievu imperiālistiem. Visiem Otomānu impērijas sultāniem padomdevēji bija sufiji. Pat katoļu franciskāņu mūku ordeņiem bija no sufisma pārņemti noteikumi, jo svētais Francisks bija ietekmējies no sufisma svētajā zemē. Sufiju doktrīnas ietver šādu mācību:

- nepastāv nekas, izņemot Dievu;
- dabas "raksts" ir vienīgais, kas var apgaismot ikvienu lasītāju;
- visu reliģiju noslēpums ir gaismas un cilvēkos apslēptā mistiskā spēka atklāšana.

Dažos sufiju ordeņos jūta vajadzību pēc kādas garīgas disciplīnas mistisko pārdzīvojumu uzturēšanai. Šo ordeņu locekļi, dēvēti par dervīšiem, izmanto maģiskās darbības un simbolisku debesu ķermeņu kustību interpretāciju dejā.

Nosaukto islama novirzienu sekotāji tic lielās Pastarās tiesas dienai, kad ikvienam ticīgajam un neticīgajam būs jāatbild par savu rīcību. Eņģeļi Dievam ziņos par cilvēka labajiem un sliktajiem darbiem, kaut gan Allahs par tiem jau zina pirms cilvēks paspēj tos izdarīt (eņģeļu skaitu zina tikai Dievs, un to izmēri var pārsniegt galaktiku izmērus). Islams māca, ka cilvēciskas būtnes Dieva priekšā ir atbildīgas par visiem saviem pastrādātajiem darbiem un vārdiem. Neraugoties uz to, ka cilvēki uz zemes dzīvo īsu laika sprīdi, viņus galā gaida pārbaudījums. Musulmaņi tic, ka Allaham labajā pusē savāksies labie, godīgie un ticīgie cilvēki, bet kreisajā

1998. gads, VEF Kultūras pils. Musulmaņu dievkalpojums

pusē bailēs trīcēs tie, kas uz zemes būs darījuši ļaunus darbus, un viņi "paliks par putekļiem". Un nekas nespēs šīm dvēselēm palīdzēt, jo šī tiesa būs visaugstākā un neapstrīdama. Korānā noteikts, ka "dvēsele dvēselei nespēs nekā palīdzēt, šai dienā visa vara būs Allaham". Vienīgais, kas dažus varēs aizstāvēt, būs pravietis Muhameds, un arī tikai tos, kurus aizstāvēt atļaus Dievs.³

¹ Korāns, sūra 5:57

² Lohāss F. H. Kā atbildēt islamam. - R.: Luteriskā Mantojuma Fonds, 1996. - 17.lpp.

³ Teaching About Islam and Muslims in the Public School. Classroom 3rd Edition/ Council on Islamic Education. - California USA, 1998. - P.30.-31.

16.3. Šariāts ka savdabīga uz islama mācības pamata izveidojusies tiesību sistēma

Saki: Viiiš ir Allabs Vienīgs. Allabs Mūžīgs. Nav dzemdējis Viņš un nav dzimis un nav neviena līdzīga Viņam}

Sakiet: ticam mēs Allabam. tam, ko nosūtījis Viņš ir mums, tam, kas nosūtīts bija Ābramam, īsmālam, Īzakam un Jēkabam un viņu pēctečiem, tam, kas dāvāts tika Mozum un Jēzum, un tam, kas dāvāts Dieva praviešiem, mēs netaisām starp viņiem atšķirības un Viņam Vienīgajam pakļaujamies.¹

Musulmaņu tiesības ir tik būtiski atšķirīgas no citām tiesību formām, ka, lai pareizi izvērtētu visu tiesību daudzveidību, ir nepieciešama to dziļāka izpēte.⁵

Islama tiesību normas, kas arī mūsdienās regulē arābu dzīvi, radās V gadsimtā un nostiprinājās no XVT1 līdz XVIII gadsimtam. Sākotnēji islams izplatījās karu rezultātā, tāpēc ir likumsakarīgi, ka daļa islama reliģijas bija izteikta tiesību normu veidā.* Raugoties no šī aspekta var saprast, kāpēc islama tiesību svarīgs elements ir bargie sodi pret noziegumiem, kas apdraud islama sabiedrību. Daži zinātnieki islama tiesības uzskata par teokrātisko politisko režīmu tiesībām, taču citi šo viedokli apstrīd.

Integrētu priekšstatu par islama tiesībām izdevās izveidot arābu pasaulē slavenajam Aš Šafijam (miris 820. g.), formulējot to visā arābu pasaulē atzītajā mācībā par **islama četrām saknēm** jeb avotiem:

- 1) Korānu;
- 2) pravieša Sunnām;
- 3) *idžniām* - analogijām jeb precedentiem, kad notiek jaunu tiesību aktu radīšana, pamatojoties uz pirmo divu normām;
- 4) *kijām*- uz analogiju pamatotiem spriedumiem, ko skaidro viedie vīri-*īdamā*, visas musulmaņu kopienas interesēs/

Pamatojoties uz islama reliģisko dogmu un likumdošanas svarīgāko avotu Korānu un pravieša Muhameda Sunnām, kas ir uzvedības, izturēšanās noteikumu un paradumu kopums, tika izstrādāta musulmaņu reliģisko, ētisko un tiesību normu sistēma *šariāts*. ** Protams, tas ir vienkāršots skatījums uz šo sarežģīto tiesību

* Islama valstis pie citām reliģijām piederošajiem iedzīvotājiem vienmēr tika atļauts strīdu izšķirt savas reliģiskajās liesās. Protams, tām netika nodrošināts represīvais elements. Šo faktu musulmaņi min kā pierādījumu savai tolerancei reliģiskajos jautājumos.

** Musulmaņu novirzienam *šūtiem* ir vēl trešais avots - pirmo līderu raksti un runas. Lai labāk izprastu šariātu, imamu rakstus pēta arī islama zinātnieki. Imamu darbs ir labs izpētes materiāls, lai izprastu musulmaņu kultūru un citus sociāla rakstura apstākļus, piemēram, dažas musulmaņu sievietes savas sejas aizsedz ar plīvuriem, lai gan tas nav šariātā minēts, jo šariāts nosaka, ka sievietei ir jāaizsedz viss ķermenis, izņemot rokas, pēdas un seja. Tāpēc sejas aizklāšana nav islama atribūts (kaut arī musulmaņu sievietes to dara reliģisku jūtu vadītas).

normu izveidošanos, jo musulmaņu tiesību pamata veidošanā piedalījās četras islama tiesību skolas, kas papildus izmantoja *hadīsus* (nostāstus), tiesu praksi, kā arī spējīgāko likuma skaidrotāju atzinumus. Šariāts jeb *shari'ah* (*šar*-likums, *šaria*-taisnais ceļš)⁵ būtībā ir unikāls valsts tiesību, civiltiesību, krimināltiesību, procesuālo tiesību normu un reliģiski ētisku ideju sajaukums. Musulmaņi to sauc par Islama likumu.

Musulmaņu tiesību vēsturē un arī mūsdienu tiesību zinātnē liela loma bija imama **alBuhari** (810.-870. g.) hadīsu krājumam "Pareizs krājums", kas sastādīts IX gadsimta vidū. Autors hadīsus ir sakārtojis pēc tajos ietvertajām tiesiskajām attiecībām, un tamdēļ apjomīgais krājums (7397 nostāsti jeb hadīsi izvietoti 97 grāmatās) ir ērts lietošanai. Paralēli šim apjomīgajam krājumam ir arī hadīsu īsie krājumi, kuros nav ietverti visi zināmie hadīsi, kas ir publicēti al Buhari un citos lielajos atzītajos krājumos, bet atlasīti populārākie. Tāds ir plaši pielietotais al Askalani (1372.-1449- g.) hadīss "Kā iegūt vēlamo no tiesību normu avotiem".⁶

Kā jau noskaidrojām, lielā mērā **islama tiesību izpratne, tāpat kā katoļu kanoniskās tiesības, izveidojās "islama likuma" veidotajās skolās**. Tās bija četras. No X līdz XVI gadsimtam tiesību skolās tika izstrādāta musulmaņu tiesību doktrīna un jurisprudences principi. Islama tiesību izpratnei nevar pielietot eiropiešu zināšanas par tiesībām. Tām trūkst tās sakārtotības un sistemātiskuma, ko ir paradis redzēt rietumnieks, vienalga, vai tās būtu romiešu tiesībās vai anglosakšu precedentu tiesībās. Islama tiesībās nav skaidra juridisko terminu skaidrojuma.* Dažādās tiesību skolas un dažādas islama valstis šariāta normas tulko atšķirīgi. Tāpēc ir ļoti grūti dot precīzu definējumu (vismaz romāņu-ģermāņu tiesību izpratnes valstu juristiem) musulmaņu juridiskajiem terminiem, izmantojot mūsu romāņu-ģermāņu tiesību saimes izpratni un lietojot mums raksturīgos tiesību terminus. Musulmaņu saistību tiesībām nav mūsu iedalījuma materiālajās un procesuālajās vai publiskajās un privātajās.⁷ Islama tiesības netiek dalītas reliģiskās, kriminālās un civiltiesībās." Tās ir vērstas uz sabiedrības piecu galveno pamatvērtību (reliģija, dzīvība, saprāts, dzimtas turpināšana un īpašums) aizsargāšanu. Process nav atdalīts no sankcijas, un tas kopā veido dīvainu (no eiropieša skatījuma) sajaukumu, kas lielā mērā atkarīgs no šo tiesību tulkotāja autoritātes. Islama tiesības nepazīst juridiskās personas, un tiesiska strīda gadījumā par zaudējumiem ir jāatbild pārvaldniekam vai biedrības vecākajam personīgi kā fiziskai personai.⁹ Tomēr, kopumā ņemot, tieši šariāts rada skaidrību pretrunīgo Korāna tradīciju piemērošanā un interpretācijā.¹⁰ Šai ziņā šariātu var salīdzināt ar Romas katoļu kanoniskajām tiesībām.

* No Rietumu juristu viedokļa normatīvo aktu piemērošanas efektivitāte lielā mērā ir atkarīga no tā, cik nepārprotami lietoti juridiskie teicieni, cik secīgi tie virknēti un savstarpēji loģiski saistīti un, cik precīzi izvēlēti un lietoti termini. Satura precizitāte ir tieši atkarīga no izteiksmes precizitātes. Savukārt izteiksmes precizitāti nodrošina valodas normu ievērošana. Islama tiesībās savukārt uzsvars tiek tulkotāju *pareizo reliģisko intuīciju*, kas rietumniekam nav izprotama pilnībā.

Šariātam ir svarīga loma musulmaņu sabiedrībā visā pasaulē, jo arī mūsdienās musulmaņi turpina ievērot šariātu un pakļauties tā normām. Ideāls musulmanis mūsdienu modernās pasaules dzīvi cenšas saskaņot ar šariāta normām. Tāpēc islama reliģija atzīst īpašu statusu tiem musulmaņiem, kas dzīvo nemusulmaņu zemēs. Pastāv īpaša norma *at-taksija*, kas nosaka islama ticīgā uzvedību naidīgā vidē. To var saukt arī par saprātīgu savas ticības slēpšanu, ārēji pielāgojoties Rietumu pasaules standartiem."

Runājot par šariātu mūsdienās, var teikt, ka atkarībā no tā, cik lielā mērā viduslaiku šariāta likums ir spēkā kādā arābu valstī, tik no Rietumu skatījuma *fundamentāla* ir arī valsts. Ir arābu valstis, kur šariāts ir tiesību sistēmas pamats, kas regulē civiltiesiskās attiecības, kā arī pilsoņu ikdienas dzīvi. Mūsdienās šariātu, ko ievēro musulmaņi un kas garantē valsts baznīcas modeli, dažās arābu valstīs pat atzīst par tiesībām pāri stāvošu tiesību avotu. Dažas arābu valstis no šariāta smeļas materiālu tiesību jaunradei. Tas tiek izdarīts, vai nu nostiprinot šariātu valsts konstitūcijās, vai pastarpināti - ar paražu tiesību ievērošanu. Dažās arābu valstīs pastāv tiesību sistēmas, kuras var uzskatīt par daļēju šariāta un viduslaiku Rietumu tiesību sintēzi, kas radās viduslaiku kristiešu krusta karu iespaidā.

Baznīcas tiesību studiju pamatfunkcija nav kanonisko tiesību, t. sk. arī musulmaņu šariāta padziļinātas studijas, tāpēc sniegsu tikai šo tiesību sistēmas galvenās iezīmes, lai lasītājs gūtu vispārīgu izpratni par to ietekmi uz islamticīgo kā individu, uz musulmaņu reliģiskajām draudzēm vai musulmaņu valstīm un izprastu šo subjektu iespējamo rīcību tai vai citā gadījumā.

Šariāta normas ietver musulmaņu ēdiena ierobežojumus, ģērbšanās noteikumus, mākslu, vīrieša un sievietes attiecības utt.¹²

Šariāts ir komplicēta un visaptveroša tiesību sistēma, kas savā būtībā ir tiesību, uzvedības morāles normu un veselīgas dzīvošanas pamācību kopums, piemēram, At Tahara (*At-Tabara*- attīrīšanās) nosacījumi paredz ķermeņa kopšanas kārtību un higiēnas nosacījumus. At-Taharas nosacījumi ietver šariāta tiesībās pieļauto trauku lietošanu, netīrumu (*an-nažasa*) notīrīšanu no ķermeņa un priekšmetiem, kā arī kārtību, kādai jābūt, lai nokārtotu savas dabiskās vajadzības. Pastāv pat īpaša reliģiska ķermeņa mazgāšanas kārtība (*Al-Vudū*): sākumā mazgā seju, muti un degunu, tad rokas līdz elkoņiem, tad noslauka galvu, ausis, un tikai tad ticīgais var mazgāt kājas. Tas tiek veikts, lai iegūtu īpašo rituālo tīrību. To vēlams veikt katru reizi pēc dabisko vajadzību nokārtošanas un obligāti pirms lūgšanas vai Korāna lasīšanas.

Šariāts stingri nosaka visu piecu lūgšanu veikšanas stundas. *As-Salat* nosaka kārtējo *ikdienas dievlūgšanu veikšanas kārtību*. Salāt Al-Kusafs (*Sālāt Al-Kusaf*- aptumsuma lūgšana) ticīgajiem uzliek par pienākumu savākties kopā saules aptumsuma laikā un visu aptumsuma laiku lūgt Allahu. Aptumsuma lūgšana netiek veikta, lai godinātu sauli. Korānā ir teikts: "Viņa parādības - saule un mēness. Nedieviniet sauli un mēnesi, bet pielūdziet Allahu, kas tos radījis, ja jūs Viņu godiniet." Aptumsuma lūgšanu var izdarīt tikai aptumsuma laikā, nevis pirms vai pēc tā.

Saskaņā ar šariātu tiesībspēja un, protams, arī rīcībspēja visiem sabiedrības locekļiem nav vienlīdzīga. Vispilnīgākā tiesībspēja ir brīvam musulmaņu vīrietim. Brīvs vīrietis drīkst precēt līdz četrām sievietēm vienlaicīgi, taču nedrīkst precēt sievietes, kuras savstarpēji ir piena vai asins radniecības. Sunna nosaka, ka vīram pret visām savām sievietēm ir jāizturas vienlīdzīgi, t. i., visām sievietēm ir vienādas tiesības un pienākumi.

Kā veidojas musulmaņu vidē dzīvojošo neticīgo tiesībspēja un rīcībspēja? Viena iespēja samierināties ar neticīgo uz laiku, kamēr tas ir nepieciešams ticīgajam. Neticīgos musulmaņi novērtē no vērtīgākā līdz nevērtīgākajam (tāpat kā lietas) nemusulmanim. Pastāv šāds nemusulmaņu iedalījums:

- piederīgie "grāmatas reliģijai" (*kilābl*), t. i., šeit pieskaita to reliģiju sekotājus, kuriem ir svētie raksti (kristieši un ebreji);
- zarotustrieši;
- pagāni - debesu spīdekļu pielūdzēji;
- brīvie neticīgie, viņu rīcībspēja pielīdzināta musulmaņu vergam, un viņš nevar būt liecinieks, lai liecinātu pret citai reliģijai piederīgo.¹³

Šariātā ir atrunātas arī civiltiesiskās attiecības starp cilvēkiem. Šariāts aizliedz augļošanu (*Ar-Ribd*) un norāda, ka tādā veidā sabiedrībā rodas ekspluatatori, kā arī tiek degradēta morāle. Mūsdienās fundamentālisti uzskata, ka banku aizdevumi arī ir augļošana. Šauda Arābijas muftijs Aš-šadžh Muhamed ibn Ibrahimaksa: "Tas, ko sauc par aizdevumu, nav aizdevums, bet ir naudas pārdošana ar noteiktu Ar-Riba. Tādējādi bankas aizdevumiem nav palīdzības un labdarības mērķi."

Šariātā ir atrunātas attiecības starp laulātajiem un ar laulības (*An-Nikalo*) institūtu saistītie jautājumi. Laulībai ir īpaši nozīmīga vieta ticībā, un laulības priekšrakstu ievērošana ticīgajiem ir sevišķi svarīga. Šariātā ir teikts, ka laulība ir laba augsne ģimenes nostiprināšanai, mīlestībai un cilvēka pasargāšanai no grēkiem. Laulība ir pats labākais veids kā apmierināt cilvēka dzimuminstinktus un izsargāties no slimībām. Tā ir labākais bērnu radīšanas veids un domāta mātes un tēva instinktu papildīšanai. Laulība ir miers, cieņa, pieticība utt. Laulība ir divu - vīrieša un sievietes savienība. Atbilstoši šariātam An-Nikah ir līgums, kurā sieviete iziet pie vīra, kas nozīmē baudu un partnerattiecības. Kāzu ceremonija sastāv no divām daļām - piekrišanas (*Al-Idžab*) un pieņemšanas (*Al-Kabul*). Tas nozīmē, ka līgavainis piedāvā, bet līgava piekrīt doties laulībā.

Šariāts ir labvēlīgs pret tiem musulmaņiem, kuri pirms kāzām neredz līgavas seju. Līgavu līgavainim var raksturot kāda no līgavas radniecēm. Saskaņā ar Sunnu kāzu ceremonija notiek mošejā piektdienas vakarā. Šariātā normas arī nosaka, ka sieviete nevar ar svešu vīrieti atrasties vienatnē. Svešu vīriešu klātbūtnē sievietei vēlams noslēpt rokas un pēdas. Likuma normas nosaka sievietēm nēsāt bezkrāsainas drēbes, lai neiekārdinātu vīriešus. Smaržas sieviete var Vietot tikai sava vīra vai citu sieviešu sabiedrībā. Musulmaņu sievietes nedrīkst valkāt neticīgo apģērbu. Dziedāt sievietes var tikai un vienīgi svētkos (piemēram, kāzās) un bez mūzikas pavadījuma. Viņas nedrīkst precēties ar neticīgajiem, jo, tā kā vīrs valda pār sievu,

nevar pieļaut, ka pār musulmanieti valdītu neticīgais, jo šariāts cilvēkus daļa pēc viņu reliģiskās vērtības: arābi, nearābi, kristīgie, ebreji un pagāni. Pastāv arī cilvēku diskriminācija nepiedienīgas profesijas sakarā, piemēram, dziedātājs u. tml.

Islama likumā ir iestrādāti arī **bēru ceremonijas noteikumi** (*Al-Džaniz*). Ja nomirst ticīgais, musulmanim obligāti jāpiedalās bēru ceremonijā, bet, ja nomirst neticīgais, nelaiķi nedrīkst nedz apmazgāt, nedz apbedīt. To var apbērt ar putekļiem. Musulmaņiem kapos aizliegts skaitīt lūgšanas, novietot ziedus uz kapa un dedzināt sveces. Saskaņā ar Sunnu nelaiķa tuviniekiem līdzjūtību var izteikt pirms bērēm, kā arī trīs diennaktis pēc bērēm. Uz kapa aizliegts novietot vai uzcelt "ģipsi" un no kapa nedrīkst "mošeju taisīt".

Šariāts nosaka visas musulmaņu sadzīves un reliģisko priekšrakstu nianšes. Piemēram, *Al-Itikaf* tulkojumā no arābu valodas nozīmē "palikšanu visu laiku vienā vietā", šariātā tas nozīmē *pastāvīgu atrašanos mošejā*, lūdzot Dievu īpašā veidā. Al-Itikaf mēdz būt divējāds: obligātais un Sunnā noteiktais. Obligātais Al-Itikaf ir veicams, ja musulmanis to ir Dievam apsolījis (piemēram, teikdams: "Zvēru pie Allaha, ja tas notiks, es Al-Itikaf veikšu veselas četras dienas"). Sunnā noteikto Al-Itikaf var veikt pēdējo desmit Ramadāna dienu laikā. Lai to veiktu, musulmanim ir jābūt pilngadīgam, pie pilnas saprašanas un visu laiku ir jāatrodas mošejā. Par lielāko grēku šajā laikā tiek uzskatīta dzimumakta veikšana, samaņas zaudēšana (alkohola lietošanas rezultātā vai citu iemeslu dēļ), islama ticības apšaubīšana, iziešana no mošejas bez nozīmīga iemesla.

Šariāts nosaka arī musulmaņu pienākumus. Zākāts ir maksāšanas pienākums, kura mērķis ir bagātnieku un tirgotāju kapitāla vairošanas ierobežošana un atbalsts nabagiem. Zākāts attiecas uz dārgakmeņiem, lopiem, ražu un tirgošanai domātām precēm. Šariāta normas precīzi nosaka maksājuma apjomu, piemēram, par zeltu, kas sver 4,68 gramu (24 karāti), Az-Zakats ir jāmaksā 2,5% no zelta vērtības.*

Zākātu jāmaksā arī par nepilngadīgajiem un vājprātīgajiem. Tas ietilpst aizbildņa pienākumos. Ja musulmanis noliedz Az-Zakāta maksāšanu, tad saskaņā ar šariātu viņš ir uzskatāms par neticīgo, kuram ir jāpiespiež nožēlot savus grēkus, bet, ja viņš tam nepiekrīt, tad ir jānogalina. Sunna nosaka, ka Az-Zakat maksāšana jāparāda arī citiem ticīgajiem, lai novērstu jebkādas aizdomas par tā nemaksāšanu. Tāpēc musulmaņiem pašiem ziedojušiem ir jāizdala trūcīgajiem, tādējādi

* Maksājums par dzīvniekiem (kameļiem, aitām un govīm) jāveic, ja to skaits saimniekam visa gada garmā ir ne mazāks par noteikto. Piemēram, ja gada laikā musulmanim pieder 5 līdz 9 kameļi, tad jāziedo viens kameelis; ja pieder 10 līdz 14 kameļi, jāziedo - divi; ja 15 līdz 19 kameļi, jāziedo - trīs; ja 20 līdz 24 kameļi, jāziedo - četri; ja pieder 25 līdz 35 kameļi, tad jāziedo viengadīga kameļmāte; no 36 līdz 45 kameļiem jāziedo - divgadīga kameļmāte; no 46 līdz 60 kameļiem jāziedo trīsgadīga kameļmāte; no 61 līdz 75 kameļiem jāziedo četrgadīga kameļmāte; no 76 līdz 90 kameļiem jāziedo divas jaunas kameļmātes; no 91 līdz 120 kameļiem jāziedo divas trīsgadīgas kameļmātes; no 121 kameļiem jāziedo trīs kameļmātes; pēc tam par katrām 40 kameļiem jāziedo - viena kameļmāte; ja dzīvnieki nav paredzēti pārdošanai, tad Zākāts nav jāmaksā.

pārliecinoties, ka to saņem ticīgais, kam ziedojums bija domāts. Tam, kurš saņem ziedojumu, ir jāsaka: "Allahs tevi apbalvos par to, ka tu esi ziedojis un, lai Viņš svēta to, ko esi atnesis un padara tevi šķīstu".

Burtiski tulkojuma *Al-Umra* no arābu valodas nozīmē "apmeklējums", bet pēc šariāta tas nozīmē noteiktu *svēto metu apmeklējumu*. Al-Umra ir jāveic vismaz vienreiz mūžā. Dodoties svētceļojumā, sievietēm ir nepieciešams *Mcthmms*—pavadoņa (tas var būt tuvs radnieks, vīrs, dēls u. c.). Veikt svētceļojumu bez pavadoņa, nozīmē izdarīt pārkāpumu. Al-Hadžī ir jāveic par musulmani, kurš ir miris un savas dzīves laikā nav varējis veikt svēto vietu apmeklējumu. Šo apmeklējumu veic par mirušā atstāto naudu (līdzekļiem), bet to nevar veikt musulmanis, kurš Al-Hadžī nav veicis pats par sevi.

Svētceļojuma apģērbs ir balts, un tajā nav nevienas šūtas vīles. Galva nav apklāta un korpēm nav zoļu. Hadži ir 4 daļas: *Al-Ibram*, *At-Tauajj* *As-Saii* un stāvēšana uz Arafata kalna.

Ja musulmanis neveic kādu no šīm četrām daļām, tad vispār viņš nav veicis svētceļojumu. Piemēram, obligātais *At-Tauanat* nozīmē septiņas reizes apiet ap *AI Kabu*, kura laikā noteiktā kārtībā ir jāskūpst melnais akmens (ja ir iespējams, tas ir jādara visas septiņas reizes). Veicot katru apli, ir jāskaita īpaša lūgšana. Šariāts sīki atrunā skrējiena ritmu, plecu pagriezienu un pat balss skaļumu, kādā veicamas lūgšanas. Pēc pasākuma ir jāskaita lūgšanas un jādzer ūdens no Zamzama. Likums uzsver, ka, veicot jebkuru reliģisku rituālu, tam jānotiek no brīvas gribas, un musulmanim pašam ir jāizvēlas darīt to vai nē, bet neizpildīšana nozīmē grēku.

Svētceļojuma laikā ir daudz aizliegumu, piemēram, skūties, griezt matus, vīriešiem apklāt galvu, lietot smaržas, nogalināt ēdamos dzīvniekus, valkāt šūtas drēbes un stāties dzimumattiecībās. Sievietes, atšķirībā no vīriešiem, var ģērbt mugurā, ko viņas vēlas, bet stingri ir noliegts greznoties ar rotaslietām.

Islama likums nosaka arī kārtību (*As-Saum*), kas ir jāievēro Ramadāna gavēņa laikā. Galvenais šajā laikā ir atturēties no pārtikas lietošanas. Ramadāna gavēņa ievērošanai ir daudz kā pozitīva garīgā, sociālā un veselīga dzīvesveida ziņā. Garīgā ziņā gavēnis cilvēkam iemāca pacietību, sociālā ziņā tas iemāca ticīgajiem izprast izsalkušos un tādējādi māca labsirdību, veselības ziņā gavēnis attīra cilvēka organismu no sliktajām vielām un sekmē veselības nostiprināšanos. As-Saum nozīmē ne tikai atturību no ēdiena, bet arī no dzimumdzīves. Ramadāna gavēņa laikā musulmanis nedrīkst skūpstīties ar sievieti, ar iekāri skatīties vai pieskarties sievietei, jo tas var pavadināt uz tuvību, kas šajā laikā ir stingri aizliegta. As-Saum atturība pārtraucama tikai stingri noteiktajos gadījumos, bet arī tad parāds ir jāatmaksā, gavējot vēlāk citā dienā. Šajā laikā nedrīkst dzert pat ūdeni, skalot ar ūdeni muti un degunu vajag ļoti uzmanīgi, jo tādā veidā var norīt ūdeni, kas ir grēks. Arī domas par gavēņa pārtraukšanu ir grēks. Par Ramadāna gavēņa apzinātu pārtraukšanu ir jāmaksā izpirkums (*kaffar*) un gavēņa diena jāatkārto 60 reizes.

Saskaņā ar šariāta likumiem *Al-Vdhija* ir dzīvnieki, kas nogalināti svētku svinībām (kamieļi, govīs, aitas u. c.). **Nogalinātie dzīvnieki** ir jāsadala trīs daļās: mājas iedzīvotāju daļa, dāvanās dodamā daļa, žēlsirdības dāvanās dodamā daļa. Šariāts nosaka, ka upurējamam karnielim ir jābūt piecgadīgā, govij - divgadīgai, aītai — divi mēneši vecai utt. Obligāts nosacījums - lopam jābūt veselam. Dzīvnieku upurēšana islamā tiek praktizēta arī bērna piedzimšanas gadījumos, un šo upurēšanu sauc par *Al-Akika*. Par zēna piedzimšanu ir jānokauj divas aitas, bet par meiteni pietiek ar vienu aitu.

Šariāts ļoti stingri vērsas pret **alkohola lietošanu**, jo tas aprūtina prāta spējas un līdz ar to kavē dievticību. Korānā noteiktais soda mērs ir 80 sitieni ar nūju pa kailu miesu. Viens šāds sods var tikt piemērots pat par vairākām alkohola lietošanām pagātnē.¹⁴ Šariāts paredz daudz bargu sodu: pēršanu ar nūjām, galvas noskūšanu, roku un plaukstu nociršanu, sejas nomelnināšanu un pusapģērbta vadāšanu pa pilsētu, apmētāšanu ar akmeņiem, krustā sišanu uz trīs dienām un, protams, daudz dažāda veida nāvessodu.

Islamā **noziegums** tiek aplūkots kā nepaklausība Dievam, tāpēc noziegums ir sodāms ne tikai laicīgā tiesā, bet vienlaicīgi tas ir grēks, kam seko pēcnāves sods. Klasificējot tiesību pārkāpumus, musulmaņu juristi vadās nevis pēc sabiedriskās bīstamības, kas piemīt konkrētam pārkāpumam vai pārkāpuma raksturam, bet gan par svarīgāko tiek uzskatīts reliģiskais moments, t. i., pārkāpuma reliģiskās sekas. Reliģija prasa stingri regulēt saistību tiesības, lai saistība (vaina), ko cilvēks uzņemas, neapdraudētu viņa cieņu un godu. Tieši tāpēc par islama ticības maiņu šariāts vīriešiem paredz nāvessodu, bet sievietēm mūža ieslodzījumu cietumā.¹⁵

Atbildes uz **procesuāliem jautājumiem** šariāta skaidrotāji rod Sunnā, kas ir pravieša Muhameda dzīves piemērs.* Tie ir skatāmi atsevišķi no Korāna atklāsmēm. Pēc Korāna Sunna ir otrais šariāta avots, jo "Dieva pravietis - labākais paraugs ir jums, tiem, kas uz Dievu cerības liek, Tiesas dienai tic un Dievu jo bieži piemin."¹⁶ Kad pravieša sievai jautāja par viņas vīra raksturu, viņa atbildēja ļoti vienkārši, ka tas esot Korāns. Ar to viņa gribēja pateikt, ka Muhameda dzīve ir Korāna

* Viena no Sunnas formām ir *hadisi*, kas atspoguļo pravieša Muhameda darbus un izteikumus. Hadisas ir apkopotas vairākās grāmatās. No visām sešām hadslu daļām, visvairāk pielietotā ir *Sabih Bukhari* un *Sahih Muslim*. Tā nosaka šādus principus: paklausī saviem vecākiem un izturies pret viņiem labi, kā tu gribētu, lai tavi paša bērni izturētos pret tevi; paradīze atrodas zem tavas mātes pēdām; kad trīs cilvēki ir kopā, diviem nevajag sarunāties slepeni, atstājot trešo vienatnē, jo tas var viņu apbēdināt; katra musulmaņa pienākums ir meklēt gudrību; izmanto piecas lietas pirms nākamās piecas notiek (savu jaunību, pirms kļūsti vecs; savu veselību, pirms kļūsti slims; savu naudu, pirms kļūsti nabags; savu atpūtu, pirms paliec aizņemts; savu dzīvi, pirms mirsti); tīrība ir puse no reliģijas; patiesi spēcīgs ir nevis tas, kurš notriec otru zemē, bet gan tas, kurš pār sevi var valdīt dusmās; vislabākais savā ticībā starp musulmaņiem ir tas, kurš ir labs manierēs un mīļš pret sievieti; vislabākā bagātība ir dvēseles bagātība; tas nav ticīgs, kurš ir paēdis, kamēr viņa kaimiņš cieš badu.

liecība. Izteiktais apstiprina, ka pravietis visiem musulmaņiem ir tas, no kura jāņem piemērs veiksmīgai dzīvei. Sekojot Muhamedam, kurš atspoguļo Dieva žēlsirdību, var iegūt Dieva labvēlību un nopelnīt iekļūšanu paradīzē.

¹ Korāns, sūra 112:1-4

² Korāns, sūra 2:136

³ Schacht J. Islamic Law in Contemporary States // Journ. of Comparative Law. - 1959. - P. 133.

⁴ Balodis R. Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 86.lpp.

⁵ Teaching About Islam and Muslims in the public School Classroom 3rd Edition/ Council on Islamic Education. - California USA, 1998. - P.28.

⁶ Osipova S. Musulmaņu tiesību vēsture viduslaikos. R.: Latvijas Universitāte, 2001. - 34.lpp.

"Turpat, 38.lpp.

⁸ Васильев Л. С. История религий Востока. - М.: Высшая школа, 1998. - С. 143.

⁹ Osipova S. Musulmaņu tiesību vēsture viduslaikos. R.: Latvijas Universitāte, 2001. - 49.lpp.

¹⁰ Lohass F. H. Kā atbildēt islamam. R.: Luteriskā Mantojuma Fonds, 1996. - 15-lpp

¹¹ Lenglija M. Pasaules reliģijas. - R.: Zvaigzne ABC, 1997. - 90.lpp.

¹² Васильев Л. С. История религий Востока. - М.: Высшей школа, 1998. - С. 146.

¹³ Osipova S. Musulmaņu tiesību vēsture viduslaikos. - R.: Latvijas Universitāte, 2001. - 51-52.lpp.

¹⁴ Изложение начал Мусульманского законовещения. - Санктпетербург, 1850. - С.468.

"Turpat, 470.lpp.

¹⁶ Korāns, sūra 33:21

16.4. Džihads jeb svētais karš

*Cīnies Dievs ar tiem, kas cīnās pret jums. bet neuzbrūciet pirmie.
Patiesi, Dievs nemīl, kas uzbrūk pirmie}*

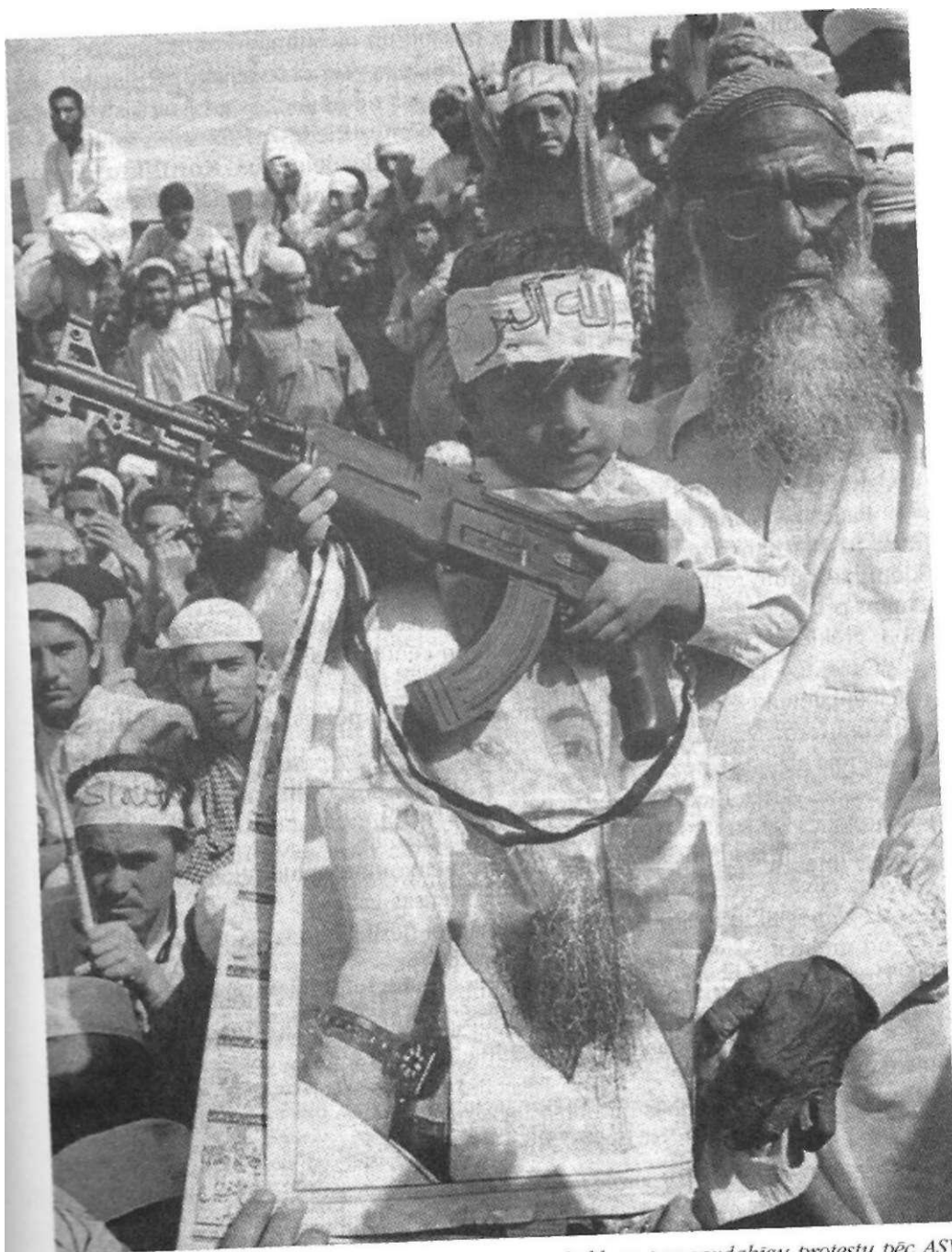
*Jūs, kas ticiet! Esiet nelokāmi savā ticība Dievam vienīgajam.
Liecino, jums taisnība ir stingri jāievēro, lai jūsu naids
pret (dažiem) cilvēkiem, jūs neiekvēlina uz ļaunu. Ievērojiet stingri
taisnīgumu, jo tas ir tuvāk dievbijībai. Bīstieties no Dieva!
VUjš visu zin, ko darāt jūs.¹*

Starp neticīgajiem jeb kristiešiem dzīvojošie musulmaņi uzsver islama mieru nesošo lomu un apraksta tās Korāna vietas, kur runāts par vienoto jūdu, kristiešu un musulmaņu Dievu, kas ir žēlīgs pret visiem patiesi ticīgajiem.³ Korānā ir norāde, ka bez pamatota iemesla atņemt cilvēkam dzīvību ir necilvēcīgi. Korāns aizliedz arī mocīt cietumniekus un bezjēdzīgi iznīcināt ražu, dzīvniekus un īpašumu. Tajā pat laikā nevienam nav noslēpums, ka islama vārdā cilvēkiem tiek nocirstas rokas, viņi tiek apmētāti akmeņiem, tiek dedzināts utt.* Mūsdienās Rietumu pasaulē un, protams, arī Latvijā valda stereotips un vispārīzplatīti maldi par islamu kā teroristu reliģiju, kas lielā mērā balstīti uz nezināšanu un ksenofobiju. Bieži masu saziņas līdzekļos lieto jēdzienus *fundamentālisti*, *džihāds jeb svētais karš*, ar to saprotot militāru ofensiju pret citu reliģiju pārstāvjiem. Autoritatīvi islama teorētiķi norāda, ka jēdziens *svētais karš* patiesībā radies Eiropā krusta karagājienu laikā, un savu laiku ar to apzīmēja kam pret musulmaņiem.

Kā ir patiesībā?

Vārdu *džihāds* ļoti bieži lieto Tuvo Austrumu un citu konfliktu sakarā, bet vairāk to piemin saistībā ar 2001. gada 11. septembrī veiktajiem terora aktiem Amerikas Savienotajās Valstīs, pēc kuriem ASV valdība teroristiem solīja atmaksas uzbrukumam. Savukārt no musulmaņu pasaules atskanēja draudi ASV militāra uzbrukuma gadījumā pasludināt džihādu.⁴ Šajos izteikumos ar džihādu tiek saprasts islama pasaules *svētais karš*. Kā uzskata ievērojamais latviešu sabiedriskais darbinieks un teologs

* Pašlaik pasaulē reliģiskie konflikti lielākoties notiek musulmaņu valstīs vai arī tajās nemusulmaņu valstīs, kur ir lielas un spēcīgas islama reliģiskās kopienas. Kāpēc tas notiek? Vienu izskaidrojumu varam rast Haningtona teorijā, kas pauž ideju par rasu konfliktu, kura ārējā izpausme ir nesaskaņas starp reliģijām. Šī uzskata piekritēju apstiprinājumu šai idejai var rast daudzajos pasaules etniskajos konfliktos. Piemēram, divu reliģiju konfliktu redzam Dienvidslāvijā starp albāņiem un serbiem; Čēčenijas dumpinieki Allaha vārdā cīnās ar impēriskajiem pareizticīgajiem. Arī citur pasaulē redzam apstiprinājumu daudz kritizētajai Haningtona teorijai. Pēdējā laikā parādās uzskats, ka islama fundamentālisti ir islama vahabīta sektas locekļi. Daži pētnieki uzskata, ka sistemātiska un apzināta islama ekspansija ir vēsturisks mīts, ko radījuši "krusta karotāji". Sakaujot ienaidniekus (piem., Bizantiju un Persiju), iekaroto teritoriju iedzīvotāji netika vardarbīgi konvertēti islamā, jo Korānā ir teikts: "Nekādas piespiešanas reliģijā" (Korāns, sūra 2:256).

Musulmaņu "džibāds" miljoniem ticīgo visā pasaulē kļuva par savdabīgu protestu pēc ASV bombardēšanu uzsākšanas Afganistānā 2001. gada oktobrī. FOTO 2001. gada 19. septembris. Vakara Ziņas – REUTERS

Jānis Sīkstulis, kurš labi pazīst islama pasauli un musulmaņu tradīcijas, tad pēdējos 20 gadus pasaule dzīvo nemītīgos džihādos. Tie esot bijuši izsludināti Irānā, Palestīnā, Irākā un daudzās citās valstīs, un tas rietumniekos esot radījis *džibādo-fobiju* un kļuvis par tādu kā bubuli ar ko bērņus biedēt.⁵ J. Sīkstulis musulmaņu konfliktā ar kristiešiem saskata lokālus un globālus iemeslus. **Konfliktu pamatā esot nevienlīdzīgais labumu sadalījums pasaulē:** Amerika - nepiedodami bagāta un nepalīdz nabagajiem; otrs deglis - Izraēlas un Palestīnas konflikts. Latviešu publicists Juris Paiders uzskata,⁶ ka Rietumu un islama civilizāciju konfliktam var būt divi iznākumi, - vai nu viena no civilizācijām cenšas otru iznīcināt, vai arī šīs civilizācijas atrod formas, kā tās var pastāvēt viena otrai līdzās, nekonektējot. Pēc J. Paidera domām konfrontācija starp divām civilizācijām ir izskaidrojama ar to, ka ģeogrāfiski Eiropas valstis visā dienviddaļā atrodas tiešā islama valstu tuvumā. Līdz ar to iedzīvotāju migrācijas iespējas, gan brūkot koloniālām impērijām, gan dažādu karu rezultātā, no islama reģiona uz Eiropu bija krietni lielākas nekā, piemēram, no Eiropai tālās Ķīnas, kuru apdzīvo konfucianisti, vai Indijas, kuru apdzīvo hinduisti un budisti.⁷

Patiesībā islama jēdziens *džihāds* attiecas uz vairākām sabiedriskās dzīves sfērām. Šariāts gan paredz, ka musulmanim ir jāizdara viss iespējama, lai islams kļūtu par pirmo reliģiju, un musulmanim jāveltī visus savus spēkus un enerģiju, lai cīnītos pret neticīgajiem. Džihāds nozīmē ikviena musulmaņa iekšējo cīņu pret neticību, grēkiem, cīņu ar savām nepilnībām un centienus sevi pilnveidot.⁸

Objektīvi jāatzīst, ka šariātā, kas izriet no Korāna un pravieša Muhameda mācībām, ir teikts, ka **džihāds nozīmē veltīt visus spēkus un enerģiju cīņai pret neticīgajiem.** Džihāds ir pati augstākā islama pakāpe, un to jāpilda brīvprātīgi. Tulkojumā džihāds nozīmē "cīņa" vai "piepūle", kas jāsaprot kā neatlaidīgi centieni ticības vārdā. Piedevām jēdzienam *karš* arābu valodā ir divi citi atšķirīgi vārdi. Pamatojoties uz šariātu, džihāds ir nepieciešams, lai:

- Allana vārds kļūtu visdzižākais un visa ticība tiktu veltīta tikai Allaham;
- visa cilvēce būtu laimīga un izietu no tumsas gaismā;
- uz zemes tiktu iedibināta taisnība, ieviešot tiesības un izskaužot melus, naidu un grēkus;
- izplatītu reliģiju, aizstāvētu musulmaņus un pretotos ienaidniekiem.

Džihāds par obligātu pienākumu jebkuram musulmanim kļūst gadījumos:

- ja musulmanis atrodas cīnītāju vienībā;
- ja valsts ir blokādē;*
- ja imams ir izsludinājis mobilizāciju.

* Pēc ASV paziņojuma par atmaksas uzbaikuma uzsākšanu teroristu nometnēm Afganistānā, lielu ažiotažu izraisīja ziņas, ka Afganistānas valdošās islama kustības *Tālībs ministru* padomes vadītāja vietnieks mulla Mohamads Hasans Ahonds 2001. gada 18. septembrī pieteica džihādu Amerikas Savienotajām Valstīm. Autoritatīvais šītu musulmaņu teologs izdeva reliģisku rīkojumu, kas noliedz musulmaņiem pievienoties ASV iespējamajai militārajai atbildei par terora aktiem. Rīkojumā teikts, ka nav pieļaujams, ka kāda islama partija, valsts, valdnieks vai politiskā kustība

Džihāds iedalās:

- 1) Džihāds *An—Nafs* — dvēseles cīņa par reliģijas zinībām un reliģijas izplatību, izciešot pat ciešanas;
- 2) Džihāds *Aš-šaitān* — cīņa pret kaislībām (burtiskā nozīmē - karš pret sātanu);
- 3) Džihāds *A-Kufan* ua *Al-Munafikin* - cīņa pret neticīgajiem un liekuļiem;
- 4) Džihāds *As-Shabs Az—Zulm ua Al-Bidaa ua Al-Munkart* - cīņa pret apspiešanu, jauninājumiem reliģijā un grēku.

Tāpat militārā izpratnē džihāds ir pieļaujams divos gadījumos, pirmkārt, lai aizstāvētu sevi (paš aizsardzība) vai citus no agresijas un, otrkārt, lai cīnītos par reliģijas brīvību un taisnīgumu. Visos gadījumos cīnīties ieteicams ar rokām, ja neizdodas, - ar mēli, bet, ja arī tas nav iespējams, - ar sirdi. Ja džihāds ir nepieciešams, lai aizstāvētu savu ticību, tas var tikt īstenots ar jebkādiem tiesiskiem, diplomātiskiem, ekonomiskiem vai politiskiem līdzekļiem. Ja musulmanis ir bagāts, tam jācīnās vēl ar naudu. Islama pētnieki uzsver, ka vārda pamatnozīme attiecas tieši uz centieniem pilnveidot sevi. Kā iepriekš minēts, tas var raksturot tiklab ārējus, kā iekšējus cilvēka centienus būt krietnam un ticīgam musulmanim, tomēr nav šaubu, ka džihāds tiek uzskatīts par obligātu reliģisku pienākumu.* Pilnīgi noteikti var sacīt, ka jēdziens džihāds pats par sevi neapzīmē vardarbību.⁹ Tas nenozīmē arī kara pieteikumu citām reliģijām. Vērts atzīmēt, ka Korānā ir īpaša norāde uz kristiešiem un jūdaiem, kas pelna cieņu un aizsardzību. Visas trīs ticības būtībā atzīst vienu un to pašu Dievu. Arābu valodā Allahs nozīmē Dievs, un to lieto gan arābu pasaules kristieši, gan musulmaņi.

Daudzi politiskie un reliģiskie grupējumi džihāda vārdu laika gaitā ir izmantojuši dažāda veida vardarbības attaisnošanai. Dažkārt to ir darījušas valstis, piemēram, Osmaņu impērijas karaspēks no 1915. līdz 1923. gadam nogalināja 1,5 miljonus armēņu. Armēņi to nosauca par *metzyargern* jeb lielā ļaunuma lielo noziegumu. Neaizmirsīsim, ka turki ir musulmaņi. Saprotais, ka Turcijas impērija šo genocīdu veica politiskos nolūkos, taču nav šaubu, ka ticībai šajā armēņu slaktiņā nebija pēdējā nozīme.

sniegtu jebkādu palīdzību militārā, drošības vai ekonomiskā jomā Amerikas Savienotajām Valstīm to karā pret jebkuru islama valsti vai musulmaņu frakciju. Jāpiezīmē, ka teologs agrāk ir bijis Irānas atbalstītā bīšņotā grupējuma *HezboUahs* konsultants. Vēlāk gan talibu amatpersonas paziņoja, ka Ahonds ir pārprasts, turklāt viņam nav tiesību izsludināt džihādu, jo izšķirošo vārdu var teikt vienīgi augstāko garīdznieku padome, kas tuvākajās dienās pulcēsies uz apspriedi.

Savukārt Katarā dzīvojošais plaši respektētais ēģiptiešu garīdznieks šeihs Jusefs al Kadravi brīdināja, ka musulmaņi apvienosies pret ASV, ja tā izpildīs savus draudus un dos triecienu Afganistānai. Viņš teica, ka ir brīdinājis Ameriku par to, ka visa islama pasaule apvienosies pret to, ja tā dos triecienu nevainīgiem cilvēkiem. Garīdznieks publiskā dievkalpojumā uzsvēra, ka Amerika neiebidēs cilvēkus ar savu militāro arsenālu, kodolieročiem un ekonomisko varēnību, jo viņi tic Dievam.

* To īpaši uzsvēris pravietis Muhameds, uzrunādams savus sekotājus, kas atgriezušies no kara: "Šī ir diena, kad mēs atgriežamies no mazā džihāda lielajā džihādā", ar to domājot atgriešanos no bruņotas cīņas pie mierīgas iekšējās cīņas, par paškontroli un pilnveidošanos.

Oficiāli pasludinātā džihāda cīņu laikā musulmanim jau ar pirmo asins lāsi tiek piedoti visi grēki, tiek rezervēta vieta paradīzes dārzā, un viņš tiek atbrīvots no lielajām bailēm pastarās tiesas priekšā.* **Džihāda kara laikā no kaujas lauka bēgt var divos gadījumos, pirmkārt, pēc kara plāna, ja islama armija atkāpjas taktisku apsvērumu dēļ, otrkārt, lai iekļautos citā islama cīnītāju grupā.** Islams aizliedz karot ar mierīgajiem iedzīvotājiem, iznīcināt sējumus un laupīt gūstekņus, t. i., militāras personas drīkst vai nu nogalināt, vai nu prasīt izpirkuma maksu no radniekiem, vai vienkārši atlaist brīvībā.

Par džihādu sauc arī cilvēka iekšējo cīņu, lai dzīvotu pareizi. Piemēram, daudziem musulmaņiem džihāds nozīmē centienus iegūt izglītību, atstāt smēķēšanu, kontrolēt savus netikumus utt.

Terminu *fundamentālisti* mūsdienās lieto, lai raksturotu jebkuru lielāko pasaules reliģiju sekotājus, kas savu ticību, neskatoties uz moderno pasauli, tur augstāk par visu. Taču terminu bieži lieto arī attiecībā pret tiem musulmaņiem, kurus drīzāk varētu dēvēt par *ekstrēmistiem*, jo, maskējoties ar reliģiskiem motīviem, viņi vēlas sasniegt pilnīgi reālus politiskus mērķus. Šādam apzīmējumam patiesībā nav nekāda sakara ar īsteni reliģioziem musulmaņiem, kuri apzinīgi ievēro savas reliģiskās normas un ir pazemīgi Dieva kalpi. Bieži masu medijos ar vārdu fundamentālisti apzīmē gan ekstrēmistus, gan teroristus un

* Lai izprastu musulmaņu bailes no pastarās dienas, ir nepieciešams zināt viņu reliģiskos ticējumus. Pēdējo pasaules stundu sludinās eņģelis Israfiels, kura taure pavēstīs visa dzīvo nāvi, kas vienlaicīgi nozīmēs arī visu *pareizo* augšāmcelšanos. Pastarā dienā būs gals visai kosmosā pastāvošajai kārtībai, jo kā Allahs radīja visumu, tā viņš to arī reorganizēs. Pastarās dienas stunda nevienam nav zināma, pat ne eņģelim Israfilam. To zina tikai Dievs, kurš cilvēku sodīs vai apbalvos, vadoties no indivīda labajiem vai sliktajiem darbiem, kurus visu dzīves laiku uzskaita eņģeļi. Pestīšana īstenam islamticīgajam būs sasniedzama tikai un vienīgi tad, ja viņš sekos praviešu iestaigātajam un Muhameda norādītajam ceļam. Persona, kura noliedz praviešus un viņu atklāsmes, vienlaicīgi noliedz arī Dievu, tādējādi nopelnot Viņa dusmas. Savukārt, tie, kuri apzinīgi un uzticīgi seko praviešu norādījumiem, tiks attaisnoti, ņemot vērā viņu ticību Dievam un viņu labos darbus. Tikai Dievs ir tiesīgs lemt pār cilvēku dvēselēm, un neviena cilvēciska būtne nav tiesīga tiesāt otru, jo, kā rakstīts hadīsā, "persona, -atrodies starp labiem cilvēkiem, var darīt ļaunus darbus priekš ļauniem cilvēkiem un persona, kura atrodas starp sliktiem cilvēkiem, var darīt labus darbus priekš labiem ļaudīm". Musulmaņu ticība Dievam un personīgā atbildība par saviem darbiem ir dzīves reliģiskais mērķis. Modrība un pretdarbība noziegumiem, amorālismam, netaisnībai nozīmē īstentīcīgā musulmaņa lomas apzināšanos. Pasaules gala tuvošanos ievadīs masveida neticības izplatīšanās cilvēku vidū, izvirtības, viltus dievu pielūgšana, viltus praviešu parādīšanās. Tiks aizmirsts Korāns. Pastarā dienā cilvēki ieraudzīs Dieva varenību visā tā pilnībā. Tā būs apzīlinoša diena, cilvēces sadalīšanas diena, kad cilvēki tiks *sasķiroti* pēc to sliktajiem vai labajiem darbiem. Musulmaņi tic, ka dzīves lielākais mērķis ir iemācīt cilvēkam atzīt un ticēt Dievam. Praviešu galvenā loma, kuras kulminācija bija Muhameds, atklāt pareizos uzvedības modeļus, brīdināt no gaidāmās pastarās dienas soda tos, kuri krīt kārdinājumā un pārkāpj Dieva baušļus. Dievišķais plāns piepildīsies un taisnība notiks, kad tagadējā pasaule tiks izpostīta, un visa cilvēce būs stādīta Dieva priekšā beidzamajai tiesai. Ikviens būs apbalvots ar paradīzi (*Jannah*) vai sodīts ar ciešanām ellē (*Jahannam*).

patiesi ticīgos. Tā ir radies maldīgs priekšstats, ka jebkurš arābs, čečens, tatārs, azerbaidžānis vai latvietis, kas valkā *hidžab*, nelieto alkoholu un ikdienas praktizē dievlūgšanas, ir ekstrēmists. Jāsaka, ka pretēji vispārpieņemtajiem maldiem, islams kā reliģija neveicina un nepopularizē terorismu, un pierādījums tam ir rodams vairākās Korāna sūrās. Praviētis Muhameds bija aizliedzis nogalināt civiliedzīvotājus. Paši musulmaņi uzskata, ka islams - tas ir pamats, Dieva dots fundamentus uz kura balstīt savu dzīvi. Tādēļ jebkurš, kas patiesi tic Allaham, ir fundamentālists.

Neraugoties uz to pozitīvo, ko es atzīmēju islamā, pasaulē pēdējos gados strauji pieaug tieši musulmaņu ekstrēmisko grupu veikto slepkavību skaits. Pagājušajā gadā novembrī Indonēzijā Malukas provincē kristiešu un musulmaņu sadursmes laikā tika nogalināti astoņi kristieši. Indonēzijas policija konflikta cēloni saskata reliģiskajā diskriminācijā, ko pret kristiešiem ir izvērsuši apgabalā prevalējošie musulmaņi (šīs provinces Soasiu pilsētā musulmaņi nodedzināja 200 kristiešu dzīvojamās mājas un 3 baznīcas). Lieta bija aizgājusi tik tālu, ka izmisušie kristieši draudēja musulmaņiem ar masu pašnāvībām, ja turpināsies to diskriminācija pēc reliģiskajām pazīmēm. Līdzīgi notikumi 2000. gada februārī risinājās arī Nigērijā, kur Kadunas pilsētā konfliktos starp kristiešiem un musulmaņiem tika nogalināti desmitiem cilvēku. Arī šajā gadījumā konflikta cēlonis bija kristiešu neapmierinātība ar musulmaņu pieņemto reliģisko diskrimināciju. Vairāki tūkstoši kristiešu izgāja ielās, lai protestētu pret musulmaņu aicinājumiem ieviest Nigērijā stingru islama kārtību. Jāatzīmē, ka bailes no diskriminācijas ir pamatotas, jo vienā no šīs valsts reģioniem islama kārtība jau ir iedibināta, un praksē var pārlicināties, kāda izskatās islama administratīvā pārvalde neislamiskā valstī. Islama ticības kaujinieciskās dabas atslēga ir cīņa pret netaisnību un apspiešanu. Tūkstošiem gadu ilgā cīņa par taisnīgumu ir iedvesmojusi musulmaņus un viņu kustības cīnīties pret netaisnību un apspiešanu, karot par neatkarību, cīnīties pret koloniālismu. Tikai nevajag jaukt brīvības cīnītājus ar ļaunprātīgiem teroristiem, kas ar savu zemisko rīcību zaimo islama vērtības.

Nereti šķeltnieciski islama grupējumi, kas balstās uz atsevišķām reliģiskām autoritātēm, džihāda vārdu lieto, lai vērstos pret iedibināto islama kārtību. Vairākās islama valstīs (piemēram, Ēģiptē, Šrilankā u. c.) ir partizāni, kas cīnās par *patieso islama vērtību* iedibināšanu. Islama teorētiķi uzskata, ka džihāda vārda lietošana nevietā ir pretrunā ar islama būtību. Par pamatotiem militāra džihāda piemēriem vēsturē var uzskatīt musulmaņu aizstāvēšanās cīņas pret krustnešiem viduslaikos un vēl pirms tam, piemēram, musulmaņu atbildes uz bizantiešu un persiešu uzbrukumiem agrīno islama iekarojumu laikā.

Islama reliģija ir pamatā vairākām arābu teroristiskajām organizācijām. Masu informācijas līdzekļi ziņo, ka tādas ir septiņas:¹⁰ Al Kuaida (*Al Quaida*), Al Džihāds (*Al Jihad*), HAMAS, Hezbollahhs (*Hezbollah*), Palestīniešu islama džihāds, Abu Saijaf (*Abu Sayyaf*) un TAMILAS TĪGERI. Visas uzskaitītās organizācijas cīnās par ortodoksālās islama valdības nodibināšanu, kuras galamērķis varētu būt

viduslaiku valsts nodibināšana Ēģiptē un citās Austrumu zemēs.* Labs piemērs ir Afganistāna, kas līdz pagājušā gadsimta 70. gadiem attīstījās līdzīgi Tunisijai vai Ēģiptei, un tās vadītāji Turciju sāka uzlūkot kā piemēru. Svītru pārvilka PSRS atbalstītais Afganistānas komunistu režīms, kura asiņainās zvērības radīja spēcīgu ticīgo pretestību un bija pamats vienotas islama teroristu savienības izveidei. Šie cilvēki, kas visu savu apzinīgo dzīvi ir nodarbojušies tikai ar karošanu, vairs nav spējīgi organizēties mierīgai dzīvei. Viņu ir daudz, un islams ir kļuvis par viņu dzīves un kara jēgu. Bēdīgi, bet fakts, ka divu superlielvaru ASV un PSRS aukstais karš Afganistānā (un arī citur, cīnoties par ietekmi Tuvajos Austrumos), kas izpaudās kā PSRS cīņā ar Afganistānas tautu, bet no ASV puses kā militārā un finansiālā palīdzībā modžahedīniem, ir radījis islama fundamentālistus - teroristus, kurus, atšķirībā no Rietumu pasaules, vada reliģiozs fanātisms un naids pret "izlaidīgajiem un bagātajiem imperiālistiem" - Rietumiem. Pasaulē terorists nr. 1 Osama bin Ladens viņiem ir varonis, kuram vajag līdzināties.

* (1) Al Kuaida - apvieno islama fundamentālistus, kas apkaro *neticīgos* (galvenokārt, jūdaietus un kristiešus, taču nesmādē arī hinduistus, sikhus, budistus, bahaiešus u. c.) un vēlas panākt islama kundzību. Organizācija apvieno 3000 kaujinieku un tai ir līdzgaitnieki vismaz 34 pasaules valstīs. Al Kuaidas oficiālais nosaukums ir "vispasaules islama fronte ar "svēto kam" pret jūdiem un kristiešiem; (2) Al Džihads - Ēģiptiešu islama džihāds, kas vēlas gāzt Ēģiptes tautas vēlēto valdību un aktīvi vērsas pret ASV. Tieši šīs organizācijas dēļ Ēģiptē uz ielām var pastāvīgi redzēt ar kalašņikova automātiem bruņotus karavīrus un bruņumašīnas, kas atbaida tūristus un rada iespaidu par pilsoņu karu. 1999. gadā organizācija par ķīlniekiem sagrāba tūristu autobusu ar poļu tūristiem un viņus nogalināja. (3) HAMAS - organizācija cīnās par islamiskas palestīniešu valsts izveidi tagadējās Izraēlas vietā. Organizācija ir slavēta ar saviem cīnītājiem - pašnāvniekiem. Uzskata, ka ASV ir visu cilvēku, it īpaši musulmaņu, apspiedēja; (4) Hezbollah - Libānā izveidota radikāla organizācija, kas cīnās pret Izraēlu un Rietumvalstīm; (5) Palestīniešu islama džihāds cīnās par islamiskas Palestīnas izveidošanu un Izraēlas valsts totālu iznīcināšanu. Atbalstu saņem no Sirijas un Irānas. Par lielāko savu ienaidnieku uzskata amerikāņus; (6) Abu Saijaf - radikāls islama separatistu grupējums, kas darbojas Filipīnas Dienvidos un cīnās par neatkarīgas islama valsts izveidi musulmaņu apdzīvotajos valsts reģionos. Darbības finansēšanai veic cilvēku nolaušanās un ķīlnieku sagrābšanas operācijas. Faktiski kidnapings ir kļuvis par grupējuma galveno aktivitāti; (7) Tamils Tīģeri - cīnās par musulmaņu Tamilu valsts izveidi Šrilankā. Savulaik nogalināja leģendāro Indijas premjeru Radživu Gandiju. Apvieno astoņus līdz desmit tūkstošus kaujinieku. Kopumā organizācija ir veikusi 168 pašnāvnieku rīkotus terora aktus Indijā un Šrilankā. 2001. gada jūlija beigās organizācijai izdevās nodedzināt 14 Šrilankas aviokompānijas lidmašīnas valsts centrālajā lidostā.

Agrā bērnībā daudzi tūkstoši zēnu nokļūst reliģiskajās skolās - medresēs. Skolas finansē vairāk vai mazāk radikāli islama grupējumi. Tā kā lielākā daļa no tām izvietotas valsts nabadzīgākajos rajonos, lielā trūkumā dzīvojošās daudz bērnu ģimenes labprāt kādu no dēliem nodod medresē, kur viņš pavadīs vairāk nekā 10 gadu. Pakistānā ir reģistrētas ap 22 000 šādas skolas. Mācību galvenais priekšmets ir Korāns. Skolēni mostas rītausmā, skaita lūgšanas un gandrīz visu dienu pavada, studējot Korānu. Viņi nelasa presi, neskatās televizoru un saņem ierobežotu izglītību, kas savos pamatos nav mainījies kopš XI gadsimta. Tieši izolēšana no ārpusaulas jau piecu sešu gadu vecumā un dzīvošana pilnīgā noslēgtībā rada iespēju vēlākajos gados viegli manipulēt ar skolnieku ideoloģisko noskaņojumu. Tā izaug cilvēks ar noteiktiem uzskatiem, kurš neuzdod jautājumus un kurn var viegli var noskaņot cīnīties līdz nāvei (*BBCun Reuters* materiālu

Nobeigumā gribu uzsvērt, ka ne jau reliģija ir iespējamo konfrontāciju pamatā. Tā ir tikai līdzeklis un vienlaicīgi arī ārējā izpausme daudz dziļākiem procesiem, kuru saknes ir politikā un finansēs, mūžīgajā cīņā par varu un ietekmi pasaulē. Cilvēki, kas no sirds tic garīgo vadītāju uzstādītiem mērķiem, neaizdomājas par patiesajiem šo līderu centieniem, savukārt pēdējo mērķi ir visai pragmatiski. Ja tauta ir mazizglītota, pār to valda ar reliģiju; ja tā ir kļuvusi mazāk reliģioza, to ietekmē ar masu saziņas līdzekļiem. Ceru, ka nepiepildīsies manas bažas un pasaule nemetīsies no vienas galējības (reliģijas absolūtās brīvības) otrā galējībā - ksenofobijā un naidā pret nepazīstamām reliģijām. Miers ir līdzsvarā, kas nenozīmē dreifu, bet gan cīņu par līdzsvaru. Jebkurš galējs uzskats rada destabilitāti, kas nes ļaunumu viņa izraisītājiem un idejām. Tam cauri ir gājusi arī Rietumu civilizācija, kas savulaik, turēdamās pie kristietiskās baznīcas valsts modeļa, radīja Svēto inkvizīciju, kuras motīvi bija ne mazāk šausminoši kā džihāda cīņa pret neticīgajiem.

To, kas pašlaik notiek Afganistānā un Pakistānā uzskatu tikai par globālāku konfliktu sākumu.

¹ Korāns, sūra 2:190

² Korāns, sūra 5:8

³ Гайнудинов Р. Ислам вера .милосердие. - М., 1997. - С. 141.

⁴ Vai džihāds tiešām nozīmē svēto karu? // Kaira, LETA-REUTERS. - 2001. - 18. sept.

⁵ Bemāts A. Islama speciālists paredz pasaulē liela mēroga karu. //7 Vakara Ziņas. - 2001. - 19. sept.

⁶ Paiders J. Islama un Rietumu civilizācijas konfrontācija vai līdzāspastāvēšana-. Viena fakta uztverē un interpretācijā ir milzīga plaisa starp Rietumiem un Islamu // Dienas Bizness. - 2001. - 27. sept.

⁷ Turpat.

⁸ Teaching About Islam and Muslims in the public School Classroom 3rd Edition/ Council on Islamic Education. - California USA, 1998. - P.50.

⁹ Vai džihāds tiešām ir svētais karš? //7 Neatkarīgā Rīta Avīze. - 2001. - 19- sept.

¹⁰ Kasparēns Ģ. 21. gadsimta karš pret civilizāciju // Diena. - 2001. - 15. sept.

17. VALSTS INTERESE RELIĢIJU IZPĒTE

17.1. Sektu pētniecība Amerikas Savienotajās Valstīs

Solžeņicins uzskata, ka, ja pasaule nav pietuvojusies galam, tad tā ir sasniegusi nozīmīgu pagrieziena punktu savas pastāvēšanās vēsturē - tikpat svarīgu kā pāreja no viduslaikiem uz renesansi.
R. Balodis

Eiropā sekta un kultūri (JRK)* galvenokārt ienāk no ārienes - Amerikas Savienotajām Valstīm. ASV ir brīvības un demokrātijas citadele, kurā reliģijas brīvība ir viena no amerikāņu dzīvesveida lielākajām vērtībām.

Amerikāņu un eiropiešu skatījums uz reliģiju ir atšķirīgs. Vēl atšķirīgāks, protams, ir Eiropas un islama valstu viedoklis par šo jautājumu. Amerikāņi JRK aplūko pilnīgi savādāk nekā to dara, piemēram, Vācijā, Spānijā vai Francijā. Uzskatāmi to parāda amerikāņu attieksme pret saentologu sektu, kas gandrīz visās Eiropas valstīs tiek uzskatīta par destruktīvu. Vidusmēra amerikānim saentologu esamība ir pilnīgi vienaldzīga tikmēr, kamēr tas nedzird par saentologu vajāšanām, piemēram, Vācijā. Tad amerikānis sāk dusmoties, jo eiropieši "apbižo" amerikāņus. Sainatologi nāk no Savienotajām Valstīm, tātad runa ir par kārtējo Vecās pasaules negatīvo attieksmi pret amerikāniskajām vērtībām. Oficiālā amerikāņu pieeja citreiz pārsteidz vēl vairāk.** Iespējams, ka šādā uzskatā ir arī daļa patiesības, jo no personīgās pieredzes varu apliecināt, ka gan vācieši, gan franči sekta uzskata par "amerikāņu popkultūras sastāvdaļu", kas līdz ar Holivudas un McDonalda izstrādājumiem ir pārpludinājušas mierīgo Eiropu. Vidusmēra amerikāņi, atšķirībā no eiropiešiem, jaunās reliģijas vienkārši neuztver. Tās viņiem ir tāda pati dzīves sastāvdaļa kā, piemēram, latviešiem saldējuma pārdevēja uz ielas. No otras puses, amerikāņi šausmās iedzītu doma par iespējamo Romas katoļu Baznīcas juridiskā statusa nostiprināšanu, ja rastos priekšlikums par iespējamu līguma slēgšanu starp ASV un Svēto Krēslu. Nenoliedzami liela nozīme šajos jautājumos ir pasaules uzskatam, un tas atstāj iespaidu kā uz valsts oficiālo, tā arī tiesisko attieksmi.

* JRK - jaunās reliģiskās kustības.

** Pārsteidzoši, bet fakts, ka ASV, karojot pret Sadamu Huseinu "tuksneša karā" uz laiku pārtrauca kara darbību sakarā ar Raniadāna svinībām. Tai pašā laikā pareizticīgo Lieldienu laikā 1999- gada pavasarī amerikāņu bumbvedēju uzlidojumi pret Serbiju netika pārtraukti. Arī 2001. gada nogalē ASV Ramadānu ignorēja un turpināja karadarbību Afganistānā.

Amerikāņu skatījumu uz reliģijas brīvības jautājumu ir noteikusi Amerikas Savienoto Valstu attīstība. Amerikāņu nāciju izveidoja kolonisti, kas, nākot no dažādām pasaules valstīm, kurās daļa ikdienas bija reliģiskā neiecietība, radīja Jaunu pasauli. Viņi pierādīja, ka var ticēt dažādiem dieviem un atšķirīgos veidos, paliekot tai pašā laikā par lojāliem valsts pilsoņiem. Pirmajām kolonistu administrācijām bija valstiski svarīgi atrast vienu viedokli, nevis sākt strīdēties par labāko reliģiju. Jaunās pasaules kolonijās, kuras izveidoja angļu kalvinisti un puritāņi, valdīja kristiešu savstarpējās izpratnes gars, ko laika gaitā uztvēra arī citas nācijas, kas saauga ar angļu kolonistiem. Tie bija nākamās diženās Amerikas kodols. Reliģiskā brīvība un tolerance neradās uzreiz, to jau labu laiku pirms konstitūcijas pieņemšanas izcīnīja presbīterāņi, baptisti un kvekeri. Reliģijas brīvība dzima nevis no dabisko tiesību izraisītiem priekšnosacījumiem (civila, politiska vai filozofiska pamata), bet no pragmatiski teoloģiskas nepieciešamības. Lai apvienotu un saliedētu superlielvalsti, to vajadzēja upurēt vispārības labā. Valsts dibinātāji nevēlējās reliģiskus karus un neatbalstīja nacionālo baznīcu izveidošanu. Dažās ASV pavalstīs pirms konstitūcijas pieņemšanas pastāvēja valsts baznīcas. Ticība Dievam amerikāņiem joprojām ir dziļa, to viņiem acīmredzot ir atstājuši puritāņi. ASV tiesās simtiem reižu dienā atskan liecinieku zvērests: "Zvēru runāt patiesību, tikai patiesību un neko citu kā patiesību un lai Dievs man palīdz!" Dieva palīdzība tiek lūgta arī uz amerikāņu zaļajiem dolāriem. Amerikas Konstitūcijas pirmais un četrpadsmitais papildinājums tikai apstiprina iepriekšminēto.* ASV Konstitūcijā iekļautajam valsts un baznīcas šķiršanas principam, kas apvienots ar reliģijas brīvības deklarēšanu, patiesais nolūks bija nepieļaut, ka federāla valdība rada Eiropas modeļa valsts baznīcu.

1999. gadā man kā Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram, pateicoties ASV Vēstniecības Latvijā Informācijas Aģentūras starptautisko apmeklētāju programmai, tika piedāvāta iespēja mēnesi klātienē iepazīties ar Savienoto Valstu pieredzi reliģijas un valsts attiecību jomā. Programmas laikā notika vairāk kā 70 tikšanās ar valsts, sabiedriskajiem, reliģiskajiem un zinātniskajiem darbiniekiem. Pavisam biju piecos štatos, ieskaitot Vašingtonu un Ņujorku. Kopā ar mani šajā programmā piedalījās psihoterapeits Dr. Artūrs Utiņāns. Cik man zināms, mēs no Baltijas valstīm esam vienīgie, kas ir pētījuši un analizējuši reliģijas un valsts attiecības Amerikas Savienotajās Valstīs.

* The Constitution of the United States of America. Amendment I: "Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof; or abridging the freedom of speech, or of the right of the people peaceably to assemble, and to petition the Government for a redress of grievances." Amendment XIV: "All persons born or naturalized in the United States, and subject to the jurisdiction thereof, are citizens of the United States and of the State wherein they reside. No state shall make or enforce any law which shall abridge the privileges or immunities of citizens of the United States nor shall any State deprive any person of life, liberty, or property, without due process of law; nor deny to any person within its jurisdiction the equal protection of the laws."

Svarīgākā atziņa, ko guvu no Amerikas vizītes ir tā, ka *tas noteikti nav Latvijas modelis*, lai cik sekmīgi tas arī nedarbotos ASV. Baltijas Valstīs, kas ir piederīgas Eiropai, tas nebūs dzīvotspējīgs. Piedevām, ja piekrīt S. Hanningtona teorijai par kultūrrobežām un reliģijteritorijām, Latvija atrodas pierobežā ar ortodoksālo Krieviju, kas atstāj iespaidu uz valsts realitāti arī šajā jomā. Demokrātijas citadeles praksi tik mazā valstī kā Latvija pilnībā pārņemt nav iespējams.

Kādas tad ir ASV valsts un reliģisko organizāciju attiecības? ASV valdība daudzus valsts pienākumus uztic nevalstiskajām organizācijām, kuru darbības rezultātā arī tiek realizēta valsts prakse. Piemēram, ar ASV kongresu sadarbojas sabiedriskā organizācija "Jūdaisma reformu reliģijas Darbības centrs" (*Religious Action Center of Reform Judaism*), kuras pienākumos nav tik daudz jūdaisma reforma, cik dažādu reliģisko organizāciju viedokļu noskaidrošana un šo interešu aizstāvība (lobēšana) likumdošanas procesā. Pirmajā mirklī šķiet, ka šajā valstī pastāv visatļautība. Tā savā būtībā arī ir sistēma, kas perfekti darbojas. Piemēram, par dažādām valsts un baznīcas nošķiršanas koncepcijām savā starpā cīnās divas sabiedriskas organizācijas. Amerikāņu Savienība par valsts atdalīšanu no baznīcas (*Americans United for Separation of Church and State*) iestājas par "sienas" ieviešanu starp valsti un reliģiju, kamēr Reliģijas un Sabiedriskās Politikas institūta (*Institute on Religion and Public Policy*) pārstāvji uzskata, ka šķirtības modelis valstij ir nepieņemams, un tāpēc viņi piedāvā valsts un baznīcas kooperāciju.

ASV kongresā darbojas kapelāna institūcija, kas izveidota, lai apmierinātu kongresmeņu garīgās vajadzības (neskatoties uz stingro valsts un baznīcas atdalītību). ASV Jutas štatu, kuru apdzīvo 90 procentu mormoņu, kongresā pārstāv divi kongresmeņi, kuri, neapšaubāmi, kongresā atklāti cīnās par savas ticības nostiprināšanu. Dažādas nevalstiskas universitātes palīdz valsts administrācijai izprast situāciju reliģijas jomā, informējot valsti par procesiem baznīcas iekšienē un iespējamajām sekām. Viņu viedokli bez iebildumiem ņem vērā un respektē. Var vēl nosaukt daudz citu piemēru kā, dažādu nevalstisko organizāciju darbības mijiedarbībā, rodas nopietna sistematoloģiska valstiska politika. Jā, sistēma ir efektīga un tomēr Latvijai neder. Kāpēc? Latvija ir pārāk maza valsts, tās iedzīvotāju skaitu un teritoriju pat nevar pielīdzināt vismazākajam ASV štatam. Tāda sistēma, kāda eksistē ASV, var darboties tikai tur, kur tā ir - Jaunajā pasaulē, lielā federālā superlielvalstī, kuras pastāvēšana nebalstās uz konkrētas nācijas, kultūras, reliģijas un pat valodas saitēm. Ja ASV nepastāvētu šī sistēma, tad būtu apdraudēta pati šīs valsts pastāvēšana. Tomēr arī tas nav iemesls, kāpēc Latvijai un citām Austrumeiropas valstīm visticamāk nevar būt pieņemams ASV ceļš. Iepriekšminētā sistēma nav iespējama galvenokārt tāpēc, ka Latvijai nekad nebūs tik daudz finansu līdzekļu, kas garantētu šādas sistēmas pastāvēšanu. ASV amatpersonas sarunās uzsvēra, ka ASV negrasās pasaulei uzspiest savu modeli, jo tas ir unikāls. ASV galvenā vēlme ir pasauli atturēt no minoritāšu diskriminēšanas. Iedziļinoties amerikāņu sistēmā, ievēroju kādu būtisku lietu, proti, lai gan valstī nav konkrētas valsts instances,

kas skatītu reliģiskos jautājumus, ASV 1998. gadā pie Ārlietu ministrijas (*State department*)* ir izveidojusi īpašu Reliģijas politikas institūciju, kas virzīta uz to lai koordinētu un veidotu citu valstu ar reliģiju saistītos jautājumus. Šai sakarā atgādināšu, ka ASV Valsts departaments sniedz padomus ASV prezidentam par ārlietu politikas realizēšanu. Valsts departamenta galvenais uzdevums ir sekmēt ASV drošību un, protams, arī hegemoniju visā pasaulē. Tas analizē faktus, kas saistīti ar ASV pasaules interesēm. Tieši caur šo departamentu ASV realizē kā ekonomisku, tā politisku spiedienu uz citām valstīm. Šo mērķu labā ASV Valsts departaments dažos gados ir noorganizējis vairāk kā 800 starptautiskas konferences par dažādām tēmām, tai skaitā arī par reliģijas jautājumiem. Minētais departaments ne vienmēr parādās kā konferences rīkotājs, jo Savienoto valstu normāla prakse ir sadarboties ar nevalstiskām organizācijām, kas bieži pilda valsts uzliktos pienākumus un īsteno Savienoto Valstu politiku. Viena no tādām ir amerikāņu sabiedriskā organizācija "Starptautiskās Sirdsapziņas Brīvības Komisija" (*International Commission on Freedom of Conscience*). Šādās organizācijās parasti nedarbojas Eiropas tradicionālo reliģiju pārstāvji. Visbiežāk tie ir mormoņi un citi. Konkrētās organizācijas vadītājs ir Lī Buzbajns (Lee Boothby), kas ir septītās dienas adventists un kurn, sakarā ar pārmetumiem par reliģisko diskrimināciju Latvijā, man ir tas gods pazīt personiski.

Acīmredzot, ASV ir pavisam cita, no Latvijas ļoti atšķirīga pieredze ar reliģijām. Un tomēr kaut ko varam mācīties arī no tās. Labs piemērs Latvijai varētu būt Federālā izmeklēšanas Biroja (FIB) pieeja destruktīviem kultiem. FIB īpašās nodaļas *Behavioral Science Unit*** jautājumu lokā ir ideoloģiskas grupas, kuru darbības rezultātā valstij vai sabiedrībai var tikt nodarīts kaitējums. Nav svarīgi, vai grupa balstās uz fašistiskas, nacionālistiskas vai reliģiska ekstrēmisma bāzes. Svarīga ir tikai organizācijas destruktivitāte. Uzsākot pētīt kādu grupu, FIB nodaļas galvenais uzdevums ir noskaidrot cēloni, prognozēt likumpārkāpumu nākotnē un, konstatējot reālu pārkāpumu, novērst to. Pēdējais gan vairāk attiecas uz reģionālo FIB nodaļu, jo *Behavioral Science Unit* galvenais pienākums tomēr ir analītisks darbs, kas vairāk saistās ar kriminoloģiju. Turpmāk, raksturojot FIB īpašo pieeju sektu jautājumiem, izmantošu A. Šubina no Harvardas Juridiskās Augstskolas (*Adam Szubn, J. D. Harvard Law School*), Teksasas policijas leitinanta Roda Grega (*Rod Gregg, Lieutenant Garland, Texas Police Department*) un Kārļa Džensena III (*Carl Jensen, M. A. Supervisory Special Agent Behavioral Science Unit FBI*) veiktos pētījumus.¹ Jāpiezīmē, ka ar pēdējo man bija izdevība tikties personīgi, aplūkot nodaļas darba procesu, kas vairāk atgādina kriminoloģisku laboratoriju. Starp citu, FIB darbinieki paši ironizē par Holivudas filmu radīto FIB aģentu Mālderu, sakot, ka seriāls "Slepenās lietas - X faili" ir visai tālu no patiesības. Šī filma,

* ASV Valsts departamentu varētu uzskatīt par Savienoto Valstu Ārlietu ministriju, ja tā pakļautībā neatrastos Centrālā Izlūkošanas Pārvalde (CIP).

** Tieši par šīs nodaļas darbu tika uzņemts ASV populārais grāvējs "Jēru klusēšana".

kā arī citas filmas par FIB aģentiem, radīja neticamu studentu pieplūdumu FIB Akadēmijā, kas zināmā veidā pat apgrūtināja aģentu atlasīšanu.*

Pēc pētījumu rezultātiem FIB secina: "**Kults ir kustība, kas ir sveša tai kultūrai, kurā tā dzīvo**". Respektīvi, ja runā par Latviju, tad par kultistiem Latvijā var uzskatīt tādas reliģiskas draudzes jeb nereģistrētas grupas, locekļus, kurn tradīcijas un ticējumi ir nepazīstami vairākumam Latvijas iedzīvotāju. Pēc pētnieku domām liela daļa no kultiem ir JRK, kas, pēc pētnieku domām, ir tādas kustības, kas pārdzīvojušas savu pirmo dibinātāju paaudzi. Piemēram, "Jehovas liecinieki" pēc šādas klasifikācijas ir JRK, bet Aum Shinrikvo ir kults, jo dibinātāji vēl darbojas kā locekļi.

FIB pienākumos ir pētīt ne tikai sektas darbības ārējo izpausmju sabiedriskās negācijas, bet analizēt arī konkrētās grupas mikroklimatu, jo tieši tas nosaka konkrētās grupas darbību. FIB galvenā uzmanība ir pievērsta šādiem riska faktoriem:

1) kulta vai JTRK dibinātāju un dalībnieku likumpārkāpumiem pagātnē.**

* Par FIB aģentu pēdējos desmit gados tiek pieņemti cilvēki no 30 gadiem, kuriem jau ir augstākā izglītība. FIB Akadēmija ir drīzāk pielīdzināma kursiem. Tajā pēdējā laikā pieņem tikai kādas konkrētas nozares speciālistus, piemēram, nepieciešams mikrobiologs, kurš praktizējis kādā konkrētā jomā utt. Velti ir iztēloties FIB aģentu kā Brūšu Lī vai Dolfu Lundgrēnu, jo Amerikas Savienoto Valstu rīcībā katrā štatā ir speciālās vienības, kuras vajadzības gadījumā veic noziedznieku aizturēšanu un citas operācijas. FIB kā augstākstāvoša administratīva instance, galvenokārt, seko līdz štatu policijas nodaļu likumībai. FIB ir ASV Tieslietu departamenta (Tieslietu ministrijas) pārziņā un atšķiras no Eiropas valstu analogiskām struktūrām (ministrijām). Šeit izpaužas superlielvalsts federālisms, kas nav salīdzināms ar tādas mazas Eiropas valsts kā Latvijas Republika struktūrām. Pēdējā laikā Krievija par paraugu ņem ASV struktūras, jo tā ir līdzīga ASV pēc teritorijas, pēc administratīvo apgabalu apjoma un tās institūciju darba funkcijām.

** Psihoterapeīts J. Zālītis analizēdams A. Roslēviča reliģiskās kustības (kas sastāv no trīs reģistrētām draudzēm) raksta, ka šo draudzi var raksturot kā "galēji totalitāru", kura pielieto psiholoģijā un psihoterapijā sastopamus paņēmienus ar pretēju psihoterapijai galamērķi -destruēt cilvēka psihi. Katra Dieva draudzes lūgšana ir īsts hipnozes (vai transa) paraugs. Tā iespējama ticības kodēšana un visa pārējā aizliegšana, kas varētu šo kodu izjaukt... Tā kā sevišķi viegli transam pakļaujas bērni, draudzē tiem tiek pievērsta īpaša vērība. J. Zālītis arī pieļauj varbūtību, ka sievietes tiek "iemīlinātas" savā "ganā" un lūgšanās sasniedz orgasmu. Pēc J. Zālīša domām, šādu draudžu vadītāji tāpēc arī aizliedzot visu, kas saistās ar erotiku. "Dieva draudzēs" praktizē tikumīgu ģērbšanās stilu, noliedz mākslu un TV. Psiholoģijā to saucot par transfārenci. Vēstules noslēgumā Latvijas Transoloģiskās psihoterapijas asociācijas prezidents raksta, ka pieredzi šādu attiecību veidošanā sekmīgi iegūst cietumā, kur Roslēvičs ir pavadījis ilgu laiku, jo pēc LR Iekšlietu ministrijas Informācijas centra vadītāja J. Leškeviča ziņām (vēstule nr. 16/22-1140 no 1999. gada 26. maija Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim) Ārijs Roslēvičs trīs reizes ir atradies ieslodzījumā (Latvijas Transoloģiskās psihoterapijas asociācijas prezidenta J. Zālīša vēstule LR TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim, kas reģistrēta departamenta lietvedībā 1999. gada 29. aprīlī ar nr. 15-2.5/137). Objektīvatībai jāpiebilst, ka zinātnieka secinājumi neder tiesvedībai, bet gan tikai novērošanai. Pašreiz Reliģisko lietu pārvaldei nav zināmi gadījumi ne par Ā. Roslēviča, nedz draudzes likumpārkāpumiem. Ņemot vērā amerikāņu metodiku, protams, draudzēm tiek pievērsta uzmanība, tomēr skaidrs ir arī tas, ka līdzīga veidā varētu pārņemt jebkurai (arī tradicionālai.) reliģiskai organizācijai, kas stingri ievēro ticības normas. Pēc Ā. Roslēviča vārdiem tieši soda izciešana ir bijis tas, kas licis viņam izvērtēt savu dzīvi un pievērsties reliģijai.

1999. gads. Federālās Izmeklēšanas Birojs (ASV). Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieks Dr. Ringolds Balodis un FIB vecākais speciālais aģents Karls Dž. Dženss III (Carl J. Jenses III) no Behavioral Science Unit daļas pie bojā gājušo FIB aģentu memoriālās goda plakšnes

Pēc pētnieku domām visvārīgākais ir grupas mikroklimate raksturojums no kriminoloģisko noslieču aspekta, jo, ja kādam no grupas dalībniekiem ir bijusi krimināla pieredze, tad tas ir bīstams faktors, kas var tikt attiecināts uz visu grupu;

- 2) **straujām izmaiņām grupas vai tās locekļu uzvedībā.** Jebkāda veida straujas izmaiņas kultistu uzvedībā (arī pozitīvas) ir pamats uztraukumam par grupas mikroklimate. Piemēram, grupa, kas agrāk agresīvi rekrutēja savas organizācijas sastāvā jaunus biedrus, pēkšņi pārstāj to darīt, vai arī, parastais kulta dalībnieku drūmi apcerīgais noskaņojums pēkšņi pārvēršas gavilējoši priecīgā savīļņojumā. Straujas izmaiņas kulta sekotāju uzvedībā var izraisīt neprognozējamās sekas. Pētnieki uzskata, ka to var izraisīt arī kulta līdera nāve, tādējādi radot kulta dalībniekiem nestabilu un depresīvu noskaņojumu, kas var izpausties ekstrēmā rīcībā pret sevi un apkārtējiem;
- 3) **ieročiem.** Pētnieki uzskata, ka kultistu iespējamā piekļūšana ieročiem vai munīcijai ir drauds pats par sevi. Ja kāds no kulta locekļiem ir ieroča glabātājs vai nēsātājs (piemēram, policists vai mednieks), vai kāds no grupas locekļiem ir militārā dienestā, tad tam ir jāpievērš īpaša vērība. Sakarā ar to, kas ASV ieroču tirdzniecība ir atļauta, FIB uzmanības lokā nokļūst tie

kulti, kuru locekļi ieročus iepērk individuāli vai vairumā, jo tas var liecināt par kulta darbības un vērtību orientieru izmaiņām. Tas var liecināt pat par gatavošanos vardarbībai. Pētnieki norāda, ka, ja grupas locekļu pasākumos tiek apspriesta teroristiska akta iespējamība, tas ir briesmu signāls varas iestādēm. Arī bijušo vai esošo militārpersonu (to, kas prot rīkoties ar bakterioloģiskiem un ķīmiskiem ieročiem) apzināšana var būt signāls par plānojamo teroristisko aktu nākotnē. Arī augstas klases zinātnieku (ķīmiķu, biologu, mediķu u. c.) iesaistīšanās kultā ir pamats novērošanas uzsākšanai. Signāls par šādiem notikumiem atkarīgs no sabiedrības locekļu un vietējās varas iestāžu modrības un koordinācijas ar FIB;

- 4) **attieksmei pret atsevišķām personām vai organizācijām.** Ja grupa savu naidīgo uzmanību koncentrē uz kādu personu, kas "traucē tās reliģijas brīvībai", vai uz organizācijai, kas ir "sātana inspirēta", tad tas ir jāuztver ar bažām, jo tādā veidā grupā var tikt uzturēts naidis un neapzināti vai apzināti tiek pieļauta arī fiziska izrēķināšanās ar atsevišķām personām. Ja notiek pēdējais, grupa pārvēršas par vardarbīgu organizāciju, kuru izsekot kļūst grūti, jo grupa uzsāk konspirāciju un pastiprina uzmanību pret iespējamām varas iestāžu centieniem veikt izlūkošanu;
- 5) **indes, medikamentu iegādei vairumā, medicīnisku iekārtu (piemēram, šļirču) iegādei savām vajadzībām.** Pētnieki uzskata, ka šajā gadījumā ir jāpastiprina reliģiskajai grupai pievērsta uzmanība, jo iespējama kā intraverta, tā ekstra vērtā vardarbība. Kontekstā ar grupā darbojošiem bakterioloģisko vai ķīmisko ieroču ekspertiem, tā jau ir norāde uz reālu teroristisku aktu. Arī rituāla laikā kopīgi lietoti dzērieni, dzeramās vai ēdamās lietas ir nopietns pamats raizēm par attiecīgās organizācijas attīstību;*
- 6) **pašnāvnieciskām tendencēm vai aizdomām par tādu rašanos.** Pētnieki uzskata, ka jāpievērš uzmanība jebkura zīmei, kas liek domāt par iespējamu grupas locekļu vai visas grupas pašnāvību. Ziņas par to var iegūt sarunās ar kulta locekļiem, no pieejamiem kulta (vai atsevišķa kultista) dokumentiem par reliģiju. Ja runa ir par "degšanu elles liesmās par grieķiem" vai "tuvojošā amargedona šausmām", tas ir simptoms, kas liecina par pašnāvību iespējamību. Ja tiek runāts par konkrētu datumu tuvā nākotnē, tad valsts iestādēm noteikti ir jāuzsāk kulta locekļu stingra novērošana, jo dažos gadījumos, kā liecina kādas ASV sektas rosība 1999. gadā Jeruzalemē (Izraēla), grupa var censties "paātrināt" pastardienas atnākšanu ar teroristisku aktu palīdzību. Lai gan īsti šai riska grupai neatbilstoši, tomēr atmiņā nāk japāņu sekta Aum Shinrikvo, kad tā, lai veicinātu "lab-

* Pēc manām domām, protams, jāņem vērā atšķirība starp tradicionālām un netradicionālām reliģiskām kustībām, jo katoļu, pareizticīgo vai luterāņu svētie vakarēdieni nevar būt par pamatu uztraukumam kaut vai tā iemesla dēļ, ka šīs organizācijas gadsimtu gaitā ir pierādījušas savu labdabīgumu. Ar to es vēlos teikt, ka arī FIB izmantotos paņēmienus nevar uzskatīt par pilnīgiem, universāliem, un katrs atsevišķs kults ir pētāms kā vienreizējs, bet nevis tipisks gadījums.

klājības dieva valsts" tuvošanos, uzsāka terora aktu vilni ar nolūku izraisīt valstī haosu, lai sankcionētu puču;**

- 7) **komunikabilitātei.** Ja gaipas locekļu rīcībā ir operatīvas sakaru metodes,*** piemēram, rācijās, tas ir pamats pievērst uzmanību šai grupai, jo tās var būt līdzeklis ērtākai terora aktu sarīkošanai, vai zibenīgai sapulcināšanai uz pašnāvības veikšanu. Arī sektas saprot, ka slepeno dienestu un valsts drošībasargājošo iestāžu rīcībā ir pietiekami aparatūras, lai noklausītos mobilo telefonu sarunas;
- 8) **vardarbībai grupas iekšienē.** Protams, tas ir tikai simptoms, kas apstiprina attiecīgās grupas destruktivitāti. Šeit var būt gan bērna izmantošanas gadījumi, gan sociāla, gan reliģiska (psiholoģiska) rakstura sodi, kas tiek praktizēti pret sektas locekļiem. Ja grupā tiek nozīmēta kāda persona par "dieva rīksti" vai "izredzēto soģi", tas var būt ļoti bīstami pat tad, ja persona vai personu grupa ir tikai izvēlēta, bet vēl neko nav paveikusi. Rīcība var sākties jebkurā brīdī, kad to pavēlēs reliģiskās sektas vadība;
- 9) **retorikai un ticējumiem.** Liela nozīme grupas publiskajā un reliģiskajā darbībā ir ticībai vardarbībai. Dogma, ka pasaule ir "sāpju ieleja" ir atrodama visās reliģijās, taču dažos gadījumos varas iestādēm un sabiedrībai tam vajadzētu pievērst sevišķu uzmanību, galvenokārt, ja tas saistās ar zīmīgu retoriku vai savādiem grupas ticējumiem. Pētnieki norāda uz dažiem gadījumiem, kurus nevar atstāt bez ievēribas, piemēram:
  - grupa nosaka konkrētu laiku (nav nozīmes kam - brīnumam, zīmei vai parādībai) un neatkāpjas no šī laika intervāla definīcijas;

** Aizsardzības konsultantu firmas TASC analītiķis Keils Olsons, piedaloties Auni Shinrikvo sarīkotā terora akta izmeklēšanā un iztaujājot sektas locekļus, uzbrukuma plānus neuzskatīja par labi izstrādātiem, jo nervus paralizējošā gāze zarīns nebija pilnībā izstrādāta, un tā palaišana bija vienkārša konteineru caurduršana ar lietusarga galu. Ja gāze būtu bijusi tīra un tās izplatīšanas mehānisms pārdomātāks, upura skaits būtu bijis desmitiem tūkstošu Tokijas iedzīvotāju. Saskaņā ar ASV Senāta rīkojumu izveidotās komisijas ziņojumā teikts, ka sekta, kurai ir 40 000 sekotāju un miljardu amerikāņu dolāru vērti īpašumi, bija nodarbinājusi vairākus simtus zinātnieku, lai "ierautu ASV un Japānu pastarās dienas karā, pēc kura par pasaules virsvaldnieku kļūtu sekta AumShinrikvo". Izmeklēšanas komisija secina, ka, lai gan sākumā liecības skan kā labs zinātniskās fantastikas romāns, Aum Shinrikvo aktivitātes liecina par biedējošu ainu, kad reliģiskais fanātisms saplūst ar tehnikas sasniegumiem. Izmeklēšana atklāja, ka sektai ir plaša bakterioloģisko un bioloģisko ieroču attīstības programma. Pagājušā gadsimta 90. gadu sākumā sekta mēģināja izveidot botulisma toksīna aerosola balonus. Pastāv aizdomas, ka līdzīgi sekta ir centusies radīt arī Sibīrijas mēri. 1991- gadā sektas līderis ar pavadoņiem devies uz Zaira, lai iegūtu ebolas vīrusa paraugus (*DiņģelisM.* Terorisms ir mainījies /7 SestDiena. -1999- - 13. marts). 1998. gadā Aum Shinrikvo pārdevusi datorus par 7 miljardiem jenu (Ls 3,5 miljoni). Sektas peļņa sastādīja vienu miljardu jenu (Ls 504 000). Nauda tika izlietota jaunu adeptu vervēšanai (Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1999. - 15. febr.). 1999- gada janvārī Japānā konstatēti 34 sektas centri. Pret sektas pastāvēšanu uzstājas vietējo iedzīvotāju radītas sabiedriskās organizācijas - protesta grupas.

*** Arī noklausīšanās un citu spiegošanas līdzekļu klātesamība liecina par to, ka reliģiskā organizācija nodarbojas ar reliģisko darbību nesaistītām vai pat nelikumīgām lietām.

- grupa iepriekšminēto laika intervālu sāk pārlīkt, ja tas tiek pārlīkts uz pagātni, tad reizēm nav pamata, taču, ja laika intervāls tiek tuvināts, tad ir nopietni jāseko notikumiem, jo tādai "pārbīdei" var būt dažādi iemesli;
- grupa sāk sprediķot par konkrētu dienu, kad "valsts iestādes sadegs elles ugunīs" vai "tie būs sodīti par savu uzvedību un tad...".

Minētais pētījums satur daudz un dažādus sektu analīzes metodoloģiskus paņēmienus, kurus pētījuma autori lūdz neizpaust sakarā ar to slepenību. Tomēr uzskatu par iespējamu pieminēt kulta līdera raksturojumu. **Pēc FIB pētnieku domām ir jāpēta: (1) vai līderis nav paveicis vardarbību pagātnē; (2) vai līderis neslimo (nav slimojis) ar garīgām slimībām, vai arī tam nepiemīt pārāk liela nosliece uz depresiju un paranoju; (3) vai līderim nav nosliece uz alkoholu vai narkotikām; (4) vai līderis nav nāvējoši slimis ar kādu neizārstējamu slimību.**

Nav pareizi, ka mūsu valsts kārtību, drošību un likumību sargājošās struktūras nekontrolē sektu darbošanos. Ja cilvēks labprātīgi kaut kam atdot katru savu desmito latīņu, tad ir ejams pavisam īss celiņš arī līdz sektas līderu inspirētai kādai daudz kaitīgākai darbībai. Padomju laikos šādas problēmas nepastāvēja, bet līdz ar vispārējās brīvības atgūšanu atbrīvojās arī dažādas sabiedrības kroplības un pārspīlējumi. Valsts būs moderna un demokrātiska tikai tādā gadījumā, ja tā saprātīgā veidā kontrolēs visus tajā notiekošos procesus (tai skaitā reliģiskos). Šo darbu nevajadzētu atlikt ne uz vienu dienu. Tikai tādā situācijā, kad likuma sargi zinās, kas notiek ticības noviržu jomā, mēs varēsim apgalvot, ka Latvijā šajā sfērā valda kārtība. Pretējā gadījumā, zinot, ka dažādas apšaubāmas kustības netraucēti sludina savas idejas, bet valsts varas pārstāvji tajā pašā laikā apgalvo, ka viss ir kārtībā un nekas mums nedraud, ir un paliek pamats bažām, ka situācija netiek profesionāli kontrolēta.² Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu pārvaldei, kura pārzina šo jomu, vienai ar šo pienākumu galā netikt. To var paveikt tikai tad, ja visas valsts un pašvaldības tiesībsargājošās institūcijas strādā koordinēti. Protams, ne jau tikai sektu, bet arī visos citos likumu ievērošanas jautājumos.

¹ Balodis R. Par reliģisko jautājumu valstisku risināšanu /7 Latvijas Vēstnesis. - 1999. - 19. marts.

² Saulītis A. Sektu laiks // Vakara Ziņas. - 1998. - 10. jūl.

17.2. Transoloģiskas psihoterapijas speciālista viedoklis par sektu ietekmi uz cilvēka apzinu

*Cilvēka gars aiz sava vājuma, zaudējot pats sevi, neizbēgami
saplūst ar tumšo un nekontrolējamo zemapziņas diktātu. Un labi
vēl, ja šis vājums nav apzināti kāda radīts...*

R. Balodis

Lai pareizi spriestu par gadījumiem, kas saistīti ar psihisko ietekmēšanu, juristam nāksies diezgan nopietni iedziļināties arī medicīniskas dabas jautājumos. Un katrā gadījumā būs nepieciešams veidot sadarbību ar attiecīgu medicīnas speciālistu.

Nodaļas saturs ir saīsināts 1999- gadā notikušās Latvijas transoloģiskas psihoterapijas asociācijas (LTPA) un Latvijas seksologu un seksopatalogu kopējās asociācijas (LSSA) sēdes nr. 24 izklāsts. Sēdē referēja Latvijas transoloģiskas psihoterapijas speciālists Dr. Jānis Zālītis.*

Tā kā neesmu šajā nodaļā aplūkoto jautājumu speciālists, neuzņemos arī atbildību par speciālistu veiktajiem pētījumiem, slēdzieniem un secinājumiem. Lai izvairītos no neauglīgām diskusijām, konkrētas Latvijā darbojošās reliģiskās organizācijas nosaukuma vietā lietoju apzīmējumu "X-sekta".

1. Transs (hipnoze) reliģiskajās sektās. Pēdējā laikā pie psihoterapeitiem pēc padoma un palīdzības vēršas aizvien vairāk vecāku, kuru bērni iesaistīti dažādās sektās ar nevēlamām sekām (atteikšanās no mācīšanās, bēgšana no mājām, klaiņošana utt.) Šajā sarežģītajā ekonomiskajā situācijā tā ir bīstama parādība, un tai var būt dažādi cēloņi. Viens no tiem ir jaunatni saistošu sektu parādīšanās. Tās visas (kustības) bez izņēmuma pielieto psiholoģijā un psihoterapijā sastopamus paņēmienus ar psihoterapijai pretēju galamērķi - destruēt cilvēka psihi (transs, grupu metodes u. c). Tajā pat laikā sektu vadītāji ir pret psihoterapiju, pasludinot to par sātanismu un nekādā gadījumā savu metodi neatzīst par hipnozi vai kādu citu psihoterapijas paveidu. Sevišķi tiek nosodīta transoloģija (hipnoloģija), jo to arī visbiežāk pielieto paši sektanti. Lai gan pētījumos redzējām, ka reliģisko sektu darbībā, izņemot psihoterapiju, nekādi citi līdzekļi un paņēmieni netiek pielietoti, tomēr, lai neatklātos viņu pielietojamie psiholoģiskie paņēmieni, sektās pastāv stingrs aizliegums apmeklēt psihologus un psihoterapeitus, sevišķi transologus (hipnologus). Psihoterapeita apmeklēšana sektantam var "atvērt acis" ar kādu metodi viņš ir ticis pakļauts. Reliģisko sektu "psihoterapija" nemākulīgās rokās dod neskaitāmas komplikācijas.

Pēc Tieslietu ministrijas ierosinājuma LTPA šodien analizē tā saucamās "X-sektas" dievkalpojumu. Par dievkalpojuma norisi mūsu rīcībā ir videoieraksts, to apmeklēja LTPA un LSSA diplomanti. Pašlaik tā arī ir vienīgā iespēja psihoterapeitiem - iesācējiem novērot aizliegto publisko cirkus vai estrādes hipnozi, redzēt

* Padomju laikā J. Zālītis bija pazīstams kā populārās grāmatas "Mīlestības Vārdā" autors. Tā joprojām ir lasītākā grāmata latviešu valodā par seksu.

kādu no psihoterapijas metodēm, ko pielieto, lai rupji manipulētu ar cilvēkiem. Diemžēl, 1992.-1993- gadā plašai publikai (sevišķi Krievija) bija pieejamas grāmatas par transa tehniku visnepieļaujamākajos variantos, kas dod vislielāko komplikāciju skaitu, nenorādot, ka ar transoloģiju var nodarboties tikai speciāli apmācītas, sertificētas personas. Šo metodiku atļauts pielietot tikai ārstēšanas vajadzībām, vai atsevišķos gadījumos pedagoģijā un kriminoloģijā, kā arī sublimācijā un supersublimācijā, ja to vēlas klients.

Nevienam no minētajiem uzdevumiem neatbilst čigānu hipnoze, kuru mēs novērojām sektas "dievkalpojumā", kas patiesībā gan bija labi organizēts koncerts ar Dieva vārda izmantošanu. Ar mākslas veidu izmantošanu saistīti ir arī tradicionālās baznīcas dievkalpojumi, bet tajos māksla ir pakļauta Dievam un ticībai. Patiesības labad gan jāpiebilst, ka arī tradicionālo baznīcu pārstāvji Latvijā noliedz transa izmantošanu un nosoda psihoterapijas izmantošanu medicīnā (tāpat kā viduslaikos liedza medicīnas iejaukšanos). Ārzemēs (Austrijā, Vācijā u. c.) baznīca pēta un jau plaši pielieto dažādus psihoterapijas veidus stingri ārstnieciskos nolūkos (daudzās valstīs psihoterapija ir atļauta arī psihologiem, pedagogiem un garīdzniekiem), bet tam ir nepieciešamas četru gadu papildu studijas pieredzējušu mediķu uzraudzībā. Tādi pasauleslaveni psihoterapeiti kā K. G. Jungs u. c. pierādīja Dieva esamību mūsdienu cilvēkam pieņemamā formā. Tātad tradicionālā reliģija un zinātniskā psihoterapija t. s. transoloģija var tikai viena otru papildināt un vienotas darboties cilvēku labā.

2. Čigānu hipnoze "X-sektas" saietā. Mūsu novērotajos saietos pasākuma pirmā daļa sākas ar diezgan augstvērtīgas mūzikas atskaņošanu un dažādiem priekšnesumiem. Sludinātāja manieres un balss ir identiska imperatīvas hipnozes paņēmieniem. Mūsu sēdēs jau esam pierādījuši un rakstījuši, ka čigānu hipnozei ir vajadzīgi dabīgā transā nonākuši cilvēki. Čigānietes izmanto personas ar vieglu transa stāvokli, kurš radies dabīgi, piemēram, meitene aizrāvusies ar grāmatas lasīšanu parkā, pasažieris norūpējies par biļetes iegādi autoostā, radošas domas pārņemts cilvēks - visi viņi ir viegla transa stāvoklī ar uz laiku sašaurinātu apziņu. Šādiem stāvokļiem vajag tikai nelielu un pavisam vieglu iedarbību, lai to pārvērstu dziļā transā vai hipnozē, jo process jau ir sācies. Sektā to panāk ar saieta ievaddaļu. Mūzika attīra ceļu uz cilvēka zemapziņu un spēj psihoterapijas procesam nepieciešamo laiku saīsināt vismaz divas reizes.

Pēc viegla transa panākšanas ar mākslas līdzekļiem sākas imperatīvā suģestija (sprediķis), kuras laikā, kā to zina katrs hipnologs, cilvēks izjūt zināmu baudu. Tas saistīts ar pārnesei (transferenci), kuras bioķīmija pielīdzināma mīlestībai. Limbiskajā sistēmā rodas orgasmu tuvinošu vielu komplekss EPA, kurās ietilpst arī dopamīns, bet pieres daivā - endorfīns. Jau šajā periodā daļai sieviešu varēja novērot iestājamies emocionālo orgasmu, kurš dažbrīd nolaidās arī līdz fizioloģiskajam. Vīrieši parasti tālāk par emocionālo orgasmu saieta laikā nenonāk. Tas notiek mājās, jo vīrietim, atšķirībā no sievietes, ir vajadzīga kaut neliela dzimumorgānu berze. Fizioloģisko orgasmu sektas saietā saņem tikai vīrieši ar orgasma pataloģiju, vai arī jaunieši paaugstinātas seksualitātes periodā. Sievietēm un homoseksuāļiem pret sludinātāju rodas erotiskā pārnese (transference).

Precīzāk - mīlestība nerodas pret Dievu, bet pret sludinātāju, kuru tad iecel svētā lomā, un šī mīlestība ir seksuāla (libido + agresija), kur pēdējo izmanto pret tiem, kas nav sektas piekritēji, bet atsevišķās sektās pret sevi, izdarot pašnāvības.* Šāda sekta mūsu pagātnē bija boļševisms, bet vēlāk staļinisms (Staļins labi zināja šo psiholoģiju, jo bija mācīties garīgajā seminārā), kad lielākā daļa cilvēku "neredzēja" ne masveida slepkavības, ne citas neģēlības (agresijas), bet libidozās seksualitātes puse tika vērsta pret vadoni. Vēl tagad tā laikmeta sievietes izjūt orgasmu raugoties bijušā vadoņa bildēs.**

Var izdarīt tikai vienu secinājumu, ka sektantisms apdraud valsti, tautu un arī cilvēci. Vajadzīga tikai sludinātāja pavēle un transā esošā masa akli to pildīs, nerēķinoties nedz ar sekām, nedz ar loģisku pārliecināšanu. Tos tūkstošus, kurus mēs redzējām saietā, vairs glābt nevar neviens - viņu uzvedība ir ieprogrammēta zemapziņā un cieši saistīta ar vispēcīgāko instinktu zemes virsū.*** Atsevišķus cilvēkus,

*Latvijā kā sabiedriska organizācija darbojas hinduisma sekta. Sekai dibinājis Satja Sai Baba. Tulkojumā no sanskrita *Satja* nozīmē īstenība, *Sai—māte* un *Baba-tēvs*. Dibinātāja un vadītāja vārds tulkojams kā "īstenais tēvs un māte". Saviem sekotājiem Sai Baba nozīmē dievu un reālu brīnumdari. Sai Baba savās deklarācijās apgalvo, ka nācis pasaulē visas cilvēces labad, nevis kādas atsevišķa reliģijas vai tautas dēļ, ka viņa mērķis ir caur īstenību un Mīlestību atjaunot ceļu pie Dieva un veicināt garīguma, brālības un sadarbības atdzimšanu. Viņš vēl ir dzīvs un pēc paša pareģojuma nomirstot tikai 2022. gadā. Visu Sai Babu dzīvi pavada pastāsti par viņa veiktajiem "brīnumiem"-dziedināšanu, sāpju noņemšanu, kā arī pareģošanu. Galvenie Sai Babas "brīnumi" esot viņa spēja materializēt dažādus priekšmetus, sākot no "svētajiem pelniem" līdz pat masīviem zelta lingamiem (*lingama* - dzimumloceklis), kums tas izvelkot no savas mutes.

** "Svētā gara asociācija pasaules kristietības apvienošanai", saukta arī par "Apvienošanās Baznīcu", kurn 1954. g. nodibināja dienvidkorejiešu evaņģēlists San Mjang Mūns, sastāv no mazākām organizācijām. Latvijā darbojas studentu organizācija "CARI⁵" un "Sievietes par mieru visā pasaulē". Mūna organizācijā galvenokārt tiek vervēti jaunieši. San Mjang Mūns dzimis 1920. gadā Ziemeļkorejā. 16 gadu vecumā viņš esot saņēmis atklāsmi par savu dievišķīgo būtību pabeigt pasaules pestīšanu. Mūns sātanu uzskata par pasaules valdnieku. 1955. gadā Dienvidkorejas policija Mūnu arestē par nodokļu nemaksāšanu un izlaidīgo dzimumdzīvi. Kaut arī apsūdzības tiek atspēkotas, zinātāji stāsta, ka Mūna organizācijas praksē bieži ir bijuši gadījumi, kad sievietes tikušas "attīrītas" no grēkiem caur dzimumaktu ar pestītāju Mūnu jeb "Mirdzošo sauli un mēnesi" un dzimumakta laikā esot "uzņēmušas" pestīšanu. Mūna reliģiskās mācības pamatprincips: cilvēkus atpestīt var vienīgi Mūna dotā svētība, kurn iegūst salaulājoties ar pirms tam nezināmu Mūna izvēlēm organizācijas partneri. Tādējādi cilvēki tiek sapāroti laulībai. Laulības noslēgšanas ceremonija ietver Mūna asins pilienu izšķīdināšana vīnā, ko dzer laulības ceremonijas laikā.

*** Pēdējos gados vairākās valstīs savu darbību aktivizējusi sociāli bīstamā sekta "Ģimene". Sekai 1968. gadā izveidoja tolaik ASV dzīvojošais Deivids Bergs, un tā līdz 1979. gadam saukusies "Dieva bērni". Īpaši aktīva tā esot Krievijā. Sektas mācības pamattēze nosaka, ka par "Dieva dēlu vai meitu" var kļūt, tikai stājoties dzimumsakaros ar citiem sektas locekļiem. *Turklāt sektas locekļi ne tikai piekopj jebkura veida un grupveida seksu savā starpā, bet arī iesaista tajā savus mazgadīgos bērnus.* Par sektas pilntiesīgu locekli var kļūt tikai tā persona, kura visu savu īpašumu nodevusi sektas rīcībā, tāpēc sektā sievietes tiek piespiestas stāties seksuālās attiecībās ar bagātiem vīriešiem, lai piesaistītu viņus sektai. Starptautiskais Totalitāro sektu jautājumu ekspertu centrs, kas atrodas Vācijā, žurnālā "Berliner Dialog" paziņoja, ka 1994.-1995. gadā "Ģimenes" dzīvokļos atrasti bērnu pornogrāfijas materiāli. Šobrīd Vācijā, Beļģijā, Lielbritānijā un Krievijā par pedofiliju jau notiesāti vairāki "Ģimenes" locekļi.

kuri paši to vēlas, var glābt psihoterapija, tāpēc arī pret to ir vērsti sektantu naids. Dievkalpojumā viens no baušļiem skan: "Kas nav ar mums, tas ir pret mums!".

Par hipnozes iespēju izmantošanu seksuālo orgānu organizēšanai rakstīts jau 1784. gadā (Sk. *Rapport des commissaires charges par le Roi, de Vexamen dn magnetisme animal. Imprime par ordre du Roi. Paris. Montard, 1784*). To izmanto daudzas reliģijas, un, diemžēl, arī jauniešu diskotēku un popkoncertu organizētāji. Pēc pirmā ziņojuma 1784. gadā vēsture zina desmitiem Šādu gadījumu. Pierādījums tam, ka sektas saieti tiek pārvērsti par orgānijām, ir 500 sieviešu un 500 vīriešu apsekojuma rezultāti:

Sievietes

1. labu la

Orgasma raksturs ar transa komponentu	Klasiskā mūzika	Pop mūzika	Citas mākslas	Dejas	Stress	Bailes	Lūgšana baznīcā	Lūgšana sektā	Citas spēcīgas emocijas
Garīgais orgasms	26	0	19	→	0	0	68	1	114
Emocionālais orgasms	32	40	2	56	8	6	72	92	216
Fizioloģiskais orgasms	6	36	7	44	12	19	4	81	14

Vīrieši

2. tabula

Orgasma raksturs ar transa komponentu	Klasiskā mūzika	Pop mūzika	Citas mākslas	Dejas	Stress	Bailes	Lūgšana baznīcā	Lūgšana sektā	Citas spēcīgas emocijas
Garīgais orgasms	2	3	2	1	0	0	0	7	5
Emocionālais orgasms	7	31	1	12	0	0	0	2	15
Fizioloģiskais orgasms	0	4	0	2	2	1	0	4	

3. Cirkus hipnoze ar šoka un dzīvnieku hipnozes paņēmieniem. Pa to laiku, kamēr sludinātājs hipnotizē, zālē transā iegrimušos novēro vairāk kā desmit hipnotizētāju. Viņi izvēlas visizdevīgākos "upurus" estrādes hipnozei. Jau sludinātāja uzstāšanās laikā daļa apmeklētāju, iespējams no iepriekšējās pieredzes, steidzas uz zāles priekšpusi un skatuvi, lai apgultos tieši uz grīdas, spēcīgā jau narkotikai līdzīgā "kailā" izjūtā. Viņi ir kļuvuši par hipnomāniem, kas medicīnā skaitās viena no nepatīkamākajām komplikācijām. Ļaunākais ir tas, ka šos cilvēkus ievadīt transā var jebkurš, kas upurim atgādina kādu no tiem, kuri hipnotizēja dievkalpojumā. Šie cilvēki beigu beigās nonāk psihiatriskajās slimnīcās ar visdažādākajām diagnozēm. Tieši tāpēc transologi savus seansus beidz ar frāzi, ka šo procedūru ar viņiem varēs veikt tikai sertificēti transologi. Arī psihoanalīzē cilvēks ir seklākā vai dziļākā transā, taču reliģija to cenšas noliegt.

Dievkalpojuma trešajā daļā dievlūdžēju vidū kā no zemes "izaug" hipnotizētāji. Tiek pielietots bezvārdisks šoka transs, kuru visbiežāk pielieto dzīvnieku hipnozei. Tā ir ļoti pazemojoša pieeja, kurn ārsti pielieto tikai atsevišķos ļoti smagos gadījumos. Tās, galvenokārt, ir cirkus metodes, kas daudzās valstīs ir aizliegtas,

tāpat kā aizliegta ir estrādes hipnoze un hipnoze tādos masu medijos kā televīzija un radio. Praksē radio vai televīzijā arī pārraida dievkalpojumus, kas gan nesatur tik lielu transa porciju kā mūsu novērotais saiets. Pēc dzīvnieku vai šoka metodes zemē "nogāztie" ticīgie tiek pamesti, jo hipnotizētājs jau steidzas pie nākamā upura. Zemē gulošie turpina iegremdēties transā, jo apkārt jau valda šamanisms. Ja savulaik šamanis savu māku bija apguvis ilgus gadus mācoties pie sava skolotāja un prata sadziedēt pat perforatīvas čūlas, tad šeit šādas sagatavotības nav. Cilvēki "brīvprātīgi" ir ļāvušies hipnozei, savu psihisko veselību atdevuši neziņu rokās, kuru rīcībā klātesošo garīgais stāvoklis nemaz vairs neatgādina brīvprātību. Viss, ko ar šiem cilvēkiem dara, ja neņem vērā pazemojumus, ir salda narkotika (par transa bioķīmiju jau runājām). Bet transu, tāpat kā visus ārstnieciskos līdzekļus, var pārdozēt. Īstenībā transs ir "skalpelis" ar kuru psihoterapeits var glābt psihisko veselību, bet ar šo "skalpeli" (sektas vadītāji - guru) var arī nonāvēt. Ar hipnozes palīdzību uz zemes noguldītajiem varēja konstatēt histērijas lēkmes, psihozes un citas komplikācijas, kuras zina transa speciālisti. Tas viss kombinējas ar vēl izteiktākām orgastiskām izjūtām un jau rupju erotismu. Lielākā daļa saieta dalībnieku tiecās pieklūt sludinātājam, lai šo procedūru saņemtu tieši no viņa. Daļa lūdzēju, tāpat kā Kašpirovska seansos, "svēto" pietuvošanos nemaz nesagaidīja un iegrima saldkairajā transā paši no sevis, sekodami spilgtajam citu piemēram. Grupu hipnozē tā ir dabīga parādība. Viss beidzās tāpat kā čigānu hipnozē— ar nohipnotizēto lūdzēju labprātīgu aplaupīšanu. Skopo šajā apdullinātajā pūlī nebija.

Secinājumi: šajā orģijā mēs skaidri saskatījām rupjus cilvēktiesību pārkāpumus - lūdzēju (ticīgo) veselības pakļaušanu bīstamām procedūrām, apmuļķošanu un psiholoģisko pazemošanu. To var pielīdzināt ķirurģiskai operācijai, ko uz skatuves izdara nemediķis, vienkārši pūļa izpriecai. Saskatījām arī sektantu bezierunu pakļaušanos saviem vadītājiem, viņu varu pār daudzūkstošo pūli, kurš gatavs bez kritikas pildīt jebkuru vadoņa pavēli. To var panākt tikai hipnozē, un tas rada draudus tautas garīgai veselībai. Negatīvās emocionālās reakcijas, tāpat kā histēriskās lēkmes, tik lielā cilvēku masā nav pamanāmas un netiek novērstas.* Daudzi netiek izvesti no hipnotiskā stāvokļa, un tādā pat stāvoklī viņi iziet uz ielas, pakļaujot sevi bīstamām situācijām. Var konstatēt nabadzīgo pataisīšanu par vēl nabadzīgākiem, kas savukārt draud ar nemieriem pret valsti un veicina noziedzību,

* Latvijā pagājušā gadsimta 20. gados baptistu Matīsa draudzes mācītāja Jāņa Inča vadītā grupa (vairāki simti cilvēku) emigrēja uz Brazīliju. Tā bija kā psihoze. J. Inčim bija "parādījies erceņģelis Gabriels", kas viņu aicināja "glābt dieva izredzētos no posta, kas nāks pār šo zemi". Sektas hronika labi attēlota Jūlija Lāča grāmatā "Mūža meža maldī". Grāmatā aprakstītās parādības notiek arī mūsdienu Latvijā. Tās ir reālas ainas par kurām raksta arī Dr. J. Zālītis - hipnozi, garīgu ietekmēšanu un pašsuģestiju. Rakstnieks attēlo dievkalpojuma norisi, ko vēro kāds puisis Pumpurs, kas pirmo reizi apmeklē šādu saietu: "Būmanis sauca tik sparīgā un brīdinošā balsī, ka māsa Malvīne ciešāk pieķērās pie Pumpura piedurknes. Tā vien likās, ka telpā parādīsies pūķis un tūlīt aprīs visus, kas nesteigsies un neglābsies. Bet tad notiek kaut kas tāds, kas Pumpuram liek nodrebēt: pēkšņi Albars sāk dīvaini raustīties, it kā viņam būtu piemetusies kritamā kaite. Acis pievēris, viņš tirinās un drebinās tā, ka trīc ne vien sols, bet arī grīda. Liekas pat, ka dreb visa

jo sektā iespējama tūlītēja grēku piedošana. Mēs nemanījām arī noziedzības nosodījumu. Neapstrīdama ir jaunu cilvēku atraušana no sevis pilnveidošanas un mācīšanās, padarot tos pilnīgi atkarīgus no šīs reliģijas, līdzīgi kā atkarība no narkotikām, alkohola u. c. Sekta nav ieinteresēta, lai izglītotu cilvēku īpatsvars tautā būtu liels, jo tas atmaskotu tās būtību. Tā ir ieinteresēta noliegt jebkuru psihoterapiju ārstniecībā un citās jomās, sevišķi hipnozi, jo tādējādi tā atmaskotu pati sevi. Diemžēl, mūsu valstī nav Latvijas Ārstu biedrības atzītas transologu asociācijas, kas varētu visu izskaidrot plašai sabiedrībai un stāties pretī tai pataloģijai, ko izraisa sektas. Ārstiem vienmēr vajadzēs sniegt palīdzību sektantu tuviniekiem, kā arī traumētajiem, kas brīvprātīgi ļāvušies eksperimentēt ar savu psihi un kļuvuši par sektu upuriem. Ir jāizdara secinājums, ka **tās reliģijas, kuras nozākā transu (hipnozi) un aizliedz ar to iepazīties pie transologiem, dara to mērķtiecīgi, lai cilvēki nevarētu atklāt, atmaskot šo reliģiju manipulācijas paņēmienus.**

viegli celtā piebūve un skaburnieku draudze tai līdzī. Albara rokas mētājas gaisā kā raustāmam ķiparam. Sit-sit, - viņš skaļi sauc, -tā-tā-tā-tā...sit! So-la-ro-sit! So-so-ro-la-ro! Sit!

Skaburnieki taktī loka galvas līdzī šiem saucieniem. Bet Pumpuru pārņem divaina nemiera sajūta. Albars uz brīdi apklust nesaprotamo vārdu skaitīšanā, bet tad iesaucas vēl skaļāk: - Sit! Mani bērni, esiet droši, tā stunda ir klāt, un es jūs izvedīšu no šejienes, no šīs zemes, pār kuru nāk tas pūķis, kas jau nomests uz zemi... Jūs esat tā brūte... Pumpurs atkal paraugās uz Viņņu Annu: tā sēd mierīgi, saules gaismas apspīdēta. Tikai reizēm arī pār viņas augumu pārskrien it kā drebuļi.

Kad Albars beidz, uz brīdi iestājas klusums. Bet te kā elektrības strāvas ķerta sāk raustīties Būmaņa māsa. Tā pietrūkstas kājās un vecenēm neparastā veikumā, ķermeņi mētādama, aizlec no vienas zāles malas uz otru. - Sit!—sit! - viņa skaļi iesaucas. - So-la-ro-ro-to! Sit-si! Mani bērni, žēlsirdības laiks ir beidzies... Es ņemšu pie sevis gaisā...

Nu sākās saucieni visā telpā. Dreb un raustās jau kādi pieci seši cilvēki. Tie sauc nesaprotamus vārdus, piemin pūķi, tuksnesi, gaisā raušanu...

- Mana meita, stiep droši savas ticības rokas pie manis, es tev nāku pretim. - Būmanis nokāpj no paaugstinājuma un, rokas izstiepis, lēnām, slidošiem soļiem kā peldēdams tuvojas pēdējiem soliem. Viņa skats ir ass un ciets... Bet uz ko tas vērst? Pumpuram karsts vilnis pārskrien pār muguru, kad viņš ierauga savu māti bālu un sastingušu, it kā skatiem saistījušos ar Būmaņa acīm. Starp šiem diviem cilvēkiem izaudzis neredzams spēks, kas tos velk vienu pie otra. Būmanis nāk arvien tuvāk. Bet Pumpura māte lēni slīd no sola, kā pati bez savas gribas.

- Māt... - Pumpuram vārdi izgaista lūpās.

- Kungs, esi man nabaga grēciniecei, žēlīgs... Piedod man visus manus grēkus un pieskaiti pie sava bērnu pulka... - skaļi plūst no vecenītes pilnās sirds.

- Māt, kas ar tevi ir noticis? - Pumpurs satver mātes roku un rausta to, kā atmodināt gribēdams. Bet tas pats laipnais vecītis, kas pirmīt piedāvāja vietu, atrauj Pumpuru no mātes.

- LAI VIŅA LŪDZ, NETRAUCĒJĒT!... Lūdz vēl, lūdz vēl!

- Piedod, apžēlojies... Mātes balss gluži sveša, kā aizsmakusi.

- Mana meita, tavi grēki tev piedoti. Paliēc ticībā un turies pie manis, es tevi vedīšu un stiprināšu...

Pumpuram atgrūž vecīti un Būmani, satver savās spēcīgajās rokās māti, kas, kā samaņu zaudējusi, noslīd no sola, un iznes to no piebūves, kur tagad klaigā, gaudo un raustās visās malās.

Atžilbusi māte nesaka ne vārda, tikai žēlīgi raugās uz durvīm, it kā viņa būtu iznesta no paradīzes." {*LācisJ.* Mūža meža maldī. - R., 1972. 17.-18.lpp.).

17.3- Sektu pētniecība Francija un Vācija

Tik daudz ir skaidrs, ka kristīgo reliģiju vairāk aizstāv tādi cilvēki, kas no tās iegūst savu maizi, nekā tādi, kas pārlicināti par tās patiesumu.

Francijā ar prezidenta 1996. gada 9. maija dekrētu nr. 96-387 tika nodibināts Starpministriju Sektu pētīšanas birojs, kas darbojas tiešā Francijas premjerministra pakļautībā. Francijas Starpministriju Sektu pētīšanas birojs ir speciāla tiesībsargājoša institūcija, kas pilda Iekšlietu ministrijas dienestiem raksturīgas funkcijas un veic arī specifiska informācijas dienesta darbībai tuvas uzdevumus. Sekretariāta pienākumus šajā birojā veic Francijas Iekšlietu ministrijas darbinieki.* Birojs ir tiesīgs izveidot darba grupas un uzdot saviem locekļiem zināmus pienākumus.¹

Starpministriju Sektu pētīšanas birojā ietilpst premjerministrs, tieslietu ministrs, izglītības ministrs, aizsardzības ministrs, ārlietu ministrs, sociālo lietu ministrs, iekšlietu ministrs, pilsētu un urbanizācijas lietu ministrs, aizjūras teritoriju un departamentu ministrs, jaunatnes un sporta ministrs, budžeta ministrs, humanitārās darbības ministrs, zinātnes ministrs, psihiatrs, Bērnu aizsardzības centra direktors, deputāti un senatori, izglītības ģenerālinspektors un valsts padomes loceklis. Tie biroja locekļi, kas nav ministri, tiek iecelti saskaņā ar tieslietu un iekšlietu ministra ieteikumu.

Šā biroja pienākumos ietilpst:

- analizēt sektu fenomenu;
- regulāri informēt premjerministru par darba rezultātiem un piedāvāt valdībai sektantisma apkarošanas pasākumu plānu projektus.

Biroja patstāvīgā vadība uzticēta ģenerālreferentam, ko premjerministrs ieceļ uz trim gadiem. Jāpiebilst, ka faktiski neviens no biroja locekļiem atalgojumu nesāņem. Valsts apmaksā tikai dažu patstāvīgo biroja sekretariāta darbinieku algas, kā arī ekspertu, ja tādi tiek pieaicināti, atalgojumu. Birojs apzina briesmas, kas apdraud

* Pagājušā gadsimta beigās līdzīgas sektu apkarošanas aktivitātes bija vērojamas arī cituviet Eiropā. Dažviet tās izpaudās kā īpašu ziņojumu sagatavošana parlamentam. Tā tas bija Vācijā, Beļģijā, Šveicē un Ženēvas kantonā. 1998. gada 29. aprīlī Itālijas parlamenta apakšpalāta sagatavoja ziņojumu "Kulti un jaunās reliģiskās kustības Itālijā" (*Selle religiosee nuovi movimenti magici in Italia*). Ziņojums bija objektīvs situācijas izvērtējums. Jāuzsver, ka visi ziņojumi viens no otra atšķiras ar atšķirīgu sektu klasifikāciju un atšķirīgu zinātnisku pieeju. Latvijas filozofijas doktore Solveiga Krūmiņa-Koņkova uzskata, ka tieši šis ziņojums atbilst tai klasifikācijai, kuru, ar dažiem izņēmumiem, lieto arī mūsdienu akadēmiskā reliģijpētniecība. Zinātniece uzskata, ka diez vai vienmēr par objektīvām var uzskatīt vienas vai otras reliģiskas grupas liecības, jo šo eksbiedru psiholoģija ir lielā mērā līdzīga tāda cilvēka psiholoģijai, kas šķiries no savas ģimenes. Viņu sniegtajām liecībām esot raksturīgs liels subjektīvisms. Taču tieši šo eksbiedru liecības tika izmantotas uzskaitīto valstu parlamenta ziņojumos. Eksbiedri visbiežāk ir izteikti naidīgi noskaņoti pret savu bijušo reliģisko organizāciju. Tam gan oponenti Francijas reliģijas sociologu veiktie pētījumi, kas liecina, ka naidīgi noskaņotie sastāda aptuveni 15% no visu eksbiedra skaita.

Francijas Republiku arvien vairāk valstī izplatoties reliģiskām sektām. Birojs ne tikai konsultē valdību, bet arī sniedz sabiedrībai informāciju, kā identificēt sektas,²

Ar biroja darbiniekiem esmu ticis 1998.* un 2001. gadā. Biroja darbā ir arī grūtības. Pirmkārt, biroja darbību Francijā ierobežo spēkā esošās cilvēktiesību normas, no vienas puses, bet, no otras puses, sektu patvaļā. Otrkārt, pats jēdziens "sekta" vēl juridiski nav definēts ne likumā, ne tiesu praksē. Treškārt, liela daļa no JRK vispār neregistrējas.

Francijā visās valsts un pašvaldību iestādēs ir radīts īpašs izglītības, jaunatnes un sporta lietu pārvaldnieka amats, kura kompetencē ietilpst arī ievākt informāciju par sektu aktivitātēm izglītības, jaunatnes un sporta organizācijās un informēt par to biroju.

Ņemot vērā, ka birojs ir izveidots 1996. gadā, Francijā ir uzkrājusies zināma pieredze sektu pētīšanā. Birojs no 1996. līdz 1998. gadam ir ierosinājis 26 tieslietas. Procesuālā kārtība ir tāda, ka birojs nav tiesīgs veikt izziņu, tomēr biroja iesniegums ir pamats krimināllietas ierosināšanai prefektūrā. Biroja uzdevums ir nodarboties ar jau esošo krimināllietu izpēti un sektu destruktīvo darbības pēdu konstatēšanu tajās. 1998. gada vasarā Francijas prokuratūrā bija jau 80 lietas, kas saistītas ar kulta nodarījumiem. 1997. gadā Francijā bija pasludināti 11 sektu locekļus notiesājoši spriedumi. Notiesāto sektantu skaits ir mazs. Nevienā no minētajiem gadījumiem netika skatīta reliģija, un nevienā no krimināllietām nebija inkriminēta reliģiskā organizācija. Ierosinātās lietas bija par "parastiem" kriminālnoziegumiem - laupīšanām, krāpšanām, izvarošanām, pedofiliju utt.³

Francijas anti-sektu struktūru darbiniekiem ir stingri noliegti jebkādi kontakti ar sektu vadītājiem, kas vienmēr prot pamatot savu sektu lojalitāti un darbības likumību. Agrāk, pirms šā aizlieguma, ir gadījies, ka sektas sākušas manipulēt ar saviem labajiem kontaktiem ar valsts varas pārstāvjiem. Šeit jāsaaka, ka tas ir pretrunā ar ASV Federālā Izmeklēšanas Biroja praksi, kas uzskata, ka vislabākais veids kā iegūt informāciju par sektu, ir maksimāli kontaktēties ar sektas locekļiem. No savas pieredzes arī zinu, ka pati sekta vienmēr maksimāli cenšas par sevi sniegt informāciju. Cits jautājums, ka šīs informācija ir visai vienpusēja un subjektīva, tāpēc tā ir kritiski jāizvērtē. Tomēr lielākā daļa informācijas tik un tā ir iegūstama no pašas reliģiskās organizācijas. Turpretī Francijas ierēdņi labprātāk dibina kontaktus ar tradicionālo konfesiju garīdzniekiem, kas interesējas par sektu problēmu un uztur sakarus ar anti-sektu kustībām.

Francijas Starpministriju Sektu pētīšanas birojs, pamatojoties uz savu pieredzi, iesaka vervēt informatorus no sektas hierarhijas augšējā ešalona. Biroja speciālisti uzskata, ka šie informatori savu darbu nedara naudas dēļ. Tieši otrādi - visbiežāk

* 1998. gada 28. un 29. maijā Francijas vēstniecība Latvijā sadarbībā ar manis vadīto Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentu rīkoja semināru "Sektu fenomena vispārēja apskate Francijā", kurā piedalījās Francijas Starpministriju Sektu pētīšanas biroja vadītāja vietniece Marija-Žanna Villarde (*Marie-Jeanne Viellard*) un policijas komisāre Natālija Ovrija (*Natalie Anvray*).

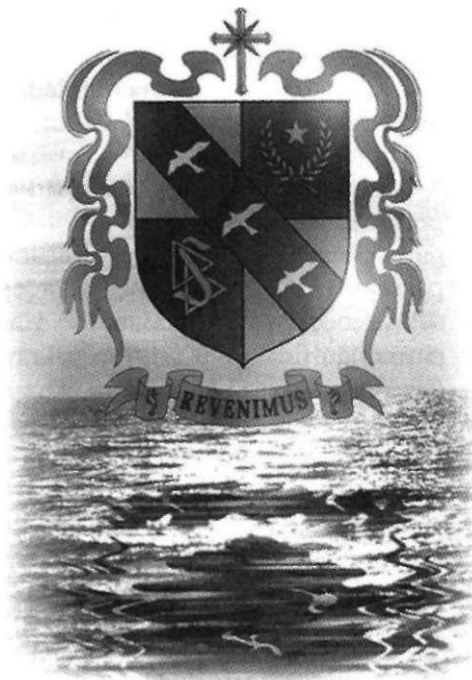
viņi ir visfanātiskākie sektanti, kas nav apmierināti ar sektas vadītāju un sūdzas par viņu varas iestādēm, gan tādēļ, ka ir pārliecināti par vadītāja nepiemērotību savam amatam, gan tādēļ, lai iegūt sev augstāku statusu organizācijā. Sūdzības par sektu vadītājiem ("guru" - tā viņus sauc biroja speciālisti) nav grūti sagatavot, jo lielākoties tie ir izviitušas personas, bieži vien ar pedofiliskām vai kriminālām nosliecēm.

Birojs visas sektas iedala divās grupās:

- klasiskās sektās;
- problēmsektas.

Klasiskās sektas nerada sabiedrībai lielas problēmas, neapdraud valsts drošību un ir labi pārraugāmas. Parasti šo sektu dalībniekus apvieno kāda kopēja ideja. Šajā grupā var ieskaitīt kristiešus ar protestantisku noslieci, kas nepieder pie tradicionālajām konfesijām. Līdzās citām, mazāk izplatītām un mazāk pazīstamām grupām Francijas Sektu pētīšanas birojs šajā grupā iekļauj arī septītās dienas adventistus, baptistus, evaņģēliskos kristiešus un pentakostus. Grupai raksturīga problēma, kas rodas no reliģiskas prakses, ir saistīta ar "dievišķo dziedināšanu", jo vienmēr pastāv risks, ka var attīstīties spēcīgas un ļoti pārspīlētas dziednieciskas tendences. Pie šīs grupas tiek pieskaitītas arī dažas marginālas grupas (robežgrupas), kas atšķēlušās no Romas katoļu Baznīcas. Birojs par sektām šīs reliģiskās grupas un konfesijas uzskata ne tikai tāpēc, ka tās pēc izcelsmes ir jaunākas, bet pamatā tāpēc, ka lielākā daļa sabiedrības pieder pie Romas katoļu Baznīcas, respektīvi, pie vienas konfesijas, tamdēļ arī jebkura novirze no katoļlicisma tiek uzskatīta par novirzi no normas. Pats birojs atzīst, ka šī klasifikācija ir subjektīva un atkarīga no Francijas sabiedrībā pastāvošās tolerances līmeņa.

Par otro Francijas sektu pētīšanas biroja nosaukto grupu - problēmsektām var teikt, ka pie mums arī tās var uzskatīt par sektām. Problemātiskas tās ir tāpēc,

Pašu uzticamāko Saintoloģijas Baznīcas sektāņu "Jūras Organizācijas Ordeņa" ģerbonis, kura devīze "Revenimus" latīniski nozīmē "Mēs atgriezīsimies" pasvītro ordeņa locekļu neizmērojamo uzticību Saintoloģijas Baznīcai. Jāatzīmē, ka saintologu augstākais "auditing" notiek uz ordeņa kuģa "Freewinds", kur tiek pasniegti kursi, kādu nav nekur citur. Tos sauc par "brīnišķīgu reliģiskas atpūtas vietu", kur dievlūdzēji var "visu savu uzmanību veltīt garīgam progresam perfekti saintoloģiskā atmosfērā" (No "Theology&Practice of Contemporary Religion", Bridge Publications, INC Los Angeles, - 1998., - P.67-68)

ka ir nekontrolējamas un neprognozējamas savā darbībā, jo šīm grupām parasti nav vienotas vadības, kas izraisa dažnedažādu viltus priesteru parādīšanos. Franči uzskata, ka grupai var pieskaitīt arī tādas organizācijas, kuru darbība (gan grupas iekšienē iekšējā, gan ārējā darbība) nodara kaitējumu līdzpilsoņu brīvībai un tiesībām. Grupā ieskaita arī "ezotēriskās" sektas, piemēram, "Rozes un Krusta apvienību". Otrai grupai raksturīgi šādi pārkāpumi:

- personu tiesību pārkāpumi;
- garīgā ietekmēšana, kas izpaužas indivīdu izolācijā no sabiedrības un cilvēku pārveidošanā par paklausīgiem adeptiem (biorobotiem);
- sektas locekļu atsvešināšanās no ģimenes;
- pārmērīgu finansiālu saistību uzkrāšana saviem locekļiem.

Par izteiktām problēmsektām ir uzskatāmas tādas, kas sludina tuvu pasaules galu vai iespējamu pastaro dienu pēc "debesu zīmes" iestāšanās.

Pēdējā laikā Francijā strauji pieaug sektu nodarbošanās ar "ārstniecību". Cilvēku masveida uzticēšanās dziedniekiem noved pie viņu atkarības no sektas un lielu naudas līdzekļu uzkrājumu veidošanās sektu kasēs, kas visbiežāk ir "melnās". Pastāv arī nopietnas briesmas sektu locekļu veselībai un pat dzīvībai. Valsts administratīvajām institūcijām ir lielas grūtības kontrolēt šo procesu, jo dziednieki strādā bez valsts izsniegtām atļaujām, kas, savukārt, apgrūtina valsts uzraudzību. Dažkārt sektas savā darbā iesaista profesionālus ārstus, kas savus pacientus novirza uz sektām.

Pieaugot sektu ekspansijai un tendencei iespieties valsts pārvaldē, Vācijas Bundestāgs saskaņā ar savas darbības noteikumu 56. paragrāfu 1996. gadā izveidoja Aptaujas komisiju (AK). Līdzīgi kā Francijas Starpministriju Sektu pētīšanas birojs, Bundestāga AK tika izveidota jauno reliģisko kustību un pasaules uzskatu (tā saukto sektu un psiholoģisko grupu) problēmu izpētei. Bundestāga komisijas izveidošana nebija nejauša, jo, piemēram, cīņai ar saentologiem Vācijā pat tika izveidotas starpministriju darba grupas, kas vērtēja pilsoņu drošību, apsprieda mīklainu ekonomisko darījumu novēršanas iespējas un diskutēja par pseidoreliģiskās dziedināšanas publisku atmaskošāšanu. Bādenē-Virtenbergā ar valsts atbalstu izveidojās grupa, kura rūpējās par sektu upuriem un viņu piederīgajiem. Problēmu izraisīja neticamais saentologu skaitliskais pieaugums Vācijā, kas sakarā ar organizācijas ievērojamiem finansu līdzekļiem izraisīja pamatotas bažas Vācijas politiskajās aprindās.*

AK uzdots vākt un apkopot informāciju par sektām un psiholoģiskā treniņa grupām. Tai ir jāpēta sektu rašanās un izplatīšanās cēloņi, jāizvērtē šo organizāciju mērķi un prakse, kā arī jākonstatē sakarā ar sektu darbību radušās problēmas un likumsakarības. Komisija dod ieteikumus likumdošanas, administratīvo un citu

* Vācijā sektu pētīšana sākusies pamatā saentologu sektas dēļ. Ja ielūkojamies AK atziņumā, kas radies pēc Šlesvīgas - Holšteinas zemes pasūtījuma, redzam, ka saentologu tiesību izpratne raksturota kā *nacionālsociālistiska* un viņu piekoptā ticības un domas brīvība - kā *kriminālizēta*. Ilringenes universitātes tiesību zinātņu profesors Dr. Ralfs Bērns Ābels pauž uzskatu - ja sabiedrībā nostiprināsies saentologu idejas, tiesiskās un morālās vērtības ies bojā, tas var izraisīt pat pastāvošās konstitucionālās iekārtas atcelšanu.

nepieciešamo pasākumu veikšanai. Tās kompetencē ir pētīt sektu izplatību, kā arī ar tām saistītos draudus un konfliktus, izstrādāt un iesniegt Bundestāgā attiecīgus lēmumprojektus. AK ietilpst 11 Bundestāgā deputāti un 11 speciālisti - profesionāļi. Profesionāļus iesaka katra no komisijā iesaistītajām partijām. Tā Kristīgo demokrātu apvienība darbam AK deleģē piecus savas partijas locekļus un tikpat daudz speciālistu - profesionāļu. Sociāldemokrātu partija deleģē četrus partijas locekļus un četrus speciālistus - profesionāļus, bet Zaļo Savienība kopā ar Federālo Demokrātu partiju ieceļ vienu locekli un vienu profesionāli. Aptaujas Komisijai par savu pētījumu rezultātiem bija jāziņo līdz 1998. gada pavasarim.⁴

AK uzdevums ir noskaidrot minēto grupu publiski deklarētos un apslēptos mērķus, apzināt to iekšzemes un starptautiskās saiknes un, paturot vērā konstitūcijā garantētās reliģiskās brīvības un tiesības, noteikt arī sektu aktivitāšu robežas. Komisija pēta, kādi ir sektu adeptu piesaistīšanas veidi un metodes un kāda piesaistīto līdzdalības pakāpe ir raksturīga katrai konkrētajai kustībai. AK noskaidro, kādi sociālie vai politiskie faktori veicina indivīdu sākotnējo iesaistīšanos sektā, konstatē, kādu stratēģiju izmanto katra no šīm organizācijām, un izstrādā priekšlikumus, kā aizkavēt pilsoņu, organizāciju, apvienību, interešu grupu un citu sabiedrisko veidojumu iesaistīšanos šāda veida organizācijās, ko tās pat neapzinās. Vācu Bundestāgā nodibinātā komisija ir konstatējusi, ka pilsoņi galvenokārt sūdzas:

- par sektās valdošajām iekšējām attiecībām;
- par briesmām, kas sektas darbības rezultātā draud to locekļiem un sabiedrībai kopumā;
- par finansiāliem un sociāla rakstura zaudējumiem, kā arī par pilsoņu veselībai nodarīto kaitējumu, kas rodas sektas darbības rezultātā;
- par to, ka sektas ļaunprātīgi izmanto valsts piešķirtās priekšrocības reliģiskajām (un zinātniskajām) organizācijām.

Jāatzīmē, ka minētajā gala ziņojumā, vācieši ir skaidri norādījuši,⁵ ka Amerikas Savienotās Valstis, kā arī ANO oficiālās institūcijas, ir lobējušas saentologu sektu un tādējādi izdarījušas spiedienu uz Vācijas valsti.

¹ Balodis R. Mūsu valsts vara un sektas // Latvijas Vēstnesis. - 1998. - 4. febr.

² Balodis R. Sektas un valsts vara. - R.: Mantojums, 1998.- nr. 1.

³ Balodis R. Sektu fenomena attiecības ar valsts varu. Netradicionālās reliģiskās kustības un to nelabvēlīgā ietekme sabiedrībā: garīgie, sociālie un tiesiskie aspekti. - R.: LELB Lutera Akadēmija, 1999. - 33.-43.lpp.

Final Report of the Enquete Commission on "So called Sects and Psychogroups" - New Religious and Ideological Communities and Psychogroups in the Federal Republic of Germany/Deutscher Bundestag, Bonn, 1998.

⁵ Turpat, 227.-229-lpp.

114. Latvijas sektu pētīšanas padome

Domās esi ar mazākumu, bet runās ar vairākumu: Vēlme peldēt pa straumi ir tikpat sveša saprātam, cik bīstama. Nepiekrīšana tiek uzverta kā apkaunojums, ja atgrūž cīņu viedokli. Neapmierināto skaits aug un vairojas: vieni slavēs to ko tu nosodi, citi aizstāvēs tos kuri slavē. Patiesība - neclaudzo liktenis. Maldī toties ir parastī un visuresoši. Pēc runām tirgū nevar uzzināt, kāš ir gudrais, ne jau ar savu balsi, tas kas tur runā, bet ar cilvēku mulķības balsi, lai arī savā dvēselē viņš nav mierā ar to. Saprātīgajam ne mazāk pretīgi ir būt apstrīdētam, kā pašam strīdēties.

Grasiāns Baltazārs, spāņu J'lozofs 1601.-1658.

Jauno reliģisko kustību, sektu un kultu pētīšanas konsultatīvās padomes NOLIKUMS

Padome izveidota saskaņā ar Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieka R. Baloža 2001. gada 10. aprīļa rīkojumu nr. 1/7-243-

1. Jauno reliģisko kustību, sektu un kultu pētīšanas konsultatīvā padome (turpmāk - Padome) ir Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu pārvaldes (RLP) izveidota konsultatīva rakstura institūcija. Padome darbojas, ievērojot Latvijas Republikas Satversmi un citus likumus, kā arī starptautiskos tiesību aktus cilvēktiesību jomā un vadoties no padomē pārstāvēto valsts iestāžu interesēm.
2. Padomes sastāvā ir RLP uzaicinātie valsts un pašvaldību iestāžu, tiesību aizsardzības iestāžu, izglītības, kultūras, kā arī sociālo sienu pārstāvji.
3. Padomes izveidošanas mērķis ir reģistrēto, no jauna reģistrējamo, kā arī neregistrēto jauno reliģisko kustību, sektu un kultu mācības analīze un darbības atbilstības Latvijas Republikas un starptautiskiem tiesību aktiem izpēte ar mērķi sekmēt RLP darbu un informēt sabiedrību sakarā ar jauno reliģisko kustību, sektu un kultu darbību, ja tā ir pretrunā ar likumiem, sabiedrības morāli un tikumiem.
4. Padome:
  - 4.1. pēc RLP lūguma vērtēt reliģisko organizāciju reģistrācijas pieteikumu un citu, reģistrācijai iesniegto dokumentu atbilstību LR likumdošanas prasībām, paužot RLP savu viedokli protokola veidā. Katrs Padomes loceklis ir tiesīgs savas pilnvarotājiestādes vai savā vārdā iesniegt atzinumu par konkrēto jautājumu. Atzinums ir neatņemama protokola daļa. Atzinums sniedzams līdz protokola apstiprināšanas brīdim;
  - 4.2. izteikt viedokli valsts institūcijām, juridiskām un fiziskām personām, jautājumos, kas skar padomes darbu;
  - 4.3. izteikt ierosinājumus likumdošanas pilnveidošanā attiecībā uz jaunajām reliģiskajām organizācijām un ar tām saistītiem jautājumiem Latvijas valstī;

Pētnieki Artūrs Utināns un Dr. Solveiga Krūmiņa-Konkova

- 4.4. paust viedokli par jaunu reliģisko centru, jaunu reliģisko organizāciju un jaunu reliģisko kustību (neatkarīgi no to reģistrācijas formas, piem., sabiedriska, reliģiska organizācija, vai uzņēmēj sabiedrība) darbības atbilstību likumiem;
- 4.5. rekomendēt RLP priekšniekam ierosināt tiesā jautājumu par reliģiskās organizācijas darbības izbeigšanu;
- 4.6. iespēju robežās atbalstīt zinātniski pētnieciskos izdevumus un citus projektus, kas saistīti ar jauno reliģisko kustību, sektu un kultu darbības izpēti un izvērtēšanu.
5. Padomi un tās sēdes vada Padomes priekšsēdētājs, kas ir RLP priekšnieks, vai Padomes priekšsēdētāja vietnieks.
6. Jautājumos par padomes darbu Padomes priekšsēdētājs, vai tā pilnvarojumā Padomes priekšsēdētāja vietnieks vai sekretārs, pārstāv padomi attiecībā ar juridiskām un fiziskām personām, kā arī ar masu informācijas līdzekļiem.
7. Padomes priekšsēdētāja vietnieks ir RLP priekšnieka izvirzīts un Padomes akceptēts padomes loceklis.
8. Padomes sekretārs ir RLP priekšnieka izvirzīta un Padomes akceptēta Reliģisko lietu pārvaldes amatpersona.
9. Padomes sēdes izziņo un vada Padomes priekšsēdētājs vai Padomes priekšsēdētāja vietnieks.
10. Padome tiek sasaukta ne retāk kā reizi trijos mēnešos. Uzaicinājumu uz sēdi, informāciju par sēdes vietu, iepriekšējās sēdes protokolu un dienas kārtību izsūta Padomes priekšsēdētājs ne vēlāk kā desmit dienas pirms sēdes.

11. Padomes sēdes tiek protokolētas. Sēdes notiek ne ilgāk par divām stundām. Par protokola patiesumu atbild Padomes sekretārs. Sēžu protokolu precizē un apstiprina nākamajā Padomes sēdē.
12. Gadījumos, kad Padomes viedoklis tiek izteikts valsts institūcijām, juridiskām un fiziskām personām, tas tiek sagatavots atsevišķi, pamatojoties uz sēdes protokolu. Padome pieņem viedokli ar klātesošu padomes locekļu balsu vairākumu. Viedokli paraksta visi klātesošie Padomes locekļi.
13. Padomes sēdes protokolu paraksta visi klātesošie Padomes locekļi.
14. Padomes priekšsēdētājs var sasaukt Padomes ārkārtas sēdi. Padomes ārkārtas sēde tiek izziņota septiņas dienas pirms tās sasaukšanas.
15. Padomes sēdēs var tikt uzaicināti preses pārstāvji, speciālisti jautājumos, kuri paredzēti sēdes dienas kārtībā. Eksperti, speciālisti u. c. personas, kuras nav Padomes locekļi piedalās Padomes sēdēs konkrētu jautājumu apspriešanā, ja tie ir uzaicināti, un to klātbūtni akceptē sēdes vadītājs.
16. Padome savā darbā veicina savstarpējo izpratni un toleranci starp dažādu reliģiju un konfesiju organizācijām, ticīgajiem un citādi domājošiem iedzīvotājiem.
17. Padomes lēmumi ir rekomendējoši un nav juridiski saistoši RLP, nedz iestādēm, kas ir pilnvarojušas savus darbiniekus dalībai šajā padomē.

Apstiprinu:

Jauno reliģisko kustību, sektu un kultu pētīšanas
konsultatīvās padomes priekšsēdētājs **Dr. Ringolds Balodis**

Jauno reliģisko kustību, sektu un kultu pētīšanas
konsultatīvās padomes priekšsēdētāja vietnieks **Atis Vaickovskis**

Jauno reliģisko kustību, sektu un kultu pētīšanas
konsultatīvās padomes sekretāre **Olga Smirnova**

17.5- Reliģijas un reliģiskas darbības ekspertīze

Reliģiskas darbības definēšana bieži ir saistīta ar pašas reliģijas analīzi. Pēc krievu reliģijas pētnieka J. Tihonravova domām,* diagnosticējot konkrēto ticību ir jāizpēta:

- 1) vai organizācija ir reliģiska un organizācijas locekļi patiesi tic savai reliģijai;
- 2) reliģijas kulta īpatnības un reliģijas uzskati par pasaules uzbūvi, likteni un cilvēka sūtību;
- 3) reliģiskās organizācijas struktūras īpatnības;
- 4) no apkārtējiem slēptos reliģijas aspektus, neatkarīgi vai tie ir sakrālas vai materiālas dabas;
- 5) reliģiskās organizācijas identifikāciju pēc kulta vai piederības citai "mātes" organizācijai (tas jādara arī tad, ja organizācija "maskējas" vai neatklāj patieso piederību);
- 6) reliģiskās imperatīvas, kas mudina organizācijas locekļus uz noziedzīgām darbībām;

Bez tam vēl jāveic:

- 7) visu par reliģisko organizāciju pieejamo dokumentu juridiskā analīze;
- 8) visu par reliģisko organizāciju pieejamo dokumentu teoloģiskā analīze;
- 9) reliģiskās organizācijas locekļu aptauja;
- 10) reliģiskās organizācijas praktiskās darbības (ieskaitot paša kulta un līderu rakstu vai publisku uzstāšanos) analīze.

Izpētāmo jautājumu uzskaiti varētu turpināt, tomēr katrā atsevišķā gadījumā un atkarībā no eksperta izvirzītajiem mērķiem, izpētāmo jautājumu loks būs atšķirīgs.

Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu pārvalde 2000. gadā aptaujāja Tieslietu ministrijā reģistrētās jaunās reliģiskajām kustības par to kultu un reliģisko darbību.** Reliģiskās organizācijas tika aicinātas atbildēt uz aptaujas anketas jautājumiem kā papildinājumu "Reliģisko organizāciju likumā" (10. panta 1. daļas 3. apakšpunkts) noteiktajam iesniegumam par reliģiskās organizācijas mācību (Svētajiem Rakstiem, dogmatiku un konfesionālām īpatnībām).

Anketas sākumā bija norāde: "Uz jautājumiem, kuros ir lūgtas rakstiskas atbildes, lūdzam atbildēt īsi un konkrēti, pāris teikumos, iekļaujoties atbildei paredzētajā laukumā. Ja Jūsu atbilde ir garāka, tad sniedziet to uz atsevišķas lapas, pievienojot to anketai kā pielikumu. Anketā norādiet, ka atbilde ir pielikumā. Pielikumā norādiet uz kuru anketas jautājumu ir pievienotā atbilde. Uz jautājumiem, kuriem seko atbilžu varianti, atbildiet atbilstošajā kvadrātiņā ievēlot zīmi "V". Ja Jūsu izvēlētajam atbildes variantam seko papildjautājums, lūdzu atbildiet arī uz to."

* Тихонраов Ю. В. Судебное религиоведение. - М.: ЗАО Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1998. - С. 214.-215.

** Aptaujas anketas jautājumus sastādīja Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes maģistrs Ainārs Rendors.

Aptaujas anketas jautājumi:

1. Par Jūsu reliģisko organizāciju.

- 1) Jūsu reliģiskās organizācijas (turpmāk tekstā organizācija) precīzs nosaukums.
- 2) Kādas reliģiskās savienības (turpmāk tekstā - savienība) (Baznīcas, kustības utt.) Jūsu organizācijā ietilpst?
- 3) Pie kādas konfesijas Jūs savu organizāciju pieskaitītu?
- 4) Lūdzu aprakstīt, kāda veida reliģisko darbību piekopj Jūsu organizācija.
- 5) Lūdzu nosaukt visas savas organizācijas amatpersonas un garīgo personālu, aprakstot to kompetenci. (Izveidojiet sarakstu un pievienojiet šim testam kā pielikumu).
- 6) Vai Jūsu organizācija publisko (padara pieejamus katram sabiedrības loceklim) savas organizācijas dibinātāju vārdus, uzvārdus un personu kodus?
  - jā
  - nē
- 7) Jūsu organizācija
  - D ir garīgi (kanoniski) autonoma;
  - D atrodas kādas citas (Latvijā vai ārzemēs atrodošas organizācijas) pakļautībā. Nosaukt šīs organizācijas pilno adresi un nosaukumu.
- 8) Lūdzu nosaukt savas organizācijas rituāla priekšmetus. (Izveidojiet sarakstu un pievienojiet šim testam kā pielikumu)

Tālāk sniegtajām atbildēm ir jābūt pilnā saskaņā ar Jūsu konfesijas vai reliģiskās savienības oficiālo ticības mācību. Šīs atbildes nedrīkst būt iesnieguma iesniedzēju privāto uzskatu izlāsti. Centieties aprakstīt savu mācību maksimāli lakoniski un precīzi, uzsverot savas konfesionālās īpatnības. Anketā nav jāsniedz savas mācības apoloģētiski pierādījumi.

2. Svētie Raksti un ticības mācības pamats.

- 1) Vai Bībele ir Jūsu vienīgie Svētie Raksti?
  - jā
  - nē.

Sniedziet savu šīs (šo) citas(u) grāmatas(u) nosaukumu(us), autora vārdu(us), sarakstīšanas gadu(us).
- 2) Vai Bībele ir vienīgais Jūsu ticības mācības avots un autoritatīva norma?
  - jā;
  - D nē. Uzskaitiet, kas vēl ir mācības avoti un norma:
    - savienības/organizācijas kongresu vai vadītāju lēmumi;
    - privātās atklāsmes. Kas ir atklāsmju saņēmējs(i)?
      - savienības/organizācijas dibinātājs(i);
      - savienības/organizācijas pravietis(ši);
    - katrs organizācijas loceklis.

Sniedziet plašāku informāciju.

- 3) Mēs ticam, ka Bībele
- ir Dieva Vārds;
  - tikai satur Dieva Vārdu;
  - nesatur Dieva Vārdu. Aprakstiet savu mācību.
- 4) Attiecībā uz Bībeles inspirāciju mēs ticam, ka
- visa Bībele ir Svētā Gara iedvesmota (inspirēta);
  - iedvesmoti ir Bībeles grāmatu autori, nevis tas, ko tie uzrakstījuši;
  - tikai daļa Bībeles ir iedvesmota (t. i., mēs noraidām pilnīgās inspirācijas mācību);
  - katrs Bībeles vārds ar tā gramatisko formu nav iedvesmots (t. i., mēs noraidām verbāl—inspirācijas mācību).
- 5) Mēs ticam, ka
- Bībele ir pilnīgi nemaldīga un nekļūdīga kā kopumā, tā arī tās atsevišķās daļās;
  - Bībelē ir zināmas kļūdas, pretrunas, utt. Aprakstiet savu mācību sīkāk.
- 6) Vai Jūs ticiet, ka Bībelei ir dievišķa autoritāte - t. i., būdama patiesais Dieva Vārds, tā pieprasa visu cilvēku ticību un paklausību pati būdama un palikdama vienīgais ticības un dzīves avots un norma?
- jā;
- D nē. Dodiet savu mācību.
- 7) Mēs ticam, ka
- Bībelei ir dievišķs spēks - t. i., tā kā Bībele ir Svētā Gara iedvesmots Dieva Vārds, līdz ar to tai ir radošs spēks izraisīt cilvēkā gan pestīšanu nesošo ticību, gan patiesu svēttapšanu;
  - Bībelei, ka jebkurai citai grāmatai, ir vienīgi psiholoģiska iedarbība.
- 8) Vai Jūs ticiet, ka Bībelei ir dievišķa pilnība - tā māca visu, kas ir nepieciešams pestīšanai?
- jā;
- D nē. Dodiet savu mācību.
- 9) Vai Jūs ticiet, ka Bībelei ir dievišķa skaidrība, t. i., ka visas mācības, kas ir nepieciešamas pestīšanai, tajā ir izteiktas tik vienkāršos vārdos, lai tos saprastu jebkurš ar vidēja līmeņa intelektu apveltīts cilvēks?
- jā;
- D nē. Dodiet savu mācību.
- 10) Mēs skaidrojam Bībeli
- ļaujot Rakstiem skaidrot pašiem sevi - to, kas ir neskaidri izteikts vienā vietā, tiek skaidrāk izteikts citās, un visos šajos gadījumos neskaidrākā vieta ir jāskaidro skaidrākās vietas gaismā;
  - ņemot vērā Rakstu kopējo saturu;
- D ņemot vērā saprātu;
- ņemot vērā kristīgo pieredzi;
  - ar privātās atklāsmes palīdzību.

- 11) Kam ir tiesības skaidrot Bībeli?
- katram ticīgajam;
  - D organizācijas vai savienības vadībai.
- 12) Jūsu savienības/organizācijas ticības mācība
- ir noslēgta;
  - papildinās ar jaunām ticības patiesībām.
- 13) Vai Jūsu savienība/organizācija ir autoritatīvas, oficiāli apstiprinātas ticības apliecības, kas organizācijas/savienības vadībai un katram ticīgajam ir jāpieņem kā Bībeles mācību patiesas deklarācijas?
- nav;
  - ir. Norādiet kādas:
    - Apustuļu ticības apliecība;
    - Nīkajas - Konstantinopoles ticības apliecība;
    - Atanāsija ticības apliecība;
    - konfesionālās apliecības, deklarācijas. Norādiet kādas.
- 14) Vai Jūsu savienības/organizācijas ticības mācībā un dzīvē ir nozīme to dibinātāju, praviešu vai katra organizācija locekļa privātajām atklāsmēm?
- nē, nav;
  - D jā, ir. Norādiet, kāda autoritāte ir tām, vai ir paredzēta to patiesīguma pārbaude, kas šo pārbaudi veic. Kā atklāsme top par ticības patiesību? Sniedziet izsmeļošu atbildi un pievienojiet to pielikumā.
- 15) Vai Jūsu organizācija/savienība pasludina privātās atklāsmes par ticības patiesībām?
- nē;
  - jā.
- 16) Vai Jūsu organizācija/savienība pasludina jaunas dogmas un ticības patiesības, pasludina privātās atklāsmes par autoritatīvām?
- nē;
  - jā. Vai pirms pasludināšanas tiek pieļautas ticīgo diskusijas, opozīcija pret pasludināšanu?
    - nē;
    - jā. Cik ilgs laika periods paredzēts šādai diskusijai?
- 17) Vai diskusijas gaita tiek atspoguļota organizācijas/savienības presē?
- nē;
  - jā.
- 18) Vai ir izdots visu Jūsu organizācijas/savienības dogmu un ticības patiesību autoritatīvs apkopojums?
- nav;
  - ir. Norādiet šī apkopojuma nosaukumu, autora vārdu, sarakstīšanas gadu. Vai apkopojums ir tulkots latviski valodā?
    - nē;
    - jā.

Vai tas pieejams valodā, ko saprot vairums Latvijas iedzīvotāju - krievu, angļu vai vācu?

- nav;

D ir. Norādiet, kurā valodā.

Vai šis apkopojums un visi materiāli par jūsu savienības/organizācijas mācību, kārtību un vēsturi ir brīvi pieejami visiem savienības/organizācijas locekļiem?

- nav;
- ir;
- ir, bet ar izņēmumiem. Norādiet, kādiem.

19) Vai ar iepriekšminētajiem materiāliem drīkst iepazīties arī tie cilvēki, kas domā pievienoties Jūsu organizācijai un tie, kas pie tās nepieder?

- nedrīkst;
- drīkst;

D drīkst, bet ar izņēmumiem. Norādiet, kādiem.

3. Dogmatika un konfesionālās īpatnības.

1) Vai Jūsu savienība/organizācija pazīst Dievu un pielūdz Viņu vienīgi kā Svēto Trīsvienību - Tēvu, Dēlu un Svēto Garu, trīs dažādas Personas vienā nedalāmā Dievišķā Būtībā?

Ja Jūsu mācība ir savādāka, aprakstiet to, piefī;

- a) Dievam ir tikai viena Persona - Tēvs, kas kļuva par cilvēku un cieta kā Jēzus Kristus un tagad darbojas kā Svētais Gars;
- b) Dievam ir tikai viena persona - Dēls. Jēzus Kristus bija ar īpašām spējām apveltīts cilvēks, ko Dievs adoptēja par savu Dēlu. Svētais Gars ir Tēva dievišķā enerģija;
- c) Dēls ir zemākas pakāpes dievs, kas pakļauts Tēvam;
- d) trīs Personas ir trīs atsevišķas Būtības (trīs Dievi);
- e) trīs Personas ir viena Persona, viens Dievs, kam ir trīs dažādas izpausmes; Kristus bija Dieva sūtīts cilvēks, kas mācīja par vienu Dievu, visu cilvēku Tēvu, kas savā būtībā ir Gars.

Ja Jūsu atbilde uz 1. jaut. ir "Nē", tad Jums nav jāatbild uz 2. jaut.

2) Vai Jūsu savienība/organizācija tic, ka Dēls, patiess Dievs, no Tēva ir mūžībā dzimis, ka Svētais Gars, patiess Dievs kopš mūžības iziet no Tēva un Dēla?

Ja Jūsu mācība ir savādāka, tad dodiet to, piem.:

- a) Svētais Gars iziet tikai no Tēva.
- b).....

3) Aprakstiet savu mācību par Trīsvienīgā Dieva izpratni, viņa būtību, viņa īpašībām.

4) Aprakstiet savu mācību par Visuma radīšanu.

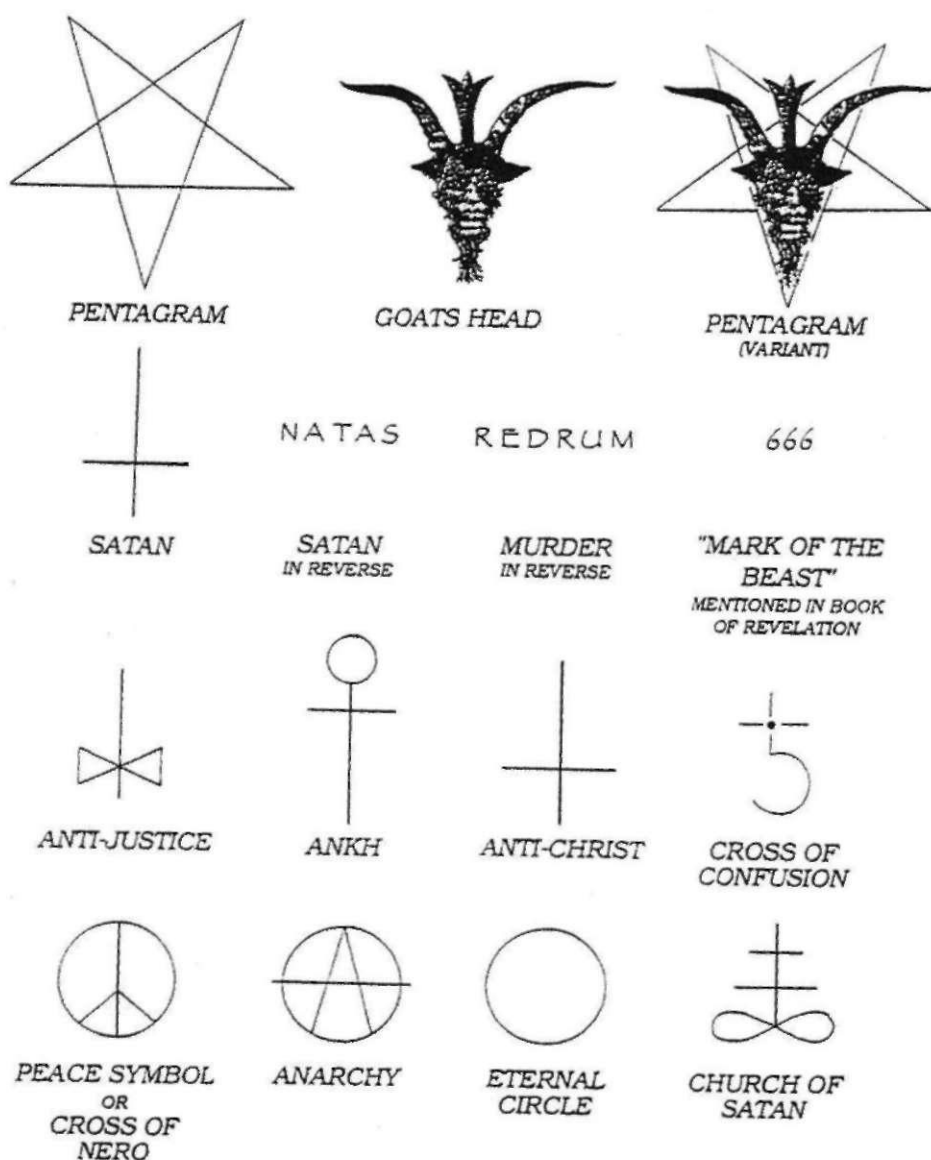
5) Aprakstiet savu mācību par cilvēka radīšanu.

6) Aprakstiet savu mācību par eņģeļiem.

- 7) Kāda ir Jūsu mācība par kosmisko ļaunumu, tā izcelšanos.
- 8) Vai Jūs ticiet, ka visa cilvēce ir cēlusies no Ādama?
Ja jā, tad atbildiet uz sekojošiem jautājumiem:
- 8.1. Kāds bija cilvēka stāvoklis pirms grēkā krišanas?
  - 8.2. Kā Jūs saprotiet jēdzienu "Dieva tēls cilvēkā"?
  - 8.3- Kas ir Dieva Likums? Kā mēs varam to uzzināt? Kas ir sirdsapziņa? Kas ir morālais Likums?
  - 8.4. Kas ir grēks? Kas ir galvenais, mistiskais grēka iemesls? Kas ir tiešais grēka iemesls?
  - 8.5. Kādas ir grēka sekas? Kādas ir Ādama grēka sekas?
  - 8.6. Kāda ir Jūsu mācība par cilvēku stāvokli pēc pirmo vecāku grēkā krišanas?
  - 8.7. Vai visi cilvēki nāk pasaulē ar šo stāvokli? Kāda ir Jūsu mācība par iedzimto grēku? Kas ir tā cēlonis, sekas?
  - 8.8 Kāds ir neatdzimušā, iedzimtā grēka stāvoklī esoša cilvēka raksturojums?
Ja nē, tad izsmeltoši atbildiet uz 7. jaut. Kāda ir Jūsu mācība par grēku?
- 9) Aprakstiet savu mācību par aktuālajiem grēkiem. Kādi ir to iekšējie un ārējie cēloņi? Kā Jūsu savienība/organizācija klasificē grēkus?
- 10) Kāda ir Jūsu mācība par cilvēka gribas brīvību? Vai tāda vispār cilvēkam ir? Vai cilvēks spēj izvēlēties darīt labo? Vai cilvēks spēj izvēlēties ticēt Trīsvienīgam Dievam?
- 11) Kāda ir Jūsu mācība par Dieva žēlastību? Vai tā ir Dieva labvēlība, kuras dēļ Viņš piedod grēkus un sniedz grēkā kritušajai cilvēcei pestīšanu? Vai arī tā ir pārdabiska dāvana, ko Dievs ielej cilvēka dvēselē? Vai cilvēks var (kaut vai daļēji) nopelnīt Dieva glābjošo žēlastību? Vai arī Dievs to dod cilvēkam brīvi, bez jebkāda cilvēka nopelna, vienīgi Kristus nopelnu dēļ? Vai Dievs dod glābjošo žēlastību visiem cilvēkiem, vai tikai izredzētajiem? Vai cilvēks spēj vai nespēj pretoties Dieva žēlastībai?
- 12) Vai Jūs ticiet, ka Kungs Jēzus Kristus ir patiess Dievs?
Ja nē, tad dodiet savu mācību, piem.:
- a) Kristus ir tikai labs cilvēks, liels pravietis, patiesības skolotājs;
  - b) Kristu Dieva godībā iecēla pirmo Kristiešu dievbijība un leģendas;
  - c) Kristus ir varena garīga būtne, bet savā būtībā viņš nav Dievs.
- 13) Vai Jūs ticiet, ka Jēzus Kristus ir patiess cilvēks?
Ja nē, tad dodiet savu mācību, piem.:
- a) Kristum nebija cilvēka miesas, viņa miesa bija šķietama;
  - b) Kristum nebija cilvēka dvēseles, tās funkcijas pildīja Logoss - Dieva vārds;
  - c) Kristum nebija cilvēka gars, tā funkcijas pildīja Logoss;
  - d) Kristum nebija savas cilvēciskās gribas;
  - e) Kristus savu miesu nebija ņēmis no savas mātes Marijas, bet gan nonesis no debesīm.
- 14) Vai Jūs ticiet, ka Kristus bija pārdabiskā veidā ieņemts no Svētā Gara un piedzimis no Jaunavas Marijas, ka viņš bija absolūti bezgrēcīgs?

- 15) Vai Jūs ticiet, ka Kristum ir divas dabas, divas būtības - dievišķā un cilvēciskā, kas apvienotas vienā Kristus personā kopš viņa ieņemšanas brīža?
Ja ne, tad dodiet savu mācību, piem.:
- a) dievišķā un cilvēciskā daba saplūda, veidojot jaunu dabu;
  - b) dievišķā un cilvēciskā daba nav vienota vienā personā, tās ir saistītas, bet pastāv atsevišķi.
- 16) Vai Jūsu savienība/organizācija tic un apliecina, ka Jaunava Marija ir Dievmāte? Vai Jūs ticiet, ka viņa ir mūžam jaunava? Vai Jūs atzīstiet Marijas godināšanu? Ja ne, tad dodiet savu mācību.
- 17) Vai Jūsu savienība/organizācija pielūdz Kristu tādā pašā veidā kā pielūdz Dievu?
- 18) Kāda ir Jūsu mācība par Kristu:
- a) Pirms iemiesošanās;
  - b) pēc iemiesošanas - pazemošanās stāvoklī. Kāda ir Jūsu mācība par Kristus ciešanām un nāvi?;
  - c) pēc nāves - paaugstināšanās stāvoklī. Kāda ir Jūsu mācība par Kristus nokāpšanu ellē, viņa augšāmcelšanos, debesbraukšanu un atrašanos pie Dieva Tēva labās rokas?
- 19) Kāda ir Jūsu mācība par Kristu:
- a) kā Pravieti. Kāds bija Kristus pasludinājums viņa zemes dzīves laikā?;
  - b) kā augsto priesteri. Kāda ir Jūsu mācība par Kristus upura nāvi, par gandarīšanu, izpirkšanu un salīdzināšanu? Vai Kristus ir mūsu vietā piepildījis Bauslību, samaksājis izpirkumu par visiem mūsu grēkiem? Vai Kristus ir miris par visiem cilvēkiem, vai tikai par izredzētajiem?;
  - c) kā Ķēniņu. Kāda ir Jūsu mācība par Kristus valstību? Vai tai ir vairāki aspekti? Kāda ir saistība starp Dieva valstību un Baznīcu?
- 20) Kāda ir Jūsu mācība par glābjošo ticību? Vai pestīšanai pietiek ar vispārēju ticību Dievam, ar Evaņģēlija pamatpatiesību zināšanu, piekrišanu tām? Vai pietiek ar vispārējām zināšanām par Rakstu patiesībām un to akceptēšanu. Vai ticība Bauslībai ir glābjoša? Vai ticība Evaņģēlijam ir glābjoša? Vai glābjoša ir implicētā ticība (t. i. cilvēks tic tam, ko māca Baznīca, īsti šo mācību nezinot)? Vai ticība ir patiesa pakļaušanās uz Evaņģēlija vēsti, vai arī nešaubīga Rakstu patiesību pieņemšana?
- 21) Vai *taisnošanai (attaisnošanai; angliski: justification)* pietiek ar vienīgi glābjošo ticību, vai arī nepieciešami citi labie darbi (dievbijība, cerība, mīlestība utt.)?
- 22) Vai cilvēks var būt pārliecināts par savu pestīšanu?
- 23) Kā Jūs saprotiet jēdzienu *atgriešanās* (angliski: *conversion*)? Vai tā ir grēku nožēla, morālas izmaiņas, apņemšanās mainīt savu dzīvi? Vai arī tā ir sākšana ticēt uz Evaņģēliju? Vai ir starpība starp *atgriešanos (conversion)* un *atgriešanos no grēkiem* (angliski: *repentance*)? Vai atgriešanās ir cilvēka darbs, Svētā Gara darbs vai arī cilvēka un Svētā Gara kopīgs darbs?
- 24) Vai atgriešanās veikšanai Svētais Gars izmanto kādus līdzekļus?
- 25) Vai dievbijība, Dieva mīlestība, grēku nožēla ir atgriešanās daļa, vai arī atgriešanās sekas?

Mūsdienās ir sākusies sātānisma atdzimšana, saukta par moderno sātānismu. Tā saistās ar Elistera Kraulija vārdu. Viņš ir nodibinājis organizāciju "Ordo Temple Orientis" (Austrumu tempļa ordenis), kas savos rituālos piekopj seksuālo maģiju un pielūdz sātānu. Daži Kraulija mācekļi ir atdalījušies no Ordeņa un nodibinājuši tā saucamos "Elles Uguns" klubus Anglijā. To devīze: "Sātāns ir bijis Baznīcas vislielākais draugs, jo gadsimtiem nodrošinājis tās darbību." Jāpiezīmē, ka arī Rīgā pirms sešiem gadiem darbojās nakts klubs ar nosaukumu "Hell Fire" jeb "Elles Uguns". Tas mīklainos apstākļos nodega. (Attēlā redzami okultisma simboli no Mather G., Nichols L. "Crime & the occult", USA, 1991. P.110.)

- 26) Vai atgriešanās ir acumirkīga vai ilgstošs process? Vai atgriešanās ir vienreizējs notikums, vai tā turpinās visu dzīvi? Vai ticīgie, kas ir krituši grēkā, var atkal atgriezties?
- 27) Kā Jūs saprotiet jēdzienu *piedzimšana no augšienes* (angliski: *being born again; regene rati ori*)? Vai tas ir sinonīms jēdzienam *atgriešanās*?
- 28) Kāda ir Jūsu mācība par *svēttapšanu* (angliski: *sanctification*) - Svētā Gara veiktu ticīga cilvēka iekšēju garīgu pārveidošanos? Vai svēttapšana ir attaisnošanas cēlonis vai sekas?
- 29) Vai svēttapšana šinī dzīvē ir pilnīga (cilvēks var sasniegt bezgrēcības stāvokli), vai nepilnīga?
- 30) Vai ar labajiem darbiem var nopelnīt attaisnošanu Dieva priekšā? Vai pagāni un neticīgie var nopelnīt glābšanu?
- 31) Vai patiesi ticīgie ir pakļauti bēdām, slimībām un ciešanām? Kādēļ ticīgie cieš?
- 32) Vai visi patiesi ticīgie paliek ticībā līdz galam, līdz savai nāvei? Vai Dievs uztur ticīgo ticībā? Vai arī cilvēkam pašam ir jādara labie darbi, lai uzturētu ticību?
- 33) Vai Dievs lieto noteiktus - ārējus un redzamus, līdzekļus, ar savu palīdzību Svētais Gars izraisa un uztur ticību? Vai arī Svētais Gars darbojas tieši, bez Evaņģēlija pasludinājuma un bez žēlastības līdzekļiem?
- 34) Kas Jūsu izpratnē ir Bauslība, un kas ir Evaņģēlijs? Kādas ir to attiecības? Vai Evaņģēlijs ir jauna Bauslība?
- 35) Kāda ir Jūsu mācība par Baznīcu? Kas ir Baznīca un kas ir draudze? Vai visi tie, kas patiesi tic Kungam Jēzum Kristum veido Baznīcu, vai arī pie patiesās Baznīcas pieder vienīgi Jūsu savienības/organizācijas locekļi? Vai Baznīcā ietilpst tikai svētie, vai arī grēcinieki?
- 36) Kādas ir valsts un Baznīcas attiecības? Vai valsts ir Baznīcas palīdzība dvēseļu glābšanas darbā? Vai arī Baznīcai ir jābūt neatkarīgai no valsts?
- 37) Kura valdības forma ir Dievam tīkamāka - absolūtā monarhija, konstitucionālā monarhija vai republika?
- 38) Vai valsts ir Dieva vai Sātana iedibinājums?
- 39) Vai Jūsu savienības/organizācijas locekļi drīkst pildīt visus valsts pilsoņu pienākumus un baudīt visas pilsoņu tiesības un cilvēktiesības?
- Ja nē, tad obligāti uzskaitiet, ko nedrīkst, piem.:
- iesaistīties valstisku amatu pildīšanā;
  - piedalīties vēlēšanās un tikt ievēlētam;
  - griezties pēc palīdzības pie valsts varas iestādēm;
  - griezties tiesā un liecināt liesā;
  - dienēt armijā;
  - parādīt godu valsts karogam, dziedāt valsts himnu;
  - piederēt privātīpašums;
  - būt par laulāto ģimenes locekli, pildīt pienākumus pret ģimeni;
  - izmantot medicīnas iestāžu pakalpojumus;
  - izmantot kādus oficiālās medicīnas zinātniski pamatotus ārstēšanas paņēmienus (piemēram, pārliet asinis);

- k) mācīties valsts izglītības iestādēs;
 l) strādāt laicīgu darbu.
- 40) Uzskaitiet visus aizliegumus, ko Jūsu savienības/organizācijas loceklis nedrīkst darīt, atšķirībā no pārējās sabiedrības (piem. lietot tēju, kafiju, alkoholu, smēķēt, skatīties kino, televīziju, dejojot utt.).
- 41) Kāda ir jūsu mācība par garīgo amatu? Vai Jūsu savienībā/ organizācijā ir ordinēta garīdzniecība? Kādas ir garīdzniecības funkcijas un pilnvaras? Vai garīdznieki tiek iecelti uz laiku, vai uz mūžu? Vai ticīgajiem ir tiesības nepaklausīt garīdzniekiem, ja tie novirzās no Dieva vārda un māca cilvēku izdomātus likumus? Vai Jūsu savienībā/ organizācijā pastāv garīdznieku hierarhija? Dodiet tās aprakstu.
- 42) Kāda ir Jūsu mācība par mūžīgo izredzētību (predestināciju)? Vai tā ir ticīgo pestīšanas vienīgais cēlonis? Vai pastāv arī izredzētība uz pazudināšanu?
- 43) Kas ir nāve? Kas ir tās cēlonis?
- 44) Vai cilvēkam ir nemirstīga dvēsele? Kāds ir tās stāvoklis starp nāvi un augšāmcelšanos?
- 45) Kāda ir Jūsu mācība par Kristus otro nākšanu? Vai jūsu savienība/ organizācija atzīst mācību par *Millēniumu*- tūkstoš gadus ilgu Kristus valdīšanu virs zemes?
- 46) Kāda ir jūsu mācība par mirušo augšāmcelšanos un pēdējo tiesu? Vai ir viena augšāmcelšanās un tiesa, vai arī ir divas augšāmcelšanās un tiesas (t. i. pirms un pēc *Millēniumd*)? Vai Jūsu savienība/ organizācija atzīst mācību par Baznīcas piepešo uzņemšanu debesīs (angliski: *Rapture of the Church*)?
- 47) Kāda ir jūsu mācība par pasaules galu? Vai pasaules gals būs pirms Kristus otrās nākšanas un mirušo augšāmcelšanās, vai pēc tās? Vai ir iespējams izrēķināt pasaules gala datumu? Vai Jūsu savienība/ organizācija ir mēģinājusi to darīt? Vai pasaules gals pienāks pats no sevis Dieva noteiktajā laikā vai arī ir jāveic noteikti priekšdarbi, lai to paātrinātu?
- 48) Kāda ir Jūsu mācība par mūžīgo sodu un mūžīgo dzīvību?

Kā redzam no aptaujas anketas satura, tad tajā iekļautos jautājumus var attiecināt tikai uz organizācijām, kas atzīst Bībeli (kristieši). Līdzīga satura, bet vispārīgāka rakstura aptaujas anketa tika izstrādāta arī organizācijām, kas nav kristīgas.

17.6. Tiesību skatījums uz reliģijas un medicīnas saistību

Iejuties sava pretinieka situācijā un noskaidro, kas viņu visvairāk biedē un kādas ir viņa vājās vietas. Cilvēkiem ir tieksme iedomāties ienaidnieku kā savā namā ieslēgušos pretinieku. Taču, ja mēs lietojam stratēģiju - iemiesoties savā pretiniekā, mums top skaidrs, ka visa pasaule vērsas pret to, kas ir slazda un viņam nav glābiņa.

Japāņu samuraju kaujas mākslas busido princips "iemiesoties savā pretiniekā"

Runājot par reliģiju, jāsaka, ka var ticēt vai neticēt, taču nevar noliegt reliģijas iedarbību. Reliģijas joma ir cilvēka jūtu pasaule, tātad psihe. Arī psiholoģijas un reliģijas saistību nav noliedzis neviens nopietns domātājs. Tieši otrādi - tādi ievērojami zinātnieki kā Karls Gustavs Jungs un Viktors Frankls pat uzsver šo saistību. Reliģija ir nesaraucami saistīta ar psiholoģiju un cilvēka psihisko veselību. Jebkura reliģija savā praksē izmanto zināmus suģestijas elementus. Arī tradicionālo reliģiju (piemēram, katoļu) liturģijā jebkurš psihologs atradās suģestijas elementus. Tomēr ir reliģiskās kustības, sekta un kultī, kas apzināti nodarbojas ar slēptu psiholoģisku vardarbību. Reliģijas iespējamā iedarbība uz cilvēka psihi ir tikai viens no daudzajiem jautājumiem, kas izskatāmi, runājot par reliģiju un medicīnu. Tieši pēdējos piecpadsmit gados arvien vairāk sabiedrībā izplatību gūst jaunās reliģijas, sekta un kultī. Valsts uzmanības lokā nokļuvušās jaunās reliģijas un sekta var iedalīt:

- reliģiskās organizācijās, kas nodarbojas ar neatļautu ārstniecību. Tās ir gan tādas, kuru mācības praktizēšana var kaitēt pašiem kulta sekotājiem, gan arī tādas, kuru mācībā ietvertā dziedniecība var kaitēt citiem sabiedrības locekļiem;
- reliģiskās organizācijās, kas savā darbībā izmanto hipnozi vai pašsuģestiju.

Runājot **par reliģiskām organizācijām, kuru mācības praktizēšana var kaitēt kulta sekotājiem**, ir jāsaprot, ka vairākumā gadījumu valsts nevar kavēt šo organizāciju darbību sakarā ar konstitucionālo reliģijas brīvības principu, taču valsts nedrīkst pieļaut šādu organizāciju propagandu. Gadījumos, ja persona ar savu ticību izraisa kaitējumu sev (piemēram, atsakās no asins pārliešanas vai medikamentu lietošanas), bet no tā nerodas kaitējums citiem, tai ir pilnīgas tiesības tā darīt. Protams, ar noteikumu, ka šī persona ir sasniegusi pilngadību (18 gadus). Neviens nedrīkst aizliegt pieaugušam pacientam izmantot savas tiesības un atteikties no asins pārliešanas reliģiskās pārliecības vai ticības dēļ. **Nevienam, arī valstij, nav tiesību patvarīgi iejaukties privātajā dzīvē, ja tas neskar valsts vitālās intereses. Pilngadīgam cilvēkam ir tiesības izvēlēties ārstēšanas metodes, pamatojoties uz reliģijas brīvību, savām dabiskām izvēles tiesībām un privātas dzīves neaizskaramības principu.**

Labs ierosmes avots problēmas apzināšanai bija Eiropas Komisijas lieta par sikhu ķiveru valkāšanu. Lieta bija interesanta ar to, ka saskaņā ar **Application No. 7992/77 14, 234** tika attaisnota reliģijas brīvības ierobežošana veselības labā.

Tas gan nenozīmē, ka valstij vai medicīnas darbiniekiem (piemēram, Latvijas Ārstu biedrībai) vajadzētu pieļaut šādu organizāciju izplatību. Piemēram, Latvijā reliģiskā organizācija "Kristīgā zinātne" netika reģistrēta nevis tamdēļ, ka tās locekļi atsakās lietot jebkādus medikamentus, bet gan tamdēļ, ka līdz ar šīs organizācijas reģistrāciju tiktu popularizēts viedoklis par medicīnas un ārstēšanās nelietderību.*

Latvijas 1998. gadā pieņemtajā Krimināllikumā ir pants, kura pamatā ir Francijas pieredze šajā jomā:

"137.pants. Neatļauta ārstniecība

(1) Par neatļautu ārstniecību, ja tā izraisījusi cietušā veselības traucējumu, - soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai arestu, vai ar naudas sodu līdz piecdesmit minimālajām mēnešalgām, atņemot tiesības nodarboties ar ārstniecību uz laiku līdz trim gadiem vai bez tā.

(2) Par neatļautu ārstniecību, ja tā izraisījusi cietušā nāvi vai smagus miesas bojājumus vainīgā neuzmanības dēļ, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz desmit gadiem, atņemot tiesības nodarboties ar ārstniecību uz līdz pieciem gadiem vai bez tā."

Medicīnas un ārsta pienākums ir maksimāli rūpēties par slimnieku, jo medicīnas misija ir glābt cilvēka dzīvību ar visiem iespējamiem līdzekļiem.

* "Kristīgā zinātne" ir protestantu kustības reliģiska organizācija, kas izveidojusies ASV XIX gadsimta 70. gados. Baznīca atrodas Bostonā (ASV). Kustības sekotāji tiek novesti šizofrēnijas stāvoklī un, ignorējot savas izjūtas un uztveri, ir spiesti ticēt materiālās pasaules neesamībai. Organizācijas mācība balstās uz ticību tam, ka cilvēka izārstēšana iespējama tikai ar reliģiskās ticības palīdzību, pilnībā noliedzot medicīniskās aprūpes iespējas. Kustības dibinātāja Mērija Beikera Edija savus uzskatus ir aprakstījis grāmatā "Zinātne un veselība: Svēto rakstu atslēga" un apgalvo, ka grāmata sarakstīta ar Dieva līdzdalību. M. Beikera, balstoties uz savu personīgo svēto atklāsmi, raksta, ka sāpēm, ciešanām un slimībām ir iedomu raksturs. Viņa noliedzot vēršas pret ārstiem un zālēm, sludinādama, ka tikai dziedināšana caur ticību, ko sniedz šīs organizācija, ir patiesa izārstēšanās no slimībām. Organizācija brīvi lieto Bībeles terminoloģiju, piemērojot to atbilstoši saviem ieskatiem, mainot vēsturisko terminu vispārpieņemto nozīmi. Modificējot kristīgo terminoloģiju, viņi izmanto lielu daudzumu Bībeles citātu, gandrīz vienmēr lietojot tos ārpus konteksta un savus rakstus bagātīgi papildinot ar evaņģēliskām frāzēm un terminiem.

Latvijā "Kristīgā zinātne" parādījās pagājušā gadsimta 30. gados. Apvienības locekļi bija vācu tautības, lai gan kustībai bija arī latviešu tautības sekotāji. "Kristīgās zinātnes" reģistrācija Tieslietu ministrijā atteikta vairākkārtīgi: pirmo reizi reģistrāciju lika atteikta 1997. gada 20. maijā, jo Latvijas Ārstu biedrība (LĀB) sniedza atzinumu, ka organizācijas pamatdarbība - dziedināšana bez medikamentu palīdzības ir pretrunā ar Latvijas Republikas likumdošanu un LĀB Ētikas kodeksu. Biedrība savā atzinumā departamentam paziņoja, ka "Kristīgās zinātnes" reģistrācija ir nevēlama. (Latvijas Ārstu biedrības prezidenta A. Požarnova 1997. gada 16. maija vēstule nr. 01/23^46 Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim). Ārstu Biedrība savu viedokli nav mainījusi un 2001. gada beigās atkārtoti apstiprināja, ka "Kristīgās zinātnes" principi, sakarā ar atteikšanos no medicīniskās ārstēšanas metodēm un vakcinācijām, ir pretrunā ar Latvijas iedzīvotāju veselības aizsardzības interesēm (Latvijas Ārstu biedrības Ētikas komisijas 2001. gada 14. novembra vēstule nr. C4/02-141 Reliģisko lietu pārvaldei).

Pacientiem jāņem vērā, ka ne vienmēr pseidoārsti, kas maskējas ar pseidoreliģisko ārstniecību (piemēram, Latvijā kā sabiedriska organizācijas darbojas saindologu "Humanitārais centrs "Dianētika""), izārstēs no dažādām fiziskām slimībām. Pirms pakļauties šādiem "mediķiem", kas varbūt pat stāsta par "tiešajiem sakariem ar kosmosu", ieteicams izvērtēt šo palīdzību kritiski un padomāt, vai šīs "rūpes" nav materiālu interešu vadītas.

Nekontrolējami hipnozes seansi pie mums nav nekas neparasts. Visi vēl atceras Padomju Savienībā televīzijā populāros Kašpirovska masu seansus, kad cilvēki ar lielu nepacietību gaidīja TV ekrānos parādāmie šo populāro hipnotizētāju, lai saņemtu izārstēšanos no visām kaitēm. Dažiem tas arī izdevās. Tā bija pašsuģestija. Sākās dziednieku bums, kas nav beidzies vēl šodien. Valsts medicīna cenšas to ierobežot, taču ne pārāk sekmīgi. 1990. gada 15. oktobrī Veselības aizsardzības ministrija aizliedza Latvijas teritorijā masu dziedniecības seansus.*

Ļoti aktuāla ir problēma ar *reliģiskām, organizācijām, kas savā darbībā izmanto hipnozi vaipašsuģestijn.*

Jau tūkstošiem gadu hipnozi lieto kā saprātu, emocijas, uzvedību un fizisko ķermeni kontrolējošu instrumentu.- Ļoti daudzi ticīgie uzskata, ka hipnoze var būt gan zinātniska (medicīniska), gan arī sātāniska. Tas esot atkarīgs, pirmkārt, no mērķa, kāds ir hipnotizētājam, otrkārt, no paša hipnotizētāja (labs vai ļauns), treškārt, dažreiz liela nozīme esot arī tam, ko grib pats hipnotizējamais.¹¹

Par spīti visiem mūsdienu padziļinātiem zinātniskiem pētījumiem joprojām neviens nevar konkrēti pateikt, kas ir hipnoze un kā šis process norit.' Jau tas ir pietiekams iemesls, lai saprastu - eksperimentēt ar savu psihi, brīvprātīgi ļauties hipnozei nevajadzētu. Izņēmuma gadījumā varbūt varētu pakļauties hipnozei, ja to izdara pārbaudīti un sertificēti mediķi ārstnieciskos nolūkos. To vajadzētu ievērot.

Juridiskajā praksē bieži nākas sastapties ar gadījumiem, kad kāds reliģisks grupējums tik ļoti psihiski ir ietekmējis cilvēku, ka viņam radušies garīgi traucējumi. Latvijas Ārstu biedrības priekšsēdētājs A. Požarnovs un vēlākais Labklājības ministrs uzskata, ka, lai gan "Ārstniecības likuma" 12. pantā aizliegts ārstēt, kā arī ietekmēt psihi un izmantot hipnozi bez ārsta sertifikāta, diemžēl tas nedod nekādas garantijas, likumības šajā jomā nebūs. Latvijā ir daudz dziednieku, kas regulāri pārkāpj šo likumu. Administratīvs sods viņiem nieks vien ir. Tomēr ierosināt krimināllietu valsts institūcijām bieži vien nav iemesla, ja vien nevar pierādīt bīstamu sabiedrisko nodarījumu un nevar konstatēt upuri.⁵ To izdarīt patiešām ir ļoti grūti. Psihiatrs Artūrs Utināns uzskata, ka hipnoze nav tikai kādas personas

* Pret to protestēja dziednieks Jānis Lielais. Ekspertīzes nolūkos Rīgas 7. poliklīnika organizēja sešus eksperimentālus seansus. Seansa laikā pārbaudīja J. Lielā ietekmi uz dažāda profila slimnieku subjektīvo un objektīvo statusu. Seansos piedalījās 52 neirologiska profila slimnieki, kas slimoja ar galvassāpēm, kurn pamatā bija asinsrites traucējumi, pacienti ar fibriomām, kuņģa audzējiem un ādas slimnieki. Eksperimenta rezultāti liecināja, ka lielākajai daļai slimnieku (39 slimniekiem) pašsajūta pēc seansiem neuzlabojās. Pretēji cerētajam, slimniekiem bija vērojamas individuālas negatīvas parādības - pastiprinājās galvassāpes, dažiem bija nespēks, ģibonis, ko konstatēja 18 gadījumos. (*PelūdeA*. Novērtēts dziedniecisko seansu efekts /7 Diena. - 1991. - 6. lēbr.)

iedarbība uz citu personu, bet arī tas, kā šī otrā persona ļauj hipnozei iedarboties uz sevi. Bieži vien cilvēks hipnotiskā stāvoklī nonāk pat bez hipnotizēšanas.⁶ A. Utināns uzskata, ka jebkuras sekas pretarguments pārmetumam par suģestēšanu būs - arī tradicionālo reliģiju pārstāvji izmanto suģestiju un jebkurā Baznīcā cilvēki var nonākt transā, piemēram, kaut vai klausoties ērģeļmūziku. Cilvēki ar ļoti vieglu suģestējamību vai arī ar tendenci uz psihozi bieži iekrīt transā. Protams, var mēģināt novērot sludinātāju, lai konstatētu, vai viņš nelieto suģestijas un hipnozes tehniku, tomēr tas neko daudz nedod. Arī Kašpirovska masu seansus cilvēki gaidīja, lai nokļūtu transā. "Uzlādēja" pat burkas ar ūdeni, ārstēja dažnedažas slimības. Cilvēki ar pašsuģestiju dažkārt pat izārstēja savas kaites, tomēr daudzi vēl vairāk padziļināja un saasināja savas kaites. Hipnotizējot lielas ļaužu masas, nevar ievērot katra indivīda reakciju uz hipnozi. To nespēj neviens.

Daudzi sludinātāji ir "harismātiskas personas", kas apzināti un speciāli neizmanto kaut kādu noteiktu hipnozes tehniku, viņiem vienkārši piemīt dabiska spēja suģestēt. Turklāt vienmēr atrodas cilvēki, kas vēlas, lai viņus suģestē. Cenšoties juridiski pierādīt hipnozes klātesamību, nākas piedzīvot, ka tā notikusi no brīvas gribas, un hipnotizētājs noliedz apzinātu hipnotizēšanu, ko tam cenšas inkriminēt. Ja hipnozei pakļautajam nav veselības bojājumu, tad valsts iejaukšanās nav nepieciešama. Pat tajos gadījumos, kad reliģiskās organizācijas dievkalpojuma laikā kāds arī tiek psihiski traumēts, organizācijas vadība paliek nesodīta, jo atklājas, ka cietušajam jau pirms iestāšanās sektā ir bijušas psihiskas problēmas un trūkumi.* Pierādīt, ka reliģiskā organizācija ir cēlonis gara slimībai, gandrīz neiespējami. Pat cenšoties pierādīt, ka organizācija ir vainīga pie slimības saasinājuma, var nonākt grūtībās, jo saasinājums var notikt no jebkā, kaut vai filmas noskatīšanās vai gleznas aplūkošanas.

Daži autori uzskata, ka hipnotiskais transs ir regulāra un parasta parādība daudzās kristiešu konfesijās un ticīgie hipnotiskajā transā nonāk neapzināti.⁷ Pētnieki Viljams Krēgers un Viljams Feclers apstiprina šo apgalvojumu un pat norāda uz jūdaismu un kristietību kā uz reliģijām, kuru kultā ir liels hipnozes, meditācijas un pašsuģestijas elementu kopums.⁸ Viņi uzskata, ka lūdzējs šajās reliģijās tiek apzināti virzīts uz autogēnā treniņa praktizēšanu, ko bieži panāk ar hipnozi. V. Krēgers pauž uzskatu, ka hipnoze ir visu reliģiju neatņemama sastāvdaļa un šajā ziņā nav sevišķu atšķirību starp *attīstīto* (tradicionālo) un *pagānisko* (jauno) reliģiju

* Ar psihiskiem trūkumiem jāsaprot hroniska gara slimība, pārejošs gara darbības traucējums, plānprātība vai citāds slimīgs stāvoklis. Hroniska gara slimība ir saslimšana, kurai ir ilgstoša, nepārtraukta un grūti ārstējama procesa raksturs, piemēram šizofrēnija, progresīvā paralīze u. c. Ar pārejošu gara darbības traucējumu saprot tādu slimīgu stāvokli, kas izpaužas akūtās, bet īslaicīgās un pārejošās psihiskās lēkmēs, piemēram, akūtas psihozes, akūta reaktīva psihoze. Plānprātība izpaužas dažādos garīgās atpalcības veidos, piemēram, idiotisms, imbecilitāte, debilitāte u. c. Citāds slimīgs stāvoklis ir situācija, kas pēc psihopatoloģiskiem traucējumiem līdzīga hroniskai gara slimībai vai pārejošiem gara darbības traucējumiem, piemēram, daži psihopātijas veidi (*Melkališa Ā.* Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. - R., 1998. - 18. lpp.).

kultu lūgšanām, pielūgšanu, rituāliem un hipnozes metodēm. Pazīstamais ASV pētnieks un psihiatrs E. Fullers-Torejs, pievienojoties šim uzskatam, vēl piebilst, ka hipnozes tehnikas var pielīdzināt arī viduslaiku burvestībām, Austrālijas aborigēnu totēmismam vai jogai.⁹ Pēc psihiatra domām, visi Austrumu reliģiju praktizētāji ir pabijuši hipnozes stāvoklī, arī jogas praktizēšanas pamatprincipi ļoti daudz aspektos sakrīt ar mūsdienu izpratni par hipnozi. Viņam nav šaubu, ka pēdējā laikā populārā transcendentālā meditācija, kurā adepts "runā un kontaktējas ar kosmisko saprātu", nav nekas cits kā hipnoze, vai pat - reliģijas un psihiatrijas sajaukums.¹⁰

Latvijas inteliģences vidū pašlaik pieaug transcendentālās meditācijas piekritēju skaits, nereti to praktizē neatkarīgi no reliģiskās piederības. Tomēr jāsaprot, ka, piemēram, ASV transcendentālā meditācija ir aizliegta publiskajās skolās. Pamatojums tam ir visai neparasts: saskaņā ar Ņūdžersijas (*New Jersey*) apgabala tiesas spriedumu transcendentālā meditācija ir reliģija, un tieši tāpēc to nevar mācīt publiskajās skolās, citādi tiktu pārkāpts valsts un Baznīcas nošķirtības konstitucionālais princips."

Psihiskā ietekmēšana Amerikas Savienotajās Valstīs ir konstatēta vairākās tieslietās. Skandalozākās bija (*Nally v. Grace Community Church in California; Handley v. Richards*) gadījumi, kuros reliģisko kultu locekļi dzīvi beidza pašnāvībā.¹² Runa bija par novešanu līdz pašnāvībai (starp citu, līdzīgi gadījumi ir notikuši arī mūsu dienās Latvijā*). Pirmajā tieslietā vecāki bija iesnieguši tiesā prasību par viņu dēla novešanu līdz pašnāvībai. Tiesa atzina prasību par nepamatotu, jo nevarēja pierādīt, ka attiecīgo garīdznieku psihiskā iedarbība uz draudzes locekļiem būtu pielīdzināma psihiatra iedarbībai. Otrajā tieslietā "Kristīgās zinātnes" sekotājs, ciešot lielas sāpes un nesaņemot medicīnisko palīdzību, arī izdarīja pašnāvību. Arī šajā gadījumā tiesa nespēja pierādīt nodarījumu. Tātad ASV tiesu procesi nesniedz atbildi uz jautājumu, ko darīt līdzīgos gadījumos, jo tajos netika pierādīta sludinātāju vaina. Sludinātāju vainu nevarēja pierādīt, galvenokārt, tāpēc, ka mirušie no brīvas gribas, nevis spaidu kārtā, darīja to, ko viņi darīja. Tas ir grūti pierādāms arī tāpēc, ka nebija arī skaidru liecību, uz kurām balstoties varētu pamatot prasību. Tikpat grūti ir konstatēt psihisko ietekmēšanu dažādos "dziedināšanas"

* "Koknesiešus satraukuši ziņa par jaunas sievietes nāvi pakaroties.C) Koknesiete Rīta Zelča nebija ne bezdarbniece, ne arī kādu likteņa nelaimju mocīts cilvēks. Viņa strādāja Kokneses bērnudārzā, audzināja jauku meitiņu, arī vīram bija darbs zāģētavā. Šķiet normāla ģimene - jādzīvo tik tālāk un jāpriecājas par katru jaunu dienu, ko lemts sagaidīt. Diemžēl notika citādi. Kādu dienu Ritu atrada karājamies cilpā...Vīram viņa bija atstājusi zīmīti, kuras satura būtība ir šāda: "Eju nāvē citu cilvēku grēku dēļ." (...) Vai draudzi varētu vainot tās locekles pašnāvībā? Droši vien - nē, ja tā ir legāla un Latvijā atļauta. Ticība saprāta robežās nevienam nevarētu kaitēt. Viss atkarīgs no paša cilvēka - no viņa psihiskā stāvokļa, emocionalitātes un ietekmējamības. Acīmredzot, šis draudzes sludinātājiem ir tāds garīgs spēks, ka viņi netieši spēj viegli vadāmu cilvēku suģestēt pat Kristus cienīgam liktenim - iet nāvē citu cilvēku grēku dēļ. Kriminālieta gan šajā gadījumā netiks ierosināta pierādījumu trūkuma dēļ. Neviens neies liecināt..." (*Pūka S. Ticība, kas nogalina? // Staburags. -1998. - 18. apr.*).

seansos, ko veic jaunās reliģiskās kustības.¹¹ Pierādīšanu vēl ļoti apgrūtina tas, ka jauno reliģiju sekotājiem rituāla laikā saņemtā hipnozes doza izraisa pieradumu, gluži tāpat kā alkohols, narkotikas vai smēķēšana, un viņi no šā procesa gūst pat baudu. Iespējams, ka tieši tādēļ viņi apmeklē attiecīgās reliģiskās grupas kulta pasākumus. Nebūs viegli pierādīt, ka kādam cilvēkam nav tiesību gūt šāda veida baudu, tādējādi izskaistinot savu vienmuļo dzīvi un aizmirstoties no ikdienas rūpēm - mazajām algām, nesamaksātajām īres parādēm, nepiepildītajiem sapņiem un savas niecības apziņas. Tik nabadzīgā valstī kā mūsdienu Latvijā pat cilvēkam, kas sapratis, ka kļuvis upuri, piemēram, hipnozes ietekmē atdevis sektai visus savus finansu līdzekļus, nebūs iespējams garantēt aizstāvību no hipnotizētājiem. Turklāt nav arī nekādas iespējas garantēt šo personu drošību, ja tās vēlētos liecināt tiesā pret kādri jauno reliģisko kustību.

Pašsūģestija, kas ir masu hipnozes neatņemama sastāvdaļa, nav prognozējama. Ja cilvēks ir psihiski nelīdzsvarots, tad medijs - sludinātājs, izmantojot viņa vājumu un paļāvību, var pat uzlabot viņa stāvokli. Ekstāzē vai hipnozes stāvoklī cilvēks var staigāt pa sakaitētu dzelzi, tomēr, ja viens šādā reizē neiegūst pat apdegumus, tad cits var nomirt no šiem apdegumiem. Reakcija uz hipnozi ir individuāla. Ja medicīniskā hipnoze nozīmē "ieiet kādā ķermeņa daļā un veikt neķirurģisku remontu, lai palīdzētu medicīnai efektīgāk izārstēt slimību", tad hipnoze ar mērķi mainīt cilvēka uzskatus par kādu lietu vai piespiest darīt kaut ko, ko cilvēks nav pats brīvprātīgi izvēlējis, nav gluži tas pats.

Šī problēma **-psihiskā iejaukšanās ar hipnozes vai ar to saistītās "dziedināšanas" palīdzību ir visai izplatīta parādība**. Kā atzina Francijas sektu pētīšanas biroja speciālisti, kas 1998. gadā viesojās LR Tieslietu ministrijā, Francijā pēdējā laikā katastrofāli pieaug sektu darbība ārstnieciskajā jomā, jo pieaug cilvēku neuzticība tradicionālajai medicīnai, kas izmaksā dārgi un bieži vien nespēj tikt galā ar saviem uzdevumiem. Sektu "dziednieki" savukārt piedāvā dažādas atveseļošanas programmas, kas noved līdz pilnīgai atkarībai no sektas. (Arī Latvijā esmu dzirdējis pārjauno psiholoģiju centru, kas nodarbojoties ar paranormālo parādību pētīšanu, dziedniecību un suģestiju, sievietes esot kā uzburtas uz šādām lietām.)

Francijas speciālisti atzīst, ka sektu nolūks pārsvarā ir naudas izsūkšanās no adeptiem, bet šīs izdarības ir arī bīstamas cilvēku veselībai. Francijas administratīvajām institūcijām ir grūtības ar šo parādību kontroli, jo "dziednieki" atšķirībā no ārstiem darbojas bez sertifikācijas. Francijā esot vēl cita problēma - ārsti bieži vien šajā jomā sadarbojas ar sektām un pat palīdz tām. Piemēram, vairākās medicīnas zinātniskajās laboratorijās ražo dažādus "izdziedināšanās līdzekļus". Atrodas ārsti, kas pat iesaka tradicionālās medicīnas metodes vai līdzekļus aizvietot ar netradicionālajiem un tādējādi izraisa šaubas par tradicionālās medicīna spēju palīdzēt slimniekam. 1997. un 1998. gadā Francijā tika ierosinātas vairākas krimināllietas pret šādiem ārstiem, kas beidzās ar aizliegumu strādāt profesijā. Pamatojums bija - nelikumīga ārsta prakse, kā arī nelikumīga farmaceitiskā darbība.

Francijā ārstus krimināli soda arī tad, ja viņi pārsniedz savu kompetenci. Arī par personas atstāšanu bezpalīdzības stāvoklī, kad tai nepieciešama ārsta palīdzība.

Piemēram, ārsts strādā slimnīcā un nodarbojas ar tādu slimību ārstēšanu, kas prasa ķirurģisku iejaukšanos. Tā vietā, lai Veiktu ķirurģisku operāciju, ārsts iesaka (propagandē) iet uz sektu vai pie "dziednieka". Ja netiek atņemta ārsta licence, tad sods ir brīvības atņemšana līdz pieciem gadiem vai naudas sods 500 000 franku.

Francijā daudzas sektas izmanto arī psihoanalīzes paņēmienus (jau pieminēto transcendentālo meditāciju), kuriem juristi nespēj atrast juridisku definīciju vai krimināltiesisku klasifikāciju un pierādīt nozieguma sastāvu. Francijas ierēdņi uzskata, ka psihi destabilizējošas metodes regulāri piekopti adventisti un pentakosti. Šajā zemē sastopamas arī sektas un kultī, kas sevišķi praktizē hipnozi un dziedniecību un kuras tur sauc par "dziednieciskajām sektām".

Cits uzskats, kas faktiski ir pietiekams pretarguments tiesu procesos, kuros tiek apsūdzēti šādi "dziedināšanas speciālisti", ir hipnotizētājam Deividam Gordonam.¹⁴ Viņš uzskata, ka katrs labs pārdevējs savā ziņā ir hipnotizētājs, katra laba filma satur hipnozes elementus un katra pierunāšana uz kaut ko arī ietver zināmu hipnozes formu. Pēc D. Gordona domām, lielākā daļa cilvēku piekopti hipnotizēšanu un pakļaujas tai. Vēl citi autori uzskata, ka jebkura nopietna koncentrēšanās, lai paveiktu kaut ko svarīgu, arī ir zināma pašhipnoze.

Kāds ir galvenais secinājums, kas izriet no teiktā? Lūk, kāds - ja kāds praktizē hipnozi, tad viņš nav nekāds hipnotizētājs. Tātad *tam, kurš tiesā uzstājas kā prasītājs pret atsevišķu hipnotizētāju vai kādu sektu, kas piekopt kolektīvu psihiskās ietekmēšanas praksi attiecībā pret atsevišķu sektas locekli, pirmām kārtām ir jāpieņemas, ka šāda metode tiek izmantota apzināti, ar nolūku.*

Apskatāmās tēmas ietvaros ietilpst arī **atteikšanās no medicīniskās palīdzības reliģiskās pārliecības dēļ**. Visraksturīgākie gadījumi ir saistīti ar reliģiskām organizācijām "Kristīgā zinātne" un "Jehovas liecinieki". Pirmos mēs jau nedaudz aplūkojām. Atteikšanos no medicīniskās palīdzības reliģiskās pārliecības dēļ raksturo, piemēram, 2001. gada BNS aģentūras ziņa par kādas Rēzeknes "Jehovas liecinieku" draudzes locekles atteikšanos no asins pārliešanas. Šī ziņa ir īsa, un tāpēc atļaušos nocitēt visu tekstu:

"RĒZEKNE, OCT 16, BNS - Rēzeknes slimnīcā pirmdien ievietota kāda Jehovas liecinieku draudzes locekle, kura reliģiskās pārliecības dēļ atteikusies no asins pārliešanas.

Par to BNS pastāstīja Rēzeknes slimnīcas galvenais ārsts Jāzeps Korsaks.

Viņš sacīja, ka pacientes veselības stāvokļa stabilizēšanai bija nepieciešama steidzama asins pārliešana, taču jaunieta kategoriski noraidījusi vairākkārtējus vecāku un ārstu lūgumus ļaut viņai izdarīt asins pārliešanu. Jaunietes reliģisko pārliecību stiprinājis kāds no Zviedrijas ieradies Jehovas liecinieku draudzes loceklis. Pēc neveiksmīgiem pārliecināšanas mēģinājumiem slimnīcas nodaļas vadītājs, kurā ievietota jaunieta, bija spiests lūgt pacienti ar parakstu apliecināt, ka viņa uzņemas atbildību par atteikšanās no asins pārliešanas sekām.

"Par laimi, medikamentozā ārstēšana slimnieces veselības stāvokli stabilizēja un šajā brīdī viņas dzīvībai briesmas nedraud," sacīja Korsaks.

Latvijā ir bijuši līdzīgi gadījumi, viens no tiem pirms vairākiem gadiem beidzies ar jaunietes nāvi. BNS jau vēstīja, ka septiņpadsmitgadīgā "Jehovas liecinieku" draudzes locekle Jeļena Godļevska, kas atteicās no asins pārlišanas, 1996. gada septembrī nomira slimnīcā Rīgā.*

Jehovas jeb Jahves liecinieki ir starptautiska reliģiska organizācija, kuras pārstāvji noliedz Trīsvienību un atzīst vienu dievu - Jahvi. No saviem sekotājiem tā prasa cilvēku upurus dievišķās pestīšanas labā. Organizācija dibināta 1872. gadā ASV. Jehovas pielūdzēji neatzīst asins pārlišanu arī gadījumā, ja cilvēkam draud nāve."

Latvijas likumdošanā noteikts, ka **pacients savas reliģiskās pārliecības dēļ var atteikties no asins pārlišanas operācijas, pat ja tas apdraud pacienta dzīvību**. 1997. gadā pieņemtā "Ārstniecības likuma" 3. pantā noteikts: "Veselība ir fiziska, garīga un sociāla labklājība, valsts un tautas pastāvēšanas un izdzīvošanas dabiskais pamats. (..)". Saskaņā ar LR Satversmes 116. panta kritērijiem no likumā dotā formulējuma varētu secināt, ka personas veselības saglabāšanas un uzturēšanas vārdā varētu tikt ierobežotas noteiktas cilvēktiesības. "Ārstniecības likuma" 23. pantā noteikts: "Pacientam tiesības pilnībā vai daļēji atteikties no piedāvātās izmeklēšanas vai ārstēšanas, to apliecinot ar parakstu.(..)" **Ārsta pienākums ir izskaidrot pacientam atteikšanās sekas**. Taču ar šo normu likumdevējs ir skaidri paudis savu gribu un līdz ar to arī valsts attieksmi - pacientam sev vien zināmu iemeslu dēļ (tātad arī reliģisku motīvu vadītam) ir tiesības atteikties no asins pārlišanas. Likumdevējs savu gribu paudis skaidri, to pastiprinot ar likuma 41. pantu: **"Ārstam ir jāsaņem pacienta piekrišana ārstēšanai. (..)"**

Ārstam, kura pacienta dzīvības glābšanai ir nepieciešama asinis pārlišana, jārespektē pacienta gribu. Ārstam liecinieku klātbūtnē no pacienta (vēlams Valsts cilvēktiesību biroja pārstāvja klātbūtnē) ir jāsaņem rakstisks apliecinājums, ka viņš atsakās pārliet asinis. Šādam iesniegumam ir jābūt notariāli apliecinātam. Ja ir tikai mutisks paziņojums, tad ārstam ir tiesības neņemt vērā pacienta paziņojumus un tomēr pārliet asinis. Ja pacients ir bezsamaņā un pats nevar paust savu gribu, bet viņa biedri cenšas pārliecināt ārstu, ka bezsamaņā esošajam nedrīkst pārliet asinis, ārstam, ja persona ir pilngadīga, jāakceptē tikai notariāli apliecināta pilnvara, kurā pausta pacienta griba. Ja pacientam nav sasniedzis 18 gadu vecumu, ārstam ir tiesības pārliet asinis, neklausot bērna vecākus vai aizbildni, jo bērna dzīvība ir svarīgāka par jebkādu argumentu. Atcerēsimies, ka "Ārstniecības likuma" 23. pantā noteikts: "(..) Ja pacients ir nepilngadīga persona vai tāda persona, kura

* Attiecībā uz sabiedrības kopīgo interešu pārsvaru pār indivīda tiesībām uz reliģijas brīvību, būtu jāņem vērā, ka "Ārstniecības likums" pieņemts 1997. gadā, taču LR Satversmē 8. nodaļa un līdz ar to arī 99. pants par reliģijas brīvību tika iekļauta vēlāk - 1998. gadā. Pa šo laiku gan neviens nav vērsies LR Satversmes tiesā ar sūdzību par "Ārstniecības likuma" normu neatbilstību LR Satversmes normām. Ņemot vērā augstāk minēto, es uzskatu, ka valsts attieksme pret "Jehovas liecinieku" asins nepārlišanas praksi ir skaidra - pacients ir tiesīgs atteikties no šāda ārstniecības veida.

veselības stāvokļa dēļ nespēj apzināties savas rīcības sekas, šīs tiesības un atbildība par pieņemto lēmumu ir pacienta ģimenes locekļiem, bet, ja tādu nav, - tuvākajiem radniekiem vai likumīgajiem pārstāvjiem." Protams, "Ārstniecības likumā" ir noteikts, ka vecākiem ir tiesības pieņemt lēmumus par viņu nepilngadīgo bērnu ārstēšanu. Vecāku tiesībām pieņemt lēmumus par bērnu ir jābūt bērna interesēs un, ja bērna dzīvība ir apdraudēta, tad ārstam ir jādara viss iespējamais, lai draudus novērstu. Šādās ekstremālās situācijās, kas saistās ar reliģiskiem fanātiķiem, ārstam ir jāpatur prātā, ka "pateicīgais pacients" pēc izārstēšanās var griezties tiesā vai prokuratūrā ar sūdzību par vardarbību pret personu. Tāpēc ārstam ir jābūt pārliecībai un pierādījumiem tam, ka citas iespējas, kā vien rīkoties pret personas gribu, pacienta dzīvības glābšanai nebija.

Ārsts pret pacienta gribu var ārstēt slimnieku arī tad, ja pacientam ir tāda slimība, kas ir lipīga un kuru neārstējot var ciest citi cilvēki. Šādā gadījumā pacienta reliģiskā pārliecība nav ņemama vērā, jo svarīgāka ir sabiedrības labklājība.

Jautājumā par vardarbīgu asins pārliešanu pārdomu vērti šķiet "Jehovas liecinieku" un viņu advokātu ne tikai teoloģiskie argumenti, bet arī tīri praktiskas dabas piemēri.

Francijā kādai pacientei, lai apturētu plašu asiņošanu, kas radās dienu pēc ķeizargrieziena, deva trīs vienības asiņu, no kurām viena nejauši bija ņemta no HIV pozitīvā donora. Asins pārliešanu veica 1984. gada 16. maijā, pirms "skrīninga" diagnostikas ieviešanas, kas ļauj atklāt HIV infekciju asins donoriem (šo metodi ieviesa 1985. gada 1. augustā). Pēc inficēšanās ar šo nāvējošo slimību (AIDS) paciente no dažādām pusēm pieprasīja atlīdzību, tai skaitā - arī no ārsta, kas izdarīja pārliešanu.¹⁵ Tika iesniegta sūdzība tiesā. Tiesas pilnvarotais eksperts ziņojumā konstatēja, ka indikācijas asinspārliešanai 1984. gadā bija gluži ikdienišķas un sniegtā aprūpe bija "gādīga, centīga un saskaņā ar tā laika zināšanām medicīnā". Parīzes apelācijas tiesa, noklausoties lietu, atzina, ka šā iemesla dēļ ārsts nebija tiesiski atbildīgs par notikušo. Tiesa gan atrada citu vainīgo, proti, tas bija asinspārliešanas centrs un klīnika.

"Jehovas liecinieki" apelē arī pie juridiskiem argumentiem. Saskaņā ar 1997. gada 4. aprīļa Eiropas Konvencijas "Par cilvēktiesībām un biomedicīnu" 8. pantu, arī tajos gadījumos, kad pieaugušais slimnieks garīgo traucējumu dēļ nav spējīgs dot piekrišanu, lai varētu izdarīt medicīnisku iejaukšanos, to drīkst īstenot tikai ar atbildīgās juridiskās personas vai organizācijas atļauju. Turklāt personai, kuru skar šis jautājums, nepieciešams maksimāli piedalīties atļaujas iegūšanas procesā. Tāpat kā individuālās piekrišanas gadījumā, personai vai organizācijai, kas ir tiesīga atļaut iejaukšanos, jābūt informētai un tā drīkst jebkurā laikā atteikties no šīs piekrišanas, ievērojot likumā noteiktos ierobežojumus. Kad ārkārtējā situācijā nav iespējams iegūt nepieciešamo piekrišanu, jebkura nepieciešamā iejaukšanās šīs personas veselības labā var tikt īstenota nekavējoties (8. pants).

Ne tikai konvencijās, bet arī daudzu attīstīto Rietumu valstu un ASV tiesībās ir paredzētas indivīda tiesības pašam noteikt - atļaut vai neatļaut fizisku iejaukšanos viņa ķermenī.¹⁶ Tajā skaitā arī tiesības atteikties no asins pārliešanas.

Demokrātijas apstākļos cilvēciskās cieņas princips nozīmē, ka personas vēlmes un griba ir neatkarīgas. To var definēt kā katras personas brīvību izlemt, kas viņa gadījumā ir labs vai pareizs. Pacienta vēlmes, ja viņš ir lemtspējīgs, jāuzskata par nepārkāpjamu robežu. Jebkuros apstākļos pacients saglabā tiesības pieņemt iznākumu, kas viņu gaida, ja viņš nolemj to darīt. Izņēmums var būt gadījumi, kad indivīdam jāatbild par sava lēmuma kaitīgajām sekām attiecībā uz kādu trešo pusi (infekcijas slimības u. tml.).

Latvijas Ārstu biedrības Ētikas komisija 1998. gada 11. septembra sēdē apsprieda attieksmi pret "Jehovas liecinieku" draudzes reģistrāciju. Ārsti nolēma neatbalstīt "Jehovas liecinieku" reģistrāciju.¹⁷ Ētikas komisijas motivācija un vienīgais iebildums bija: organizācija neļauj sniegt pilnu, adekvātu ārstēšanu, un tas varētu būt bīstami dzīvībai (tā atsakās no asinspārlišanas). Līdz ar to, kā uzskata komisija, tiek pārkāpts "Ārstniecības likums", Latvijas Ārstu biedrības "Ētikas kodekss", kur atrunāti ārsta pienākumi pret dzīvību, kā arī tiek pārkāptas tradicionālās ētikas normas un galvenie pamatprincipi. Latvijas Ārstu biedrības Ētikas komisija uzskata, ka ārsts kopā ar sabiedrību ir atbildīgs par sabiedrības vispārējās veselības uzlabošanu un taisnīgu veselības aprūpes sistēmu. "Ārsta pienākums ir aizstāvēt pacienta intereses un tikai pēc tam citas personas vai sabiedrības intereses."¹⁸

Jāatzīst, ka Latvijas Ārstu biedrība ir paudusi atbalstu ārstu rīcībai - neizdarīt asins pārliešanas operāciju, ja pacients tam nepiekrīt.¹⁹ Turklāt minēts, ka vardarbīgas ārstniecības metodes ir pretrunā ar Latvijas Ārstu biedrības "Ētikas kodeksa" 2.1. punktu un Pasaules Veselības organizācijas 1994. gadā Holandē pieņemto "Pacientu tiesību aizsardzības deklarāciju".²⁰

Protams, ir arī citi viedokļi, kas varētu būt teikti šoka stāvoklī. Piemēram, 1996. gada Saeimas Cilvēktiesību komisijas priekšsēdētājs A. Seiksts pauda viedokli ka "jāmaina likums par ārsta praksi, jo cilvēka dzīvībai ir augstāka vērtība nekā piederība pie reliģiskām konfesijām, tāpēc ārstam būtu jāveic viss cilvēka dzīvības glābšanai, neatkarīgi no blakus apsvērumiem".²¹

¹ Latvijas Vēstnesis. - 1998. - 8. jūl.

² E. Fuller Torrey. The Mind Game. - New York: Emerson Hall Publishers, Inc., 1972. - P.69.

³ Martin & Deidre Bobgan. Hypnosis and the Christian. - Beirhany House publishers Minneapolis, Minnesota, -P.14.

⁴ Turpat.

⁵ Bernāts A. Latvijas sektu psihiskā ietekme un cilvēku pakļaušana // Vakara Ziņas. - 1998. - 9. marts.

⁶ Turpat.

⁷ Hypnosis in the Life of the Church, brochure for conference sponsored by Ceder Hill Institute for Graduate Studies Twentynine Palms, CA, 1979. - PI.

- ⁸ *Bowers M.* Friend or Traitor? Hypnosis in the Service of Religion // International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis. - 7:205 - 1959-
- ⁹ *E. Fuller Torrey.* The Mind Game. - New Yourk: Emerson Hall Publishers. Inc. 1972. - P.70.
- ¹⁰ *Martin & Deidre Bobgan.* Hypnosis and the Christian. - Beithany House publishers Minneapolis, Minnesota, - P.45.
- ¹¹ Turpat.
- ¹² *Richard B.* Couser Ministry and the American Legal System. - Fortress press Minneapolis, 1993. - P.269.-270.
- ¹³ Sects and New Religious Movements. An Anthology of Texts From Catholic Church 1984-1994/ Edited The Working Group an New Religious Movements VATICAN CITY. - Washington, - P.14.
- ¹⁴ *Marlin & Deidre Bobgan,* Hypnosis and the Christian. - Beithany House publishers Minneapolis, Minnesota. - P.38.
- ¹⁵ Sk. In re Brooks' Estate, 205 N.E.2d435; In re Osborne, 294 A.d372; In re brown 478 So.2d 1033 (Miss. 1985); Fosmire v. Nicoleau, 551 N.E.2d 77 (N.Y. 1990); Norwood Hospital v. Munoz, 564 N.E.2d 1017 (Mass. 1991).
- ¹⁶ Asins saglabāšanas paņēmieni ķirurģijā. Ķirurģiskie un anestezioloģiskie aspekti/Juridiskie un ētiskie jautājumi - Pirmais Baltijas simpozijs. 1997. - 18.-19. apr. - 155.-156.lpp.
- ¹⁷ Latvijas Ārstu biedrības prezidenta A. Požarnova 1998. gada 25. septembra vēstule nr. 02/05-106 TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam.
- ¹⁸ Turpat.
- ¹⁹ Latvijas Ārstu biedrības valdes 1996. gada 18. septembra sēdes protokols nr. 4.
- ²⁰ Turpat.
- ²¹ *Daukše A.* Jehoviešu darbība nav jāaiziedz, uzskata Seiksts /7 Rīgas Balss. - 1996. - 18. sept.

17.7. Reliģisko organizāciju un Latvijas valsts sadarbība konsultatīvajās padomēs

Varenajiem bieži pārmet, ka viņi būtu varējuši izdarīt ļoti daudz laba, ko nav izdarījuši. Viņi varētu atbildēt: padomājiet reiz par to ļaunumu, ko mēs būtu varējuši nodarīt un neesam nodarījuši!

K. Lihteubergs

Mūsdienās konsultatīvo padomju veidošanās ir kļuvusi gandrīz par modes lietu. Tās tiek veidotas pie Iekšlietu, Satiksmes, Tieslietu, Izglītības un zinātnes un citām ministrijām. Protams, valsts pārvaldei ir jābūt "caurspīdīgai" un pozitīvi ir vērtējama sabiedrības iesaistīšanās administrēšanā, taču demokrātiskā valstī valsts vadība ir birokrātijas un politiķu pamatuzdevums. Ja padomju veidošanas iniciatīva nāk no PSRS birokrātijas skolu izgājušiem cilvēkiem, tad es uz to raugos ar piesardzību, jo tieši tai laikā tika radīta fikcija par darbaļaužu iesaistīšanu valsts pārvaldē. Komunisti profesionāli izmantoja darbaļaužu nekompetenci un bez īpašām grūtībām guva sabiedrības akceptu sarežģītos jautājumos, tā principiāli pārgrozīdami sabiedrības iesaistīšanu valsts pārvaldē. Demokrātijā pastāv tautas vēlēts parlaments, kas veido profesionālu izpildvaru - birokrātiju, un visa atbildība ir jāuzņemas profesionāļiem. Mūsdienu padomēm var saskatīt vairākus trūkumus. Pirmkārt, sabiedriskās padomes parasti veidojas kritiskās situācijās. Tas ir normāli. Otrkārt, ar sabiedrības piesaisti varas pārstāvji vēlas iegūt sabiedrības akceptu jau iepriekšzināmiem izplānotiem nepopulāriem lēmumiem. Padomes veidotāji sabiedrisko padomi uzskata par iespējamo sabiedrības dusmu "zibensnovēdēju". Treškārt, izveidojot padomi izpildvara nereti nemaz nevēlas dzirdēt sabiedrisko konsultantu - konsultatīvās padomes locekļu domas par vienu vai otru jautājumu. Galvenais ir *sovjetu* pieredzes kopēšana praksē. Padomes locekļi tiek iesaistīti spēlēs, kuras paši neizprot. Rezultātā birokrāti vai politiķi konkrētiem plāniem iegūst sabiedrības atbalstu. To var nosaukt arī par manipulāciju ar masām, kas ir raksturīga demokrātijai, taču kopā ar *sovjetu* pieredzi veidojas kaut kas jauns un jau sākotnēji nepareizs. Latvijas Universitātes profesors Kārlis Dišlers ir rakstījis, ka "parlamentārā demokrātiskā iekārtā bieži vien notiek demagogu politiskas "mahinācijas", kas pirmā vietā nostāda sīku grupu un demagogu intereses, bet tautas un valsts intereses nobīda pie malas — otrā, trešā vai vēl tālākā vietā." Pēc K. Dišlera uzskatiem, ja arī formāli kādā valstī skaitās demokrātiska iekārta, tā vēl nav un nevar būt īsta demokrātiska iekārta, ja tur neievēro tautas un valsts intereses, bet vairāk rūpējas par šo "sīko grupiņu un atsevišķu personu interesēm", kas aizsedz valsts intereses.¹ Ceturkārt, visām šādām padomēm, kas jau sākotnēji tiek deklarētas kā pastāvīgas, mainoties valdībai vai atrisinoties problēmai (vai pieņemot nepopulāru lēmumu), ir vienādas darbības beigas - tās tiek aizmirstas, jo patiesībā sabiedrības viedoklis birokrātiju nemaz neinteresē. Tas ir tikai islaicīgs līdzeklis

varai.* Ir arī pozitīvi piemēri. Piemēram, savulaik Pilsonības un imigrācijas departaments, lai izskatītu sarežģītākās lietas, izveidoja padomi, kurā piedalās arī Valsts cilvēktiesību biroja pārstāvji un citas institūcijas.

Sabiedrība obligāti ir jāiesaista valsts pārvaldē, bet ir jāņem vērā sabiedrības ekspertu viedoklis. Tas nav viegli, jo sabiedrība problēmas redz pilnīgi citā rakursā.

Ideja par valsts un baznīcas kopīgām konsultatīvajām padomēm, kas pašreiz Latvijā pastāv pie Ministru prezidenta un Tieslietu ministrijas, nav nekas jauns. Arī pirmskara Latvijā zināmu apsvērumu dēļ valsts un Baznīcas attiecības bija uzticētas Garīgo lietu pārvaldei, kas atradās Iekšlietu ministrijas pārziņā. Jau tajā laikā Garīgo lietu pārvaldes pārziņā tika veidotas padomes, lai reliģiskās organizācijas un valsts ierēdņi varētu kopīgi risināt komplicētos valsts un Baznīcas attiecību problēmu jautājumus. Ir būtiskas atšķirības starp tā laika un pašreizējām padomēm. Pirmkārt, tā laika padomes tika radītas konkrētam mērķim. Mērķu pamatā bija iekšēju reliģisku konfliktu risinājums vai tiesību akta, kas attiecas uz baznīcu, izstrāde. Otrkārt, brīvvalsts laikā padomes tika radītas tikai uz konfesionālas, nevis ekumēniskas bāzes, piemēram, tika veidotas septītās dienas adventistu un vecticībnieku padomes. Treškārt, padomes tika veidotas pie izpildstmkūras, kas bija konkrēti atbildīga par valsts un baznīcas attiecībām - Garīgo lietu padomes, un tās nekad neveidoja pie ministrijas vai premjerministra. Turpretī pašlaik Latvijā atbildīga par reliģiskajām organizācijām ir Reliģisko lietu pārvalde, bet pie tās nav padomes, kurā darbotos baznīcu pārstāvji. Tādas ir galvenās atšķirības starp brīvvalsts un mūsdienu baznīcas un valsts konsultatīvajām padomēm. Latvijas Republikā 30. gados padomes veidojās, galvenokārt, praktisku iemeslu dēļ, turpretī pašlaik, galvenokārt, politisku iemeslu dēļ. Nevēlos kritizēt mūsdienu padomju veidošanos un hierarhiju, tomēr, manuprāt, šāda baznīcas un valsts attiecību politizēšana ir bīstama kā baznīcai, kas šādā tuvināšanās iespējā varai saskata mānīgu ilūziju par ietekmi uz valsts varu, tā arī pašai valsts varai.

Pirmā šāda veida konsultatīvā padome mūsdienās tika izveidota pie parlamenta 1990. gadā.** Padomē bija daudz dažādu konfesiju, kā tradicionālu, tā netradicionālu. Tas bija neatkarības atjaunošanas laiks un, kā stāsta aculiecinieki, pie viena galda itin labi varēja sēdēt kā Romas katoļi, tā dievturi un krišnaīti. Šajā padomē darbojās arī pareizticīgie, luterāņi, metodisti, vasarsvētki, adventisti un

* Varu minēt neskaitāmus piemērus, kas apliecina šādu uzskatu. 1996. gadā Tieslietu ministrija izveidoja Reliģijas lietu konsultatīvo padomi, lai nomierinātu baznīcas sakarā ar konkordāta starp Svēto Krēslu un Latvijas Republiku gatavošanu. Cīņai pret noziedzību Iekšlietu ministrija izveidoja Sabiedrisko padomi, kurā ietilpa arī baznīctēvi un sabiedrībā pazīstami cilvēki. Pēc ministra nomaiņas par šo padomi nekas vairs nav dzirdēts.

** 1993- gadā tradicionālo baznīcu vadības izteica Tieslietu ministrijai protestu par Kašpirovska rīkotajiem "dziedniecības" pasākumiem VEF Kultūras pilī. Reliģijas lietu departamenta direktors A. Kublinskis pat bija spiests rakstīt Pilsonības un imigrācijas departamentam lūgumu nepieļaut Kašpirovska pasākumu organizēšanu un atkārtotu iebrukšanu Latvijā ar mērķi rīkot šos pasākumus. (Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu departamenta direktora A. Kublinska 1993- gada 31. augusta vēstule nr. 17-1/145 Pilsonības un imigrācijas departamentam).

citi. Pēc valstiskās neatkarības atgūšanas pirmajā 1990. gada 11. septembra likumā "Par reliģiskajām organizācijām" 2. pantā bija teikts: "Visām Latvijas Republikā pastāvošajām konfesijām, kuru statūti (satversme, nolikums) reģistrēti likumā noteiktajā kārtībā, ir tiesības deleģēt savu pārstāvi uz Latvijas Republikas Augstākās Padomes Reliģijas lietu konsultatīvo padomi, kam ir likumdošanas iniciatīvas tiesības." Likums noteica arī, ka Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu departaments kopīgi ar attiecīgo pašvaldības iestādi ir atbildīgs LR Augstākās Padomes Reliģijas lietu konsultatīvajai padomei par tai piekrītošo jautājumu izlemšanu. Šis modelis neiztur nekādu kritiku. Nedrīkst valsts pārraudzību par reliģiskajām organizācijām uzticēt pašām reliģiskajām kustībām, vēl jo vairāk - ievērojot valsts un Baznīcas nošķirtības principu. Var notikt, ka Reliģijas lietu departamenta nepopulārs lēmums var kļūt par iemeslu kritikai no Reliģijas lietu konsultatīvās padomes puses. Arī pašvaldību tiesību ierobežošana no šāda valstiski sabiedriska veidojuma puses ir nedemokrātiska un pretrunā ar starptautiskajiem dokumentiem par pašvaldību neatkarību no valsts institūcijām.

Otro konsultatīvo padomi izveidoja tieslietu ministrs Egils Levits. 1994. gada 12. janvārī tika apstiprināts "Reliģijas lietu konsultatīvās padomes nolikums", kura 5. punktā bija noteikts, ka padomei ir tiesības "iesniegt republikas valdībai priekšlikumus par grozījumiem likumos", kā arī "izskatīt jauno likumu projektus daļā, kas skar ticīgo pilsoņu intereses, un iesniegt republikas valdībai savus priekšlikumus par grozījumiem un papildinājumiem tajos".* Padomi nosauca (1. punkts) *par pastāvīgi darbošos konfesiju* pārstāvniecības institūciju. 1994. gadā padomē darbojās (6. punkts): "Latvijas Republikā reģistrēto tradicionālo reliģisko konfesiju (katoļu, luterāņu, pareizticīgo, vecticībnieku, baptistu, adventistu, metodistu, piecdesmitnieku un jūdaistu)" centru pārstāvji. Saskaņā ar nolikuma 5. punktu padomei bija tiesības:

- sniegt ieteikumus Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu nodaļai par jaunu reliģisko centm un starpkonfesionālo reliģisko organizāciju reģistrāciju;
- sniegt atzinumus par netradicionālo reliģiju statūtiem kanoniskajos jautājumos.

Viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc šī padome izjuka, bija darbs pie 1995. gada "Reliģisko organizāciju likuma". Konkrēti - ticības mācības normatīvu veidošana, kurā netika apmierināta adventistu vēlme mācīt ticības mācību skolās. Katoļu argumenti tolaik bija skarbi.** Atbildi parādā nepalika arī aizvainotie septītās dienas adventisti, kuri pat ārzemju izdevumos izteicās, ka netradicionālajām

* Faktiski tas nozīmēja pusoficiālu likumdošanas iniciatīvas deleģēšanu nosauktajām konfesijām, ko realizēja valsts tieslietu ministrs, apstiprinot šo nolikumu. Pusoficiālu tāpēc, ka praksē Latvijas valsts konstitucionālās tiesības likumdošanā, protams, netika mainītas. Tātad arī šī 1994. gadā izveidotā padome bija konsultatīvs Tieslietu ministrijas orgāns.

** Latvijas Romas katoļu arhibīskaps - kardināls Jānis Pujats 1997. gada 24. novembra vēstulē Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim rakstīja, ka "adventistu sektu" nav iespējams pieskaitīt pie tradicionālām Latvijas konfesijām. Viņš uzsvēra, ka adventisti ir ļoti agresīvi pret svētdienas svinētājiem, ar pārmētiem uzbrūkiem tradicionālām konfesijām, jo īpaši katoļiem, un tāpēc kā agresīvs partneris nevar tikt uzņemts

konfesijām Latvijā tiek noteikti ierobežojumi brīvi piekopt ticību.² Daži preses izdevumi rakstīja, ka katoļiem tolaik bija spēcīgs parlamenta lobījs.¹

Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu konsultatīvās padome. 2001. gads. Pašreizējo Reliģijas lietu konsultatīvo padomi Tieslietu ministrija izveidoja 1996. gada beigās.³ Padomes izveidošanas oficiālais mērķis bija veicināt saskaņu un izpratni starp dažādu konfesiju un reliģisku uzskatu piekritējiem valstī. Saskaņā ar nolikumu, ko savulaik apstiprināja tieslietu ministrs D. Rasnačs, **padome ir pastāvīgi darbojošās Latvijas tradicionālo (vēsturisko) konfesiju pārstāvniecības konsultatīva institūcija, kas izveidota vispārcilvēcisko vērtību atjaunošanai sabiedrībā un likumdošanas pilnveidošanai Latvijas valstī attiecībā uz reliģiskajām organizācijām un tās skarošajiem jautājumiem.**

Padome nav juridiska persona, tātad tās lēmumi un ieteikumi ir bez juridiska spēka. Padomes locekļi, sešas konfesijas (baznīcas), ir vairāku simtu Latvijā reģistrētu reliģisku organizāciju (draudžu) savienību (Baznīcu jeb konfesiju) vadītāji. Padome pieņem viedokli, vadoties pēc vienprātības (konsenss) principa. Padomi un tās sēdes vada padomes priekšsēdētājs, tieslietu ministra iecelta un padomes akceptēta TM amatpersona, un kopš tās dibināšanas jau piecus gadus tas ir Tieslietu ministrijas valsts sekretārs A. Maldups.* Sēdes tiek protokolētas, un to veic viens no Reliģisko lietu pārvaldes speciālistiem. Padomes sastāvā ir Tieslietu ministrijas uzaicinātie tradicionālo (vēsturisko) konfesiju (ev. luterāņu, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, baptistu un Mozus ticīgo) vadītāji⁵ un Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieks R. Balodis. Kopš 2000. gada, kā padomes locekļu kandidāti, padomes sēdes apmeklē septītās dienas adventistu un metodistu pārstāvji. Pārējās konfesijas savu viedokli izsaka atsevišķi valsts kontaktpersonai - Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu pārvaldei.

Runājot par likumdevēja darbošanos šāda veida padomēs, jāsaka, ka tagad ir attīstījusies pilnīgi pretēja tendence - pašreizējās Saeimas deputāti vairs nevēlas iesaistīties šādās padomēs. 1990. gada maijā, pēc atkārtota Cilvēktiesību komisijas lūguma, Tieslietu ministrija piedāvāja Saeimas Cilvēktiesību komisijai deleģēt vienu tās locekli, kas varētu līdzdarboties TM Tradicionālo reliģisko konfesiju konsultatīvajā padomē. Tomēr Saeimas komisijas atbildīgais deputāts Ilmārs

tradicionālo konfesiju vidū. Pretējā gadījumā draud izjukt Tradicionālo konfesiju konsultatīvā padome. Tieslietu ministrijai šajā sakarā bija savs viedoklis un valsts sekretārs Aivars Maldups, kas bija arī minētās padomes priekšsēdētājs, atbildot uz Septītās dienas adventistu vadītāja Valda Zilgalvja vēstuli par adventistu iespējamo līdzdalību Reliģijas lietu konsultatīvajā padomē, rakstīja, ka "adventistu savienība ir tradicionāla konfesija" un tiek skatīts jautājums par tās pārstāvju iekļaušanu padomē. (Tieslietu ministrijas valsts sekretāra A. Maldupa 1997. gada 4. februāra vēstule nr. 1-5.7/33 Septītās dienas adventistu Baltijas ūnijas prezidentam V. Zilgalvim un Septītās dienas adventistu Latvijas Draudžu savienības prezidentam V. Geidem).

** Padomē ir iekļauti divi luterāņu pārstāvji - arhibīskaps J. Vanags un bijušais Latvijas Valsts prezidenta Gunta Ulmaņa padomnieks reliģijas jautājumos J. Rubenis. Ilgu laiku padomē darbojās arī bijušā Izglītības un zinātnes ministra padomniece V. Rozīte (iepriekš V. Volgemute) un bijušais Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vietnieks J. Jonass.

Geige ("Latvijas Ceļš") atteicās līdzdarboties padomes sēdēs. Saeimas pārstāvji vēlējās piedalīties sēdēs tikai kā novērotāji. Šāda likumdevēja attieksme liecina vai nu par nevēlēšanos uzņemt atbildību, vai arī par tiesiskuma izpratnes veidošanos. Ceru, ka pareizs ir otrais pieņēmums.

Un tā - ja 1990. gadā Augstākās Padomes laikos Reliģijas lietu konsultatīvā padome bija gandrīz vai apakškomisija, tad pašlaik tā ir izpildvaras konsultatīvā institūcija. Tas ir dabiski, ka likumdevējs vairs nevēlas traucēt vai ietekmēt izpildvaras darbu. Šāda pieeja pilnībā atbilst demokrātiski liberālas valsts modelim.

Saskaņā ar 1997. gada 17. februāra Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu konsultatīvās padomes IV sanāksmes apstiprināto nolikumu padomei ir tiesības:

- izteikt viedokli Tieslietu ministrijai un citām valsts institūcijām jautājumos, kas saistīti ar reliģisko organizāciju darbību valstī;
- izteikt viedokli varas institūcijām, ja tiek izskatīti jautājumi, kas skar konfesiju un reliģisko organizāciju vai ticīgo tiesības un pienākumus;
- paust viedokli likumdošanas pilnveidošanā attiecībā uz reliģiskajām organizācijām vai to skarošajiem jautājumiem;
- izstrādāt priekšlikumus un izteikt savu viedokli valsts institūcijām sabiedrības audzināšanai morāli ētisko vērtību atjaunošanā;
- veicināt un pilnveidot Latvijas valsts un reliģisko organizāciju sadarbību.⁶

Ņemot vērā iepriekšējo pieredzi, padomes locekļi nolēma sēdēs neizskatīt kādas konfesijas problēmas vai sūdzības, paziņojumus un prasības par (pret) citas konfesijas padomes locekli.

Lai gan šīs padomes kompetencē ir arī viedokļa izteikšana par jaunu reliģisko centru, jaunu reliģisko organizāciju un jaunu reliģisko kustību darbību, padome nekad to nav darījusi.

Konsultatīvā padome tiek sasaukta ne retāk kā reizi mēnesī. Uz sēdēm tiek uzaicināti konfesiju vai Tieslietu ministrijas ieteikti eksperti un speciālisti jautājumos, kas paredzēti sēdes darba kārtībā. Tādā veidā jau ir tikuši pieaicināti Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes speciālisti, kā arī Tieslietu, Izglītības un zinātnes, Finanšu un citu ministriju atbildīgās personas. Sēdēs ir piedalījušies arī Zemesgrāmatu, Zemesdienestu, Patentu valdes, daudzu reliģisko un nevalstisko organizāciju pārstāvji. Eksperti, speciālisti un citas personas, kuras nav padomes locekļi, piedalās padomes sēdēs konkrētu jautājumu apspriešanā. Vispārpieņemts, ka padomes locekļa viedoklis ir uzskats (par kaut ko), attieksme vai nostāja (pret kaut ko). Tātad — *jā* vai *nē*. Tāds viedoklis tika izteikts, piemēram, par Talsu traģēdijas upuriem 1997. gadā.

Reliģijas lietu konsultatīvās padomes nolikums ir gandrīz vienīgais tiesību akts (dokuments), kurā iekļauts jēdziens *tradicionāla* konfesija. Kā jau minēts, rīkojumu par padomes izveidošanu un nolikumu apstiprināja tieslietu ministrs. Veidojot Garīgo lietu padomi, bija doma šo padomi likvidēt, taču tad nolēma to paturēt. Reliģijas lietu konsultatīvā padome ir vairāk vadošo konfesiju augstākās garīdzniecības "apaļais galds" kopā ar Reliģisko lietu pārvaldi un Tieslietu ministriju, savukārt Garīgo lietu padome ir politiķu dialoga un kompromisa meklēšanas

veidojums ar baznīcām. Jāatzīmē arī Reliģijas lietu konsultatīvās padomes vājā puse. Pēc luteriskās Baznīcas arhibīskapa J. Vanaga vārdiem padomes darbība ir bijusi mazefektīva - tās darbības rezultāti bieži vien palika tikai "uz papīra", tāpēc Baznīcas bija priecīgas par valdības ierosinājumu izveidot Garīgo lietu padomi.⁷

Garīgo lietu padome. 2001. gads. 2001. gada 18. septembrī ar Latvijas Republikas Ministru prezidenta Andra Bērziņa rīkojumu nr. 322 oficiāli tika izveidota Garīgo lietu padome.⁸ Ideja par šādas padomes izveidošanu radās pēc "Jaunās partijas" pārveidošanās par "Jauno kristīgo partiju". Ideja iepatīkās arī premjerministram A. Bērziņam, kas vienmēr ir bijis ieinteresēts sadarbībā ar baznīcām un nevalstiskām organizācijām. Priekšlikums par Garīgo lietu padomes izveidošanas iemeslu tika pasniegts kā "baznīcu ierosinājums". 2001. gada martā jau izplatījās informācija, ka Reliģisko lietu konsultatīvā padomes tiek "reorganizēta un nodēvēta par Garīgo lietu padomi".⁹ Tā tomēr nenotika, un abas padomes sāka darboties paralēli. Sākumā izcēlās neliels strīds par padomes sastāvu, jo sākotnēji padomē netika iekļauti septītās dienas adventisti un metodisti, bet jau 2001. gada 18. septembra rīkojuma pielikumā apstiprinātā nolikuma 2. punktā teikts: "*Padomes sastāvā ir Ministru prezidenta uzaicinātie evaņģēliski luteriskās, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, metodistu, baptistu, septītās dienas adventistu, Mozus ticīgo (jūdaistu) konfesijas, Latvijas Vecticībnieku Pomoras baznīcas vadītāji vai pārstāvji un Saeimā pārstāvēto politisko partiju pārstāvji.*" Septītās dienas adventistu vadība par to bija pateicīga un 2001. gada vasarā pasaulei paziņoja, ka Latvijas Republika viņus ņem vērā, jo līdzvērtīgi Romas katoļu un Evaņģēliski luteriskajai Baznīcai tā ir uzaicināta pārstāvēt konfesiju Garīgo lietu padomē pie premjerministra Andra Bērziņa."

Garīgo lietu padomes mērķis ir "*koordinēt valsts un baznīcas sadarbību*". Interesanti, ka "Garīgo lietu padomes nolikums" ir akceptēts kā minētā rīkojuma pielikums. Saskaņā ar "Garīgo lietu padomes nolikumu" (1. punkts) padome ir "*pārstāvīga, konsultatīva valsts un baznīcas sadarbību koordinējoša institūcija*".

Padomes uzdevumi ir:

- koordinēt valsts un baznīcas projektu izstrādi un realizāciju;
- izteikt viedokli Ministru kabinetam un citām valsts institūcijām jautājumos, kas saistīti ar reliģisko organizāciju darbību valstī;
- izteikt viedokli Latvijas valsts institūcijām, ja tiek izskatīti jautājumi, kas skar konfesiju un reliģisko organizāciju vai ticīgo tiesības un pienākumus;
- izteikt viedokli, lai pilnveidotu normatīvos aktus, kas attiecas uz reliģiskajām organizācijām un ar tām saistītajiem jautājumiem Latvijā;
- izstrādāt priekšlikumus un izteikt viedokli valsts institūcijām sabiedrības audzināšanas jautājumos, lai sabiedrībā atjaunotu morāli ētiskās vērtības;
- veicināt un pilnveidot Latvijas valsts un reliģisko organizāciju sadarbību.

Garīgo lietu padomes sēdes vada ministru prezidents. Sēdes notiek vismaz reizi ceturksnī. Šī padome, tāpat kā Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu konsultatīvā padome, viedokli pieņem ievērojot vienprātības (konsenss) principu.

Kāpēc tikai noteiktas konfesijas un baznīcas ir iekļautas šajās konsultatīvajās padomēs? Atbildei es vēlos atsaukties uz Policijas akadēmijas profesoru V. Jakubaņecu, kurš uzskata, ka, ja saglabāsies līdzšinējā destruktīvo ideoloģiju vai tā saucamo jauno reliģiju (neatkarīgi no to kvalificējuma) iedarbība uz tiesībām, valstij gribot negribot būs jāatrisina vairākas problēmas:¹

- 1) vai valstij jāizvēlas un jāstimulē kādu no tām tikai kā doktrīnu vai kā jaunu reliģiju;
- 2) kādu no tām jāizvēlas;
- 3) kā regulēt to attiecības ar tradicionālo reliģiju un tās konfesijām;
- 4) kādā mērā to izmantot par politiskās vai tiesiskās darbības pamatu.

Nevar nepieņemt arī tādām V. Jakubaņeca viedoklim, ka sabiedrības bruņojumā jābūt stratēģiskai darbības programmai, kas balstītos uz visu sfēru harmonijas ideju.¹² Gribu uzsvērt, ka padomes locekļu izvēle ir valsts attieksmes un lojalitātes izrādīšana pret attiecīgo reliģisko organizāciju. Reliģijas brīvības princips nav nekādi jācaucams ar valsts pašlēmību valstiski svarīgos jautājumos. Kā valsts var palauties uz organizāciju, piemēram, "Jehovas lieciniekiem", kas valsti personificē ar ļaunumu (Sātānu), lai gan ierobežot šādu organizāciju var tikai tad, ja tā pārkāpj likumu vai apdraud valsti. Valstij ir tiesības izvēlēties sev līdzvērtīgu un lojālu sarunu partneri.

¹ *DišlersK.* Autoritārās valsts iekārtas pamatprincipi/ Latvijas Kredītbankas darbinieku pirmie kursi. - R., 1937.-17.lpp.

² *Latvia: Law on Traditional Religious Organisations* z^ANR - Adventist News Review. - England, 1998. - april, Volume 7, No. 4.

³ Partijas Saeimā un komisijās // SAF. - R., 1996. - janv. - 44.lpp.

* LR tieslietu ministra D. Rasnača 1996. gada rīkojums nr. 1—1/78.

⁵ *Balodis R.* Par tradicionālo konfesiju konsultatīvo padomi un diskusiju "tradicionalitātes" sakarā // Latvijas Vēstnesis. - 1999. - 4. febr.

⁶ *Balodis R.* Valsts un Baznīca. R.: Nordik, 2000. - 294.-301.lpp.

⁷ *SarkansE.* Baznīcas meklē sadarbības iespējas ar valsti // Rīgas Balss. - 2001. - 20. marts.

⁸ Latvijas Republikas Ministru prezidenta 2001. gada 18. septembra rīkojums nr. 322 "Par Gaīgo lietu padomes izveidi" // Latvijas Vēstnesis. - 2001. - 25. sept.

⁹ *Burkāns E.* Baznīcas meklē sadarbības iespējas ar valsti // Rīgas Balss. - 2001. - 20. marts.

¹⁰ Adventist News Review - News and Information Bulletin. - 2001. - Volume 10, No. 6. June. - P.6.

¹¹ *Jaku bailees V.* Tiesības sabiedrībā. - R.: LU, 1997. - 44.lpp.

¹² Turpat.

18. POLITIKA UN BAZNĪCA

18.1. Baznīcas valsts transformācijas dažādie aspekti

*Ja tu cīnies viens pret daudziem, izvelc gan garo, gan palīgzo-
beii un ieņem pozīciju, tālu pa kreisi un tālu pa labi. Lai tavš
GARS aptver un iekļauj tavus ienaidniekus. Kaut arī viņi Tev
uzbruktu no visām pusēm tev jādzenas tiem pakal Gaidīt ir muļ-
ķīgi. Jāievēro uzbrucēju secība uti ej pretim tiem, kuri uzbrūk
pirmie. Pārlaid acis saviem pretiniekiem un novērtē viņu dažā-
dās sagatavotības pakāpes. Uzbrūc pārākajiem, cirdams pa
kreisi un labi, gan ar vienu, gan ar otru zobenu, Ieņem vienmēr
no jauna savu sākotnējo pozīciju abās pusēs. Nogalini sainis
ienaidniekus, kad viņi izraujas uzpriekšu, raidīdams triecienu
tajā virzienā, no kuras viņi nāk. Tev jāsadzen savi ienaidnieki
vienkopus it kā tu sietu rīsa kūli. Kad tie ir sablīvējušies tā ka nav
kur pakustēties nobeidz tos, jo citādi tie piebeigs tevi.*

*Japāņu samuraju kaujas mākslās
Dusidoprincips "daudzpretinieku"*

Kāds Latvijas Romas katoļu Baznīcas priesteris ir teicis,¹ ka Baznīcas attīstī-
bas gaita, tās ceļi nav salīdzināmi ar valsts, tautas vai nācijas vēsturisko gaitu.
Neviena cilvēku savienība nespētu izturēt tās grūtības, kādas pārdzīvojuši Baz-
nīca. *Baznīcai ir dubultā seja.* No vienas puses, Baznīca atbalsta filozofijas un
zinātņu attīstību, reliģisko dzīvi dibina uz saprāta pamata. Nevienš nevar atrast
nekā absurda ticības patiesībās, ticībā nav irracionālu elementu, un Baznīca neko
nepieņem bez pietiekama pamatojuma un pierādījumiem. No otras puses, tā palī
Baznīca, aizstāvot savus principus, gatava uzņemties vislielākos upurus. Tai svešs
laicīgais utilitārisms, un tā ir nepiekāpīga un neatzīst kompromisus.² Es vēlos
tikai piebilst, ka ar Baznīcu, no vienas puses, ir bīstami koķētēt, solot lai politis-
kus labumus un liekot noticēt, bet, no otras puses, to nodot. Baznīcas spēks ir
neizmērojami lielāks un pamatīgāks nekā mēs spējam to aptvert. Un tas nav saīs-
tīts tikai ar pārdabisko un garīgo.

311. gadā, imperatora Konstantīna valdīšanas laikā, atstumtā un vajātā reli-
ģiskā minoritāte kļuva par oficiālu institūciju. Kristiešu vajāšanas ēra beidzās ar
valsts samierināšanos. 311- gadā Romas imperators, patiesībā neizpradzams kris-
tīgās Baznīcas spēku, pieņēma Milānas tolerances ediklu. Valdnieka akts noteica,
ka "katrs var pievērsties tai reliģijai, kuru viņš uzskata par sev atbilstošāko (...) un
vienādā mērā visiem tiek garantēta brīvību piekopt savu ticību". Edikts faktiski

bija domāts kristietības legalizācijai. Romas imperators to izdarīja, ne jau domājot par toleranci. Viņš balstījās uz divējādiem apsvērumiem, pirmkārt, kristianizācijas process apturams būtu tikai ar asiņainām represijām, uz kurām toreizējie Romas varasvīri nebija gatavi vājās politiskās pozīcijas pēc, otrkārt, imperators jeb valdošā oligarhu šķira, kas, kā saka D. Karnegi no "skāba citrona vēlējās iztaisīt gardu citronu dzērienu", veiksmīgi izmantoja sev nelabvēlīgus politiskus apstākļus, pārveidojot par labvēlīgiem. Plāns sekmīgi izdevās, un vara ieguva sev stabilus atbalstītājus no legalizēto kristiešu aprindām. Kristiešiem ļāva piekopt reliģiju ar noteikumu, ka viņu ticība netraucēs sabiedrisko kārtību. Pēc diviem gadiem, 313. gadā, imperators Konstantīns kristiešiem atļāva nepiedalīties valsts rīkotajos pagānu dievkalpojumos. Faktiski kristiešu pirmās apvienības ieguva juridiskas personas statusu. Lai gan tas nebija pirmais, taču ir viens spilgtākajiem un pazīstamākajiem pirmajiem politiskajiem "kūleņiem" saistībā ar reliģiju. Paaudze, kas piedzima laikā, kad pieņēma ediktu, nosirmoja jau baznīcas valsts laikā. Baznīcas ideoloģija bija tik spēcīga, ka vienas paaudzes laikā spēja valsti padarīt par "savu kalponi un ieročnesēju". Tā kā baznīcas valsts apskats ir ietverts atsevišķā nodaļā, to sīkāk neaplūkosi. Īsi sakot, baznīcas valsts laikā Baznīca bija galvenais un īstais valdnieks, jo tika uzskatīts, ka laicīgais valdnieks ir "iecelts ar Dieva žēlastību".

Daži juristi uzskata, ka Vecās Derības piektās grāmatas publicēšana rakstītā formā bija pirmais solis ceļā uz Svēto rakstu kanonizāciju un līdz ar to cilvēku uzvedības augstāko un nemaldīgo normu mutvārdu formas aizvietošana ar rakstīto. Šī procesa noslēgums nākamajos gadsimtos cilvēcei uzlika domu važas, no kurām tā joprojām Rietumos nav līdz galam atbrīvojusies. Iespējams, ka no šāda aspekta šo momentu var arī uzskatīt par baznīcas valsts teorētisko pamatu izstrādāšanas sākumu.³ Grāmata tika publicēta un process turpinājās.

Valsts vara "tīrajā" baznīcas valsts modelī ne tik vien nav absolūta, tā nav pat neatkarīga savā ikdienas darbībā. Tā pakārtota Baznīcas gribai kā augstākajai varai. Neizprotot Baznīcas būtību, tās iekšējo saturu un galvenos reliģiskos dogmātus, ir grūti to izprast. Baznīcas augstākā griba nav atsevišķu augststāvošu Baznīcas funkcionāru kopīgs lēmums. Tas nav arī reliģisks dogmāts, taču saistās ar to vistiešākajā veidā. Baznīcas augstākā griba ir neperfektu cilvēku mēģinājums paust Dieva gribu. Vēl vairāk: baznīcas valsts modelī pati valsts vara it kā nāk no Baznīcas.*

Savas attīstības sākumā, pirmajos trīs gadsimtos, kristietība ne tikai darbojās bez valsts atbalsta, bet tika uzskatīta par draudu valsts iekārtai un vajāta. Senajā Romā baznīcas valsts modelis izveidojās no reliģijas, kas vienlaikus atzina daudzus dievus. Monoteistiskā interpretācija bija nepieciešama, lai aristokrāti, kas veidoja valsts varas kodolu, varētu ap sevi konsolidēt pilsoņus. Tomēr viss nenotika "pēc

* Tomēr jāsaprot, ka tas ir subjektīvi, pat, ja tas balstās uz visaugstāko un cēlāko mērķi. Tieši tā notika ar Baznīcas valdīšanu - nepilnīgie cilvēki savu subjektīvo izpratni sāka uzskatīt par Dieva inspirētu nodomu realizēšanu. Kā zināms, tas viss beidzās ar Svēto inkvizīciju, no kurienes nebija arī tālu līdz reformācijai, kas, savukārt, lika pamatus šai egoistu pasaulei, kurā mēs pašlaik dzīvojam.

Romas aristokrātu pasūtījuma" vien. Kaut kas būtiski jauns nobrieda sabiedrības apziņas dziļēs un sāka izpausties toreizējā civilizācijā. Uz vēstures skatuves uznāca jaunā kristīgā reliģija. Kad jaunās reliģijas atziņas beidzot skāra arī valdošās aprindas, precīzāk sakot, kad imperators Konstantīns tās atzina un pieņēma, kristietība no vajātas jaunas reliģiskas kustības pārtapa par Romas impērijas *valsts reliģiju*. Pat Jēzus Kristus mocekļa nāve bija apliecinājums Romas bailēm no kristietības. Valsts vara cīnījās pret jauno reliģiju ne tikai tāpēc, ka valsts ierēdņi bija vecās reliģijas pārstāvji. Vara bija apmulsusi no ticības spēka, kuru pauda jaunās reliģijas piekritēji. Viņi par savu ticību gāja nāvē ar dziļu pārliecību. Tas nevarēja atstāt vienaldzīgus valstsvīrus, kam, gan jau tāpat kā visos laikos, rūpēja arī pašu amati un privilēģijas. Sākumā viņi nezināja citu līdzekli kā vien tolaik vispārpieņemto problēmu "atrisinātāju" - vardarbību, taču šis gadījums nebija tāds, ko varēja atrisināt ar totālu vardarbību. Kristietība neatvairāmi izplatījās un sāka aptvert plašus sabiedrības slāņus, pamazām no apspiesto reliģijas kļūdama arī par aristokrātu dzīves normu. Valsts aparāta ļaudis acīmredzot saprata - ja viņi nepadarīs šo plašus sabiedrības slāņus aptverošo reliģiju par savu sabiedroto un neizmantos savā labā, sekas nepārprotami būs varas nomaiņa. Vai nu dabiska, vai vardarbīga, bet tāda noteikti būs. Rezultātā Romas valsts tomēr ieguva kristietību par savu sabiedroto. Tas notika pēc tam, kad gandrīz trīs gadsimtus impērija bija šo reliģiju vajājusi.

Kristīgās reliģijas spēks bija ļoti liels, un pamazām no situācijas, kad valsts kontrolēja Baznīcu, radās tādas attiecības, kur Baznīca sāka kontrolēt valsti.

Baznīcas fanātiskā bezkompromisu neatlaidība uzveica izplatīto daudzdievību, un IV gadsimta beigās Romā oficiāli lika aizliegt citu dievu pielūgšana. Izņēmums bija Romas iekarotās teritorijas, kur bija izplatītas visdažādākās reliģijas. Senie valstsvīri rikojās ļoti apdomīgi. Sākotnēji citu reliģiju noliegšana bija tikai formāls valsts reveranss vispārējo atzinību ieguvušajai kristīgajai reliģijai.

Baznīcas valsts politiskais aspekts. No pirmajiem baznīcas valsts teorētiskajiem pamatotajiem jāmin svētais Augustīns, kas savās 22 grāmatās par Dieva valstību (*De civitate Dei*) sīki izskaidrojis vēlākajos gadsimtos īstenoto valsts modeli. Lai gan, viņaprāt, kristietim jāklausa arī tādai valsts varai, kas varbūt nav kristīga, taču šādu valsti viņš sauc par dēmonisku valsti (*civitas diaboli*), kas nespēj sasniegt pat savu laicīgo mērķi. Tāda valsts ir liela noziedznieku banda (*magnum latrocinium*). Lai nekļūtu par šādu valsti, kas kalpo Sātanam, valstij jācenšas kalpot Dieva valstībai, kas savukārt iespējams, klausot Baznīcai. No šīs teorijas, kas bija pamatā viduslaiku valstiskumam Eiropā, izrietēja: ja valsts likumi tiek saskaņoti ar Baznīcas likumiem, valsts var sasniegt vislielāko uz zemes iespējamo pilnību. Protams, valsts vara šajā gadījumā nebija pilsoņu gribas paudēja, bet gan līdzeklis Baznīcas nodomu īstenošanā. Tieši tā par šo situāciju izsakās krievu XX gadsimta sākuma tiesību zinību speciālists N. Suvorovs. Viņš uzskata, ka tādējādi tika vilktas paralēles starp zemes valstību (*civitas terrena*), kuras mērķis ir vienīgi laicīgā labklājība, un Dieva valstību (*civitas Dei*), kuras mērķis ir bezgalīgs un cilvēka prātam neizprotams.

Baznīcas valstī valda viena reliģija. Tā faktiski ir teokrātija, *viena reliģija, viena tauta un viena valsts*. Baznīca šai modelī ir jāuztver kā vienas konfesijas valstiski administratīvs pārstāvniecības modelis, kas iespējams oficiāli monokonfesionālā valstī, kur citas ticības (tas ir, citādi domājošie) vienkārši tiek iznīcinātas. Baznīca vienlaikus ir arī valsts struktūra. Patiesībā Baznīca ir valsts. Baznīcas sūtība ir sekot, lai valsts likumi tiktu saskaņoti ar Baznīcas likumiem, kas ir Dieva likumi. Tikai tā valsts var sasniegt uz zemes pilnību, jo Baznīca ir Dieva gribas realizētāja. Ari imperators bija "Dieva gribas realizētājs", un viņa varas deleģējums "nāca no augšas". Šāds uzskats veicināja varu saplūšanu. Imperators Konstantīns pat sāka sevi dēvēt par "ārējo bīskapu", atšķirībā no Baznīcas bīskapiem, kas esot "iekšējie bīskapi". Imperators kļuva par tādu kā vienotās Baznīcas oficiālo aizstāvi (*advocatus ecclesiae*). Svētā Augustīna teorija kļuva par Eiropas viduslaiku valsts tiesību teorētisko pamatu. Tā Baznīca sagatavoja pamatu reformācijai, jo šāds uzskats nevarēja neizraisīt daudzu loģiski domājošu cilvēku protestu.

Viduslaiku Romas katoļu Baznīcā šo ideju aizstāvēja Akvīnas Toms, kurš balstīja to uz mācību par *diviem zobeniem*: Dievs pāvestam nodevis garīgās un laicīgās lietas, no kurām pāvests pirmās patur sev, bet otrās uz laiku, praktisku apsvērumu dēļ, nodod valdniekam, kas pilda Dieva gribu, kurn sevī sintezē pāvests. Praktiski tas izpaudās tādējādi, ka pāvesti bija tiesīgi atcelt ķeizarus un noraidīt atsevišķu valstu izdotos likumus, ja viņiem šie likumi nebija pa prātam. Savukārt valdnieks, vienlaikus būdams Baznīcas vadītājs, ieviesa valsts un Baznīcas pārvaldi, un tāpēc iznāca, ka Baznīcas likumi tika balstīti ar valsts represīvā aparāta palīdzību.

Starp citu, šo Akvīnas Toma piedāvāto un latīņu-ģermāņu zemēs pieņemto teoriju par diviem zobeniem, ko lielā mērā var uzlūkot kā baznīcas valsts pirmtēlu, vēl XVII gadsimtā galu galā atzina arī Krievija, kur to XVII gadsimtā otrajā pusē, cīnoties ar caru un bajāriem, ieviesa Pareizticīgās Baznīcas patriarhs Nikons.

Baznīcas valsts teorētiskie pamatotāji svētais Augustīns, Vitoria, Suarezs un citi praksē mēģināja realizēt reliģiskā ideālisma doktrīnu, kas tiesību autoritāti centās nopamatot ar ideāliem priekšstatiem par justīciju, kas savukārt kļuva par pamatu ideālām tiesībām.¹ Viņi uzskatīja, ka ideālās tiesības ir dievišķā prāta izpausme, un tāpēc tās ir universālas un nemainīgas. Saskaņā ar tām sabiedrības un valsts vadītājiem esot jāveido pozitīvās tiesības. Ja pozitīvās tiesības būs veidotas tādā veidā, tad realizējot tās, sabiedrībā tiks iedibināta Dieva gribai atbilstoša kārtība.

Šo situāciju apraksta, piemēram, reliģijas eksperts R. Makvilkins. Autors īpašu uzmanību pievērš pāvestu apgalvojumam, ka kristīgajā Eiropā viņiem kā Baznīcas galvām ir visas tiesības pieprasīt no ikviena laicīga valdnieka pilnīgu pakļāvību. R. Makvilkins citē pāvesta Gregora VII vārdus: "**Vienīgi pāvests var izmantot impērijas varas zīmes; visiem viltvāržiem ir jāskūpst viņa un tikai viņa kājas; viņš var atcelt imperatorus; viņš var atbrīvot ļaunu valdnieku pakļautos no varmācības.**"⁵

Jāsaka, ka visbīstamākajā formā Baznīcas vara izpaužas kā valsts varas absolutizēšana un dievināšana, proti, kad valsts vara tiek nepareizi uzskatīta par paša Dieva varu. Neiet runa par Baznīcu, bet gan par laicīgo varu, kas, iegūstot mānīgu svētuma oreolu, sāk maitāt pašu Baznīcu/

XI gadsimta beigās Rietumos pirmoreiz radās nevis valsts, bet drīzāk Baznīca valsts formā. Valsts šajā gadījumā ir suverēna teritorijā, kurā ne tikai dominē viena reliģija, bet reliģijas administrācija var tikt uzskatīta par suverēnu. Baznīcas valsts sistēmā valsts varas realizācija ir atkarīga no Baznīcas vēlmēm, un Baznīca ietilpst valsts aparātā. Šis modelis tāpēc jau arī saucas par *baznīcas valsti*. Viduslaikos bija vairākas šāda tipa Eiropas valstis, kur valsts varu savstarpēji dalīja pāvests un karalis.

Baznīcas valsts juridiskais aspekts. Jaunās sistēmas pirmsākumos laicīgais valdnieks vienlaikus bija arī Baznīcas augstākās varas iemiesotājs. Agrākā Senās Romas demokrātiskā valsts varas organizācija, kas pamatojās uz kolektīvu vadību, tika aizstāta ar jaunu reliģijas un valsts attiecību formu - *misis baznīcu*.

Baznīcai bija liela ietekme uz mūsdienu tiesību formēšanās procesu. Tas bija saistīts ar Baznīcas politisko ietekmi un izcīnīto valsts varu. Romas imperatora Justiniāna iedibinātajam Bizantijas baznīcas valsts modelim bija šādas iezīmes:

- valsts politiskās gribas un Baznīcas lēmumu saplūšana;
  - imperatora (valdnieka) un bīskapu (garīdznieku) varas kompetences saplūšana;
  - plaša bīskapu līdzdalība valsts pārvaldē;
  - Baznīcas likumu realizācijas izpildes nodrošinājums ar valsts represīvo aparātu.
- Viduslaikos, kad Rietumu pasaulē radās centralizētais Romas pāvestu institūts, katoļu Baznīca ieviesa valsts un Baznīcas attiecībās vēl šādas iezīmes:
- pāvestiem valstī piederēja augstākā vara (ja karalis neklausīja pāvestu vai rīkojās "pretruna ar Dieva gribu", pāvests karali varēja atlaist un karalisko varu uzticēt citam);
  - Baznīcai bija tiesības apturēt laicīgos likumus, ja tie bija pretrunā ar Baznīcas gribu;
  - valsts vara nedrīkstēja iejaukties Baznīcas lietās (robežu, kas atdalīja Baznīcas ietekmes sfēru no valsts varas sfēras, valstij norādīja Baznīca).*

Pavisam citādi bija tā laika Austrumu tipa baznīcas valstī - Bizantijas impērijā. Kā jau baznīcas valstī, bija tā: ja izveidojās valdnieka izdoto likumu un Baznīcas kanonu kolīzija, virsroku guva Baznīcas kanoni.** Imperatori, kas neapšaubāmi sevi uzskatīja par patiesajiem valdniekiem, dažkārt, apzinādamies sekas, mēģināja izdot likumus, kas bija pretrunā ar Baznīcas kanoniem. Tas notika laiku pa laikam, un nereti Baznīcas kanonisti valsts varas ietekmē skaidroja valdnieku

* Teiksim, *investūras* institūts (speciāla Baznīcas īpašumu un zemes pārvaldes tiesību deleģēšana) atkarībā no Baznīcas gribas tika uzticēts garīdzniekam vai pat lajam. Valdnieks šajos jautājumos nedrīkstēja iejaukties, jo tie bija Baznīcas kompetencē. Turpretī citu zemes īpašnieku lietās valdnieks iejaucās *pēc nepieciešamības*.

** Likumu kolīzija (no lai. *collisio*- sadursme) - divu vai vairāku formāli spēkā esošu normatīvo aktu pretrunas vai satura atšķirības, kas regulē vienas un tās pašas tiesiskās attiecības. Ja konstatēta pretruna starp dažāda spēka normatīviem aktiem, jāpiemēro likuma akts, kuram ir augstāks juridiskais spēks. (*Meikališa*A. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. - R, 1998. - 149.-150.lpp.)

likumus kā "atbilstošus Dieva valstības kārtībai". Jo ilgāk šāda situācija turpinājās, jo absurdāka tā kļuva. Beigu beigās jaunākie imperatoru likumi bija tiesīgi nomainīt vai grozīt sen izdotās Baznīcas kanonu normas. Pakāpenisko valsts sekularizāciju noteica feodālisma radīta praktiska nepieciešamība. Šādos apstākļos grūti bija pateikt, kas kam ir pakārtots - Baznīca valdnieka iegribām vai valdnieks Baznīcas gribai. Valdnieki sāka justies pietiekami spēcīgi, lai varētu paši valdīt, bet Baznīcas vadība bija tik saprātīga, lai sāktu attālināties no valsts.

Baznīcas un valsts savstarpējās attiecības atstāja iespaidu ne tikai tiesību jomā, bet arī parlamentārā republikas modeļa izveidošanā. Anglijas karalis Heinrihs VIII 1583. gadā, nevēlēdamies vairāk paciest Romas pāvesta diktātu, angļu katoļu Baznīcu atdalīja no Romas. Ar šo "Baznīcas atdalīšanas lietu" parlamentārā likumdošana vēl līdz šim nebijušā veidā kļuva par politikas instrumentu, un tika izdarīts secinājums, ka augstākā un absolūtā vara karalistē pieder parlamentam. Baznīcas atdalīšanas akts pierādīja parlamentam, kas pirms tam, faktiski, bija vairāk fiktīvs iestādījums, tā īsto vietu likumdošanas procesā. Vispār, skatot vēsturisko pieredzi, rodas pārliecība, ka valsts mēroga ticības šķelšanās novēršanas mēģinājumi bija balstīti nevis uz ticības apsvērumiem, bet gan uz racionālām politiskām programmām. Gribas uzteikt mūsu kaimiņus - lietuviešus, kas savulaik bija daudz gudrāki par mums un no vācu krustnešiem izsargājās, pārņemdami tieši Romas kristīgo ticību. Tā lietuvieši vēlāk ieguva Polijas protekciju un kā kristieši vairs nebija mērķis krusta karam pret pagāniem.

Baznīcas valsts transformēšanās sākums. XI un XII gadsimtā Baznīca kā institūcija bija spiesta pārveidoties, lai atbilstu pārmaiņām ārējā pasaulē. Pārveidošanās notika ar tiesību - kanonisko normu starpniecību. No veidojuma, kas stāv pāri likumiem, Baznīca kļuva par juridisku personu, redzamu *korporatīvu sabiedrību*, kura, lai gan nav atkarīga ne no impēriskām, ne karaliskām vai feodālām, vai pilsētu varām, tomēr darbojas kopā ar tām vienotas tiesību sistēmas ietvaros.

Austrumu tipa baznīcas valsts aizrautīgi attīstījās valsts varas dievišķošanas virzienā - no Bizantijas valsts līdz pat "Svētajai Krievzemei". Tāpēc nevar nepieminēt baznīcas valsts modeļa transformācijas attīstību uz valsts baznīcu Krievijā, kur Baznīcai ar valsti bija ļoti ciešas attiecības. Krievu kultūras vēsture sākas ar Krievijas kristīšanu.⁷ To var uzskatīt par atskaites punktu Krievijas valstiskās vienotības izveidē, līdzīgi kā islams no savstarpēji naidīgām Arābijas mežoņu ciltīm izveidoja arābu nāciju. Atšķirībā no Grieķijas vai Itālijas, kur jau pirms kristietības bija attīstīts valstiskums un kultūra, krievi kā kultūras nācija un vienots valstisks veidojums noformējās pareizticības ietekmē.⁸

Krievu reliģijpētnieks A. Zubovs norāda uz vairākiem valsts un Baznīcas attiecību periodiem Krievijas Pareizticīgās Baznīcas vēsturē.⁵

1. periods — *Pareizticība ir nacionāla valsts ideoloģija*. Savukārt, šo periodu var iedalīt:

- laiks līdz autokefālisma pasludināšanai XV gadsimtā, kad Baznīca lielā mērā ir neatkarīga no valsts un ir ārpus varas esoša tikumiska autoritāte;

- no XV gadsimta vidus līdz XVIII gadsimta sākumam Baznīca cieši savijusies ar valsts sistēmu un būtiski kļūst atkarīga no laicīgās varas, taču formāli saglabā savu autonomiju un administratīvo sistēmu.

Šajā periodā jēdzienu pavalstnieks (*"верноподанный"*) un pareizticīgais (*"православный"*) bija sinonīmi, bet vietējie citu ticību pārstāvji (*"иноверцы"*) tika pakļauti vardarbīgai pārkristīšanai pareizticībā (ortodoksalizācijai), piemēram, Ivana IV laikā Kazaņas un Astrahaņas kņazistes dzīvojošie musulmaņi piespiedu kārtā tika kristīti pareizticībā. Skola un pilsonības institūts bija Baznīcas institūcijas.

2. periods — Pareizticība pārstāj būt valsts ideoloģija, bet joprojām ir nozīmīgs krievu sabiedrības vienojošais elements. Par valsts ideoloģiju kļūst laicīgā impēriskā ideja. Sākot ar Pētera I valdīšanas laiku (1672.-1725.) Krievijas pareizticīgo Baznīcā notika šķelšanās. Daļa pareizticīgo nepiekrīta patriarha Nikona 1653. gadā uzsāktām Baznīcas reformām. Baznīca tiek nošķirta no valsts. Krievijas cars Pēteris I savu pasaules uzskatu bija veidojis Rietumos un nevēlējās redzēt Baznīcu kā vīrs sevī stāvošu varu. Baznīca kļūst par impērijas balstu. Pēteris I nodibina Sinodi un speciālu institūciju ar nosaukumu «Ведомство православного исповедания», ka arī no valsts varas puses ieceļ Baznīcas pārraugu - ierēdni, ko nosauc par Sinodes prokuru. ¹⁰ Attiecības starp Baznīcu un valsti šajā periodā bija divējādas. Baznīca caru oficiāli dēvē par "Dieva izraudzīto" (*"Помазанный Богом"*), līdzīgi kā Rietumos ķeizarus sauca par *advocatus ecclesiae*, taču ir apspiesta, nevis nošķirta no valsts un šādā situācijā nespēj panākt sev izdevīgu statusu. Pareizticīgo Baznīca cenšas kalpot impērijai, cerot, ka reiz tā gūs noteicošo vārdu valsts pārvaldē. ¹¹

3. periods — Pareizticība ir formāli—juridiski valdošā reliģija valstī. Imperators ir visu citu reliģiju ticīgo un Pareizticīgo Baznīcas aizstāvis un advokāts. ² No 1721. līdz 1904. gadam Pareizticīgās Baznīcas ticības nomaiņa bija aizliegta ar likumu. Interesanti, ka šai laikā Krievijā visas atļautās reliģijas no valsts bija neatkarīgas, bet pati Pareizticīgā Baznīca pakļauta valstij. Jebkura Krievijas reliģiskā organizācija savā iekšējā pašpārvaldē bija brīva, tikai ne pareizticīgā. Pēdējais vārds vienmēr bija Sinodes prokuruoram. Pragmatisku apsvērumu dēļ vietējām Vidusāzijas un Kaukāza tautām tika dota pilnīga reliģijas brīvība. Tieši šī iemesla dēļ Krievijas impērija Baltijā ne tikai atbalstīja, bet arī finansiāli uzturēja Tērbatas Universitātes Evaņģēlisko luterāņu fakultāti, bet Pēterpilī - katoļu Garīgo akadēmiju. Krievijas impērija maksāja algu Krievijas katoļu garīdzniecībai, bet pareizticīgajiem garīdzniekiem impērija algu maksāja tikai dažos Krievijas apgabalos.

4. periods — Krievijas Pareizticīgo Baznīca sevī pasludina par atdalītu no valsts. 1917. gadā komunistu režīms praksē turpināja cara laiku praksi, kas atšķīrās tika ar to, ka pār Baznīcu sāka valdīt bezdievji.

Atgriežoties pie Rietumiem, jāsaprot, ka protestantisma rašanās bija ļoti dabiska. Vācijas ķeizars, kas tolaik pārvaldīja vienu no lielākajām un spēcīgākajām tā laika valstīm (faktiski - mazu valstiņu savienību), nevēlējās vairs būt par Romas pāvesta vasali. Vācijas valdošās aprindas saprata, cik laba un noderīga var izrādīties protestantisma nostāja, kas veicināja valsts sekularizāciju un bija loģisks pretsvars

Baznīcas un valsts aparāta saplūšanai. No otras puses, jau ilgi pirms reformācijas katoļu garīdzniecība vairs godprātīgi nepildīja savus "feodāļu" pienākumus. Bīskapi vairs neveica pārbaudes vizitācijas, kas bija sava veida Baznīcas "izbraukuma tiesas", tās pat sāka veikt vietējie muižnieki.

Tāpat reformācija savā ziņā tikai *de jure* apstiprināja lietu *de facto* stāvokli. Reformācija bija tikai sekas, cēlonis bija pašas katoļu Baznīcas nespēja noturēt varas monopolu. Valsts baznīca pārstāja būt par vienīgo iespējamo valsts un Baznīcas attiecību veidu. Kā uzskata Arturs Pīpkorns, viduslaiku pasauli satricināja trīs notikumi - renesanse, reformācija un Amerikas atklāšana.¹¹ Tajā brīdī, kad cilvēki saprata, ka pastāv kāds kontinents, kur svētās Romas impērijas ērglis vēl nekad nav lidojis, tika iedragāta visa viduslaiku struktūra.¹¹

Šo apstākli vēl vairāk pastiprināja tādi Romas katoļu Baznīcas darboņi kā Francijas kardināls Rišeljē, kas kļūdamas par valstsvīru, bija spiests upurēt reliģiskās dogmas par labu politikai. Valsts interesēs viņš nodeva savas ticības brāļus citās valstīs, koķetēja ar protestantiem un pierādīja, ka ticības intereses Rietumos ir kļuvušas par nosacītu vērtību. Gribu atgādināt, ka jēdziens *patriots tā* pašreizējā nozīmē plašākā lietošanā ieviesās sakarā ar masonu ložas aktivitātēm Francijā.* Kad Eiropas monarhi uzsāka bruņotas akcijas pret revolucionāro Franciju, jakobīni nodēvēja sevi par *patriotiem* un balstoties uz patriotisma lozungiem organizēja interventiem pretsparu.¹⁵ Kā primārās šajā situācijā acīmredzami izvirzījās nacionālas valsts intereses. Tā bija zīme Lielajām Pārmaiņām, kuras, pēc sava ieguldījuma cilvēces attīstībā, nemaz tik pozitīvas nebija. Sekoja Lielā franču revolūcija, Pirmais pasaules karš, Lielā oktobra sociālistiskā revolūcija uti. Kristietības vērtības, uz kurām balstījās Rietumu civilizācija, bija kļuvušas par nosacītu lietu. Viss kopā radīja tādu pasauli, kurā nav absolūtās patiesības, bet viss ir nosacīts. Vainot šeit nevar nedz Romas katoļu Baznīcu, nedz reformāciju, varbūt vienīgi nepilnīgo un samaitāto cilvēka grēcīgo dabu.

Par Baznīcas valsts transformācijas dabisko rezultātu kļuva sekulāra valsts. Lielā mērā to panāca reformācija. Baznīca no varas politiskas smailes nepārvietojās varas hierarhijā *uz leju*, bet gan *kaut kur* sānis. Tas bija baznīcas šķiršanas no

* Arī mūsdienās gandrīz katrā valstī ir cilvēki, kas ir kādas masonu ložas dalībnieki. Masoni modernajā pasaulē vairs nav tādi kā senatnē, lai gan viņi turpina piekopt savas tradīcijas. Masoni reklamējas internetā un atklāti palīdz trūkumcietējiem (*Pobodņera M.* Masoni plašajā pasaulē // Rīgas Balss. -2000. - 15. dec). Faktiski masonu mērķis pamazām sāk piepildīties, jo masonu jēdziens *patriots*, kas sākotnēji tika pasniegts kā kādas valsts aizstāvis, pamazām sāk iegūt, slēpto un palieso masonu jēdziena izpratni, kas ir *pasaules pilsonis* jeb *kosmopolīts*. Masonu politiskais mērķis ir nacionālas valsts atmiršana. Daļēji masonu idejas ir atspoguļotas K. Marksa un F. Engelsa idejās - tas ir komunisms un valsts atmiršana. Mēs būsīm liecinieki tam, ka Latvija pēc iestāšanās Eiropas Savienībā zaudēs savu valstisko suverenitāti. Eiropas Savienība kā varas turētāja arī ir visai apšaubāma lieta, jo globalizācijas rezultātā, palielinoties biznesa korporāciju ietekmei, arvien mazāk cerību ir izdzīvot nacionālai valstij, kuras finansu resursi un demokrātiskā lemtspēja ir nesalīdzināmi vājāka par korporācijām, kurās viens vai daži cilvēki ir spējīgi pieņemt lēmumu par miljonus dolāru pārdislokāciju no vienas zemeslodes malas uz citu.

valsts sākums. Baznīca kļuva *imperium in imperio* jeb valsti valstī. Modeli var nosaukt par valsts baznīcu, kurā valsts, lai gan ir sekulāra, Baznīca saglabā zināmas priekšrocības un ietekmi.*

Pēc Baznīcas valsts sabrukuma, Romas Katoļu Baznīca, ne jau nu bez laicīgo valdnieku ietekmes, atzina, ka, pamatojoties uz Svētajiem rakstiem, valdnieki ir Dieva iecelti (*Rom. 14:1*), un viņiem tiek piešķirts Baznīcas galvas statuss (*summus episcopus caput ecclesiae*). un tiesības noteikt reliģiju esamību savā teritorijā (*cuius regio, eius religio*). Valdniekam piemīt augstākās likumdošanas tiesības Baznīcas lietās (*fus reformandi*), laicīgo un garīgo lietu aizsardzība (*ciisladia utrisclue tabulae*) un pienākums savu valdnieka stāvokli izmantot reliģijas izkopšanai, attīstīšanai un balstīšanai (*praecipus membra ecclesiae*). Pēc 1648. gada Vestfāles miera līguma, katoļticīgie monarhi savās teritorijās atļāva arī protestantu draudžu pastāvēšanu, taču neuzņēmās šo organizāciju bīskapu funkcijas. Tās bija autonomas, un attiecībā uz tām sāka darboties Baznīcas atdalītības no valsts princips. Saskaņā ar reformatoru uzskatiem Baznīca ir *eine heilige Geimeide*, kas nozīmē *svēto un ticīgo draudze*, tajā tiek sludināts Dieva vārds un pareizi pārdalīti Sakramenti. Valstij šī sadraudzība ir lojāla, taču pret to jāizturas ar zināmu skepsi. Tā līdz ar reformāciju radās jauna situācija ne tikai apziņas jomā, bet arī brīvāki uzskati politikā.

Kādu laiku tā saucamā valdnieka reliģija bija valsts reliģija un Baznīca bija viena no valsts iestādēm, gluži kā kāda ministrija, kas īsteno valsts varu. Vēsturē šādu valstu piemēri ir arī Brandenbarga un Prūsija.

Lai kādai valstij viduslaikos piemērotu valsts baznīcas modeli, jākonstatē, vai tajā ir spēkā virkne šādu parādību: ¹⁶

- ekonomisko attiecību jomā valsts baznīcas modelī valsts reliģijai tiek pieļautas īpašas tiesības uz ļoti plaša spektra objektiem: zemi, ēkām, kulta vietām, kulta lietām u. tml. Daudzos gadījumos valsts atbrīvo Baznīcu no nodokļiem vai ievērojami samazina Baznīcas nodokļu kopējo apjomu (piemēram, līdz 1917. gadam Krievijas Pareizticīgā Baznīca vispār tika atbrīvota no nodokļiem un citiem pienākumiem un saistībām attiecībā pret valsti;
- Baznīca no valsts saņem subsīdijas un visāda veida materiālo palīdzību;
- Baznīcai tiek piešķirtas dažādas juridiskas pilnvaras. Tā ir tiesīga reģistrēt laulības, dzimšanas un nāves gadījums un pat ir tiesīga ar juridiskām sekām izšķirt ģimenes strīdus;
- Baznīca ir tiesīga piedalīties valsts politiskajā dzīvē, arī deleģēt Baznīcas pārstāvjus valsts orgānos. Piemēram, Lielbritānijā Baznīcas pārstāvjiem ir rezervēta vieta lordu palātā. Visus valsts amatos ir tiesīgi ieņemt tikai valsts Baznīcas piederīgie. Pašreiz šāda prakse ir daudzās islama zemēs:

* Reformācijas būtība bija pilnīgā Baznīcas nošķiršanā no grēcīgās politiskās varas. Tomēr ir fakts, ka valsts baznīcas modelis visilgāk pastāvēja tieši protestantisma valstīs - Anglijā, Zviedrijā, Norvēģijā un Dānijā.

- valsts (pat republikāniskās pārvaldes formu) vadītājam stājoties amatā, jādod reliģisks zvērests. Garīdzniecība piedalās monarhu kronēšanas ceremonijā. Arī valsts regālijās, piemēram, himnā un naudā ir iekļauti reliģiski simboli;
- garīdznieku soda izciešana tiek īpaši reglamentēta, teiksim, kriminālsodus valsts baznīcas garīdznieki var izciest klosterī;
- Baznīca gandrīz pilnībā kontrolē audzināšanas, izglītības un sociālās aprūpes sfēru;
- Baznīcai ir tiesības cenzēt sabiedrības saziņas līdzekļus.

Pamazām valsts baznīcas modelis izzūd, bet tas, ka dažās Rietumeiropas valstīs tas vēl pastāv, drīzāk ir pagātnes mantojums. Piemēram, Anglijā, vairāk gan teorētiski un simboliski, pastāv valsts baznīca: britu karaliene ir Anglikāņu Baznīcas galva. Īstenībā gan runāt par Angliju kā par valsts baznīcu nav nopietni.

Skaidrs, ka mūsdienās valsts baznīcas modelis Rietumeiropā ir zaudējis savu aktualitāti. 2000. gadā tas notika arī Zviedrijā,* kur Evaņģēliski luteriskā Baznīca, kas oficiāli tika dēvēta par Zviedrijas Baznīcu, līdzīgi Anglikāņu Baznīcai Apvienotajā Karalistē (*Church of England*), zaudēja tiesības būt par valsts baznīcu. Daži eksperti tomēr uzskata, ka tā, neraugoties uz valsts baznīcas statusa zaudēšanu, joprojām saglabās nacionālas Baznīcas iezīmes un kļūs par Baznīcu, kas atgādinās kaut ko vidēju starp Norvēģijas un Dānijas modeļiem.¹⁷

Savukārt Apvienotajā Karalistē 1997. gadā tika izveidota juristu, teologu un garīdznieku darba grupa, kas ilgāk par pusotru gadu analizēja priekšlikumu grozīt valsts baznīcas statusu Anglikāņu Baznīcai. Lielbritānijas konstitucionālajās tiesībās risināmie jautājumi būs, pirmkārt, Baznīcas piedalīšanās valstiskas nozīmes svinīgos pasākumos (monarha kronēšana) un, otrkārt, Anglijas karaļa atsavināšana no augstākā Anglikāņu Baznīcas virsvadītāja pienākumiem.

Daudzas no nosauktajām valsts baznīcas pazīmēm var atrast pat tajās valstīs, kur valsts un Baznīcas attiecību pamatprincips ir valsts un Baznīcas nošķirtība. Uz ASV dolāra ir apliecinājums Dievam - *"in God we trust"*. Pašreiz vairākos ASV štatos ir tā saucamie *zilie likumi (blue laws)*, kas aizliedz darbu svētdienās. Jāatzīmē, ka tas notiek valstī, kur ir stingra Baznīcas un valsts šķiitības nostāja, kur valsts skolās nemāca ticības mācību, kur skolās nedrīkst redzamā vietā izlikt desmit Dieva baušļus. ASV pilsoņu maksātos nodokļus neizlieto Baznīcas sākumskolu un pamatskolu vajadzībām (arī sekulāru priekšmetu skolotāju darba apmaksai).

* Runājot par valsts negatīvo ietekmi uz valsts baznīcu, kā piemēru varu minēt tieši Zviedriju. Sakarā ar sieviešu ordinācijas jautājuma piespiedu risinājumu Zviedrijas parlaments 1959. gadā veica valsts baznīcas reformu, nosakot sievietēm un vīriešiem vienādas tiesības uz garīdznieka statusu. Tas notika pret daudzu Baznīcas garīdznieku gribu. Lai parlamenta lēmums nekļūtu par formālu vai nesašķeltu Baznīcu, tika noteikts, ka tiem garīdzniekiem, kas nesadarbosies ar sievietēm - mācītājām tiks anulēta ordinācija. Un to noteica ar valdības dekrētu! Daudziem tas var likties pārsteidzoši, taču Zviedrijas pilsoņi tikai 1994. gadā varēja paši izvēlēties savu bērnu reliģisko piederību. Zviedrijas parlaments nolēma, ka par Zviedrijas valsts baznīcas locekli kļūst kristoties Baznīcā, nevis piedzimstot.

Vecākiem neapmaksā štata pabalstu par bērna mācībām privātās skolās, tomēr vecāki var prasīt kompensāciju par ceļa izdevumiem, kas rodas, sūtot bērnu uz Baznīcas skolu.¹⁸ Neskatoties uz to, daudzos ASV štatos (Aļaskā, Kalifornijā, Konektikutā un citur) ikvienas reliģijas pārstāvim tiek piešķirtas tiesības laulāt, ja vien viņš formāli atbilst likuma noteikumiem, kas paredzēti garīdzniekiem šo funkciju veikšanai.

Ari Latvijas Republikā, kas valsts nošķirtības principu ir akceptējusi savā Konstitūcijā, himnas tekstā runāts par Dieva svētību. Ja vērtējam teorētiski, tās ir atkāpes no "tīra" valsts un Baznīcas nošķirtības modeļa un arī no Konstitūcijā ierakstītā principa, taču praktiski šādas sīkas atkāpes var pamatot ar vēsturiskiem apstākļiem un apliecinā tikai pagātnes mantojumu.

12. gs. būvētā Anglikāņu dievnama iekšpuse. St. Mary the Virgin, Iffley, Oxford

Kā jau minēts, valsts baznīcas sistēmas uzplaukuma laiks bija no XI līdz XIV gadsimtam, tomēr vēl mūsdienās varam sastapties ar reliģijām, kuras faktiski atbilst valsts baznīcas statusam. Piemēram, Taizemē un Nepālā valsts reliģija ir budisms. Ir valstis, kurās tiek atmesta tiesību idejas būtība un sabiedriskās attiecības regulē ar reliģisko kanonu vai ticējumu un paražu palīdzību. Tādas ir, piemēram, Afganistāna, dažas Āfrikas un Madagaskaras valstis.

Mūsdienās valsts baznīcas modelis savā radikālajā izpausmē ir saglabājis tikai islama valstīs. Tās ir valstis, kurās tiesību izpratne būtībā ir tiesību un reliģijas sajaukums, un tiesību sistēmu valda īpaša tiesību koncepcija. Dažkārt musulmaņu valstīs pastāv tiesu sistēmas duālisms, jo bez valsts tiesu varas pastāv paralēla

garīgo tiesu sistēma, kas cilvēkus tiesā, pielietojot nerakstītas vai nelegitimizētas, primitīvas reliģiskas paražas, reizēm izmantojot arī valsts izdotus tiesību aktus vai reglamentus. Visbiežāk valsts uz to "piever acis". Tādos apstākļos oficiālā likumdošana var noteikt jebko, kaut vai Baznīcas šķiršanu no valsts, jo praksē tik un tā būs valsts baznīcas modelis.

Vatikāns jeb Svētais Krēsls ir kas cits. Tam nav publiskās varas vispārpieņemtajā izpratnē, taču tas ir pilntiesīgs starptautisko tiesību subjekts.¹⁹

Starp citu, vārds valsts baznīca ir ieguvis sliktu pieskaņu, gan no valsts, gan baznīcas puses raugoties, šis jēdziens nozīmē pretrunu.

Noslēdzot šo tēmu, jāatzīmē, ka valsts, kas ir cilvēku radīta, visspēcīgā pārvaldes organizācija, sinonīms ir fiziska vara. Baznīca turpretī asociējas ar garīgu (mentālu) varu. Vara izraisa vēlēšanos pēc vēl lielākas varas. No tā mēs varam secināt, ka gan valsts gan Baznīca kā varas turētājs grib vēl lielāku varu. Un tas ir dabiski. Ja divām varām ir viens un tas pats iekāres objekts - cilvēks, tacl konfrontācijai neizbēgt. Valsts būtība ir suverenitāte un vara. Vara ir līdzeklis ar kuras palīdzību tiek īstenota suverenitāte. Valsts vara pēc savas formas nav statiska, bet dinamiska. Valsts vara pēc savas formas ir sabiedriska institūcija. Tāpēc tai laiku pa laikam ir jāmainās. Valsts varai zināmā mērā piemīt pseidoreliģisks raksturs. Ja valsts vara kļūst materiālistiska, tā sāk tiranizēt savu konkurentu Baznīcu kā garīgās varas turētāju. Savukārt, ja valstij sāk piemist reliģiska nokrāsa, tacl reliģiska vara to izveido par kaut ko ārkārtēju. Neviena cita laicīgās pasaules joma nevar būt labāks sātāniskā elementa placdarms par valsti. Otra galējība, kas notiek pašlaik, ir pilnīga reliģijas izolēšana, kas ir tikpat briesmīga kā pirmā. Cilvēks ir dīvainis, jo tā izraisītās galējības apdraud viņa paša eksistenci. Kā teica K. Jungs: "Cilvēkiem nav attaisnojumu Dieva priekšā tikai tā iemesla dēļ, ka tie ir tā varā."

¹ No tēva Viktora Pentjušapriekšlasijiima Kuēhelikas institūta Lielās jubilejas gadam veltītajā konferencē "Laika zīmes. Latvija. Mēs", 2000. gada 23. marts.

- Turpat.

³ *Jakubaņecs* K. Tiesību jēdziens, struktūra un formas. - R., 1997. -25.lpp.

¹ Juridiski terminoloģiskā skaidrojošā vārdnīca. - R., 1998. -90.lpp.

⁵ *Makvilkiis R.* Kristieši un sabiedrība. - R., 1998. -7.lpp.

⁶ *Revhikels M. L.* Kristietis un valsts vara. - R.: VU"Junda" apgāds, 1997. - 53-54.lpp.

⁷ *Флоровский Г.* Пути русского богословия. - Paris, 1988. - С.2.

⁸ Религия и национализм. - М.: Институт религии и права, 2000. - С.66.

⁹ Turpat, 69.-70.lpp.

¹⁰ Turpat, 69-lpp-

¹¹ *Шлеман А.* Исторический путь православия. - М., - 1993. - С.381.

¹¹ Религия и национализм. - М.: Институт религии и права. 2000. - С.66.

¹³ *Pipkorns A.* Baznīca, nācija un nacionālisms. Nacionālā Aizsardzības Akadēmija (NAA) // Kadets. - 2000. - nr. 27. - 28.lpp.

¹⁴ Turpat.

¹⁵ Религия и национализм. - М.: Институт религии и право, 2000. - С.66.

¹⁶ *Тихомиров Ю. В.* Судебное религиозное единение - фундаментальный курс. - М., 1998. - С.90.

¹⁷ *Oddbjorn Leiruik.* Faculty of Theology, University of Oslo Democracy, Religious Freedom and Nation/ State church/ paper presented to the fourth Tantar International conference on Religion and Culture: Religious Freedom and proselytism: Ethical, Political and Legal Aspects.

¹⁸ *Dunn Ch.W.* Constitutional Democracy in America. - Glenview, Illinois, Foresman and Company, 1987. - P.392-393-

¹⁹ *Bojars J.* Starptautiskās tiesības. - R.: Zvaigzne ABC, 1996. - 35.lpp.

18.2. Baznīca un politika

Baznīca nepauž nekādu ideoloģiju, nepārstāv nekādu sociālo, saimniecisko vai politisko sistēmu, tās loma ir apsvērt sabiedriskās darbības morālo vērtību. Kristīgā sociālā mācība nav vidusceļš starp liberālo kapitālismu, kas izceļ individuālismu, aizejot līdz pat egoismam, un marksistisko kolektīvismu, kas neievēro cilvēkpetsonības brīvību, bet tā ietšai m īpatnējo ceļu, respektējot visā pilnībā cilvēku un viņa laicīgo un pārdabisko aicinājumu. Baznīcas doktrinālā autoritāte skar tikai tikumību un ticības jomu, tāpēc tā nevar izdot likumus saimnieciskajās lietās. Baznīcas mērķis ir padarīt ekonomiku sociāli taisnīgāku, panākt, lai cilvēki saimnieciskajā dzīvē vadītos pēc Dieva likuma.

R. Balodis

Modernā valsts, garantējot ticības brīvību, rada iespēju reliģijai piedalīties kultūras pamatuzskatu veidošanā, jo pati nevar tos radīt. Demokrātisks režīms un tā politika nodrošina individuālo un kolektīvo interešu pārstāvību, radot iespējamību, ka valsts pārvalde maksimāli realizēs visu sabiedrisko grupu intereses. Politika ir tā joma, kur pieņemtie lēmumi vistiešākajā veidā ietekmē valsts attīstību un tautas labklājību. Ar politikas palīdzību iespējams ne tikai palielināt valsts drošību, bet ar precīzas un tālredzīgas politikas palīdzību iespējams celt tautas labklājības līmeni. Piemēram, Latvijas politiķu izvirzītais politiskais mērķis - iestāšanās Eiropas Savienībā un NATO, ir saprotams tikai kā tāda līdzekļa atrašana, kas palīdzēs garantēt valsts drošību un nodrošinās iespējas straujākai, ilgspejīgai valsts attīstībai. Ar politikas palīdzību iespējams palielināt ne tikai valsts drošību vien. Ar precīzu un plānotu valsts tautsaimniecības politiku var celt arī tautas labklājības līmeni.

Pēdējā laikā arvien biežāk runā par to, ka politikai ir jābūt saistītai ar morāli, tomēr, neskatoties uz to, politika arvien vairāk kļūst par morāles pretmetu. Vietas parlamentā arvien biežāk tiek "atlidzinātas" ar naudas summām, kas priekšvēlēšanu kampaņā iztērētas, lai ietekmētu elektorātu. Lobisms politikā ir kļuvis par parastu parādību: business savu naudu investē partijās, lai no partiju realizētās politikas gūtu sev peļņu. Politiķi, kas realizē politiku, arī ir prece - jo veiksmīgāki viņi ir, jo dārgāki. Savukārt labi politiķi ir tie, kuri prot iegūt varu un risināt jebkurus jautājumus, vienalga par kādu cenu. Svarīgi, lai tas būtu izdevīgi "pasūtītājam". Vai tā ir bijis vienmēr? Acīmredzot jā, tikai pēdējā laikā tas ir kļuvis skaidrāk saredzams. Lielajai politikai atsevišķs indivīds, lai arī cik izcila personība viņš nebūtu, ir un paliks tikai līdzeklis varas iegūšanai. Politika pārvalda sabiedrību, savukārt sabiedrības pārvaldīšana ir visai mērķtiecīga un pragmatiska lieta: demokrātijā kā ietekmēšanas līdzeklis tiek izmantota demagoģija, tirānija - bailes no represijām, kas sekos, ja nepakļausies varai, bet baznīcas valstī par galveno ietekmēšanas līdzekli kalpoja vēl izsmalcinātāka metode - bailes no sekām, kas iestāsies pēc

nāves. Ja demagoģiju var vienkārši ignorēt, no autoritāra režīma var censties aizbēgt, tad izvairīties no Dieva soda nav iespējams, jo tas jūs atradīs, lai kur jūs arī neatrastos. Līdz ar šādas manipulācijas iespējamību pieaug garīdznieku ietekme, • n no šāda aspekta acīmredzama šķiet klerikāla režīma savdabība un atšķirība no citiem. Visīsāk jēdzienu *politika* var formulēt kā valsts (vai valstu savienības, piemēram, Eiropas Savienības) vadīšana vai valsts vadīšanas (arī starptautisko procesu) ietekmēšana. Politika ir varas izpausme, bet vara laicīgo cilvēku izpratnē ir spēja rīkoties tā, lai sasniegtu jebkādu, varbūt arī ne pārāk humānu, mērķi. No ticīgo viedokļa jautājums par varu vienmēr ir saistīts ar garīgumu, jo tas saistīts ar dzīvības vērtību, ar cilvēka cieņu, ar tainīgu un humānu sabiedrības iekārtu un Dieva radītās pasaules resursu godprātīgu izmantošanu. Protams, kā senatnē, tā arī mūsdienās ar politikas starpniecību tiek regulēti sabiedrības un valsts pārvaldes procesi. Atcerēsimies, ka valsts pati par sevi nav politikas mērķis, bet vienīgi līdzeklis kāda mērķa sasniegšanai. Mērķi mēdz būt ļoti dažādi. Bieži vien mūsdienu politiķu mērķi ir tādi paši kādi savulaik tie bija karaļiem - ietekme, vara un nauda. Tomēr, atšķirībā no senatnes, mūsdienu pasaule prasa, lai mērķus, pat savtīgus, "iepakotu" cēlās idejās par brālību, vienlīdzību un mieru. No morāles aspekta par sliktiem mērķiem nav pieņemts runāt, to vietā tiek izvirzīti skaisti mērķi. Tie visbiežāk tiek maskēti ar cilvēka un pilsoņa vai nacionālo minoritāšu aizsardzību. Ar šādiem mērķiem mūsdienās tiek palielināti bruņoto spēku arsenāli, veidoti armiju bloki un sagrautas pilsētas un apspiestas (vai atbrīvotas) tautas pret tās gribu. Attieksme par vai pret kādu sabiedrībai (valstij) svarīgu jautājumu veidojas no dažādu spēku samēriem, kas ne vienmēr ir tikai politiķu ziņā. Politika bieži izpaužas kā pilsoniskās sabiedrības un valsts institūciju atšķirīgo un konfliktējošo interešu saskaņotajā un mijiedarbības veicinātāja. Politika nav no pilsoniskās sabiedrības atsvešināta parādība, tā ir cilvēku iesaistīšanās viņiem nozīmīgu jautājumu izlemšanā visos varas līmeņos. Politiku var definēt kā cilvēku līdzdalību savas dzīves nosacījumu veidošanā, iesaistoties lēmējdarbībā.

Lēmšana ir atkarīga arī no sabiedrības attieksmes un laikā, kad masu informācijas līdzekļu attīstības un izplatības dēļ vairs nav iespējams noslēpt jebkādu politisku spēli, par nozīmīgu ieroci lēmumu pieņemšanā kļūst spēja pareizi ietekmēt sabiedrību ar šo pašu masu informācijas līdzekļu starpniecību. Tieši šī iemesla dēļ arvien nozīmīgāka kļūst tā saucamā sabiedriskā jeb publiskā politika (*public policy*). Citiem vārdiem sakot, par tik spēcīgu ieroci, kā vēl nekad, ir jāuzskata sabiedriskās domas ietekmēšana jeb politiskā propaganda.

Galvenās kolektīvās identitātes kategorijas ir šādas:

- personas dzimums;
- ģeogrāfiskā atrašanās vieta un teritorija (pilsēta vai perifērija);
- sociālekonomiskā identitāte;
- **nacionalitāte;**
- **religiskā identitāte.**

Tieši šo grupu dažādo uzskatu un mērķu politiskās sabalansēšanas rezultātā rodas sabiedriskā doma. Sabiedriskā doma lielā mērā ietekmē politiku. Kā liecina

2001. gada 21. jūnijs. Rīgas starptautiskā lidosta. Latvijas parlamentāriešu delegācija svinīgi sagaida XIV Tibetas Dalailamu. Ar Dalailamu godbijīgi sarokojas 7. Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētājs Linards Muciņš. FOTO Uldis Paže

prakse, reliģija nomāc pirmo četru faktoru jeb kolektīvās identitātes kategorijas un kļūst par dominējošo, visai bieži saplūstot ar nacionalitāti. Kopsumma, kas veidojas no abu komponentu saplūšanas, ir tik briesmīga, ka sekas tam var būt neparedzamas. Baznīcas tiesības kā priekšmets vairāk ir orientēts uz Baznīcas juridiskās darbības aspektiem. Psiholoģiska rakstura jautājumi tiek aizskarti tikai gadījumos, ja tie palīdz labāk izprast konkrēto jautājumu. Tāpēc apskatīsim tikai juridiskos jautājumus, atstājot sociologiem un psihologiem pārējo.

Tradicionālo konfesiju reliģisko organizāciju iesaistīšanās politiskajā darbībā ir savu tiesību aizsardzības nodrošināšana. Baznīcas iesaistīšanās politiskajā darbībā var iedalīt tiešajā, netiešajā un pastarpinātajā. *Tieši* - nozīmē apzinātu politisku organizāciju dibināšanu vai baznīcas inspirētu garīdznieku piedalīšanos vēlēšanās ar mērķi iegūt parlamentāriešu amatus, lai veidotu Baznīcai labvēlīgu politiku. Par *netiešu* ir uzskatāma Baznīcas politiskā darbība, kad Baznīca izmanto savas ticības sektotājus parlamentā, izpildvarā un tiesu varā. Par *pastarpinātu* iesaistīšanos politikā ir atzīstama Baznīcas garīdznieku veiktā politiskā propaganda, aģitācija vai atklāta simpātiju paušana kādam politiskam spēkam dievkalpojumu laikā, kā arī garīgajās mācību iestādēs, lai ticīgajos nostiprinātu kādu noteiktu viedokli.

Mūsdienu integrētajā un globalizētajā pasaulē, lai noturētu varu, realizētu politiku un sasniegtu iecerētos mērķus, politiskās cīņas metodes kļūst arvien

izsmalcinātākas. Tomēr mērķis ir viens - vara, kas nesaraujami ir saistīta ar savu pavadoni naudu. Tomēr mēs runāsim par reliģiju saistībā ar politiku. Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps J. Vanags 2001. gada pavasarī puda viedokli, ka *"cilvēkiem tiek atņemta iespēja priecāties par dzīvi savā valstī. (...) Pirms desmit gadiem cilvēki stāvēja barikādēs un krita par savu nācijas valsti. Vai šodien viņi darītu to pašu? Ja nē, tad tautai liek nozagta valsts, ar ko lepoties, par ko priecāties un sargājot galvu nolikt. Nav nekā valstij bīstamāka un destruktīvāka, ja nācijas valsts vietā cilvēki tajā saskata oligarhiju veidojumu, kas vieniem ir barotava, citiem kaklakungs."** Tas viennozīmīgi bija politisks paziņojums, kuru puda Latvijas otrās lielākās Baznīcas vadītājs. Faktiski Baznīcas vadītāja teiktajam piekrit arī ārzemju eksperti, kuri galveno problēmu saskata "slēgta kluba" veidošanā.* Es gan domāju, ka tik mazā valstī kā Latvija pie varas esošo personu loks vienmēr būs neliels, neatkarīgi no politiskā režīma veida. **Vissvarīgākais ir nevis cerēt uz godīgiem valdītājiem, bet radīt tādu varu, kas būtu spiesta rūpēties par valsts attīstību un tautas labklājību.**

Demokrātiskā iekārtā, runājot par politiku, ir jārunā arī un par politiskām organizācijām (partijām) kā noteiktas ideoloģijas proponētājām. To mērķis ir iegūt valsts varu, lai realizētu savu politiku. Politisko organizāciju mērķis ir demokrātiskā ceļā (vēlēšanās) iegūt varu pār valsts politisko sistēmu. Jāatceras, ka valsts politiskā sistēma veidojas no savstarpēji saistīto valsts un nevalstisko veidojumu (tajā skaitā Baznīcu) piedalīšanās valsts dzīvē.- Pieminētajā citātā arhibīskaps J. Vanags nevērsās pret Latvijas politisko režīmu, kas ir demokrātisks, bet

* "Latvijas sabiedriskajā politikā visai spēcīgi izpaužas noslēgtības tendence. Slēgtai politikai raksturīgas vairākas pazīmes: šaura izlēmēju loka, biznesa grupējumu liela ietekme uz svarīgu politisku jautājumu izlemšanu (var būt saistīta ar korupciju), lemšanas procedūri necaun-edzamība, sabiedrības interešu neievērošana (...) Pētījums par sabiedrisko politiku un līdzdalību liecina, ka svarīgi politiski jautājumi Latvijā nereti tiek izlemti šaurā lokā, nevis ar demokrātiskām diskusijām. Biznesa grupējumu līderi kopā ar politikajiem līderiem un tā dēvētajiem pelēkajiem kardināliem jeb politikas aizkulišu darboņiem nereti izšķir svarīgus vispār nacionālus jautājumus, par kuriem savs viedoklis būtu sakāms arī dažām sabiedrības grupām. Jo noslēgtāks ir politiskās lemšanas process, jo vairāk tas koncentrējas ierobežotā indivīdu lokā —un jo vairāk no politiskās ietekmēšanas tiek atstumti citi politikas virzītāji, pat valdošo partiju biedri un "ierindas deputāti" (Pārskats par tautas attīstību Latvijā 2000./20GT. Ar ANO Attīstības programmas atbalstu veiktais pētījums// Latvijas Vēstnesis. - 2001. - 20. jūl. - 23.lpp.).

Pārskata autori pārmet Latvijai to, kas notiek pasaules līmenī, kur notiek "lielo sešinieku" vai "lielo astoņnieku" tikšanās, kas mazo valstiņu vietā izlemj to likteņus. Latvijā notiekošie politiskie procesi vienmēr ir bijuši tikai "Lielās Pasaules Politikas" vājš atspulgs. Atcerēsimies, ka Latvijas Republika kā demokrātiska valsts nodibinājās pēc Pirmā pasaules kara, kad visā Eiropā radās demokrātiskas valstis. Tas bija "modē". Arī 1934. gada K. Ulmaņa diktatūra bija laikā, kad Eiropā radās autoritārais režīms. Ar to es gribu teikt, ka Latvijā, kas atrodas Eiropas nomalē un blakus Krievijai, vienmēr bija un būs tāda politika, kāda Rietumeiropas lielākajā daļā. Domāju, ka to patiešām nosaka neliela "valdītāju grupa", kas jebkuru sistēmu izmantos savu interešu (politikas) realizācijai, kamēr nenotiks kādas lielvaras ekspansija vai iekšējs konflikts par ietekmes sfēru pārdali.

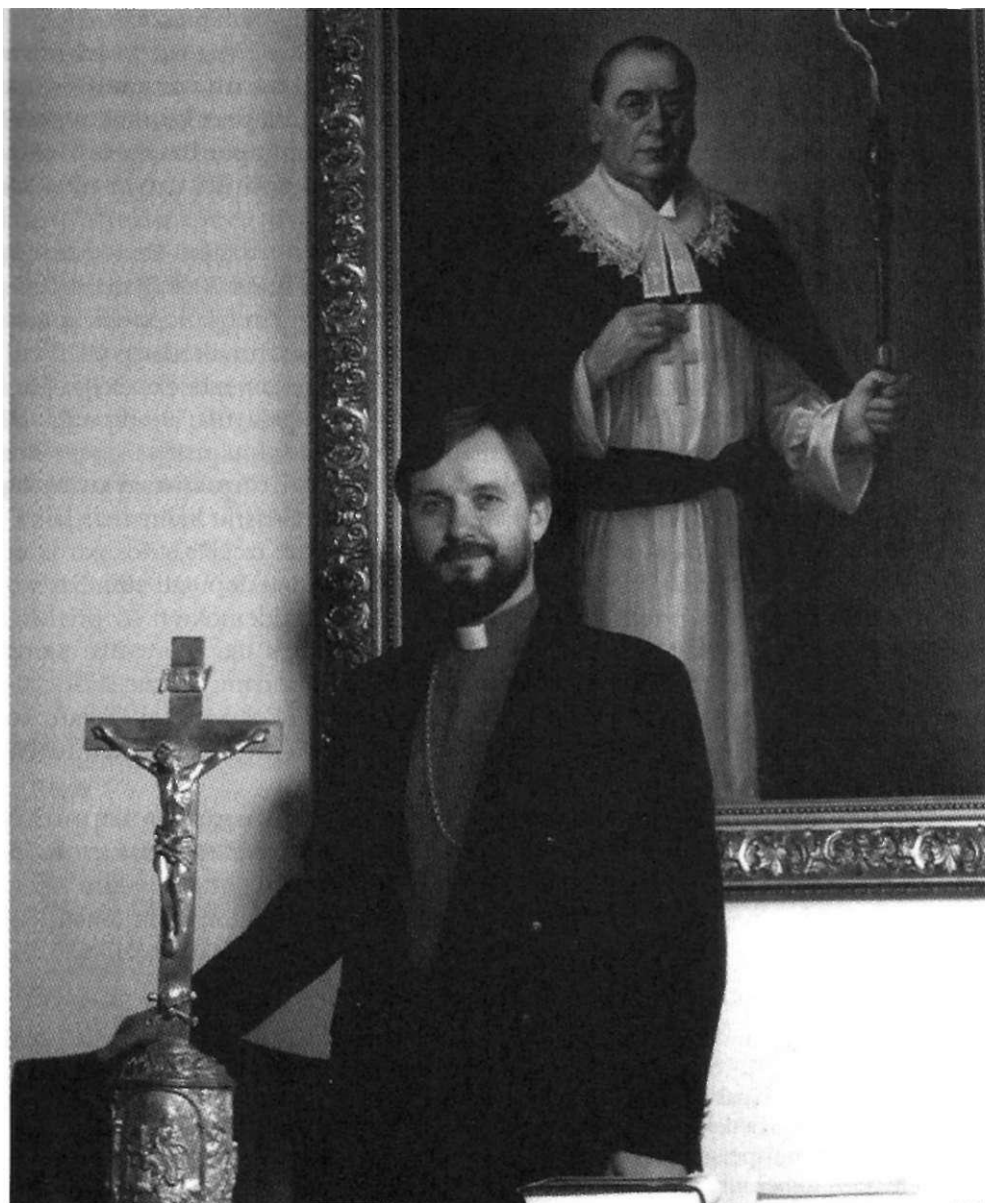
gan pret valdošajām politiskajām organizācijām, kurn darbība viņu neapmierina. Jautājums, kuru mēs izskatīsim ir ļoti komplicēts un daudzšķautņains: **cik tālu demokrātisks režīms var pieļaut Baznīcas iesaistīšanos valsts pārvaldē**, kas ir uzskatāms par Baznīcas sociālu aktivitāti un kas par nosodāmi politisku. Rūgtumu par Latvijas valsts politisko režīmu ir paudušas arī citas Baznīcas, un tas sāk parādīties pat reliģiskos laikrakstos. Viens no konfesionāli luteriskās Baznīcas vadītājiem Ilārs Plūme 2001. gada laikrakstā "Latvijas Luterānis"³ pauda nosodījumu valstij, kura finansējot **"bariņu korumpētu politiku, narkodilerus, alkohola un tabakas tirgoņus, pāris futbola komandas un dažus striptīzbārus"**. Tālāk mācītājs I. Plūme konstatē, ka tāpēc naudas nepietiek zinātniekiem, skolotājiem, ārstiem un Baznīcai, un tāpēc neesot nekāds brīnums, ka zinātnieki un mediķi no Latvijas bēg uz ārzemēm, bet Baznīca meklē sev finansiālu atbalstu citās zemēs.¹ Baznīcai ir tiesības uz sociālu protestu, un tas ir jārespektē.

Iepriekšminētajos piemēros nacionālas valsts Baznīcas locekļi izteicās pret nacionālā valstī notiekošo, taču var būt arī situācijas, kad Baznīca sāk kritizēt kādu politisko sistēmu. Arī tas ir dabiski un pieļaujami. Tā Krievijas Pareizticīgo Baznīcas patriarhs kritizēja Rietumus par krievu tautas tikumu sagandēšanu ar spēcīgu tikumu samaitāšanas industriju, kas neiedomājamus daudzumos uz Krieviju piegādā pornogrāfiskus izdevumus, tā saucamās dzimumaudzināšanas programmas materiālus, kas reklamē izvirtību.⁵

Jāsaprot, ka jebkuras Baznīcas locekļiem ir tiesības uz savu politisko skatījumu, arī garīdzniekiem. Piemēram, 1999. gada 22. aprīlī Romas katoļu draudzes prāvests F. Šneveļs, izrādot publisku nosodījumu Ceļu policijai, veica trīs dienas ilgu badastreiku.* Konkrētajā gadījumā badastreikam nebija nekāda sakara ar reliģiju, bet gan ar valsts politiku ceļu satiksmes jomā, un šāds garīdznieka solis nevar tikt saistīts ar Baznīcas attieksmi vai politisko darbību. Tas bija izmisuša ceļu satiksmes dalībnieka publiski sociāls protests. Tāpat garīdznieki savu neizpratni pauda jautājumā par likuma normu piemērošanu, piemēram, **"(.. Juzkrītošā pedofīlu saudzēšana - par nozagtu govī soda divkārt bargāk nekā par zēnu izvarošanuC.)"**^f

Tradicionālo reliģiju pārstāvju iesaistīšanās piemēru ticīgo cilvēku politisko uzskatu veidošanā ir daudz. Jau pieminētais luterāņu Baznīcas arhibīskaps J. Vagnags baptistu žurnālā "Labā Vēsts", kuru lasa arī luterāņi, aprakstīja kādu gadījumu ar negodīgu jaunieti, kurš neatdeva lielu parādu un vēl bija apzadzis dzīvokli.⁷ Runājot par jaunieti, arhibīskaps īpaši uzsvēra viņa politisko piederību, apspēlējams jaunieša draugu lokā izteikto vēlmi - būt ministram. Arhibīskaps rakstīja, ka

* 1999. gada 22. aprīlī prāvests Rīgā nebija pamanījis aizlieguma zīmi nogriezties. Par to viņam uz pusgadu atņēma autovadītāja apliecību. Katoļu garīdznieka automašīna bija aprīkota ar videokamerām, kas fiksēja pārkāpumu. Ierakstā varēja dzirdēt, ka Ceļu policijas darbinieks garīdzniekam paskaidro, ka Administratīvo pārkāpumu kodeksā paredzētais sods par šo nodarījumu ir desmit latu. Garīdznieks iesniedza sūdzību prokuratūrā, taču atbildi par to, ka sūdzība rīka izskatīta, saņēma tikai pēc atkārtotas sūdzības iesniegšanas. Garīdznieks, nesaņēmis ilgāk kā pusgadu atbildi par izskatīšanas rezultātiem, nolēma uzsākt badastreiku (Prāvests piesaka triju dienu badastreiku // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 2001. - 17. apr.).

Latvijas Evaņģeliski Luteriskās Baznīcas Arhibiskaps D. D. J. Vanags. Foto Valters Ezeriņš no žurnāla "Tikšanās" 2001. gada decembra numura

jaunietis ir viens no izdaudzīnātajiem "Tautas partijas" jauniešiem, un viņš varētu kļūt arī ministrs, jo galvenais viņam jau ir - partija, kas viņu uznesis augstu, augstu. Tā jau ir Baznīcas vadītāja izrādīta nepatika pret noteiktu partiju, taču arī tas ir

pieļaujams. Publikācijā nav saskatāms aicinājums grozīt parlamentāro iekārtu, lai gan pašai Baznīcai šāda attieksmes paušana var būt nevēlama, jo **jebkura Baznīca apvieno dažādas politiskas pārliecības cilvēkus, un var gadīties, ka Baznīcas locekļos, uzzinot par bīskapa negatīvo nostāju pret konkrētu politisku spēku, var rasties sarūgtinājums un vēlēšanās nebūt par Baznīcas locekļiem. Tas liek justies apdraudētiem arī politiķiem, kas politiku uztver tikai kā savu prerogatīvu.**

Par Baznīcu politizēšanos un no tā izrietošo reliģisko vadītāju vēlmi ietekmēt politiskos procesus liecina arī bijušā baptistu bīskapa J. Eisāna 2001. gadā reliģiskajā žurnālā "Labā Vēsts" paustais atbalsts sociāldemokrātiem.* Ja iepriekš aprakstītā publikācija bija tikai rūgtums par politiķu savtīgumu un nekoncekvenci, tad aplūkojamā jau ir politiska reklāma. 2001. gadā Latvijas parlamenta opozīcijas partija - "Latvijas sociāldemokrātiskā strādnieku partija" sagatavoja likumprojektu, kas paredzēja atbrīvot reliģiskās organizācijas no nodokļu maksāšanas līdz 2003. gada 31. decembrim. Sociāldemokrātiskā partija ļoti centās attaisnot uz to liktās cerības, un Saeimā, izskatot šo "pašvaldību priekšvēlēšanu kampaņas laika" likumprojektu, 2001. gada janvārī starp valdošajām partijām izcēlās strīds par koalīcijas līguma neievērošanu, jo vairāki pie varas esošo partiju deputāti atturējās vai pat atbalstīja opozīcijas priekšlikumu.⁸ Jāatzīmē, ka sociāldemokrāti šo priekšlikumu Saeimai lika izskatīt jau atkārtoti, bet priekšlikums tika noraidīts. Mans viedoklis par sociāldemokrātu centieniem nav idealizēts: būdami opozīcijā, sociāldemokrāti labi apzinājās, ka neatbild par budžetu un, liekot Saeimai izskatīt šo priekšlikumu, apzinājās, ka nav politiski atbildīgi. Tas bija sociāldemokrātu mēģinājums gūt elektorāta simpātijas.

Politisko organizāciju (partiju) un Baznīcas attiecības ir sarežģīta un pretrunīga tēma. Baznīca var ietekmēt politiku un to dara. Kā piemēru šādai ietekmei var minēt nesen notikušo incidentu ar Lielbritānijas leiboristu partijas biedru Benu Bredšovu, kurš ir gejs un kura darba pienākumos ir Lielbritānijas un Malaizijas starpvalstu attiecības.⁹ Malaizijas premjerministrs Matahirs Mohamads paziņoja Liel-

* Latvijas Baptistu draudžu savienības bijušais bīskaps J. Eisāns baptistu žurnālā "Labā Vēsts" (nr. 1(63) - 2001, - 6.lpp.) publicēja rakstu "Veiksmi pašvaldībām", kas puda simpātijas LSDSP. Rakstā apcerēti pašvaldību vēlēšanu kandidāti un, lai gan neviena personība vai politiskā organizācija konkrēti netiek minēta, kritizēti tiek visi. Baptistu autoritāte secina: "Latvijā ir pierādījies, ka izglītoti un spējīgi cilvēki (politiķi) dod vēlētajiem solījumus, kurus nekad negrasās pildīt." Bīskaps tomēr min vienu partiju pozitīvā gaismā. Tas kļūst par noteiktu mājienu šajā banālajā politiskajā reklāmā, kāda neapšaubāmi ir šis raksts un rada lasītājiem priekšstatu, par ko balsot vēlēšanās. Bīskaps raksta: "Nesen mans kaimiņš izteica savas šaubas un neapmierinātību: -Nudien nezinu, ko vēlēt? Laikam vienīgi LSDSP - sociāldemokrāti nav sašmucējušies. Pamēģināšu balsot par viņiem. - Varbūt manam kaimiņam ir taisnība (...)" Raksts beidzās ar vārdiem: "Un pāri visam un katram godprātīgam darbam, lai ir Dieva svētība." Laikam jau ar *darbiniek* domāta sociāldemokrātu uzvara pašvaldību vēlēšanās. Par rakstu varu teikt ar N. Postmena vārdiem: "Politiskā vara pieder tiem, kas kontrolē informāciju." (*Vits D. E. dēls*. Postmodernie laiki. - R.: Luterisma mantojuma fonds, 1999 - - 179.lpp.).

britānijai, ka atsakās uzņemt atklāti homoseksuālus politiķus, kas apmeklēs šo valsti darba jautājumos. Pēc prezidenta vārdiem Malazijai, kuras lielākā iedzīvotāju daļa ir musulmaņi, nav pieņemamas un obligātas šādas vērtības. Intervijā BBC Mahatirs teica: "Briti pieņem homoseksuālus ministrus. Bet, ja viņi atbrauks uz šejieni kopā ar savu draudzeni—vīrieti, mēs viņus izraidīsim no valsts. Mēs viņus nepieņemsim." Piemērā acīmredzams, ka prezidents rēķinās a* vietējo reliģisko līderu attieksmi pret homoseksuālismu. Lasītājs var uzskatīt, ka iepriekšminētais piemērs ir no ļoti reliģiski noskaņotās valsts ņemts. Jā, taisnība, taču arī mūsu platuma grādos arvien vairāk ir samanāma Baznīcas ietekme, kas sāk iegūt pavisam apjaušamas aprises.

2001. gada 18. novembra intervijā Latvijas TV 1 programmā Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps Jānis Vanags atklāti paziņoja, ka kristīgā Baznīca arvien palielinās savas pretenzijas pret varu un neļaus tai aizmirst dotos solījumus. Arhibīskaps teica: **"Mēs konfrontēsim varu ar tautu, lai panāktu pozitīvu rezultātu."**

¹ Vanags J. LELB arhibīskaps. Sabiedrības pauperizācijas cēloņi un sekas // Labā Vēsts. - 2001. - apr.-maijs. - 15.lpp.

² Ed. Iain McLean Oford Concise dictionary of politics. - New York, 1996. - P.426.-427.

• ³ Plūmei. Ar kādu mēru mērosim Bībeli un luterāņus // Latvijas Luterānis. - 2001. - 7. jūl.

⁴ Turpat.

⁵ Širovs P. Pareizticīgo patriarhs kritizē Rietumus /7 Diena. - 2000. - 20. dec.

⁶ Intervija ar Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskapu J. Vanagu /.'Tikšanās. - 2000. - dec-25.lpp.

Vanags J. LELB arhibīskaps. Sabiedrības pauperizācijas cēloņi un sekas // Labā Vēsts. - 2001. - apr.-maijs. - 14.lpp.

⁸ Rutkēvičs A. Reliģija stiprāka nekā koalīcija // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 2001. - 26. janv.

⁹ Politīķiem - gejiem labāk nebraukt uz Malaiziju // Latvijas Luterānis. - 2001. - 17. nov.

18.3. Politisko organizāciju (partiju) cīņa par varu valstī un reliģija kā līdzeklis

Nekaunīgi meli skaļā balsī izkļiedz savu ticības simbolu, lai viņus sadzirdētu visa pasaule. Taču ticība viņiem vajadzīgā ne tāpēc, lai mirtu par to. bet tikai tāpēc, lai ar tās starpniecību iekārtotos dzīvē. Viņš pārdos ticību bez atlikuma, ja, tas būs nepieciešams vienam otram politiskam gājienam, kas sola atbilstošu laicīgu balvu. Par desmit parlamenta mandātiem viņi apīnēnosles ar marksistiem, kas ir jebkuras reliģijas nāvīgi ienaidnieki.

Á. Hitlers

Attieksme *par* vai *pret* kādu sabiedrībai (valstij) svarīgu jautājumu veidojas no dažādu antagonistisku spēku ietekmes uz sabiedrību kopumā un ir atkarīga no šo spēku samēriem. Sabiedrības locekļu politiskie uzskati var būt saistīti ar viņu reliģisko piederību. Reliģiskā pārliecība bieži ir saistīta ar pasaules uzskatu vispār. Protams, ka reliģisks uzskats ir pasaules uzskats, bet pasaules uzskats par to, kā jābūt iekārtotai valstij, nebūdamas reliģisks, tomēr var būt saistīts arī ar indivīda attieksmi pret reliģiju. Labs piemērs tam bija komunistiskais pasaules uzskats. Tā tēzēs bija arī ateisms, un tāpēc, nebūdamas reliģisks, tas, kļūstot par politiskā režīma pasaules uzskatu, radikāli ietekmēja Baznīcas statusu valstī. Pašsaprotami, ka Baznīca visiem spēkiem apkaros šāda politiska uzskata nostiprināšanos un izplatīšanos. Tas dabiski izriet no organizācijas paš aizsargāšanās tieksmēm. Pretstats minētajam ir "Jehovas liecinieki", kuru izplatību valsts nedrīkst atbalstīt un veicināt, jo šīs reliģiskās kustības dogmatikā ir noteikumi, kas tās sekotājiem liedz piedalīties valsts vai pašvaldības vēlēšanās, neatzīst valsts simbolus u. tml. Šādas reliģijas sekotāju skaita palielināšanās var radīt draudus demokrātiskas valsts iekārtai. Ja valsts pienākums ir finansiāli atbalstīt reliģijas tās sociālajā darbībā, tad "Jehovas liecinieku" atbalstīšana nozīmētu finansiāli atbalstīt draudus demokrātijas pastāvēšanai.

ASV prezidents Ronalds Reigans savā slavenajā "brokastu runā" Hjūstonā ir sacījis, ka **"politika ir nesaraujami saistīta ar reliģiju"**.* Tam nevar nepiekrīst, jo Baznīcas nošķiršana no valsts nekad nav nozīmējusi reliģijas nodalīšanu no sabiedrības vai Baznīcas izslēgšanu no sabiedrības dzīves un ar to saistīto politisko izvēli. Lobījs ir kāda sociālā vai politiskā spēka - biznesa, arodbiedrību, reliģisko vai kultūras organizāciju un citu institūciju pārstāvniecība vai aģentūra, kas ar īpašām metodēm iedarbojas uz varas institūcijām. Tomēr lobisms ir viena lieta, bet Baz-

* R. Reigans savas prezidentūras laikā izmantoja reliģiskās organizācijas, piemēram, Sang Mjang Mūna sektu jeb mūniešus aukstā kara "spēlēs". Savukārt, viņi par šo izmantošanu bija pateicīgi, jo, būdami ASV jurisdikcijas aizsegā, jūtami varēja palielināt savu piekritēju skaitu Austrumeiropā.

nicas vārda kā lozunga izmantošana, lai paustu kādu ideoloģiju vai nostiprinātu politisku sistēmu, ir gluži kas cits.

Demokrātiskā iekārtā politika un tās realizācija ir cieši saistīta ar politiskām organizācijām (partijām), kuru, kā noteiktas ideoloģijas proponētāju, mērķis ir iegūt valsts varu, lai realizētu savu politiku. Politisko organizāciju mērķis ir demokrātiskā ceļā (vēlēšanās) iegūt varu pār valsts politisko sistēmu. Savukārt šeit jāatgādina, ka valsts politiskā sistēma veidojas no savstarpēji saistīto valsts un nevalstisko veidojumu (tajā skaitā Baznīcu) piedalīšanās valsts dzīvē.¹ Dažreiz Baznīcas atkarība no partijām, kas uzurpēja valsts varu, izpaudās kaunpilnā veidā. Piemēram, fašistiskā režīma laikā kristīgā Baznīca bija spiesta samierināties ar bezdievja Ā. Hitlera izveidotās nacionālsociālistiskās partijas idejām. Savukārt komunistiskās ideoloģijas paspārnē Baznīcai vajadzēja izstrādāt tā saucamo "miera teoloģiju" un aktīvi iesaistīties Padomju Savienības miera un atbrūošanas propagandas kampaņā. Abos gadījumos gan Baznīca, gan sabiedrība cieta no garīgās un laicīgās vara sajaukšanās, t. i., Baznīca atstāja novārtā savu patieso misiju un uzdevumu.² Savulaik komunisti propagandēja atziņu, ka reliģija kā feodālās sabiedrības ideoloģija ir "mantīgās šķiras" apzināti sabiedrībā izplatīts uzskats, kas palīdz valdošai šķirai nostiprināt savu varu.³ Par komunistu režīma attiecībām ar Baznīcu un reliģiju ir rakstīts grāmatas atsevišķās nodaļās. Tāpēc nedaudz aplūkosim fašistu uzskatus. Nacistu ideologs Ādolfs Hitlers rakstīja: *"Tikai tā organizācija kļūs varena un spēs patiesi īstenot diženo ideju, kura izturas neiecietīgi un ar reliģisku fanātismu pret pilnīgi visām pārējām kustībām un kura ir pārliecināta tikai par savu taisnību, ja pati kustības ideja ir pareiza un cīņa par ideju notiek tieši tā kā mēs apgalvojam, tad šī ideja kļūs neuzvarama. Jebkādas vāļāšanas to tikai nostiprinās. Piemēram, kristietisma spēks nebūt nebija mēģinājumi rast kompromisus un samierināties, teiksim, ar tam tuvajiem senatnes filozofu uzskatiem. Tā bija vienīgi savas mācības neatlaidīga fanātiska aizstāvēšana."*⁴ No teiktā var secināt, ka Ā. Hitlers, radot nacionālsociālismu, daudz ir kopējis no reliģiskām kustībām. Ā. Hitlers turpina: *"Par jebkura pasaules uzskata (vai tas būtu reliģisks vai politisks- šeit robežu novilkt dažreiz ir ārkārtīgi grūti) paudēju var teikt, ka tas cīnās ne tikai par pretinieka idejiskā pamata iznīcināšanu, bet vēl vairāk — par savu ideju ieviešanu."*⁵ Atšķirībā no komunistiem, kas piecietu reliģiju kā nepatīkamu un laika gaitā atmirstošu pagātnes palieku, Ā. Hitlers reliģijā saskatīja līdzekli savu mērķu realizēšanai: *"Eiropas centrā pamazām jāizveido slāvu valsts, kas pastāv uz stingri katoliska pamata, lai tā kļūtu par balstu cīņā pret pareizticīgo Krieviju.* Habsburgiem jau sen bija kļuvis par paradumu izmantot reliģiju politisku ideju sasniegšanai."*⁶ Turpat viņš arī gan atzina, ka *"piesaistīdams savu politisko plānu īstenošanai reliģiju, kronis izsauca dzīvē tādus ļaunos garus, par kuru pastāvēšanu tas nebija pat nojautis."*⁷ Iespējams, ka tāpēc arī fašistu attieksme pret reliģiju bija atšķirīga no komunistiem, un Krievijas Pareizticīgā Baznīca nacistu

* Ā. Hitlers šeit runa par Austrumungārijas monarhiju, kura erchercogs Ferdinands pieļāva čehiskošanu.

okupētajās teritorijās varēja samērā brīvi darboties pat kara laikā. Visbeidzot, la man piedot antifašisti, es tomēr atļaušos pievienoties šādiem firera vārdiem: "Politiskām partijām nedrīkst būt nekā kopīga ar reliģijas problēmām, ja tikai tās nevēlas graut savas rases paradumus un tikumību. Tieši tāpat kā reliģija nedrīkst iejaukties partiju politiskajās ķildās. Katram politiskajam vadītājam savas tautas reliģiskās mācības un iestādes vienmēr jāuzskata par pilnīgi neaizskaramām, citādi viņš nedrīkst kļūt par politiķi, viņam jākļūst par reformatoru, ja vien viņam piemīt nepieciešamās dotības." (...) *Vislielāko postu nodara tie, kas ļaunprātīgi izmanto reliģiju tīri politisku mērķu sasniegšanai. Nav iespējams atrast pietiekami asus vārdus pret šiem nožēlojamiem blēžiem, kas reliģiju pārvērš politiskā darījumā*". K. G. jungs tolaik rakstīja: *"Kas attiecas uz ideāliem, tad ne kristīgā Baznīca, ne ļaužu brālība, ne starptautiskā sociāldemokrātija, ne arī ekonomisko interešu solidaritāte neizturēja realitātes pārbaudījumu ar uguni. Vēl vairāk, pat desmit gadus pēc kara mēs no jauna redzam to pašu optimismu, tās pašas organizācijas, tās pašas politiskās kustības, tās pašas frāzes un lozungus, kas nenovēršami sagatavo augsni nākamajām katastrofām."*¹⁰ Diemžēl cilvēka daba ir nemainīga, un cilvēka liktenis iet pa providences nolemtības šauro taciņu. Teiksiet, tas bija tāds laiks, taču var jautāt - vai šis laiks īpaši atšķiras un ir "citāds"?

Teoloģijas doktors un luterāņu mācītājs **B. Knābe uzskata, ka pasauli kristīgāka vai politiskāka kustība neglābs, jo tā nespēs reliģiskus mērķus mākslīgi padarīt par vispārpieejamiem.**¹¹ Latvijas Romas katoļu Baznīcas kardināls J. Pujats uz jautājumu, kāda ir viņa attieksme, dzirdot vārdus "garīdznieks politikā", pauda viedokli, ka garīdzniekam nav jāiesaistās partiju ķīviņos, bet jāraugās uz augstāku mērķi. Kardināls teica: *"Citādi sakot, debesu valstībā ir jāliek labas gribas cilvēkiem no visām partijām. Garīdznieka vieta ir pie altāra, kancelē, biktskrēslā un citur, kur jāpilda p riester i skās funkcijas. Bet politikā, ekonomikā un citās laicīgās dzīves jomās ir jāiesaistās speciālistiem no laicīgo cilvēku vidus, it īpaši, ja viņi ir kristīgi domājoši cilvēki, kas respektē Dieva likumus. Tādā veidā varētu panākt optimālāko rezultātu."*¹²

Ir arī citi uzskati, un atsevišķi garīdznieki dažreiz ieņem politiskus amatus. Piemēram, 20. gadu Saeimas deputāts Rīgas un visas Latvijas pareizticīgās Baznīcas arhibīskaps Jānis Pommers, kurš 2001. gada septembrī tika kanonizēts par pirmo svēto, Latvijas tautas priekštāvjiem izteicis šādus vārdus: "Vēsturisko daļu kopums ļauj mums pilnā mērā apgalvot: visā kultūras pasaulē gan Baznīcas, gan pilsoņu likumu skatījumā garīdzniecības tiesības piedalīties valstiski sabiedriskajā dzīvē ir bijušas un arī tagad ir neapstrīdama lieta, kas pilnībā atbilst gan kristīgajam, gan veselīga tautiskuma garam. Šo tradicionālo kārtību gan Baznīca, gan valsts vienmēr ir atzinušas par normālu, uzskatot, ka tā tam arī ir jābūt."¹¹

Ja runā par politiku, tad saprotams, ka ar to tiek domāta politika valstī. Terminu *valsts* vispārējā nozīmē ieviesis itāļu domātājs Nikolo Makiavelli. Itāliešu vārds *lo stato*, kas cēlies no latīņu vārda *status*, kļuva par pamatu XVI gadsimtā veidotajiem atvasinātajiem terminiem citās valodās. Tā radies franču vārds *l'etat*, vācu - *der Staat*, angļu - *a slate*. Valsts ir juridiski noformēta un citu valstu atzīta

cilvēku kopuma (sabiedrības) veidota organizācija. Sabiedrību raksturo šādas pazīmes: indivīdu kopums, kopīgas intereses un sadarbība, juridiski noformēta organizācija." Valsts teritorija ir tautas materiālā bāze, bet ne valsts konstitūcijas elements.* Valsts kā reāls tiesību subjekts ir nodibināta, lai tauta varētu eksistēt, un viņa attīstās, lai tauta sasniegtu labklājību.¹⁵ Valsts galvenais mērķis - sniegt ārējo apsardzi, iekšējo aizsardzību un apsardzību no apsargātājiem (Šopenhauers). Tauta, kas referendumā (vispārējā tautas balsošanā) laikā uzstājas kā juridiski konkretizēta un organizēta persona, parasti darbojas pastarpināti, deleģējot savu varu valsts parlamentam, kas savukārt izveido izpildvaras orgānus. Valsts ir vardarbības organizācija, kurā noris sabiedrības daļu intereses, un valsts šo interešu sadursmi kontrolē ar bruņotiem spēkiem un policiju. Jebkurā valstī daļa valda pār veselumu, un atkarībā no tā, cik veiksmīgi dažādi domājošo spēku sadursme tiek noregulēta, tik stabila ir valsts. Valsts vara nav patvaļīga vardarbība, jo tā radīta, lai ierobežotu atsevišķu daļu vardarbību. Valsts vara pamatojas uz tiesību aktiem, kas ir stipras valsts bezpersonisks regulators.

Baznīca, lai nosargātu savu statusu, vienmēr ir bijusi spiesta piemēroties straujajām pasaulīgajām izmaiņām. Jo senāka ir Baznīcas vēsture, jo vairāk tā ir pratusi pielāgoties mainīgajiem vēsturiskajiem apstākļiem. Mūsdienu tehnoloģiju laikmetā, redzot cilvēku interesi par starptautisko datortīklu - internetu, kas pamazām kļūst par modernā laikmeta seju, Romas pāvests Jānis Pāvils II ierosināja datortīklam iecelt svēto aizbildni." Nav nekādu šaubu, ka aizvien vairāk un vairāk cilvēku pasaulē izmanto interneta pakalpojumus, un katoļu Baznīca labi apzinās, ka šāds solis var tikai stiprināt Baznīcas popularitāti.** **Ne tikai katoļi, bet arī citas Baznīcas arvien vairāk atsāk politisko darbību, kā tiešā, tā netiešā veidā, jo no tās atkarīga Baznīcas pastāvēšana.** Baznīcas attieksme pret valdošo režīmu ir svarīgs jautājums. Gadsimtiem ilgā vēstures pieredze liecina, ka gan valsts režīmam, gan Baznīcai ne reizi vien nācies būt par konformistu vai pretēji - par reformu aizsācēju. Jo reliģiskāks ir valsts iedzīvotāju kopums, jo lielāka nozīme šai procesā ir Baznīcai. Baznīcai nav un nevar būt jebkādu politisku saistību. Valstij un Baznīcai katrai ir savs raksturs un institucionāls statuss. Valsts varai ir jārūpējas, lai valstī prevalētu mūsdienu tiesību principi, kas balstīti uz morāli.

Sabiedrība nav abstrakts vai vienots jēdzienisks apzīmējums kaut kādam viengabalainam veselumam. Demokrātiskā sabiedrībā liela nozīme ir sabiedrības politiskajam viedoklim, kas tiek saukts arī par sabiedrisko domu. Tas atkarīgs no visu

* To pierādīja ebreju tauta, kas spēja pastāvēt bez valsts un ieguvusi teritoriju nodibināja valsti. Šo ideju tauta izauklēja vairākus tūkstošus gadu. Izraēlas valsts ir brīnums, kas pierāda reliģijas spēku valsts radīšanas jomā.

** Par aizbildņa kandidātu izvirzīts svētais Izidors, kurš dzīvojis Spānijā no 560. līdz 636. gadam. Viņš bijis erudīts cilvēks, kas glābis antīko kultūru un uzrakstījis enciklopēdiju, kas sastāv no 20 grāmatām. Svētā praktiskā pielietojamība tiks nodrošināta tādējādi, ka svētajam pa elektronisko pastu varēs nosūtīt rakstisku lūgšanu, kas neapšaubāmi būs tikpat vērtīga kā mutiska. Šis nebūs pirmais šāda veida gadījums, jo par zinātnieku patronu, piemēram, ir iecelts Alberts Lielais, kurš dzīvoja XIII gadsimtā un bija zinātnieks.

sabiedrības grupu savstarpējās kopsakarības ar valdošā politiskā režīma proponēto ideoloģiju. Pēdējam ir ļoti svarīga loma, jo tieši pie varas esošie politiskie spēki veido lielākās tautas masas (sabiedrības locekļu) vairuma viedokli. Baznīcas dogmatisms savā dziļākajā būtībā liek tai ieturēt neitrālu nostāju attiecībā pret valstī notiekošajiem politiskajiem procesiem, jo aktīva darbošanās politikā sakompromitētu tās garīgo sūtību, bet, ievērojot politisku pasivitāti, varas nomaiņas gadījumā Baznīca nevar cerēt, ka to neskars izmaiņas.

Latvijā par politiski aktīvāko pamatoti var uzskatīt Latvijas Evaņģēliski luterisko Baznīcu. Šīs konfesijas garīdznieki bija visaktīvākie Trešās atmodas sākumā. Veidojoties neatkarīgai Latvijas Republikai, luterāņu mācītāji aktīvi iesaistījās politikā. Pirmajā Latvijas Tautas frontes valdē darbojās tagadējais Triju Zvaigžņu ordeņa kavalieris teoloģijas doktors J. Rubenis un kaujas mākslu meistars garīdznieks Ē. Jēkabsons. Pašreizējais luterāņu arhibīskaps J. Vanags piedalījās radikālajā Latvijas nacionālās neatkarības kustībā (LNNK) un Zaļo kustībā. Nodibinoties demokrātiskai un neatkarīgai valstij, līdz pat 1999. gadam luterāņi atturējās no aktīvas politiskas darbības un risināja savas saimnieciskās problēmas atjaunoja dievnamus un veidoja jaunas draudzes.

Reliģija kļūst par spēku, kas sāk ieinteresēt politiķus cīņā par elektorātu. Pamazām politiķi sāk izmantot Baznīcas savā labā. Pirmie mēģinājumi Latvijā ir diletantiski, un tomēr. Pat tādi politiski spēki, kas teorētiski vienmēr *a priori* ir atklāti iestājušies pret reliģiju, praksē sāk rādīt pretējo. Šajā sakarībā, lai cik tas paradoksāli neliktos, īpaši jārunā par kreisajiem spēkiem. Piemēram, 1998. gada vasarā, pirms 7. Saeimas vēlēšanām, sociāldemokrātu partijas pārstāvji, piedaloties Latvijas Apvienotās metodistu baznīcas 75 gadu jubilejas svinībās, atzīmēja, ka sociāldemokrātiem ar metodistiem jaunā Latvijas valsts ir jāceļ kopā. 2001. gada rudenī Armēņu apustuļu svinībās T. Zdanoka paziņoja, ka "Līdztiesība" ar tās priekšstāvi A. Rubiku vienmēr ir atbalstījusi armēņus un viņu Baznīcu.

Mūsdienās var būt piecu veidu ar reliģiskiem mērķiem saistītas politiskās organizācijas:

- 1) **reliģiskas partijas;**
- 2) **partijas, kuru reliģisko orientāciju var atpazīt tikai pēc nosaukuma;**
- 3) **kristīgie demokrāti;**
- 4) **reliģiski-nacionālo minoritāšu partijas;**
- 5) **laicīgas (sekulāras) partijas.**

Katru no veidiem aplūkosim atsevišķi.

1. **Reliģiskas partijas** - tie ir fanātiski Baznīcas veidojumi, kas, ja nav saistīti ar oficiālo Baznīcu, robežojas ar sektantismu. Šādas partijas vada konkrēta reliģiska ideja, un to mērķis ir konkrētas reliģijas maksimālā vara. Saistība starp Dievu un valdnieku rodas dabiski: tāpēc, ka abi spēlē vienu un to pašu lomu. Bars, kas jāuzrauga, ir viens un tas pats, karaliskais gans apsargā dievišķā gana radības.¹⁷

Saskaņā ar Latvijas Republikas 1992. gada 15. decembra likuma "Par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām" 43. pantu "Politiskās organizācijas ir sabiedrisko organizāciju apakšgrupa, ko nodibina ne mazāk kā 200 Latvijas pilsoņi,

lai, pamatojoties uz politisko mērķu kopību, veiktu politisko darbību, piedalītos vēlēšanu kampaņā, izvirzītu deputātu kandidātus, vadītu deputātu parlamentāro darbību un ar viņu starpniecību īstenotu savu programmu, kā arī iesaistītos valsts pārvaldes institūciju izveidē." Likums dod skaidru atbildi uz jautājumu, kas ir partija. Baznīca, ņemot vērā konstitucionālo valsts un Baznīcas atdalītības principu, nevar dibināt partiju. Vēsturē ir bijuši gadījumi un turpina pastāvēt apstākļi, kad partiju dibina tikai vienas ticības pārstāvji. Tomēr būtu savādi, ja mūsdienu sabiedrībā kādā partijā apvienotos tikai vienas ticības pārstāvji ar mērķi nodibināt baznīcas valsti un apspiest reliģijas brīvību. Ja to izdotos īstenot, izraisītos asa varas un sabiedrības konfrontācija. *Teorētiski vienas konfesijas 20* *Personas ir tiesīgas izveidot partiju, kuras mērķis būtu iegūt varu, lai padarītu savu Baznīcu vismaz par valsts Baznīcu.* Tā būtu reliģiska diskriminācija. Arī partijas mērķos un programmas nostādņēs nedrīkstētu iekļaut vienas reliģijas lobēšanu un citu diskrimināciju. Latvijā valsts ir atdalīta no Baznīcas un reliģijas brīvība ir konstitucionāla vērtība. Šāda prakse XXI gadsimtā pasaulē netiek pieņemta. Izņēmums ir musulmaņu valstis, kur islams ir valsts pamats.

Mūsu dienās senās un daudzskaitlīgās kristīgās konfesijas ne labprāt piekrīt konfesionālu partiju izveidei. Domājams, ka tās jau labi izpratušas, kādas nelaimes var celties no pārāk ciešas saistības ar varas institūcijām, kā arī to, cik Baznīcu "apkārtējā vide" šodien ir neatbilstīga šāda veida pasākumiem. Ja partija nespētu atrisināt kādu praktiskas dabas sociālu problēmu, mazinātos partijas popularitāte, un līdz ar to Baznīca pamatoti riskētu ar ticīgo skaitliskā sastāva samazināšanos. Iepriekšminētā iemesla dēļ **Baznīcas pašas dod priekšroku partiju ietekmēšanai, nevis veidošanai.** Taču šai likumsakarībai ir arī izņēmums. Tie ir kristīgie demokrāti. Patiesības labad jāsaka, ka, faktiski, šo kustību nav radījušas Baznīcas, tomēr šī partija ir legāls un valsts atzīts Baznīcas lobijs daudzu valstu parlamentos.

Pat, ja šādas partijas izveido Baznīcas, tad, kā pareizi ir izteicies Romas katoļu Baznīcas priesteris Viktors Pentjušs, **"mēs nevaram sagaidīt, ka Baznīca kļūtu pilnīgi brīva no cilvēciskām vajībām. Kā Baznīca, tā arī atsevišķi cilvēki nes sevī stipruma un vājuma pazīmes, Dievišķo un cilvēcisko elementu. Gara uzdevums būt nomodā, lai nekļūtu par miesas kalpu. Baznīcai bez mitēšanās jācīnās par savu attīstību un tālāku izplatīšanos."** Dižais varas tehnoloģijas meistars Napoleons ir teicis, ka **valdīt ar kādas partijas palīdzību nozīmē agri vai vēlu kļūt no tās atkarīgam.**¹⁸ Reliģijas atklātai saistībai ar kādiem konkrētiem politiķiem vai politiskām partijām briesmas draud arī tāpēc, ka politiķi bieži vien maina uzskatus un attiecīgā politiskā spēka "norieta" gadījumā Baznīca riskē ar savas konfesijas skaitliskā sastāva samazināšanos. Šā un citu iemeslu dēļ mūsu dienās Baznīcas dod priekšroku partiju ietekmēšanai, nevis veidošanai.

2. Partijas, kuru reliģisko orientāciju var atpazīt tikai pēc nosaukuma — tās ir politiskas organizācijas, kurās biedru vairākums ir laicīgi cilvēki. Šādas partijas, lai "aizsītu" sev tiesības uz šo "politisko nišu", cenšas gūt Baznīcas atbalstu. Partiju priekšvēlēšanu programmās un solījumos nevar atrast mērķus reliģijas jomā, jo tādu mērķu šādām partijai nav un nevar būt. Partijas locekļu vidū var būt pārliecināti

ticīgie vai pat Baznīcas funkcionāri un garīdznieki, tomēr partijai reliģija ir tikai un vienīgi politiska izkārtne, lai sasniegtu tikai sev zināmus politiskus mērķus.

3. **Kristīgie demokrāti** — ir vispārkrīstīgu vērtību atbalstītāja partija. Visā pasaulē pastāv krīstīgo demokrātu partijas, bet Baznīcas par to īpaši neuztraucas. Izanalizēsim sīkāk Latvijas pašreizējo situāciju.

Latvijas Krīstīgi demokrātiskās savienības (KDS) statūtu 1. punktā rakstīts, ka tā "ir politiska partija, kas izveidojusies, balstoties uz krīstīgi demokrātiskās un krīstīgi sociālās politikas principiem". Partijas mērķis - ar krīstīgas atbildības izjūtu īstenot sociāli atbildīgu tirgus ekonomiku, veidot demokrātisku, tiesisku un latvisku labklājības valsti.

Teologs V. Vārsbergs par KDS izteicies, ka šī partija pretendē uz krīstīgumu, un, no Baznīcas pozīcijām raugoties, jārūnā par diviem aspektiem vai pat par diviem diezgan atšķirīgiem uzskatiem. Pirmo uzskatu pārstāv Baznīcas spēki, kas iestājas par nacionālu tautas Baznīcu, kā tas ir Norvēģijā vai citur Skandināvijā. Tādas tendences 30. gados bijušas arī Latvijā. Parasti šā **virzieni** pārstāvji uzskata, ka politikai jābūt krīstīgai un krīstiešiem jāveido krīstīgas partijas.¹⁹ **Latvijas KDS problēma esot tā, ka partija esot "importēta" no Vācijas, kur ir dziļas krīstīgās demokrātijas tradīcijas, kādu Latvijā nav.** Otrs uzskats ir tāds, ka krīstīgs cilvēks var darboties jebkurā partijā, kuras principi nav pretēji krīstietībai un kas nav klaji vērstas pret Baznīcu.⁰ Viens secinājums varētu būt - nav svarīgi, kurā partijā ir Baznīcas cilvēks, galvenais, ka viņš palīdz Baznīcai. Krīstīgie demokrāti principiāli vienmēr atbalsta Baznīcu.

Partijas saikne ar krīstietību ir iestrādāta tās programmā:

- runājot par Dzīvību ("Cilvēks ir augstākā būtne Dieva pasaulē. Tāpēc viņa dzīvība ir īpaša vērtība, kam vienīgie tiesneši ir Dievs un likumi, kas ir saskaņā ar Viņu");
- runājot par Baznīcu ("Krīstīgā izpratne par cilvēku ir mūsu garīgais pamats. Baznīcai ir jānodrošina rīcības autonomija un tiesības sludināt krīstīgas vērtības. Jāīsteno princips: ko spēj veikt Baznīca, tas nav jādublē valsts institūcijām. Baznīcas īpašumi un ienākumi nav apliekami ar nodokļiem. Tās attiecības ar valsti ir jābalstās uz cilvēka izvēles brīvību, reliģijas brīvību, un uz sadarbību ar valsti. Visas Latvijā reģistrētās tradicionālās konfesijas atzīstamas par līdztiesīgām.").

Latvijas KDS programmā, runājot par cilvēku līdztiesību, ir minēts, ka cilvēki ir vienlīdzīgi neatkarīgi no viņu dzimuma, rases, tautības, garīgajām un fiziskajām spējām, bet nav minēts par viņu vienlīdzību sakarā ar attieksmi pret reliģiju.

Pareizticīgo Baznīcas priesteris Jānis Kalniņš 1995. gadā teica: "Ja tiešām bīskaps mani svētī, tad vienīgā iespēja ir krīstīgie demokrāti. Tur ir tomēr tas vārds *kristietis*. Ja viens priesteris ir kaut kur "Latvijas ceļā", otrs - Zīgerista partijā un vēl kāds "Centra partijā", tad var sanākt cīņiņš starp pašiem mācītājiem, bet Baznīca grib palikt monolīta. Tas nozīmē, ka es nevaru pats pateikt: jā, es uz savu galvu kaut kur iešu. **Man ir jākonsultējas ar bīskapu, jākonsultējas ar Baznīcas vadību. Ja viņi svētī, tad viss ir kārtībā.**"²¹

1998. gada 2. maijs. Rēzeknes Romas katoļu Baznīcas Jēzus Sirds katedrāle. Tautas partijas dibināšanas kongress

Ko tieši kristīgā partija paveikusi reliģijas labā? Kā piemēru var minēt tikai pašreiz Latvijā valsts finansēto ticības mācību, kas ir šīs partijas deputāta J. Nagla nopelns, un neskaitāmos Kristīgās demokrātiskās savienības (KDS/KTP) aicinājumus,* kuru reālais ieguldījums ir visai maznozīmīgs.

Deputāts Pauls Kļaviņš, kas ilgu laiku darbojās Kristīgo demokrātu savienībā, uz jautājumu, vai šīs partija savu nosaukumu ir attaisnojusi, ir atzinis, ka partija centās šo nosaukumu attaisnot. Tomēr Kristīgo demokrātu savienībai savu politiku neizdevās īstenot, jo vārds *kristīgie* vienmēr deva tādu mazu ierobežojumu, jo tieši šā vārda dēļ sabiedrība to uztvēra kā Baznīcu lobiju un uzskatīja, ka partijas vienīgās rūpes ir Baznīcu tiesības un īpašumi.²² 2001. gadā intervijā P. Kļaviņš

* 1998. gada 4. martā KDS priekšsēdētāja vietnieks Juris Kokins partijas centrālās valdes vārdā izplatīja Aicinājumu Latvijas tieslietu un iekšlietu institūcijām, kurā raksta: "Daudzu mūsu valsts šodienas neveiksmju pamatā ir destruktīvu spēku inspirēta sabiedrības morāles kritēriju degradācija." KDS/KTP aicināja Latvijas tiesībsargājošās institūcijas un sabiedrību izvērtēt radušos situāciju, ieņemt stingru nostāju pret sātānistu tīkojumiem grūst Latvijai vēl dziļāk morāla pagrimuma purvā. Aicinājumā bija novēlējums valsts struktūrām stingri sekot destruktīvu grupējumu darbībai, ierobežojot to iespējas grābt sabiedrības morāles pamatus. Aicinājuma rakstīts: "Pēdējā laikā negatīvo spēku avangardā iezīmējas pret humānisma principiem asi vērstā sātānisma kustība. Tā atklāti pauž nicinājumu pret kristīgās ticības pamatprincipu atjaunošanu Latvijā, atkārtoti apgānot Latvijas politiski represēto ev. luteriskās Augšāmcelšanās draudzes dievnamu Lielajos kapos Rīgā."

teica: "Izrādījās, ka pat pēc Vācijas apvienošanās jaunajās vācu pavalstīs kristīgajiem demokrātiem nav kur laist savas saknes. Un, ja tur to nevar, tad Latvijā tas ir vēl jo mazāk iespējams. Kristīgo demokrātu pamatā ir moderna politiska filozofija, sintēze starp konservatīvo, liberālo un sociāldemokrātisko. Tā spētu īstenot atbildīgu politiku, taču ar vienu nosacījumu, proti, šajā partijā nepieciešami tādi cilvēki, kas airē vienā virzienā. Cilvēki ar vienādiem principiem un vērtībām. Mums neizdevās pat panākt iekšēju pašlāvību vienam uz otru, bet to var teikt par visām šeit esošajām partijām. Vairāk esam laimes meklētāji, kas labuma dēļ gatavi pieslēties vienai, otrai, trešajai partijai vai vārdam. Mazāk esam gatavi stāvēt un krist par kādas partijas vērtībām. Kamēr tas tā nebūs, nav iespējams izveidot īsti labu demokrātisku partiju. Partijas darbs ir ļoti atbildīgs, tā nav sēne, kas var rasties pēc viena lietus, demokrātiskās valstīs tas veidojies daudzu paaudžu gaitā."-³

4. **Reliģiski — nacionālo minoritāšu partijas** ir politiskas organizācijas, kurās indivīdi apvienojas ne tik daudz reliģisku mērķu vadīti, kā nolūkā aizstāvēt savu nacionālo autonomiju. Reliģija ir šādu partiju spilgtākais identifikācijas simbols. Spilgtākais piemērs ir no Latvijas vēstures. Ebreju tautības Saeimas deputāti pirmskara Latvijā Saeimā pārstāvēja dažādas partijas. Viņu vidū bija arī 30. gadu Latvijas ebreju kopienas vadītājs rabīns Mordehajs Dubins, kura vārdā pašlaik Latvijā nosaukts un darbojas ebreju fonds. **Rabīns M. Dubins** Saeimā pārstāvēja ebreju reliģisko partiju *Agual terasi*.²¹ Partijas mērķis bija jūdaisma izplatība un nostiprināšanās atšķirībā no, piemēram, kristīgajiem demokrātiem, kuru mērķis ir tikai kristīgo morāles principu izplatība. Interesanti atzīmēt, ka Latvijas pagājušā gadsimta 20. gadu demokrātija bija šūpulis vēl kādai citai ebreju reliģiski nacionālai partijai, kas tagad darbojas Izraēlā ar nosaukumu *Likud**

Par partiju saistību ar reliģiskajām aprindām liecina arī pašu politiķu mēģinājumi iesaistīt savā darbībā Baznīcu. Ir partijas, kas netieši mēģina uzvesties par ticības aizstāvjiem, lai gūtu lielāku popularitāti. Tāds piemērs ir "**Krievu partijas**" mēģinājums ar reliģisko simboliku piesaistīt pareizticību savai politiskajai komandai, izmantojot lozungu "*Partija, krievu laida un krievu Baznīca ir vienotas*". Zinot, ka krievu vēlētajs, lielākoties, jūt pietāti pret pareizticību, tas nebija slikti izdomāts.

1998. gada 15. augustā "Krievu partija" lūdza Tieslietu ministriju reģistrēt partijas statūtu izmaiņas, kas pieņemtas partijas sapulcē. Statūtu izmaiņām bija pievienots arī konferencē apstiprinātās partijas jaunās simbolikas apraksts. Manu uzmanību piesaistīja simboliskā atspoguļotās Bizantijas (bijušā pareizticīgo centra) reliģiskie simboli. Jaunās partijas simbolā bija redzama iepīta āboliņa lapa, kas, kā rakstīja partijas funkcionāri, simbolizējoš Svēto Trīsvienību. Simbolikas aprakstā par āboliņa lapu minēts, ka simbols ticis izmantots senajā bizantiešu mākslā un no pirmajiem pareizticīgo vispasaules konsilu laikiem atspoguļo Svētās Trīsvienības trijās hipostāzes vienības teoloģisko izpratni. Simbols nozīmējot krievu tautas vienotību ar pareizticīgo Baznīcu un "Krievu partiju", kura pašlaik Latvijā organizē un apvieno krievu tautu.

* Partiju *Likud* pagājušā gadsimta 20. gados Latvijā nodibināja V. Žabotinskis. Sākotnēji partiju sauca par ebreju reliģiski nacionālo partiju *Beitar*.

Šajā sakarā es Tieslietu ministrijas vārdā nolēmu uzzināt Latvijas pareizticīgās Baznīcas domas. Rīgas un visas Latvijas pareizticīgās Baznīcas arhibīskaps Aleksandrs atbildē paziņoja, ka "Krievu partija nav griezusies pie Latvijas pareizticīgo Baznīcas un nav saskaņojusi savus simbolus ar to".* Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps pamatoti norādīja, ka **katram ticīgam cilvēkam ir tiesības brīvi paust savus politiskos uzskatus, bet Baznīca nav tiesīga atbalstīt kādu noteiktu politisku partiju**. Respektējot šo arhibīskapa kompetento viedokli, Tieslietu ministrija atzina, ka nav tiesīga reģistrēt minēto simboliku. Pieļauju, ka šis gadījums bija saistīts tikai ar priekšvēlēšanu kampaņu, bet tas bija reāls mēģinājums Latvijā izveidot **pareizticīgās Baznīcas partiju**.

5. **Laicīgas (sekulāras) partijas** — tajās darbojas sabiedrībā pazīstami Baznīcu garīdznieki vai Baznīcas cilvēki. Šādas partijas ietvaros viņi vēlētajiem sola realizēt noteiktus reliģiskus mērķus. Atmosferā gados politikā sekmīgi piedalījās arī populārais un tautā mīlētais luterāņu mācītājs Modris Plate. Vēlāk viņš pieslēdzās populistiski orientētajai Joahima Zīgerista partijai. Partija mācītāju izmantoja par "vēlēšanu lokomotīvi" un ieguva daudzu vēlētajū balsis. Pēc tam, kad garīdznieks ieguva vietu parlamentā, viņš no deputāta statusa atteicās.

Atsevišķi garīdznieki tomēr dažreiz ieņem politiskus amatus. Piemēram, pirmskara Latvijā Saeimas deputāts pareizticīgo Baznīcas arhibīskaps *Jānis Pommers* un tā laika Saeimas Prezidija vicepriekšsēdētājs katoļu bīskaps *Jāzeps Rancāns*. Rīgas un visas Latvijas pareizticīgo arhibīskaps Jānis Pommers, būdams divdesmito gadu Saeimas deputāts, ir teicis šādus vārdus: *"Vēsturisko datu kopums ļauj mums pilnā mērā apgalvot: visā kultūras pasaulē gan Baznīcas, gan pilsoņu likumu skatījumā garīdzniecības tiesības piedalīties valstiski sabiedriskajā dzīvē ir bijušas un arī tagad ir neapstrīdama lieta, kas pilnībā atbilst gan kristīgajam, gan veselīga tautiskuma garam. Šo tradicionālo kārtību gan baznīca, gan valsts vienmēr ir atzinušas par normālu, uzskatot, ka tā tam arī ir jābūt, "Pareizticīgo arhibīskapam J. Pommeram varbūt arī bija taisnība, taču pret viņu sarīkoja atentātu un nogalināja. Neiedziļinoties jau sen nebūtībā aizgājušās intrigās, domāju, ka pie vainas bija garīdznieka idealizētais pasaules uzskats un nespēja piemēroties "nerakstītajiem likumiem". **Pareizticīgo bīskaps, cenzdamies dzīvot pēc Dieva baušļiem, konfrontēja kā ar labējo, tā kreiso politiķu spārnu, nespēdams ar savu dziļi reliģisko pasaules skatījumu patikt arī centristiem.** Jāatzīst, ka atsevišķu garīdznieku centieni nemainīja politisko kopainu un neuzlaboja politikā valdošo atmosfēru. Ar savu darbību viņi nespēja panākt ne Baznīcas nodokļa atcelšanu, ne citas Baznīcai tīkamas lietas.*

1989. gadā Latvijā notika pirmās pēckara demokrātiskās vēlēšanas. Vēlēšanās kā deputātu kandidāti piedalījās vairāki garīdznieki (piemēram, "Latvijas Konservatīvās partijas" deputātu kandidāts bija toreizējais Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps K. Gailītis). Pēdējā Latvijas PSR Augstākajā Padomē ievēlēja vienu garīdznieku - Latvijas pareizticīgo Baznīcas priesteri *Alekseju Zolovu*, kas reizi pa reizei ieradās parlamentā, tērpies garīdznieka sutānā. 1994. gada maijā ne tikai

politiķu aprindas vien stipri samulsināja jaunums - A. Zotovs pēkšņi pametis Rīgu un apmeties uz dzīvi Maskavā. Zinoši ļaudis toreiz apgalvoja, ka par A. Zotova aizbraukšanu parūpējusies Baznīcas vadība sakarā ar viņa sabiedriski politiskajām aktivitātēm "Haritonova lietā". Jāsaka, ka A. Zotovs neslēpa savu attieksmi pret I. Haritonova arestu, paužot uzskatu, ka Haritonovs, kas Latvijā bija plaši pazīstams "reketa karalis", licis arestēts nevis par noziedzīgu darbību, bet par savu milzīgo ietekmi biznesā, ar ko bijis traucēklis latviešu ekonomiskajām aprindām. Lieta bija skaļa, un presē pamatīgi tika "ķīdāts" arī A. Zotovs kā I. Haritonova garīgais aizstāvis. Acīmredzot, tas bija viens no iemesliem Latvijas pareizticīgās Baznīcas aizliegumam garīdzniekiem darboties politikā. Tā gribēja nākotnē nodrošināties pret šādām divdomīgām situācijām. Iespējams, ka Latvijas pareizticīgo Baznīcas aizliegums bija tikai sekas jau Krievijā pieņemtajam lēmumam. 1994. gadā līdzīgu aizliegumu noteica Krievijas Pareizticīgā Baznīca, atņemdamā Krievijas pareizticīgajam garīdzniekam tiesības balotēties vēlēšanās un anulēdamā deputātam *Glebam Jakušinam* garīdznieka tiesības.

Kopš 1998. gada Latvijas Republikas parlamentā darbojas tikai viens garīdznieks, un tā ir politiskās organizācijas "Tēvzemei un Brīvībai" deputāte mācītāja *Aida Prēdele*. 1999. gadā Latvijas parlamenta telpās viņa atklāja kapellu un centās pierunāt deputātus to regulāri apmeklēt un lūgt Dievu. Pasākums bija lemts neveiksmei, tāpat kā neveiksmei bija lemts arī deputāla K. Čerāna 1998. gada priekšlikums iesākt parlamenta plenārsēdes ar kristīgo lūgšanu "Tēvreize".

Latvijas pēdējo laiku fenomens - "Jaunā kristīgā partija". Pirms 7. Saeimas vēlēšanām reģistrētā "Jaunā partija", kas plašāk tautā bija pazīstama ar komponista Raimonda Paula vārdu, 2001. gada 13. janvārī partijas kongresā nolēma mainīt nosaukumu un turpmāk saukties par "Jauno kristīgo partiju" (JKP). Sabiedrība un pārējās Latvijas partijas šo pārveidošanos uzņēma mierīgi un pat ar ironisku skepsi, jo šādā jaunajā partijā nesaskatīja konkurentu.²⁶ Ažiotāžu sacēla žurnālisti, un presē izskanēja baumas par luteriskās Baznīcas iniciatīvu partijas veidošanā. Taču Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps J. Vanags publiski steidza noliegt šo faktu, paziņojot, ka "**Jaunā kristīgā partija" nav Baznīcas partija.**"²⁷ Pēc arhibīskapa vārdiem, mācītājs *Guntis Dišlers*, kļūstot par partijas priekšsēdētāju, izmantojis savas pilsoņa tiesības, jo luterāņu Baznīcas Satversme neaizliedz mācītājiem ieņemt politiskus posteņus.²⁸ Arhibīskaps noliedza iepriekšējo notikumu (2000. gada 18. novembra dievkalpojuma *bīskapu klusēšanu* un tam sekojošo sabiedrības atbalstu) iespējamo saistību ar G. Dišlera ievēlēšanu par partijas priekšsēdētāju un partijas pārtapšanu par kristīgu partiju.²⁹ Arhibīskaps J. Vanags partiju aicināja neaptraipīt kristīgo vārdu un novēlēja tai veiksmi.³⁰ Presē izskanēja viedoklis par to, ka mācītājs *Guntis Dišlers* ir bez ietekmes pašā partijā.³¹

JKP vadītājs *Guntis Dišlers* paziņoja: "**Tā ir iešana uz ešafotu, jo mani sitīs par to vien, ka esmu melnsvārcis.**"³² Daļēji viņam izrādījās taisnība, jo masu informācijas līdzekļi nopietni sāka analizēt jauno ienācēju politiskajā dzīvē, ķeroties aprakstīt pat viņa laulāto draudzeni Jūrmalas Kristīgās akadēmijas rektori

Skaidrīti Gūtmani." Lai gan mācītājā, kas nebija pieradis pie nepamatotas un skarbas kritikas, tas radīja vilšanos un viņš gandrīz atteicās no partijas vadītāja amata,¹¹ viņš spēja saņemties un turpināja iesākto." Partija par savu pamatprincipu izvēlējās: *Atbildību Dieva, visas radības un cilvēku priekšā*.* Partijas pamatmērķis: *"Latvijas ilgspejīga attīstība, tās iedzīvotāju ekonomiskās, garīgās un sociālās labklājības nodrošināšana, kas konceptuāli balstās uz kristīgo vērtību iedzīvināšanu un nostiprināšanu sabiedrībā"*,³⁷

Pašlaik "Jaunā kristīgā partija" cenšas tuvināties "Kristīgo demokrātu savienībai" (KDS), kas pēc 7. Saeimas vēlēšanām paziņoja, ka ir atguvusies no trieciena, no zaudējuma vēlēšanās un gatavojas nākamajām 8. Saeimas vēlēšanām.³⁸ Vēl nesen "Jaunās kristīgās partijas" locekļu vidū nebija vienprātības par iespējamo tuvināšanos vai apvienošanos ar KDS.^W Lai man piedod šī partija, pie kuras pieder arī pašreizējā tieslietu ministre I. Labucka, bet mans uzskats ir visai pesimistisks, jo es pievienojas jau iepriekš minētā Saeimas deputāta Paula Kļaviņa viedoklim. Problēma nav partijā vai tās statūtos, problēma ir vidē, kur šī partija darbojas. **Vide - latviešu elektorāts, kas drīzāk akceptēs mācītāju kā simbolu laicīgās partijas rindās, nevis atbalstīs mācītāju partiju.** Pašreiz "Jaunā kristīgā partija" cenšas iemantot lielāko Baznīcu simpātijas, lai uzstātos par to advokātu, iegūtu tā saucamo *kristīgo elektorātu*. Ja šī partija spēš realizēt savas ieceres, tad jau otro reizi jaunākajos laikos Latvijas parlamentā Baznīcai būs savs advokāts, kas cerams attaisnos uz to liktās cerības.

Nesen ir izveidojusies jauna sabiedriska organizācija ar nosaukumu "Par garīgo atdzimšanu Latvijā", kas apgalvo, ka tās mērķis nav iesaistīties politiskajos procesos Latvijā. Tomēr vēlēšanu tuvums un ietekmīgāko "Jaunās kristīgās partijas" līderu tuvums organizācijai, kā arī pastāvīgie apgalvojumi par tās nesaistību ar politiku, liek domāt pretējo."^W Ievērtības cienīgs šķiet Takts, ka organizācijā ir gan baptisti, gan V. Gleške no reliģiskās organizācijas "Prieka Vēsts". Par organizācijas vadītāju kļuva ļoti spilgta Trešās atmodas laika personība - luterāņu mācītājs, bokseris un karatists Ēriks Jēkabsons, kas padomju režīma laikos bija spiests emigrēt no Latvijas. Viņš tiek uzrādīts arī kā JKP "vēlēšanu lokomatīve".

Nodaļas nobeigumā vēlos teikt, ka Baznīcas varai ir savs uzdevums: mācīt Evaņģēliju un pārvaldīt Sakramentus. Baznīcai nav jāielauzās tai svešā jomā, nav jāgroza valsts vara vai jāatceļ valdības likumi. Baznīcai nav jāatceļ likumu paklausības prasība vai jāaizkavē tiesiski lēmumi dažādos pilsoniskos iekārtojumos un līgumos. Galu galā Baznīcai nav jāraksta valdībām likumi attiecībā uz valsts pārvaldes formu (*Augsburgas ticības apliecība, 28. artikuls Ap.d. 55:29*). Jēzus Kristus ir teicis: "Mana valstība nav no šīs pasaules." (*Jņ. 18:3<S>*)- Jēzus Kristus ir arī prasījis: "Kas mani iecēlis jums par tiesnesi vai mantas dalītāju?" (*Ik. 12:14*). Domāju, ka var nosodīt Baznīcu, ja tā kā institūcija iesaistās politikā, tomēr nevar nosodīt Baznīcu, ja tā netieši atbalsta tai uzticamo cilvēku iesaistīšanos politikā. Rietumu valstij jāapzinās, ka tā, kļūdamā pārsekulāra un supersekulāra, apšaubā pašu Rietumu civilizācijas izveides pamatu - morāli, kas radusies uz kristietības bāzes. Lai

arī es neesmu pārliecīgi reliģiozs, tomēr vēlos atgādināt, ka **tas, ar ko mēs sastopamies šodien — sabiedrības degradāciju, egoistiskas patērētāju sabiedrības cinisko attieksmi pret dabu, cilvēku un jebkādam vērtībām, ir pieminēts dažādu reliģiju Svētajos rakstos un arī Bībelē. Civilizācija ir iegājusi tādā attīstības fāzē, kad tiešām jājauc — kāpēc galu galā tas viss? Kāda tam nozīme un kāda nozīme ir manai kā indivīda eksistencei? Nerodot atbildi reliģijā, cilvēks sāk meklēt tās aizvietotājus un atrod... Reliģiju. Varbūt šī reliģija nav izteikta. To varbūt nevar definēt no reliģijzinātnes vai jurisprudences skatījuma, taču tā ir reliģija — ticība pārdabiskajam. Zūd reliģijai, rodas misticisms, kas bīstams sabiedrībai. Būtu savādi, ja institucionālā Baznīca, redzot šīs tendences, pakļāvīgi gaidītu rezultātu, kas jau iepriekš ir skaidrs un apjaušams. Valsts savās rokās tur varu, varas jautājums ir nedalāms no pretestības varai — tur, kur ir vara, ir pretestība varai, un vara dzīvo "nepārtrauktas kaujas" vidē."**

Kā savulaik atzina **norvēģu** luterāņu garīdznieks E. Bergrāvs: "Nevajadzētu dibināt nekādas "kristīgas partijas". Šādas partijas varētu radīt draudus pašai kristietībai, to ļaunprātīgi izmantodamas. Politiskā partiju struktūrā iejaukt kristīgo ticību ir tikpat aplami, kā balstīt partijas uz ekonomiskajām spekulācijām."¹ **Baznīca nedrīkst pieļaut, ka valsts to izmanto politiskiem mērķiem. Baznīca nedrīkst kļūt par spēka politikas instrumentu.**

¹ Ed. Iain McLean Oford Concise dictionary of politics. - New York, 1996. - P426.-427.

² *Sildegs U.* Vestures mācība par valsts un baznīcas attiecībām // Latvijas Luterānis. - 2000. - 2. dec.

³ *Aņisimova V, Kanāle V., Strods K.* Latvijas PSR Vēsture. Mācību līdzeklis 7. un 8. klasei. - R., 1976. - 23.lpp.

⁴ • *НШЕНАЖАУ* Сіпа. - Kaunas, 1995. - 247.lpp.

⁵ Turpat, 122.lpp.

⁶ Turpat, 66.lpp.

⁷ Turpat, 67.lpp.

⁸ Turpat, 83-lpp.

⁹ Turpat, 189.lpp.

¹⁰ *Юнг К. Г.* Проблемы души нашего времени. - М.: Прогресс, 1994. - С.296.

¹¹ *Knabe B.* Atrisinājums nav kristīgākā politiskā kustībā // Rīgas Balss. - 2000. - 22. dec.

¹² *Matulis A.* Kardināla svētgredzens // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 2001. - 21. febr.

¹³ *Rīgas un visas Lai'vijas arhibīskaps Jānis Pommers.* Arhibīskaps Jānis Saeimā. Svētrunas. raksti un uzstāšanās. - R., 1993- - 61.lpp.

¹⁴ *DWers K.* Ievads administratīvo tiesību zinātnē. - R., 1938. - 22.lpp.

¹⁵ Turpat, 25.lpp.

¹⁶ Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1999. - 9. jūl.

¹⁷ *Fuko M.* Patiesība Vara Patība. - R., 1995. - 24.-52.lpp.

¹⁸ *Ozols J.* Napoleons Bonaparte (1769-1821). - R.: Vieda, 1991. - 325.lpp.

¹⁹ Svētdienas Rīts. - 1998. - 10. okt.

²⁰ Turpat.

²¹ Nedēļa Tev. - 1995. - 15. maijs.

²² *Intervija ar misionāru un politiķi Paulu Kļaviņu. Pie rokas ņem un vadi /7 Tikšanās. - 2001. - nr. 5(15).-maijs.*

p Turpat.

²¹ *Lijšics N. Vai Kārlis Ulmanis bija antisemīts? // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1999. - 22. janv.*

²⁵ Latvijas pareizticīgās Baznīcas Rīgas un visas Latvijas arhibīskapa Aleksandra 1998. gada 8. septembra vēstule nr 102 LR Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam.

²⁶ *Freimanis J. Par Latvijas "jaunajiem kristiešiem" // Diena. - 2001. - 20. janv.*

²⁴ *Vanags J. JKP nav baznīcas partija, bet lai Dievs tai palīdz // Diena. - 2001. - 16. janv.*

²⁸ Tuipat.

²⁹ Vanags nesaista Dišlera ievēlēšanu ar bīskapu klusēšanu // Diena. - 2001. - 16. janv.

³⁰ *Vanags J. JKP nav baznīcas partija, bet lai Dievs tai palīdz // Diena. - 2001. - 16. janv.*

I *Eglei. Nav pārlicības par Dišlera ietekmi partijā // Diena. - 2001. - 8. marts.*

Ķ *Rutkēvičs A. Jaunā partija mainās un pievēršas reliģijai /7 Neatkarīgā Rīta Avīze. - 2001. -*

15. janv.; Eglei. Mācītāja Dišlera vadībā Jaunā partija cer atgūties // Diena. - 2001. - 15. janv.;

Lemešonoks D. Jēpīšiem troļļus nomaina farizeji // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 2001. - 15. janv.

W *Gailītis V. Ticības pārbaudījums // SestDiena. - 2001. - 20. janv.; Lemešonoks D. Jēpīšiem troļļus nomaina farizeji // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 2001. - 15. janv.*

⁴ *Eglei. Redzami Kristīgās partijas biedri viņas politikā // Diena. - 2001. - 1. febr.; Orlovs E. Dišlers apvainojies uz žurnālistiem un domā par aiziešanu no politikas // Vakara Ziņas. - 2001. - 1. febr.*

I *Eglei. Dišlers pagaidām vadīs Kristīgo partiju // Diena. - 2001. - 2. febr.*

³⁶ *Orlovs E. Jaunā partija pārtop par kristīgu politisku spēku // Vakara Ziņas. - 2001. - 15. janv.*

³⁷ *Rodins A. Uz naža asmens // Diena. - 2001. - 15. janv.*

³⁸ Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1998. - 14. dec.

³⁹ Nav vienprātības par kristiešu apvienošanu // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 2001. - 5. apr.

¹⁰ *Eglei. Organizācija ārpus baznīcas // 2001. - 7. nov.*

"Kajka F. Ein alter Blatt. - Berlin, 1988. - Bd.1. - S.208.

¹¹ *Berggrav E. Man and state. - Muhlenberg Press, Philadelphia USA, 1951. - P.186.*

18.4. Kancele vai politiska tribīne & politiska runa vai sprediķis?

Esmu pārdlecināts, ka kristīgai Baznīcai mūsdienās vairs nav iespējams politikā iegūt vienotās Baznīcas oficiālo aizstāvi (advocātia ecclesiae). taču dažādajiem kristīgajiem virzieniem ir iespējams saliedēties, lai cīnītos par reliģijas iespaidu uz politiķu lēmumiem. Ar to es nedomāju partijas veidošanu. Runa ir par VARU un ietekmi, Ja laicīgā vara pielieto Makjavelli metodes, kas tad atliek baznīcai, ja ne līdzīgas taktikas piekopšana?

R. Balodis

Reliģija ir spēks, ko valsts nedrīkst ignorēt. Tieši ar nolūku integrēties ES Latvija ir pievienojusies normām, kas pieprasa toleranci un pluralismu visās indivīda uzskatu jomās. Un viena no šīs jomas izpausmēm ir personas reliģiskie uzskati. Latvijai ir nozīmīga ES attieksme ar reliģiju saistītajos jautājumos un priekšstats, kādai jāizskatās Latvijas reliģiskajai dzīvei.

Politiķus kā jau laicīgus cilvēkus maz interesē Baznīcas dogmas. Viņus interesē Baznīcas vara pār laužu prātiem, lai no tā gūtu politisku labumu. Nereti politiķi, lai gūtu popularitāti, veiksmīgi izmanto vēlēšanu reliģiskās jūtas. Piemēram, 2000. gada pavasarī Gruzijas televīzijā rādīja jaunlaulātos, kas atradās cietumā par noziedzīgiem nodarījumiem. Viņi bija iepazinušies cietuma kapelā un pēc tam apprecējušies. Šeit jāpaskaidro, ka Gruzijas penitenciārajās iestādēs dievkalpojuma laikā ir atļauts kapelā atrasties abu dzimumu pārstāvjiem. Jaunlaulātie televīzijā stāstīja, ka kristietība ir mainījusi viņu uzskatus par dzīvi un tagad viņi nožēlo izdarīto. Jaunlaulāto ieslodzīto uzstāšanās runa televīzijā aizkustināja gruzīnus, un Gruzijas prezidents E. Sevarnadze jaunlaulātajiem nosūtīja kāzu apsveikumu - apžēlošanas rakstu. Piemērs parāda, kā gudrs politiķis var izmantot situāciju sava imidža uzspodrināšanai.

Lielākoties **politiķu interese par reliģiju Rietumos nepārsniedz pragmatiskas sabiedriskās attiecības robežas priekšvēlēšanu kampaņas laikā.** Īsi pirms 7. Saimes vēlēšanām politiķus intervēja luteriskās Baznīcas laikraksts "Svētdienas Rīts". Intervijā deputātu kandidātiem tika uzdots jautājums: "Ko Jūs darītu, ja kļūtu par prezidentu?" Politiķi atbildes sniedza attiecīgajai auditorijai, t. i., kristīgiem cilvēkiem.¹

Pavērtēsim, ko uz jautājumu atbildēja deputātu kandidāti.

Anatolijs Gorbunovs ("Latvijas ceļš") teica: "Katra cilvēka brīvība, sabiedrības vienotība jeb saliedētība, kā arī morālās un garīgās stājas uzturēšana un veidošana - lūk, viens no būtiskākajiem valsts un Baznīcas kopīgā spēka pielikšanas punktiem. Līdz ar to es uzskatu, ka valsts un Baznīca ir līdztiesīgi partneri, kuru centieni mērķi ir cieši saistīti, pat savā ziņā vieni un tie paši."

Vaira Paegle ("Tautas partija") teica, ka apmeklējot Relbrmātu Baznīcu un "Baznīcai jābūt atdalītai no valsts, kā to arī paredz Latvijas Republikas Satversme.

Taču, lai Baznīcas neatkarīgi darbotos, tām jāpiešķir nodokļu atlaides, ieskaitot nodokļu atlaides no ziedojumiem. Atbalstu reliģijas mācību (visu lielo konfesiju) un ētikas mācību skolās kā obligātu priekšmetu, bet ne ticības mācību. To var apgūt Baznīcas svētdienas skolās."

Arnds Kalniņš (CLZlvīrdS sociāldemokrātiskā strādnieku partija) atbildēja: "Jāvādās saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 8. nodaļas "Cilvēka pamattiesības" 99- pantu. Vienlaikus jābūt uzmanīgam un jānorobežojas no tām ticībām, kuras ievilina bērnus, jaunatni un pieaugušos nelabvēlīgā vidē, kas mazina ticību paša cilvēka spēkam un spējām, kas apdraud viņa veselību un morāli."

Jānis Priedkalns ("Tēvzemei un BrīvībaiVLNNK) teica: "Uzskatu, ka valsts un Baznīcas iekārtām jābūt dalītām. Tajā pašā laikā ir nepieciešama Baznīcas līdzdalība valsts dzīvē, lai tautas materiālistisko un sabiedrisko ievirzi papildinātu ar garīgo."

Pirms 7. Saeimas vēlēšanām bija saradies liels daudzums partiju, turklāt lielākajai daļai nebija savstarpēji ne saimniecisko, ne arī idejisko pretrunu. Tās gluži labi būtu varējušas apvienoties. Tomēr, saprotamu iemeslu dēļ, pirms vēlēšanām tas nenotika. Tieši **pirms Saeimas vēlēšanām visaugstākais reitings bija Baznīcai**. Šajā sakarā interesanti apskatīt, kādu attieksmi pret Baznīcu un tās vajadzībām pirms vēlēšanām pauda dažādas partijas. Sniegšu tikai dažus piemērus, ko ikviens var izlasīt laikraksta "Diena" 1998. gada 23. septembra speciālizdevumā "Vēlēšanas '98":

- "**Tautas partija**" uzskatīja, ka "valstij jā rūpējas par nacionāla mēroga vērtību - dievnamu, pieminekļu, muzeju un bibliotēku - saglabāšanu";*
- "**Jaunā partija**" par vienu no saviem galvenajiem mērķiem uzskatīja "kristīgo vērtību nostiprināšanu Latvijas sabiedrībā";
- "**Darba partijas**", **KDS** un "**Zaļā partijas**" **apvienības** programmā bija īpaša nodaļa "Baznīcas un valsts sadarbība", kurā apvienība apņēmas: "Sekmēt valsts un Baznīcas sadarbību garīgo vērtību kopšanā, sabiedrības morāles stiprināšanā un sociālo uzdevumu veikšanā. Noteikt, ka Baznīcas īpašumi un ienākumi nav apliekami ar nodokļiem. Veidot valsts attiecības ar Baznīcu, balstoties uz sadarbību, cilvēka uzskatu un reliģijas brīvību." Apvienība savu programmu nobeidza ar vēlējumu - "Dieva svētību, darbu un labklājību katrā Latvijas mājā";
- "**Tautas kustība "Latvijai"**", rakstot par plaukstošu nacionālu Latvijas valsti, solījās ļaut "jaunatnei un katras labas gribas cilvēkam atgūt ticību savai valstij, cilvēku godaprātam un Dievam";
- "**Helsinki-86**" par vienu no saviem pamatmērķiem uzskatīja "ievērot Dieva likumus";

* Lai gan nav nekādu konsekventu solījumu, dievnamu pieminēšana ir perfekts paraugs kaut vai tā iemesla dēļ, ka ticīgais vēlētājs, izlasot, šīs rindas, redz atbalstu vienai no sāpīgākajām problēmām - dievnamu uzturēšanai. Savukārt ateisti un citādi domājošie, kuru starp latviešu vēlētājiem nav mazums, netiek atbiedēti ar reliģijas atbalstīšanu, jo jebkurš domājošs cilvēks piekritīs, ka kultūras pieminekļi, neatkarīgi no īpašuma formas, ir jāuztur pienācīgā kārtībā.

- "**Latvijas Nacionāli demokrātiskā partija**" par Dievu un Dabu pasludināja sekojošo: "LNDP filozofiskais pamats ir ideālisms, jo visa esošā pirmsākums ir Dievs. Nav pieļaujama kādas reliģijas uzspiešana likumos vai valsts mācību iestādēs. Dievs ir viens, bet atšķiras priekšstatu kopumi par Viņu. Dievs radīja dabu. Cilvēku pienākums ir saudzēt šo Dieva dāvanu";
- "**Nacionālā progresā partija**" paziņoja, ka "atbalsta tradicionālo konfesiju darbību Latvijā".

Būtībā politikas realizētājs ir ikviens, kas, apzinādamies savas (vai grupas) intereses, izvirza sev konkrētu mērķi un ar noteiktu metožu palīdzību cenšas radīt izmaiņas sabiedrībā. Politiskās organizācijas ceļā uz varu, un, ja tās ir ieguvušas varu, tad arī cīņā par šīs varas noturēšanu, veido dažādas attiecības, tajā skaitā arī ar Baznīcām. Partijas attiecībās ar Baznīcu ļoti svarīgi, vai partija ir varas partija (vai partijai ir pārstāvniecība pašvaldībā vai parlamentā), vai nav. **Kāpēc partijas cenšas ietekmēt vai iegūt Baznīcas labvēlību?** Partijas Baznīca vilina ar savu piekritēju skaitu un sabiedrības uzticību. Savukārt **Baznīcas, lai nostiprinātu savas pozīcijas un palielinātu savu ietekmi, ir ieinteresētas iegūt ietekmi varas partijā.** Tradicionālās konfesijas dabiski pauž savu attieksmi pret notiekošo politiskajā dzīvē, jo, lai arī viņi ir *Kristus pasaules pilsoņi*, viņus kā valsts pilsoņus uztrauc valsts politiskā gaisotne. Īpaši vēl tāpēc, ka pieredze rāda, ka, mainoties politiskai sistēmai, var mainīties arī valsts attieksme pret Baznīcu. Francijas valstiskās suverenitātes atjaunotājs pēc Otrā pasaules kara, Francijas prezidents Šarls de Gollis ir teicis: "Politikā nekad netic tam, ko pats saka. Viņš ir pārsteigts, ka citi viņam tic." Vai nav labi teikt? Prezidenta vārdi varētu būt moto jebkurai politiskai aptaujai. To vēl vairāk apliecina Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas 1998. gadā veiktā partiju aptauja.* Baznīca aptaujai gatavojās savlaicīgi, un 1998. gada marta Konsistorijas prezidija sēdē pieņēma lēmumu sagatavot un nosūtīt visām partijām aptaujas lapas ar Baznīcu interesējošiem jautājumiem.- Anketas tika izsūtītas 1998. gada vasarā, priekšvēlēšanu kampaņas laikā, un tika aptaujātas 17 politiskās partijas. Daudzi jautājumi skāra sociālo jomu, liela daļa jautājumu lika partijām izvērtēt attieksmi pret reliģiju.

* Luteriskās Baznīcas veiktā partiju aptauja nav jaunums. Tā 1998. g. septembrī, kad Slovākijā notika parlamenta vēlēšanas, Slovākijas katoļu bīskapi publicēja rakstu, kurā lasītājus iepazīstināja ar kritērijiem, pēc kuriem jāvadās kandidātu izvēlē. Bīskapi skaidroja, ka viņi raizējas par kopējo sabiedrības labumu, ko var veidot vienīgi uz taisnības pamata, ievērojot Dieva likumu un kalpojot visiem Slovākijas pilsoņiem. Bīskapi pauda viedokli, ka kristīgais vēlētais (vai nav labs formulējums Baznīcas ietekmei uz elktorātu?) var sniegt ieguldījumu Baznīcas attīstībā, balsojot par *probaznīcas* politiskajiem spēkiem. Solījums darboties Baznīcas interesēs būs pārbaudījums viņu godīgumam un konsekvencei. Jāsaka, ka Balkāni ir sevišķi interesanta vieta politikas un reliģijas savstarpējai saistībai ne tikai tāpēc, ka šajā vietā krustojas musulmaņi, protestanti un pareizticīgie. Pēdējās prezidenta vēlēšanās Maķedonijā, kas ir tradicionāli slāviskās ortodoksijas placdarms ar nelielu musulmaņu minoritāti, uzvarēja protestants. Tas liecina vai nu par protesta balsojumu pret ortodoksiju, vai par reliģijas nozīmes vājināšanos reģionā, par ko gan neliecina reliģiskie kari starp albāņiem un serbiem.

2000. gads. Latvijas politiskās organizācijas "Jaunā Kristīgā Partija" pašvaldību vēlēšanu kampaņas "aģitmateriāls"

Aptaujas anketai bija principiāla nozīme luterticīgo vēlētāju identifikācijas procesā. Partiju atbildes tika izplatītas visās luterāņu draudzēs. Lai gan daži šo aptauju klasificēja kā valsts un Baznīcas nošķirtības principa pārkāpumu, tomēr tā tas nav. Katrai nevalstiskajai organizācijai ir tiesības zināt valsts politiku jautājumos, kas skar tās intereses.¹ Savukārt ideoloģija ir būtiska partijas darbības sastāvdaļa, un katram vēlētājam ir svarīgi zināt partijas ideoloģiju arī attiecībā uz Baznīcu.

Luterāņu arhibīskaps Jānis Vainītis paziņoja: *"Baznīca nenāks klajā ar atbalstu kādai konkrētai partijai, tādējādi aicinot to atbalstīt Saeimas vēlēšanās."*

Šajā pašā laikā līdzīgas aktivitātes centās izrādīt arī Latvijas vecticībnieku sabiedriskā organizācija "Vecticībnieku biedrība". 1998. gadā biedrība izdeva "Krievu vēlētāju ceļvedi", kurā vecticībnieku garīgais vadītājs J. Miroļubovs rakstīja, ka notiekošais uz zemes nevar neuztraukt Baznīcu. Viņš lūdza izvērtēt

grāmatā publicētās partiju programmas, jo sektantisma izplatība un tradicionālisma nostiprināšanās esot atkarīga no parlamenta politikas. Izdevumā bija ne tikai krievu valodā tulkotas partiju priekšvēlēšanu programmas, bet arī likumi, kas saistās ar Saeimas vēlēšanām. Šāda vecticībnieku iesaistīšanās politikā vērtējama kā patiesas rūpes par savu valsti un no Latvijas iedzīvotāju integrācijas aspekta ir pat apšveicama.

Amerikāņu reliģijzinātnieks Džīns Edvards Vīts grāmatā "Postmodernie laiki"⁴ raksta, ka **politiskie solījumi netiek doti tāpēc, lai tos turētu. Tas ir vecmodīgs uzskats, kas pieņem, ka patiesība ir kāda absolūta vērtība. Politiskie solījumi drīzāk irperformatīvi, kas paredzēti momentānu rezultātu iegūšanai, publikas ietekmēšanai vai "apgalvojumu izteikšanai". Kad šis brīdis ir garām un rezultāts ir sasniegts, politiskās saskaras ar "jaunajām realitātēm", un viņš no solījuma atsakās. Tie, kas tic realitātes sociālajai konstrukcijai, var viegli attaisnot liecību safabricēšanu un programmatiskus melus.**⁵

Laikraksta "Vakara Ziņas" redaktors A. Vladimirovs, analizējot mūsdienu Latvijas politiskās dzīves principus, raksta: **"Kādi ir katra politika personiskie uzskati, vairumā gadījumu nav lielas nozīmes. Protams, politiķu sadalīšanās pa partijām ar visdažādākajiem politiskajiem virzieniem ir saistīta arī ar viņu nostāju vienā vai otrā jautājumā.** Taču partiju domstarpības politiskajos jautājumos nav izšķirošas lielajā politiskajā spēlē. Jautājums par to, cik lielai jābūt Latvijas armijai un vai ir vajadzīgs obligātais dienests tajā, ir svarīgs valstij. Bet naudas devējiem tas nav tik būtisks. Ja nu vienīgi kāds varēs nopelnīt uz formu šūšanas rēķina. Tāpēc šāda tipa problēmas ir īstā vieta, kur izpaust patriotiskos uzskatus, kas šajā gadījumā pat nav atkarīgi no naudas devēju gribas. Taču jautājumos, vai importa cigaretēm piemērojams lielāks akcīzes nodoklis par vietēja ražojuma, gan ir pietiekami būtisks no tirgus viedokļa. Tāpēc šajā jomā deputātu balsojums maksā dārgi. Ja vieni uzvarēs, citi zaudēs pamatīgas summas. Un nevajag domāt, ka šis lēmums varētu tikt pieņemts, vadoties no valsts budžeta interesēm.... Piederība kreisajiem vai labējiem ir svarīga vispār nacionālās un globālās politikas lietās, taču uzskatiem nav nozīmes, ja tiks privatizēta, piemēram, "Latvijas kuģniecība". Šajā pīrāgā grib kost visi..."⁶

Atgriežoties pie Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas partiju aptaujas, kuru pilnībā esmu publicējis savā grāmatā "Valsts un Baznīca",⁷ teikšu tikai to, ka partijas, protams, nepildīja Baznīcai dotos solījumus. Tas izraisīja pamatotu Baznīcas aizvainojumu, kas visskaudrāk izpaudās 2000. gada 18. novembra svinībās. Līdz tam Baznīca savu protestu pret politiskajām norisēm pauda pasīvi.* Piemēru par baznīcas pasīvo konfrontāciju ir daudz. Daži Latvijas garīdznieki ir saņēmuši Latvijas Republikas augstāko apbalvojumu - Triju Zvaigžņu ordeni. Apbalvojums rotā gan luterāņu arhibīskapa, gan ebreju virsrabīna Natana Barkāna krūtīs. Viņi lepojas ar šo ordeni.⁸ Ordeni saņēma arī daudzi citi ievērojami Latvijas garīdznieki, kas šo godu ir pelnījuši par savām sabiedriskajām aktivitātēm. Tad negaidīti sāka parādīties Baznīcas cilvēku konfrontācija ar pastāvošo politisko režīmu, un daži no garīdzniekiem sāka atteikties pieņemt valsts apbalvojumus. Pirmais apbalvojumu publiski noraidīja ievērojamais luterāņu garīdznieks Roberts Feldmanis, kurš Kembridžas starptautiskā biogrāfijas centra izdevumā "2000 ievērojamie zinātnieki

* Pasīvā konfrontācija brīžiem ir stihiska rakstura Baznīcas attieksmes paušana pret valsti vai tās rīcību. Visbiežāk pasīvā konfrontācija ir nevis Baznīcas kā institūcijas rīcība, bet atsevišķu Baznīcas amatpersonu stihisks protests pret valsts piekopto politiku. Tā nav politiskā režīma un Baznīcas konfrontācija, bet tikai politiska rakstura konfrontācija. Ja konfrontāciju iedalītu pasīvajā un aktīvajā, tad 2000. gada 18. novembris varētu būt kaut kas vidējs starp pasīvo un aktīvo konfrontāciju. Teiksim, Baznīcas brīdinājums par iespējamu aktīvu iesaistīšanos politikā. Galējais Baznīcas aktīvas konfrontācijas ar valsti piemērs ir musulmaņu teroristisko grupējumu *džihāds* pret valsti. Aktīvas konfrontācijas piemērs ir arī Japānas sekta Auni Shinrikvo, kas, lai realizētu savus politiskos mērķus, nemeklēja atbalstītājus parlamentā, bet cerēja pakļaut parlamentu ar spēka palīdzību. Teroristiskais akts ar indīgās gāzes izlaišanu metro bija tikai sekas līdzeklis, nevis mērķis. Sektas patiesais nolūks bija radīt haosu, sagrābt parlamentu, lai iegūtu absolūto varu valstī un ar laicīgām metodēm realizētu "debesu valstību" zemes virsū.

XXI gadsimtā" ir atzīts par ievērojamu pasaules līmeņa teologu.⁹ Valsts apbalvojumu aHeicās saņemt arī Romas katoļu Baznīcas kardināls J. Pujats. Viņi pauda uzskatu, ka apbalvojuma pieņemšana nozīmētu sasaisti ar laicīgo varu, un tādējādi netieši **tiktu** leģitimizēts pastāvošais politiskais režīms. Pieņemot apbalvojumu, viņi akcep-*WStu* visus režīma (augstākās sabiedrības) trūkumus - korupciju, pedofiliju un neie-interesētību vienkāršās tautas liktenī. **Luterāņu mācītājs R. Feldmanis no sava ordeņa atteicās, aizbildinoties, ka savu godu viņš no cilvēkiem nepieņem.** Gadī-jumi ar apbalvojuma noraidīšanu liecināja par garīdznieku vēlmi publisku paust **savu** protestu pret notiekošajiem procesiem sabiedrībā un izraisīt politiskas dis-ijas. Kā mēdz teikt - "tie bija tikai ziediņi"...

1918. gada 18. novembris ir Latvijas Republikas dibināšanas diena. Tāpat kā jebkurai valstij tie ir nozīmīgi valsts svētki. **2000. gada 18. novembris Latvijas vēsturē paliks par dienu, kad lielākās Latvijas Baznīcas publiski pauda sašu-tumu par notiekošajiem procesiem valstī.**

2000. gada 17. novembrī Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps . Vanags nosūtīja atklātu vēstuli valsts prezidentei. Vēstulē arhibīskaps valdošai sistēmai pārmeta neieinteresētību latviešu tautas liktenī, norādot, ka cilvēkiem >t arvien mazāk iemesla domāt, ka viņu trūkuma cēlonis ir ceļš uz brīvību. Arhibīskaps rakstīja: *"Nemītīgie korupcijas skandāli, kas izceļas ap arvien jau-niem ierēdņiem, kuri īsā laikā un godīgā ceļā tikuši pie lielām bagātībām (..) Ne mazāk apkaunojoša ir mūsu valsts tiesībsargājošo institūciju neuzņēmīgā un bez-zobainā vēršanās pret bērnu seksuālo izmantošanu(..) Mūsu valsts atbildīgās struk-tūras līdz šim ne tikai nav radījušas pārliecību par enerģisku, apņēmīgu pretdar-bību, bet drīzāk ir devušas vielu aizdomām par slēptiem iemesliem, kuru dēļ pat ar notvertiem šī žanra noziedzniekiem apietas īpaši saudzīgi(..) Vispārīgs dažādu speciālistu un pat attiecīgo likumu autoru viedoklis ir, ka reāla cīņa pret korupciju nenotiek. Šogad uzzinājām, ka Latvijā ir aktuāla valsts nozagšana. Pasaules Banka tiešām ir atradusi trāpīgu apzīmējumu. Vienkāršiem, no elites tālu stāvošiem cil-vēkiem ir nozagta valsts, ar kuru lepoties un par ko priecāties. Viņi ir palikuši **basām** kājām un arpelavmaiži - ceļā uz nekuriem."* Vēstulē bīskaps pārmeta arī valdošajai parlamenta koalīcijai solījumu nepildīšanu sakarā ar nodokļu atvieglo-īmu liegšanu Baznīcu nekustamajiem īpašumiem, kā arī reproduktīvā likuma 'eņemšanu, ar kuru tiks legalizēti aborti Latvijā. Luterāņu arhibīskaps lūdza presi-ītei uzņemt ar sapratni to, ka 2000. gada 18. novembra ekumēniskajā dievkal-pojumā neņems aktīvu līdzdalību." J. Vanags pauda domu, ka Latviju vada Dievs un Latvija apkaunoja sevi. Dievs tās kaunu ir padarījis redzamu.¹² Viņa moto bija: **"Ja neliksim saviem priekšstāvjiem atbildēt par viņu darbiem, tad mūs vien-mēr mīdīs ar kājām."**¹³

Pasākumā, kurā piedalījās visa Latvijas politiskā virsotne, arhibīskaps atteicās vadīt ekumēnisko dievkalpojumu, un tas patvertās par politisku aktu. Tā bija pār-domāta rīcība, jo pasākums notika un dievkalpojumu vadīja luterāņu palīgmācītājs K. Kalniņš. Arī faktā, ka dievkalpojumu vadīja tikai mācītāja palīgs, varēja saskatīt politisku attieksmi. Tā sacīt- vairāk par manu palīgu Jūs vēl neesat nopelnījuši.

Klātesošajiem vienīgais mierinājums varēja būt tas, ka palīgmācītājs ir latviešu ievērojamā komponista Imanta Kalniņa dēls. Pārējie konfesiju garīdznieki - katoļu arhibīskaps, pareizticīgo arhibīskaps un baptistu bīskaps kopā ar J. Vanagu stāvēja altāra ēnā un kopā ar klātesošajiem klausījās sprediķi, ko vajadzēja lasīt J. Vanagam.

Latvijas protestantu garīgais līderis nebija pirmais, kas konstatēja Latvijas politisko stagnāciju, taču viņa solis bija tik ļoti tautas pamanīts, ka lielākie Latvijas laikraksti vēl kādu laiku pēc tam publicēja lasītāju atbalsta vēstules" un iedzīvotāju apbrīna pilnās atzinības arhibīskapam.¹⁵ Protams, bija arī dzēlīgi raksti, kuros J. Vanaga rīcība bija apspēlēta kā neglīta un Baznīcu apkaunojoša." Laikrakstos parādījās arī vairākas publikācijas, kurās Baznīcas nostāja tika saistīta ar nekustamā īpašuma nodokli¹⁷ vai ar paša arhibīskapa mesianisko raksturu, uzsvērot, ka J. Vanags dažās dienās no "melnsvārča pārtapa varonī".¹⁸ Kaislības sita tik augstu vilni, ka kāds no Saeimas deputātiem pat presē pauda uzskatu, ka arhibīskapam ir jāatkāpjas no amata.¹⁹ Pārsvaru gan guva viedoklis, ka "beidzot Baznīca pateica to, ko tai bija jāpasaka sen",²⁰ un valsts vara ir šo atbildi Baznīcai un sabiedrībai parādā.

Drīz sekoja jauns luterāņu arhibīskapa politisks solis. Pieļāju, ka tas bija Baznīcas izmisuma solis, lai vēl vairāk parādītu Baznīcas politisko spēku. Sociāldemokrātu frakcija, kas atradās opozīcijā, ierosināja atbrīvot visu reliģisko organizāciju īpašumu no nekustamā īpašuma nodokļa. Saeimas plenārsēdē kopā ar sociāldemokrātiem par ierosinājumu balsoja arī daļa "Jaunās partijas" deputātu. J. Vanags šos no valdības koalīcijas izraidītos deputātus konsistorijā sveica ar ziediem²¹ un grāmatām ar ierakstu no Bībeles - "Svētlaimīgi ir taisnības dēļ vajātie". Godinot deputātus, arhibīskaps atzīmēja, ka viņi ir politiķi, kas pilda savus solījumus, bet lielajām frakcijām būtu jāizvērtē savu priekšvēlēšanu solījumu izpilde.²² Tā J. Vanags tieši norādīja uz partiju priekšvēlēšanu aptaujas solījumiem 1998. gadā.

Žurnālisti to uztvēra dažādi - no apceres par Baznīcas šķirtības no valsts pārskāpšanu²³ līdz laikraksta "Diena" komentētāja Aivara Ozoliņa sarkastiskajām dzēlībām. A. Ozoliņš rakstīja, ka arhibīskapa vēršanās pie tautas ar aicinājumu balsot par šiem "taisnības dēļ vajātajiem" var gan sasmēdināt, gan viest nožēlu par Evaņģēliski luteriskās Baznīcas iesaistīšanos partiju savstarpējās intrigās.²⁴ Žurnālists asi pauda viedokli, ka Baznīca nav nedz privātbodīte, nedz politiska partija. Un aicināt tautu, kuras liela daļa ir Baznīcā gājēji, balsot par politisku marģināļu pulciņu un saistīt to ar savu un valsts nākotni, ir bezatbildīgi un arhibīskapa necienīgi.²⁵ Patiesība varētu būt bijušajam Latvijas prezidentam Guntim Ulmanim, kurš 1996. gadā teica visai pravietiskus vārdus. Uz jautājumu, vai viņš uzskata, ka luteriskajai Baznīcai ir sava vieta kādā Latvijas politiskajā spektrā, G. Ulmanis atbil-

* Neilgi pēc tam "Jaunā partija" pārtapa "Jaunajā kristīgajā partijā", par kuru runāts jau iepriekš. Savdabīgi, ka nākamie kristīgie partijas Saeimas deputāti nebalsoja par nodokļu atcelšanu Baznīcām, bet tie deputāti, kurus J. Vanags sveica neiestājās "Jaunajā kristīgajā partijā". Tas ir interesants fakts, kas tikai apliecina sarežģītos un atšķirīgos Baznīcas politikas ceļus. Pieļāju, ka iepriekšminēto apstākļu kopsūma premjeru A. Bērziņu mudināja izveidot Garīgo lietu padomi.

2000. gads. Latvija Pareizticīgo krusta gājiens ar Dievmātes ikonu

deja: *"Noteikti, Tas, ka pēc prezidenta vēlēšanām luteriskā Baznīca izteica vēlēšanos dot man savu svētību, lielā mērā bija garīgo un politisko uzskatu savienojums. Tur varbūt filozofiem un teologiem ir ko analizēt, kāds ir šis process, jo laicīgo varu : ajag arī apstiprināt"*²⁶

Atskatoties uz Latvijas Baznīcas un politikas attiecībām, jāatzīst, ka G. Ulmanim ir pilnīga taisnība. Baznīcas ietekme mūsu dienās Latvijā ir liela un partijām ar to nākas rēķināties. Kā pirms 6. Saeimas vēlēšanām varēja lasīt presē: "Miris ir tas politiķis, kas 6. Saeimas priekšvēlēšanu cīņiņos nedomā rēķināties ar ticīgo balsīm."²⁷

Vēlēšanu kampaņa Latvijā vairāk līdzinās reklāmai, kurā katrs reklāmas pasūtītājs liela savas precī. Reklāma nozīmē paziņojumus, plakātus, radio ziņojumus un citus pasākumus, kuru nolūks ir padarīt kaut ko plaši pazīstamu, radīt patērētājos, pircējos, vēlētājos interesi par kaut ko.²⁸ Par plaša patēriņa preču maldinošu reklāmu ir paredzēts sods. Par maldinošu reklāmu priekšvēlēšanu kampaņā nekas tamlīdzīgs likumdošanā nav paredzēts. Baznīca, kurai tic daudzi cilvēki, ir labs fons politiskai reklāmai. Bet, tā kā sabiedrība varu piedāvā tikai ideju aizstāvjiem, tad daudzām partijām nācās kaut ko uz ātru roku sagrābstīt, arī ar reliģisku pieskaņu. Cilvēks aizmirst nepatiku pret kādu politiķi, ieraugot viņu Baznīcas fonā, jo vēlēšanas mūsu zemē ir kaut kas līdzīgs saulgriežu naktij, kad notiek dažādas neticamas, bet patīkamas pārvērtības un burvestības.²⁹ Partiju pirmsvēlēšanas

reklāmu iespaidā vēlētājs nobalso par sev pieņemamu partiju, cerot, ka partija, kuras fonā bija "tik labs mācītājs" vai pat Baznīca, pildīs pirmsvēlēšanu solījumus. Partijām, nokļūstot varas olimpā, tautas ilūzijas zūd. Tas grauj pilsoņu uzticību ne tikai atsevišķai partijai, tās līderim vai valsts varai, bet arī konkrētajai Baznīcai. Atklājas, ka partiju starpā nav ne tikai saimniecisku, bet pat idejisku pretrunu, un reliģiskas partijas savu ideoloģiju nomaina pret *krēsliem*. Ticīgajiem, kuri ieklausās politiķu solījumos, ir jāzina, ka populisms ir parlamentāru partiju ierocis, ko partija, ja tā pilnībā nesastāv no neprāšiem (ideālistiem), nepildīs.

Ja atskatās vēlēšanu vēsturē, tad romantisms attiecībā uz solījumu pildīšanu zudis, ja atcerēsimies piemēru ar "Tautas kustību "Latvijai" (Zīgerista partiju). 6. Saeimas priekšvēlēšanu kampaņas laikā **Joahims Zīgerists** savā 1995. gada augustā izplatītajā skandalozajā priekšvēlēšanu aģitācijas laikrakstā ar nosaukumu "Avīze Latvijai" (par kuru konkurējošās partijas pat gribēja ierosināt krimināllietu) rakstīja: "Kas pasludina un paaugstina cilvēku par "dievu", bet Dieva esamību noliedz, iedzen nelaimē visu tautu.(...) No visu Latvijā pārstāvēto reliģiju aprindām sadzirdams spēcīgs atbalsts "Tautas kustībai "Latvijai"." Šis raksts - aptauja "Latvijas reliģiju pārstāvji atbalsta kustību "Latvijai"" bija **spilgts manipulatīvās aptaujas piemērs**. Tajā tika publicētas gandrīz visu tradicionālo konfesiju atsevišķu pārstāvju pozitīvas atsauksmes par Zīgerista partiju. Tur bija pazīstamā luterāņu mācītāja Andreja Kavača uzskati un izteikumi, Rīgas ebreju reliģiskās draudzes valdes locekļa Rahmila Freidmaņa atziņas: savas domas bija izteicis arī katolis, baptists, pareizticīgais. Pazīstot savu elektorātu - vecākā gadagājuma sievietes, šajā lapā ar velnu bija salīdzināts lielākās konkurentu partijas "Latvijas ceļa" vēlēšanu "lokomotīve" Anatolijs Gorbunovs. Zīgeristieši par viņu rakstīja: *"Viņš izliekas par dievbijīgu kristieti, tēlo ticīgu katoli un baznīcā runā no kanceles. Pie tam viņš nemaz nejūt, ka tad, kad viņš runā no kanceles, pat vīraks sāk smaržot pēc sēra. Katrs kārtīgs katolis, kas nemūžam nenoliegtu savu ticību, kaunas par šī lā sauktā "katoļa" liekulību.(..) Nav brīnums, ka viņš vārdu "velns" šodien vairs negrib dzirdēt. Viņš savu kādreizējo 'darba devēju' labprāt gribētu aizmirst.* "Aprēķins bija vienkāršs, pat primitīvs: ja ticīga katoļu sieviņa šādu ķēngu savārstījumu izlasa, viņa vairs negribēs balsot par "Latvijas ceļu". Zīgerista aģitācijas lapā bija ievietota arī kustības "Helsinki-86" līdera II. Lāma fotogrāfija ar parakstu: *'Patiesībā 84 gadu vecumā varētu aiziet pelnītā atpūtu. Bet es tomēr kandidēšu, kustības "Latvijai" sarakstā uz Saeimu. Ja kustība "Latvijai" izdosies, tas nozīmēs boļševiku beigas. (..) Tautai nopietni jālūdz Dievs, un politiķiem jākļūst godīgiem un jāatmet lepnība. Dievs, sargi Latviju un kustību "LatmjaV'P**

Secinājumus katrs var izdarīt pats. Partija ar šāda veida populismu un banānu dalīšanu 1995. gada Latvijas parlamenta vēlēšanās guva uzvaru. Tiesa gan, partija drīz vien izjuka, jo ar populismu, kas bija šīs partijas būtība, ilgi pastāvēt nevarēja. 7. Saeima partija neiekļuva, par spīti tam, ka aktīvi tika izmantotas tās pašas metodes, kas iepriekš nodrošināja uzvaru. Piemēram, 1998. gada 10. augustā Jēkabpilī luterāņu Sv. Miķeļa baznīcā "Tautas kustība "Latvijai"" dievkalpojuma laikā asi kritizēja citas partijas un aģitēja baznīcēnus vēlēt par viņiem. Pēc šīs uzstāšanās

Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps J. Vanags atzina, ka dievnamos nevajadzētu rīkot ne šīs, ne jebkuras citas politiskas partijas priekšvēlēšanu kampaņas pasākumus. Un piebilda, ka mācītāju esot pārāk maz un viņiem jādara savs tiešais darbs.*

Pieļauju, ka paša arhibīskapa J. Vanaga politiskās aktivitātes tikai palielina baznīcēnu un politiķu vēlmi *taisīt politiku* ar Baznīcu.³¹

Izņēmums šajā ziņā nav arī kristīgie masu informācijas izdevumi. Piemēram, katoļu kristīgajā laikrakstā "Solis" 1998. gadā notika partijas "Tēvzemei un Brīvībai/LNNK" 7. Saeimas priekšvēlēšanu aģitācija, kas puda atbalstu partijas ierosinātajam referendumam par grozījumiem "Pilsonības likumā". Savukārt partija par priekšvēlēšanu aģitāciju nepalika parādā katoļu konfesijai un izšķīrošos brīžos atbalstīja tās viedokli Saeimā, piemēram, 1998. gada 29. oktobrī apspriežot jautājumu par ticības mācību.³²

Tas, ka priekšvēlēšanu kampaņu laikā tiek deklarēta "lojalitāte pret Dievu", nav nekas neparasts. Svarīgākais ir iegūt ticīgā elektorāta labvēlību. "Latvijas nacionāli demokrātiskā partija" (LNDP), kuru var uzskatīt par ļoti labēju politisku spēku, savā 1998. gada 11. jūlija kongresā par savu pamatmērķi izvirzīja tādas sabiedrības izveidošanu, kas "uzticas Tam Kungam Dievam, kurš radījis debesis un zemi, kurš vienīgai valda pār cilvēkiem". Piedevām LNDP šajā kongresā atzina, ka, ja sabiedrība noliedz Dievu, tā nenovēršami nonāk līdz Dievam pielīdzinātam vadoņim vai masveida izvīrtībai, tādējādi pašiznīcinoties.

Interesants piemērs, kā reaģēt uz Baznīcas iesaistīšanos politikā, ir Amerikas Savienoto Valstu prakse. Šajā demokrātijas citadelē attiecībā uz reliģiskajām organizācijām likumā noteikti daži politiskas darbības ierobežojumi:

- **Baznīcas nav tiesīgas propagandēt un aģitēt par politiskām lietām citādi, kā vien ar nolūku ietekmēt likumu pieņemšanas procesu - netieši;**
- **tās nedrīkst iesaistīties priekšvēlēšanu cīņā par labu kādai politiskai partijai, nav svarīgi — parlamenta vai pašvaldību vēlēšanās.**

Sods par likuma neizpildīšanu ir nodokļu atlaižu zaudēšana. ASV reliģiskajām organizācijām savās sapulcēs ir jāievēro politiskā neitralitāte. Tās nedrīkst atklāti paust savas simpātijas kādai partijai. Tas ir aizliegts.³³

Pieļauju, ka Latvijā tas notiks vēl ilgu laiku, kamēr vien nebūs izveidojies stabils politiskais režīms, kas apmierinās tautas vairākumu. To netieši apliecina 1999.-gada 15. jūlija deklarācija "Par Ministru kabineta darbu". Deklarācijā, kurā bez daudzajām vadlīnijām krīzes pārvarēšanai valstī, tautsaimniecības attīstībai, kultūras saglabāšanai un konkurētspējīgas izglītības sistēmas izveidošanai, pirmo reizi Latvijas valsts pastāvēšanas vēsturē tika iekļautas nostādnes attiecībā pret tradicionālām reliģijām un sektām. Deklarācijas 12. punktā jautājumā par pilsoniskas sabiedrības veidošanas nostiprināšanu solīts: "(1) valdība atbalstīs reliģisko organizāciju iedzīvotāju tikumiskajā audzināšanā; (2) uzlabos valsts sadarbību ar tradicionālajām reliģiskajām konfesijām; (3) pārraudzīs jauno reliģisko kustību ienākšanu Latvijā no valsts drošības, sabiedriskās kārtības un iedzīvotāju veselības interešu viedokļa.

Noslēgumā citēšu jau vairākkārt pieminētā un ļoti godājamā Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskapa J. Vanaga intervijā teikto: *"Viena daļa deputātu ir kristieši. Kad ar viņiem, parunā, viņi parasti spriež prātīgi un kristīgi. Nevaru saprast, kas, Saeimas namā ieejot, ar viņiem notiek. Protams, politika ir kompromisu māksla, bez tās nemaz nevarētu valsti kopā saturēt. Bet vajadzētu taču būt kādām robežām. Ja cilvēks, kurš apliecina Kristu par Kungu un izmeklē savu sirdsapziņu pēc Dieva baušļiem, nobalso par abortu atļaušanu jebkura iemesla dēļ un pat aizstāv to no tribīnes vai kameru priekšā, tad tur vairs nav runa par veselīgu kompromisu.*

Jāatzīst, ka ja valsts neradīs optimālus apstākļus tādiem iekšējiem spēkiem, kas spēj veidot autoritātes kodolus tautas vidū, tā drīz vien nonāks ļaunuma varā. Patiesā vērtība ir autoritāte. Vara iejaucas no ārienes, autoritātes balsij ir jāatskan no tautas vidus. Politika ir spēle vai māksla, kuras galvenā tēma ir cilvēki (arī ticīgie un cittautieši). Jo dziļāka un patiesāka ir tās izpratne par cilvēku, jo veiksmīgāka būs politika.

¹ Mazure M. Kāds būs, prezident? // Svētdienas Rīts. - 1999. - 12. jūn.

² Baznīca netieši iesaistīsies vēlēšanās // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1998. - 5. marts.

³ Skagale G. Baznīca aptaujā partijas // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1998. - 30. sept.

⁴ Džins E. V., dēls. Postmodernie laiki. - R.: Luterisma mantojuma fonds, 1999. - 179.lpp.

⁵ Turpat.

⁶ Vladimirovs A. Latvijas politiskās arēnas varoņi // Vakara Ziņas. - 1999. - 16. nov.

⁷ Balodis R. Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 669.-717.lpp.

⁸ Bernāts A. Virsrabīns Barkāns lepojas ar saņemto ordeni // Vakara Ziņas. - 2000. - 20. nov.

⁹ Augstu novērtē virsmācītāju Robertu Feldmani // Svētdienas Rīts. - 2001. - 24. nov.

¹⁰ Vanags J. Arhibīskapa Jāņa Vanaga atklātā vēstule // Katoļu Baznīcas Vēstnesis. - nr. 26 (164). - 2000. - 1. dec.; Atklātā vēstule V. E. Vairai Viķei-Freibergas kundzei Latvijas Republikas Valsts prezidentei // Labā Vēsts. - 2000/2001. - dcc.-janv.

¹¹ Turpat.

¹² Intervija ar Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskapu J. Vanagu // Tikšanās. - 2000. - dec. - 25. lpp.

¹³ Turpat.

¹⁴ Diena. - 2000. - 24.-25. nov.

¹⁵ Kā jūs vērtējat Jāņa Vanaga rīcību, atsakoties vadīt valsts svētku ekumenisko dievkalpojumu? // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 2000. - 22. nov.

¹⁶ Rodins A. Solidārs spiediens // Diena. - 2000. - 20. nov.; Lemešonoks D. Svētku svētums // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 2000. - 20. nov.; Arhibīskapa ekstrēmā rīcība rada neizpratni // Diena. - 2000. - 20. nov.

¹⁷ Skrebele G., Cera E. Prezidente pauž neizpratni par arhibīskapa rīcību // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 2000. - 21. nov.

¹⁸ Zirnis E. Peramais zēns // SestDiena. - 2000. - 2. dec.

¹⁹ Meiere A. Uzskata, ka arhibīskapam Vanagam jāatkāpjas no amata // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 2000. - 20. nov.

- ²⁰ *Rimšāns J.* Vara ir atbildi parādā // Rīgas Balss. - 2000. - 20. nov.
- ²¹ *Eglei.* Arhibīskaps godina no koalīcijas izraidītos // Diena. - 2000. - 31. janv.; *Lulle A.* Premjers maldina sabiedrību // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 2000. - 1. febr.
- ²² *Lulle B.* Arhibīskaps aizlūdz par Saeimas *disidentiem* // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 2000. - 31. janv.
- ²³ *Lulle B.* Kancele nav politiska tribīne // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 2000. - 15. janv.
- ²⁴ *Ozoliņš A.* Vanags un viņa draugi // Diena. - 2000. - 25. nov.
- ²⁵ Turpat.
- ²⁶ Latvijas Luterānis. - 1996. - 20. jūl.
- ^r Nedēļa Tev // 1995. - 15. maijs.
- ²⁸ Juridisko terminu vārdnīca uzņēmējdarbībai. - R.: Ekonomisko Reformu Institūts, 1996. - 86.lpp.
- ²⁹ Ceļš uz pārticību // Diena. - 1996. - 19- apr.
- ³⁰ *Grīnberga M., Prokopova E.* Zigeristieši baznīcā jaut dievvārdus ar aģitāciju // Diena. - 1998.-11. aug.
- ³¹ *Bernāts A.* Kristieši ir sašutuši par politisko aģitāciju Kristīgajā akadēmijā un baznīcā // Vakara Ziņas. - 2001. - 18. janv.
- ³² Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1998. - 30. okt.
- ³³ *Richard B.* Couser Ministry and the American Legal System. - Fortress press Minneapolis, 1993--P. 148.-150.
- ³⁴ Deklarācija par Ministru Kabineta darbu // Latvijas Vēstnesis. - 1999. - 16. jūl.
- ³⁵ Intervija ar Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskapu Jāni Vanagu // Tikšanās. - 2000. - dec. - 25.lpp.

19. LĪGUMI UN RELIĢISKAS ORGANIZĀCIJAS

19.1. Līgumi starp reliģiskajam organizācijām

Cilvēks ir vienīgā dzīvā radība, kuram personīgā eksistence ir problēma: viņam jāatrisina pašam un neviens tam šai lietā nespēj palīdzēt. Varbūt vienīgi reliģija un jurisprudence...

R. Balodis

Līgumi starp cilvēku radītām apvienībām vai valstīm ir mūsu attīstības pamats un pastāvošās civilizācijas virsotne, šo līgumu sekas ir saistības, kas cilvēku padara par radības kroni. Pirms mēs aplūkosim reliģisko organizāciju līgumus ar valsti, nepieciešams zināt arī par reliģisko organizāciju savstarpēji slēgtajiem līgumiem. Ir runa ne vien par civiltiesiskiem līgumiem, piemēram, pirkšanas - pārdošanas līgumu, bet arī par savstarpējās sadarbības līgumiem. Var izdalīt šādus reliģisko organizāciju savstarpēji slēgtu līgumu veidus:

- iekškonfesionālie sadarbības līgumi;
- starpkonfesionālie sadarbības līgumi;
- starptautisko organizāciju līgumi.

Iekškonfesionālie sadarbības līgumi. Tie reti kad tiek slēgti starp vienas valsts organizācijām, kaut gan tas ir iespējams. Biežāk notiek tā, ka atsevišķa reliģiskās minoritātes organizācija noslēdz līgumu ar ārzemju centm, līdz ar to iegūstot centra atbalstu. Izskatīsim trīs dažādu konfesiju piemērus - musulmaņu, luterāņu un vasarsvētku. Musulmaņu gadījumā runa ir par vienas konfesijas centra atbalstu savas konfesijas draudzēm. Luterāņu un vasarsvētku gadījumā vēl pastāv vienošanās par teoloģisko atšķirību novēršanu un ticības simbolu (mācības apkopojumu un baznīcas pamatprincipu) novienādošanu.¹ Kaut arī konfesija ir viena, teoloģiskās atšķirības var būt visai nozīmīgas, īpaši ja runa, kā luterāņu gadījumā, ir par sieviešu ordinācijas jautājumu..

Musulmaņu piemērs. 1998. gadā Latvijā reģistrētā reliģiskā organizācija *Rīgas pilsētas musulmaņu draudze "/^fe/"* noslēdza sadarbības līgumu ar Krievijā reģistrēto reliģisko apvienību - *Centrāleiropas musulmaņu Krievijas reģiona garīgo pārvaldi.*¹

Līgumā vispārējās vilcienos paredzēta sadarbība starptautisku konferenču, simpoziju un semināru rīkošanas jomā par islama problemātiku, kā arī Latvijas musulmaņu studentu apmācība Maskavas Augstākajā Islama koledžā. Līgumā iztīrāta arī musulmaņu bērnu nometņu organizēšana. Būtisks ir līgumā iekļautais pilnvarojums, ar kuru viena (Latvija) puse pieļauj otras puses uzstāšanos savā

vārdā musulmaņu starptautiskajās organizācijās. Viena no šā konkrētā sadarbības līguma specifiskajām iezīmēm ir tāda, ka tajā nav noteikti finansējuma avoti, lai tās darbības, par kurām puses vienojas, varētu īstenot. Taču to var uzskatīt par "jumta" līgumu. Līguma slēdzējas puses nav vienlīdzīgas, jo Krievijas līgumslēdzējs ir finansiāli nodrošināts, bet Latvijas nav. Varam secināt, ka ar šo sadarbības līgumu Latvijas musulmaņu draudze iegūst lielāka centra atbalstu.

Luterāņu piemērs. 2001. gadā Latvijas Evaņģēliski luteriskā Baznīca noslēdza tā saucamo *Altāra sadraudzības līgumu* ar Amerikas Savienoto Valstu Misūri sinodi. Šajā reliģisko organizāciju "jumta līgumā" nav runāts par finansējumu, taču pašsaprota, ka naudas jautājums ir pietiekami nozīmīgs, jo ārzemju organizācija ir bagāta, ko nevar teikt par Latviju. Minētais līgums Latvijas pusei uzliek saistības neordinēt sievietes. Līgums neapšaubāmi ir teoloģiski saistoša rakstura un tā neievērošanas gadījumā kā sankcijas, loģiski, varētu būt finanšu līdzekļu liegšana Latvijas partnerim. Līgumā iekļauts arī izņēmums ticības simbolu ievērošanā. Tās sievietes, kas bija jau ordinētas par mācītājām, paliek amatos un uz viņām šis līgums neattiecas.

Vasarsvētku piemērs. 1996. gadā Latvijas vasarsvētku draudžu Apvienība (LVDA) noslēdza līgumu ar "Starptautisko "Dieva draudzi"" (SDD), kura atrodas Amerikas Savienotās Valstīs, Klīvlendā (Tenesijā), par abu organizāciju institucionālo apvienošanos. Jāatzīmē, ka šādā veidā - caur lokālām vasarsvētku organizācijām - SDD darbojas vairāk nekā 150 valstīs. Līgumā sadaļā "Apvienošanās fakti" teikts: "Kopš apvienošanās brīža Latvijas draudze ir "Starptautiskās "Dieva draudzes" oficiālais aģents un likumīgais pārstāvis Latvijas Republikā." Līgumā paredzētas arī tiesības uz atšķirībām, piemēram, LVDA tiek atbrīvota no SDD draudzēs pieņemtā reliģiskā rituāla - "kāju mazgāšanas". Raksturīgi, ka apvienošanās nekādā ziņā neskar LVDA īpašumus, bet LVDA tikai tiek atzīta par "aģentu". Saskaņā ar šo līgumu tiek mainīts nosaukums - LVDA uzņemas pārreģistrēties ar nosaukumu "Starptautiskā Dieva draudze — Latvijas Vasarsvētku Draudžu apvienība" (SDDLVA). Tas arī noticis. Visbeidzot jāatzīmē, ka apvienošanās skāra vienu no visjūtīgākajām sfērām - ticības simbolus.³

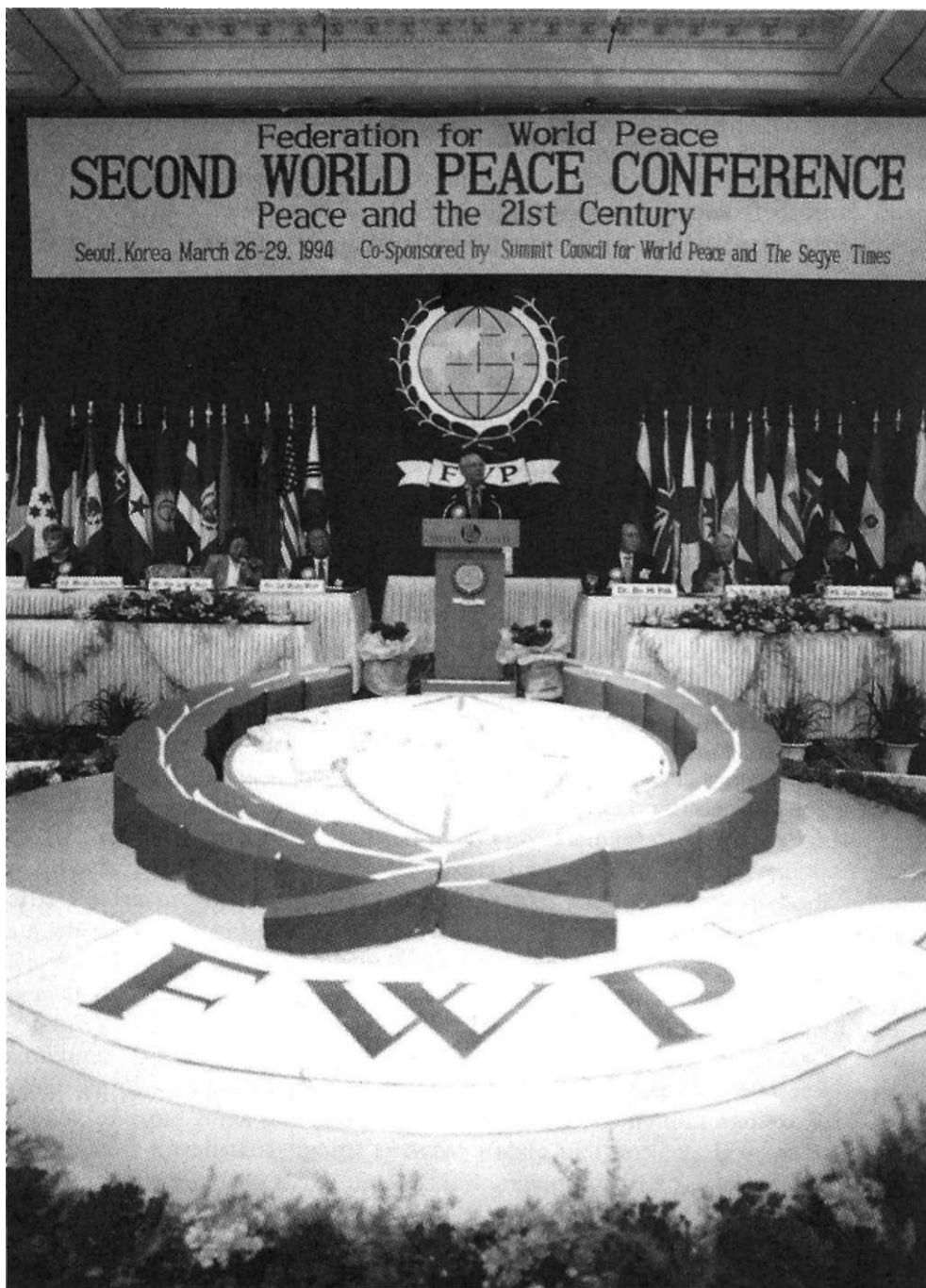
Starpkonfesionālie sadarbības līgumi. 1999. gada 3- jūnijā toreizējais Latvijas vecticībnieku vadītājs J. Miroļubovs Maskavā tikās ar Smoļenskas un Kaļiņingradas metropolītu Kirilu, kurš vienlaicīgi ir arī Krievijas Pareizticīgās Baznīcas Maskavas patriarhijas ārējo attiecību nodaļas priekšsēdētājs. Tikšanās mērķis bija apspriest Krievijas Pareizticīgās Baznīcas un Latvijas vecticībnieku Pomoras Baznīcas Centrālās Padomes savstarpējās attiecības. Abas garīgās personas pieņēma tikšanās *Memorandu*, kurā pareizticīgā Baznīca atzina netaisnīgo vecticībnieku vajāšanas politiku pagātnē.⁴ Memorandā tika atzīta Krievijas impērijas XVII gadsimtā radītā un pareizticīgās Baznīcas sankcionētā reforma, kura īstenoja citādi domājošo iznīcināšanu, kā rezultātā vecticībnieki bija spiesti emigrēt uz Krievijas valsts nomalēm, tajā skaitā arī uz Latviju. Memoranda parakstītāji apņēmās turpmāk neizteikties aizvainojoši vai nelabvēlīgi pret otras puses dievkalpojumu metodiku, rituāliem un

teoloģiskiem aspektiem. Puses nolēma vērsties pie saviem reliģiskajiem preses izdevumiem ar lūgumu kritiski izvērtēt Krievijas pirmsrevolūcijas publikācijas par vecticībnieku darbību. Memorandā pareizticīgie oficiāli pieļāva vecticībnieku svētcēļniekiem apmeklēt pareizticīgo Baznīcai piederošās vai pārvaldījumā esošās kulta vietas. Memoranda parakstītāji apņēmās izveidot vēsturisko, vērtīgo kulta priekšmetu ekspertu komisiju, kas izvērtētu valsts konfiscēto īpašumu patieso piederību un reālo tirgus vērtību. Lai arī memoranda parakstītājas puses šo dokumentu ir nosaukušas par starpbaznīcu dialogu, būtībā to var uzskatīt par vienošanos, kas juridiskā ziņā īpaši neatšķiras no civilā mierizlīguma un starpkonfesionālas ekumēniskas sadarbības izpratnes.

Tikšanās Memorands bija viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc garīdznieks I. Miroļubovs zaudēja vecticībnieku konfesijas uzticību. 2001. gada sākumā I. Miroļubovs bija tikai vecākais garīdznieks Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzē (iepriekš - Latvijas Pomoras vecticībnieku Baznīcas Centrālās Padomes priekšsēdētājs). Daļa Latvijas vecticībnieku Memorandu uzskatīja par pirmo soli un pamatu Rīgas Grebeņščikova draudzes ticības maiņai. Grupa vecticībnieku ar atklātu vēstuli vērsās Reliģisko lietu pārvaldē.¹ Vēstulē teikts: "*I. Miroļubovs personīgi ar Krievijas Pareizticīgās Baznīcas pārstāvi 1999- gadā ir parakstījis tā saucamo "Memorandumu", savdabīgu baznīcu un pakāpenisku Latvijas Vecticībnieku Pomoras Baznīcas pakļaušanu Maskavas Patriarbijai. Gribam uzsvērt, ka Vecticībnieku Baznīcas pakļaušana Maskavas Patriarbijai vai apvienošanās ar pareizticīgo Baznīcu ir viens no vissmagākajiem vecticībnieku Baznīcas kanonisko noteikumu pārkāpumiem.C.)"*⁶ Par šo līgumu savu atzinumu sniedza augstākā Latvijas drošības iestāde - Satversmes aizsardzības birojs: "Memoranda teksts neliecina, ka notiktu Vecticībnieku draudzes patstāvības zaudēšana un pievienošanās Krievu Pareizticīgajai Baznīcai. Tomēr tā parakstīšana izraisījusi domstarpības Latvijas Vecticībnieku draudžu starpā."⁷

Starptautisko organizāciju līgumi. Baznīcas mēdz slēgt arī tādas savstarpējās vienošanās, kas tuvina ne tikai to teoloģisko izpratni un savstarpējo ticības simbolu atzīšanu, bet veido arī starptautiskas organizācijas. Šādas organizācijas var būt starpkonfesionālas, piemēram, *Pasaules Baznīcu Apvienība*, kurā ietilpst dažādu konfesiju (piemēram, anglikāņu, luterāņu, pareizticīgo u. c.) Baznīcas vai vienas konfesijas organizācijas. Starpkonfesionālo organizāciju piemērs ir 1973. gada Eiropas luterāņu un Eiropas reformēto Baznīcu (metodistu, presbīritāņu, luterāņu u. c.) vienošanās, kuru nosauca par *Leunbergas Baznīcas Sadraudzību (Leunbetg Church Fellowship - LCF)*. Leunbergas Baznīcas Sadraudzība tika veidota pēc starptautisko organizāciju veidošanas parauga, un tajā darbojas ne tikai Eiropas, bet pat Dienvidamerikas Baznīcas. Organizācija apvieno 98 pasaules Baznīcas. Tās lielākoties ir minoritāšu reliģijas savās valstīs un bez starptautiska atbalsta bieži vien nespēj efektīvi darboties. Apvienojoties ar līdzīgām vai spēcīgākām baznīcām, tās kļūst stiprākas, jo var izmantot citu pieredzi un sakarus. Lai gan ir iespējams arī materiāls atbalsts, taču tas nav šo apvienību priekšnosacījums."

Pirmais Padomju prezidents un Masonu ložas atjaunotājs Krievijā Mihails Gorbačovs uzstājas ar runu Song Mjon Mūna rīkotajā "Miera konference"

Kā pēdējo piemēru gribētu minēt luterāņu organizāciju, kas nodibināta 1947. gadā Zviedrijā, Lundā, piedaloties 47 baznīcām no 26 valstīm. Tā ir **Pasaules luterāņu federācija** (PLF). Pašlaik federācijā ietilpst 123 dalībbaznīcas. Federācija noraida iespēju, ka tā varētu pārtapt par pasaules mēroga apvienoto luterāņu Baznīcu. Federācijas augstākā lēmējintitūcija ir asambleja, kas pulcējas katru sesto gadu un kurā pārstāvētas visas dalībbaznīcas. Starplaikā starp asamblejām katru gadu darbojas federācijas padome, kurā ir 49 locekļi.⁹

Noteikti iespējami arī citi līgumu paveidi. Taču augšminētie ir visizplatītākie.

¹ *Time K.* Основные принципы религиозной ниуки/Класики пирового религиозоведения. - М., 1996. - С.468.

- Саут улъ - Ислш - Голос ислама. - 1998. - нр. 1.

³ *Balodis R.* Valsts un Baznīca. - R.: Nordik R., 2000. - 523.lpp.

⁴ Поморский Вестник. - 1999. - а«г.

³ 2001. gada 21. augusta atklātā vēstule Reliģisko lietu pārvaldes priekšniekam R. Balodim. Parakstījuši vec ticībnieku mācītāji Aleksejs Žilko, Fjodors Behčanovs, Timofejs Kudrjašovs, Aleksejs Karatajevs, Tihons Osipovs, Ioans Žilko, Georgijs Zarajevs.

⁶ Turpat.

¹ Satversmes aizsardzības biroja direktora vietnieka U. Dzeniša 2001. gada 7. jūnija vēstule nr. 1/268 Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu pārvaldes priekšniekam R. Balodim.

⁸ Agreement between Reformation Churches in Europe (*Leuenberg Agreement*)/ Verlag Otto Lembeck, - Frankfurt am Main, 1993.

⁹ *Ezemiecel.* Latvijas luterāņi lielajā pasaules luterāņu saimē /7 Latvijas Vēstnesis. - 1997. - 14. aug.

19.2. Svētais Krēsls - baznīcas valsts un tās starptautiskie līgumi (koiikordāti)

*Verba volant, scripta manent (latj-
vārdi aizlido, bet uzrakstītais paliek.*

Sākotnēji konkordāts tika radīts, lai apturētu laicīgo valdnieku un lielo zemes īpašnieku tiešu iejaukšanos Baznīcas iekšējās lietās. Pirmais bija tā sauktais Vormsas konkordāts, ko 1122. gadā noslēdza Romas pāvests Kaliksts II un Vācijas karalis un Svētās Romas impērijas imperators Indriķis V. Pašlaik Vatikāns ir noslēdzis vairāk nekā 170 konkordātus ar dažādu pasaules valstu valdībām. Vēsturiskā izcelsme katram atsevišķam līgumam ir sava, taču tos raksturo viena kopēja konkordātu attīstības vēstures iezīme - Vatikāna neizsīkstošā neatlaidība to noslēgšanā. Piemēram, Portugālē, kas kopš seniem laikiem ir katoliska valsts tikai pēc 146 diplomātisko attiecību gadiem (no 1794. līdz 1940. gadam) ar Vatikānu tika noslēgts konkordāts.

Svētajam Krēslam ar tādām valstīm kā Vācija un Austrija līgums bija noslēgts jau 1933. gadā. Konkordāta prakses jauns attīstības posms sākās pēc sociālisma noņemšanas sabrukuma. Pāvesta sūtņi sāka sarunas par diplomātisku un līgumattiecību nodibināšanu ar Polijas, Horvātijas, Ungārijas, Čehijas, Kazahstānas, Igaunijas, Lietuvas un Latvijas valdībām. Vatikāns saskārās ar lielām grūtībām, kuras izraisīja citu ticību pārstāvji un reliģijas pretinieki - bijušie komunisti, jo ateistu īpatsvars un ietekme postsociālistisko valstu valdībās ir patiešām ievērojami. Par to liecina Polija, kas pēc būtības ir katoliska valsts, Svētajam Krēslam atjaunot konkordātu izdevās tikai ar lielām grūtībām. Polijas valdība ratificēja konkordātu jau 1993. gadā, taču pēc nākamajam parlamenta vēlēšanām krasi mainījās politisko spēku samērs, un process apstājās. Tikai pēc Svētā Krēsla diplomātiskā korpusa vairāku gadu darba Polijas prezidents Aleksandrs Kvašņevskis piekrita parakstīt konkordātu, kaut arī daži ateistiski noskaņotie parlamentārieši protestēja atsevišķām konkordāta normām (piemēram, lielākām laulību tiesībām katoļiem, grēksūdzes noslēpumam, ticības mācības apguves kārtībai skolās, kapelānu dienestam). 1998. gada 23. februārī konkordāts tika ratificēts ar visai niecīgu parlamenta deputātu balsu vairākumu. Jāatzīmē, ka vēsturiski Polijai tas bija jau otrais konkordāts ar Svēto Krēslu. Pirmais tika noslēgts 1925. gadā, taču pēc Otrā pasaules kara ar kompartijas nākšanu pie varas (līdzīgi kā Latvijā) Svētais krēsls līgumu anulēja.

Savukārt Kazahstānā līgums ar Svēto Krēslu tika noslēgts bez īpašām grūtībām, neskatoties uz citu ticību un ateistu dominantu valsti.* Šo līgumu 1998. gada

* Tas ir pārsteidzoši, ka tas notika valstī, kur dominē divas galvenās reliģijas - pareizticība un islams. Pēdējā laikā ir vērojama arī evaņģēlisko kristiešu draudžu skaita palielināšanās. 1998. gada aptaujā uz jautājumu, *vai tu esi ticīgs*- 39,7% Kazahstānas iedzīvotāju atbildēja apstiprinoši, 60,3% atbildēja noliedzīgi, bet 4,4% jeb 127 cilvēki no 2910 aptaujātajiem atbildēja, ka ir ateisti.

26. septembri parakstīja Vatikāna valsts sekretārs kardināls Andželo Sodano un Kazahstānas ārlietu ministrs Kasimkomards Dokajevs. Tajā ir 15 punkti, kuros noteiktas katoļu Baznīcas tiesības valstī. Saskaņā ar Baznīcas tiesībām un Kazahstānas valsts likumiem līgums garantē reliģijas brīvību. Katoļu Baznīca Kazahstānā var brīvi veikt sociālo, audzināšanas un karitatīvo darbību, izmantot masu informācijas līdzekļus, nodrošināt pastorālo aprūpi cietumos un slimnīcās. Parakstītais līgums paredz sadarbību kultūras jomā un sadarbību starp Baznīcas un valsts institūcijām.

Arī ar Balkānu valsti Horvātiju, ko var uzskatīt par trīs reliģiju (pareizticības, islama un katolicisma) krustcelēm, Svētajam Krēslam īsā laika posmā izdevās noslēgt četrus līgumus. Tas izskaidrojam ar jauno valstu centieniem gūt plašu starptautisku atbalstu, jo diplomātiskās atziņas ceļā Vatikāna atbalsts nav maznozīmīgs. Šāda Romas katoļu Baznīcas ietekmes paplašināšana rada bažas pareizticīgajos. Jāatzīst, ka divpusējie līgumi starp Svēto Krēslu un Eiropas valstīm lielākoties darbojas bez sarežģījumiem un ir efektīvs katoļu tiesību garants.

Protams, gadās, ka kādā valstī konkordāts nav nepieciešams, lai tur nodrošinātu katoļu tiesības. Piemēram, Beļģijai nav konkordāts ar Svēto Krēslu, taču tur katoļu Baznīca atrodas daudz privilēģētākā juridiskā statusā nekā daudzās citās valstīs ar kurām Svētajam Krēslam konkordāts ir noslēgts.

Svētais Krēsls — neatkarīga, suverēna pāvesta valsts. Romas pāvests Pījs XI 1929. gadā, laikā starp diviem pasaules kariem, noslēdza konkordātu ar Itālijas valsts vadītāju Benito Musolīni. Konkordāta noslēgšanas rezultātā radās jauna pasaules valsts - Vatikāns.¹ No Itālijas laicīgās varas puses tas bija mēģinājums leģitimizēt savu varu. Jāņem vērā, ka tajā laikā starp pāvestu un Itālijas valdību bija dziļš konflikts un pāvests faktiski atradās trimdā. Musolīni iesāktais Itālijas valsts samierināšanās process ar Romas katoļu Baznīcu beidzās 1929. gadā ar minētā konkordāta noslēgšanu un Vatikāna valsts jeb Svētā Krēsla izveidošanu. Vatikāna sadarbību ar Musolīni vēsturnieki un politiķi pārmet joprojām, taču tas ir jāatzīst par baznīcas triumfu.* Itālijas valsts naudas kompensāciju pāvests Pījs XI izmantoja jaunās valsts tehniskajai labiekārtošanai, ierīkodams radiostaciju.- Itālija izmaksāja 400 miljonus dolāru lielu kompensāciju par zemēm, kas vēsturiski tika atņemtas katoļu valstij Vatikānam, lai izveidotu Itālijas valsti. Līdz ar šī 1929. gada 11. maija konkordāta noslēgšanu, Vatikāns, kura platība ir tikai 44 hektāri, tika atzīts par neatkarīgu pāvesta valsti. Daži Svēto Krēslu dēvē par tiesisku fikciju, kas gan nemazina tā starptautisko statusu, drīzāk pasvīturo tā unikalitāti.

* Baznīcas neitrālā attieksme pret holokaustu Otrā pasaules kara laikā tās kritiķiem ir spēcīgs arguments. Kā apgalvo vēsturnieki, Romas katoļu Baznīcas galva pāvests Pījs XII, kurš 1933. gadā noslēdza bēdīgi slaveno konkordātu ar Hitleru, vairāk bija ieinteresēts Baznīcas varas saglabāšanā. Situāciju neglābj atsevišķie gadījumi, kad kristieši kā ticības mocekļi gāja bojā nacistu nometnēs. Viens no viņiem bija izcilais luterāņu teologs Dītrihs Bonhēfers. Tomēr viņš pazūd starp daudzajām fotogrāfijām, kurās redzami glēvuļi priesteri un mācītāji ar nacistu sveicienā paceltām rokām. (*Dišlers G.* Par politiku un liecību // Svētdienas Rīts. - 2000. - 8. jūl.)

Vēsturiski pašreizējās Itālijas teritorijā pāvesta valsts pastāvēja kopš VIII gadsimta. Neatkarību tā zaudēja 1870. gadā, kad Romā iesoļoja Garibaldi karavīri, kas pasludināja, ka pāvestam piederošās zemes tiek pievienotas jaunajai Itālijas valstij - karalistei. Toreizējais pāvests Pījs IX pasludināja sevi par ķīlnieku un ieslēdzās Vatikāna pilī, apsolut, ka viņš un viņa sekotāji nekad neatzīs Itālijas karaļa varu. Lai sodītu ienīsto monarhiju, visa karaļa ģimene tika izslēgta no Baznīcas un, kaut arī vairs nebija viduslaiki, sods bija iespaidīgs. Pāvests katoļticīgajiem stingri noliedza ieņemt jebkādus posteņus karaļnamā - pretējā gadījumā arī viņiem draudēja izslēgšana no Romas katoļu Baznīcas. Oficiāli šāds aizliegums pastāvēja līdz 1904. gadam, taču arī pēc tā atcelšanas Svētais Krēsls atteicās atzīt Itālijas karalisti, un pāvests faktiski nekad neatstāja Vatikāna teritoriju. 1947. gadā pieņemtajā Itālijas Konstitūcijā noteikts: "Valsts un katoļu Baznīca katra savā jomā ir suverēna un neatkarīga. To attiecības tiek regulētas saskaņā ar līgumiem". Šis gadījums tomēr ir nedaudz īpatnējs - no vienas puses, Vatikāna teritorija atrodas Itālijas galvaspilsētas Romas robežās un savā ziņā ir pat tās sastāvdaļa; no otras puses, minētie līgumi tomēr ir starpvalstu līgumi.

Svētajam Krēslam ir tikai vieni ar reliģiju nesaistīti valsts svētki. Tie ir Pāvesta apstiprināšanas svētki - 22. oktobrī. **Svētajam Krēslam nav ne likumdevējas varas, ne tiesu varas. Par Ministru kabinetu jeb izpildvaru var uzskatīt pointiņkālo komisiju, kuras locekļus ieceļ pāvests. Svētajam Krēslam ir sava konstitūcija, kas saucas Apustuliskā Konstitūcija, kas pieņemta 1967. gadā. Pāvesta sūtņiem ārvalstīs ir savs diplomātiskais korpus - nunciji.**

Kaut arī Vatikāns ir valsts, tam ir zināmas atšķirības no pārējām valstīm. Pirmkārt, Vatikānam nav pilsonības parastajā tās izpratnē, jo Vatikāna pilsoņi ir tie Itālijas pilsoņi, kas apkalpo Svēto Krēslu. Pēc aiziešanas no pāvesta dienesta kalpotāji Vatikāna pilsonību zaudē. Otrkārt, Vatikānam nav publiskās varas institūciju parastajā to vispārpieņemtajā izpratnē. Vatikāns jeb Svētais Krēsls patiešām ir baznīcas valsts. Tas ir valstisks veidojums, kurš, kā uzskata starptautisko tiesību zinātņu doktors profesors J. Bojārs, no citām suverēnām valstīm atšķiras tikai ar dažām niansēm.³

Var teikt, ka **Vatikāns savā ziņā ir vēlēta monarhija**. Pāvests pēc ievēlēšanas kļūst ne vien par Vatikāna "valdnieku", bet vienlaikus kā Svētā Krēsla galva pārvalda arī citu suverēnu valstu jurisdikcijai piekritīgās attiecīgo valstu pilsoņu apvienības (Romas katoļu organizācijas). Šī vara nav nekāds arhaisms vai vienīgi tradīcijas ievērošana, tā ir pavisam reāla. Vatikāns ir pilntiesīgs starptautisko līgumtiesību subjekts. Savas attiecības ar citām valstīm, kā arī ar ANO un EDSO, tas kārtro caur saviem sūtņiem, kurus sauc par nuncijiem. Vatikāns ir ANO speciālo organizāciju (UNESCO un Starptautiskās Pasta apvienības) pilntiesīgs dalībnieks.

Svētais Krēsls, kaut arī tā valstiskums ir relatīvs, ir ietekmīgāks nekā dažas labas valstis kopā ņemtas. Vatikāna valstī atrodas seši dievnami, Vatikāna banka, laikraksta redakcija ar tipogrāfiju, radiostacija, kuras pārraides sasniedz pat Ķīnu un Dienvidameriku. Romas pāvesta vizītes vienmēr ir pasaules sabiedrības saziņas līdzekļu uzmanības centrā. Pasaules politikā Vatikāns pilda ierasto "miera nesēja simbola misiju".

1993. gads. Vatikāns (Roma). Pirmā Latvijas Republikas oficiālā vizīte Vatikānā. Pāvestam pie labās rokas Latvijas Republikas Ārlietu ministrs Georgs Andrejevs, bet pie kreisās Latvijas Republikas Aizsardzības ministrs Dr. Tālaus Jundzis

Svētais Krēsls rūpējas par katoļiem visā pasaulē. Romas pāvests, būdams Svētā Krēsla galva, kā monarhs pārvalda suverēnu valstu subjektus (citu valsts vietējās katoļu Baznīcas). Katolicisms ir vienīgā konfesija, kuras garīgā vadība īstenojas kā valsts, un Svētais Krēsls savu misiju nodrošina gan ar diplomātiskiem līdzekļiem, gan ar starptautiskiem līgumiem. Lielā mērā to apliecina paša pāvesta aktivitātes. Atrodoties pāvesta amatā, Romas pāvests Jānis Pāvils II 20 gadu laikā ir veicis 1 118 299 km lielu attālumu. Šis attālums atbilst 28 ceļojumiem ap zemeslodi un trīs reizes pārsniedz attālumu no Zemes līdz Marsam. Pāvests ir veicis 84 ārzemju ceļojumus, apmeklējis vairāk nekā 125 valstis, ārpus Vatikāna pavadījis 839 dienas (11,55% no pāvesta amatā pavadītā laika), veicis 134 ceļojumus pa Itāliju, teicis aptuveni 16 000 uzrunu, kanonizējis vairāk nekā 280 cilvēkus, runājis vairāk nekā ar 766 dažādu valstu pārstāvjiem.' Pāvesta popularitāti mūsu kaimiņvalstī Polijā (pēc tautības pāvests ir polis) labi parāda pāvesta 1999. gada vizīte Polijā. 1999. gada 5. jūnijā, sakarā ar tautas vēlmi redzēt pāvestu tā uzstāšanās laikā

Krakovā, Polijas dzelzceļa satiksmi vajadzēja papildināt ar 700 regulāriem vilcienu reisiem. Tas bija Jāņa Pāvila II 87. ārzemju brauciens.⁵ 2001. gada pavasari pāvests apmeklēja Ukrainu, bet rudenī Armēniju. Šajā gadā Romas pāvests gribēja apmeklēt arī Krieviju, taču tika noraidīts, jo Krievijas Pareizticīgo Baznīcas patriarhs Aleksejs II norādīja, ka pāvesta vizīte Krievijā un Ukrainā saasinātu attiecības starptautiskajiem. Šāds patriarha paziņojums bija vērā ņemams, jo pēc socioloģiskām aptaujām Krievijā baznīcai uzticas 40-60% respondentu," kamēr parlamentam un presei mazāk par 10%.*

Vatikāns bez ierastā *miera nesēja* simbola vēl ir katolicisma nostiprinātājs, eksportētājs un aizstāvis. Tas pamatā notiek ar konkordātu starpniecību.

Konkordāti. Konkordātiem ir publisku un starptautisku līgumu raksturs. Līguma objekts faktiski ir *katoļu tiesības*. Līgumslēdzēji ir divas neatkarīgas un savā būtībā suverēnas valstis. Kā uzskata paši katoļi, konkordāts ir līgums starp Vatikānu un kādu valsti par katoļu Baznīcas stāvokli šīs valsts teritorijā.⁷ Termins *konkordāts (concordare)* ir aizgūts no latīņu valodas un nozīme *saprasties, saskaņot*. Tātad baznīcas valsts A slēdz līgumu ar laicīgu valsti B par pēdējās iedzīvotāju reliģisko tiesību realizāciju, izejot no B pilsoņu konfesionālās piederības, kas ir A valsts (vienlaicīgi arī B valsts pilsoņu reliģiskās konfesijas augstākā vadība) vadības kompetencē. Lai cik tas juristiem neliktos savādi, uz šiem līgumiem, tāpat kā uz citiem starpvalstu līgumiem, attiecas 1969. gada 23. maija Vīnes konvencija par starptautiskajām līgumattiecībām.⁸

Konkordātu tiesiskais regulējums ir visai plašs. Svētā Krēsla līgumi ar dažādām valstīm pēc satura nav vienādi. Tas atkarīgs no konkrētajā valstī dzīvojošo katoļu konfesijai piederošo skaita un problēmām, kas ir jārisina šajā valstī. Liela loma ir arī valsts vēlmei iegūt Vatikāna atbalstu kādā konkrētā jautājumā. Ievēribas cienīgs ir fakts, ka dažās valstīs konkordāts noslēgts nevis attiecībā uz visu valsts teritoriju, bet tikai uz kādu atsevišķu šīs valsts katoļu apdzīvotu teritoriju. Piemēram, konkordāts, ko Svētais Krēsls 1809. gadā noslēdza ar Franciju par katoļu cliecēzēm Elzasas un Lotringas administratīvajos apgabalos. Šādā gadījumā specifiskais starpvalstu līgums ir spēkā tikai noteiktā valsts -apgabalā.

Konkordātos ir runa ne vien par garīga rakstura lietām, bet arī par vispāriem civiltiesiskās aprites jautājumiem - par īpašuma lietām, par Baznīcas administratīvajiem jautājumiem, par baznīcas kā juridiskas personas lietām, par nodokļu atlaidēm un garīdznieku algām. Primārā tomēr ir kāda nozīmīga katoļu konfesijas interese garīgajā sfērā, kuras īstenošana lielā mērā atkarīga no tā, vai valsts

* Krievijas Socioloģijas institūts aptaujāja 1600 respondentu, kas dzīvoja dažādos Krievijas reģionos un bija vecāki par 18 gadiem. Aptaujas rezultāti parādīja, ka par pareizticīgajiem sevi uzskata 49% Krievijas iedzīvotāju, par neticīgajiem - 37,4%, uz jautājumu nevarēja atbildēt - 8,3%. Par musulmaņiem sevi uzskata - 3,2%, katoļiem - 0,2%, baptistiem - 0,2%, protestantiem (t.sk. luterāņiem) - 0,8%, jūdaistiem - 0,1%, pie citiem (nenosauktu reliģiju pārstāvjiem) sevi pieskaita - 0,8%. Lielākā daļa Krievijas ticīgo ir vecāki par 55 gadiem. Krievijas patriarha paziņojumu šajā situācijā, kad par katoļiem sevi uzskata tikai 0,2%, uzklusēja arī Krievijas prezidents V. Putins un valdība. Tāpēc nav jābrīnās, ka pāvesta vizīte valstī tika atteikta.

to atzīst par nepieciešamu un iespējamu. Pie šādiem jautājumiem var pieskaitīt, piemēram, bīskapu varas atzīšanu, katoļu Baznīcas administratīvo apgabalu - diecēžu iedalījuma nosacījumus valstī, kā arī Baznīcas publiskās liturģiskās darbības nosacījumus. Šīs ir tās tiesības, kas netiek iekļautas valsts likumā, bet gan divpusējā līgumā, kurš attiecas tikai uz pašiem līgumslēdzējiem - valsti un katoļu Baznīcu. Dažkārt konkordātā tiek kārtoti arī katoļu laulību jautājumi, katoliskās izglītības jautājumi pamatskolās un vispārizglītojošās ģimnāzijās, kā arī katoļu jaunatnes nodarbinātības un brīvā laika pavadīšanas jautājumi. Ir gadījumi, kad Vatikāns noslēdz konkordātu, lai noregulētu kādu nepatīkamu un ieilgušu strīdu vai arī lai novērstu strīdu. Tā, piemēram, kortkodātā, ko 1997. gada beigās ratificēja Ungārijas parlaments, Ungārijā vienojās ar Vatikānu par Romas katoļu Baznīcas īpašumu atdošanu, kas tika konfiscēti komunisma režīma laikā.* Tā dziļākā juridiskā būtība ir divu starptautisko tiesību subjektu brīvprātīga vienošanās, kurā tie nosaka savstarpējās saistības, tiesības un pienākumus kādā noteiktā tiesāttiecību sfērā.⁹

Reizēm katoļu Baznīcas tiesības kādā atsevišķā darbības jomā tiek nostiprinātas ar starptautiska rakstura vienošanos, kas nav konkordāts. Jāsaka, ka šādas vienošanās par atsevišķiem jautājumiem iespējamas arī tādā gadījumā, kad attiecīgajai valstij ir noslēgts konkordāts ar Vatikānu. Piemērs starptautiska rakstura līgumam atsevišķā jautājumā varētu būt 1994. gadā noslēgtais Svētā Krēsla līgums ar Ungāriju par šīs valsts Bruņoto Spēku kapelānu dienesta institūciju. Līdzīgs līgums šai valstij 1993. gadā noslēgts ar Maltu - "Par katoļu skolām", kā arī - "Par īpašuma jautājumiem".

Jāatzīmē, ka visos starptautiskajos līgumos ar Svēto Krēslu ir noteikta iespējamo strīdu izskatīšanas kārtība tajos gadījumos, kad valstij un Baznīcai rodas domstarpības par kādas attiecīgās vienošanās normas interpretāciju. Tādos gadījumos paredzēta jauktas komisijas izveide, kurā ietilpst gan valsts, gan Baznīcas pārstāvji, un strīdu jautājumā šīs komisijas lēmums ir izšķirošais. 1976. gada vienošanās aktā "Par Romas katoļu Baznīcas tiesisko regulēšanu", kuru Spānijas valdība noslēdza ar Svēto Krēslu, tika noteikts katoļu Baznīcas statuss valstī. Tas ietvēra: (1) visu katolisko organizāciju, apvienību un iestāžu atzīšanu no valsts puses; (2) svētdienu un citu katoļu svētku noteikšanu par valsts brīvdienām; (3) katoļu svētvietu atzīšanu par valsts nozīmes aizsargājamiem kultūras pieminekļiem; (4) tiesību piešķiršanu katoļu kapelāniem darboties penitenciārajās iestādēs; (5) katoļu Baznīcas kanonisko tiesu īpašā statusa atzīšanu un administratīva rakstura spēka piešķiršanu tās spriedumiem, nosakot, ka tie nav pārsūdzami valsts tiesu instancēs.

Citā, 1979. gada Spānijas līgumā ar Svēto Krēslu "Par izglītības un kultūras jautājumiem" valsts garantē katoļu mācības iekļaušanu tās pārziņā esošo mācību iestāžu programmās, kā arī cieņas ievērošanu attiecībā uz katoliskām vērtībām. Šajā līgumā Spānijas valsts apņemas katolisko mācību ieviest kā mācību priekšmetu

* Ungārijā Romas katoļu īpašumu vērtība ir lielāka par 555 miljoniem ASV dolāru (ap 327 miljoniem latu). Ungāru katoļu baznīca līdz 2001. gadam atguva savus īpašumus 322 miljonu dolāru vērtībā, bet atlikums tiks samaksāts naudā un izmantots katoļu konfesijas vajadzībām.

skolās un augstākajās mācību iestādēs, protams, atstājot audzēkņiem brīvu izvēli - apmeklēt šīs stundas vai kādas alternatīvas nodarbības. Ar šo vienošanos augstāko Baznīcas mācību iestāžu piešķirtie zinātniskie grādi tiek pielīdzināti valsts augstskolu mācību spēku grādiem. Konkordāta oponentiem der zināt, ka tas notika neraugoties uz to, ka Spānijas Konstitūcija (14. panta 2. sadaļa "Par tiesībām un brīvībām")¹⁰ pasludina visu Spānijas iedzīvotāju vienlīdzību likuma priekšā neatkarīgi no viņu reliģiskajiem uzskatiem un tautības, garantējot (16. panta 1. apakšpunkts) viņiem, kā arī viņu veidotajām organizācijām neierobežotu ideoloģijas, reliģisko uzskatu un ticības brīvību. Spānijā konstitucionāli atzīts, ka tās teritorijā nepastāv valsts reliģija.*

Visbeidzot konkordātus, kā jau visus līgumus, var arī grozīt. Itālijā konkordāta saturs tika grozīts vēl samērā nesen - 1984. gadā. Konkordātu nevar mainīt viena līgumslēdzēja puse, jo tas ir starpvalstu līgums. Lai tajā ko grozītu, abām valstīm ir jāsēžas pie sarunu galda un par izmaiņām jāvienojas. Pēc tam seko jaunā līguma grozījumu ratifikācija parlamentā.

'Spanish constitution Chapter 2. Section 16.(3): "There shall be no State religion. The public authorities shall take religious beliefs of Spanish society into account and shall consequently maintain appropriate cooperation with the Catholic Church and other confesión."

¹ Vizulis I. Latvijas - Vatikāna diplomātiskās attiecības. - R.: Pajumte, 1996. - 13.lpp.

² Brumanis Ā. Piezīmes Baznīcas vēsturē: Lekciju skripti. - R.: Romas katoļu Baznīcas Rīgas Garīgais seminārs, 1996. -4.-5.lpp.

³ Bojārsf. Starptautiskās tiesības. - R.: Zvaigzne ABC, 1996. - 280.lpp.

⁴ Katoļu Dzeive. - 1999. - nr. 1.

⁵ Krūmiņš M. Pāvests sasit galvu, bet mesu tomēr neatliek // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1999. - 14. jūn.

⁶ Зубов А. ^.православная вера, национальная психология и политика./Религия и национализм. - М.: Институт религии и права, 2000. - С.66.-74.

⁷ Katoļu Baznīcas Vēstnesis. - 1989. - nr. 3 (89). - 8. febr. - 6.lpp.

⁸ Vienna Convention on the Law of Treaties UN TS 331; 81. L.M. 679 069)

⁹ Stipraisf. Pamatjēdzieni par valsti un tiesībām. - R.: Latvijas Vidusskolu skolotāju kooperatīva izdevums, 1939- - 185.lpp.

¹⁰ Spanish Constitution and sending order of the congress. - Madrid, 1990. - P. 14.-15.

19.3. Latvijas Republikas un Svēta Krēsla vienošanas vēsture

Mēs esam savas pagātnes mantinieki, bet mēs neesam vergi, kam mūžīgi jādzīvo pagātnes kalpībā un ēnā. Mēs paši esam savas nākotnes veidotāji, un mums ir dota iespēja to veidot pēc sava prāta, pēc savas gribas Un pēc savas pārlicības.

Vaira Vīķe-Freiberga *

Dažos mūsdienu postsociālistiskās Latvijas sabiedrības locekļos jau pati doma par konkordāta slēgšanu izraisīja vairāk noraidošu nekā pozitīvu attieksmi. Sākotnējo žurnālistu neieinteresētību konkordāta slēgšanas jautājumā pārtrauca bijušais Latvijas Tautas Frontes priekšsēdētājs D. Īvāns. 1999. gada sākumā laikrakstā "Jaunā Avīze" bija publicēts D. Īvāna raksts, ka no sabiedrības tiekot slēpts konkordāta sagatavošanas fakts.** Viņš rakstīja, ka valstī, kur valda ar likumu garantēta ticības un apziņas brīvība, "jebkurš var pielūgt savu dievu bez jebkādiem tur līgumiem ar Romas pāvestu, Zalcburgas bīskapu, Vestminsteras abatu. Dalailamu vai Šariāla tiesu." D. Īvāns uzskata, ka pilnīgi pietiek ar Latvijas un Vatikāna diplomātiskajām attiecībām, piebilstot, ka Latvijas un Svētā Krēsla līguma projekts ir negaidīti nekaunīga vienas reliģiskas konfesijas starptautisko interešu caursīšana un tās Romas katoļu materiālo interešu apmierināšana uz valsts rēķina.¹ Tādēļ arī dokuments tiekot slēpts no svešām acīm.

D. Īvāna protestam pievienojās arī baptistu konfesijas pārstāvji un turpināja kritiku pret konkordātu vispār. Baptistu garīdznieks J. Tervits uzdeva vairākus jautājumus, kas, viņaprāt, ir būtiski. Viens no tiem ir: Kāpēc man, baptistam, ar manu valstij maksāto nodokļu naudu būtu jānes upuri kādas citas Baznīcas konfesionālo

* No Latvijas prezidentes Vairas Vīķes-Freibergas svinīgās uzrunas, pēc prezidenta zvēresta nodošanas, 7. Saeimai 1999. gada 8. Jūlijā/ Diena, 1999. - 10. jūlijs.

** "Spriežot pēc atzīmes uz projekta eksemplāra, kas tikai tagad nonācis manās rokās, tāds konkordāts birst kopš pērnās vasaras beigām. Dokumenta slēpšana, paskaidroja ierēdnis, kas nodrošināja "valstiskās informācijas noplūdi" bez SAB un Kamaldiņa ziņas, tiekot attaisnota ar teksta "negatavību" un atrunu, ka pretējā gadījumā žurnālisti priekšlaicīgi "visu sabojāšot".(..) Izvairīšanās šādus projektus laicīgi publiskot un nodot sabiedrības apspriešanai rada bažas, vai tādā pašā veidā - "ne čiku, ne grabu" - netop vēl kādi "slepenprotokoli" par Latvijas suverenitātes nodošanu arī citām globālajām Baznīcas, finanšu organizācijām vai koncerniem/..) Par šo līgumprojektu it kā varētu neuztraukties, ja tas neskartu lielas daļas Latvijas pilsoņu tiesības un pašcieņu un ja tā radīšanas procesā tikai nodrošināta atklātības principa ievērošana. Galu galā mēs arvien mazāk uzzinām, ko plāno, perina, ar ko vienojas, ar ko nesaprotas mūsu valdība. Plaša plešas un savstarpējā neizpratne vairojas. Ne jau pie "Lattelekom", bet gan pie "jumta līguma" slēdzējiem valdības mājā jāiet protestētājiem pret sarunu tarifu paaugstināšanos un sliktajiem sakariem. Līgums ar Svēto Krēslu ir no tās pašas sērijas. Kādam šķiet izdevīgi par kaut ko vienoties, bet tautas vairākumam var izrādīties neizdevīgi par to maksāt" (Īvāns D. Slepenais līgums - Latvijas valdība un Svētais Krēsls paslepšus strādā pie Konkordāta //Jaunā Avīze.- 1999.-8. febr.).

skolu uzturēšanai vai dievnamu remontam?² Bīskaps A. Šterns baptistu vārdā protestēja pret šo ieceri, uzskatot, ka atjaunojot konkordātu:

- tiktu apiets konstitucionālais princips par valsts un Baznīcas šķirtību;
- attiecībās pret valsti vienai konfesijai tiktu radītas priekšrocības, bet katoļticīgo skaits pēc viņa Baznīcas ziņām esot tikai viena piektā daļa no Latvijas iedzīvotājiem;
- tiktu radītas priekšrocības Romas katoļu konfesijai attiecībā pret citām Latvijas tradicionālajām konfesijām;
- tiktu izjaukta līdz šim atrastā vienotība un līdzsvars Latvijas tradicionālo Baznīcu attiecībās;³
- par valsts līdzekļiem Romas katoļu Baznīcai tiktu radīta iespēja izmantot masu saziņas līdzekļus;
- tiktu dota iespēja citas valsts - Vatikāna pārstāvjiem nodibināt neatkarīgu militāru ordinātu Latvijas Republikas bruņotajos spēkos.⁴

Politiski par konkordātu izteicās diplomātiski atturīgi, izņemot Saeimas deputātu A. Kiršteinu, kurš bija pret jebkuru līgumu starp valsti un Baznīcu, tajā skaitā arī pret līgumu starp Latvijas Republiku un Svēto Krēslu.⁵

Savdabīgi savu attieksmi pret konkordātu pauda kriminologs Arturs Šulcs laikrakstā "Latvijas Vēstnesis".⁶ Viņš rakstīja, ka konkordāta noslēgšana, kas radīs katoļu dominēšanu pār citām reliģijām un pastiprinās katoļu sludināšanu, "var sekmēt sabiedrības sociālās pasivitātes tālāku padziļināšanos un ekonomikas tālāku lejupslīdi", kā arī "vardarbīgu mūsu identitātes maiņu".⁷ Kriminologs uzskatīja, ka tas ir pretrunā arī "Cilvēktiesību konvenciju". Manuprāt, Šulca viedoklis bija ļoti subjektīvs. Vai var nopietni ņemt vērā apgalvojumus, ka alkoholisms Latgalē ir katoļu darbības rezultāts? 2001. gada 30. janvārī valdības laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" bija publicēta kādas pilsoņu grupas atklāta atbalsta vēstule "Par valsti, baznīcu un izvēles brīvību". Vēstules rakstītāji publikācijā novēlēja autoram arī "turpmāk neapstāties un darīt zināmas tautai tās briesmas, kas to sagaida no šī līguma ar Svēto Krēslu, kurš gan, spriežot pēc tā darbiem, nav svēts".

Paūžot atbalstu konkordātam, Romas katoļu Baznīcas kardināls J. Pujats citēja pirmās Latvijas Republikas ārlietu ministra Z. Meierovica 1922. gada runu Saeimas plenārsēdē: "Tas ir taisnība, kungī, **saimnieciskā ziņā mums zināmi upuri jānes** (...), tad mēs sasniedzam zināmu politisku mērķi."⁸ Katoļu Baznīcas kardināls šādā veidā norādīja uz Vatikāna lielo ietekmi pasaulē un ar to saistītajām Latvijas iespējām ārpolitikā. Tieslietu ministre I. Labucka, kas parakstīja konkordātu no Latvijas puses, paziņoja, ka "konkordāta sagatavošanas laikā atrasti valstij un pārējām konfesijām vispieņemamākie līguma nosacījumi".⁹

Neitralitāti konkordāta slēgšanas jautājumā izrādīja divas lielākās Latvijas reliģiskās konfesijas - luterāņi un pareizticīgie, kuru galvenā vēlme bija, lai arī viņu Baznīcas kļūtu par publiskiem tiesību subjektiem¹⁰ un tām tiktu radīts līdzvērtīgs stāvoklis, t. i., noslēgti līgumi." Savukārt lielākā daļa inteliģences konkordāta jautājumam pievērsa maz vērības, kaut gan vispārējo noskaņojumu var nosaukt par tuvāku ateismam.

Beidzot izskatīt attieksmi *par vai pret* konkordātu, gribu teikt, ka šīs diskusijas neradīja labu gaisotni neviena līguma noslēgšanai starp valsti un Baznīcu. Dažus no iepriekšminētajiem iebildumiem var uzskatīt par vērā ņemamiem, bet, lai izprastu jautājuma dažādos aspektus, sākumā nepieciešams ielūkoties konkordāta vēsturē.

Pirmais — 1922. gada konkordāts. Konkordāts starp Svēto Krēslu un Latvijas valdību tika parakstīts 1922. gada 30. maijā. No Latvijas valdības puses to parakstīja Latvijas Republikas ārlietu ministrs Zigfrīds Meierovics. Satversmes sapulce konkordātu ratificēja 1922. gada 19. jūlijā, un tas stājās spēkā 1922. gada 3. novembrī. No šā brīža arī konkordāts kā starptautiskais līgums starp Svēto Krēslu un Latviju sāka regulēt abu valstu starptautiskās attiecības.'-

Kreisie sociāldemokrāti bija pret konkordātu, bet maziņieki orientējās uz šī līguma slēgšanu, jo pēc viņu domām, izveidojot katoļu centru Rīgā, mazinātos un ar laiku izbeigtos poļu ietekme Latvijas Romas katoļu Baznīcā. Z. Meierovics, kā jau tika minēts, atbalstīja konkordātu, lai gan konkordāta slēgšanas pamatojums bija visai savāds. Viņš runāja par upuri, kas jānes. Kam un kāpēc?

Jau pirms pirmās Latvijas Republikas nodibināšanas tika spriests par konkordāta noslēgšanu ar Svēto Krēslu. Pozitīvs lēmums šajā jautājumā tika pieņemts Tautas padomes laikā. Jau 1916. gada 14. decembra Latviešu Centrālās komitejas apspriedē Petrogradā tika norunāts, ka konkordāts tiks noslēgts, jo pretējā gadījumā Latgale Latvijai nepievienosies.

Kāpēc latgaliešu galvenais priekšnosacījums valsts apvienošanās jautājumā bija konkordāta noslēgšana ar Vatikānu? Tāpēc, ka pārējā Latvija bija luteriska un latgalieši baidījās, ka netiks ievērotas viņu tiesības.¹¹ Latgaliešu delegātiem konkordāta slēgšana ar Svēto Krēslu bija obligāta prasība, lai viņi netiktu diskriminēti. Tātad XX gadsimta sākumā runa negāja par īpašu privilēģiju iegūšanu, bet par vienas reliģiskās grupas (katoļu) bailēm no vairākuma (luterāņu) reliģiskās diskriminācijas. Protams, bez iekšpolitiskā būtisks bija arī ārpolitiskais motīvs. Svētais Krēsls iepriekšējā tūkstošgadē bija nozīmīgs starptautisko attiecību subjekts, ar kuru pieņemts rēķināties un kuram ir diplomātiskie sakari. Jaunajai Latvijas valstij starptautiskajos forumos bija nepieciešams arī Svētā Krēsla atbalsts.

Gadījums ar latgaļu īpašo prasību pēc konkordāta, Latvijas apvienošanās gadījumā, īpaši pasvīturo to apstākli, ka bez ekonomiskajām, politiskajām un teritoriālajām interesēm ne mazāk svarīgas un aktuālas prasības cilvēkam ir arī pēc ticības brīvības garantijas, un, kā šis konkrētais gadījums arī pierāda, ir bijis svarīgs kopīgas sabiedrības un valsts veidošanās priekšnosacījums."

Lai paātrinātu attiecību nodibināšanu ar Vatikānu, Latvijas Pagaidu valdība 1919. gadā Jāzepu Rancānu nosūtīja kā sevišķu sūtņi pie Svētā Krēsla. Atbildot uz Latvijas valdības iniciatīvu, V. E. kardināls Gaspari ar 1920. gada 16. janvāra rakstu (nr. 124) paziņoja Latvijas Pagaidu valdībai, ka Svētais Krēsls no savas puses atzīst Latvijas Pagaidu valdību un Latvijas neatkarību *defacto*. Vienlaikus kardināls sāka sarunas par konkordātu Latvijas katoļu jautājuma sakārtošanai. 1920. gada 4. oktobrī J. Rancāns iesniedza Romas pāvestam memorandu par katoļu Baznīcas stāvokli Latvijā un lūdza atzīt Latviju *de iure*. Šajā memorandā minēti arī Latvijas

nosacījumi: pirmkārt, Latvijas katoļu bīskaps ieceļams no Latvijas tautas vidus un otrkārt, Rīgā jāatjauno senais arhibīskapa sēdeklis. Vatikāns bija pirmais, kas atzi-
- Latvijas neatkarību.¹⁵ Šo Vatikāna ieguldījumu Latvijas neatkarības atzīšanā un tās statusa nostiprināšanā augsti novērtēja arī Kārlis Ulmanis. Oficiālajā vēstulē kardinālam Gaspari viņš apņēmas darīt visu, kas viņa spēkos, lai garantētu Latvijas katoļiem viņu tiesības.¹⁶

Līgums ar Svēto Krēslu noteica sekojošo:

1. Katoļu Baznīcai tika piešķirts juridiskās personas statuss (tas notika laikā, kad vēl nebija izveidojusies stabila Latvijas Evaņģēliski luteriskā Baznīca, kā arī vēl nebija atzīta (reģistrēta) Latvijas pareizticīgā Baznīca);
2. Latvijas Republika ar līgumu apņēmas:
  - 1) nodot Romas katoļu kulta vajadzībām valdības izvēlētu un no arhibīskapa par piemērotu atzītu katedrāles Baznīcu;
  - 2) nodot arhibīskapa un kapitula rezidencei piemērotu *immobilu* (nekustamo īpašumu) līdz ar kancelejas un konsistorijas telpām;*
  - 3) atzīt, ka visus priesterus un garīdzniekus ieceļ arhibīskaps, un visās Baznīcas lietās Rīgas arhibīskaps ir atkarīgs no Svētā Krēsla. Atzīst Romas katoļu Baznīcas arhibīskapa tiesības pastorālo pienākumu veikšanai uzai-
cināt no ārvalstīm garīdzniekus;**
  - 4) pieļaut, ka garīdznieki, sākot ar apakšdiakonāta grādu, tiek atbrīvoti no karaklausības;
  - 5) atzīt Romas katoļu Baznīcas tiesības veidot savienības un dibināt konfesionālās skolas, kurām ir visas tās pašas tiesības un pienākumi kā pārējām privātskolām un valsts atzītajām savienībām;
  - 6) atzīt tiesības izveidot garīgo semināru, kas būtu padots arhibīskapam, kā arī piešķirt stipendijas no Latvijas valsts budžeta tiem garīgā semināra studentiem, kas dosies mācīties uz Romu;
  - 7) atzīt, ka baznīcas, kapličas un kapsētas Latvijā ir katoļu Baznīcas īpašums un to imunitāte tiek reglamentēta pēc katoļu kanonisko tiesību normām;
  - 8) atzīt, ka Romas katoļu Baznīcas īpašumus - dievkalpošanai paredzētās ēkas, kā arī semināru, bīskapu un prezbitera mitekļus neapliek ar nodokļiem;
  - 9) atzīt, ka gadījumos, ja Romas katoļu Baznīcas garīdznieki tiek apsūdzēti dienesta pienākumu nepienācīgā pildīšanā, viņi par to ir atbildīgi arhibīskapa un viņa pilnvarnieku priekšā. Bīskapa spriedumu nevar pārsūdzēt laicīgā tiesā;

* Pēc nekustamā īpašuma nodošanas Svētais Krēsls Rīgā nodibināja arhibīskapa sēdekli, atjaunoja Rīgas diecēzes kapitulu un Rīgas arhibīskapam piešķīra vienu vai divus palīgbīskapus. Arhibīskapam un bīskapiem bija jābūt Latvijas pilsoņiem, kurus ieceļ Svētais Krēsls, par to iepriekš paziņojot Latvijas valdībai. Kapitula locekļiem - dekāniem un titulārgarīdzniekiem bija jābūt Latvijas pilsoņiem.

** Arvalstu garīdznieku pieaicināšanu iepriekš vajadzēja saskaņot ar Latvijas valdību, informējot par uzaicināto personu vārdu un uzvārdu. Saskaņošana nozīmēja, ka Latvijas varas iestādēm nav iebildumu pret uzaicinātajām personām.

- 10) atzīt, ka gadījumos, ja Romas katoļu Baznīcas garīdznieki apsūdzēti laicīgā tiesā par Latvijas likumos paredzētajiem pārkāpumiem, tad varas iestādēm par to ir jāpaziņo arhibīskapam vai viņa pilnvarotajai personai, lai tas varētu piedalīties tiesas sēdē pie disputa;
- 11) atzīt, ka gadījumos, ja Romas katoļu Baznīcas garīdzniekam ar laicīgās tiesas spriedumu piespriests sods - ieslodzījums, sodu var izciest aresta sodu klosterī; pārējos gadījumos sodu izcieš līdzīgi citiem notiesātajiem, pēc tam, kad arhibīskaps būs viņiem atņēmis garīgo amatu.

Konkordāla līguma darbības laiks bija paredzēts trīs gadi no ratifikācijas dokumentu apmaiņas dienas. Ja puses neceļ iebildumus, līgums no gada uz gadu pagarinās automātiski. Līguma beigās bija atruna, ka līguma uzteikšanas gadījumā, par ko jāpaziņo seši mēneši iepriekš, līgumā minētie nekustamie īpašumi paliek katoļu Baznīcas ieguvums, bet līgumā minētās personas tiek pakļautas vispārīgiem Latvijas likumiem.

Lai izpildītu konkordāla noteikumus, Latvijas valdība ar Saeimas lēmumu 1923. gadā nodeva katoļu arhibīskapam Rīgas Svētā Jēkaba baznīcu, kā arī nepieciešamās ēkas kūrījas biroja vajadzībām. Ar šo līgumu reformācijas laikā izdemonētā un nodedzinātā katoļu Baznīca, kas 1524. gadā tika atjaunota kā pirmās luteriskās draudzes baznīca, tika nodota "katoļu bīskapa rīcībā (..) kā katoļu bīskapa katedrāle", bet "Latvijas Evaņģēliski luteriskajam bīskapam" piešķīra "lietošanas tiesības uz Rīgas Doma baznīcu". Likuma pirmā daļa izrietēja no konkordāta teksta ar Svēto Krēslu, bet otrā daļa (par Doma baznīcu) bija pievienota, lai samierinātu luterāņus ar atsavināšanas faktu. Vēlāk valdība palīdzēja sagādāt telpas arī katoļu garīgā semināra ierīkošanai.¹⁷

Lai gan Svētā Jēkaba katedrāle oficiāli skaitījās nodota katoļu rīcībā, luterāņi vilcinājās ar īpašuma atdošanu un īpašuma pārņemšanas process nebija viegls. 1923. gada 10. jūnijā no luterāņu baznīcas atbildīgās personas Svētā Jēkaba baznīcas atslēgas vajadzēja atņemt ar policijas palīdzību.¹⁸

1922. gada 30. maijā noslēgtais konkordāts starp Latvijas valsti un Svēto Krēslu tika pakļauts arī grozījumiem. 1938. gadā tika izdots likums "Par papildu konvenciju pie 1922. gada 30. maijā noslēgtā konkordāta starp Svēto Krēslu un Latvijas valdību".¹⁹ Šo konvenciju 1938. gadā 25. janvārī Vatikānā parakstīja Latvijas ārlietu ministrs V. Munters, bet K. Ulmanis to parakstīja 1938. gada 12. februārī.²⁰ Papildu konvencijas mērķis bija iekļautā norma, ka "augstākām garīgām studijām Latvijas Universitātē nodibināma katoļu teoloģijas fakultāte".

Sakarā ar Latvijas okupāciju 1940. gadā konkordāts, tāpat kā Latvijas neatkarība, kļuva par vēsturi. 1991. gadā, atjaunojot Latvijas Republikas neatkarību, juridiski tika atzīts, ka netiek dibināta jauna valsts, bet tiek atjaunota 1918. gada 18. novembra republika. No tā izrietēja, ka atjaunotā Latvijas Republika ir visu iepriekšējo tiesību un saistību pārņēmēja. Latvijas valsts nepastāvēja 51 gadu, un juridiski šāda tiesību pārņemšana ir ļoti komplicēta. No vienas puses, aplūkojot 1922. gada konkordātu šajā kontekstā, jāsaka, ka no 1991. gada Latvijas Republikas tiesiskās pārmantojamības viedokļa konkordāts bija spēkā. Ja tā, tad Svētajam

Krēslam to bija nepieciešams tikai atzīt un prasīt to atzīt otrai līgumslēdzējpusēi - Latvijas valstij. No otras puses, vispārīgs civiltiesību princips nosaka, ka ilgstoša saistību neizmantošana rada to zaudējumu. Iespējams, ka tieši tāpēc Vatikāns atzina, ka konkrētais starptautiskais līgums vairs nav spēkā. Juridiski Svētā Krēsla pozīcija balstījās uz vēsturisko un starptautisko praksi - līgumi parasti tiek anulēti ne tikai tāpēc, ka viena no līguma pusēm zaudē savu rīcībspēju, bet tāpēc, ka starptautiskā līguma derīgumu var ietekmēt fundamentālā apstākļu maiņa, kas izriet no ilgstošas noslēgtā konkordāta nepielietošanas dabā.

1999. gada 15. maijā Vatikāns iesniedza LR Tieslietu ministrijai notu, ar kuru konkordātu, kas bija noslēgts 1922. gadā, atzina par spēkā neesošu un informēja, ka neuzņemas atbildību par tā iespējamo turpinājumu.

2000. gada 8. novembrī Svētā Krēsla apustuliskais nuncijs Baltijas valstīs Ervīns J. Enders paziņoja: *"Jaunais līgums starp Svēto Krēslu un Latvijas Republiku aizlieto iepriekšējo konkordātu, kurš ilgu laiku netika pildīts, faktiski tika pilnīgi atmests un tādēļ zaudēja spēku. Neraugoties uz to, abu līgumu teksti pamatos neatšķiras viens no otra. Lielākā daļa līguma satura ir vienāda vai līdzīga pēc dabas. Daži panti ir beiguši darboties, jo neatbilda mūsdienu prasībām, pārējie pieskaņoti pašreizējai situācijai. Te nav pamata bailēm, jo līgums nekādā ziņā neparedz ienest kaut ko pilnīgi jaunu, nedz arī izdarīt kādas riskantas izmaiņas."*

Ja konkordātu Svētais Krēsls nebūtu pasludinājis par "dabā neesošu", tad līgums būtu tikai koriģējams, un Saeimai vajadzētu tikai akceptēt iespējamus konkordāta grozījumus, nevis diskutēt par konkordāta ratificēšanu vai neratificēšanu. Tādējādi, izvēloties šādu spēkā neesamības formulējumu, Vatikāns radīja draudus konkordāta pastāvēšanai vispār.

Otrais — **2000.** gada konkordāts. Mūsdienu Latvijā konkordāta atjaunošanai izveidojās labvēlīgi apstākļi. 1991- gadā Baltijas valstis apmeklēja speciālais sūtnis Audris Backis ar mērķi atjaunot diplomātiskās attiecības. Latvijas Republikas ārlietu ministrs Jānis Jurkāns kopā ar viņu parakstīja starpvalstu deklarāciju, kurā puses vienojās no 1991. gada 1. oktobra diplomātiskās attiecības uzskatīt par atjaunotām, vienlaikus atzīstot, ka Vatikāna un Latvijas attiecības kopš 1940. gada 5. augusta bija pārtrauktas piespiedu kārtā.²² Tātad arī konkordāts tika apstādināts piespiedu kārtā. Deklarācija likumsakarīgi "atvēra" tematu par konkordātu, un Vatikāna pārstāvji atgādināja Latvijai par konkordāta atjaunošanas nepieciešamību. Attiecību pamatīgumu apstiprināja arī 1993- gada Romas pāvesta Jāņa Pāvila II vizīte Latvijā.

1996. gada 14. oktobrī pēc LR Tieslietu ministrijas valsts sekretāra A. Maldupa iniciatīvas notika Latvijas tradicionālo konfesiju vadītāju apspriede, kurā viņš ierosināja atjaunot Latvijas tradicionālo Baznīcu Konsultatīvo padomi. Šajā apspriedē piedalījās arī Latvijas vēstniecības pie Svētā Krēsla atašejs S. Līmane, kura informēja par Latvijas valdības ieceri slēgt konkordātu ar Vatikānu.

1996. gada 27. decembrī Latvijas Ministru prezidents Andris Šķēle parakstīja rīkojumu par darba grupas izveidi, kurā ietilpa Tieslietu ministrijas un Ārlietu ministrijas darbinieki. Šīs grupas mērķis bija veikt priekšdarbus konkordāta

noslēgšanai ar Svēto Krēslu. Praktiski tas nozīmēja grupas darbu pie starpvalstu līguma ar Vatikānu. Konkordāta projektu bija paredzēts sagatavot līdz 1997. gada 15. maijam.

Vienlaikus tika parakstīts otrs rīkojums, kas tika nosaukts: *"Par darba grupu Latvijas Republikas un tradicionālo konfesiju Baznīcu līguma par to juridisko statusu Latvijas Republikā sagatavošanai"*. Šī grupa, atšķirībā no pirmās grupas, sāka izstrādāt valsts līguma projektu ar vietējo tradicionālo konfesiju Baznīcām. To vadīja Jānis Jonass. Tobrīd neviens pat neiedomājās, ko tiesiskā aspektā nozīmē līgums starp valsti un baznīcu. Tas drīzāk bija veikls nekatoļu konfesiju nomierinošs manevrs. Tas nostrādāja, neskatoties uz to, ka līdz šim neviens Latvijā nebija pētījis šādu līgumu paraugus ārzemēs. Tas nenozīmē diletantismu, bet jāsaprot, ka darba grupas apstiprināšana vēl nenodrošina kvalitatīva dokumenta izstrādi un tā pieņemšanu. Jau pati ideja, ka var izstrādāt tipveida līgumu, kas derētu visām reliģiskajām organizācijām, ir apšaubāma. Kā zināms, tad valstīs, kur ir noslēgti valsts līgumi ar baznīcām, tie nosaka vai nu sarežģītus civiltiesiska (piemēram, īpašuma un nodokļu) vai publiska (piemēram, reliģisko svētku) rakstura jautājumus. Ņemot vērā, ka konkordāta jautājums no 1996. gada tika saistīts kopā ar jautājumu par valsts līgumiem ar tradicionālām baznīcām, konkordāta attīstības vēsturi nevar skatīt atrauti no notikumiem, kas saistās ar to izstrādi.

Abas darba grupas pirmo reizi uz sēdi Tieslietu ministrijā sanāca 1997. gada 7. janvārī.²³ Pirmo darba grupu vadīja Tieslietu ministrijas valsts sekretārs A. Maldups. Jau pēc pāris sēdēm bija skaidrs, ka projekta izstrādes gala termiņš - 1997. gada 15. maijs ir pārāk optimistisks.

Vatikāna pārstāvjiem konkordāta projekts bija jau gatavs, taču to nepieņēma Latvijas puse. Savukārt jebkuras izmaiņas Vatikāna konkordāta projektā Romas sūtniem vajadzēja saskaņot ar Romu. Par izbrīnu Latvijas ierēdņiem, Svētais Krēsls izrādījās vēl birokrātiskāks par Latviju.

Tieslietu ministrija, redzējama, ka nespēj iekļauties noteiktajā termiņā, izstrādāja un iesniedza Ministru kabinetā koncepcijas projektu par līgumiem starp valsti un baznīcu. Koncepcijas B variants paredzēja izpētīt ārzemju pieredzi, lai varētu to izmantot Latvijā; tas nozīmēja vismaz divu gadu darbu. Koncepcijas A variantā bija priekšlikums izstrādāt gan līgumu, gan grozījumus "Reliģisko organizāciju likumā", un noteica tieslietu ministram D. Rasnačam sagatavot un līdz 1997. gada 1. decembrim iesniegt konceptuālai izskatīšanai Ministru kabinetā tipveida līguma projektu, kā arī likumprojektu "Grozījumi "Reliģisko organizāciju likumā"", nosakot, ka Ministru kabinetam ir tiesības slēgt līgumu ar tradicionālajām Baznīcām.²⁴

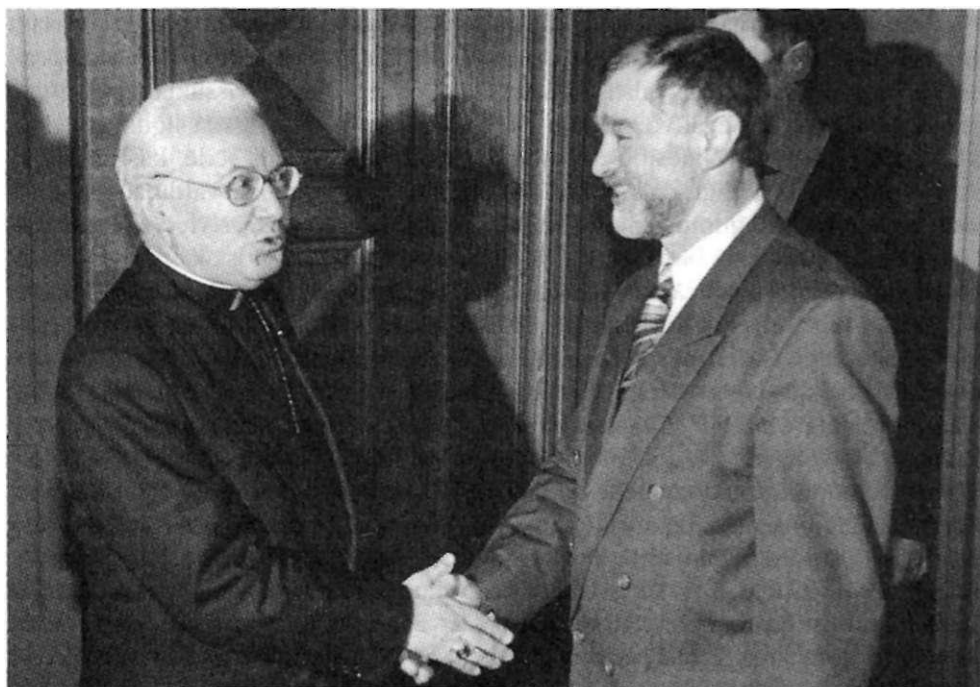
Atbildīgi Tieslietu ministrijas speciālisti atzina, ka konkordāts ar katoļiem ir viena lieta, bet līgumi ar citām baznīcām ir ficija, kuriem "pagaidām bus visai deklaratīvs raksturs, jo pa īstam tā izpilde varētu sākties tad, kad uzlabosies finansu situācija valstī, bet pašlaik tas ir labas gribas žests no abām pusēm."²⁵ Oficiāli gan starptautiskā, gan "parastā" līguma izstrāde un gaita tika saistīta kopā, un tika deklarēts, ka abi līgumi palīdzēs precīzāk reglamentēt valsts un baznīcas savstarpējās attiecības un vēl konkrētāk noteiks abu pušu tiesības un pienākumus.

Pret valsts līguma projektu ar baznīcām iebilda Eiropas Integrācijas birojs, Finanšu ministrija un Izglītības ministrija. Tas izraisīja arī luterāņu publisku protestu ar norādi, ka Baltijas valstīs Latvijas Baznīcu stāvoklis ir vissliktākais, ko var izskaidrot ar valsts negatīvo nostāju pret baznīcām.²⁶ 1997. gadā līgumprojektu skatīja 6. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas sēdē, kas noraidīja iespēju papildināt "Reliģisko organizāciju likumu" ar normu, kas valdībai piešķirtu tiesības slēgt šādus līgumus ar reliģiskajām konfesijām. Komisijas viedokļa pamatā bija Saeimas Juridiskā biroja vadītāja G. Kusiņa negatīvā nostāja pret jebkāda atbalsta sniegšanu baznīcām.²⁷ Jāsaka, ka G. Kusiņam šajā jautājumā var piekrist, jo Tieslietu ministrijas izstrādātais projekts bija juridiski neskaidrs un pretrunīgs.*

Tieslietu ministrija, nespēdama vienoties ar Saeimas atbildīgo komisiju par projektu, neieklāvās noteiktajā termiņā un vēlreiz lūdza Valsts kanceleju atlikt līguma projekta izstrādi.²⁸ Tieslietu ministrs lūdza "noņemt no kontroles Ministru prezidenta 1996. gada 27. decembra rīkojumā nr. 340 noteikto termiņu (1997. gada 15. maijs), nenorādot dotā uzdevuma nākamo izpildes termiņu."²⁹ Premjers to akceptēja. Līgums neglābjami tika "noraksts" nākamo vētraino politisko notikumu virpulī. Tieslietu ministrija konkordāta projekta izstrādi un saskaņošanu ar Svēto Krēslu pabeidza 1999. gadā.** Pirms konkordāta projekta parakstīšanas Tieslietu ministrija to neoficiāli saskaņoja ar Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisiju. Komisijas priekšsēdētājs A. Seiksts 2000. gada jūnijā presē paziņoja, ka konkordāta ratificēšana Saeimā varētu notikt jau šīs Saeimas laikā. Viņš arī atzīmēja, ka konkordāta noslēgšana būtu svarīga ne tikai Latvijai, tam būtu arī milzīga starptautiski politiska nozīme, jo Vatikanam kā valstij ir liela nozīme pasaulē.³⁰ Līguma parakstīšanu Ministru kabinets deleģēja tieslietu ministrei Ingrīdai Labuckai.

"Tieslietu ministrijas 1997. gada 27. febrāra projektā "Līgums starp Latvijas valsti un Latvijas tradicionālajām konfesijām" bija daudz nepilnību. Piemēram, līguma preambulā rakstīts "1. Latvijas Valsts un Latvijas tradicionālās konfesijas atzīst, ka katrā savas atbilstošās kompetences sfērās ir suverēnas, neatkarīgas un autonomas. Puses vēlreiz apliecina, ka pilnībā ievēros šo principu darbībā, ko katra puse gan savā vārdā, gan arī kopīgi vērš uz Latvijas sabiedrību veidojošo sieviešu un vīriešu pilnīgu garīgu un materiālo attīstību" Var domāt, ka rakstītais bija kopēts no konkordāta preambulas, taču Tieslietu ministrijas juristi nebija ņēmuši vērā, ka konkordāts ir līgums starp valstīm. Samocīts un neizprotams projekta 13. punkts: "Ja valsts dod citām reliģiskām organizācijām tiesības, kas nav ietverti šajā līgumā, puses kopīgi pārbauda, vai vienlīdzības principu dēļ, šajā līgumā nav nepieciešami grozījumi". Savukārt līgumprojekta 20. punkts nosaka, ka baznīcām, kas noslēgušas līgumu ar valsti, obligātā jāveido svētdienas skolas: "Latvijas tradicionālās konfesijas organizē svētdienas skolas savās draudzēs". Atcerēsimies, ka konstitucionāli baznīca ir šķirta no valsts. Kāda gan valstij var būt daļa par ticības mācīšanu ārpus valsts un pašvaldības izglītības iestādēm? Tā varētu turpināt, bet pieļauju, ka lasītājs jau guva vispārīgu priekšstatu par to, kāpēc projekts netika akceptēts.

** Interesanti, ka no 1996. gada 27. decembrī apstiprinātās darba grupas sastāva, kurai bija jāizstrādā konkordāta projekts, līdz konkrētā projekta izstrādei darba grupā bija palicis tikai tās vadītājs - Tieslietu ministrijas valsts sekretārs A. Maldups. Pārējie darba grupas locekļi vairs nestrādāja valsts darbā vai strādāja citās valsts iestādēs.

1997. gads. Latvijas Republikas premjerministra izveidotās darba grupas, kas gatavoja Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līguma projektu vadītājs Tieslietu ministrijas valsts sekretārs A. Maldups un Svētā Krēsla vēstnieks Latvijā V. E. arhibīskaps H. Garsia. Foto Arnis Blumbergs

Starptautiskais līgums, kas saucas "Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgums" nevis konkordāts, tika parakstīts 2000. gada 8. novembrī. No Latvijas Republikas puses to parakstīja tieslietu ministre Ingrida Labucka, bet no Svētā Krēsla puses apustuliskais nuncijs Baltijas valstīs Ervīns J. Enders. 2000. gada 27. decembrī līgums un likumprojekts tika nosūtīts Saeimai.¹¹

Saeimā iesniegtais likumprojekts sastāv no trim pantiem:

Par Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgumu

1. pants

2000. gada 8. novembrī parakstītais Latvijas Republikas un svētā Krēsla līgums (turpmāk - Līgums) ar šo likumu tiek pieņemts un apstiprināts.

2. pants

Likums stājas spēkā tā izsludināšanas dienā. Līdz ar likumu ir izsludināms Līgums latviešu un angļu valodā.

3- pants

Līgums stājas spēkā tā 33-pantā noteiktajā laikā un kārtībā, un ārlietu ministrija par to paziņo laikrakstā "Latvijas Vēstnesis".

Latvijas Republikas un Svētā krēsla līgumu pirms parakstīšanas izskatīja Ministru kabinets un pieprasīja Tieslietu ministrijai sagatavot un iesniegt Ministru kabinetā arī "Grozījumus "Reliģisko organizāciju likumā"". Grozījumu projektam bija jāparedz "valsts sadarbība arī ar citām konfesijām".³² "Reliģisko organizāciju likuma" 5. pants "Valsts un baznīcas attiecības" tika papildināts ar jaunu 7. un 8. daļu šādā redakcijā:

"(7) Ministru kabinetam ir tiesības noslēgt ar reliģisko savienību (baznīcu) vienošanos par jautājumiem, kas attiecas uz reliģisko savienību (baznīcu) un skar tās un attiecīgajai konfesijai piederīgo intereses.

(8) Valsts un atsevišķu reliģisko savienību (baznīcu) attiecības var regulēt speciāli likumi."

Pēc garām diskusijām "Grozījumi "Reliģisko organizāciju likumā"" Ministru kabinetā tika pieņemti un 2000. gada 26. oktobrī tos nosūtīja Saeimai.³³

Līgums ar Svēto Krēslu un "Grozījumi "Reliģisko organizāciju likumā"" Saeimā "gulēja" līdz pat 2001. gada septembrim, kad Romas katoļu Baznīcas kardināls Jānis Pujats pie katra no 100 Saeimas deputātiem vērsās ar personīgu vēstuli. Vēstulē kardināls rakstīja, ka no Saeimas ir atkarīga šī līguma ratifikācija un pārmeta lēno līguma izskatīšanas gaitu. Vēstuli kardināls iesāka ar to, ka pie deputāta viņš vērsās 500 000 Latvijas vēlētāju - Romas katoļu Baznīcas vārdā. Viņš norādīja, ka pirmais līgums (konkordāts) starp Svēto Krēslu un Latvijas valdību tika parakstīts 1922. gada 30. maijā. Satversmes sapulce to ratificēja pēc diviem mēnešiem, bet pašreiz ir 2001. gada septembris, kas nozīmē, ka tūlīt būs minēto notikumu gada jubileja. Neskatoties uz to, ka valdība savu vārdu ir teikusi, līgums joprojām Saeimā nav ratificēts. Vēstule deputātos sacēla ažiotažu, un konkordātu uzreiz sāka skatīt vairākās komisijās. Pašreiz, rakstot šīs rindiņas, nav skaidra konkordāta un "Reliģisko organizāciju likuma" grozījumu tālākā gaita.

No jurista pozīcijām uzskatu, ka, ieviešot šīs uz katoļiem attiecinātās tiesības, ir jāvadās nevis no mirkļa izdevīguma ārpolitikā vai konjunktūristiskiem priekšvēlēšanu apsvērumiem, bet gan no valstiskas nepieciešamības. Konkordāts pēc tā ratifikācijas kļūs par tiesību avotu, kas plašākā nozīmē ir sabiedrībā valdošās attiecības. Likumā nevar būt nekā, kas nebūtu radies no sabiedrības locekļu tiesiskās apziņas, kurai jākalpo par pamatu tiesību normu jaunradei. Tas nozīmē, ka ideālā variantā likumdevējam ir jājūt sabiedrisko attiecību kopsakarība, jāizvēlas tāds attiecību modelis - regulators, kas radies no nepieciešamības. Ja līgums ir nepieciešams 500 000 Latvijas katoļu un netraucē pārējiem sabiedrības locekļiem, tad tas ir jāratificē.

- ¹ *Ivāns D.* Slepēnais līgums - Latvijas valdība un Svētais Krēsls paslepšus strādā pie Konkordāta // *Jaunā Avīze*. - 1999. - 8. febr.
- ² *Tervits J.* Vai Romas katoļi būtu tuvāk Dievam? // *Diena*. - 1999. - 17. febr.
- ³ Latvijas Baptistu draudžu savienības bīskapa Andreja Šterna 1996. gada 16. septembra vēstule nr. 204 Latvijas Ministru prezidentam.
- *Šterns A.* Kādēļ Konkordāts? // *Labā Vēsts*. - 2000/2001. - dec.-janv.
- ⁵ Intervija ar 7. Saeimas deputātu Aleksandru Kiršteinu // *Latvijas Luterānis*. - 1999. - 6. nov.
- ⁶ *Šulcs A.* Par Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgumu // *Latvijas Vēstnesis*. - 2000. - 5. dec.
- ⁷ Turpat.
- ⁸ *Pujats J.* Kas ir otrais konkordāts? // *Diena*. - 1999. - 12. febr.
- ⁹ *Arāja D.* Konkordāta noraidīšana sarežģījumus ārpolitikā Latvijai neradītu // *Diena*. - 2000. - 7. dec.
- ¹⁰ *Arāja D.* Konkordāts - pats sev klupšanas akmens // *Diena*. - 2000. - 6. dec.
- ¹¹ Luterāņi neiebilst pret līgumu ar Svēto Krēslu // *Neatkarīgā Rīta Avīze*. - 2000. - 12. dec.
- ¹² *Bīlmanis A.* Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados. - R.: a/s Golds un Jurjāns, 1928.
- ¹³ *Latvijas Satversmes sapulces stenogrammas*, 18. burtnīca, 2853-lpp.
- ¹⁴ Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Vakara nodaļas studenta Bruno Skaras 2001. gada diplomdarbs "Konkordāts".
- ¹⁵ *Bīlmanis A.* Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados. - R.: a/s Golds un Jurjāns, 1928.
- ¹⁶ *Vaivods J.* Katoļu Baznīcas vēsture Latvijā: Baznīcas vēsture Vidzemē XVIII - XX gadsimtos. - R.: Rīgas metropolijas kūrīja, 1994. - 243-lpp.
- ¹⁷ *Balodis J.* Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 539-lpp.
- ¹⁸ *Latviešu konversācijas vārdnīca*. - R.: A. Gulbja spiestuve, 1927. - 20932. sleja.
- ¹⁹ Likumu un Ministru kabineta nolikumu krājums. - 1938. - 6. burtnīca.
- ²⁰ *Valdības Vēstnesis*. - 1938. - 15. febr.
- ²¹ *Latvijas Vēstnesis*. - 2000. - 9. nov.
- ²² Joint Declaration issued by Minister of Foreign Affairs of Latvia and Special Envoy Archbishop Meta Audris J. Backis of Holy See, Rīga.
- ²³ Par baznīcu juridisko statusu Latvijā // *Latvijas Luterānis*. - 1997. - 17. janv.; *Latvijas Vēstnesis*. - 1997. - 8. janv.
- ²⁴ Par līguma starp Latvijas valsti un Latvijas tradicionālo konfesiju baznīcām projektu/ LR MK sēdes protokols nr. 48, pieņemts 1997. gada 26. augustā, 25- punkts.
- ²⁵ *Latvijas Vēstnesis*. - 1997. - 23. sept.
- ²⁶ *Barkāns E.* Top Baznīcu un valsts līgums // *Svētdienas Rīts*. - 1997. - 13. jūl.
- ²⁷ *Ozola E.* Baznīcu un valsts līgumu skatīs Saeimā // *Neatkarīgā Rīta Avīze*. - 1997. - 2. dec.
- ²⁸ LR tieslietu ministra D. Rasnača 1998. gada 8. janvāra vēstule nr. 1-5.4/4 "Par līgumu starp Latvijas Republiku un Svēto Krēslu" Latvijas Republikas Ministru prezidentam G. Krastam.
- ²⁹ Turpat.
- ³⁰ *Eglei.* Restaurēts līgums ar Vatikānu // *Diena*. - 2000. - 29. jūn.
- ³¹ Latvijas Republikas Ministru prezidenta A. Bērziņa 2000. gada 27. decembrī nosūtītais likumprojekts nr. 91/2742-k Latvijas Republikas Saeimas prezidijam.
- ¹² Latvijas Republikas Ministru kabineta 2000. gada 15. augusta sēdes protokola izraksts nr. 37 "Par Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgumu".
- ⁵³ Latvijas Republikas Ministru prezidenta A. Bērziņa 2000. gada 26. oktobra nosūtītais likumprojekts nr. 90/3849-k Latvijas Republikas Saeimas prezidijam.

19.4. Latvijas Republikas un Svēta Krēsla vienošanas*

Reformācija pārveidoja kristīgo pasauli. Pirms reformācijas katoļu baznīca ne tikai uzņēmās desmitās tiesas saņemšanas funkcijas, bet arī veica milzīgu sociālās nodrošināšanas darbu. Pirms Mārtiņa Līdera laikiem katoļu baznīca uzturēja gan nespējnieku patversmes, gan veica bāreņu un trūcīgo ceļotāju aprūpi. Taču reformācijā katoļu baznīcai atņēma zemes īpašumus. Baznīcai atņēma lielu ienākumu gūšanas iespējas, tāpēc, vairs nespēdama finansēt tādu sociālās aprūpes darbu, kādu veica baznīca pirms reformācijas, reformētā baznīca atstāja grūtdieņu problēmas pašu grūtdieņu ziņā. Tika izveidota egoistu sabiedrība, kuras katra indivīda mērķis bija gūt maksimālu labumu sev savas dzīves laikā.

J. Paiders¹

Saskaņā ar Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līguma preambulu viens no līguma mērķiem un uzdevumiem ir "(..) noteikt katoļu Baznīcas tiesisko statusu un reglamentēt sadarbību izglītības un kultūras jomās, kā arī attīstīt pastāvīgu un pilnvērtīgu Nacionālajos bruņotajos spēkos dienāšo katoļticīgo locekļu un cietumā ieslodzīto katoļu garīgo aprūpi."

Kā redzējām no grāmatas iepriekšējām nodaļām, ne visi piekrīt līguma slēgšanai ar Svēto Krēslu, jo uzskata, ka tas noteikti ir katoļu mēģinājums iegūt sev privilēģētāku stāvokli.² Vēlos lasītāju ar apskatāmajiem jautājumiem iepazīstināt bez savas subjektīvās attieksmes, ļaujot pašam spriest un izdarīt secinājumus.

Latvijas Republikas un Svētā krēsla līgums sastāv no piecām daļām, kas daļās nodaļās un līguma 33 pantus sadala pa apskatāmo jautājumu tematiem.

Līguma I daļa "Katoļu Baznīcas tiesiskais statuss" apskata katoļu Baznīcas kā juridiskas personas tiesības. Latvijas Republika un Svētais Krēsls līguma 1. pantā atzīst, ka tās katra savas kompetences jomās ir neatkarīgas un autonomas un apliecina savu vēlmi sadarboties Latvijas sabiedrības garīgās izaugsmes un labklājības veicināšanā. Latvijas Republika atzīst, ka katoļu Baznīcai Latvijā ir publiskā tiesībsubjektība** (2. panta 1. punkts). Šāds nosacījums katoļu Baznīcai ir būtisks, piemēram, no laulību slēgšanas viedokļa. Baznīcai ir svarīgi, lai tā būtu pilntiesīgs un no valsts puses atzīts civiltiesisko un publisko attiecību subjekts.

Saskaņā ar spēkā esošo kanonisko tiesību normām katoļu Baznīcai ir tiesības dibināt, modificēt, atzīt un likvidēt baznīcas publisko tiesību juridiskās personas,

* Nodaļā izmantots Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Vakara nodaļas studenta Bruno Skaras 2001. gada diplomdarbs "Konkordats".

** Tiesībsubjektība - šāda spēja civiltiesiskajās attiecībās ir to dalībniekiem jeb personām, subjektiem, ja tiem ir tiesībspēja un rīcībspēja. Tiesībspēja - personas spēja būt apveltītai ar tiesībām un pienākumiem (Juridisko terminu vārdnīca. - R.: Nordik, 1998. - 262.lpp.). Rīcībspēja - tiesību subjekta spēja pastāvīgi iegūt un īstenot juridiskos pienākumus (Turpat, 228.lpp.).

taču par tiesīgu civiltiesiskās aprites subjektu saskaņā ar Latvijas Republikas likumiem tā kļūst pēc reģistrācijas valsts iestādēs (2. panta 2. un 3. punkts). Latvijas valsts atzīst katoļu Baznīcas un tās juridisko un fizisko personu tiesības brīvi sazināties un uzturēt sakarus ar Svēto Krēslu, kā arī ar citām kanoniskajām institūcijām Latvijā un ārpus tās robežām (3. pants).

Katoļu Baznīcai kopā ar tās kopienām un institūcijām ir tiesības brīvi noteikt savu iekšējo pārvaldi, veikt kulta darbības un īstenot savu sūtību, veicot pastorālās aktivitātes, tajā skaitā sociālajā, izglītības un kultūras jomā saskaņā ar Latvijas Republikas likumos un Latvijas ratificētajos starptautiskajos līgumos noteikto ticības brīvības principu (4. pants).

Tikai Svētajam Krēslam ir tiesības iecelt, atcelt un pārcelt no amata bīskapus, kas ir Latvijas Republikas pilsoņi. Pirms paziņojuma publiskošanas par bīskapa iecelšanu Svētais Krēsls neformāli un konfidenciāli informē Latvijas Republikas prezidentu (5. pants).*

Latvijas valsts garantē visu katoļu Baznīcas kulta vietu neaizskaramību, kas nedrīkst tikt izmantotas citiem mērķiem bez iepriekšējas kompetento Baznīcas amatpersonu piekrišanas. Ārkārtējas nepieciešamības gadījumos vai ārkārtas apstākļos valsts nodrošina šo vietu apsardzi (6. panta 1. punkts). Pēc Baznīcas amatpersonas pieprasījuma kompetentās valsts un pašvaldības iestādes, amatpersonas vai to pārstāvji var iejaukties ārkārtējas nepieciešamības gadījumos, ja tiek nopietni apdraudēta sabiedriskā kārtība, vai arī tieši - lai novērstu nopietnu kaitējumu personām vai īpaši vērtīgiem mākslas un kultūras priekšmetiem (6. pants 2. punkts).

Katoļu Baznīcas grēksūdzes sakraments tiek atzīts par neaizskaramu, un nedrīkst pratināt priesteri jautājumos, kas saistīti ar grēksūdzes noslēpumu (7. pants).

Kanoniskās laulības rada civiltiesiskās sekas ar tās noslēgšanas brīdi, ja vien starp līgumslēdzējām pusēm nepastāv kādi civiltiesiski šķēršļi un ir izpildītas Latvijas Republikas likumos paredzētās prasības; laiku un veidu, kurā laulības ir reģistrējamas kompetentajā valsts vai pašvaldību iestādē, nosaka Latvijas valsts likumi (8. pants).**

Ņemot vērā katoļu Baznīcas likumīgos pastorālos pienākumus, Baznīcai ir garantēta (9. pants):

- vārda brīvība un iespēja piekļūt valsts un nevalstiskajiem masu saziņas līdzekļiem, kā arī tiesības veidot savus sabiedriskās saziņas līdzekļus;

* Šo paziņošanas principu par bīskapa iecelšanu, no vienas puses, varētu nosaukt par arhaismu, jo tam nozīme bija viduslaikos, kad Romas pāvests iecēla bīskapu, bet vietējais valdnieks piešķīra bīskapam laicīgo investoru, no otras puses, tā ir Svētā Krēsla cieņas izrādīšana valsts varai, kurai tiek prezentēts Romas katoļu Baznīcas garīgās varas pārstāvis attiecīgajā valstī. Šādas normas ir iekļautas arī Latvijas kaimiņvalstu līgumos ar Svēto Krēslu.

** Civiltiesiskās sekas kanoniskām laulībām rodas pēc šī fakta reģistrācijas Latvijas dzimtsarakstu nodaļā. Ziņas par laulības fakta noslēgšanu dzimtsarakstu nodaļai sniedz garīdznieks, kurš saskaņā ar Latvijas Republikas Civillikuma 51. un 53- pantu ir deleģēts veikt civilstāvokļu aktu reģistrāciju.

- tiesības ticīgiem brīvi veidot un izteikt sociālās, kulturālās vai izglītības iniciatīvas saskaņā ar katoļu Baznīcas sociālo doktrīnu un ekumenisma principiem;
- iespēja piekļūt slimnīcām, cietumiem, bērnu patversmēm un citām sociālās un medicīnas palīdzības iestādēm, kurās katoļticīgo uzturēšanās prasa vienreizēju vai pastāvīgu katoļu Baznīcas pastorālu klātbūtni.

Latvijas Republika garantē katoļu Baznīcai īpašuma tiesību atjaunošanu uz nelikumīgi atsavinātajiem īpašumiem saskaņā ar Latvijas Republikas normatīvajos aktos noteikto kārtību (10. pants).

Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līguma 2. nodaļa ir veltīta Aglonas svētvietas tiesiskajam regulējumam:

- nosaka svētvietas teritoriju un to, ka šī teritorija ir Latvijas kultūrvēsturiskā mantojuma daļa un šādā statusā Latvijas valsts to aizsargā saskaņā ar spēkā esošajiem likumiem (11. pants);
- Latvijas valsts atzīst Aglonas svētvietas reliģisko un vēsturisko nozīmi, piešķir nodokļu atlaides vai atbrīvo no nodokļiem, piedalās Svētvietas uzturēšanas izmaksu segšanā un sabiedriskās kārtības nodrošināšanā saistībā ar valsts svētkiem (12. panta 1. punkts);
- katoļu Baznīca katru gada pirms valsts budžeta sastādīšanas nosūta Ministru kabinetam nākamajam gadam paredzēto pasākumu plānu. Vienojoties ar vietējām pašvaldībām, Ministru kabinets paredz pasākumus, lai nodrošinātu sabiedrisko kārtību, medicīniskās palīdzības sniegšanu un sanitāro prasību ieviešanu plānā minēto aktivitāšu laikā (13- pants);
- Svētais Krēsls saskaņā ar kanoniskajām tiesībām piešķir Aglonas svētvietai "starptautiskas svētvietas" statusu (12. panta 2. punkts).

Līguma II daļa "Katoļu Baznīca un izglītības iestādes" ir veltīta katoļu ticības mācības pasniegšanai izglītības iestādēs. Līguma II daļas 1. nodaļa apskata jautājumus, kas attiecas uz katoļu ticības mācības pasniegšanu skolās. Latvijas valsts garantē bērnu vecāku un to likumisko pārstāvju tiesības nodrošināt bērniem atbilstošu ticības mācības pasniegšanu valsts un pašvaldību izglītības iestādēs un katoļu svētdienas skolās saskaņā ar Latvijas likumos un starpvalstu līgumos noteikto kārtību (14. pants). Atsaukšanās uz starpvalstu līgumiem nozīmē šo noslēgto līgumu starp Latvijas Republiku un Svēto Krēslu. Līgumā noteikts, ka katoļu ticības mācības mācību programmu apstiprina Latvijas bīskapu konference, saskaņojot to ar Izglītības un zinātnes ministriju (15. pants). Katoļu ticības mācības pasniedzējiem ir jābūt Latvijas bīskapu konferences izsniegtai kvalifikācijas apliecībai; ja apliecība tiek anulēta, tiek zaudētas tiesības pasniegt katoļu ticības mācību. Baznīca un Latvijas valsts katra savas kompetences ietvaros dara visu iespējamo, lai veicinātu ekumēnisku garu (17. pants).

Saskaņā ar Latvijas Republikas likumdošanu katoļu Baznīcai ir tiesības dibināt augstākās mācību iestādes reliģijas skolotājiem, kuras izsniegs valsts atzītus diplomus (16. pants). Šīs normas pamatmērķis ir nodrošināt katoļu Baznīcas dibinātās augstākās mācību iestādes ar tādu pašu statusu kā pārējās nevalstiskās augstākās mācību iestādes Latvijā, līdzīgi kā 1979. gada Svētā Krēsla un Spānijas līgumā "Par izglītības un kultūras jautājumiem", kur Baznīcas mācību iestāžu piešķirtie

zinātniskie grādi tiek pielīdzināti valsts augstskolu mācību spēku grādiem. Šo augstskolu dibināšanas kārtību un to diplomu valstisku atzīšanu nosaka Latvijā spēkā esošie normatīvie akti. Latvijā tiesības dibināt augstskolas un izsniegt valsts atzītus diplomus noteiktas "Augstskolu likumā",³ kur 8. panta 1. punktā noteikts, ka augstskolas var dibināt gan Latvijas valsts, gan juridiskās personas. Saskaņā ar Latvijas normatīvajiem aktiem katoļu Baznīcai kā juridiskai personai ir tiesības dibināt augstskolu. Taču likuma 9. panta 1. punktā noteikts, ka tiesības izsniegt valstiski atzītus diplomus drīkst tikai tās augstskolas, kuras ir akreditētas un kurās apgūst valsts akreditētu studiju programmu. Akreditāciju veic Izglītības un zinātnes ministrija saskaņā ar Ministru kabineta apstiprinātajiem akreditācijas noteikumiem. Šī paša likuma panta 2. punktā noteikts, ka juridisko personu dibināto augstskolu diplomu tiek valstiski atzīti pēc attiecīgās augstskolas un tās studiju programmas akreditācijas un augstskolas satversmes apstiprināšanas Ministru kabinetā. Savukārt likuma panta 3- punktā noteikts, ka izglītības un zinātnes ministrs izsniedz akreditācijas dokumentu pēc tam, kad saņemts atzinums par akreditāciju no Augstākās izglītības padomes, kas izstrādā augstākās izglītības un augstskolu attīstības nacionālo koncepciju un ilgtermiņa plānus un priekšlikumus izglītības un zinātnes attīstībai augstākās izglītības sistēmā ("Augstskolu likums" 70. pants 2. un 3- punkts). No tā izriet, ka katoļu Baznīcai, dibinot savas augstākās mācību iestādes, būs jāievēro Latvijas normatīvajos aktos noteiktā akreditācijas procedūra.

"Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līguma" II daļas 2. nodaļa ir veltīta katoļu skolu tiesiskajam regulējumam. Katoļu Baznīcai ir tiesības dibināt un vadīt jebkura līmeņa skolas saskaņā ar Latvijas likumiem un kanonisko tiesību normām. Katoļu skolu dibināšana notiek pēc Latvijas bīskapu konferences lūguma, kura pārstāv vietējo Ordināriju (18. panta 1. un 2. punkts). Katoļu skolas, kā arī augstākās mācību iestādes, ievēro Latvijas Republikas likumos noteiktās tiesību normas (18. panta 3- punkts). Katoļu skolām ir tiesības saņemt finansiālu atbalstu saskaņā ar Latvijas Republikas likumiem (19. panta 1. punkts). Šāds finansiālais atbalsts noteikts "Izglītības likuma" 59. panta 2. punktā, kas nosaka, ka valsts un pašvaldības piedalās privāto izglītības iestāžu finansēšanā atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem par izglītības programmu īstenošanas izmaksu minimumu uz vienu izglītojamo, ja šajās izglītības iestādēs tiek īstenotas akreditētas pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības programmas valsts valodā. Tātad, lai katoļu skola varētu saņemt finansiālu atbalstu, tajā jābūt akreditētai valsts izglītības programmai.

Izskatāmā līgumā II daļas 2. nodaļas beigās noteikts būtisks princips: visiem oficiāli atzītu katoļu skolu pasniedzējiem un citiem darbiniekiem, kā arī audzēkņiem un viņu vecākiem ir tādas pašas tiesības un pienākumi kā atbilstošajiem pārstāvjiem valsts un pašvaldību skolās (19. panta 2. punkts). Tas ir ļoti nozīmīgs princips, lai novērstu jebkādu diskrimināciju reliģiskās pārliecības dēļ.

Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līguma II daļas 3- nodaļa paredzēta Rīgas Garīgā semināra tiesiskajam regulējumam. Līgumā noteikts:

- Rīgas Garīgais seminārs ir katoļu Baznīcas institūcija Latvijā, kas sniedz akadēmisko izglītību priesterības kandidātiem un dod iespēju studēt katoļu teoloģiju (20. panta 1. punkts);

- Rīgas Garīgais seminārs var iegūt augstākās mācību iestādes statusu likumā noteiktajā kārtībā (20. panta 2. punkts), tas ir, pēc veiktās akreditācijas saskaņā ar Ministru kabineta akreditācijas noteikumiem;
- Rīgas Garīgā semināra diplomu un mācību kursi tiks uzskatīti par derīgiem un būs ekvivalenti attiecīgo valsts mācību iestāžu diplomiem un mācību kursiem pēc to saskaņošanas ar valsts normatīvajiem aktiem (20. panta 3- punkts), tātad tie par tādiem tiks atzīti pēc Rīgas Garīgā semināra akreditācijas;
- likumdošanas ietvaros Latvijas valsts garantē ekonomisku atbalstu Rīgas Garīgajam semināram tikpat lielā mērā kā citām ekvivalentām institūcijām (20. panta 4. punkts).

"Augstskolu likuma" 78. panta 2. punktā noteikts, ka valsts finansiāli un materiāli nodrošina augstskolas tādā apjomā, kas garantē augstākās izglītības un zinātnes potenciāla atražošanu tajās un veicina kultūras un izglītības līmeņa celšanos Latvijā. Kā nosaka šī paša likuma panta 4. punkts, Izglītības un zinātnes ministrija un citas ministrijas un valsts institūcijas var slēgt līgumus ar valsts akreditētām juridisko personu dibinātajām augstskolām par noteiktu speciālistu sagatavošanu vai pētījumu veikšanu, piešķirot attiecīgu valsts finansējumu. Jebkura valsts vai pašvaldības institūcija un privātstruktūra var patstāvīgi slēgt līgumus ar augstskolām, arī ar juridisko personu dibinātajām augstskolām, par noteiktu speciālistu sagatavošanu vai pētījumu veikšanu, maksājot no to rīcībā esošajiem līdzekļiem, ja tas nav pretrunā ar spēkā esošajiem likumdošanas aktiem.

Izskatāmā līguma II daļas 4. nodaļas 21. pantā noteikts: "Katoļu teoloģijas fakultātes atjaunošana pie Latvijas Universitātes nākotnē tiks risināta sarunās starp Latvijas Republikas valdību un Svēto Krēslu." Jāatzīmē, ka 21. pants ir problemātisks tā tiesiskā regulējuma dēļ un, protams, nav korekts attiecībā pret Latvijas Universitātes suverenitāti. Saskaņā ar Latvijā spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem Latvijas Universitāte ir autonoma juridiska persona. Pēc Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētāja Linarda Muciņa uzskata - publiska persona. "Augstskolu likuma" 7. panta 1. punktā noteikts, ka augstskolām ir juridiskas personas statuss, un valsts dibinātās augstskolas ir pašpārvaldes iestādes. Minētā likuma 20. panta 2. punktā noteikts, ka augstskolu struktūrvienības dibina, likvidē, to uzdevumus un funkcijas nosaka pati augstskola saskaņā ar savu satversmi. Savukārt Latvijas Universitātes augstākā pārvaldes institūcija augstskolā ir Senāts, kura kompetencē ietilpst Universitātes struktūrvienību statūtu vai nolikumu apstiprināšana, kā arī akadēmisko un zinātnisko jautājumu lemšana par fakultāšu un citu struktūrvienību izveidošanu, reorganizāciju vai likvidēšanu. Tāpēc var saprast, ka pati Teoloģijas fakultāte protestēja pret tās nodošanu katoļiem. Teoloģijas fakultātes dekāns Vilis Vārsbergs 1999. gadā rakstīja: *"Nevaram pieņemt proponētā konkordāta pantus par tiesībām atjaunot katoļu teoloģisko fakultāti Latvijas Universitātē. Saskaņā ar Latvijas republikas likumdošanu visi lektori, docenti, asociētie profesori un profesori ir jāievēl konkursa kārtībā. Kandidēt var visas akadēmiski kvalificētas personas, neatkarīgi no to konfesionālās piederības. Kamēr lektoros un docentes ievēl fakultātes dome, tas nosargā akadēmisko brīvību un profesom kvalitāti. Bet*

pie šādas kārtības nav iespējama neviena konfesionāla teoloģijas fakultāte.”” Šo V. Vārsberga atzinumu parakstīja arī toreizējais Latvijas Universitātes rektors Juris Zaķis. Vēstulē Tieslietu ministrijai V. Vārsbergs turpina: “Šo Latvijas Republikas likumu un akadēmisko principu rezultātā Latvijas Universitātē tagad ir ekumēniska Teoloģijas fakultāte, kas nav pakļauta nevienai baznīcai, bet gatava sadarboties ar visām. Šāds izkārtojums ir loģisks un pietiekams. Atstājot aiz muguras 16.-19. gadsimtu reliģisko šķelšanos un savstarpējos karus, 20. gadsimtā akadēmiskā teoloģija ir kļuvusi arvien izteiktāk ekumēniska. Paralēlas konfesionālas fakultātes ir īstenībā kļuvušas par anahronismiem. Anahronismus radīt tur kur tādu vairs nav, nav ne loģiski nedz arī finansiāli attaisnojams. Viena ekumēniska teoloģijas fakultāte, kāda Latvijas Universitātē jau darbojas, ir vēlamais 21. gadsimta modelis.

Pat ja Romas katoli Latvijā būtu vairumā, nebūtu attaisnojams konkordāts, kas Romas baznīcai dotu sevišķu stāvokli vai privilēģijas, jo īsta demokrātija pieprasa pasargāt mazākuma tiesības. Sevišķi cilvēktiesību, sirdsapziņas un reliģijas jomā arī vairākums nedrīkst mazākumam uzspiest savu gribu.”⁶ Tā Latvijas Universitātes vadība kategoriski noraidīja iespēju jebkad atjaunot katoļu teoloģijas fakultāti Latvijas Universitātē. Vēstulē minēts, ka tādu pašu noraidījumu saņēmuši arī luterāņi uz lūgumu atjaunot luterisko fakultāti. Latvijas Universitātes vadība uzskatīja, ka Latvijas valstij esot pienākums “sagatavot reliģijas un ētikas speciālistus un skolotājus, kā arī rūpēties par kultu un reliģiju pētniecību. Garīdzniekus un konfesionālās mācības skolotājus katra konfesija pati varot trenēt savos teoloģijas semināros vai akadēmijās.”⁷ Pēdējam gan es negribu piekrist: ja jau Teoloģijas fakultāte tiek uzturēta no valsts budžeta, tai vajadzētu sagatavot arī ticības mācības skolotājus, kas māca bērnus pamatskolās un vidusskolās.

No tiesiskā viedokļa šādai normai starptautiskajā līgumā var būt tikai un vienīgi rekomendējošs raksturs. Ja tā, tad atklāts paliek jautājums, kāpēc Latvijas puse pieļāva šīs normas iekļaušanu līgumā.

Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līguma II daļas 5. nodaļā noteikts, ka katoļu Baznīcas kultūras un mākslas mantojums ir svarīga Latvijas Republikas nacionālā mantojuma sastāvdaļa. Latvijas Republika un katoļu Baznīca, savstarpēji vienojoties, uzņemas pienākumu nodrošināt tā uzturēšanu un aizsardzību un padarīt to par pieejamu sabiedrībai, ņemot vērā tā uzglabāšanas drošības prasības un starptautisko tiesību normu noteiktos ierobežojumus (22. panta 1. punkts). Saskaņā ar likumu valsts kopā ar katoļu Baznīcu piedalās katoļu Baznīcas kultūras un mākslas mantojuma uzturēšanas izmaksu segšanā (22. panta 2. punkts).

Minētās normas attiecas uz tiem kultūrvēsturiskajiem pieminekļiem, kuri jau šobrīd atrodas valsts aizsardzībā saskaņā ar likumu “Par kultūras pieminekļu aizsardzību” un saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem “Par kultūras pieminekļu uzskaites, aizsardzības, izmantošanas un restaurācijas noteikumiem”. Katoļu Baznīcas kultūrvēsturiskā mantojuma regulējums noteikti bija nepieciešams, jo ikviens kultūrvēsturiskais piemineklis ir katras tautas nacionālā vērtība, kas veido attiecīgās tautas identitāti. Latvijas neatņemama sastāvdaļa ir ne tikai Vecrīgas ainavas, Jūrmalas skati vai Latgales gleznainie ezeri. Tautas nacionālā bagātība ir arī sakrālā

1998. gada 28. maijs. Vatikāns (Roma). Latvijas Republikas vēstnieks Lietuvas Republikā un pie Svētā Krēsla Atis Sjanītis, kam lieli nopelni konkordāta līguma parakstīšanā iesniedz akreditācijas rakstu viņa Svētībai Romas pāvestam Jānim Pāvīlam

arhitektūra, kas neapšaubāmi ir valsts nacionālā vērtība, kuras radīšanā lielā mērā ir piedalījusies Romas katoļu Baznīca. Katoļu Baznīca ir arī daudzu citu kultūrvēsturisku pieminekļu glabātāja, jo baznīcu iekštelpu apgleznojumi, altārglezņas, statujas un citi sakrālie priekšmeti, kas pieder baznīcai, ir aizsargājami un saglabājami kā valstiski nozīmīgi kultūrvēsturiski pieminekļi. Kas attiecas uz valsts atbalstu kultūras un mākslas mantojuma izmaksu segšanā, tad šādu darbību veikšana paredzēta likuma "Par kultūras pieminekļu aizsardzību" 24. panta 3. daļā, kur noteikts, ka Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija katrā konkrētajā gadījumā slēdz līgumu ar attiecīgā pieminekļa īpašnieku (valdītāju) par valsts budžeta līdzekļu piešķiršanu kultūras pieminekļu izpētei un valsts nozīmes kultūras pieminekļu konservācijai un restaurācijai, kā arī kontrolē šo līdzekļu izlietojumu. Tātad katoļu Baznīca valsts finansējumu kultūras pieminekļu uzturēšanai un apsaimniekošanai var lūgt tikai par valsts nozīmes pieminekļiem.

Līguma III daļa "Katoļu garīgā aprūpe Latvijas Republikas Nacionālajos bruņotajos spēkos" nosaka Militārā ordinariāta izveidi. Ir dots termina "ordinārijs" skaidrojums (23. panta 2. punkts). Saskaņā ar kanoniskajām tiesībām Svētais Krēsls katoļu Baznīcas iekšienē dibina Militāro ordinariātu, kas kanoniski ir ekvivalents diecēzei, ko vada bīskaps - Militārais ordinārijs. Ordinārijs var būt tikai Latvijas Republikas pilsonis un vienlaicīgi var ieņemt diecēzes bīskapa vai palīgbīskapa amatu. Militāro ordinariju iecel Pāvests (24. pants), un par iecelšanu tiek iepriekš paziņots Latvijas Republikas prezidentam.

Latvijas Republika garantē Nacionālo bruņoto spēku katoļticīgajiem locekļiem iespēju saņemt atbilstošu katehētisko apmācību un piedalīties Baznīcas svētku

dienu euharistiskajās celebrācijās (dievkalpojumos), ja vien tas nekavē neatliekamam karadienesta pienākumu izpildi (25. pants 1. punkts). Saskaņā ar līguma 26. pantu Rīgas Garīgā semināra studenti ir atbrīvojami no karadienesta un var tikt norīkoti civilā dienestā, kas līdzvērtīgs obligātajam karadienestam. Vispārējās mobilizācijas gadījumā šādi studenti norīkojami pasākumos, kur nav jālieto ieroči.

Militārais ordinārijs ieceļ ģenerālvikāru un sadarbībā ar kompetento Nacionālo bruņoto spēku amatpersonu nosaka atbilstošu Bruņoto spēku kapelānu skaitu, kuriem ir jābūt Latvijas Republikas pilsoņiem un kas var veidot Militārā ordinariāta daļu. Saskaņā ar kanoniskajām tiesībām viņi ir atzīstami par līdzvērtīgiem prāvestiem un vikāriem (25. panta 2. daļa).

Kapelāni un viņu palīgi kanoniski ir pakļauti Militārajam ordinārijam un, ievērojot kanoniskās tiesību normas, pilda savus pastorālos dienesta pienākumus atbilstoši Nacionālo bruņoto spēku amatpersonu izdotajiem noteikumiem attiecībā uz pastorālo pasākumu norises laiku, vietu un citiem nosacījumiem. Militārais Ordinariats savus pasākumus saskaņo ar Aizsardzības ministriju (28. pants).

Saskaņā ar kanoniskajām normām Militārā ordinariāta kanoniskajā jurisdikcijā atrodas Latvijas Republikas Nacionālo bruņoto spēku katoļticīgais militārais un civilais personāls, viņu ģimenes locekļi - laulātie un bērni, ieskaitot pilngadīgos bērnus, ja viņi ir katoļticīgi un dzīvo kopā (27. pants). No teiktā var secināt, ka saistošus rīkojumus attiecībā uz armijas katoļticīgo personu pastorālo aprūpi Latvijas Republikas Nacionālo bruņotajos spēkos var pieņemt vienīgi Militārais ordinārijs. Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līguma 29. pantā noteikts, ka Aizsardzības ministrija sniedz materiālu palīdzību un nepieciešamo saimniecisko un materiāltehnisko atbalstu Militārā ordinariāta pastorālajam personālam tā pastorālo pasākumu nodrošināšanai.

Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgumā minētais tiesiskais regulējums attiecībā par katoļu garīgo aprūpi Latvijas Republikas Nacionālajos bruņotajos spēkos un Militārā ordinārija lietas ir strikts Romas katoļu kanonisko tiesību atreferējums. Tas, protams, citas konfesijas nevar iepriecināt un rada problēmas Aizsardzības ministrijai.

Vai šāds izņēmums - pietāte pret katoļu kanoniskajām tiesībām var radīt draudus valsts drošībai? Aizsardzības ministrija 1998. gada 11. jūnijā vēstulē Tieslietu ministrijai rakstīja,⁸ ka ar konkordāta 24. panta 1. punktu, kurā noteikts, ka "Svētais Krēsls dibina Militāro ordinariātu katoļu garīgajai aprūpei Bruņotajos Spēkos", būtībā tiek nodibināta no Bruņotajiem Spēkiem neatkarīga institūcija, kas nepakļaujas Bruņoto spēku komandierim un rada priekšnoteikumus Bruņoto spēku sadalīšanai dažādu konfesiju piederīgajos. Aizsardzības ministrija uzskata, ka tas varētu novest pie karavīru šķelšanās atkarībā no ticības, kā arī dot pamatu citām konfesijām izvirzīt prasības par neatkarīgu institūciju dibināšanu Bruņotajos Spēkos. Aizsardzības ministrija norādīja, ka līguma projektā ietvertie principi liecina par Svētā Krēsla centieniem šajā līgumā iegūt pēc iespējas plašāku ietekmi Bruņotajos Spēkos.⁹ Šāda situācija neesot pieļaujama, vēl jo vairāk - izveidojot ordinariātu kā neatkarīgu institūciju. Aizsardzības ministrija piedāvāja savu līguma variantu, kas tomēr netika ņemts vērā.* Savstarpējās sarunās šie pārpratumi tika novērsti.

Varu tikai piebilst, ka citās Eiropas valstīs, kur katoļticīgo ir tik daudz, lai valsts viņus respektētu un saskaņā ar konkordāta normām pieļautu izņēmumu - Militāro ordinariātu (piemēram, Austrijā), katoļi armijā darbojas tieši tādā ordinariāta formā. Savukārt protestantu konfesijas kapelāni ir pakļauti protestantu militārajam superintendantam.¹⁰

Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līguma IV daļā "Katoļu garīgā aprūpe Latvijas Republikas cietumos" noteiktas katoļu Baznīcas tiesības piekļūt cietumiem un citām līdzīgām piespiedu brīvības atņemšanas iestādēm un tiesības veikt katoļu garīgo aprūpi. Par šo līguma pantu savu sašutumu pauda Iekšlietu ministrija, kas uzskatīja, ka "Latvija ir laicīga valsts, turklāt katoļticība mūsdienā Latvijas apstākļos nav viennozīmīgi dominējoša, salīdzinot ar citām ticībām".

Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līguma V daļa "Nobeiguma noteikumi" atrunā strīdu izšķiršanas kārtību. Līgumā noteikts:

- Latvijas valsts un Svētais Krēsls visas šaubas vai sarežģījumus, kas var rasties šī līguma iztulkošanā vai piemērošanā, puses atrisinās savstarpēji vienojoties un izmantojot diplomātiskos saziņas līdzekļus (31. pants);
- līguma specifisku aspektu detaļas tiks reglamentētas ar īpašiem saprašanās dokumentiem starp kompetentajām Latvijas valsts un katoļu Baznīcas iestādēm vai amatpersonām (31. pants);
- ja līguma puses uzskata par nepieciešamu ieviest grozījumus, ņemot vērā būtiskas apstākļu izmaiņas līguma darbības laikā, par to pienācīgā kārtā uzsāk pārrunas Latvijas valdības pārstāvji no vienas puses un Apustuliskais nuncijs no otras (32. pants);

* Aizsardzības ministrija līguma projekta ierosināja iestrādāt šādu saturu:

"24. pants

1. Ievērojot Latvijas Republikas spēkā esošos likumus, normatīvos aktus un Baznīcas kanonisko tiesību normas, Katoļu Baznīcai ir tiesības veikt katoļu garīgo aprūpi Latvijas Republikas Nacionālajos bruņotajos spēkos.

2. Saskaņā ar Latvijas Republikā spēkā esošajiem likumiem, normatīvajiem aktiem un kanonisko tiesību normām kompetentā iestāde nodrošina Latvijas Republikas Nacionālo bruņoto spēku militārajam un civilajam personālam tiesības uz pienācīgu garīgo aprūpi.

25. pants

Garīgā aprūpes sniegšanas nosacījumi, ja tādi vēl nav atrunāti, ietverami speciālā līgumā starp kompetento valsts iestādi un šīs iestādes brīvi izvēlēto katoļu baznīcas pārstāvi vai pārstāvjiem Latvijas Republikā." (LR Aizsardzības ministrijas valsts sekretāra E. Rinkēviča 1998. gada 11. jūnija vēstule nr. 01-1366 LR Tieslietu ministrijai).

1998. gads, Rīga. Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līguma darba grupa. No kreisās: Latvijas Republikas vēstniece pie Sv. Krēsla M. Odiņa, Tieslietu ministrijas valsts sekretārs A. Malčups, tulks un Vera Volgemute. Priekšplānā Latvijas Republikas un Vatikāna karogi. Foto Arnis Blumbergs

- līgums ir ratificējams saskaņā ar abu pušu iekšējām procesuālajām normām un stājas spēkā ratifikācijas dokumentu apmaiņas dienā (33. pants);
- līguma atšķirīgas iztulkošanas gadījumā noteicošais ir teksts angļu valodā (33. pants).

Nobeiguma noteikumi ir vispārpieņemtā kārtība starpvalstu līgumos. Līgums būtiski atšķiras no pirmā starp Latvijas Republiku un Svēto Krēslu 1922. gadā parakstītā Konkordāta, kas pašlaik, ņemot vērā nacionālajā un starptautiskajā līmenī notikušās izmaiņas, ir aizstājams ar jaunu starptautisku līgumu. Jāatceras, ka pirmais līgums starp Latviju un Svēto Krēslu bija noslēgts agrāk kā pats Vatikāns 1929. gadā noslēdza konkordātu ar Itālijas valsts vadītāju Benito Musolīni un ieguva valstiskās atzīšanas faktu.

Rezumējot visas iebildes pret Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgumu, kā galvenās var atzīmēt:

- (1) Teoloģijas fakultātes nodošanu katoļu Baznīcai;
- (2) Militārā ordinārija izveidošanu;
- (3) finansiāla atbalsta iespējamību katoļu Baznīcai.

Sakarā ar Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgumu jautājumā par finansu atbalstu katoļu Baznīcai 2001. gadā finansu ministrs G. Bērziņš tieslietu ministrei I. Labuckai rakstīja: "Vēršam uzmanību uz to, ka saskaņā ar iepriekš minēto līgumu katoļu Baznīcai ir tiesības pieprasīt valsts budžeta finansējumu un, ja tas tiek realizēts, tad tiek paplašinātas pašreiz spēkā esošās likuma normas, kā arī, ja tiek pieņemti speciālie likumi, tad tas var izsaukt papildu valsts budžeta izdevumus." Finansu ministrija 2001. gadā apzināja katoļu Baznīcai pirms līguma noslēgšanas piešķirtos valsts līdzekļus.*

* Pēc Finansu ministrijas 2001. gada 18. janvāra aprēķiniem no valsts budžeta līdzekļiem neparedzētiem gadījumiem 1999- gadā tika piešķirti 13 900 Ls un 2000. gadā 13 900 Ls Vissvētākās Jaunavas Marijas Debesīs uzņemšanas svētku organizēšanai Aglonas svētvietā.

Mērķdotācijas rajonu un republikas pilsētu pašvaldībām - pašvaldību pamata un vispārējās izglītības iestāžu pedagogu darba samaksai un valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām pedagogiem, kuri isteno kristīgās mācības un ētikas programmu piešķirti: 2000. gadā - 110 273 Ls; 2001. gadā - 119 032 Ls.

Pēc Latvijas Universitātes sniegtās informācijas Teoloģijas fakultātes darbības nodrošināšanai 2000. gadā valsts budžeta finansējums - 73 801 Ls (t. sk. 12 844 Ls stipendijām) un pašu ieņēmumi - 10 000 Ls.

Kultūras ministrijas apakšprogrammā "Kultūras pasākumi un programmas" valsts kultūras pieminekļu aizsardzībai 2000. un 2001. gadā plānoti līdzekļi 250 030 Ls apmērā, tajā skaitā 2000. gadā katoļu baznīcām piešķirti 2 700 Ls (Latvijas Republikas Finansu ministra G. Bērziņa 2001. gada 18. janvāra vēstules nr. 2—4-09/121 Latvijas Republikas Tieslietu ministrei I. Labuckai pielikums - Informācija par piešķirtajiem finansu līdzekļiem).

Nosauktie skaitļi rada mānīgu iespaidu par naudas summām, kas piešķirtas katoļu Baznīcai: Aglonas svētvietas gadījumā nauda tika piešķirta policijai (kārtības uzturēšanai) un pašvaldībai (apstādījumu atjaunošanai); Teoloģijas fakultātes naudas summas nav attiecināmas uz katoļiem, jo tā, kā zināms, ir starpkonfesionāla fakultāte; no Kultūras ministrijas apakšprogrammā norādītās summas 250 030 Ls - katoļi saņēma tikai 2 700 Ls, kas bija paredzēta valsts nozīmes arhitektūras pieminekļu saglabāšanai.

Kopumā jāsaprot, ka nekatoļu reliģiju masu informācijas līdzekļi par konkurparakstīšanu izvairījās rakstīt. Izņēmums bija laikraksts "Latvijas Luterānis", ir neregistrētās konfesionāli luteriskās Baznīcas (Augstburgas Ticības Apliecības luterāņu), nevis Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas izdevums.^M

¹ *Paiders J.* Islams un Rietumi. - R.: Zvaigzne ABC, 2001. - 124.lpp.

² *Īvāns D.* Slepenais līgums - Latvijas valdība un Svētais Krēsls paslepšus strādā pie Konkordāta // Jaunā Avīze. - 1999. - 8.febr.

³ Latvijas Vēstnesis. - 1995 - - nr. 179.

⁴ Latvijas Vēstnesis. - 1998. - 17. nov.

⁵ Latvijas Universitātes rektora J. Zaķa un Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes dekāna V. Vārsberga 1999- gada 17. marta vēstule nr. JZ-01/71 LR Tieslietu ministrijas valsts sekretāram A. Maldupam.

⁶ Turpat.

⁷ Turpat.

⁸ LR Aizsardzības ministrijas valsts sekretāra E. Rinkēviča 1998. gada 11. jūnija vēstule nr. 01-1366 LR Tieslietu ministrijai.

⁹ Turpat.

¹⁰ *Balodis R.* Valsts un Baznīca.- R.: Nordik, 2000. - 227.lpp.

¹¹ LR Iekšlietu ministrijas valsts sekretāra A. Stara 1998. gada 11. jūnija vēstule nr. 1-1106 LR Tieslietu ministrijai.

¹² LR finanšu ministra G. Bērziņa 2001. gada 18. janvāra vēstule nr. 2-4-09/121 LR tieslietu ministrei I. Labuckai.

¹³ Latvija parakstījusi līgumu ar Romas katoļu baznīcu // Latvijas Luterānis. - 2000. - 18. nov.

19-5- Igaunijas un Lietuvas Republikas līgumi ar Svēto Krēslu

*Ar vārdiem dispuē tiek vesti
No vārdiem sistēmas tiek celtas
Gēte, Fausts*

Lai saprastu, ka Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgums nav izņēmums vai atsevišķs gadījums, bet līdzīgi līgumi tiek slēgti arī ar citām valstīm, aplūkosim Lietuvas un Igaunijas pieredzi.

Atšķirībā no Latvijas, kur katoļticība ir viena no skaitliski lielākajām reliģijām, Igaunijā tā ir minoritāšu reliģija, bet Lietuvā katoļticība ir vairākuma reliģija, kurai sevi pieskaita vairāk kā 90% iedzīvotāju.

No trim Baltijas valstīm pirmā līgumu ar Svēto Krēslu noslēdza Igaunijas Republika. Līgums stājās spēkā 1999. gada martā.¹ Igaunijas Republikas un Svētā Krēsla līguma noslēgšana pārsteidza no tā aspekta, ka valsts, kurā dominējošā reliģija ir protestantisms (katoļticīgo aptuveni 3000), respektēja reliģiskās minoritātes - katoļu Baznīcas tiesības un nolēma tās apliecināt ar starptautisku līgumu. Līgums pēc apjoma ir neliels, un abu pušu savstarpējās tiesības un pienākumi noteikti līguma 10 punktos. - Līgumā aplūkoti šādi savstarpējo attiecību juridiskie aspekti:

- katoļu Baznīcas juridiskās personas statuss;
- katoļu Baznīcas tiesības brīvi sazināties ar Svēto Krēslu, kā arī tiesības brīvi piekļūt Igaunijas Republikas masu saziņas līdzekļiem;
- Svētā Krēsla ekskluzīvās tiesības iecelt Igaunijas katoļu Baznīcas vadību - bīskapu vai apustulisko administratoru;
- apustuliskā administratora vai bīskapa tiesības uzaicināt uz Igaunijas Republiku garīgo kārtu pārstāvjus - priesterus, misionārus un lajus darbam pastorālajā laukā, kuri pēc tam varētu saņemt attiecīgās uzturēšanās atļaujas;
- katoļu Baznīcas tiesības dibināt un vadīt savas skolas, kuras saskaņā ar Igaunijas Republikas likumdošanu tiks pielīdzinātas nevalstisko mācību iestāžu statusam; gan valstisko, gan nevalstisko skolu katoļu studentiem saskaņā ar Igaunijas likumdošanu tiek garantēta iespēja mācīties reliģiskus priekšmetus saskaņā ar viņu konfesionālo piederību un tradīcijām;
- katoļu Baznīcā noslēgtās laulības civiltiesisku spēku iegūst pēc reģistrācijas un laulību apliecības saņemšanas civilreģistra iestādē;
- komisijas izveides kārtība iespējamo Igaunijas valsts un katoļu Baznīcas nesaķaņu risināšanai par visas katoļu Baznīcas vai atsevišķu tās kopienu vai institūciju nodokļu, ekonomiskajiem vai īpašumu jautājumiem, lai atrastu pieņemamu risinājumu abām līgumslēdzējpusēm.³

Lietuvā, kur katoļticība ir vairākuma reliģija, līguma satura saskaņošana un parakstīšana nebija viegls uzdevums. Lietuvas Republikas līgums ar Svēto Krēslu tika parakstīts tikai 2000. gada 5. maijā, bet spēkā stājās tā pašā gada 16. septembrī.¹

ķirībā no Latvijas* un Igaunijas līgumiem ar Svēto Krēslu, Lietuvas līgumā ļoti alizēti noteiktas katoļu Baznīcas un valsts savstarpējās attiecības. Bez minētā ma Lietuvas Republika un Svētais Krēsls 2000. gada 5. maijā papildus parak- ja divas vienošanās: (1) Par sadarbību izglītībā un kultūrā; (2) Par armijā dienē- ņo katoļu pastorālo aprūpi.⁵ Lietuvas gadījumu var tieši attiecināt uz iepriekš ikto jautājumā par konkordāta vai starpvalstu līguma saturu, respektīvi, liela zīme ir katras atsevišķās valsts vēlmei iegūt Vatikāna atbalstu kādā konkrētā utājumā. Nenoliedzami tas atkarīgs arī no konkrētajā valstī dzīvojošo katoļu skaita n problēmām, kas jārisina šajā valstī. Pamatlīgumā starp Lietuvas Republiku un vēto Krēslu, kas tāds ir nosacīti, jo visi trīs līgumi (angļu valodā - *agreement*, s, burtiski tulkojot, nozīmē *vienošanās*) ir patstāvīgi dokumenti ar vienādu juri- 'sku spēku, ir noteikti Lietuvas valsts un katoļu Baznīcas savstarpējo attiecību -ridiskie aspekti. Galvenie vienošanās aspekti ir:

- līgumslēdzējpusēs piekrīt, ka katra savā jomā darbojas neatkarīgi un autonomi, taču, respektējot šo principu, abu pušu kompetentās amatpersonas abpusēji pieņemamā veidā cieši sadarbosies visas sabiedrības un ikviena indivīda garīgā un labklājības līmeņa celšanā, kā arī izglītības, kultūras, ģimeņu un sociālo problēmu risināšanā, īpašu uzmanību pievēršot sabiedriskās ētikas un cilvēciskās cieņas aizsardzībai;
- katoļu Baznīcas juridiskās personības atzīšana; tai piederīgo fizisko un juridisko personu tiesības brīvi sazināties ar Svēto Krēslu; katoļu Baznīcas ekskluzīvās tiesības brīvi regulēt tās iekšējo kārtību: baznīcas amatos iecelt, atcelt, pārcelt atbildīgās personas, izveidot un izbeigt baznīcas juridisko personu - provinču, diecēžu, abatiju, draudžu, klosteru un citu darbību; bīskapus, kas var būt vienīgi Lietuvas Republikas pilsoņi, un kanoniski ekvivalentas baznīcas amatpersonas var iecelt un atcelt vienīgi Svētais Krēsls, iepriekš par to konfidenciali paziņojot valsts prezidentam;
- katoļu Baznīcas svētvietu un kulta veikšanas vietu neaizskaramības nodrošināšana un respektēšana, kā arī nepieciešamības gadījumos to aizsardzības un uzturēšanas nodrošināšana;
- grēksūdzēs sakramenta noslēpums tiek atzīts par neaizskaramu un tiek garantēts priestera pratināšanas aizliegums, kā arī noteikts, ka valsts iestāžu pienākums ir paziņot atbildīgajām baznīcas amatpersonām par gadījumiem, ja tiek veikta garīdzniecības pārstāvju kriminālvajāšana;
- valsts par publiskām brīvdienām atzīst visas svētdienas un sešas katoļu Baznīcas svētku dienas;
- noteikts, ka nekustamais īpašums, kas tiek izmantots pastorālai darbībai, labdarībai, kā arī sociāliem, kultūras un izglītības mērķiem, tiek atbrīvots no nodokļiem; nekustamais īpašums, kas tiek paredzēts citiem (nenosauktiem) mērķiem, tiek pakļauts nodokļiem saskaņā ar spēkā esošiem likumiem;

* Latvija ar Svēto Krēslu līgumu parakstīja 2000. gada 8. novembrī. Pašreiz līgums vēl nav "rījņere Saeimā, un to izskata parlamenta komisijas.

- katoļu Baznīcai ir tiesības būvēt jaunas, kā arī atjaunot jau esošās Baznīcu ēkas, un tikai tai ir tiesības izlemt par šādu celtnu būvniecības nepieciešamību, taču būvniecības vietas izvēlē un darbu saskaņošanā ir jāievēro Lietuvas likumos paredzētā procedūra;
- katoļu Baznīcai ir tiesības brīvi iespiest un izplatīt grāmatas, avīzes un žurnālus, kā arī veikt citas publiskās aktivitātes saskaņā ar tās sūtību; valstij ir jāatbalsta Baznīcas publiskās aktivitātes tikpat lielā mērā kā nevalstisko organizāciju publiskās aktivitātes;
- katoļu kanoniskā laulība rada civiltiesiskās sekas ar tās noslēgšanas brīdi, ja vien tai nav kādi civiltiesiski šķēršļi sakarā ar Lietuvas likumiem; laiku un veidu, kurā kanoniskās laulības ir reģistrējamas civilreģistrā, nosaka valsts atbildīgās amatpersonas, sazinoties ar Lietuvas Bīskapu konferenci; sagatavojot laulājamās kanoniskai laulībai tiek izskaidrota tās būtība (cieņa pret laulības sakramentu, tās vienotība un nedalāmība), kā arī laulības noslēgšanas civiltiesiskās sekas saskaņā ar Lietuvas likumiem;
- Baznīcas tiesu lēmumus par laulības anulēšanu un Baznīcas augstākas lēmēj-institūcijas spriedumus, dekrētus par laulības saišu šķiršanu paziņo attiecīgajām Lietuvas valsts institūcijām, lai šos lēmumus varētu nodot tiesiskajai izpildei saskaņā ar Lietuvas likumiem;
- Lietuvas valsts garantē ticīgajiem tiesības izveidot un vadīt organizācijas, kas īstenotu katoļu Baznīcas uzdevumus; organizāciju darbību nosaka Lietuvas likumi; ticīgo organizāciju un institūciju nosaukumos vārdu *katoli* drīkst lietot tikai ar attiecīgās Baznīcas vadības rakstisku atļauju; valstij jāatbalsta šādu organizāciju darbība un jāveicina savstarpējā sadarbība atbilstīgajās interešu jomās tikpat lielā mērā kā nevalstiskās organizācijās;
- tiek atzītas un garantētas katoļu Baznīcas tiesības veikt pastorālo aprūpi sociālās un medicīniskās palīdzības iestādēs un apcietinājumu vietās; garīdzniecības pārstāvjus pastorālās darbības veikšanai nozīmē un atsauc vietējais Ordinārijs; pastorālai darbībai valsts un pašvaldību iestādēs jābūt noteiktai savstarpējā vienošanās dokumentā starp attiecīgajām valsts un katoļu Baznīcas amatpersonām;
- katoļu Baznīcai ir tiesības izveidot organizācijas labdarības un sociālā darba veikšanai; organizāciju darbību nosaka to statūti un Lietuvas valsts likumi, un tām ir tādas pašas tiesības un pienākumi kā jebkurai citai organizācijai; Lietuvas valstij un katoļu Baznīcai jāveicina šo organizāciju savstarpēja sadarbība; katoļu Baznīcas labdarības un sociālās organizācijas, kas veicina sabiedrības labklājību, saņem Lietuvas valsts materiālo atbalstu likumos noteiktajā kārtībā;
- abas līgumslēdzējpusēs izveido pārstāvju komisiju šajā līgumā paredzēto noteikumu izpildei.

Svētā Krēsla līgumus ar Igaunijas un Lietuvas Republiku var raksturot kā pretstatu no attiecību normatīvā regulējuma viedokļa, kas jo īpaši pastiprina šo līgumu slēgšanas jēgu. Līgumu pamatbūtība izpaužas katoļticīgo tiesību nodrošināšanā,

sekundārs paliek jautājums, kādas un cik precīzi ir noteiktas pušu savstarpē-attiecības. Katrā atsevišķā gadījumā un atkarībā no katoļticīgo skaita, no valsts "eksmes pret reliģiju, kā arī no katoļu Baznīcas vispārējā stāvokļa valstī, tas būs atšķirīgas. Abos līgumos var atrast arī vēl citu konsekvenci, t. i., noteikt Svētā Krēsla prioritātes un noskaidrot, kādas galvenās tiesības tas vēlas garantēt katoļu Baznīcas ticīgajiem konkrētajā valstī. Galvenās prioritātes ir:

- 1) tiesības brīvi sludināt un praktizēt katoļu ticību attiecīgajā valstī, kā arī nodrošināt brīvu piekļūšanu masu saziņas līdzekļiem;
- 2) katoļu Baznīcas un tās pārstāvju tiesības brīvi sazināties un kontaktēties ar Svēto Krēslu;
- 3) tiesības veidot atsevišķas katoļu Baznīcas organizācijas, izpildot vietējās likumdošanas prasības;
- 4) Svētā Krēsla ekskluzīvās tiesības uz Bīskapu un tam ekvivalento amatpersonu iecelšanu, kā arī katoļu Baznīcas tiesības vienīgi pašai lemt par strukturālo uzbūvi un iekšējo dzīvi;
- 5) katoļu Baznīcas tiesības slēgt laulības;
- 6) veidot katoļu Baznīcas mācību iestādes.

¹ Enders E.J. Par līgumu starp Latviju un Svēto Krēslu /7 Latvijas Vēstnesis. - 2000. - 9. nov.

² Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Vakara nodaļas studenta Bruno Skaras 2001. gada diplomdarbs "Konkordāts".

^B Igaunijas Republikas laikraksts "RIIGITEATAJA" - 1999. - 22. apr.

⁴ Enders E.J. Par līgumu starp Latviju un Svēto Krēslu /7 Latvijas Vēstnesis. - 2000. - 9. nov.

⁵ Minēto dokumentu teksti atrodami internetā pēc šādām adresēm:

[-http://www.lcn.lt/b_dolaunentai/kiti_dokunientai/AS-LR-sutartis-teise.html](http://www.lcn.lt/b_dolaunentai/kiti_dokunientai/AS-LR-sutartis-teise.html)

[-http://www.lcn.lt/b_dokuiientai/kiti_dokunientai/AS-LR-sutartis-svietimas.html](http://www.lcn.lt/b_dokuiientai/kiti_dokunientai/AS-LR-sutartis-svietimas.html)

[-http://www.lcn.lt/b_dokuiientai/kili_dolainientai/AS-LR-sutartis-kariai.html](http://www.lcn.lt/b_dokuiientai/kili_dolainientai/AS-LR-sutartis-kariai.html)

19.6. Līgumi starp valsti un reliģiskajam organizācijām

Ar drudzi slimie redz tikai lietu spokus, bet tie, kuriem normāla temperatūra, - vienīgi lietu ēnas, piedevām, kā vieni tā otri lieto l >iei tādus apzīt i tēju mus.

Vienlaikus ar iepriekš analizētajiem starptautisko līgumu veidiem katrā valstī iespējami arī valsts iekšējie līgumi starp valsti un tās reliģiskajām organizācijām. Šāda veida attiecības starp valsti un Baznīcu ir tieši saistītas ar valsts iekšējo likumdošanu, kā arī ar Baznīcu vēlmi atrunāt savus jautājumus tiesiskajos aktos. Bieži vien runa ir par vispārīgajiem un speciālajiem reliģisko organizāciju likumiem attiecīgajā valstī. Vispārīgie likumi vienādi attiecas uz visām reliģiskajām organizācijām, bet speciālie likumi tiek izdoti, lai regulētu valsts attiecības ar lielākajām un tradicionālajām konfesijām, kas darbojas tās teritorijā. Ja šādi speciālie likumi attiecībā uz atsevišķām konfesijām valstī pastāv, tie parasti tiek nostiprināti speciālos valsts līgumos ar tradicionālajām konfesijām, noslēdzot tos ar katru konfesiju atsevišķi. Tieši tā tas ir Itālijas valsts un Baznīcas attiecību praksē. Šajā valstī faktiski pastāv visi iespējamie valsts un Baznīcas līgumu veidi. Itālijas gadījumā, protams, impulss nekatoļu konfesiju līgumu slēgšanai ar valsti bija konkordāts un vēlēšanās iegūt atzīšanu no valsts puses. Arī Igaunijā jautājums par līgumu slēgšanu un valsts laulību reģistrācijas funkcijas nodošanu Baznīcām aktualizējās tikai pēc tam, kad Igaunijas Republika 1999. gadā noslēdza līgumu ar Svēto Krēslu. Tūlīt arī lielākā Igaunijas Baznīca - Igaunijas Evaņģēliski luteriskā Baznīca ierosināja valdībai slēgt līgumu ar vietējām Baznīcām.

Līgumi ar tradicionālajām konfesijām tiek uzskatīti par civilizētas valsts cieņas apliecinājumu tradicionālajām reliģiskajām konfesijām, kā arī par atzinību sakarā ar to ieguldījumu valsts pastāvēšanā.

Izšķir divu veidu līgumus:

- (1) valsts un Baznīcas civiltiesiski - publiskie līgumi, kuros, bez tādiem jautājumiem kā Baznīcas publiskais statuss, reliģiskie svētki, kapsētas un citiem, ir iekļauti arī jautājumi par konkrētās organizācijas nodokļiem, īpašumu restitūciju un citi;
- (2) valsts un Baznīcas civiltiesiskie līgumi, kuros ir atrunāti civiltiesiski jautājumi, neskarot Baznīcas publisko statusu, piemēram, īpašuma maiņa, pārdošana un citi jautājumi.

Par valsts un Baznīcas civiltiesiski - publiskiem līgumiem Latvijas 30. gadu administratīvo un konstitucionālo tiesību zinātnieks, profesors Kārlis Dišlers piekrit vācu jurista F. Fleinera ieskatam, kas bija populārs 20. un 30. gados, ka nekāda publiski tiesiska līguma nevar būt tur, kur puses nav līdzvērtīgas. Līgums, uzskatīja zinātnieks, kā juridisks akts rodas tur, kur abu pušu gribas ir ekvivalentas.¹ Šāds viedoklis ir ņemts no civiltiesībām (Latvijas Civillikuma 1403. pants) un, protams, nav mūsdienīgs skatījums, ja runa ir par Baznīcām. Kaut vai tāpēc, ka

tolaik konstitucionālās tiesībās Baznīcas atdalītības no valsts princips vēl nebija atsevišķi aplūkots. Mūsdienās valsts līgums ar Baznīcu ir gan valsts funkciju deleģējums, gan pašas valsts izdomātas barjeras (baznīcas šķiršana no valsts) likumīga "tilta" pārmešana, lai no brīvas gribas veidotu šīs attiecības. Ar publisko līgumu valsts var deleģēt Baznīcai arī publisko tiesību subjektību. Publisko tiesību līgumus atzīst arī Latvijas Universitātes Tiesību teorijas un politoloģijas katedras vadītājs, profesors Edgars Meļķis: "Šādām juridiskām personām valsts ar publisko tiesību līgumiem var pilnvarot veikt tādas darbības, kam var būt arī valstiski tiesisks raksturs, piemēram, laulību reģistrācija."² Šāda prakse nav vienkārša. Valsts un Baznīcas publiskais līgums vairāk ir simbolisks akts, jo puses nav vienādas savās tiesībās. Lai līgums kļūtu tiesību sistēmas sastāvdaļa, tas jānostiprina likuma normās. Likums ir augstākās valsts varas normatīvais akts ar vislielāko juridisko spēku, kura ievērošanu garantē valsts ar tai piemītošo represīvo aparātu, un līguma neievērošanas gadījumā valsts attiecībā pret Baznīcu neapšaubāmi ir privilēģētākā stāvoklī.

Valsts funkciju deleģēšana Baznīcām notiek saskaņā ar 1998. gada 15. septembra LR Ministru kabineta noteikumiem nr. 3556 - "Noteikumi par valsts pārvaldes kompetences deleģēšanu pilnvarotajām institūcijām". Noteikumi tika izdoti, pamatojoties uz Ministru kabineta iekārtas likuma 14. panta 3- punktu, un tajos noteikta kārtība, kādā pilnvarotajām institūcijām tiek deleģēta valsts pārvaldes kompetence, lai racionālāk un efektīvāk izmantotu valsts budžeta līdzekļus un veicinātu sabiedrības iesaistīšanu valsts pārvaldē. Saskaņā ar noteikumiem (1. punkts) pilnvarotā institūcija ir "privāto tiesību subjekta institūcija vai fiziskā persona, kurai tiek deleģēta valsts pārvaldes kompetence". Tātad tā var būt arī reliģiska organizācija. Savukārt deleģētājs ir "valsts pārvaldes iestāde, kura deleģē valsts pārvaldes kompetenci pilnvarotajai institūcijai". Saskaņā ar noteikumu 9. punktu šādā līgumā jānorāda deleģētajā tiesības vienpusēji lauzt līgumu, ja otras līgumslēdzējas puses darbība novērtēta negatīvi. Un tas ir pareizi, jo administratīvais publiski tiesiskais līgums atšķirībā no tradicionālā administratīvā akta, pēc profesora V. Jakubaņeca domām, nav vienpusējs, tas ir - to neizdod kāda viena valsts institūcija, bet to pieņem divas vai vairākas puses savstarpējās vienošanās rezultātā. Tātad to var arī pārskatīt.³

Uzskatu, ka šāds līgums ir ne vien iespējams, bet pat obligāts, jo, nerunājot par citām lietām, kas varētu būt atrunātas vai deleģētas šādā līgumā, tiesības reģistrēt laulību ar juridiskām sekām ir liela atbildība. Gala rezultātā tās skar mantošanas institūtu, bērnu tiesības, vecāku pienākumus, laulību institūtu un laulāto savstarpējās īpašuma tiesības u. tml. Un, ja valsts uztic šo nozīmīgo pienākumu Baznīcām, tas nozīmē arī atbildības par tiesiskajām sekām nodošanu Baznīcām. Tomēr valsts atstāj sev tiesības kontrolēt Baznīcas, jo pilnībā taču funkcija nav nodota. Tā ir tikai deleģēta, un tas nozīmē tikai to, ka pie negodprātīgas vai nevīžīgas deleģējuma izpildes valsts šo tiesību var paņemt atpakaļ.

Ministru kabineta "Noteikumu par valsts pārvaldes kompetences deleģēšanu pilnvarotajām institūcijām" 8. punktā noteikts, ka pirms kompetences deleģēšanas deleģētājs (valsts) pārbauda iespējamās pilnvarotās institūcijas (baznīcas) kvalifikāciju,

pieredzi, reputāciju, kā arī finansu un citu veidu resursu nodrošinājumu. Tas nepieciešams, lai deleģētājs varētu izlemt par pilnvarotās institūcijas piemērotību deleģējamās kompetences izpildei. Kad 1993. gadā tika atjaunots attiecīgais Civillikuma pants, kas noteica to Baznīcu loku, kas valsts vārdā var veikt laulību reģistrāciju, nekas netika pārbaudīts. Kā jau esmu minējis iepriekš, dažas Baznīcas ar šiem pienākumiem nespēj tikt galā.

Tāpēc šāds publiski tiesisks līgums nav iespējams ar konfesiju, jo tā nav juridiska persona. Atcerēsimies, ka Civillikumā laulību reģistrēšanas funkcija ir deleģēta *konfesijai*. Šāds līgums ir iespējams tikai ar konkrētu juridisku personu - reliģisku savienību (baznīcu).

Visbeidzot, slēgt valsts un Baznīcas līgumu tikai laulāšanas funkciju veikšanai nav ne lietderīgi, nedz izdevīgi, jo paliek neatrisināti daudzi konfesijām būtiskie jautājumi - izglītības jautājums, dienests armijā, īpašumu nodokļi, īpašumi, brīvdienas un daudzi citi jautājumi. Līgums jāslēdz par visiem šiem jautājumiem, inkorporējot to tiesību aktos. Šādam viedoklim juristu aprindās ir oponenti. Pašreizējā tiesnese, tiesību zinātņu maģistre Veronika Krūmiņa, kas 1999. gadā bija Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vietniece likumdošanas jautājumos, tieslietu ministram V. Birkavam puda viedokli, ka no juridiskā viedokļa nav atbalstāms regulējums par to, ka līgumā starp Ministru kabinetu un attiecīgo konfesiju tiek noteikts konfesijas tiesiskais statuss. Reliģiskai organizācijai iespējamais tiesiskais statuss esot sabiedriska organizācija, kurai ir vai arī nav juridiskas personas statuss. Tas nav pareizi, jo V. Krūmiņa noliedz publiski tiesisko līgumu iespējamību un nebalstās uz tiesību zinātni, bet gan uz padomju laika tiesību atziņām.

Neņemot vērā Tieslietu ministrijas ierēdnes viedokli, kopumā izpildvaras attieksme pret līgumu slēgšanu ar Baznīcām bija pozitīva. 1999. gada jūnijā Labklājības ministrija, atbildot uz Tieslietu ministrijas jautājumu par Reliģisko lietu pārvaldes izveidošanas nepieciešamību un vērtējot valsts stāvokli reliģijas jomā, piekrita atsevišķas Baznīcu pārraudzības iestādes izveidošanai, kā arī puda viedokli, ka nav nepieciešams atsevišķi izcelt līgumu par katoļu Baznīcas tiesisko stāvokli valstī. Līgumam ar katoļu Baznīcu vajadzētu būt vienlīdzīgā statusā ar pārējiem līgumiem, kas tiks noslēgti ar pārējām konfesijām.¹¹ Šajā pašā vēstulē Labklājības ministrijas valsts sekretāre M. Poršņova raksta: "Attiecībā uz konkrētām konfesijām būtu jāpieņem atsevišķi likumi, kas noteiktu konkrētām konfesijām tiesības un pienākumus, jo Latvijas tiesību sistēmā pašreiz nav paredzēta valsts iekšējo līgumu apstiprināšana ar likumu."⁵ Savukārt LR Vides Aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija atbalstīja konkordātu un specifisko likumu pieņemšanu."

Civiltiesībās ir citādi. Tur visai bieži ir darīšana ar juridiskiem aktiem, un juridiskā aktā griba ir būtisks juridisks elements, kas nozīmē ne tikai gribu noslēgt līgumu, bet arī gribu to izbeigt vai grozīt. Jautājums par civiltiesiskiem līgumiem starp valsti un Baznīcu ir skaidrs, jo abi - gan valsts, gan baznīca līgumā ir privāto tiesību subjekti. Civiltiesībās līgumus pieņemts klasificēt piecās grupās:⁷

- līgumos, kuru mērķis ir īpašuma nodošana;
- līgumos, kas nodod lietas lietošanā;

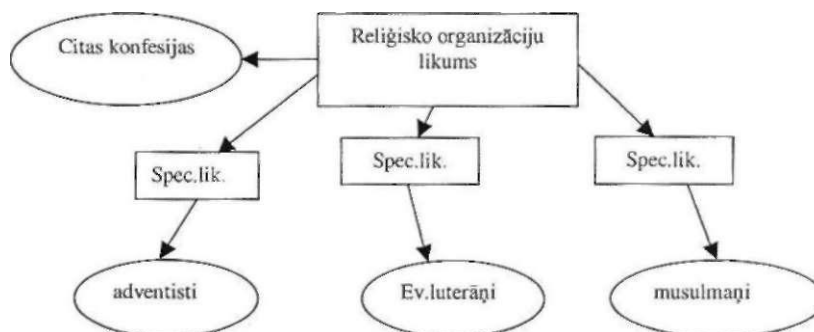
- līgumos, kas attiecas uz personu darba izmantošanu;
- līgumos kuru mērķis ir piešķirt uzturu;
- laimes līgumos.

Apskatīsim Eiropas valstu pieredzi, atceroties, ka lielākajā daļā no tām jau konstitūcijās ir atruna par līgumiem starp valsti un Baznīcu, un tiesību teorija atbalsta šādu līgumu slēgšanu. Piemēram, Amerikas Savienotās Valstis šāda prakse ir liegta sakarā ar precedentu tiesībās noteikto. Princips, kas noteikts vienā ASV Augstākās Tiesas spriedumā,⁸ nosaka, ka Amerikas Savienoto Valstu valdība nedrīkst finansiāli atbalstīt pat sekulāru projektu, ja tas vēlāk tiks izmantots reliģiskiem mērķiem. Ņemot vērā, ka jebkuri līgumi, kas tiek noslēgti starp valsti un baznīcu, ir domāti kā reliģijas atbalsts un vairāk vai mazāk skar finanses, tad saprotams, ka ASV šāda prakse nav pieļaujama. Nedaudz novirzoties no pamattēmas, Eiropas kopiena *ar valsts atbalstu* izprot ne tikai valsts institūciju piešķirtos līdzekļus, bet arī līdzekļus, kas nāk no valsts uzņēmumiem vai privātiem uzņēmumiem, kas atrodas valsts kontrolē.⁹ Valsts atbalsts var izpausties ne tikai tiešos maksājumos, bet arī netiešā finansiālo resursu piešķiršanā. Piemēram, Eiropas Kopienas tiesību izpratnē nodokļu samazināšana ir valsts netiešs finansiāls atbalsts."

Itālijas pieredze valsts un Baznīcas civiltiesiski — publisko līgumu slēgšanā. Iepriekšējās nodaļās apskatījām Vatikāna kā valsts izveidošanos un Svētā Krēsla starptautiskos līgumus.

Itālija, acīmredzot mēģinādama atrast līdzsvaru ar citām konfesijām, ir radījusi savdabīgu tiesisku praksi, kas tiek pārņemta citās valstīs, un varbūt arī Latvija kādreiz pārņems šo praksi. Lai šos līgumus padarītu par līdzvērtīgiem ar likumiem, Itālija par tām reliģiskajām organizācijām, ar kurām noslēgti atsevišķi līgumi, ir pieņēmusi speciālus likumus, kas regulē šo organizāciju darbību. Itālijā valsts un Baznīcu attiecību pamatā ir 1929. gada 24. jūnija likums nr. 1159 - "Reliģisko organizāciju likums" un speciālie likumi atsevišķām reliģiskajām organizācijām, kas pieņemti, pamatojoties uz līgumu starp konkrēto reliģisko organizāciju un Itālijas valdību. Itālijā pastāvošais valsts un Baznīcas attiecību modelis redzams 1. attēlā.

1. attēls

Līgums ar Svēto Krēslu ir pilnīgi citas kvalitātes vienošanās. Starptautiskais līgums ir juridiski spēcīgāks par "Reliģisko organizāciju likumu" un gadījumā, ja kāda līguma norma ir pretrunā ar likumu, tad, protams, ir jāgroza "Reliģisko organizāciju likums" (2. attēls).

Atšķirība no starptautiska līguma valsts līgums ar Baznīcu (ja tas nav civiltiesiska rakstura līgums) ir vēl jānostiprina likumā. Jautājums par to, vai vispirms izdot likumu, vai slēgt vienošanos - ir valsts "gaumes lieta". Pat ja neslēdz līgumu ar vietējo Baznīcu, pirms to iekļaut likumā, valstij jākonsultējas ar Baznīcu par to, kādi specifiski un Baznīcu interesējošie jautājumi jāiekļauj likumā. Tas būtiski ir apstākļos, kad konstitucionāli ir atzīta Baznīcas šķirtība no valsts. Šādi līgumi neskar reliģijas brīvības jautājumu, jo neierobežo citu Baznīcu un konfesiju darbību.

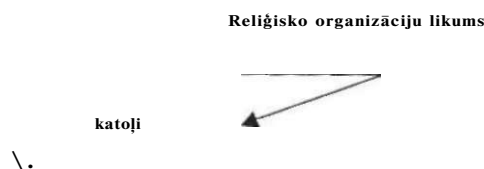
Kā piemēru reliģiskai organizācijai, ar kuru Itālijas valsts ir noslēgusi atsevišķu līgumu, var minēt valdensiešus.* Šo vienošanos ar valdensiešiem Itālijas Ministru kabinets noslēdza 1984. gadā, un pēc satura tas faktiski ir valsts vienošanās ar valdensiešu savienību par to, kādam jāizskatās parlamentā vēlāk pieņemtajam specifiskajam likumam, kurš pašlaik regulē minētās reliģiskās savienības publisko darbību. Tātad iekšējās kārtības un iekšējo struktūru regulējošās normas valsts izdotajā specifiskajā likumā par valdensiešiem iekļautas tajā pēc viņu savienības vēlmes.

Līdzīgas ir arī citas vienošanās - 1986. gada vienošanās akts ar piecdesmitniekiem un adventistiem, 1987. gada līgums ar jūdaistiem, 1993. gada līgumi ar baptistiem un luterāņiem. Lai uzsvērtu to, ka valsts ir atdalīta no Baznīcas, katrā līgumā vēlreiz pieminēts Baznīcas un valsts nošķirtības princips. Speciālajos tradicionālo konfesiju darbību regulējošajos likumos savukārt noteikts, ka līdz ar šo likumu pieņemšanu attiecīgām konfesijām vairs nav saistošas vispārīgās tiesību normas, kas noteiktas 1929. gada likumā.

Lai labāk izprastu, kas ir šie speciālie likumi, analizēsim sīkāk vienu no likumā pārtapušajiem atsevišķajiem līgumiem "Normas, kas regulē attiecības starp valsti un septītās dienas adventistu savienības baznīcu". Tā preambulā (1. pants) ir iekļauta piezīme, ka šis likums veidots saskaņā ar līgumu, kurš noslēgts ar septītās dienas

* Lai gan šī vienošanās nosaka arī tūri praktiskas dabas (materiāla rakstura) jautājumus, vārds *agreement* šajā gadījumā tikai daļēji atbilst latviešu civiltiesiskajam terminam "līgums". Šāda līguma noslēgšana nozīmē arī valsts pietāti pret savu pilsoņu apziņas brīvību - pirms savas gribas izpaušmes likumu veidā valsts konsultējas ar adventistiem, lai novērstu iespējamo netaisnību jeb vardarbību attiecībā uz adventistu gribu.

Starptautiskais līgums ar Svēto Krēslu

adventistiem.¹² Likums pieņemts, lai maksimāli nodrošinātu panāktās vienošanās starp valsti un adventistu Baznīcu tiesiskumu. Likums izstrādāts saskaņā ar Itālijas konstitucionālajiem principiem un pilnībā atbilst Itālijas Konstitūcijai. Savā ziņā tas ir unikāls, jo pieņemts uz līguma pamata, kas tapis, balstoties uz abu pušu (Itālijas valsts un adventistu savienības) brīvprātīgas vienošanās pamata. Kā jau minēts, ar speciālā, adventistu darbību regulējošā likuma pieņemšanu neradās pretrunas ar vispārējo likumdošanu attiecībā uz reliģiskajām organizācijām* jo speciālais likums par adventistiem noteica (21. pants), ka jauna adventistu draudze par juridisku personu kļūst 1929. gada likumā noteiktajā kārtībā. Arī jau reģistrēto draudžu darbība notiek saskaņā ar normām, kas noteiktas citos likumos. Itāļu izpratnē, kas ir līgums starp valsti un Baznīcu, labi ilustrē 16. pants speciālajā likumā par adventistiem: "Ēkas, kuras iedibinājuši adventisti publiskām lūgšanām, nevar atņemt, atsavināt, nojaukt, izņemot galēju nepieciešamību un arī tad, tikai noslēdzot speciālu vienošanos ar adventistiem." Šajā likumā vēl teikts, ka vienošanās noslēgta saskaņā ar Itālijas Konstitūcijā garantētajiem starptautisko tiesību aktiem - "Vispārējo Cilvēktiesību deklarāciju" un "Konvenciju par cilvēka un pilsoņa pamattiesībām" (ratificētas Itālijā 1955. gada 4. augustā, nr. 484.), 1966. gada "Starptautisko paktu par cilvēka ekonomiskām, sociālām, kulturālām, civilām un politiskām tiesībām" (ratificētas Itālijā ar likumu nr. 881 1977. gada 25. oktobrī) un pamatotas ar Itālijas Konstitūciju (8. panta 2. un 3- daļa). Minētā speciālā likuma preambulā noteikts, ka ar šā likuma pieņemšanu uz adventistiem pārstāj darboties tās vispārējās tiesību normas, kas iekļautas 1929. gada 24. jūnija likumā nr. 1159 un 1930. gada 28. februāra Karaļa dekrētā nr. 289. Likumā noteikts arī valsts pilsoņu - adventistu pienākums attiecībā uz karaklausību: septītās dienas adventisti var izvēlēties alternatīvo dienestu (6. pants), pieprasīt armijā savas konfesijas kapelānu u. c. Noteiktas arī adventistu augstākās mācību iestādes - "Adventistu Bībeles kultūras institūta" tiesības un studentu garantijas. Likumā nostiprinātas adventistu tiesības uz vēl kādu viņu ticības īpatnību - reliģiska rakstura brīvdienu sestdienā, ko viņi sauc par *sabatu* (17. pants). Par sabatu noteikts laiks no piektdienas saulrieta līdz sestdienas saulrietam. Personām, kas pieder septītās dienas adventistu konfesijai un strādā komercstruktūrās vai valsts pārvaldes iestādēs, ir tiesības uz sava rēķina ņemt brīvdienu sabata laikā. Atrunātas arī tādas situāciju detaļas, kad darbinieks strādā pēc tā sauktā slīdošā grafika. Šajā sakarā noteikts - ja adventists sabatā tomēr strādā, tad viņam nav tiesības pieprasīt darba devējam citu brīvu dienu uz šā sabata rēķina.

Jāatzīmē, ka Latvijas Republikā šāda pieredze faktiski pastāvēja jau pagājušā gadsimta 20. gadu beigās, kad adventisti (un arī citas konfesijas) ar speciāliem Ministru kabineta noteikumiem regulēja šo normu darbībā.¹³

Polijas un Spānijas pieredze valsts un baznīcas civiltiesiski - publisko līgumu slēgšanā.

Runājot par adventistiem un viņu darbības regulāciju citās valstīs, gribu īpaši pievērsties Spānijas un Polijas piemēriem. Arī tur pastāv speciāli likumi, kas regulē šīs (un citu) konfesiju attiecības ar valsti. Polijas speciālais likums nosaka septītās

dienas adventistu Baznīcas likumīgo statusu valstī un regulē īpašumtiesību jautājumus." Šajā likumā adventistiem paredzētas tiesības uz brīvdienu no darba un mācībām sabata dienā (11. panta 2. punkts). Polijas speciālais likums par adventistiem nosaka, ka pēc darbinieka iesnieguma pie stāšanās darbā vai strādāšanas laikā, bet ne vēlāk kā septiņas dienas pirms brīvdienas, darba devēja organizācija nosaka adventista darba grafiku (11. panta 3. punkts). Teiktais attiecas uz pieaugušajiem un studentiem, savukārt skolām ir pienākums palīdzēt apgūt saviem audzēkņiem adventistiem sabata dēļ nokavēto mācību vielu. Publiskie dievkalpojumi notiek Baznīcai piederošās telpās (10. panta 1. punkts) un uz Baznīcai piederošās zemes, uz zemes gabaliem ar ēkām, kas kalpo katehizācijai vai pieder Baznīcas organizācijām, kā arī vietās, kuras šim nolūkam ir atvēlējušas juridiski tiesīgas personas.

Spānijā lielāko konfesiju darbība un attiecības ar valsti tiek regulētas ar līgumiem starp valsti un baznīcu (*Agreement of Judicial Affairs*).¹⁵ Saskaņā ar Darba likumdošanas kodeksu (37. pants 1. punkts) septītās dienas adventistu draudzes Ūnijas un citu evaņģēlisko Baznīcu ticīgajiem, kuras pieder pie Spānijas Evaņģēlisko reliģiju federācijas un kuru svinamā diena ir sestdiena, ir paredzēta iknedēļas brīvdiena - no piektdienas vakara līdz sestdienas vakaram.¹⁶ Šis likuma īpatnības izveidotas saskaņā ar iepriekš noslēgto Spānijas valsts un Evaņģēlisko reliģiju federācijas līgumu. Šis sadarbības līgums paredz arī - ja minētās federācijas ticīgajiem, iestājoties valsts izglītības iestādēs, eksāmeni jākārtos sestdienā, viņiem ir tiesības motivēti atteikties un mācību iestādei ir pienākums iekārtot eksāmenu citā dienā (12. panta 3- punkts).

Līdz šim aplūkojam valsts līgumus ar atsevišķām reliģiskām organizācijām, kuri liek pārveidot īpašos likumus. Lai pārskats par līgumiem starp valsti un reliģiskajām organizācijām būtu pilnīgs, jāmin arī tie valdības un konfesiju apvienību (Baznīcu.) noslēgtie līgumi, kas ir un paliek tikai līgumi - līgumi civiltiesību izpratnē. Piemēram, Spānijas Ministru kabinets 1992. gadā ir noslēdzis trīs atsevišķus līgumus (ar evaņģēliskajiem kristiešiem, ebrejiem un musulmaņiem), kuru Baznīcas reģistrētas Spānijā saskaņā ar tās reliģisko organizāciju likumu. Viena līgumslēdzēja puse šajos līgumos ir Spānijas Ministru kabinets (kā juridiska persona), bet otra puse attiecīgi - vai nu Spānijas Evaņģēlisko apvienību federācija (tajā apvienojušies valstī dzīvojošie protestanti), vai Spānijas ebreju kopienu federācija, vai Spānijas Islama komisija. Šajos līgumos (vienošanās aktos) iekļauti šādi punkti:

- 1) apvienības kulta un apbedījuma vietu neaizskaramība;
- 2) apvienības īpašo brīvdienu un gavēņu ievērošanas tiesības, kā arī dažu pārtikas produktu ierobežojumu akceptēšana;
- 3) apvienības tiesības uz armijas, slimnīcu un cietumu reliģiozo aprūpi (kapeklānu dienests);
- 4) apvienības reliģisko laulību atzīšanu;
- 5) nodokļu atvieglojumu noteikšana apvienībai.¹⁷

Vācijas pieredze pieredze valsts un baznīcas civiltiesiski — publisko līgumu slēgšanā.

Līgumi ar Baznīcām tiek slēgti arī Vācijā. Vācijas Federatīvās valsts Mēklenburgas - Priekšpomerānijas zeme 1994. gada 20. janvārī noslēdza līgumu ar Mēklenburgas Evaņģēliski luterisko Baznīcu un Pomerānijas Evaņģēlisko Baznīcu. Šis Vācijas zemes landtāgs līgumu ratificēja. Tātad, kaut arī līgumu slēdza valdība, tam vajadzēja vēl arī likumdevēja akceptu. Pats līgums izstrādāts, pamatojoties uz Vācijas Konstitūcijā un tās federālās vienības - Mēklenburgas - Priekšpomerānijas zemes Konstitūcijā garantētajām Baznīcu brīvībām.*

Vajadzība pēc šāda līguma radās sakarā ar Vācijas Baznīcām piešķirtajām dotācijām kulta ēku restaurācijai, mācītāju algām, pensijām un citiem valsts sociālās nodrošināšanas paveidiem, kas attiecas arī uz garīdzniecību un baznīcas apkalpojošo personālu. Līgums ir trīspusējs. No valsts puses to parakstījis Mēklenburgas - Priekšpomerānijas zemes ministru prezidents, bet no abu Baznīcu puses - attiecīgie bīskapi. Lai ar līguma spēkā stāšanos nerastos pretrunas ar valsts likumiem, 1. pantā (šis līgums gluži kā likums iedalīts pantos) ir atsauce uz vispārējo reliģisko organizāciju darbību regulējošo likumdošanu: "Baznīca pārzina savas lietas patstāvīgi, saskaņā ar attiecīgu likumu." Līgumā iekļauta noruna (2. pants), ka valsts apņemas tajos likumdošanas pasākumos un programmās, kas tieši skar Baznīcu intereses, iesaistīt Baznīcas. Vienlaikus ar šajā līgumā noteiktajiem Baznīcu pienākumiem (kurus varēja iekļaut arī parastos tiesību aktos parastā likumdošanas kārtībā) ir noteikta arī valsts noteiktā finansējuma sadales kārtība, 13. panta 2. punktā ir detalizēti noteikta valsts maksājumu kārtība un dotāciju apmērs Baznīcām (septiņi miljoni marku gadā), kā arī iespēja pārskatīt šīs dotācijas apmēru, ja samazinās valsts kopējais budžets.

Tāpat kā konkordātos, Spānijas līgumos vai Itālijas speciālajos likumos, arī Vācijas līgumā ar Baznīcām ir iekļauti speciāli noteikumi par kapelānu dienestu. Minētais līgums pieļauj misionārismu un risina Baznīcas kalpotāju sociālās aprūpes jautājumus, aizsargā Baznīcas svētku brīvdienu tiesisko statusu, kā arī grēksūdzes noslēpumu. Līgumā precizēts Greifsvaldes un Rostokas universitāšu Evaņģēliskās teoloģijas fakultāšu statuss, kas galvenokārt izriet no valsts piešķirtā finansējuma sadales mehānisma. Protams, šo augstskolu darbību reglamentē Augst-:olu likums, tomēr tur nav noteiktas visas Baznīcu interesējošās nianšes. Ja minētie jautājumi nebūtu iekļauti līgumā, Vācijas līgumu ar Baznīcu varētu definēt par viltiesisku līgumu.

Latvijas pieredze valsts un Baznīcas līgumu slēgšanā.

Saistībā ar armijas kapelānu dienestu var minēt jau 1998. gadā noslēgto līgumu konfesijām un Aizsardzības ministriju. Šie līgumi bija publiska rakstura un is nepieciešamības dēļ. Aizsardzības ministrijas noslēgtie līgumi bija pamats

* Līguma pirmsākumi atrodami Mēklenburgas-Šverinas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas i. gada 2. maija līgumā, kā arī 1931. gada 11. maija līgumā starp Prūsijas brīvvalsti un iģēliskajām valsts Baznīcām. Vienošanās tika noslēgta civiltiesiska līguma formā.

Aizsardzības ministrijas izdotajam "Nolikumam par kapelānu dienestu". Tolaik "Reliģisko organizāciju likumā" par kapelāniem nekas nebija teikts, un jēdziens "kapelāns" likumā tika iekļauts tikai 2000. gadā. Tāpēc nebija izstrādāti arī Ministru kabineta noteikumi par kapelānu dienestu, kā tas ir citās valstīs (piemēram, Francijā), bet bez tiesiska regulējuma kapelāni nevarētu darboties Nacionālajos Bruņotajos Spēkos.

Piemērs valsts un Baznīcas līgumu slēgšanā ir arī 1994. gada LR Izglītības un zinātnes ministrijas noslēgtā vienošanās ar katoļu Baznīcu par Aglonas baziliku un ģimnāziju. Šo vienošanos parakstīja izglītības un zinātnes ministrs J. Gaigals un Aglonas bazilikas dekāns A. Aglonietis. Vienošanos ar savu parakstu apstiprināja arī augstākā izpildvaras amatpersona - ministru prezidents Māris Gailis un Romas katoļu Baznīcas arhibīskaps metropolīts J. Pujats.*

Par līgumu jeb brīvprātīgu vienošanos starp valsti un Baznīcu jāuzskata arī 1998. gadā notikusī īpašumu maiņa starp Latvijas Republiku un Latvijas Evaņģēliski luterisko Baznīcu. LR Ministru kabinets saskaņā ar likuma "Par valsts un pašvaldību mantas atsavināšanas kārtību" 5. pantu 1998. gada 11. novembrī izdeva rīkojumu nr. 533 "Par nekustamās mantas Rīgā, Doma laukumā 1 maiņu pret nekustamo mantu Rīgā, Palasta ielā 2, Palasta ielā 4 un Herdera laukumā 4." Papildus minētajam Ministru kabinets Baznīcai kompensēja apmaināmo īpašuma vērtības starpību 1 094 500 Ls apmērā. Apmaksa tika veikta divos maksājumos - līdz 2000. gada 31. decembrim. Savulaik Latvijas Republikas Augstākā Padome likumā "Par īpašumu atdošanu reliģiskajām organizācijām" bija noteikusi, ka likums nav attiecināms uz divām baznīcām - Doma Baznīcu un Pēterbaznīcu, jo šo Baznīcu statuss tiks noteikts ar īpašiem likumiem. Laikam ritot, ne Augstākā Padome, nedz arī tās tiesiskā mantiniece Saeima šos likumus nepieņēma, jo pastāvēja neskaidrības par Baznīcai un valstij piederošajiem īpašumiem Rīgas Doma baznīcā.¹⁸ Likumprojekts par Rīgas Doma baznīcas statusu gan esot ticis iesniegts Saeimā jau 1993. gadā, taču objektīvu un subjektīvu apstākļu dēļ tā izskatīšana bijusi atlikta. Neskaidrību pamatā bija tas apstāklis, ka vairākos Latvijas Evaņģēliski luteriskai Baznīcai piederošajos īpašumos atradās Rīgas Vēstures un kuģniecības muzejs, kas ir valsts iestāde, un atrodas LR Kultūras ministrijas pārraudzībā. Daži Saeimas un Ministru kabineta pārstāvji uzskatīja, ka īpašumi, kuros atrodas muzejs, jāmaina pret līdzvērtīgu valsts īpašumu. Baznīcas pārstāvji tam nepiekrīta, apšaubīja piedāvāto valsts īpašumu līdzvērtību un panāca jau minēto risinājumu ar piemaksu. Strīds par Baznīcas statusu gan vēl kādu brīdi turpinājās.¹⁹

Līdzīga situācija bija arī ar Pēterbaznīcu, ko apsaimnieko Rīgas dome, jo luterāņiem nepietika līdzekļu, lai restaurētu dievnamu. Luterāņi pamatoti uzskatīja, ka dievnams ir visas Latvijas tautas kultūrvēsturiska vērtība, un tāpēc valstij vai pašvaldībai ir jāpalīdz ar naudu. Pēc rekonstrukcijas, kas varētu izmaksāt vairākus miljonus latu, luterāņi apņēmās paši segt dievnama uzturēšanas izmaksas.

* Tuvāk par šo līgumu var lasīt nodaļā "Aglonas bazilikas tiesiskais regulējums".

ārt Rīgas pašvaldība uzskatīja, ka, lai finansētu dievnamu, tam jābūt Zemes-tā pārrakstītam uz Rīgas domes vārda, bet luterāņiem jāatstāj servitūts - lie-tiesības kulta vajadzībām.²⁰ Rīgas domes uzskata, ka vēsturiski Pēterbaz-ir Rīgas īpašums, un tāpēc jautājums par Baznīcu vēl joprojām ir atklāts.²¹ •s ka šo situāciju varēs atrisināt tikai sēžoties pie sarunu galda un pusēm joties.

Latvijā ideja par publiski tiesiskiem līgumiem starp valsti un Baznīcu radās ar baptistu protestiem pret valsts plānoto konkordātu ar Svēto Krēslu. Lat-Baptistu draudžu savienības bīskaps A. Šterns ierosināja izstrādāt koncep-kādos jautājumos uz līdztiesības principiem konfesijas varētu slēgt līgumus ar s valsti.²²

Latvijas perspektīvas valsts un Baznīcas līgumu slēgšanā.

Runājot par Latvijas realitāti no publisko līgumu slēgšanas aspekta, jāat-ka pašlaik Latvijā nav koncepcijas par to, kā tiesiski risināt jautājumu par ;"em, kuru konfesionālā piederība vai pacifistiskā pārliecība neļauj pildīt ~o dienestu. Vēl joprojām nav izpratnes, kā veidot kapelānu dienestu cie-armijā un citur; tāpat nav izpratnes arī par to, kā risināt pareizticīgo un ģbnieku prasību piešķirt valsts brīvdienas šo konfesiju nozīmīgākajos reli-jos svētkos; haotiska ir reliģisko kultu elementu izmantošana valstiskos iumos; daļa no tiesību normām, kas regulē reliģisko organizāciju darbību, pretrunā ar Eiropas Cilvēktiesību konvenciju, un, ja nekas nemainīsies, iespē-tiesas procesi Eiropas Cilvēktiesību tiesā; valsts finansētā ticības mācība ir Tnā ar LR Satversmi; laulību slēgšanas deleģējums Baznīcām nav atbilstošs Satversmes garam; reliģiskajās organizācijās radušies darba strīdi sakarā ar regulējuma neesamību. Valsts tiesu iestādēs šie un citi jautājumi tiek absurdi. Valsts, cenšoties mūsdienīgi risināt darba devēja un darba ņēmēja ļbas, ir radījusi priekšnoteikumus diskriminācijai attiecībā pret reliģisko Lciju kā darba devēju.

Problēmu ir bezgala un darāmā Latvijai vēl ir daudz. Runāt par nākotnes per-šām vienmēr ir riskanti, jo ne vienmēr var paredzēt likumdevēja gribu. Teo-bieži vien ir neapmierināti ar praktiķu viedokli par to, kādam jāizskatās "m. Nereti no ekspertu skatījuma pašsaprotamas lietas kļūst neskaidras, kad lokļūst parlamenta deputātu apspriešanā. Gadās, ka izpildvaras iesniegtie gro-parlamentā tiek grozīti tik ļoti lielā mērā, ka projekta sagatavotāji tos var tikai ar piepūli. Uzskatu, ka nepieciešams esošo "Reliģisko organizāciju ' papildināt ar jaunām tiesību normām šādā redakcijā:

• Ministru kabinetam ir tiesības noslēgt ar reliģisko savienību (baznīcu) vieno-par jautājumiem, kas attiecas uz reliģisko savienību (baznīcu) un skar tās «• becīgajai konfesijai piederīgo intereses.

s un atsevišķu reliģisko savienību (baznīcu) attiecības var regulēt spe-pkumi."

Uzskatu, ka šie formulējumi ir veiksmīgāki par iepriekšējiem.* Ja tiktu pieņemti šādi Reliģisko organizāciju likuma grozījumi, tad būtu atjaunots Latvijas pagājušā gadsimta 30. gadu valsts un Baznīcas attiecību modelis - nedaudz pilnveidots, bet atbilstošs mūsdienu reliģijas brīvības, valsts un Baznīcas nošķirtības principu prasībām. Tādā veidā likumdošana katras konfesijas darbību regulētu ar atsevišķu tiesību aktu, lai kopējā likumā problēmas nesamiltu un lai, grozot likumu par labu kādai atsevišķai konfesijai, neiznāktu tā, ka pārējām tas nav pieņemami, kā arī - lai nerastos kolīzija ar vispārīgo likumu. Līdz tam varētu nonākt ar līgumu palīdzību. Līgumi ir nepieciešami, lai uz to pamata varētu sagatavot specifiskus likumus konkrētajām konfesijām. Atsevišķie līgumi un no tiem izrietošie likumi nevar būt vienādi, tie var būt tikai specifiski un tāpēc atšķirīgi.

Ir virkne pilnīgi nepieciešamu lietu, kas katrā ziņā iekļaujamās šādos līgumos, turklāt vēl katrā atsevišķā līgumā vienmēr var iekļaut arī tieši šai konfesijai nozīmīgus jautājumus. Tādējādi Latvijas prakse lielā mērā līdzinātos Itālijas, Spānijas un Polijas praksei, kur šāds modelis jau darbojas. Līgumā starp valsti un Baznīcu iekļaujami un vēlāk speciālā likumā nostiprināmi šādi attiecīgās Baznīcas darbību regulējoši jautājumi:

- par Baznīcas statusu valstī un valsts apņemšanos sniegt Baznīcai brīvas reliģijas praktizēšanas tiesības;
- Baznīcas un valsts sadarbība abpusēji interesējošu jautājumu izskatīšanā;

* 1998. gada 17. decembrī TM Reliģisko lietu konsultatīvās padomes sēdē tika akceptēts R. Baloža priekšlikums par valsts un Baznīcas līgumu nostiprināšanu specifiskajos likumos. Savukārt 1999. gada 13. janvāri uz minētās padomes sēdi bija uzaicināti piedalīties Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas locekļi I. Geige ("Latvijas ceļš") un A. Razminovičs ("Tautas partija"). Konsultatīvās padomes locekļi un abi deputāti puda atbalstu TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta sagatavotajam "Reliģisko organizāciju likuma" grozījumu projektam:

"Romās katoļu Baznīca Latvijā darbojas uz konkordāta pamata starp Svēto Krēslu un Latvijas valdību.

Latvijas valdība ir tiesīga noslēgt ar citām Civillikuma 51. pantā norādītām konfesijām (baznīcām) līgumus par atsevišķā likumā attiecīgās konfesijas (baznīcas) tiesiskā statusa, saskaņota ar kanoniskajām normām, noteikšanu un sadarbības izglītības, kultūras, sociālā un ticīgo garīgās aprūpes jomā reglamentēšanu.

Civillikuma 51. pantā norādītās konfesijas (baznīcas), ar kurām Latvijas valdība ir noslēgusi līgumus, darbojas uz atsevišķu likumu pamata."

Pašreizējā tiesnese, bet 1999. gada novembrī Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vietniece likumdošanas jautājumos Veronika Kaimiņa, izskatot piedāvāto projektu un priekšlikumus līgumam starp valsti un Baznīcu, tieslietu ministram V. Birkavam adresētajā vēstulē rakstīja, ka nav saprotama minēto normu jēga, un var secināt, ka izstrādāto normu mērķis ir noteikt Ministru kabinetam tiesības ar Civillikuma 51. pantā noteiktajām konfesijām (baznīcām) slēgt līgumus par sadarbību atsevišķos jautājumos, nosakot, kādas normas tiks iekļautas likumā par kairu konfesiju. Pamatojoties uz šo līgumu, par katru konfesiju tiks izstrādāts atsevišķs likums. Šādam līgumam, pēc V. Krūmiņas ieskata, pēc būtības ir starpresoru līguma raksturs un tajā ietvertais regulējums, kas attiecas uz līgumslēdzējām pusēm, vairāk atbilst normatīvam aktam. Tādēļ pēc līguma noslēgšanas izsīrādāt normatīvo aktu nav lietderīgi.

- Baznīcas garantētas un valsts atzītas tiesības uz Baznīcas iekšējās darbības pilnīgu autonomiju;
- Baznīcas tiesības un atbildība izglītības jautājumos;
- maksājamo nodokļu politikas jautājumu specifisks (tikai uz konkrēto Baznīcu attiecināms) regulējums (tas ir viens no vissmagākajiem jautājumiem, jo skar Baznīcas finanses un atkarīgs no kulta ēkām, kas ir arhitektūras pieminekļi, un daudziem citiem apstākļiem);
- par Baznīcas īpašām tiesībām saņemt ziedojumus, saņemot ziedotājiem uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumus;
- Baznīcas un valsts savstarpējās sadarbība kultūras pieminekļu aizsardzībā un uzturēšanā;
- reliģisko simbolu un garīgā personāla amata apģērbu aizsardzība;
- ordinēto mācītāju darbība un valstij pakļauto kapelānu dienesta jautājumu regulēšana;
- Baznīcas iekšējās garīgās tiesas un darba likumdošanas jautājumi;
- Baznīcas praktizētās un valsts deleģētās laulību reģistrācijas jautājumi;
- Baznīcas tiesības veikt publisko darbību ārpus kulta ēkām (evaņģelizācija, dziesmu svētki, procesijas u. c.);
- Baznīcas tiesības brīvi veidot teoloģiskās, izglītības un labdarības iestādes, kā arī evaņģelizācijas misijas;
- ticīgo, Baznīcas institūciju un organizāciju tiesības brīvi izteikt savu viedokli, un ticīgo pulcēšanās brīvības atzīšana;
- Baznīcas locekļu, kuri strādā vai studē, tiesības uz reliģiskajām brīvdienām (piemēram, jūdaiņu un septītās dienas adventistu tiesības uz sabata svinēšanu);
- valsts atzītas un respektētas attiecīgās Baznīcas obligātajam militārajam dienestam pakļauto ticīgo tiesības uz alternatīvo dienestu;
- garīdznieku atbrīvošana no iesaukuma obligātajā militārajā dienestā, kā arī viņu atbrīvošana no mobilizācijas karadarbības uzsākšanās gadījumā.

Slēdzot līgumus ar atsevišķām konfesijām, atkristu visi strīdi par "tradicionālām konfesijām".²³

Šāds risinājums ne tikai piešķirtu Baznīcai zināmas privilēģijas, bet vienlaicīgi atrisinātu arī daudzus visai nopietnus jautājumus. Pirmkārt, ja Baznīca nepildītu likumu, valsts ar līgumu varētu apturēt zināmu saistību un tiesību normu izpildi. Ja Baznīca nemaksātu nodokļus, valsts, piemēram, varētu, pamatojoties uz līgumu, liegt Baznīcai saņemt humāno palīdzību vai neatļaut rīkot publiskus pasākumus u. tml. Otrkārt, līgumi atrisinātu jautājumu par Baznīcu publisko tiesībsubjektību: ja Baznīca nepildītu līgumu, to varētu anulēt un Baznīca zaudētu publisko tiesībsubjektību.

Nosauktās tēzes 2001. gada 6. aprīlī akceptēja Latvijas zinātnieki, kad es Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes promocijas atklātajā sēdē aizstāvēju²⁴ savu promocijas darbu - grāmatu "Valsts un Baznīca",²¹ kuras pamattēzes bija izklāstītas promocijas darba kopsavilkuma pētījumu un secinājumu daļas 5. nodaļā "Latvijas valsts un Baznīcas attiecību perspektīva".²⁶ Ideja un teorētiskās nostādes

par līgumiem starp valsti un Baznīcu ir aplūkotas ne tikai grāmatā "Valsts un Baznīca",²⁷ bet arī laicīgajā un reliģiskajā periodikā.²⁸ Jāatzīmē, ka kritikas nebija. Tieši otrādi. Trieras Universitātes (Vācija) ievērojamais vācu eksperts Baznīcas tiesībās, profesors Gerhards Roberrs Latvijas Universitātes profesoram Kalvim Torgānam atzinumā par manu darbu rakstīja: "Ar vislielāko dedzību es ierosinu pieņemt šīs tēzes, kas ierindojas starp pašiem izcilākajiem darbiem".²⁹ Ideju par līgumiem atbalstīja arī Baznīcu pārstāvji. Piemēram, luterāņu arhibīskaps J. Vanags puda viedokli, ka "tā kā Latvijas valdība parakstījusi konkordātu, jautājums par līgumu un specifisko likumu izstrādi kļuvis īpaši aktuāls".³⁰ Arī Teoloģijas fakultātes dekāns V. Vārsbergs, kurš, kā jau tika minēts, kategoriski iestājās pret konkordātu, principā atbalstīja iespēju slēgt valsts līgumus ar visām konfesijām. Jautājumā par konkordātu viņš izteicās, ka "ir loģiski, ka Latvijai ir diplomātiskas attiecības ar Vatikānu kā ar valsti, bet konkordāts ar Vatikānu kā Baznīcu ir kaut kas cits."³¹

Esmu pārliecināts, ka agrāk vai vēlāk līgumi starp valsti un Baznīcu Latvijā tiks noslēgti. Kāds būs šo līgumu saturs? Tas jau ir cits jautājums un nav atkarīgs tikai no Saeimas gribas vai konkrēto ierēdņu kompetences. Galvenais, kas noteiks līgumu saturu, būs pašu Baznīcu kvalitatīvais (intelektuālais) potenciāls. Pirmkārt, Latvijas Baznīcām pašām būs jāprot juridiski pareizi noformulēt savas vajadzības uz papīra. Otrkārt, labi noformulētā Baznīcas griba būs jāprot aizstāvēt. Ar to es gribu teikt, ka lielā mērā no garīdzniecības un juristu prasmes, gudrības un izmanības būs atkarīgs reliģisko organizāciju juridiskais nodrošinājums no valsts puses. Savukārt no pašām reliģiskajām minoritātēm ir atkarīga valsts tiesiskā attieksme pret reliģijas brīvības problēmu. Šajos jautājumos, kas ir ļoti jūtīgi un smalki, ir nepieciešama pacietība un tolerance, jo no valsts puses galvenais ir ievērot "mērenības principu". Atcerēsimies, ka dzerot tēju, patīkami to ir pasaldināt ar cukuru, savukārt pārsaldināta tēja kļūst šķebīga un nelietoama. Nekad nepiekritīšu tiem, kas uzskata, ka "nav ko tās tradicionālās konfesijas atbalstīt", tāpat kā tiem, kas uzskata, ka tikai "absolūta reliģijas brīvības principa" ievērošana uzlabos situāciju. Ja skatās ilglaicīgi, tad jebkura galējība ir nosodāma.

¹ *Dišlers K.* Ievads administratīvo tiesību zinātnē. - R.: Latvijas Universitāte, 1938. - 211.lpp.
- *Melķis E.* Recenzija par Ringolda Baloža promocijas darbu "Valsts un Baznīcas attiecības: teorija un Latvijas valsts pieredze", 2001. - 4. apr.

³ *Jakubaņcs V.* Valsts jēdziens, struktūra, funkcijas un formas. - R.: 1999. - 41.lpp.

¹ LR Labklājības ministrijas valsts sekretāres M. Poršņovas 1999- gada 30. jūnija vēstule nr. 2/11-1456 Tieslietu ministrijai.

⁵ Turpat.

⁰ LR Vides Aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas valsts sekretāra vietnieka J. Ruško 1999. gada 11. jūnija vēstule nr. 3-07/2426 Tieslietu ministrijai.

⁷ *Čakste K.* Civiltiesības. - Rīga, 1940. - 85.lpp.

- ⁸ Tilton v.s. Richardson 403 U.S. 672 (1970).
- ⁹ Eiropas Kopienas tiesa, lieta C-290/83 Commission v. France, (1985) ECR 440.
- ¹⁰ Eiropas Kopienas tiesa, lieta C-301/87 France v. Commission, (1990) ECR I-307.
- ¹¹ Itālijas 1988. gada 22. novembra likums nr. 516. "Valsts un Septītās dienas adventistu Itālijas Ūnijas attiecību regulēšanas normas".
- ¹² Official Gazette of the Italian Republic. - 1988. - December 2, Law of the 22nd of November, 188, Nr.516 Norms for the Regulation of Relations Between the State and the Italian Union of the Seventh-day Adventist Church.
- ¹³ Noteikumi Septītās dienas adventistu draudzēm. 1928. gada 30. oktobrī LR Satversmes 81. panta kārtībā izdotie Ministru kabineta noteikumi /7 Valdības Vēstnesis. - 1928. - 2. nov. Polijas 1995. gada 30. jūnija likums "Par valsts attiecībām ar Septītās dienas adventistu Baznīcu Polijas Republikā" // Dziennik Ustaw. - 1995. - Nr. 97. - Item 481.
- ¹⁴ Religious Affairs/ Ministerio de Justicia // Centra de publicaciones Ed. by Alberto de la Hera and Rosa Maria Martinez de Codes. - Madrid, 1998. - P. 15.
- ¹⁶ Spānijas valdības un Reliģisko lietu federācijas sadarbības līgums - Disposiciones genera les JEFATURA DEL ESTADO, 1992. - 12. novembere.
- ¹⁷ Balodis R. Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 536.lpp.
- ¹⁸ Zāgē re I. Kam piederēs Doma baznīca // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1998. - 14. febr.
- ¹⁹ Barkūns E. Luterāņi kavē Pēterbaznīcas īpašuma jautājumu // Rīgas Balss. - 2000. - 4. maijs.
- ²⁰ Vanzovičs S. Kam pieder Svētā Pēterbaznīca? // Neatkarīgā Rīta Avīze. - 1999. - 23. dec.
- ²¹ Barkāns E. Luterāņi kavē Pēterbaznīcas īpašuma jautājumu // Rīgas Balss. - 2000. - 4. maijs.
- ²² Latvijas Baptistu draudžu savienības bīskapa A. Šterna 1996. gada 16. septembra vēstule nr. 204 LR ministru prezidentam A. Šķēlēm.
- ²³ No 6. Saeimas deputāta Kārļa Čerāna runas. VI Saeimas Rudens sesijas 1998. gada 20. augusta plenārsēdes stenogramma // Latvijas Vēstnesis. - 1998. - 25. aug.
- ²⁴ Melkīsis E. Par diviem doktoriem vairāk! / Likums un tiesības. 3- sēj. - R., nr. 5(21) 2001. - maijs.
- ²⁵ Balodis R. Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 536.lpp.
- ²⁶ Balodis R. Valsts un Baznīcas attiecības: teorija un Latvijas valsts pieredze. Promocijas darba kopsavilkums. - R.: Mantojums, 2001. - 24.lpp.
- ²⁷ Balodis R. Valsts un Baznīca. - R.: Nordik, 2000. - 522.-558.lpp.
- ²⁸ Balodis R. Kāpēc Eiropā praktizē līgumus starp valsti un tās teritorijā reģistrēto konfesiju (baznīcu) vadībām? / LR teritorijā spēkā esošie normatīvie dokumenti, saistīti ar reliģisko organizāciju darbību. - Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudze - 1998. - nr. 1. - 175.lpp.; Balodis R. Par līgumiem starp valsti un konfesijām // Latvijas Vēstnesis. - 1998. - 15. maijs; Balodis R. Kāpēc Eiropā praktizē līgumus starp valsti un tās teritorijā reģistrēto konfesiju vadībām? // Latvijas Luterānis. - 1998. - 6. jūn.; Balodis R. Kāpēc Eiropā praktizē līgumus starp valsti un tās teritorijā reģistrēto konfesiju (Baznīcu) vadībām? // Svētdienas Rīts. - 1998. - 23. maijs, 13. jūn., 27. jūn.; Balodis R. Latvijas valsts un Baznīca // Latvijas Vēstnesis. - 1999. - 9., 16., 17. febr.; Balodis R. Latvijas valsts un Baznīca // Katoļu Dzeive. - 1999. - nr. 6. - 10.-13.lpp., nr. 8. - 20.-21.lpp., nr. 9. - 20.-21.lpp.; Balodis R. Starpvalstu reliģiska rakstura līgumi - konkordāti // Katoļu Baznīcas Vēstnesis. - 1998. - 26. apr., 10. maijs; Balodis R. Valsts un Baznīca - pirms padomju okupācijas // Latvijas Vēstnesis. - 1999. - 9. apr.; Balodis R. Mūsu reliģisko organizāciju darbība cilvēktiesību kontekstā // Latvijas Vēstnesis. - 1998. - 26. marts; Balodis R. Par valsts un tradicionālo baznīcu juridiskajām attiecībām Eiropas Savienības valstīs // Latvijas Vēstnesis. - 1997. - 3. dec; Balodis R. Padomā ir valsts līgumi ar Baznīcām // Latvijas Vēstnesis. - 2000. - 12.sept.; Balodis R. Latvijas Republikas oficiālā nostāja reliģijas brīvības jautājumā // Latvijas Vēsture - Jaunie un Jaunākie laiki. - R.: LV Fonds, 2000. - 4(40);

- Balodis R.* State and Church in the Baltic States: 2001. - R.: Reliģijas Brīvības Asociācija, 2001.; *Балодис Р.* Теоретические установки отселение церкви от государства и допустимый интерес государства к образованию, регистрации и деятельности религиозных организаций/ РЕЛІГІЙНА СВОБОДА: МАС-МЕДІА ШКОЛА І ЦЕРКВА ЯК СУСШЛЬНІ ФАКТОРИ УТВЕРЖДЕНИЯ//НАУКОВИЙ ЩОРІЧНИК. № 5. - Київ.: Вгдиення релтэзнішюпва Ьчспшту фигософи 1мет Г. С. Сковороди НАН Укрита - 2001.
- ²⁴ Trieras Universitātes (Vācija) profesora Dr. G. Robersa 2001. gada 16. marta rekomendācija Latvijas Universitātes profesoram Kalvim Torgānam par Ringolda Baloža promocijas darbu Valsts un baznīcas attiecības: Teorija un Latvijas valsts pieredze. Promocijas darba kopsavilkums.
- ³⁰ Vanags J. Pētījums sniedz ieskatu baznīcas un valsts problemātikā // Latvijas Vēstnesis. - 2000. - 21. nov.
- ³¹ Latvijas Luterānis. - 1999. - 3. jūl.

19-7. Itālijas Republikas likums ar Septītās dienas adventistiem*

Itālijas Republikas Deputātu Palāta un Senāts ir pieņēmuši un Republikas prezidents izsludina sekojošo likumu:

1. paragrāfs

1. Itālijas Republikas un Septītās dienas adventistu Baznīcas attiecības tiek regulētas šajā likumā noteiktajā kārtībā, pamatojoties uz 1986. gada 28. decembrī panākto vienošanos, iestrādāto esošajā likumā.

2. Ar šā likuma stāšanās spēkā zaudē spēku 1929. gada 24. jūnija likums un 1930. gada 28. februāra Karaļa Dekrēts # 289- attiecībā uz Septītās dienas adventistu Baznīcu, tās iestādēm un rīkotiem pasākumiem, kā arī attiecībā uz Baznīcu veidojošām institūcijām un personām.

2. paragrāfs

1. Itālijas Republika atzīst Septītās dienas adventistu Baznīcas tiesības brīvi noteikt savu iekšējo pārvaldi saskaņā ar iekšējiem lēmumiem. Septītās dienas adventistu Baznīca ir tiesīga brīvi dibināt attiecības ar citām Vispārējo Septītās dienas adventistu Baznīcas konferenci veidojošajām organizācijām.

2. Itālijas Republika, apzinoties Konstitūcijā garantēto cilvēktiesību neaizskaramību, atzīst Septītās dienas adventistu Baznīcas tiesības veikt kulta darbības un īstenot savu sūtību, veicot *pastorālās* aktivitātes, kā arī sabiedrisko un organizatorisko darbību, bez valsts iejaukšanās.

3. paragrāfs

1. Itālijas Republika atzīst Septītās dienas adventistu Baznīcas tiesības brīvi veikt pastorālās aktivitātes, tajā skaitā sociālajā, izglītības, kultūras jomā, kā arī evaņģēlisko misionārismu.

2. Septītās dienas adventistiem tiek garantētas pulcēšanās tiesības, kā arī tiesības brīvi paust savu viedokli mutiski, rakstiski un izmantojot visus sludināšanas veidus (sprediķošanu).

4. paragrāfs

1. Septītās dienas adventistu Apvienības nozīmētajiem mācītājiem (sludinātājiem) tiek garantētas tiesības brīvi piekopt savu amatu.

2. Adventistu misionāriem, kas atrodas kopienas vai Apvienības jurisdikcijā, arī tiek nodrošinātas tiesības uz to darbības netraucētību atbilstoši šā likuma 22. pantam.

* Neoficiāls Reliģisko lietu pārvaldes tulkojums no angļu valodas. Avots Official Gazette of the Italian Republic, #107, Rome, Friday, December 2, 1988, Law of the 22nd of November, 1988, *516. "Norms for the Regulation of Relations Between the State and the Italian Union of the Seventh-day Adventist Church."

5. paragrāfs

1. Kolportieriem - evaņģēlistiem tiek garantētas tiesības netraucēti sludināt adventistu mācību, īpaši - pārdodot reliģiskā satura literatūru.
2. Kolportieri, kas atbilst visiem ar likumu noteiktiem kritērijiem, ir iekļaujami kopienu ceļojošo pārdevēju sarakstā, arī tad, kad to skaits pārsniedz pašvaldību noteikto.

6. paragrāfs

1. Itālijas Republika, ņemot vērā, ka Septītās dienas adventistu Baznīca reliģisko motīvu vadīta iestājas pret ieroču lietošanu, garantē adventistu atbrīvošanu no karadienesta, aizvietojot to ar civilā dienesta pildīšanu, pamatojoties uz personisko lūgumu, atbilstoši izvērtējot lūguma apmierināšanas iespēju.
2. Gadījumā, ja adventisti tiek iesaukti obligātajā karadienestā, tiem, pamatojoties uz personisko lūgumu, nodrošināma civildienesta, neapbruņotā karadienesta vai kara mediķa pienākumu pildīšana, kas atbilst visiem dienesta pildīšanas nosacījumiem.
- 3- Septītās dienas adventistiem ir tiesības tikt atbrīvotiem no karadienesta vai tikt norīkoti civilajā dienestā, pamatojoties uz viņu lūgumu. Šīs tiesības piemīt *praktizējošiem* mācītājiem arī vispārējās mobilizācijas gadījumā. Pārējie mācītāji ir nozīmējami civilā vai medicīniskā dienesta pildīšanai.

7. paragrāfs

1. Dienējošām personām, kas ir Septītās dienas adventisti, obligātā karadienesta pildīšanas vietās ir tiesības noteiktajās dienās un laikos piedalīties adventistu reliģiskajos pasākumos.
2. Gadījumā, ja obligātā karadienesta pildīšanas vietā nav Septītās dienas adventistu baznīcas, dienējošām personām, kas ir Septītās dienas adventisti, ievērojot dienesta reglamentu, ir nodrošināma iespēja apmeklēt tuvāko, saskaņā ar kompetentas Baznīcas institūcijas atzinumā minēto, baznīcu.
3. Dienējošās personas, kura pieder Septītās dienas adventistu Baznīcai, nāves gadījumā, komandējošā persona, pamatojoties uz vienošanos ar radniekiem un piederīgajām personām, nodrošina bērnu ceremoniju atbilstoši Septītās dienas adventistu reliģiskajām tradīcijām.

8. paragrāfs

1. Septītās dienas adventistu Baznīcas locekļu garīgo aprūpi vai citu personu, kas pieprasa šādu aprūpi, slimnīcās, aprūpes vai sociālajos namos nodrošina Septītās dienas adventistu Baznīcas Apvienības nozīmētie mācītāji.
2. Šādu mācītāju iekļūšana minētajās iestādēs ir brīva apmeklētajiem noteikto stundu robežās. Arī Apvienības atļauju saņēmušie diakoni var brīvi iekļūt šajās iestādēs.
3. Minēto iestāžu administrācija nodrošina pacientu lūgumu nodrošināt garīgo aprūpi paziņošanu atbildīgajiem diakoniem.

9. paragrāfs

1. Septītās dienas adventistu Baznīcas Apvienības nozīmētajiem mācītājiem ir tiesības nodrošināt garīgo aprūpi penitenciārajā sistēmā.
2. Ņemot vērā iepriekš minēto, Apvienība informē atbildīgās iestādes par mācītājiem, kuri ir tiesīgi veikt garīgo aprūpi noteiktās teritorijas penitenciārajās iestādēs. Šādi mācītāji var bez papildus atļaujas apmeklēt ieslodzījuma vietas.
3. Garīgā aprūpe tiek veikta pēc ieslodzīto vai to ģimenes locekļu pieprasījuma, kā arī pēc mācītāja iniciatīvas, attiecīgā cietuma priekšnieka nozīmētajās vietās, kas ir paredzētas speciāli šim nolūkam.
4. Cietuma priekšniekam ir jāinformē par noteikto teritoriju atbildīgo mācītāju par ieslodzītā izteikto lūgumu.

10. paragrāfs

1. Garīgās aprūpes nodrošināšanai nepieciešamie līdzekļi, kas attiecas uz 7., 8. un 9. pantos paredzētajām darbībām, tiek nodrošināti no Septītās dienas adventistu Baznīcu Apvienības budžeta.

11. paragrāfs

1. Itālijas Republika, garantējot visu cilvēku apziņas brīvību, atzīst publisko skolu audzēkņu tiesības nepiedalīties reliģiskajās mācībās. Studenti, kā arī studentu vecāki realizē dotās tiesības likuma noteiktajā kārtībā.
2. Apliecinot augstāk minēto tiesību, skolu programmas ir veidojamas tādā veidā, ka reliģijas mācības netiek iekļautas stundu sarakstā, kas būtu diskriminējoši attiecībā pret ieinteresētajām personām, un reliģiskā mācība netiek iejaukta citu priekšmetu sastāvā. Jebkurā gadījumā, studentiem nav pieļaujams pieprasīt noteikti piedalīties reliģiskajās darbībās un dievkalpojumos.

12. paragrāfs

1. Lai garantētu skolu plurālistisko raksturu, Itālijas Republika apliecina Septītās dienas adventistu Baznīcu apvienības tiesības atsaukties uz ikvienu studējošo, to vecāku vai skolas administrācijas lūgumu attiecībā uz reliģijas mācību un tās piekopšanu. Šādas aktivitātes ir iekļaujamas skolu regulētajos kultūras pasākumos.
2. Nepieciešamie izdevumi tiek segti no Apvienības līdzekļiem.

13. paragrāfs

1. Itālijas Republika, saskaņā ar konstitūcijā paredzēto skolu un skološanas brīvības principu, garantē Septītās dienas adventistu baznīcām tiesības brīvi veidot visu veidu un līmeņu izglītības iestādes.
2. Šādā kārtībā izveidotās skolas tiek akreditētas. Skolu studentiem tiek nodrošinātas vienlīdzīgas ar valsts un pašvaldību skolu studentu tiesības uz atbilstošu novērtējumu un valsts eksāmenu kārtošanu.

14. paragrāfs

1. Adventistu Bībeles Kultūras Institūta diplomi teoloģijā un Bībeles kultūrā, kas piešķirti atbilstoši pastāvošai kārtībai studentiem, ieguvuši augstāko izglītību, pēc trīs gadu kursa absolvēšanas, ir valsts atzīti.
2. Diplomu izsniegšanas esošā kārtība, kā arī turpmākas izmaiņas tiek saskaņotas ar Izglītības ministriju.
- 3- Iepriekš minētā Institūta studentiem, līdzīgi universitātes studentiem, tiek garantētas tiesības atlikt obligātā karadienesta pildīšanu uz studiju laiku.
4. Institūta pārvaldīšana un administrēšana, kā arī skolotāju nozīmēšana ir attiecīgo Septītās Dienas Adventistu Baznīcu Apvienības institūciju kompetencē.

15. paragrāfs

1. Lai nodrošinātu likuma 4., 5., 7., 8., 9-, 12., 16. un 18. pantu izpildi Septītās Dienas Adventistu Baznīcu Apvienība sertificē šajos pantos paredzētās personas.

16. paragrāfs

1. Ēkas, izmantojamas Septītās Dienas Adventistu publiskajiem dievkalpojumiem, nav atsavināmas, ekspropriējamās vai pakļaujamas nonešanai, izņemot dibinātus iemeslus un tikai pēc saskaņošanas ar Septītās Dienas Adventistu Baznīcu Apvienību.
2. Valsts varas pārstāvjiem, pildot to likumīgās funkcijas, nav atļauts iekļūt šādās ēkās bez iepriekšējās vienošanās ar Septītās Dienas Adventistu Baznīcu Apvienības amatpersonas, kas atbild par šo ēku. Izņēmums ir galējās nepieciešamības situācijās.
3. Valsts pārvaldes institūcijas pielīdzina iedzīvotāju izteiktās reliģiskās rakstura prasības attiecībā uz Septītās Dienas Adventistu celtnēs notikušajiem dievkalpojumiem Septītās Dienas Adventistu Baznīcu Apvienības prasībām.

17. paragrāfs

1. Itālijas Republika atzīst Septītās dienas adventistu tiesības ievērot Bībelē noteikto, sabata atpūtu, kas ilgst no piektdienas saulrieta līdz sestdienas saulrietam.
2. Strādājošiem adventistiem, neatkarīgi no tā, vai tie pašnodarbinātie, pilnvarnieki, nodarbināti valsts iestādēs vai privātuzņēmumos, ir tiesības, pēc viņu pieprasījuma, izmantot sestdienas, kā iknedēļas brīvdienas. Šīs tiesības tiek realizētas ar darba devēja piekrišanu. Jebkurā gadījumā, sestdienas laikā nenostādātās darba stundas jāatstrādā svētdienā vai citā darba dienā, bez jebkādas virsstundu kompensācijas.
- 3- Jebkurā gadījumā, svarīgās kalpošanas neizbēgamām prasībām, kas ir vispāratzītas ar noteikumiem, ir jāpaliek patstāvīgām.
4. Studentu, piederošo adventistu Baznīcai, skolas kavējumi sabata laikā ir attaisnojami, pamatojoties uz vecāku vai arī paša studenta (ja ir pilngadīgs) iesniegumu.
5. Veidojot eksāmenu laika sarakstus, kompetentajām skolas amatpersonām ir jāpamāc piemērota vienošanās ar Adventistu kandidātiem, kuri to ir pieprasījuši, lai atļautu tiem kārtot eksāmenus citā dienā, sestdienas vietā.

18. paragrāfs

L Itālijas Republika atzīst to laulību likumību, kuras ir noslēguši Septītās dienas Adventistu mācītāji - Itālijas pilsoņi. Laulības, pēc fakta publicēšanas rātsnamā, ir Kģistrējamas Laulību noslēgšanas reģistrā.

JLTiem, kuri plāno laulāties, saskaņā ar 1. punktu ir jādara zināms savs nodoms aAildīgajai amatpersonai un jālūdz, lai tiktu publicēti aizliegumi.

Par laulību atbildīgā amatpersona, pēc aizliegumu publicēšanas un pārliecinā-
>, ka nav nekādi likumīgi šķēršļi laulību noslēgšanai, to apliecina dokumen-
un divas oriģināla kopijas tiek izsniegtas pārim, kurš gatavojas laulāties.

Atļaujai, kura papildināta ar norādījumiem, ka laulību ceremonija notiks saskaņā
šī paragrāfa 1. punktu un pašvaldība ir informēta par nodomu laulāties, ir jāap-
rina, ka atbildīgā amatpersona ir izskaidrojusi topošajiem laulātajiem viņu ļau-
to tiesības un pienākumus, kā arī ir nolasījis atbilstošos Civilkodeksa pantus.
Mācītājam, kurš vada laulību ceremoniju, pēc laulību ceremonijas nekavējoties
• jānoformē laulību akts (apliecība), kuram pievieno atbildīgās amatpersonas piln-
>jumu.

6. Mācītājs nosūta laulību akta (apliecības) oriģinālu kopijas pašvaldības atbildī-
amatpersonai ne vēlāk kā piecu dienu laikā no laulību ceremonijas.

Pēc pārliecināšanās, ka gan laulību akts (apliecība), gan pievienotais pilnvaro-
jums ir autentiski, atbildīgā amatpersona 24 stundu laikā no oriģināla saņemšanas
brīža apstiprina kopiju un paziņo par to mācītājam.

8. Laulība iegūst juridisku spēku no laulību ceremonijas brīža, neskatoties uz
atbildīgās amatpersona nolaidību noteiktajā termiņā neapstiprinot laulību akta
«apliecības) kopiju.

19. paragrāfs

1. Kamēr Itālijas Septītās dienas adventistu Baznīca turpina, kā juridiska persona,
pārvaldīt savus īpašumus, kā tas ir noteikts 1979. gada 13- aprīļa prezidenta dek-
Nr.128, Itālijas Republika atzīst Itālijas Septītās dienas adventistu Baznīcu un
tuto Avventista di Cultura Biblica kā juridiskas personas.

20. paragrāfs

Itālijas Septītās dienas adventistu Baznīcai piederošā īpašuma vai 19- pantā mi-
iestāžu juridisko tiesību pārņēmēju piederošā īpašuma nodošana, vai citas
darbības, noteiktas ar likumu, kuras tiek veiktas 18. mēnešu laikā no šī likuma
*kā stāšanās brīža, ir atbrīvotas no visiem maksājumiem un nodokļiem.

21. paragrāfs

1. Citas reliģiskas iestādes, kuras ir dibinājuši Septītās dienas adventistu Baznīca,
ar Prezidenta dekrētu, pēc Valsts padomes (*Council of State*) atzinuma, var tikt
atzītas par juridiskām personām.

2. Reliģisko darbību sfēra tiek izskaidrota saskaņā ar 22. pantā noteikto.

22. paragrāfs

1. Attiecībā uz juridisku statusu, ir jāņem vērā:

- a) Reliģiskās aktivitātes ir saistītas ar garīgo vērtību celšanu, mācītāju sagatavošanu, misionārismu, reliģisku rituālu veikšanu un kristīgo izglītošanu.
- b) Par darbībām, kas nav reliģiskās darbības uzskata labdarības pasākumus, apmācīšanu, izglītošanu un kultūru, un katrā gadījumā komerciālu darbību ar nolūku gūt peļņu.

23. paragrāfs

1. Ciktāl uz to attiecas nodokļi, Adventistu baznīcas iestādēm, kuras nodarbojas ar reliģiska rakstura darbībām, ir jābūt tādām pašām statusam, kā organizācijām, kas nodarbojas ar žēlsirdības darbību.
2. Valsts atzītas Septītās dienas adventistu baznīcas struktūrvienības var nodarboties arī ar citu, no reliģiskās darbības un dievkalpojumiem atšķirīgu, darbību.
3. Šādu struktūrvienību darbība tiek regulēta valsts likumos, ievērojot šādas darbības aplikšanu ar nodokļiem.

24. paragrāfs

1. Juridiskās personas status Septītās dienas adventistu Baznīcas struktūrvienībām ir piešķirams, pamatojoties uz pilnvarotu pārstāvju iesnieguma pamata. Iesniegumam tiek pievienots Septītās dienas adventistu Baznīcu Apvienību lēmums par šādas struktūrvienības dibināšanu.
2. Septītās dienas adventistu Baznīcas struktūrvienība nevar tikt atzīta, ja tā nav likumīgi pārstāvēta un nav Itālijas pilsoņa izveidota de facto.
- 3- Septītās dienas adventistu Baznīcas struktūrvienības un iestādes kas saskaņā ar likumiem ir atzītas par juridiskajām personām, iegūst valsts atzītu Septītās dienas adventistu Baznīcas struktūrvienību un iestāžu statusu.

25. paragrāfs

1. Garīdznieku pārvaldes un ārkārtas pārvaldes legāli izdotos garīdznieku (baznīcas) administratīvos aktus kontrolē kompetentās baznīcas amatpersonas bez valsts iejaukšanās.
2. Šādu personu veiktie darījumi tiek pielīdzināti civiltiesībās noteiktajiem juridisko personu darījumiem

26. paragrāfs

1. Likumīgi izveidotās Adventistu garīgās iestādes tiek reģistrētas kā juridiskas personas.
2. Reģistrējoties atbilstoši civilkodeksa 33. un 34. pantā noteiktajam ir jānoskaidro kādas ir iestādes pārvaldes orgānu funkcijas un tiesības.

3. Itālijas apvienotās Septītās dienas adventistu Baznīcas īpašumu pārvaldīšanas iestādēm: Itālijas apvienotā Septītās dienas adventistu Baznīcai. *The Istituto Adventista di Cultura Biblica* ir jāreģistrējas kā juridiskajām personām 12 mēnešu laikā no šī likuma spēkā stāšanās dienas.

4. Pēc līguma noslēgšanas, pēc 3- punktā minētā laika posma, baznīcas iestādes var vest juridiskas sarunas tikai pēc reģistrēšanās juridisko personu reģistrā.

27. paragrāfs

1. Jebkura būtiska kompetences maiņa, īpašuma tiesību maiņa vai baznīcas iestādes likvidēšana, iegūst juridisku spēku, kad to pēc valsts sekretāra viedokļa uzklausīšanas ir apstiprinājis ar atzinumu valsts prezidents.

2. Gadījumos, kad izmaiņas skar iestādes likumos noteikto atzīšanas prasību zaudēšanu, valsts prezidents pēc konsultācijas ar adventistiem ar dekrētu atceļ atzīšanu.

3. Pēc paziņojuma par lēmuma atcelšanu, sakarā ar iestādes reorganizāciju, attiecīgās adventistu Baznīcas amatpersona tāpat kā visa iestāde, pārtrauc attiecības ar valsti kā juridiska persona.

4. Likvidēto iestāžu īpašuma nodošana notiek saskaņā ar Savienības noteikumiem, ievērojot likumā noteiktās trešo pušu tiesības. Gadījumos, kad īpašums tiek nodots citām radniecīgām iestādēm, tiek pielietoti likumdošanas akti, kas regulē juridisko personu darījumus.

28. paragrāfs

1. Dažāda veida garīgās literatūras un cita veida reliģisko materiālu iespiešana un izdošana, ko veic Septītās dienas adventistu Baznīca, netiek cenzēta un aplikta ar nodokļiem.

2. Ievērojot konstitūcijā noteiktās tiesības uz brīvu domu paušanu un uzskatu pluralismu, veidojot audio un televīzijas tīklu tiek ņemtas vērā Septītās dienas adventistu raidstaciju darbība vietējā tīkla līmenī, kas notiek saskaņā ar vietējo pašvaldību noteikto kārtību.

29- paragrāfs

1. Itālijas republika atzīst, ka Septītās dienas adventistu Baznīca tiek finansiāli atbalstīta ar ticīgo ziedojumiem un dāvinājumiem.

2. Sākot ar 1989- gadu personas var atskaitīt no saviem ienākumiem, ņemot vērā ka tas ietekmēs ienākuma nodokļa lielumu, ziedojumu līdz 2 miljoniem liru par labu Septītās dienas adventistu Baznīcai ar mērķi atbalstīt misionārus un evaņģelizācijas veikšanu kopumā.

3. Nodokļu aprēķināšanas un ziedošanas kārtību noteiks speciāls Finanšu ministra dekrēts.

30. paragrāfs

1. Sākot ar 1990. finansu gadu, Septītās dienas adventistu Baznīca saņems daļu no 8 uz 1000 no individuālā ienākuma nodokļa ieņēmumiem, ko ir maksājušas iestādes, balstoties uz ikgadējo deklarāciju, šādā veidā iegūtās summas valsts novirzīs uz sociālo un humanitāro attīstību, ieskaitot trešajās pasaules valstīs.
2. Pirmajā punktā minētās naudas izmantošanu nosaka nodokļu maksātāji savā ikgadējā nodokļu maksātāju deklarācijā norādīto.
- 3- Gadījumā, ja nodokļu maksātāji neko neuzrāda, Baznīca sadarbojoties ar valsts administrāciju, līdzīgi sadala attiecīgo summas daļu.
4. Sākot ar 1993- finansiālo gadu valsts katra gada jūnijā piedāvās šā panta pirmajā daļā paredzēto aprēķināto summu.
- 5- Šā panta pirmajā daļā paredzētā summa ir naudas apjoms, kas ir noteikts 1985. gada 20. maija likuma Nr. 222 47. pants.

31. paragrāfs

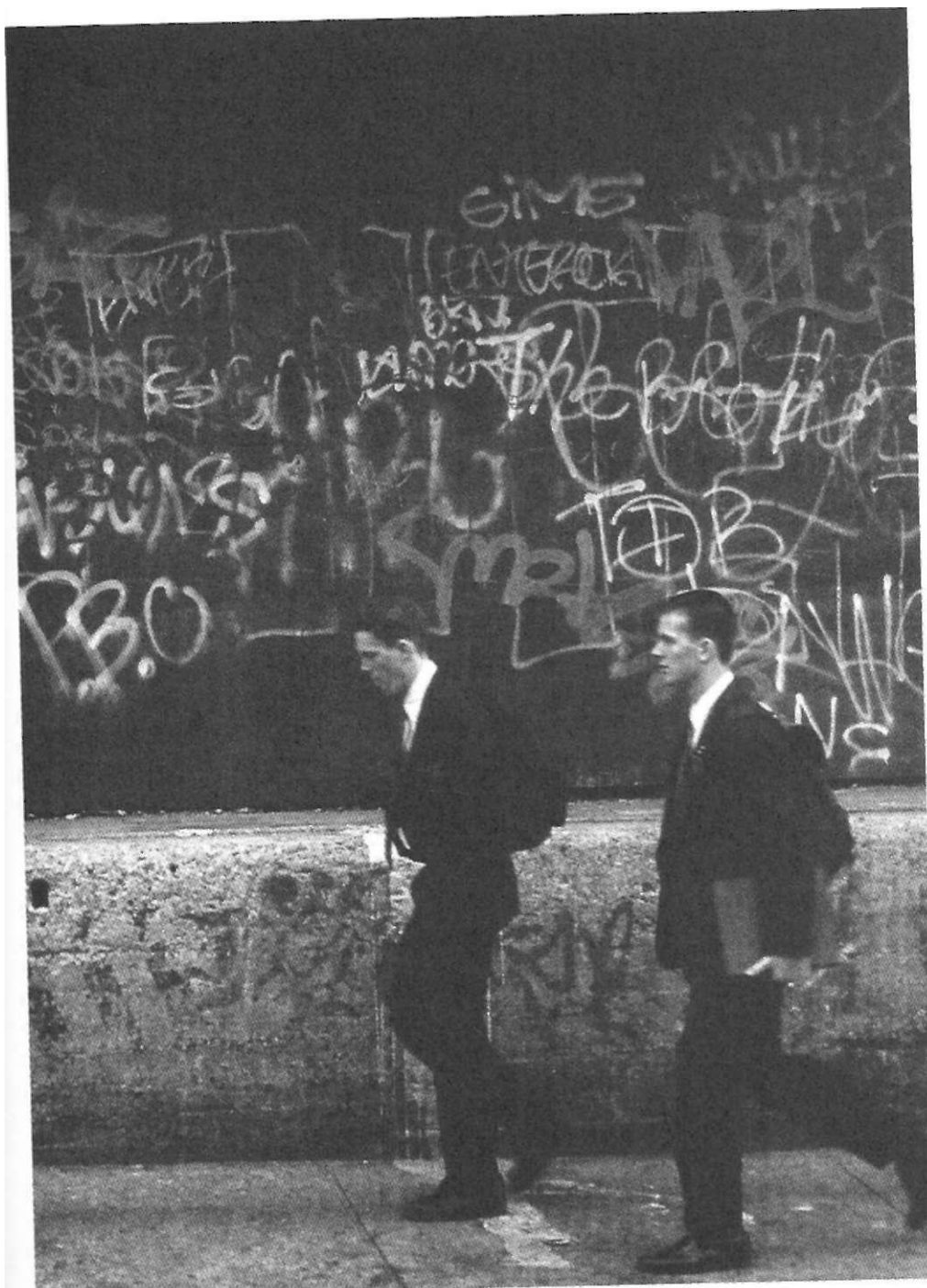
1. Sākot ar 1989. gadu katra ceturkšņa beigās atbilstoša apvienotā komisija, kurā ietilpst pārstāvji gan no valdības, gan no Septītās dienas adventistu Baznīcas, izskata cik daudz līdzekļi ir jāatskaita un novērtē kāds ir valsts ienākumu lielums no IRPEF, kura jau ir pieminēta 29. un 30. pantā, ar iespējām veikt atbilstošas izmaiņas.

32. paragrāfs

1. Septītās dienas adventistu Baznīcas sniegtais finansiālais atbalsts 4. pantā minētajiem mācītājiem un misionāriem tiek aprēķināts vienādā līmenī, tikai nodokļu aprēķināšanas mērķim, ar ienākumiem no nodarbinātā darba.
2. Septītās dienas adventistu Baznīca uzņemas veikt algas nodokļa atvilkumus, saskaņā ar nodokļu likumdošanu.
3. Misionāri, kuri ir pieskaitāmi 1. daļā minētajiem, ir tādā pašā statusā kā mācītāji, gadījumos kas attiecas uz sociālo palīdzību un labklājību.
4. Septītās dienas adventistu Baznīca jāuzņemas veikt arī sociālos maksājumus likumā noteiktajā kārtībā par mācītājiem un misionāriem, kuriem tādi ir jāveic.

33- paragrāfs

1. Septītās dienas adventistu Baznīcai ik gadus ir jānosūta Iekšlietu ministrijai atskaite par 29. un 30. pantā minēto summu izlietojumu.
2. Atskaitē ir jānorāda:
  - a) Misionāru un mācītāju skaits, kuri ir saņēmuši pilnas algas vai pabalstus.
  - b) Kopējā summa, kāda, saskaņā ar 32. pantā minēto, ir iztērēta mācītāju un misionāru atalgojumam, kā arī sociālo nodokļu maksājumu lielums, kas minēts 32. pantā.
  - c) Citi pasākumi, kas veikti, lai nodrošinātu 29. un 30. pantā minēto.

Pēdējo Dienu Svēto (mormoņu) misionāri

34. paragrāfs

1. Itālijas Republika un Septītās dienas adventistu Baznīcu Apvienība piekrīt sadarboties Septītās dienas adventistu Baznīcai piederošo vēstures un kultūras pieminekļu aprūpē un to vērtības saglabāšanā.

35. paragrāfs

1. Kompetentās amatpersonas piemērojot tiesību normas, lai tiktu izpildīts šis likums, ņems vērā Septītās dienas adventistu Baznīcu Apvienības priekšlikumus un, ja nepieciešams, veiks atbilstošas korekcijas.

36. paragrāfs

1. Jebkuras likuma normas, kas ir pretrunā ar doto likumu pārtrauc attiekties uz Septītās dienas adventistiem, cik tās attiecās uz Septītās dienas adventistu Baznīcu Apvienību un tās amatpersonām.

37. paragrāfs

1. Abas puses var iesniegt ierosinājumus un iebildes par pievienotās vienošanās saturu gada laikā no likuma spēkā stāšanās brīža.

2. Ja minētajā laikā viena no pusēm konstatē, ka pievienotajā vienošanās aktā teksts būtu jālabo, abām pusēm ir jāsasauca apspriede. Izdarot grozījumus, jāņem vērā, ka būs jāpanāk jauna vienošanās, kā rezultātā parlamentam būs jāprezentē jauns līgums, kurš, saskaņā ar konstitūcijas 8. pantu, būs jāapstiprina kā likums.

3- Pēc Septītās dienas adventistu Apvienības lūguma 14. panta vienošanās var tikt izteikta arī jaunajā redakcijā, pat neievērojot 1. daļā minētos termiņus.

4. Izstrādājot likumus par baznīcām, ietilpstošām Septītās dienas adventistu Baznīcas sastāvā, un to attiecībām ar valsti, ir panākama vienošanās atbilstoši Konstitūcijas 8. pantam.

38. paragrāfs

1. Atbrīvojums no jebkādiem nodokļiem un nodevām, kas minētas 20. pantā attiecas arī uz īpašuma nodošanu ko veic *Nuava Aurora Society* un *Soci&Philanthropique* ar Septītās dienas adventistu Baznīcas īpašuma pārvaldīšanas korporāciju, sakarā ar dāvinājumiem, kas tika noteikti ar prezidenta 1979. gada 13. aprīļa dekretu Nr. 128, izņemot jau noteiktas nodokļu administrācijas summas. Dotais likums ar attiecīgu valsts norādi tiks iekļauts Itālijas Republikas likumu krājumā. Minētais uzliek pienākumu ievērot doto likumu kā valsts likumu.

1998. gada 22. novembris.

19-8. Līgums starp Meklenburgas — Priekšpomerānijas valsti un Baznīcu

Meklenburgas-Priekšpomerānijas valsts no vienas puses un Meklenburgas evaņģēliski luteriskā Baznīca un Pomerānijas evaņģēliskā Baznīca no otras puses savu attiecību tiesiskās kārtības noteikšanai slēdz šo Līgumu:

- pamatojoties uz VFR pamatlikumā un Meklenburgas-Priekšpomerānijas konstitūcijā garantēto baznīcu stāvokli brīvā un demokrātiskā tiesiskā valstī,
- tiesību kārtošānu sākumā un tālākā attīstībā, kas īpaši tika izklāstīts Meklenburgas-Šverinas brīvvalsts un Meklenburgas-Šverinas ev. lut. Baznīcas 1930. gada 2. maija līgumā un līgumā starp Prūsijas brīvvalsti un evaņģēliskajām valsts baznīcām 1931- gada 11. maijā,
- respektējot katra reliģisko un ticības brīvību un atzīstot baznīcu pašnoteikšanās tiesības,
- apzinoties atšķirības starp baznīcu garīgo uzdevumu un pasaulīgajiem valsts uzdevumiem,
- pārliecībā, ka valsts un Baznīcas atdalīšana prasa vienlīdz distanci un kooperāciju,
- atzīstot kristīgās ticības, baznīcas dzīves un diakoniskā darba nozīmi arī reliģiski neitrālā valstī sabiedrības labā un solidaritātei.

1. pants

- (1) Valsts ar konstitūciju un likumu sargā kristīgās ticības atzīšanas un realizēšanas brīvību.
- (2) Baznīcas pārzina savas lietas patstāvīgi saskaņā ar attiecīgo likumu.
- (3) Baznīcas, baznīcu draudzes un vienības ir sabiedrisko tiesību korporācijas.

2. pants

- (1) Valsts valdības un baznīcu pārstāvji regulāri tiekas, lai noskaidrotu jautājumus, kas skar valsts un Baznīcas attiecības vai arī abpusējas intereses un lai padziļinātu savas attiecības.
- (2) Likumdošanas pasākumos un programmās, kas tieši skar baznīcu intereses, valsts valdība iesaista baznīcas.
- (3) Baznīcas saskaņo savu interešu vienotu pārstāvēšanu attiecībā pret valsti. Tās ieceļ vienu kopīgu pilnvaroto valsts valdībā.

3. pants

- (1) Par izmaiņām Baznīcas vadības personālā, ja mainās valsts superintendenti vai (baznīcu) superintendenti, baznīcas paziņo valsts valdībai.
- (2) Bīskapi un augstāko Baznīcas pārvaldes iestāžu vadītāji pēc savas iecelšanas amatā nekavējoties tiekas, lai pārrunātu valsts un baznīcu attiecību un sadarbību jautājumus (saruna par kooperāciju).

4. pants

- (1) Evaņģēliskās teoloģijas zinātniskā realizēšana ir zinātnisko augstskolu uzdevums un to garantē Greifsvaldes un Rostokas evaņģēliskās teoloģijas fakultātes.
- (2) Augstskolu štata skolotāju pieņemšanai darbā evaņģēliskās teoloģijas fakultātē attiecībā uz pretendenta mācību un konfesiju dod piekrišanu attiecīgā valsts Baznīca. Valsts valdība dod iespēju izteikt viedokli Baznīcai. Pret izteiktu Baznīcas kvotumu tā neieceļ amatā un neuzsāk darbu.
- (3) Izlemjot studiju un eksāmenu reglamentus kādā no evaņģēliskās teoloģijas fakultātēm piedalās kompetentā valsts Baznīca. Tai ir tiesības nosūtīt vienu pārstāvi uz evaņģēliskās teoloģijas fakultātes noslēguma eksaminācijas komisijām.
- (4) Baznīcu tiesības un valsts baznīcu tiesības tiek mācībā atbilstoši ņemtas vērā.
- (5) Teoloģijas studiju noslēgumā baznīcas patur tiesības veikt savus pārbaudījumus. Viņu atestātus atzīst valsts.
- (6) Kompetentā valsts Baznīca saskaņā ar evaņģēlisko teoloģijas fakultāti iecel evaņģēlisko universitātes mācītāju.
- (7) Greifsvaldē tiek uzturēts evaņģēliskās Baznīcas Mūzikas augstskolas institūts. Konkrētais, it sevišķi finansējums, tiek kārtots vienojoties valstij ar Pomerānijas evaņģēlisko Baznīcu. To pamato vienošanās starp Ernsta-Morica-Arndta universitāti un Pomerānijas evaņģēlisko Baznīcu 1992. gada 27. februārī.

5. pants

- (1) Baznīcām un to diakonijām ir tiesības pamatlikuma 7. paragrāfa ietvaros veicināt speciālās mācību iestādes, kā arī augstskolas un citas izglītības iestādes.
- (2) Likums regulē šo institūciju pieņemšanu, valstisku atzīšanu un veicināšanu.

6. pants

- (1) Valsts garantē reliģijas mācības kā obligāta mācību priekšmeta mācīšanu valsts skolās.
- (2) Evaņģēliskā reliģijas mācība tiek mācīta saskaņā ar Meklenburgas evaņģēliski luteriskās valsts Baznīcas pamatlikumiem. Baznīcas piedalās evaņģēliskās reliģijas mācības mācību plānu galveno vadlīniju izstrādē un mācību materiālu izvēlē. Evaņģēliskās reliģijas mācības mācību līdzekļu, sevišķi mācību grāmatu izmantošanai ir nepieciešama baznīcu piekrišana.
- (3) Evaņģēliskās reliģijas mācības pasniedzējiem ir nepieciešama rekomendācija no attiecīgās valsts Baznīcas. Ordinētam mācītājam ir derīga baznīcas izsniegtā pilnvara. Baznīcas pilnvaru var atņemt, ja ir kāds pārkāpums.
- (4) Ņemot vērā baznīcas pilnvaru, valsts eksāmenu reglamentā var paredzēt baznīcas pārstāvja klātbūtni evaņģēliskās reliģijas mācības skolotāju eksāmenā.
- (5) Katehētikas mācību spēku sagatavošana notiek pēc vienošanās.

7. pants

(1) Valsts garantē baznīcām, tās draudzēm, vienībām un tiesīgiem īpašumu pārvaldniekiem īpašumu un citas tiesības atbilstoši Pamatlikuma 140. pantam un Mекlenburgas-Priekspomerānijas 9- panta 1. apakšpunktam saistībā ar 1919- gada 11. augusta Vācijas konstitūcijas 138. panta 2. apakšpunktu.

(2) Ekspropriācijas iestāde ievēro baznīcu intereses. Ja atsavinātā īpašuma īpašnieks ir nevis valsts, bet kāda cita persona, tad valsts valdība šai gadījumā iestāsies par to, lai īpašnieks kā atlīdzību baznīcu rīcībā nodotu piemērotu zemi.

(3) Ja attiecībā uz baznīcām agrāk notikusi iejaukšanās īpašumu tiesībās, to prasības izšķiramas likuma noteiktajā kārtībā.

8. pants

(1) Baznīcas dara zināmus valsts valdībai savus lēmumus par savu sabiedrisko tiesību baznīcu korporāciju dibināšanu un izmaiņām.

(2) Baznīcu priekšraksti par sabiedriski tiesisko baznīcu korporāciju, iestāžu un tiesisko īpašnieku īpašuma tiesību pārstāvniecību tiek iesniegti valdībai, lai tā izdotu dekrētu. Tā var mēneša laikā celt iebildumus, ja nav pienācīga īpašuma tiesību pārstāvniecība.

(3) Baznīcas uzrauga baznīcas ziedojumus.

9. pants

(1) Baznīcas un valsts kopīgi nes atbildību par baznīcu pieminekļu aizsardzību un saglabāšanu.

(2) Baznīcas nosaka, ka to pieminekļi tiek saglabāti un ir pieejami sabiedrībai, ja sabiedrība par tiem interesējas. Tādēļ atsavināšana sakarā ar pieminekļu aizsardzības tiesībām ir nepieļaujama.

(3) Izlemjot par pieminekļiem, kuri tieši kalpo dievkalpojumu, kultu vai tamlīdzīgiem baznīcu mērķiem, pieminekļu aizsardzības iestādes ņem vērā baznīcu augstāko iestāžu noteiktās intereses. Ja zemākā pieminekļu aizsardzības iestāde vai speciālā kompetentā valsts pārvalde Baznīcas paustās intereses neatzīst, tad šo jautājumu risina Baznīcas augstākā iestāde kopīgi ar augstāko pieminekļu aizsardzības iestādi.

(4) Pēc vienošanās pieminekļu aizsardzības uzdevumi var tikt uzticēti baznīcām.

(5) Ņemot vērā baznīcu īpašos pieminekļu kopšanas uzdevumus, valsts veicina pieminekļu aizsardzību, piešķirot līdzekļus. Valsts iestājas par to, lai baznīcas saņemtu palīdzību no tādām organizācijām, kas darbojas kultūras un pieminekļu aizsardzības jomā nacionālā un starptautiskā mērogā.

10. pants

(1) Baznīcas kapsētas tiek tāpat aizsargātas kā pārējās pilsētas kapsētas.

(2) Baznīcas draudzēm ir tiesības likumu ietvaros iekārtot jaunas kapsētas.

(3) Ja nav draudzes kapsētas, jādod iespēju baznīcas kapsētās apbedīt visus mirušos draudzes locekļus.

(4) Baznīcām ir tiesības noturēt valsts kapsētās dievkalpojumus un svētbrīžus.

11. pants

Diskusijās par agrāk apvienoto baznīcu un skolu valžu īpašumu līguma partneri iestājas par to, lai pašvaldības un baznīcu draudzes slēgtu nepieciešamos līgumus vai pildītu jau noslēgtos līgumus.

12. pants

(1) Valsts pilda savas saistības pret baznīcām ar valsts maksājumiem saskaņā ar Pamatlikuma 140. pantu un Meklenburgas-Priekspomerānijas valsts konstitūcijas 9. panta 1. apakšpunktu saistībā ar 1919. gada 11. augusta Vācijas konstitūcijas 138. paragrāfa 1. panta 1. apakšpunktu.

(2) Valsts maksājumi noteikti šajā līgumā no 13. līdz 15. pantam.

(3) Baznīcas savstarpēji vienojas par valsts maksājumu sadalīšanu. Tās paziņo par rezultātu valsts valdībai.

13. pants

(1) Visu līdzšinējo baznīcas prasību vietā pret valsts patronātiem tiek saņemta puse būvnodokļu no tādu baznīcu ēku valsts nodokļiem, kas līdz šim bijušas patronāta pakļautībā.

(2) Valsts pienākumi tiek pildīti ar ikgadēju vispārēju maksājumu saskaņā ar 1. pantu. Valsts maksā katru gadu 7 miljonus vācu marku pa daļām katru mēnesi, pirmoreiz 1994. gadā. Pēc pieciem gadiem līguma partneri kopīgi pārbauda šo summu. Viņi turklāt ņem vērā vajadzības un savu budžetu.

(3) Baznīcas piedalās būvismaksu segšanā vismaz ar tādu pat summu kā valsts.

14. pants

(1) Valsts nedod baznīcām visu agrāk piešķirto dotāciju baznīcu vadībām, mācītāju algām un mācītāju aprūpei, kā arī visus citus īpašos ar pilnīgām tiesībām pamatotos maksājumus, bet gan piešķir vienu kopīgu dotāciju.

(2) Kopīgais pabalsts ik gadu sasniedz 13 miljonus vācu marku un tiek izmaksāts pa daļām katru mēnesi, pirmoreiz 1994. gadā.

(3) Ja mainās valsts dienesta ierēdņu algas, tad atbilstoši mainās kopīgais pabalsts. Par pamatu aprēķinam tiek ņemta augstākajā vispārējās pārvaldes dienestā strādājošā alga. (VFR likuma par atalgojumu 13- A atalgojuma grupa, 7. kategorija, 2 bērni).

15. pants

Lai apmierinātu visas citas baznīcu un to vienību materiālas prasības, kas šajā līgumā vai vispārējos likumos nav pamatotas, valsts sniedz baznīcām vienreizēju pabalstu - 13 miljonus vācu marku piecās līdzīgās daļās gadā, sākot no 1994. gada.

16. pants

Atbrīvojumi no nodokļiem un nodokļu samazināšana un zemes nodokli, kas saistīti ar valsts tiesībām, attiecas arī uz baznīcām, to draudzēm un vienībām.

17. pants

- (1) Baznīcām un baznīcu draudzēm ir tiesības saskaņā ar likumu ievākt baznīcas nodokļus un baznīcas naudu no saviem (draudžu) locekļiem.
- (2) Baznīcas nodokļu noteikšanā par ienākuma nodokļu paaugstināšanu vienojas baznīcas noteikumā par piemaksu.
- (3) Baznīcas nodokļu kārtībai, lēmumiem par baznīcu nodokļiem, to grozījumiem un papildinājumiem ir vajadzīga atzišana no valsts. To var atteikt tikai tad, ja ir pārkāpti valsts noteiktie nodokļi. Lēmumi par baznīcu nodokļiem ir spēkā, ja tie atbilst iepriekšējā budžeta gada lēmumiem.
- (4) Baznīcas nodokļu noteikšana un ievākšana ir finanšu nodaļu pārziņā. Ja nodokļi tiek ievākti no darba algas darba vietās Meklenburgas-Priekšpomerānijas valstī, darba devējiem ir pienākums ieturēt un nomaksāt baznīcu nodokļus.
- (5) Baznīcu nodokļu pārziņai valsts saņem kompensāciju - vienu daļu no baznīcu nodokļu maksājumiem, kura tiek noteikta vienojoties. Finanšu nodaļas sniedz kompetentajām baznīcu iestādēm nepieciešamās ziņas par visiem baznīcu nodokļu maksājumiem. Turklāt informāciju ir jāaizsargā.
- (6) Baznīcas nodokļu iekasēšana ir finanšu nodaļu pārziņā. Tas izpaliek, ja baznīcas no tā atsakās.

18. pants

- (1) Valsts atbalsta baznīcas, pamatojoties uz valsts reģistrācijas likumā noteikto baznīcu reģistrācijas kārtību.
- (2) Reģistrācijas iestādes nodod baznīcām valsts reģistrācijas likumā uzskaitītos datus. Baznīcas datus aizsargā. Valsts valdība to aizsardzību var pārbaudīt. Dati tiek nodoti bez maksas.
- (3) Savukārt baznīcas paziņo reģistrācijas iestādēm datus, kas attiecas uz (baznīcas) locekļiem.

19- pants

- (1) Baznīcas, baznīcu draudzes un vienības ir tiesīgas lūgt ziedojumus un citus brīvprātīgus maksājumus baznīcu mērķiem.
- (2) Baznīcām parasti divreiz gadā ir atļauts vākt ziedojumus pa mājām un uz ielām baznīcu mērķiem.

20. pants

- (1) Sabiedriskajās slimnīcās, bērnu namos, veco ļaužu pansionātos, ieslodzījuma vietās, policijas izglītības iestādēs un citās līdzīgās iestādēs baznīcas veic dvēseļu

aprūpi. Tām ir tiesības noturēt dievkalpojumus un citus reliģiskus pasākumus. Administrācija dod rīcībā telpu.

(2) Ja mācītājs vai palīgmācītājs šos uzdevumus ievērojot, seko šim aicinājumam, kas attiecas uz tieslietu un policijas iestādēm, tad saskaņo ar valsts valdību, citās iestādēs - vienojoties ar administrāciju.

(3) Konkrētākie jautājumi, cita starpā atcelšana no amata, tiek kārtoti vienojoties.

21. pants

Baznīcas kā brīvās jaunatnes palīdzības likumīgs pārstāvis izpilda ar savu misiju saistītos uzdevumus.

22. pants

(1) Baznīcas un to diakonijas ievēro savu uzdevumu veikšanu veselības aprūpes un sociālās nodrošināšanas jomā. Tās aprūpē un konsultē bērnu namus, veco ļaužu pansionātus un citas līdzīgas iestādes.

(2) Tām ir tiesības uz veicināšanu tāpat kā pārējiem brīvās sociālās nodrošināšanas pārstāvjiem.

(3) Visām sabiedriskajām iestādēm jāņem vērā konstitūcijā vai likumā pastāvošo prioritāti sociālās nodrošināšanas brīvo pārstāvju darba veikšanā.

23. pants

Valsts garantē svētdienu un baznīcas svētku dienu aizsardzību.

24. pants

Garīdzniekam ir tiesības uz uzvedību, ko aizsarga valsts tiesības, t. i., atteikties sniegt liecību par to, kas viņam ir uzticēts kā dvēseļu ganam (grēksūdzes noslēpums).

25. pants

(1) Valsts rūpējas par to, lai sabiedriski tiesiskās radiostacijas un privātās raidstacijas atvēlētu baznīcām atbilstošus raidlaikus dievkalpojumu un svinību pārraidīšanai, kā arī citiem reliģiskiem raidījumiem, kas skar sabiedrības atbildības jautājumus. Uzraudzības kolēģijās (radio padomēs, programmu komisijās) baznīcām jābūt atbilstoši pārstāvētām.

(2) Baznīcām ir tiesības veidot privātās raidstacijas saskaņā ar likuma noteikumiem vai arī piedalīties radio veidošanā.

26. pants

Ja valsts dod citām reliģiskām organizācijām tiesības un maksājumus, kas nav ietverti šajā līgumā, līguma partneri kopīgi pārbauda, vai vienlīdzības principu dēļ šajā līgumā nav nepieciešami grozījumi.

27. pants

Līguma partneri nākotnē savstarpēji radušās domstarpības par šī līguma izklāstu vai pielietojumu izbeidz vienojoties.

28. pants

(1) Šim līgumam ir nepieciešama landtāga un valsts sinodes piekrišana. Tas stājas spēkā apmainoties paziņojumiem par piekrišanu. Spēkā stāšanās laiks tiek paziņots valsts likumu un rīkojumu lapā.

(2) Šī līguma noteikumi par valsts un baznīcu attiecībām tiek īstenoti šajā līgumā. Šī līguma noteikumi stājas agrāko līgumu un likumu vietā.

Šis līgums ir uzrakstīts trīs eksemplāros. Katrs līguma partneris saņem vienu eksemplāru.

Gistrovā, 1994. gada 20. janvārī

No Meklenburgas-Priekspomerānijas valsts:

Dr. Berndt Seite Ministru prezidents

No Meklenburgas evaņģēliski luteriskās valsts Baznīcas:

Christoph Stier Valsts bīskaps

Dr. Eckart Schwerin Baznīcas virspadomes prezidenta vietas izpildītājs

No Pomerānijas evaņģēliskās Baznīcas:

Eduard Berger Bīskaps

Hans-M. Härder Konsistorijas prezidents

19.9. Polijas Republikas 1995. gada 30. jūnija likums Par valsts attiecībām ar Septītās dienas adventistu draudzi*

Par valsts attiecībām ar Septītās dienas adventistu draudzi

1. nodala

Vispārējie nosacījumi

1.1. Šis likums regulē valsts un Septītās dienas adventistu draudzes attiecības Polijas Republikā, turpmāk sauktas Baznīca, kā tās likumīgo stāvokli un īpašumtiesības.

1.2. Jautājumus, kas saistīti ar Baznīcu, bet kuri nav noteikti šajā likumā, regulē vispārējie likumi.

1.3. Jebkuri labojumi šajā likumā izdarāmi tikai ar Baznīcas Izpildu komitejas iepriekšēju piekrišanu.

2. Baznīca ir daļa no Vispasaules Septītās dienas adventistu draudzes un atzīst Septītās dienas Adventistu General konferenci kā augstāko autoritāti doktrionālos un kanoniskajos jautājumos.

3. Baznīca pati savās lietās vadās pēc sava Reglamenta (*Canon Law*), brīvi paužot tās garīgo un juridisko autoritāti un risina savus jautājumus.

2. nodala

Baznīcas un likumīgās sastāvdaļas un to orgāni

4.1. Baznīcas organizācija ir izklāstīta tās Statūtos, kurus pieņem Baznīcas Sapulcē (sesijā), sauktu arī par "Nacionālo Baznīcas Sinodi".

4.2. Uz sekojošām vienībām attiecināms juridiskās personas statuss:

- 1) Baznīca kopumā,
- 2) Diocēzes kā organizācijas teritoriālas vienības,
- 3) Michal Belina-Czechovski Augstākais garīgais Septītās dienas adventistu seminārs Podkowa Lesnā,
- 4) Kristīgā izdevniecība "Laika zīmes",
- 5) Bērnu nams "Samarietis" Bielsko-Biakā,
- 6) Radio un TV centrs "Cerības Balss",
- 7) Kristīgās labdarības centrs.

4.3- Punktā nr. 2 minētām vienībām ir sekojoši izpildorgāni:

- 1) Baznīca kopumā - Baznīcas kopsapulce, Izpildu komiteja,
- 2) Diocēze - diocēzes prezidents,
- 3) 4.-2., 3- punktā minētajam semināram - rektors,
- 4) 4. sadaļas 2. punkta un 4. un 7. punktā minētajām juridiskajām vienībām - direktors.

4.4. Finansiālajos un īpašuma jautājumos Baznīcas pārstāv Baznīcas Izpildu komiteja. Divi šīs Komitejas locekļi, darbojoties kopā, ieskaitot Prezidentu vai Viceprezidentu, ir tiesīgi pieņemt lēmumu.

4.5. Šīs sadaļas 2. punktā minēto juridisko organizāciju nosaukuma vai atrašanās vietas maiņa var tikt veikta saskaņā ar Baznīcas iekšējiem noteikumiem. Iepriekšminētās izmaiņas pēc Baznīcas Izpildu komitejas lūguma publicē valdības izpildu orgāna premjerministrs Polijas Republikas oficiālajā laikrakstā "Monitor Polski".

5. Citas Baznīcas struktūrvienības var iegūt juridiskās personas statusu ar valdības izpildu orgāna premjerministra lēmumu (rīkojumu).

6.1. Baznīca neatkarīgi izveido, pārveido un slēdz tās organizatoriskās vienības, ieskaitot juridisko statusu ieguvušās vienības.

6.2. Baznīcas Izpildu komiteja par 1. apakšpunktā notikušajiem faktiem nekavējoties informē Valdības izpildu orgāna premjerministru.

6.3. Jaunizveidotās Baznīca diocēzes juridiskās personas statusu iegūst ar Valdības izpildu orgāna premjerministra izdotas reģistrācijas apliecības saņemšanu. Reģistrācijas apliecības kopija, kurā minēts juridiskā statusa apstiprinājums, apliecina organizācijas juridiskā statusa piešķiršanu.

6.4. Reģistrācijas apliecībām, kas minētas 2. un 3- apakšpunktā ir jābūt minētam Baznīcas juridiskās struktūrvienības nosaukumam, un diocēžu gadījuma - arī to teritoriālajam laukam.

6.5. Juridiskās personas vadītāja vai valdes locekļa iecelšanas vai atlaišanas gadījumā, kuriem ir tiesības pārstāvēt savu organizāciju un pieņemt lēmumus, arī ir jābūt atbilstošam ziņojumam. Ziņojumā jābūt norādītam vārdam, uzvārdam, pilsonības un dzīvesvietas adresei.

7. Baznīcas izdevniecības, labdarības centri un bērnu nami, skolas un izglītības iestādes, medicīniskās palīdzības centri un biznesa pasākumi, kuriem nav juridiskās personas statusa darbojas to Baznīcas juridisko organizāciju ietvaros, kuras tos izveidoja.

8. Baznīcas juridiskā esamība nenosaka jebkādu tās atbildību par citu Baznīcas juridisko vienību uzņemtajām saistībām.

3. nodaļa **Baznīcas darbība**

9. Baznīca brīvi veic tās misiju un sabiedrisko kalpošanu.

10.1. Publiskie dievkalpojumi notiek Baznīcai piederošās telpās un uz Baznīcas piederošās zemes, uz zemes gabaliem ar ēkām, kas kalpo katehizācijai vai pieder Baznīcas organizācijām, kā, arī Vē\ā.s, kuras ymd\ski tiesīgas personas ir atbrīvojušas šim nolūkam.

10.2. Dievkalpojumiem, kas saistīti ar kristībām atklātā ūdenī, nav nepieciešama iepriekšēja reģistrācija (pieteikums).

10.3- Reliģiska rakstura pasākumu organizēšana uz sabiedriskajiem ceļiem satiksmes drošības prasību dēļ ir jākoordinē ar atbilstošiem valdības pārvaldes vai vietējās pašpārvaldes orgāniem.

10.4. 3- apakšpunkts neattiecas uz bērnu procesijām, kuras tiek veiktas saskaņā ar vietējo tradīciju.

10.5. Reliģiskās apbedīšanas ceremonijas var tikt veiktas sabiedriskajās kapsētās, ievērojot sabiedrisko kārtību.

11.1. Adventistu svētā diena ir sestdiena.

11.2. Ticīgajiem ir tiesības uz brīvdienu no darba un mācībām adventistu svētajā dienā, tas ir, no saulrieta piektdienas vakarā līdz saulrietam sestdienas vakarā.

11.3- Pēc darbinieka iesnieguma pie stāšanās darbā vai strādāšanas laikā, bet ne vēlāk kā 7 dienas pirms brīvdienas, darba devēja organizācija nosaka attiecībā darbinieka darba grafiku. Šis likums attiecas uz pieaugušajiem un studentiem, bet skolas, kas sniedz brīvdienu rezultātā radušos kavējumus mācībās.

12.1. Baznīca veic profesionāli reliģisku apmācību sabiedriskajās skolās pēc atsevišķos likumos izklāstītiem principiem.

12.2. Reliģijas mācībās sniegtās atzīmes katehētivas punktus tiek ierakstītas sabiedrisko skolu sertifikātos/diplomos.

13.1- Baznīcas juridiskās organizācijas (sastāvdaļas) ir tiesīgas dibināt un radīt skolas, kā arī citas izglītības un aizbildniecības institūcijas pēc atsevišķos likumos noteiktajiem noteikumiem. Tās ir adventistu juridiskās organizācijas un pakļaujas Baznīcai.

13-2. Noteikumi, kas attiecas uz skolotājiem, jaunākajiem pasniedzējiem un darbiniekiem, kuri tiek algoti sabiedriskajās skolās un sabiedriskajās institūcijās, attiecas arī uz Baznīcas algotajiem skolotājiem, jaunākajiem pasniedzējiem un darbiniekiem, kā arī uz Baznīcas vadītajiem teoloģiskajiem semināriem un misijas institūtiem, kas pieminēti 14. nodaļas 1. punktā.

13-3. Šīs nodaļas 1. un 2. punktā minēto mācību iestāžu audzēkņi un studenti ir tiesīgi saņemt tos pašus atvieglojumus sabiedriskajā medicīniskajā aprūpē un atvieglojumus sabiedriskajā transportā, līdzvērtīgi sabiedrisko skolu audzēkņiem un studentiem.

14.1. Baznīca ir tiesīga dibināt un vadīt teoloģiskos seminārus, sauktus arī par garīgiem semināriem, un misijas institūtus, kur garīdzniecības kandidāti un draudzes ierindas locekļi tiek sagatavoti draudzes misijas veikšana un tiek apmācīti pēc Baznīcas pašas izstrādātas programmas.

14.2. Septītās dienas adventistu Michal Belina-Crehovvski Augstākais Garīgais Seminārs Podkovva Lešnā ir augstākā teoloģiskā skola, kurai ir tiesības piešķirt absolventiem profesionāla licenciāta nosaukumu, kādu piešķir valsts augstskolās.

15.1. Baznīcai ir tiesības dibināt un vadīt augstākās mācību iestādes. Šo skolu juridiskais statuss, kā arī valsts atzīto šo skolu piešķirto grādu un nosaukumu veidu un kompetenci regulē līgumi starp Nacionālo Izglītības ministriju un baznīcas Izpildu Komiteju.

15.2. 15.1. un 14.1. punktos minēto skolu studenti ir tiesīgi saņemt atlaides sabiedriskās medicīniskās aprūpes iestādēs un pazeminātus tarifus sabiedriskajā transportā līdzvērtīgi valsts augstāko mācību iestāžu studentiem.

15-3- Šīs sadaļas 1. punktā un 14.2. minētās skolās algotās personas, līdzvērtīgi valsts augstāko mācību iestāžu darbiniekiem, ir tiesīgas saņemt sekojošus atvieglojumus:

- 1) Sabiedriskās medicīniskās aprūpes iestādēs,
- 2) Sociālo apdrošināšanu, un
- 3) Pensijas darbiniekiem un to ģimenes locekļiem.

Skolotājiem ir tiesības uz pazeminātiem tarifiem sabiedriskajā transportā tāpat kā valsts akadēmiskajiem pasniedzējiem.

1997. gads. Armijas kapelāni

15.4. Baznīcai ir garantētas tiesības izglītot savu garīdzniecību Kristīgajā Teoloģijas Akadēmijā Varšavā adventistu teoloģijas laukā neatkarīgā izpētes un mācību stundu skaitā, kas izveidots saskaņā ar likumu par augstāko izglītību.

16.1. Teoloģijas studentiem ir tiesības uz iesaukuma atlikšanu militārajā dienestā līdz mācību laika beigām. Vispārējās mobilizācijas vai kara apstākļos viņi var tikt norīkoti, saskaņā ar militāro spēku vajadzībām, sanitārajā kalpošanā vai civilajā aizsardzībā.

16.2. Šīs sadaļas 1. punktā minētie absolventi ir atbrīvoti no militārajām apmācībām divus gadu pēc studiju beigšanas, lai sagatavotos kanoniskajai misijai.

16.3- Saņemot kanonisko misiju, garīdznieki tiek ieskaitīti rezervē. Viņi nav pakļauti militārajam iesaukumam miera laikā. Mobilizācijas vai kara laikā viņi var tikt saukti izpildīt tikai armijas kapelāna funkcijas.

16.4. Mobilizācijas un kara laikā kompetentas militārās iestādes, konsultējoties ar Baznīcas Izpildu komiteju, nodrošina, vai daļa no mobilizācijai pakļautajiem garīdzniekiem tiek atstāti sabiedrības dvēseļu dziedināšanai.

17.1. Militārajā dienestā iesauktajiem karavīriem ir garantētas iespējas brīvi piedalīties reliģiskajos pasākumos sestdienās, saskaņā ar 11. sadaļas 2. punktu, kur ir brīvas oficiāli atzītās Baznīcas svētku dienas, ja tas neizraisa konfliktu ar svarīgiem militārās kalpošanas pienākumiem.

17.2. 1. apakšpunktā minētos kareivju dvēseļu dziedināšanu armijas vienību teritorijā nodrošina Baznīcas kapelāni, saskaņojot laiku un pārējos nosacījumus ar attiecīgās vienības komandieri.

17.3- Garīdzniecību, kas minēta 17.2. punktā, ieceļ Baznīcas Izpildu komiteja, konsultējoties ar Nacionālas Aizsardzības ministru.

18.1. Ticīgie, atrodoties slimnīcās, sanatorijās, nespējnieku namos, un labošanas iestādēs, kā arī personas, kas tiek turētas apcietinājumā, kā arī jaunieši, kas atrodas labošanas iestādēs un slimnīcās, ir tiesīgi piekopt reliģiskos rituālus, ieskaitot svētīt sestdienu un ievērot diētiskos principus.

18.2. Noteikumi, minēti 1. apakšpunktā attiecas arī uz bērniem un jauniešiem, kas piedalās organizētos brīvdienu pasākumos.

18.3. Lai nodrošinātu šīs 1. un 2. apakšpunktā minētās vajadzības, Baznīcas Vadība var iecelt kapelānus valdības un vietējo pašvaldību administrācijas vadītājās iestādēs.

18.4. Lai nodrošinātu slimniekiem un ieslodzītajiem piedalīties dievkalpojumos vai sabiedriskajā kalpošanā, attiecīgo valsts vai pašvaldības administrācijas valdīto iestāžu vadītājiem jānodrošina pieejamas atbilstošas telpas.

18.5. Veselības un sociālās labklājības ministrs, Nacionālās izglītības ministrs un Nacionālās Aizsardzības ministrs, konsultējoties ar Baznīcas Izpildu komiteju, īpašā nolikumā nosaka adventistu ticībai raksturīgo parašu organizācijas principus, kā arī apcietinājuma vietās un jauniešiem labošanas iestādēs un slimnīcās, kā arī bērniem un jauniešiem organizēto brīvdienu pasākumos.

19.1. Baznīcai ir tiesības veidot reliģiskas, humanitāras, labdarības, misijas, izglītības un ar kultūru saistītas organizācijas, kā arī organizācijas, kas veicina reliģiska rakstura veidošanos, sabiedrisko dievkalpošanu, adventistu mācības, veido bērnu un jaunatnes reliģiskās un ētiskās vērtības, stājas pretim sociālām pataloģijām un to rezultātiem.

19.2. Šī likuma izpratnē adventistu organizācijas ir tās organizācijas, kuru izveidi ar atbilstošu lēmumu ir apstiprinājusi Baznīcas Izpildu komiteja, kuru ir iesvētījis kapelāns vai Baznīcas palīgs, kā arī tās organizācijas, kas cieši sadarbojas ar Baznīcu.

19.3. Likumīgie nosacījumi, kas attiecas uz adventistu organizācijām, pieņemot, ka:

- 1) Baznīcas Izpildu komiteja var atsaukt pieņemto lēmumu, uz kurn šī organizācijas atsaucas,
- 2) Lai iesniegtu tiesā prasību par Baznīcas izveidotās organizācijas likvidēšanu,
- 3) Adventistu organizācijas, likvidācijas gadījumā šai organizācijai piederošos īpašumus sadala pēc atbilstošiem likumiem, ja Baznīcas Statūtos nav noteikta cita kārtība.

20. Baznīcai, tās juridiskajām personām, un citām baznīcas organizācijas vienībām, kas noteiktas Baznīcas Statūtos, ir tiesības vadīt katrai no tām atbilstošos labdarības un aizbildniecības pasākumus.

21. Baznīcas labdarības un aizbildniecības pasākumos ietilpst (tai skaitā):

- 1) bāreņu, veco laužu, invalīdu un citu aprūpējamo ļaužu iestādes,
- 2) slimnīcu, terapeitisko iestāžu un klīniku, aptieku, veselības centru, veselības un ekoloģiskās Izglītības vadīšana kā arī sociālo pataloģiju aizkavēšana,
- 3) palīdzības organizēšana laulību, mātes un ģimenes jautājumos,
- 4) palīdzības organizēšana bāreņiem, dabas katastrofās un epidēmijās cietušajiem, kara upuriem, ģimenēm un atsevišķiem cilvēkiem sarežģītā materiālā vai veselības stāvoklī, ieskaitot ieslodzījumu,
- 5) bērnudārzu, mazbērnu novietņu, internātskolu un slimnīcu neārstējamiem slimniekiem vadīšana,
- 6) palīdzība trūcīgo bērnu un jauniešu atpūtas organizēšanā,

- 7) materiālā palīdzība trūcīgajiem jauniešiem, kas mācās un studē,
- 8) tuvākā mīlestības sludināšana, kā arī tādas morālās un sociālās attieksmes veidošana, kas veicina šādu mīlestību,
- 9) veselības veicinošu uzskatu popularizēšana,
- 10) kristieša uzskatu izplatīšana par darbu un tautsaimniecību,
- 11) ārzemju palīdzības nodošana dabas katastrofās cietušajiem un ļaudīm ārkārtējos apstākļos.

Līdzekļi labdarības un aizbildniecības pasākumiem rodas sekojoši:

- 1) no finansiālās palīdzības un labprātīgām dāvanām,
- 2) no novēlējumiem, mantojumiem, ziedojumiem, kas saņemti uz vietas vai ārzemēs,
- 3) no pasākumu un publisko ziedojumu vākšanas ienākumiem,
- 4) no dotācijām, dāvinājumiem, iemaksām, ko veikušas vietējās organizācijas un valsts uzņēmumi, kā arī sabiedriskās, reliģiskās un privātās organizācijas,
- 5) no samaksas par pakalpojumiem, ko veic baznīcas labdarības un aizbildniecības iestādes,
- 6) no Baznīcas juridisko personu ienākumiem, ieskaitot tos, kas rodas šo personu saimnieciskās darbības rezultātā.

23-1- Baznīcai, un tās juridiskajām personām ir tiesības būvēt, veidot un saglabāt **sakrālos** un baznīcas objektus, kā arī kapsētas.

- _ Baznīcas juridiskās personas vietējās, fiziskās plānošanas pakļautībā ietverti **ari** sakrālie un baznīcas kapitālie ieguldījumi kā arī kapsētas.

i.3- Valsts īpašumā vai vietējās sabiedrības īpašumā esošos zemes gabaliem, kas iezīmēti vietējos zemes plānos sakrāliem un baznīcas nolūkiem, var nodot baznīcas juridiskajām personām pastāvīgā lietošanā vai tos pārdot šīm personām.

24. Baznīcas juridiskajām personām, kas izmanto baznīcas pastāvīgajā īpašumā ierosinātos īpašumus labdarības vai aizbildniecības iestādēm, šī izmantošana ir bez maksas.

25.1. Baznīcai ir tiesības brīvi publicēt, izdot un izplatīt visas un jebkādas publikācijas, kas attiecas uz tās misiju.

25-2. Baznīcai ir tiesības piederēt un lietot pašai savus sociālās transmisijas līdzekļus (masu medijus) saskaņā ar noteikumiem.

25-3. Baznīcai ir tiesības ar sabiedrisko masu mediju starpniecību paziņot pārraidīt dievkalpojumus un reliģiskās, morālās un kultūras programmas.

25.4. 3. Paragrāfā minēto tiesību izpilde ir noteikta saskaņā ar attiecīgajām sabiedriskā radio un televīzijas vienībām.

Valsts, pašvaldību un baznīcas, institūcijas sadarbojas, lai aizsargātu, saglabātu, padarītu pieejamus un popularizētu baznīcas un sakrālās arhitektūras pieminekļus, kā arī savu dokumentāciju, muzejus, arhīvus un bibliotēkas, kas atrodas baznīcas īpašumā, un kultūras un mākslas darbus par reliģiskām tēmām, kas **veido** svarīgu kultūras mantojuma daļu.

4. nodaļa

Baznīcas īpašuma jautājumi

27. Baznīcai un tās juridiskajām personām ir tiesības iegūt savā īpašumā, paturēt un atsavināt kustamo un nekustamo īpašumu, iegūt un atsavināt citas tiesības un pārvaldīt savu īpašumu.

28.1. Baznīcas un tās juridisko personu īpašums un ienākumi ir pakļauti vispārējām nodokļu prasībām, izņemot, no 2. līdz 5. paragrāfam minētajām.

28.2. Baznīca un tās juridiskās personas ir atbrīvotas no nodokļiem par nekustamo īpašumu vai tā daļām, kas pieder baznīcai un tās juridiskajām personām vai ir to īpašums, pamatojoties uz juridiskām īpašumtiesībām un nav paredzētas dzīvošanai, izņemot tās īpašuma daļas, kas domātas ekonomiskiem nolūkiem.

28.3- Nekustāmā īpašuma nodokļa atbrīvojums ietver nekustamo īpašumu vai tā daļas, kas paredzētas garīdznieku un evaņģēlistu dzīvošanai, ja

- 1) šīs īpašuma daļas ir reģistrētas pieminētajā sarakstā,
- 2) tās tiek izmantotas kā internātskolas un garīgie semināri ar internātu, pensionēto garīdznieku un viņu dzīves biedreņu, kā arī evaņģēlistu mājokli, un ja tie izvietoti baznīcas mājās ēkās,
- 3) ja tās izvietotas diocēžu izpildu komiteju un diocēžu prezidentu ēkās, baznīcas prezidenta sekretariāta un baznīcas izpildu komitejas ēkā.

28.4. Baznīcas un tās juridisko personu īpašuma un īpašuma tiesību ieguve un atsavināšana juridiskā ceļā un mantojot, ar novēlējumu un ieguvuma rīkojumu ir atbrīvotas no zīmognodevas, jo tas skar:

- 1) objektus un tiesības, kas nav domātas saimnieciskiem nolūkiem,
- 2) no ārzemēm importētas iespiedmašīnas, iekārtas un materiālus, kā arī papīru.

28.5. Ziedojumi baznīcas labdarības un aizbildniecības darbībai no fiziskām personām tiek izslēgti no ziedotāja ieņēmuma nodokļa bāzes, ja izsniedz čeku divu gadu laikā no ziedojuma veikšanas, atskaiti par līdzekļa piešķiršanu šādām vajadzībām.

28.6. Objektu un īpašuma tiesību ieguve un atsavināšana, kas minēta 4. apakšpunktā, ir atbrīvota no maksas izņemot kancelejas pakalpojumu maksu.

29. Sekojošais netiek aplikts ar tarifa nodokli:

- 1) no ārzemēm sūtītas dāvanas baznīcas juridiskajām personām:
  - a) kas paredzētas dievkalpošanas, labdarības, aizbildniecības un izglītības vajadzībām,
  - b) iespiedmašīnas, iekārtas un materiāli, kā arī papīrs.
- 2) dāvanas, kuras sūtījušas baznīcas juridiskās personas ārzemēs:
  - a) lai palīdzētu ārzemju un starptautiskajām adventistu organizācijām,
  - b) kas domātas dabas katastrofu upuriem un trūkcietējiem.

34.2. Baznīcai ir īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu kopā ar ēkām, kuras var mainīt pret nekustamo īpašumu Gorska ielā 9, Varšavā, kuras ir nodotas sabiedriskiem mērķiem.

34.3- Valdības Izpildu orgāna premjerministrs ar likumu jānosaka detalizēti 1. un 2. apakšpunktā minēto noteikumu principus un procedūras kārtību.

34.4. Īpašumtiesību pārņemšana uz nekustamo īpašumu, kas minētas 1. un 2. apakšpunktā ir bez maksas un neapliekas ar nodokli, un ieraksti nekustamā īpašuma reģistrā, kā arī to izveidošana, ir bez maksas.

35.1- Baznīcas juridisko vienību pārcelšanās gadījumā vojevodiste vai kāda cita organizācija, kas, pamatojoties uz īpašuma piederību, pārstāv Valsts kasi vai sabiedriskās organizācijas savas kompetences ietvaros drīkst bez maksas nodot nekustamā īpašuma jeb tā daļu tiesības baznīcai vai tās juridiskajām apakšorganizācijām.

1) Ja tās ir nepieciešamas lai noturētu publiskos dievkalpojumus, vai Baznīcas juridiskajām apakšvienībām labdarības mērķu veikšanai, aizbildniecības vai izglītības darbam,

2) Lai izveidotu Baznīcas apakšvienībām piederošu saimniecību, un darbotos Rietumu un Ziemeļu teritorijās, kur tiek veikts izglītības un aizbildniecības darbs, kopsummā ne lielāku par 15 ha aramzemes uz 1 Baznīcas juridisko apakšvienību.

35.2. Attiecīgi piemērojami 34.2. punkta noteikumi.

35.3. Iesniegumi, kas minēti 1. punktā, ir jāiesniedz 2 gadu laikā kopš šī likuma stāšanās spēkā.

36.1. Šī likuma spēkā stāšanās brīdī visas tobrīd eksistējošās Baznīcas juridiskās vienības saglabā šī likuma izpratnē savu juridisko statusu.

36.2. Baznīcas juridiskās vienību saraksts, kas eksistē šī likuma spēkā stāšanās brīdī, ir ieskaitītas šī likuma pielikumā.

37. Šis likums stājas spēkā 14 dienas pēc tā izsludināšanas.

Polijas Republikas prezidents:

L. Valensa

Pielikums: Septītās dienas adventistu Baznīcas juridiskās organizācijas Polijas Republikā.

18.2. Noteikumi, minēti 1. apakšpunktā attiecas arī uz bērniem un jauniešiem, kas piedalās organizētos brīvdienu pasākumos.

18.3. Lai nodrošinātu šīs 1. un 2. apakšpunktā minētās vajadzības, Baznīcas Vadība var iecelt kapelānus valdības un vietējo pašvaldību administrācijas vadītājās iestādēs.

18.4. Lai nodrošinātu slimniekiem un ieslodzītajiem piedalīties dievkalpojumos vai sabiedriskajā kalpošanā, attiecīgo valsts vai pašvaldības administrācijas valdīto iestāžu vadītājiem jānodrošina pieejamas atbilstošas telpas.

18.5. Veselības un sociālās labklājības ministrs, Nacionālās izglītības ministrs un Nacionālās Aizsardzības ministrs, konsultējoties ar Baznīcas Izpildu komiteju, īpašā nolikumā nosaka adventistu ticībai raksturīgo parašu organizācijas principus, kā arī apcietinājuma vietās un jauniešiem labošanas iestādēs un slimnīcās, kā arī bērniem un jauniešiem organizēto brīvdienu pasākumos.

19.1. Baznīcai ir tiesības veidot reliģiskas, humanitāras, labdarības, misijas, izglītības un ar kultūru saistītas organizācijas, kā arī organizācijas, kas veicina reliģiska rakstura veidošanos, sabiedrisko dievkalpošanu, adventistu mācības, veido bērnu un jaunatnes reliģiskās un ētiskās vērtības, stājas pretim sociālām pataloģijām un to rezultātiem.

19.2. Šī likuma izpratnē adventistu organizācijas ir tās organizācijas, kuru izveidi ar atbilstošu lēmumu ir apstiprinājusi Baznīcas Izpildu komiteja, kuru ir iesvētījis kapelāns vai Baznīcas palīgs, kā arī tās organizācijas, kas cieši sadarbojas ar Baznīcu.

19.3. Likumīgie nosacījumi, kas attiecas uz adventistu organizācijām, pieņemot, ka:

- 1) Baznīcas Izpildu komiteja var atsaukt pieņemto lēmumu, uz kurn šī organizācijas atsaucas,
- 2) Lai iesniegtu tiesā prasību par Baznīcas izveidotās organizācijas likvidēšanu,
- 3) Adventistu organizācijas, likvidācijas gadījumā šai organizācijai piederošos īpašumus sadala pēc atbilstošiem likumiem, ja Baznīcas Statūtos nav noteikta cita kārtība.

20. Baznīcai, tās juridiskajām personām, un citām baznīcas organizācijas vienībām, kas noteiktas Baznīcas Statūtos, ir tiesības vadīt katrai no tām atbilstošos labdarības un aizbildniecības pasākumus.

21. Baznīcas labdarības un aizbildniecības pasākumos ietilpst (tai skaitā):

- 1) bāreņu, veco laužu, invalīdu un citu aprūpējamo ļaužu iestādes,
- 2) slimnīcu, terapeitisko iestāžu un klīniku, aptieku, veselības centru, veselības un ekoloģiskās Izglītības vadīšana kā arī sociālo pataloģiju aizkavēšana,
- 3) palīdzības organizēšana laulību, mātes un ģimenes jautājumos,
- 4) palīdzības organizēšana bāreņiem, dabas katastrofās un epidēmijās cietušajiem, kara upuriem, ģimenēm un atsevišķiem cilvēkiem sarežģītā materiālā vai veselības stāvoklī, ieskaitot ieslodzījumu,
- 5) bērnu dārzu, mazbērnu novietņu, internātskolu un slimnīcu neārstējamiem slimniekiem vadīšana,
- 6) palīdzība trūcīgo bērnu un jauniešu atpūtas organizēšanā,

- 7) materiālā palīdzība trūcīgajiem jauniešiem, kas mācās un studē,
- 8) tuvākā mīlestības sludināšana, kā arī tādas morālās un sociālās attieksmes veidošana, kas veicina šādu mīlestību,
- 9) veselības veicinošu uzskatu popularizēšana,
- 10) kristieša uzskatu izplatīšana par darbu un tautsaimniecību,
- 11) ārzemju palīdzības nodošana dabas katastrofās cietušajiem un ļaudīm ārkārtējos apstākļos.

Līdzekļi labdarības un aizbildniecības pasākumiem rodas sekojoši:

- 1) no finansiālās palīdzības un labprātīgām dāvanām,
- 2) no novēlējumiem, mantojumiem, ziedojumiem, kas saņemti uz vietas vai ārzemēs,
- 3) no pasākumu un publisko ziedojumu vākšanas ienākumiem,
- 4) no dotācijām, dāvinājumiem, iemaksām, ko veikušas vietējās organizācijas un valsts uzņēmumi, kā arī sabiedriskās, reliģiskās un privātās organizācijas,
- 5) no samaksas par pakalpojumiem, ko veic baznīcas labdarības un aizbildniecības iestādes,
- 6) no Baznīcas juridisko personu ienākumiem, ieskaitot tos, kas rodas šo personu saimnieciskās darbības rezultātā.

23-1- Baznīcai, un tās juridiskajām personām ir tiesības būvēt, veidot un saglabāt **sakrālos** un baznīcas objektus, kā arī kapsētas.

- _ Baznīcas juridiskās personas vietējās, fiziskās plānošanas pakļautībā ietverti **ari** sakrālie un baznīcas kapitālie ieguldījumi kā arī kapsētas.

J-3- Valsts īpašumā vai vietējās sabiedrības īpašumā esošos zemes gabaliem, kas iezīmēti vietējos zemes plānos sakrāliem un baznīcas nolūkiem, var nodot baznīcas juridiskajām personām pastāvīgā lietošanā vai tos pārdot šīm personām.

24. Baznīcas juridiskajām personām, kas izmanto baznīcas pastāvīgajā īpašumā lotos īpašumus labdarības vai aizbildniecības iestādēm, šī izmantošana ir bez-
ikšas.

25.1. Baznīcai ir tiesības brīvi publicēt, izdot un izplatīt visas un jebkādas publikācijas, kas attiecas uz tās misiju.

25-2. Baznīcai ir tiesības piederēt un lietot pašai savus sociālās transmisijas līdzekļus (masu medijus) saskaņā ar noteikumiem.

25-3. Baznīcai ir tiesības ar sabiedrisko masu mediju starpniecību paziņot pārraidīt dievkalpojumus un reliģiskās, morālās un kultūras programmas.

25.4. 3. Paragrāfā minēto tiesību izpilde ir noteikta saskaņā ar attiecīgajām sabiedriskā radio un televīzijas vienībām.

Valsts, pašvaldību un baznīcas, institūcijas sadarbojas, lai aizsargātu, sagla-

J, padarītu pieejamus un popularizētu baznīcas un sakrālās arhitektūras pieminekļus, kā arī savu dokumentāciju, muzejus, arhīvus un bibliotēkas, kas atrodas baznīcas īpašumā, un kultūras un mākslas darbus par reliģiskām tēmām, kas **veido** svarīgu kultūras mantojuma daļu.

4. nodaļa Baznīcas īpašuma jautājumi

27. Baznīcai un tās juridiskajām personām ir tiesības iegūt savā īpašumā, paturēt un atsavināt kustamo un nekustamo īpašumu, iegūt un atsavināt citas tiesības un pārvaldīt savu īpašumu.

28.1. Baznīcas un tās juridisko personu īpašums un ienākumi ir pakļauti vispārējām nodokļu prasībām, izņemot, no 2. līdz 5. paragrāfam minētajām.

28.2. Baznīca un tās juridiskās personas ir atbrīvotas no nodokļiem par nekustamo īpašumu vai tā daļām, kas pieder baznīcai un tās juridiskajām personām vai ir to īpašums, pamatojoties uz juridiskām īpašumtiesībām un nav paredzētas dzīvošanai, izņemot tās īpašuma daļas, kas domātas ekonomiskiem nolūkiem.

28.3- Nekustāmā īpašuma nodokļa atbrīvojums ietver nekustamo īpašumu vai tā daļas, kas paredzētas garīdznieku un evaņģēlistu dzīvošanai, ja

- 1) šīs īpašuma daļas ir reģistrētas pieminētajā sarakstā,
- 2) tās tiek izmantotas kā internātskolas un garīgie semināri ar internātu, pensionēto garīdznieku un viņu dzīves biedreņu, kā arī evaņģēlistu mājokļi, un ja tie izvietoti baznīcas mājās ēkās,
- 3) ja tās izvietotas diocēžu izpildu komiteju un diocēžu prezidentu ēkās, baznīcas prezidenta sekretariāta un baznīcas izpildu komitejas ēkā.

28.4. Baznīcas un tās juridisko personu īpašuma un īpašuma tiesību ieguve un atsavināšana juridiskā ceļā un mantojot, ar novēlējumu un ieguvuma rīkojumu ir atbrīvotas no zīmognodevas, jo tas skar:

- 1) objektus un tiesības, kas nav domātas saimnieciskiem nolūkiem,
- 2) no ārzemēm importētas iespiedmašīnas, iekārtas un materiālus, kā arī papīru.

28.5. Ziedojumi baznīcas labdarības un aizbildniecības darbībai no fiziskām personām tiek izslēgti no ziedotāja ieņēmuma nodokļa bāzes, ja izsniedz čeku divu gadu laikā no ziedojuma veikšanas, atskaiti par līdzekļa piešķiršanu šādām vajadzībām.

28.6. Objektu un īpašuma tiesību ieguve un atsavināšana, kas minēta 4. apakšpunktā, ir atbrīvota no maksas izņemot kancelejas pakalpojumu maksu.

29. Sekojošais netiek aplikts ar tarifa nodokli:

- 1) no ārzemēm sūtītas dāvanas baznīcas juridiskajām personām:
  - a) kas paredzētas dievkalpošanas, labdarības, aizbildniecības un izglītības vajadzībām,
  - b) iespiedmašīnas, iekārtas un materiāli, kā arī papīrs.
- 2) dāvanas, kuras sūtījušas baznīcas juridiskās personas ārzemēs:
  - a) lai palīdzētu ārzemju un starptautiskajām adventistu organizācijām,
  - b) kas domātas dabas katastrofu upuriem un trūkcietējiem.

34.2. Baznīcai ir īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu kopā ar ēkām, kuras var mainīt pret nekustamo īpašumu Gorska ielā 9, Varšavā, kuras ir nodotas sabiedriskiem mērķiem.

34.3- Valdības Izpildu orgāna premjerministrs ar likumu jānosaka detalizēti 1. un 2. apakšpunktā minēto noteikumu principus un procedūras kārtību.

34.4. Īpašumtiesību pārņemšana uz nekustamo īpašumu, kas minētas 1. un 2. apakšpunktā ir bez maksas un neapliekas ar nodokli, un ieraksti nekustamā īpašuma reģistrā, kā arī to izveidošana, ir bez maksas.

35.1- Baznīcas juridisko vienību pārcelšanās gadījumā vojevodiste vai kāda cita organizācija, kas, pamatojoties uz īpašuma piederību, pārstāv Valsts kasi vai sabiedriskās organizācijas savas kompetences ietvaros drīkst bez maksas nodot nekustamā īpašuma jeb tā daļu tiesības baznīcai vai tās juridiskajām apakšorganizācijām.

1) Ja tās ir nepieciešamas lai noturētu publiskos dievkalpojumus, vai Baznīcas juridiskajām apakšvienībām labdarības mērķu veikšanai, aizbildniecības vai izglītības darbam,

2) Lai izveidotu Baznīcas apakšvienībām piederošu saimniecību, un darbotos Rietumu un Ziemeļu teritorijās, kur tiek veikts izglītības un aizbildniecības darbs, kopsummā ne lielāku par 15 ha aramzemes uz 1 Baznīcas juridisko apakšvienību.

35.2. Attiecīgi piemērojami 34.2. punkta noteikumi.

35.3. Iesniegumi, kas minēti 1. punktā, ir jāiesniedz 2 gadu laikā kopš šī likuma stāšanās spēkā.

36.1. Šī likuma spēkā stāšanās brīdī visas tobrīd eksistējošās Baznīcas juridiskās vienības saglabā šī likuma izpratnē savu juridisko statusu.

36.2. Baznīcas juridiskās vienību saraksts, kas eksistē šī likuma spēkā stāšanās brīdī, ir ieskaitītas šī likuma pielikumā.

37. Šis likums stājas spēkā 14 dienas pēc tā izsludināšanas.

Polijas Republikas prezidents:

L. Valensa

Pielikums: Septītās dienas adventistu Baznīcas juridiskās organizācijas Polijas Republikā.